

C O R P U S
SCRIPTORUM HISTORIAE
B Y Z A N T I N A E.

EDITIO EMENDATIORE ET COPIOSIOR,

CONSILIO

B. G. NIEBUHRII C. F.

I N S T I T U T A,

A U C T O R I T A T E

ACADEMIAE LITTERARUM REGIAE
BORUSSICAE

CONTINUATA.

NICEPHORUS GREGORAS.

VOLUMEN III.

BONNAE

IMPENSIS E. D. WEBERI.

MDCCLV.

NICEPHORI GREGORAE

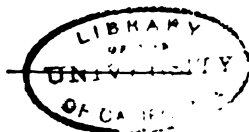
HISTORIAE BYZANTINAE

LIBRI POSTREMI

AB

IMMANUELE BEKKERO

NUNC PRIMUM EDITI.

BONNAE

IMPENSIS ED. WEBERI

MDCCCLV.

PRAEFATIO.

Quae nunc primum ex bibliothecarum latebris prodit, operis Nicephorei pars postrema satis diu manum quaesivit liberalem, qua ab oblivione vindicaretur. promiserat eam manum Boivinus, porrexit academia Berolinensis, cuius cura sumptuque factum est ut libri duo, vicesimi quintus et sextus cum quarto dimidiato, ex codice Vaticano (1095) describerentur, reliqui ex Parisiensibus Regiis (1276 et 3075), illi ab Henrico Brunno, hi a Wladimiro Bruneto, doctis hominibus ac negotium suum fideliter exsecutis. codex Vaticanus chartaceus esse perhibetur, seculo scriptus decimo quarto vel quinto, manibus pluribus, modo diligenter modo secus. de Parisiensi priore scitum est quod tradit Brunetus.

Les livres historiques 28 et 29 et les dogmatiques 1, 3 et 4 sont d'une écriture rapide, correcte, mais peu régulière et souvent difficile à lire. Ce n'est certainement pas l'écriture d'un calligraphe de profession, et

si l'on ne devait se tenir en garde contre une erreur à laquelle on est trop souvent porté, on pourrait supposer que ce MS. est un autographe de Grégoras. Du moins il paraît probable qu'il fut exécuté sous ses yeux, à cause des additions et des corrections que l'on y remarque. Ainsi le feuillet 121 est écrit de la même main, mais en caractères beaucoup plus gros et plus espacés, et paraît avoir été intercalé pour rétablir un passage oublié. à la dernière ligne du fol. 120 verso il y a quelques mots effacés qui me paraissent être *καὶ περὶ μὲν τοῦτων αὐτὸς ἄν'*, lesquels se retrouvent à la fin du feuillet 121 verso.

Le feuillet 125 est d'une écriture différente, mais paraît avoir été ajouté par la personne même qui a écrit le reste du MS. Car les mots *αἰδοῦ τοῦ κήδου*, qui commençaient le fol. 126, ont été effacés et écrits après coup au bas du fol. 124 verso d'une écriture semblable au reste du MS. ainsi que les mots *ἀλλὰ λεπτόν ἦ. δ. β. καὶ δ. τ. σ.* Par ce moyen on a pu insérer le feuillet 125, qui contient des détails sur les démarches du patriarche Philothée.

Le revers du feuillet 128 a été barré en entier. il contenait le récit qui se retrouve plus loin (f. 130 verso) et qui commence par *ἀφίκετό τις ἐκλ.* A la marge de cette page est écrit en rouge *λήθη γεγονός ἐνταῦθα*, puis viennent deux feuillets coupés à la marge intérieure et qui ne portent pas de pagination.

Mais ce qui semblerait surtout indiquer une révision du texte par l'auteur, ce sont les additions et les surcharges que l'on remarque aux feuillets 156 et 157 et dont l'intention est d'atténuer ce que la première rédaction avait de trop acerbe à l'égard de Cantacuzène. On a ajouté à son nom le titre d'Empereur et, au moyen d'une courte addition, des argumens qui étaient d'abord dans sa bouche passent dans celles des moines qui l'entourent, auxquels alors s'adressent la réplique et les reproches de Grégoras.

Alterum codicem Parisiensem priori supplendo
comperimus a Friderico Rostgaardio esse ex Vaticano
exscriptum, missumque Parisios tali propemptico.

Ad librum

duplex dodecastichon Friderici Rostgaard.

-
- Parve liber, propera dominam pertingere ad urbem,
Quam rex Europae terror amorque fovet.
Inde verecundus te sacras confer in aedes
Quas late Augusti bibliotheca replet.
- 5 Par tibi continuo praesto est insigne virorum,
Ille meus Clemens Boivinusque meus.
Alteruter te deducet; vel forsan uterque:
Comis enim tota est natio Francigenum:
Et te Tellerio sistet. tu tempora fandi
- 10 Expecta, et venia dissere pauca data.
Dic a quo missus venias, et quam memor usque
Mittens Tellerii nomina sancta colat.
Nempe iubente illo cuncti patuere recessus
Dum tua me, dives Sequana, ripa tenet,
- 15 Utiliusque datum est regalia tecta subire
Millenosque libris invigilasse dies.
Dic pro tot meritis, qua late extenditur orbis,
Tellerii laudes me praeceunte cani,
Quaeque meae renuunt tenues persolvere vires,
- 20 Pro me Musarum reddere velle chorum.
Unum hoc adde, liber, non te pro munere mitti,
Sed fidi pignus cordis et obsequii.
Et dabitur forsan, si crederis utilis ulli,
Augusti in forulis ut potiare loco.

Scriptum Romae a. d. XXII Maii MDCXCIX.

Versionem Latinam inter se partiti sunt adolescentes tres, seminariorum Berolinensis et Bonnensis alumni. itaque libros 24 25 26 interpretatus est Guilelmus Kundt Marchicus, 27 ad 37 sive 38 Iosephus Reisacker Dusseldorpiensis et Nathan Rosenstein Dantiscanus.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ

ΡΩΜΑΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΤΕΛΟΣ.

5' *Ἦδη δὲ τοῦ φθινοπώρου λήγοντος, καὶ τῆς ἐορτῆς ἐπιστάσης Fol. cod. ἢ τοῖς ἔμοις δεσμοφύλαξιν ἐτήσιος τῇ παράγῃ τελεῖται μη- Vat. 95 a. τρι τοῦ Θεοῦ, καὶ μὲν δὴ πολλῶν καὶ παντοδαπῶν ἀνδρῶν ἀναμιξ εἰσιόντων ἅμα καὶ ἐξιόντων ἐς τὸ ἱερόν, ἔλαθ' τις τῶν οὐκ ἀγενῶν καὶ " πάλαι φοιτητῶν καὶ ἐς τὰ μάλιστα φί- fol. 95 b. λων ἔμοι περὶ δευτέρῃν ἤδη φυλακὴν τῆς νυκτὸς διὰ θυρίδος τινὸς εἰς τὴν ἐμὴν παρεισρυσὶς οἶκλαν· ἔτυχ' εἰς πῶς κάκεινθ' ἀσέλγηρον εἶναι τὴν νύκτα, ἅτε καθ' ἐν ζώδιον, δη-*

NICEPHORI GREGORAE

HISTORIAE BYZANTINAE

LIBRI XXII

FINIS.

Exeunte iam auctumno quum instante festo, quod a meis custodibus quotannis castissimae celebratur matri dei, turba hominum omnis generis promiscue intraret templum atque egrederetur, vir nobilis quidam, qui quondam meus fuerat discipulus mihiq̄ maxime familiaris, clam secunda iam noctis vigilia per fenestram quandam in meam irrep̄sit domum. evenit enim forte ut illa nox esset illunis, quod in uno zodiaci signo, sagittario, utrumque lumen tum versabatur et vix

λαδὴ τὸν τοξότην, τῶν δυοῖν διατριβόντων φωστήρων την-
 καῦτα, καὶ μόλις που πεντεκαίδεκα μοίρας ἀφισταμένων ἀλ-
 λήλων, μετὰ σύνοδον ἤδη τῆς σελήνης φευγουσῆς τὸν ἥλιον,
 • καὶ μῆπω μῆδ' αὐτῆς μῆδ' ἐπὶ βραχὺ δυναμένης βραχείας
 γοῦν τῇ καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην χορηγεῖν τῶν οἰκείων αὐγῶν⁵
 τὰς λαμπάδας. ἐγὼ γοῦν ἀήθους καὶ ξένου τινὸς αἰσθόμενος
 ἐντεῦθεν πατάγου τὰ μὲν πρῶτα διὰ τὴν ἀωρίαν ἔξεπεπλήγ-
 μην· εἶτα φωτὸς κομισθέντος καὶ ἰδῶν οὐδ' οὕτως οὐδέπω
 τῶν γνωρίμων ἐντὸς ἐνόμιζον εἶναι τινὰ, μακρῶν διὰ τὴν ἐκ-
 δημίαν ἤδη που πυραρρυνέντων ἐτῶν, καὶ αὐτὰ σχεδὸν τῶν¹⁰
 χαρακτηρῶν τῆς ὄψεως αὐτοῦ τὰ σημεῖα τῆς ἐμῆς ἀφρημέ-
 νων μνήμης. ἀλλ' ἐκεῖνος ἐπεὶ τε ἴδοι καὶ ἀναγνοίη βεβαίως
 ἐμέ, βύθιόν τι καὶ σφόδρα περιπαθὲς ἀνώμωξεν, οἶον
 ἄθρουν τινὰ καὶ ὀμιχλώδη καπνὸν καμινιαίας αἰθάλης τῆς
 ἔνδον ἐπεικῶς ὀδυνωμένης ψυχῆς ἀναπέμπων τοῦ στόματος·¹⁵
 καὶ ἅμα περιχυθεὶς καὶ περιβαλὼν με οὐκέθ' ἑαυτὸν τοῦ θα-
 κρῦειν κατέχειν ἐδύνατο, οὐδ' ἀπάγειν ἔραδίως ἐκεῖνα δῆπου
 λέγειν ὅσα γνώμῃ δίδωσιν ἐκ λύπης καὶ χαρᾶς ἀνακραννυ-
 μένη καὶ ζυγομαχοῦσα καὶ πως μεταχρῶννυμένη τὴν τῆς
 ἔξεως βαφὴν τῆς ψυχῆς. ἐπειτ' ἀνασχὼν εἰς ὕψος τὰς χεῖρας²⁰
 "εὐχαριστῶ σοι, πάντων" ἔλεγε "θεός, ὅτι με, πρὶν ἢ θανεῖν,
 θευτήν ἐδεδώκεις γενέσθαι τοῦ ποθομένου, ὃν ἐγὼ μέχρι
 καὶ ἐς τὸδε τῶν ἐν βίῳ πάντων ἡδέων' ἐπίπροσθεν διετετε-

quindecim fere partibus alterum ab altero distabat luna post congres-
 sum iam solem fugiente, ita ut ipsa ne in breve quidem tempus vel
 exigua nostram terram luce collustrare posset. ego autem quum nocte
 intempesta novum atque insolitum sentirem strepitum, primum qui-
 dem metu perterritus eram; deinde vero lumine allato quum iam
 cernere oculis possem, nequaquam notum quendam mihi hominem in-
 tus esse putabam. multos enim iam annos ille peregrinatus fuerat,
 ita ut temporis longinquitate signa atque lineamenta oris eius ex mea
 memoria fere excidissent. ille autem quum me videret atque plane
 agnosceret, vehementer commotus ab imo pectore suspirium eduxit, et
 veluti densum atque nebulosum fumum et fuliginem fornacalem animi
 intus summo dolore aestuantis ex ore exhalavit, meque circumdatis
 collo brachiis amplexatus a lacrimis sibi temperare non potuit, neque
 sane se tenere quominus diceret, quae sensus maerore atque laetitia
 commixtus, quum secum ipse conflictatur animumque quasi alio colore
 imbut, nobis suggerere atque iniicere solet. deinde autem manibus
 sublatis, gratis tibi ago, inquit, deus omnipotens, quod ante mortem
 optatissimi mihi hominis adpectu frui permisisti, quem ego adhuc us-

λέκειν ποιούμενος· ὥς νῦν γε καὶ τῷ τῆς ἡδονῆς ὑπερβάλ-
 λοντι κινδυνεύω δοκεῖν ἐκλαθῆσθαι πως καὶ ἔμαντοῦ, μηδ'
 ἀκριβῶς εἶδέναι εἴτε καθεύδοτος τὸ τοσοῦτον χροῖμα τῆς
 ἡδονῆς περιγίνεται, εἴτε ἐγρηγορότι. οὕτω μοι σφοδρὸν τὸ
 5 πάθος καὶ ἐπιεικῶς ἄτοπον ἐνέστακται τῇ ψυχῇ, καὶ μοι μα-
 κρῷ τιτι βέλτιον εἶναι δοκεῖ, πάσας τὰς τέως μακρὰς περιό-
 δους γῆς καὶ θαλάττης ἀφεμένῳ, καὶ τὰς οὕτως ἀτεκμάρτους
 πλάνας τοῦ βίου, αἷ με μακροῦ τινὸς περιαντλοῦσι χρόνου
 μόχθοις ἀνηνύτοις λατρύνοντα, νῦν ἐνταυθοῖ, σεβασμῖα μοι
 10 κεφαλή, παρὰ τοὺς πόδας τοὺς σοὺς τὸν ταλαίπωρον κάμψειν
 βίον." πολλά τε οὖν ἐκείνου τοιοῦτα λέγοντος, καὶ ἅμα δα-
 κρῶν ἀναρρηγνύντος ἔξ ὀφθαλμῶν ἤνακας, ἀτενέστερον κἀγὼ
 τὰς ὄψεις ἀπερειασάμενος ἐς αὐτόν, ἡρέμα καὶ κατ' ὀλίγον
 ἀναγνωρισμάτων ἴχνη τινὰ συνέλεγον ἤδη καὶ αὐτὸς εἰς τὴν
 15 ἔμαντοῦ διάνοιαν, ὥστε καὶ τελέως ὅστις εἶη ἀναγνοὺς ὄψῃ
 δακρῶν καὶ αὐτὸς ἐπεπλήσμην τοὺς ὀφθαλμούς, ξυμμειγῆ
 πως τῷ λυποῦντι τὴν τέρψιν καρπούμενος· φιλεῖ γὰρ κἀκ
 τῆς ἡδονῆς ἐνίοτε θερμὸν ἀναρρηγνυσθαι δάκρυον, τοῦ τῆς
 ἀθυμίας καπνοῦ διαλυομένου τε καὶ ὠθουμένου τῇ τῆς ἐναν-
 20 τίας ἔξεως ἀντιπαθείᾳ, καθάπερ διὰ σωλήνων τῶν ὄψεων f. 96 a
 " τῆς φύσεως τὴν ἄλμην κενούσης τῆς λύπης, καὶ τὸ βιά-
 ρος ἀποτινασσομένης ἐκεῖνο καθάπερ τινὰς νόθους καὶ πα-
 ρεγγράπτους κῆρας καὶ νόσημα ἔπηλυ λογισμῶν. ἦν γε μὴν

que omnibus, quae sunt in vita dulcia, semper potio-
 rem habui, adeo ut nunc prae nimia atque immodica voluptate mei ipsius prope obli-
 tus esse videar, neque satis certo sciam num dormiens an vigilans
 immensa hac voluptate perfundar. tam vehemens enim tamque pro-
 rus insolita commotio invasit animum, ut multo mihi melius videatur
 omnibus illis longis terrae marisque itineribus et tam incertis vitae
 erroribus omissis, qui me longum per tempus molestiis perpetuis
 obruerunt, nunc hic, qui venerandum mihi caput, ad pedes tuos mise-
 ram finire vitam." multa igitur eiusmodi quum ille magna lacrimarum
 vi ex oculis prorumpente diceret, ego quoque attentius in eum oculis
 defixis sensim paulatimque notarum, quibus eum agnoscerem, vestigia
 quaedam in animo colligebam, et posteaquam plane, quinam esset, tan-
 dem cognovi, etiam ipse lacrimis implebar oblectatione affectus mae-
 rore temperato. solet enim etiam ex voluptate interdum flagrans
 erumpere lacrima, quum contraria animi affectionis vi aegritudinem
 dissipante atque propulsante natura quasi per foramina oculorum tris-
 titiae salsuginem exhauriat et grave hoc onus tanquam nothas atque
 perniciales pestes, quae irrepserint, morbumque animi adventicium et

τῶν Καλλιστράτου παιδῶν ἡ πρεσβύτερος· Ἀγαθάγγελος ὄνομα τάνδρι· χρόνῳ γε μὴν ἑαυτοὺς ἀνεληφότες ἑκάτεροι, ἑκατέρους τῶν οἰκείων ἐχρώμεθα διδασκάλοις διηγημάτων, τὰ τε ἄλλα καὶ ὅσας τῶν ἀθῆλων συμπτωμάτων αἱ τύχαι κεκομίκασι τῇ γε τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ καὶ ἅμα τοῖς πολιτικοῖς πρά-5 γμασι τὰς συμφοράς, τοῦ θεοῦ συγκεχωρηκός διὰ τὴν τῶν πατρίων τῆς εὐσεβείας δογμάτων ἀθέτησιν, ἣν οὐδὲ σὲ λεληθέναι δοκεῖ μοι, ἔγωγε ἔφασκον· ἔτι γὰρ ἐνταυθοῖ παρῆναι σε μέμνημαι, καὶ εἰδέναι σαφῶς Παλαμᾶν κύνοντα μὲν ἔτ' ἐν γαστρὶ μοχθηρὰ, καὶ ᾠδίνοντα τὰ τῆς πολυθείας ἅμα καὶ 10 ἀθείας δόγματα, ἔστι δ' οὐ καὶ ἐξερουγόμενον ταῦτά τε καὶ ὅσα τοῖς πύλαι σποράδην καὶ κατὰ διαφόρους τοὺς χρόνους αἰρέσεως εὔρηται πολυειδῆ κακίας ὑπομνήματα. ἃ καὶ μικρὸν ὕστερον γεγέννηκε τε ἐς προὔπτον καὶ ἔθρηψε, μειωσαμένων τῶν τηλικαῦτα δυναμένων ἄγειν καὶ φέρειν τὰ πρά-15 γματα. διὸ καὶ καθήρηται μὲν τὸ μέγα καὶ περιβόητον τέμμενος, συγκαθήρηται δ' ἅμα ἀντὶ καὶ τὸ θεῖον ἐκεῖνο θυσιαστήριον, τοῦ θεοῦ ζωγραφοῦντος ἐν αὐτοῖς τὴν ὀργὴν ἣν διὰ τὸ τῆς ἀσεβείας ταύτης ἔσχεν ἀθέμιτον. ἐπεὶ δὲ τὸ μὲν καλὸν ποιεῖν προῖοῦσιν ἀπῆν, τὸ δὲ κακὸν ἀπειναι οὐκ ἦν, 20 ἀνατρέπεται καὶ συγγεῖται διηλεκῶς τὰ Ῥωμαίων ὀρῶν πρῆγματα, καὶ τὸ νερόμενον τῆς θείας ὀργῆς οὐκ ἔγνωκεν ἀπρα-

alienum abiiciat. affuit autem Agathangelus, Callistrati filiorum maior natu. quum vero uterque tempore animum recepisset, alter cum altero suas narrationes communicabat quum de aliis rebus tum maxime de calamitatibus, quas fortuna incertis casibus dei ecclesiae rebusque publicis inflixisset, deo eas admittente ob eversionem patriorum religionis dogmatum, quam ne tibi quidem, inquam ego, ignotam esse arbitror. memini enim te tunc temporis affuisse et accurate Palamam cognovisse, quum praegnans iste rebus calamitosis dogmata polytheismi simulque atheismi parturiret, interdum vero etiam non solum haec eructaret, sed etiam multiformes atque varias improbitates, quae passim atque diversis temporibus a veteribus haereticis inventae atque memoratae sunt. haud ita multo post ea peperit atque in lucem produxit obsecundantibus iis, qui tunc suo arbitrio omnia moderari poterant. quare eversum est maximum atque celeberrimum templum, eversum est sacrum illud altare deo iram suam in hisce rebus adumbrante, quam ob nefariam hanc impietatem concepit. quum autem iis iam procedente tempore honeste agere non liceret, sed improba facinora non possent non edere, factum est ut perpetuo res Romana diriperetur et conturbaretur, neque unquam dei ira usque progrediens quiescere in

κτείν οὐδαμῇ. διὰ δὴ ταῦτα καὶ δέσμοι τήμερον ἡμεῖς, ἀν-
διστάμενοι τῇ ἐνύμῃ τῆς ἀσεβείας, ὅσον ἐφικτόν.

Ταῦτα τοίνυν καὶ τὰ τοιαῦτα διεξεληλυθῶτων ἡμῶν, 4
ἔπειτ' ἐκεῖνου πυθέσθαι τῆς ἐγγύς εἰκοσαετοῦς ἐκδημίας τὸν
5 τρόπον ἐζήτουν ἐγώ, ὅπως τε ἔσχε καὶ ὅπως αὐτὸς ἐβίω, καὶ
ὅπη τὴν δίαίταν ὁ μεταξὺ καὶ οἶαν αὐτῷ παρέσχετο χρόνος.
οἶσα γὰρ, ἔλεγον, ὡς ἱστορίας ἐμοὶ συγγράφοντι βίβλους
μακρὰ τις οὕσα τυγχάνει καὶ μάλα πεφροντισμένη σπουδῆ,
10 ἡμῖν ἀκριβεστέρον σκοπουμένοις αἰεὶ παρέχεται, καὶ ὅση ἐκ
τῆς τῶν ἄλλοθεν ἄλλοτ' ἄλλως ἡμῖν ὀμιλίας εἵνεκα προσιόντων
ἀσχολίας αἰεὶ περιγίνεται, διηγήματα προτιθείσης ὅσα τ' ἐξ
ἀκοῆς καὶ ὅσα δι' ὄψεων παρειληφῶς τῷ φανταστικῷ τῆς ψυ-
χῆς ἐνετύπωσεν ἕκαστος πίνυκι. ὑπερφυῶς γὰρ καὶ Διογέ-
15 νης ἐκεῖνος ὁ κυνικός εἰρηκέναι δοκεῖ μοι, σχολαζόντων ἀσχο-
λίαν ὧν ἂν τις ἐφίεται λίαν πραγμάτων τοῖς ἐρωτας εἶναι.
μικρὰ γὰρ ἢ οὐδὲν τῶν ἔξω θορύβων ἀνθέλκειν ἐχόντων,
σχολῇ γ' ἂν ἄλλως φανείη τὸ κινούμενον ἀπρακτοῦν τῆς ψυ-
χῆς. ἐμοὶ δ' ἦν τῶν ἔξω θεάτρων σχολῆν ὁ τῶν ἐμῶν Προ-
20 μηθεὺς παρέσχετο λόγων, διπλοῦ καὶ τριπλοῦ τινός ἐρωτος
ἀσχολίαν ὅπως ποτ' ἐξεγένετο δρᾶν, νῦν μὲν τοῖς αἰεὶ προ-
σιούσιν ἄλλοτ' ἄλλοις, ὅποσα τῷ καιρῷ καὶ τῇ χρείᾳ προσή-
κειν δοκεῖ, " διὰ γλώττης οὐ μάλα ὀκνεῖν ὀμιλοῦντι, νῦν δὲ f. 96 b

animum induceret. quare etiam nos in vinculis hodie sumus, quod,
quantum fieri potuit, irruenti impietati restitimus."

Haec atque alia eiusmodi quum nos locuti essemus, de peregrina-
tione, quae per viginti fere annos duraverat, ex eo quaerere tenta-
bam, quomodo sese habuisset, qualem vitam ipse degisset, ubi com-
moratus esset, qualis sedes fuisset, quae ei per id tempus contigisset.
„scis enim, inquam, mihi historiae libros conscribenti quam maxime cu-
rae cordique esse variarum rerum usum colligere, qui et tempore no-
bis res accuratius pervestigando suppeditatur, et studio eorum, qui
undecunque nos alii aliis temporibus colloquendi gratia conveniant, ad
nos redundat, quum quisque enarret quae vel fando vel videndo ac-
cepit atque memoriae suae et cogitationi impressit. ingeniose enim
Diogenes ille cynicus dixisse mihi videtur, amores esse otiosorum
hominum studia in iis rebus collocata, quae quis maxime appe-
tat. quum enim paulam vel nihil externi tumultus nos distrahere
possint, in otio motus animi quiescere videbitur. mihi vero, quan-
tum otii ab externis turbis atque spectaculis meorum verborum Pro-
methews impertiit, in duplici vel triplici amore explendo, utcumque

τῶν Καλλιστράτου παίδων ἡ πρεσβύτερος· Ἀγαθάγγελος ὄνομα τάνδρι· χρόνῳ γε μὴν ἑαυτοὺς ἀνεληφότες ἑκάτεροι, ἑκατέροις τῶν οἰκείων ἐχρώμεθα διδασκάλοις διηγημάτων, τὰ τε ἄλλα καὶ ὅσας τῶν ἀδήλων συμπτωμάτων αἱ τύχαι κεκομίκασι τῇ γε τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ καὶ ἅμα τοῖς πολιτικοῖς πρά-5 γμασι τὰς συμφορὰς, τοῦ Θεοῦ συγκεχωρηκότες διὰ τὴν τῶν πατρίων τῆς εὐσεβείας δογμάτων ἀθέτησιν, ἣν οὐδὲ σὲ ληθθῆναι δοκεῖ μοι, ἔγωγε ἔφρασκον· ἔτι γὰρ ἐνταυθοῖ παρεῖναι σε μέμνημαι, καὶ εἰδέναι σαφῶς Παλαμᾶν κύνοντα μὲν ἔτ' ἐν γαστρὶ μοχθηρὰ, καὶ ᾠδίνοντα τὰ τῆς πολυθεΐας ἅμα καὶ 10 ἀθεΐας δόγματα, ἔστι δ' οὐ καὶ ἐξερευγόμενον ταῦτά τε καὶ ὅσα τοῖς πάλαι σοφράδην καὶ κατὰ διαφόρους τοὺς χρόνους αἰρέσεως εὔρηται πολυειδῆ κακίας ὑπομνήματα. ἅ καὶ μικρὸν ὕστερον γεγέννηκέ τε ἐς προὔπτον καὶ ἔθρψε, μαιευσαμένων τῶν τηλικαῦτα δυναμένων ἄγειν καὶ φέρειν τὰ πρά-15 γματα. διὸ καὶ καθήρηται μὲν τὸ μέγα καὶ περιβόητον τέμενος, συγκαθήρηται δ' ἅμα αὐτῷ καὶ τὸ θεῖον ἐκεῖνο θυσιαστήριον, τοῦ Θεοῦ ζωγραφοῦντος ἐν αὐτοῖς τὴν ὁργὴν ἣν διὰ τὸ τῆς ἀσεβείας ταύτης ἔσχεν ἀθέμιτον. ἐπεὶ δὲ τὸ μὲν καλὸν ποιεῖν προοῖουσιν ἀπῆν, τὸ δὲ κακὸν ἀπεῖναι οὐκ ἦν, 20 ἀνατρέπεται καὶ συγγεῖται διηλεκῶς τὰ Ῥωμαίων ὄρων πρῶματα, καὶ τὸ νερόμενον τῆς Θεΐας ὁργῆς οὐκ ἔγνωκεν ἀπρα-

alienum abiciat. affuit autem Agathangelus, Callistrati filiorum maior natu. quum vero uterque tempore animum recepisset, alter cum altero suas narrationes communicabat quum de aliis rebus tum maxime de calamitatibus, quas fortuna incertis casibus dei ecclesiae rebusque publicis inflixisset, deo cas admittente ob eversionem patriorum religionis dogmatum, quam ne tibi quidem, inquam ego, ignotam esse arbitror. memini enim to tunc temporis affuisse et accurate Palamam cognovisse, quum praegnans iste rebus calamitosis dogmata polytheismi simulque atheismi parturiret, interdum vero etiam non solum haec eructaret, sed etiam multiformes atque varias improbitates, quae passim atque diversis temporibus a veteribus haereticis inventae atque memoratae sunt. haud ita multo post ea peperit atque in lucem produxit obsecundantibus iis, qui tunc suo arbitrio omnia moderari poterant. quare eversum est maximum atque celeberrimum templum, eversum est sacrum illud altare deo iram suam in hisce rebus adumbrante, quam ob nefariam hanc impietatem concepit. quum autem iis iam procedente tempore honeste agere non liceret, sed improba facinora non possent non edere, factum est ut perpetuo res Romana diriperetur et conturbaretur, neque unquam dei ira usque progrediens quiescere in

κτείν οὐδαμῆ. διὰ δὴ ταῦτα καὶ δέσμιοι τῆμερον ἡμεῖς, ἀν-
διστάμενοι τῇ ῥύμῃ τῆς ἀσεβείας, ὅσον ἐφικτόν.

Ταῦτα τοίνυν καὶ τὰ τοιαῦτα διεξεληλυθότων ἡμῶν, **4**
ἔπειτ' ἐκείνου πυθέσθαι τῆς ἐγγύς εἰκοσαετοῦς ἐκδημίας τὸν
5 τρόπον ἐζήτουν ἐγώ, ὅπως τε ἔσχε καὶ ὅπως αὐτὸς ἐβίω, καὶ
ὅπῃ τὴν δίαίταν ὁ μεταξὺ καὶ οἷαν αὐτῆ παρεσχετο χρόνος.
θεῖσα γάρ, ἔλεγον, ὡς ἱστορίας ἐμοὶ συγγράφοντι βίβλους
μακρὰ τις οὕσα τυγχάνει καὶ μάλα πεφροντισμένη σπουδῆ,
πεῖραν ξυνειλοχέει παντοίων πραγμάτων, ὅσην ὁ τε χρόνος
10 ἡμῖν ἀκριβέστερον σκοπουμένοις ἀεὶ παρέχεται, καὶ ὅση ἐκ
τῆς τῶν ἄλλοθεν ἄλλοι' ἄλλως ἡμῖν ὀμιλίας εἵνεκα προσιόντων
ἀσχολίας ἀεὶ περιγίνεται, διηγήματα προτιθείσης ὅσα τ' ἐξ
ἀκοῆς καὶ ὅσα δι' ὄψεων παρειληφώς τῷ φανταστικῷ τῆς ψυ-
χῆς ἐνετύπωσεν ἕκαστος πίνυκι. ὑπερφυῶς γὰρ καὶ Διογέ-
15 τῆς ἐκεῖνος ὁ κωνικὸς εἰρηκέναι δοκεῖ μοι, σχολαζόντων ἀσχο-
λίαν ὧν ἂν τις ἐφίεται λίαν πραγμάτων τοῖς ἐρωτας εἶναι.
μικρὰ γάρ ἢ οὐδὲν τῶν ἔξω θορύβων ἀνθέλκειν ἐχόντων,
σχολῆ γ' ἂν ἄλλως φανείη τὸ κινούμενον ἀπρακτοῦν τῆς ψυ-
χῆς. ἐμοὶ δ' ἦν τῶν ἔξω θεάτρων σχολῆν ὁ τῶν ἐμῶν Προ-
20 μηθεὺς παρέσχετο λόγων, διπλοῦ καὶ τριπλοῦ τινὸς ἐρωτος
ἀσχολίαν ὅπως ποτ' ἐξεγένετο δρᾶν, νῦν μὲν τοῖς ἀεὶ προ-
σιούσιν ἄλλοι' ἄλλοις, ὅποσα τῷ καιρῷ καὶ τῇ χρείᾳ προσή-
κειν δοκεῖ, " διὰ γλώττης οὐ μάλα ὀκνεῖν ὀμιλοῦντι, νῦν δὲ f. 96 b

animum induceret. quare etiam nos in vinculis hodie sumus, quod,
quantum fieri potuit, irruenti impietati festitimus."

Haec atque alia eiusmodi quum nos locuti essemus, de peregrina-
tione, quae per viginti fere annos duraverat, ex eo quaerere tenta-
bam, quomodo sese habuisset, qualem vitam ipse degisset, ubi com-
moratus esset, qualis sedes fuisset, quae ei per id tempus contigisset.
"scis enim, inquam, mihi historiae libros conscribenti quam maxime cu-
rae cordique esse variarum rerum usum colligere, qui et tempore no-
bis res accuratius pervestigando suppeditatur, et studio eorum, qui
undecunque nos alii aliis temporibus colloquendi gratia conveniunt, ad
nos redundat, quum quisque enarret quae vel fando vel videndo ac-
cepit atque memoriae suae et cogitationi impressit. ingeniose enim
Diogenes ille cynicus dixisse mihi videtur, amores esse otioso-
rum hominum studia in iis rebus collocata, quae quis maxime appe-
tat. quum enim paulam vel nihil externi tumultus nos distrahere
possint, in otio motus animi quiescere videbitur. mihi vero, quan-
tum otii ab externis turbis atque spectaculis meorum verborum Pro-
metheus impertiit, in duplici vel triplici amore explendo, utcumque

διὰ γραμμάτων, οἷς ἡμᾶς καὶ πόρρωθεν φιλεῖν προθυμίας ἐμπύρευμα ἔνεστι, δεξιούσθαι τὸν ὁμοιον τρόπον, καὶ τρίτον, ὅποσα τῷ τῆς ἱστορίας ξυντείνει συλλέγειν σκοπῷ· ἦδεται γάρ πως ἡ ψυχὴ καὶ χειρωγῶν ἐπὶ τὰ κάλλιστα τῶν τῆς ἱστορίας πραγμάτων ἔξωθεν ἔμπρακτον λόγον δανειζομένη, 5 πλὴν εἰ μὴ δύσμαχος κόρου τινὸς αὐτὸν ἐνοχλεῖ τυραννίς, ἣ τᾶναντιώτατα μὲν πως ἔχει τῇ τῶν Σειρήνων ἐκείνων φθῆ, πρὸς δὲ τὴν ὁμοίαν ἐκείνη φέρει ζημίαν λανθάνουσα, ἐπει- δῆπερ ἐκείνη μὲν τῇ τῆς ἐμμελοῦς ἁρμονίας ἀβρότητι κα- τακηλοῦσα τε καὶ γοητεύουσα τὰς ἀκοάς, δέσμιον, ὃς τίς ποτ' 10 ἄρ' ἦν ὁ τῆς φθῆς ἐκείνης κατατροφῶν, πρὸς τὰς τοῦ θανα- τῶτος συνῶθει πύλας, μηδὲν μᾶλλον ἐκ τοῦ μέλους τῇ ψυχῇ προκατατιθεμένη λυσιτελὲς ἢ βραχὺ τι κέρδος ἀκοῆς ἀκολά- στου, ζημίας μεγίστης πρόξενον. ὁ δὲ παιδείας ἡλικιωτῆς λόγος ὠφελεῖ μὲν νεαρὸν καὶ χλοῦζον εἶπεν τὸ ἐπαγωγὸν 15 κεκτημένος, ἕως ἂν καὶ τὴν συμμετρίαν ἀρεθρον ἔχη καὶ πρὸς βραχυτήτα τὸ τοῦ δρόμου συστέλλῃ στάδιον· ἐπὰν δὲ τῇ τοῦ κόρου πλεονεξία τὰς θύρας ἀναπετάσῃ, πολέμιος εὐ- θύς καὶ αὐτὸς ἐανιῷ φρωᾶται γιγνόμενος, καὶ ἅμα ἀηδίας μακρᾶς τὸ τῆς ψυχῆς ἠδόμενον ἐμπιπλῶν, καὶ ὄλην ἐκείνην 20 ἀναμοχλεύων καὶ ἀνατρέπων τὴν χάριν. ἠδέως γοῦν ἔγωγ' ἀκούσαιμ' ἄν, νῦν μᾶλλον, εἶπερ ποτέ, σχολὴν ἄγων ἀπράγ-

tempus ferobat, studium licebat collocare, ut tum cum iis, quicumque me alii aliis temporibus adirent, quae tempori et rei convenire viderentur, fuse atque copiose confabularer, tum epistolis amicos, qui etiam procul mei amore arderent, simili ratione amplecterer, tertium ut colligerem quae ad historiam pertinent. delectatur enim animus quum extrinsecus narrationem veram atque efficacem accipit, quae quasi manu ducat ad pulcherrimas quasque historiae res, nisi ea immodica atque indomita rerum saturitate oppressa teneatur, quae, quamquam prorsus contraria est Sirenium illarum cantui, attamen eandem fere clam adducit poenam. cantus enim ille concordii vocum concertu atque magnificentia aures deliniens atque demulcens, quisquis suavitate eius oblectabatur, eum vinculis captum ad mortis compellit portas, quamquam ex eo ad animum nullum aliud commodum redundat nisi brevis quidam intemperantis aurium oblectationis fructus, quem maxima sequitur poena. narratio autem prodeat, si quidem iuvenile quoddam atque floridum, ut ita dicam, incitamentum et aptam partium omnium congruentiam habeat brevibusque finibus suum cursum circumscribat. sin autem nimiae abundantiae atque satietati portas patefaciat, statim ipsa sibi inimica evadit animique laetitiam taedio magno implet, atque omnem illam voluptatem quasi vecte effringit

μονα κομιδῆ καὶ ἀθόρουβον, ἅττα ποτ' ἂν αὐτὸς ἐμοὶ προτι-
 θέναι βούλοιο ὧν ἡ μακρὰ σοι περίοδος ἐχαρίσατο γῆς ὁμοῦ
 καὶ θαλάσσης· οὐδὲν γὰρ οὕτως εὐφραίνειν οἶδεν οὐδένα τῶν
 πάντων, καθάπερ ἐκεῖνα πρὸς το φιλητικὸν τῆς ψυχῆς οἰκο-
 5 θέν τε καὶ φύσεως τὴν ῥοπήν ἐκτίησατο· δημόσιοι γάρ τινα
 βάσανον τὰν κόσμῳ τοῖς πᾶσι προκαίεσθαι γίνεται πράγματα,
 καθάπερ εἶδους ἄνευ ἔλην τὸ αὐτόνομον τῆς τῶν ἀνθρώπων
 διαθέσεως προκαλουμένων, οἷον τινα δημιουργὸν καὶ τεχρίτην
 πρὸς τὴν αὐτῆς εἰδοποίησιν καὶ μορφῆν, ἵνα δὴ τοῦ βελτίο-
 10 νος ἢ τοῦ χείρονος σχῆ τὴν ἐπωνυμίαν, καὶ πάσης βροντῆς
 μεγαλοφωνότεροι τῆς τῶν χρωμένων γένωνται κήρυκες διαθέ-
 σεως αὐτόθεν τὰ πράγματα. εἰ μὲν οὖν καὶ ἄλλοις εἴη πρὸς
 τρόπον τὰ τῆς ἡμετέρας ἔξεως τῆσδε, εἶδεν ἂν οἱ τινὲς ποτ'
 ἄρ' εἶεν ἐκεῖνοι· εἰ δ' οὖν, ἀλλ' ἔμοιγε καὶ σφόδρα γέ τοι
 15 κατὰ γνώμην ὅποσα τῆς τοιαύδε μαθήσεως ἔχεται.

Καὶ μὲν δὲ ταῦτα διεξιόντος ἐμοῦ, τοιαύδε κάκενος ἀρξά-
 20 μνος διεξῆει. πάντα μὲν χαλεπὸν ἂν εἴη, φησί, διηγεσθαι
 καθ' ἕκαστον ὡς ἔσχε τάμά· ὡς δ' οὖν ἐν κεφαλαίῳ διεξίεναι
 τὰ πλείω, τοῦτο δ' οὐκ ἂν ποτ' ἀπαγορεύσαιμι αὐτὸς, ὡς μάλα
 25 ὄν οὐδὲν ἐργῶδες. οἴσθαι γάρ, εἴπερ τις ἀπάντων, δι' ὄσης
 ἐγὼ τῆς ἐφέσεως ἤγον πολὺν τινα πάλαι χρόνον ταυτησὶ τῆς
 ἐμῆς ἐκδημος γεγενῆσθαι πατρίδος, ἱστορίας τε ἐνεκα πραγμά-

evertitque. libenter vero equidem nunc quam maxime otium omnibus
 negotiis atque turbis vacuum agens ex te audiverim, quaecumque mihi
 referre velis de rebus quarum cognitionem tibi longa illa terrae ma-
 risque peregrinatio suppeditavit. nihil enim quemquam tanta oblecta-
 tione afficere potest quam istae res, quae sua sponte et suapte na-
 tura ad animi nostri desiderium inclinant atque propendunt. omnes
 enim res in mundo publico cuidam omnium examini subiectae veluti
 informis materies suam dispositionem ab auctoritate hominis petunt,
 ut ab eo tanquam artifice atque opifice figura atque forma indutae
 melioris vel deteriori scognomina accipiant, et ita vocibus omni toni-
 tra clarioribus dispositionem hominum tanquam praecones praedicent.
 si etiam alii eandem quam nos amplectuntur sententiam, res tales co-
 gnoscent, quicumque illi sunt: sin minus, at mihi quidem quam ma-
 xime ex animi sententia sunt, quae ad eiusmodi rerum cognitionem
 pertinent.

Quod quum ego dixissem, etiam ille ita exorsus est. omnia,
 inquit, tibi enarrare, quomodo quidque meorum sese habuerit, difficile
 est; breviter autem plurima perstringere, id quidem ut non valde
 operosum non abnegaverim. tu enim, si quis alius, vel maxime scis
 quanta ego animi voluntate ex hac mea patria abire longum quondam

των παντοδαπῶν καὶ ἅμα πόλεων καὶ λιμένων, καὶ οἷαν ἕκα-
 στα τούτων ἔχει τὴν θέσιν πρὸς τε ἄλληλα καὶ ὄλοντὸ σχῆμα
 f. 97 a. τῆς γῆς, αἵτε τῆ τῆς ἀστρονομικῆς ἑπιστήμης χρεῖα μεγίστην
 παρεχόμενα τὴν συντέλειαν. ὃ δέ με πάντων μάλιστα ἐπε-
 πείκει τὸν ἔκπλουσιν ἐπιταχῦναι, τὰ τε τῆς ἐκκλησίας ναυάγια 5
 ἦν, καὶ ὅσα τοῖς πολιτικοῖς ἐπεφύη τηνικαῦτα νοσήματα πρᾶ-
 γμασι τούτων γε ἕνεκα. οἷς γὰρ τότε μάλιστα πάντων σώ-
 ζειν ἐνῆν τὰ τῆς πολιτείας πράγματα, ταῦτα τότε μάλιστα
 πάντων ἠλαύνετο καὶ σφόδρα δυστυχῶς διέκειτο, λέγω δὴ
 τὰ τῆς εὐσεβείας πράγματα· δόγματα γὰρ ἀλλαττομένης τη- 10
 νικαῦτα ἐκείνης, τὰ Παλαμικά δηλαδὴ τῶν πατριῶν, πονη-
 ρῶς εἶχε τὸ σῶμα τῆς πολιτείας, καὶ πᾶσαν ἔφραζε χαίρειν
 ἐλπίδα χρησίτην· τὸ γὰρ φορτικὸν καὶ ἀμαθὲς τῶν ἡγεμονι-
 κῶν ἀνδρῶν αὐτὴν τε ἐκαπήλευσεν ἀσελγῶς τὴν ἀλήθειαν,
 καὶ ἀπαραίτητος ἴσιστα κολαστῆς τῆς μόνης σώζειν δυναμέ- 15
 νης τότε τὸ γένος ἐλπίδος. ὅθεν ζωγραφουμένην ἐν τύποις
 εἶτι τὴν θεῖαν βλέπων ὄργην, καὶ οἷον ἐν σπαργάνοις εἶτι καὶ
 γάλαξι κρυπτομένην, γῆν ἀλλάττεσθαι γῆς ἐνόμισα δεῖν, πρὶν
 ἐν ὄπλοις ὑπαίθροις στρατευσομένης κατὰ τῶν ἀδικούντων
 αὐτῆς πειραθῆναι κραταιότερον· χρόνου [γὰρ] αἰεὶ στοχάζε- 20
 σθαι δεῖν ὅτῳ νοῦς συνοικεῖ σωφρονῶν, καὶ μὴ καιρῷ καὶ
 τύχαις προσομιλεῖν ἀβέβαιον κεκτημένοις θεμέλιον, καὶ μάλιστα
 ὅτε ψυχῆς ἀθανάτου θάνατος ἀθάνατος οἰκονομοῖτο, μηδὲ τῷ

tempus optaverim, ut res omnis generis urbesque ac portus viserem,
 et quemnam eorum quidque haberet situm inter se et ad totam ter-
 rae faciem cognoscerem, quippe quum id plurimum conferat ad scien-
 tiam astronomicam perficiendam. quod autem plurimum me, ut pro-
 fectionem accelerarem, adhortabatur, ecclesiae erat naufragium et qui
 inde rebus publicis adnascebantur morbi. quod enim tum vel maxime
 reipublicae statum servare potuit, id vehementissime vexabatur et
 pessimo laborabat, dico religionem. quae quum commutaret tum dog-
 mata Palamae cum iis quae a patribus nobis tradita sunt, civitatis
 corpus aegre affectum erat nullamque probam spem prae se ferebat.
 homines enim qui tum rebus praeerant, quae erant sordida et inculta
 animi indole, veritatem ipsam impudentissime venditabant et inexora-
 biles erant castigatores spei, quae tum unice genus servare potuit.
 quae in re quum iram divinam primis lineamentis adumbratam atque
 veluti incunabulis delitescentem ac lactentem viderem, terram cum
 terra mihi commutandam esse decrevi, antequam eam armis apertis
 improbos acerrimo impetu invadentem experirer. homo enim corda-
 tus prudentique animo praeditus temporis rationem nunquam non ha-

παρόντι συνείναι ζητεῖν ἡδεῖ, ἀλλὰ τὸ μέλλον πραγματεύεσθαι
 χρησίμων, μηδὲ διὰ φόβον τοῖς κυροῦσιν ἠτῆσθαι ψεύδεσιν,
 ἀλλὰ διὰ τὴν τάληθους προβολὴν τοῦ κακοῦ κολάζειν τὴν
 πρόφασιν, οὐδὲ τὸ μίσους ἄξιον εἰς τὴν χώραν εἰσάγειν τοῦ
 5 πόθου, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ βλάπτοντος τὴν τῶν ἀφελίμων ἀνθαι-
 ρεῖσθαι συνοίχησιν.

Ἄρτι τοίνυν τὰς ἡρινὰς τοῦ ἡλίου τροπὰς παραλλατ-
 10 τος τεὼς ἐπιτυχῶν ναυστολίας ὠρμημένης ἐπ' Αἴγυπτον,
 ἄσμενος εὐθύς αὐτῇ φέρων ἑμαυτὸν ἐνεβίβυσα. καὶ μὲν δὴ
 ἄφρατος ἐς τὴν ὑστεραίαν ἐκ Βυζαντίων λιμένων ἑβδομαῖοι
 τοῖς Ῥοδίων προσέσχομεν λιμέσιν, ἔνθα συχνὰς διατετριφό-
 15 τας ἡμέρας οὐρίων πνοῶν ἀπορία περιηγούμεν τε τὴν νῆσον,
 καὶ περιεργότερον ἅτις ἦν θέας ἄξια ἐθεώμεθα. κολοσσού
 μὲν οὖν ἐκείνου μνημεῖον οὐδέν τι ἐλέλειπτο, οὐ μὲν γὰρ
 οὐδ' εἴ ποτε γέγονεν ὅστις ποτ' ἄρ' ἦν ἐκεῖνος, εἰκασίαν ἐδί-
 20 δου τινά· οὔτε γὰρ χαλκοῦ μόριον οὐδέν, οὐ μὴν οὐδ' εἴ
 τινες εἶεν ἐκ λίθων ἐκείνῳ κρηπίδες, ἐλέλειπτο λείψανον πάν-
 των οὐδέν. πόλεων δὲ τῶν πάλαι αἰ μὲν σεισμοῖς ἐκτριβεῖ-
 σαι κατέδυσαν, ὧν ἡ καλλίστη Ῥόδος ἦν ἡ τῇ νήσῳ ὁμώνυ-
 20 μος, καὶ σημεῖα τούτων ἐδεικνυσαν ἡμῖν οἱ ἐγχώριοι· αἱ δ'
 ἔτι σωζόμεναί τε διαμένουσι καὶ λαμπραὶ λαμπρῶς ἐστήκηται
 εἰσί. τούτων δ' εἶναι κατ' ἑμαυτὸν ἐνενοῦον ἐκ σημεῖων τι-

bere debet, neque sese ad rerum fortunaeque condicionem applicare
 quae firmo quodam fundamento indigeat, ubi praesertim animae im-
 mortalitatis mors sempiterna imminet; non praesentem oportet eum vo-
 luptatem captare, sed ea quae in futurum tempus utilia sint curare;
 non metu mendacis et falsis opinionibus indulgere; sed veritatis
 propugnaculo improbitatis causam reprimere; non detestabilia et odiosa
 desiderare, sed rebus noxiis rerum salutarium possessionem praeferre.

Statim igitur post equinoctium verno navem nactus in Ae-
 gyptum profecturam lubenti animo statim conscendi, atque ancoris in-
 sequenti die sublatis ex portibus Byzantinis die septimo ad Rhodiorum
 portus pervenimus, ubi ventorum secundorum inopia multos dies
 commorati perlustravimus insulam resque visu dignas adspeximus. co-
 lossi vero illius vestigium exstabat nullum, immo ne coniecturae qui-
 dem dabat locum, num unquam exstitisset, quisquis ille fuit; nulla
 enim aeris particula, nullae prorsus erant lapidum reliquiae, si forte
 ex iis fundamenta exstructa fuerant. urbium antiquarum aliae terrae
 motibus absumptae erant atque submersae, quarum pulcherrima erat
 Rhodus insulae cognominis, earumque vestigia nobis ab indigenis mon-
 strabantur: aliae autem adhuc servatae sunt atque splendidae exstant,

νῶν Λίνδον Ἰηλυσσόν τε καὶ ἀργινόντα Κάμειρον, ὧν ἡ τοῦ
 Μελησιγενοῦς Ὀμήρου μέμνηται Καλλιόπη. πρόσσοικοι δ' ἦσαν
 τῇ νήσῳ, τὸ πλεῖστον εἶπεν, ὁμόφυλοι τε ἡμῖν καὶ τὴν πίστιν
 ὀρθόδοξοι, καὶ ταύτῃ δὴ τῇ καθ' ἡμᾶς Ἑλλάδι χρώμενοι
 φωνῇ· παῖδες γάρ εἰσι τῶν οὐ πάνυ πρὸ μακροῦ τεθνηκό- 5
 των ἐκείνων ἀνδρῶν, οἳ πλεῖστα μὲν ἠγωνίσαντο, Λατίνοις
 μαχόμενοι τριήρεσί τε καὶ ὄπλοις παμπόλλοις τὴν ἔφοδον ἐπ'
 f. 97 b. αὐτοὺς ποιουμένοις, ἠτήθησαν δὲ δι' ὀλιγότητα καὶ ὑπετά-
 γησαν ἄκοντες. ὧν ἐνιοὶ κὰν γῆραι ζῶσιν ἔτι βαθεῖ, τῆς
 πρὶν τε εὐδαιμονίας ἀεὶ μεμνημένοι, καὶ διήγημα ταῦτα τοῖς 10
 παριούσι τῶν ξένων ἡδὺ προτιθέντες, οἳ καὶ δυστυχελν μὲν
 πως ἔλεγον ὅτι ζυγὸν ἐλευθερίας ἠλλάξαντο δούλειον, εὐτυ-
 χελν δ' ἄλλως, πολεμίων μὲν ἦκιστα ἔξωθεν ἐνοχλεῖν μὴ δυ-
 ναμένων τὴν νῆσον ἔτι, αἶτε τῶν τῆς νήσου κρατούντων ἐν
 ὄπλοις ζῆν εἰλωθόντων, καὶ ὅσα εἰς πόλεμον ἐπεφυκεί ἐπιτη- 15
 δεύματα, καὶ ἅμα εὐνομίας ἐν ἀγοραῖς καὶ δίκαις ἐπιπολα-
 ζουσης τῇ νήσῳ, πλεονεξίας ἀπούσης ὡς τὰ πολλά, καὶ πρὸς
 τοῦτοις εὐ ἔχόντων κράσεως ἀέρων λαχόντων τὴν νῆσον, ἔτι
 τε λιμένων καὶ νεωρίων παγκάλην ἔχόντων τὴν θέσιν, καὶ
 πάντας μετὰ ῥαστώνης ὑποδεχομένων τοὺς ὑφενδήποτε χρείας 20
 ἐμπορικῆς καταίροντας ἔνεκα, ὡς γίνεσθαι διὰ ταῦτα τὴν
 τῶν ὠνίων χρεῖαν ἀφθονωτέραν πλουσίοις καὶ πένησι, καὶ
 βίον ἀταλαιπώρον ἄγειν τοὺς προσοικοῦντας ἐντεῦθεν. εἰ δὲ

in quo numero esse ex indicibus quibusdam suspicabar Lindum Ialysum
 et splendidam Camirum, quarum urbium Homeri Melesigenis meminit
 Calliope. incolae insulae erant maxima ex parte nostri populares at-
 que orthodoxae fidei, nostraque utuntur Graeca lingua. filii enim sunt
 virorum illorum, qui abhinc non ita longo tempore interiere, et quam-
 quam plurima certamina sercbant cum Latinis, qui triremibus armis-
 que multis eos adoriebantur, ob paucitatem tamen inferiores disces-
 sere et sese inviti subiecere. eorum nonnulli praegrandes natu ad-
 huc in vivis sunt, pristinae felicitatis nunquam non memores, et pce-
 grinis, qui illuc transeunt suaviter haec enarrant; hi dicebant sese
 quidem infelices esse, quod iugum servitutis cum libertate commu-
 tassent, attamen alioquin bona fortuna uti, quod externi hostes, quum
 insulae domini in armis studiisque, quae ad bellum pertinent, vivere
 assueti essent, non amplius infestare insulam possent, et quod bonae
 leges in foris iudiciisque insulae versarentur, avaritia autem fere abes-
 set. huc accedere quod sortiti essent insulam, quae gauderet bona
 coeli temperie et portuum ac navalium praeclarum haberet situm, ut
 omnes facile accipere possent qui mercaturae faciendae causa unde-
 cunque advenirent. inde fieri ut rerum venalium facultas largior et

διὰ ταῦτα καὶ χρυσὸν ποτε Ῥοδίοις ὕσαι νεφέλας κατέχει
 λόγος τοῖς τῶν Ἑλληνικῶν μύθων ἀπορρητοῖς ἐνδαιτώμενος,
 ἐγὼ μὲν οὐκ ἂν ποτ' εἰδείην, τοιούτων ὑπολήψεων ἀμείνω
 κτησάμενος ἄνωθεν γνώμην, λεγέτω δ' ὅστις ἄμεινον εἰδείη
 5 ἂν ἐμοῦ.

Εἶεν. ἦρος δ' ἤδη χωροῦντος, ἐν ᾧ καὶ πλειάδες ἄρ-
 χονται κήρυκές τε καὶ πρόδρομοι γίνεσθαι τῆς ἡμέρας, οὐ-
 ρίοις κάκεῖθεν χρησάμενοι πνεύμασιν ἀνήχθημεν, ὡς πεμπ-
 ταιῶς ἡμᾶς ἐς μεγάλην τε καὶ λίαν εὐδαίμονα ἀφικέσθαι
 10 πόλιν, τὴν Ἀλεξάνδρειαν φημι, πεντακισχιλίους σταδίου ἀπέ-
 χουσαν Ῥόδου, κειμένην δ' ἐν δεξιᾷ, εἴ τις ἐς τὸ Ἡρακλεω-
 τικὸν καταίρειν ἐθέλοι στόμα τοῦ Νείλου. μέγιστος γὰρ ὢν
 ποταμῶν ὁ Νεῖλος, καὶ ὄλην ἄρδων ἐκ μέσου τῆν Αἴγυπτον
 μόνος αὐτός, ὀλόκληρος κάτεισι ζωννῶν αὐτὴν ἄνωθέν ποθεν
 15 ἀρξάμενος, ἄχρι καὶ εἰς Βαβυλῶνα τὴν περὶ τὸ Δέλτα κα-
 λούμενον οὕτως πῶς κειμένην. ἐκεῖθεν δ' ἐννέα μεριζόμε-
 νος στόμασιν εἰς τὴν Αἴγυπτίαν ἐκδίδεται θάλασσαν, ὧν
 ἄλλως μὲν τάλλα, τὸ δὲ πρὸς δύοσιν καὶ ζέφυρον ἄνεμον
 Ἡρακλεωτικὸν ὀνομάζεται. τούτου τοίνυν ἑνωτιώτερα μικρὸν
 20 ἢ περιβόητος Ἀλεξάνδρῶν αὐτὴ κεῖται μακρόπολις. ἦν καὶ
 αὐτὴν θεασάμενος ὅσον ἐξῆν, καὶ τῶν ἀξιολογωτέρων κατα-
 τρυφήσας αὐτῆς θεαμάτων ὡς ἡμῖν γε ἐχοῖν, ἔπειτ' ἐξῆεν

divitibus et pauperibus contingeret, atque vitam sine molestia incolae
 agerent. num ideo fama orta sit, quae inest in Graecarum fabularum
 arcanis, auro quondam Rhodiis pluisse nubes, id equidem nesciam,
 talibus opinionibus meliorem sententiam caelitus adeptus: dicat, quis-
 quis me melius scit.

Ceterum vere iam procedente, quo tempore etiam Pleiades in-
 cipiunt praecones esse et praecursores diei, ventis secundis usi in
 altum propecti sumus, ut quinto die Alexandriam maximam et opu-
 lentissimam urbem veniremus, quae quinque milia stadiorum distat a
 Rhodo, dextra sita, si quis in Heracleoticum Nili ostium decurrere ve-
 lit. Nilus enim, fluviorum maximus, qui totam Aegyptum ex medio
 solus irrigat, ex superioribus regionibus alicunde ortus cingens eam
 universus atque integer descendit, donec Babylonem ad Delta, quod
 dicitur, sitam veniat. inde in novem ostia divisus in mare Aegyptium
 influit, quorum ostiorum alia aliter nominantur, ostium vero occiden-
 tem atque zephyrum ventum versus Heracleoticum appellatur. ad
 hoc igitur paululum meridiem versus Alexandria sita est, celeberrima
 atque magnificentissima urbs. quam quum vidissem, quantum licebat
 et adspectu rerum visu digniorum, ut nobis consentaneum erat, ob-

ἐκείθεν, μετὰ γε τὰς Ὀρίωνός τε καὶ κυνὸς ἐπιτολάς, θεάσα-
σθαι ζητῶν καὶ τὰς φδομένας πυραμίδας ἐκείνας, καὶ εἴ τις
εἴη πόλις κατ' Αἴγυπτον ἑκατονταπύλοιο λεγομένη Θῆβαι,
καὶ ἅμα τοῖς τῶν Αἴγυπτίων ἱερογραμματεῦσι μάλᾳ ἀδελῶν
συμμίξαι. μεγάλῃς γάρ, ὡς οἶσθ', αὐτοὺς ἤμῃν θιασώτας 5
εἶναι σοφίας βίβλοι παρέπεμψαν παλαιαί. ἀλλ' ἦσαν ἄρα
ταυτὶ γρηγορούντων ἐνύπνια, μόνοις σωζόμενα τοῖς ὀνόμασιν,
ἅσα παρὰ τὸν βίον ἀεὶ καλινδούμενα γένεσιν ἔρωτος βόσκει
ζ. 98 a. διὰ τῶν ᾧτων ἐνσπειρομένην τοῖς μικρογνώμοσι " λογισμοῖς.
 Ⓢ Τοῦ μέντοι φθινοπώρου μεσοῦντος ἤδη ἀφίγμαι καὶ ἐς 10.
 θῆσαν τῶν ἐν Παλαιστίνῃ τόπων καὶ πόλεων, ὅσαι τῶν σωτη-
 ρίων ποδῶν τὰς τρίβους ἐδῆξαντο. καὶ μὲν δὴ κἀνταῦθα τὸν
 ἔρωτα καθ' ὅσον ἐξῆν ἀφοσιωσόμενος τῆς ψυχῆς, εἶτα ἀπή-
 ειεν μετὰ χειμερινὰς τοῦ ἡλίου τροπᾶς. καὶ δὴ λοιπὸν ἐν
 δεξιᾷ καὶ πρὸς ἔω τὰ τῆς εὐδαιμονος Ἀραβίας ὄρη λιπῶν, 15
 ἐς τὰς μεσογείους τῆς κοίτης Συρίας ἐπέβαλον πόλεις, καὶ
 μετὰ πλείους κἀκεῖ περιόδους ἤκον ἐς Δαμασκόν, πολλῶν
 ἐπερέχουσαν τῶν ἐκεῖ πόλεων τά τε ἄλλα, καὶ πολυανθρω-
 πία καὶ ἀγορῶν ἰσονομίᾳ καὶ πολιτικῆς καταστάσεως εὐκοσμίᾳ,
 καὶ πρὸς γε συνέσει τῶν οἰκητόρων βαθεῖα τινὶ καὶ γεγυμ- 20
 νασμένη καλῶς πρὸς τὰ κάλλιστα, ὡς μὴ μάλᾳ τι πλεῖστον
 ἐνδεῖν τῆς μεγάλῃς ἐκείνης Ἀλεξανδρέων πόλεως. εἰ γὰρ μὴ
 δι' ἄλλο γέ τι, διὰ γοῦν ἐν γέ τι, τὸ τὴν εὐσέβειαν ἐκεῖ

lectatus essem, inde abii post Orionis et Caniculae ortum, ut viderem celebratas illas pyramides atque Thebas hecatompylas, quae dicuntur, si forte ea urbs in Aegypto exstaret; praeterea valde cupiebam sacros Aegyptiorum scribas convenire, quos, ut scis, magnae sapientiae nobiscum sodales esse veteres libri tradiderunt. sed haec erant utique mera vigilantium somnia, nominibus solis nobis servata, quae vitam semper pervagantur et desideria per aures animis pusillis iniecta excitant atque alunt.

Medio vere auctumno profectus sum ad visendos Palaestinae locos urbesque pedibus salvatoris calcatas. ibi quum, quantum fieri potuit, animi amori satisfacissem, abii post brumam. atque iam dextra et orientem versus montibus felicis Arabiae relictis urbes petii mediterraneas Coelesyriae, ubi quum compluria fecissem itinera, Damascum perveni, quae eius regionis urbes quum aliis rebus longo superat, tum hominum frequentia et fororum aequitate ac publicorum institutorum praeclara descriptione, incolarum praeterea intelligentia quadam profunda et ad optima quaeque egregie comparata, ita ut non multum absit quin equiparet magnam illam Alexandrinorum urbem.

πλουτιέραν κεκτηῖσθαι τὴν παρρησίαν, ἔχει μὲν εὐλαβῶς συγκρύπτειν εἴ τι ἤττον ἔτυχεν ἐκείνης ἔχουσα, ἔχει δὲ καὶ θεατρικωτέραν ἀπὸ τοῦ μείζονος πρὸς ἐκείνην ἤδη ποιεῖσθαι τὴν τοῦ σχήματος ἔξιν. ὄπλων γὰρ ἕνεκα καὶ πολεμικῶν ἐπιτηδευμάτων καὶ ἡγεμονικῆς πολιτείας ἡθῶν, καὶ ὅσα περὶ ἀγορανόμους ἔχει καὶ δικαστῶλους, προέχειν τὴν Ἀλεξάνδρειαν δοιή τις ἂν· συνέσεως δὲ καὶ μαθήσεως ἄλλης δι' ἣν τὸ κοινωνικὸν ἐς Ἕλληνας ἀναφέρειν μᾶλλον Ἀλεξανδρέων, καὶ ἅμα διὰ τὸ τῆς εὐσεβείας εἰλικρινέστερον μακροῖς τοῖς μέ-

10 τροις ὑπερέχειν Ἀλεξανδρείας ἅπαντες ἂν συγχωρήσασιν Δαμασκόν. διὰ δὲ ταῦτα καὶ τριστῖαν ὄλην αὐτῇ τε καὶ ταῖς πέριξ πόλεσιν ἡδέως εἰλόμην ἐνδιατρίβειν, ἄλλως τε καὶ σχολὴν πολέμων ἀλλοφύλων καὶ φύβων τοιοῦτων ἄδειαν ἐχούσης τῆς γῆς ἐκείνης.

15 Ἐκείθεν ἀφικόμεν ἐς τὰς παραλίους τῆς Φοινίκης πόλεις. καὶ ὄλον ἔτος ἐν καὶ τῇ τούτων ἀνηλωκῶς ἱστορίᾳ, εἴτα ἀπήειν εἰς Ἀντιόχειαν, πόλιν μεγίστην Συρίας, ἣν Ἀντιόχος ἔκτισεν ὁ Σελεύκου τοῦ μετ' Ἀλέξανδρον ἄρξαντος μὴ μόνον Συρίας ἐκείνης ἀλλὰ καὶ Βαβυλῶνος τῆς Σεμιράμιδος, καὶ 20 πρὸς γε Ἀσσυρίων καὶ Περσῶν καὶ Μήδων, καὶ ὅσα Σούσων καὶ Ἐκβατανῶν ἐπέκεινα. ταύτην ὄγωγ' ἀκούων ἐκ παλαιού τὸ σωτήριον κήρυγμα πρῶτην αὐτὴν πρὸς τῶν ἰσρῶν δεδεδυ-

nam si non ob aliud, vel propter hoc unum, quod religio ibi maiorem libertatem assecuta est, pie reticere licet, si quid minus quam illa habeat: superat autem illam iam speciosiore formae suae atque habitus amplitudine. armis enim studiisque rei militaris et imperii administratione atque aediliciorum munerum atque iudiciorum descriptione Alexandriam superioram esse facile quis dederit; prudentia vero et doctrina reliqua magis quam Alexandrinos Graecis appropinquare, sinceriore praeterea religiositate Damascum superiorem esse Alexandria omnes concesserint. hasce ob causas ego per tres integros annos ibi atque in urbibus circumiacentibus commorari lubenter constitui, quum praesertim a bellis externis et eiusmodi turbis illa terra securitatem praerberet.

Deinde ad maritimas urbes Phoeniciae perveni, in quarum cognitione quam totum annum consumpsissem, Antiochiam abii, urbem maximam Syriae, quam condidit Antiochus, filius Seleuci, qui post Alexandrum non solum Syriae imperitavit sed etiam Babyloni a Semiramide conditae, praeterea Assyriis Persis Medis terrisque ultra Susa et Ecbatana iacentibus. hanc urbem quum antiquitus salutare evangelium primam ab ipsis apostolis accepisse audivissem, laetissime

μένην ἀποστόλων, λίαν ἀσμέως εἶδον ἔτι σημεῖα ψυχῶν εἰς εὐσέβειαν θερμότερων. ταύτητοι καὶ ἐθαύμασα μᾶλλον αὐτήν δι' αὐτό γε τουτί ἢ διὰ τᾶλλα, ὅποσα τῇ πόλει περιέστι τὰ καλά. τῆς γὰρ ἀλλοφύλου θρησκείας συμπεφυρμένως ἐπιπολαζούσης ἐκεῖ πανταχόθεν καὶ πανταχῆ, ἅτε τῆς Ἀρά-5 βων ἐπικρατείας ἐξ Αἰγύπτου, μᾶλλον δ' ἐκ Κυρῆνης καὶ Πενταπόλεως καὶ τῶν γε ἔτι τούτου προσωτέρω διηκούσης ἄχρι καὶ ἐς τὰ τῆς Ἀντιοχείας ἐπέκεινα, συμβαίνει καὶ τῆς Ἀραβικῆς θρησκείας δείγματα πανταχῆ τῆς γῆς ὑπάρχειν
 f. 98 b. ἐκείνης. διὸ καὶ ἀντεχομένους ἐκεῖ κομιδῆ " τῶν Ἀντιοχείων 10 αὐτὸς ὁρῶν τοὺς εὐσεβῶς ἐλομένους ζῆν ὑπὲρ τῶν πατρίων τῆς εὐσεβείας δογμάτων ἄχρι θανάτου δεῖσαν, διὰ μακροῦ τοῦ θανάτου ἐποιούμην τέως ἐγὼ τὸ ἐκείνων πρᾶγμα, καὶ ἐς τὴν πάλαι μνήμην ἀνήγον εὐθύς ἐκείνην τὸν νοῦν.
 10 Εἶεν. ἀλλὰ μετὰ βραχὺ κἀκεῖθεν ἀπάρας ἀπήειν ἄχρι 15 καὶ εἰς Ἰσοῦν, ἔνθα τοὺς Κιλικίους αὐλῶνας τῶν Ταυρικῶν παραψάσειν ὄρων σχεδὸν εἰπεῖν ἐκ φύσεως συνηνέχθη· ἐς τοσοῦτο γὰρ βραχύτητος ὁ μεταξὺ συστέλλεται χῶρος ἐκεῖ ἔκ τε θαλάττης καὶ ὄρων ἐκείνων ὥστε καὶ πύλαι τοῖς πάλαι προσηγορεύθησαν Ἰσοικαί τε ἅμα καὶ Συριακαί. καὶ πόλις 20 δ' ἔστιν Ἀντιοχείας ἀρχαιότερα παρακειμένη, ζῖν γε πλείσταις ἐτέραις Ἀλεξάνδρεια καλουμένη. ταύτην γὰρ Ἀλέξανδρος ἀνήγειρε πρῶτην ἄγαλμα νίκης εἰπεῖν, ἣν αὐτόθι Λαρεῖον

adhuc indicia animorum fervidiore pietate accensorum cognovi. quare ob hanc ipsam rem magis urbem admiratus sum quam ob alia comoda et ornamenta, quae ei suppetant. cultu enim peregrino undequaque promiscue gliscente omnibusque locis exstante (quum enim Arabum imperium inde ab Aegypto aut potius a Cyrene et Pentapoli ac regionibus etiam remotioribus usque Antiochiam et ultro pertineat, usu venit ut Arabicae religionis vestigia ubique in illa terra occurrant), ubi Antiochenses, qui quidem pie ac recte de religione sentiant, pro patrii pietatis dogmatis fortiter resistentes videbam, etiamsi mortem perpeccuri essent, in summa eam rem admiratione habebam atque ad veterem memoriam talem sentiendi rationem statim referebam.

Ceterum paulo post quum me dedissem in viam, usque Issum profectus sum, ubi convalles Ciliciae cum Tauri montibus a natura fere ipsa coniunctas esse dixeris. tam breve enim spatium interest inter mare et montes illos, ut portae a veteribus et Issicae et Syriae cognominarentur. urbs ibi sita est antiquior Antiochia, cum plurimis ceteris Alexandria appellata. eam enim Alexander quasi primum tropaeum victoriae excitavit, quam ibi de Dario Persa primum re-

τὸν Πέρσῃ ἐνίκησε πρῶτον, ἐκ Βαβυλωνίας καὶ τῶν γε ἀνω-
 τέρω τόπων μυρίαν μὲν ἵππων ἐλάσαντα, πάντα δ' Ἀσίας
 ὄπλα συγκινήσαντα μέχρις αὐτοῦ. σπεύδων γάρ, πρὶν Ἀλέξαν-
 δρον διαβῆναι, τὰς τῶν εἰρημένων στενῶν ἀποκλεῖσαι παρὸ-
 5 δους τῷ πλήθει τῆς στρατιᾶς ἐκείνης, ἔλαθε καθ' ἑαυτοῦ
 μᾶλλον ἢ κατ' Ἀλεξάνδρου τὸν ὄλεθρον μεμηχανημένος· πλῆ-
 θος γὰρ δυσαρτίθμητον στρατιᾶς ἐπαγόμενος, καὶ ὄφειλων ἐν
 ὑπτιοῖς καὶ ἀναπεπταμένοις πεδίοις τὰς πολεμικὰς διατάττειν
 φάλαγγας, καὶ ταῦτα γυναίκας ἅμα καὶ παῖδας ἄγων καὶ ὄλον
 10 αὐτοῦ τὸν βασιλείον οἶκον κατὰ δῆ τι παῖριον ἔθος, ὃ δὲ
 τᾶναντία πάντ' ἐδεδράκει. μηδὲ γὰρ ἐχούσης τῆς τοσαύτης
 ἐκείνης ἵππου ῥύμη πολλῇ φερομένης ἔαδίως προχωρεῖν τε
 καὶ ἀναχωρεῖν ἐν στενοῖς καὶ τὰς γε ἀναστροφὰς καὶ συ-
 15 στροφὰς καὶ ἀγχιστρόφους περιφορὰς καὶ διεξόδους ποιεῖσθαι,
 συνεπάτουσιν ἀλλήλους αὐτοὶ ὑπ' ἀλλήλων συμποδιζόμενοι, καὶ
 περιέπιπτον ἑαυτοῖς αὐτοί, κακῶς βουλευσάμενοι. ἀλλὰ τού-
 των μὲν ἄλις.

portavit, qui ex Babylonia locisque etiam superioribus innumerabilem
 equitatum adduxerat omniaque Asiae arma ad se contraxerat. quum
 enim antequam Alexander transgrederetur, angustiarum, de quibus dixi-
 mus, transitus multitudine illius exercitus intercludere properaret, sibi
 potius quam Alexandro perniciem sese machinari non intellexit. nam
 quum innumerabiles copias secum duceret atque aciem in locis pla-
 nis atque patentibus instruere deberet, quum praesertim feminas at-
 que liberos et totam regiam domum ex patrio quodam more secum
 haberet, ipse contraria prorsus fecit. ita factum est, ut, quum equi-
 tum ingens turba comitato impetu in hostes se inferens in angustiis
 nec facile progredi nec se recipere neque se convertere aut contra-
 here aut celeres circumactiones atque excursus facere posset, ipsi
 inter se impediti se contererent et in semet ipsos incurrerent malo
 usi consilio. sed haec hactenus.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΛΟΓΟΣ Δ'
 Η ΚΕ' ΤΗΣ ΟΛΗΣ ΑΥΤΟΥ ΡΩΜΑΙΚΗΣ
 ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

Ἐμοὶ δὲ προσωτέρω προύγειν βουλομένην δυοῖν ἕνεκα, ὅπως τε μάθοιμ' μέχρι πόσου τῆς ἀλλοτρίας ἐκείνης γῆς καὶ 5 δι' ὅσων ἔθνων ἐκείνων διήκει σωζόμενον τὸ Χριστιανῶν εἶς γένος, καὶ ὅπως ἐν μέσοις τοῖς ἀσεβέσιν εἶς τῶν πατρίων ἔχεται δογματῶν τῆς εὐσεβείας κατὰ τὸν σφίσι ἀπλουστερόν τε καὶ ἀληθέστερον τρόπον, καὶ ἅμα θεύσασθαι εἴ τί που τῆς ἀρχαίας σοφίας ἐκείνης περίεστι λείψανα Χαλδαίοις καὶ Πέρ- 10 σις, ἐμποδῶν οἱ τῶν Ἱερουσαλιμίων γεγένηται κοσμιώτεροι, ἐπεὶ τοί γε μέχρι καὶ ἐς ἐκείνους προεληλύθειν ἐγὼ, διακο-
 f. 99 a. σίους ὁμοῦ καὶ " χιλίους ἐγγύς που σταδίους θαλάττης ἀπέχον-
 τας. οὐ γὰρ εὐδοα ἔσεσθαι ὑπισχνοῦντό μοι εἶς τὰ πρό-
 σθεν διὰ τὸ τῶν προσοικούντων ἀλλόγλωσσον· οὐ μὴν οὐδ' 15 εἰ εὐδοα ἦν ἐπιτεῖθεν, ἦκισι' οὖν ὁμως περιλείπεσθαι Χαλ-
 δαϊκῇ τε γῆ καὶ Περσικῇ σοφίας ὅλως ἐκείνης ἴχνη τε καὶ
 γνωρίσματα. ἐξ ὅτου γὰρ τὸ Σκυθικὸν ἐπιρρεῦσαν γένος καὶ

BIUSDEM HISTORIAE ROMANAE LIB. IV. SIVE UNI-
 VERSAE HISTORIAE ROMANAE LIB. XXV.

Quum longius progredi vellem duabus ex causis, partim ut cognoscerem, ad quem finem terrae illius peregrinae et per quas gentes Christianorum adhuc genus salvum extenderetur et quomodo inter medios irreligiosos homines patria fidei dogmata simpliciori sua et veriore ratione amplecteretur, partim ut viderem, num forte alicubi apud Chaldaeos et Persas antiquae illius sapientiae exstarent reliquiae, ab Hierapolis honestissimis impediabar, ad quos usque ego processeram quamquam mille fere ducentis stadiis a mari disiunctos. hi enim locos etiam longinquiores ob incolarum peregrinam linguam non commode adiri posse affirmabant; quin etiam si facile adiri possent, at tamen nequaquam apud Chaldaeos et Persas illius sapientiae vestigia atque indicia superesse. quo enim ex tempore gens Scythica ex fon-

ἐκχυθὲν ἄνωθ' ἐν ποσιν ἐξ ἀρκτικῶν πηγῶν καθάπερ ἀχανοῦς
 τινὸς ὕδωρ πελάγους, Πέρσας τε ἐδουλώσατο καὶ Μηδούς καὶ
 πᾶσαν εἰπεῖν ταυτηνὴ τὴν Ἀσίαν ἄχρις Ἰνδῶν τε ἐκείνων πρὸς
 ἕω καὶ ἄχρις Ἀράβων τουτωνὶ πρὸς νότον, οὐ μόνον τὰ πλείω
 5 τῶν ἐγγχωρίων ἡθῶν ἐκείνων ἔσβη καὶ ἐτεθνήκει, ἀλλὰ καὶ
 αὐτὰ τῶν ἐθνῶν ἐκείνων τὰ τοπικὰ διαστήματα τε καὶ ὄρια
 συγμέχεται καὶ παντάπασιν ἐστὶ δυσεῖκαστα νῦν. γίνεσθαι
 δέ μοι μάλιστα νῦν, εἴπερ ποτ', ἀξύνμορον ἔφασκον τὴν
 ἐκείσε κίρθεδον διὰ τὰς ἄρτι κατεσχηκυίας καὶ Σκιδίας αὐτοῦς
 10 κατ' ἀλλήλων ἐριδίας τε καὶ στάσεις περὶ πρωτείων, τοῦ σφῶν
 ἀρχηγοῦ καὶ ἡγεμόνος πρὸ μικροῦ τεθνηκότος. ταυτ' οὖν
 ἔγωγ' ἀκηκοώς, καὶ ἅμα συνορῶν τῆς ὁμοίας συγγύσεως τὸ
 νεμόμενον καὶ ἐπ' Ἀραβίας τουτουσὶ προχωροῦν, τελευτήσαν-
 τος νεωστὶ καὶ τοῦ Αἰγυπτίου Φαραὼ καὶ τῶν υἱῶν περὶ
 15 τῆς ἀρχῆς ἐν ἀλλήλοις στασιαζόντων, καὶ πεφυρμένων παν-
 ταχῆ τῶν τῆς Αἰγύπτου καὶ Ἀραβίας πραγμάτων, τάχιστα
 ἀνεχώρουν ἐκεῖθεν ὀπίσω ἀπιῶν ἐς Κιλικίαν, θέσεως ἔχου-
 σαν εὐφυῶς, πλείστην τε ἅμα καὶ λίαν οἶσαν εὐδαίμονα χῶ-
 ραν, ἐνθα δὴ καὶ πολλαὶς ἐνέτυχον καὶ ἄλλαις πλησιοχώροις
 20 ἀλλήλαις πόλεσιν ἀγαθαῖς, τῇ Ταρσῶ δὲ μάλιστα πασῶν, ἣ
 καὶ πατριάρχη τῷ Ἀντιοχείας ἐνδαισιτᾶσθαι τὰ πολλὰ περιγι-
 νεται. τὰ τε γὰρ ἄλλα περίεστιν αὐτῇ τάγαθά, καὶ Κύδνος
 ὁ ποταμὸς ἡσυχῆ παραρρέων, ἐν ᾧ καὶ Ἀλέξανδρον φασιν

tibus septentrionalibus effusa fluctuum instar maris immanis lateque
 expansi in Asiam irruit atque Persas Medosque et totam fere hanc
 Asiam una ex parte usque ad Indos orientem versus et altera ex parte
 usque ad Arabes meridiem versus in dittonem suam redegit, non solum
 domestici indigenarum mores propemodum extincti sunt atque in-
 termortui, sed etiam ipsa gentium intervalla finesque confusa sunt at-
 que nunc prorsus cognita difficilia. tum autem quam maxime iter in
 istas terras incommodum mihi fore dicebant ob contentiones discor-
 diasque de principatu inter ipsos Scythas exortas principe eorum at-
 que duce paulo ante mortuo. quod quum ego audissem similesque
 turbas etiam in Arabes grassari viderem, quum nuper mortuo Pharaone
 Aegypto filii eius de regno inter se dissiderent et Aegyptiorum Ara-
 bumque res ubique miscerent, celerrime inde profectus in Ciliciam re-
 cessi, maximam atque opulentissimam terram, situ atque natura prae-
 claram, ubi quam alias multas praeclaras urbes inter seque vicinas
 inveni, tum Tarsum prae ceteris egregiam, ubi etiam Antiochiae pa-
 triarcha plerumque sedem suam habet. huic enim urbi quum alias
 amoenitates atque commoda suppetunt, tum Cydnus flumen placide eam

έκεινον τὸν μέγαν, εἰς ἐπιθυμίαν ἐκ μόνης τῆς θείας ἐλλη-
θότα, λούσασθαι.

Ἐκείνον δ' ἔτι καὶ πλείω τοιαῦτα συνείρειν βουλόμενον
ἔγωγε ἐπισχῶν, καὶ τὸ τῆς διηγήσεως τεμῶν συνεχές, ἀναλα-
βεῖν τὸν λόγον ἐκέλευον αὐθις καὶ ἀνερωτῶντί μοι ἀποκρίνε- 5
σθαι πατριαρχῶν τε πέρι καὶ ἐπισκόπων, ὅσοι διέπειν καὶ
διοικεῖν τὰς ἐπαρχίας ἐκείνας τὸν ἱερώτερον ἔλαχον τρόπον.
καὶ ἐμεμφόμεν ἑπισεικῶς τῆς λήθης τὸν ἄνδρα, ὅτι τῶν μὴ
πάνυ τι ἀναγκαίων ἔμοιγ' ἀκούειν ἐν φροντίδι ποιησόμενος
τῆ μεγίστη διεξιέναι, ὧν ἡμῖν ἐς τὰ μάλιστα ὑπῆρχε μανθά- 10
νειν ἀνάγκη, καὶ ὧν εὐσεβείας ἕνεκα ἐσπέρας καὶ πρωῶ καὶ
μεσημβρίας ἀκούειν ἡθιὸν ἔδοξεν ἄν μοι ἢ Κροίσου τοῦ Λυδοῦ
χρυσῶν μοι χοίνικας παρεχομένου, τούτων δ' αὐτὸς τὴν μνή-
μην λήθης μακροῦς πυθμέσιν ἐκάλυψεν, ὥσπερ ἂν εἰ μὴ αὐ-
τὸς ἦν ὁ προσίμια τῶν σφετέρων πεπραχῶς διηγήσειον τὰ τῆς 15
ἐκκλησίας ναυάγια, ὅτι τῶν πατρίων νομίμων τῆς εὐσεβείας
f. 99 b. ἐπίπροσθεν τὰ τοῦ Παλαμᾶ καινὰ τε καὶ ἑκθεσμα παρεισρέ-
οντα πεφώρακε δόγματα, καὶ ταύτην ἐπισεικῶς αἰτίαν τιθέμε-
νος τῆς τε τῶν πολιτικῶν ἐπὶ τὸ χεῖρον πραγμάτων ἀνατρο-
πῆς καὶ ἅμα τῆς ἐντεῦθεν ἀκουσίου φυγῆς ἑαυτοῦ. καὶ 20
τίνα γὰρ ἄλλην ἔχρῃν σε συναγαγεῖν ἱστορίαν, βέλτιστο φί-
λων, ἔφρασκον, Ἀγαθάγγελε; τίνα δ' ἄλλην κρείττω καὶ τι-
μιωτέραν ταύτης φήθῃς ἐμοὶ κομίσειν ἀφήγησιν ἔξωθεν, καὶ

praeterfluens, in quo flumine Alexander Magnus solo eius adspectu
cupiditate incensus sese lavasse dicitur.

Quum vero ille huiusmodi plura referre mihi vellet, equidem
eum prohibebam et narrationis huius continuatione incisa ab eo pete-
bam, ut ad sermonem reversus responderet mihi interroganti de patri-
archis et episcopis, qui illas provincias ratione sanctorum gubernandi
atque administrandi munus sortiti essent. homini autem valde oblivio-
nem in opprobrium verti, quod res quidem non ita mihi audita ne-
cessarias narrare tam enixe studeret, memoriam autem earum rerum,
quae nobis maxime cognoscendae essent et quas pietatis causa vespera
et mane et meridie audire dulcius mihi videretur quam si Croesus Ly-
dus auri mihi modios largiretur, oblivione profundissima obruisset,
quasi non ipse esset is, qui initium suarum narrationum ab ecclesiae
naufraggiis duxisset, quod pro patrii religionis institutis Palamae nova
atque illegitima dogmata irrepere vidisset idque ipsum pro causa con-
versionis rerum publicarum in deteriore conditionem suaeque involun-
tariae fugae habuisset. „quamnam vero aliam, inquam, optime
amicorum Agathangele, debebas colligere? quam aliam narrationem hac

ἄμα τῶν ὀρθοδόξων τοῖς ἐντιυθοῖ πατριώταις ἡδογῆς τῆς βελτίστης ἐφόδια, λίαν ἐφιεμένοις. ἅπασι μαθεῖν ὅπως κἀκείνους ἢ φήμη τῶν ὡς συμφορῶν τῆς τοῦ Θεοῦ διέθηκεν ἐκκλησίας, γραφαῖς τερατώδεσι τῶν ἐνταῦθα δυναστευόντων 5 τοὺς πανταχῆ τῆς οἰκουμένης εὐσεβεῖς ἐπειγομένων ἕξαπατῶν, καὶ φιλονεικούντων τὴν πανταχόθεν ἔταιρειαν τε καὶ ὁμολογίαν τῆς τοιαύτης κακίας οἷόν τι καρποῦσθαι τρόποιον.

Ταῦτ' ἐμοῦ γε διεξιόντος, ὑπολαβὼν ὁ Ἀγαθάγγελος, 8 ἐμοὶ δὲ βέλτιον, ἔφησε, δέδοκται, θεία μοι κεφαλῆ, τελευταῖος μοι τοῦδε τοῦ λόγου διεξεληθεῖν εὐθύς ἀπολαβόντι χωρὶς ἐκεῖνα, μηδενοῦ τοῦ συγγεῖν δυναμένου σφίσις ὄλως συνυπακουμένου, ὅπως ποτ' ἐπὶ τοῦν εὐληφότε διεστάναι τῶν καθόλου καὶ κοσμικῶν ἀπλῶς εἶπελν τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, καὶ ἰδίαν μὲν εἶναι ταυτηνὴ πραγματείαν ἰδίαν δ' ἐκείνην, καὶ 15 ἄλλων ἑκατέραν ὡς τὰ πολλὰ καὶ οὐ τῶν αὐτῶν. ἐπεὶ δὲ σὺ διπλοῦν ἀνθ' ἀπλοῦ τὸν πόνον ἀναδέχεσθαι εἴλου, καὶ ἂ τὸν αὐτὸν ἐν ἑκατέροις συμπύπτει γίνεσθαι χρόνον βίβλη μίῃ συντιθέσθαι σοι δέδοκται, οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς οὐδαμῆ γε ὀκνήσαιμι τὰ τῆς αὐτῆς ἐν ταύτῃ περιόδου διεξιέναι συλλήβδην, 20 ἐπεὶ καὶ τρόπον ἕτερον πρότερον (εἰρήσεται γὰρ τάληθές) ὀδεδίσιν μάλα αὐτὸς ἐκείνως διεξιέναι, καὶ μινγύων τοῖς τοι-

praestantiorē atque pretiosiorē putabas mihi extrinsecus afferre posse? quom̄ aliud pulcherrimae voluptatis adiumentum nostris popularibus orthodoxam hic fidem tuentibus? qui quidem cuncti vehementer cupiant scire, quomodo tantae calamitatis, quanta dei ecclesia afflicta est, fama illorum animi affecti fuerint quum scriptis monstrosis ii, qui tum dominabantur, pios homines toto orbe terrarum in fraudem inducere anniterentur omniumque societatem atque consensum quasi tropaeum quoddam tantae improbitatis sibi parare ambitiose studerent.“

Quod quum ego dixissem, Agathangelus sermonem excipiens: „mihī, inquit, melius visum est, o divinum caput! in fine huius narrationis illa seorsim pertractare atque persequi, ubi nihil prorsus, quod res confundere atque turbare posset, subaudiendum esset; qua quidem in re sic fere stangebam, historiam universalem et secularem, ut breviter dicam, differre ab historia ecclesiastica et utriusque descriptionem peculiarem atque separatam esse, utramque diversas plerumque res, non easdem complecti. quum autem tu duplicem laborem pro simpliciter in te suscipere volueris et quae eodem tempore in utroque genere eveniant, una comprehendere scriptione constitueris, ne ego quidem ullo pacto res eodem temporis spatio gestas coniunctim persequi dubitaverim, ut qui iam antea ut verum tibi dicam, res ista ra-

οἷσθε τὰ μὴ τοιαῦδε τὴν σὴν ἀκοὴν ἀποκναίειν, καὶ ταῦτα
 νῦν οὕτω λύπης ἔχοντος ἄλλως, ὅτε μάλιστα πάντων ἅπαντ'
 ἐκείνα μνήμης ἀπάσης ὄπισθε ποιῆσθαι οὐκ ἔστιν ὄθεν οὐ
 καὶ ὅπως οὐ βεβούλημαι, οἷς βάρους ἐνέστακται πρόφωσις
 ὀπωσοῦν καὶ ὀθενοῦν, νῦν δ' ἐπειδὴ σοὶ γε τοῦθ' ἡδίων5
 ἐκείνου πολλῶ μανθάνω δοκεῖν, ἄσμενος καὶ γὰρ λοιπὸν ἀντίκα
 μάλα τὴν σὴν τῆς ἐμῆς ἀνθαιρήσομαι βούλησιν. καὶ τί γὰρ
 ἄλλα τῶν ἄλλων δόξαιεν αὐτὸν εὐδαιμονέστερον ἔμοιγε νῦν ἢ
 σοὶ γε τὰ τοιαῦτα χαρίζεσθαι τῶν διηγημάτων, ὧν ἐμοὶ μὲν
 ῥᾶρον οὐδέν, σοὶ δὲ βέλτιον οὐδέν. 10

¶ Ἀλλὰ γὰρ ὁ ἑταῖρος ἡμῖν Ἀγαθάγγελος τοιαῦτα μὲν
 ὑπὲρ ὧν σεσιαπῆκεν ἀπολελόγηται, τοιαῦτα δὲ ὑπὲρ ὧν φθύ-
 ζαιτ' ἂν εἰς τοῦπιόν τῆς διηγήσεως ἐπηγγέλλετα, τῶν μὲν
 προτέρων σμικρὰ ἐπαναλαμβάνειν διὰ τὸ ἤδη εἰρησθαι τὰ
 πλείω, τοῖς δ' ἐπιούσι τῶν ἀναγκαίων μηδὲν ὑπισχνούμενος 15
 παραλείπειν. ἐντυχὲν μὲν οὖν ἔλεγε καὶ τῶν μερικωτέρων
 ἐπισκόπων ὅσοι καθ' ἃς αὐτὸς περιῆει κώμας καὶ πόλεις
 L. 100a. ἐτύγχανον ὄντες, ἐντυχὲν δὲ " μάλιστα δὲ πατριαρχαῖς αὐτοῖς,
 Γρηγορίῳ τε δηλαδὴ ἐπ' Ἀλεξανδρείας καὶ Ἰγνατίῳ Ἀντιο-
 χείας, καὶ τρίτῳ ὅς πρὶν ἢ Λάζαρον τῆτες ἐκεῖνος ἀφῆχθαι, 20
 τὸν πατριαρχεικὸν Ἱεροσολύμων διεῖπε θρόνον· τὸ γὰρ τοῖ γε
 ὄνομα ἐλελήθει με τοῦ ἀνδρός. ἐντυχὲν δ' οὖν ἐν διαφόροις

tione exponere valde veritus sim, ne diversarum rerum conglutinatione
 tuas aures obtunderem, ubi quam maxime,
 quodcunque vel minimae molestiae quacunq̄ue ex causa efficiens esse
 posset, id ab omni commemoratione seiungere non potui non in ani-
 mum inducere. nunc vero quum tibi multo gratius hac ratione, quam
 illa, res enarrare videri cognoverim, lubenter iam tuum consilium meo
 anteponom. quid enim aliud mihi nunc praestantius videri potest,
 quam tales tibi narrationes proponere, quibus nihil mihi facilius, tibi
 nihil melius est.

Haec igitur posteaquam Agathangelus amicus de iis, quae si-
 lentio transisset, ad suam defensionem protulit, de iis quae insequenti
 narratione relaturus esset, professus est, se pauca tantum ex priori-
 bus recepturum esse propterea quod maiorem partem iam exposuisset,
 deinde vero nihil, quod necessarium esset, se omissurum promisit.
 convenisse igitur se dicebat praeter particulares episcopos, quos in
 singulis vicis urbibusque offendisset, praesertim ipsos patriarchas, Gre-
 gorium, patriarcham Alexandriae, Ignatium Antiochiae, tertium eum,
 qui Hierosolymis patriarchicum solium obtinuit ante Lazarum, qui hoc
 anno eo venit; nomen autem viri me fugit. convenisse se igitur alium

ἄλλοι ἄλλῃ τοῖς τόποις, ἔνθα καὶ τὴν δίαίταν ἕκαστος ἔτυχε
 τηρικαῦτα ποιούμενος. καὶ τὰ μὲν πρῶτὰ φησὶν ἐπιτωθά-
 ζειν ἑκείνους καὶ διαλοιδορεῖσθαι οἱ, καὶ οἷον εἰρωνευομέ-
 νοις ζοικῆναι καὶ ἀποσειομένοις ὀλοσχερῶς τὴν αὐτοῦ συν-
 5 δίαίτησιν, ἰδίᾳ μὲν ἕκαστον, ἐπ' ἰσῆς δ' ὥσπερ ἐκ κοινοῦ συν-
 δήματος ἀπαντας διὰ τὸν τοῦ πατρίου δόγματος ἐντεῦθεν
 ῥαγέετα κλυθῶνα. οὕτως δέξως ἐπέδραμεν ἡ φήμη ῥυεῖσα,
 καθάπερ αἰγίου προῆ τις ἀνέμου, Αἴγυπτόν τε καὶ Συρίαν καὶ
 Κιλικίαν καὶ πᾶσαν εἰπεῖν οἰκουμένην, ὅπου περ ἂν Χριστιανῶν
 10 λαίχαιον δῆμοι τὴν οἴκησιν ἔχοντες, τῶν τοῦ Παλαμᾶ παρα-
 τόμων καὶ νόθων δογμάτων, καὶ οὕτως, ἀνώνυμος ὢν ὁ τα-
 λαίπωρος πρότερον, διαβόητος ἐπὶ κακίᾳ γέγονεν ὕστερον·
 ποιεῖν γὰρ φησὶ περιβοήτους οὐ δεξιᾶν προᾶξιν μόνον, ἀλλὰ
 καὶ κακίαν νικῶσαν πονηρῶν εὐδοκίμησιν. ὅπει δ' ἀναλαμ- 5
 15 βάντων ἄνωθεν ἐκείνος ἕκαστα διῆαι ἐκάστοις ἕκασταχοῦ, τὰ τε
 ἄλλα καὶ ὡς τὴν αὐτὴν καὶ αὐτὸς εἶη περιθάλλων γνώμη
 αὐτοῖς εὐσεβείας ἔνεκα, καὶ ὡς διὰ τὸν τοιοῦτον ζῆλον φη-
 γὰς τῆς πατρίδος γένοιτο, καὶ ὡς ὁ τοιοῦτος ἐντεῦθεν ἐλαύ-
 νων τρόπος ἔς τοὺς ἀήθεις αὐτῷ πλανᾶσθαι δράσεις τόπους,
 20 — ἐπεὶ οὖν ταῦτά τε καὶ ἄλλα ἄλλοις ὁμοίως διετέλει λέγων,
 ὁπόσω κοινῇ καὶ καθ' ἕκαστα βέβαιον ἄσασιν εὐσεβείας ἀν-
 τὸν ἐγνωρίζαν ἀθλητὴν, ἦν οὐδεὶς οὐθ' ὅ μὴ τῆς πρὶν αἰφνι-
 δίου σκληρότητος μετέμελεν, οὐθ' ὅς οὐκ ἠσπάζετό τε καὶ

alio loco, ubi suam quisque tunc temporis sedem fixisset. atque pri-
 mum quidem ait se conviciis et calumniis ab illis exagitatum esse;
 eos et singulos et cunctos pariter veluti ex composito irradientium se
 suamque societatem penitus aversantium prae se tulisse speciem pro-
 pter patris dogmatis fluctus hic coortos. tam̄ acriter saevae tempe-
 statis instar Aegyptum, Syriam, Ciliciam totumque fere orbem terra-
 rum, ubi Christianorum populi sedes sortiti sunt, pervasit fama spu-
 riorum et illegitimorum Palamae dogmatum, quo factum est, ut miser
 iste, qui antea obscurus erat, improbitate iam inclytus esse inciperet.
 „gloriam enim, inquit, non solum dextro atque prudenti facinore ac-
 quiri, sed etiam malorum improbitate virtutem superante.“ quum au-
 tem ille rebus altius repetitis singulis singula referret inprimisque iis
 exponeret, se eandem, quam ipsi, sententiam ferventer pietatis causa
 amplecti et ob ipsum hoc ardens studium extorrem a patria vivere ac
 tali sentiendi ratione ductum insueta et involuta loca oberrare — ubi
 haec atque alia eiusmodi aliis enarravit, quibus universe atque singil-
 latim se omnibus constantem religionis propugnatorem probavit, tum
 quidem nemo erat, quem non temere antea conceptae acerbitatis poe-

ἀντοφιλοτιμεῖτό οἱ καὶ τὰ πιστὰ τῆς περὶ τὸ σέβας ἀληθοῦς
 ὁμοιοῦς περιφανῶς ἀντεδίδου, ὡς τηλικαῦτα καὶ τὸν Ἀντιο-
 χείας ἔγγραφον ἑαυτοῦ προενεγκεῖν τόμον, ὁμολογίαν μὲν τῆς
 ὀρθοδόξου καὶ κοινῆς ἡμῶν ἔχοντα πίστει, ἐκτέμνοντα δὲ
 Παλαμᾶν τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας ὡς νόθα καὶ βέβηλα πα-5
 ρεισάγοντα δόγματα, τόμον ἐκείνον δηλαδὴ ὃν ἐν Βυζαντίῳ
 συνετετάχει παρῶν καὶ ἀκούων καὶ συναγωνιζόμενος Ἰωάννη
 τῷ πατριάρχῃ καὶ τοῖς γε ἀμφ' αὐτὸν ἐπισκόποις, τὸ ἰσχύειν
 ἔχουσι τέως ἕκ τε τῆς ἀληθείας ἕκ τε τοῦ μὴ παρεῖναι τὸν
 ἀντιβαίνοντα Καντακουζηνόν, ὅτε δὴ καὶ πρῶτον ἐπιφυσέσαν 10
 τῷ καθαρῷ λήϊφ τὴν νόσον ἐκείνην ἐξ αὐτῆς ἔδοξε τέμνειν,
 ὡς ἔλεγε, βλάστης. τοῦτόν φησιν ἀνελίττειν τε ἐκείνον, καὶ
 ἅμα τὰς ὑπογραφὰς τῆς ὁμοφροσύνης δεικνύειν τῶν ὄσοι
 τῆς ἐπαρχίας ἐκείνου τυγχάνουσιν ὄντες ἐπίσκοποι καὶ πρεσ-
 βύτεροι, καὶ ὄσοι τῶν ἄλλως λογάδων τὰς γνώμας ἦσαν συγ-15
 λ. 100 b. κείμενοι. " τοῦτοις ὁμόφρονος καὶ τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας ἔλεγε
 πεπειραῖσθαι προέδρου σὺν γε τοῖς ὑπ' αὐτῷ παντάπασιν ἐπι-
 σκόποις, καὶ ἅμα τοῦ τηλικαῦτα τὴν τῶν Ἱεροσολύμων ἐκ-
 κλησίαν διέποντος. καὶ ἀπλῶς ἔφασκεν εἶναι μηδένα ὃ τὸ
 ἐπιτιμᾶν Βυζαντίους τῆς ἐν τοῖς οὕτως ἀκινήτοις εὐκολίας 20
 οὐκ ἦν ἀνὰ στόμα. τὸν δ' Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς φυσικῆς
 ἐθαύμαζε μάλα συνέσεως, βεβηκὸς ἐχούσης τὸ ἐμβροθές, καὶ
 οὔτε πρὸς αἰωρίαν φιλοτιμίαις ῥαδίως ἐλαυνόμενον, οὔτε μὴν

niteret, nemo, quin benigne eum exciperet et certatim honoraret ac
 verae fidei concordiae manifesta pignora daret. tum etiam Antiochiae
 patriarcha scriptum tomum protulit, qui consensionem orthodoxae et
 communis nostrae fidei continebat, Palamam vero ut spuria et pro-
 fana dogmata inducentem ex dei ecclesia eiiciebat — tomum scilicet
 illum, quem composuerat, quum Byzantii audiret et adiuveret Ioannem
 patriarcham eiusque episcopos, qui aliquandiu superiores erant obve-
 ritatis vim, quam defendebant et quod non aderat, qui iis se oppone-
 ret, Cantacuzenus, eo nimirum tempore, quo pestem istam in puro
 agro primum succrescentem cum ipso germine extirpandam esse de-
 cretum est. hoc tomo evoluto eum ait ostendisse etiam subscriptiones
 unanimittatis omnium illius provinciae episcoporum et presbytero-
 rum atque aliorum lectissimorum virorum, qui in eadem sententia sta-
 rent. eodem sensu praeditos et Alexandriae praesulem cum omnibus
 episcopis ei subditis et eum, qui tum Hierosolymorum gubernabat ec-
 clesiam, se expertum esse dixit atque omnino neminem fuisse, cui non
 reprehensio Byzantinorum, quod in rebus tam immutabilibus tanta le-
 vitate essent, in ore semper fuisset. Alexandriae autem praesulem

πρὸς ἰδιωτικὴν ἀφωνίαν ἐξ ἀμαθίας μακρᾶς συστελλόμενον, ἀλλὰ πρακτικαῖς ὁρμαῖς ἐς τὸ πᾶν τι ἐμμελὲς εὐφρῶς πως ἀναρρωνύμενον. τὰ τ' οὖν ἄλλα τὰνδρὸς ἐθαύμαζε μεμνημένος ἐκείνου, καὶ ὅτι τὸ οἶσθαι εἰδέναι πολλοῖς καὶ τῶν οὐδὲν αἰ-
 5 σχόντων πρὸς γὰρ τὸ εἰδέναι γίνεσθαι ἐμποδῶν ἔλεγε, καὶ τοῦτ' εἶναι πάντως ὃ μικρὸν εἶναι δοκοῦν μεγάλα καὶ πόλεις καὶ οἴκους δύναται βλάπτειν, ὡς ἐκ βραχέος σπινθῆρος ἀρχόμε-
 10 νον, οὗ τὸ νεμόμενον οὐκ ἂν ποτε σταίῃ τῆς αἰεὶ νεωτερι- ζούσης φλογὸς κινουμένης, ὅποτε τραπέζης ῥαστώνῃ ἢ τῆς ὕλης δίδωσι πολυτέλεια. ἐντεῦθεν ὄρια ῥιπτοῦνται πατριῶν
 κανόνων, παιτοῦνται θεσμά, καὶ οὐκ ἔστιν οὐδὲν τῶν καλῶν ὃ δύναται μένειν ἐστώς, καὶ αὐτὸ οὐκ ἔστιν οὐδὲν τῶν κακῶν ὃ μὴ δύναται τὴν ἀλήθειαν ἐξορχεισθαι. μοναρχία μὲν οὖν
 15 οἰήσεως αὐτονομία στρατηγουμένη καὶ γνώμης ὀρέξεσι δημα- γωγουμένη τί μὲν ἂν τῶν ὑγαινότων ἐργάσαιοτο, τίνος δ' ἀπόσχοιτ' ἂν τῶν ἐρεθιζόντων ἐπὶ τὰ χεῖρα; πολλοῦ μὲντ' ἂν δεήσειε σώζεσθαι τὴν πολιτείαν ἐκείνην, καὶ μὴ καθάπερ
 ἀκυβέρνητον πλοῖον διαποντίοις χειμῶσι πρὸς τοὺς ἐσχάτους κινδύνους ἐλαύνεσθαι, τοῦτο δὲ τὸ τῆς Βυζαντιῶν ἴδιον ἄνω-
 20 θεν ὡς τὰ πολλὰ πολιτείας. καὶ οὐκ ὀνειδίξω λέγων τὰς τύ- χας ἀπλῶς, ἀλλ' ὅτι διὰ τοῦτο καὶ πλείους σκοποῦντες ἄνω-

valde admirabatur ob naturalis prudentiae copiam cum gravitate atque constantia coniunctam, ut non facile ad intempestivam ambitionem compelleretur neque vero ad rudem quandam atque incultam taciturnitatem propter magnam inscitiam demitteretur, sed rerum usu firmatus convenientiam quandam admodum decoram prae se ferret. maxime vero, quum huius viri mentionem faceret, hoc dictum eius admirabatur: multis hominibus iisque alioqui non imprudentissimis, quod se scire arbitrantur, id ipsum, quominus scirent, impedimento esse; hoc quidem leve videri, attamen magna incommoda et urbis et domibus facessere posse veluti et scintillula exortum, quae incendio usque insolentiore exsuscitato non desineret omnia depascere, simul atque materiae larga copia facile nutrimentum subministraret. „inde, inquit, regulae atque normae a patribus constitutae disiciuntur, leges proculcantur nihilque est boni atque honesti, quod suo statu manere possit, nihil mali atque improbi quod veritatem insultare nequeat. regnum igitur opinionis licentia gubernatum et arbitrii libidinis agitationem — quid frugi faciet? quae re abstinebit, quae ad peiora incitatio possit? tantum abest, ut talis civitas salva atque incolumis esse possit, ut veluti navis sine gubernatore maris tempestatibus in extrema discrimina praecipitetur. haec vero propria est conditio civitatis Byzantinae inde usque ex superioribus temporibus. neque vero hanc

Δεν εὐρίσκωμεν ἐκεῖσε, μὴ μόνον τῶν δημοσίων πραγμάτων,
 ὅτι μὴ πολλῶ γε δήπου μάλιστα τῆς εὐσεβοῦς ἐκκλησίας τὰ
 ὀλισθήματα. ἢ γὰρ ἐκεῖ τὴν γένεσιν ἴσχει τὰ χεῖρω, κἀκεῖ-
 θεν ὡς ἐπὶ πρᾶνοῦς ἐπιρροάαντα πονηρῶν ἐς τὰ μάλιστα πρα-
 γμάτων καὶ τὰς ἄλλας ῥαδίως ἐμπύμπλησι πόλεις· ἢ καὶ 5
 ἄλλοθεν ποθεν σκωδῶς ἐπεισχωμάσαντα τὴν πῆξιν αὐτόθι
 μονιμοτέραν λαμβάνει καὶ δημόσιον τὸν χρωματισμὸν ἀνα-
 δείκνυσσι τῆς κακίας. διό μοι θαυμάζειν περιεστίν, οὐκ εἰ
 ψ γέγονέ τι παράλογον, ἀλλ' εἰ μὴ πᾶν ἐκεῖ τὸ γινόμενὸν ἐστὶ
 παράλογον. ἡμεῖς δ' ἐνταυθοῖ μῆτε περισσὰ τὸ παράπαν ζῆ- 10
 τούντες σοφίζεσθαι κατὰ γε τὴν περιττὴν καὶ εὐτεχνον ταύ-
 την σοφίαν, μῆδ' ἐαυτοὺς τῶν θείων μᾶλλον δικαιοῦν πατέρων
 f. 101a. διαπληκτιζομένους ἐν " διαλέξεισιν ἄμετρα τὸν καινότερον τρό-
 πον, ἀλλὰ τοῖς μὲν ἄνωθεν εὐ γεγραμμένοις ἐμμένοντες δόγ-
 μασι, τὰ δὲ σιγηθέντ' ἀναξάινειν μηδαμῆ μηδαμῶς ἀξιούντες 15
 μῆδ' ἀγαλύειν ἀκαιροῖς πειρᾶσθαι συλλογισμοῖς, ἡμεῖς τε οἱ
 παιμαίνειν ἐνθάδε λαχόντες πνευματικῶς τὰν μακρὸν ὄδειο-
 μεν βίον, καὶ τὸ πνευματικὸν ἡμῶν ὁμοίως ἄγομεν ποίμνιον
 ὑπὸ κυβερνήτῃ τῷ μόνῳ πάντων δημιουργῷ καὶ θεῷ, πολυ-
 θείας δὲ καὶ ἀθεΐας Παλαμικᾶς, μᾶλλον δ' ἐνσάρκου οἰκονο- 20
 μίας ἀθέτησιν, ταύτων δ' εἰπεῖν ἐκκλησίας ἀπάσης καθάπαξ
 ἀνατροπὴν οὐτ' ἐδεξάμεθα οὐτε μὴν δεξαίμεθ' ἂν ποτε, κἂν

sortem simpliciter reprehensam volo, sed quod etiam eam ob causam,
 si longius respicimus, non modo publicarum rerum plurimas calamita-
 tes reperimus, sed omnium maxima ipsius piee ecclesiae infortunia.
 aut enim Byzantii mala gignuntur atque inde quasi in prouum efflu-
 entia calamitosissimis rebus etiam reliquas facile implent urbes, aut
 aliunde obscure et adumbratim illata ibi fundamentum firmiter nancis-
 cuntur et palam improbitatem quasi vividis coloribus indutam osten-
 dunt. quare mihi mirari subit non si quid ibi rationi inconueniens
 incidat, sed si non, quidquid geritur, a ratione abhorreat. nos autem
 hic, qui non supervacaneum quid secundum supervacaneam hanc et
 artificiosam sapientiam argutari

sed in dogmatis antiquitas bene scri-
 ptis permoneamus neque, quae silentio involuta sunt, refricare aut in-
 ptis ratiocinationibus expedire conemur, nos, dico, quibus hic pasto-
 rum munus obtigit spiritu aliter longam vitam degimus et gregem o-
 strum spiritualem eodem modo regimus sub gubernatore, universitatis
 rerum solo opifice atque deo, polytheismum autem et atheismum Pala-
 mac, magis vero extinctionem mysterii incarnationis dei vel quoddam
 est, totius ecclesiae planam conversionem non probavimus neque un-

ἔχθροὶ μυρῖοι μυρῖων ἔμπροσθεν ἰστωῖσι θανάτων σκευή και μηχανήματα, ἀλλὰ και αὐτὸν Παλαμᾶν, και ὅσα ταῦτα φρονού-
 αιν αὐτῷ, μετὰ τῶν αὐτοῦ τοιαύτων δογματῶν, ὧν και ἡμεῖς
 ὅπως ποι' ἐν Θέῃ κατέστημεν, τῷ αἰωνίῳ παραπέμπομεν ἀνα-
 5 θέματί τε και πυρί. τούτων δ' ἀκριβῆ τὴν παράστασιν ἔχεις
 τε και ἔξεις αὐτός, διωὼν τὰς ἐνταῦθα πόλεις και χώρας
 Αἰγύπτου και Ἀραβίας Φοινίκης τε και Συρίας, και ὅσα
 περὶ ταύτας αἰκοῦσι γένη Χριστιανῶν, ὅπως ἐν μέσῳ τῶν
 ἀσθεῶν και ἀκάθαρτα χεῖλη ἐχόντων οἰκούντας, και ἄλλο-
 10 τριεὶς δουλεύοντες ὄπλοις, ὁμῶς τῇ τῶν ὧδα στοιχοῦντες ἐπι-
 σκόπων διδασκαλίῃ τὸ πάτριον σέβας ἀεὶ τοῖς ἱεροῖς νόμοισι
 δόγμασι. μηκύνοιμαν δ' ἂν εἰ λέγειν ἐθέλοιμεν ἅπαντα ἐφοῦξῃς
 ὅσα τε ὁ θεὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ ἐπ' ἐμοῦ διεῖξει, και ὅσα ἄλλοι
 ἄλλως ἀλλωχῆ και πανταχῆ, τῆς ὁμοίας ἐχόμενα ταξείας τε
 15 και εὐλαβείας.

Ἐξαστίαν δ' εὖν ὁμῶς ἡμεῖς ἐν ἐνεῖνοις διατετριφότες τοῖς
 τόποις, ἔπειτα πλήρῃσι τοῖς ἰστίοις ἀναχθέντες ἐν Κιλικίῃς
 δευτεραῖοι ἐς Κύπρον τὴν κῆσον κατήχθημεν, ἐνθα δὴ και
 πολὺν διατριβεῖν ἐγνώκειν ἔγωγε χρόνον διὰ τὸ τᾶλλα τῶν
 20 τῆς κῆσου καλῶν και τὴν γο ἔννομον τε και φιλόξενον πολι-
 τείαν, και μάλιστα πάντων διὰ τὴν τοῦ σοφοῦ ἐνεῖνου ἀν-
 δρός ὁμίλιαν, Γεωργίου φημί τοῦ Λαπίθου, ᾧ οὐκ εὐδύς

quam probabimus, si etiam hostium innumerabilis multitudo quarumlibet mortium instrumenta et machinas nobis protendat, sed et ipsum Palamam et qui cum eo sentiunt cum dogmatis suis, quas nos quoque quando vidimus, aeternae execrationi et igni mandamus." horum verborum accurata documenta invenis atque invenies, si urbes atque regiones Aegypti et Arabiae, Phoeniciae et Syriae et quae in iis incolunt gentes Christianorum peragrare velis, quae quamquam habitant inter impios impuroque ore praeditos atque alienis armis subiectae sunt, tamen doctrinam talium episcoporum sequentes reverentiam a patribus traditam nunquam non sanctis attribuant dogmatis. longum est, omnia enarrare, quae divinus ille vir mecum communicavit et quae alii alias aliter mihi referbant ad eundem ordinem atque pietatem pertinentia.

Sex per annos quum in illis locis fuisset, ex Cilicia velis passis in altum delati secundo die ad insulam Cyprum appulimus, ubi longum tempus commorari constitueram quum ob alia, quae praebet insula commoda, tum quod rei publicae administratio praeclare legibus temperata est et oppido hospitalis, maxime vero eo consilio, ut Georgii Lapithae, viri illius sapientissimi consuetudine uterer, quem

ἀποβάς τῆς νεῶς ἐντετυχῆκειν αὐθιμερόν· οὐ γὰρ πλησίον
 ἐκεῖ που τὴν οἰκῆσιν εἶχεν, ἀλλὰ δυοῖν ἡμέραιν τοῦ λιμένος
 ἀπέχουσαν εἰς ὃν ἡμεῖς τηρικαῦτα ἐσεπεπλευέκιμεν. Ῥοδοῦ
 μὲν γὰρ ἐκείνης τῆς νήσου μείζων ἐστὶν ἢ Κύπρος, καὶ ἅμα
 οὐ κατ' ἐκείνην ἀλλ' ἐπιμήκης τὸ σχῆμα· μεταξύ δ' αὐτῆς 5
 ὄρος ἐστήκει, τὴν κορυφὴν ἐς ὕψος ἀνάγον μακρόν. Ὀλυμπος
 καλεῖται τὸ ὄρος, ἃς οὐ καὶ πηγαὶ ποταμῶν ἀποβλύζουσι
 τρεῖς, ὧν ὁ μείζων καλούμενος Λάπιθος κάτεισι τέμνων καὶ
 περιρρέων τὴν Λευκωσίαν οὕτως καλουμένην χώραν, καὶ
 ἀποπνύων τὸ ρεῖθρον παρὰ τὴν ἐς ἄρκτον βλέπουσαν θά- 10
 λασσαν. τούτου παρὰ τὰς ὄχθας ἔτυχεν ἔχων ἐκεῖνος τὴν
 οἰκῆσιν, διὸ καὶ Λαπίθης ἔκ γε τοῦ ποταμοῦ καὶ αὐτὸς ὄπως
 ποτὴ παρωνόμασται. γνοιή δ' ἂν τις εὐθὺς κακ μόνης τῆς
 περιφανείας τε καὶ τοῦ μεγέθους τῶν οἰκιῶν καὶ ἐπαύλεων
 1. 101 b. τοῦ ἀνδρός, καὶ πρὶν εἰς ὄψιν ἔνειαι αὐτοῦ, " μὴ τῶν ἀγενῶν 15
 εἶναι καὶ τῶν πολλῶν ἕνα, ὅτι μὴ τῶν πάνυ τι λίαν ἐνδόξων
 καὶ πρώτων τῆς νήσου· γνοιή δ' ἂν μᾶλλον ἐκ τοῦ τρόπου
 καὶ τῆς ἄλλης τοῦ βίου σεμνότητος. ἔορται γὰρ καὶ πανη-
 γύρεις ἰσραὶ τὴν οἰκίαν ἐκείνην ἐκόσμου, καὶ χορηγίαι τῶν
 δεομένων δαψιλεῖς. τῶν γε μὴν συχνὰ περιεγομένων ἐκεῖ 20
 Χριστιανῶν αἰχμαλώτων μεγίστην ἐποιεῖτο προμήθειαν, αὐ-
 τὸς τε παρέχων ἀφθόνως τὰ μείζω καὶ τελεώτερα τῆς τού-
 των ἐλευθερίας, καὶ ἅμα τοὺς ἄλλους ὀτρύνων διδασκαλίας

quidem e navi egressus non statim eodem die convenire potui. non enim in propinquo habebat sedem, sed duorum dierum iter intererat inter eam atque portum, in quem tum incurrimus. Cyprus enim maior est insula Rhodo neque eadem, qua illa forma, sed oblonga. in media autem insula mons est, qui culmen ad magnam altitudinem effert. Olympus appellatur ex eoque trium fluviorum fontes profluunt, quorum maximus, cui Lapitho nomen est, Leucosiam regionem, quae dicitur, secernit atque circumfluit fluctusque in mare, quod in septemtriones spectat, emittit. ad huius fluminis ripas ille domicilium habuit, quapropter etiam ipse Lapithes ex flumine cognominatus videtur. statim vero quis ex sola specie atque magnitudine aedificiorum atque stabulorum etiam antequam in hominis ipsius aspectum venerit, facile cognoscet. eum nequaquam unum esse ex ignobilibus atque plebeis, sed ex clarissimis atque primoribus insulae. idem magis etiam cognoscet ex vitae eius dignitate atque gravitate. festa enim et sacri conventus atque summa in inopes liberalitas illam domum ornant. Christianorum autem captivorum, qui crebro ibi circumducebantur, maximam habebat curam, quum et ipse largiter maiorem atque melio-

τῶν θεῶν γραφῶν. ἔργον γὰρ αὐτοῦ σπουδαιότατον μάλι-
 στα πάντων ἱεραῖς ἐκκλησίαις ἀθροιζομένους Χριστιανούς
 διδάσκειν τὰ τε ἄλλα τῆς εὐσεβείας νόμιμα, καὶ πρὸς γε
 φροντίδα ποιεῖσθαι τῶν δεομένων μεγίστην, ὡς εἶναι δι' ἐκεῖ-
 5 νον πᾶσαν ἐκείνην τὴν νῆσον ἔλεον καὶ πίστεως στάδιον, καὶ
 μάλιστα πάντων αἰχμαλώτων ἐλευθερίαν. εἰσί γε μὴν καὶ
 αἱ τοῦ ἔρηθρος περὶ τοὺς τόπους ἐκείνους ἐπαύλεις καὶ διαί-
 ται, καὶ αἱ τῶν οἰκῶν ἐκείνου λαμπρότητες πάνυ καλαὶ
 διὰ τὸ χαριέστερον εἶναι τῆς νῆσου τὸ μέρος ἐκεῖνο ἄσρὸς
 10 τε ἔνεκα καὶ ἅμα θέσεως ἄλλης καὶ ῥαθυμίας τῶν τόπων.
 διὸ καὶ τοῦ σχεδὸν ἐσεφοῖτα θαμὰ παρ' αὐτὸν ὁ Λαπίθης
 Γεώργιος, καὶ σφόδρα κομιδῇ πολλῆς ἀπέλαυε τῆς ἔρηγι-
 κῆς αἰδοῦς καὶ τιμῆς διὰ τε τὴν ἄλλην σεμνότητα, καὶ ἦν
 ἐκέκτητο μάλιστα πάντων σοφίαν, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς οὐ μετρίως
 15 τῆς Λατίνων μετέσχε φιλοσοφίας ὁ ῥῆξ, καὶ δι' αὐτό γε τουτὶ
 πολλοὺς μὲν ἀμφ' αὐτὸν τοὺς Λατίνων εἶχε σοφοὺς ἀσὶ, ἦρα
 δὲ μᾶλλον τῆς Γεωργίου μούσης καὶ ὁμιλίας· σοφοὶ γάρ,
 φησί, τύραννοι σοφῶν συνουσίᾳ. ἔχων οὖν αὐτὸν ἔχειν ἐπέ-
 πειστο καὶ σοφίαν κατὰ ταῦτόν ἐκατέραν, τὴν τε Ἑλλήνων
 20 φημί καὶ Λατίνων· δεξιὸς γὰρ ἐν τοῖς μάλιστα καὶ καθ'
 ἐκατέραν σοφίαν καὶ γλαῖτταν ὁ Γεώργιος ἦν. ταύτη τοι καὶ
 ἡδέως αὐτοῦ ἤκουσε διαλεγομένου συχνὰ τοῖς Λατίνοι σο-

rem partem ad eorum conferret libertatem et alios sacrae scripturae praeceptis adhortaretur. praecipuum enim et maximum studium in eo collocabat, ut Christianos in sacris ecclesiis congregatos quum alias religionis leges doceret, tum maxime moneret, inopibus summo-
 pere prospiciendum et providendum esse. quare factum est, ut eius opera tota insula misericordiae atque fidei quasi palaestra pateat ibi-
 que maxima sit captivorum libertas. in illis locis sunt etiam regis praedia sedesque atque splendidissimae eius et pulcherrimae aedes, quod illa pars insulae amoenior gaudet aeris temperie et iucundiore situ. quocirca frequenter ex propinquo ad eum veniebat Georgius Lapithes, qui summa apud eum reverentia atque honore fruebatur quum propter dignitatem tum propter sapientiam, qua omnium maxime praeditus erat. rex etiam ipse philosophia Latinorum haud mediocriter erat imbutus; sed quamquam ea de causa semper plurimos sapientium Latinorum circum se habebat, magis tamen delectabatur Georgii humanitate atque consuetudine. „sapientes enim, inquit, tyranni sapientium commercio.“ eum igitur quum secum haberet, adductus est, ut utramque pariter sapientiam sibi pararet, Graecorum scilicet et Latinorum. Georgius enim peritissimus erat utriusque sapientiae ac linguae. quare audiebat eum rex lubenter coram se saepe disputantem cum sapientibus Latinis, quos

φοῖς ἐπ' αὐτοῦ, καὶ τοῖς τῶν συλλογισμῶν ἀποδεικτικαῖς βέ-
 λεισιν ἐς τὰ κράτιστα βάλλοντός τε καὶ νικῶντος αὐτούς, καὶ
 μάλισθ' ὅτε περὶ δογμάτων πατριῶν τῆς θρησκείας ἦν ὁ
 ἀγών· τηρικαῦτα γὰρ πολὺς κατὰ σφῶν ταῖς τῶν θείων
 γραφῶν ἀποδείξεισι ῥέον ἰχθύας ἀφῶνους ἀντικρυς ἔφαιναν. 5
 ὥστε καὶ χαλεπαίνειν ἐπίοι' ἐν τούτοις ὠρμημένον τὸν ῥῆγα
 ἔθελγεν αὐτίς αὐτὸν τῇ τῶν λόγων σειρῇ καὶ ταῖς τῆς
 ἀληθείας ἀναντιρρήτοις στροφαῖς καὶ περιστροφαῖς. τοιαύ-
 ταις δὴ τισι μεθόδοις τὸ χαλεπαίνον τε ἀνέστειλεν ἐμμελῶς
 τῆς ῥηγικῆς ἐκείνης ψυχῆς, καὶ τὸ εὐθυμοῦν ἀντεισηγεν ἐπι- 10
 εικῶς. καὶ ἦν ἀπλῶς εἰπεῖν οὐδεὶς τῶν ἀπάντων ἕς οὐ λο-
 γικοῦ παντός ἀγῶνος μεθ' ὑπερβολῆς αὐτῷ τὰ τῆς νίκης πα-
 ρείχε τρόπαια, οὐθ' ὅς τις οὐ μάλα ἀξύνετος Ἑλληνικῆς μου-
 10 σης ἦν, οὐθ' ὅστις Λατινικῆς φιλοσοφίας οὐ μάλα τι ἀδαῆς.
 εἰχὼν γε μὴν ἔγωγε τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου τὴν φήμην καὶ πρὶν 15
 ἐντεῦθεν ἐκπλεῦσαι, μὴ μόνον ταῖς γραφαῖς ἐντυγχάνων ἐκεί-
 νου πολλάκις ᾤδι, ἄς ἐκεῖθεν ἐκείνος σοὶ τῶν τε γραμμάτων
 καὶ ἅμα τοῦ φιλικοῦ καθήκοντος ἀμειβόμενος ἔπεμπεν, ἀλλὰ
 f. 102 a. καὶ ἀπεύων ἐπαίνους " αὐτοῦ γε μακροῦς ἀπὸ στόματος τῶν
 ὄσοι ἀφιγμένοι ἐκεῖθεν ὑπῆρχον ἐπὶ τὸ πλεῖστον. καὶ ἦν ἐπὶ 20
 μετρίας ἐμοὶ τὸ ἐκείνου συστελλόμενον θαῦμα. νῦν δ' ἐπειδὴ
 γε ἐς Κύπρον ἀφιγμένος παρ' ἐκείνῳ κατέλυνον, διὰ μάλα τι
 σφόδρα μακρᾶς τῆς σπουδῆς τὴν ἐμὴν διὰ σὲ τιθεμένην ἔε-

sylogismorum argumentationibus quasi telis fortissime impetitos su-
 perabat praesertim quum certamen de cultu patriorum dogmatum in-
 stitutum erat; tum enim fluminis instar scripturae sacrae demonstrationi-
 bus in eos irruens effecit, ut muti prorsus pisces esse viderentur. ro-
 gem vero hisce disputationibus interdum in iram compulsum rursus
 verborum venustate et irrefutabili veritatis flexu atque circumversione
 demulcebat. tali igitur ratione regis iracundia placide repressa ad
 tranquillitatem et securitatem animum eius traduxit. neque erat quis-
 quam, ut paucis rem expediam, sive Graecae doctrinae haud imperitus
 sive philosophiae Latinae omnino non experts erat, quin ei ut in quo-
 libet docto certamine multo adversariis superiore palmam daret. hu-
 ius viri famam equidem etiam, antequam hinc navigarem, acceperam,
 quum non solum litteras saepe lectitarem, quibus tuis litteris et offi-
 cio amicitiae respondebat, sed etiam quum laudes eius summas ex ore
 eorum audirem, qui inde huc plerumque venerunt. sed admiratio eius
 modicis mihi circumscripta erat finibus. ubi vero Cyprum profectus
 apud eum deversarer, cui tua causa hospitii summa erat cura ac dili-
 gentia, tum virum accuratius cognovi et expertus sum; famam enim

νίαν, ἔγνων τε καὶ πεπειράμην τοῦ ἀνδρὸς τελεώτερον, αὐταὶς
 ἀκοαῖς καὶ αὐταῖς ὄψεσι ζῶσαν εἰπεῖν καὶ ἔμπνουν τὴν φή-
 μην ἐκείνην ἰδὼν καὶ βεβαιωσάμενος ἑμαυτῷ, καὶ τὰ τῆς
 ἀληθείας ἐνέχυρα πάνυ παρειληφῶς ἐναργῆ, μονονουχί τὴν
 5 φήμην ἐλεγχοῦσης καὶ διαρρηθῆν ἀποφαινούσης μακροῦ τοῦ
 δόκτος ἐνδεῶ. μάλιστα δ' ἀπάντων τὴν γνώμην ἐθαυμάζον
 ἔγωγε καὶ τὸ τῆς φιλίας τοῦ ἀνδρὸς τῆς πρὸς σέ. οὕτω γὰρ
 ἐρωτικῶς εἶχε τῶν σῶν συγγραφεῶν καὶ βιβλίων ἕσον οὐδ'
 ἀξίως οἷός τ' ἂν εἶην ἔγωγ' εἰπεῖν. αἰεὶ γὰρ ἐπιὼν αὐτῶν
 10 δόκσα ζητοῦντι παρέσχεν ὁ χρόνος αὐτῷ, πολλῆς αἰεὶ καὶ τῆς
 ἡδονῆς ἐνεπίμπλατο, καὶ πολλὴν περιέφαινε τὰ ἦθη τὴν ἔν-
 δον βακχεῖαν αὐτοῦ τῆς ψυχῆς. ὥσπερ ἔνθους γὰρ ἦν ἔφ'
 ἡδονῆς γιγνόμενος, καὶ ἐπικροτῶν καθ' ἑκαστα, καὶ οἷον εἶ-
 πεῖν ἐπιλανθανόμενος οὐ γῆς εἶη. ἐδόκει γὰρ ἐνίστα σοί γε
 15 προσομιλεῖν καὶ σοί γε συνεῖναι αὐτῷ, καὶ σοῦ γε ἀκούειν,
 ἄττα ποτ' ἦν ἐκεῖνα, τῇ γλώττῃ διεξιέντος αὐτῆ, καὶ μάλιστα
 ὅτ' ἀνὰ χεῖρας ἔχειν ἐπήει διάλογον ἐκεῖνον ὃν διὰ Βαρλαάμ
 ἐποίησεν τὸν Καλαβρόν. καὶ ἦν διὰ μάλα μακροῦ καὶ οὐχ
 ἥσσον εἰπεῖν κομιδῆ κατεσπουδασμένης αὐτῷ τῆς φροντίδος
 20 μὴ μόνον αὐτὸν γε ἐφ' ἑαυτοῦ θαυμάζειν τὰ σά, ἀλλὰ καὶ
 διαλεγόμενον αἰεὶ τοῖς Λατίνοις ἀνὰ στόμα τάγκωμια διὰ θαυ-
 ματος ἄγειν τὰ σά, ἐπὶ τε δὴ ῥηγός αὐτοῦ, καὶ ὅπῃ ἂν ἄλ-
 λοθι τύχοι τὰς ἄλλοι' ἄλλως παραπιπτούσας ἐμιλίαις καὶ

illam veluti auribus oculisque ipsis viventem spirantemque videbam
 mihi que firmiter representabam evidentissima adeptus veritatis pig-
 nora, quae tantum non famam coargueret eamque longe a vero ab-
 esse ostenderet. maxime autem admirabar viri sensum et sinceram
 adversus te amicitiam. tanto enim amore tuas historias atque libros
 amplectebatur, ut equidem non satis digne dicere possim. lectitans
 enim, quaecumque cupienti ei tempus offerebat, magna semper volu-
 ptae implebatur externaque eius habitus vehementissimam animi in-
 ternam concitationem declarabat; quasi divinitus voluptate afflatus ad
 singula pleadebat et oblitum eum esse diceres, ubinam gentium esset.
 videbatur enim sibi nonnunquam tecum conversari tibi que ipsi adesse
 et te ipsa lingua percurrentem audire, quicquid id erat praecertum,
 quum in manus illum dialogum sumeret, quem propter Barlaamum Ca-
 labrum fecisti. maxime vero studuit et fere consulto impensissimam
 operam dedit, ut non modo solus tua scripta admiraretur, sed etiam in
 disputationibus cum Latinis institutis tuas laudes semper cum maxima
 admiratione in ore haberet, sive coram rege sive alibi subinde alia
 commercia et colloquia inciderent, quo factum est, ut omnes paene

διαλέξεις ποιούμενος. ὥστε καὶ Κύπρον μικροῦ πάσαν εἰς
11 ὕμνον τὸν σὸν ἀνηρτήσατο καὶ κήρυκας πέπραχε σοῦς, πρὶν
 ἐκείνους ἰδεῖν τι τῶν σῶν. οὕτω γε μὴν καὶ τῆς γε σῆς ἐπε-
 θυμει θεάς καὶ ὀμιλίας τυχεῖν, καὶ οὕτω τῶν τοιούτων ὄλος
 ἐγίγνετο λογισμῶν νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν, ὥστε καὶ ἠῤυχετο **5**
 μὴ πρότερον μῆτ' ἐκείνον μῆτε σὲ θανεῖν πρὶν ἐς Βυζαντίον
 ἐκείνον ἀφίχθαι, πάλαι τοῦτο βουλευθέντα καὶ μελετήσαντα,
 μόνης ἔνεκα θεάς καὶ ὀμιλίας τῆς σῆς. οὕτως ἀποιήτα ἦν καὶ
 εἰλικρινῆ τὸ παράπαν ἀεὶ τὰ ἐκείνου πρὸς σέ, καὶ οὐδὲν οὐδαμῆ
 πεπλασμένον ἦθος ἐνεκεκάλυπτο τοῖς ἐκείνου γράμμασι πώποτε, **10**
 ὅσα σοι τῶν σῶν μικρῶν ἐκείνων ἐγκωμίων ἀεὶ διετέλει πέμ-
 πων μεστά. ἐκόμισε δέ μοι καὶ ὅσα τῆς ἀστρονομικῆς ἐπιστή-
 μης αὐτῷ ἐπεπόμφεις αὐτὸς κατὰ διαφόρους ἄλλοτ' ἄλλους
 τοὺς χρόνους, καὶ ἦν δι' ἐκπληξεως ἄγων ὅπως ἐκείνου χάριν πό-
 νων τοὺς πλείους καὶ μάλιστα δυσχερεῖς τῶν τοιούτων ὑποθέ- **15**
 σεων ἐν δλίγαις συνέκλεισε συλλαβαῖς. καὶ μὲν δὴ οὐδὲ τῆν
 Πτολεμαίου ἀποτελεσματικὴν τετραβίβλον περὶ ἐλάσσονος
 ἐποιεῖτο σπουδῆς ἐκεῖνος, ἀλλὰ ταύτην τε καὶ ὅσα περὶ τῶν
 ὁμοίων τοῖς Πτολεμαίου παλαιότεροις ἅμα καὶ νεωτέροις ἔτι
 περισσῶς γεγραμμένα, καὶ ὅσα πάλαι Χαλδαίοις καὶ Πέρσαις **20**
 πεποιήται, πάνυ τι πάντα φιλοπονώτερον μετῆι. καὶ ἐπόσα
f. 102 b. μὲν ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα τοῖς εὐσεβέσι νόμοις καὶ ὑπερόριον
 τείνει πόδα, ταῦτα δ' ἀπείσειτό τε καὶ διεπτεν ὡς ἄχρηστα

Cyprios ad tuam gloriam converteret tuique laudatores efficeret, priusquam tuorum quidquam viderent. tam vehementer vero cupiebat sibi contingere, ut te videret tecumque conversaretur et ita totus in talibus cogitationibus noctu et die erat, ut precaretur, ne prius aut tu morereris aut ipse decederet e vita, quam Byzantium venisset id quod iam diu voluisset et deliberasset nulla alia de causa, quam ut tuo adpectu et consuetudine frui posset. tam simplex erat tamque omni ex parte sincerus semper eius animus adversus te neque quidquam ficti aut fucati unquam in illis litteris delitescerat, quas laudationum tui longarum plenas perpetuo tibi misit. apportabat mihi etiam scripta, quae de astronomia ei diversis temporibus miserat, qua in remiratione fere percussus eram, quomodo laboriosissimas et difficillimas astronomicarum quaestionum paucis comprehendit syllabas. neque vero Ptolemaei apotelesmaticam tetrabiblon neglexit: sed non solum eam studiosissime lectitabat, sed etiam omnes libros de simili argumento, qui a scriptoribus Ptolemaeo antiquioribus vel recentioribus compositi adhuc exstant vel a veteribus Chaldaeis et Persis conscripti sunt. sed quaecunquae fines sanctis legibus constitutos excedunt atque metam

ἄμφω καὶ ὑπόσα δεῖ μετιέναι ἔπεισι τὰ τῆς φιλοσοφίας μυστήρια.

19 Ἀλλὰ τούτων μὲν ἄλις. ἔμοι δ' ὡς τὰ πολλὰ σχολὴν ἄγων, ἧ καὶ ἀσχολίας ὑπέρτερον ἐκεῖνος προῶγμα ποιούμενος θεραπεύειν ἐμὲ διὰ σέ, εἰδείκνυ περιῶν καὶ περιηγούμενος 5 ὁπόσα τῆ νήσῳ περίεστιν ἄξια θεάς, τὰ τε ἄλλα καὶ ὅσα ἐν θεάτροις, ἐν ἀγοραῖς, ἐν δικαστηρίοις, τὸ ἐν νομίσμασι καὶ χαράγμασι τὸν ἄπαντα χρόνον ὡσαύτως ἔχον καὶ μηδαμῆ μὴδ' ὀπωσοῦν τρεπόμενον, καὶ ὅπως ἐν σταθμοῖς καὶ μέτροις πλάστιγγιν εἴη διδόμενά τε καὶ λαμβανόμενα εἶδη καθάπαξ 10 ὄντων ἅπαντα, οὐχ ὡς τῶν πιπρασκόντων ἕκαστος βούλοισ' ἄν, ἀλλ' ὡς τὰ τῆς πολιτείας ἀρχαῖα κελεύουσι δόγματα, οὐδ' ὡς τῆς τῶν εὐτυχεστέρων πλεονεξίας τὸ λίχνον παρακερδαίνειν ἐθέλει, ἀλλ' ὡς οἱ σωτῆρες τῆς ἄνωθεν εὐταξίας προστάττουσι νόμοι τὸν ἄπαντα χρόνον. οὐδ' ὁ πλοῦτος 15 προύχων, οὐδ' ὃ καὶ ἡλικίαν προβεβηκέναι ξυνέβη, τὸ πλεονεξεῖν ἐν τούτοις οἷός τ' ἄν εἴη ἐκεῖ τῶν ἡσσόνων κατ' ἄμφω. ταχὺ μὲντ' ἄν ἀφαιρεθεῖη, εἰ μὴ τῆς κεφαλῆς, ἀλλ' οὖν ὁπόσα τῶν τοῦ σώματος μελῶν κατὰ τὸ τοῦ ἀμυρτηθέντος ἀνάλογον οἱ νόμοι τῆς πολιτείας κελεύουσιν, ὅστις αὐτοὺς 20 καπηλεύειν ὀπωσοῦν τολμῶη. καὶ τοῦτ' ἐστίν, ἔλεγεν ἐκεῖνος ἔμοι βεβαιῶν, ὃ σωζόμενον μὲν συνίστησι καὶ συνέχει πολι-

utraque philosophiae mysteria, quantum opus esset, perscrutari in animum induceret.

Sed haec hactenus. ille vero, quum plurimum otium ageret vel occupatione ipsa praestantius duceret tua causa me colere atque curare, mecum circumiit insulam, ostenditque quae visenda erant quum aliis locis, tum in theatris foris iudiciis. monstravit porro mihi, ut numismatum et monetarum ratio per omne aevum eadem maneret neque unquam ne minimum quidem mutaretur; ut in ponderibus atque mensuris omnia rerum venalium genera darentur atque acciperentur non pro venditorum uniuscuiusque voluntate, sed secundum vetusta civitatis instituta, non prout divitiarum avaritia et aviditas plus iusto lucrari vellet, sed prout leges, disciplinae a maioribus bene descriptae custodes, per omne tempus iuberent. neque divitiis excellens neque aetatis robore praeditus ibi eos, qui inferiores utroque genere sint, facile opprimere atque circumvenire possit; nam qui leges civitatis vel minime migrare audeat, is statim si non capite, attamen iis membris corporis multatur quae pro ratione delicti leges iubent. „haec ratio, inquit ille, crede mihi, si servatur, coniungit atque continet civitates et urbes, terras et insulas privatim atque publice; sin autem evertitur, acri impetu etiam

τείας καὶ πόλεις καὶ ἡπεύρους ἠ καὶ νήσους καὶ ἰδιῶ καὶ δη- f. 103 a.
 μοσίᾳ, ἀνατρεπόμενον δ' αὖ ὀξείαις συνανατρέπει ἕσπαζ τὰ
 τε κοινὰ καὶ καθ' ἕκαστα τῶν πραγμάτων ὅσα πόλεσι τε καὶ
 πολιτείαις ἐγκαλινθεῖται παρανομούμενα, μηδαμῆ τοῖς παρανό-
 5 μοις συνεῖναι φύσιν ἐχούσης τῆς ἐδραίας διαμονῆς καὶ κρηπ-
 δος, ἀλλ' ἐν οὐ μακρῷ τῷ χρόνῳ ῥᾶστα σαλευομένης καὶ διαλυο-
 μένης ἀπάσης προνοίας συνδετικῆς, ὥσπερ ἁρμονίας ῥηγνυμένων
 τῶν χορδῶν. τῆς γὰρ καθόλου πολιτείας ὑγιαίνουσας, ἀνάγκη
 10 δῆπου καὶ τὰ μέρη καλῶς ἀπαλλύττειν συνεξομοιούμενα τῷ
 ὄλῳ, καθάπερ οὖν τούταντιον νοσοῦσης καὶ αὐτὰ συννοσεῖν,
 ὡς εἰς ἀρχέτυπον τὴν μίμησιν ἀναφέροντα καὶ μάρτυρα βε-
 βαιωτήν τῆς κακίας προσηνεγμένα τὴν πολιτικὴν ἀρχὴν καὶ
 κατάστασιν. δίκαιος τοίνυν ὁ κύριος ὢν, καὶ δικαιοσύνας ὡς 13
 τὸ εἶκός ἀγαπῶν, ὑποὶ μᾶλλον ἐθνη ἢ μὴ νόμον μὲν ἔχει,
 15 φύσει δὲ τὰ τοῦ νόμου ποιεῖ κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον, μισεῖ
 δὲ οἱ ζῆν μὲν ἤρηται τε καὶ ἐπηγγειλαντο κατὰ τοὺς τῆς εὐσε-
 βείας θεσμούς καὶ νόμους, ἔργοις δ' αὐτοῖς καταψευδομένους
 τῶν ἐπαγγελιῶν καὶ ἀποσειομένους πάντα δικαιοσύνης κανόνα
 καὶ στάθμην. ὁ γὰρ δικαιοσύνην μὲν ἀποστρεφόμενος, ἀδικίας
 20 δ' ἀνθαιρούμενος κλήρους, καὶ μήτε τοὺς θεῖους αἰδούμενος
 νόμους, περιφρογῶν δ' ἀνθρώπινον ἅπασαν τύχην, οὗτος
 ἀφώρισε μὲν ἐκὼν γε εἶναι θεοῦ τοῦ τῆς δίκης ἔχοντος τοὺς

res universas et singulas evertit, quae illegitimae in civitatibus et
 urbibus versantur, quum nullo pacto rebus, quae legi repugnant, fir-
 mum atque stabile fundamentum subesse possit, sed brevi tempore om-
 nis providentia, quae rempublicam contineat, iis exagitetur et dissol-
 vatur harmoniae instar, quum chordae dirumpuntur. ut enim, si totum
 civitatis corpus sanum est, etiam membra cum eo concordantia bene
 sese habere necesse est, sic contra, ubi illud aegrotat, etiam haec
 non possunt non aegre affecta esse, quippe quae id tanquam primum
 quoddam exemplar imitentur atque civitatis gubernationem ac statum
 ut vitiositatis testem locupletissimum proferant. dominus autem, qui
 iustus est et, ut consentaneum, iustitiam amat, ad maiorem felicitatem
 evehit gentiles, qui, ut ait sanctus apostolus, quamquam nullam habent
 legem, tamen natura duce eius praeceptis obsequuntur, odit vero eos
 qui quidem in se susceperunt atque professi sunt se secundum reli-
 gionis instituta legesque esse victuros, actionibus tamen promissa elu-
 dunt et omnes iustitiae normas ac regulas abiiciunt. qui enim iusti-
 tiam aversatus iniustitiae amplectitur sortes et legibus divinis spretis
 humanam quamlibet fortunam circumspicit, is manifesto se disiunxit
 sua sponte a deo iustitiae solium tenente, atque cum diabolo contra-
 xit familiaritatem. qua de causa in illa terra, ubi talia seruntur mala,

Θρόνους σαφῶς ἑαυτὸν, συνψηκίωσε δ' ἅμα τῷ διαβόλῳ. διὸ
 καὶ πλεονεκτεῖ μὲν κατὰ τῆς χώρας ἐκείνης τὰ χεῖρω, ἢ τὰ
 τοιαύδε γεωργεῖται κακά, μειονεκτεῖ δ' ἐπομένως τὰ κρείττω·
 καὶ γίνεται παντελῆς ἐκεῖ καλῶν ἔρημία, καὶ κατορχεῖται λοι-
 πὸν καὶ ὁ διάβολος ἄρδην αὐτῆς εὐσεβείας, πρὸς ἄρνησιν τοὺς 5
 αὐτῷ πειθόμενους συχνὰ ἐρεθίζων. οἷα δὲ καὶ τὴν Βυ-
 ζαντίων γενέσθαι ξυμπέπτωκε πολιτείαν· μισήσασα γὰρ ἀλή-
 θειαν ἐκείνη καὶ πολιτικῆς ἄρχῆς δικαιοσύνην, οἰκειωσαμένη δ'
 ἀδικίαν καὶ ψεῦδος, ὄλαις παλάμαις τὰς ἑαυτῆς πρὸς ἀσέβειαν
 ἀνεπέτασε πύλας. καὶ περὶ τῷ διαβόλῳ σώματος ἐπὶ τούτοις 10
 ἔδει καὶ ὄργανου μάλα αὐτῷ προσήκοντος νῦν, εὐρίσκει Πα-
 λαμᾶν, ἀνδράριον, ὡς ἀπήκουα μὲν, ἐντελέστερον δ' ἐκ τῆς
 αὐτοῦ μέμαθῆκειν γραφῆς, εὐτελὲς μὲν ἄλλως καὶ πλὴν τοῦ
 κενοδοξεῖν καὶ δι' αὐτὸ γέ τοι τοῦτο κακοδοξεῖν πλέον εἰδὸς
 οὐδὲν ὑγιές· καὶ τούτῳ συμμαχεῖν πεπεικῶς τοὺς ἐν ἔξουσίῃ, 15
 πάντα συλλήβδην εἶπειν, ὅποσα κατ' ἄλλους ἄλλα καιροὺς
 ταῖς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαις βέβηλά τε καὶ νόθα παρεισφθάρη
 δόγματα, πρὸς ἕνα τουτονὶ συνήλασε χρόνον, καὶ πολύχουν
 κομιδῇ τὸ πονηρὸν ἐσκέδασε κατὰ τῆς ἐκκλησίας Χριστοῦ τὸ
 γεώργιον. οὐ γὰρ πολυθεΐαν μόνον ἐδίδαξεν ὁ ταλαίπωρος, 20
 ἀλλὰ καὶ ἀθεΐαν προστέθεικεν, ἄρειανισμὸν θ' ἅμα καὶ εἰκο-
 νομαχίαν καὶ καθάπαξ ἄρνησιν οἰκονομίας ἐνσάρκου τοῦ υἱοῦ
 καὶ λόγου τοῦ Θεοῦ. καὶ τί δεῖ καθ' ἕκαστα λέγειν, εἰζὼν ἐκ

pessimae artes praevalent, virtutes vero necessario inferiorem tenent
 locum; ibi existit omnium bonorum vastitas; ibi denique diabolus in
 ipsam religionem impudentissime insultat, quam ut denegent et tollant
 suos asseclas acriter instigat. tale quid etiam Byzantium rei pub-
 licae accidit. odio enim in veritatem et imperii iustitiam concepto,
 iniustitia vero et mendaciis adscitis omni virum contentione impietati
 fores reclusit. qua in requam diabolo corpore quodam et instrumento
 sibi plane conveniente opus esset, reperit nunc Palamam, homuncu-
 lum, ut audivi quidem (accuratius autem ex scripto ipsius eum cog-
 novi), vilissimum neque quidquam amplius scientem nisi quomodo vanam
 gloriam captaret et ob id ipsum pravas opiniones fingeret. cui
 quum socios adiunxisset principes, dogmata, ut paucis comprehendam,
 profana atque adulterata, quaecunque aliis alia temporibus in dei ec-
 clesias perniciose obrepserunt, hocce tempore cuncta coegit et Chri-
 sti ecclesiae uberrimam et oppido variam improbitatis frugem adpersit.
 nam miser iste non solum polytheismum docuit, sed etiam atheis-
 mum addidit simulque Arianismum et Iconomachiam, infatiationem deni-
 que incarnationis filii verbique dei. sed quid attinet singula perse-

τῶν ἱερῶν βιβλῶν τῶν θείων πατέρων ἐλέγχειν καὶ ἴχνος ἐπιόντας ἅπαντα;

Καὶ μὲν δὴ τοιαῦτ' ἐπ' ἐμοῦ συνείροντος τοῦ σοφοῦ **14**
καὶ Θεοφιλοῦς " ἐκείνου ἀνδρός, καὶ βίβλους δ' ἐνίστε προ- l. 103 b.
5 κομίζοντος ἃς τε αὐτὸς φιλοπόνως ἐκ πάσης ἐρασισύμενος
θείας γραφῆς ὄπλα τοῖς ἐκεῖ καλῶς εὐσεβεῖν αἰρουμένοις χα-
ρίζεται, καὶ ἃς ἕτεροι τῶν ἐκεῖ προσοικούντων ἄλλογίμων ἀν-
δρῶν ὀρθοδόξων ἐκδεδάκασιν, ταῖς τοῦ Παλαμᾶ κακοδοξίαις
περιφανῶς ἀντιλέγοντες, λόγος ἐς τὰς τῶν Κυπρίων ἐμπέ-
10 τωκεν ἀκοῆς ὡς λάθοι νύκτωρ παρῆσειθῶν ἐς Βυζάντιον ὁ
βασιλεὺς Καντακουζηνός, καὶ τὴν αὐτοκράτορος ἑλοὶ βασι-
λείαν συνεργίαις καὶ δολεραῖς τοῦ Παλαμᾶ προκαταστύσειν,
ἄρκους φρικώδεις ἐχέγγυα πρότερον αὐτῷ παρασχόμενος, βε-
βαιοῦν καὶ κυροῦν τὴν αὐτοῦ πολυθείαν καὶ ὅσα τῶν βεβη-
15 λῶν αὐτοῦ καινοφωνιῶν εἰσερρήη κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλη-
σίας, ταῦτόν δ' εἶπεῖν, εἰς Θεὸν ὀμωμοκῶς ὄν ἐξόμνησθαι
ἐπηγγέλλετο. τοῦτο σφοδρῶς τὸν σοφὸν ἐκεῖνον ἠγίασεν ἀν-
δρα, Γεώργιον τὸν Λαπίθην, οὐχ ὅτι τὴν βασιλείαν ἑλοὶ Καν-
τακουζηνός, ἀλλ' ὅτι τοιούτοις ἄρκοις προκατεῖληπτο, δέσμιος
20 ταῖς τοῦ Παλαμᾶ γεγωνῶς δυσσεβεῖαις, ὅθεν τὰς γενναίας
ἐκείνας ἐλπίδας οὕτωσι ζημιούμενος αἱ τὸ ἡδόμενον ἔβασκον ἐκ
πολλοῦ τῆς ψυχῆς, ἥσχαλλεν, ἐδυσφόρει, θόρυβον εἶχε καὶ
σάλον παντοδαπὸν ἐν ψυχῇ. ἤλπιζε γὰρ συνεκπελεύσειν ἐκεῖ-

qui, quum omnia ex sacris scripturis patrum sanctorum per singula ve-
stigia confutare liceat?

Dum talia mihi refert vir ille sapientissimus deoque carissimus, nec non interdum libros apportat, quum quos ipse multo cum studio ex tota scriptura sacra collegit et pro armis piis hominibus, qui illic incolant, suppeditavit, tum quos alii elari atque orthodoxi insulae viri pravis Palamae opinionibus manifesto oblocuti ediderunt, rumor perferitur ad Cyprios, Cantacuzenum imperatorem noctu clam Byzantium ingressum occupasse principatum auxiliis et fallacibus praeparationibus Palamae, cui antea horribilis iurisiurandi pignore sese obstrinxisset, vel quod idem est per deum iurasset, quem eiurare profitebatur, se confirmaturum esse atque sanciturum polytheismum omnesque eius profanas atque irreligiosas novitates, quae in dei ecclesiam intrusae essent. hoc Georgio Lapithae, sapientissimo viro, magnam iniecit tristitiam, non quod Cantacuzenus principatum occupasset, sed quod tali iureiurando Palamae impietati addictus teneretur. quare a praeclara illa spe deiectus, quae diu iam mentis laetitiam alebat, aegre tulit indignationem, animo turbis agitato marisque instar aestuante. sperabat enim

θεν ἐπανιόντι μοι μέχρι καὶ ἐς Βυζάντιον τῆς σῆς ἐνεκα
 θέας καὶ ὁμιλίας, ὡς ἐφθήμεν εἰρηκότες, δι' ἔρωτα σοφίας
 μείζονος, ἴσως δὲ καὶ ἄλλης πρὸς τούτοις χρείας καὶ θέας
 ὅποσα τὴν Βυζαντιῶν κεκτῆσθαι πόλιν συμβαίνει τῶν ἄλλων
 ἐξαιρέτα. νῦν δ' ἐν ἀκαρεῖ τάναντία νικῶντα θεώμενος πε-
 5 ριαλγῆς ἦν, καὶ ἐδάκρυε μὲν τὴν εὐσέβειαν ἐς οὕτω περιφα-
 νῶς συνελαθεῖσαν ἐκριπισθέντα κίνδυνον τρόποις τοῦ θεοῦ
 συγχωρήσαντος ἀπορρήτοις, ἐδάκρυε δ' ἄλλως καὶ τὸν σὸν
 ὑφορώμενος θάνατον, τὸ τοῦ σοῦ κατὰ θεὸν ζήλου διάπυρον
 ἐννοῶν, καὶ ὅσῃν τὴν ἐνστασιν ὑπὲρ τῶν πατριῶν ἐνδείκνυ-
 10 σθαι μέλλεις δογμάτων ἄχρι θανάτου.

Καὶ τί δεῖ πάντα διεξιέναι καθ' ἕκαστα, ὅσα τῆς νή-
 σου δυοῖν οὐχ ἦτιον ἐτιῶν τεθεάμεθα, ὅποσα πόλεσί τε καὶ
 λιμέσι καὶ ὅσα δὴ ταῖς ἄλλαις πρόσεσι χώραις ἐκεῖ τὰ χρή-
 σιμα, τῶν ἐμπροσθεν ἀνθελκόντων ἡμᾶς οὐ μικρῶν ὑπαρχόν-
 15 των. διὸ τούτων ἀποσχόμενος ἐπανόδου μεμνήσομαι.

15 Ἄρτι τοίνυν τοῦ ἡλίου περὶ τροπᾶς γενομένου τὰς θε-
 ρινιάς, ἐπειδὴ γε ἀπαίρειν ἔμελλον, ἄχρι λιμένος ἐκεῖνός με
 προὔπεμπεν ὁ καλὸς Γεώργιος, δακρῶν τε καὶ μέσῃν εἰπεῖν
 τεμνόμενος τὴν καρδίαν τῶμῳ χωρισμῳ, ὥστε καὶ τῆς ἡμᾶς 20
 ἀγούσης ὀκλάδος, ἐπειδὴ γε ἀνεπέτασε τὰ ἰστία, οὐρία ἐπι-
 εΐσης ἐπὶ τὸ πέλαγος, θεώμενος ἴστατο μέχρι πολλοῦ με,

mecum se navigaturum inde abeunte usque Byzantium, ut te adspice-
 ret tuaque consuetudine uteretur, ut supra iam diximus, maioris sa-
 pientiae cupiditate ductus, fortasse etiam ut praeterea alia quaedam
 negotia curaret et res illustres atque egregias inviseret, quas prae ce-
 teris Byzantium urbs possidet. tum vero brevitempore prorsus con-
 tra res cecidisse videns, magno dolore cruciatus illacrimabat religioni
 in periculum compulsae manifesto arcanis dei id admittentis rationibus
 conflatum. illacrimabat etiam morti tuae, quam suspicabatur, quum co-
 gitaret quam ardens erga deum studium quamque pugnacem conten-
 tionem pro patriis dogmatis usque ad mortem exhibiturus esses.

Sed quid attinet omnia singulatim referre, quae in illa insula
 non minus duobus annis viderimus, quae commoda suppetunt urbibus
 portibus aliisque locis, quum haud pauca ad enarrandum restent
 nosque protrahant? quare hisce rebus missis profectionis mentionem
 faciam.

Statim igitur post solstitium aestivum quum profectionem para-
 rem, optimus Georgius lacrimans et medio animo, ut ita dicam, ob
 meum discessum flassus usque ad portum me prosequabatur, ubi,
 quum navigium nostrum velis passis secunda tempestate in altum pro-
 volaret, diu stabat oculis me insequens multasque lacrimas profundens,

πᾶλλα καταχέουσι τὰ δάκρυα, ἕως ἀπεκρύνωμεν ἐκεῖνην τὴν
 γῆν, τῆς ὄψεως ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν ἐνδιδοῦσης ἐν τοῖς
 μακροῖς διαστήμασιν. εὐπλοίας δ' ἤμῃν γενομένης ἐνατατοῖ
 ἐς Κρήτην ἀφίγμεθα, νῆσον πολυανθρωποτάτην καὶ μεῖζον
 5 μὲν πολλῶ τῆς Κύπρου, ἐπιμήκη δ' ὁμοίως ἐκείνῃ καὶ ταύ-
 την ὑπάρχουσαν, ὡς εἶναι μῆκος μὲν σταδίων " αὐτὴν οὐχ f. 104 a.
 ἥτιον ὀκτακοσίων ἄμα καὶ διαχιλίων, πλάτος δὲ πολλῶ τοῦ
 ἡμίσεος ἦτιτο. ἔχων δ' ἐκ πολλοῦ διῷ μακρᾶς τῆς ἐφέσεως
 ἔγωγε τὸν ἐν Κρήτῃ λαβύρινθον θεάσασθαι, ἐπειδὴ πολὺν
 10 τοῦ λιμένος εὖ καθωρμίσθημεν ἀφειστήκοι, ἔδοξέ μοι καιρὸν
 ἔχοντι τῶν ἀποβάντι θεάσασθαι καὶ αὐτόν, Κνωσσαῦ μεσο-
 γείου πόλειως ἔγγιστα ὄντα. ἔστι δ' ὁ λαβύρινθος σηλαίαν
 πολυχωρητότατον τεχνητόν. ἐπεὶ γὰρ ἔτυχε λίθος αὐτὸν πάνυ σκλη-
 ρὸς τὴν αὐσίαν ὑπάρχων ὁ τόπος, ἔθεκε πολλὴν τὴν ῥαυτώ-
 15 νην λαξεύειν ἐφ' ὀπίσον ἂν τις ἐθέλοι. διὸ καὶ θύραν μίαν ὁ
 τεχνίτης ἀνοίξας, ἔπειτα λαξεύων, προῆει μέχρι πολλοῦ κατὰ
 τὸ ἴσον εὐθύγων ἄμα τὰ τ' εὐώνυμα καὶ δεξιὰ πλευρά, ἠφίαι 16
 δ' ἐν μέσῳ κατὰ συχνὰ διαστήματα στύλους ἕξαστους, ἀνε-
 χοντας τὴν ἐπὶ τὸν ὄρθρον γῆν, μερίζων δ' ἐποίηε διαφῶ-
 20 ρους αἰκίας καὶ προαύλια καὶ κρήνας. δέδεικται δέ μοι πρὸς
 τῶν ἔγχωριῶν, λαμπάδας φωτὸς ἐν χεροῖν ἔχόντων πολλὰς.
 Μίνω τοίτῳ φασὶν ἐκεῖνον τὸν πάλαι τῆς Κρήτης ἄρξαν-
 τα, ὡς γε οἶδα, κλειστόν κτησάμενον δύναμιν ναυτικὴν τὰ

donec e conspectu terrae sensim paulatimque magnis intervallis quasi
 recedentis auferremur. prospera nobis contingente navigatione nono
 die ad Cretam appulimus, insulam frequentissimam et Cypro multo
 maiorem. oblonga vero est pariter atque illa, longa scilicet non mi-
 nus duo milia octingenta stadia, latitudine dimidio multo minore.
 quum vero iam diu vehementer cuperem labyrinthum in Creta insula
 videre, isque longe abesset a portu ad quem appulsuri eramus, pla-
 cuit mihi tum occasione data ex navi egresso visere eum, qui pro-
 xime abest ab urbe Gnosso in media insula sita. labyrinthus autem
 est caverna spatiosissima, artificiose facta. quum enim lapis non
 admodum asper esset, locus facillime, quantum quis vellet, excidi po-
 tuit. artifex igitur una porta patefacta longe lapides excidendo pro-
 gressus est dextra latera pariter et sinistra amplificans. in medio au-
 tem labyrintho crebris intervallis columnas levigatas posuit, quae ter-
 ram in fastigio sustinerent; hic illic varia aedificia, vestibula fontes-
 que disposite fecit. ostendebatur autem mihi labyrinthus ab indigenis
 multas faces ardentes in manibus gestantibus. Minoem vero, quem
 antiquis temporibus Cretae imperasse scis, magna navium facultate in

κύκλω δουλώσασθαι τῶν ἐθνῶν, ὅσα τε Κυκλάδας ᾤκει τότε τὰς νήσους, καὶ ὅσα ἐς μεσόγειον ἦκει Βοιωτίας καὶ Ἀττικῆς. ὕστερον δ' ἐκ διαδοχῆς μακροτέρας ἐς Μινώταυρον τῆς ἀρχῆς περιενοχθείσης, ἄνδρα τοὺς τρόπους ὁμών, φύρους τε ἄλλους ἄλλοις ἐπενεγκεῖν, καὶ δὴ καὶ ὁπόσοι τότε ᾤκουν τὴν Ἀττικὴν, δις ἐπτά παῖδας ἐκέλευ ἀπάγειν τῶν εὐγενῶν κατ' ἐνιαυτὸν ἐς λήθης φρούριον τὸν λαβύρινθον. τοῦ κληρου τοίνυν καὶ ἐς Θησέα περιενοχθέντος, Αἰγεὺς μὲν ὁ πατὴρ οὐκ ἠφίει, τηρικαῦτα τῆς Ἀττικῆς ὧν ἠγεμῶν, ὃ δὲ λαθῶν ἀπῆει, μάλα ἐκὼν τοῖς δις ἐπτά συναρίθμιον ἑαυτὸν καταστήσας, ὡς διὰ τοῦτο ὅπως ποτὲ καὶ τὸν Αἰγέα κατὰ θαλάττης ἐκείνης ὑφέντα ἑαυτὸν τελευτῆσαι τὸν βίον, καθ' τὸ πέλαγος Αἰγαίου ἐκεῖθεν κληθῆναι. ἐπεὶ γε μὴν ἡ Μινωταύρου θυγάτηρ Ἀριάδνη Θησέα θεάσασαί τε καὶ ἐρασθεῖν τοῦ κάλλους, ὑποθεῖναι λαθραίας αὐτῷ τὰς τῆς ἐλευθερίας μεθόδους, αἷς χρησαμένη ὑψίστην τε γενέσθαι Θησέϊ τὴν λαβυρίνθου διέξοδον, καὶ ἅμα Μινώταυρον μὲν ἐκείνον πεφονευκότητι ἐς τὴν πάτριον αὐτίκα γῆν διαπόντιον γενέσθαι φυγάδα ζῆν γε Ἀριάδνη καὶ τοῖς ἐξ Ἀττικῆς ἠϊθέοις παισὶ, καὶ οἰκιστὴν ὀλίγῳ ὕστερον γενέσθαι καὶ τῆς Ἀθηναίων περιβοήτου πόλεως, μεμερισμένως πρὶν ἐν κόμαις οἰκούντων τὴν Ἀττικὴν.

II V Ἐμοὶ δὲ μετὰ τὴν θῆαν ἐκείνην καὶ ἐς τὰς ἄλλας πε-

structum circumcirca gentes, quae tum Cyclades insulas et quae ad mediam usque Atticam et Boeotiam incolebant, in ditionem redeigisse ferunt. posteriore autem tempore ad Minotaurum, virum moribus immitibus praeditum, regno ex successione delato, eum dicunt tributa alia aliis imposuisse, Atticae vero incolis imperasse, ut bis septem liberos nobilium quotannis in labyrinthum, oblivionis castellum abducerent. quum sors vero Theseum contigisset, Aegeum, patrem eius tunc temporis Atticae principem, eum dimittere noluisse. ille autem lubentissime cum istis bis septem iuvenibus posteaquam clam abiisset, Aegeum sese in mare praecipitasse vitamque finivisse, unde pelagus Aegeum nomen accepisse dicitur. Ariadnen autem, Minotauri filiam, Thesei venustate captam furtim eum consiliis, quibus libertatem sibi pararet, instruxisse ferunt; iis usum Theseum facillime labyrinthi exitum reperisse, deinde Minotauro interfecto cum Ariadna iuvenibusque Atticis protinus in patriam per mare fugisse, tum haud ita multo post urbem celebratissimam Atheniensem condidisse, qui antea per singulos vicus dispersi Atticam incolebant.

Ego vero labyrintho perlustrato etiam alios insulae vicus, ci-

ριέναι τῆς νήσου κώμας καὶ πολιτείας καὶ πόλεις γεγένηται. καὶ μὲν δὴ καὶ ἐθεώμην τὸ πᾶν ἐκεῖ γένος τῆς νήσου, Ῥωμαίους ὄντας, ὀλίγῳ δέω λέγειν, καὶ τὴν τῆς πατρίου πίστεως εὐσέβειαν βεβαίαν ἐκ διαδοχῆς αἰεὶ κεκτημένους· καὶ 5 μοι βουλομένη γὰρ ἦν πλείονα χρόνον ἐκεῖ διατετριφέναι πλειόνος ἔνεκα " καὶ τελευτήρας τῶν ἐκεῖ πραγμάτων ἱστορίας. f. 104b. ἀλλ' ἀνεσῶβει μοι τὴν βούλησιν ὃ τηρικαῦτα μελετώμενος θόρυβος τῶν τε ὄπλων καὶ τῶν ἐκεῖ στρατιωτικῶν δυνάμεων. ἦν γὰρ ἡ νῆσος ἐκ πολλοῦ συμφοραῖς ἐντεινχηκυῖα, δι' αἷς 10 Λατινικοῖς ὄπλοις δουλεύσασα τῷ τῆς Βενετίας ὑπέκυψε δημοσίῳ προστάγματι. ἄρτι τοίνυν φήμης χεθείσης ἐπὶ πᾶσαν ἡπειρόν τε καὶ νῆσον ὡς οἱ τὸ Γαλατώνυμον οἰκοῦντες φρούριον ἀστυγείτονας Γεννουῖται, παρασπονδήσαντές τε καὶ ἐπαυσάστες τοῖς Βυζαντίοις, σφᾶς τε ναυμαχήσαντες νενικήκασαι 15 καὶ ἅμα θαλάσσης ὅλης ἡγεμονίαν ὠνειροπόλησαν, ὡς μηκέτι μήτε καθεκτούς εἶναι μήτε μὴν οὐδ' ὁμοφύλοις ἔτι μένειν ἐνσπόνδους ἐθέλειν, ἀλλὰ σκληρὰν καὶ οἶον εἰπεῖν ἡγεμονικὴν τὴν ὄφρὺν κατὰ πάντων ὅσοι θαλάττιον βόσκουσι βίον ἐπαυτείνασθαι, ταραχθῆναι τε οὖν πολλοὺς διὰ ταῦτα καὶ 20 πάντων μάλιστα Βενετικῶν, μεγάλας μὲν ἐξαρτύειν ἐν βραχεῖ ναυτικὰς δυνάμεις, μέγα δὲ διὰ τοῦτο φρονεῖν ἔχοντας, ἔπειτα παρὰ δόξαν ὑπ' ἐκείνων ἤδη κωλυόμενους ἐς τὸν ἄνω τόπον καὶ τὴν Μαιῶτιν καὶ τὰς ἐκβολὰς

vitates urbesque quam adirem, totum genus hominum, quod insulam incolit,

Romanos esse et patriae fidei pietatem a maioribus usque traditam constanter tueri cognovi. mihi quidem in animo erat, quo diligentius et accuratius insulae res explorarem, longius ibi tempus commorari; sed ab hoc proposito deturbatus sum armorum militumque, qui tum ibi parabatur, tumultu. insula enim iam diu in calamitates inciderat, propter quas Latinorum armis subacta Venetae reipublicae imperio se submitit. quum vero modo super totam continentem et insulam rumor dispersus esset, Genueses, qui Galatae tenent castellum in urbis vicinitate, foedere rupto et rebellione facta Byzantios proelio navali vicisse et totius maris imperium somnare, ut neque coerceri possent neque ne foedere quidem cum popularibus iuncto stare vellent, sed superba quaedam et ut ita dicam imperatoria supercilia adversus omnes, qui maritimam agunt vitam, prae se ferrent, hac re et alii multi conturbati sunt et praecipue Veneti, qui, quamquam brevi tempore magnas copias navales exornare atque idcirco haud mediocres sibi spiritus sumere poterant, tum praeter opinionem ab illis iam impediti erant, quominus in superiores regiones et lacum Maeotidem et ad ostia Tanaldis pro suo

τοῦ Τατιάδος ἀναπλεῖν καὶ περιπλεῖν κατ' ἐξουσίαν ὡς προ-
 τερον. ὄθεν αὐτοί τε τὰς οἰκείας ἡθροίζον δυνάμεις, τριήρεις
 τε πλείους τῶν τέως οὐσῶν κατεσκευάζον καὶ τὰς ἐκ πολλοῦ
 νεκρωλημένας καθελκύσαντες πανταχόθεν ἐπεσκευάζον, καὶ
 ἅμα τὰς συμμαχίδας καὶ ὑπήκοους πόλεις καὶ νήσους ἐς 5
 τὸν κοινὸν ἐκάλεθον ἀγῶνα, ὅπλα καὶ τριήρεις καὶ στρατιά-
 τας ναυμάχους συνεισφερούσας κατὰ τὴν ἐνοῦσαν ἐκάστη δύ-
 ναμιν. συνεκάλεσαν δ' οὖν καὶ τῶν πόρρωθεν, ἄβροθς μὲν
 καὶ ἤδη μισθώμασιν, ἄβροτέραις δ' ἐς τὸ μέλλον ἐπαγγελί-
 αῖς, ἄλλους τε καὶ Κατελάνους, οἳ ὤκνηται κάτω παρὰ τὴν 10
 Γαλλικὴν θάλασσαν, ὅη τῶν Πυρρηναίων ὄρων οἱ πόδες
 ἄγχιστα λήγουσιν, ἐς τόλμαν πολεμικὴν, ὅση τε ἡπειρωτικὴ
 καὶ ὅση θαλάττιος, τῶν πρωτείων οὐδέσι Λατίνων παρα-
 χωροῦντας.

18 Ἐπεὶ γοῦν διὰ ταῦτα καὶ Κρήτη θόρυβον εἶχε καὶ ὡς 15
 εἶπεῖν ἐσείετο πᾶσα, παρασκευαζομένη πρὸς ὅπλα συμμαχικά
 τε καὶ ὅσα τῶν πολεμικῶν ἐφόδων εἰσὶν ἀποτρεπτικά, μετέ-
 βαινον ἐκεῖθεν ἀρχομένου τοῦ ἤρος, καὶ ἀφείς εὐώνυμα Σαλα-
 μίνα τὴν νῆσον, ἐνθα Θεμιστοκλέα τὸν Νεοκλέους ἐκείνον πάλαι
 φασὶ τὴν τῶν Περσῶν ἐκείνην ναυτικὴν καταβαπτίσει δύναμιν, 20
 νήσους τε ἅς Κυκλάδας φασὶ παραλλάξας, κατέπλευσα ἐς
 Εὐβοίαν τὴν νῆσον, ὑπήκοον οὐσαν Βενετικοῖς ἐτῶν ἤδη μα-
 κρῶν. καὶ με βουλόμενον πλείονα χρόνον ἐνδιατρῆναι ταύτη

arbitrio atque voluntate, ut antea, navigarent ac circumveherentur.
 quare suas copias contraxere, triremium numerum auxerunt, etiam ve-
 teres ex navalibus undecunque productas naves refecerunt simulque
 socias subditasque urbes insulasque ad certaminis societatem advoca-
 runt, ut arma triremesque et milites classicos pro sua quaeque facul-
 tate conferrent. advocabant etiam ex remotis regionibus milites largi-
 tis in praesens stipendiis, largioribus in futurum pollicitationibus,
 quum alios tum Catelanos, qui ad Gallicum mare inferius incolentes,
 ubi Pyrenaeorum montium pedes proxime desinunt, ferocia atque vir-
 tute bellica sive proelii terrestribus sive pugnis navalibus exhibenda,
 nulli Latinorum cedunt.

Quum igitur hanc ob causam etiam Creta tumultu turbaretur et
 armorum sociorum omniumque rerum ad hostium incursiones arcendas
 idonearum apparatu quasi concuteretur, inde vere ineunte abii atque
 sinistra Salamine insula praetermissa, ubi Themistocles Neoclis filius
 quondam copias navales Persarum demersisse dicitur, et insulas, quas
 Cyclades vocant, praetervectus ad Euboeam insulam appuli iam mul-
 tos annos Venetis subditam. qua in insula quum longius tempus

ἡ τῶν Εὐβοέων ἀνέστειλεν ἀσχολία, πολλή τις οὖσα καὶ αὐτὴ
καὶ μάλα γέ τι κατεσπουδασμένη πρὸς ὅπλων καὶ μάχης πα-
ρασκευῆν· μέλλειν γὰρ ὅσον οὐδέπω λόγος ἦν πολεμίας f. 105 a.
ἐκ Γεννοῦας ἐπ' αὐτοὺς καταπλεύσειν τριήρεις. ὄθεν ἐν βρα-
5 χεὶ τὴν νῆσον ἐκείνην ἐλθὼν καὶ περισκοπήσας ἅπασαν, καὶ
τὰς ἐκείνης ὅσον ἐξῆν ἱστορήσας πόλεις, ἤκον ἐπὶ τὸ Ἄρτεμισιον,
βόρειον ἄκρον Εὐβοίας. κάκειθεν αὐτοῖς ἀνάγεσθαι βουλόμε-
τον ἐπέσχεν ἐξαίφνης ἡ τῶν πολεμίων καταπλεύσασα δύνα-
μις. τριήρεις γὰρ Γεννουιτικαὶ τεσσαρεσκαίδεκα λήγοντος θέ-
10 ρους ὤφθησαν τὴν ταχίστην ἐς Ὠρωπὸν καὶ Αὐλίδα κατα-
ροῦσαι. μεταξὺ γὰρ ταῖν δυοῖν ταῦταιν νοτιωτέραν τὴν θέ-
σιν ἔχουσῶν τῶν πόλεων ἔστιν ἐπιμήκης λιμὴν, πᾶσαν ἀνέ-
μων χλευάζων βίαιον κίνησιν, ἐς ὃν ἀρτίως ἐπέπλευσαν οἱ
πολέμιοι. καὶ ἅμα ἐς τὴν ὑστεραίαν τέσσαρες καὶ τριάκοντα
15 τριήρεις Βενετικαί, τὰς πολεμίας ἐκείνας ἐκ πολλοῦ ναυλό-
χοῦσαι, ἐπέπλευσάν τε καὶ τὸ τοῦ λιμένος ἐφραξαν στόμα.
τῶν οὖν Γεννουιτικῶν νεῶν ὡς ἐν δικτύῳ παρὰ δόξαν ἦδη
συγκλεισθεισῶν, αἱ μὲν τέσσαρες εὐθὺς ἀναπετάσασαι τὰ
ἰστία, καὶ καθάπερ ἐν κύβοις τοῦ προφανοῦς τὸν ἀμφιβαλ-
20 λόμενον ἀνθελόμεναί τε καὶ ἀναρρίψασαι κίνδυνον, ἐλαθον
οὕτωσὶ τὸ πολέμιον διαδραῖσαι ξίφος· τὰς γε μὴν ἐπιλοί-
πους, πλὴν ὀλίγων ἀνδρῶν ἐς τὴν χέρσον ἐκπενηδηκότων, αὐ-
τάνδρους ἀπάσας εἶλον πρὶν ἄρξαι χειρῶν καὶ ναυμαχίας.

commorari constituissem, armorum bellique apparatu, in quem summo studio atque alacritate etiam Euboenses incubuerunt, a proposito deterrebar. fama enim erat, iamiam triremes ex Genua infesto impetu in eos navigaturas esse. quare brevi tempore tota insula perlustrata et urbibus, quantum fieri potuit, invisis, ad Artemisium, Euboeae promontorium septemtrionale, profectus sum. unde quum iam provehi vellem, classis hostium decurrit meque a protectione prohibuit. triremes enim Genuenses quattuordecim celerrimo cursu ad Oropum et Aulidem appellentes sub finem aestatis conspiciebantur. inter hasce enim urbes paulo meridiem versus sitas portus est oblongus, qui quamcunque tempestatis vel turbulentissimae vim contemnit; in eum igitur modo hostes invecti erant. postero autem die triginta quattuor triremes Venetae iam diu insidiatae illis hostium navibus advectae portus faucibus interclusis Genuiticas naves necopinato quasi retē cinxerunt. ex quibus quattuor naves statim velis passis, quasi alearum iactui re commissa aperto periculo dubium praeferentes, hostium gladium subterfugerunt; reliquas autem naves paucis exceptis, qui in continentem exsiluerunt, omnes cum hominibus Veneti ceperunt manu

καὶ ταῦτα μὲν τῆδὲ πη ἔσχεν ἐκεῖ κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον·
 ὃ γε μὴν τοῦ Βενετικοῦ στόλου ναύαρχος, ἕς τοῦτο τύχης
 ἐληλυθότων αὐτῷ τῶν πραγμάτων, τὰ τε περὶ τὴν Εὐβοίαν
 ὡς ἐνῆν διωκῆσατο, καὶ ἅμα πλήρῃσιν ἰστίοις λύσας ἐξ Εὐ-
 βοίας ἀνήχθη εὐθὺ Βυζαντίου ποιούμενος τὴν πορείαν. ἐπεὶ 5
 δὲ μεταξὺ γεγένηται οἱ μαθεῖν ἐν Θεσσαλονίκῃ διατρέβειν τὸν
 βασιλέα, τέσσαρας τῶν νεῶν ἀπολεξάμενος καὶ τῶν μάλιστα
 οἱ πιστοτάτων ἐνὶ παραδούς, πρὸς βουλεύοντα πέμπει πρὸς βα-
 σιλέα περὶ συμμαχίας κατὰ τῶν κοινῶν ἐχθρῶν. αὐτὸς δ'
 ἐς Βυζάντιον ἤλαυνε, καρτερήσων τὴν τοῦ βασιλέως ἄφιξιν. 10
 19 Αὐτὸς δ' ἂν εἰδείης βέλτιον ἐμοῦ τὰ ἐξῆς, αὐτὸς τε
 παρῶν γινομένοις καὶ βλέπων, καὶ σφόδρα διὰ σπουδῆς τὰ
 τοιαῦτα συγγράφειν ἔχων. ἐγὼ γὰρ τοὺς ἐν θαλάττῃ τέως
 δεδιῶς Ἰσορύβους κατὰ χώραν μένειν ἔκρινα δεῖν ἐν καιρῷ.
 ὅτε δὴ καὶ τὰς Γεννουτικὰς ἐκείνας τέσσαρας τριήρεις πα- 15
 λινδρομούσας ἔθεασάμην, αἱ διαφυγεῖν ἐδυνήθησαν, ὡς εἰρή-
 κειμεν, τὴν πρὸ βραχέος ἐκείνον κίνδυνον, μίαν τε κατὰ τὸ
 λεληθὸς τῶν παράλων ἐλούσας πλουσιωτάτην Εὐβοίας πόλιν,
 καὶ ἔξανδραποδισαμένους ἐκ τοῦ αἰφνιδίου, καὶ ἀπεληλυθυίας
 εὐθύς μεθ' ὧν ἀπώλεσαν πρότερον στρατιωτῶν, μὴ προαι- 20
 σθέσθαι δυνήθέντων τῶν Εὐβοέων, ἀλλὰ τὸν Ἐνδυμίωνος
 τέως εἰπεῖν καθευδόντων ὕπνον διὰ γε τὸ ἄναγχος, ἐκεῖνο
 προτέρημα.

non conserta neque pugna navali commissa. et haec quidem res sic
 se fere illo tempore habebat. praefectus autem classis Venetae post-
 eaque tam prospere res ceciderunt, Euboeae rationibus, quantum
 maximo fieri potuit, ordinatis, navibus solutis velis plenis inde recta
 Byzantium versus cursum intendit. interea vero certior factus Impe-
 ratorem Thessalonicae commorari, quattuor elegit ex suis navibus, qui-
 bus unum ex fidelissimis sibi praefecit et ad Imperatorem de societate
 contra hostes communes iungenda acturum misit. ipse autem Byzantium
 cursum direxit, Imperatoris adventum ibi praestolaturus.

Tu vero iam ea quae insecuta sunt, quomodo sese habeant, me melius
 cognovisti, ut qui ipse rebus adfueris, ipse videris easque conscribere ma-
 ximopere studeas. ego vero tumultus, qui mare pervagabantur, metuens
 in loco mihi manendum esse decrevi, quam praesertim naves quattuor
 istas Genuenses, quas periculum paulo ante subterfugere potuisse dixi-
 mus, recurrere et clam una ex opulentissimis Euboeae urbibus ad mare
 sitis capta atque repente direpta cum militibus, quos antea amiserant,
 rursus abire viderem, Euboensibus non tale quid praesentibus, sed
 Endymionis somnum, ut aiunt, ob recentem illam victoriam dormien-
 tibus.

Οὐ πολὺς μεταξὺ παρερρῆ χρόνος, καὶ τὰς Βενετικάς ●
 ἐκείνας ἐθιώμην τέτταρας καὶ τριάνοντι τριήρεις οἴκαδε κα-
 τιούσας ἀπράκτους ἐκ Βυζαντίου διὰ τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ τη-
 νικαῦτα διατρίβειν τὸν βασιλέα. ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ μὲν χειμῶν
 5 ἐν τούτοις παρῆει καὶ αἱ κατὰ " τὸ ἔαρ ἡλίου λαμπάδες f. 105 b.
 ἀνήτητο, τεσσαρεσκαίδεκα τριήρεις αὐτῆς ἐκ Βενετίας ἐς
 Βυζάντιον ὄλαις ἀνέβαινον κώπαις καὶ ὄλαις ὄρμας τῆς ψυ-
 χῆς, ἐφ' ᾧ τὸν τοῦ Πόντου προκατεληφθείας ἀνχένα τὰς
 Γεννοιτικὰς ναυλοχεῖν ὀλκάδας, αἱ τὴν σιτοπομπίαν ἄνωθεν
 10 ἐκ τοῦ Εὐξείνου καὶ τῶν Σκυθικῶν παραλίω ἐσκομίζουσιν
 ἔμελλον τοῖς ἐν Γαλάτου. τῶν γε μὴν ἐξῆς αὐτὸς ἄν εἰδείης
 αὐτῆς ἐνταῦθα παρῶν καὶ ὄρων ἀκριβῶς τὴν ἀπόβασιν. ἐμοὶ
 γὰρ ἀμυδραῖς τισὶν ἀκοαῖς μεμαθηκέναι συμπέπτωκεν, ἐκεῖ
 διατρίβοντι, τὰ τε ἄλλα καὶ ὡς μικροῦ πᾶσαν τὴν τοῦ Γα-
 15 λατικοῦ φρουρίου δύναμιν, ἄνω μὲν παρὰ τὸν Εὐξείνου πύκτον
 ἀποκλεισθεῖσαν, ἄρτι δὲ κατιούσαν, ἔλοιεν, κατὰ μὲν τὸν ἀνχένα
 τοῦ Πόντου τὴν πλείω κατιούσαν διὰ γε δὴ τὸ μὴ προαι-
 σθόσθαι, τὴν δὲ λοιπὴν μείνασαν διεσπασμένως, ἔπη δὴ καὶ
 τύχοι ὄρμουσα ἐκάστη σποράδην κατὰ τὰ τοῦ Πόντου ἐπί-
 20 νεια, παραπλέοντες ὕστερον. ἐπεὶ δὲ καὶ σύμμαχον ἤδη
 σχολῆν τὸν βασιλέα Βενετικοί, ἐκ τε γῆς καὶ θαλάττης πλεί-
 στην εἰσενεγκάμενον δύναμιν, καὶ ἅμα τριήρεις προσέλθοιεν
 σφίσι ἐκ νήσου τῆς Κρήτης ὀκτὼ συμμαχίδες, καὶ πρὸς

Non ita multo post etiam Venetorum triremes quattuor et vi-
 ginti Byzantio domum redeuntis videbam re infecta, quod Thessalo-
 nicæ Imperator tum versabatur. hieme autem interea elapsa quum
 iam verni solis faces accenderentur, quattuordecim naves rursus Ve-
 netiis Byzantium ventis remis omnique animi impetu contenderunt, ut
 Ponti faucibus occupatis Genuensium navibus onerariis insidiarentur,
 quæ ab superioribus Ponti Euxini oris et Scytharum terris mari adia-
 centibus Galatacis commeatum transportaturæ erant. res autem, quæ
 insecutæ sint, quem exitum habuerint, tu ipse accurate scis, quum
 præsens eas videris. ego enim illic commoratus tantum ex obscuris
 quibusdam rumoribus quum alia tum hoc audivi, Venetos propemo-
 dum cunctas castelli Galataei naves Ponto Euxino interclusas cepisse,
 quum modo descendissent, et maiorem quidem earum partem ad Ponti
 fauces, quo nihil periculi suspicatae vectæ essent, reliquas vero dis-
 persas in singulis stationibus Ponti, ubi quæque in ancoris fuisset,
 præternavigando postea occupasse. quum autem Veneti iam Impera-
 torem, qui terra marique maximas copias contulisset, socium sibi ad-
 iunxissent triremesque ex Creta octo socias accepissent, præterea

τούτοις ὀλκάδες συσκευασθεῖεν ἐξ τῶν πάντων μεγίστων, μηχανὰς παντοδαπὰς καὶ ὀπλίτας ἀρίστους φέρουσαι πλείστους, καίριον ἤδη νομοθεῖναι τοῖς ἅπασιν πάσαις ὁμοῦ δυνάμεισι προσελάσαντας κυκλώσασθαι τὸ φρούριον αὐθημερόν. καὶ τούτων οὕτωσι πεπραγμένων ἀννοθεῖναι σφίσι μηδὲν ἠκηκό-5
εῖμεν, ὡς ἀπογνόντα λοιπὸν τὸν τῆς ναυτικῆς τῶν Βενετικῶν δυνάμειος ναυαρχον τοῦ μὲν πολέμου διάδοχον ἀφεῖναι τὸν βασιλέα, αὐτὸν δὲ μαθόντα ἤδη καὶ τριήρεις ἐκ Γεννούας ἐξήκοντα παρὰ πᾶσαν ἀναγομένας ἐλπίδα, ὅλαις ἀναχωρεῖν πορείαις. 10

¶ Καὶ ἃ μὲν ἀμυδρῶς αὐτὸς ἠκηκόειν, ἔκδημος ὢν τῆς πατρίδος, ταῦτ' ἐστίν· αὐτὸς δ' ἂν μοι λέγοις τὰ ἡθέστερά τε καὶ βεβαιότερα τῶν ἐνταυθοῖ πεπραγμένων ἐκείνων, τῆς ἀφηγήσεως προϋούσης, προστιθεὶς ἐν ταύτῃ καὶ τὰ τῶν πεπραγμένων αἴτια. νῦν δ' ὢν αὐτὸς αὐτόπτης ἐξῆς ἐγενόμην 15
ἐκεῖ παρών, εἶμι ἐρῶν αὐτὸς αὐτίκα τὸν λεπτότερον καὶ καθ' ἕκαστα τρόπον. ἐπαναληπτέον τοίνυν τὸν λόγον ὅπῃ τὸ πρότερον ἔχνος ἐλπομεν, ἵνα τὸ τῆς ἱστορίας συναφὲς τῆν τοῦ σαφοῦς ῥαστώνην εὐφυᾶ παρέχη τοῖς ἐντυγχάνουσιν.

¶ Ἔτυχον μὲν ἐγὼ διατρίβων περὶ τὰ κοῖλα τῆς Εὐβοίας 20
καὶ Κάρυστον πόλιν λήγοντος ἤδη τοῦ θέρους, καὶ τηρικαῦτα ξυνάβαινε καταπλεῖν ἐς Ὠρεόν, πόλιν Εὐβοίας εὐλίμενον, τὰς

sex naves onerarias maximas omni genere machinarum et gravis armaturae militibus plurimis fortissimisque instructas comparassent, iam omnibus idoneum tempus visum esse cunctis copiis protinus castellum adoriendi atque obsidendi. tali ratione rebus institutis nihil ab iis ad exitum adductum esse, audiebamus, ita ut classis Venetae praefectus re iam desperata et Imperatore, qui bellum persequeretur, relicto summa festinatione recessisset certior factus, ab Genua iam sexaginta triremes praeter omnium expectationem in altum evectas esse.

Haec equidem a patria remotus quasi per nebulam audivi; tu autem narratione progrediente veriora quaedam atque certiora de rebus hic tum gestis expones additis etiam rerum causis. nunc vero res, quarum ipse illic spectator fui, ex ordine tibi accurate atque singillatim referam. revertendum igitur nobis est ad id, unde digressi sumus, ut historiae continuitas praeclaram rerum cognitionis facilitatem praebet, quae inest in perspicuitate.

Quum igitur circa fauces Euboeae et Carystum urbem exeunte iam aestate commorarer, ad Oreum, Euboeae urbem portu ornatam, quindecim illae naves Venetae appulerunt, quas ex portibus Byzantii recessisse supra demonstravimus. octo autem Cretensium triremes inde

πεντακίδακα Βενετικῆς ἐκείνας τριήρεις, ἃς ἐν Βυζαντίῳ
 λιμένων ἔφθημεν δοδηλωκότες ἐπανιούσας· τὰς γὰρ ἕκτω
 Κρητικὰς διαστάσας αὐτόθεν οἴχεσθαι ἀπιούσας ἐς Κρήτην
 φυλακῆς ἕνεκα τῶν ἰδίων. καὶ ἅμα συχναὶ καὶ βαρεταὶ κα-
 5 τέπληττον ἀγγελαὶ τὴν νῆσον, ἐγγύτατα εἶναι πολεμίας ἐξή-
 κοντα ναῦς. σπεύσας οὖν ὁ τῶν Βενετικῶν ναύαρχος τὰ μὲν
 πληρώματα πάντα τῶν οἰκείων νεῶν ἐξέβλεν εὐθύς, αὐτὰς
 δὲ κοῦς ἐν τῷ λιμένι καλωδίοις προσηροτημένας κατέθεσεν,
 ὡς μὴ ἀλώσιμοι τοῖς πολεμίοις “ εὐθύς ἐπιπλεύσασι γίνονται. f. 106 a.
 10 ἔπειθ’ ὅσον τάχος, πάντας τε Εὐβοίας πρὸς ὀπλιτικὴν ἡρέ-
 θῆεν ἀκμήν, καὶ ἅμα δ’ ἐπρεσβεύετο πρὸς τοὺς ἐν Ἀθήναις
 καὶ Θήβαις Λατίνους, τριακοσίων ἰππέων ἐπιλέκτων αἰτῶν
 συμμαχίαν. τὴν γὰρ μὴν πόλιν νύκτα τε καὶ ἡμέραν οὐκ
 ἠμέλησε πᾶσαν ὀπλῶν πολυτελεῶς καὶ πάσης ἀφειδῶν δα-
 15 κέτης καὶ πάντα προστιθεῖς καὶ περιτιθεῖς ὄχρωματα. δύο
 μεταξὺ παρερρήκησαν ἡμέραι, καὶ ὤφθησαν αἱ πολέμιοι
 νῆες ἐκείναι, περὶ δειλὴν που τὴν ὄψιν, ἐπιπλέουσας κατὰ
 τῆς Εὐβοίας. καὶ τὴν μὲν ἑσπέραν ἐκείνην, γαλήνης οὐσης,
 ἐν τῷ πελάγει μετέωροι δειπνοποιησάμεναι καὶ τὸ ποιητῶν
 20 σκεψάμεναι, ἔσθθαι εὐθύς εἰς μάχιμον τάξιν ἤθροίζοντο. καὶ
 μὲν δὴ καταπεφραγμέναι πᾶσιν ὀπλοῖς, προσελάσασαι ἐς
 τὸν Ὀρεοῦ λιμένα ἐκείναι καταπληκτικῶς ἐσπίλευσαν, τὰ τε
 σημεῖα τῆς μάχης ἤρμένα ἔχουσαι, καὶ τὰς πολεμικὰς ἀνα-
 κροσόμεναι σάλπιγγάς τε καὶ σύριγγας, καὶ ὅσα τῶν τοσούτων

ad suas res tutandas domum redierant. crebris vero atque gravibus
 nuntiis terrentibus insulam, sexaginta hostium naves proxime adesse,
 celeriter Venetae classis praefectus naves apparatus classico exempto
 vacuas in portu rudentibus suspensas submersit, ne ab hostibus pro-
 tinus adnavigantibus capi possent. tum quam celerrime potest omnes
 Euboeenses ad bellicam fortitudinem excitat simulque cum Latinis,
 qui Athenis erant et Thebis, agit, ut trecentorum equitum delectorum
 auxilium mittant. urbem autem die noctuque egregie nullique sumpti
 parcens armare et omni munimentorum genere firmare atque espire
 haud destitit. duobus interea elapsis diebus naves illae hostium Eu-
 bocam potentes sub vesperum conspiciebantur; atque illo quidem ve-
 spero, quum esset malacia, in alto mari coena parata et rebus, quae
 gerendae erant, provisae, insequentis diei prima luce statim acie in-
 structa omni genere armorum stipatae in Orei portum invehuntur
 magnumque sui terrorem faciunt certaminis sublati signis, canentibus
 tubis tibusque aliisque instrumentis, quae animos ad alacritatem at-
 que ardorem pugnandi excitant. quum autem proelii navalis copia

ὀργάνων ἐρεθίζει πρὸς εὐψυχίαν πολεμικὴν τῶν ἀνδρῶν τὴν
 ὀρμὴν. ἐπεὶ δὲ ναυμαχίας ἀγῶνες ἥκιστα ἦσαν (οὐ γὰρ
 ἦσαν αἱ ἀνταγωνιζόμεναι νῆες), τοξότας ὕσους ἐχρῆν κατα-
 λιπόντες ἐν ταῖς ναυσὶ φυλακῆς τε ἕνεκα καὶ τοῦ βάλλοντας
 ἀνείργειν καὶ ἀντιπερισπᾶν ἐκεῖ τοὺς ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων, οἵ 5
 λοιποὶ πάντες ἐπὶ τὴν γῆν ἀπέβαινον, κυκλώσασθαι τὴν πό-
 λιν βουλόμενοι, κλίμακας τε ἐπαγόμενοι πλείστας, καὶ ἅμα
 αἰρήσειν αὐτίκα μάλα τὴν πόλιν ἐλπίζοντες διὰ τε τὸ πλῆ-
 ρος καὶ τὴν τόλμην τῶν ὀπλιτῶν. περιστρατοπεδεύσαντες οὖν
 ἐπολιόρχουν, τόξοις τε βάλλοντες ἐκηβόλοις καὶ κλίμακας τῶν 10
 τεῖχει προσάγοντες, καὶ ἅμα διὰ τὴν πολυχειρίαν εἰθὺς τοῦ
 τεύχους διώρυνχας πόρρωθεν δρωῶντες, ἵνα δυοῖν θάτερον ἢ
 διὰ τῆς τῶν κλιμάκων ἐκείνων ἀναδρομῆς ἢ διὰ τῆς τῶν
 ὑπονόμων ὑποδρομῆς τουτῶνι λάθωσιν εἰς τὴν πόλιν παρεισ-
 πεσόντες. ἐπεὶ δὲ μηχαναῖς μηχανὰς ὁ τῶν Βενετικῶν ἐκεῖ- 15
 νος ναυαρχὸς τε καὶ ἡγεμὼν ἐνδοθεν ἀνθιστάναι οὐκ ἠμέλει,
 συνέβαινε εἶναι τοὺς ἔξωθεν τῶν πολεμίων ἀγῶνας ἀπράκ-
 τους. πρῶτον μὲν γὰρ βάρεσι λίθων ἐκ τῶν ἐπάλξεων καὶ
 βέλεσι παντοδαποῦς τραυματίας ἀπέφαινε σφᾶς καὶ ἀπεσό-
 βει. ὅπῃ δ' ἐώρα καὶ ὑπενόει κλίμαξι βύσιμον εἶναι τὸ 20
 τεύχος, ὕψος ἱκανὸν εὐθὺς προσεΐθει, τὴν τε τῶν ἐπάλξεων
 συνάπτων διέχειαν, καὶ ταύταις ἀνδρόμηκες οἰκοδόμημα προσ-
 τιθεὶς πρὸς ὄξυ καὶ λεπτὸν ἀπολήγον, ὡς καὶ ἀναβάσει τοῖς
 πολεμίοις δύσεργόν τε καὶ μάλα ἐπικίνδυνον εἶναι τὴν τῶν

non fieret navibus quippe non occurrentibus, quae cum iis in certa-
 men descenderent, idoneis relictis sagittariis, qui naves custodirent
 eosque, qui ex propugnaculis tela iaculabantur, defenderent atque aver-
 terent, reliqui ad urbem cingendam multis cum scalis in terram egressi
 protinus se capturos esse urbem sperabant, multitudo et bellica mi-
 litum audacia freti. circumsessam igitur urbem oppugnabant tela emi-
 tundo mittendo, scalis moenia adoriendo et, quia hominum multitudo
 suppeditabat, procul cuniculos ad muros recta agendo, ut aut scala-
 rum ascensu aut cuniculorum subterraneo cursu in urbem clanculum
 irrumperent. quum autem Venetae classis praefectus atque dux ma-
 chinis machinas intrinsecus opponere haud cessaret, certamina hostium
 extrinsecus irrita erant. primum enim saxis gravibus et omni missi-
 lium genere eos ex propugnaculis impetitos sauciavit atque proturba-
 vit. ubi autem murum scalis ascensu facilem esse videbat et suspi-
 cabatur, altitudine idonea statim addita intervalla inter singula pro-
 pugnacula coniunxit, iisque aedificia adstruxit hominis altitudinem non
 excedentia atque in tenuem et acutum apicem exeuntia, ut hostibus

ποδῶν βάσιν. πρὸς γε μὴν τὸν ὑποχθόνιον ἐκείνον ὑπόνομον, στοχασάμενος ὅπου τοῦ τείχους διακπεσεῖται προχωροῦν τὸ τῆς διώρυχος τέλος, τάφρον κατώρυξεν ἐνδον αὐτὸς ἐγκαρσίαν, τὸ βάθος πολλαπλασίαν ἢ κατὰ τὴν ἐκείνων, ὡς ὀψὲ 5 τοῦ τείχους ἐντὸς παρεσιπίπτοντας σφᾶς βόθρω καὶ θανάτου πυθμέσιν ἐντυγχάνειν ἀπροσδοκίτους· καταφερομένοις γὰρ ἐκείνοις βάρη λίθων " ἄνωθεν αὐτοὶ μὲν παμπληθεῖς l. 106 b. εὐθύς ἐπιρρίπτοντες ἀφ' ἑκείνων θανάτου δικτύοις παραχερῆμα ἐδίδον. συχρῶν δ' ἐπὶ τούτοις ἡμερῶν παρερρηκνυῶν, ■

10 ἀφίκετο καὶ ἡ τῶν Ἀθηναίων ἤδη καὶ Θεβαίων συμμαχία, ἐπιλεκτοὶ μὲν ἱππεῖς τριακῶσιαι, πεζοὶ δ' ἐθελονταὶ πλείους ἢ κατ' αὐτούς. καὶ ἅμα τῆς φήμης εἰς ὅλην χεθεΐσης τὴν νῆσον, συνέτραχον πανταχόθεν πολλοί, τὸ προστυχὸν ἕκαστος ἀνὰ χεῖρας ἔχοντες ὄπλον. ὃ γε μὴν τῶν Βενεϊκῶν στρατη- 15 γός καὶ ναύαρχος νυκτὸς μὲν ἐνέδρας ἐν ταῖς πρὸ τῆς πόλεως χαράδραις ὑπέσπειρεν, ἅμα δ' ἐφ' ἐξῆγε τὴν δύναμιν ἐμφανῶς, ὀπλίτας πελταστὰς τοξότας τε καὶ λογχοφόρους, καὶ ὄσους τηρικαῦτα τῶν ἐκεῖ πολιτῶν εὐρεῖν ἱππέας εὐπόρησεν, ὡς γίνεσθαι μὲν αὐτῷ τὴν στρατεύσιμον ἅπασαν ἡλι- 20 κίαν οὐχ ἦσσαν πεντακισχιλίων ἀνδρῶν ἐπιλέκτων. προσγενομένης δ' ἄρτι καὶ τῆς Ἀθηναίων καὶ Θεβαίων συμμαχικῆς δυνάμεως ἐθάρρησεν εἰς χεῖράς τε καὶ ὁμοσε τοῖς πολεμίοις ἵνα οὐχ ἦσσαν ἢ διπλασίους οὖσιν αὐτοῦ, βέλτιον οἰόμενος

vel in murum enisis arduam et incessu admodum periculosa essent. deinde autem coniectura facta, qua parte moenium subterraneus ille cuniculus processurus atque proditurus esset, ibi intus fossam transversam fecit multo profundiorē quam illorum erat cuniculus, ut, quum tandem intra moenia irrepissent, necopinato in foveam mortisque voraginem inciderent. praecipitantes enim eos gravibus superne devolutis saxis protinus in mortis retia inevitabilia iniecerunt. multis deinde praeterlapsis diebus Atheniensium et Thebanorum venerunt auxilia, delecti equites trecenti, pedites voluntarii plures quam ipsi habebant. fama vero per totam insulam sparsa undique multi obvii quisque armis instructi concurrerunt. tum Venetorum dux atque classis praefectus nocte insidiis ante urbem in faucibus collocatis oriente sole manifesto copias eduxit, milites gravis et levis armaturae, sagittarios, hastatos equitesque quos quidem in civium numero tunc invenire potuit ita ut tota manus ad militandum idonea non minus quinque milia virorum delectorum efficeret. auxiliis vero Atheniensium et Thebanorum modo adiunctis, audebat iam manus conserere et conligere, quamquam numerus hostium altero tanto maior erat. satius

εἰ δυνατόν αὐθιμῆρον αὐτῷ τοῦ παντός πολέμου τὸ τέλος
 κριθῆσθαι, ἢ πολὺν τινα τρίβουσαι χρόνον τῇ μάχῃ, τῶν
 πολεμίων δηούτων νυκτὸς καὶ ἡμέρας τὴν χώραν. ὄθεν
 ἐκτάξας τὸν στρατὸν καὶ μερίσας εἰς φάλαγγας, καὶ τοὺς μὲν
 Ἀθηναίους καὶ Θεβαίους τὸ λαϊὸν κέρας δούς, αὐτοὺς δ' ἔχων 5
 τὸ δεξιόν, ἦγεν ἐπὶ τὸ τῶν πολεμίων στρατόπεδον, πρὸς συμ-
 πλοκὴν προκαλούμενος σφᾶς. ἀναπηθήσαντες οὖν εὐθύς ἐπὶ
 τὰ ὄπλα καίκενοι, καὶ μικροῦ κενὰς ἀπολιπόντες τὰς ναῦς,
 εὐρώστωι μὲν ἀπήντων ἐν ταῖς ἀρχαῖς· ἔπειτ' ἐπιρρυσίσης
 τῆς ἔκπου γενναίως, καὶ ἄρα τῆς πεζικῆς φάλαγγος παντα- 10
 χόθεν ἐπιχυθείσης βοῆ καὶ ἀλαλαγμῷ, μὴ δυνάμενοι φέρειν
 ἐπὶ πόδα ἀνεχώρουν, καταπατούμενοί τε καὶ τιτρωσκόμενοι.
 νυκτὸς δ' ἐπὶ τούτοις γενομένης καὶ τῆς μάχης διαλυθείσης,
 ἐπὶ τὰς οἰκείας ἐνέβαινον ναῦς, οὐχ ὅσοι ἦκον, οὐδὲ μεθ'
 ὁμοίου τοῦ σχήματος, ἀλλὰ μάλα γέ τι ἀντιστρόφως· εἶναι 15
 μὲν γὰρ τοὺς ἐν τῇ πολεμίᾳ ἐκείνῃ γῆ πεπρωκότας οὐχ ἦτ-
 τον πεντακοσίων, τραυματίας δ' αὐτὸν οὐχ ἦττον ἢ τοσοῦτους
 γεγενησθαι. ὡς καὶ ἀναγκασθέντας εἶναι νυκτὸς οὐσῆς πληθ-
 μείῳς ἐκπλεῦσαι, λειπομένας ἔρετῶν ἐτίως παρέλκοντες ναῦς.
 τάχιστα δ' ὁ ναύαρχος ἐκείνος καὶ στρατηγὸς τοῦ Βενετικῆ 20
 στόλου δύο τῶν οἰκείων ἔλκυσας νεῶν ἐκ τῶν θαλαττίων
 ὑδάτων, τὰς μᾶλλον τῶν ἄλλων ταχυναυτούσας, καὶ ὡς ἐνῆν
 ἐκ τοῦ σχεδὸν καθοπλίσας, τὴν μὲν ἐς τὴν τῶν Βενετικῶν
 ἀριστοκρατικὴν ἀπέστειλεν ἐξουσίαν, φράσουσαν τὰ πεπραγ-

enim esse duxit, eo die, si fieri posset, in omnium rerum discrimen
 pugnari, quam in longum tempus certamen protrahi, hostibus dies no-
 ctesque vastantibus agros. quare instructo exercitu ordinibusque dis-
 tributis, Atheniensibus et Thebanis in laevo cornu collocatis ipse
 dextro cornu imperans ad hostes duxit eosque ad certamen proelii
 conserendum provocat. hi statim armis sumptis navibusque fere va-
 cuis relictis initio quidem fortiter instabant; deinde vero equitum tur-
 mis alacriter in eos irruentibus peditumque legionibus ab omni parte
 clamore sublato invadentibus, impetum sustinere non poterant, sed pe-
 dem referabant proculcati atque vulnerati. noctis interventu proelio
 dirempto naves conscenderunt nequaquam tam multi, quam venerant
 neque eodem habitu sed admodum sane contrario. nam in terra ho-
 stili non minus quingenti homines occiderant neque minor militum nu-
 merus vulneribus erat affectus. quare ipsa nocte sine ordine profi-
 cisci coacti sunt, quasdam naves remigibus nudatas secum trahentes.
 Venetae autem classis praefectus atque dux celerrime duabus navibus,
 quae prae ceteris celeres et expeditae erant, ex mari extractis rebus-
 que obviiis, quantum fieri potuit, armatis, alteram misit Venetias, quae

μίνα, τὴν δ' ἐς Βυζάντιον, δηλώσουσάν τε τὰ αὐτὰ τοῖς ἐν-
ταῦθα Βενετικοῖς, καὶ ἅμα κατασκευασμένην τοὺς πολεμίους
ἔπη πορεύοντο.

Ταύτη δὴ τῇ νηὶ καὶ αὐτὸς ἐμαντὸν ἐμβιβάσας ἦκον 26
5 ἄχρι τοῦ Ἑλλησπόντου· αὐτόθι γὰρ ὀρμισαμένη καὶ τὰς
κώπας σχάσασα παρὰ τὸν τῶν Τενεδίων λιμένα ἢ φέρουσα
ἡμᾶς ἐκίνη ναῦς τὸν τῶν πολεμίων ἠχηκοῖσι στόλον ἐς Χίον
κατάραντα, ἐπιμελείας τε ἵ ἕνεκα τῶν πεπληγόντων, καὶ ἅμα f. 107 a.
ἔσον δύναιτο ἂν τοὺς τῶν τετελευτηκότων ἐν τῇ μάχῃ τό-
10 πους ἐκλέξασθαι, ὁπόθεν ῥᾶον ἂν εἶη σφίσι. διὸ τὰς μὲν
ἀγγελίας τῆς νίκης εὐζώνῳ τινὶ δεδωκυῖα ἀνδρὶ πέπομφεν ἐς
Βυζάντιον, αὐτὴ δ' ἀναξεύξασα τὴν ταχίστην ἔφχετο ἐς Εὐβοίαν
ἀπιούσα. ἔμοι δὲ τέτταρας ἡμέρας ἐκεῖ περιμείναντι θεά-
σασθαι προσεγίνετο Τροίας ἐκείνης σκιάδῃ μνήματα, ἧς πο-
15 λὺς Ὀμήρῳ τῷ πάνυ λόγος, ὅτι μυριάνδρουι στόλοι δι' Ἑλέ-
νην ἐκείνην ἐπ' αὐτὴν καταπλεύσαντες πολλοὺς τε ἀπώλεσαν
τῶν οἰκείων ἥρωας καὶ αὐτὴν μετὰ δέκα ἔτη τελείως ἐξηνδρα-
ποδίσαντο. ἐθεασάμην δ' ὁμοῦ καὶ Σκαμάνδρου ποταμοῦ
τὰς ἐκβολάς, ὃς Ἰδῆς ἀποβλύζει τοῦ ὄρους, οὐχ ὡς Ὀμηρος
20 ἐν Ἰλιάδι καόμενον γράφει τὰς ὄχθας ὑπὸ Ἡφαίστου δι'
Ἀχιλλεῖα τὸν Θέτιδος, καθ' ὅσον ἐκεῖνο αὐτονομουμένη μν-
θύεται γλώττῃ, ἀλλὰ κρῖνα καὶ λόχμας καὶ χλόας περὶ αὐ-
τὸν ἄρατα πάντα καὶ τὴν Ὀμήρου γλώτταν ἐλέγχειν ἱκανά.

potestatem aristocraticam de rebus gestis certiore faceret, alteram
Byzantium, quae idem nuntiaret Venetis ibi versantibus simulque spe-
cularetur, quo hostes proficiscerentur.

Hac navi ego ipse vectus perveni ad Hellespontum, ubi quum
remis inhibitis ad portum Tenediorum in ancoris commorabamur, nun-
tius allatus est, hostium classem, ut saucios curaret et quantum fieri
posset loco eorum, qui in proelio percellerant, supplementa unde ex-
peditum esset, scriberet, ad Chium insulam esse appulsam. quare na-
vis, nuntio victoriae, quem Byzantium perferret, homini expedito com-
missa, ora soluta quam celerrime potuit Euboeam repetiit. mihi vero
quatuor illis dies commoranti opportunitas dabatur Troiae illius ob-
scura vestigia invisendi, de qua multus est clarissimus Homerus, quod
classis innumerabilis ob Helenam in eam profecta multis heroibus amis-
sis post decem annos funditus eam diripuit. videbam etiam Scaman-
dri fluvii ostia, non quidem, ut Homerus in Iliade scribit, ripis a Vul-
cano ob Achillem Thetidis filium adustis, quatenus illud libera fabu-
latus lingua, sed lilia silvaeque ac herbae insigni pulchritudine circa
eum florent, quibus rebus Homeri lingua mendacii satis arguitur. sit
ita sane.

27 *Εἶεν. ἐγὼ δ' ἐς τὴν ὑστεραίαν ὀκτάδος ἀναγομένης τυχῶν ἐς Βυζάντιον οἶκαδε ἀφικομένην, οὐδὲν νομισμάτων ἐπιφερόμενος δέκα χρυσοῶν ἐπέκεινα (πάντα γὰρ μοι κατὰ τὰς περιόδους ἐκείνας αἰάλωται) — δόξαν οὖν ἐμοὶ ταῖς καθ' ἕκαστα χρεΐαις ἀναγκαιότερα τὰ καθ' ἕκαστα καὶ λεπτότερα 5 μέρη τῶν νομισμάτων ὑπάρχειν, τῶν τοιούτων εὐθύς ἡλλαξάμην ἐκεῖνα. καὶ προσεληλυθὼς ἐς τὴν ὑστεραίαν τοῖς τὰ ὄνια πιπράσκουσιν, εὖρον ἐκπεπωκὸς τὸ ἐν χερσὶν ἐκεῖνό μοι χάραγμα, καὶ ἐς τοσαύτην κατενεχθὲν ἡμέρα μῆ τὴν ὕφασιν ὡς τὴν τῶν δέκα μοι νομισμάτων ἐκείνων ποσότητα 10 καταβῆναι μέχρις ὀκτώ. καὶ μοι πρὸς οὓς παρεληλυθὼς τις τῶν πάλαι συνήθων, αὐθήμερόν ἐκέλευεν ἔξαντεῖν ἅπαν τὸ κέρμα ἐς τὰ τῆς χρεΐας ἀναγκαιότερα, μὴ καθ' ἡμέρας αἰεὶ τῶν τοιούτων, ὡς ὄραξ, ἀστατούντων εὐρίπου δίκην, καταστῆσοι ταυτὶ κεκτημένῳ κεκτῆσθαι μηδὲν ἐν βραχεῖ. καὶ μέντοι 15 καὶ ἐθαύμασα, νῆ τὸν φίλιον, ὅπως ἀνέχεται τὰς οἰκείας ἀκτίνας ὁ ἥλιος ἐπιλάμπων τῆδε τῆ γῆ. ποιεῖ δ', ὡς ἔοικε, μακροθυμίας τρόπους φωναῖς ἀφθόγγους διδάσκων ἡμῶς ὁ λόγου μηδαμῆ μετασχῶν, τοὺς λόγῳ μὲν τιμηθέντας πρὸς τοῦ κοινοῦ δημιουργοῦ, νομίμοις δ' αἰεὶ ὀφθαλμιζομένους ἐκεῖ- 20 θεν παραγγελίαις, ἐπαῖοντάς γε μὴν οὐδενὸς οὐδαμῆ ποθ' ὧν ἀπάντων ἐχρῆν.*

28 *Ἄλλὰ πρῶτον ἔμοιγε τοῦτο λογισμῶν ἀλμυρῶν ἐγεγό-*

Ego vero navem onerariam postero die Byzantium navigaturam nactus, domum veni non amplius decem aureis nummis mecum portans, reliquis omnibus in itineribus istis consumptis. arbitratus vero, singulis rebus necessariis emendis magis idonea esse randuacula et minoris notae nummos, aureos illos hisce statim commutabam. die autem insequenti quum venalium rerum venditores adissem, abolitam esse reperiebam pecuniam, quam in manibus habebam eiusque pretium uno die adeo imminutum, ut decem illi nummi octo tantum exaequarent. quare vetus quidam amicus in aures mihi insurravit, ut protinus eodem die omnes nummulos ad res necessarias emendas adhiberem, ne rebus quotidie Euripi instabilis instar fluctuantibus mihi accideret, ut brevi tempore, quod tunc haberem, ad nihilum redigeretur. atque sane miratus sum, me Deus Fidius! quomodo sol sua luce hancce terram collustrare sustineat. patientiae suae rationes vobiscum tacitis ipse sermonis expers nos a communi rerum opifice sermone praeditos docere videtur, qui, quamquam semper inde praeceptis iustis instituti atque gubernati, nihil tamen unquam eorum, quae opus sunt, cognoscamus.

Hoc igitur primum naufragium acerbis cogitatione iniecit animo

ραι ναύαγιον μετὰ τὴν μακρὰν ἐκείνην ἀηλυθότι θάλασσαν,
 δεύτερον δ' ἢ τῶν πατρίων τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας δογματῶν
 κατάλυσις, δι' ἣν ἀρχόμενον ἔτι καθάπερ ὀψιγενὲς ἐν λήθῃ
 ζιζάνιον φύεσθαι, καὶ ἅμα σοῦ προαγορευόντος ἀκούων μέ-
 5 λειν δι' ἔκτισιν ἁμαρτιῶν συγχωρεῖν τὸν θεὸν κατὰ τῆς ἡμῶν
 εὐσεβείας διωγμὸν, καὶ ξυννενοηκῶς αὐτὸς ἑμαυτὸν οὐ δυνη-
 σόμενος οἴσειν, φυγὰς ἐθελοντῆς " γεγένημαι τῆς ἡμῆς ταυ- f. 107 b.
 τῆσι πατρίδος ἐφ' ὅλην ἡδὴ εἰκοσαετίαν. εἶθε δ' ἔτι προσε-
 τίθετο καὶ πλείων χρόνος τῇ φυγῇ. ἀλλ' ἐχρῆν, ὡς ἔοικε,
 10 θαλάσσης θαλασσῶν ἀλλάξασθαι βιαιοτέρας πολλῶ τῶν ὑπε-
 ρορίων. πλείστους γὰρ ἐν ἀλλοτριῶν τόπους διελθόντι καὶ
 πλείστην περαιωσαμένῃ θάλασσαν, τοιαύταις οὐπω καὶ νῦν
 ἐπιτετυχηκέναι θαλάσσαις ξυνεπετιῶκει μοι, ὅτε μᾶλλον καὶ
 ὅπῃ μᾶλλον ἀναπνεύσειν ψῆθην ἐπανιών. πῦσα μὲν γὰρ
 15 ἐκείνη θάλαττα καὶ κλύδων ἅπας ἐκεῖ σώματος ἡπείλει θά-
 νατον, οὗ τὴν ἔφοδον καὶ φύσεως ἀθανάτου ψῆφος ἐνομοθέ-
 τησε πρότερον· οἱ δὲ τῶν θείων δογματῶν χειμῶνες καὶ
 κλύδωνες ἀθανάτου ψυχῆς ἐπαγγέλλονται θάνατον, ἥμιστα
 πέρασ οὐδὲν οὐδαμῇ ποτ' ἐνεγκεῖν δυνάμενον. καίτοι οὐδὲ
 20 πόρρωθεν οὐδ' αὐτὸς τῶν τοιοῦτων κυμάτων τελέως ἀνήκοος ἦν.
 ἀλλὰ μέ τις ὑπέσαινεν ὁμως ἐλπίς, μεμνημένον τῆς πρὸς σὲ
 τοῦ βασιλέως φιλίας καὶ τῶν νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ὁμι-

quam mare illud vastum permensus essem; secundum autem patriorum
 dogmatum ecclesiae dei eversio; quam quam quasi lolium in arvo se-
 rotinum enasci coepantem viderem atque te audirem praenuntiantem,
 fore, ut deus pro peccatorum vindicta persecutionem nostrae religio-
 nis admitteret, ex hac mea patria, quod id me tolerare non posse in-
 telligebam, per integros viginti annos profugus degi. utinam longius
 etiam tempus fugae addidissem! sed debebam, ut videtur, fluctibus
 fluctus multo peregrinis saevioribus permutare. quamquam enim in
 plurimis alienis locis peregrinatus plurimaque maria transvectus sum,
 nusquam tamen, in tales fluctus incidi, quales hic coortisunt, quo re-
 versus nunc quam maxime me recreaturum esse sperabam. omnia enim
 ista maria omnesque isti fluctus corporis mortem munitantur, cuius in-
 gressus etiam naturae immortalis decreto praefinitus est; sanctorum
 autem dogmatum tempestates atque procellae immortalis animae de-
 nunciant mortem, quae nullum unquam finem sortiri possit. quamquam
 autem tantos fluctus hic excitatos esse ne procul quidem plane igno-
 rabam, spes tamen admodum blanda me tenuit, quam recordarer ami-
 citiae, quae tecum imperatori intercederet, consuetudinisque illius
 nocturnae et diurnae, quam summa cupiditate ardentique animo tecum
 exerceret, priusquam ad solium imperatorum evectus esset, atque ut

λιῶν ἐκείνων, ὁποίας ἐκ πόθου καὶ φλεγομένης ψυχῆς ἐποιεῖτο πρὸς σέ, καὶ πρὶν ἐς τὸν βασιλεῖον αὐτὸν ἀναχθῆναι θρόνον, καὶ ὅπως τῆς σῆς ἐξήρητο μὲν καὶ γλώττης καὶ γραφῆς, ἀφθονωτέρους δ' αὐτὸς τοὺς ἐντεῦθεν ἐτρύγα καρπούς, ὡς εἶναι μηδένα τῶν πάντων ὅτι ποτ' ἂν οἴηθῆναι ἐνῆν ἐγγενέσθαι 5 τῷ ἦθει τροπῆν ἐκείνου τινά, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ συνεπεδιδόναί τας τοῦ χρόνου τύχαις. νῦν δ' ἐληλυθὼς καὶ μαθὼν ὡς ἐκ διαμέτρου τὰ πράγματα σταίη, καὶ ἀμοιβὰς σοὶ διδοίη τῶν πόνων καὶ φίλων οἷας σοὶ μὲν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀθλοῦντι φέρειν ἐχρῆν, ἐκεῖνο δ' ἐπιφέρειν οὐ μᾶλα ἐχρῆν 10 (οὔτε γάρ οἱ διώκτη γενέσθαι τῆς εὐσεβείας ἐχρῆν, οὐθ' ὅπως ποτὲ γενομένῳ κατὰ σοῦ κινῆσαι τὴν γνώμην ὅπως ἐχρῆν), σὲ μὲν ἐμακάρισα τῆς καρτερίας, αὐτῷ δ' ἠχθέσθην σφόδρα γε τῆς ἀπονοίας. μᾶλλον δ' ἐδάκρυσα τῆς ἀπωλείας τὸν ἄνθρωπον. καὶ μέντοι καὶ ἐθαύμασα, καὶ θαυμάζων 15 οὐ παύσομαι, πῶς τοσοῦτὸν ὁ ταλαίπωρος ἐλάνθανε χρόνον ἀγρίους οὕτω θῆρας κακίας ἐν τῇ λόχμῃ βόσκων τῆς ψυχῆς. εἰ μὲν οὖν ἱεροὺς τισὶ καὶ ἀπορρήτοις εἶη λόγοις ἐνδιαιωμένον τὸ πρᾶγμα, θαυμάζοιμι μὲντ' ἂν αἰεὶ σιωπῶν, ζήτησιν δ' οὐδεμίαν οὐδαμῆ ποτὲ λύσεως προενέγκοιμ' ἂν οὐδενί. ἀλλ' 20 ἀντὶ πάντων τὰ τῆς σῆς ἀρκέσει μοι θεωρίας πρὸς θεραπείαν φάρμακα, καὶ εἴ τιν' ἄλλοσε φέρουσαν βούλοιο κοινὴν ὀμι-

tuis sermonibus scriptisque devinctus uberrimos fractus inde collegisset. quare tantum aberat, ut eius mores mutationem quandam subire posse quis putaret, ut eos etiam temporis atque fortunae conditionibus incrementum capturos esse arbitraretur. quum autem post adventam meum cognoscerem, rerum statum plane contrarium esse et eum tibi pro laboribus atque amoribus gratiam talem referre, qualem tu quidem ut religionis athleta accipere debebas, ille vero haudquaquam referre debebat (neque enim religionem unquam persequi neque, si quando hoc faceret, sensum suum in te ulli ex parte mutare cum decebat), te quidem ob fortitudinem felicem praedicabam, illi autem ob dementiae suam perquam succensebam; vehementius tamen eius interitum illacrimabar. mirabar sane neque unquam mirari desinam, quomodo miser iste tantum temporis tam feras atque improbas bellas in animi latebris clam alere potuerit, si res sacris quibusdam et arcanis rationibus involuta est, tacite eam semper mirabor neque unquam ex ullo quaesiverim, quomodo expediri possit. sed prae ceteris omnibus ad meam curationem sufficienti medicamenta; quae tuae contemplatione praebent, etiam si colloquium de aliis rebus mecum instituturo velis. sin autem mente doctam quandam cogitationem conceperis, ne

λίαν. εἰ δ' εἴη τις παρὰ σοὶ ταμειομένη σχολαστικὴ τις ἐπίνοια, μὴ κατόικει καὶ μοι κοινοῦσθαι, φιλότης, καὶ φάρμακον ἐμοὶ μὲν ἀπορίας μακρᾶς ἐπάγειν τῇ διανοίᾳ νοσοῦση τὸ μέρος τουτί, σοὶ δ' ἀναπνοὴν τινα τῶν τῆς λύπης Ὀλύμπων, 5 ἢ σου τῇ ψυχῇ προσηνεγκαν εἰ τῶν πατριῶν δογμάτων χιμῶνες καὶ οἱ τῶν ποτηρῶν ἀρχόντων ἀντίπρωροι κλύδωνες. φέρειν γάρ τι παραμύθιον οἶδεν ἐξαγγέλλειν τὰς ὅπως πατ' ἐπιούσας ἐξ ἀφανοῦς τραγηθίας, καθάπερ καπνοῦ τῆς ὀδύνης ἀφιπταμένης διὰ τῆς γλώττης.

- 10 Ἐγὼ δ' ὑπολαβὼν, περὶ μὲν λύπης, εἶπην ἐνταῦθα, φί- 30
λων ἄριστε Ἀγαθάγγελε, οὐδὲ πολλοῦ μοι πρὸς σὲ δεήσειν αἶμαι " λέγων. τοσούτο γὰρ μοι περίεστι λύπης ὅσον δῆπον l. 108 a.
χαρᾶς. χαιρείν μὲν γάρ μοι περίεστιν ἤδη πρὸς τὰς αἰωνίους ἀμοιβὰς ἀφορῶντι, αἱ τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ἠγωνισμέ-
15 τοις ἀπόκεινται, ὃ μέγιστον εἰς παραμυθίαν τοὺς λυπευμένους ἐφόδιον. λυποῦμαι δ' οὖν μᾶλλον ὄρων τὸν σάλον τῆς ἐκ-
κλησίας καὶ τὸ τῶν διακόντων ἀρχόντων ἀνάληπτον, μηδε-
μίαν ἐχόντων φροντίδα ψυχῆς, μηδ' ἀπὸ γούν ἐν νῆ λαβεῖν
ἐθελόντων ὡς ἔστι τις θεόθεν τῶν βεβιωμένων τίσις. μάλι-
20 στα δ' ἀπάντων τὸ τοῦ φίλου Καντακουζηνοῦ με δάκνον
ἔστηκεν ἐγγύθεν πρᾶγμα περιφανῶς, ὅτι μοι τὴν φιλίαν
ἀκέραιον διασώζοντι πρὸς αὐτόν, καὶ τὰ βέλτεστα συμβου-
λεύοντι, φεῖδυσθαι μὲν ψυχῆς τῆς αὐτοῦ φεῖδυσθαι δὲ παί-

cesses, carissime, mecum eam communicare, ut animo meo ab hac parte magma consilii inopia laboranti medicinam afferas, tibi autem respirationem a maestillae ingenti onere, quo tanquam Olympo premeris, quod patriorum dogmatum tempestates fluctusque adversi ab improbis imperatoribus excitati menti tuae iniunxerunt. solatium enim quoddam nobis adducere solet tragicarum calamitatum utcumque in nos invadentium narratio, dolore tanquam fumo per linguam evolante.

Ego vero orationem excipiens: „de tristitia, inquam, optimo amicorum Agathangele apud te non multis verbis mihi opus esse arbitror. tantum enim tristitiae mihi suppetit, quantum laetitiae. laetitia enim afficior, quum specto ad aeterna praemia, quae religionis defensoribus proposita sunt, quod tristibus ad consolationem maximum adest adiumentum. maiore autem dolore corripior ecclesiae videns turbationem et Imperatorum qui eam persequantur, duritiam, qui nulla habita animae suae ratione ne sero quidem eam sibi opinionem informare volunt, a deo poenam facinorum atque vitae repeti. maxime autem me mordet atque sollicitat carissimi Cantacuzeni facinus manifeste in me commissum; is enim, quam sinceram in eum servarem amicitiam optimaque ei darem consilia, ut parceret suae animae, ut par-

δων ἀξιοῦντι, καὶ εἴ τις εἶη τῶν καθ' αἷμα προσηκότων αὐτῷ, ὀργῆς θείας διαδοχὴν ἀφιέντα πᾶσιν αὐτοῖς προφανῶς, ὃ δὲ με τῶν ἐχθίστων ἐνόμισεν ἕνα δι' ἃ με μᾶλλον ὥς εὐεργέτην φιλεῖν ἐχρῆν. καὶ ὅτε μᾶλλον εἶχε, τῶν σκηπτρων ἐπειλημμένος καὶ δυνάμενος, εἶπερ ἐβούλετο, τὴν φύσιν δεικνύσαι ἐν τῷ 5 καλλίστῳ τῆς γνώμης κειμένην, ὃ δ' ἀνεκάλυψε δέσμιον ὄνθ' ἑαυτὸν τοῖς ἐκ διαμέτρου κακοῖς, σκηπτήν τὰ πρὶν καὶ δρᾶμα ἐφήμερον ὄντα δείξας ἅπαντ' ἔκειν' ἐν βραχεῖ. διό μοι θανμάζειν περίεστι τοὺς σοφοὺς οἳ φασιν ἐκεῖνον περὶ φίλους ἐδραῶν καὶ μόνιμον εἶναι δύνασθαι, ᾧ μὴ φιλοδοξία λατρεύ- 10 εῖν ἔνεστι· τῷ γὰρ τοι φιλοδοξοῦντι φίλῳ εἶναι πάντως ἔποιτ' ἂν αὐτοῦ γε ἀνθρώπου, ὅτι μὴ τῆς ἀνθρωπίνης δόξης, ἧς ἕνεκα πάντα δρᾶ καὶ πᾶσιν ἐγχειρεῖ, καὶ χρόνου στοχάζεται καὶ τύχαις ὀμιλεῖ παντοδαπῆς καὶ ῥᾶστα τοῖς τῶν ὠρῶν συμμεθίσταται κύβοις χαμαιλέοντος τρόπον, παν- 15 ταχόθεν τῆς γνώμης αὐτῷ πραγματευομένης εὐκαιρίαν εἰπεῖν κακοδαιμονίας καὶ τοῦ τὰ ἑαυτοῦ πιστὰ τοῖς πᾶσιν ἄπιστα δεικνύσαι. γίνεται γὰρ ῥᾶστα μὲν ἐχθρὸς οἷς ἐδόκει φίλος, § 1 ῥᾶστα δ' ἐπίβουλος οἷς ἔναγχος ἐδόκει σύμβουλος. οὗ χε- ρον μὲν οὐδὲν ἐν βίῳ ῥᾶδιον οἶμαι εὐρεῖν, καθάπερ αὐ' ἐκ 20 διαμέτρου τοῦ καλοῦ τε καὶ μονίμου βέλτιον οὐδέν. τούτοις δ' ἅπασιν ἐπιστατοῦσι μὲν μυστικοί τινες λόγοι προνοίας,

ceret saluti liberorum et si quis sanguine eum attingeret, quippe quibus omnibus manifesto irae divinae vindictam in posterum relicturus esset, me sibi inimicissimum ob ea ducit, ob quae me potius ut optimum de se meritum amare debebat. atque quum maxime imperio occupato naturam optima sentiendi ratione indutam, si vellet, exhibere posset, ille vitiis prorsus ab ea abhorrentibus sese obstructum teneri luculenter demonstravit et, quaecunque antea fecisset, ea omnia nihil fuisse nisi scenam et spectaculum ad tempus aditum brevi manifestum fecit. quare non possum non admiratione prosequi sapientes, qui dicant, eum firma atque stabili amore amplecti amicos posse, in quo non inest cupiditas gloriae inserviendi. gloriae enim cupiditate incensus non poterit homini ipsi amicus esse, sed gloriae apud homines colligendae, cuius causa omnia agit, omnia suscipit, temporibus inservit, ad quodlibet fortunae genus sese applicat, facillime secundum temporum vicissitudines Chamaeleontis ritu sese commutat, animo undecunque oportunitatem captante, quo furorem suum, ut ita dicam, exhibeat et fidem omnibus infidelem praestet. facillime enim inimicus fit, quibus amicus videbatur, facillime insidias struit, quibus nuper consulere videbatur, quo peius quidquam in vita non facile invenieris sicuti contra honesto et constanti homine nihil est praestantius. haec omnia

τεκμαίρεσθαι δ' οὖν καὶ ἡμῶν ὅπως ποτὲ τὰ γινόμενα δίδω-
 σιν ὡς πλοῦτος καὶ δόξα καὶ αὐτόνομος ἔξουσία σαφέστερον
 ἀνθρώπου δηλοῦσι γνώμην καὶ φύσιν ἢ πείναι καὶ ὑπεξού-
 σιος δίαίτα. δεσμῶ γὰρ ἀδοξίαν ἀκούσιον δοικέναι, μὴ κατὰ
 5 γνώμην ἔωντι κινεῖσθαι. διὸ καὶ λανθάνειν ὡς τὰ πολλὰ
 μὴ τοὺς πόρρω πέφυκε μόνον, ὅτι μὴ καὶ οἷς πολὺν τινα συ-
 νεῖναι γέγονε χρόνον, τὰ ἤθη τῶν πλείστων ὥσπερ χρώμασι
 τοῖς ἔξωθεν ἐπιτηδεύμασι τὸ τῆς γνώμης βάπτοντα πρόσω-
 πον. ὡς ἐντεῦθεν ἐξεῖναι διδάσκεσθαι, οἷς συνῆκισεν ἡ φύ-
 10 σις σύνεσιν, μηδένα μακαρίζειν πρὶν ἂν εἰς τέλος ἀφίκηται
 καὶ τέλος κάμψη βίου, μηδ' αὐτὰρ διὰ τοὺς πρὶν ἀμαρτάνειν ἐν
 βίῃ νοσήμασι καὶ διαφόροις πάθεσι κολαζομένους μέμφεσθαι
 τῇ προνοίᾳ. οἶδε γὰρ ὁ πάντα πρὸς τὸ βέλτιον μετασκευά-
 ζων θεὸς τὸ καθάπερ ἐν σποδιᾷ τῇ γνώμῃ κείμενον πῦρ
 15 " τῆς φιλοδοξίας, ὡς εἰάν δραξῆται τις ῥώμης κινούσης οἶα f. 108 b.
 πνοῆς, πολλὴν ἀνεγείρει φλόγα κακίας. οὐ μέντ' ἂν οὖν εἴη
 τῶν ἀπεικότων, εἰ ἀπάντων καθάπαξ εἰπεῖν κατὰ τῶνδ' ἀνδρῶν
 πλανηθέντων πεκλανήμεθα καὶ ἡμεῖς, τοῦ πρὸς κακίαν οὐ
 μάλα ἐτοίμου μηδαμῇ πρὸς ὑπόνοιαν εὐχερῶς κινουμένου.
 20 θάυμαστόν δ' ἂν δῆπου μᾶλλον εἴη πῶς τοσοῦτον χρόνον
 ἀντέσχε νόθοις μὲν δουλεύων ἤθεσι, τὰ δ' οἰκεῖα συγκρῦπτων,
 πρᾶγμα δυσμαχώτατον καὶ σφόδρα γέ τι δυσκατέρητον. εἰ

autem arcanis quibusdam Providentiae rationibus reguntur. rerum no-
 bis ea, quae nunc geruntur, quodam modo documento esse possunt, di-
 vitias gloriamque ac liberam potestatem dilucidius hominis consilia
 atque indolem declarare, quam egestatem vitamque aliis obnoxiam. ob-
 securitas enim ingloria invidis iniuncta similis est vinculo quod pro cu-
 iusque arbitrio laxari nequeat. quare plerumque non solum remotio-
 ribus, sed etiam iis, qui longum per tempus cum iis versabantur, vera
 animi indoles plurimorum ignota est, quippe quum ii studiis suis quae
 prae se ferunt, tanquam coloribus animi faciem imbuant. inde discere
 licet, quibus natura prudentiam dedit, neminem felicem esse dicen-
 dum, priusquam ad finem venerit et vitam cum morte commutaverit,
 neque vero Providentiam incusandam esse, si qui etiam, antequam
 peccata commiserint, morbis et variis calamitatibus castigentur. deus
 enim, qui omnes res in melius traducit, scit cupiditatis gloriae ignem
 in animo quasi sub cinere latentem, qui robur quoddam nactus, quo
 tanquam flatu moveatur, magnum incendium improbitatis exsuscitatu-
 rus sit. non igitur ita mirum atque inconstantaneum est, si ab eo ho-
 mine, abs quo omnes prorsus fallebantur, etiam nos fallebamur, quum,
 qui ipse ad improbitatem non admodum propensus sit, haudquaquam
 facile ad suspicandum adducatur. magis autem quis mirari possit, quo

μὲν γὰρ μὴ καλὸς τὴν φύσιν ἦν, τὰ δ' οὖν πλείω τῶν κα-
 λῶν ἐς τοῦμφανὸς ἐπιτηδεύων ἐλάνθανε, Θανμάζω τῆς καρ-
 τάριας τῶν ἀνθρώπων. εἰ δὲ τότε μὲν τοιοῦτος οἶος ἐφαίνετο
 τὴν ἔξιν τῆς φύσεως ἦν αὐτός, ἣ δὲ τῆς τύχης μεταβολῇ
 ῥῆσθ' οὕτω καὶ ταύτην μεταβεβλήκει, παρὰ τοσοῦτον ἐπαι-5
 νεῖν οὐκ ἔχω τὸ σαθρὸν τῆς τοιαύτης ἔξεως, παρ' ὅσον ψέ-
 829 γειν οὐκ ἔχω τὰ πρὶν. τοιαῦτα γὰρ ἐκεῖνα οἶα πᾶς τις ἂν
 ἠγάπησε καὶ τεθαύμακεν, ὃ δὴ καὶ ἡμεῖς πεποιήκαμεν τε καὶ
 τῇ παρούσῃ φιλοτίμως δεδώκαμεν ἰσοροῖα· τοιαῦτα δὲ τὰ
 μετὰ τὴν τῆς βασιλείας ἀντίληψιν οἶα πᾶς τις εὐσεβῶς ζῆν 10
 ἠρημένος μισήσει ἄν. θεῶ δὲ πάντως μελήσει περὶ τῆς αὐ-
 τοῦ ἐκκλησίας, ᾧ τὰ τε τῆς εὐσεβείας ἀνεῖται σκηπτρα καὶ
 τὰ τῆς ἐκδικήσεως μάλα τι ῥᾶδια ἐπεφύκει. ἐμοὶ γὰρ περι-
 τὸν εἶναι δοκεῖ τὰ πᾶσι δῆλα διεξιέναι. εἰρηται δ' ὁμως
 καὶ ἡμῖν ἐν τοῖς ἀντιρρητικοῖς ὅσα πρὶν ἐπιληφθῆαι γέγονε 15
 τῆς βασιλείας Καντακουζηνόν. ἐν δὲ γε τοῖς ἐξῆς αὐθις ἐνια
 τῶν ἐφεξῆς τῇ ἱστορίᾳ ταύτῃ παρέσχομεν ὡς ἐν διηγήσεως
 τρόπῳ, καὶ οὐ σφόδρα γέ τι ἀγωνιστικῶς· οὐ γὰρ ἄδειαν
 παρεῖχε μοι τὰ καθ' ἡμᾶς νανάγια. ἦν δὲ θεὸς ἐθέλη ζῶσιν
 ἡμῖν τὸν τῆς αἰθρίας ἀναλάμψαι καιρὸν καὶ δοῦναι παρρη-20
 σίαν πλατεῖαν τῇ γλώττῃ, λελεῖψεται μοι λιπεῖν τῶν πάντων
 οἶμαι ἄρρητον οὐδέν. νῦν δ' εἶγε βούλοιο σὺ παρέχειν ἡμῖν

pacto isto tantum temporis alienis moribus servire, suam autem indo-
 lem celare sustinuerit id quod mirum quantum arduum est et mēher-
 cule vix ferendum. si enim quamquam ipse inhonesto animo prae-
 ditus, tamen res plurimas honeste palam agendo homines fefellit, ad-
 miror eius perseverantiam; sin autem tum quidem, qualis videbatur,
 talis revera erat et fortunae commutatio etiam animi indolem tam fa-
 cile commutavit, usque adeo non possum laudare talem naturae im-
 becillitatem, quatenus res anlea perpetratas vituperare nequeo. cae
 enim erant eiusmodi, ut quivis eas amaret et admiraretur, quod etiam
 nos fecimus et hac historia ambitioso studio persecuti sumus. post im-
 perii autem occupationem ea edidit facinora, quae oderit, quicunque
 pie vivere velit. deo autem, cui religionis scepra permissa sunt et
 cui potestas poenae repetendae admodum expedita adest, sua ecclesia
 sane curae cordique erit. mihi enim supervacaneum videtur explicare,
 quae omnibus nota sunt, quamquam in Antirrheticis etiam ea expo-
 sumus, quae gesta sunt, antequam Cantacuzenus imperio potitus esset.
 deinde non nulla ex iis, quae insecuta sunt, rursus hac historia per-
 scripsimus, narrantis partes tantum agentes, non certantis. non enim
 securitatem nobis praebuerunt nostra naufragia. sin autem deus no-

ἀφορμὰς ἑμιλίας ὡσπερ ὅσα τῆς ἐκδημίας τῆς σῆς ἀναγκαῖα
 τῇ φύσει τῆς ἱστορίας ποθοῦσι παρέσχες πατριαρχῶν τε πέρι
 καὶ ἐπισκόπων τῶν πυνταχῇ τὴν ὁρθόδοξον τηρούντων πίστιν
 καὶ ἄμα γυμνῇ διδασκόντων τῇ κεφαλῇ τὰ τῆς εὐσεβείας ἐν
 5 μέσοις ἔθνεσι δόγματα, οὕτω καὶ νῦν μετὰ τὴν ἐς τὰ οἴκοι
 ἐκάρησον, ὅσα δήπουθεν ἠκηκόεις ἐνταῦθα πρὸς τῶν πολλῶν
 ἀναμιξ καὶ ἰδίᾳ περὶ τε τῆς γενομένης παρὰ τῶν τῆς εὐσεβείας
 διωκτῶν ληστρικῆς καθ' ἡμῶν συνόδου, καὶ ὅσα περὶ τῶν θείων
 δογματῶν τῆς ἐκκλησίας ἐνστάντες ἡμεῖς ἐπεπόνθειμεν, καὶ
 10 ὅπως διαθήσεως ἔχουσιν ἡμῶν γε εἶνεκα τὰ διάφορα τῶν
 πλείστων ἦθη, ὅσοι τε τῶν εὐπατριδῶν καὶ ὅσοι τῶν ἄλλως
 τύχης τε καὶ γένους καὶ συνάσεως ἔχόντων, οὐδ' ἂν οὐδ'
 αὐτὸς γε ὀκνήσαιμι τὰ εἰκότα σοι ἀποκρίνεσθαι, ἀλλὰ μὴν
 ἀρρωστίας καὶ ἀθυμίας ἀπάσης ὑπέρτερον προᾶγμα θείην ἂν
 15 ἔγωγες τὴν σὴν ἀκοήν. ἀφ' οὗ γὰρ τὰς ἡμετέρας πᾶσιν ἀπέ-
 κλεισαν θύρας οἱ τῆς εὐσεβείας καὶ ἡμῶν δῆμιοι, οὐ δεδύ-
 νημαι τι σαφὲς περὶ τῶν τοιούτων μαθεῖν οὐδὲν οὐδαμῇ πω
 μέχρι καὶ τήμερον, " καὶ γίνεται μοι διὰ πλείστης ἐφέσεως f. 109 a.
 ἢ τούτων μάλα γέ τι γινώσις. ἀναλαβὼν οὖν μοι λέγε ταῦτα
 20 πάντα καθ' ἕκαστον, προστιθεῖς καὶ τὸν καιρὸν ὁμοῦ καθ'
 ὃν τε αὐτὸς ἐς Βυζάντιον ἦκες, καὶ πρὸς γε ἔτι καθ' ὃν
 ἕκαστα τούτων ἀκήκοας, ὡς ἂν καθ' εἰρμὴν ἐκείθεν κατιού-

bis viventibus coelum serenare nostraeque linguae largam libertatem
 donare voluerit, nulla res, opinor, a me silentio tecta praetermitte-
 tur. iam vero, si nobis nunc, ut ex peregrinatione tua, quae historiae
 naturae atque indoli convenirent, cupientibus nobis exposuisti de pa-
 triarchis et episcopis ubique terrarum orthodoxam fidem tuentibus et
 nudo capite in mediis gentilibus pietatis dogmata docentibus, ita ser-
 monem ordire velis de iis rebus, quasunque hic post reditum in pa-
 triam promiscue ex vulgo et privatis audiveris quum de praedatoria
 synodo ab ecclesiae persecutoribus in nos concta, tum quid nos sa-
 crosanctorum ecclesiae dogmatum defensores perpassi simus, quomodo
 denique varii hominum animi sive nobilium sive alia fortuna, genere,
 prudentia utentium nostra causa affecti sint, tum ne ego quidem ces-
 saverim, quae apta sunt, tibi respondero et vel valetudinis imbecilli-
 tate animique aegritudine posthabita tuam audire narrationem. quo
 enim ex tempore nostras fores omnibus clausurunt nostri et ecclesiae
 carnifices, nihil omnino de talibus rebus usque ad hunc diem accura-
 tius discere potui, quamquam earum cognitio maxime mihi in optatis
 est. ad propositum igitur regressus omnia mihi singulatim exponas,
 addito etiam tempore, quo Byzantium redieris et quo quidque audive-

σης τῆς διηγήσεως εὐπαρακολούθητος καὶ ἡμῖν ἡ τῶν τοιούτων ἐγγίγνοιτο μάθησις ἐκατέρωθεν ἐκατέροις.

- § 3 Ὁ μὲν δὴ χρόνος καθ' ὃν ἐπανίων κατέπλευσα, φησὶν, ἐς Βυζάντιον, μετὰ κυνὸς ὑπῆρχεν ἐπιτολαίς, λήγοντος ἡδὴ τοῦ θέρους. εὐθὺς οὖν ἀποβάς τῆς νεῶς οἰκάδε ἀφικόμεν, 5 καὶ οἰκουρῶν διετετελέκειν ἡλίους ἐξῆς πεντεκαίδεκα, ἀναλαμβάνων τε ἑμαυτόν, καὶ τὴν ἐκ θαλάττης ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν ἀποτριβόμενος ἀῆδιαν. καὶ μὲν δὴ τῶν ἡμερῶν μεταξὺ τουτῶνι προσιόντων ἄλλοτ' ἄλλων φίλων καὶ ὁμιλούντων ἡμῖν ἀκριβῶς ἀκηκοέναι μοι γέγονεν ἅπαντα, τὴν τ' ὀνομαζομένην 10 οὕτωσί πως σύνοδον, ὅπως τε ἐσχεδιάσται, καὶ ὅσα πέπρακται παρανόμως ἐκεῖ πρὸς τῶν προέδρων τῶν Παλαμῶ συμμαχούντων καὶ ἀνακεκαλυμμένως ἐπιορκούντων, ἔτι τε ὅπως τὸ μὲν τῆς πολυθείας ἠκύρωται δόγμα, τὸ δὲ τῆς ἐνσάρκου μυστήριον οἰκονομίας ἀνήρηται. καὶ πρὸς γε τοῖς ἄλλοις, 15 ἂ μὴδ' ἀκοῇ σωφρονεῖν δι' εὐσέβειαν προαιρουμένη διδόναι χρεῶν, κάκεινα δηλαδὴ ὅσα βαρβαρικῶς τε καὶ θρηιδῶς εἴργασται πρὸς τῶν ποιμαίνειν λαχόντων τὴν ἐκκλησίαν, περὶ ὧν ὁ κύριος ἔφη "ποιμένες ἤφρονέυσαντο, ποιμένες διέφθει-
- § 4 ραν τὸν ἀμπελῶνά μου." καὶ ἅμα τὸν ἐπὶ τούτοις φρικω- 20 δέστατον καὶ παντοδαπὸν διωγμὸν, κάπειτα ὅπως τε διηγέθησαν ἔνιοι κατ' ἐνίων ἐπίσκοποι, καὶ σχεδὸν ἅπαντες καθ' ἀπάντων, ὥσπερ ἐκ μεταμέλου τὸ μέγεθος τῶν σφειτέρων ἀτο-

ris, ut narratio inde ex ordine procedente utrique nostrum cognitio rerum ab utraque parte perspicua evadat.

„Quod ad tempus attinet, inquit, Byzantium post Caniculae ortum aestate iam exeunte reversus sum. navi egressus domum veni ibique quindecim continuos dies versatus me refeci et navigandi molestias sensim paulatimque abstersi. hisce diebus aliis alias amicis me convenientibus et mecum conversantibus accurate omnia comperi de synodo ista, quam dicebant, qua ratione ex tempore coacta esset, quae ibi a praesidibus Palamae suffragantibus et palam deierantibus illegitimo gesta, quo pacto dogma de multis divinitatibus ratum factum, mysterium vero incarnationis eversum esset. praeter alia vero, quae ne auribus quidem hominum, qui pie atque moderate vivere velint, ingerenda sunt, illa quoque nimirum, quae barbaramente et efferate isti, quibus pastorum munus obtigit, gesserunt, de quibus pastoribus dominus dixit: „pastores insaniebant, pastores vastabant vineam meam.“ comperi etiam, ut persecutionem horribilissimam ubique instituissent: ut dein nonnulli episcopi cum nonnullis et omnes fere cum omnibus dissedissent, tanquam poenitentia tacti et magnitudine scelerum suo-

πημάτων ἐκπεπληγμένοι τε, καὶ οὐδὲ φέρειν καθάπαξ ἀνεχόμενοι τὰς πάντων διὰ ταῦτα παιταχόθεν ὕβρεις καὶ ἀπειθείας· καὶ ὅπως ἔ βασιλεὺς μεταξὺ παρεμπεισῶν τοὺς μὲν θωπείαις καὶ χρημάτων διανομαῖς τοὺς δ' ἀπειλαῖς ὑπηγάγειό τε καὶ τῷ Παλαμᾷ συμμάχους εἶναι πέπεικεν αἰεὶ, καὶ τόμους τίθεσθαι καινοὺς, τῆς αὐτοῦ βεβαιωτᾶς δυσσεβείας. τῶν μὲν οὖν ἄλλων ἀπάντων περὶ ζητεῖν καὶ διερευνησθαι βούλεσθαι, ἅτε σχολῆς δεόμενα πλείονος, ἑτέροις ἔγνωκα δεῖν ταμιεύεσθαι χρόνοις· αὐτὸς δὲ μόνοις δυσι τουτοισὶ τὴν πᾶσαν τοῦ πόθου σπουδὴν περιέκλεισα, τὴν τε κάθειρξιν τὴν σὴν μαθεῖν, δηλαδὴ πῶς ἐς τὸ βιαιότερον ἢ κατὰ τοὺς ἄλλους ἐξετηνέχθαι τοῖς ἄρχουσι εἴη ἐψηφισμένον, καὶ ἅμα τί ἂν εἴη τὰ τοῖς καινοῖς πρὸς τῶν ἐπισκόπων καὶ βασιλέων ἐγγεγραμμένα τόμοις, καὶ ὅτου χάριν αὐτοὶ καθ' αὐτοὺς συντεθεικότες αὐτοὺς αὐτοὶ καὶ κατέχουσι παρ' ἑαυτοῖς, ἀνέκνυστα τᾶνδον σιωπῆς μυχοῖς καλύπτοντες καὶ ὑμῖν ἐμφανίζειν οὐ μάλα τολμῶντες.

Περὶ μὲν σοῦ πολλοὶ πολλὰκις ἐκ πολλῶν ἐλέχθησαν λόγοι, διάφοροι μὲν εἶναι δοκοῦντες, ἡ πρὸς δ' ἓνα πάντες γ. 109 b. 20 βλέποντες σκοπόν. τὰ γκώμια τὰ σὰ δηλαδὴ, ὡς ἐκείνων ἐκάστῳ διαθέσεως ἔχειν πρὸς σὲ συνέβαινε, καὶ ἅμα σχολαστικῆς πρὸς γε τὰ δρώμενα διανοίας. οἷς γε μὴν ἐς τὰ μάλιστα

rum ipsi perterriti contumelias et inimicitias omnium undecunque in eos conflatas omnino ferre non possent: ut denique Imperator in medios irruens alios blanditiis et largitionibus, alios minis sibi subactos in Palamae partes traxisset, et effecisset, ut novos tomos componerent quibus impietatem eius confirmarent. quam vero de ceteris omnibus rebus si quaerere atque percunctari vellem, maiore mihi otio opus esset, in alia tempora id differendum esse putavi atque duabus tantum hisce rebus accuratius explorandis omne studium et operam impendi, ut primum quidem cognoscerem, cur in custodiam atrociorum te quam reliquos includendum esse Imperantes decrevisset: deinde quidnam novis istis tomis ab episcopis et Imperatoribus perscriptum esset et quare eos a se ipsis confectos etiam apud se retinerent, argumentis eorum, ne quisquam ea explorare posset, profunda taciturnitate involutis, neque ad vestram notitiam ea proferre auderent.

De te igitur multi saepe a multis ferebantur sermones, qui quamquam inter se diversi videbantur, ad unum tamen omnes finem spectabant, ad tuas scilicet laudes, prout quisque vel animo in te affectus vel iudicio de rebus, quae geruntur, praeditus erat. qui vero quam maxime Palamam et Coccinum, Heracleae episcopum, frequen-

φοιτῶσι Παλαμᾶ τε καὶ Κοκκίνῳ τῷ Ἡρακλείας ἐπισκόπῳ
 παρὰ τούτων μαθεῖν ἐναργέστερον ἐξεγένετο, εἴη ἂν ταδί, ἐν
 μὲν ὅτι Ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν τῶν γινομένων ἀπάντων συγγρά-
 φοντί σοι σφόδρα φιλότιμον τόγε εἰς σὲ ἤκον, εἰκός, μᾶλλον
 δ' οὐκ εἰκός ἀλλ' ἀνάγκη, καὶ περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγ- 5
 γράφειν πολέμων. τίς γὰρ τῶν μηδὲν μηδαμῇ προσηκόντων
 σοι δημοσίων πραγμάτων, φαίην δ' ἂν καὶ οἰκουμενικῶν,
 αὐθαιρέτους μόχθους ἀναδεχόμενον βλέπων σε δόξης ἕνεκα
 διὰ γῆς πλανωμένης καὶ τὸ ἔχνος ἐπὶ σαθροῦ τινός καὶ νό-
 θου φάναι κλέους ἐρείθουσας, ἵνα δηλαδὴ μεστὸν σεαυτοῦ 10
 τὸν ἐφεξῆς καταλίπης αἰῶνα, ὑποψίας ἀθῶν ἀφεῖναι ἀνά-
 σχοιτο, καὶ μηδὲ πᾶσαν ἐνταῦθα μᾶλλον ἰσχὺν καταθεῖναι σε
 σπουδᾶσαι λογίσαιτο λόγων τῶν σῶν, ἵνα καὶ τοὺς κλύδωνας
 τῶν πατριῶν δογμάτων, ὅσον ἐφικτόν, διὰ πάσης δημοσιεύσῃ
 τῆς οἰκουμένης, καὶ ἅμα τοὺς σοὺς ὑπὲρ τούτων ἀγῶνας ἐν- 15
 δείξῃ, καὶ οὓς αἰεὶ πρὸς τῶν κακοδόξων κινδύνους ἐπίστασαι,
 παντοδαπῶν ἀπόζοντας θανάτων. ἐν μὲν δὴ οὖν τοῦτο φασὶν
 αἴτιον τοῦ γε δὴ τῶν ἄλλων μᾶλλον κατὰ σοῦ κινεῖσθαι τοὺς
 ἀντιθέτους, καὶ τοιούτων σοι διηγεκῶς συσκευάζειν θανάτων
 20 κρατῆρας, δεύτερον δ' ὅτι τῶν ἄλλων ἀφρόντιδα βίον καὶ 20
 ἄμοχθον οἴκοι διατριβόντων, οὐκ ἡμέλεις ζήλου σὺ καὶ θο-
 ρύβον παντὸς ἐμπιπλῶν τὰ βασιλεία, νῦν μὲν, οὓς εὐγέ-

tantes dilucidius ab ipsis res cognoscere poterant, hasce fere causas afferunt: primum quidem, quod tibi historiam Romanam omnium rerum, quae geruntur, quantum in te est, ambitioso studio conscribenti consentaneum vel potius necessarium sit, etiam de certaminibus ecclesiasticis exponere. quis enim, qui molestum res publicas, quae minime ad te pertinent, et prope dixerim toto orbe terrarum gestas conscribendi laborem te ultro suscipientem videat gloriae causa terram pervagantis et vestigium putida quadam et, ut ita dicam, adulterata fama innitentis, nimirum ut futura saecula tua gloria plena relinquant, te suspicione liberum sinere sustinebit neque potius omnem vim tuorum verborum in eo te ponere arbitrabitur, ut etiam tempestates patriorum dogmatum, quantum fieri possit, per totum orbem evulges simulque tua certamina pro iis suscepta atque pericula; omnes mortes redolentia, ab improbis tibi semper intentata ostendas? Hanc unam esse causam dicunt, propter quam adversarii in te vehementius, quam in reliquos, incitati sint tibi perpetuo mortifera pocula comparent. altera causa est, quod, aliis domi vitam securam et socordem agentibus, tu non cessabas zelo et turbis omnibus implere palatium, quum generis nobilitate et fortunae vicissitudinibus ornatos splendide patrios

νται καὶ χρόνον τύχαι περιοδικαὶ κοσμοῦσιν, ἄχουσαι μὲν
 λαμπρῶς αἰεὶ τῶν πατρίων διδάσκων ἐθῶν καὶ νόμων, ἀπέ-
 χουσαι δὲ τῶν ἀθέσμων τοῦ Παλαμᾶ καινοφρονιῶν, νῦν δ'
 αὐτὸν ἐλέγχων ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ τὸν βασιλέα, καὶ νῦν μὲν
 5 ὁμοῦ τῷ πατριαρχεύσαντι πρὶν Ἰσιδώρῳ, νῦν δ' ὁμοῦ τῷ
 δυσσεβεῖ Παλαμᾷ, καὶ νῦν μὲν Ἰουλιανῷ παραβάλλον καὶ
 Μαξιμιανῷ, νῦν δ' εἰκονομάχοις καὶ τοῖς τοιούτοις διώκταις.
 κἄπειρ' οὐχ ὅπως οὐ τοῖς τοιούτοις ἠρκέσθη, ἀλλὰ καὐτῷ
 μακρῷ συνεδρίῳ τῆς ἀτόπου φάλαγγος τῶν ποιμένων ἐκείνων
 10 πεπερησιασμένη καὶ ἀπαρακαλύπτῳ τῇ γλώττῃ παρειακκ-
 λῶν οὐκ ἀνίεις καὶ ἐπαναλαμβάνων αὐτὰ τε ταῦτα, καὶ ὄσα
 τούτων παρενείρων μείζω, καὶ προσοντιδίξων μάλα γε πι-
 κρῶς, καὶ κατὰ σαυτοῦ συχνὰ ποιῶν μανικώτερον, καὶ ταῦτι,
 εἴπερ τις ἕτερος, εἰδὼς αὐτόν, ὡς εἶπερ καὶ αὐτῆμαρ κατα-
 15 πέψει, ἀλλὰ γε καὶ μετόπισθεν ἔχει κότον, ὅφρα τελέσση.
 Τρίτον οὖτι χλευάζων αὐτοὺς πρὸς ἀπειλῆς ἀνήνεγκας σχῆμα,
 λόγοις ἀντιρρητικοῖς καταλύειν τὸν τόμον, ὃν αὐτοὶ νεωστὶ
 καὶ λάθρα συνθεῖναι τετολμήκεσαν κατὰ τῆς εὐσεβείας, ἐπαγ-
 γειλάμενος. καὶ τέταρτον οὖτι μακρὸν ἤδη χρόνον τὴν θύρα- 27
 20 θεν πᾶσαν σοφίαν διδάσκοντι πλείστους καὶ παντοδαποὺς
 πανταχόθεν συνέβη σοὶ κτήσασθαι ἴ φοιτητὰς, μὴ μόνον l. 110 a.
 ὅσοι τῶν ἐν δόξῃ γεγένηται παῖδες, ἀλλὰ καὶ ὅσοι τῶν
 ἄλλως μὲν τύχης καὶ βίου καὶ σχήματος ἐχόντων εἰσὶ, φυ-

mores et leges semper amplecti, illegitimis autem verborum novitati-
 bus Palamae abstinere doceres, in ipsum autem Imperatorem privatim
 atque publice opprobria iniiceres, modo cum una cum Isidoro, antea
 patriarchicam sedem obtinente, modo una cum impio Palama, tum cum
 Guliano et Maximiano, tum cum Ikonomachis et eiusmodi persecutori-
 bus comparando. deinde quod hisce non contentus ipsi magno con-
 cilio insanæ illorum pastorum catervæ libera et intempera lingua eas-
 dem calumnias identidem ingerere et vel iis maiores interserere acer-
 bissimisque maledictis perstringere atque in temet ipsum saevire non
 desistebas, quamquam haud sane ignorans, eum, licet ad tempus ira-
 cundiam supprimat, attamen ad futurum tempus differre, donec ad
 finem adducat.

Tertiam causam afferunt, quod eos irridens adeo comminatus es,
 te orationibus antirrheticis totum illum refutaturum esse, quem nu-
 per et clanculum contra veram fidem componere ausi fuissent. quar-
 tum, quod diu iam profanam omnem sapientiam docendo tibi plurimos
 undecunque discipulos paraveris, non solum filios in dignitate consti-
 tutorum, sed etiam aliorum alia fortuna, vita, conditione praeditorum,
 egregia omnes natura et ingenio insignes, per quos etiam parentes eo-

σεως δ' εὖ καὶ συνέσεως ἐπεφύκεσαν ἔχοντες· δι' ὧν καὶ τοὺς σφῶν ἐφειλκύσω γονέας, καὶ ἅμα φάναι πάσας καὶ ὀλοκλήρους οἰκίας ὀφείλειν τέ σοι χάριτας, καὶ σοὶ προσέχειν ὅσα καὶ πατρὶ καὶ συγγενεῖ καὶ φίλῳ καὶ τῶν πρώτων καλῶν ὀδηγῶ, καὶ γίνεσθαι διὰ ταῦτα σοι τοῦνομα γνωρίμῳ 5 καὶ θανμαζόμενον σχεδὸν πανταχῆ, καὶ πείθειν ἱκανὸν ἀλλήτοις φάναι φωναῖς, ὁμοδοξεῖν σοι πανταχόθεν ἐκείνους ἅπαντας αὐτόθεν ἀβασάνιστῳ συγκαταθέσει τῆς γνώμης εὐθύς, καθάπερ τοὺς Πυθαγορείους πάσαι φασὶν ἐκείνους τοῖς τοῦ διδασκάλου ψηφίσμασί τε καὶ δόγμασιν. ἀλλὰ κὰν τῇ 10 μεγίστῃ τῆδε τῶν πόλεων τοῦσδε μὲν τῶν σῶν φοιτητῶν τοὺς δικαστηρικοὺς κοσμεῖν καὶ διεξάγειν πίνακας, τοῦσδε δὲ τὰ βουλευτήρια τῆς συγκλητικῆς ἐργασίας, τοὺς δὲ τὰς ὑπερορίους πρεσβείας, καὶ τοὺς μὲν τῆνδε τοὺς δὲ τῆνδε τῶν εὖ κειμένων τᾶξεων ἔχειν, καὶ χρεῖαν πληροῦν τὴν βελτίστην ἐκάστους 15 ἐκασταχοῦ, ὡς ἐντεῦθεν βῆστα καὶ ζῶν οὐδενὶ πόνῳ δύνασθαι φέρειν ἅπαντας, ὥσπερ ἀπὸ τῶν ὠτων δεδεμένους, ἐς τὸ σοὶ γε βουλόμενον. καὶ εἶναι τοὺς μὲν πλείστους ἐς τὸ συμφανεῖς Παλαμᾶ καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν χαλεπαίνοντας ὡς πορρωτάτω 20 που τῆς ἀληθείας καὶ τῶν πατρίων ἐλαύνουσι δογμάτων καὶ νόμων, τοῖς δ' ὑπ' ὀδόντα κατὰ τὸ λεληθὸς διαλοιδουμένους σφίσι. καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν ἐλλελεῖσθαι μηδένα σχεδὸν ᾧ μὴ κινῆσθαι καὶ διασεσεῖσθαι τὴν γνώμην ξυνερρῶναι πρὸς τὴν

rum in tuas traxeris partes. idcirco totas civium familias tibi debere gratiam tibi que referro veluti patri et cognato et amico atque ad optima quaeque praeceunti moderatori. hisce rebus tibi nomen celebratum et omnium fere admiratione elatum contigisse, quod per se sufficiat, omnes illos tacitis, ut ita dicam, vocibus eo adducere, ut ultro tecum idem sentiant tibi que suffragentur sententia sua non ex amini submissa eadem ratione, qua Pythagoreos dicunt olim in decreta et placita praeceptoris iurasse; atque omnium urbium maxima tuos discipulos alios iudiciarias tabulas ornare et administrare, alios consilia senatus, alios legationes ad externas gentes, omnino alium alii magistratui insigni praeesse et unumquemque eorum ubique optime muneris officii fungi, ut facillime et nullo negotio omnes inde eos tanquam ex auribus tuis suspensos ad tuam voluntatem traducere possis. eorum plerosque manifesto Palamae eiusque sectatoribus infensus esse ut hominibus a veritate patriisque dogmatis et legibus remotissimis, alios mussitantes clanculum iis conviciari, neminem fere denique esse, ut breviter dicam, qui non tua causa praesenti rerum conditione animo commotus et concitatus sit. idcirco metuendum esse, ne civi-

παροῦσαν ὑπόθεσιν διὰ σέ. καὶ φοβεῖσθαι μὲν διὰ ταῦτα
 καὶ στάσιν δημοτικὴν, σοὶ μὲν οὐδαμῆ προσήκουσαν, οὐ μᾶλ-
 λόν γε ἢ τοὺς λιθίνους τε καὶ χαλκοῦς ἀνδριάντας οἰκοθὲν
 κεινῆσθαι πρὸς ὄπλα καὶ μάχας φαίη τις ἄν, σφίσι δὲ
 5 μᾶλα δῆπουθεν προσήκουσαν φοβεῖσθαι. οἷς γὰρ ἔργα κα- 80
 κίας ἔπεισι δρᾶν, τούτοις δῆμιος γίνεται καὶ ἀπαραίτητος
 κολαστῆς ὁ τοῦ συνειδότος πέλεκυς, ἐγγύθεν ἑστὼς καὶ μα-
 στίζων συχρὰ τὴν ψυχὴν καὶ φόβους ἅπαντας τῷ φαντα-
 στικῷ προτιθεῖς, ὡς ὑποπτέυειν καὶ τὰ ἀνύποπτα καὶ οὐ οὐκ
 10 ἦν φόβος οὐδέεις, καθὰ τοὺς ἐρημίαις τε καὶ φάραγγιν ἐν
 ἀφεγγεῖ τε καὶ βραδείᾳ νυκτὶ πλανωμένους πάσχειν συμβαίνει·
 βάτον γὰρ καὶ πέτραν καὶ φύλλον δρυὸς αὐρα λεπτῇ κινου-
 μενον ληστῶν καὶ θηρίων ἐφόδους ἠγγούται καὶ φρίττουσι,
 δειλίας ἀπάσης αὐτοῖς περιεχυμένης ἀπανταχόθεν ψευδοῦς.
 15 εἰσι δ' οἳ καὶ τοῦτ' εἶναι φάσκουσιν αἴτιον τοῦ γε μὴ πλείω
 τῶν τριῶν ἐκείνων θελήσασθαι ποιῆσαι συνδέτρια σφᾶς, μὴδ'
 ἔξετάσει δοῦναι κανονικῆ τὰ γυμνάσια " τούτου, ἵνα μὴ τοῖς f. 110 b.
 ἅπασιν ἐμφανῆ καὶ σαφέστερα καταστήσαντες κατὰ σφῶν
 αὐτῶν ἀναστήσωσι, καὶ οὗς πεφόβηται φόβους πρὶν, πάν-
 20 τῶν φανῶσιν αὐτόχρομα νῦν αὐτουργοί, καθ' ἑαυτῶν αὐτοὶ
 καθιστάμενοι. ἔτι δὲ καὶ τοῦ μὴ πᾶσιν ἐπ' ἴσης δι' ὄχλου
 γενέσθαι τοῖς ἀντιθέτοις αὐτοῦς τοῦτ' εἶναι φάσκουσιν αἴτιον,
 ἵνα δὴ μὴ φωραθῶσιν ἅπαντας κερτημένοι σχεδὸν πολεμίους

lis exoriatur seditio, qui quidem metus ad te haud magis pertinent,
 quam si quis status lapideas et aeneas sua sponte ad arma et proe-
 lia moveri diceret: ad istos vero perquam tales metus pertinent. iis
 enim, qui maleficia committunt, carnifex quidam et inexorabilis vin-
 dex adest conscientia, qua veluti securi animus flagellatur et omnes
 timores cogitationibus iniiciuntur, ut suspicentur, quae sine suspicione
 sunt nihilque metuendum in se habent, eadem ratione affecti, qua
 oberrantes in desertis locis atque faucibus caeca et caliginosa nocte:
 dumum enim et saxum ac folium levi aura agitatae pro praedonum
 et ferarum ingressu habent atque horrent, falsa et inani undecunque
 circumventi timiditate. sunt autem praeterea, qui dicant, hoc in causa
 esse, cur plura quam tria ista concilia facere et criminationes istius
 canonicae disquisitioni subiicere nolint, ne omnibus eas ita perspicue
 atque clarius cognoscentibus, in se ipsos omnes concitent et ne, qui-
 bus timoribus antea vexati sunt, eos revera nunc sibi ipsi faciant,
 dissidio inter ipsos exorto. quod ad id attinet, quod non omnibus suis
 adversariis pariter negotia facessunt, eius rei causam etiam esse di-
 cunt, ne ita appareat, omnes fere homines perversis eorum novitatibus
 infensos esse. haec igitur quartam causam, cur tu gravioribus iniu-

ταῖς αἰτοῖσι καινοφωναίαις αὐτῶν. τέταρτον μὲν οὖν αἴτιον τοῦ σὲ βαρύτερα πρὸς τῶν δυσσεβῶν ὑφίστασθαι τοῦτο φασὶν· προστιθέασι δὲ καὶ πέμπτον ἐπὶ τοῖτοις, ὅτι προειρηκότων ἐκείνων ἐκ τῆς τῶν συνήθων ὀνειρῶν Πυθίας καὶ τοῦ σφῶν τοιούτου μαντικοῦ τρίποδος, ὡς εἰ τοῖς σφῶν βουλή-5
μασι πειθόμενος ὁ βασιλεὺς θείῃ παρελθὼν ἐπὶ τῆς μυστικῆς τοῦ θυσιαστηρίου τραπέζης τὸν σφέτερον τόμον, λήψεται πάντ' ἐν βραχεῖ τὰ τε ἔφα τῆς γῆς καὶ τὰ ἐσπέρια, καὶ πάσης ἄρξει σχεδὸν θαλάσσης ἕμα καὶ γῆς, ἐμφανῶς τάναντιώ-
τατα μάλιστ' εἰρήκεις αὐτός, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν φωνὴν 10
τὸν λόγον προειρηκῶν, ὡς ὅταν ἴδῃτε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως ἐστὼς ἐν τόπῳ ἁγίῳ, ἐρημώσεως βδέλυγμα φάσκων τὸν τόμον, γινώσκατε ὅτι ἤγγικεν ἡ ἐρημώσις τῶν Ῥωμαϊκῶν
πραγμάτων, καὶ εἴ τις εἴη περιχώρος. βλέποντας οὖν εὐθύς
κατὰ πόδας εἰπεῖν ἀπαντήσαντα τοῦ τε σφετέρου ψεύδους 15
τὸν ἔλεγχον καὶ ἅμα τῆς σῆς ἀληθείας τὸ κράτος, ἐπεταὶ κατα-
δύεσθαι ἐν' αἰσχύνῃ αὐτούς, οὐκ ἔχοντας ὅλως ἐστῶσιν ὄρῳν ὀφθαλμοῖς οὐδένας ἀνθρώπων, οὔτε στόμα μετὰ γε τῆς πρὶν ἀναιδεΐας ἐκείνης φθεγγόμενον. διὸ καὶ "δεῦτε καὶ ἐξολοθρευ-
σωμεν αὐτόν" λέγοντες, σιγῶσας ὀπλιζουσι δεξιὰς κατὰ σοῦ, 20
δυοῖν θάτερον συσκευάζοντες, ἢ τῇ λύπῃ δαπανηθέντα σε, μετὰ γε τῶν συνήθων πόνων τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς ἄλλως νῦν ἐπενεχθείσης σοι καχεξίας, βίβη τελευτῆσαι τὸν βίον, ἢ λάθρα

riis ab impiis afficiaris, afferunt. quintam vero addunt, quod, istis ex solitis somniorum vaticiniis et tripode suo fatidico praedicentibus, imperatorem, si suis consiliis obsecutus adyti altari suum tomum imposuisset, brevi orientales, et occidentales partes terrae capturum omnisque fere maris et terrae imperium impetraturum, tu manifesto contraria prorsus pronuntiaveris secundum evangelicam vocem verba proferens: „quando videbitis abominationem desolationis stantem in loco sancto (abominationem autem desolationis appellabas tomum), cognoscite, appropinquare imperii Romani desolationem et cuiusvis, qui vicinus erit.“ quum igitur videant, refutationem suorum mendaciorum e vestigio sequi et tuorum dictorum veritas, quam sit valida atque efficax, non ignorent, sequitur iam, ut prae pudore sese abstant in occultum, ut qui omnino non rectis atque fixis oculis quemquam adspicere neque ore pristinae impudentiae vociferari possint. quare clamantes: „agite dum, disperdamus eum!“ armis contra te tacite instruant dexteras, alterum ex duobus parantes, ut aut maestitia simulque capitis doloribus, quibus laborare soles et mala valetudine, qua nunc vexaris, confectus et absumptus vi finias vitam, aut ut nonnulli eorum furtim irreperentes, magna solitudine tuum domicilium obtinentes,

σφῶν παρεισπεσόντες ἔνιοι, μακρᾶς ἐρημίας ἐπιχωριαζούσης
κατὰ τὸν οἶκον τὸν σόν, διὰ βρόχου θάνατον ἐπενεγκεῖν σοι
πρὶν τῶν ὑπάντων αἰσθηθεῖν τινά. ὃ καὶ Παῦλον τὸν πα-
τριάρχην πάλαι φασὶ πεπονθέναι πρὸς τῶν ὁμοίων αὐτοῦς
5 κακοδόξων, καὶ πλείους ἄλλους πρὸ γε δῆπουθεν αὐτοῦ καὶ
μετ' αὐτόν. εἶναι γάρ φασὶ τουτὶ βιαιότερον καὶ σφόδρα
τάχιον τῆς τοῦ κωνείου κύλικος, οὗ Σωκράτην πάλαι πιεῖν
Ἀθηναίων καταψηφισάμενοι παῖδες, ὀρώντων τῶν φίλων, πῶς
παρούσης ἀπήλλαξαν ζωῆς. καὶ τουτ' εἶναι φάσκουσιν οἱ
10 πλείους ὃ τὴν τσαυτὴν ἐρημίαν ἐπάγειν σοι σφᾶς προση-
νάγκασεν, ἵνα δρωῶσιν ἄδεῶς ἢ δρᾶν τοιούτοις δεῖ φονευταῖς.
φῆρε τοίνυν, εἰ τί σοι πρὸς βουλήσεως εἶη τῶν φίλων ἐπίοις
ἐνιαχοῦ μηνύειν ἀπόρρητον, ἔμοι προσανάθου πρὶν τοῖς τῶν
τοιούτων θανάτων ἄλῶναι δικτύοις. ἐγὼ γάρ σοι καὶ Πυ-
15 λάδης ἔσομαι πιστός, ἐγὼ καὶ φύλαξ ὧν ἀνέκπυστα φυλάτ-
τειν χρή. δυοῖν γὰρ ἔσται μοι θάτερον. ἢ γὰρ σοὶ κἀγὼ
στυγεθῆνέξομαι, " καὶ τάφος ἔσεται κοινὸς ἀμφοῖν ὃ παρῶν f. 111 a.
οἴκος ἡμῖν, ἢ κατὰ τὸ λεληθὸς προαναστειλάντων με τῶν φο-
νευτῶν καὶ φυγάδα ποιησαμένων με, πᾶσαν ἂν διέλθοιμι
20 γῆν τε καὶ θάλασσαν, ἢλίψω καὶ ἀστράσι ἀπαγγέλλων τὴν
ἀδικίαν ταυτηνί, καὶ τὴν ἀγνώμονα μυστιζῶν τῇ γλώττῃ τῶν
σῶν φονευτῶν δεξιάν, καὶ τραγωδίαν θεατρικὴν τύ τε τῆς
ἐκκλησίας καὶ τὰ σὰ πανταχῇ τιθέμενος διηγήματα.

laqueo tibi necem inferant, nemine sentiente, id quod etiam Paulus
patriarcha ab hominibus pari nequitia praeditis olim perpressus esse di-
citur multique alii et ante eum et post eum. hoc enim multo vio-
lentius atque efficacius esse dicunt, quam cicutae poculum, ad cu-
ius sorbitionem ab Atheniensibus quondam Socrates damnatus praesen-
tibus amicis vita discessit. hanc causam esse plurimi dicunt, quae
istos appulerit, ut te in tanta solitudine collocarent, nimirum ut se-
cure perpetrarent, quod tales interfectores perpetrare debent. age-
dum igitur, si tibi volenti est nonnullis ex tuis amicis interdum se-
cretum quoddam revelare, mihi id credas, priusquam eiusmodi mor-
tium laqueis irretiaris. ego enim tibi fidelis Pylades ero, ego custos
corum, quae fideliter servari neque enunciari debent. alterum enim
ex duobus mihi usu venit: aut tecum commorari et haec domus com-
mune nobis erit sepulcrum, aut, interfectorebus me furtim reprimenti-
bus et fugantibus, omnem terram atque mare pervagans soli stellis-
que hanc iniuriam pronuntiabo et insanam tuorum sicariorum violen-
tiam voce flagellabo atque ubique quasi tragoediam in scena ecclesiae
*fortunam tuamque sortem enarrabo.

ΤΟΥ ΑΓΓΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΛΟΓΟΣ ΚΣ.

Περὶ μὲν οὖν δὴ ὧν ἐξεγένετό μοι μαθεῖν τοῖς ἐχθροῖς
τουτοῖσι μεμηχανημένων ἐπιβουλῶν κατὰ σοῦ, καί ποδι ἅ μά-
λιστα πάντων ἐπὶ σὲ τὸ ἀντίπαλον ἅπαν ὄλοσχερέστερον ὦρ- 5
μηται μέρος, φόνου πνέον καὶ ποικίλων θανάτων μελέτας
ἔχον, ταῦτα ἐστί. περὶ δὲ τοῦ καλουμένου τοῖς Παλαμίταις
τόμου, καὶ ὅσα τούτῳ καὶ οἷα ἐγγέγραπται δόγματα, εἰ
πάντα μοι διεξιέναι βουλομένη γε εἶη, πολλοῦ μὲντ' ἂν οἶμαι
δεήσειν τοῦ χρόνου, πολλῆς δ' αὖ τῆς σχολῆς, ἣ ἂν ἀπηλλαγ- 10
μένη παντάσῃσι εἶη πραγμάτων καὶ ἀσφαλείας ἀπάσης. φασὶ
γὰρ οἷς διεξιόντων ἐκείνων ἀκηροῦναι τετύχηκε, μηδὲν μη-
δαμῆ μῆθ' ὑγιᾶς μῆτ' ἀληθείας ἐχόμενον εἶναι ἐκεῖ, μῆτε
μὴν οὐδέν, οὐθ' ἅ λελάληται μῆθ' ἅ πέπρακται, μεμνησθαι
μηδενὸς καθὰ τε λελάληται καὶ καθὰ πέπρακται, ἀλλ' ὥσ- 15
περ ἂν εἰ οἱ τὰς Ἀτλαντίδας οἰκοῦντες νήσους, αἰτίνες ποτ'
ἄρ' εἶεν ἐκεῖναι, πολλὴν παρεχόμεναι τὴν αὐτονομίαν τῇ

EIUSDEM NICEPHORI GREGORAE HISTORIAE
ROMANAE LIBER.

„Haec igitur sunt, quae cognoscere potui de insidiis, quas ini-
mici tui in te machinati sint deque causis, ex quibus universa adver-
sariorum factio necem anhelans variasque mortes animo volutans
maxime te aggrediatur. de tomo autem Palamitarum, quem dicunt
et de dogmatis, quae et qualia in eo perscripta sint, si omnia perse-
qui vellem, longo, opinor, tempore, magno otio omnibusque negotiis
et incommodis vacuo opus foret. dicunt enim, quibus contigit, ut
illos de eo exponentes audirent, nihil sani, nihil veri in eo inesse
neque prorsus quidquam, quod dictum quodve factum sit, ullam ratio-
nem habere eius, secundum quod dictum factumve sit, sed Palamitas
taliam portenta suo tomo conscripsisse neque omnino aliter egisse, quam
quum incola insularum Atlantidum, quaecunque eae sunt, quae de ea-
rum statu ac conditione in explorata ementiri volentibus magnam prae-

γλώττη τῶν ἀνέλεγκτα ψεύδεσθαι περὶ τῶν ἐκεῖ βουλομένων, οὐτ' ἰδόντες οὐτ' ἀκούσαντες τῶν ἐνταυθοῦ μηδέν, παρελθόντες οὖν εἰδέναι διειπίοντο βέλτιον ἡμῶν περὶ τῶν ἐνταῦθα καὶ διεμυθολογούν τσρατώδη τινα καὶ ἀλλόκοτα διηγῆματα, 5 οὕτως καὶ οἱ περὶ τὸν Παλαμῶν ἐπεπράχσαν καὶ τοιαῦτα τῷ οἰκείῳ ξυνέθεσαν τόμῳ. ἃ γὰρ ἐβούλοντο γενέσθαι μὲν, οὐ γέγονται δέ, καὶ ἃ λέγειν ἐβούλοντο μὲν, οὐ δεδύνηται δέ, τῶν παραχρῆμα ἐλέγχων τοῖς μὲν ἐντυγχάνοντες ἤδη τοὺς δ' ὑποπιευσόντες γ' ἔτι, ταῦτα δὴ μετὰ πολλῆς ἐξέθεντο τῆς 10 αὐθαδείας ἐκεῖ, τῇ τοῦ καιροῦ ῥοπῇ τὸ ἀνέλεγκτα ψεύδεσθαι μάλα τεθαρρηκότες, καὶ τό γε παρὰ σφίσις αὐτοῖς ἀνεκφορα ἔχειν αὐτὰ καὶ ἡμῖν ἀθέατα. φασὶ δ' οὖν Παλαμῶν τὰ τε ἄλλα πρὸς ἀπάτην δρᾶν τῶν ἀπλουστέρων, καὶ θεραπειᾶς δῆθεν τῶν σκανδαλιζομένων κατ' αὐτοῦ ἐπισκόπων. καὶ 15 μὲν δὴ καὶ τῶν αὐτῷ βλασφημηθέντων ἐνῆ κόπτοντά τε καὶ ξέοντα, ξυντιθέναι γὺν ἐν ἄλλαις λέξεσι τὸν βλασφημοῦντα νοῦν τοῖς νέοις τόμοις αὐτοῦ, ἅτ' οὐκ εἰδέναι τῶν ἐπισκόπων ἐχόντων πλέον οὐδὲν ἢ ὅτι ἐξοσται ἃ κακῶς τέθειται, οἷα δ' ἃ μὲν ἐξοσται οἷα δ' αὐτὰ τέθειται τὴν δύναμιν ἐστι, τούτων δ' οὐτ' 20 ἐπαίειν ὅπως οὕτε φροντίζειν. προφέρειν γὰρ καὶ γραφικῶς λέγεται μαρτυρίας, οὐχ ὡς ἔχουσιν ὑγιείας, ἀλλὰ παραφθειρόντα πῆ μὲν ταῖς ἐντομαῖς καὶ παραλλάξεσι, πῆ δὲ ταῖς " παρεξαγα- f. 111 b. γαῖς ὁμοῦ τε καὶ παρεξηγησασιν. ὣν, εἰ βουληθείης, οὐκ ἂν

bent licentiam, iam nulla nostrarum rerum parte aut visa aut audita se melius quam nos eas cognovisse contenderent atque monstrosas et portentosas fabulas confingerent. quas enim res evenisse quidem volebant, factas vero esse non videbant aut quas dicere quidem volebant neque vero, quum aut statim iam refutationes adessent aut non longum abesse suspicarentur, dicere poterant, eas tamen omnes magna cum arrogantia in eo exposuerunt temporis opportunitate inexplorata ementiendi valde freti et se tomum, ut nobis eum inspicere non liceret, apud se reservare posse confisi. dicunt autem Palamam ad fraudem simpliciorum et ad conciliationem episcoporum ei effensorum quum alia facere, tum quasdam blasphemias diffingentem atque eradentem nunc aliis verbis blasphemias sententias novis tomis componere quippe quum episcopi nihil amplius scire possint, quam erasa esse, quae male posita erant; quam autem vim vel erasa vel posita habeant, id nec intelligunt nec curant. testimonia etiam ex sacris scripturis proferre dicitur, non illa quidem sana atque integra, sed partim incisionibus et commutationibus, partim fallacibus et pravis interpretationibus corrupta. quorum, si tibi volenti est, equidem non cessaverim, tibi otium

ἔγωγ' ὀκνήσαιμι σχολὴν ἄγοντι νῦν προφέρειν ἔνια καὶ προτιθέναι σοι βραχείας τινὸς ἀντιρρήσεως πρόφασιν.

Τῷ μὲν δὴ τόμῳ ἐκείνῳ τῆς ἀντιθέτου δυνάμεως, Ἀγαθάγγελε, νῦν ἀωρίαν εἶναι μακρὰν ἀντιλέγειν, σκοπῶν ἀκριβῶς οὐδ' αὐτὸς ἀρνηθεῖς ἂν· πολλοὶ γὰρ ἡμᾶς ἔλλοχῶσι 5 πολέμιοι, τὰς κύκλῳ παρόδους ἀκριβῶς κατέχοντες, καὶ πολλοὶ τῆς ἡμετέρας γλώττης ἐπίβουλοι κάθηται, ἔφεδροί τινες εἰπεῖν φρουροὶ καὶ ἡμεροσκόποι, ἰνδαλμὰ τι ζητοῦντες προφάσεως οἰασοῦν εἰληφέναι, ἰν' ἡμᾶς ἀναιδέστερον ὑβρίσαντες ὁμοῦ καὶ τῆς παρούσης ζωῆς ἀπαλλάξωσι, καὶ δόξωσι λα-10 τρείαν προσάγειν τοῖς νῦν ἡγεμόσι. καί μοι μὲν θανάτου μέλει οὐδ' ὅτιοῦν· συμφυῆς γάρ, καὶ εἰ μὴ τήμερον, ἀλλ' αὔριον ἴσως ἀδήλοισι ποσὶν ἐπικείσεται. τῶν δ' οὖν διωκόντων φειδοί, μὴ πρόφασιν ἡμᾶς ποιούμενοι τὴν θεῖαν αὐτοὶ καθ' αὐτῶν ὀργὴν ἐρεθίζωσι, τούτων δ' οὖν ἕνεκα σιγαῖν 15 ἀνάγκη, καὶ μάλιστα ὅτι μὴδ' ἀνὰ χεῖρας ἔχειν ἡμᾶς ξυνεπεπτώκει τὸν τόμον ἐκείνον, ἵνα πάντως βέβαια καὶ μὴ κωφὰ τὰ προβαλλόμενα ἦ. ἐπειδὴν δ' ὁ τῆς αἰθρίας ἀναλάμψῃ καιρὸς καὶ ἡ προσήκουσα τῇ γλώττῃ παρηρησία προσγένηται ξύν γε θεῷ, τότε δὴ καὶ γὰρ μετὰ σχολῆς ἀναλαβὼν θρηνήσω τὸν νε-20 κρόν μου, καὶ τότε κλαύσομαι πικρῶς ἐπὶ τὸ σύντριμμα τοῦ γένους μου, καταδέσμοις φάναι καὶ φαρμάκοις λατρικοῖς τισὶ τὴν τοῦ τοσοῦτου πάθους ὡς οἶόν τε πειρώμενος φλεγμονὴν

agenti nonnulla proferre et brevis cuiusdam refutationis causa proponere.

Refutationem tomi factionis adversariae, Agathangele, nunc quam maxime intempestivam fore, accurate si rem perpenderit haud diffiteberis; multi enim inimici nobis insidiantur, omnes circumcirca aditus diligenter custodientes, et multi nostrorum verborum captatores assident tanquam stationes et excubiae, causae aliquid simile quaerentes, ut impudenter et contumeliose nos tractatos vita insuper privent. atque iis, qui nunc rerum potiti sunt, officium quoddam praestitisse videantur. mihi quidem mors mimimae curae est; fatalis enim est et si non hodie, at fortasse crastino die incertis gradibus nos invadet. persecutoribus vero quoniam parcere volumus, ne nostra causa divinum in se iram concitent, necesse est tacere, praesertim quum ne in manibus quidem habeamus tomum illum, ut refutatio omni ex parte firma neque debilis atque obtusa foret. simulac vero serenitatis exsplendescet tempus et iusta linguae licentia deo adiuvante suppetet, tunc ego in otio corpus meum mortuum reficiens lugebo et generis mei contritionem acerbe deflebo, alligamentis, ut ita dicam, et medi-

θεραπεύειν. περί γε μὴν τῶν νῦν ἐπισκόπων, οὐ χρή σε θαυ- 4
 μάζειν ὅτι μὴδὲ τὰς πρώτας ἀρχὰς τῶν στοιχείων οἱ πλείους
 ἴσασιν ὑγιᾶς συντιθέναι, τοῖς πολλοῖς γοῦν τῶν βρεφῶν καὶ
 κηπίων ἐπ' ἴσης, ἀλλ' ἀγροικότερον τρόπον τὰ τῶν θείων
 5 δογματῶν . . . τὴν πᾶσαν κενοῦσι σπουδῆν. οὐδὲ μεταπέθειν
 πειρᾶσθαι μηδένα, μηδὲ συναναμίγνυσθαι τούτων οὐδέσι μὴδ'
 ὅτιοῦν· μιστοὶ γὰρ ἅπαντες ὑποψίας. καὶ ὅσον ἐς τὸ καλὸν
 κἀγαθὸν τυφλῶς τε ἔχουσι καὶ ἀμαθῶς, τοσοῦτο δολιότητος
 τε καὶ φθόρου μιστοί. καὶ ῥᾶστα παριόντες διαβαλοῦσί σε
 10 πρὸς τοὺς ἡγεμόνας. πολλοῦ γὰρ εἶναι δεῖν τῇ τούτων πα-
 ραβλεῖν κακίᾳ πᾶσαν παλαιῶν τε καὶ νέων ἀνδρῶν κακοτρό-
 πων κακίαν. εἰ δὲ μὴ ῥᾶδιον ἐκ πρώτης συνοραῖν ὁμιλίαις
 μηδὲ τοῦ τῆς κριτικῆς τῆς ψυχῆς ταμιευομένου δικαστηρίου
 τὰς ψήφους ἀνακρύπτειν εὐθύς ἐλευθερίας καὶ ἀδεκάστους,
 15 ἀλλ' οὖν διὰ τῆς τοῦ χρόνου πείρας ἐξεστὶν ἔχνη λαμβάνειν
 τινά, τῆς φύσεως οἷον ἀναδιδούσης ἀμυδρᾶς εἰκασίας, οὐκ ἐκ
 προνοίας μὲν, ἐκ τοῦ παρήκοντος δ' οὖν, ἐν οἷς ἐνίοτε καὶ ἡ
 γλῶττα λανθάνουσα προδοτικῶς ἀκούσιος γίνεται τῶν τῆς ψυ-
 χῆς ἀπορρητῶν ἀρρωστημάτων, θυμοῦ τινὸς ἐρεθίζοντος ἴσως
 20 καθάπερ πνεύματος τὴν ψυχὴν, ἢ πραγματικῆς οἷας δὴ τινος
 ἔξωθεν ἐπιρροῆς καὶ ἀδοκῆτου φορᾶς. ὅποσαι γὰρ τῶν σω- 5
 ματικῶν ἡ χρωμάτων τε καὶ σχημάτων αἱ παραλλάξεις εἰσὶ l. 112 a.
 τοῖς ἀνθρώποις, τσαυταὶ καὶ τῶν ψυχικῶν ἔξεων αἱ δια-

camentis huius vulneris inflammationem, quantum fieri poterit, curare
 tentans. quod attinet ad episcopos, qui nunc sunt, non debes mi-
 rari, quod ne prima quidem elementorum principia plerique prudenter
 componere sciunt, multis illi quidem rebus parvulis infantibus similes,
 sed radius in divina dogmata suum omne studium impendunt. ne eor-
 um quaequam in meliorem sententiam deducere conemur neve cum
 quoquam vel minimam consuetudinem ineamus! pleni enim omnes
 sunt suspitione et quanta ad res honestas et bonas caecitate et inscitia
 praediti sunt, tanta fraudulentia et invidia scatent atque facillime to
 apud principes criminabuntur. multum enim abest, ut cum istorum
 nequitia conferri possit vel veterum vel recentiorum malitia et impro-
 bitas, quam etiamsi non facile sit ex prima eorum conversatione co-
 gnoscere, ut, quaenam in animis eorum iudicia recondita sint, protin-
 us ingenua et incorrupta suffragia evadant, attamen temporis proce-
 dentis exploratione vestigia quaedam tenere licebit, natura indicia
 quaedam obscura non consulto, sed obiter edente; interdum etiam lin-
 gua sua sponte clam prodit animi arcana vitia affectu quodam fortasse
 tanquam flatu aut vi quadam efficaci extrinsecus illata et inopinata

φοραί. καὶ τοῦτ' εἰς ἀπειρίας ἴδοις ἂν ἐκτεῖνον τοὺς δρό-
 μους πελάγη, στάσιν ἀληθῶς οὐ δυνάμενον οὐδαμῆ ποτὲ
 γνώσεως ἔχειν. πᾶσάν τε γὰρ ὑπερβαίνει σχολαστικὴν ἀν-
 θρώπων σοφῶν ἐπίνοιαν, καὶ πάσας ἄρδην ἐπιστημονικὰς καὶ
 τεχνικὰς μεθόδους μακρὸν καὶ ἡδύ τι γελώσῃ περιφανῶς ὑπο- 5
 τίθῃσι χλεύῃ. ἢ γὰρ ἂν οὐδ' ἐλαχίστου σφίσι εἶδει διερευ-
 νᾶν ὅστις ἂν εἴῃ λόγος τῶν τῆς ψυχῆς βραβευτῆς ἀσφαλῆς
 ἀπορρητίων. οὐδ' ἂν οὐδέσιν εἶδει τοῦ λοιποῦ τῶν ἐξωθεν
 ἡθῶν καὶ χρωμάτων, ἀφθόγγοις ταυτί φωνᾷς ἀναδιδασκόν-
 των, ἀμυδρῶς μὲν πρότερον τελειωτικῶς δ' αὖ προχωροῦσης 10
 τῆς πείρας, ὡς εὐχερέστερόν πως ἔχειν ἡδὴ κατὰ τὰς πρῶ-
 τας αἰτίας καὶ διαλήψεις ὅπως ποτὲ τῶν τῆς ψυχῆς χρω-
 μάτων καὶ διαθέσεων παραπέμπειν, κατὰ τι γνώριμον ἡρέ-
 μα καὶ κατὰ μικρὸν αἰεὶ ἀναφέρειν τὸν τῆς συνεχοῦς εἰκα-
 σίας εἰρμόν, καὶ ἐπερείδειν τοῖς πρώτοις ἔχουσι τὰς κατόπιν 15
 ἐφόδους τῶν ἀναλογισμῶν. ὁρῶν γὰρ ὡς κακὰ τῶν οἰκείων
 οὐδὲν οὐδαμῆ οὐδενὶ ποτε οὐδ' αὐτοὶ γε ἐγκαλλωπιζέσθαι
 ἔχοντες ἐπὶ τὰφανὲς καταφεύγουσι τῶν ὀνείρων, τοῖς τὰς
 τραγῳδίας γράφουσι ἤκοντες ἐς ταῦτόν, οἷς αἰ καταστροφαι
 καὶ ἐσχατιαὶ τῶν δραμάτων θεοῦ τινὸς ἐκ μηχανῆς προσδέον- 20
 ται, μὴ δυναμένοις ῥαδίως ψευδῶν καὶ παραλόγων προτά-
 σεων ὑποθέσεων εὐφυνὲς ἐπάγειν τέλος. καὶ οὗτοι γὰρ τὰ

concitacione animum impellente. quot enim sunt hominibus corporis
 colorum et habitus mutationes, tot etiam animi affectuum differentiae,
 quos in infinitum et immensum extendi facile videris, ita ut cognitio
 revera nunquam certum quendam statum obtinere possit. ea res enim
 omnem virorum sapientium cruditionem et cogitationem superat et om-
 nes omnino rationes doctrinae artisque illudit et tanquam vehementi
 atque dulci risui manifesto supponit. haud minimae profecto curae
 iis debebat esse, perscrutari, quam ratione reconditi animi sensus
 certo diiudicari possent. tum quidem nemini in futurum opus esset
 externis moribus et coloribus, qui tacitis quibusdam vocibus de iis
 nos edocent, initio quidem tecte atque obscure postremo autem pro-
 cedente exploratione iam facilius etiam ad primas causas et institu-
 tiones colorum et habitus animi ducunt atque sensim paulatimque
 continuae comparationis ordinem illustrant primisque vestigiis inse-
 quentem observationum cursum superstruunt. ad incerta somnia con-
 fugiunt eodem more, quo tragoediarum scriptores in conversionibus et
 exitu fabularum deo quodam ex machina opus habent, quum ipsi non
 facile propositionum falsarum et rationi non consentaneorum finem
 aptum adducere possint. atque isti quoque falsas ex somniis praedi-

πέρατα τῶν ψευδῶν ἐξ ὀνείρων ἡ προρρησεων εἰς τὸναντιόν
 ὀρῶντες ἰόντα, τὸ τῶν ὀνείρων αὐ ἀιτιῶνται ἀμφισβητήσι-
 μον. ἡδέως δ' ἂν ἔγωγ' ἐροίμην αὐτούς, πῶς τοῖς αὐτῶν
 5 ἔργοις ἐναντιοῦται θεός, καὶ τὰς τῶν προρρησεων ἐκείνων
 δυσσεβεία καθ' ἡμῶν τὸ κράτος ἢ βασιλεία παρέχει τερανό-
 τερον· τότε γὰρ καὶ ζημίαι προσγινοῦνται, βασιλεῦσι μὲν
 περὶ τὰ φίλτατα, Ῥωμαίοις δὲ κοινῇ περὶ τὰς πόλεις καὶ τὰ
 δημόσια τε καὶ καθ' ἕκαστα πράγματα, καὶ ναυαγίων οἶον
 10 ἐμπέλονται πάντα καὶ κινδύνων παντοδαπῶν· ἐχρῆν γὰρ
 εὐδαιμονίαν ἀποδιδόναι σφίσι πραγμάτων καὶ πλάτος ἀρχῆς,
 αὐτ' ἐκδικηταῖς τῶν πατρίων ἐθνῶν καὶ δογμάτων καθισταμέ-
 νοις καὶ κολασταῖς τῶν ἀνόμων, καὶ μὴ μᾶλλον παρὰ τοσοῦτον
 αὐξῆσαι τὰ χεῖρω παρ' ὅσον αὐξῆσαι αὐτοὶ τοῖς καθ' ἡμῶν παρέχουσι
 15 διωγμοῖς. δυοῖν γὰρ ἔποιετ' ἂν θάτερον, ἢ τὸν θεὸν ἄδικον
 εἶναι νομίζειν ἐναντιούμενον τοῖς, ὥς αὐτοὶ γε δήπου φαῖεν
 ἂν, ὑπερμαχοῦσι τῶν θεῶν δογμάτων, ἢ δίκαιον ὄντα, σφί-
 σιν ἄδικα δρῶσι περιφανῶς ἀντιπράττοντα, πράττειν καλῶς,
 ἵνα τοῖς ἀσυνέτοις ἐγγίγηται σύνσεις καὶ τῶν καθ' ἡμῶν ἀν-
 20 τοῖς πραττομένων μετάνοια. ἀλλ' ὁ νοῦς αὐτῶν εἰς ἀπόνοιαν
 ἐμπεσὼν ἐκτετύφλωται, καὶ σύνεσιν πῦσαν καθάπαξ " ἀπει- f. 112 a.
 παντο.

Ἄλλὰ γὰρ ἐπειδὴ περ οὐπω καὶ τήμερον τοῖς τοῦ Πα- 7

ctiones contrarium exitum sortiri quum videant, somniorum rursus ac-
 cusant ambiguitatem. lubenter vero equidem eos rogaverim, qui fiat,
 ut deus eorum facinoribus adversetur et semper spes ex praedicationi-
 bus conceptas in contrarium vertat, quum praesertim eorum impie-
 tati in nos imperatores maiorem atque evidentiore vim addant. im-
 peratores enim rebus carissimis orbantur, Romanorum urbes resque
 publicae atque privatae detrimenta capiunt, omnia veluti naufragiis
 omnique discriminum genere implentur. debet vero deus iis rerum
 felicitatem et imperii amplificationem praebere, utpote patriorum in-
 stitutorum atque dogmatum vindicibus et illegitimorum castigatoribus.
 neque vero iis eo maiores calamitates infigere, quo magis nostram
 persecutionem intendunt. ex duobus enim alterum necessario conse-
 quitur, ut aut deus iniustus habeatur, quum divinorum dogmatum de-
 fensoribus, quo nomine sese ipsi facile appellaverint, adversetur aut
 ipse iustus iis iniuste agentibus quum sese manifesto opponat, bene
 faciat, ut imprudentibus prudentiam et eorum, quae in nos commise-
 runt, poenitentiam iniiciat. sed mens eorum in dementia praecipit
 delata omnem omnino exiit prudentiam.

Sed quoniam nondum usque hodie, quum peregrinatus fueris,

λαμᾶ δυσσεβείσιν ἐντετύχηκας γραμμασιν ἔκδημος σύγες ᾧν, ἐνός ἐγὼ καὶ δυοῖν τῶν ἐκείνου νῦν ἐκ τοῦ σχεδὸν μνησθεῖς ἀπαλλάξομαι, ἔν' ὡς ἐκ κρασπέδου τὸ ὕφασμα, γνοίης ἂν καὶ αὐτὸς ὅπως ἐκ μοχθηροτέρων ἐκείνος προλήψων, σπερματικῶς ἐγκυμμένων ταῖς ἐκτετυφωμέναις αὐτοῦ διανοίαις, δήμεν5 τοςαύτης κακίας ὁ κάκιστος ἐξημεύεζατο. ἐπεὶ γὰρ μετὰ πολλούς τινας δρόμους βίη καὶ μόλις τῆς ἐς Θεσσαλονίκην εἰσόδου τετύχηκεν, ἐὼ λέγειν ὅποσα θεόθεν ἐδείχθη σημεῖα τὴν εἰσόδον αὐτόχρομα τούτου χλευάζοντα καὶ ἀποτρεπόμενα· ἔστι γὰρ ἀπάντων διηγουμένων ἀκοίειν συχνά· ἐς δὲ τὸ 10 θεῖον τέμενος τὴν ἱερὰν σὺν ἄλλοις ἱερεῦσι τελοῦντος θυσίαν, κατὰ γῆς κενωθῆναι συνέβη τὰ δῶρα τοῦ θεοῦ κρατῆρος πάντων οὖν καταπεπληγμένων ἐπὶ τῇ γεγονότι, μὴ θορυβεῖσθαι παρήγει, εἰ γὰρ τὸ τοῦ Χριστοῦ, φάσκων, τότε χεῖρ ἀἷμα τοῖς Ἰουδαίοις καταπεπάτηται, καινὸν οὐκ ἂν εἶη τὸ 15 ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀγιαζόμενον τοῦτο πάσχειν ταῦτά κατὰ σύμβασιν οὕτως· ὄρας οἷας προλήψεις ἔχων ἐκ πολλοῦ πεφώραται κὰν τούτῳ· οὐ γὰρ δὴ σῶμα γίνεσθαι καὶ αἷμα Χριστοῦ κατ' ἀλήθειαν οἶεται τὸ διὰ τῶν θεῶν τῆς ἱερουργίας εὐχῶν ἀγιαζόμενον, ἀλλ' ὥσπερ ὑφειμένον εἶναι λέγει 20 θεὸν τὸν υἱὸν καὶ τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας ἕτερον ἐν πολλοῖς τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, οὕτως ἔτι τοῦ ἱεροῦ σώματος ἐκείνου τοῦθ' ὑφειμένον καὶ πολλῶν διαφορῶν ἐκείνου, καὶ

impios Palamae libros legeris, unius ego vel duarum rerum breviter mentione facta dicere desistam, ut quasi ex fimbria textum ipse rationem cognoscas, qua iste ex nefariis opinionibus animo fastu tumente insitis atque innatis tantae improbitatis molem improbissimus evomuerit. quum enim multos quosdam post cursus Thessalonicae introitum vix atque aegre nactus esset, omitto dicere, quanta divinitus data sint signa introitum eius statim deridentia atque aversantia. id enim ex cuiusvis sermone accipi potest. quum vero, eo in sancto templo cum ceteris sacerdotibus divinam rem faciente, accideret, ut sacri calicis dona in terram effunderentur omnesque ob hanc rem essent stupefacti, ipse bono eos animo esse iubet dicens, si olim Christi sanguis profusus ab Iudaeis conculcatus sit, non sane mirum esse, si idem huic sanguini ab hominibus consecrato sic fortuito accidat. vides, qualibus iam diu opinionibus deditus etiam in hac re deprehendatur. non enim panem atque vinum sanctis sacerdotum precibus consecratum verum corpus et sanguinem Christi fieri credit, sed, ut filium inferiorem deum esse et a patris substantia diversum in multis suorum librorum dicit, ita etiam hocce inferius esse sancto illo

μη εἶναι δῆπουθεν καιρὸν εἰ περιφρονοῖτο τοῦθ' ὑφ' ἡμῶν
 ὡς ἐκείνο πάλαι τοῖς φονευταῖς Ἰουδαίοις ἐκείνου. ἔν μὲν
 δὴ τοῦθ' ἱκανὸν ἐπὶ τὰς πρώτας αἰτίας καὶ διαλήψεις τῶν
 ἀφανῶν ἀρρωστημάτων τῆς ἐκείνου ψυχῆς ἀναφέρειν σου
 5 τὴν διάνοιαν καὶ ἐπειρεῖσθαι ὡς ἐπὶ Θεμελίῳ τὰς κατόπιν
 ἐφόδους τῶν ἀναλογισμῶν· δεύτερον δ' ὅτι πολυθεῖαν ἐγκα-
 λούμενος, μηδὲ γὰρ Ἰουδαῖος ἔφασκεν εἶναι μηδὲ τῶν Ἰσμαη-
 λιτῶν εἷς, ἔν' ἓνα σέβῃ Θεόν. ἐγὼ δὲ καὶ πλείω καὶ μείζω
 συνείρειν ἐθέλων τῆς αὐτῆς ἐχθόμενα κακίας, καὶ δεικνύειν
 10 καὶ ἀναπτύσσειν ὁπόσους τῆς ἄσβεστίας ταμιεύει τὰ βραχέα
 ταυτὶ θησαυρούς, δυοὺς ἕνεκα παρήμι, ἐνὸς μὲν ὅτι σοφὸς
 ὢν καὶ αὐτὸς ξυνηκας ἀκούσας εὐθύς, γνώσῃ δ' αὐτὸ τελεώτε-
 ρον ταῖς ἐκείνου βιβλοῖς ἐντετυχηκώς, δευτέρου δ' ὅτι και-
 ρὸν ἀπίεσαι σε οἰκᾷδ' ἀρτίως ἀρμόττοντα οἶομαι εἶναι, πρὶν
 15 τοὺς κύκλῳ πανόπτας αἰσθῆσθαι καὶ τοὺς πικροὺς τῆς ἐμῆς
 δεσμοφύλακας τύχης.

Καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον, καὶ ὁ καλὸς Ⓢ
 Ἀγαθάγγελος τοσαῦτ' εἰπὼν καὶ ἀκούσας ἀπῆει " νύκτωρ, f. 113 a.
 μηδενοῦ τῶν ἐμῶν δικωτῶν αἰσθόμενον. χρόνον δ' ἐκείθεν
 20 ἑξαμηνιαῖον ἀνὰ τὴν πόλιν ταυτηγὶ διατετριφώς, καὶ Βυ-
 ζαντίων τοῖς προύχουσιν ἐπὶ τῆ σοφίᾳ καὶ δόξῃ συναναμιγ-
 νύμενός τε καὶ ὁμιλῶν εὐφυνῶς, καὶ τοῖς πρὶν ἠκουσμένοις τὰ

corpore et multum ab eo diversum putat neque profecto ita mirum
 esse, si hoc a nobis contemnatur, sicut illud quondam ab Iudaeis,
 Christi interfectoribus. hoc unum sufficit ad primas causas et rationes
 reconditorum animi vitiorum cogitationem tuam referre in iisque ve-
 luti in fundamento insequentem contemplationum ordinem collocare.
 secundum autem polytheismum iste advocavit; dixit enim, se nec
 Iudaeum nec Ismaelitam esse, ut unum deum coleret. quamquam vero
 plura ac maiora, quae ad eandem improbitatem pertinent, referre vel-
 lem tibi que demonstrare et explicare, quantam improbitatis molem haec
 pauca in sese habeant, omitto tamen duabus ex causis, primum qui-
 dem, quod ipse, qua es sapientia, id statim audiens intellexisti atque
 accuratius etiam cognosces libris eius perlectis, deinde, quod nunc
 tempus esse arbitror, domum ut abeas, priusquam oculi speculatores
 circumcirca dispositi et meae sortis severi custodes te animadvertant.

Atque haec quidem ita sese habebant. honestissimus autem
 Agathangelus, quem haec dixisset et audivisset, abijt noctu, nullo
 meorum persecutorum sentiente. dein sex per menses in hac urbe
 commoratus et cum Byzantiis sapientia ac gloria insignibus conver-
 satus eorumque consuetudine bene usus quum eorum, quae ante au-
 dierat plurima in ordine continuum maxima ex parte congressisset,

πλείω κατὰ τὸ συνεχές ἠθροικῶς, ἤκεν αὐθις ὡς πρότερον ἡμῖν τὰ λειπόμενα ἀπαγγέλλων ἐξῆς. ἦσαν δὲ τοιαδί.

- 10 Τοῦ Γαλατωνύμου, φησί, φρουρίου γῆς καὶ θαλάττης ἀποκλεισθέντος, καὶ τῶν ὀλκᾶδων αἰ τὴν σιτοπομπίαν αὐτῷ ἐκόμιζον ἐκ τῆς ἄνωθεν θαλάττης, ἀφρημένον πρὸς τῶν Βε-5 νετικῶν, ὡς εἶρηται, τεσσαρεσκαίδεκα μακρῶν ἐκείνων νεῶν ἄτοιμα ἔτοιμα ἐνὶ κάκειθεν ἔπειτα τὴν τοιαύτην μάχην διαδεξαμένου τοῦ βασιλεως, καὶ τριήρεσι μὲν ἐκ θαλάσσης δέκα, στρατιωτικῶς δ' ἐξ ἠπείρου δυνάμεσι μαχομένου, σπάνις μακρὰ τῶν ἐπιτηδείων τοὺς ἔνδον κατέχευε Λατίνους. διὸ πρὸς βεῦται 10 πρὸς αὐτοὺς ἐλέησας ὁ βασιλεὺς, δι' ὄρκων σφᾶς ἀζημίους βεβαίων ἀφιέναι, εἴτ' αὐτόθι καθῆσθαι βούλοιντο, εἴτ' οὐδ' ἔπειτα εἶσθαι ὅπῃ βούλοιντο, καθαιρεθέντος πρότερον τοῦ τὸ φρούριον τειχιζόντος νεοπαγοῦς περιβόλου. πρὸς ἃ τετρατευσάμενους ἐκεί-15 νους τὰ τε ἄλλα τῆς εἰσθυσίας καὶ νῦν ὄφρυνος ἀποκρίνασθαι, καὶ μὲν δὴ καὶ ὅτι, εἰ μὲν ἐνὶ θεῷ τῷ παντὸς ἐλάτρευες ποιητῆ δηλαδὴ, ἦν ἂν ὠρισμένη μνήμη τὰς τῶν ὄρκων ἀσφαλείας ἐγκλειόντας, ἀφρόντιδα βίον ἐν ἀτειχίστῳ διάγειν χωρῖφ. νῦν δ' οὐκ εἰδῶσι τίνοι τῶν ἀπειρῶν οἷς λατρεύεις θεοῖς τὰς τῆς πίστεως νέμεις ἐγγύας, δεδιέναι μὴ συναρπασθεῖσιν ἔπειτα 20 τὰς ἀκοᾶς διὰ τε τῆς ὁμωνυμίας καὶ τῆς τοῦ μόνου θεοῦ προσηγορίας, ἐς τὴν τῆς ἀπειρίας ἐκείνης ἀνάχυσιν καταδύντας, ἀπειροῖς περιαντλεῖσθαι γένηται ναυαγίους ἡμῶν αὐταῖς

venit iterum, ut antea, quae restarent nobis deinceps nuntiaturus. haec autem nobiscum communicavit.

Galatae, inquit, castello terra marique intercluso navibusque onerariis, quae commeatum ex superiori mari ei advexerunt, a Venetis quattuordecim navibus longis, ut supra demonstravimus, anno ante privato, quum imperator iam certamine suscepto decem triremibus ex mari, copiis pedestribus ex terra continenti rem gereret, factum est, ut Latini magna necessariorum rerum inopia intus premerentur. quare imperator misericordia commotus ad eos misit legatos, per quos iurando interposito promisit, se eos impune dimissurum esse sive ibi considerare vellent, sive abire, quo liberet, deletis tamen antea moenibus castelli recens extractis. ad haec illi gloriantes quum alia arrogantia etiam nunc usitata respondere, tum si quidem unum deum rerum universitatis creatorem coleret, firma memoria iurisiurandi piguora includentibus sibi securam vitam etiam in loco non munito licere degere; quoniam vero nescirent, cuinam innumerabilium, quos veneraretur, deorum fidei sponsionem fecisset, timere se, ne, simili huius dei nomine et appellatione unius dei auribus inductis in fraudem, in

ψυχὰς καὶ αὐτοῖς σώμασι. ταῦτ' ἀκούων ὁ βασιλεὺς και- 11
 ρίαν, φησὶν, ἐνόμιζε δέχεσθαι κατὰ τῆς καρδίας πληγὴν, καὶ
 μεμελέτηκεν ἀντ' ἄλλον φαρμάκου, τόν τε Ἀλεξανδρείας πα-
 τριάρχην καὶ ἅμα τὸν τῆς Ἀντιοχείας δώροισ περιελθῶν καὶ
 5 πύρωθεν, ἐνδημήσαντας πείθειν ἐνταυθοῖ συνθέσθαι τοῖς
 πέοις καὶ παρανόμοις τόμοις, καὶ ὑπογράψαντας εἶναι καὶ αὐ-
 τοὺς τοῦ λοιποῦ γε δμόφρονας, ἐς τὸ τῶν τρόπων ἐκείνων
 ἀπιδῶν καὶ θαρρήσας ἀπλοῦν καὶ τὸ τῶν γραφικῶν μεθόδων
 ἀποίκιλον, καὶ καθολικὴν ἐνταῦθα τὸ μερικὸν ἐκείνο καὶ λη-
 10 στρικὸν ὀνομάζειν ἔχειν ἤδη συνέδριον σύνοδον, καὶ οὕτω τοῦ
 λοιποῦ τῶν ὀνειδιζόντων καταφρονεῖν ὡς ἀφρόνων, καὶ μη-
 δαμῆ καταπλήττεσθαι. οὕτω τῇ ἑαυτοῦ πιστεύων εὐθύνειν
 ἅπαντα γνώσει, παντάπασιν ἀμελῶν ὀρᾶται προνοίας Θεοῦ.

Ἦδη δὲ τοῦ φθινοπώρου περὶ τὰς τοῦ ἀρκιτοῦρον ἐπι- 12
 15 τολὰς γενομένου, φήμης ῥυείσης ὡς Βενετικαὶ τριήρεις ὑπὲρ
 τὰς ἑκατὸν τὸν Ἴόνιον παραλλάξασαι κόλπον, καὶ τὸ Ἀδρια-
 τικὸν ἐν δεξιᾷ καταλειοπυῖται πέλαγος, τὰς Κερκυραίων καὶ
 Ζακυνθίων καὶ Πελοποννησίων παραπλέουσι πόλεις, ξενολο-
 γουσαί τε καὶ τῶν ἐκείθεν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας, ὅποση στρα-
 20 τεύσιμος εἶη, μισθοῦ στρατεύεσθαι πείθουσαι μᾶλα τι βριθόν-
 τος (μεγέθει γὰρ εἶναι μεγίστας ἐκείνας τὰς ναῦς, καὶ πλη-
 ρώματος δεῖσθαι μείζονος ἢ τριακοσίων ἑκάστην ἀνδρῶν),

infinita illa aestuaria immersi ingentibus animarum et corporum nau-
 fragiis obruerentur. quod quum audivisset imperator, mortiferam cordi
 suo plagam inflictam ratus pro quavis alia medicina Alexandrinae et
 Antiochiae patriarchas, antea iam ex longinquo donis circumventos
 tumque hic commorantes eo adducere studuit, ut novis et illegitimis
 tomis subscriptione adstipulati in futurum secum idem sentirent, spec-
 tans quippe ad morum simplicitatem et incallida incomptaque eorum
 doctrina fretus, ut particulare illud atque praedatorium concilium iam
 catholicam synodum nominare, sibi opprobria facientes in futurum ut
 insanos contemnere ac nullo pacto conturbari posset. ita nulla pror-
 sus divinae providentiae habita ratione sua ipsius cognitione confusus
 omnia moderatur.

• Auctumnus vero quum iam circa ortum Arcturi esset rumore
 disperso, Venetas duxit tres plus centum sinum Ionium praetervectas,
 mari Hadriatico dextra relicto ad Corcyraeorum et Zacynthiorum ac
 Peloponnesi urbes adnavigantes milites mercenarios et aetatis robur,
 quod arma ferre posset, inde ad militandum mercede ingenti evocare
 (naves enim illae erant maximae, ut singulae numero maiore quam
 trecenorum hominum indigerent), naves speculatoriae classis Genuen-

αἱ προφυλακίδες τριήρεις τῆς ναυτικῆς τῶν Γενοουιτῶν δυνάμεως πεθόμεναι τὴν ταχίστην ἤκον ἀγγέλλουσαι, καὶ ἅμα
 f. 113 b. ὀτρύνουσαι μηδὲν μελλήσαντας " Χίου αὐθημερόν τε ἀπαλάττεσθαι καὶ ὄλαις κώπαις εὐθὺ Βυζαντίου ἐλαύνειν· εἶναι γὰρ βέλτιον ἐκεῖ τὴν τῶν πολεμίων ἐφοδὸν περιμένειν, ὅπῃ δὴ 5
 καὶ τὸ Γαλατῶνυμον φρουρίον εἴῃ ἂν πολλὴν τινα καὶ παντοδαπὴν παρέχον ὠφέλειαν. ἄραντες εὐὴ εὐθὺς ἐκεῖθεν ἐξήκοντα ταῖς πύσαις ναυσὶν ἀφίκοντο πρῶτον ἄχρι καὶ ἐς τὸ τοῦ Ἑλλησποντίου στόμα πορθμοῦ, καὶ αὐτόθεν ἐς Τένεδον καθωρμίσαντο. ἔνθα συχνὰς διατετελεκότας ἡμέρας, πολέ- 10
 μιον ἔφηναν οὐδαμῇ τὸ παραπάν οὐδ' ἔνοπλον ἔργον οὐδέν, ἀλλ' ἀγορᾶν αἰτήσαντες καὶ λαβόντες μετ' εἰρήνης ἐκεῖθεν ἀπήλλαξαν. καὶ τοῦτο ποιοῦντες ἤρεμα τὰς ἐν θαλάττῃ Ῥωμαϊκὰς παρέπλεον πόλεις ἀπάσας, ἄχρι καὶ ἐς τὴν Πείρινθον τὴν καὶ Ἡράκλειαν καλουμένην. ἐνταυθοῖ δ' οὐκ εὐμενοῦς 15
 οὐδὲ φιλανθρώπου τῆς ἀγορᾶς τῶν ἐπιτηδείων τυχόντες, ἔστησαν ἀλύοντές τε καὶ μαθεῖν περιμένοντες ἐκ τοῦ Γαλατῶνυμον φρουρίου, εἰ τὴν ὑπόδοχὴν ἀξίαν τοῦ στόλου παρεσκευάσαντο· φθάσαντες γὰρ ἐκεῖ τριήρεις προῦπεμψαν δέκα. μεταξὺ δὲ λάχανα παρεξιόντες ξυνέλεγον καὶ βοτάνην 20
 ἔνιοι τῆς ναυτικῆς δυνάμεως ἐκ τῆς χώρας, ἡμερήσιον ἐντεῦθεν τῇ γαστρὶ μνηστεύοντες τράπεζαν· μακροῦ γὰρ τιμῆ καὶ
 118 πολυημέρῳ δαπανώμενοι διετέλουν λιμῶ. οἱ γὰρ μὴ Ἡρα-

sium de ea re certiores factae quam celerrime Chium contenderunt, nuntium eo perlaturae suosque excitaturae, ut nulla mora interposita eodem die navibus solutis remis ventis Byzantium tenerent, ibi enim melius esse hostium ingressum exspectare, quam castellum Galatae multas atque varias opportunitates praebiturum esset. inde igitur ancoris sublatis cum integris sexaginta navibus primum ad introitum freti Hellepontici venerunt, deinde ad Tenedum naves constituerunt. complures ibi commorati dies nulla re hostili aut bellica commissa, sed commeatu petito atque accepto cum pace inde abiere. tali ratione etiam ad omnes Romanorum urbes maritimas paulatim advehantur, donec Perinthum, quae etiam Heraclea appellatur, venirent. ubi quum nec benigne nec humaniter res necessarias emendi copiam impetrarent, magna affecti difficultate commorabantur, ex Galatae castello, quo antea decem triemes praemisissent, nuntium expectantes, num idoneum classis receptaculum parassent. interea autem nonnulli militum classicorum e navibus egressi olera atque pabularia ex agro quotidianum ventriculo cibum petentes colligebant, magna quippe per complures dies fame exhausti. Heracleotae autem tanquam de-

κλεῶται, καθάπερ θεηλάτῃ πληγέντες ἀγνοίᾳ τὸν νοῦν, ἀντ' ἄλλης ξενίας ἐνίδραν ἐκεῖ προλοχίζουσι πρὸ τοῦ στόλου τυκτός, ἅμα δ' ἔφ' συχνούς οὕτωςί τῶν Λατίνων συνειληφότες ἀπέκτειναν. τοῦτο πρὸς ὄξειαν σφᾶς ἠρέθισεν ὄργην, καὶ 5 τοὶ καὶ βουλομένους μάχης ἀπέχεσθαι πάσης, ἄχρις ἀφικομένους ἐς Βυζάντιον περὶ εἰρήνης πρσβεύσασθαι, καὶ πᾶσι τρόποις ἐπαγγελιῶν καὶ πάσαις δόξοις χρημάτων περιεληλυθῆναι τὸν βασιλέα, καὶ πείσαι τὰς τῶν Βενετικῶν σπονδὰς ἀπειπάμενον ἀνθελέσθαι τὰς σφῶν. ὅθεν ἐπὶ πολλὰς τὰς 10 ἔθρας γνωσιμαχῆσασι καθ' ἑαυτούς καὶ μάλα γέ τι ἀνεκτα ἐδόκει σιωπήσαντας τὸ συμβᾶν παρεληλυθῆναι ἀτόπημα, καὶ μάλιστα τῆς ναυτικῆς καὶ πολυμιγοῦς ἀναρχίας ἐκριπιζούσης καὶ ἀναφλεγούσης τὸν πόλεμον. διόπερ ἐς τὴν ὑστεραίαν ἔωθεν οἱ ναύαρχοι τὰ πολεμικὰ τῶν σημείων ἐνεκελεύοντο 15 δὴ τοῖς σαλπικτιαῖς ἀνακρούεσθαι, καὶ οὕτως εἰς ἄμυναν ἔνοπλοι πάντες ἐκπηδήσαντες περισειρατοπέδευσαν τὴν πόλιν. καὶ ἅμα τὰς πύλας ἀναμοχλεύσαντες πάσας, ἐν ὧραις εἶλον δυοὶ μεοτὴν οὖσαν οὐ μόνον τῶν πάλαι οἰκητόρων αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ὅσοι τὰς ἔξω κόμας τῆς Θυράκης διὰ συχνὰς τῶν 20 ἔθρων ἐφόδους λιπόντες ἐν τοῖς αὐτῆς μετακίσθησαν, πλοῖτον παρτοδαπὸν ἐκεῖ συμφορήσαντες. καὶ μὲν δὴ καὶ εἰσεχέοντο πάντες ἀπανταχόθεν Λατίνοι, καὶ πᾶσαν ἠνδραποδίζοντο ἡλικίαν ἐλείνωσ, ὅση μὴ δρασμῶ τὴν σωτηρίαν ἔφθῃ πορίσασθαι. τῆνικαῦτα δ' ἀπῆν ὁ τῆς πόλεως ἐπισκοπικῶς 14

mentia divinitus immissa perciti pro hospitalitate insidiis noctu ante classem structis sole oriente multos ex Latinis captos interficiunt. quae quidem res acrem hisce iram movit, quum praesertim omni certamine abstinere constituissent, donec Byzantium venirent, ut de pace agerent et omni genere pollicitationum et pecuniae largitionibus imperatorem circumventum eo adducerent, ut foedere cum Venetis spreto secum societatem iniret. quare multas quidem horas pendebant animis: attamen non ferendum videbatur, si flagitium in se commissum impunitum omittere vellent, classicis praesertim varie tumultuantibus bellicae certamen moventibus et accendentibus. insequenti igitur die solis ortu quum praefecti classis belli signa tubis edi iussissent, omnes armati ad ultionem sumendam egressi urbem cingunt et omnibus portis effractis duarum horarum spatio capiunt urbem, referant non solum veteribus incolis, sed etiam iis, qui exteris Thraciae vicis propter crebras gentilium incursiones relictis eo sedes cum magnis divitiis transtulerant. irruunt ab omnibus partibus Latini et omnes omnis aetatis misera servitute afficiunt, qui non fuga salutem sibi quaesive-

προϊστασθαι λαχὼν Κόκκινος· οὕτω γὰρ ἐκαλεῖτο διὰ τὸ
 πυρῶδες καὶ ἄγριον τῆς ὄψεως ὁ ποιμενικὸς πατήρ. ἔτυχε
 γὰρ ἐν Βυζαντίῳ, ταῖς μὲν τοῦ Παλαμαῖ καινοφρονίαις πάση
 γνώμῃ καὶ σπουδῇ συμμαχῶν, τοῦ δὲ ποιμνίου μικρὰ φρον-
 l. 114 a. τίζων, καὶ τὸν μὲν κατὰ τῆς εὐσεβείας ἄναρριπίζων ἐνταν- 5
 θεὸν διωγμὸν, τῷ δὲ βασιλεὶ προφοιβαζόμενος ἔξ ὀνειρών, καὶ
 τοῦ τοιοῦτου μαντικῷ τρίποδος ὑπισχνούμενος τὰ μεγάλα τε
 καὶ ἀπόρητα, κλήρους ἀρχῆς δηλαδὴ καινοτέρους, καὶ πάσας
 ἐφάσκει καὶ ἐσπερίου λήξεως ἐπικράτειαν ἄμοχθον αὐτίκα μάλα
 τι ἐφομένην τῷ διωγμῷ. ἀλλὰ γὰρ ἐπειδὴ πρὸς πᾶν τοῦ- 10
 ναντίον ἐχώρει τὸ τοῦ Κοκκίνου μάντευμα, πολλὴν παρεῖχε
 τὴν ἀπορίαν τῷ βασιλεὶ, καὶ ἂ χθὲς καὶ πρότριτα προσέτετό
 τε καὶ σφόδρα ἀσμένως ἐπίστευε, νῦν ἐς ὑμφιβόλους ἔρριπ-
 τεν ἐνοίας, καὶ τρικυμίαν εἶχε λογισμῶν, καὶ ἀπεσείετο τοὺς
 λήρους ἐκείνους, καὶ πολλαῖς ἐπειρᾶτο μέμψει βαπτίζειν 15
 τοὺς οὕτως ἐπ' αὐτοφώρῳ ψεύδεσθαι οὐκ ἐρυθριῶντας. ἀλλ'
 ἐγγύθεν αἰθίς ὁ τὰς μαντείας εἰσάγων ἐστώς, καὶ παρῆξ-
 γούμενος τὴν ἀλήθειαν, ἔπειθε πάλιν τὴν ἀθροικτὴν ὑποτρέ-
 χων ἀπλότητα, καὶ τὸναντίου πνεύματος ἐνέργειαν ἔφασκεν
 εἶναι, ἵνα τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας σβέση θυμὸν, καπηλεύσας τὸν 20
 δρόμον τοῦ διωγμοῦ. εἶναι δὲ καὶ δοκιμὴν τινα τοῦτ' ἔφα-
 σκεν αὐτῷ Θεοῦ, καὶ τῆς μελλούσης ἰσως εὐδαιμονίας γίνε-

rant. tunc aberat Coccinus, qui episcopatum urbis sortitus erat. Coc-
 cinus enim pastorius pater ab igneo et efferato vultu appellabatur.
 versabatur tum temporis Byzantii, ubi novis Palamae commentis omni
 animo atque studio deditus gregis sui parum habita ratione verae fidei
 persecutionem accendebat, imperatori vero ex somniis et tripode ne-
 scio quo vaticinio magnas sane atque ineffabiles res pollicebatur, im-
 perii nimirum amplificationem, orientis et occidentis ditionem, quae
 nullo negotio persecutionem e vestigio insecuturā esset. at enimvero
 quum Coccini praesagium prorsus secus caderet, in magnas iniectus
 est difficultates imperator, ut quod heri vel nudius tertius admisit et
 lubentissime credidit, id iam ambiguus versaret cogitationibus et vehe-
 mentissima consiliorum fluctuatione agitated nugas istas abiceret atque,
 quos non puderet in tam manifestis mendaciis deprehendi, multis op-
 probriis obruere conaretur. sed rursus ille praesagiorum auctor ad
 eum accedit; veritatem falso interpretando et certam simplicitatem
 transcurrendo eum sibi reconciliat; hanc adversarii cuiusdam spiritus
 esse vim dicit, qui ardorem pietatis restinguere et persecutionis cur-
 sum fraudulentē inhibere velit. „haec etiam exploratio quaedam est,
 inquit, a deo instituta et praelusio fortasse futurae beatitudinis, ne

σθαι' οἱ προοίμιον, ἵνα μὴ τῇ τῆς χαρῆς ἐκείνης ὑπερβολῇ
 πρὸς οἴθρην ἀρθῇ σου, φησί, τὸ φρόνημα, καὶ τῶν ἐπηγγελ-
 μένων σὺ τότε μᾶλλον ἐκπέσης, καὶ ἡμεῖς τῶν μεγάλων ψευ-
 σθῶμεν ἐλπίδων· οὐς γὰρ ἂν ὁ θεὸς ἀνάγειν ἐθέλοι πρὸς
 5 μειζόνων πραγμάτων ἐπιστάσιαν, δοκιμωτέρους ποιῇ, προ-
 γυμνάζων διὰ σμικρῶν τινῶν περιστάσεων. ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν 15
 τοιαῦτα τῆς ἀληθείας κατεψεύδετο, καὶ οὕτω τῆς εὐσεβείας
 ἀναιδῶς καταρχεῖτο, τοῦ δὲ ποιμνίου σπαρταττομένου μάλα
 πικρῶς ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐκεῖ καὶ ἀφειδῶς ὑπὲρ χρημάτων
 10 πάντων καὶ παντοδαπῶν αἰκίζομένου νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέ-
 ραν ἡμέλει, καὶ δευτέρα πάντ' ἐνόμιζε τῆς ἐς τὸν τῆς πίστεως
 διωγμὸν σπουδῆς, καὶ οὐδὲ τὸν προφανῆ τοῦτον ἔλεγχον προ-
 φανῶς ἤδεικτο· ὃ γὰρ ὁ μέγας πάλαι πεποίηκε Κωνσταντι-
 νος (τοὺς γὰρ νεωτερίζοντας τότε τῶν Ἰουδαίων, καὶ τὸν ἐν
 15 Ἱεροσολύμοις ἀνανουῶσαι νεῶν ἐγχειροῦντας, συνεληφῶς,
 καὶ σφῶν τὰ ὄτα λωβησάμενος, μαστιγοφόρους περιάγειν τε
 καὶ μαστιρίζειν παρέσχε τὸ τῆς γνώμης ἀκόλαστον μετὰ τῆς
 σαρκός, μὴ καὶ πλείοσιν ἄλλοις στήλη κακίας ὁ νεωτερι-
 σμὸς αὐτῶν καταστῆ), τοῦτο πέπραχεν ὁ θεὸς ἐνταυθοῖ,
 20 τὸν ἀσεβῆ ποιμένα τῆς πόλεως ἐλέγχων ἐκείνης καὶ τὰς
 τούτων φανυλίζων προρρήσεις, καὶ ἐκπομπέων τοὺς τῶν
 μακρῶν ὄνειρων ἐκείνων λήρους ἐν μέσῃ γῆ τε καὶ θα-
 λάσσει, στήλης ἀπίσης ὑπέρτερον. ὡς γὰρ Ἰουδαίους Κων-
 σταντίνος ἐκείνους κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος ἐλωβήσατο ᾧ πάντων

immodico gaudio elatus arrogantem de te concipias opinionem et ita promissis ipse excidas, nos vero magna spe fraudemur. quos enim deus ad maiorem rerum moderationem provehere vult, eos exiguis quibusdam molestiis praeprarat et probatores reddit. tantis igitur mendaciis ille veritatem contaminabat; tam impudenter religionem illudabat; gregis vero sui acerbissime ab hostibus laniati et crudeliter omnibus rebus opibusque diu noctuque spoliati nulla habita ratione nihil antiquius ducebat, quam ut fidem sequeretur nullum pudorem prae se ferens, quamquam tam manifesto improbitatis convictus erat. quod enim Constantinus magnus quondam fecit, quum Iudaeos, qui rebus novis studebant et templum Hierosolymis denuo aedificare conabantur, comprehensos auribus circumcisis a flagellantibus circumduci et animi temeritatem una cum corpore flagellari iuberet, ne pluribus quoque aliis talis rerum novatio improbitatis quasi monumentum esset — hoc idem fecit deus, quum impium illius urbis pastorem coargueret, praesagia in vanum verteret, nugas longorum istorum somniorum in media terra atque mari magnificentius diffamaret, quam ullo monumento id fieri potest. ut enim Constantinus Iudaeos ea corporis

μάλιστ' ἀκούειν καὶ συνιέναι προσῆκε τῶν τοῦ σωτῆρος προ-
 ρήσεων, τὸν μὲν παντελῆ τῆς οἰκοδομῆς ἐκείνης ὄλεθρον προει-
 πόντος, τὴν δ' ἀναβίωσιν εὐδαμῆ γε προσθέντος, οὕτω νῦν
 ὁ θεὸς ἐνταυθαῖ πρῶτον αὐτὸν τὸν τὰς μαντείας ὑπέκκαυμα
 τῆς τοῦ διωγμοῦ φλογὸς παρειαύγοντα κατὰ τῆς εὐσεβείας τῆ⁵
 βασιλεῖ χλευάζων, καὶ τῆς ὄνειροσκοπικῆς αἰτοῦ λαμπρῶς
 ἀναμοχλεύων τοὺς τρίποδας, τοῦ ποιμνίου πέπραχεν ἀλλότριον,
 f. 114 b. ἀνάξια δρωῶντα ἡ ποιμαντικῆς ἐπάσης καὶ θεοῦ, μονονουχί
 τῶν πραγμάτων βοῶντων αὐτῶν ὡς ἐχθρῆν μὲν ἐπὶ βασιλείῳ
 τῆς ποιμαντικῆς ἐξωθεῖσθαι τὸν ἀσεβῆ ποιμένα, ἐπεὶ δ' ἀντί 10
 τοῦ κολάζειν ὃ δὲ καὶ στεφανίτην ἀνέδειξε, κοινὸν ἀμφοῖν
 ἐπάγει λοιπὸν ὁ θεὸς τῆς ζημίας τὴν δίκην, μηλόβοτον μὲν
 καταστήσας τὴν πόλιν, τὸν δὲ λαὸν φεῦ πανταχῆ διασπείρας
 τῆς οἰκουμένης, ἴν' αἰσθῶνται πάντες ὁμοῦ τε τῶν ἐλέγχων
 τῆς ἀσεβείας, καὶ ὅλα τῶν πονηρῶν σπερμάτων εἰς τὰ γεωρ- 15
 για, ἢ μᾶλλον τὰ τῶν μελλόντων δεινῶν προοίμια.

16 Μετὰ μέντοι τὴν παντελῆ τῆς Ἡρακλείας ἐρήμωσιν
 καὶ ἀπώλειαν ἀφικέσθαι ἔδοξε Λατίνοις καὶ σῆναι πάσαις
 ἔμοῦ ταῖς ναυσὶ παρὰ τὸ τοῦ Εὐξείνου πόντου στόμα καὶ
 τοὺς ἐκεῖσε λιμένας, οὐ πάνυ πολλῶ τινὶ διαστήματι τοῦ 20
 Γαλατωνύμου φρουρίου ἀπέχοντας, κάκειθεν περὶ σπανδῶν
 πρὸς βασιλέα προεβένεσθαι. καὶ μέντοι καὶ ἐληλυθόσι προσετέ-
 θησαν σφίσι καὶ ἕτεραι τριήρεις πέντε, ἄλλους τε ἔχου-

parte foedavit, qua maxime Salvatoris praedictiones, qui planum quidem aedis excidium praenuntiavit, resurrectionem autem eius neutiquam addidit, audire atque intelligere debebant, sic etiam deus tunc istum hominem, qui vaticinia tanquam fomitem persecutionis in religionem imperatori iniecit, in ludibrium vertendo eiusque somnia tripodisque splendide convellendo a grege abalienavit, pastorali munere et deo indigna facientem, tantum non rebus ipsis clamantibus, impium pastorem ab imperatore a pastorum removendum esse. quum vero hic, quem multare debebat, eum adeo victorem proclamaverit, deus iam commenae ambobus iudicium communemque poenam adducit, urbe ovibus pro pascuo data, hominibus cheu! per totum orbem terrarum dispersis, ut omnes eos impietatis convictos esse sentirent et quacnam malorum seminum fruges vel potius futurarum calamitatum essent praelusiones cognoscerent.

Heraclea funditus vastata et deleta Latinis placuit cum omnibus navibus ad ponti Euxini ostium eiusque regionis portus, non ita magno intervallo a castello Galatae distantes, cursum dirigere et inde de foedere cum imperatore agere. quo quum venissent additae iis sunt quin-

σαι κατ' ἐκλογὴν ἄνδρας τῶν τοῦ φρουρίου τὰ πρῶτα φε-
 ρόντων οἰκητόρων, καὶ οὓς ἀνόμαζον τέως λευκοφόρους,
 ὡσπερ τοὺς τῆς Ἀλεξάνδρῳ κάλαι τῆς Μακεδόνι κατ' ἐκλογὴν
 παρασπίζοντας ἐκείνους λευκάσπιδας. ὡσπερ γὰρ ἐκεῖνοι διὰ
 5 τὸ τῶν ἀσπίδων χροῶμα, οὕτω νῦν οὗτοι διὰ τὴν τῶν ἐνδυ-
 μάτων λευκότητα λευκοφόροι καλεῖσθαι ἐνόμισαν, καὶ εἶναι
 ἐπίσημοι διὰ τὴν τῆς ψυχῆς ἀνδρίαν, ἣν ἐπηγγείλαντο φιλο-
 τίμως ἐνδείξασθαι κατὰ τὴν ἐνεστῶσαν μάχην ἄχρι θανάτου,
 ἐνὶ πάντες ὄρκῳ δημοσίῳ προκαταδήσαντες ἑαυτοὺς ἀπειδῆ-
 10 σαι ταλίσως τοῦ σώματος. ἦσαν δ' οὗτοι πεντακόσιοι τὸν
 ἀριθμὸν. ἀλλὰ γὰρ ὁ τῶν Γεννουικῶν στόλος ἐς πέντε καὶ
 ἑξήκοντα τριῆρεις ἀνηγμένος, ἐπρεσβεύοντο μετὰ παρρησίας
 ἤδη πρὸς βασιλεία, τὰ τε ἄλλα τῆς πρεσβείας ἐγγοητεύοντες εἰς
 πειθῶ, καὶ μάλιστα πάντων τὴν τῶν Βενετικῶν νεῶν πλάνην,
 15 καὶ τὸν μεταξὺ διὰ τοὺς ἐπιτεχθέντας κλύδωνας μερισμὸν
 καὶ ἀποστροφὴν ἐς τὰ οἴκοι. τοῦ μέντοι βασιλέως τὴν ἐπι-
 17 των βεβαίως ἄφιξιν προσδοκῶντος, καὶ ἀποστρεφόμενου
 προθέσειν ὅλαις ψυχῆς τὴν πρεσβείαν, ἀποτυχόντες πέμπουσι
 παρὰ τὰς τῆς Εὐξείνῃς προβεβλημένας πόντη παραθαλασσίους
 20 πόλεις Ῥωμαίων τριῆρεις δέκα, αἱ δὲ καὶ δυοῖν ἡμέραιν
 ἀγωνισάμεναι Σωζόπολιν εἶλον, βαθυπλουτόν τε καὶ πολυάν-
 θρωπον πόλιν Ῥωμαίων, πλεον ἢ χίλους σταδίους ἀπέχου-
 σαν τοῦ Πόντου ἀγένης. ὁ δὲ βασιλεὺς τάφρους τε ἀνώ-

que novae triemes cum viris ex proceribus castelli dolectis, quos
 leucophoros vocabant, ut quondam milites delecti, qui Alexandrum
 Macedonem in acie scutis tegebant, leucaspides appellati sunt. sicuti
 enim hi ex colore scutorum, sic tum illi ex vestium candore leuco-
 phori appellari solebant; insignes erant animi virtute, quam instanti
 proelio alacriter se usque ad mortem exhibituros esse profitebantur;
 nam uno omnes publico iureiurando obstricti erant, in errore vitae omnino
 non paravros esse. numerus erat quingentorum. classe igitur ad
 sexaginta quinque triemes aucta Genuenses iam palam atque libere ad
 imperatorem legatos miserunt, qui quum alia ad persuasionem attule-
 runt, tum hoc vel maxime: Venetorum naves in errores abactas at-
 que dein tempestatis fluctuumque vi dispersas domum rediisse. impe-
 ratore autem constanter earum adventum exspectante et legationem
 toto animi affectu aversante, illi spe frustrati decem triemes ad Ro-
 manorum urbes ad Pontum Euxinum sitas mittunt, quae post duorum
 dierum certamen Sozopolin ceperunt, divitiis refertissimam hominibus-
 que frequentissimam urbem Romanorum, amplius quam mille stadiis
 a Ponti faucibus disiunctam. imperator autem maritima moenia impe-

ρουτε κύκλω περὶ πᾶν τὸ παράλιον τείχος τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, τὰς τε τῶν τειχῶν ἐπάλξεις ἐς ὕψος ἀνήγε καὶ ὠχύρου, ξυλίλους ἐποικοδομῶν καὶ περιστέφων πύργους καὶ ἡμιπύργια. οἱ δὲ Γεννουταὶ νῦν μὲν ἠπειλοῦν, νῦν δ' ἐπρεσβεύοντο περὶ σπονδῶν. ἐπεὶ δ' ἐλπίδας ἐξ ἐλπίδων στρεφόν-⁵των ὁ χρόνος ἐτίριβετο καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἐπέλιπε σφίσιν, εἰς ἀνάγκην ἦσαν σπεισασθαι τοῖς τὴν Βιθυνίαν ἔχουσι Πέρσαις.
 f. 115 a. πρεσβεύονται τοίνυν πρὸς τὸν ἡγεμόνα σφῶν, καὶ δῶρα ἵ τὰ μὲν πέμπουσι τὰ δ' ἐπαγγέλλονται, συμμάχους εἶναι σφίσι παρακαλοῦντες διηνεκεῖς, καὶ φόρους ἐτησίους λαμβάνειν πο-¹⁰λυταλάντους καὶ παντοδαπούς.

16 Τούτους δ' οὕτω γιγνομένων, λῦπαι μακραὶ τὴν ψυχὴν ἰδαπάνων τοῦ βασιλέως, τὴν ἀπουσίαν ἐς πολὺν παρατείνουσαν χρόνον δρωῶτος τῶν Βενετικῶν νεῶν. ἵνα γὰρ ἐς τὸ πρότερον ἔγνος τοῦ λόγου ἐπανακάμψωμεν, κατέπλευσαν μὲν¹⁵ ἐκεῖναι πρῶτον ἐς Κρήτην ἀπαθείς ἠθροισμένοι τοῦ φθινοπώρου μεσοῦντος, τριακοντα μὲν, ὡς φασί, τῶν Κατελάνων, ἑβδομήκοντα δὲ τῶν Βενετικῶν. ἐνθα καὶ πλείστας ἡμέρας διατετριφάσι, τὰ ἐπιτήδεια ἱκανῶς ἐσκομιζόμεναι. ἐπειτ' εὐπλοίας γενομένης ἀνήχθησαν, καὶ μήπω δυοῖν ἡμερῶν ἀνύ-²⁰σασαι πλοῦν χειμῶνι δεινῷ κατὰ τὸ Ἰκάριον περιπεπτῶκεσαν πέλαγος, τῶν ἀπ' ἄρκτου ρεόντων πνευμάτων σφοδροτέρων ἤδη κατὰ τοῦ Αἰγαίου χεθόντων πέλαιους. κἀνεῦθεν

urbium circumcirca fossis munit, propugnacula muri ligneis turribus et turriculis aedificatis atque circumstructis altius excitavit et firmavit. Genuenses tum minis iactatis tum, qui de foedere agerent, missis quum spe vana tempus tererent et inopia alimentorum opprimi coepissent, cum Persis Bithyniam incolentibus foedus facere coacti sunt. legatis igitur ad eorum principem missis donisque partim oblati partim promissis adhortabantur eos, ut perpetuo sibi socia arma iungerent; quod si facerent, annua tributa magna et multiplicia eos accepturos esse.

Dum haec geruntur, magna tristitia imperatoris animum exedit, quum videret, Venetarum navium adventum in longum tempus differri. ut enim ad id, unde digressi sumus, revertamur, naves illae universae primam ad Crctam integrae incolumesque medio auctumno appulere; triginta dicuntur fuisse Catelanorum, septuaginta Venetorum. ibi complures dies commoratae rebus necessariis abunde importatis, secunda tempestate quum indo in altum provectae essent nondum duorum dierum cursu confecto tempestate ingenti in mari Icario corripiuntur, ventis ab septentrionibus in mare Aegeum iam vehementius irruentibus.

ἀλλήλων διαζευχθεῖσαι κατὰ πλείω καὶ ἤτιω γε μέρη, αἱ μὲν
 ἐς Κρήτην παλινδρομοῦσιν, αἱ δὲ τῇ Εὐβοίᾳ προσώκειλαν,
 αἱ δὲ τῶν Κυκλάδων ἤψαντο νήσων. ἔναι δὲ καὶ ἀπώλοντο,
 βράχουσι καὶ τεναγῶδες τόποις νυκτὸς προσρηγνύμεναι. ἐπεὶ
 5 δ' ἐς Βενετίαν σφίσι ἐπανιέναι οὐκ ἦν (τὸ γὰρ ἅπαξ ἐκεῖ
 τῇ βουλῇ κυρωθὲν ἅλυστα νόμου ἰσχύοντα εἶναι συμβαίνει,
 εἶναι δ' αὐτοῖς ἐκεῖθεν προστεταγμένον δυοῖν θάτερον, ἢ νι-
 κητὰς ἐπανιέναι τῶν πολεμίων, ἢ πολεμίοις ἅμα πάντας ἐκεῖ
 σφαγῆναι χερσὶ, τῷ δ' ἄλλως ἐπανιόντι θάνατον εἶναι τὸν
 10 αἰσχιστὸν τοῦπιτίμιον, ἀπάσης προφάσεως λίαν ὑπέριστερον),
 εἰς ἀνάγκας ἤσαν ἅπασαι τὰς αὐτὰς, εὐθὺ Βυζαντίου ἐλαύ-
 νειν ἐκασταχόθεν ἀπάσας ἐν ὁμοίᾳ τῇ γνώμῃ. συνέβη τοίνυν 19
 συχρῶν ἡμερῶν σποράδας ἠθροισθαι τριῆρεις ἐκ τούτων δύο
 καὶ ὄγδοηκοντα, αἱ δὲ καὶ μετὰ βραχὺ κατέπλευσαν ἐς Τέ-
 15 νεδον μάλα μόλις· χειμῶνι γὰρ περιέτυχον αὐθις, μετρίῳ
 μὲν, ἐνέτυχον δ' οὖν. ἡμέρας δ' ἐκεῖ συχρὰς περιμεινάντες
 τοῦ χειμερίου κλύδωνος, ὅσον ἐφικτόν, ἑαυτὰς ἀνελάμβανον.
 τοτίων δ' ἔπειτα πνοαῖς ἐξ οὐρίας γενομένων ἀνήχθησαν ἑω-
 20 ρήρας, ἐς μίαν τῶν ἐν Χερρονήσῳ πόλεων προσωρμίσθη-
 σαν, καλουμένην Σηστόν. κάκειθεν αὐθις μετὰ πολλὰς τὰς
 ἡμέρας ἐξέπλευσαν, νότου μαλακοῦ μὲν τὴν ἀρχὴν γενομένου,
 τραχυθέντος δ' ἐς τὴν ὑστεραίαν τοσοῦτον ὥστε μόλις ἐδυ-

tum in singulos vel maiores vel minores partes divisae partim Cretam
 redeunt, partim ad Euboeam deferuntur, partim insulas Cyclades ten-
 nent. complures naves intereunt, nocte in breviam atque vadosa loca
 compulsae atque contractae. quum autem Venetias redire iis non li-
 ceret (quod enim semel a senatu decretum est, id habet vim legis
 firmissimae: ab eo autem imperatum erat, ut aut victores redirent
 aut omnes hostium manibus interficerentur: aliter qui rediret, foedis-
 sima nece punitum iri, quae nullo praetextu nullaque causa averti
 posset), quum sic se igitur res haberet, omnes eadem necessitate coacti
 undique simili consilio recta Byzantium cursum direxere. Ita factum
 est, ut ex triremibus illis multos dies dispersis octoginta duae con-
 venirent, quae brevi tempore interposito vix aegreque Tenedum ten-
 ebant, quum iterum in tempestatem inciderent, modicam quidem, sed
 tempestatem tamen. ibi aliquot dies commorati quum ex tempesta-
 tum fluctuumque calamitate, quantum fieri potuit sese recreassent, au-
 stro secundo flante oriente sole in altum provecti sunt; sub vesperam
 autem adversa tempestate exorta appulerunt ad urbem quandam in
 Cherroneso sitam, quae Sestus dicitur. inde multis elapsis diebus disces-

νήθησαν τὰς τῆς Προποντιίδος προσεληλυθέναι νήσοις, δυοῖν δέουσαι ἑβδομήκοντα, τοῦ χρόνου τηρικαῦτα τὰς τοῦ χειμῶνος ἑσχατίας παραθέοντος, καὶ μέλλοντος ὅσον οὐδέπω τὰς τῆς ἤρινῆς ἰσημερίας ἀνίσχειν τροπὰς. κἀπειδὴ λιμὴν ἰατῆς νήσοις ἐκείναις οὐκ ἦν οὐδαμῆ τοσοῦτῳ στόλῳ προσήκων, με- 5
 f. 115 b. τῶροι νυχθημέροις δυοῖν ἐπ' ἀγκυρῶν ἐσάλευον ἅπασαι " πάνυ τι πλημμελῶς, τοῦ τε κύματος κάτωθεν ἀνοιδουῖντος, καὶ τοῦ πνεύματος οὐδαμῆ πῶ λήξεως μεμνημένου. ἡ γὰρ ἂν ἐνῆν καὶ Γεννουίταις ἐπὶ σφᾶς ἐξαίφνης πλευσεῖσθαι, πάλαι τοῦτο μελετηθὲν αὐτοῖς καὶ παρασκευασθὲν κεκοπωμένοις ἐπεισπε- 10
 ●● σεῖν κατὰ τὸν ἀνάπλουν. καὶ ταῦτα μὲν τῆδὲ πη ἔσχεν· ἀλλ' ἐπειδήπερ οὐκ ἦν ἐς πλεόν οὐδ' ἐνταυθοῖ καθημένοις θαλάττῃ καὶ κύμασι μάχεσθαι καὶ πνεύματι τραχνομένῳ διηκεῶς, ἄραντες ἐκείθεν τριταῖοι περὶ δείλην ὄψιαν κατήσαν ἠρέμου καὶ μοχθηρῶς ἐς τὸν τῶν Βυζαντιῶν λιμένα. 15
 καὶ ἅμα τριήρεις ἐντεῦθεν δεκτῶ ἀναχθεῖσαι Ῥωμαϊκαὶ συνδιέφερον τὴν καταγωγὴν καὶ συνεκρότουσαν, προάγουσαι καὶ χειραγωγῶσαι. ἀλλὰ πρὶν ἄψασθαι γῆς, ἐπιπλέουσιν ἐξαίφνης αὐταῖς αἱ Γεννουιτικαὶ τριήρεις, ἐφεδρεύουσαι πάλαι πολὺν τινα χρόνον. καὶ πρῶτα μὲν τριήρεις ταχυναυτούσας 20
 σύνδυο καὶ σύντρεις ἐκ διαστήματος ἐς πρύμναν ἐκείνων προῦπεμψαν, κἀπειτα ἐσπουδασμένην τινὰ καὶ μάλα τι σφόδρα κατοπιν ὄξεϊαν αἱ πᾶσαι τὴν ἔφοδον ἐποιοῦντο, ὡς ἐς ἀνάγκας ἵεσθαι Βενετικούς, καίπερ οὕτω κεκοπωμένους καὶ ἐν

sere placido austro initio quidem flante, postero die autem usque adeo increbrescente, ut aegre ad insulas Propontidis cum sexaginta octo navibus pervenire possent exeunte hieme et aequinoctio verno iamiam appetente. quum vero portus, qui tantam classem capere posset, illis insulis non esset, per duorum dierum noctiumque spatium in alto omnes naves temere, in ancoris fluitabant, fluctu ab imo intumescente neque tempestate unquam considente. fieri etiam potuit, ut Genuenses dē repente in eos cursum intenderent, qui iam diu id agebant atque parabant, ut eos inter navigandum defatigatos adorirentur. haec quidem res sic se fere habebat. quum vero haud diutius cum mari atque fluctibus, tempestatibus vi non remittente, conflictari possent, ancoris sublatis inde proVecti tertio die sub vesperam tarde atque aegre in portum Byzantinum navigabant, octo triremibus Romanis trahendo et ducendo appulsum in portum adiuvantibus et sublevantibus. verum priusquam appellerent, triremes Genuenses iam diu iis insidiatae repente adnavigant. atque primum quidem expeditis navibus binis et ternis ex intervallo in puppes eorum praemissis cum omnibus navibus omni

οὕτως ἀστατούσῃ θαλάτῃ διὰ τὸν τότε κλύδωνα, συνάψαι
 τὴν μάχην αὐτόθι. στρέψαντας οὖν ἐπὶ σφᾶς ἤδη τοὺς πο-
 λεμίους οἱ Γεννοῦται τὰς πρῶρας ἰδόντες πρῦμας τε ἐκρού-
 σαντο εὐθύς, καὶ ἀμταστρεπτι παρὰ τὸν αὐχένα τοῦ Πόν-
 5 του καὶ τοὺς συνήθεις λιμένας κατέφραγον. οἱ δ' ἐπέκειντο
 διακόντες τε καὶ βάλλοντες κατὰ νότον. τέτταρας αὐτοῦ παρὰ
 τὸν λιμένα διὰ τὸν κλύδωνα μικρὸν τι ἄγαστας ἐν ταῖς ἐκεῖ
 προβλήσι τῶν πετρῶν καταλειποῖτες τριήρεις. καὶ ζῦν γε **21**
 αὐταῖς αἱ Ῥωμαϊκαὶ συνεξέθειον ἐκεῖναι, τὸν ἐκείνων θυμὸν
 10 ἀναζωπυροῦσαι τε καὶ ἀναφλέγουσαι πρὸς τὸν πόλεμον. καὶ
 μὲν δὴ τετύχηκε συρραγῆναι σφᾶς κατ' ἀλλήλων ὄπη κίονες
 διπλοῦ σχῆμα τάφου τινὸς ἀνέχοντες ἴστανται. ἐκεῖ γὰρ ἐπ'
 ἀλλήλους μάλα τι καταπληκτικῶς καὶ εὐρώστως ὀρμήσαντες
 ἐναυμάχουν, καὶ μάλιστα πάντων ἐνθεν μὲν οἱ Κατελάνοι,
 15 ἐκεῖθεν δ' οἱ πεντακόσιοι λευγέιμονες ἐκεῖνοι, συχρὰ ἐπεκθέον-
 τες ἐκ τῶν ἰδίων ἐς τὰς ἀντιπάλους ἐκάτεροι ναῦς, καὶ τῶν
 μὲν ἐντυθέν ἐκεῖσε νῦν δ' ἐκεῖθεν ἐνταῦθα περισιλούμενοι,
 καὶ ἀγχιστρόφους τελοῦντες τὰς ἐκδρομὰς καὶ καταδρομὰς,
 καὶ ἀφειδῶς ὑπ' ἀλλήλων ῥηγνύμενοί τε καὶ ῥηγνύντες, καὶ
 20 τῶν ἰδίων αἱμάτων τε καὶ σαρκῶν ὡς ἄλλοτριῶν ἀφειδοῦντες
 ὁμῶς καὶ θηριωδῶς καὶ εἰ μὴ νῦξ ἐν βραχεὶ διέκοψεν ἐπιούσα
 τὴν ναυμαχίαν ἐκείνην, τάχ' ἂν ὑπ' ἀλλήλων καὶ τῆς θαλάττης
 ἐκεῖ διεφθείροντο πάντες· διελίθησαν γὰρ οὐ μάλα ἐκόντες

celeritate et studio incitati a tergo illos invadunt, ut Veneti quam-
 quam valde defessi in mari fluctibus vehementissime tunc turbato
 proelium committere necessario cogerentur. Genuenses igitur quum
 eos iam in se proras convertentes viderent, puppibus confestim re-
 troactis celerrima fuga fauces Ponti et solitas portas petiere. illi au-
 tem acriter instantes a tergo eos caedebant, quattuor navibus, quae
 fluctibus ad saxa in mare eminentia paene fractae erant, ad portam
 relictis. una cum iis etiam Romanae illae triremes egressae animos
 eorum ad pugnam inflammabant atque accendebant. accidit vero, ut
 contenderent inter se eo loco, ubi binae columnae speciem sepulcri
 cuiusdam exhibent. ibi enim terribilem in modum summa fortitudine
 congressi proelium navale commiserunt; omnes vero pugnandi ardore
 una ex parte Catelani, ex altera parte quingenti illi Leucophori sup-
 rabant: utrique saepe ex suis navibus in hostiles excurrere, tum ex
 hac parte in illam, tum ex illa in hanc partem urgeri, celeres ex-
 cursiones subitasque incursiones conficere, crudeliter scse invicem
 caedere, sui sanguinis et corporis quasi alieni atrociter et efferate
 nullam prorsus habere rationem. nisi noctis interventu brevi tempore

ἐκατέρων ἐκάτεροι περὶ δευτέραν μῶγιν που καὶ τρίτην ὥραν
f. 116 a. τῆς " νυκτός.

Τῆς δ' ὑστεραίας ἐπιούσης καὶ τὰ τῆς ἐσπέρας ἐκείνης
ἀνακαλυπτούσης ἔργα, ὥφθησαν αἱ μὲν Βενετικάι τριήρεις ἄνω
που περὶ τὸν Θεραπεάν λεγόμενον οὕτωςί πως λιμένα, πλη-5
σίον τοῦ ἱεροῦ τοῦ Σαράπιδος, ὀρμοῦσαι, αἱ δ' αὖ Γεννουι-
τικάι πρὸς ἔω παρὰ τὰς ὄχθας τῆς Χαλκηδονίας μετέωροι
σαλεύουσαι, μικρὸν ἐνδοτέρω τῆς ψάμμων. τὸ γὰρ ἐσπέριον
πεφόβηται μᾶλλον μέρος ἢ τὸ πρὸς ἔω διὰ γε τὸ Ῥωμαίοις
μὲν ἐνταῦθα πολεμίους εἶναι, βαρβάρους δ' ἐνσπόνδους ἐκεῖ10
καὶ συμμαχούς, ὅσον ἐφικτόν, ἐπιρρωνύουσιν ἔξωθεν καὶ
ἐπικροτοῦσι φωναῖς συχνοτέραις καὶ ἀσημοῖς οἷον κλαγγαῖς,
καὶ μάλιστα ὅτι καὶ πλήθος Ῥωμαίων πρὸ δείλης ἐώας τε-
θάνηται μάλα συχνὰ κατὰ ποταμούς ἐπιρρέον ἐξ ἡπίρου
πρὸς θάλασσαν βοηθείας τε ἕνεκα τῶν Βενετικῶν, καὶ ἅμα 15
τῶν ἐκ ναυαγίου λαφύρων. συνεπετώκει δ' οὐ μικρῶς τοῖς
στρατεύμασιν ἐκατέροις ζημιωθῆναι. Γεννουιτικάι μὲν γὰρ
ἀπώλοντο δύο καὶ εἴκοσι νῆες, Βενετικάι δ' ὀκτώκαίδεκα,
ἃν αἱ πλείους ἦσαν τῶν Κατελάνων κραταιότερον ἀγωνισα-
μένων ἢ κατὰ πάντα. κατὰ στόμα γὰρ τοῖς πολεμίσις, ὡς 20
εἴρηται, ἐπεισιπίπτοντες, ναυάρχῳ ναύαρχος καὶ ναίτη ναύ-
της, καὶ συστάδην ὡς ἐπὶ ξηρῶς μαχόμενοι, πολὺν εἰργά-
σαντο φόνον τῶν πολεμίων, ὡς καταδῦναι μὲν καὶ νῆας ἐνίας

proelium illud navale diremtum esset, omnes facile invicem gladio et mari absumpti interissent. dirimebantur autem haud saepe lubenti animo secunda fere et tertia hora noctis.

Postero die quum res illa vespera gestae revelarentur, naves Venetae superiore regione circa portum Therapeam, qui dicitur, prope fanum Sarapidis in ancoris constitutae conspiciebantur, Genuenses autem orientem versus ad oras Chalcedoniae in alto mari paulo propius a litore fluctuantes. partem enim ad occasum spectantem magis metuebant quam orientalem propterea quod illic Romanis hostes erant, hic autem barbaris socii et foederati, qui, quantum fieri potuit, extrinsecus animos iis addebant crebrisque vocibus et fuscis quibusdam inconditisque clangoribus strepebant, quum praesertim turbam Romanorum matutino tempore fluminibus ex continenti terra ad mare subinde devehī conspicerentur, ut Venetis auxilio essent simulque spolia ex naufragio colligerent. haud exiguo autem damno uterque exercitus proelio affectus erat; Genuensium enim navium duae et viginti interiere, Venetarum duodeviginti, quarum maior pars erat Catelanorum, qui fortius et efficacius quam omnes pugnaverant. hostes enim

αὐτὰνδρους ὑπὸ βριθούς τῶν ἀλλήλοις ἐπιηδώντων ἀπροό-
 πτως ἐν σκότει καὶ νυκτί. ἦσαν δ' αἱ καὶ ἀπειρία καὶ ἀγ-
 νοία χωρίων ἐς βράχη συνερηγγυντό τε καὶ εἰς γῆν τοὺς
 ἄνδρας ἐρρίπτουν, ὠθοῦντος τοῦ κύματος, ὡς καὶ ἐς τὴν ὑστε-
 5 ραίαν δρασθαι τῶν Κατελάνων πολλοὺς πλανωμένους ἐν τῇ
 Ῥωμαίων γῇ, καὶ μὴ συνιέντας γλώττης Ἑλληνικῆς, μὴθ' ὄπη
 γῆς εἰσί, μὴθ' ὄπη χρῆ πορευομένους τὴν σωτηρίαν πο-
 ρίζεσθαι. ἦσαν δ' οἱ καὶ τῶν τραυμάτων λειποψυχοῦντες
 ἐπιπτον. οἱ δ' ἡμιθνήτες ἐπιπτον κατὰ τῆς ψάμμου, οἱ δ' **22**
 10 ἐκπεπνευκότες ἤδη τελέως ἀναμιῖξ ἑκατέρων τῶν στρατευμά-
 των. ἐκβρασομένων γὰρ τῶν νεῶν ὑπὸ τοῦ κύματος ἔξω
 παρὰ τὴν γῆν ἔξέπιπτον μὲν καὶ αὐτοί, τῆς δὲ συμπλοκῆς
 οὐκ ἠμέλουν, ἀλλ' ὕπλοις ἀντετίθουν ὄπλα καὶ φάλαγξι φά-
 λαγγας πεζικάς, ὡς γίνεσθαι διπλοῦν ἐκεῖνον συμβαίνειν τὸν
 15 πόλεμον, ναυμαχίαν τε καὶ πεζομαχίαν κατὰ ταῦτόν. τραυ-
 ματαὶ δ' ὅσοι βαδιῖζειν ἐδύναντο, ἄλλος ἄλλῳ ἡγμέσει χρη-
 σάμενοι τῆς ὁδοῦ, δι' ὅλης ἡμέρας ἐντὸς ἐγένοντο Βυζαντίου.
 καὶ ψυχαγωγίας εὖτυχον, ὅπόσον ἐφικτόν. τό γε μὴν παρὰ
 τὸν αἰγιαλὸν ἐπιρρεῦσαν. " ἔωθεν ἡπειρωτικόν, ὡς εἴρηται, f. 116 b.
 20 πλῆθος ὀλίγους μὲν εἶχε τοὺς στρατιώτας, τὸ δὲ πλεῖστον,
 ἔξ ἀπάσης τέχνης ἦν ξυμμιγές, ὅση τε βανασσώδης καὶ ὅση
 τῇ γεωργίᾳ προσειetéχει· καὶ ἦν ἀπάντων ἐκείνων ὀυδέεις

ex adverso, ut supra diximus, adorti, praefectus classis praefectum, nauta nautam cominusque tanquam pugna terrestri manibus consertis, hostium stragem late ediderunt, ita ut nonnullae naves nimis oneratae cum hominibus demergerentur, in tenebris noctis alio in alium inconsulto irruente. nonnullae vero imperitia et ignoratione locorum in brevia vada compulsae milites fluctibus tradentibus et urgentibus in terram eiecerunt, quo factum est, ut postero die multi Catelanorum in Romanorum terra oberrantes conspicerentur, qui linguae Graecae imperiti nec ubi terrarum essent nec quo profecti, salutem sibi quaerere satis exploratum habebant. alii vero ex vulneribus linquente anima collabebantur; alii semimortui in arena marina concidebant; alii plane anima exspirata promiscue ex utroque exercitu iacebant. navibus enim fluctuum aestu ad terram eiectis homines exciderunt, sed certaminis conserendi neutiquam obliti armis arma, ordinibus ordines opponebant. ita proelium illud et navale et terrestre erat. saucii autem, quocumque pedibus ire valebant, alii aliis itineris ducibus usi per totum diem Byzantium convenerunt, ubi quantum fieri potuit, laetam curationem nacti sunt. turba autem illa, de qua diximus, ex continenti ad oram solis ortu delata paucos tantum secum habebat

ᾧ μὴ προσεγγόνει κέρδος οἰκαδ' ἐπανιόντι, τῶν θαλαττίων
 κυμάτων ἐς γῆν ὄπλα καὶ βέλη παντοδαπὰ καὶ ἀσπίδας καὶ
 κρᾶνη, καὶ τὰς κενεμβατούσας ἐν τῷ πελάγει τριήρεις ἀναμιξ
 ἑκατέρων τῶν στρατευμάτων, ἐρήμους μὲν παντάπασιν οὐσας
 ναυμαχῶν ἀνδρῶν καὶ κώπης πάσης καὶ ταρῶν, μεστὰς δὲ 5
 χρηματίων πολυτελῶν καὶ νεκρῶν πλουσίοις συμπεφυρμένων
 αἵμασι.

¶ Μετὰ μέντοι τὴν ναυμαχίαν ἐκείνην νόσου κοινῆς δια-
 νεμηθείσης τὸ πλεῖστον τῆς ναυτικῆς ἑκατέρας δυνάμεως, ἀπο-
 θνήσκειν ἐπήει μάλα συχνούς ἑκατέρωθεν, ὡς εἰς ἀνάγκην 10
 ἵεναι βουλεύσασθαι ἑκατέρους ἃ ἐδόκει λυσιτελεῖν. ἐδόκει δὲ
 Βενετικοῖς μὲν τὸν ἴδιον μεταστῆσαι στόλον, καίτοι βουλομέ-
 νους ἐκεῖ τὰς ἐκ Πόντου κατιούσας στρογγύλας τῶν πολεμίων
 ὀλκάδας αἰρεῖν, αἷ παρεκόμεζον ἐκ τε σκυθῶν καὶ Ταναΐδος 15
 τάπιτῆδεια. ἀλλ' ἀνθεῖλκε σφᾶς οὐ μόνον τὸ τοὺς νεοσῶντας 15
 αὐτῶν ἀνακτᾶσθαι βούλεσθαι, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπιτηδείων ἢ σπᾶ-
 νις πολλῇ καὶ ποικίλῃ καθ' ἡμέραν ἐκάστην ἀπαιτουμένη. διὸ
 λύσαντες τὰ προμνήσια ἐκείθεν παρὰ τὸν εἰσπλον τοῦ τῶν
 Βυζαντίων λιμένος ἐστήσαν καταχθέντες, τοῦ πρὸς ἑω βλέ-
 ποντος, τὰς πολεμίας ἐστῶσας ἐνώνυμα ναῦς παραπλεύσαν- 20
 τες παρὰ τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς χαλκηδονίως γῆς τῶν βαρβάρων.
 στενοχωρούμενοι γὰρ κἀκεῖνοι τῇ τῶν ἐπιτηδείων ὁμοίως

milites; maxima autem pars ex omni genere hominum et artibus sor-
 didis operam navantium et rebus rusticis addictorum commixta erat.
 eorum omnium nemo erat quin lucrum quoddam et praedam secum
 domum retulisset fluctibus scilicet arma et tela omnis generis, scuta
 galeasque ac triremes utriusque exercitus promiscue per mare iacta-
 tas in terram efficientibus, vacuas illas quidem militibus omnique gu-
 bernaculo remisque, attamen refertas rebus pretiosis atque mortuis
 multo sanguine rearsis.

Quum autem post proelium navale morbo per maximam partem
 utriusque exercitus grassante numerus hominum haud exiguus absu-
 meretur, necessitate coacti, quid utile factu videretur, utrique in de-
 liberationem vocabant. Venetis igitur, quamquam ibi hostium naves
 onerarias cum comaeu ex Scythis et ab Tanaide petito descendentes
 ex Ponto interciperi cupiebant, satius tamen visum est, classcm alio
 loco collocare, quippe quum non solum laborantes ex morbo iis cu-
 randi essent, sed etiam rerum ad victum necessariorum penuria urge-
 rentur, quarum magna atque multiplici copia quotidie opus erat. quare
 oris solutis inde ad introitum portus Byzantini ad orientem spectantis
 delati sunt, hostium naves, quae sinistra ad oram chalcedoniae terrae

σπάνει, καὶ ἅμα νοσοῦντας ὀρῶντες ὀπόσεις τῶν ἀρίστων
 ἀνδρῶν μὴ πολεμίῳ ξίφους τετύχηκεν ἔργον γενέσθαι, τοῖς
 τῶν βαρβάρων προσωρμιζόντιο λιμέσιν ἐνσπόνδοις οὖσιν, ὡς
 εἴρηται, τροφῶν τε εἴνεκα καὶ πλείστον ἄλλων καὶ με-
 5 γάλων καὶ παντοδαπῶν ἐλπίδων, καὶ πρὸς γὰρ ἔτι θάπτειν
 ἐν ἀλλοτρίᾳ πόρρω πον τῆς οἰκείας γῆς τοὺς οἰκείους τε-
 κρούς, μὴ τῶν γαμετῶν καὶ τέκνων ἀισθανομένων. τοσοῦ- 85
 τον γὰρ τὴν τῶν πολεμίῳν κατακλήθησαν τόλμαν ὥστ' οὐκ
 ἀρκεῖν ἐνόμισαν βαρβάρους ἐκ τοῦ σχεδὸν τὰ μέγιστα βοη-
 10 θοῦντας ἔχοντες, ἀλλὰ καὶ τὰς τῶν οἰκείων μεγίστας ὀκνά-
 δας ἀναγκαῖον ἔδοξεν ἀγαγόντας στιχηθὸν κατὰ μέτροπον πα-
 ραστήσασθαι δίκην πύργων καὶ τειχῶν, στρατιώτας παμπόλ-
 λους ἔχούσας, ἐπὶ τε τῶν καταστρωμάτων καὶ ἄνω παρὰ τὰ
 τῶν ἰσίων ἀκρωτήρια λίθων παρεσκευασμένους ἔχοντας σω-
 15 ροὺς ἐς τὸ ἐπιρρέπειν τοῖς πολεμίοις καὶ τὸν ἐπίπλουν ἀνείρ-
 γειν αὐτῶν. νῆας δ' ἔχοντες τὸν ἀριθμὸν ἐλάττους ἢ κατὰ
 τὰς πολεμίας, καὶ τούτων τὰς " πλείους ἐρήμους στρατιω- f. 117 a.
 τῶν, τῇ τε ναυμαχίᾳ καὶ τῇ κατοπίν τῆς ναυμαχίας νόσφ
 φθαρέντων, εἰς ἀνάγκας ἦσαν καὶ αὐτοὶ μισθοφορικὸν ἀθροί-
 20 ζειν ἐξ ἀλλοδαπῆς καὶ στρατιώτας ἐκ τῶν Βιθυνῶν κατα-
 γράφειν βαρβάρων, ἐνδιδόντος τοῦ σφῶν ἡγεμόνος Ὑρκανοῦ
 παμπόλλων ἔνεκα χρημάτων. μισθωσάμενοι τοῖνν ὑπὲρ χι-
 λίους ἐκείθεν ψιλούς διεῖλον, καὶ τοὺς μὲν παραβοθηθεῖν δεῖ-

a barbaris incultae stabant, praetervecti. nam li quoque pariter com-
 meatus inopia laborantes et viros fortissimos, qui gladio hostium non
 absumpti erant, morbo affectos videntes ad portus barbarorum sibi
 confoederatorum, ut supra demonstravimus, appulerant, ut alimenta
 sibi acquirerent aliaque multa et magna commoda impetrarent atque
 mortuos procul a patria in aliena terra sepelirent, neque uxoris nec
 liberis id sentientibus. usque adeo enim hostium audacia conterriti
 erant, ut non sufficere arbitrentur, si barbari ex propinquo sibi
 quam maxime auxiliarentur, sed etiam necessarium esse ducerent,
 maximas navium onerariarum per singulos ordines turrium et moenium
 instar in fronte collocatas magno militum numero complere, qui saxa
 in constratis et ad summos malos cumulata in hostes iniicerent, ut
 eorum impetum prohiberent. navium vero quum minorem numeram
 quam hostes eumque maiore ex parte vacuum haberent, militibus et
 proelio navali et morbo postea ingruente absumptis, mercenarios con-
 ducere ex peregrina terra coacti milites et Bithynis barbaris conscrip-
 sere, duce eorum Hyrcano pecunia grandi permittente. conductis igi-
 tur plus mille levis armaturae militibus bifariam eos divisere; alte-

σαν ἐκτάξαντες ἀνά τὸν ἔϋον εἶχον αἰγιαλόν, τοὺς δὲ πέμψαντες τὸ τοῦ Γαλάτου φρουρεῖν προσετετάχρισαν πολίχτιον ἔνδοθεν τε καὶ ἔξωθεν, καὶ ἅμα συγνάς ἐκδρομὰς καὶ καταδρομὰς ποιουμένους ληΐζεσθαι τὰ τῶν Βυζαντίων προάστεια, καὶ σφῶς ἀντιπερισπᾶν ἐς οἰκεῖα πάθη, καὶ μὴ διδόναι σχολὴν μῆθ' ἄς τὰ πολλὰ τοῖς Βενετικοῖς συμμαχεῖν, μῆτ' ἔχειν ῥαδίως ἔξωθεν τἀπιτήδεια ἐσκομίζεσθαι.

26 Ὁ δὴ καὶ μάλιστα πάντων μακρὰν ἐνεποίησε Βυζαντίοις τὴν βλάβην. ὑπὲρ γὰρ τὰς ὀκτωκαίδεκα χιλιάδας παραιοσνεχθέντος τῇ πόλει στρατοῦ ναυτικοῦ, πολλῶν ἐς ἡμέραν ἐκάστην τροφῶν δεομένου, μὴ μόνον ἄπανθ' ἐξῆς ἐν βραχεῖ σπανίζειν ἐξεγένετο τἀπιτήδεια Βυζαντίοις, ἅπαντων σχεδὸν ἐκ πολλοῦ πανταχόθεν ἀποκλεισθεῖσι διὰ τὰς μάχας, τῶν τε ἄλλων ὅποσα τραπέζης ἀναγκαίαις εἰσι προσφορήματα, καὶ ὅσα ὁ γείτων πορθμὸς τοῖς ἁλιεῦσι παρεῖχε τὰ χρῆσιμα 15 ἐς ἡμέραν ἐκάστην τὸν ἄπαντα χρόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ ὁ στος ἡμερῶν ὀλίγων ἐς τὸ διπλάσιον ἀνήγετο τοῦ χθὲς καὶ πρώην τιμήματος. ὅθεν εἰς ἀπορίας ἐνέπιπτον μάλα μακρὰς οἱ τε τῶν Βενετικῶν ἡγεμόνες, ἀκουσίου δαπανώσης τὸν χρόνον ἀπραγμοσύνης αὐτῶν, ἅτε ἐφιεμένων μὲν, οὐκ ἐχόντων δ' 20 ὅθεν ἐγχειροῦεν ἄν τοὺς πολεμίους ἀμίνεσθαι, ἀσφαλῶς οὐτωσὶ πεφραγμένους ἐκ τε γῆς καὶ θαλάττης, ὡς εἴρηται. καὶ μάλιστα πάντων τὴν τοῦ βασιλέως ψυχὴν αἱ τῶν λογισμῶν

ram partem, quam necesse erat sibi auxiliari, ad oram in orientem spectantem collocant, alteram partem Galatae castellum intrinsecus atque extrinsecus tueri crebrisque excursionibus et expeditionibus Byzantium suburbia infestare et diripere iubent, ne ii, suis ipsorum rebus districti, ullum prorsus otium agere aut Venetis, ut antea plerumque, opem ferre aut quid commentus extrinsecus facile subvehere possint.

Hac re maximis damnis Byzantii affecti sunt. amplius enim duodeviginti milibus classicorum militum in urbe congregatis, qui alimentis haud exiguis in singulos dies indigebant, factum est, ut Byzantios ex longo iam tempore omnibus fere rebus quum aliis, quas tenui mensae apponi necesse est, tum iis, quas fretum vicinum piscatoribus quotidie per omne aevum subministrabat, propter bella undique exclusos brevi tempore non solum omnes deinceps res ad victum necessariae deficere inciperent, verum etiam paucorum dierum alimenta ad duplex, quo nuper constabant, pretium eveherentur. quare Venetorum duces in summas rerum angustias deducti sunt, desidia haud voluntaria tempus absumente, quippe quum hostes tam firmiter, ut dixi-

περιέκλυζον τρικυμῖαι, συχνὰ τῶν καθ' αὐτὸν πραγμάτων
 ἀναγκυλοῦντος τοὺς κύβους, οἷς πρόσωπον μὲν ἐλπίδων ὑπο-
 τείνειν ἔπεισι χρηστόν, τὸνναντίον δ' ἄπαν ὡς ἐπίπαν ἔπειτα
 περραίνειν, ὥσπερ ἐξἐπίτηδες πᾶσαν ἐπίνοιαν αὐτοῦ καὶ σπου-
 5 δὴν παιζοντίας τε καὶ ἀνατρέποντας. καὶ τό γε δῆπου μείζον, ²⁷
 ὅτι τοσοῦτοις καὶ τηλικούτοις περιαντλουμένῃ χειμῶσιν ἀπέλ-
 ναι οὐκ ἦν οὐδὲ τὰς τῶν υἱέων αὐτῷ συμφορὰς τηρικαῦτα,
 ἀλλ' ἐστασίαζον ἤδη καὶ αὐτοὶ περὶ τῆς ἀρχῆς, καὶ ταῦθ'
 οὕτω ναυαγούσης τε κἀπὶ σαθροῦ τοὺς πόδας ἐρείδούσης καὶ
 10 ἐς τὸ πᾶνυ τι λίαν βραχύτατον πᾶνυ τι λίαν ἐλαυνομένης,
 ὅτε δῆπου μᾶλλον ἐχρῆν τῷ πατρὶ καὶ βασιλεῖ κατὰ πᾶν
 ἐφικτὸν συναίρεσθαι σφᾶς, κοινῇ καὶ καθ' ἕκαστα, καθάπαξ
 ἄπαν ἴδιον βυθὸς παραπέμψαντας λήθης. ὃ τε γὰρ Παλαιολό-
 γος κἀπὶ τῇ θυγατρὶ γαμβρὸς Ἰωάννης, ὡς πύλαι πατρό-
 15 θεν τὴν ἀρχὴν αὐτῷ προσήκουσαν ἔχων, ἀνείχετο ταύτης
 " ὄλοσχερῶς, καὶ οὐδὲν οὐδενὶ τῆς διαδοχῆς παρεχόρει. ὃ f. 117 b.
 τε Ματθαῖος υἱὸς ὧν καὶ αὐτός, ἐνέκειτο μᾶλα σφοδρῶς καὶ
 αὐτὸς ἀπαιτῶν, ὡς νῦν γε καὶ αὐτῷ προσηκούσης πατρόθεν,
 μεταπεσόντων ἤδη μεταξὺ τῶν σκήπτρων κατὰ τὰς αἰε φε-
 20 ρομένας οὕτωσι τῶν πραγμάτων τύχας, καὶ πρὸς ἄλλοτ' ἄλ-
 λους συχνὰ μεταρριπτουμένας, καὶ παραλλάξουσιν ἀτεκμάρτοις
 οὕτω καὶ ἀπορρήτοις οἰακίζούσας τὸν βίον, καὶ νῦν μὲν τούτῃ
 νῦν δ' ἐκείνῃ παρεχομένας τὴν τῶν οἰκείων εὐμένειαν ὀφ-

mus, terra marique munitis propulsare quidem studerent, attamen non
 haberent, quomodo propositum exequerentur. maxime autem imperato-
 ris animus ingenti curarum et cogitationum aestu fluctuabat; saepe
 suarum rerum aleas volutabat, quae speciem quantum bonae spei pro-
 tendunt, contra autem plerumque postea cadunt, tanquam consulto et
 data opera omne eius studium atque consilium ludificarentur et sub-
 verterent. atque hoc sane erat gravissimum, quod tot tantisque tempe-
 statibus iactatus filiorum quoque iniquitatem expertus est, ut qui de
 imperio tum quam maxime naufrago et putrido quodam fundamento
 nixo in summasque angustias compulso inter sese discordarent, atque
 dissiderent. tunc profecto temporis suis ipsorum rationibus profun-
 dissima oblivione oblectis patri potius eidemque imperatori et univer-
 sim et singulatim pro virili parte succurrere debebant. Ioannes enim
 Palaeologus imperium, ut iam pridem a patre sibi debitum, omni stu-
 dio ad se vindicabat neque prorsus de iure successionis ulli quidquam
 decedebat. Matthaëus autem, filius imperatoris, idem vehementer ef-
 flagitabat ut sibi quoque a patre conveniens. sceptrum enim iam com-
 mutabantur, prout vicissitudines ferebant fortunæ, quæ ad alios alio

θαλμῶν, καὶ τούναντίον αὐθις καὶ διὰ παντὸς ἐκότερον, καὶ νόμον γίνεσθαι τοῦτον ἀνομοθέτητον εἰπεῖν, ἐπιφυσίαν τοῖς πρύγμασιν ἄνωθεν καρποσάμενον βλαστήν, καὶ μὴ ῥᾶστα δυναμένην ἀναίμακτον προΐεσθαι τὴν μεταβολήν, οὐδ' ἄνευ τὸ πλεῖστον εἰπεῖν τοῦ βιαιού. δεδιέναι γοῦν καὶ τὰς ἐφε-5 δρευούσας τοῖς τοιούτοις κῆρας, ὅσαι θανάτων παντοίων μεστάς ὑποτείνουσι χεῖρας· καὶ χρῆναι διὰ ταῦτα, πρὶν μεταστῆναι τὸν δίκην ἰσθμοῦ τοὺς ἐκατέρωθεν ἀναχαιτίζοντα κλύδωνας, τοὺς ἐκατέρων ὀρισθῆναι θεσμούς.

- Τοσαύτην τοίνυν κατ' αὐτοῦ ῥαγεῖσαν κυμάτων ἐπαγω-10 γῆν ἐν ταυτῷ συνορῶν ὁ βασιλεὺς οὕτω στενῶ κομιδῇ τῆ καιρῷ, ἥσχαλλέ τε καὶ ἐδυσσφῶρει, καὶ μακρῶς ἐβάλλετο καὶ πολυτρόποις τὴν ψυχὴν ὀδύνας. μὴ ἔχων δ' ὄπη βλέψας παρηγόρον ἂν τινα δέξαιτο λόγον, ἔσπενέ πως καὶ αὐτόν, καὶ οἶον ἀπολεγόμενῳ ἐψέκει τὸ ζῆν. ἐχεμυθῶν γὰρ ἦν αἰεὶ, καὶ 15 οὐδενί ποτε τῶν ἀπάντων ἐβούλετο κοινοῦσθαι τῶν τῆς ψυχῆς ἀπορρήτων οὐδὲν οὐδαμῇ· πάντων γὰρ καθάπαξ ἀποδοκιμάζειν εἴωθεν αἰεὶ τὰ βουλευμάτα, καὶ πρὶν ἀκοῦσαι. οὕτω τοίνυν ὀρῶσαν τὴν βασιλίδά τὸν σύζυγον ἔχοντα λύπης, φάσκεν ἐπήει τοιαδὲ πρὸς αὐτόν. "ὄτι μὲν οὐκ ἀδεεὶ τὰς 20 συμφορὰς ἐπιέναι τοῖς ἀνθρώποις ἔστι, καθάπερ δῆπουθεν οὐδὲ τὰς εὐπραγίας, ἀγνοεῖν οἶμαι τῶν πάντων οὐδένα, οἷς

tempore sese applicat, incertis arcanisque varietatibus vitam dirigit, nunc hunc nunc illum placidis luminibus adspicit, incontrarium cursus vertitur semperque alternat. haec est Iox, ut ita dicam, illex, quae florem rerum dei auxilio nascentem depascit neque facile commutationem sui sine sanguine aut certe sine violentia facere possit. metuendae igitur sunt talium pestium insidiae, quae manus omni morte plenas protendunt; quare priusquam quis Isthmi instar fluctum utrimque irruentem reprimat et in alium locum transgrediatur, eum utriusque necesse est constituere leges.

Imperator igitur quum tantam in tantis temporis angustiis in se irruentem tempestatum vim videret, accrbe id ferebat, indignatus erat, magnis variisque doloribus animum angebat. non enim habebat, undo verbum consolatorium acciperet; quare sese ipsum fere deplorabat et quasi desperatam vitam degere videbatur. semper erat taciturnus neque cum quoquam occulta pectoris communicare volebat. omne enim consilium reicere solebat etiam antequam audiret. tanta igitur aeterna quum coniugem videret afflictum imperatrix, talia ad eum dicere exorsa est: „non sine dei nomine hominibus aut infortunia accidere aut res prosperas evenire, neminem ignorare arbitror, qui men-

νοῦ μέτεστι καὶ διανοίας, τῶν αἰεὶ γιγνομένων στοχαζομένοις
 ὀρθῶς. δίκαιον δ' εἶναι τὸν θεὸν καὶ δίκαια δρῶντας ἀν-
 θρώπους φιλεῖν, καὶ τοῦτο δ' οἶμαι τοῖς ἅπασιν γνώριμον
 εἶναι οἷς τὸν νοῦν τῆς ψυχῆς οἶασι πηδαλιουχεῖσθαι ξυνε-
 5 ρυήκει συνέσεως. τὸ γοῦν ἐωθὲν εἶνα τὴν πρόσω φάσμα πο-
 ρεῖαν βαδίξειν ἀπάση σπουδῇ προθέμενον τοσοῦτον ὀπισθεν
 ἐσπέρας δρᾶσθαι καθήμενον ὅσον ἔμπροσθεν ἐχρῆν, τοῦτο δὲ
 καὶ οἷς ὀλίγος ἐμπέφυκε νοῦς, γνοίη ἂν θεοῦ πάντως εἶναι,
 μήτε μὴν τοῖς τοῦ βαδίζοντος τρόποις ἀρεσκομένον, καὶ ἅμα
 10 τοῖς τούτῳ δρωμένοις ἅπασιν ἐμφανῶς μαχομένον, καὶ ἐς
 τὰ πάνν τῶν προοιμίων ἐναντιώτατα πέρατα τὴν σπουδὴν
 ἀντιπεριάγοντος. μέμνημαι τοίνυν οὐχ ἅπαξ, οὐδὰ δὲς που 20
 καὶ τρεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ μάλα δήπου γε πολλάκις ἀμφοῖν
 ἡμῖν εἰπόντος τοῦ Γρηγοῦ κατὰ τὰς ἐνταυθοῦ πολλάκις ἰδια-
 15 ζούσας " μακρὰς καὶ πολυειδεῖς ἡμῶν ὀμιλίαις (οἰοθα δὲ f. 118 a.
 καὶ αὐτός) τὰς βίβλους εἶναι τοῦ Παλαμᾶ δυσσεβείας πλή-
 ρεις μακρὰς· ἕς δεχομένοις ἡμῖν, καὶ πολλὴν καὶ παντο-
 δαπὴν τὴν εὐμένειαν σφίσι παρεχομένοις, ἔφασκέ τε καὶ
 ὑπισχετέτο μηδενὶ τῶν ἡμῖν γε δρωμένων δημοσίων εὐδρομίαν
 20 ἀκολουθήσειν πρὸς τοῦ δικαίου θεοῦ, ἀλλ' ἀνατρέπεσθαί τε
 πάντα καὶ φθειρεσθαι προφανῶς, καθάπερ κεραινοὺς αἰθε-
 ρίοις τὰ λήια. εἰ δὲ που καὶ δοῦξαι τῶν ἡμετέρων ἔργων
 ἐν ὅποιον οὖν ὀρητοῦν εὐτυχεῖν ἐκ προοιμίων, ἀλλ' οὖν οὐκ

tis atque consilii particeps res, quomodo quaeque agantur, recte per-
 spiciat. iustum vere esse deum et iustos homines ab eo amari, etiam
 hoc puto omnibus persuasum esse, quorum animi gubernaculo pru-
 dentiae dirigantur. si quis enim mane omni studio suum iter, ut ita
 dicam, persequi sibi proposuerit, vespera autem usque adeo posteriori
 sedens conspiciatur, quam debebat progressus esse, vel pusilla mente
 imbutus intellexerit, hoc dei esse facinus, qui hominis istius mores
 improbanus omnibus, quae ille agit, manifesto repugnat eiusque stu-
 dium ad contrarium, quam initia promiserunt, circumflectit exitum.
 memini autem Gregoram non semel nec bis terve sed saepissime in
 longis atque variis colloquiis crebro nobiscum hic institutis, id quod
 ipse haud ignoras, nobis dicere, libros Palamae magna seate impie-
 tate. quos si nos reciperemus ac magno favore et omni benevolen-
 tia prosequeremur, nulli rei publicae a nobis susceptae deum iustum
 prosperos successus daturum esse, dixit atque promisit ille, sed fore,
 ut omnia subverterentur ac manifesto corrumpenterentur veluti segetes
 fulguribus aetheris. sin autem haec vel illa res aliquo modo initio
 nobis succedere visura esset, attamen non longo tempore interposito

εἰς μακρὰν ἐκεῖ πικρὸν ἐπιφύεσθαι καὶ μάλα πολύχουν ἐν τοῖς πέρασιν τὸ γεώργιον. τοῦτο δὲ καὶ ταῖς πανδήμοις σφοδρότερον ἠκηκόειμεν φάμενον, οὐ δισταγμοῦ τινὸς μέρος παρμιγγύντα τῷ ἦθει, ὅποτος τοῖς δεδιόσιν ἐπεται τὴν τοῦ μέλλοντος ἀδελείαν ὡς τὰ πολλά. καὶ οἶσθα γε ὡς ἠχθόμεθα 5 τῆς παρρησίας τάνδρι· ὃ δ' οὐκ ἐνεδίδου λέγων. σκεπτέον οὐκ μὴ θεοῦ μαχομένου διὰ τὸ δόγμα πονῶμεν ἀνήνυτα.”

80 Ταῦτα τοῖνυν καὶ τὰ τοιαῦτα διεξιούσης ἐκείνης, “ὦ γυναῖ” φησὶν ὁ βασιλεὺς, “οὐ πάντα καθάπαξ χρεῶν ἀνατιθέσθαι θεῷ. εἶναι γάρ τινα καὶ τύχην τύραννον, κατὰ τὸ 10 αὐτόματον ἐπιούσαν τοῖς τῶν ἀνθρώπων πράγμασι, καὶ τοῦ προσεχοῦς αὐτὴν μᾶλλον τάνθρώπεια διοικούσαν ἢ τὸν θεόν, ἐνέργειαν μὲν καλουμένην ἄκτιστον, δεσποτικούς δὲ χαρακτῆρας φέρουσαν τε καὶ δεσποτικῶς τοῖς πράγμασιν ἐπιστρατεύουσαν κατὰ τὴν τοῦ αὐτομάτου φορὰν τε καὶ κίνησιν. εἰ 15 δ' οὐκ, λόγον ἐγὼ σοι καὶ μάλα εἰδυῖα ἐρῶ, τῆς ἐμῆς ἀληθείας μάρτυρά τε καὶ βεβαιωτήν. οἶσθα γὰρ ὁποίαις καὶ ὅσαις ἠπειγόμεν ἐξευμενίζειν τὸν θεὸν χρημάτων δόσεις, ἃς ἀφθόνοις παλάμαις ἐξήντιλον ἱερεῦσι καὶ μονοτρόποις, καὶ ὅσοι σπηλαίοις ἐνδαιτωῦνται καὶ ὄρεσι, καὶ ὅσοι τῶν ἄλλως 20 πειρία καὶ νόσφ συζώντων ἐπῆρχον, καὶ πῆ μὲν δημοσίᾳ, πῆ δὲ βλέποντος ἀπάντων οὐδενός. ὤνησαν δ' ἡμῖν οὐδέν, ἀλλ' αὐραῖς, ὡς γε εἴκεν, ἐκεῖνα πάντ' ἐκπεπονῆκαμεν, καὶ περι-

fore, ut acerbissima mala uberrime ad extremum succrescerent. idem ipsis vehementius pronuntiantem audivimus, ut nihil dubitationis suis moribus admisceret, quae plerumque incertitudinem futuri temporis metuentibus inesse solet. neque nescis, quanto odio viri non a suis verbis recedentis libertatem persecuti simus. considerandum igitur est, num forte deo ipso ob dogma repugnante irrita faciamus.”

Haec atque eiusmodi quum illa protulisset, imperator: „mulier, inquit, non omnia debemus ad deum referre. nam etiam fortuna domina quaedam est, quae suo arbitrio hominum res aggrediatur. atque continentes vitam humanam magis regat, quam deus; operatio quidem nominatur increata, induta autem est tyranni moribus superbamque in omnes res dominationem exercet pro libidinis impetu atque motu. aedem! orationem tibi dicam, quam ipsa haud sane ignoras, quae me vere locutum esse testificetur atque confirmet. scis enim, quantis et qualibus ego studuerim donis dei favorem mihi conciliare, quae plenis manibus sacerdotibus, hominibus solitariis, quicunque in speluncis habitant et montibus aut paupertate et morbis oppressi vitam degunt, et palam et occulto largiebar. verum nihil utilitatis no-

ἴσθη ἡμῖν ἐκεῖνα παθεῖν ἂ μηδὲ τοῖς σφόδρα ἀνδροφόνοις διὰ βίου πεπονηθῆναι ζυμπέπτωκεν. ἀφ' οὗ δ' ὁμόφρων γεγένημαι Παλαμῶ, καὶ βασιλεὺς εὐθὺς κεκράτηκα." ἢ δ' ὑπολαβοῦσα τοιαύτ' ἀντέφησεν αὐθις. "ἐγὼ δὲ" φησιν "ἐκ τῶν ἡμετέρων καὶ ἀνθρωπίνων βραχέα σοι φθέγγομαι.

Εἰπέ γάρ μοι· εἴ τις τῶν ἡμετέρων δούλων ἀμπελώνος εἰπεῖν ἢ τῶν ἄλλως ἔχόντων ἡμῖν κτημάτων ἐνός οὐτινοσοῦν ἐπιμελητῆς ὑφ' ἡμῶν καταστάς, ἔπειτα τὴν μὲν δεσποτείαν ἡμῶν ἀφηρεῖτο περιφανῶς, πολλοστημόριον δὲ τῶν ἐκεῖθεν παρεί-
 10 χετο φέρων ἡμῖν καρπῶν, οὐ μᾶλλον ἢ γ' ἂν ἐμμεμισήκειμεν ἐκεῖνον ἢ ἠγαπήκειμεν; τοῦτ' αὐτὸ νομίζειν ἔπεισέ μοι καὶ
 "περὶ γε τοῦ μόνου Θεοῦ. εἰ γὰρ πλούτου καὶ δόξης το- l. 118 b.
 σαύτης ἡμεῖς ἀπολαύοντες πρὸς Θεοῦ, ἔπειτα τὴν αὐτοῦ δε-
 σποτείαν πολυθεῖαν ἐκόντες ἢ τινα τῶν ἀπάντων ἐτέρῳ παρ'
 15 αὐτὸν ἐνεργεῖα, ἐξευμενίζειν ἐκεῖνον νομίζοιμεν πολλοστημό-
 ριον χρημάτων τῶν αὐτοῦ προσάγοντες αὐτῷ, θῆτον μέντ' ἂν μισήσειεν ἢ ἀγαπήσειεν ἡμᾶς, ὅτι τὸ μείζον ἀφαιροῦντες τοῦλαττον παρέχομεν, ἢ μᾶλλον τὸ πῦν ἀφαιροῦντες τὸ μη-
 20 ἐναργέστερα τὰ λεγόμενα. οἶσθα γὰρ ὡς πρὶν ἢ ταῖς τοῦ Παλαμῶ προστεθῆναι καινοφωνίαις ἡμᾶς, σφόδρα γε ἐξ οὐρίας ἡμῖν τὰ τῆς εὐδαιμονίας ἔπλει, καὶ οὐδὲν ἀντέπνει τῶν

14. πολυθεῖα δόντες ἢ?

bis illae largitiones attulerunt, sed ventis videmur omnia effecisse; calamitates enim in nos ingruerunt, quales ne audacissimi quidem homicidae in vita perpessus sunt. ex uuo autem tempore cum Palama feci, ex eo statim imperatoris pntentiam nactus sum."

Illa autem orationem excipiens haec fere respondit: „ego pauca quaedam ex nostris humanisque rebus proponam; dic enim mihi, si quis nostrorum servorum verbi causa vineae vel alii cuidam nostrarum possessionum a nobis praefectus, dominatione nobis manifesto erepta, parvulam quandam partem frugum inde natarum nobis praebet, nonne maius in eum odium conciperemus, quam antea eum amassemus? hoc idem etiam de unico deo statuere mihi in mentem venit; si enim nos a deo tantis divitiis tantaque gloria ornati, dominatione eius multis divinitatibus aut alii cuidam operationi ab eo diversae ultro permessa, parvula quadam parte opum praebenda nobis eum conciliare putabimus, celerius sane nos odio quam amore persequetur propterea quod plus ei derogamus, quam exhibemus aut potius quod omnibus rebus ei defraudato nihil praebemus. facile autem ex nostrarum rerum conditione, quod modo dixi, clarius erit. scis enim, antequam Palamae nova commenta amplexaremur, summa cum felici-

δεινῶν ἀντίρροπον, ἀλλὰ καὶ ὑπ' ἄλλων τέως βασιλευόμενοι
 πλείω τῶν βασιλευόντων ἡμεῖς τὴν ἰσχὴν ἐκαρπαυόμεθα, καὶ
 τὸ τῆς βασιλικῆς ἐκείνης δόξης κλέος πλείον ἡμῖν ἢ τοῖς
 ἔχουσι περιῆν· ἐκείνων γὰρ ἐταμιζέτο καὶ ἡμῶν ἦν. ἀφ' οὗ
 δὲ τοῖς ἀμφὶ τὰν Παλαμῶν φέροντες ἀνμαχεῖν ἡμᾶς αὐτοῦς
 ἐδεδόξαμεν, κατὰ πόσας ἢ τίσις εὐθὺς ἠκαλούθει· πᾶσαν
 μὲν γὰρ εὐθὺς κακοδοκίμιας συλλήβδην εἰπεῖν διετηγήκαμεν,
 πᾶσαν δ' ἐκείνην τὴν δόξαν μετὰ τοῦ πλοῦτου παντὸς ἡμῖν
 ἀποβεβλητέαις ξυμπέπτωκε, καθάπερ τοῖς διαγορηγορήσασιν τὰ
 ἐν τοῖς ἕνεαις ἀνεύρατα. καὶ τὸ τῆς βασιλείας δ' ὄψις περι-10
 ζωσαμέναις κρατὸς ἐπιτεταίω δυστυχεῖν ἡμῖν ἀνακράτος, οἴμαι,
 διὰ τὸ μὴ τὴν βασιλικὴν ἰσχὴν εἰς θεόρθωσιν ἀλλ' εἰς διωγ-
 μὸν ἀκνευῶν τῶν ὑπὲρ τῆς πατρίου λεγόντων πίστιως. ταῦτα
 δ' οὐ σοὶ λέγωσα ἀνευδίλω τὰς τύχας, ἀλλὰ τὰς ἐμὰς ἀπο-
 κλιόμεαι συμφορὰς. οὐ γὰρ ἄλλος ἐμοῦ γε σὺ. τὰ τε γὰρ 15
 ἄλλα καὶ τῶν αὐτῶν ἔσμεν ἀμφοῦ γεννιέτορες παίδων· καὶ εἰ
 μὴ πλείον, ἀλλ' ἐπ' ἴσης γοῦν σοὶ τὴν καρδίαν ἐμπύρωσθαί με
 καὶ πάλι ταῖς νῦν αὐτῶν περιστάσεσι, πάντως εὐκ' ἂν οὐδ' αὐτὰς
 ἀρηγηθείης. εἰ δ' οὖν, λέγεται μοὶ τις παρελθὼν, εἶνος ἐτέρου
 τῶν πάντων ἔνεκα, τοσοῦτον κατέχοντος ἤδη ψύχους τὴν τε 20
 γῆν καὶ τὸν περιέχοντα τοῦτον αἴρα, καὶ τοσοῦτου χειμαρῶνος
 αἰθέρις τοῖς καθ' ἡμᾶς περιεχόμενον πρᾶγμασιν, οὐσα γυνή

tate quasi secundo vento adiutas nostras res processisse nihilque con-
 trario quodam flatu impeditum fuisse, sed licet aliquamdiu aliorum
 imperio subiecti essemus, maiore tamen potentia, quam ipsi imperantes
 fruebamur nobisque gloria imperatoriae dignitatis maior contigit, quam
 iis, qui eam possidebant. illorum enim putabatur esse imperium et
 nostrum erat. ex quo vere tempore nos ad Palamae partes applicui-
 mus, poena e vestigio insecuta est. omnia enim, ut breviter dicam,
 infortania statim exantlavimus, omnis illa gloria una cum divitiis no-
 bis excedit eodem modo, quo experrectis somnia. imperatoriam digni-
 tatem vero quidem nacti omni vi conflictamur rebus adversis, nulla
 alia ex causa, opinor, quam quod imperatoriam potestatem non ad dog-
 matum correctionem, sed ad persecutionem eorum conferimus, qui
 patriam fidem defendunt. hoc equidem non ea mente loquor, ut tibi
 tuam sortem in opprobrium vertam, sed ut mea mala deplem: tu
 enim non alius atque ego quam ob alias res, tum quod nos eorun-
 dem liberorum procreatores sumus. atque si non maiore, at certe
 aeque dolore meum animum eorum praesenti conditione angi, haud
 diffiteri possis. sin minus, prodeat aliquis doceatque me aliam quan-
 dam causam, propter quam tante iam frigore obtinente terram et, qui
 eam circumdat, aereu et tanta tempestate nostras res infortante, ego

τὸν ἐντεῦθεν ἐς Ὀρεστιάδα καὶ Διδυμότειχον ἀναδέχομαι
 μέγθρον, παύειν ἐπειγομένη τῶν κοινῶν ἡμῶν παιδῶν τὰς πε-
 ριστάσεις, καὶ εἴ τινές ποτ' ἄρ' εἶεν καὶ ὄσοι κυκαῶνας καὶ
 κλύδωνας."

- 5 Ἄλλα τὸν περὶ τούτων εἰς δάκρυα καταλελυκότες λέγοντες
 τέως ἀνέστησαν, καὶ ἡ μὲν βουσιλὶς ἀπάσῃ σπουδῇ παρεσκευά-
 ζετο πρὸς τὴν ἔξοδον, ὁ δὲ βασιλεὺς πέμψας ἡξίου τὸν ἡγε-
 μόνα Βιθυνίας καὶ γαμβρὸν Ὑρκανὸν μὴ βοθηεῖν Γεντουίταις.
 καὶ ἅμα περὶ τῶν αὐτῶν ἡξίου πέμψας καὶ ὁ τοῦ Βενετικῆ
 10 ναύαρχος στόλου, καὶ δῶρα τὰ μὲν ἐδίδον τὰ δ' ὑπίσχευετο.
 ὁ δ' ἐλίπει μετεωρίζων διῆγε κεναῖς, δὴ ἐν νῆ ἔχων ταυτι,
 ἐν μὲν χρήματα λαμβάνειν ἐξ ἀμφοῖν τοῖν μεροῖν, δευτέρου
 δ' ὅτι τουτωῖ μαχαμένων ἀλλήλοισ ἀφοβίαν ἔχειν συνέβαινε
 τὴν αὐτοῦ " δύναμιν περαιουμένην ληΐζεσθαι Θρηάκην καὶ f.119 a.
 15 Μακεδονίαν, καὶ ὅσα περ εἴη σκάφη καὶ ναυτικαὶ φορτίδες,
 φέρουσαι τε καὶ ἄγουσαι κατὰ νόμους ἐμπορικοῦς τάπιτῆδεια
 καὶ ὧν ἐν χρειᾷ καθίστανται νῆσοί τε καὶ πόλεις παρᾶλαι,
 τοῦτ' ἐκείνο σχεδὸν ὁ καὶ Φαρνάβαζος ἐκείνος ὁ Δαρτίου
 παραθαλάττιος ἔπραττε στρατηγός, τῶν Ἑλλήνων πάλαι κατ'
 20 ἀλλήλων μαχομένων. ἀλλὰ γὰρ ἐπειδὴ καὶ τὸ συμβᾶν ἐμε-
 μαθῆκει μεταξὺ κατ' αὐτοῦ πλημμέλημα νεωστὶ πρὸς τῶν
 τοῦ βασιλέως υἱέων, ἀνεπήδησέ τε ἐνθὺς ἐπ' ὄργης καὶ
 ἠπέλησε τὸν σατραπικὸν καὶ βαρβαρικώτερον τρόπον. εἶχε

mulier molestum laborem proficiscendi Orestiadem et Didymotichum suscipiam, ut filiorum nobis communium discrimina atque turbas fluctusque, quaecunque ea et quantacunque sunt, sedare coner.

Hoc colloquium quum lacrimis obortis finivissent, surrexerunt et imperatrix quidem omni studio protectionem paravit, imperator autem ad Hircanum, Bithyniae principem eundemque generum suum misit, qui peterent, ne opem ferret Genuensibus. idem qui rogarent, etiam classis Venetae praefectus misit, dona partim statim largiens, partim pollicens. ille autem vana spe suspensos eos habuit, duas quippe res animo agitans, primum quidem, ut ab utrisque partibus pecuniam acciperet, deinde, ut iis inter se contendentibus, secure classis in Thraciam atque Macedoniam transvecta praedam ageret et scaphas ac naves mercatorias interciperet, quae ex commercii legibus alimenta et res insulis atque urbibus maritimis necessarias exportant et important. idem igitur fero fecit, quod Pharnabazus, a Dario regioni maritimae praefectus, Graecis quondam inter se bellum gerentibus. at enimvero posteaquam cognovit, quod scelus nuper ab imperatoris filiis in se commissum esset, iracundia fervidus minas iactavit satrapae at-

δ' οὕτωςι τὸ συμβάν. πρεσβείαν δ' τῶν Τριβαλλῶν πρὸ βραχέος ἡγεμῶν ἐπεπέμφει, πρὸς γάμον ζητῶν κοινωνίαν συνάψαι τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα τῶν τοῦ Ἵρκανοῦ τούτου παιδῶν ἐνί, ἵνα συγγενικῆς σχέσεως τὰς μεταξὺ σπονδὰς ἐρείδουσης μοιμώτερον τῇ τῶν Τριβαλλῶν ἐντευθεν εἴη χώρα τὸ ἄφο-
 34 βον. ἐς τοσοῦτο γὰρ ὁ βάρβαρος οὗτος ἤρθη δυνάμεως Ἵρ-
 κανός, ὡς μὴ μόνον Μακεδονίαν καὶ Θρακίην καὶ τοῖς ἐν Θρακίῃ ληΐζεσθαι Ῥωμαίους καὶ Μυσοὺς ἀδεῶς, ἤδη δὲ καὶ Τριβαλλοῖς μακρὸν ἐνέβαλε δέος, πολέμιον κατὰ τῆς χώρας ἐκείνων ἐκπέμπων στρατόν, καὶ πλείστην ἐκεῖθεν ἐπαγόμενος, 10 ὁπότε βούλοιτο, λείαν. τὴν δὲ τοιαύτην ἀσμένως ὁ βάρβαρος δεδεγμένος πρεσβείαν, δεξιάν τε ἐσπέμφοι σπονδῶν, καὶ ἅμα τοὺς τὸ κῆδος βεβαιώσοντας πρέσβεις. καὶ μὲν δὴ τούτοις ἐνεδρεύσας ἐπανιοῦσι μετὰ Τριβαλλικῶν πρέσβειων καὶ δώρων συχνῶν, περὶ που τὰς τοῦ Παιδεστοῦ παρόδους, ὁ τοῦ 15 βασιλέως ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρός, ὁ τοῦ τῶν Αἰτωλῶν καὶ Ἀκαρνανῶν ἄρξαντος Κόντου πάλαι παῖς, τὰ μὲν δῶρα ἐκεῖνα ληστρικώτερον διήρπασε τρόπον, τῶν δὲ πρέσβειων οὓς μὲν ἀπέκτεινεν ἐξ ἐρόδου, οὓς δ' ἐζώργησε. καὶ ἦν αὐθις καὶ τοῦτο προσθήκη δεινὴ τῇ τῶν ταλαιπώρων τύχῃ Ῥωμαίων. ὡς γὰρ 20 χειμῶνος ἐν θαλάσῃ κυμάτων ἀλλεπαλλήλων πληθός, οὕτως ἄλλο ἐπ' ἄλλοις αἰεὶ κἀνταῦθα συμπίπτει δυστύχημα· καὶ πρὶν τὰ πρῶτα δυνηθῆναι θραπευεῖν ὀπωσοῦν, ὁ τῆς ἀμαρτίας

que barbari more. sic autem se res habebat. legatos miserat Triballorum princeps paulo ante, qui matrimonii coniunctionem peterent inter filiam atque unum ex Hyrcani filiis, ut affinitatis vinculo foedus, quod inter se fecerant, confirmante constantior esset Triballorum ab illa parte securitas. Hyrcanus enim barbarus ad tantas opes evectus erat, ut non modo Macedoniam et Thraciam Romanosque atque Mysos in Thracia incoletens audacter praedaretur, verum etiam iam Triballis magnum iniiceret timorem, hostili in eorum fines immisso exercitu atque maxima, unde vellet, acta praeda. illa vero legatione benigne excepta, qui foederis fidem atque affinitatem confirmarent, legatos confestim misit. hisce autem una cum Triballorum legatis iter facientibus maximaque dona secum portantibus circa Raedesti aditum insidiatus imperatoris gener, filius Comitissae, qui olim Aetolis et Acarnanibus imperitaverat, dona latronis more diripuit, legatos alios primo impetu occidit, alios vivos cepit. haec res rursus calamitosam accessionem miserorum Romanorum fortunae adiunxit. ut enim tempestate in mari coorta fluctuum aliorum super alios coacervatorum cumulus, ita etiam hic aliae super alias cladis accidunt. atque,

δαίμων ἐπαντλεῖ τὰ δεύτερα, καὶ πὶ τούτοις αὐτὸ αἰεὶ τὰ μειζω
 καὶ μηδαμῆ προσδοκώμενα. καὶ μὴν καὶ ὅσα τῶν παρεσκευασ-
 μένων βέβαιόν τε καὶ ἀναμφίλεκτον ἔχειν δοκεῖ πως τὸ εὐ-
 δαιμον, καὶ οἷς οὐδεὶς οὐδ' ὄθεν οὐδ' ὀτιοῦν ἔχει μέμφεσθαι,
 5 ἔωθεν ἐς ἐσπέραν ἀνατρεπόμενα πάντα κεῖται, καὶ ἐς τούναντίον
 περιχωρεῖ, καὶ ῥᾶστα τῷ τῆς ἁμαρτίας περιτρέπει δαίμονι, ἐξ
 αὐτῶν ἀπηρητισμένα τελείως εἰπεῖν ἀρπαζόμενα τῶν χειρῶν.
 καὶ αἰεὶ πλείους καὶ κρείττους κεκτημένοι πολλαχόθεν τὰς
 ἀφορμὰς τῶν μαχίμων παρασκευῶν, ἦττους ἐν τοῖς καιρίοις
 10 ἑκάστοτε μακρῷ τῶν πολεμίων ἐξαιφνης φαινόμεθα· καὶ αἰεὶ
 γέμοντες ἐλπίδων χρηστῶν, αἰεὶ μακρῶν οὐκ εἰς μακρὰν ἀπο-
 γνώσειον τοὺς ἐν τέλει τρυγῶμεν καρπούς. ὃ καὶ μακρὰς 35
 περιστάσι μοι τὰς ἀπορίας, καὶ πολλοῖς καὶ μάλα ἀτόποις
 περικλύζει τοὺς ἐντεῦθεν κύμασιν, ὡς μὴδὲ τὴν γλῶτταν εἶ
 15 πρόσω δύνασθαι κινεῖν, χεῖροσιν αἰεὶ διηγῆμασιν ἐντυγχάνου-
 σαν. καὶ ἦν μὴ σύ μοι λύσαις, Ἀσκληπιός τις καὶ " Ἴηπο- f. 119 b.
 κράτης οὕτωσί πως καμνούση φανείς διανοίᾳ, οὐκ ἂν ἐμοὶ
 τῶν ἐφεξῆς ἐνεῖη λέγειν οὐδαμῆ, ἀλλ' ἐνταῦθα δὴ με τῶν
 ἀποριῶν αἰ φάραγγές τε καὶ τὰ ἐνεδρα φάναι τὸν οὕτω τα-
 20 λαιπῶρον κάμψαι βιάσονται δρόμον τῶν λόγων, πρὶν τῶν
 δεινῶν ἐπιθεῖναι τὰ μειζω. ἄγε δὴ οὖν, ἄγε, φίλη μοι κε-

priusquam una aliqua ex parte sarciri possit, iam peccatorum genius
 vindex alteram effundit et aliae etiam maiores prorsus inopinato se-
 quuntur. atque mehercule etiam ea instituta, quae certam quandam
 atque indubitatam felicitatem habere videantur quaeque nemo ulla
 ex causa vel ulla in parte vituperare queat, ea a mane usque ad ves-
 peram plane convertuntur, in contrariam conditionem circumaguntur,
 facillime a genio peccatorum vindice convelluntur et, quamvis ipsis
 manibus, ut ita dicam, comprehensa teneantur, tamen abripiuntur. licet
 autem in dies maiores atque meliores belli apparatus faciendi opportu-
 nitatem a multis partibus nanciscamur, semper tamen in maximarum
 rerum momentis hostibus multo inferiores ex improvise apparemus sem-
 perque optima repleti spe nunquam non brevi elapso tempore ad ex-
 tremum magnas desperationes quasi nostrarum actionum fructus per-
 cipimus. hoc magnam mihi iniicit consilii inopiam multisque me ac
 miris fluctibus circumfundit, ut ne linguam quidem amplius possim
 movere, quae in pelores in dies narrationes incidat. quam nisi tu
 solves et veluti alter Asclepius et Hippocrates ad animum meum sic
 aegrotantem accedes, non fieri poterit, ut, quae sequuntur, tibi enar-
 rem, sed molestiarum voragine et insidiae, ut ita dicam, verborum
 cursum tam miserum finire me cogent, priusquam rerum horribilium
 cumulum addiderim. agedum, age, dilectissimum mihi caput, tuam

φαλή, τὸ δοκοῦν περὶ ὧν ἂν ἐροίμην, ἀπόκριναι σὺ πρὸς Θεοῦ.
εἰπέ πῶς πολλῶν καὶ παντοδαπῶν κατ' ἄλλοτ' ἄλλους καιροῦς
ἀμαρτόντων ἀρχόντων καὶ ἡγεμόνων, οὐ τοσαῦτα καὶ τὸ ὑπή-
κοον ὅσα νῦν πεπονθῆναι συμπέπτωκε, μικρὰ δ' οὖν ἢ οὐδέν.
ἔπειτα πῶς τῶν ἀρχόντων ἐξουσίᾳ τὰ χειρίστα δρώντων, αὐ-
τῶν μὲν τοῖς πλείοσιν ἥκιστα πάσχειν συμβαίνει, σφόδρα δ'
οὖν τοῖς ὑπηκόοις, καὶ ταῦθ' ὡς τὰ πολλὰ τοῖς πλείοσι τῆν
τῶν ἀρχόντων ἐκείνων βδελυττομένοις μὲν κακίαν, διὰ δὲ φόβον
φρίττουσί τε καὶ καταδυόμενοις.

86 Καὶ τίς Θεοῦ κρίματα δύναται ἂν ἐρευνᾶν, Ἀγαθάγγελε 10
φιλιταε; εἰ μὲν γὰρ ἀλλήλοισι ἦν ἀλλήλων γνώριμα, καὶ πᾶσι
πάντων ἴσως, ὅποσα ψυχᾶς ὑπόρρητα θαλαμύεσται, εἶχεν ἂν
ὅπως ποτέ τις μεθ' ὀποιασθηποτοῦν τῆς γνώμης τὰ ἐκάστω
γινόμενα εἰδῶς ἀκαπήλευτον ἐκφέρειν κρίσειν. νῦν δ' ὄρωμεν
ὡς οὐδ' αὐτός τις ἕκαστος δύναται ἂν ἐαυτῷ συνορθᾶν ἀμαρ- 15
τάνοντι, ὅτι τε μάλιστα πάντων περὶ ἑαυτὸν ἐκτετύφλωται
μάλιστα πάντων ἑαυτῷ φιλούμενον, καὶ ὅθ' ἥκιστα οἶδεν εἰ
τοῦ χρόνου ῥέοντος ἢ κακία ποσιν ἀδήλοισι ἐπιδραμεῦσα θα-
πανήσει, κύβων δίκην μεταθείσα σύνεσιν αὐτῷ, καὶ τούνα-
τίον αὐθις ἤγε τῆ κακία μαχομένη φύσις τὰγαθοῦ. εἰ δὲ τοῦθ' 20
οὔτω, πολλοῦ μὲντ' ἂν δεήσειε τὰ ἐτέρων ἐτέρους εἰδέναι
ποτέ. Θεῷ γὰρ μόνῳ τοῦτ' ἀπρόϊτον τετήρηται γε καὶ τετα-

sententiam de eo, quod rogatus sim, per deum mihi expromas quaeso.
dic mihi, qui fiat, ut, quum principes atque duces multi et varii, alii
aliis temporibus scelera commiserint, eorum subiecti non tantis malis
unquam affecti sint, quantis nunc afficiuntur, sed parvis vel nullis;
deinde dic mihi, qui fiat, ut principes, quamquam pessima facinora
perpetrant, ipsi plerumque minimas clades subeant, maximas autem
eorum subditi, quamvis eorum maior pars improbitatem principum ab-
ominetur, timore autem cohortetur atque illis cedat?

„Quis, dilectissime Agathangele, iudicia dei possit indagare? si
enim alter alterius et omnes pariter omnium arcana consilia, quae in
animis reservantur, cognita haberent, cum ratione quadam aliquis uni-
uscuiusque actionum peritus in corruptum iudicium facere posset.
nunc autem videmus, non sua quemque ipsius peccata posse cognos-
cere propterea quod de se quisque ob nimium sui amorem maxime
occaecatus est neque scit, num forte labente tempore improbitas pede
obscuro aggressa quasi tesseras animi prudentiam mutatura et absump-
tura sit, bonitas vero improbitati repugnans ex contrario rursus in-
cessura sit. si hoc ita est, multum aberit, ut alterum alter perspi-
ciant. deo enim soli hoc inaccessum servatur atque regitur, qui ho-
minem bene facientem vitam acturum placidissimam pacem spirantem

μένεται. ἀνθρώπων δ' ὅς ἄν θρησκὴν τὰγαθὰ, κλέετα βίον εὐρήνης
 εἶναι· οἱ δὲ πειραγμένοι ἐκεῖθεν βιοῦν, ὅς δ' οὐδὲν τὰναντία, τοῦτ' ἔ
 δ' αὖ τὰναντία. εἶναι δ' οὐδὲ πᾶν τι ἐλαχίστον οὐδ' ἀγεννή τι αὐ
 τὴν μεταξὺ διαφοράν, ἣν ὑγαθὰ τε ἔχει πρὸς ἀγαθὰ καὶ ἣν αὖ
 5 κακὰ πρὸς κακία. ἀγαθῶν μὲν γὰρ ἀπάντων κρείττωτον τε
 καὶ κρωτίωτον ἔγνωμεν εἶναι τὴν πρὸς θεὸν εὐσεβείαν τε καὶ
 ἀκαπήλεστον πίστιν. "ἀγαπήσεις" γὰρ φησι "κύριον τὸν θεόν
 σου ἕξ ὅλης ψυχῆς καὶ ἕξ ὅλης τῆς διανοίας σου," καὶ πάλιν
 "κύριον τὸν θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύ-
 10 σεις." τὸ γὰρ ἄλλῳ τῷ λατρεύειν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτί-
 σοντα λατρεύειν ἐστὶ. γνώρισον δ' ἂν εἴη σοι πάντως ἡ τῶν
 τοιοῦτων ἀγαθῶν ἐκ τῶν βαθμῶν ἐξῆς καὶ ὑποβάσεων τῆς
 ἀκαπήλεστος διαφορά. κακῶν δ' αὖ ἀπάντων ἂν εἴη κακί-
 στων ἐκ διαμέτρου πάντως ὁ θεοῦ χωρισμός, οὗ σημεῖον καὶ
 15 γνώρισμα προφανές ἡ τῶν πατριῶν κανόνων καὶ νόμων ἀθέ-
 τησις, ἣν προσθέτουσι τε γίνεσθαι καὶ ὑφαιρέσει τοῖς θεομα-
 χοῖς συμπίπτει, καὶ ἄρα ταῖς ἀναιδέσιν ἐπιπορευταῖς. οὐδὲ γὰρ
 ἂν ἐπιπορηῆσαι ποτε γένοιτο θεόν, ἕτερον ἂν εὐσεβεῖς περὶ θεοῦ
 τὰς ὑπολήψεις ἐν καρδίᾳ περιτάλασιν "ἐπέη. μάθεις δ' ἂν γ. 120 α.
 20 ἀκριβῶς, Ἰουδαίῳν ἐξετάζων τοὺς πάλαι, οἷς τὸ τοῦ θεοῦ
 εἶδος εἰς ἀλλοτρίους μετατιθεμένους θεοῦς θεούλους εὐθὺς
 καθίστασθαι τῶν περιοίκων συνέπιπτεν ἐθνῶν, ὧν εὐσεβοῦ-
 τες ἦσαν δεσπόται, ἡγεμόνος δ' αὐθὺς εὐσεβοῦς καθυστερέμενον,

promisit, secus autem agentem etiam contrariam vitae sortem habitu-
 rum. neque vero minima est vel ignobilis differentia, quae interest
 inter bonum et bonum atque inter malum et malum. omnium enim
 bonorum optimum atque primum esse cognovimus pietatem erga deum
 et incorruptam fidem. ille enim: "amato inquit, dominum, deum tuum
 ex intimo corde atque animo" et rursus: "adorator dominum, deum
 tuum eumque solum colito;" alium enim colere est res creatas colere
 potius quam creatorem. perspecta tibi erit omni ex parte bonorum diffe-
 rentia, si ea enumerabis deinceps ex infimo gradu atque fundamento.
 contra vero omnium malorum pessimum est secessio a deo, cuius signum
 atque iudicium manifestum est patriorum praeceptorum atque legum aboli-
 tio, quae sit additamentis et ademptionibus nec non impudentibus periuriis
 eorum, qui cum deo bellant. neque enim quisquam deum peierabit,
 in cuius animo pii in deum sensus ardent. accurate id facile intel-
 lexeris si veteres Iudaeos in examina vocaris, qui quae de dei reveren-
 tiam ad peregrinos deos transtulerunt, statim in servitatem redige-
 bantur a similibus gentibus, quarum domini erant, quamdiu pie de deo
 senserunt; ubi autem pius iis erat princeps, rursus superiores hosti-

καὶ τῶν ἐναντίων αἰθῆς ὑπερτέροις γίνεσθαι καθίστατο. καὶ ἵνα τοὺς πάλαι καταλίπωμεν, ὅρα μοι Κωνσταντῖνον τὸν μέγαν ἐν βασιλευσίν, ᾧ τὸ τῶν ψευδωνύμων σέβας εἰς τὸν ἀληθῆ μετενεγκόντι θεὸν πλείονος ἢ κατὰ πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ βασιλέας ἄρξαι γέγονε γῆς. ἀλλὰ τοῖς μετ' ἐκείνον⁵ εὐθὺς ἄρξασί τε καὶ ἀρξασμένοις τὰς αἰρέσεις κατὰ τῶν θείων δογμάτων εἰσάγειν τῆς πίστεως, καὶ θεὸν ἐπιορκεῖν ὃν ἄκροις ἔφασκον σέβειν τοῖς χεῖλεσιν, εὐθὺς καὶ τὸ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν ζημιοῦσθαι συνέβαινε μέγεθος.

10

●● Ἄλλ' ὁ μακρὸς ἐπιλείψει με χρόνος παλαιῶν τε καὶ νέων ὑποδειγμάτων μεμνησθαι πρὸς τὴν τῶν εἰρημένων ἀλήθειαν θέλοντα. τοῦτο δ' οὐ πάνυ τι συγχωρεῖν τὴν τῆς ἰστορίας ἀπλότητα. διὸ τοῖς ῥηθῆσιν ἐκεῖνο μόνον προσθεῖς ἀπαλλάξομαι. μαθεῖν γὰρ ἐζητήκεις καὶ ὅπως τῶν προσεχῶς¹⁵ τῆς κακίας αἰτίων ἀρχόντων ἥκιστα πασχόντων ἐνόητε, μόνον πολυτρόποις δαπανᾶται πάθει τὸ ὑπήκοον, μικρὰν ἴσως ἢ μηδεμίαν ἑτέραν συνεισενεγκαμένον τὸ παρὰπαν πλὴν τοῦ συνειδέναι καὶ συμπαρανομεῖν διὰ φόβον. φαίνεται τοίνυν ὡς γε τῶν πάλαι βιβλῶν αἱ πλείους οὐ μικρὰς συνίεναι πα-²⁰ρέσχον τὰς ἀφορμὰς, καὶ ἅμα ἡ χρόνιος ἡμῶν ὅπως ποτὲ πέπεικεν ἐμπειρία, ὡς οἷς τῶν ἡγεμόνων μῆτε πᾶν τὸ τῆς αἰτίας ἄντικρυς ἀνέλται ἐς κακίαν ἐνδόσιμον, ταῖς τε συμφο-

bus erant. atque ut vetera omittamus Constantinum Magnum inter imperatores consideres, quaeso, cui, quum cultum deorum, quo quidem nomine perperam nuncupabantur, ad verum deum transtulisset, contigit, ut ampliores imperii fines quam omnes ante eum imperatores sibi vindicaret. imperatoribus autem post eum, qui haeticorum opinioniones in divina fidei dogmata inducere deumque, quem se extremis labris colere dicebant, peierare incipiebant, statim magnitudo illa imperii ab hostibus sensim paullatimque diminuebatur.

Sed longum tempus me deficeret, si vetera et recentia exempla ad veritatem dictorum confirmandam proferre vellem, id quod etiam plane ab historiae simplicitate alienum esset. quare hoc tantum dictis addam dicendique finem faciam. cognoscere enim studes, quomodo fiat, ut, quum imperatores, quamvis continuo improbitatis auctores sint, minima tamen mala interdum patiantur, subiecti iis homines multiplicibus calamitatibus conficentur, licet parvam fortasse aut nullam aliam culpam attulerint, nisi quod conscii erant et metu coacti socii improbitatis. ut igitur multi veterum librorum adiumenta non exigua ad eius rei cognitionem nobis attulerunt et diuturna nostra

ραῖς τῶν ὑπηκόων κηδεμονικῶς καμπομένοις ἐν ταπεινώσει
 γίνεται καρδίας τούτοις ἐπικαλεῖσθαι τὸν κύριον, τούτους δὴ-
 πουθεν οἰκτιρῶν ἐνταυθὸς κατὰ τὸ τῆς αἰτίας δίδωσι πάσ-
 χειν ἀνάλογον, ἔν' ἐς τὸ μέλλον σχῆ̄ κουφοτέραν τὴν κόλα-
 5 σιν. εἰ δ' αἴτιος μὲν τῆς ὄλης εἶη κακίας καθύπαξ αὐτός,
 δι' ἣν ἐς φθορὰν ὀλοσχερῆ τὸ ὑπήκοον καταφέρεται, ἔπειτ'
 αὐτὸς ἀνάληγτός τε μένων καὶ ἥκιστα ταῖς τοιαύταις συμφο-
 ραῖς μῆτε καμπτόμενος, μῆτε μὴν οὐδ' ἄχρι τοῦ φαινομένου
 συμπάσχειν ὀρώμενος σχήματος, ἔπειτα μακρὸν ἐξ ἀπονοίας
 10 καὶ τῦφον ἐν ψυχῇ περιθύλλπει, δικαίωμα τοῦ μὴ δῆθεν αὐ-
 τὸν ἁμαρτεῖν τὸ μὴ πάσχειν οἰόμενος, τούτῳ πάντας ἐκεῖ τοὺς
 τῆς δίκης λαμπρῶς ταμιεύει προσητήρας. μηδὲ γὰρ εἶναι τὴν
 ἐνταῦθα κόλασιν ὑποχρῶσθαι οὕτω μεγάλοις καὶ παρανομοτά-
 15 τοις πταισμασιν ἀσεβείας, ἧς τὰς δίκας αὐτὸς θ' ὑπερ' ἑαυ-
 τοῦ ὀφλισκάνει, καὶ ἅμα ὑπερ' τοῦ τῶν ὑπηκόων δι' αὐτὸν
 ἀπολωλότης πλήθους· ποιμένος γὰρ ἀνειλημμένος ἵσπον, μὴ
 μόνον οὐ πεποιῆται τὴν ἀρμόττουσαν τῷ ποιμνίῳ πρόνοιαν,
 ἀλλὰ καὶ φθορᾶς αὐτῷ προσεπεδαψιλευσατο τρόπους, λύκος
 ἀντὶ προστάτου καὶ ποιμένος φανείς. ἔπειτα οὐδ' ἡμῖν ἀν-
 20 θρώποις οὐσιν ἀνεῖται τὴν ἐν ὀτουδηποτοῦν ἐτέρῳ κρυπτο-
 μένῃν " καρδίᾳ κακίαν ἢ ἄρετὴν πλὴν ὅσον ἐκ τῶν ἔξωθεν f. 120 b.
 σχημάτων καὶ χρωμάτων τοῦ τε ἡθους καὶ τῶν λόγων εἰκα-

experientia utcumque nos edocuit, dominus iis principibus, qui non
 omni ex parte causam atque licentiam improbitatis dederunt, calami-
 tatibus autem subiectorum sollicito flexi in humiliatione cordis cum
 invocant, pro ratione causae misericordia eorum permotus supplicia
 hic infligere videtur, quo expeditiorem in futurum habeat castigatio-
 nem. sin autem princeps, quamquam omnis improbitatis, qua ad pla-
 nam perniciem subiecti detruduntur, solus auctor est, non modo mi-
 serae et afflictae eorum fortunae duriolem se praebet neque speciem
 quidem eos commiserantis prae se fert, verum etiam fastum ex de-
 mentia sibi sumit arbitratus, id testimonio esse, se non peccasse, quod
 ipse in adversas res non incidat, huic omnes illic turbines igneos ad
 poenam reservat. non enim sufficit supplicium, quod hic infligi pos-
 sit, tam magnis atque audacibus sceleribus, quorum poenas propter se
 debet et propter multitudinem subiectorum sua culpa pessumdatorum.
 officium enim pastoris sortitus non solum non habuit curam gregi con-
 venientem, verum etiam perniciem ei profuse attulit, ut non prae-
 factus eius atque pastor, sed lupus videretur. verum nobis hominibus
 improbitatem aut virtutem in alterius cuiuscunque corde reconditam
 duntaxat hactenus cognoscere licet, ut ex externo habitu ac moribus
 verbisque obscura quaedam iudicia deprehendamus. attamen vel ex

σίας θηρῶσθαι τινὰς ἀνδρῶς. γνώης δ' οὐδ' ὁμῶς κἀντεῦθεν, εἰ τὰ πλείω διὰ συντομίαν καὶ τουτῶνι παρόντες τοῦ ἄρχοντος διεξέλθοιμεν ἕνια. ἔσται γὰρ ἐκ τῶν ἔξωθεν σημείων γνώριμος τοῖς συνεπιτέροις καὶ τουτουὶ τῆς ψυχῆς ἢ διαθέσει, κατ' ὡς σφαλεραὶ μὲν περὶ Θεοῦ τῆ τοῦτου καρδίας θάλαμεισθαι ἔννοιαί, καὶ κηλίδων οὐ μάλ' ἀξίων τοῖς τῆς εὐσεβείας δόγμασι τὸ λογιζόμενον ἐμπίπλεται τῆς ψυχῆς. καὶ τοῦτ' ἂν εἴη τοῦ μηδὲν τῶν αὐτῶ πραττομένων εὐδοθεῖσθαι τὸ αἴτιον, ἥκιστ' ἀνεχομένου Θεοῦ μὴ θεατριζειν τὴν ἐν τοῖς τῆς καρδίας θαλάμοις κεκρυμμένην κακίαν διὰ τῶν ἔξωθεν 10 πραγμάτων. ἔχει δὲ οὕτως.

40 Ὁ Πισσαῖος Νικόλαος, ὁ τῶν τεσσαρεσκαίδεκα Βενετικῶν πρῶτος ναύαρχος ἐκείνων, ἃς καταπεπλευκέναι πέρυσιν ἔφαμεν κατὰ τοῦ Γαλατωνύμου φρουρίου, ἐπειδὴ καὶ βασιλεὺς σύμμαχον λάβοι καὶ ὁμόφρονα τοῖς Βενετικοῖς κατὰ τῶν 15 Γεννουιτῶν, ὄρκους φρικῶδεις δοῦς καὶ λαβῶν, ἐπειτ' αὐτὸς μὲν ὄλος τῶν ἐνεστώτων τηρικαῦτα γινόμενος ἔργων τὸν βασιλεῖα πρὸς μὲν τὴν μάχην ἐκείνην ἀργῶς διακείμενον ἔβλεπε, πρὸς δ' ἕτερα τὴν ὄλην σπουδὴν περισπώμενον, τὰ καθ' ἡμῶν ἐκεῖνα δηλαδὴ ληστορικὰ συνέδρια, βιαιότερόν πως ἐπέκειτο 20 διεγείρων εἰς τοῖς ἔργον. πάντων γὰρ ἔλεγεν ἥκιστα δεῖν καρτερεῖν ἐνταυθοῖ, τῶν πολεμικῶν οὐκ ἀνεχομένων ὄλους πραγμά-

his cognoscet, si, compluribus brevitatis causa praetermissis, etiam harum rerum nonnullas quasdam de imperatore commemorabimus. perspicies enim prudentior quisque ex externis quibusdam signis, qui sit animi istius habitus, quam fallaces de deo opiniones in pectore occultatae sint, quantis sordibus dogmatis verae religionis haud sane dignis mens opplota sit. hoc etiam in causa est, cur nihil eorum, quae suscipit, prospere ei succedat; deus enim a se impetrare non potest, quin improbitatem in animi latebris occultam etiam rebus externis propalam et in promptu ponat. res vero ita habet.

Nicolaus Pisanus, praefectus navium quattuordecim Venetarum, quas anno superiore in castellum Galatae navigasse diximus, quum imperatore quoque socio contra Genuenses adsumpto, horribili iurando dato atque accepto, totus esset in rebus instantibus gerendis, imperatorem autem ad certamen segnem, ad alias res, mirum ad concilia illa atrocitatis similia in nos conflanda, omni studio incumbentem videret, vehementius cum ad rem strenue agendam excitavit. dixit enim, nihil minus opus esse quam cunctatione, rebus bellicis utique ne in breve quidem dilationem recipientibus, sed statim alacritatem efficacem effugitantibus. bis tum et ter et saepius eadem

των οὐδ' ἐς μικρὸν ὑπερέθεσθαι, ἀλλ' ἐν τῷ παραχρῆμα τὴν ἔμπρακτον ἀπαιτούντων ὀξύτητα. δις δ' οὖν καὶ τρεῖς καὶ πολλαί-
 κες ὁμοίας αὐτῷ παρεῖχε τὰς ἀποκρίσεις ὁ βασιλεὺς, μετὰ μάλιστα γὰρ καὶ ἀναμφισβητησίμου τοῦ ἡθους, "μεῖνον" λέγων
 5 "μικρὸν με καταβαλεῖν τοὺς δογματικούς ἐχθρούς τῆς ἐμῆς προαιρέσεως ἐπειγόμενον. κάπειτ' ἀναστὰς ὡς νοσσιὰν τὸ πολέμιον τουτοῖ' καταλήψομαι φρούριον, ἔαον ἢ κατὰ πᾶσαν ἡμῶν προσδοκίαν." ἔπειτα κατεσπουδασμένην τινὰ καὶ σχέ-
 10 λην, στραφεὶς πρὸς τοὺς ἡμῶν ἀσκητικούς ἐκείνους ἄνδρας, οἱ τοὺς τῆς μακρῆς ἀρετῆς καὶ πολυετοῦς ἀσκήσεως ἔχουσι τὸ αἰδέσιμον λίαν ἐκόσμου τῆς πολιᾶς, ἔφασκε τοιαδί. "τοσοῦτο βέλτιον αἰρούμαι" φησὶν "τὰς ἡμῶν ἀράς, ὅσον μισῶ τὰς εὐχάς· τοσοῦτο δ' αὖ ἀπαναίνομαι τὰς Παλαμικὰς ἀράς, ὅσον ἀσπά-
 15 ζομαι τὰς εὐχάς." ἔπειτ' ἐκεῖνα τὰ ληστροικὰ πεπραχὸς ἐξ αὐτοσχεδίου, ἃ μακρῶς τινὸς δεῖται σχολῆς ἀφηγεσθαι, πρὸς τὸν Λατινικὸν ἐξῆει πόλεμον, μακρὰν τινα σφόδρα καὶ ὡς εἰπεῖν ὑπερνέφελον ἐπαγόμενος τὴν ὄφρυν, ὅτι τοιοῦτοις ἐφοδίοις καθώπλισεν ἑαυτόν. εἰ δὲ καὶ τὰ τῶν αἰθεριῶν κεραιῶν
 20 ἀμυντήρια τηνικαῦτα "καθεύδειν προήρηται, τρίβον τῇ ὄργῃ f. 121 a. γιανθρωπως ὀδοποιούντος τοῦ κτίσαντος, ἀλλ' ὁ ἐφεξῆς ἐκεί-
 θεν οὐκ ἔληγε χρόνος νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν αἰεὶ διὰ τῶν ἔργων ἐλέγχων περιφανῶς, καὶ πάσας αὐτόχρομα πανηγυρι-
 κῆς βοῆς ἐμπιπλῶν ἀκοάς, καὶ ἐξαγγέλλων τὰς ἐκ πολλοῦ τῇ

responsa imperator animo perquam elato fiduciaque plenissimo ei reddidit. „mane paulisper, inquit, donec inimicos a meis dogmaticis rationibus abhorrentes deleverim. Dein assurgam et tanquam nidum hostium castellum omnium vestrum opinione facilius capiam.“ tum illius causa quum contento studio nostram amandationem celeriter expedire vellet, conversus ad nostros illos viros, qui vestigils magna virtutis et austeræ vitæ per multos annos actæ senectutis verewardiam valde ornabant: „tam iucundæ, inquit, mihi sunt vestrae execrationes, quantum odi vestras preces; tantopere autem horreo Palamae execrationes, quantum colo eius preces.“ tum latrocinia illa ex tempore executus, quorum enarratio longum requirit tempus, ad bellum cum Latinis gerendum profectus est grandi sane supercilio et, ut ita dicam, supra nubes elato, quod talibus itineris adiumentis sese armasset. quamvis autem tum tonitruum coelestrum vindicta quiescere constitueret, creator benignæ suæ iracundiae viam sternente, atamen insequens tempus noctu et interdium palam eam rebus ipsis arguere omniumque aures celebri quodam clamore implere atque impios de

καρδίᾳ τάνδρὸς ἐντεθησαυρισμένας δυσσεβεῖς περὶ Θεοῦ καὶ τῶν θείων δογμάτων ἐννοίας καὶ τοὺς τῆς ἀπονοίας ἐκείνης γεννήτορας τύφους.

42 Ἐτι καὶ τοῦτο προσθήσω τοῖς εἰρημένοις, ἀκόλουθον εἰς παρίστασιν τῆς γνώμης ὑπάρχον καὶ τοῦτο τάνδρὸς. ἔστι δὲ 5 τῶν πολλῶν ἐν ᾧ φειδοῖ παρήκαμεν αὐτοῦ. Εἰρήνη γὰρ ἡ βασιλῆς καὶ σύζυγος αὐτοῦ πολλὰς ἐπήνεγκεν ἐμοὶ παρακλήσεις, εὐχαριστήριον ὡς ἔξ αὐτῆς ἐκθεῖναι λόγον τῇ πανύγνῳ μητρὶ τοῦ Θεοῦ, ὅτε τὴν σφῶν βασιλικὴν ἐς Βυζάντιον εἰσοδὸν καὶ λήξιν τῆς ἐπικινδύνου καὶ μακρᾶς ἐκείνης πλάνης ἐν 10 μνήμῃ μᾶ τῶν αὐτῆς ἑορτῶν γενομένην, καὶ οὐκ ἄλλοθεν εἶναι ὁμολογεῖν ταυτηνὴ τὴν ἐπικουρίαν πλὴν αὐτῆς. φιλοτιμότερον τοίνυν ἐμοῦ τὸν τοιοῦτον ἐκδεδωκότος λόγον διὰ τὴν τῆς βασιλίδος ἔφεισιν, αὐτὸς θεασάμενος ἀντὶ τοῦ ἀγαπήσθαι μεμίσηκε μᾶλα τι μᾶλλον, ὅτι μὴ τῇ αὐτοῦ συνέσει καὶ στρατη- 15 γίᾳ τοῦ τροπαίου τὸ πᾶν ἀνήπτεν, ἀλλὰ τῇ μητρὶ τοῦ Θεοῦ, ὥσπερ ἂν εἰ νεκρὸν ὑπάρχοντα κεκόμικε, φροῖν, αὐτὸν ἐκείνη μετὰ ξυλίνου τινὸς κραββάτου. πρὸς ταῦτ' ἐγὼ μὲν ἐξεπεπλήγμην, καὶ τὴν αὐτοῦ κατ' ἐμαυτὸν κακοθήειαν ἐμεμψύμην ἡ δὲ βασιλῆς Εἰρήνη λόγοις μὲν σκληροτέροις τοῖς πρὸς αὐ- 20 τὸν, ἔργοις δὲ τοῖς ἐφεξῆς ἔφηεν ὅσον τῆς εὐθειας καὶ αὐτῆ τοῦ συζύγου κατέγνω. διὰ γὰρ μεγάλης ἔχουσα σπουδῆς λαμπρὰν τῇ Θεοτόκῃ καὶ πολυτελῆ πανήγυριν ἑορτάζειν

deo et divinis dogmatis sensus iam diu in corde viri reconditos factumque, illius dementiae parentem, patefacere non cessavit.

Etiam hoc addam, quod item ad hominis consilium repraesentandum pertinet. est vero unum e multis, quae ei parcentes praetermisimus. Irene enim imperatrix eiusque uxor multas mihi admovit adhortationes, ut ex eius persona gratiarum actionem castissimae matri dei ederem, quippe quod imperatorius introitus Byzantium periculosique ac longi erroris finis memoria unius ex festis in illius honorem celebratis factus esset. auxilium vero nisi ab ea non allatum esse non putuit non in confesso esse. huiusmodi orationem quam ego studiosius composuissem voluntati imperatricis obsecutus, imperator eam conspicatus pro amore concepit odium, quod nimirum non ad suam prudentiam atque bellicam peritiam victoria tota relata esset, sed ad matrem dei, quasi corpus mortuum ligno cuidam feretro impositum importasset. hac re equidem percussus ei malignitatem in me opprobravi; imperatrix autem Irene et verbis asperioribus et deinde rebus ostendit, quantae nequitiae ipsa maritum argueret. quamquam enim magno studio Veiparae splendidum atque sumptuosum fc-

κατὰ περίοδον τῆς ἡμέρας ἐτήσιον, ἀπέσχετο τοῦ λοιποῦ καὶ σεσίγηκεν, οὐ καλὰ μαντευομένη περὶ τὰνδρός, οὐδ' ἐσπέρας ἀπαντήσειν στοχαζομένη τὸν δρόμον τοῦ βίου χρηστὸν αὐτῇ καὶ παισί. καὶ μὲν δὴ τοῦτ' ἦν ὃ τὴν τε πρόθεσιν καὶ προ-
5 Θυμίαν ἔσβεσε τῆς βασιλίδος τότε, καὶ τὴν ἐορτὴν ἐκείνην πέπραχεν ἀνέορτον πρὶν εἰς ἡλικίαν ἐληλυθῆναι, ῥίξαις αὐταῖς ἐκτεμόν, καὶ λήθης πυθμῶσι μετὰ τοῦ πανηγυρίζοντος ἐκείνου καταχῶσαν λόγου.

Ἐμοὶ δὲ πλεῖστα διεξιέναι ἔχοντι παραπλήσια, σιγῇ δ' **43**
10 οὐδ' παρεληλυθῆναι κέκριται δεῖν, αἰδοῦ τῆς πάλαι τοῦ ἀνδρός φιλίας. ἀποχρῆναι γὰρ οἶμαι κακ' αὐτῶν ἀνιέναι συνετοῖς ἀνδράσι, καὶ μάλιστα σοί, διὰ τῶν ἔξω τοιούτων ἐχνηλατοῦντι σημείων ἐπὶ τὰς πρώτας αἰτίας καὶ διαλήψεις τῶν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνδρός ἔξεων καὶ διαθέσεων, καὶ ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν
15 αἰεὶ σκοποῦμένῳ τε καὶ ἀναλαμβάνοντι τὸν τῆς συνεχοῦς εἰ-
κασίας εἰρμόν, τοῖς πρώτοις ἐναρμόττειν ἔχουσι τὰς κατόπιν τὰς ἐκ λογισμῶν ἐφόδους, κακ' ποίας εὐθύς εἰδέναι ῥίξης τὸ ποιητὸν ἐκείνο βλαστάνει γεώργιον, κακ' ποίας χεῖται πηγῆς τὰ τσαῦτα κατὰ τῶν θεῶν τῆς ἐκκλησίας δογμάτων ναυά-
20 για, καὶ ὅθεν εἶ πολύχον ὄντω καὶ ἀφθονον κατὰ τῆς Ῥω-
μαίων τύχης ῥέει τὸ "κακόδαιμον, καθ' ὅσον ἐφικτὸν ἀν- f. 122 b.
θρώποις· τὸ γὰρ ἄκρω ἀληθὲς μόνῳ θεῷ τεταμίευται. ὥστε σε χρεῶν ὀρῶντα πλείστους οὐ μεγάλα μὲν ἐς προὔπτον

stum redeunte per singulos annos illo die celebrare constituerat, abstinuit tamen in futurum atque tacuit, marito haud sane bonam fortunam ominata, coniciens fore ut nec ei nec illis felix occidentis vitae cursus contingeret. hac igitur de causa consilium imperatricis atque voluntas tunc extincta est illudque festum, ut ita dicam, infestam redditam, prius quam adolesceret, ipsis videlicet radicibus excisum et profunda oblivione una cum actione illa gratiarum obrutum.

Possum multa his similia enarrare; sed silentio ea mihi praetereunda esse iudicavi respectu veteris cum homine amicitiae. illa vero prudentibus viris et tibi maxime iam sufficere arbitror, ut talia externa indicia persequendo ad primas causas et rationes habitus animi et affectionis pervenias atque cognitione sensim paulatimque progrediente ordinem assiduae comparationis usque repetendo primis vestigiis posteriores cogitationes atque observationes adaptes; quod si feceris, ex quali radice malus ille fructus enatus sit, ex quali fonte tanta in sacrata ecclesiae dogmata naufragia effusa sint, unde tanta miseriae copia atque moles in Romanorum fortunam etiamnunc redundet, protinus cognosces, quatenus homines id mente consequi pos-

ἁμαρτάνοντας, μεγάλα δ' οὖν ἐς προὔπατον πᾶσχοντας, μήτ'
 ἀπορεῖν μήτε γυναιμαχεῖν ἐς πλείστον, ἀλλὰ τῷ μόνῳ θεῷ
 παραπέμπειν τὴν κρίσιν, τῷ τὰς πρώτας αἰτίας γινώσκοντι
 τῆς τὰς ἐννοίας ἐχούσης ψυχῆς περὶ θεοῦ τε καὶ τῶν θεῶν
 δογμάτων πᾶν τι ἀφαλεράς, καὶ ἥμισυ ἐς πλείστον ἀναχο-
 μένῃ τὴν τῶν πλείστων ἐν ταῦτοις καλύπτειν σιγήν, τῶν τε
 ἄλλων καὶ ὅσοι τοῖς ἐπισκοπικαῖς ἐνιδρύνονται θρόνοις, οἱ
 συνευδοκεῖν ἐκοντί ταῖς ἀρχαῖς καὶ ἔξουσίαις οὐκ ὀκνοῦσι τοῦ
 παρόντος αἰῶνος, πῆ μὲν ματαίως ἔνεκα δόξης καὶ τύχης, πῆ
 44 δὲ προσκαίρων εἶσαν δὴ τινῶν φόβων. ἐκόντες γὰρ ἐκάτεροι 10
 τὰ μέγιστα λανθάνουσι βλάπτοντες κοινῇ τε καὶ καθ' ἕκαστον
 ἑαυτούς, τῆς αἰωνίου δόξης τὴν αἰώνιον ἀλλαττόμενοι κόλα-
 σιν. ἢ γὰρ εἴν καθάπαξ ἅπαντες, ἢ τό γε δευτερον οἱ πλεί-
 ους, ἕλερ τῆς πατρῴου πίστεως ἐς μίαν ἀθλητικὴν παραταξά-
 μενοι φάλαγγα δυοῦν τε τῶν καλλίστων ἐτύγχανον, καὶ ἅμα 15
 δυοῦν τῶν κακίστων ἀπαίχοντο. τὴν τε γὰρ ἑαυτῶν αἰδίων
 ἐκαρποῦντο ἀφάλειαν, καὶ ἅμα τὸν βασιλεῦ μακάριον ἔδρων,
 τοῖς πατρίοις πείθοντες ὄροις ἐμμένειν καὶ δόγμασι. μηδὲ
 γὰρ δυναίμενος καθάπαξ ἅπασιν αὐτὸς ἀνδίστασθαι, καὶ ἄκων
 γαῖν τοῖς τῆς ὁμοφροσύνης εὐσεβέσιν ὄροις συνηλαύνετ' ἄν, 20
 καθὰ καὶ πλείστοις ἄλλοις ἀλλαχῆ πολλοῦ συμπεπτωκὸς κατ'
 ἄλλας ἄλλους τοὺς χρόνους, τῶν μὲν ἐπίστας ἐνιαχοῦ, τῶν δὲ

sunt. nam, quod omni ex parte verum est, deo soli reservatur.
 quare quum multos, quamquam palam non magna delicta commiserunt,
 magnis tamen malis palam affligi vides, non inops consilii esse debes
 vel dubitatione aestuare, sed soli deo permittere iudicium, qui primas
 causas animi lubricis admodum de deo divinisque dogmatis opinionibus
 imbuti cognoscit neque plurimorum de hisce rebus silentium diu obtegere
 sustinet quum aliorum tum eorum, qui in episcopali sede constituti ultro
 cum magistratibus et potestatibus huius saeculi sentire non dubitant,
 qua vana gloria et fortuna, qua timoribus quibusdam temporariis
 ducti. sua enim sponte utrique sibi et universim et singulatim vehe-
 menter sibi nocent, quum aeternam gloriam cum aeterna castigatione
 commutent. nam profecto si ad unum omnes vel maior saltem pars ad
 patriam fidem defendendam ad unam quasi athleticam aciem sese con-
 iungerent, duas res easque optimas nanciscerentur simulque duabus
 iisque pessimis abstinere; sibi enim sempiternam salutem pararent,
 imperatorem vero beatum facerent, si ei persuaderent, ut in finibus
 atque dogmatis a patribus constitutis permaneret. quum enim solus
 omnibus resistere non posset, vel invitus intra concordiae fines com-
 pelleretur, id quod compluribus aliis alia ratione aliisque temporibus
 accidit atque tum nonnullis interdum, tum plurimis maxime ad salutem

πλείστοις, τὸ πλεῖστον εἶπεθ' εἰς σακηρίαν ἀπέχρησε. καὶ οὐ-
 τως οὕτε τῆς αἰωνίου δόξης ὑπερόριοι ἐγίνοντο' αὐ, καὶ ἅμα
 τῆς αἰωνίου καλίας ὑπερόριοι μάλα τι εὐπρεπῶς ἐγίνοντο'
 αὐ. κἀντεῦθεν τὴν τ' οἰκίαν συνέβαινον αὐ χώραν ἀζήμιον
 5 ἔχειν ἀεὶ, καὶ ἅμα τὴν ἀλλοτριαν προσκῆσθαι, καὶ δουλοῦ-
 σθαι μὲν οὐδέσιν ἔθνεσιν οὐδέποτε, δεσπότας δ' ἄλλοτ' ἄλλων
 γίνεσθαι κατὰ μικρὸν ἐθνῶν ἀεὶ, τῆς θείας ἀεὶ δεξιᾶς εὐ-
 μενῶς φυλαττούσης τὸν ἴδιον κληρον, εὐδυνούσης πρὸς εὐκλη-
 ρίαν πλάτος καὶ μέγεθος.

10 Ἄλλ' ἔγωγέ σοι, φίλη μοι κεφαλῇ, τὰ παραπλήσια ἐπει- 45
 πῶν βεβαιώσω τὰ εἰρημένα σαφέστερον, ἐκ πάνυ πολλῶν ὧν
 μοι τετύχηκε πρὸ βραχέος ἀκηκοέναι καὶ ὧν εἰληφέναι δι'
 ὄψεων, πάνυ βραχέα σὴν ἐκλεξάμενος χάριν. οἶσθα δὴ πάν-
 τως καὶ Συμεῶν ἐκείνων, ᾧ τὸ νομοφύλακος προσεγγένοι
 15 ἀξίωμα ἐν τῇ τῶν πραγμάτων ζάλη, ὅς τοις Παλαμίταις καὶ
 στόμα καὶ γλῶττα καὶ νόμος ἦν, καὶ στρατηγὸς τῇ παρα-
 τόμῃ φάναι κατίστατο φάλαγγι, ἅτε μᾶλλον ἐλλόγιμος ἢ κατ'
 ἐκείνων ὑπέφρων τὸν θίασον. πένης δ' ἄλλως ὧν καὶ λιμῶ
 τὸν βίον στρατηγούμενος, κολακίᾳ τοὺς ἐν δόξῃ μετρεῖ πα-
 20 τοδαπῇ, βίον πρόφασιν ἐπιτηδεύων καὶ ζωῆς πορισμὸν ἑαυτῷ
 καὶ παισὶ καὶ συζύγῃ καὶ ἔλη φάναι συλληβῆθ' οἰκίᾳ καίπερ
 αὐν εἰδῶς ὡς ὀλέθριόν τε καὶ μυσσαρὰν τὰ τοῦ Παλαμᾶ κε-
 κλήρωται δόγματα μοῖραν, ὅμως δόξης ἕνεκα καὶ πλούτου

sufficit. tali ratione, ut ab aeterna gloria non exclusi, ita ab aeterna castigatione decentissime remoti essent. inde fieret, ut non modo suam terram integram semper possiderent, verum etiam peregrinam sibi acquirerent, neque a gentilibus unquam in servitute redigerentur, sed aliarum alio tempore gentium dominationem paulatim nanciscerentur, divina potentia nunquam non proprias possessiones servante et ad ampliorem et maiorem felicitatem ducente.

“Sed ego, carissimum caput, similia quaedam addam, ut dicta confirmem dilucidius, ex permultis rebus, quas brevi ante audivi et oculis percepi, paucas tua gratia delibans. cognovisti certe Symeonem illum, qui custodis legum munus in rerum turbis nactus Salamis oris et linguae et legis instar erat atque impiae, ut ita dicam caetervae quasi dux constitutus, ut qui totum illud sodalitium prudentia superaret. hic quum alioquin esset egentissimus et fame conflictaretur, adulatione varie circumiit claros viros, ut vitae tolerandae opportunitatem captaret victumque quaereret sibi, liberis, uxori, toti denique familiae. quamvis igitur sciret, in quam perniciosa atque abominabili conditione venirentur Palamae dogmata, tamen gloriae atque

δὴ τινος προσκαίρου τοῖς Παλαμικοῖς συνευδοκῶν ἦν δόγμασιν,
 ὡς οἰοῦσα μᾶλλον αὐτός, καὶ μάλα τι λίαν ἠττώμενά τε καὶ
 f. 122 a. ὑποκείμενα παρεδείκνυ τὰ ἤθη. " διό καὶ ὧν ἦρα μάλιστα, μάλ-
 ιστα πάντων αὐτὸς ἀπέλαυσε μὲν συνεχῶς, ἐνεπίπματο δ'
 οὐδαμῶς. ἀλλ' ἐπεὶ πρὸ βραχέος ἐν ἐσχάταις ἐγεγόνει τοῦ 5
 βίου προαῖς, ἐννέα λοιπὸν ἡμέραις τῇ τε νόσῳ καὶ τοῖς λογισ-
 μοῖς τυραννόμενος ἔκειτο, ὅτε δὴ καὶ μεταξὺ πολλὰς οἶον
 ἐνθους ἐν ὠριαίοις τισὶ καθιστάμενος διαστήμασιν, ὑποψι-
 θυρίζων τε ἐφαίνετο πρὸς ἀέρα, καὶ σφόδρα δῆπου δίκας ὧν
 40 ἐπεπράχει βιαίως ἀπαιτουμένῳ ἔφκει. καὶ μὲν δὴ τὰ τ' ἄλλα 10
 λόγων ἦν, καὶ ὡς ἄκων τῆς αἰρέσεως ἠτήται ταυτησί. τέλος
 δ' ἐαυτὸν ἀνειληφῶς καὶ οἶον ἀναπεπνευκῶς ἐλευθέριον, ὅσα
 τῶν Παλαμικῶν δογμάτων τε καὶ βιβλίων παρὰ τὸν οἶκον
 ἔσχευεν ἔχων, ὅλαις ἐζητήκει προθέσει τῆς ψυχῆς, καὶ εἰλη-
 φῶς εἰς φλόγα παραχρῆμα χερσὶν οἰκείαις καθῆκε προσενεχ-
 15 θέντος πυρός, καὶ τοιαυτὴ πεπαρησιασμένη τῇ γλώττῃ φθεγ-
 γόμενος. "ἐγὼ" φησιν "ἐς τὰκριβὲς εἰδῶς ὀπόσης καὶ οἴας
 γέμει ταυτὶ τὰ βιβλία τῆς ἀσεβείας, ὅμως πῶς μὲν θηρώμε-
 νος δόξαν πῶς δὲ καὶ δεδιῶς τὰς ἀυθεντικὰς ἀπειλὰς, καὶ
 ἅμα τὴν σύνοικον παραμυθιλοῦμαι πενίαν ἐπιτηδεύων, ἔλαθον 20
 παρὰ πᾶσαν δῆπου πεπραχῶς τὴν ἐμαυτοῦ συνείδησιν, καὶ
 τοῖς οὕτω μοχθηρίας ἔχουσι δόγμασιν ὑποκεκυφῶς. πρὸς
 γοῦν θεοῦ, τὴν παροῦσαν ἐμὴν ἐξαγόρευσιν οἱ παρόντες ἀκούον-

divitiarum temporariarum causa dogmata Palamica amplexus, ut ipse
 melius scis, oppido subiectos atque serviles prae se tulit mores. quare
 earum rerum, quas maxime appetebat, maxima copia continenter qui-
 dem fruebatur; sed nunquam tamen satiebatur. verum enim vero quum
 nuper extremam ageret vitae animam, morbo atque cogitationibus cru-
 ciatus per novem deinceps dies lecto erat affixus, quibus saepe quasi
 divinitus concitatus singulis fere interpositis horis ad aerem submur-
 murare aliquid videbatur neque aliter se gerebat ac si poenae abs eo
 repeterentur earum rerum, quas audacter perpetrasset. atque quum
 alia dixit tum invitum sese ad hanc haeresin applicuisse. ad extre-
 mum autem sese recipiens et quasi libere respirans Palamica dogmata
 atque libros, quoscumque domi habuit, omni animi affectu conquisivit,
 conquisita in flammam ignis allati suis manibus iniiecit, talia fere li-
 bero ore effatus: „quamvis haud ignorarem, quanta atque quali impie-
 tate hi libri scaterent, tamen partim gloriam affectans, partim princi-
 pum comminationes metuens, partim egestatem mecum habitantem le-
 nire studens, contra omnem meam conscientiam agebam et tam im-
 probis dogmatis me subiiciebam. per deum igitur vos, qui adestis

τες, ἐπὲρ τῆς ἐμῆς τῷ θεῷ ταλαιπώρου ψυχῆς συνευξασθαι προθυμήθητε, δέομαι.” καὶ οὕτω τοῖς τοιοῦτοις ἀνὴρ ἐκεῖνος συναπέψυξε ῥήμασιν. ὄθεν ἐπὶ πολλαῖς ἡμέραις ἀνὰ πᾶσαν διεσκεδάσθη τὸ πρᾶγμα τὴν πόλιν, καὶ σφόδρα διατεθρῦλληται, ἕως καὶ εἰς βασιλικὰς ἰὸν ἀκοὰς σιωπᾶσθαι προστέτακται. καὶ μοι ἐπεικῶς ἔδοξεν ἰκανὸν εἰς διῦρθωσιν τῆς τοῦ Παλαμᾶ δυσσεβείας εἶναι τοῦτι, εἰ μὴ ἐμποδῶν αἱ τοῦ βασιλέως κατέστησαν ἀπειλαί, ἢ μᾶλλον εἰ ζώσας εἶχον ἐπίσκοποι τὰς ψυχὰς καὶ μὴ τεθνηκυίας τῷ δέει τῆς ἀγροικίας, καὶ ἥκιστα 10 διὰ δόξαν καὶ τρυφήν συνευδοκεῖν ταῖς ἀρχαῖς ἐβούλοντο τοῦ παρόντος αἰῶνος.

Ἐν μὲν δὴ τοῦτο τοῖς σοῖς ἐκείνοις ἀκόλουθον λόγοις 11 συνεβαλόμην ἔγωγε πρότερον γεγονός· δεύτερον δέ, τὸ ἔθνος τῶν Ῥώσ οἶσθα ὡς πολυανθρωπότατόν τε ἐστί καὶ τόπον εὐ- 15 δαίμονα λίαν οἰκοῖν. πλοῦτον γὰρ ἐκεῖθεν ἴσχει παντοδαπόν, καὶ συλλήβδην εἰπεῖν, οὐθενὸς ἀχορήγητόν ἐστι τῶν ὅσα πρὸς ἄφθονον χάριν ὀρεῖ τῶν ἐπιτηδείων. καὶ πρὸς γε νόμοις ὀρθοδοξίας οὐδαμῇ σαλευσόμενοις ἐπεται κατὰ γε τὸν ἀπλοῦστερον καὶ ἀπράγμονα τρόπον, ἐξ ὅτου περ αὐτὴν τὰς εὐχὰς 20 ἀνειλήφει. ἔτυχε δ' οὖν καὶ τούτοις τοῖς χρόνοις τὸν ἐπίσκοπικὸν ἐκείνοις θρόνον κοσμῶν καὶ τὴν ψυχικὴν τοῦ ἔθνους ἐπιστασίαν ἀνειλημμένος ἀνὴρ συνετός, “ ὡς οἶσθα, καὶ τῶν θείων l. 122 a. κανόνων καὶ νόμων ἐξ ἑτι νέου πείραν ἐκ τῆσδε τῆς μεγίστης

meamque confessionem auditis, animae meae calamitosae salutem precari velitis, rogo atque obsecro.” haec locutus homo animam efflavit. inde multos dies res per urbem dispersa omnium rumoribus differebatur, donec ad aures imperatoris perveniret, qui eam silentio opprimi iussit. atque mihi illud perquam idoneum videbatur ad Palamae impietatem corrigendam, nisi imperatoris minae impedimento fuissent aut potius, si episcopi vivos animos, non timore rusticitatis emortuos haberent neque ulla ex parte propter gloriam et luxuriam principibus huius saeculi assentiri vellent.

Hoc unum nuper factum, quod a tuis verbis non abhorret, ego adiunxi; secundum autem hoc est: scis gentem Russorum hominibus copiosissimam esse locosque felicissimos incolere, unde varias divitias habet neque quidquam deest, ut omnia una comprehensione complectar, quod ad largam rerum copiam pertinet. praeterea legibus verae fidei nunquam fluctibus iactatis ratione simpliciore et incuriosa obsequitur, ex quo tempore fidem precibus suis consecuta est. his temporibus igitur episcopalem sedem ornavit atque animos hominum suo imperio direxit vir, ut ipse scis, prudentissimus divinarumque normarum atque legum inde a pueritia in hac maxima urbium cognitione

τῶν πόλεων ἠθροικῶς ἀκριβῆ. καὶ ἵνα συνελὼν εἶπω, τοὺς νέους κἀκείνῳ πεπόμενασι τόμοις οἱ τῆς Πυλαμικῆς Διασω-
 ται φατρίας, εἰς τὸν οἰκεῖον τῆς ἑαυτῶν ἀπωλείας κρημὸν ἐκκαλούμενοι καὶ αὐτόν, σφίσι ποιεῖν εἰσθδὸς τουτοῖ πρὸς ἀπάσας πόλεις καὶ χώρας. ὃ δ' ἀγαγούσ, καὶ ἰδὼν τῶν βλασφημιῶν ἐκείνων τὸ σμῆνος καὶ τὴν Ἑλληνικὴν πολυθεῖαν ἀπασῶν ἐκεῖ προεδρεύουσαν πάνυ δεσποτικῶς, κατὰ γῆς τε ἔφριψεν εὐθύς, καὶ τὰ ὄτα φραξάμενος ὑπὸ ἀκοῆς πονηρῆς ἀπεπήδησε τάχιστα. καὶ λοιδορίας μάλα μακρὰς γεγραφῶς μετὰ τῶν εἰκότων ἐκ τῆς θείας γραφῆς ἐλέγχων καὶ ἀποδεί-
 ξων, ἐπεπόμφει ξὺν γε τῷ πατριάρχῃ τοῖς ἐπισκόποις, πολυ-
 θεοὺς τε καὶ ἀθεοὺς τούτους ἀποκαλῶν καὶ σφόδρα ἀναιδέις τῶν πατριῶν ἀθετητὰς καὶ διώκτας δογματῶν, καὶ ἅμα τοῖς προσήκουσιν ἀναθέμασιν ὑποβάλλων.

48 Καὶ τὰ μὲν ἐκ Ῥωσίας γράμματα τοῦτον ἔσχε τὸν τρό-
 πον, καὶ οὕτω τοὺς κακοσχόλους τούτους ἐξήλεγξε μὲν, οὐκ ἐμάλαξε δέ. τεθαύμακα δ' ἔγωγς πῶς τᾶλλά γε ἀμαθεῖς ὑπάρ-
 χοντες οὗτοι τοῦτο φρονίμως οἰκονομοῦσι, πρὶν ἐκπυστον φθῆναι γενέσθαι, πύσαις ἀπειλαῖς ἀνθετικαῖς συστέλλοντες καὶ φόβοις, καὶ τάφῳ φάναι σιγῆς ἐν βραχεῖ συγχωνύνντες,
 20 οἶμαι, τὸν πονηρὸν οἰκονόμον ἐκεῖνον μιμούμενοι, οὗ τὴν ἐν χρήμασι μεμηχανημένην οἰκονομίαν ἐν εὐαγγελίοις ὁ κύριος ἐπαινῶν, εἶτα τῷ αἰωνίῳ παραπέμπει πυρί.

accurata imbutus. ut paucis rem comprehendam, huic quoque viro Palamiae sectae sodales novos Tomos miserunt, in praeceps ipsorum interitus barathrum eum vocaturi, qua quidem ratione in omnes urbes locosque grassari solent. ille vero iis perlectis quum blasphemiarum examen atque Graecum polytheismum superbissime in iis dominantem videret, in terram statim eos abiecit auribusque a nefaria auditione munitis inde quam celerrime se proripuit. magnas vero criminationes cum argumentis atque demonstrationibus ex sacra scriptura petitis conscripsit et patriarchae episcopisque misit, appellavit eos polytheos et atheos impudentissimosque patriorum dogmatum eversores atque persecutores, anathema denique, quod par erat, in eos confecit.

Atque scriptum ex Russia missum sic se habebat et sic istos, qui in malis rebus tempus terunt, coarguit quidem, attamen non infirmavit. miror autem, quomodo isti, licet alioquin stulti sint, hoc tamen prudenter faciant, ut, priusquam tale quid in vulgus innotescat, comminationibus quibuslibet severis atque terroribus reprimant et veluti silentii sepulcro brevi tempore condant; imitantur, opinor, malum illum dispensatorem, cuius callidam pecuniarum dispensationem dominus in evangelis collaudat, collaudatum aeterno igni mandat.⁴

Ἐβουλόμην καὶ τρίτον προσθεῖναι διήγημα, τῶν εἰρη- 49
 μένων οὐχ ἕτιον εἰς ἔλεγχον τῆς τῶνδε τῶν ἀνδρῶν ἀσβετίας.
 ἀλλὰ σε πρὸς τὴν ἀκοὴν ἀηθῶς θεώμενος ἔχοντα, τὸν νοῦν
 ἐκ τε ἀκοῆς εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ λοιποῦ μεταφέρειν ἔγνωκα
 5 δεῦρ, ἵνα τι τῆς σῆς ἀπολαύσαιμι γλώττης, πρὶν τῶν δημίων
 ἐνίοις φυλάκων ἐληλυθότας ἐπιταράξαι καὶ διακόψαι τὴν
 ἡσύχιον ὁμιλίαν ἡμῶν ταυτηνὶ καὶ ἀπ' ἀλλήλων ἡμᾶς δια-
 στήσαι.

Πάνυ καλῶς τε ἐμῆς ἐστοχάσω γνώμης καὶ διανοίας 50
 10 διὰ τῶν ἔξωθεν ἡθῶν, καλὴ Ἀγαθάγγελε. διὸ τὰ τῶν ἄλλων
 εὐφήμεως θεατριζῶν ἐγκλήματα, τὰ καθ' ἑαυτὸν ὄρα καὶ
 γινῶθι σαυτὸν. τοῖς γὰρ κακοῖς ἀρκεῖ τὸ κακοῖς εἶναι, καὶ
 τὴν θίκην ἔχουσιν αὐτόθεν ἀποχρῶσαν. ἄλλως τε καὶ κηλ-
 δας οἰδᾶ τινὰς ἐναποματτομένην ἐντεῦθεν τὴν ἀκοὴν, καὶ τι
 15 νέφος ἀθροίζουσαν τῇ ψυχῇ δυνάμενόν πως ἐπιθολοῦν καὶ
 ἀμβλύνειν μὲν τὸ καθαρὸν καὶ ἄυπνον ἐκέλετο τοῦ νοῦ, ἐξυ-
 πνίζειν δὲ τὸ τῆς ψυχῆς ἐμπαθές. ὅσῳ γὰρ δίσσεργόν τε καὶ
 δυσκατόρθωτον πέφυκε τὰγαθόν, ἄυπνον τὸν διάβολον ἔχον
 πολέμον, νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν τὴν τῶν λογισμῶν ἐπιβοσ-
 20 κόμενον χώραν καὶ μεθαρμόζοντα πρὸς τὸ χειρόν αἰεὶ τὴν
 τῶν χρηστοτέρων ἔξεων ἰδέαν, τοσοῦτῳ ῥαδίαν τῆς κακίας
 ἢ κτήσις ἔχει τὴν πάροδον καὶ ὄλον κατὰ πρानοῦς φερομένην,
 ἅτε σπερματικὰς τινὰς καὶ οἰκογενεῖς κῆρας ἐχούσης τῆς αἰ-

Vellem equidem tertiam quoque adiungere narrationem, quae non minus quam priores hosce homines impietatis redargueret. attamen quam hunc sermonem moleste te ferro videam, animum iam ab auditione convertendum cognovi ad audiciones, ut fructum aliquem tuae linguae percipiam, priusquam ex custodientibus nos carnificibus quidam aggressi tranquillam familiaritatem turbent atque dirimant et alterum ab altero seiungant."

„Optime meam sententiam atque consilium ex externis moribus assecutus es, optime Agathangele. quare aliorum crimina bonis verbis in prompta ponens te adspice et temet ipsum cognosce. Improbis enim hominibus iam sufficit, quod sunt improbi et inde satis poenae ferunt. haec accedit, ut maculis quibusdam inde aures adspargantur et nubem quandam colligant, quae animum sordibus inficere puritatem illam atque vigilantiam mentis hebetare, cupiditates excitare possit. ut enim bonum sua natura operosum est ac difficile, quum diabolus vigilantem inimicum habeat, qui die noctuque animum depascit et semper meliores affectus in peius declinat, sic facilem et veluti per pronam praecipitantem aditum improbitas sibi parat, quippe quum

1. 123 a. Θρωπίνης ἐκείνης ψυχῆς ἐν τῇ πρὸς ἡμῶν τὴν σάρκα κοινωνία ταύτης οἰονεὶ κοιμωμένης. διὰ γὰρ τοῦτο κἀγὼ τῶν τοιούτων ἀποσχόμενος ἀφηγήσεω, καὶ μάλα τι πλείστας ἔχων δι-
 εξιέναι, σιγῇ παρέσχον τὴν γλῶτταν. φέρε τοῖσιν τῶν δημο-
 σίων πραγμάτων ἐχόμενος, ὅπου τὸ πρότερον ἔχνος τοῦ λό- 5
 γου σὺ καταλέλοιπας, λέγε κατὰ τὸ συνεχὲς ἡμῖν, ἀναμιμνη-
 σόμενος τῶν εἰρημῶν ἐκείνης τῆς ἀφηγήσεως, μάλα σοι πρό-
 θυμον ὑπέχειν βεβουλημένοις τὴν ἀκοήν.

123 b. Εὖ μὲν λέγεις, ὦ φίλη μοι κεφαλῇ, συγγινώσκεις δ' οὖν 10
 σε δεῖ, καὶ μὴ πάνυ μοι μέμφεσθαι. οὐ γὰρ βουλόμενος 10
 λοιδορεῖν, ἀλλ' ἱστορίας εἶναι καὶ ταυτὶ συμμαχίαν ἡγούμε-
 νος τὴν βελτίστην, ἐγὼ διεξήγειν σοι μήπω πυθέσθαι μηδ'
 ὄθνεοῦν ἐσχηκότι καινότερα ὄντα. μέμνημαι γὰρ σου πολλὰ-
 κίς εἰπόντος ὅτι καθάπερ ἐν ἀρμονίᾳ πολυμυγῶν ἔνωσις γί-
 νεται καὶ δέχα φρονούντων συμφρόνησις, καὶ ὡσπερ ὁμοίως 15
 ἐν ταῖς οἰκοδομίαις λίθοι τε καὶ ξύλα καὶ πηλὸς καὶ χάληξ
 καὶ τοιαύτη τις ἄλλη πολυειδῆς τις συμφόρησις ἔχει πρὸς
 τοῦργον, οὕτω κἀνταῦθα τῇ ἱστορίᾳ πάντων δεῖν τῶν τοιού-
 των· μίαν γὰρ τινα τοῖς μετιούσι γίνεσθαι τὴν ἀφέλειαν ἐξ
 ἀμφοῖν, τὰ μὲν ἀγαθὰ μιμουμένοις διὰ τὸν πόθον τῶν ὕμνων, 20
 τὰ δὲ χεῖρω φυλαττομένοις διὰ τὴν πρὸς τὰς λοιδορίας ἀπέχ-
 θειαν.

123 c. Ἀλλὰ μετιτέον ἡμῖν ἐστὶ λοιπὸν ἐς Ἑρκανὸν τὸν τῶν

animus humanus ingenitas quasdam atque insitas habeat pestes, quae in coniunctione eius cum carne quasi dormiunt. quare ego tales nar-
 rationes, quamquam eiusmodi permultas referre possum, silentio prae-
 terii. aegedum ad publicas res reversus, ubi superioris vestigium
 narrationis reliquisti, inde continenter ordinis memor nobis res ex-
 ponas lubentissime tibi audientiam praebentibus.

„Bene dixisti, carissimum mihi caput, veniam mihi dare neque me vituperare debes; nam non ut calumniarer, sed illud quoque pul-
 cherrimum historiae adiumentum esse arbitratus, haec tibi enarrabam
 recentiora, quae tu nullo pacto aliunde audire potueris. memini au-
 tem te saepe dicere, ut in harmonia variarum rerum coniunctio atque
 inter se discordantium concordia esset et ut simili ratione in aedi-
 ficiis lapidum, lignorum, luti, calcis, aliarum eiusmodi rerum multiformis
 conglutinatio ad opus afferretur, sic etiam historiae talibus opus
 esse. usam enim quandam utilitatem ad legentes ex ambobus redun-
 dare, ut bona imitarentur ob cupiditatem laudationum, mala caverent
 ob odium ignominiarum.

Sed iam nobis est redeundum ad Hyrcanum, Bithynorum barba-

Βιθυνῶν ἡγεμόνα βαρβάρων· ἐκεῖ γὰρ ἡμῖν ὁ τῆς ἀφηγή-
σεως ἐκείνης εἰρμὸς καταλέλειπται. τὰ γὰρ κατὰ τῶν πρέσ-
βειων ξυμπειτωκότα αὐτοῦ πνυθομένη ἐκείνη ἤκιστ' ἀποχρη-
ναι εἶδοξε ἕως τῆς ἀπειλῆς ἐσθῆξεν τὰ τῆς ἀμύνης, ἀλλὰ
5 σατραπικὰς μὲν προύνεμπε τὰς ἀπειλὰς καὶ μάλα ἀτόπους,
βαρβαρικώτερα δὲ καὶ μάλα ἀτοπώτερα ταῖς ἀπειλαῖς προσ-
ετίθει τὰ πράγματα. καὶ μὲν δὴ τῶν μὲν υἰέων προσετα-
χὼς τὸν πρῶτον δι' Ἑλλησπόντου κατὰ τῶν ἐπὶ Θρακίης Ῥω-
μαϊκῶν περαιουῖσθαι χωρίων, αὐτὸς ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων τῆς
10 Βιθυνίας πόλεων κατῆει, πολλὴν ἐπαγόμενος λόγῃην ἐπὶ τὰ
τῆς Χαλκηδονίας ἰππήλατα γῆς, παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ὄπη τη-
νικαῦτα καὶ τὸν Γεννουτικὸν συνέβαιεν ἰστασθαι στόλον δι'
οὗς ἐφθμεν τρόπους εἰπάντες. κἀκεῖθεν ὡς ἀπὸ δίφρου δεσ-
ποτικῆς τοὺς τε πρέσβεις μετὰ τῶν χρημάτων ἀπῆει, καὶ
15 ἀπειλὰς τῶν προτέρων μείζους πολλῶ προσετίθει, ἀντίκα
μάλα κατὰ τῆς Βυζαντίων πόλεως διαπεραιουῖσθαι ὑπισχνού-
μενος, εἰ μὴ λάβοι μετὰ πάνυ μακροῦ τοῦ ὑπερβάλλοντος
ἅπαντα. τοὺς μὲν δὴ οὖν ζῶντας τῶν πρέσβειων, καὶ ὅσα τῶν
χρημάτων ἀνερευνώμενα ξυνελέγετο πρὸς τῶν διανεμαμέ-
20 των, . . . ὁ βάρβαρος αἰεὶ τὰ λείποντα σφοδρῶς τε καὶ λίαν
ὑπερηφανῶς ἠένεκετο ἀπαιτῶν, καὶ αἰεὶ λαμβάνων αἰεὶ ζη- f. 123 b.
τῶν ἦν, τὰ ψευδῆ προσετίθει καὶ προφασίζόμενος. τέλος δὲ
στρατιὰν εἴτραν τῶν υἰέων τὸν δεῦτερον εἰληφὸτα διαπεραι-
οῦσθαι προσέτατε τὸν τοῦ Πόντου αὐχένα διὰ Γεννουτικῶν

20 . . .] κομισόμενος?

rorum principem; in eo enim nostrae narrationis ordo substitit. qui quum cognovisset, quid legati passi essent, haudquaquam ultionem minis tantum contentam esse debere arbitratus non solum satrapae ritu minas admodum insolentes iactavit, verum etiam facta adiecit immaniora et insolentiora. filio enim maximo natu imperavit, ut Hellesponto traiecto ad locos Romanos in Thracia situs appelleret; ipse autem ex superioribus Bithyniae urbibus magno cum exercitu in plana loca Chalcedoniae descendit secundum oram, ubi tum etiam classis Genuensium constituta erat et causis supra expositis. inde veluti ex solio tyrannico legatos cum opibus reposcit minasque addit prioribus multo vehementiores, se nimirum protinus ad urbem Byzantium traiecturum esse, nisi omnia magno cumulo aucta reddantur. quamquam vero legatos, qui quidem adhuc in vivis essent atque res, quae ab iis, qui eas inter se diviserant, requisitae colligi possent, recepit barbarus, vehementissime tamen ac superbissime, quae decerant, usque repetebat et, quo plus accepit, eo plus poscebat, mendaciis additis atque praetextis. ad extremum filium secundum cum al-

νεῶν, καὶ ξυμμιῆσαι κατὰ Θρᾷκην τὰ δειλοφῶ, ὡς δμοῦ γενομένων τῶν στρατευμάτων ἀμφοῖν τὰ τε πρὸ ποδῶν πάντα δηῶσαι, καὶ ἅμα ἐξ ἐφόδου καὶ ἐς τὴν Μυσῶν ἐσβαλεῖν χώραν. ὃ δὴ τάχιστα πρόσταγμα πεπρωχότες ἐκεῖνοι, ἡμερῶν μεταξὺ μικρῶν ἐπαγγέσαν ὑπὲρ ἀριθμὸν ἐλαύνοντες, οὐ Μυσῶν 5 λείαν μόνον, ἀλλὰ τὴν πλείω Ῥωμαϊκὴν, μᾶλλον δ' εἰ χρὴ τάληθδς εἶπειν, τὴν πᾶσαν Ῥωμαϊκὴν· ἄποικοι γὰρ κἀκεῖνοι Ῥωμαίων ὑπῆρχον, διὰ πενίαν πρὸ ἐτῶν οὐ μάλα μακρῶν ἐκεῖ μετοικήσαντες. διὰ γὰρ τὸ καὶ τὰς ἐκεῖ πόλεις εἶναι τῶν πρὶν βεβασιλευκότην Παλαιολόγων οἰκοδομὰς καὶ ὄρια τῆς τότε 10 Ῥωμαίων ἡγεμονίας, ἔπειτα Μυσοὺς τισὶν ἡλωκυίας ὑπέκειν ἀρτίως, συμβαίνει καὶ κύκλω περὶ αὐτὰς τοὺς ἐντεῦθεν ἐκεῖ διὰ πενίαν ἐκόντας, ὡς εἴρηται, μεθισταμένους ἐκ τοῦ σύγγυς 15 αὐτόθι κληροῦσθαι τὴν δίαίταν. ἄρτι τοίνυν μέχρι μὲν ἐς τὰσδε τὰς πόλεις τῆς βαρβαρικῆς γενομένης ἐφόδου, περαι- 15 τέρω δ' οὐ δυνηθείσης διὰ τὴν τῶν τῆς γῆς ἐκείνης ἀρχόντων πρόνοιαν, πάντας συνεπεπτόκει Ῥωμαίους μὲν εἶναι τοὺς ἀπαχθέντας ἐκεῖθεν, Μυσοὺς δ' ὀνομάζεσθαι διὰ τὸ Μυσοὺς ἐκ πολλοῦ καὶ αὐτοὺς ὑπηκόους γενέσθαι. τὴν μέντοι λείαν εἰς Ἀσίαν οἱ βάρβαροι ἐπέμψαντες πᾶσαν ἐκείνην, οὐ πρότε- 20 ρον αὐτοὶ τε ἐντεῦθεν ἀπαλλάττειν ἤθελον, πρὶν ταῖς ἐν Χερρονήσῳ πόλεσιν ἐπιθεῖναι φόρους, καὶ τοὺς μὲν ἦδη λαβεῖν, τοὺς δ' ἐτήσιον ἀναγκάσαι σφίσι δίδόναι συνθέσθαι

tero exercitu Ponti fauces transvectum cum fratre in Thracia sese coniungere iussit, ut in unum locum coactis copiis obvia quaeque vastarent et incursione Mysorum quoque terram infestarent. iussa illi quam celerrime executi paucis diebus recessere, innumerabili non solum e Mysia, sed maxime e Romanis vel potius, si verum dicendum est, cuncta praeda e Romanis facta. quia enim urbes illic sitae Palaologorum pridem imperantium sedes erant atque imperii Romani tunc fines, deinde captae Mysia se summisere, usu venit, ut circumcirca eas ii, qui hinc eo, ut dictum est, ultro ob egestatem transmigrarunt, in locis vicinis vitam degant. quum igitur impetus barbarorum modo usque ad hasce urbes extenderetur, amplius autem ob providentiam principum huius terrae progredi non posset, factum est, ut, qui inde abducerentur, omnes Romani essent, Mysi autem appellerentur propterea quod multum temporis Mysia subiecti erant. praeda omni in Asiam transportata barbari non ante inde recedere volebant, quam urbibus in Chersoneso sitis tributa imponerent eaque partim statim acciperent, partim in singulos annos sibi daturus promittere eos cogent, ut etiam Thraciae despotis iam imposuerunt. sed a bar-

διασμόν, ὡς καὶ Θρακῆς ἤδη καταστᾶσι δεσπόταις. ἀλλὰ
 πρὸς μὲν βαρβάρων τοιοῦτος ἐπιπολαίως ἄρτι διέσπαρται λό-
 γος ὥσπερ προαναφωνήσις καὶ προμάντευμα, οὕτω μέντοι τὸ
 5 κῦρος ἔσχειν, οὐ μᾶλα τι ἐθελόντων ἐκόντων συνθίσθαι Ῥω-
 μαίων. διὸ οὐδ' αὐτοῖς γέ ἀπαλλύττειν ἐκείθεν γεγένηται
 πρὸς βουλήσεως, ἀλλ' ἐκάθηντο ἀναπόσπιστα δηοῦντες ἅπα-
 σαν Θρακῆν νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν αἰεί.

baris talis sermo modo .leviter sparsus tanquam praedictio et praesa-
 gium quoddam nondum ad effectum adductus est, quum Romani ultro
 cum iis rem componere haudquaquam in animum inducere velint.
 quare et ipsi inde recedere nolunt, sed illic assidue totam Thraciam
 noctu diuque vastant.

**ΤΟΥ ΑΓΓΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΛΟΓΟΣ ΚΖ.**

- f. 123 b. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, κἀνταῦθα τῆς διηγήσεως ἤκοντος τοῦ Ἀγαθαγγέλου, φροντίδες ἕτεραί μοι τὸ λογιζόμενον ἀνθέλκουσαι τῆς ψυχῆς ἀπησχόλησαν οὐ μάλα τι ἀγεννεῖς· 5 τὰς γὰρ τοι πολλαχόθεν ἐμοὶ τῶν νοσημάτων ἄλλοτ' ἄλλας παρεισρυνείσας κῆρας καὶ τύχας ἐς πάνν τι μοχθηρὰν συμμάχιαν τῶν τῆς κεφαλῆς ἀληθόνων λούσας ὄρωντι διὰ τε τὸ τῆς καθείρξεως ἐπιεικῶς ἰταμόν ὁμοῦ καὶ παντάπασιν ἀπαράκλητον, καὶ ἅμα τὸ τῆς ἐλευθερίας ἢ μικρῶς γοῦν τινὸς 10 ἀνέσεως δύσελπι (τὸ γὰρ θρηϊῶδες οὐτ' ἔληγε τῶν διωκτῶν οὐδαμῆ καὶ πρὸς γε πλείω τὴν τοῦ αὖξιν νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ὄλκην ἀνηρεῖτο), δέος ἐμοὶ τῶν πάνν μεγίστων περικεχύσθαι ξυνέβαινεν, ἀναπολοῦντι μὴ ὄν αὐτοὶ καθ' ἡμῶν αἰὶ μηχανῶνται θάνατον ἐπιγένηται, πρὶν ἡμᾶς αἰσθῆσθαι, 15
- f. 124 a. " καθάπερ ἐκ λόχου ληστής. ἤδη τοιγαροῦν τῆς τότε νυκτὸς

5. Ὅτι δολοφονίαν ὑποπεύσας ὁ Γρηγορᾶς ἐτοιμάζεται πρὸς θάνατον *margo codicis*.

**NICEPHORI GREGORAE HISTORIAE ROMANAE
LIBER XXVII.**

Quae quum ita se haberent, quumque huc narrationem Agathangelus perduxisset, curae aliae et hae quidem non mediocres mentem perturbabant. etenim multas ac varias ex aegritudine miseras et sollicitudines obrepere simul et in graves capitis cruciatus coire sentiebam; et quum custodia plena esset immanitatis neque ullum omnino admitteret solatium, etiam omnis spes libertatis vel ad exiguum temporis spatium recuperandae evanuisset, siquidem persecutorum furor nondum deferbuerat, sed potius plures noctu diuque in vincula

περὶ τρίτην γενομένης φυλακῆν, ἐν ᾗ τῆς ὥρας ἕκασταχόθεν οἱ [τῶν φροντιστηρίων ἀνταμιλλώμενοι κώδωνες, καὶ συχνὰ τὸν ὑπὲρ κεφαλῆς θορυβοῦντες ἀέρα, τοὺς τὸν μονήρη βίον ἀνηρημένους ἐς τοὺς κοινούς τε ἀθροίζουσιν ὕμνους καὶ τὰς 5 γε πρὸς θεὸν κατὰ τὸ σφίσιν εἰωθὸς αἰεὶ δοξολογίας, τὸν Ἀγαθάγγελον αὐθις ἀποσφητὶ διὰ τῆς θυρίδος ἔγωγε ἐνεχείρουν προπέμπειν, καθάπερ Νῶε πάλαι φασὶν ἐκείνον ἐκ κιβωτοῦ τὴν περιστεράν, μαθεῖν εἰ ὁ τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας λωφῶν ἐπεχείρει κατακλυσμός. εἰ δ' οὖν, δύο ταυτὶ τουφί 10 προσανατίθεσθαι τῶν ἀναγκαιοτάτων ἐδόκει μοι, πρῶτον μὲν προσιόντα τῷ δεῖνι τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν καὶ συνήθων ἐμοὶ κομίζειν ἐκεῖθεν μερίδα τῆς θείας σαρκὸς τοῦ σωτήρος Χριστοῦ καὶ θεοῦ ἡμῶν καὶ ἅμα ἀντιδώρον τεμάχια πλείω. ἅ γὰρ ἔχειν ἐμοὶ περιῆν, ἐκ πολλοῦ δεδαπανῆσθαι συμπέπτωκε 15 καὶ νῦν ἐπεὶ μοι, καθάπερ κηρίον μέλιτται, πανταχόθεν τοῖς τοῦμοῦ θανάτου δημιουργοῖς κραταιότερον ἐπιτίθεσθαι δέδοκται, ἀναγκαῖον, εἰ πέρ ποτε, νῦν μάλιστα δέδοκται κἄμοι προσεχέστερον ἀνθοπλιζέσθαι καὶ ταῦτα δὴ πρὸς ἁγιασμόν καὶ μετάληψιν ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἔχειν, ἀντ' ἄλλης εἰπεῖν 20 ἀκροπόλεως καὶ κράνας καὶ τόξων καὶ θώρακος. πρῶτον μὲν οὖν δὴ τοῦτο προσανεθέμην Ἀγαθαγγέλῳ, δεύτερον δὲ τῶν φίλων ἐκάστοις ἰδίᾳ καὶ ἡσυχῇ προσίοντ' ἀξιούν τῆς ἐμῆς ὑπερένυξομαι ταλαιπώρον ψυχῆς· οὐ γὰρ, οἴμαί γε,

rapiebantur, accidit, ut ob res gravissimas metu afficerer. id enim mente agitabam, ne mors quam mihi machinabantur subito nec opinato me comprimeret tanquam latro ex insidiis. Itaque tertiam vigilia, quo tempore undique cellarum tintinnabula sonantia et super caput aera continuo crepantia, monachos ad hymnos coniunctim decantandos et consuetam dei celebrationem convocant, Agathangelum rursus silentio fores emittere conatus sum; quemadmodum Noham dicunt e navi emisisse columbam; ut, num dei ecclesiae eluvio intermittere coepisset, videret. et haec duo vel maxime necessaria ei commisi. primum ut ab uno e viris sanctis mihi que coniunctis particulam divini carnis salvatoris Christi et dei nostri, simulque panis consecrati plura frustra mihi expeteret. quae enim domi habebam, ea saepius edendo consumpta erant. iam vero quoniam sicut spes ceram, insidiatoribus tradere me fortiolem necesse erat, animum ad constantiam colligere studebam; idque ut sanctificatione sanctaque communione loco arcis propugnaculorum, galeae, pilorum, thoracis efficere possem cupiebam. haec igitur primum Agathangelo commisi. deinde, ut singulos quosque amicos privatim et silentio adiret et hortaretur, propter me mi-

ἔφρασκον ἔτι με ζῶντα θεάσασθαι σφῶς· θεάσσονται δ' ἴσως
ἔξαιφνης συρόμενον τὸν ἐμὸν τοῖς διώκταις νεκρὸν καὶ βροῦμα
κυσὶ καὶ ὀρνέοις τῆς πόλεως ἔξω ῥιπτόμενον· τοῦτο γὰρ ἐκ
πάνυ πολλοῦ κεκύρωται τε καὶ ὤρισται σφίσι, πρᾶγμα, εἰ
καὶ μὴ τὸν ἴσον τρόπον, ἀλλ' οὖν εὐκταυτότατον μάλα γε ἑκα- 5
τέροις ὄν, ἐμοὶ μὲν ὡς ἐλπίδων ἀρχὴ στεφανηφορουσῶν ταυτὰ
τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἠγωνισμένοις πάλαι ἐκείνοις ὑφισταμέ-
νη, σφίσι δ' ὡς πέρας τῶν ἐφ' ἡμᾶς ἐκείνων καὶ δρόμων
καὶ μόχθων, τὰς ἐμὰς διηνεκῶς δεδιόσι γραφάς.

3 Πρὸς ταῦτα περιαλγῆς τε καὶ ἔνδακρυς Ἀγαθάγγελος 10
γεγονὼς ἐφ' ἱκανὸν σεσιώπηκέ τε καὶ ἀκεκύφει· εἶτ' ἀνεγκ-
κῶν καὶ τὴν ἡμετέραν τέως ἀπαλλαγὴν ὑπερθέμενος, εἰ ἔξειῃ
μὴ τοῦ τὰ θεῖα ἱερουργοῦντος μυστήρια παροντος χερσὶν
ιδίαις ὄντινοῦν μεταλαμβάνειν ἤρητο. ἀκηκοὼς δ' ὡς Βασι-
λείῳ τῷ θεῷ καὶ τῶν ἄλλων οὐκ ὀλίγοις τουτὶ συγκεχώρηται 15
τῶν ἁγίων, ἄτε καὶ τοῖς ἐν γε ταῖς ἐρήμοις ἄμικτον πάλαι
βίον ἀσκοῦσι ποιεῖν εἰωθός, καὶ ὅσοι ἐν τοῖς τῶν διωγμῶν
καιροῖς ἑαυτοὺς ὄρεσι τε καὶ σπηλαιῖσι ἄλλοι ἄλλοις συνέκρυ-
f. 124 b. πτον, "πέπεισταί τε ῥᾶστα καὶ δεύτερον ἡρώτα τουτί, εἰ
ἔξειῃ δηλαδὴ τῶν ἑτεροδόξων ἐνίοις συνεύχεσθαι καὶ βίας 20
ἔπειγούσης πρὸς τῶν τοιούτων ἐνίστε καὶ ἐνιαχοῦ τῶν θεῶν

serum precibus deum invocarent. neque enim credo, dicebam, eos
iam vivum me reperturos esse. repente fortasse corpus meum a per-
secutoribus dilaceratum canibus avibusque sub urbis moeniis obiectum
offendent. nam haec iam ex longo tempore persecutores apud ani-
mum constituerunt, etsi non in hunc modum, tamen ut ita fiant vehe-
menter exoptant. et mihi quidem haec tanquam prima laborum palma
videantur, quibus dignus habear, qui rei christianae propugnatoribus
adnumerer; illis autem haec finem facient molestarum contentionum
et laborum, quos continuo metu scriptorum meorum coacti sunt ut
suscipiant.

Haec quum dixissem Agathangelus animo tristi et oculis lacri-
mantibus aliquamdiu tacuit et oculos in humum defixit. deinde se
erexit et libertatis meae spem novam amplexum, num absente sacer-
dote, qui sacra mysteria faceret, cuilibet licitum esset ipsius mani-
bus dominicum corpus et sanguinem participare, ex me quaesivit. sed
quum id sudisset sancto Basilio aliisque multis sanctis viris concessum
fuisse, itemque qui vitam solitariam egissent vel qui persecutio-
num temporibus in montes et speluncas confugissent, id facere con-
suesse, facile sibi persuasit. deinde ex me quaesivit, num licitum esset
palam cum infidelibus quibusdam instituire preces et vi urgente
interdum cum iis mysteria agere unaque celebrationes. at ego sta-

μετέχειν μυστηρίων, ὁμοίως κἀνταῦθα κἀκεῖ τῶν αὐτῶν λε-
γομένων εὐχῶν. ἐγὼ δὲ τὸν θεὸν εὐθὺς παρήγαγον ἐκ Δα-
μασκοῦ Ἰωάννην αὐτῷ, φυλάττεσθαι παραινούντα μήτε λαμ-
βάνειν αἰρετικῶν μετάληψιν μήτε διδόναι· μή δότε γὰρ τὰ
5 ἅγια τοῖς κυσί, ὁ κύριος ἔφησε, μηδὲ ῥίπτετε τοὺς μαργα-
ρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων, ἵνα μὴ μέτοχοι τῆς κα-
κοδοξίας καὶ τῆς αὐτῶν γενώμεθα κατακρίσεως· εἰ γὰρ ἕνω-
σίς ἐστι πρὸς Χριστόν, καὶ πρὸς ἀλλήλους πάντως· καὶ πῦ-
σιν τοῖς ἡμῖν συμμεταλαμβάνουσι κατὰ προαίρεσιν ἐνούμεθα,
10 καὶ πάντες ἐν σῶμα ἕσμεν, ὅτι ἐκ τοῦ ἐνὸς ἄριτου μεταλαμ-
βάνομεν, ὡς ὁ θεὸς ἀπόστολος ἔφησε. τῆς οὖν προαιρέσεως
ἐνταυθοῖ μαχομένης καὶ ἀλλήλων ἡμᾶς διαιτώσης τῆς τῶν
δογματῶν ἕνεκα καινοτομίας, πῶς ἂν μίαν σχοίμεν τὸν Χρι-
στὸν κεφαλὴν, ἢ πῶς ἂν ἀλλήλοις συνευξαίμεθα; τίς γὰρ,
15 φησί, μερὶς πιστῶ μετα ἀπίστου; ἢ τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς
σκότος; ἢ τίς συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελίαν; ἀκούεις δὲ
καὶ τοῦ θεοῦ διὰ τῆς προφητικῆς φθεγγομένου γλωττίης, ὡς
ἂν προφέρῃτέ μοι σεμίδαλιν, μάταιον· θυμίαμα βδέλυγμα
ἔσται μοι· τῷ γὰρ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ θεὸς ἵνα τί σὺ ἐκ-
20 διηγῇ τὰ δικαιώματά μου καὶ ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην
μου διὰ στόματός σου; οὐ γὰρ τὰ γινόμενα χρὴ σκοπεῖν
μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰτίαν τῶν γινόμενων ἐπιζητεῖν, ὁ χρυ-
σορρήμων ἔφησεν Ἰωάννης. τὸ μὲν γὰρ κατὰ γνώμην γινό-

2. τοῦ Δαμασκηνοῦ ἐκ τοῦ περὶ τῶν ἀγίων καὶ ἀχράντων τοῦ
κυρίου. 3. μυστηρίων κέφ. κγ'. 17. Ἡσαίου. 18. ψαλ. μδ'.
23. Χρυσσοτόμου ἐκ τοῦ κατὰ Ἰουδαίων δευτέρου λόγου.

tim Ioannis Damasceni memoriam ei revocavi, qui monet: „ne nos haereticorum mysteria celebremus neve iis ad nostra aditum patefaciamus. nolite sanctam dare canibus, dicit dominus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos. ut ne imbuamur pravis istorum opinionibus neve cum iis condemnemur. ubi enim communio est nobis cum Iesu Christo etiam inter nos communio constat; et cum omnibus quidem qui nobiscum sanctam coenam participant in fide coniuncti sumus, et nos omnes unum corpus efficimus. quod uno illo pane vescimur, ut sanctus apostulus dicit.“ quid igitur, si in fide dissidemus, nosque dogmatum diversitas distrahit, num unam deum Christum habemus aut eadem cum iis sacrificia agimus? „quae enim communia sunt fideli cum infideli, luci cum tenebris, Christo cum Beliare? audi quae deus dicit ore prophetae: „frustra mihi offeretis similagine; thuribulum a me repudiabitur.“ sic increpat deus impium. quid meam iustitiam? quid divinos libros in ore tuo habes? neque solum

μενον τοῦ θεοῦ, κἄν φαῦλον εἶναι δοκῇ, πάντων ἐστὶν ἄριστον· τὸ δὲ παρὰ γνώμην καὶ μὴ δοκοῦν ἐκείνῳ, κἄν ἄριστον εἶναι νομίζεται, πάντων ἐστὶ φαυλότατον καὶ παρανομώτατον. κἄν φονεύσῃ τις κατὰ γνώμην τοῦ θεοῦ, φιλανθρωπίας πάσης βελτίων ὁ φόνος· κἄν φείσῃται τις παρὰ 5 τὸ δοκοῦν. ἐκείνῳ, φόνου παντὸς ἀνοσιωτέρα γένοιτ' ἂν ἢ φσιδῶ. οὐ γὰρ ἡ φύσις τῶν πραγμάτων ἀλλ' αἱ τοῦ θεοῦ ψῆφοι καλὰ καὶ φαῦλα ταῦτ' εἶναι ποιοῦσιν. ὥσπερ δ' ἐκείνοις, φησὶν, ἐγκαλοῦμεν ὅτι παρανομοῦσιν, οὕτω καὶ πολλῶ μᾶλλον ἔμην ὅτι τοῖς παρανομοῦσι συνέρχῃσθε. καὶ οὐχί 10 τοῖς συντρέχουσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς κυρίοις μὲν οὐσι κωλύσαι, μὴ βουλομένοις δέ. εἰ γὰρ εἰς θέατρον οὐκ ἐπιτρέπομεν ἀπελθεῖν, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ συναγωγῆς τοῦτο χρῆ ποιεῖν. μείζων γὰρ παρανομία ἐκείνης αὐτῆ, ὅτι ἐκεῖ μὲν ἡ ἁμαρτία τὸ γινόμενον, ἐνταῦθα δ' ἀσέβεια." ὄρῳ ὡς καὶ τὸ 15 χρησάμενος ἐνίοτε δόξαν εἶναι κακὴν ὑπὸ τοῦ θεοῦ τοῦδε ἀνδρὸς ἀπεδείχθη, καὶ ὅσῃ ἐντεῦθεν ἐκεῖνος τὴν ἐπιτίμησιν τῇ τῶν ἑτεροδόξων κοινωσίᾳ προσάπτει; ἂ γὰρ τις δεσπότου

f. 125 a. προστάτηντος δρῶν ἤκιστα δρῶ, τούτων τιμωρίαν " τίννυσιν εἰκότως αὐτὸς ὁ μὴ δρῶν, καὶ εἰ μὴ κακὸν ἀπαντήσῃ τὸ 20 πέρασ· καὶ τούναντίον αἰθίς· οὐ γὰρ τοῖς τῶν δρωμένων πέρασιν εἰκὸς ἀκολουθεῖν τὴν τοῦ κρίνοντος ἀπόφασιν, ἀλλ'

quae in oculis sunt respicere nos oportet, sed etiam rationes inquirere quae his subiectae sint. sic dicit aureus scriptor Ioannes. nam quaecunque secundum dei sunt voluntatem, licet nobis prava videantur tamen sunt optima. quae vero contra dei sunt voluntatem etiamsi optima habentur, omnium pessima sunt et pravissima. itaque si quis deo iubente quempiam trucidet, id melius est quam si eum amore prosequatur; et si quis parcat cuiquam deo vetante, id peius est quam si caedem perpetret. neque enim species bonaene sint res an pravae, sed quae in iis dei voluntas appareat, indicat. ut vero nos istos quod doctrinam laedunt ita vel multo magis increpamus vos, quod cum infidelibus societatem facitis. neque tamen eos tantum qui societatem faciunt increpamus sed etiam quos prohibere posse quidem scimus, nec vero velle; et si frequentare theatrum vetamus, id multo magis nos oportet vetemus, quod ad synagogam attinet. nam huius impietas maior conspicitur. nempe illic quae aguntur improba sunt, hic autem vere impia." vides igitur quemadmodum quae iusta nunquam videantur vir ille sanctissimus prava esse dicat, et quantum hic eos increpet qui cum infidelibus faciant. itaque si quis domini voluntatem non exegerit hanc ob causam poenas dabit sive nihil illinc mali exierit sive contrarium acciderit. nam non qualis

εἰ τοῖς δεσποτικοῖς ὁ δρωὼν ἠκολούθησε δόγμασι. δεσποταὶ δ' ἂν εἰεν ἡγεμόνων μὲν καὶ ἀρχόντων νόμοι καὶ στάθμαι κανόνων, ὑπηκόων δὲ καὶ συρφετώδους πλήθους ἡγεμόνες καὶ ἄρχοντες, ὡς ἐκ πηγῆς τῶν νόμων ἔχειν τὸ κρίνειν ὀρθῶς ὀφείλοντες. πολλὰ μὲν οὖν τῶν δρωμένων καθ' ἑαυτὰ θεωρούμενα λέληθε τὴν τῆς κρίσεως κλέπτοντα βάσανον καὶ πρὸς αἰθερίους ἐξαίφνης ἐν οὐκ εἰδόσιν ἀνέδραμεν ὕμνους, προσειληφότα δὲ καὶ τὴν μεθ' ἧς γεγένηται πρόφασιν μυρίων ἀρῶν ὑπεύθυνα ἀποπέφανται. ἀλλὰ προσθεῖόν μοι τουτουὶ τοῦ θεῖου ἀνδρὸς καὶ τὰ τούτοις ἀκόλουθα. "τί ποιεῖς", φησὶν, "ἄνθρωπε; παρεβάθη νόμος, καὶ οὐκ ἐπιτιμᾶς, οὐδὲ γίνη χαλεπὸς τιμωρὸς τῶν τοῦ θεοῦ νόμων, ἀλλὰ κοινωνεῖς; καὶ ποίαν σχοίης ἂν συγγνώμην; μὴ γὰρ ὁ θεὸς ἐκδίκων χρηῖται; μὴ γὰρ βοηθούτων δέεται; ἀλλ' ὑπηρέτην αὐτοῦ γενέσθαι σε βούλεται, ἵνα κἀντεῦθεν τὸ φιλόδοξον δεῖξῃς." καὶ ὁ μέγας δ' ὁμοίως φησὶν Ἀθανάσιος ὡς οὐ μόνον τὸ μὴ θῦσαι λίβανον δείκνυσι μάρτυρας ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ τὴν πίστιν ἀρνήσασθαι· καὶ οὐχ οἱ κλίναντες εἰς εἰδωλα μόνον κατεκρίθησαν ὡς ἀλλότριοι, ἀλλὰ καὶ οἱ προδεδωκότες τὴν ἀλήθειαν. 20 Ἀβραὰμ γὰρ ὁ πατριάρχης οὐκ ἀναιρεθεῖς ἐστεφανώθη, ἀλλ' ὅτι πιστὸς γέγονε τῷ θεῷ· οἱ τε ἄλλοι ἅγιοι πατέρες καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς, περὶ ὧν ἀπάντων ὁ Παῦλος φησὶν ἐπισέψειν

10. χρυσοστόμου ἐκ τῆς ἐρμηνείας τοῦ μ' ψαλμοῦ. 16. ἐκ τῆς ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς.

rerum eventus sit dominus iudicat, sed num voluntas sua exacta sit. haec autem domini voluntas leges et instituta sunt imperatoribus et principibus; civibus et plebi imperatores et principes, ita ut qui vocati sint iudices fonte utantur legibus. et multa quidem sunt facinora quae dum per se spectentur examina iudicum facile decipiant, etiam laudibus in coelum efferantur ab imperitis; simulatque autem quae iis subfuerint rationes cognitae sint, illico mille execrationibus obruantur. sed revertar ad verba viri illius sanctissimi. „homo, dicit, quid agis? leges violatae sunt. tune iudex existiturus es? an violatorum socius quam severus legum divinarum ultor esse malis? sed quae tibi erit venia? nimirum ultoribus deus non eget neque nostro auxilio. sed suum te velit esse ministrum, eo ut pietatem declares. etiam magnus ille Athanasius non eos tantum qui ture facere recusent martyras esse dicit, sed etiam qui doctrinam suam negare nolint. neque ii tantum qui idola adorati sunt, sunt infideles, sed etiam qui prodiderunt doctrinae veritatem. nam patriarcha Abraam non qui mortuus sit pro deo sed qui fidelis fuerit palmam accepit. etiam sancti patres et alii quos omnes commemorandi St. Paulus dicit tempus sibi

τὸν χρόνον· αὐτὸν διηγοίμενον, οὐχ αἵματος ἐκχυθέντος ἐτε-
λειώθησαν ἀλλὰ διὰ πίστεως, καὶ μέχρι νῦν θαυμάζονται,
ὅτι καὶ θάνατον ὑπομένειν ἦσαν ἔτοιμοι διὰ τὴν ἐς θεὸν εὐ-
σέβειαν.” ὁρᾷς ὡς ἐν τοῖς μικροῖς μᾶλλον τὰ μέγιστα δεί-
κνυται τῶν καλῶν, καὶ μάλα μᾶλλον ἐν τοῖς μάλιστα ἔλαχι-
5 στοις ἐνίοτε ἢ τοῖς μεγίστοις; ὡς γὰρ ἐν τοῖς βασιλικοῖς νο-
μίμασι καὶ ὁ μικρόν τι παραχαράττων ὄλον ἀχρεῖον ποιεῖ,
οὕτω καὶ ὁ τῶν θείων κανόνων τοῦλάχιστον ἀνατρεπόμενον
περιορῶν τῷ παντὶ λυμαίνεται.

- ⓑ Εἰ δὲ καὶ τῶν ἱερῶν ἔξω περιβόλων ἀθουόμενοι καὶ 10
πρὸς ἐκφυλα μὲν ἐντεῦθεν φιλανθρωπότερα δ' οὖν τῶν ὁμο-
φύλων γένη φηγάδες ἔνιοι τῶν εὐσεβούντων γινόμενοι ἐκεί-
θεν τὰς οἰκείας εὐχὰς ἀναφέρουσι τῷ θεῷ, καινὸν οὐδέν·
πολλοὶ γὰρ τῶν πάλαι θαυμαζομένων τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλη-
σίας ἀνδρῶν τοιοῦτοις πολλάκις συντετυχήκασι τοῖς δεινοῖς, 15
-ἔν' ὡς χρυσὸς ἐν χωνευτηρίῳ δοκιμασθέντες τοῖς τ' ἐφεξῆς
ὑπόδειγμα γένονται κράτιστον ἀρετῆς, καὶ ἅμα μειζόρων
αὐτοὶ πρὸς θεοῦ καὶ τῶν ἀντιδόσεων τύχωσιν, αὐτοῦ τοῦ
θεοῦ προοδοποιῦντος καὶ τὰ τῶν διωκομένων ὑπὲρ αὐτοῦ
κατευθύνοντος διαβήματα, καὶ τῶν ὁμοφύλων τοὺς ἀλλοφί-
20 λους πραοτέρους ἐν τοῖς τοιοῦτοις ὁρῶντος “ καιροῖς, καθά-
f. 125 b. περ ἔστιν ἃ τῶν σφόδρα ἀγρίων καὶ ἀνημέρων θηρίων ἐπὶ
Δανιὴλ καὶ τῶν ἄλλων, τοῦ θηριώδους τηνικαῦτα τὸ προση-
νὸς ἀλλάττεσθαι ῥᾶστα παρμσκευάζοντος. ἐπεὶ γὰρ παντα-

non sufficere, non quod sanguinem pro deo profuderunt in coelum
evecti sunt sed quod pro fide pugnarunt. quos etiam hodie admira-
mur, quod mortem occumbere parati erant propter pietatem erga
deum.“ vides igitur ipsis in iis quae parvi habentur virtutis pluri-
mum patere idque multo magis in minimis quam in gravissimis. nam
ut is qui in numis regiis quantulumcunque est adulteravit totum de-
liquit, sic etiam qui in sacris legibus minimum transiliet peccabit
in toto.

Iam vero quod eos attinet qui sacris aedibus expulsi sunt, non-
nullos scimus pios viros in fuga apud infideles, qui fidelibus clemen-
tiores erant, perfugiam invenisae ibique solitas in deum preces
facere pergisae. neque pauci sunt e sanctae ecclesiae viris, qui in
eiusmodi conditiones saepe inciderunt; ut tanquam auram fornace pro-
bati exemplum essent posteris firmissimum constantiae, et ut maiora
a deo acciperent praemia. deus autem ipse eorum viam patefacit et
vestigia moderatur eorum qui propter ipsum vexantur persecutione.
et his in temporibus infideles facit clementiores fidelibus. cuius rei
prae aliis exemplum est quod de feris et indomitis bestiis circa Da-

χού παρῆναι τὸν θεὸν μεμαθήκαμέν τε καὶ πεπιστεύκαμεν,
 κὰν παντὶ τότῃ τῆς αὐτοῦ δεσποτείας ὁ Δαβὶδ αὐτὸν εὐλο-
 γεῖν ἐπιτρέψει, βέλτιον ἐν ὑπαίθροις καὶ ἐρημίαις καὶ ὄρεσιν
 ἀκίβδηλον θεῷ προσάγειν τὸν ὕμνον ἢ δυσσεβῶν κοινωνία
 5 χρωμένους χρυσῷ κεκοσμημένοις καὶ πλακῶν σιλικνότητι προ-
 σέχειν τεμένεσιν· ἀκούεις γὰρ καὶ τοῦ θεοῦ φάσκοντες
 Γρηγορίου τοῖς τότε διώκταις αὐτοῦ· σὺ δέ μοι περιείχου
 τῶν τοίχων καὶ τῶν πλακῶν καὶ τῆς κεκοσμημένης ψηφίδος
 καὶ τῶν μακρῶν δρόμων καὶ περιδρόμων, καὶ χρυσῷ καταλάμ-
 10 πον καὶ περιελάμπου, ἀγνοῶν ὅτι κρείσσων ὑπαίθρος πίστις
 πολυτελοῦς ἀσεβείας, καὶ πλείους θεῷ τρεῖς συνημμένοι ἐν
 ὀνόματι κυρίου πολλῶν ἀρνούμενων θεότητα. καὶ Ἠλίας δ'
 ἔφρευε τὰς τῆς Ἰεζάβελ ἀπειλάς, καὶ τὰς τοῦ Σαουλ ὁ Δα-
 βίδ, καὶ ὄπη τύχοιεν ἐπεκαλοῦντο τὸν κύριον. καὶ οἱ μάρ-
 15 τυρες τῆς ἀληθείας ἐκαῖνοι διωκόμενοι μὲν ἔφρευον καὶ λαν-
 θάνοντες ἐκαρτέρουν, εὐρισκόμενοι δὲ ἐμαρτύρουν. ἥκιστα τ'
 οὖν σε χρεῶν τοῖς μικρολόγοις ἐκείνοις συμφέρεσθαι τὴν
 διάνοιαν, οἳ δειλίᾳ τινὶ μεταξὺ τῶν δεινῶν τὴν ψυχὴν συν-
 θολούμενοι θαυμάζουσιν ὅπως ὁδὸς μὲν ἀσεβῶς ἐν τοῖς τοι-
 20 οὔτοις καιροῖς εὐδοῦται, οἷς δὲ τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας σταδιο-
 δρομεῖν ἐξέγενετο διάυλον, τοῦτοις δ' ὑβρίζεσθαι περιφρονεῖ-
 σθαι συκοφαντεῖσθαι γλευαῖζεσθαι καὶ καθάπαξ εἰπεῖν πᾶν
 πονηρὸν ἀκούειν ῥῆμα μακρὸν τινα καὶ ἀτέκμαρτον συγχω-

7. ἐκ τοῦ ξυνακτηρίου.

12. Ἀθανασίου ἐκ τοῦ ἀπολογη-
 τικοῦ.

nilem factum esse accepimus. facile enim feritatem in mansuetudi-
 nem convertit deus, quem quum ubique nobis adesse sciamus atque
 credamus, quare David cum omnibus regni sui locis coli voluit cele-
 brationibus, sane melius est sub divo, in solitudine, in montibus pu-
 ras deo exhibere preces quam cum infidelibus in templis auro
 ornatis et splendidis tabulis. audi quae St. Gregorius locutus est suis
 persecutoribus: „habitus quidem inter muros, tabulas amplas porticus
 et auro fulges; sed deum sub divo colere melius esse quam sacra
 splendida facere cum impio animo, etiam tres homines in nomine pa-
 tris coniunctos deo gratiores esse quam plures qui deum negent, nes-
 cis. Elias autem qui Iezabelae et David qui Sauli minas fugit, quo-
 cunque venerunt laudant deum. etiam martyres illi veritatis primo
 a persecutoribus vexati in fugam se dederunt; sed in occulto animum
 confirmarunt et protracti pro deo mortui sunt.“ nequaquam igitur
 levia ista debes respicere. qui in rebus angustis pusilli sunt et fracti
 animi mirantur quod impiorum viae istiusmodi in rebus planae et fe-
 lices sunt, contra quod ii qui propter pietatem periculosas vias in-
 gressi sunt, per longum et infinitum tempus insolenter tractantur, con-

ρεῖται δρόμον τοῦ χρόνου, τοῦ Θεοῦ μὴ ταχεῖαν ἐπάγειν ἐθέλωντος τὴν ἐκδίκησιν, ἀλλ' ἑῶντος παντὶ τὸ νόμισμα διακωδωνίζεσθαι τρόπῳ, ἀλλ' ἀναλογιζόμενον ἐπὶ σαυτοῦ τὰ πάλαι γινόμενα, καὶ Θεοφιλῶς ἀνιχνεύοντά τε καὶ ἀναλεγόμενον ἕκαστα, σαυτῷ τε καὶ πολλοῖς ἑτέροις ἐντεῦθεν μεγίστην 5 παρέχειν ὠφέλειαν. ἀκούεις γὰρ τοῦ μεγάλου τῶν τοιοῦτων ἱατῶν χρυσορρήμονος λέγοντος ὡς ἐν προοιμίαις τοῦ κηρύγματος Στέφανος ὁ ὑπὲρ τοὺς ποταμοὺς ἕβων καὶ πάντα ἐπιστομιζῶν, οὐδὲ πολὺν ποιήσας ἐν τῷ κηρύγματι χρόνον, ἀθρόον ἠρηπάγη καὶ ὡς βλάβηστος κατεδικάζετό τε καὶ κατε- 10 λύετο· καὶ Ἰάκωβος δ' ἐν ἀρχῇ καὶ αὐτὸς εἶπεν ὡς εἰπεῖν τῆς βαβυλίδος ἀνεσπάσθη καὶ ἀποτμηθεὶς εἰς χάριν τῶν Ἰουδαίων ὑφ' Ἡρώδου τὸν βίον κατέλυσε στύλος καὶ ἐδραϊ- 15 σωμα τηλικούτον τῆς ἀληθείας. μὴ οὖν θαυμάσης εἰ μὴ ἐκ προοιμίων μὴδ' εὐθέως ἐκδικεῖται παρὰ Θεοῦ τὰ λυπούντα· 15 ἔθος γὰρ αὐτῷ μὴ ἐν ἀρχῇ τὰ δεινὰ λυεῖν, ἀλλ' ὅταν αὐξηθῇ καὶ παρὰ τῶν πλειονῶν ἀπογνωσθῇ. ἀκούεις δ' ὅπως καὶ ὁ μὲν Ἄβελ δίκαιος ὢν ἐφρονεῦθη ταχύ, ὁ δὲ Κάϊν ἔζη 7. ἐκ τοῦ κατὰ Ἰουδαίων 8 λόγου. 16. ἐκ τῶν πρὸς Ὀλυμ- πιάδα ἐπιστολῶν.

l. 126 a. μακρόν, ἔν' ἐλέγχεται πλέον ἢ τούτου κακία· καὶ αὐτὸς ὁ μὲν πρόδρομος Ἰωάννης τὴν κεφαλὴν ἀφῆρετο, ὁ δ' ἀνελὼν 20 Ἡρώδης ἔζη ταμιευόμενος εἰς καιρὸν ἐκδικήσεως, ἵνα δηλαδὴ σκωληκόβρωτος ἐνταῦθα γενόμενος καὶ ἀποψύξας πικρῶς πρὸς

7. ἐκ τοῦ κατὰ Ἰουδαίων 8 λόγου. 16. ἐκ τῶν πρὸς Ὀλυμ- πιάδα ἐπιστολῶν.

tenentur, produntur, irridentur, aliis multis molestiis urgentur. deus enim non festinat iudicium, sed quemque stadium suum vult decurrere. tu vero quae a maioribus nobis tradita sint velim consideres. unde si pio animo investigaveris singula quaeque et tecum reputaveris, et tibi et aliis multis optime fructus redundabunt. audis enim ex magno illo Chrysostomo, ab initiis evangelii Stephanum, amnis more fluentem et omnes silere cogentem, post breve tempus in praedicando evangelio consumptum, subito esse correptum et tanquam blasphemum condemnatum et interfectum Iacobus initio et ipse ab ipsis ut ita dicam carceribus protractus et ab Herode Iudaeis cupientibus interfectus est. quocumque veritatis firmissimum concidit columnen et praesidium. noli igitur mirari, quod non continuo iniuriae a deo vindicantur. deus enim improborum studia non solet iam principio retardare sed tum demum quum progressus fecerunt et a plurimis perspecta sunt. uti scis, Abel qui homo iustus erat mature necatus est. Cain vero provecta demum aetate decessit. quod deus eo fieri passus est, ut hic culpaе suae consciscus esset per longam aetatem. etiam praecursor Ioannes interfectus est. Herodes autem qui interfecit diu impunitus vixit usque ad diem iudicii, ita quidem ut qui iam hac in

τὸν ἀκοίμητον ἐκεῖνον οὕτωςι παραπεμφθεῖη ὁ ταλαίπωρος σκώληκα. δι' ὧν γὰρ, φησὶν, ἐπιβουλεύουσιν, ἐκπολεῖς μᾶλλον ἢ ἑτέροις τὰ βάραθρα ἀνορύττουσιν· οἱ μὲν γὰρ ἐπιβουλεύεμενοι τὴν οἰκουμένην ἐραστὰς ἔχουσιν ἐπαινέτας ἀκρηρύττοντας στεφανοῦντας, τοὺς εἰδότας τοὺς οὐκ εἰδότας, τοὺς ἀπὸ τῶν πραγμάτων, τοὺς ἐκ τῆς φήμης τὰ ἐκείνων μαθαίνοντας, τοὺς συναλοῦντας, τοὺς συναγωνιζομένους, τοὺς τὰ χρηστὰ συνευχομένους αὐτοῖς πάντας, οἱ δ' ἐπιβουλεύοντες τοὺς μισοῦντας μὲν πλείστους, πολλῶ δὲ πλείους τοὺς κατηγοροῦντας, τοὺς διαβάλλοντας, τοὺς ἐλέγχοντας, τοὺς αἰσχύνοντας, τοὺς ἐπαρωμένους μυρία. καὶ ταῦτα μὲν ἐνταῦθα· τὰ δ' ἐκεῖ ποῶς παραστήσει λόγος, ἢ τῶν διωκόντων ἀσεβῶν τὴν κόλασιν, ἢ τῶν διωκομένων εὐσεβῶν τὴν ἀπόλαυσιν;

15 Ταῦτα οὖν ἐννοῶν, φίλτατε Ἀγαθάγγελε, καὶ τοιοῦτοις ὕδασι τὴν ψυχὴν ἀρδευόμενος, μὴ σιγῇ δειλιώσῃ τὰ τῆς σῆς χαρίζεσθαι γλώττης προπύλαια θέλε· ἀλλ' εὐγενῆ τῆς ἀληθείας προστάτην σαυτὸν καθιστάμενος, καὶ τοῖς προσιούσιν ἀγαθὸς γινόμενος σύμβολος, οὕτω διηνεκῶς τὰ τῆς σῆς ψυχῆς 20 ἐγκαινίξῃ χρώματα πρὸς τὸ βέλτιον. εἶεν· καὶ μὲν δὴ ὄρα καὶ σὲ ἀπιέναι λοιπὸν πρὶν ἐς ἑωθινὰς τοὺς οὐρανόους καταστῆναι κύκλους ἀγύας, τῶν ἀνατεθειμένων μηδενοῦς ἐπιλελησμένον.

2. ἐκ τοῦ δ' λόγου κατὰ Ἰουδαίων.

terra verminosus factus est et animam inter dolores expiravit, idem deinde cerni illi assidue absumenti cibo praebetur. quare bene se habet quod dicunt, eos qui aliis insidias struerent, sibi potius quam aliis eas struere. etenim ii quibus insidias parant a plurimis amantur, laudantur, praedicantur, coronantur, nempe ab iis qui res cognitae, et qui non cognitae habent, qui res ipsi et qui fama tantum compertae habent, qui cum iis dolores patiuntur, qui laborum socii sunt, denique ab omnibus qui student cum iis veritati. contra insidiatores a plurimis odio tractantur, accusantur, contemnantur, obiurgantur, negliguntur, mille execrationibus obruantur, et haec quidem accidunt in terra. illic autem quis est: „qui insidiatorum impiorum poenas comperet cum piorum vita beata.“

Haec igitur dum consideres, carissime Agathangelo, hacque dulcissima potionem animum tuum confirmes, timide tacere et linguam reprimere noli. sed pro veritate fortiter propugna et alios auxilio constitutos opera tua et consilio adiuva, eo ut animi tui virtutes continuo floreat. sed de his hactenus. iam tempus est ut abeam, ne fugatis stellis dies erubescens tibi obrepat. neque mandatorum immemor sis.

Ἁγαθαγγέλου μὲν δὴ ἀπιόντος ἐν τούτοις, μόνῃ τῇ
 συνήθῃ βόσκειν αὐθις οἶκοι κατελείπετο ἐρημίαν ἐμοί, μηθε-
 νός, ὅποσα παραμυθεῖναι νόσφ καὶ ἀδυνμίᾳ δαπανώμενον ἄι-
 θρωπον, μήτ' ἤδη παρόντος ἡμῖν μήτε μὴν ὅπως ποτὲ προσ-
 δοκωμένον μετὰ τὴν ὑστεραίαν ἤγουν τὴν μετ' ἐκείνην καὶ 5
 ἐξῆς καὶ ὁμοίως αἰεὶ, πλὴν γε δὴ τοῦ πανταχῆ παρόντος αἰεὶ
 καὶ πάντων κηθεμένου μόνου θεοῦ, ὃς τηρικαῦτα μετρίαν μοι
 τοῦ νοσήματος ἄνεσιν πεπραχῶς τοῦ συνήθους, συνήθως αὐ-
 τοσαχεδίως ὑπομνήμασι δοῦναι τῶν γινομένων παρεσκευά-
 κεν ἱστορίαν, κατὰ τὸ πρὶν ἡμῖν εἰωθός, ὅτ' ἐλευθερίαν μα- 10
 κράν τοῖς ἡμετέροις ἐμπολιτεύεσθαι βουλήμασιν ἦν, εἰ καὶ
 μὴ εὐθείως ἤδη καὶ ὡς ἐχρῆν, ἀλλ' οὖν ὅποσον ἡμῖν ἐν με-
 σότητι συναλλημμένοις μεγίστων δεινῶν καὶ φόβων πολυτρό-
 πων τὴν παντοδύναμον κεχορηγηκέναι γέγονε δεξιάν, συνεπαπ-
 τομένην ὅπως ποτὲ καὶ συνεπικουφίζουσάν μοι τοὺς πόνοσ. 15
 εἶπθε γάρ ὁ κραταιὸς ἐμοὶ βοηθὸς ὡσπερ τέρατα φαίεσθαι
 τοῖς πολλοῖς τὰ ἡμετέρῃ δρᾶν, ἀκ τῶν ἐναντίων τὰναντία
 παραδόξως περαινεῖν ἐπὶ τὸ τῶν βελτίστων πάνυ τι ἀπροσ-
 f. 126 b. δόκητον, καὶ τοὺς ἠ αἰεὶ τῶν τῆς κοσμητικῆς περιόδου πραγ-
 ματων ἄλλοτ' ἄλλοσ κνκτωῆσ καὶ κλύδωνσ εἰς ἀλκυονίτι- 20
 δασ ὄλον εἰπεῖν ἐμοὶ νηνεμίασ μεταποιεῖν. ἔστι γάρ τι ζῶον
 αἴφι καὶ θαλάττῃ μερίζον τὸν βίον ὄναμα ἀλκυών. αὐτῇ
 πρὸς καίθων ἐπειγομένη γονάς, ἐπ' αὐτὰς τὴν καλιὰν τὰς

Itaque quum Agathangelus a me discessisset, equidem in pristina
 rursus solitudine domi versatus sum. nam neque qui aegritudine et
 tristitiae afflictum me consolaretur aderat, neque ut antea eum ex-
 spectare mihi licuit in diem posterum aut in tertium aut in dies qui
 sequuntur. et continuo hac in conditione versatus sum praeterquam
 quod mihi aderat qui omnibus locis praestat nobisque omnibus prop-
 spicit dico deum. hic enim interea aegritudinem meam lenivit meque
 in continuandis historiarum commentariis adiuvit. quos conscribere an-
 tea consueveram, quum nobis multa versari in libertate licitum erat.
 tunc vero etsi non multum neque ut opus erat, tamen tantum scri-
 bendo perfecti quantum mediis mihi in summis angustiis variisque in
 sollicitudinibus frui licuit omnipotentis dei manu adiutrice; qui me
 adiuuare mihique labores levare non cessavit. etenim praesentia sua
 effecit ut operam meam tanquam miraculum quoddam homines obtu-
 puerint. nempe praeter omnem opinionem factum est ut ex contrariis
 contraria optime evenerint et sempiterni rerum orbis procellae turbi-
 dique motus in Alcyonitidam quam dicunt malaciam et tranquillitatem
 mutati sint. est enim avis quae et in aere et in aqua vivit nomine

παραλίους πήγνυσι ψάμμους ἐν χειμῶνι μέσῳ καὶ κυμάτων
 ἀκμαζούσαις βίαις. ταύτην τοσαύτης ἀπολαύσειν ὁμολογοῦσαι
 τῆς ἄνωθεν προμηθείας οἱ πείραν τοῦ παραδόξου λαμβάνου-
 τες, ὥστε τῆς θαλάττης μακρὰ τοῖς ἀπ' ἄρκτων ἐβρίζουσι
 5 πνεύμασι καὶ πάνν μασιζομένης, καὶ καιρὸν ἐχούσης ἔδη
 τοῖς κύμασιν ἀμιλλᾶσθαι πρὸς Ὀλύμπους καὶ Καυκάσους
 καὶ εἴ τι τῶν ἐπιγεῖων ὄρων ἐστὶν ὑψηλότεραν, εἰς τούτων-
 τῶν χωρεῖ τὰ τοῦ πράγματος, καὶ τι παράδοξον ὑπὸ τῆς προ- 10
 νοίας ἑρᾶται γιγνόμενον· ἀτρεμεῖ γὰρ ἡ πῶν πνευμάτων
 10 ἀγριότης ἐκείνων, ἀτρεμεῖ δ' ὁ τῶν κυμάτων ἐβρίζων ὄγκος,
 δεσποτικοῖς ἀπορρήτως δεσμοῖς χαλινοῦμενος, μέχρις ἂν πε-
 ροφηῆσθαι τε καὶ εἰς νόμιμον τὰ νεογὰ τῆς ἀλευρότης ἀφίκη-
 ται πησῆν ἐκείναι. τῶν παραπληραίων τοίνυν καμὲ πρὸς
 τῆς τοῦ Θεοῦ δεξιᾶς τημεαῦτα συνέβη πειρᾶσθαι· τῶν γὰρ
 15 τοι δικαίων, κύκλῳ περὶ τὸν δέσμιον ἐν Χριστῷ νομιδῆ
 συχνὰ περιτρεχόντων ἐμὲ καὶ νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν
 ἐνεδρευόντων, καὶ πᾶσαν ἐπ' ἐμὲ κινούντων γνώμης τε καὶ
 γλώττης μανίαν, ὠρουμένων δίκην καὶ ἔλακτούτων θηρῶν,
 καὶ μήτε μηδένα μηδαμῆ τῶν ἀνθρώπων μηδὲν μηδαμῆ τῶν
 20 ἐπιτηδείων ἐσχομιζέειν ὄθενδῆποτε συγχωρούντων, μήτε μη-
 δὲν τῶν ὄσα τὴν τοῦ γράφειν παρῆχεται χρεῖαν ἐάντων
 μήτ' ἔνδον ἡμῖν συνοικεῖν μήτ' ἔξωθεν εἰσάειναι παρ' ὀνομαῖν,
 ἐλαίθμεν ἀπαρρήτῳ Θεοῦ προνοίᾳ μικροῦ τῆν ὄλην τῶν γενο-

Alcyon. haec si tempus adest procreandi fetus in arena marina
 summo tempore hiemali vehementissimis quo procellis nidum ponit.
 item providentia dei frui si profitentur quibus res praeter opinionem
 succedunt, quum ab Arcto altum sollicitatur vehementerque flagella-
 tur, etiam summis procellis agitati fluctus assurgunt in Olympi et Cau-
 casi montium altitudinem; ita ut si quid nimis arduum sit, in contra-
 riam partem res succedat et praeter opinionem aliquid accidat secun-
 dum dei providentiam. nempe sedatur ventorum illorum violentia,
 sedatur aestus fluctuum dei vinculis sensim domitus ac compressus
 donec Alcyonis pulli pennulas nacti sint et excursus tentare possint.
 similia ego quoque per id temporis apertum expertus sum dei auxilio.
 nam dum persecutores me in nomine Christi vincunt crebro circum-
 cursant neque noctu diuque circumsedent etiam omnem in me consi-
 ltrantium; dum neque cuiquam necessaria mihi aut quibus dei auxilio-
 ram opus est apportare, neque cuiquam una mecum intus habitare
 neque me convenire permittunt, sensim dei auxilio id associatus sum
 ut univertam totam historiam brevi tempore conscriberem. arq̄e ta-

μένων γραφῇ παραπέμπαντες ἱστορίαν ἐν μικρῷ καιροῦ δια-
 στήματι, μήτε μακρὰ τῶν ἀναγκαίων παραλιπόντες, μήτε
 μακρὰ τῶν οἰοισθῆ τισιν εἶναι δοκούντων παραμίζαντες περι-
 τῶν, ἀλλ' ἀπλούστερον παντάπασι τῷ τῆς ἀφηγήσεως τρόπῳ
 11 χρησάμενοι σχήματι. καίτοι ἐχρῆν ἡμᾶς ἐπιστατικώτερον 5
 δῆπουθιν, ὡς ἐμέ γε οἶεσθαι, τὰ τῆς δογματικῆς ὑποθέσεως
 καὶ ὅσα τοῖς ληστικοῖς συμπέπτωκε συνεδρίοις ἐπεξεργάζε-
 σθαι τε καὶ πολλαπλασιάζειν ἀμωσγέπως τὰς τῶν ἐνοσιῶν
 ἀγγιχτρόφους μεθύδους, ἀνακυκλῶντας ἅμα καὶ παρειακυκ-
 λῶντας συχνά, καὶ πῆ μὲν τῶν ἐναντίων εὐρώσεως ἀπο-
 κρούεσθαι καὶ ἀνασοβεῖν τὰ τοξέυματα, πῆ δὲ καιριωτέραν
 ἐγγοητεύειν καὶ μάλα γὰρ τοὶ ἀσφαλῆ ταῖς ἡμετέραις κατ'
 ἐκείνων βολαῖς τὴν περινοίαν· δεῖν γὰρ κατὰ τοὺς στρα-
 τηγούς ἐνταυθοῖ καὶ ἡμᾶς οὐχ ὅπως πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχειν
 τοὺς ὀφθαλμούς, ἀλλὰ καὶ τῶν μεταφρένων ὅπῃ τε βάλλεις 15
 εὐχρεότερόν πως τῷ ἐχθρῷ, καὶ ὅπῃ μάλιστα τὴν ὄλην καθ'
 1. 127 a. ἡμῶν ἐπίνοίαν " ὁ πολέμιος ἐκχεῖν ἐπείγεται. ἀλλ' οὐτ'
 οὐδεὶς ἐμοὶ τηρικαῦτα παρῆν ὅς εἶπθε πρὶν ταῖς τῶν γραμ-
 μάτων ἡμῖν ὑπηρετεῖσθαι ὑπαγορεύσεσιν, οὔτε μὴν οὐδεὶς τὸ
 παράπαν ὅς ἐχρῆν τῶν δογματικῶν τούτων ἀγώνων τε καὶ 20
 βουλευμάτων ἐμοὶ συναίρεσθαι, καὶ μάλιστα νῦν ὀφθαλμούς
 καὶ ὄλην ἀλγοῦσι κεφαλὴν καὶ ὄλην ἀνωμένους καρδίαν· ἐὼ
 γὰρ λέγειν ὡς διὰ τὸ αἰφνίδιον τῆς εἰρκτῆς οὐδ' εἰφυῖα τινὰ
 χάριτην ἔχειν ἐμοὶ τηρικαῦτα τετύχηκεν εἰς τε ἀποχρῶσαν
 ὑποδοχὴν συλλαβῶν καὶ γραφῶν πολυπλόκων τε καὶ παντοδα- 25

men in his praetermissi plura memorabilium neque immiscui plura eorum quae supervacanea videntur; sed simpliciori omnino enarrandi ratione usus sum. tamen diligentius quae ad dogmatum rationes spectabant quaeque in rapacibus synedriis acciderant tractare atque multiplicare quodammodo repetundis crebroque intexendis variis mobilibusque consiliorum rationibus necesse putabam; etiam observare quomodo adversariorum tela facile possent retardari atque repelli, tum vero quomodo nos nostris in ipsos telis percommode et tute uteremur. nam imperatorum more oculos non solum in adversum vertere necesse est sed etiam a tergo quippe quo tela conicere et omnem in nos dolum intendere adversariis facillimum esset. sed neque eorum qui sanctorum scriptorum consiliis iuvare me antehac solebant ullus mihi aderat neque eorum quos una me cum dogmatica illa certamina et consilia suscipere oportuit. quod vel maxime hoc tempore questus sum propter oculorum totiusque capitis morbum et intimi animi solli-

πῶν, καὶ ἄμα ἁρμονίαν τοῖς δογματικοῖς προσήκουσαν ἀγω-
 νίσμασιν· ὥστε καὶ τοσοῦτων περιρροούτων ῥοδίων ἡμῖν
 σφοδρῶν τε οἰδούντων καὶ μάλα ἀντίρωρον ἡμῖν ἐπενηνεγ-
 μένων τὴν κίνησιν, ἐς ἀνάγκας ἐλαυνέσθαι ἦν οὐδὲ μικρὰ
 5 τινα ἀπλῶς φράσαντας σιγῇ τε τὴν γλωττίαν κατακτεῖλαι ἐξῆς,
 καὶ τὸν Ἐνδυμίωτος ἐξ ἀπογνώσεως ἔπνον καθυδέειν. ἀλλὰ 12
 τοῦτ' ἴσως ἦν ἂν πως εὐπρεπές, εἰ μηδέν τι πρᾶγμα ἦν δὴ-
 που διαβάλλεσθαι πρὸς τῶν κακοδόξων τὴν ἡμετέραν εὐ-
 σέβειαν, ἀναιδῶς οὕτωςι τὴν σφετέρην περιτρεπόντων κακίαν
 10 ἡμῖν, καὶ ἄλλως εἰ περὶ σώμα γήινον ἦν τὸ τέλος τῆς μάχης
 ὄραν καὶ ἡκίστα τὸν γε περὶ τῆς ἀθανάτου ψυχῆς ἀγωνίζε-
 σθαι δρόμον. ὅπου δὲ τῶν τε ἐλπίδων τὸ πέρασ κατα τὰς
 ἐλπίδας οὐκ ἂν ἀπαντήῃ, καὶ τὴν φυγὴν τοῦ κακῶς παθεῖν
 ἐφόδιον τοῦ κακῶς παθεῖν περιγίνεται, μάταιος μὲν ἡ τῶν
 15 ἐλπίδων πρόφασις, μάταιος δ' ἡ πρὸς τὸ ποιεῖν ῥαθυμία.
 διὸ τῷ μόνῳ θεῷ τοῦ τῶν εὐγενῶν ἐλπίδων γέμοντος σκάφους
 τοὺς οἰκίας θαρρήσαντες, ὑπὲρ οὗ καὶ τὸν πλοῦν ἀνύομεν
 τόσδε, καὶ μόνῃ αὐτῷ τὴν χεῖρα μετὰ τῆς γραφίδος χρή-
 σαντες, εὐχερέστερον ἢ κατὰ πᾶσαν προσδοκίαν τὸ πλεον ἐν
 20 βραχεῖ τῆς ὅλης σπουδῆς τελεσθὲν τεθεάμεθα, κἄπειτα μηδὲν
 μηδαμῇ πολυπραγμονήσαντες, ἔχειν ὡς ἔσχεν ἀφήκαμεν, καὶ
 ταῦτα, καθάπερ τῶν ἀγαλμάτων τὰ κάλλιστα, οὕτω δὴ καὶ
 τοὺς δι' ἀκριβείας λόγους δευτέρῃ καὶ τρίτῃ χειρὶ χρῆναι

citudines. praetermittam enim quod mihi qui improviso in custodiam
 ductus essem nancisci non licuit bonam chartam, itaque istis in nu-
 dis vehementer fluctuantibus mihiq̄ue obstrepentibus ne pauca quidem
 ore pronuntiare mihi licuit, sed ut linguam compescerem et exspem
 Endymionis somno me darem necessitate coactus eram. quod tamen
 nequaquam aegre tuleram si mihi non verendum fuisset ne pietas mea
 obrueretur criminationibus infidelium impudenter nobis ipsorum im-
 probitatem applicantium, porro si promiserō meo corpore finem labo-
 rum pro anima mea immortalī certamen ultimum prospicere potuissem.
 sed si spem fellunt eventus et fuga laborum iniquior est ipsis labori-
 bus, inanis est splendor expectationum, inanis fiducia in Terendis la-
 boribus. quare scaphae praeclaris expectationibus oneratae clarum
 deo tradidi pro quo ipsum cursum institueram, eique permisi etiam
 graphium; quo factum est ut praeter omnem opinionem plurima brevi
 tempore praeclare confecta viderim. neque deinde haec amplius cu-
 ravi sed uti confecta sunt in medio reliqui. nimirum quod inter vi-
 ros sapientissimos constat, ut status pulcras ita quoque quae accurate
 efficienda sint scripta secunda ac tertia manu retractanda esse non

καθίστασθαι τῶν βελτιόνων σαφῶν παραινούτων. ἀλλ' ἡμῶν γε δὴ μήθ' ὅλως ὄλον ἔχουσι καιρὸν ἐς δέον, ὡς γε ἔφαμεν, μήτε μὴν εὐθὺς βραχὺ τι μέρος ὥρας ἀκλόνητον μηδὲ τῆ πρώτῃ γοῦν χειρὶ κατὰ τὸ τῆς γνώμης βουλούμενον χρῆσασθαι (πᾶς γὰρ οἷς τοσοῦτοις κεκλιώσθαι Κύνλωψιν ἐνῆν, 5 καὶ οἷς μάλᾳ μᾶλλον ἢ Ταυτάλειον φάσι λίθον ἐξῆν ἕει περιφανῶς δεδιέναι τοὺς αἰεὶ πρὸ θυρῶν ἐφεδρευόντας τε καὶ ἄπαντ' αἰεὶ τὰμὰ δεινῶς τε καὶ ἰταμῶς ἀνιχνεύοντας;) σχολῆ γ' ἂν ἔχρησεν καὶ ἐς τρίτην ἵναί χειρὸς αὐτονομουμένην ζήτησιν εἴη. διὸ καὶ στέργειν ὅπως ποτὲ ἠναγκάσμεθα τῆ πρώτῃ 10 καὶ ὡς ἔτυχεν ἐχούση χειρὶ τοῦ τὰ ἡμέτερα πηδαλιουχοῦντος Θεοῦ.

18 Τισσαρακονθημέρων δ' ἤδη τὸν μεταξὺ τῆς ἐκδημίας Ἀγαθαγγέλου διαμετρούσης χρόνον, ἡνίκ' ὀψὲ τῆς τελευταίας
 l. 127 b. " ἡμέρας γένοιτο, ψόφου τιρὸς κατὰ τὸν ὀπισθόδομον αἰσθῶ- 15
 θαι μοι γίνεται, τῆς γε τηρικαῦτα τυκτὸς ἐκ προοιμίων ἀφ' ἑγγύους ὑπαρχούσης· μετὰ γὰρ παυσθῆναι τέως ἐς τὸ περιγίγειν τοῦ ἑαυτῆς ἢ σεληνῆς ἐληλυθῆναι ἐκ κέντρον τὸ δευτέρου, καὶ κατὰ τετραγώνου τῆ ἡλίου γινωμένη σχηματισμόν, οὐ μάλᾳ ἀκρονόπτους τῆ γῆ παρέχειν ἐβούλετο τὰς αἰγίας. 20
 καὶ ἄμω σπουδῇ παριῶν ἐγώ, καὶ τὴν συνῆδη πολὺτα ἀναπετάσας, ἥσυχῆ τὸν Ἀγαθαγγέλου ἐδεχόμεν, ἃ ἐπιτέτραπται πάντ' ἐς δέον καὶ κατὰ τὸ ἀνάλογον πεπραχέντα καὶ εἰρηκότα καὶ κεκομικότα. εἶτι τοίνυν ὑπὸ γε τοῦ μόχθου καὶ τῶν

difficior. sed quum mihi neque satis esset temporis neque ullum quietum horae momentum quo quidam prima manu ad sententiam meam uterer, quomodo qui in tantis rerum turbis ac motibus demersus essem et qui continuo magis quam Tantali lapidem persecutores ad fores assidue assedentes et singula quaeque impudentissime indagantes timerem, etiam tertia manu ad retractanda scripta libere uti potuerim? quare in scriptis utcumque e prima manu prodierant acquievi fretus dei manu adiutrice.

Quadraginta diebus post Agathangeli discessum praetorlapsis, multe die per domum posticam strepitum quandam percipio. hoc tempore accidit ut nox initio obscura esset. nam post plenilunium, quum luna ad orbis lustrationem e centro iterum excedit non prima nocte lucem in terram mittit. iam ego accedens notam illam portam aperio et silentio Agathangelum recipio, qui quaecunq; mandata erant bene et ex optato perfecerat, exposuerat, apportaverat. equidem dum hunc labore defessum iamque interdum metu perturbatum ad respirandum seque recipiendum tempus sibi sumere volo ego post discessum tuum quum animum recreassem quae in ecclesia et in vita publica accide-

ἐπιπολαζόντων τηρικαῦτα φόβων τεθορυβημέναν ἐκείνον τὸ
 τῆς ψυχῆς λογιζόμενον διαναπαύειν ἐθέλων ἐγώ, καὶ καιρὸν
 εἰς ἀνάψυξιν παρέχειν ὄντισαοῦν, “ Ἰσμηνίᾳ μὲν” ἔφη· “ ἐκείνη,
 φίλτατε Ἀγαθάγγελε, καθ’ ἐμὸν γινόμενον πολλὰ καὶ λέγειν
 5 ἐπέη· νῦν ταῖς μουσαῖς ἄσω καὶ ἔμαυτῶν” καὶ ἦν ἡ φήδῃ
 χαρισιήριός τις· ἐμοὶ δὲ καθ’ αὐτὸν γινόμενον μετὰ τὴν σὴν
 ἐυδημίαν, ὅποσα τῶν τ’ ἐκκλησιαστικῶν ὁμοῦ καὶ δημοσίων
 πραγμάτων τῆ χρόνῳ γένοιτο, ὅσον εἰκόσ, καὶ ἡμᾶς ἐν δέκα
 10 Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας βίβλω, ἐκλεξαμένους τὰ καιριώτερα ὧν τα
 μετὰ τὴν ἐμὴν δις αὐτὸς ἐπιθεδημηκῶς ἀφηγησάμενος κἀθειραξιν,
 καὶ ὧν βραχὺ τι πρότερον, πρὶν ἢ καθαιρεθῆναι, παθεῖν ἡμᾶς
 ὑπὲρ τῶν θείων συνηρέχθη δογμάτων· ποῖα γὰρ ἂν ἄλλη
 15 τις εἶη σχολάζουσιν ἀφρότιουσα μᾶλλον αὐτῆς ἀσχολία σο-
 φος; λέγω δὲ τὴν ἐς τοιούτους λόγους κίνησιν τοῦ νοῦ. τοῖς
 μὲν γὰρ κατὰ βίον μοχθοῦσιν ἀμφισβητήσιμον κέρδους καὶ
 συλλογῆς χρημάτων φροντίδες ἀπασχολοῦσαι τὸ νοερόν τῆς
 ψυχῆς ὑποσαίνουσι τε καὶ κοῦφον τὸ τῶν αἰεὶ παρόντων ἀλ-
 20 γηθόντων ἐπίπικον διὰ τῶν ἐν τοῦτοις ὅπως ποτὲ δρωσιν αἰω-
 ρουμένων ἐλπίδων, καθάπερ δῆπου καὶ τὰς τῶν Σειρήνων,
 αἰτινὲς ποτ’ ἄρ’ εἶεν ἐκείναι, προτάττειν φθάς ἀκούσαμεν πέ-
 λαι, αἰ τῆ τῆς ἐμμελοῦς ἡδονῆς ἐμβριθεῖα τὰς ἀκοῆς ποη-
 τεύουσαι τε καὶ θέλγουσαι, θέσιμον οἶον εἰπέην, ἕστις ποτ’
 25 ἦν ὁ τοῦ μέλους ἐκείνου κατατρυφῶν, πρὸς τὰς τοῦ θανάτου
 συνώθουν κρηπίδας, βραχείας ἡδονῆς ζημίαν μακρὰν ἀλλετ-
 τόμιτον. ἡ δὲ πρὸς λόγους ἀσχολία αὐτόθεν ἔχει τὸ τοῦ

rant, in decem libris conscripsi, hisque librum meum universae ro-
 rum Romanarum historiae amplificari, electis iis quae memoratu dig-
 nissima sunt et quae paulo antequam in custodiam veni pro sancta
 doctrina nostra perpessus sum. quid autem aliud viris sapientibus
 qui eiusmodi in conditione versentur magis conveniat, quam ad huius-
 comodi res mentis applicatio? qui in vita labores subeunt ad incer-
 tum lucrum divitiasque intenti, quotiescunque in angustias incidunt,
 libenter tolerant spe bonorum sustentati. quemadmodum olim homi-
 nes decipiase audimas cantilenas Sirenum, quae dulcissima voce au-
 res implendo et permulcendo quemque audiendi cupiditate incensum
 caperent et ultimae perniciiei traderent, ita ut brevem delectationem
 multa poena exciperet. contra litterarum studia fructus secum ferunt
 optimos qui non solum vivos exornant sed etiam mortuos illos quibus
 otio suo optimo uti licuerit. nam una eademque est litterarum et

κέρδους χρήσιμον συμπαρομαρτοῦν αἰεὶ καὶ ζῶσι καὶ τελει-
 τῶσιν ἐκείνοις, οἷς ἂν ἐς θεόν σφῆς καρποῦσθαι συμβαίνοι·
 συμφυῆς γάρ τι χρῆμα λόγος λογικῆ καθέστηκε ψυχῆ, τῆς
 αὐτῆς ἀθανασίας ἐμπολιτευομένης ἀμφοῖν καὶ συναπτοίσης
 μάλα τοι προσφυῶς εἰς ταῦτόν, ὅποτε μὴ μεταβάλλειν ἐθέ- 5
 λοι τὰς ἀρμοττούσας θάτερον τούτων τῆς συμφωνίας συνθῆ-
 κας καὶ τὸν εὐγενῆ τῆς φιλίας ἀρμοστήν καὶ ἠνίοχον ἀπο-
 σείσθαι, καθάπερ τοῦ δίφρου πάλαι τὸν Ἀργεῖον Μυρτίλον
 ε. 128 α. ὁ Πέλοψ ἐκεῖνος ὁ Λυδὸς " ὁ Θρασύς, ἀναίδην οὕτως ἴ πως
 13 τὸς τῆς δίκης ἀτιμάζων θρόνους. ἐμοὶ μὲν οὖν καθ' ἑαυ- 10
 τόν, ὡς εἴρηται, γενομένῳ μετὰ τὴν σὴν ἐκδημίαν τοῦσδε
 συνθεῖναι τοὺς δέκα συνέδραμε λόγους, τοῖς προστυχοῦσι
 χάριταις κατεσπουδασμένως τε καὶ σφόδρα γε περιδεῶς διὰ
 τοὺς δαψιλῶς περιρρέοντάς τε καὶ περικνκλῶντας φόβους
 ἡμᾶς κομιδῆ καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν ἐμῶν τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστο- 15
 ρίας συντέταχα λόγοις, ὡς τὸ τηρικαῦτα ξενεχώρει τῆς ὄρας
 στενόν. σὸν δ' οὖν ἔργον ἂν εἴη τοῦ λοιποῦ λαβόντα κομί-
 σαι καὶ διαδοῦναι μὴ μόνον τοῖς φίλοις ἡμῶν, ὅσοοι τὸν
 αὐτὸν ἡμῖν ὑπὲρ εὐσεβείας ἔτι παραμένουσι τρέχοντες διάνα-
 λον, ἀλλὰ καὶ πολλὰ τὸ ἐν πεποιηκότα παραπλησίαις τε με- 20
 τεγγραφαῖς καὶ μέχρι τῆς τυχοῦσης κεραίας καὶ γραμμῆς
 ὁμοίως τοῖς πρωτοτύποις ἔχοντα, διαπέμψαι καὶ ὅπῃ τοῖς
 οἰκουμένης ἡμέτεροι φίλοι τυγχάνουσιν ὄντες, καὶ πρὸς γε μὴν
 ἔτι ὅπῃ περ ἂν εἴη γε κατ' ἄλλους ἀλλαχῆ που τόπους ὀρθο- 25
 δόξων προσοικουῖντα γένη χριστιανῶν, ὁμοίους αἰεὶ τοὺς τῆς 25
 εὐσεβείας ἄνωθεν ὄρους ἐν γνώμῃς ἀπλότῃ διασώζοντα. βου-

mentis nostrae natura, etiam eadem immortalitas quae utrumque in
 unum coniunctum tenet, dummodo ne alterutrum concordiae conditio-
 nes laedat aut amicitiae generosum fautorem et aurigam ut ita dicam
 depellat. ut Lydus ille ferox Pelops bellicosum Myrtilum de curra
 depulisse itaque impudenter moderamen aequum a se recicisse dicitur.
 itaque ego post discessum tuum quum vires recreassem hosce decem
 libros in chartis forte oblati conscripsi sedulo et auxio animo, quippe
 qui mediis in turbidissimis rerum motibus versatus essem. deinde ubi
 quieto esse animo mihi licuit eos reliquis meis historiae Romanae li-
 bris adiunxi. tibi nunc curae sit asportare haec scripta et tradere non
 solum amicis quotquot mecum eadem haec propter pietatem certamina
 susceperunt transmittere ubicunque terrarum amici nobiscum faciant
 et ubicunque habitant orthodoxi Christiani, qui eadem divina pietatis
 praecepta vitae simplicitata ac castitate tucantur. nam persecutorum

λομαι γὰρ τὴν τῶν διωκτῶν εἰδέναι τούτων ἀπόνοιαν πάντας ἀπανταχῆ, διαβαλλόντων ἡμᾶς πανταχῆ, καὶ ἅμα τὴν τῆς ἡμετέρας ὁμολογίαν εὐσεβείας καὶ πίστεως. ἥ καὶ αὐτῇ μοι τοῦς παροῦσιν ἐντέτακται λόγοις, κατὰ λέξιν ἔχουσα οὕτωςί.

5 Πιστεύω εἰς ἓνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐ-
 ρανοῦ καὶ γῆς, ὄρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων· καὶ εἰς ἓνα
 κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ
 τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, φῶς ἐκ φωτός,
 θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα,
 10 ὁμοούσιον τῷ πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὸν] δι' ἡμᾶς
 τοῦς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα
 ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ
 Μαρίας τῆς παρθένου, καὶ ἐνανθρωπήσαντα, σταυρωθέντι τε
 15 καὶ ἀναστάντι τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφάς, καὶ ἀνελ-
 θόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐν δεξιᾷ τοῦ πα-
 τρός, καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νε-
 κρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος· καὶ εἰς τὸ πνεῦμα
 τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπο-
 20 ρεούμενον, τὸ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ
 συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν· εἰς μίαν
 ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν. ὁμολογῶ ἐν
 βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν
 καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος· ἀμήν. ἔτι δέχομαι καὶ ὄλο-

furorem et insaniam unaque miseram meam conditionem cognitam omnes habeant volo, etiam quae sit pietatis ac fidei nostrae confessio, quam hinc in libris expressi quaeque hac formula comprehenditur.

Credo in unum deum, patrem omnipotentem, factorem coeli et terrae, visibilium et invisibilium et in unum dominum Iesum Christum, filium dei unigenitum et ex patre natum ante omnia saecula, deum de deo, lumen de lumine, deum verum de deo vero, genitum non factum, consubstantialem patri per quem omnia facta sunt, qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de coelis, et incarnatus est de spiritu sancto ex Maria virgine. et homo factus est. crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus et sepultus est. et resurrexit tertio die secundum scripturas. et ascendit in coelum, sedet ad dextram patris et iterum venturus est cum gloria iudicare vivos et mortuos, cuius regni non erit finis. et in spiritum sanctum dominum et vivificantem, qui ex patre procedit, qui cum patre et filio simul adoratur et conglorificatur, qui locutus est per prophetas. et

ψυχῶς στέργω καὶ ἀσπάζομαι τὰς ἀγίας καὶ σεπτὰς καὶ οἰκουμηνικάς ἐπὶ τῶν συνόδων, καὶ τὰς τοπικάς ἐτέρας ἅς ἐδέξατο καὶ στέργει ἡ ἀγία τοῦ θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία· καὶ οὓς ἐδέξαντο αὐταί, δέχομαι καὶ αὐτίς, οὓς δὲ ἀπεβάλλοντο, ἀποβάλλομαι, μηδεμίαν προσηγήνην ἐπὶ τοῖς ὀρισθεῖσι 5 παρ' αὐτῶν ἢ αὐτὸς προστιθείς ἢ παρ' ἄλλων γενομένην, ὡς αὐταί αἱ θεῖαι θεοπίζουσι σύνοδοι, δεχόμενος ὅλως· μῖτε f. 128 b. ἔλλειψίν τινα καὶ ἀφαιρέσιν " ἢ αὐτὸς ἀφαιρῶν ἐγὼ ἢ ἀφαιροῦντος ἀνεχόμενος ἄλλου μέχρι καρίας καὶ γραμμῆς.

¶ Ταύτην τὴν ἔγγραφόν μου ὁμολογίαν ἐπὶ πληροφορίᾳ 10 τῆς ἁγίας καὶ ἀπαρεγκλίτου εὐσεβείας μου καὶ πίστεως δίδωμι ἀπλῆν σαφῆ ἀποκρίσιν εὐληπτον καὶ τοῖς πᾶσι ἔμφθως γνωρίζομένην, οὐδὲν ἄλλοιωσας οὐδὲ μεταφράσας τῶν ἐν τῇ θείᾳ καὶ ἱερῇ συμβόλῃ τῆς πίστεως, οὐδὲ θεολογίας καὶ δόγματα παρεγγράψας ἄσαφῆ τοῖς πλείστοις καὶ ἀσύνετα καὶ 15 ἐρμηνεύσας δέοντα, ὡς καὶ καινοφωνίας ἐντεῦθεν εἰρημένως λαμβάνειν μεταξὺν καὶ παρατρέχειν τοὺς ἀκούοντας, ἀλλ' αὐτὰ ἐκείνα ἀπλῶς δεκτικόμενος τὰ παραδοθέντα μοι ἄνωθεν ἱερὰ ῥήματα ὡς παρεδόθησαν, καὶ αὐτὰς τὰς γνησίας τῶν θεσπεσίων πατέρων φωνὰς γυμνάς καὶ ἀπαρακαλύπτους προσφ- 20 ρων. ὧν τῇ μελέτῃ καὶ ὁμολογίᾳ διὰ παντὸς ἐμμένων τοῦ

unam sanctam catholicam et apostolicam ecclesiam. confiteor unum baptismum in remissionem peccatorum et exspecto resurrectionem mortuorum et vitam venturi saeculi, amen. etiam agnosco et toto animo revereor sanctas, septem, oecumenicas illas septem synodos. et reliquas minores quas agnoscit et reveretur sancta dei catholica et apostolica ecclesia. et quos haec receperunt ego quoque recipio; quos condemnarunt ego quoque condemno. neque horum ullam doctrinam iis quae nobis traditae sunt ipse addo neque ab aliis additam agnosco, ut a sanctis illis synodis praecipuum est. neque praetermisi quidquam aut resecaui ipse, neque quae ab aliis resecta sunt ad apicem et litteram agnovi.

Hanc propositam formulam ut vera ac constans nostra pietas ac doctrina facile ab omnibus possit intelligi reddidi simplicem, perspicuum, incomptam satisque omnibus operam. neque immutavi quidquam neque verborum ambitu arsus sum in formula hac renuntianda. neque formulas theologicas seu dogmaticas intexui, quum obscurae sint plurimis neque satis ad intelligendum apertae nisi adhibita explicatione. unde saepe fit ut inania suboriantur quae aures surdas offendant. sed simpliciter retuli sanctificatam illam formulam pariter ac mihi tradita est. quin ipsa nuda et aperta verba exhibui sanctorum patrum; in quorum studiis et doctrina per totam vitam perseve-

βίου ἀξιοθαίην τὴν ἡμετέραν ἐφ' ἑσφ̄ παραδοῦναι ψυχὴν ·
 προσβείαις τῆς πανυπεράγνου αὐτοῦ μητρὸς καὶ πάντων τῶν
 ἁγίων. ἀμήν. περὶ δὲ τοῦ Καλαβροῦ Βαρλαάμ καὶ τοῦ Ἀκιν-
 δύνου πλέον τι λέγειν οὐκ ἔχων ἐν ἐφ̄ παρόντι τοῦτο μόνον
 5 φημί, ὅτι στέργω ὅσον τότε εἰδὼν περὶ αὐτῶν ἑκατέρου καὶ
 ἐφηρσίατο ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ.

Ἄ γε μὴν κατὰ τὰς ἐμὰς ἐντολάς ἐνεκομίξαις ἤμῃν ζω- 10
 ποιά ταυτί καὶ φρικτὰ μυστήρια, ζῶντι μὲν παρῆσται μοι
 συνεχέστερον τούτων μετέχοντι ψυχῆς ἑμοῦ καὶ σώματος
 10 ἁγίασμός καὶ κράτιστον κατὰ πάντων δευνῶν φυλακτήριον,
 τῆς δ' ἐνεστώσης μεθισταμένης ζωῆς μέγιστον αὐθις ἐφόδιον
 αἰώνιου ζωῆς καὶ τῶν ἐμῶν ἄθλων μαρτύριον ἀραιφνές, οὗς
 ὑπὲρ τούτων ἠγάρισμαι τε καὶ ἀγωνίζομαι, ταῦτα βεβαίως
 διατεινόμενος εἶναι τὸ τοῦ δι' ἡμᾶς σαρκωθέντος λόγου Θεοῦ
 15 σῶμα καὶ αἷμα, καὶ οὐχὶ τύπον ἐκείνων ἢ καὶ ἀνοουσίου τινὸς
 ἀποτέλεσμα ἐνεργείας, ἣν φαντασιωδῶς πως ομοιωθῆσαι
 καὶ οὐχὶ μίαν τῶν τριῶν τῆς μόνης ἀκτίστου καὶ μακαρίως
 ἐκείνης οὐσίας Θεοῦ λόγου ὑπόστασιν, τοῖς ἐμοῖς διαρρηθῆν
 βῶσαι διώκταις αἰδῶς οὐκ ἔπεισιν οὐδ' αἰθερίων φόβος κε-
 20 ραυθῶν. διὰ δὲ ταῦτα καὶ συνέκδημος τοῖς θείοις τουτοιαί
 καὶ φρικτοῖς μυστηρίοις γενέσθαι βούλομαι τὴν πρὸς τὸν
 ἀληθῶς σαρκωθέντα Θεὸν λόγον πορείαν στελλόμενος, ὅπῃ καὶ

rabo et dignus sim cuius anima a deo recipiatur et ut dignus sim de-
 precatationibus matris sanctissimae omniumque sanctorum, amen. quod
 ad Calabrum Barlaam et Acindynum attinet, quum plura dicere non
 liceat nunc id tantum profiteor, me quaecunq; indicata sunt de utro-
 que et decreta a sancta dei ecclesia agnoscere. sed haec hactenus.

Ex mandato apportasti mihi vivifica et mirifica haec sanctae
 eucharistiae mysteria. quae mihi dum inter vivos sim animae unaque
 corporis salutem praebent et firmissimum contra omnes insidias prae-
 sidium; quum vero vita excedam optimo me in vitam aeternam pro-
 sequentur viatico. haec mihi quoque verissimum sunt testimonium
 omnium illorum certaminum quae antehac suscepi etiamque nunsusci-
 pio quum constanter professus sim ea revera esse incarnati dei cor-
 pus et sanguinem nec vero horum imaginem aut efficientiam insub-
 stantialis naturae quam ope phantasiae dicunt incarnari neque re vera
 esse unam trini et unius ingeniti beatique dei verbi substantiam.
 persecutoribus meis haec palam et expresso renuntiantibus neque pu-
 dor inest neque coelestium metus fulminum. quae quum ita sint ego
 cum his divinis et mirificis mysteriis ad deum verbum vere incarna-
 tum iter parabo; ubi revelabuntur sane verae doctrinae iudicia. tu

τρανότερα τὰ τῆς ἀληθοῦς ἀνακαλυπτήρια περὶ πάντων πα-
10 τὰσιν γνώσεως ἔσται. σοὶ δ' ἐατέον παντάπασιν καὶ μὴ διὰ
 σπουδῆς μηδαμῇ περιστεῖλαι τὸν ἐμὸν γενέσθω νεκρὸν, ὄρῳντι
 κυσὶ καὶ ὄρνείοις δαπάνην ῥιπτόμενον, ὡς γὰρ τοῖς ἐμοῖς δη-
 μίοις ἐκ πολλοῦ κεκύρωται ψηφισθέν· εἰ γὰρ πλείστων **5**
 ἀγίων ἐκόντων ἐρρίφη τὰ σώματα, καὶ ταῦτα τῶν γὰρ πλείο-
 νων πρὶν ἢ τῆς συμφυοῦς χωρισθῆναι ψυχῆς, ὅτε δὴ μάλι-
 στα καὶ δριμυτέραις ἐπεται διαπερονᾶσθαι ταῖς ἀλγηδόσι,
 πολλῶ δῆπου μᾶλλον ἡμᾶς μυρίοις ἀμαρτήμασι βριθοντας
 ὑπομένειν χρεῶν, καὶ ταῦτ' εἰς ἀναίσθητον σῶμα καὶ νεκρὸν **10**
f. 129 a. τῶν δεινῶν ἢ περιαντλουμένων. ἡδοναὶ γὰρ καὶ λῦπαι καὶ
 ὄργαι καὶ φόβοι, καὶ ὅσαι τῶν ἐπιθυμιῶν διαθέσεις, ἢ ψυχῆν
 ὑποκείμενον μόνην ἔξουσι καθ' αὐτήν ἢ ψυχὴν χρωμένην σώματι,
 σῶμα δ' ἄνευ ψυχῆς καθ' αὐτό, τοῦτο δ' οὐποτ' ἂν οὐδαμῇ
 πρότερον γὰρ ἂν τις ἐγκαλέσειε ξύλοις ἀψύχοις καὶ λίθοις **15**
 χαρῆς ἐντήκεσθαι καὶ λύπης αἰσθήσιν καὶ τῶν τοιούτων, ἢ
 σώμασιν ἀνθρωπίνοις ἀπαλλαγέσι ψυχῆς. γίνεσθαι δ' οὐδ'
 ὁμῶς πρὸς θεοῦ τοῖς μὲν δρῶσιν ἀκούομεν ἔλεγχον τὰ τοιαυτὰ
 κακίας καὶ ἅμα φλογὸς ἐκεῖ κολαζούσης ἐτοιμασίαν, οἷς δ'
 ὑπομένειν ὅπως ποτὲ προθυμία, τούτοις δ' ἀπαλλαγὴν ἐγκλη-
20 μάτων ψυχῆς· μηδὰ γὰρ ἄλλο τι βούλεσθαι τὴν θηριώδη
 ταυτηνὴ καθ' ἡμῶν κατοχὴν τοῖς ἐμοῖς δημίοις ἢ τοῦ παρόν-
 τος ἐπίτομον βίου ἀπαλλαγὴν. ὃ γὰρ Ἰουδαίοις ἐκείνοις ἐπέ-
 πρακτο πάσαι, ἔργοις μὲν καὶ πάσαις γνώμης ὁρμαῖς τὸν Χρι-
 στοῦ συσκευάσαι θάνατον, λόγῳ δ' εὐλαβουμένοις δῆθεν **25**
 ψιλῶ χωρεῖν εἰς πραιτώριον ὀψιαιότερον, τοῦτ' ἄντικρυς ἴδοι

vero noli operam perdere sepeliendo cadaver meum, ubi canibus avi-
 busque obiectum conspexeris. quod iam multo ex tempore persecu-
 tores de me decrevisse scio. quid, si plurimi sanctorum non inviti
 corpus bestis obiectis passi sunt, etiam, quod quidem de pluribus con-
 stat, antequam corpore anima decessit, ita ut inter acerrimos dolores
 corpus dilaniatum sit? profecto me qui nulle peccatis oneratus sim
 multo magis tolerare id decet, praesertim quum in corpus iam omni
 sensu orbatum, in cadaver saeviant. nam voluptas, dolor, ira, metus,
 quotquot alii sunt animi motus aut quae corpori subest solam animam
 tenent aut animam unaque corpus; neutiquam vero corpus exanimum.
 immo durum lignum potius saxumque voluptate afflci et dolore quae-
 que similia sunt sentire dixeris quam exanimata corpora humana. ta-
 men apud deum haec peccatorum nobis approbrio esse scimus. neque
 quid aliud hac custodiae immanitate persecutores mei intendunt quam

τις ἂν κατ' ἐμοῦ συσκευάζοντας τουτουσί τοὺς ἐμούς Ἰου-
 δαίους· δεδιότες γὰρ ἴσως τοὺς ἀνθρωπίνους ἐλέγχους, σί-
 δηρον μὲν οὐκ ἐπάγειν ταχὺν οὐδαμῆ κατὰ γε τοῦ μου συγ-
 χωροῦσιν ἐμφανῶς αὐχένος, μὴ λάθωσιν ἀνδροφόνων ἐς
 5 προὔπιον ὄφλοντες δίκην, βίβιον δ' ἄλλως μοι τουτοῖ διὰ
 παντός συσκευάζουσι χρόνου τὸν θάνατον, εἰς ἀπροφάσιστον
 δῆθεν αὐτῶν κακίαν διατυποῦντες αἰτῶν οὕτως· τὸ γὰρ τοι
 μείζον δημιουργοῦντες τοῦλαττον εἰρωνεύονται. σὺ δ' ἀλλὰ
 καὶ τελευταίαν ταυτηνὴ μὴ κυτοκνήσης καταθεῖναι μοι χάριν·
 10 λαβὼν γὰρ τὸ ἄγος τουτέ, νεαρὸν ἐκ τοῦ φρέατος ὕδωρ
 κομίσαι μοι προθυμήθητι, ἕως ἔτι νεαροὺς καὶ ἀκμαῖζοντας
 ἢ νῦξ ληροβατοῦσα κίρνησι τοὺς ὕπνου τοῖς ἐμοῖς δεσμο-
 φυλάξι· τῆδε γὰρ καί μοι τῆ ὥρα ποιεῖν εἰωθὸς ὡς ἐπὶ τὸ
 πλείστον μετὰ πεντεκαίδεκα καὶ πλείους μετὰ τὰς ἡμέρας.
 15 ὃ δὲ νῦν ὄραξ, εἴκοσι πρότερον ἡμέρας κομιζῶν νυκτός, ἔλα-
 θον διὰ σκότους λίθω τινὶ τὸν πόδα πληγείς, καὶ ἀλγηδῶσιν
 ἐκείθεν ἐς τόδε χρησάμενος οὐ βραχέσιν, ὡς μὴ θνηθῆναι
 πράξει τοῦ λοιποῦ τὰ εἰθισμένα. διὸ καὶ σεσηπέ τε, ὡς
 ὄραξ, καὶ ὄσωθεν· ἐστὼς γὰρ καὶ ἄλλως νοσεῖ τὸ ὕδωρ,
 20 καθάπερ δὴ καὶ τἄλλα πάνθ' ὅποσα γε τὴν γένεσιν ἐς τὸ κι-
 νεῖσθαι πρὸς τοῦ πεποιηκότος εἰλήφει Θεοῦ, μάλιστα δὲ νῦν
 ὅποτε τοῦ καύματος εἶη τὸ ἀκμαιότατον· μετὰ γὰρ τὰς τοῦ
 Ἰερώνος ἐπιτολὰς τοὺς οὐρανίους ἀνελίττων ἀρτίως κύκλους
 ὃ τῶν αἰθερίων λαμπάδων βραβευτῆς καὶ ταμίας ἦλιος μάλα
 25 ξηρὸν τε καὶ ἄνικμον τῷ περιόντι τῆς θέρμης οὐ μόνον ποιεῖ

ut mors mihi maturetur. quemadmodum Iudaei olim re et consiliis
 ut Iesus Christus morte condemnaretur effecerunt, sed praetorium adire
 ne nuda legis verba offenderent noluerunt, ita hos quoque qui mihi
 mortem machinantur Iudaeos agere cuique facile apertum est. nam
 aliorum opprobia ne incidant cervicibus meis palam statim gladium
 admovere nolunt, fortasse veriti ne manifestae caedis rei fiant. ta-
 men iam multo ex tempore pervim mihi manus inlaturi sunt. tu vero
 hoc praeterea mihi gratum facere ne cessa. sume urceum et ex puteo
 mihi aquam frigidam haurire ande quoad custodes mei gravi et alto
 somno sopiti sint. hac enim ipsa hora id facere consueeram quin
 denis vel pluribus diebus praeterlapsis. sed multo ante viginti dies
 quum hanc aquam reliquam vidis potionem hausissem, nocte caeca ad
 lapidem pes offensus est, ex quo usque adhuc non leviter aegrotavi
 ita ut quae consuevi facere amplius nequierim. itaque aqua haec pu-
 trefacta est et male olet. nam aqua stagnans et alia quaecunque a

τὸν ἀέρα, ἀλλὰ καὶ ὅσα τῆς τοῦ ἀέρος τοῦδε μεταλαμβάνει ποιότητος. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τῆ θεῖα προνοίᾳ ἐμέλησε τὰς τῶν χρόνων καρπῷ ποιότητος ὑγροτέρας ἅμα καὶ ψυχροτέρας ἐκ διαδοχῆς ἀναλόγου ποιεῖν εἰς ἀντιπάλον τοῦ ἡλιακου πυρὸς ἐκείνου κατῴστασιν. 5

- ¶ 1 Ἀλλὰ τούτων μὲν ἄλις· σοὶ δ' ἔναι τῶν ὅσα τῷ βίῳ τελεῖται, κείριον, εἴπερ πατέ, ἂν εἶη νῦν ἡμῖν προτιθέναι
- f. 129^b. καινότερα ἢ διηγήματα· πάντων γὰρ ἡμῶς τῶν τοιοῦτων ἐν ἀγνοίᾳ πέπραχον εἶναι τὰ τῆς καθείρξεως ταυτησίᾳ. εἰκάσει δ' οὖν ὅπως ποθ' ἡμῖν παρέχεται τὰ τῆς ἡλικιωτέτοδος 10 πάλαι πείρας ἄλλοτ' ἄλλα φύσει αἰετὸν χρόνον· φύσις γὰρ ὡσπερ τοῖς αἰθερίοις δρόμοις ὡσαύτως ἔχειν αἰετὸν καὶ μεταβολαῖς κεχρησθῆναι μυριάσι καὶ ἀπειράτοις καὶ μηδὲν μηδαμῆ βέβαιον ἔχειν, ᾧ μὴ συνεχοῦς τινὸς καὶ παντοδαπῆς δεήσει τῆς γλώττης καὶ ἀποχρώσεως πορθμείου δίκην ἄλλοτ' ἄλλη 15 παραπέμψουσιν ἀκοῆ. ὁρᾷς δ' ὡς καὶ αὐτοῖς γε ἡμῖν αἰῶας οὐ μάλᾳ τοι μέτριον ἤνεγκε τῆ ψυχῇ τὸν τοῦ ἐπαχθοῦς φόρον τὰ φθάσαντα τῶν ἡμῶν συμβεβηκότων, καὶ δεῖ ψυχαγωγίας ἐξελθεῖν ἰκανῆς ἐξ ἀντιπάλων ῥαγείσης διηγημάτων. ὡσαυτὰ γὰρ ὡς καὶ Πυθαγόρας ἐκεῖνος ὁ Σάμιος λύρας ἔωθεν καὶ 20 φθῶν μουσικῶν νενουθέτηεν ἄπεισοι, ὅπως γε ἰκαναὶ τὸ τῶν λογισμῶν τηρικαῦτα κοιμῶνται νυμαῖνον ἐκ τῶν τοῦ ἔργου

deo ad motionem destinata sunt facile putrescant, praesertim nunc quum aestur fervidissimus sit. sol enim sidereorum ignum princeps ille et auctor quum post Orionis occasum orbes in coelo evolvit dies nobis nimis aridos efficit et fervidos, et quae in terra sunt arefacit. quare etiam dei providentia vicissitudinem tempestatum instituit et alias humidiores ac frigidiores efficit, quae nimios solis ignes minuant.

Sed satis de hoc. tu vero nunc quaedam enarres mihi velim e vita publica. nam ad me qui hac custodia inclusus sim fama nulla pervenit. tamen id me pristina experientia satis edocuit, acetatem continuo parere aliquid novi. nimirum instar coeli motuum una eademque semper natura conspicua est, tamen mille et innumeras induit varietates, neque quidquam tam firmum ac stabile eat ut non continuo nostro ac vario sermone opus habeat, tanquam navicula qua huc illic transmittatur. quod ad me attinet satis tibi notum est quantis me miseriis fortuna demerserit; quae leniantur ac reprimantur quodammodo novitate tuarum narrationum vehementer cupio. scis enim Pythagoram illum Samiam primo mane ad chordarum sonum cantare consuesse, quo auimum a variis ac turbidis nocturnis somniis revocaret eumque be-

νυκτερινῶν ἀθυρμάτων καθιστάμενον ῥόδιον, καὶ μεθαρμό-
 τειν ἑαδίως ἐπὶ τὸ εὐθωμον ὁπόσα ἢ τῶν δυνεῖων αὐτονομία
 παίζουσα δραστικώτερον ἐπίσται κατὰ τῆς γαλήνης τῶν λογισ-
 μῶν ἀφίησιν ἀπαρκεῖον δίκην μακροῦ κενός, ὅτε δὴ καὶ
 5 μᾶλα ἀταμίευτος τοῖς αἰσθητηρίοις ὁ ὕπνος ἐντρέχων ἤκιστα
 τὸ πρὸς ἄμυναν τέως ἔχειν δυνάμενον σφίσιν ἐψῆ ἄν. διὸ
 καὶ ἡμεῖν ἡδιόστον ἂν γένοιτο ἄκουσμα τῶν ἔξω πραγμάτων
 εἶνα διηγήσεως ὑπόθεσιν νῦν κομίζοντος σοῦ γε. ἐπεὶ γὰρ
 κακῶν, εἴπερ ποτέ, νῦν ὁ βίος ἐμπέπλησται ἀγχιζομένου θεοῦ
 10 διὰ τὴν τῶν θείων δογμάτων ἀθέτησιν, δυοῖν ἔσται θάτερον
 πάντως· ἢ γὰρ φίλων ἡμεῖν ἀπαγγελεῖς συμφορᾶς, καὶ θα-
 κρῦσά μὲν ὡς εἰκός ἕτερον τρόπον ἐγώ, τῇ δὲ κοινωσίᾳ τοῦ
 πάθους ἐκείνουσ προσαγορεύσω καὶ πόρρωθεν, ἀφθόγγοις τε
 λαλιαῖς ὡς εἰπεῖν προσφθεγγόμενος, καὶ οἴκτω τὸν οἴκτον
 15 ἀντιδιδούς καὶ συνηδόμενος σφίσι, καὶ θαναμάζων τῆς καρ-
 τερίας τοὺς ἄνδρας, ἢ συμφορᾶς διωκτῶν ἀκουσόμεθα, καὶ
 βελτίους λοιπὸν καὶ ὑπὲρ αὐτῶν τὰς ἐλπίδας ληψόμεθα. σύ-
 νεσιν γὰρ οἶμαι καὶ σφᾶς ὅπῃ γοῦν εἰληφότεας διορθωθῆναι,
 ἔργοις ἤδη βλέποντας προφανεῖς φνομένους τοὺς τῶν οἰκείων
 20 ἀτοπημάτων ἐλέγχους, καὶ τῶν ἐν μυχοῖς διωγμῶν καὶ σκότφ
 βαθεῖ κοιμωμένων προτάσεων ἀληθῶν τὸ συμπέρασμα ἀνα-
 τέλλον.

Καὶ μὴν εἵτοιμος ἔγωγε, βέλτιστε, λέγειν ὅσα δὴ καὶ οὐ
 οἶα βούλοιο ἂν ἐπιτάττειν αὐτός.

nae tranquillitati facile redderet. nam somnia nonnunquam mirum in
 modum tanquam arcti violentia mentem sollicitant, quin si gravia sunt
 vehementerque sensus occupant, omnem fere se colligendi potestatem
 ei eripiunt. itaque mihi quoque gratissimum foret accipere a te no-
 vas narrationes, et quoniam hoc ipso tempore deus propter verae doc-
 trinae perversionem iratus tot ac tanta mittit tantam eorum constantiam
 utrum mecum communicabis: aut me amicorum conditionis certiore
 facies. ego autem complorabo eos etiamque ut laborum fortunaequae
 socios salutabo et mutis meis verbis prosequar, et una cum iis ma-
 iorem capiam et laetiam neque unquam tantam eorum constantiam
 admirari cessabo. aut de persecutorum conditione mihi narrabis. et
 laetiori fortasse spe afficiemur. nam ipsos aliquando insaniam suam
 agnituros esse spero, siquidem iam inter ipsos flagitiorum approbria
 suboriri, contra e recessibus eorum quos persequuntur et e summis
 tenebris plenam sensim veritatem in lucem prodire sentiant.

Equidem mi carissime iam paratus sum et quamcunque vis nar-
 rationem faciam.

Οὐκοῦν ἀρόμπτουσαν ἀρχὴν ἀναθεῖναι δεῖ τῷ λόγῳ
 πρότερον, φίλιτατε Ἀγαθάγγελε· ἦν οὐκ ἄλλως ἀλώσιμον
 εἶσθαι οἶμαι ἢ ἐς τὸ πρότερον ἴχνος τῶν λόγων ἐκείνων
 ἀναπόμπιμον πεπραχότας τὴν μνήμην, καὶ δίκην σειραῶς τὰς
 τῆς γλώττης ἐκείθεν κρηπίδας ἀνάψαντας, ἀσφαλῆ τὰ τῆς 5
 ἀναλήψεως ἤδη ἐφόδια ἐς τὴν τῶν ἐξῆς κεκτῆσθαι διήγησιν
 ἐν βραχεῖ. εἶναι δ' ἀναγκαῖον πυθέσθαι πρῶτον ἡμᾶς ὅτι ποτὲ
 μετὰ τὴν ναυμαχίαν ἐκείνην ἀντικαθήμενοι καὶ ἀντιφεδρευόν-
 τες ἑκατέροις ἑκάτεροι τῶν Λατίνων οἱ στόλοι τότε πεπραχάσι·
 f. 130 a. δεύτερον δ' ὅτι ποτὲ καὶ ἡ βασιλις Εἰρήνη "τετέλεκεν ἀποιοῦσά 10
 τε ἐς Ὀρεσιάδα καὶ Διδυμότειχον, καὶ τὰς μεταξὺ τῆς φι-
 λαρχίας τῶν παιδῶν ἐριδας ἐπειγομένη κοιμίσει, πρὶν εἰς
 αἱμάτων χύσεις τὸ κατ' ἀλλήλων ἐκβῆναι μαινόμενον· καὶ
 τρίτον ὁποίας καὶ καθ' ἡμῶν τὰς μελέτας ὁ τῶν διοκτιῶν
 ἱστορογελ καὶ συρράπτει θύσος. 15

Ἐμὲ δ' εὖ σοι λέγοντι, θεῖά μοι κεφαλῇ, ἀντιλέγειν
 μὲν ἥκιστα πάντων, κείθεσθαι δὲ μάλιστα πάντων χρεῶν.
 καὶ σοι ἐρῶν ἔρχομαι εἰ μὴ πάντα δὴ τὰ μεταξὺ καθ' ἑκα-
 στα, ἀλλ' οὖν ἀπολέξας τὰ καιριώτερα.

28 Ὅ γάρ τοι τοῦ Βενετικοῦ στόλου ναύαρχος ἥκιστ' ἔχων 20
 ὅτι πράξιεν ἀφ' οὗ παρὰ πᾶσαν ἐνέτυχε προσδοκίαν ἔδη μετὰ
 τὴν ναυμαχίαν τοῖς Γεννουίταις τῷ τῶν Βιθυνῶν σπείσαμέ-
 νοις ἡγεμόνι Περσῶν Ἰρχανῷ, πρὸς μόνην ταυτηνὴν τελευταίαν

Tu vero carissime Agathangele nonne prius narrationi aptum
 exordium addere, quod deinceps invenire sane difficile est aut prioris
 narrationis memoriam revocare nobis in animo habes? ita ut narra-
 tionis momentis catenae instar annectendis certum quendam ad rerum
 narrationem quae postea actae sunt transitum tibi patefacias? primum
 enim auditu dignum est quid post pugnam navalem illam Latinorum
 classes invicem se premendo et obsidendo effecerint. deinde quid
 Eirene regina postquam Orestiadem et Didymotichum pervenit effe-
 cerit, filiorum regni cupiditatem priusquam furore incitati caedem ede-
 rent repressura tertium quae fanatici persecutores in nos concipiant
 et concoquant consilia.

Haec quum optime se habeant obloqui tibi vir divine nolo, po-
 tius prorsus tibi obsequar et initio quidem si non singula omnia quae
 interim acta sunt tamen quae commemoratu dignissima sunt tibi ex-
 ponam.

Venetorum classis praefectus incertus quid faceret quum prae-
 ter omnem opinionem iam facta pugna navali Genuenses offendisset
 in societate Bithynorum ducis Hyrcani, cui quum summam ad despe-

ἔξ ἀπογνώσεως ἐληλυθόσι καταφυγὴν πολεμίοις πάνυ τι δυσαντιβλεπτον καὶ ὄλον ἀνανταγώνιστον, κάκειθεν ἤδη μετὰ μακρᾶς τῆς ἀδείας μισθοφορικὴν ἐξ Ἀσίας διαβιβάζουσι δύναμιν, ὁπόση ἂν εἴη μάλισθ' ἱκανὴ συμμαχεῖν τε καὶ πόρρωθεν ἀποκρούεσθαι καὶ ἀνασοβεῖν πολεμίων ὑπάντων ἔφωδον, πληρεσιν ἀπέπλευσε τοῖς ἰστίοις ἐς Βενετίαν, ἐπαγγελίμενος μετὰ πλείονος ἐπανήξειν ὄψῃ τῆς δυνάμεως. κατέλειπε δ' ὁμως συνθήκας τοῖς Γεννοῦταις τὸν βασιλεὺ ποιεῖν καιρικός, ἕως ἂν ἑκατέρωις τοῖς μέρεσι διαναπαύσασιν ἑαυτούς, 10 καὶ διαρκέστερα ταπιτήθεια εἰσοκομισαμένοις, ἀνδρικότερον πρὸς τὸν ἐφεξῆς ἀπαντᾶν προσγένηται πόλεμον. ἐνταυτοῖ δέ μοι γενομένῳ τοῦ λόγου ἦκιστ' εὐδοα τὰ ἐξῆς εἴη ἂν, βουλομένῳ κατὰ γε τὴν σὴν τὸν λόγον συστέλλειν ἐς τὸ βραχυτέρον βούλησιν. εἰ μὴ γὰρ ἄνωθεν ἠργμένοις τὰς τῶν λεχθησόμενων αἰτίας προσιθέται γένοιθ' ἡμῖν, οὐκ ἂν ποτε γένοιτο γνώριμον οὐδέσι τῶν ἀκούοντων οὐδέν, πλην ὅτι ἡμεινόνων γε τῶν ἀποριῶν ἐσομέθα πρόξενοι, ἡμίεργόν τινα καὶ ἡμιτελῆ τῇ διηγήσει τὴν τῆς γλώττης παρεχόμενοι χρεῖαν.

Ἐβουλόμην σε ἔγωγε, καλὴ Ἀγαθᾶγγελε, πάνυ τι πλείστον 22
20 ἔμοι συνεῖναι τὸν χρόνον καὶ ὁμιλεῖν ἐνταυτοῖ, καὶ μακρὰν παρ' ἑκατέρων ἑκατέρους ἐντεῦθεν ἡμᾶς τὴν παραμυθίαν μετὰ τοῦ ὠφελίμου καρποῦσθαι, χρεῖας χρεῖαν ἀντιδιδόντας ἀλλήλους ἀλλήλοις καὶ αὖ παρ' ἀλλήλων ἀλλήλους ἀντιλαμβάνοντας ὡς αἰκός, μέχρις ἂν, εἰ καὶ ἡμῖν ἔξειή ζῆν, ὃ τῆς αἰθρίας ἐπι-

rationem adducti essent illi se tradiderant; quumque hos magna cum securitate ex Asia traicere vidisset copias mercenarias quae satis idoneae essent ad hostes impugnandos, repellendos, iis omnes aditus intercludendos; velis passis Venetiam renavigavit cum pluribus opibus mox se reversurum esse pollicitus. permisit quoque regi ut in tempore cum Genuensibus pacis conditiones iniret donec utraeque partes se refecissent et necessariis optime instructae animosius bellam reintegrare possent. his ita expositis ut voluntati tuae reliquam narrationem paucis absolvendi obsequi mihi liceat vereor, quum nisi supra indicatis rationes subsequentis narrationis additae sunt, nihil fortasse cuiquam apertum fiat, nisi quod ego suppetiis egerem quippe qui imperfectam narrationem redderem.

Equidem carissime mi Agathangele te temporis plurimum adesse mihi vellem hicque mecum confabulari, ita ut uterque nostrum solatium anaque utilitatem caperet invicem nos ut par est sermonibus delectando et adiuvanda, donec quietiores dies capere et deo adjuvante linguae fiduciam recipere nobis liceat, mihiq; sermo datus

λάμπη καιρός, και δὲ παρρησίαν τῇ γλώττῃ ξύν γε θεῷ, και
δοθῆ μοι λόγος κατὰ τὸν θελον ἀπόστολον ἐν ἀνοίξει τοῦ
στόματος μου παρρησίᾳ γνωρίσαι τὸ μυστήριον τοῦ εὐαγγε-
λίου ὑπὲρ οὗ πρσβεύω ἐν δεσμοῖς, ἵνα ἐν αὐτῷ παρρησιάσω
ὡς δεῖ με λαλῆσαι. ἐπεὶ δ' ἄλλοτ' ἄλλα τὰς ἐμὰς νύκτωρ δ
και μεθ' ἡμέραν σμήνη διωκτῶν περιστοιχίζουσι θύρας, θη-
ρῶν χαλεπώτεροι πάντων εἶπεν, ὡς δεδιότας μηδ' ἔχειν
ἡμᾶς μήτε φωνῆν γοῦν ἐλευθέραν χαρίσασθαι μήτε σέ γ'
ἐμοὶ μήτ' αὐ τούναντίον σοί γε ἐμέ, πλὴν ἢ μάλα μόλις τον-
θορῶντας ἐκάτερον ἐκατέρου ἀκούειν, στέργειν δ' οὐν τέως 10
ἀνάγκη τῇ καταψηφισθείῃ μονώσει καθάπαξ ἐπασῶν ἐν
στερήσει καθημένους ἀνθρωπίνων προσορήσεων, παραπλησίως
f. 130 b. εἶπεν τοῖς αἰωνίως ἐν ᾄδου " καθεύδουσιν. ὅμως αὐτῷ
παρρησίατες ἤδη τῷ μόνῳ θεῷ, ὑπὲρ οὗ και τουτοισίην ἐγκυρ-
τεροῦμεν τοῖς ἄθλοις, φέρε δέος ἅπαν κοινορτοῦ δίκην ἀπο- 15
τριπώμεθα· και τρεῖς λοιπὸν τῶν ἡμερῶν και τέτταρας, εἰ
δέοι, σὺ γε δῆπου περιμείνας ἐνταυθεῖ, μακροτέραν τε και
ἄσπον ἐφικτὸν ἀνευθεῖα τὴν τῆς ἀφηγήσεως τράπεζαν ἡμῶν
ταυτηνί παρατίθει. και τῶν ὀρνέων γὰρ τοὺς κύκλους φασὶ
τῆς σφῶν αὐτῶν αἰσθαμένους ἤδη τελευτῆς, μακροτέρην τι 20
και λιγυρωτέρην τηρικαῦτα μᾶλλον ἢ κατὰ πάντα ᾄδειν ἐν
βίον. ἐπεὶ οὖν και ἡμῶν περι τὰς ἐσχάτους ἤδη κινδύνους
σηνοβατεῖν περιέστηκεν, ἄς εἰρήκειμεν, οὐκ ἂν ποσ τῶν
ἀπεικιάτων εἶη μακροτέροις διηγῆμασι μακροτέραν ἐκτείναν-
τας ἀκοῆν τελευταιοῖς ἀφοσιώσασθαι ἀπισμοῖς. ἄρτος δ' 25

2. ἐν τῆς πρὸς Ἐφραίμους ἐπιστολῆς.

sit ut sanctus apostolus dicit, in apertione oris mei cum fiducia, no-
tum facere mysterium evangelii, pro quo legatione fungor in catena,
ita ut in ipso audeam prout oportet me loqui. sed quoniam contiauo
persecutorum turbæ fores circumstant, ita ut neque libere lingua
ut neque quidquam praeter strepitum percipere possimus, hanc no-
stram solitudinem quamvis omni omnino solatio instar defunctorum in
Tartaro privati simus, aequo animo feramus nos oportet, unaque con-
fidentes unico deo propter quem certamina fortiter suscepimus ego
nos omni metu tanquam luto purgemus. tu vero tres vel si opus est
quatuor dies hic apud me remane et pleniorē et quantum fieri pot-
est sat integram mihi fac narrationem. scis enim e volucrum genere
cycnos dum vitæ finem adesse sentiant cantum pleniorē et acutio-
rem edere quam alias. atqui quum nos quoque ut diximus ultimis
iam in vitæ periculis versemur, minime sane ineptum foret longiori-

ἤμῶν ἢ κατεσκληκῶς οὐτοσὶν εἰς τροφήν ἀποχρήσει, καὶ ὁ νῦν
εἰσακεομίμεικς αὐτὸς εἴξ ἐκείνου τοῦ φρέατος ὕδωρ εἰς πόσιν.

Τροφῆς μὲν δὴ καὶ πόσεως, θεία μοι κεφαλή, πάντ τι 25
ἐλαχίστου ἢ μᾶλλον τοῦ μηδενός ἂν μοι δεήσειν αἶμαι τὰ
5 νῦν, τῆς σῆς ὀμιλίας ὡς ἐπίπαν εἰπεῖν ἀποχρώσεως ἡμοί, καὶ
ῥῆσά με πειθούσης ἔρωτας ἐρώτων ἀλλάττεσθαι, δυοῖν ἐπε-
τέρου βούλοισι τις ἐνεκα, εἴδ' ὅτι γέννημα ὦν ὁ λόγος ἀθέ-
νητον ἀθανάτου νοῦ μονιμοτέρας τῆ τῶν ἐραστῶν ἀκοῇ πα-
ρέχεται καὶ ἰδίους τὰς τῶν ἐρωμένων ἐπαγγελίας, εἴδ' ὅτι
10 καὶ διὰ τὸν σὸν πόθον περὶ πλείονος καὶ τοῦ παντός τὴν σὴν
ἐπίεμαι ποιεσθαι ὀμίλῃαν.

Ἄλλὰ τούτων μὲν ἄλλοις, ὧ βέλτιστε. Ἀγαθάγγελε· σὺ
δὲ τῆς προκειμένης ἔχον προθέσεως.

Καὶ δὴ λοιπὸν ἐπανιτέον ἐκείσε. οἶσθα, ὧ βελτίστη 25
15 μοι κεφαλή, ὅπως μετὰ τὴν μοχθηρὰν ἐκείνην καὶ κακῶς τοῖς
θιῶκταις σχεδιασθεῖσαν καθ' ἑμῶν ληστικὴν ἐκείνην σύνοδον
ἦκον αὐθιμερὸν ἐκ Θεσσαλονίκης ἀγγελίαι τῷ βασιλεὶ Καν-
τακουζηνῷ πάντ τι σφόδρα δειναί, καὶ αὐτῶν ὡς εἰπεῖν τῶν
τῆς ψυχῆς ἀπτόμεναι μυελῶν, καθάπερ ἔπαθλα τοῦ ἀγῶνος
20 ἐκείνου κατάλληλα τοῦ ἀθλοθέτου θεοῦ προσδεικνύντιος πρὸς
ἐλεγχον τῆς κακίας καὶ ἀναιθίας ἐκείνης, διδάσκοντος μόνον
οὐ διαρρηθῆν καὶ μετρίαν ταύτην κατὰ πέδας ἐνταῦθα παι-

bus sermonibus aures longius tempus erigendo supremis honoribus nos ostendit. quod ad victum alinet panis hic iam adesus et aqua quam modo ipse e puteo hausisti, nobis suppeditabant.

Ego vero, vir divino, panem et potionem minimi immo nihili aestimo sed unus tantus proorsus mihi satisfacit meque officia tibi praestem facillime commovet. et haec quidem ob duas fortasse causas quisquam velat, aut quod viva oratio quam parit mens immortalis firmiores et suaviores amantibus reddit amatorum narrationes, aut quod propter desiderium tuum plures immo plurimi habeo tecum colloqui.

Sed de hoc carissime Agathangele iam satis; nunc narrationem continua.

Equidem quo deflexi iam revertar. satis tibi notum est, vir optime, eodem die quo turbida illa et in vestram cladem a persecutoribus constituta synodus dimissa sit, e Thessalonica Cantacuzenum regem nuntios tristissimos quique per dura ut dicant ossa currunt accepisse, tanquam praemia certamine illo digna a deo iudice data opprobrio nequitiae et impudentiae. deus enim haec tantum non clare

δείαν ἀπάγοντος εἰς ἐπιστροφὴν τῶν ἐκεῖ παρανομηθέντων, καὶ πύλας οὕτως ὡς ἀνοίγοντος μετανοίας.

¶ 27 **Β**ασί γὰρ τὸν Παλαιολόγον, ὡς ὑποπτεῦσαι ἐπιβουλὴν καθ' ἑαυτοῦ πρὸς τῶν γυναικαδέλφων καὶ τοῦ πενθεροῦ καὶ γνώμης ἐκείνων ἀλλοίωσιν καὶ τροπὴν πολλαχόθεν πολυτροπον, ἀνενεγκεῖν 5 τε εὐθύς πρὸς ὁμοίους φόβους τὴν μνήμην ὁμοίων ἐπιβουλῶν, αἱ ταῖς ἀρχαῖς ἀπροόπτως ὡς τὰ πολλὰ καὶ πολυτρόπως ἐν- σκήπτουσαι κηλίδας καὶ κήρας αἱμάτων καὶ φόνων μεστὰς ἐπιφέρουσι τοῖς μὴ πάνυ προσέχειν ἐθέλουσι ταῖς πολυτρό- ποις τύχαις καὶ γνώμαις τῶν ἀνθρώπων. ὅθεν διανέστη τε 10 καὶ τὴν γνώμην εὐθύς ἐπὶ ζήτησιν ἠκόνησε τοῦ προσήκοντος ἄνωθεν κλήρου τῆς βασιλείας καὶ τοῦ γε βιοῦν ἀδέεστερον δύνασθαι ἢ καθ' ὡς μηχανᾶσθαι δύναιεν' ἂν τινες ἐπιβου- f. 131 a. λὰς· βέλτιον γὰρ ἔφησεν εἶναι θαλάσσης ἐπιούσης " ἐν τῷ παρόντι φορᾶν ἐκκλῆναι ἢ ῥαθυμήσαντα συναπαχθῆναι τῇ 15 βίᾳ τοῦ ἔνυματος. χρόνον οὖν τινὰ τῷ Κράλῃ Σερβίας ἐπι- τιθεμένῳ καὶ ἀπειλοῦντι μεγίστους αὐτῷ περιστήσιν κινδύ- νους, εἰ μὴ κήδους ἕνεκα πρὸς συγγενῇ φιλίαν αὐτῷ συνα- φθεῖν κρατίστῳ καὶ πρὸς τὰς περιστηκνίας αὐτῷ συμφορὰς ἐσομένῳ συμμαχῶν, πέμπει δεξιὰν ὄψα καὶ μόλις ἤδη διὰ 20 ταυτί, καὶ κυροῦται πρὸς ἀμφοῖν δόντα οἱ τὸν Παλαιολόγον, εἰ ῥάδιον εἶη, ὄμηρα τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα Ἐλένην διὰ τὰς ἐκ γένους ταύτης ἐπιβουλὰς, ἀγαγέσθαι τὴν τοῦ Κράλη γυναι-

declaravit; et aptum documentum dedit quo animi converterentur ad sanctas leges illas violatas.

Et sic fortasse poenitentiae portas aperuit. dicunt enim Palaeologum quum uxoris fratrum et soceri insidias eorumque animorum commutationem versutaque consilia suspicatus esset, memoriam sibi similium insidiarum fecisse quae quidem ut alia multa principes repente ac graviter opprimant unaque alios multos qui ad rerum statum novaque consilia non perattenti fuerint, ad labem multamque caedem adducant. itaque animum ille erexit et ad regni partem quae sui propria esset advertit, etiam quomodo vitam securam et ab omnibus insidiis tutam degere posset animo secum reputavit. nam melius esse dixit in tempore maris aestus effugere quam nimia cum animi fiducia fluctuum impetu abripi. brevi tempore interiecto quum Serviae Crales ei summa pericula minaretur nisi facta affinitate amicitiam suam iniret qua insidiae omnes facile reprimi possent, Palaeologus huic fidem dedit, sero tamen ita ut haud multum abesset quia pactio conficeretur. ex qua constitutum erat, ut Palaeologus si facile fieri posset Helena sua uxore quae ex inimicorum genere oriunda

καδέλφην, νέαν τε ούσαν ἔτι κάκεινῃν καὶ ἅμα ἀδελφὴν τοῦ τῶν Μυσῶν ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου. ταῦτα τῷ Καντακουζηνῷ 28
μαθόντι τῷ βασιλεὶ θανάτου φάσαι πολλῶν πικροτέρους κα-
θῆκε φόβους τοῖς λογισμοῖς· καὶ παραλαβὼν Ἄνναν τὴν
5 ἐκείνου μητέρα, τηρουμένην, τέως ἐν Βυζαντίῳ, ἐς τὴν τῶν
ὁδηγῶν ἀπήει μονήν, κάκει τῆς θείας εἰκόνας ἔμπροσθεν
αὐτίκα μάλα δάσειν ὑπισχρεῖται τῷ ταύτης μὲν νιῶ, γαμ-
βρῷ δὲ αὐτοῦ, τὸν ἅπαντα κληρὸν τῆς βασιλείας, ἀφεμένῳ
10 ζάντιον εὐθύς παρὰ τὴν νόμιμον σύζυγον, αὐτὸς δὲ θυεὶν
θάτερον, ἢ τῷ Βυζαντίῳ διὰ βίου ἐνδιατρύβων βασιλικῶς καὶ
αὐτὸς τὰ μέχρι Σηλυμβρίας ἐντεῦθεν διοικεῖν πράγματα κατα
γνώμην τοῦ γαμβροῦ, ἢ τὸν ἡσύχιον ἐλόματος καὶ ἀπράγμονα
βίον οἴκοι καθῆσθαι. καὶ ἅμα ἔγγραφον ταῖν χερσὶν αὐτῆς
15 ἐνείθει τὴν γνώμην φρικωδέστατοις ὄρκοις ἡσφαλισμένην τε
καὶ ἀπαράλογιστον τὴν ἐπέραγρον θεομήτορα προβαλλομένοις
ἔγγυητήν. ἢ δ' εὐθύς ἀπιστεῖν οὐδαμῇ ἔχουσα τὰ τε τῶν
οὕτως ἐχόντων ἔγγράφων ὄρκων βιβλία εἰλήφει, καὶ ἅμα δὴ
σπουδῇ κατέπλευσεν ἐς Θεσσαλονίκην, κάκει τῷ νιῶ τὰ εἰ-
20 κότα ἀμίληκτα καὶ τοὺς φρικώδεις ἐκείνους ἐμφανίσουσα ὄρ-
κους, τῶν τοῦ Κράλη συνθηκῶν τελῶς ἀποσχέσθαι πέπει-
κεν εὐθύς.

Τούτων δ' οὕτω γενομένων ἦκεν ὁ Παλαιολόγος ἄχρι 29

esset data obside, Cralis uxoris sororem in matrimonium duceret, vir-
ginem aetate nondum adultam et Mysorum ducis Alexandri filiam.
haec quum accepisset rex Cantacuzenus morte ut ita dicam acerbio-
res curae animum eius invaserunt. Palaeologi anatem Annam illo
tempore Byzantii custoditam accersit et cum hac Hodegorum monaste-
rium adit. hic ante sanctae matris simulacrum illico se illius filio
suoque genero cunctam rerum administrationem tradituram esse polli-
cetur, si Cralis pactum ille solveret et Byzantium reverteretur ad
uxorem legitimam. sibiinct ipsi vero horum alterutrum expetit: aut
ut Byzantii cum victu et cultu regio aetatem agere et usque ad Se-
lymbriam ex generi consensu res administrare, aut quod reliquum sit
vitae domi in otio ac quiete agere sibi concedatur. hancque suam
sententiam iureiurando firmissimo et teste verissimo sanctissima dei
matre sancitam litteris mandat et Annae tradit. haec autem omni sus-
picione abiecta litteras cum iureiurando illo accepit et quam ociosissime
navigavit Thessalonicam. ubi quum filio quae «atis erant exposuisset
et firmissimum illud iusiurandum tradidisset, facile cum ut Cralis pacto
abstineret, persuasit.

His ita factis Palaeologus propius Didymotiohum profectus est

καὶ ἐς Διδυμότειχον· κάκειθεν πρὸς τὸν πενθερὸν διαπρα-
 βευσάμενος Καντακουζηνόν, καὶ ὡς ἐμμένοι μαθὼν τοῖς
 ὁμομοσμένοις, ἦκει λοιπὸν καὶ αὐτὸς ἐς Βυζάντιον, πάντα
 ἀπεσκευασμένος φόβους καὶ ὑπόφιας ἀπάσας. καὶ πλέον ἢ
 τριακονθήμερον τῆ τοῦ πενθεροῦ συνδιατετριφῶς ὁμιλίᾳ μετ' 5
 εἰρήνης κατηφεία τινὶ κεκραμένης διὰ τὸ τῶν ἠλπισμένων οὐκ
 εὐελπι τὴν ἐς Διδυμότειχον ἀλθις ἀπῆε, καὶ τὴν σύζυγον
 Ἐλένην ἅμα αὐτῷ ἐπαγόμενος, σὺν ἐκείνῳ μᾶλλον αἰρουμέ-
 νην θνήσκειν ἢ τοῖς γονεῦσι συζῆν. ταυτί μὲν οὖν εἶχεν
 οὕτω, καὶ τὸ φθινόπωρον τὴς τοῦ ἀρκτούρου προῦφαιεν ἄρτι 10
 ἐπιτολάς. βραχὺς δ' χρόνος, καὶ αὐθις παρ' ἑκατέρων ἑκατέ-
 ροις λαθραῖα ἐξηχέτο βουλεύματα πᾶν τῶν δεδογμένων ἀν-
 τίστροφα. καὶ ἄπεισι τὴν ταχίστην καθέξων Ματθαῖος τῶν
 Καντακουζηνῶν υἱῶν ὁ πρῶτος Ὀρσοτιάδα, σταδίουσ οὐ μετὼν
 πρὸς ἄρκτους διέχουσαν ἑβδομήκοντα καὶ διακοσίους. κἀν- 15
 τεῦθεν τὰ σκάνδαλα ἠῦξεν ἐρεθιζόμενα νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέ-
 ραν αἰεί, καὶ πρὸς ἐμφανῆ τὰ πρᾶγματα προῦβη " κακίαν καὶ
 ἄσπονδον ἤδη μάχην. καὶ ἅμα οἱ τῶν Θρακιῶν οὐκῆτορες
 πόλεων Παλαιολόγῳ τῷ βασιλεῖ προσεχώρουν ἐθελονταί, κρα-
 ταιότερόν τε τῶν πραγμάτων ἐρεθίζοντες ἀπεισθαι καὶ τοῦ 20
 πατρῶου κλήρου τῆς βασιλείας ἀντιποιεῖσθαι, δαδνυμὲν ὁπω-
 σοῦν, εἴπερ ποτέ, νῦν μᾶλλον οὐ μάλα προσήκοντος.

30 Διὰ δὲ ταῦτα δέισας περὶ τῆς ἀρχῆς Καντακουζηνός
 ὁ βασιλεὺς λόγων τ' ἐκείνων καὶ συνθηκῶν ἐξελάθετο, καὶ

et hinc quum legationem misisset ad socerum Cantacuzenum et in iu-
 reirurando perseverare eum percontatus esset Byzantium se contulit
 omni metu ac suspitione deiecta. sed quum amplius triginta diebus
 in soceri societate versatus esset neque tamen de promissis bonam
 spem capere potuisset Didymetichum reversus est una cum Helena
 uxore quae cum eo mori malebat quam cum parentibus convivere.
 haec igitur ita se habebant; iamque tempus aderat brumale quo Arctus
 oritur. haud multo post et rursus rumor differtur consiliorum prioribus
 prorsus contrariorum. Matthaeus e Cantacuzeni filiis natu maxi-
 mus quam celerime Orestiadem ut occupet proficiscitur. quae urbs
 ducentorum septuaginta stadiorum spatio distat et ad septentrionalem
 spectat. hic noctu diu que discordiam auget. iam ad iniurias itur et
 ut primum occasio data est ad pugnam. Palaeologo autem Thraorum
 urbium incolae volunarij succurrunt eumque incitant ut omni studio
 res susciperet et occuparet paternum regnum. otio ac desidiae indul-
 gere nullo modo sibi licere.

Itaque factum est ut Cantacuzenus rex de regno anxius ac sol-

εἶεν ἀθλητικῆς τινὸς ἀθρόματα παιζούσης τὴν ἀποὴν ἄπαν-
 τας ἡγησάμενος ὄρκους, τῶν ἀντιπάλων ἔργων καθάκαθ' ἄλλην
 ἀντίληψιν ἐποιεῖτο. πρῶτον μὲν εὖν πέμπως ἐς Ὑγρανὸν τὸν
 γαμβρὸν καὶ σατραπὴν τῶν ἐν Βιθυνίᾳ βαρβάρων, καὶ ἄμα
 5 ἐς τοὺς γείτονας Γεννουίτας, ὄρκους καινότερους αὐθις παρθε-
 σχε τῶν πρὶν ἰσχυροτέρους, ταύτων ἀμφοῖν διὰ βίον πνεῖν
 ἐπαγγελλομένους καθ' ὧν αὐτοὶ βούλοιντο καὶ οἷς ἄχθονται,
 εἰ βοηθοὶν καὶ αὐταὶ κατὰ τοῦ γαμβροῦ Παλοισιόλογος· ἀρθό-
 πολιν γὰρ ἡγῆται κραταιοτέραν τὴν ἐς ἰκπίους καταφυγὴν
 10 ἀμυντηρίων ἀπάντων θείων καὶ ἀνθρώπων, καὶ μηχανήμα
 ἐκ πολλοῦ εἰδισμένον μετ' ἑαυτῶν κατὰ τὰ τῶν ταιλαιπύρων Θρα-
 κῶν καὶ ἧ προσερρῆσαν βασιλεῖ, ἀνὰ στόμα συγχὰ τὸ γρα-
 φικὸν περιᾶδων ἐκεῖνο· "λοιπὸν καλέσω τὰ ἔθνη, κατέκτα μὲ
 δοξάσουσι." καὶ ἄμα οἱ ἐξ Ἀσίας Ῥωμαϊκαὶς ἐπὶ Θρόνης
 15 διαβιβάζοντες τοὺς βαρβάρους γυνσίην ἐμπρακτὸν τε καὶ κίνη-
 τι καισπουδασμένον τὸ τοῦ βασιλικοῦ δόγματος προῦφαινον
 βίαιον. Κατελάνων δ' αὐθις ἀμφὶ πεντακοσίους, ὄσοις τὸν
 ἐκ τῆς ναυμαχίας ἐκείνης φυγῆν ἐξέγενετο κίνδυνον, γυμνοὺς
 καὶ προσαίτας περιόντας τοῦ ἀστεος πανταχῆ, πρὸς φυλακῆν
 20 ὁ βασιλεὺς Κωνσταυζηνὸς ἀθροίσας τοῦ σώματος ὀκλιζέ τε
 καὶ ἐστίτζε μάλᾳ τι σφόδρα πεφροτισμένους, τῶν δημοφύλων
 ἦδη Ῥωμαίων ἀπιστομένων καὶ ἐν ἐχθρῶν ταττομένων
 χροσίᾳ.

licitus sermones illos et promissa omitteret et data iuramentum tan-
 quam tibiae delectationes haberet. iam ad ea quibus obniti posset
 Palaeologi consilium totum animum advertit. primum legationem misit
 ad Hyrcanum generum barbarorum in Bithynia satrapam simulque ad
 consules Genuenses et cum his foedera iniit prioribus firmitiora. qui-
 bus constitutum erat utrosque eundem velle animum habere in omnes
 quos debellaturi essent, etiam si auxilio vocarentur in generum Pa-
 laeologum, Cantacuzenus autem regiae arcem receptaculum habebat
 omnibus divinis atque humanis tutamentis firmitus. quae et iam multo
 ex tempore praesidium erat contra feroces Thraces, et quo convenie-
 bant copiae. quare rex continuo illud quod scriptum est in ore ha-
 bebatur: "convocabo gentes et parebunt mihi." etiam qui ex Asia Mo-
 nianis navibus in Thraciam barbaros trahebant regis illi dictae vim
 se veritatem reddebant. Catalanorum autem circiter quingentos qui
 postquam pugnae navalis pericula feliciter effugerant, urbem inermes
 et mendicet circumiverant, rex ad corporis custodiam recepit itaque
 armis et victa bene consuluit. Romanos enim quos circum se habe-
 bat ad perfidos et inimicos tractavit.

- 81** Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων ἔδοξεν Εἰρήνη τῇ βασιλίδι
 εἰς τε Ὀρεστιάδα καὶ Διδυμότειχον διαβάσῃ διαλλάξαι τοὺς
 νέους ἀλλήλοις, εἰ δυνηθεῖη, βαθείαις τισὶν ὑποψίαις ἐπ'
 ἀλλήλους χρωμένους, οὐδαμῇ τὸ ἔνσπονδον σύνοικον κεκτημέ-
 ναις, Ματθαῖον δηλαδὴ τὸν υἱὸν καὶ τὸν γε ἐπὶ θυγατρὶ 5
 γαμβρὸν Παλαιολόγον τὸν βασιλέα, συμπαρειληφύτα πρὸς γε
 τοῖς ἄλλοις καὶ τῶν ἀρχιερέων δύο συνεκδήμους μαρτυρίας
 ἔνεκα, καὶ ἅμα Ἄγγελον, ᾧ καθολικῶ τηρικαῦτα συμπέπτοι-
 κεν εἶναι κριτῆ· ὃς τῆς πατρίδος ἐντεῦθεν ἐξίεναι μέλλοντος
 f. 132 a. ἡμοῦ πάνυ τι νέος ἦν καὶ οὐπω οἶμαι ἔφηβος, " εὐγενῆ δ' 10
 ἄμωως ὑπεξωγράφει τὴν ἐς λόγους ἐκείθεν φύσιν, καὶ μάλα
 ἐπαγγελλομένην πρὸς πᾶσαν ἀρετῆς ἰδέαν εὐφρα τὸν ἄνδρα
 τὰ συντομώτατα καταστήσειν. πάντας γὰρ ὅσοι τῶν ἅμα
 αὐτῷ τῆς σῆς σοφίας ἦσαν τέως ἀκροαταί, καὶ τῶν τῆς σῆς
 διδασκαλίας ἐκείνης κρατήρων φοιτῶντες ἀπήλαυον, μακροῖς 15
 παρήλαυσε τοῖς μέτροις δρόμῳ τε γλώττης καὶ διανοίας δξύ-
 τητι. νῦν δὲ τῆς μακρᾶς ἐκείνης ἀποδημίας ἀνειληφῶς ἑμαυ-
 τόν, τῆς φυσικῆς ἐκείνης ἐπαγγελίας ἀμείνω περὶ τὸν ἄνδρα
 βλέπω τὴν βλάβστην καὶ προοιμίῳν ἐκείνων πολλῶ τὰ νῦν
 συμπεράσματα κραταιότερα. διὸ καὶ βασιλικῆς ἐγγύτητός τε 20
 καὶ εὐμενείας οὐδενός τῶν περιλάμπρων ἀνδρῶν ἐνδεέστερον
 μετέχοντα βλέπων τὸν ἄνδρα γέγηθα· ἦδη γὰρ δι' ἀρετῆς
 περιουσίαν κἂν μέσοις τοῖς βασιλείοις πεπαρησιασμένη τῇ
 γλώττῃ διέπειν τοὺς τῆς εὐθυδικίας τέτακται νόμους καὶ
 τῶν δημοσίων πραγμάτων οἰκονομεῖν ἐν κρίσει τοὺς λόγους 25

Quae quum ita se haberent Eirene regina Orestiadem et Didymotichum profecta est ut distineret affines qui affinitatis vinculis contentis inter se discordiam exercebant, Matthaicum filium et generum Palaeologum regem. in comitatu inter alios secum duxit duos sacerdotes qui testes essent et Angelum qui illo tempore catholici iudicis munereungebatur. hic quo tempore patriam meam reliqui admodum iuvenis necdum ni fallor pubes erat. tamen iam praeclara valuit ad dicendum natura ita ut nos spem optimam de eius ingenii facultatibus caperemus. omnes enim quotquot una cum eo sapientiae tuae studiosi erant tuaque disciplina fruebantur longe superabat linguae facilitate et mentis acumine. nunc vero si tempus quo a patria absun respicio indolis eius bonitatem ad meliores fruges pervenisse suspicor ita ut a prooemiis illis iam ad bonam maturitatem processerit. quare dum virum regis usu et amicitia non minus frui video quam nobilissimos viros gaudeo. iam propter virtutis praestantiam ipsius regiae domus iudicia libera lingua exsequitur itemque iudiciorum de rebus publicis

καὶ τὰ ψηφίσματα· οἷς ἀρρενεῖς τὸν ἅπαντα χρόνον καὶ πάντῃ ἀκαπηλεύτους τὰς τῆς δίκης ἐπάγων πλάστιγγας θαῦμα τῷ βίῳ γίνεται μείζον ἢ κατὰ πάντα δίκαιον Ἀριστιδέην, καὶ πᾶσιν ἀπλῶς περιύλημα καθίσταται κράτιστον, οὐχ ὁμοφύλοις μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ ἐς τὰ περίοικα τῶν ἐθνῶν ἢ φήμη διέδραμεν, ἀκήρατον φέρουσα τὸ σεμνὸν τῆς αἰδοῦς· διὰ δὴ ταῦτα καὶ συνέκδημον ἢ βασιλῆς ἐς Διδυμότειχον 20 ἔαντῇ γενέσθαι τῶν καθ' αὐτὸν προτετιμήκεν, ὡς αὐτήκοος καὶ αὐτόπτης ἐκεῖ γενόμενος καὶ αὐτὸς τῶν τε δὴ λεχθησο-
 10 μένων καὶ πραχθησομένων γένοιτο· καὶ μάρτυς ἀπαραράγματος· ἐκεῖσε τοίνυν ἢ βασιλῆς γενομένη πάντ' ἔλεγεν οἷς τε ἐμφω-
 λεύειν ὑπενοεῖ τὴν τοῦ πείθειν ἰσχύν, καὶ οἷς οὐκ ἐφεδρευ-
 εῖν εἶχε σκυθρωπὸν οὐδέν, τῶν ἐπιτιμήσεων ἡμερόν τινα τρό-
 15 πον ἐνδεικνυμένη τῷ νέῳ τὴν ἡλικίαν βασιλεῦ, μητρικὴν
 εἰσαγούσά πως αὐτῷ τὴν παραίεσιν· τὰ δὲ ἦν, ὡς ἐν κε-
 φαλαίῳ φάναι, παραχωρεῖν τὸν γαμβρὸν καὶ βασιλέα Παλαεο-
 λόγον ἐκόντα Ματθαίῳ τῷ γυναικαδέλφῳ τὴν ἐξ Ὀρρεστιάδος
 ἄχρι Βιζύης μετὰ γε τῶν ἐκατέρωθεν χωρίων καὶ πόλεων
 γῆν αὐτονομίῳ νέμεσθαι δεσποτείᾳ, αὐτὸν δ' ἔχειν τὴν ἐκ
 20 Διδυμοτείχου μέχρι Θεσσαλονίκης, τὸν δὲ κοινὸν ἀμφοῖν
 πατέρα Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα τὰ λειπόμμενα μετὰ " l. 132 b.
 τῆς βασιλευούσης τῶν πόλεων μέχρι τελευταίης, ὅτε καὶ αὐτῶν

consilia ac decreta administrat. quumque per omnem aetatem semper iustitiae quam dicunt trutina res recte et sine fraude examinet maiorem hominum admirationem movit quam iustus ille Aristides, et in ore omnium est non solum concivium sed etiam apud confines gentes fama eius percrebruit et omnes pariter viri huius verecundia imbut. quapropter etiam regina quum Didymotichum proficisceretur eum sibi comitem esse voluit ut auribus et oculis quae ibi dicerentur et agerentur observaret et omnem arbitri auctoritatem haberet. regina autem quum eo venisset omnia quaecunque ad persuadendum aptissima putabat protulit et ubi graviter obiurgare et non licuit regem invenem amice ac placide tractavit ita ut matris more quodammodo eum obiurgaverit. voluit autem, ut summa referam, haecce: ut Palaeologus gener et rex sua sponte uxoris fratris Matthaeo regionis ab Orre-
 stiade usque ad Bizyen pertinentis una cum locis et urbibus ab utraque parte sitis, summam potestatem concederet, ipse autem regionem a Didymoticho usque ad Thessalonicam administrandam susciperet. reliquas omnes regiones una cum regia potestate utriusque pater Cantacuzenus possideret usque ad obitum. deinde Palaeologus huius imperii successor fieret. te igitur, dixit, oportet Cantacuzeno tan-

⊕ κληρονόμον ἐντελῆ καὶ διάδοχον μέλλει σε καταλείψειν. χρεῶν δ' εἶναι σε πάντως ἔλεγεν, ὅσα καὶ πατρὶ καὶ τῇ τῶν πραγμάτων ἐγγεγηρακότι πείρα, πιστεύειν αὐτῷ τὰ τε ἄλλα καὶ τὴν τοῦ βασιλικοῦ βίου κυβερνητικὴν, ὡς ἂν ἀκίμονάς σοι τὰς τούτου παρέχοι φροντίδας, τοὺς τε τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἀναδεχόμενος κλύδωνας, καὶ πρὶν τῶν ἐκείθεν ἱλίγγων σε γεύσασθαι, πρὸς τὸ ἀγχώμαλον ἄγων ὅσον ἐφικτόν. μηδὲ γὰρ ἂν ποτε τὸν σὸν βουληθῆναι κίνδυνον, εἰς νείεω κληρον αὐτῷ καταστάντος διὰ τοῦ κήδους. πῶς γὰρ, ὃς πολέμιος ὢν καὶ πολεμίαν ἔχων αὐτῷ μητέρα, ἔπειτὰ γε καὶ πολέμιος 10 νόμοις αὐτῷ ληφθεὶς μὲν, περισωθεὶς δὲ παραδόξως, καὶ κληρονόμος τῆς βασιλείας πρὸ τῶν γνησίων αὐτοῦ παιδῶν ἐγγυαφεὶς αὐτῷ. ἄπαγε, μὴ σὺ γε τοιαῦθ' ὑπονόει. ἔπειτα σε χρεῶν καὶ τοὺς τε τῆς σῆς μητρὸς καὶ ἄμα τοὺς σοῦς αὐτοῦ μεγάλους ἐκείνους ὄρκους αἰδέεσθαι, οὓς τηρικαῦθ' 15 ἡμῖν ἐγγράφους παρέσχεσθε, μὴ πολέμιον χεῖρα μηδ' ἔνοπλον ἔργον ἐνδείξασθαι ποτε καθ' ἡμῶν, ἀλλ' ὡσερ ἡγεμονικόν τι πρόσταγμα πᾶν τὸ τοῦ πενθεροῦ νομίζειν βούλημα μέχρι παντός [γενόμεισται], καὶ ὡς πρὸς ἀρχέτυπον ὄντως εἰκόνας βασιλικῆς τοὺς σοῦς ἀπευθύνειν τρόπους εἰς τὸν ἐκείνου βίον 20 καὶ λόγον."

f. 133 a. " Ταῦτα τῆς βασιλίδος Εἰρήνης εἰκόνης Παλαεολόγῳ **⊕** αὐτῷ βασιλεῖ καὶ γαμβρῷ, τοιαύδε καὶ αὐτὸς ἀμείβετο πρὸς αὐ-

13. ἐνεργείας?

quam patri et reipublicae usu edoto cuncta committas et inprimis regiam potestatem, ut labores tibi minuerit si quando ipse ad rerum gubernaculum accedas et priusquam ipse rerum turbas degustes eas quantum fieri potuit tibi ordinarit. noli igitur unquam tua pericula vertere in filii regnum quod propter affinitatem ei concessum est. quid enim, tu qui una cum matre in eum hostilia egisti, nihilominus tamen postquam secundum belli leges in custodiam ductus deindeque inopinato liberatus es, ab eo regni successor declaratus es ipsius filius posthabitis. apage ne istiusmodi consilia capias. praeterea observare te oportet eius gravia illa iuramentum quibus mater tua et tu obstricti estis, quaeque ea de causa vobis per litteras tradita sunt ut ne agatis in eum hostili animo armisve, sed potius ut quodque soceri consilium tanquam principale quiddam aestimetis, et ut tanquam ad regiae dignitatis specimen tuos mores ac consilia ad eius vitam et mentem dirigas.

Haec quum Eirene regina Palaeologo regi et genero dixisset, ille sic oblocutus est. res multae, mater, initio placae esse videbantur

τὴν. “πολλὰ τῶν πραγμάτων, ᾧ μῆτερ, ἐν προοιμίῳις ὁμολῶς δρωμένα τε καὶ ἀμειλούμενα δέον περιεργόν τινα καὶ πεφροντισμένην λαμβάνειν ἐξέτασιν, σφόδρα μακροὺς ἐπεκρέμασε τοὺς κινδύνους οἷς μὴ προειδέναι δηγεί δι’ ἀπλότητα τρόπων, 5 ἀράχνης τινὸς μιμούμενα τρόπον, ἣ τό τε χρῶμα καὶ ὕφασμα καὶ τὴν κίνησιν ἀερώδη τὰ πάντ’ ἔχουσα, λανθάνει τὰ τῶν βρωχέων ἐμπύκτοντα ζώων ῥῆστα θηρευούσα. καγὼ τοιγαροῦν εἰ μὲν ἤρεμήσοντα ἦδειν Ματθαῖον τὸν ἐμὸν ἀδελφόν, καὶ μὴ πρόφασιν τὸ τῆς δεσποτείας αὐτόνομον ἐσχη- 10 κότα τὴν ἐμὴν καιροφυλακήσειν σφαγὴν, τοῦ παντὸς ἂν τὸ τῆς εἰρήνης ἐτιμησάμην ἐνταῦθα τερπνόν, καὶ παντὸς ἅμα καὶ λόγου καὶ πράξεως τὴν ἀπράγμονα σιωπὴν ἐποησάμην ἐπίπροσθιν μάλα τι ἄσμενος. νῦν δέ με ταράττει σφοδρῶς ὁπσομα σφτεριζόμενος ἐαντιῶ τῆς βασιλείας περιτιθησι σύμ- 15 βολα, ὅσα τοῖς ὄρκοις ἐκείνοις σιωπηθέντα παρηρησιάζεται νῦν, ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν ἐφ’ ἑτέροις ἑτερα διηνεκῶς προστιθέμενα καὶ τὴν ἐμὴν ἀναίρεσιν μόνον οὐ τραγωδοῦντα πρὸ θυρῶν τῶν ἐμῶν, δέον, εἰ μὲν δίκαια ταυτί, τοῖς ὄρκοις ἐκείνοις τότε ἔγγραφῆναι, οὗς ἀρτίως προφέρεις δεξιῶς ἐμοί τὴν 20 κατάλυσιν ὀνειδίζουσα. εἰ δὲ τοὺς νόμους αἰδοῦμενος τότε σεσίγηκε, πῶς οὐ νῦν μᾶλλον αἰδεῖται τοὺς ὄρκους τε λύων ἐκείνους περιφανῶς, καὶ ἃ τοῖς νόμοις κωλύεται, μετ’ ἐξουσίας οὐ μάλα τι προσηκούσης ἀρκύζων ἀρτίως. καὶ ταῦτα 35

et a nobis negliguntur, quas tamen revera circumspicere et accurate examinare opus est; ita ut eos qui simplicitate qua aguntur res decepti sibi non prospexerint, multis obruant periculis, araneae instar, quae quum corpus, fila, motus, cuncta in aere toneat, bestiolas quae fila incidant venans lateat. non aliter ego, ubi Matthaicum fratrem quiescere vidi neque summae potestatis capessundae specie opportunum caedis meae tempus expectare, quietis voluptatem turbare nolui et quodque eius consilium ac facinus libenter antehac silentio praeterii. nunc vero vehementer me inquietat quotiescunq; de regia potestate aliquid sibi asserit; quae iurairanda illa non vetant nunc libere facit, silentio ac carptim alia aliis continuo addit, perniciem meam tantum non ludit ante domum meam. haec autem si iusta sunt cur non exhibuistis in litteris illis quas modo commemorasti et quas me violare tam dextere mihi opprobrio fecisti. quid, si propter legum verecundiam illo tempore quievit, cur non nunc potius verecundiam tenet quum iurairanda illa solvat et quae legibus vetita sunt effrenata quadam licentia mihi rapiat. haec autem facit socio patre. qui eam res compertas habet nec tamen iis officit ipse quoque reus ha-

δρᾶ τοῦ πατρὸς συγχωροῦντος ἅπασι· τῷ γὰρ αἰεὶ βλέποντα
 μὴ κωλύειν καὶ ὡς αὐτὸς αὐτόχρημα δρῶν ἀλίσκεται, καὶ
 τὸν ἐμὸν ἐς προὔπτον ὁ κοινὸς πατὴρ εἶναι ὁμομοκῶς δη-
 μιουργεῖ θάνατον. ἐφ' ἧ γὰρ τὸν παῖδα σχήματι σιωπῆς
 συγχωρεῖ, τὴν διὰ γλώττης προτροπὴν τῇ διὰ τῶν ἔργων νε- 5
 νίκηκει, ἐκείνῳ μὲν ἡπατηκῶς, τούτῳ δ' ἐπιπεσῶν διὰ τὴν
 ἐκ τοῦ λεληθῆναι εὐστοχίαν, κάκεινῳ μὲν τὸ τῆς ἀνθρωπί-
 νης ἐπιτιμήσεως φεύγων προφανές, τούτῳ δ' ἐγκαίρως τὴν
 τοῦ δράματος ἀνακαλύπτων σκηνὴν καὶ τὴν πάλαι κρυπτομέ-
 νην βουλὴν ὀψὲ προδεικνύς. ἐπεὶ γὰρ πολλὰ τῶν τῆς κα- 10
 κίας εἰδῶν λεχθέντα μὲν, ἐπεικῶς δ' ἄτοπα δόξαντα τὴν θύ-
 ραν ἀνασοβεῖ τῆς γενέσεως, πράττεται ἕξῃσθα λοιπὸν σιωπῇ
 καὶ πρὶν λεχθῆναι τῷ δρῶντι καὶ πρὶν ἐνδυμηθῆναι τὸν
 πάσχοντα, καὶ φθάνει τὴν γνῶσιν ἢ περὶ λίαν ὠκύπους
 φανεῖσα καθ' οὗ τολμῶνται τὰ χεῖριστα. καὶ διδάσκαλον 15
 l. 133 b. ἔσχε τὸν ἅπαντα χρόνον " ἢ τῶν πραγμάτων φύσις, ἐπὶ
 πολλῶν τῶν ὁμοίων περιφανῶς τὴν ἀναίρεσιν ἀναγνῶσκοντα
 βλέπουσα καὶ φυλάττεσθαι πᾶσι πῦσαν ἀντικρυς ἀφιέντα
 20 φωνὴν, καὶ νέοις ἐπ' ἴσης καὶ πρεσβυτέροις. ἀκούομεν οὖν
 καὶ πατέρων ἐνίους ἀνδροφόνον ὀπλίσαντας δεξιᾶν κατὰ τῶν 20
 νείων, καὶ πλείους ἔτι τῶν ἀδελφῶν τὸ ξίφος καθ' αἵματος
 βαπτίσαντας συγγενοῦς· καὶ κατὰ λαιμοῦ πικρῶς ὀρησα-
 μένους ὁμοφροῦς, καὶ μάλιστα' ὅτε περὶ βασιλείας εἶη τῶν-

bendus est. ille igitur qui iureiurando affirmavit se mihi quoque pa-
 trem esse velle, nitae meae insidias tendit. licentiam enim quam
 primo tacite filio concedit, paulo post opera adiuvat. modo quo me
 fallat dolum intendit, modo ubi in occulto fieri potest hostiliter me
 invadit, modo ne ipse in hominum invidiam incidat quiescit, modo
 data occasione in scenam redit et quae diu coxit consilia proponit.
 multa facinora quae nobis aperta sunt tamen quum insolita videantur
 fontem e quo profluxerint nobis non ostendunt, in occulto facillime
 promoventur, ita quidem ut ne ipse quidem qui perpetret quidquam
 planum habeat neque qui malo afficiatur. unde fit, ut is in quem
 facinora exercentur priusquam unde venerit in ceterem perniciem in-
 dicat. cuius rei exempla cuiusquo aetatis experientia docet, quae
 multorum qui in eadem hac mea conditione versati sunt eadem re-
 fert simulque adolescentes senesque adhortatur ut sibi prospiciant.
 audimus enim patres quosdam cruentam manum intulisse filiis et plu-
 res fratres ferrum consanguineorum sanguine polluisse et cum ne-
 fauda malitia eorum ingulum petiisse. quod tum vel maxime factum
 esse scimus, quum de rerum gubernaculo certatum est. quare tale

νισμα, ἔνθα καὶ τυραννικῆς εἶναι τὸ πρᾶγμα λέγεται νομοθε-
 σίας αὐτοχειροτόνητον καὶ ἀνομοθέτητον δίκαιον. οὐκ ἔγωγος
 τοίνυν αὐτὸς ὁ τῆς υἰοθεσίας παραβαίνων τοὺς νόμους· οὐκ
 ἔγωγ' ἐκεῖνος ἔ τοὺς φρικώδεις ἐκείνους ὄρκους πατῶν· ἀλλ'
 5 ὁ πατὴρ ἐμοῦ καὶ τῆς ἐμῆς ὑπάρχειν προμηθεὺς ὁμωμοκῶς
 ζωῆς. τί τοίνυν ἀδικῶ, ζῆν ἐφιέμενος ἕως ἂν καὶ τῷ κρείτ-
 τονι συνδοκῆ καὶ συγχωρῆται τῷ πλάσαντι; οὐ γὰρ τοὺς
 ἐπιεμένους ζῆν ἀσφαλῶς οἱ νόμοι κολάζουσιν, ἀλλ' οἷς τυραν-
 νικὴν ὁμότητα σχήματι φιλίας ἀναμίξασιν ἐπιορκεῖν ὁμοῦ καὶ
 10 φθείρειν ἐμέλησεν οὐς ἀγαπᾶν ὁμωμόκεσαν· ἐκεῖνο μὲν γὰρ
 ἀκώλυτον ἔχει τὴν τῆς βουλήσεως ἔφρασην, τοῦτο δ' οὐκ ἀθῶον
 τὴν γνώμην ἐγκλήματος. ὡς ὄφελον τότε γε θνήσκειν, καὶ
 τοῦμὸν αἷμα τοῖς ὑμῶν ἐπιβατηρίοις εἶθε ἐθύετο τέως, καὶ
 βραχεῖα κόνις τοῦμὸν ἐκάλυπτεν ἄθλιον σῶμα, πρὶν ἐς τοι-
 15 αὐτας τεταμιεύσθαι τύχας· τοῦ γὰρ ἄπαξ θανεῖν ἀκλεῶς τὸ
 φυλάξει βασιλείας ἀταλαιπώρον δόξαν πολλῆ χαλεπώτερον·
 τοῦτο μὲν γὰρ πολύτροποι βόσκουσι κίνδυνοι θανάτων μυ-
 ρίων μεστοί, νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν περιτρέχοντές τε καὶ
 προοδεύοντες καὶ δίκην ἀγρίων κυμάτων ἀεὶ συμπνίγοντες,
 20 ἐκεῖνο δ' ἀνάληγον ἔχει τὸ ἀκλεῆς πρὸς ἅπαντα βίον ἀναισ-
 θητοῦν. ὡς νῦν γε καὶ εἰ μοι τελεσιουργὸν τὴν εὐχὴν ἤλι-
 ζον ἔσεσθαι, ἦδιστ' ἂν ἠϋξάμην χανεῖν μοι τὴν γῆν μᾶλλον
 ἢ τὰς ἐμὰς ἀναγκάζεσθαι νῦν ἐπὶ σοῦ συμφορὰς ἀφηγεῖσθαι·
 ἀναμείμικται γὰρ ταυτί πως καὶ συμπέφυρται τοῖς ἐγκλήμασι

quiddam tyrannidis libidinem dicunt et quod sine legibus probatum
 sit. neque igitur ego is sum qui filii erga patris officia laeserit, ne-
 que qui contemserit gravia iuraturanda illa; verum pater ille meus
 qui se vitae meae velle Prometheum esse iureiurando affirmavit. quid
 autem committam si vivere cupio quoad patri placeat qui omnipotens
 est meque procreavit. nam non qui secure vivere cupiunt secundum
 leges castigantur sed qui tyranni immanitatem cum specie quadam
 amicitiae commiscentes ad periurium et eadem eorum iretenti sunt,
 quos diliger velle iurarunt. illud igitur quod attinet voluntati nostrae
 nihil officit; contra alterum nos noxios reddit. utinam mortuus es-
 sem et vos sanguinem meum pro salute vestra operati essetis et ut
 pulveris aliquantulum hoc miserum meum corpus operuisset prius-
 quam his tantis periculis obruerer. nam occumbere semel mortem
 ingloriam multo praestabilius est quam regni futilem conservare glo-
 riam. huic enim multa ac varia adsunt pericula mille mortis terrori-
 bus referta quae noctu diuque nos circumcursant et antecedunt et
 undarum aestuantium instar nos comprimunt. illud vero nostris de

τοῦ μου πενθεροῦ, ὡς ἀνέφικτον εἶναι διελόντ' ἀφηγεῖσθαι, καὶ δέος μὴ αὐτῷ προστερίβειν δόξω τὸν ὄνειδον ἐξοπύτηδες· εἶναι γὰρ ἄγνωστον μὴ ὅτι Ῥωμαίοις ἄπασιν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἔθνων τὰ πλείω λόγῳ μεγάλου παρελχον θανάτου, ὁρῶντες εἰς οἶον αὐτὸν ἀνύψωσε κλέος ὃ μακαρίτης ἐκεῖνος βασιλεύς, 5

- f. 134 a. ὁ τὸν ἄθλιον ἐμὲ γεγεννηκῶς. τοῦνομα μὲν γὰρ ἔκεινος
 88 εἶχε τῆς βασιλείας, τῆς δ' ἐξουσίας συλλήβδην οὗτος ἀπάσης εἶπεῖν μετὰ γε τῆς αὐτοῦ κατετρυφά μητρὸς. καὶ ἦν ἐπὶ τούτοις ἐκείνῳ τὸ σκοπιμώτατον φυλακῆς ἕνεκα τῆς εἰς τὴν βασιλείαν διαδοχῆς καὶ διαμονῆς τῆς ἐμῆς. ἀλλ' ἐπεὶ τῇ 10 φύσει τὸ χρεῶν ἐκτίσας ἀπῆει, βρέφος ἐμὰ ταῖς χερσὶ τῆς μητρὸς λελοιπῶς, ἴσασιν ἄπαντες ὅσας τε αὐτὸς ἐμοὶ μετὰ τῆς ταλαίνης μητρὸς ἐπήνεγκε συμφορὰς καὶ ὅσας αὐθις αὐτὸς κατ' αὐτὸν ἐπεπόνθει, πέντε βασιλέων σειρὰν καὶ διαδοχὴν εἰς ἑαυτὸν μεταστῆσαι πειρῶμενος, πρῶγμα πρὶν γενέσθαι 15 μὲδ' ἐλπιδέν. ἐκλαθόμενος γὰρ εὐθύς τὰς τοῦ μου πατρὸς συνθήκας ἐκείνας, ἦν ἐκ πολλοῦ βασιλείαν ὠνειροπόλει, τανύτης ἐμὲ μνηστὰ μόνης, ὃν ἐκ πολλοῦ ζητῶν, ἤδη καιροῦ λαβόμενος. καὶ ταυτὶ μὲν ἔγωγε τότε ἀκούων πρὸς τῶν συνετωτέρων πιστεύειν οὐκ εἶχον· νῦν δ' ἂν τότε ῥοδίοις ἀνεκέκρατε 20 στοχασμῶν εἰς φῶς χωροῦντα σαφῶς ἔνορῶν, ὡς εἰρησεται προΐοντι μοι καθαρώτερον, πείθομαι κάκεῖνα τῆς ἀληθείας ἔχουσαι τῆς αὐτῆς, καὶ γινώσκω τοῦ πάλαι φυτοῦ τὴν ἔβλαν, 25
 89 ὅψῃ γευσάμενος τοῦ καρποῦ. οὐ γὰρ ἔχω νοεῖν τῶν ἐπάντων

ingloria vitae conditione doloribus finem facit, etiam nunc si revera precari possem terra me devocaret malleam quam a te cogi ut nunc fortunas meas exponam. hac enim permixtae et imbutae sunt soceri mei flagitiis ita ut omnia enarrare mihi non liceat. vereor etiam ne esparrandis iis scero videar prolixè facere invidiam. nam non solum Romanis notum est sed plures aliae quoque gentes admiratae sunt ad quantum potestatis fastigium Cantacuzenus a beato illo rege qui me miserum procreavit, productus sit. hic enim nomine tantum rex erat, contra ille revera potestate universa una cum matre sua ex libidine usus est, et praes aliis omnibus continuo interim ad regni successionem et ad meam conditionem animum vertit. deinde quum pater vita excessisset meque infantem matris curae reliquisset, quantas ille mihi et infelici matri meae miseria commoverit nemo est qui ignoret. id enim studuit ut in quinque regum seriem et successionem obreperet. quod antequam factum est nemo sane suspicatus est. ille igitur patris mea voluntate neglecta quam multo ex tempore animo sibi fixerat potestatem affectavit et tempore illo quod antea vehementissime desiderarat sibi op-

ἕτερον οὐδὲν οὐδαμῆ ὅτι πότ' ἂν εἴη τὸ μεταθεῖναι πείσαν
κατὰ τῆς ἐμῆς τὴν τούτου γνώμην κεφαλῆς. εἰ μὲν γὰρ τότε
ἐδύνατο μὲν οὐκ ἐβούλετο δέ, πῶς νῦν μὴ δυνάμενος βούλε-
ται; εἰ δὲ καὶ τότε καὶ νῦν τῆς αὐτῆς ἐστὶ γνώμης, διὰ τί
5 πρῶτον μὲν τὰ τῆς κακίας σπέρματα, νεήλυδας δ' ἀπο-
φαίνειν ἐπειγεται τὰς τῶν ἀφορμῶν τερατομόρφους εὐρέσεις,
καὶ φέρει τὴν φυσικὴν τῶν πραγμάτων θέσιν, ἐπὶ τὸ ἀνακό-
λουθον τρέπων τὴν ἀρμονίαν καὶ ἄνω ποταμῶν χωρεῖν τὰς
πηγὰς βιαζόμενος. εἰ γὰρ μὴ λάλον τὴν γλῶτταν αὐτῆ τῆς
10 φρίσεως παρασχούσης, ἀνεκλάλητον ἐν τοῦ γε ῥάστου τὴν με-
λέτην ἔκρυπτεν ἐν ἀπορρήτοις μυχοῖς τῆς καρδίας, ἀλλ' οὐκ
ἔβόα τὰ πράγματα καὶ πᾶσαν ἀκοὴν περιήχει βροντῆς ἀπά-
σης τρανότερον· ἂ μᾶλλον ἀδέκαστον ἔχει τὴν ψῆφον τῆς
μαρτυρίας καὶ παντάπασιν ἀκαπήλευτον. ἢ φρασάτω μοί τις
15 παρελθὼν, τί τῶν ἀπάντων αὐτὸν ἠρέθισεν ἕτερον ἐς λήθην
μὲν ἐληλυθέναι θεοῦ, φιλικῶς δ' ἐνέχυρα τέσσα καὶ τόσα πα-
ρασχεῖν ἐκ πάντων πολλοῦ τῆ βαρβαρῶν καὶ ἀσεβεῖ τῆς Λυδίας
στρατῆρ, καὶ ὀρκῶσαι μὲν ἐκεῖνον ὑπὲρ αὐτοῦ κινδυνεύειν
ἄχρι θανάτου, ὀμνύναι δ' αὐτὸν ἐκείνῳ τὰ ἴσα; ἢ πάντως
20 ὁ ἄρῳις ἀναντιρρήτοις ἔδειξεν ἕτερον τοῦ μου πατρὸς καὶ
βασιλέως θανόντος ἐνθύς. τῶν γὰρ ὑπηκόων τὴν ἐγχείρησιν 40

portantissimo usus est. ego vero haec quum olim a viris peritis au-
dissem persuadere mihi non potui. hodie autem quum mutationum
illarum causas in licem prodire videam et quae referuntur mihi in
dies planities sunt, illa quoque re vera facta esse mihi persua-
deo. iam intelligo quomodo planta cuius fruges sero demum percipio radi-
ces ceperit, neque quid aliud ex omnibus istis mihi redundat quo id
quod persuasum habeo diluatur. si enim illo tempore quod valuerit
noluit, quid sit cur hodie quod velit non amplius valeat? si vero
eodem quo antea fuit hodie animo est, quid de prioribus istis flagi-
tiorum seminibus? nimirum cupidini animi sui mira inventa ac consilia
quasi recentia nobis ante oculos ponere et rerum iustum ordinem per-
turbare studet ita ut quod necessitate fit tanquam caeco casu factum
reddat, et fluminum aquas ut retro fluant cogat. quodsi natura ei
linguam sine voce dedisset facillime quidem consilia in intimo pectore
recondere potuisset; sed facinora ipsa clamabant eorumque vox circa
aures sanabat tonitru gravior. unde incorruptius et certius testimo-
nium factum est. aut dicat mihi alius quispiam quid sit quod com-
moverit eum ut dei nostri oblitus tot arcta amicitiae vincula cum bar-
baro et impio Lydiae satrapa inierit et cum hoc iurariuranda fecerit
ex quibus mutuum sibi usque ad mortem auxilium polliciti sunt. an
non prorsus nefanda facinora edidit quum rex et pater meus mor-

f. 134 b. οὐ προσιεμένω ἀντοῦ, προβάς ἡ ἐκείθεν τυραννικὴν ποιεῖται
 τὴν ἀναγύρευσιν ἑαυτοῦ· κάπειτ' ἀποτυγχάνοντα καὶ οὕτως
 τὸν Ἰξίονος ἄτοπον ἔρωτα βλέπων (ἅπαντες γὰρ ἀπίσταντο
 τῆς αὐτοῦ τυραννίδος) προσεκαλεῖτο λοιπὸν οὐ τὸν τῆς δίκης
 προστάτην Θεόν, ἀλλὰ τὸν τῆς ἀδίκου μανίας βάρβαρον σύμ- 5
 μαχον, τὰς ἐκδήμους ἐκείνας ἀγωνιῆσθαι μέλλων ληστείας
 κατὰ χριστιανῶν, ὅτι τῶν πολλῶν βασιλέων ἐμὲ προσεκαλοῦντο
 διάδοχον. καὶ θέρους μὲν ἐγκαθεζόμενον ἔχων τὸν βάρβαρον
 καὶ πολέμιον ἐκείνον στρατὸν ἔκειρε τὴν τῶν Θρακικῶν πόλεων
 γῆν, χειμῶνος δὲ καὶ αὐτὰς τῆς πόλεις, τὰ περίξ 10
 ἅπαντα ληϊζόμενός τε καὶ ἀνδραποδιζόμενος ἄχρι πυλῶν,
 ὑφ' ὧν, ὃ γῆ καὶ ἥλιε, οὐδὲν προηδίκητο. καὶ τὸ τῆς τρα-
 γωδίας βαρύτερον, ὅτι τῶν αἰχμαλώτων ἐλεεινῶς ἀγομένων
 σχιζόντες τὰς γαστέρας οἱ βάρβαροι τὰς τε χεῖρας ἑαυτῶν
 καὶ τοὺς πόδας εἰσήγον ἀλέας μετρίας εἵνεκα, τὸ τιμιάτατον 15
 κτήμα Θεοῦ τὸν ἀνθρώπον φθείροντες ὥσπερ ἐν παιδιᾷ σχή-
 ματι. ὃ δ' οὔτε ἐκάμπτετο βλέπων τὴν τῶν ὁμοφύλων ἐλεει-
 νὴν τραγωδίαν ἐκείνην, οὔτ' εἰκόνα γοῦν τινὸς βραχείας φει-
 δοῦς ἐνετύπωσεν ὅλως τῷ τῆς ψυχῆς συνειδότι, ἀλλ' ἤμι-
 θνήτας ἔτι καὶ ἀσπαιρόντας ἐφιππος καὶ αὐτὸς ἐπιῶν καὶ 20
 συμπατῶν, τὴν τῶν λίθων ἀναλησσίαν ἐνταῦθά πως ἐφιλονεῖ-
 κει μιμεῖσθαι, τὸ τῆς καρδίας, ὡς ἔοικε, θηριῶδες ἰσκῶν
 καὶ γυμνάζων, μὴ λάθῃ τὴν ἔξιν ὀψὲ διαφθεῖραν τῆς φύ-

tans esset. quum enim cives regimen eius non facile paterentur eo
 progressus est ut sese tyrannum declararet; sed deinde quum ni-
 hil sibi prospere cedere et Ixionis insanum amore se exercere vi-
 disset — omnes enim ab eius tyrannide abhorrebant — alius operam
 et auxilium sibi adacivit, non dei quidem cuius auxilium iustissimum
 est, sed impiissimi barbari illius ut peregrinorum rapinis Christianos
 vexaret, qui regibus multis illis ut ego succederem volebant. itaque
 tempore aestivo cum barbarorum et hostium illorum exercitu Thracum
 urbium regiones populatus est, hieme autem ipsas urbes vastavit et
 circumcirca usque ad portas cuncta diripuit et homines in servitutem
 abduxit quamquam horum per solem et terram culpa nulla fuerat. sed
 in hac scena vel maxime horrendum erat, quod barbari captivis post-
 quam miserabiliter eos secum traxerunt, ventrem incidebant et manus
 suos pedesque infigebant ut calefacerent. sic praestantissimam dei
 creaturam hominem trucidabant quasi sibi ludus esset. Cantacuzenus
 interim quum suorum miserabilem illam internecionem videret animo
 non commotus est et pudoris ne minimum quidem animi conscientiae
 impressit; sed ad semineces iamque palpitantes eques accedens etiam

σεως. τοῦτ' ἐκεῖνο σχεδόν, ὁκνῶ γὰρ ἐκείνου λέγειν, ἐπέκεινα αἱ
 τοῦ τῶν Φεραίων πάλαι τυράννου, ὃς τραγωδοῦ τινὸς ἐμμε-
 λῶς ἐπ' αὐτοῦ Τρωϊκᾶς συμφορᾶς ἐπιόντος, ἐπειδὴ πρὸς τὸ
 πᾶθος ἦσθετο χαννούμενος τὴν ψυχὴν καθάπερ ἑλαίῳ σίδη-
 5 ρος, ἀνεπήδησέ τε εὐθύς καὶ τὸν τραγῶδον ἰταμῶς ἐλοιδόρη-
 σεν ὅτι δὴ τὴν ἔξιν αὐτοῦ τῆς ψυχῆς ἐμάλαξεν ὀπωσοῦν με-
 ταθεῖς, αἰσχρὸν εἶναι φήσας εἰ τοσοῦτους ἀποσφάττων αἰεὶ
 πολίτας, τοῖς τῆς Ἐκάβης καὶ Πολυξένης δακρῶων θρήνοις
 ὀφθεῖη. τοιοῦτος ἦ δυστυχῆς μεγαλόπολις καθ' ἑαυτῆς ἔξέ-
 10 θρεψεν ἄνθρωπον, καὶ ταῦτ' εἶδυται πόρρωθεν ἀδόμενον ἐσχά-
 τὴν ἀπώλειαν αὐτῆς θ' ἅμα καὶ εὐσεβεῖας ὑπάρχειν αὐτῆς
 τὸ x στοιχεῖον διπλούμενον· ὥστε καὶ εἰ τις παρασυρεῖσάν
 τὴν ἐμὴν ἐγκαλεῖν ἔχοι μητέρα παραπλήσι' ἄττα πεπραχῦσαν
 τῷ τηρικαῦτα καιρῷ, οὐκ ἐκείνην ἀλλ' αὐτὸν αἰτιαῖσθαι χρεῶν·
 15 ὃ μὲν γὰρ τὰ ἀλλότρια ζητῶν παρηνόμει, ἢ δ' ἡμύνετο
 ἐπιόντα, τηρεῖν ἐπειγομένη τοῖς ὀρφανοῖς τέκνοις τὸ ζῆν, κα-
 θάπερ τρυγῶν τοὺς ἑαυτῆς νυκτοφυλακοῦσα διέπει νεοττοῖς
 ἀλλοφύλων ἐπιόντων ὀρνέων νυκτός. εἰ δὲ καὶ οἷς περὶ τὰ
 τοιαῦτα συνετώτερον ἔπεισι κρίνειν πεῖθεσθαι δίκαιον " εἴη, f. 135 a.
 20 ταῦτ' εἶναι διατειναίμην ἔγωγ' ἂν ἂ τίν θεὸν εἰς ἀνάγ-
 κας ἐπενεγκεῖν κατ' αὐτῆς ἠρέθισε τὸ μέγα πάθος ἐκεῖνο,
 τὴν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας φημί ζημίαν, οὐκ ἀνεχομέ-
 νου βλέπειν οὐδ' ἀκούσιον μῦθος τοῖς ἐκλεκτοῖς προστριβόμενον.

eos supergrediens, omnem humanitatem exuere et in durum lapidem se mutare velle visus est eo consilio ut naturam suam immanem ad posterum tempus integram reservaret. quod si liceat cum tyranno illo Pheraeo comparari potest, qui quum actoris suavi rerum Troianarum narratione animum suum molliri sentiret quemadmodum ferrum oleo, repente a sede sua prosiluit et actorem qui animi sui naturam mitigando mutaret vehementissime increpuit. nam turpe esse dixit si ipse qui continuo tot civibus caedem pararet Hecabae et Polyxenae lacrimas effundere videretur. quod monstrum infelix megalopolis urbs sibi educavit neque ignorans pridem cantatum, ultimam ruinam et ipsius et pietatis esse eius x litteram duplicatam. quare si quis matrem meam quae hoc tempore similia perpetraret accusare velit, non huic sed illi culpam attribuat oportebit. hic enim iniuriarum cupidus leges violavit; illa vero contra eum se defendit ut infantium patre orbitorum vitam protegeret quemadmodum columba pullos custodit noctu, quo tempore aves rapaces praedatum evolitant. quodsi qui de eiusmodi rebus rectius queunt indicare sequi aequum est, equidem haec ipsa deum ut miserias ei mitteret movisse facile contendam. poenas dico propter regis libidinem quum deus ne minimam quidem maculam iis quos sibi elegit infigi patiat.

42 Ἄλλ' ἐν μὲν δὴ τοῦτο δέδειχε συμφῶς τὴν πάλαι κρυπ-
 τομένην ἐν τῇ τούτου ψυχῇ κατὰ τῆς πατρίου μοι βασιλείας
 μελέτην, καθάπερ σπινθήρα πυρὸς ἐκ σποδιάς ἀναλάμψασα
 φλόξ πνεύματος ὀθονδηποιοῦν ἐρεθίσαντος· δεύτερον δέ,
 ἐπειδὴ καὶ Ὑρκανὸν τὸν τῆς Βιθυνίας ἐώρα σατράπην βαρ-5
 βάρων ἀπάντων, ὁπόσοι τὴν ἄχρι θαλάττης Ἀσίαν κεκλήρω-
 ται, πόλεον τῆς μεγίστης ἔγγιστα ποιούμενον τὰς διατριβάς,
 ὡς πεντεκαίδεκά που σταδίων εἶναι τὸ μεταξὺ, πέμψας τὴν
 θυγατέρα τοὺς ἀλλοφύλους ἐκείνους μνηστεύει γάμους αὐτῆ,
 ἵν' ἐκ τοῦ σχεδὸν τελειώτερον τὸ τῶν χριστιανῶν ἐκτριψῆ 10
 γένος, δι' αὐτοῦ μᾶλλον ἢ κατ' ἐκείνον τὸν τῶν Λυδῶν σα-
 τράπην πόρρω που γῆς καὶ θαλάττης οἰκοῦντα. καὶ τί χρῆ
 τὰς ἐν μέσῳ συνείρειν τύχας, καὶ ὅσα βαρβάρους κατὰ Ῥω-
 μαίων στρατολογῶν ἐποιεῖ δεινά, ἐφ' οἷς αὐτὸν ἐγκαλύπτε-
 σθαι ἔδει διηνεκῶς ἐγκαυχώμενος, καὶ ὑπισχνούμενος ἀοίκη- 15
 43 τον τὴν Ῥωμαίων ἅπασαν γῆν ἐν βραχεῖ παντάπασι κατα-
 στήσειν. καὶ ἦν μὲν ὁ δρόμος ἅπας αὐτῆ κατ' ἐμοῦ, ἡ δὲ
 βλάβη κατὰ πάντων χριστιανῶν· οὕτως οὐδὲ μικρὸν ἐφό-
 διον τὴν τοῦ θεοῦ νομίζων ἐπικουρίαν, οὐδ' ἐς τὴν τῶν μελ-
 λόντων μνήμην κολαστηρίων ἰὼν ὀπωσοῦν, ὅλον ἑαυτὸν ταῖς 20
 ἀσεβέσι προσέειπε. καὶ μὲν δὴ δεύτερον κείσθω καὶ τοῦτο
 δεῖγμα τῆς αὐτοῦ μελέτης, ἦν, ὡς εἰρήκειμεν, πάλαι πολὺν
 τινα χρόνον ἔβροσκεν ἐν τῇ ψυχῇ κατὰ τῆς πατρίου μοι βασι-

Sed profecto hoc unum patris mei imperii cupiditatem eius
 qua iam multo ante flagrarat nobis satis declaravit tanquam scim-
 tillam ignis e cinere elucescens flamma vento undecunque exci-
 tante. deinde quum Bithyniae satrapam Hyrcanum barbarorum du-
 cem quotquot usque ad mare Asiam habitant, haud procul sede
 regia ita ut ferme quindecim stadiorum intervallo abesset, commo-
 rari accepisset, barbaro huic filiam misit et in matrimonium dedit,
 ut per hunc celerius et facilius exstingeret Christianos potius quam
 ut Lydiae illum satrapam longinquas terras et oras habitantem debel-
 laret. quid referam quae interea factae sint calamitates et quanta
 pericula ille paraverit quum barbarorum copias in Romanos contra-
 heret. qua re consilia sua tegebat continuo superbiens et brevi se
 cunctas Romanorum terras vastaturum esse iactans. nam re vera mihi
 insidias paravit et cladem cunctis Christianis. itaque quum dei auxi-
 lium ne minimi quidem haberet neque in deum iudicem respiceret,
 totum se dedit impiis. haec quoque satis testantur quantopere ille
 regni patris mei cupiditate flagrarit, quam ut modo dixi iam multo
 ante ceperat. quod enim vere malum est post tempus naturam suam

λείας· τὸ γὰρ φύσει κακὸν ἀποτρέψασθαι χρόνῳ τὴν ἔξιν
 οὐκ ἂν ποτε δύναίτο, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ καλοῦ προσποιήσιν
 εὐχερῶς τοῖς πράγμασιν ἐλεγχόμενον ἀποσειεται, παλινδρο-
 μούσης τῆς φύσεως καὶ ἀναλαμβανούσης ἐκ τοῦ ἕψτου τὸ
 5 γνήσιον. ἔξὸν γὰρ θεῶ τὰ καθ' αὐτὸν ἐπιτρέψαντα τὴν τῶν
 παιδῶν εὐδαιμονίαν ἡσυχῇ πραγματεύεσθαι, ῥᾶδιον, εἴπερ
 ἐβούλετο, ὄν, ὃ δὲ τοῖς ἀσεβέσιν ὡς εὐτυχεῖν δοκοῦσιν ἐς τὸ
 παρὸν μᾶλλον ἑαυτὸν ἀναθείς αἰτίδιον εἶλετο μοχθεῖν κατ'
 ἐμοῦ· μηδὲ γὰρ ἄλλο τι μακαριζομένον γνώρισμα βίου γί-
 10 νεσθαι τοιῶν καὶ ἀληθευούσης εὐζωίας ἢ κατὰ γε τὸ νῦν
 εὐτυχοῦντα δύνασθαι φθίρειν εὐσεβεῖς καὶ μηδὲν ἀδικούντας
 ἀνθρώπους, οὓς δὲ αὐτό γε τοσὶ νενόμικε δυστυχεῖν, ὅτι θεό-
 τητα σέβουσι τρισυπῶστατον, φεύγοντες ἀθεῖαν ὁμοῦ καὶ πολυ-
 15 λαμᾶ κρίνας ὑπάρχειν θίασον, ποτηροῦς ὄργανοις μετὰ τῶν ἀσε-
 βῶν ἐκείνων καὶ τούτοις ἐχρήσατο κατ' ἐμοῦ, ἵνα καὶ τοῦτο τῆς l. 135 b.
 ἐκ πολλοῦ " ταμιευομένης αὐτῆ κατ' ἐμοῦ γνώρισμα γνώμης εἴη
 καὶ τῆς τῶν ὄρκων ἀθίς συγχύσεως· διὰ γὰρ αὐτῶν ἀπάσης
 ἐπιτοκίας ὁμοῦ καὶ διχοστασίας μᾶλα ῥᾶδιως τὴν πόλιν ἐκείνος
 20 ἐνέπλησεν. ὄξεις τε γὰρ εἰς κακίαν ὄντες οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἅμα
 τῆ τοῦ σχήματος μέλανι μετὰ τῆς ἀσεβείας καὶ τὴν ἐς τὰ
 τοιαῦτα τῆς ποτηρίας ἀποχωρῶσαν φαρέτρην συγκρούποντες,
 παντοδαπῶν καὶ πολυτρόπων γέμουσαν τῶν βελῶν, κάκεινα

exuere non potest sed etiam quum facile rebus arguatur simulatio-
 nem boni abiicit. redit enim altera natura et quod proprium habet
 facillime recipit. deus autem si res nostras ei tradiderimus felicitatem
 nobis occulto comparat idque prout vult facillime. ille tamen impiis
 qui fortunati esse videbantur in praesens totum se committere maluit
 et continuo mihi calamitatem parare. sed profecto felicitatem et ve-
 ram voluptatem nullam habet, nisi quod hoc in tempore fortuna frui-
 tur et potestatem habet pios et insontes homines exstinguendi quos
 propter id ipsum infelices putat quod trinum deum colunt et eos qui
 deum esse negant unaque qui multos deos esse credunt, fugiunt. ipse
 enim Palamae deorum cultam sequitur. unde etiam factum est ut una
 cum impiis illis nefario modo me tractaverit. itaque ex hoc quoque
 consiliorum eius quae in me iam multo e tempore animo volutabat et
 periurii iudicium nobis apparuit. per illos enim periuriis et discordiis
 urbem facile implevit. nam viri proni erant ad flagitia et cum vultu
 tristi et impietate usque pharetram quae ad facienda flagitia opus
 erat occultantes variis ac idoneis telis refertam, illud silentio et ce-

μὲν ἡρέμα καὶ σπουδῇ περαίνοντες, τὴν δὲ γε τῆς ἑμῆς ὑπιόν-
 τες ἄλλως μητρὸς ἀπλουστέρην εὐμένειαν, ὑφάλων πετρῶν
 οὐδαμῆ πο μαθούσης συμπτώματα, καὶ δόλους μὲν αὐτῇ καὶ
 προδοσίας ῥάπτοντες ἡμέρας καὶ νυκτός, φιλίας δ' αὐ ἐτέρω-
 θεν δεικνύντες πρόσωπον, ἔλαθον ἀπορητί τῷ τῶν δικαίωντων 5
 προδεδωκότες βυθῷ, ληστῶν ἀδικώτεροι πάντων τοῖς εὐεργέ-
 45 ταις φανέντες ἡμῖν. τὰ δὲ τοιαῦτα τῆς ἀπορρήτου προνοίας
 κρίματα ἐρευνᾶν, ὅπως οἱ τὰ δίκαια ζητοῦντες ἡμεῖς τοῖς
 ἀδίκους ὑπὸ τῶν ἀδίκων δι' ἕτερα προδεδόμεθα νῦν οὕτως
 πλημμελήματα, ἐγὼ μὲν οὐκ ἂν δυναίμην. ἔξοστε γὰρ τοῖς 10
 ἀπαθῶς ἐθέλουσι βλέπειν τὰ ἴσα παρὰ τὸν βίον αἰεὶ γιγνό-
 μενα μὲν κεκρυμμένην δ' ἔχοντα τὴν τῆς ἀληθείας αἰτίαν
 ὡς τὰ πολλά. λεγέτω δ' οὖν ὁμοῦ καὶ ὁ προφήτης ἐκεῖνος,
 "Ἴνα τί ὁδὸς ἀσεβῶν εὐοδοῦται" βοῶν ἐκ μέσης καὶ φλεγο-
 μένης ψυχῆς. λεγέτω δ' ἐξῆς καὶ ἡ μεγάλη τῆς εὐσεβείας 15
 ἐκείνης σάλπιγξ, ἵνα μὴ τοῖς ἐδικεῖν ἐθέλουσι τὰ μὴ δίκαια
 πρόφασις τὰ τοιαῦτα κακίας ᾗ. "παραδίδονται" γὰρ φησι
 "καὶ δίκαιοι πολλάκις εἰς χεῖρας ἀσεβῶν, οὐχ ἴν' ἐκεῖνοι τι-
 μηθῶσιν, ἀλλ' ἴν' οὔτοι δοκιμασθῶσι. καὶ φαῦλοι μὲν ἐν
 θανάτῳ ἐξαισῖφ κατὰ τὸ γεγραμμένον, καταγελῶνται δ' ὁμοῦ 20
 τὸ παρὸν εὐσεβεῖς, ἕως ἢ χρηστότης τοῦ Θεοῦ κρύπτεται καὶ
 τὰ μεγάλα ταμιεῖα τῶν ὑστερον ἐκατέρους ἀποκειμένων, ἥνικα
 λόγος καὶ πρᾶξις καὶ διανόημα τοῖς δίκαιοις τοῦ Θεοῦ σταθ-

leriter effecerunt, et alia via sinceram mentem matris meae decepe-
 runt quae scopulos in mari latentes neutiquam noverat. dolos enim
 et prodicionem ei noctu diuque moliti contra amicitiae vultum co-
 ram exhibentes necopinatum eam persecutorum turbae tradiderunt.
 quare nobis utpote qui beneficia in eos contulissemus insidiatores tur-
 pissimi visi sunt. sed equidem has providentiae quae comprehendī
 non potest rationes investigare cur nos qui iusta sequeremur tam in-
 iuste ab improbis traditi simus, nequeo. tamen qui considerate res
 inspicerent volunt, ea quae per omnem vitam iusta videntur veritate
 niti quae ut alia multa plerumque nos lateat, inveniunt. loquitur
 igitur propheta: "cur impiorum viae planae sunt?" clamans ex intimo
 et pleno pectore. tollat quoque vocem gravem suam pietas ut iis
 qui punire velint iniusta haec ne sint causa pravitatis. "traduntur
 enim" dicit, "etiam pii saepe manibus impiorum non quo hi aestimentur
 sed quo illi probentur. impii enim ut scriptum est, post mortem poe-
 nas solvent. pii autem in vita illudentur quoad dei iustitia patitur.
 utrisque post vitam amplae ut dicunt cellae in quibus facinora nostra
 recondita sunt aperientur, et verba, facinora, consilia aequaliter in

μοῖς ταλαπτεύεται, ὅταν ἀναστῆ κρῖναι τὴν γῆν, τὴν βουλήν
καὶ τὰ ἔργα συνάγων, καὶ γυμνῶν τὰ ἐσφραγισμένα παρ' αὐτῷ
καὶ σωζόμενα." εἰ δὲ μὴ πεφόνευσκεν εὐθύς χειρωσάμενος, 46
τί τοῦτο; πρῶτον μὲν γὰρ οὐ χρεῶν ἀντί τῶν πεπραγμένων
5 κακῶν τὰ μὴ πεπραγμένα προβάλλεσθαι· οὐ γὰρ τις οἰκίαν
ἐμπρήσας, ὅτι μὴ πόλιν ὄλην ἐνέπρησεν, ἀθῶος μένει τῆς
κολάσεως. δεύτερον δέ, οὐ γὰρ μᾶλλον διὰ θάτερον φεύζεται
θάτερον ἢ δι' ἀμφοτέρον τιμωρίαν ὀφλήσει τὴν μείζω, οἷς
τοῦτο μὲν αὐτὸς ἔδρασε νῦν, ἐκεῖνο δὲ θύραν ἄλλοις ἀνέφω-
10 γεν, ἔργῳ διδάσκων τὰ μείζω καὶ καθ' ἕλης τολμᾶσθαι τῆς
πόλεως λεληθότως, εἴ τις προδιδόναι βούλοιτο· συγκεχώρηκε
γὰρ τοῦλαττον, ἵνα αὐτὸς μὲν κερδάνη τὸ μείζον, ἡμῖν δὲ
τοὺς μακροτέρους ἐπικρεμάσῃ κινδύνους. " πολλῷ γὰρ ἦδιον f. 136 a.
ἅπαξ ἐμοί γε τότε θανεῖν, ἢ ζῶντα δουλεύειν ἑτέροις ἐν
15 ἀδοξίᾳ διηνεκῶς καὶ πολυειδεῖς καθ' ἡμῶν πλεκομένους ὄραν
τοὺς τοῦ θανάτου βρόχους· εἶναι γὰρ καὶ θανάτου ζωὴν
φασιν πικροτέραν, ὅποτε μυρίων αὐτῆ γέμει θανάτων, καὶ
θάνατον αὐθις αὐθήμερον κρείττω ζωῆς, ἀδοξίαν καὶ λύπας
αὐτῆς ἀφαιρούμενον καὶ συνθάπτοντα. λόγῳ μὲν γὰρ τετή- 47
20 ρηκε ζῶντας ἡμᾶς, ἵν' αὐτῷ πιθανῆ τῆς φιλανθρωπίας ἢ
πρόφασις ἦ, καυχωμένῳ ταυτὶ διὰ κηρύκων τε καὶ ἐπιστο-
λῶν πρὸς ἅπαν ἔθνος ὅσον ἐφικτὸν σὺν μάλα μακρᾷ τῇ
σπουδῇ καὶ δαπάνῃ, ἔργῳ δὲ τοὺς δεσπότας ἔχων ἐν ἀνδρα-

trutina examinabuntur a deo si venerit iudicia laturus mundo, mentem
nostram ac res gestas conferendo et quae apud se reposita sunt et
asservata depromendo." quid vero, si ille non extemplo per vim
caedem fecit? primum nulla est causa cur pro perpetratis facinori-
bus quae non perpetrata sint proferamus. neque enim qui domum
incendit quod non totam urbem incendit vacuus poena est. deinde
autem, non propter alterum fugiet alterum, sed potius propter utrum-
que poenas maiores solvet. nam quod modo ipse commisit id ipsum
portam reclusit aliis. summa conando etiam in totam urbem alios
praeiuit, neque num quis aliquando eam proditurus esset animo repu-
tavit. aliis pauca quidem concessit sed inde ut ipse plurima commoda
acciperet. nobis sane summa pericula immisit et ego antehac mortem
occubuisse malim quam continuo nunc aliis turpiter servire et varia
quae nobis admoventur mortis tormenta ante oculos habere. constat
enim morte vitam acerbiorē esse quum mille mortis cruciatibus re-
pleta sit, contra subitam mortem vita meliorem quum eius turpitudi-
nem et tristitiam tollat et secum sepeliat. ille enim verbo quidem nos
protexit. quod ut certam liberalitatis suae speciem haberet per prae-
cones et litteras quam celerrime et cum sumptu singulis quibusque

πόδων μοίρα, ὑπόθεσιν ἄρη καὶ τοῦτο καυχήσεως καὶ μάλα μακρῶς ἐν τῇ βίῳ σοφίας αὐτοῦ καὶ στρατηγικῆς ἐμπειρίας, ὡσπερ οἱ ἐν ἵπποδρομίαις τὴν ἵππικὴν, οὕτως αὐτός, ταῖς ἡμῶν δυσπραγίαις τὴν οἰκείαν ὄφρυν ἐνδεικνύμενος. καὶ μοι τῶν λεγομένων μάρτυρας τὰ ἐξῆς ἀψευδεῖς. ἤγαγε γὰρ ἐπὶ 5 θρυγατρί γαμβρὸν ἄκοντα καὶ μάλα ἥκιστα τῆς ἐμῆς βουλομένης μητρὸς δι' ἧς ἐκλαλεῖν οὐ θέμις αἰτίας, ὧν τὸ ἀπορητοῦ αὐτὸς ἐκὼν παρατρέχων εὐθύ τῶν αὐτῷ σκοποῦμένων ἐβιάδιζε. τὰ δ' ἦν ὅτι φρικώδεις ἤμην παρεσχηκῶς δημοσίᾳ πνεύσαντας ὄρκους εἶναί τε πατὴρ ἐμοὶ καὶ συμβασιλεύειν 10 ἄχρις ἂν ἐς τὸν εἰκοστὸν ἐξ ἡφῆβων ἴδῃ με παραγγέλλοντα χρόνον, μηδεὸς τῶν νύκτων αὐτοῦ τῇ βασιλείᾳ τολμήσαντος ὅπως οὖν ἐπιτίθεσθαι, ὃ δ' οὐκ εἰς μακρὰν ἐπέβαινε τάναν- 15 τία, λῆρον ἅπαντας ἠγησάμενος ὄρκους ἐκεῖνους. καὶ μὲν δὴ καὶ Ἀτρείως ὄμματ' εὐθύς εἰληφώς, ἐμὲ μὲν ἐν καρὸς τε 15 ἐτίθετο μοίρα, καὶ ὡσπερ ὄλκαδι ἐφόλκιον ἐπεσθαί οἱ προσέταττε, τοῖς δ' νύκτιν ὄλαις ψήφοις ψυχῆς τὸν βασιλεῖον δένεμε κλῆρον, ὃν ἐς τὸ πᾶν βραχὺ πρὶν ἢ κατασχεῖν διὰ βαρβάρων, ἐς βαρβάρων ἤλασέ τε χεῖρας καὶ ἐλαύνειν ἔμελλε. δένεμὲ δ' οὐκ ἐκκεκαλυμμένως, ὥστε καὶ ἐς δημό- 20 σιον ῥυῆναι τὸν ἄλεγχον περιφάνειαν, αἰσχυνόμενος ἴσως τὴν ἔναγχος ὄφρυν τῆς ἐς ἅπαν ἔθνος καυχήσεως, ἀλλὰ κρύφα καὶ μὴ τολμῶντος, ὡς ᾗστ' αὐτός, ἐμοῦ τὸ παρὰπαν αἰσθά-

gentibus venditabat; re vera autem principes nos quasi servos tractavit. quod fecit ut eo promissorum argumentum haberet et quanta sua esset vitae sapientia et rei militaris peritia ostenderet. quemadmodum in curriculo victores ob virtutem, ita ille ubi nos in calamitatem inciderimus ob domesticam felicitatem superbiit. quorum omnium certissima mihi sunt testimonia. sponsum dedit filiae invitum et in vita matre mea cuius rationibus quas nunc afferre non licet, ubi minime debuit omissis ipsius mentem protenus secutus est. nobis enim publice gravissimo iureiurando affirmaverat velle se mihi patrem esse et regni gubernaculum tenere donec ad vigesimum annum pervenissem; neque ullus ex ipsius filiis ad imperium accederet. sed non multo post effecit contraria. quae iureiurando promiserat ut nugas existimavit et Atrai oculis subito assumptis me despexit nec pili quidem habuit et tanquam navem remulco me secum traxit. suis autem filiis ex tota voluntate regnum attribuit. quod brevi priusquam per barbaros nactus est barbarorum manibus tradidit aut certe tradere voluit. neque clam iis regnum attribuit ita ut omnium sibi invidiam excitarit. cuius rei fortasse eum puduit quum paulo ante singulis

νεσθαι. οὔπω βραχὺς τις προϊβαινε χρόιος, καὶ ἀποστασίας
 ταδέλφου μοι Μαιθαίου συγχὰς ἢ φήμη φέρουσα πᾶσαν
 ἀποὴν περιήχει λαμπρῶς. καὶ ἦν Μαιθαίου μὲν τὸ δρῦμα,
 τὸ δ' ὄλον οἰκονομικὴ τις πατρίου δόξης ἐπίνοια· διὰ γὰρ
 5 τῶν τοιούτων ἐκείνῳ νῦν μὲν τότε νῦν δ' ἕτερον εἰρήνης δῆ-
 θεν εἵνεκα συνεχωρεῖτο, καὶ πάνθ' ἐξῆς ὅποσα τῆς βασιλείας
 ἐπεφύκει σύμβολα πλὴν τῆς λιθοκολλήτου μόνης καλύπτρας.
 οὔπω γὰρ εἰς φῶς καὶ τουτί προεληλύθει τὸ σέμμα, ἐν ἐπαγ-
 γελίαις δ' οὖν ἐγαλακτοτροφεῖτο καὶ τοῦτο, καὶ ἦδη προὔπεμπεν
 10 ἐς τὸ παρρησιαζόμενον. καὶ ἵνα τὰ πλείω τῶν μέσων ἀφε- 49
 λῶν ἱπομνήσω βραχέα καὶ περὶ τούτου, " τίνα με ψυχὴν l. 136 b.
 ἔχειν φήθητε, ὅποτε μήπω με τοῦ δωματίου προβάντα, πά-
 σαις ἡνίαις ἐκεῖνος ἵππον καὶ θυμοῦ φερόμενος, πρὸ τῶν
 θυρῶν τῶν ἐμῶν ἀφ' ἑψηλοῦ καθήμενος ὕβρεισιν ἐπλυνε μάλα
 15 μακρὰς, καὶ οἰαίς κατὰ βοηλάτου χρήσασθαι τις αἰσχυνθεῖη
 ἄν. καὶ ἀρνηθεῖς πάντως οὐκ ἂν οὐδ' αὐτῇ, δημοσίᾳ τοῦ
 πράγματος γεγονότος. οἶδα γὰρ τὸν συνήθη καὶ ἐτίσιον τοῖς
 βασιλεῦσι θαρναλον θρίαμβον, ἐπότε βασιλικοῖς μὲν ἕμεῖς
 αὐτὸν ἡτοιμάσατε διαδήμασι κοσμηθέντ' ἀ δημοσίᾳ μοι συμπα-
 20 γηγηρῖζειν ἐκεῖνο τὸ θέατρον, ἐμοὶ δ' οὐκ ἀνεχομένη τῆς ἐμῆς
 ἔκοντι προδότῃ γίνεσθαι βασιλείας ὁμοῦ καὶ ζωῆς, μηδὲ τοῦ
 δωματίου προβαίνειν προθυμονμένην διὰ τὴν λύπην (ὀκνῶ γὰρ
 αἰσχύνῃν εἰπεῖν καὶ θαυρικὴν ἀτοπίαν), τὰ τοιαυτὰ πεπονθέ-

quibusque gentibus tam multa pollicitus esset; tamen occulto et quod
 quidem arbitratus est, ita ut ego nihil percontari ausus sim. brevi
 tempore interiecto Matthaicum fratrem ad res novas consurgere fama
 venit qua omnium aures clare personabant. sed Matthaicus spectaculum
 tantum praebuit; ipsas res moderata est mens patris. sic enim
 factum est ut pater pacis causa modo hoc modo illud concedendo filio
 sensim quotquot regiae potestatis insignia sunt addiderit solo gemmeo
 capitis ornatu excepto. de hoc nibildum quidem statuit sed quod e
 promissionibus apparuit bene speravit et ut efficeretur iam praeparavit.
 sed ut eorum quae deinde facta sunt multa praetermittam et de
 hac re pauca proferam, quo tandem animo me fuisse patatis, quum
 me qui domo non prodirem ille concitato equo et animo advolans ante
 fores meae a sublimi sede sua magna cum insolentia increparet qua non
 facile quis in armentarium insultet. quod tu quoque quum haec palam
 facta sint non negabis. recordare triumphum quem rex quotannis facere
 solet. quum vos illam regio diademate ornatum permovistis ut mecum
 publice in illo spectaculo procederet, ego vero quum imperii et vitae
 meae proditor ipse esse nollem, neque ob tristitiam, ne dicam ob pudor.

- ται συμπέπτωκε. καὶ δέον ἐς ἐκδίκησιν τῆς ὕβρεως τὸν κοι-
νὸν διαναστῆναι πατέρα, ὃ δὲ καὶ μετόπισθεν ἔσχε κότον,
- 50 ὄφρα τελέσῃ, κατὰ τοῦ μηδὲν ἀδικούντος ἔμοῦ. ἀλλὰ τί με
δεῖ τὰ πᾶσι δῆλ' ἀναμετρεῖν; ἐκεῖθεν γὰρ ἐκποδῶν με ποιεῖν
βουλευσαμένῳ τῷ πενθερῷ τὴν ταχίστην με διαχρήσασθαι 5
τούτου παρήνουν οἱ τῆς Παλαμικῆς δόξης αἰρεσιῶται· τουτί
γὰρ ἐν βραχεῖ τὴν ὅλην ἔχειν ἔφασκον ἀπαλλαγὴν τῆς τὴν ὅλην
δι' ἐμὲ ψυχὴν ἀσχολούσης αὐτῷ φροντίδος. καὶ τοῦ γκλημα
λύειν αὐτοὶ πρὸς θεὸν ὑπισχνούντο μεσῆται γιγνόμενοι. τοῦτ'
ἔμοιγε βέλτιον ὄν οὐκ οἶδ' ὅπως αὐτὸς οὐκ ἠθέλησε δρᾶν. 10
ἔμοι μὲν γὰρ εἶχεν ἂν πως ἀπαλλαγὴν τῶν ἐξῆς τὸ πρῶγμα
δεινῶν, αὐτῷ δ' ἀνθρώπων ἂν πως ἀπάντων ὄνειδον. διὸ
καὶ τρόπον ξυνηνοηκῶς εὐπρεπέστερον, ὑπερόριον πατρίδος
καὶ βασιλικῶν ἐπαύλεων ἀπειληφῶς ἐς Θεσσαλονικὴν ἀπή-
νεγκε τάχιστα, μητρὸς μὲν καὶ γυναικὸς ἔρημον, ὑπὸ φρουροῦς 15
δὲ καὶ φύλαξιν ὡς νῆπιον ἐκεῖ τὸν εἰκοσαετῆ καὶ παιδῶν
ἤδη πατέρα με καταστάντα παιδαγωγεῖσθαι προσεταχῶς ἐν
ἀδέσμῳ τέως εἰρκτῆ· καὶ οὕτω τὴν ἐμὴν ἀπουσίαν εὐπρό-
σωπον ἐνκαιρίαν οἷς ᾧδινε πάλαι σκέμμασι νῦν ἐχαρίζετο.
- 51 Ἔνα γὰρ καὶ τέταρτον τοῦτο προσθῶ μοι τῷ λόγῳ δεῖγμα τῆς 20
δι' ὄρκων ἀπατηλῶν αὐτῷ κατ' ἐμοῦ συσκευαζομένης μελέ-

7. τῆς addit Boivinus.

rem et pompae ridiculum, domo prodire in animo haberem haec passus sum. hic autem etiam postea occultum odium talit ut expleret eum in me a quo nulla iniuria affectus erat. sed quid quae satis omnibus nota sint expromam. deinde enim socerum quomodo e medio me tolleret secum meditaretur, Palamae asseclae ut quam celerrime me necaret adhortati sunt. nam ita cum brevi ab omni animi metu quo propter me vexaretur liberari affirmabant. ipsos autem crimen precibus suis apud deum expiuros esse. quod mihi sane optimum fuisset et nescio cur facere noluerit. nam liberasset me ab omnibus quae secutae sunt miseriis. ipsi vero nescio an omnium opprobrium ortum esset. quare commodius aliquid excogitavit et quam celerrime e patria et regiis sedibus Thessalonicam me abduxit matre mea et uxore relicta. ibique me viginti annos natum iamque filiorum patrem tanquam infantem custodibus tractandum dedit in libera custodia. interim ipse opportuno absentiae meae tempore optime usus et quae iam multo ante animo secum volutaverat exsecutus est. ut hoc quartum testimonium consilii eius afferam quod iurisiurandi fallacis in me intendit, quum promissis quae patri dederat male ad irritum redactis tam diris plagis septus essem et miseriis quae mortis confines viden-

της, ἐς τοιοῦτον πέρας καὶ οὕτω δυστυχὲς ἐμοὶ τῶν πατριῶν
 ἐκείνων περιεληλυθότων ὄρκων, καὶ οὕτω με τραγικῶν περι-
 στοιχισάντων δικτύων καὶ ὅσαι θανάτου γείτονες ἐκ τοῦ προ-
 φανοῦς εἰσὶ συμφοραὶ πρὸς ἀπύγνωσιν πᾶσαν ἐλαύνουσαι
 5 βίον, τί ἔδει ποιεῖν; ἥσχαλλον κομιδῆ, ἠνώμην, μέσην αὐτῆν
 ἐκοπιέμενην ψυχῆν, ἐμακάριζον τοὺς θανόντας μᾶλλον ἢ τοὺς
 ἐμοὶ παραπλήσιον ζῶντας, θεὸν ἐπεβοώμενη μάρτυρά τε τῆς
 ἀδικίας καὶ ἄμα τιμωρὸν τῶν δεινῶν. ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχοντι
 ἦκει λαθραῖά μοι γράμματα πρὸς τοῦ Κράλη Σερβίας· οὐ
 10 γὰρ πόρρω που γῆς τὰς διατριβὰς αὐτῷ ποιεῖσθαι ξυνέβαι-
 νεν, ἔν' αὐτῷ καὶ τὰ ἡμέτερα " ἀγνοῆται ἐφέστια πάθη· l. 137 a.
 πάντα γὰρ εἶχεν ἐλὼν ἐκ πολλοῦ τὰ μέχρι τειχῶν τῆς ἐχού-
 σης με τὸν ταλαίπωρον πόλεως τότε Θεσσαλονίκης. ἔλεγε 52
 δέ μοι τὰ γράμματα δυοῖν ὑπότερον ἂν ἐμοὶ βουλομένη γο
 15 εἶη ἀποκρίνασθαι, ἢ γυναικὸς διὰ τὰς μεταξὺ τύχας ἐρημον
 ἦδη με ἔντα τῆν ἐκείνου γυναικαδέλφην ἀγαγεῖσθαι τε γυ-
 ναίκα καὶ σώζεσθαι μετὰ τῆς πόλεως, ἢ συναπαχθῆναι τῷ
 τῆς ἐκείνου θαλάττης κύματι, βιαιότερον ἐπιτίθεσθαι τῇ πό-
 λει μέλλοντος. κατ' ἐμαυτὸν οὖν ἐμοὶ γενομένη καὶ ξυνη-
 20 νοηκότε μὴ εἶναι μήτε βάρβαρον μήτ' ἄσεβῆ τὸν δεξιᾶν ἐμοὶ
 παρεχόμενον κινδυνεύοντι, ὅποιοι τῷ πενθερῷ κατ' ἐμοῦ συμ-
 μαχοῦσί τε καὶ συζῶσιν, ἀλλ' εὐσεβῆ τε καὶ δμῶδοξον, μέσφ
 δυοῖν γεγονότε τὸ κουφότερον ἐλέσθαι συμπέπιτικεν. ἐκπύ-
 στου δὲ τοῦ πράγματος γεγονότος ᾗχοντο τὴν ταχίστην οἱ

tur nosque ad summam vitae desperationem adducunt, quid facien-
 dum erat? erumpit indignatio; in maerore iacebam; ob intimi animi
 tristitiam plangebar; beatos praedicabam mortuos potius quam qui
 vivebant mecum; deum testem invocabam iniuriarum et ultorem flagi-
 tiorum. sed ipsa hac in conditione clam mihi litterae allatae sunt
 Cralis Serviae. cui propius accedere non contigit; quare domesticas
 nostras fortunas ignoravit. iam diu totam regionem possedit usque
 ad moenia Thessalonicae urbis quae me miserum inclusit. nuntiabant
 autem litterae e duobus alterum utrum mihi eligendum esse, utrum qui
 in tristi mea conditione uxore destitutus essem ipsius uxoris sororem
 in matrimonium ducere et cum urbe servari vellem an abripi maris
 fluctibus qui urbi ab ipso admoverentur. itaque quum animum meum
 collegissem et intellexissem qui in rerum angustiis auxilium mihi
 offerret neque barbarum esse neque impium, quales socerum in me
 adiuvant eiusque socii sunt, sed pium et confidelem; e duobus illis
 quod commodius erat elegi. hoc quum innotuisset custodes mei quam
 celerrime se Byzantium contulerunt et res novas enuntiarunt. 406C

φρουροί μου καὶ φύλακες ἀπαγγέλλοντες ἐς Βυζάντιον τὰ
 ξυμβάντα. ἃ δὴ καὶ ἀκηκοῦσι τοῦμῃ πενθερῷ καθεκτῷ εἶναι
 οὐκ ἦν ἐφικτόν· ἀλλὰ τὴν ἐμὴν παρειληφῶτι μητέρα ἐς τὰ
 τῆς Θεομήτορος ἔδοξεν ἀφικνεῖσθαι ἀνάγκορα, ὥστε ὑπ' ἐκείνη
 μάρτυρά τε καὶ ἔγγνητῆ τὰς ἐνόρκους ἐπαγγελίας παρεσχη- 5
 κότε μηκέτι δοκεῖν ἄπιστος ἀθθις διὰ τὰς πολλάκις τῶν οἰ-
 κίων αὐτῆ γεγονυίας ἀθετήσεις ὄρκων. οὕτω τοίνυν ἐγγρά-
 φους εἰληφῶσα τοὺς φρικώδεις ἀθθις ἐκείνους ὄρκους ἢ μή-
 τηρ ἢ ἐμῇ ἦκεν ἐκ Βυζαντίου ἐς Θεσσαλονίκην εὐαγγελίζο-
 μένη μοι τάχαθὰ ὡς, εἰ τὰς τοῦ Κράλη συνθήκας ἀφεμένῃ 10
 μοι γένηται πρὸς Βυζάντιον ἐκ Θεσσαλονίκης ἀφικνεῖσθαι,
 περὶ τὴν σύζυγον ἐξεῖναι παρακεχωρηκότα μοι τῆς βασιλικῆς
 δξουσίας τὸν πενθερὸν αὐτίκα, δυοῖν θάτερον, ἢ τῷ Βυζαν-
 τίῳ αὐτὸν βασιλικῶς ἐνδιατρίβοντα τὰ μέχρι Σηλυμβρίας
 ἐκεῖθεν διέπειν πράγματα, βοσλομένον καὶ ἐνδιδόντος ἐμοῦ, ἢ 15
 τὸν ἥρῳχιον ζῶν ἀπραγμοσύνη διάγειν βίον ἄχρι τελευτῆς
 οἴκοι καθήμενον. τοῦτοις ἐντυχῶν καὶ αὐτὸς τοῖς ὄρκοις
 ἐπεπέισμην· καὶ πῶς γὰρ οὐ; χριστιανὸς ὢν οὕτω φρίκης
 ἔχουσι καὶ οὕτω δι' ὄρκων τοιούτων ἡσφαλισμένοις. δθθν
 καὶ ἄρας ἐκεῖθεν εὐθὺς ἐς Βυζάντιον ἀφικόμην, ἀπάσας ὑπο- 20
 ψίας κατόπιον ἀπεωσμένος. κάπειδῃ μὴ κατὰ τὰς τῶν ὄρκων
 ἐπαγγελίας ἐντυχάνειν μοι παρ' ἐλπίδα τοῖς πράγμασι συ-
 24 νέπιπτε (τί γὰρ δεῖ με παντ' εἶδω(α) διεξιέναι;) διὰ πάνυ
 βραχέος ἐς Διδυμότηχον ἔπτασθαι ζῶν γε συζύγῃ πάλιν αὐ-
 τὸς ἐπαγγέειν. τὰς γε μὴν ἐξῆς συσκευὰς καὶ μελέτας καὶ 25

autem fama accepta in quiete esse amplius non potuit, sed matrem
 meam accersivit et cum ea sanctae deae matris templum adit ibi ut
 teste et auctore sancta matre factis promissis, non amplius infidelis
 haberetur propter plura quae antea fecerat periuria. mater igitur
 per litteras promissis illis gravissimis acceptis, Byzantio Thessalonicam
 venit mihique bona omnia nuntiavit, nempe licere mihi omissa Cralis
 amicitia Thessalonicam relinquere et Byzantii cum coniuge vivere et
 quod ad regiam potestatem attineret, socerum alterum utrum concess-
 surum esse: aut si mihi placeret velle se Byzantii cum regio pote-
 state manere et usque ad Selymbriam res administrare aut quod
 reliquum esset vitae domi agere in quieto et otio. ego quum iu-
 raturanda illa vidissem, credidi. cur non? quum ille Christianus
 esset et tam gravia tamque iureiurando promissa firmata essent.
 quare me commovi et statim Byzantium profectus sum vultu mu-
 tato et omni suspitione abiecta. deinde quum quae ille iureiu-
 rando promiserat revera non viderem (quid enim scienti omnia
 sperarem?), πρὸς Διδυμότηχον reversus sum una cum coniuge mea.

πράξεις, ὅσαι παρ' αὐτοῦ κατὰ τῆς ἐμῆς ξὺν ἀπάσῃ τελοῦν-
 ται σπονδῇ ταλαιπώρου " ζωῆς ἐκείθεν, ἄμεινον σιωπᾶν. f. 137 b.
 βουλομένῳ τοίνυν μοι ζῆν καὶ θνήσκειν ἀδίκως, οἶμαι καὶ τὸ
 ἀνεγκλήτῳ εἶναι πάντας συμψησαί μοι ἐπεσθαι. διὸ καὶ
 5 ἥμιστα φαίνεται εὐδοα πείθεσθαι με τοῖς παρὰ σοῦ λεγομέ-
 νοις. πάντα γὰρ ἂν ἔγωγε δρῶν προθύμως ὑπὲρ γε ζωῆς
 τῆς ἐμῆς, καὶ εἰ μισθοῦ γε ἐξείη ἀμπελοφυγεῖν. ἦδιον γὰρ
 ἂν ἐν ἀπραγμοσύνῃ βίον ἰδιώτην ἀνύσαιμι καθ' ὅποιανδὴ
 τινα γενόμενος γῆν, ὅθεν οὐδεὶς προσδοκᾶται μοι κίνδυνος
 10 ἔρεδρος, ἢ βασιλείαν ζητοῦντι πάτριον ἔχειν καὶ αὐτὸ ζη-
 μιούσθαι κινδυνεύειν τὸ ζῆν. αὐτῷ γὰρ ἂν ἐμοὶ τὸ βασι-
 λεύειν εἴη εὐκτόν, εἰ Ῥωμαίοις λυσιτελοῖη. ἄλλως οὐκ ἂν
 δῆπου. θεὸς δ' εἴη κοινῇ Ῥωμαίοις μᾶλλον περαιίνων τὸ εὐ-
 δαιμον ἢ μονοτρόπως ἐμοί."

15 Ταῦτα μὲν οὖν εἰρηκότος ἐκείνου, καὶ πλεόν ἀκούειν 55
 οὐδὲν ἐθέλησαντος, ἄπρακτος ἢ βασιλεὺς Εἰρήνη ἀπάνεισιν εἰς
 Βυζάντιον. ἄρτι δὲ τοῦ χρόνου τὰς θερινὰς τοῦ ἡλίου τρο-
 πὰς παραλλάττοντος, καὶ τῶν Θρακῶν ἐπὶ ἄλωνας καὶ σίτου
 μοχθοῦντων ἐς κομιδάς, ἄρας ἐκ Βυζαντίου ὁ βασιλεὺς Καρ-
 20 τακουζηνὸς τὴν βαρβαρικὴν ἐκείνην Ὑρκανοῦ τοῦ γαμβροῦ
 δύναμιν ἐπὶ μάχην ἤγε θατέρου γαμβροῦ Παλαιολόγου τοῦ
 βασιλέως. καὶ τηνικαῦτα κατέπλευσαν ἐς Βυζάντιον δυοκαί-
 δεκα τριήρεις Βενετικαί, αἱ δὲ καὶ βραχὺ τοῖς ἐνταῦθα λι-
 μέσιν ἐνδιατρίψασαι τὴν ταχίστην αὐθις ἀνήχθησαν, καὶ τὰ

apparatus, consilia, facinora quae ille ex illo tempore in miseram vi-
 tam meam praeparat omittere nunc melius est. equidem quum nunc
 iniuste vivere et mori mihi proposuerim, omnes mihi a culpa me ab-
 esse assentient. quare falleris dum credas me verbis tuis obsecuta-
 rum esse. nam omnia libenter patiar pro vita mea etiam si mercede
 vites amputare necesse esset. iucundius quoque esset in otio vita
 privata frui in qualibet terra ubi nulla mihi pericula immineant, quam
 paternum regnum appetendo vitam meam periclitari. imperium autem
 optabile esset dummodo Romanis commoda afferret. et deus Romano-
 rum felicitatem potius augeat quam solam meam.

Haec igitur quum ille dixisset neque plura Eirene regina audire
 vellet irrita Byzantium reversa est. ipso tempore quo solstitia ae-
 stiva mutantur et Thraces assidue in arcibus frumentum parant, Canta-
 cuzenus rex Byzantio profectus cum barbarorum illis copiis generi
 Hyrcani ad alterum generum Palaeologum regem aggrediendum se ac-
 cinxit. interea Byzantium navigarunt duodecim triremes Venetorum
 quae quum ibi breve tempus in portibus commoratae essent quam

τε δεξιά καὶ ἀριστερὰ τοῦ Εὐξείνου διανειμάμεναι Πόντου πλευρά, ὅσαις ἂν ἐντύχοιεν ναυσὶ Γεννοῦντικαῖς, ἐνεπίμψασάν τε καὶ βύθοις παρεπέμπον διαποντίοις.

Καὶ ταῦτα μὲν τῆσδε πη ἔσχε καὶ ὁ τῆς διηγήσεως Ἀγαθαγγέλω δρόμος. ἐνταῦθα ἐπεραινετο· καὶ τὸ θέρος 5 ἔληγε τηρικαῦτα καὶ ἐτελεύτα.

56 Ἐγὼ δὲ ἑπολαβὼν “ὦ καλὸ Ἀγαθάγγελε” ἔφην, “ὦρα σοι ἀπιέναι ἤδη πρὶν τὴν ἐπιούσαν ἡλίου φλόγ’ ἀνασχεῖν· προύργου γὰρ τοῖς ἐμοῖς εἶναι διώκταις συμβαίνει διὰ τετάρτων ἢ τριῶν γε ἴσως ἡμερῶν τὴν ἐμὸν τουτονὶ περιτρέ- 10 χουσιν οἶκον ῥινηλατούτων δίκην ἀκροᾶσθαι κυνῶν, καὶ δέος μὴ αἰσθημένων φωνῆς τινὸς ἐνδοθεν ἔχονος τὴν αὐτὴν ἡμῖν ἄλῳς θανάτου δίκην ὄφλων καὶ αὐτός. ἀπιθι τοίνυν, τὰ δ’ ἡμέτερα ὅποι κελεῖοι θεὸς ἴτω· πάντα γὰρ τῆς ἐκείνου χειρὸς καὶ προνοίας ἐξῆπται. οἶσθα δ’ ὡς ἐγγύς σου καὶ 15 μόνον οὐ πρὸ θυρῶν καὶ ἡ τοῦπιόντος ἔτους ἀρχή, ἐν ἧ καὶ χρεῶν εἶδέναι σε εἰθισμένον τοῖς ἄρχουσιν εἶναι διαλεκτικούς τινας ἄνδρας ἐκ περιόδου προπέμπειν ἡμῖν, ὁποίους ἐκ λατύπης καὶ θυμέλης καὶ συρίγγων καὶ τοῦ κόρδακος λαμβάνοντες θεολόγους ἡμῖν αὐθημερινούς αὐτοὶ σχεδιάζουσιν, ὥσπερ 20 οἱ μῦθοι πάλαι τοὺς γίγαντας· δι’ ὧν ἔλλοχῶν ἡμᾶς οὐ
 £. 138 a. παρὰ φαῦλον ποισῶνται διὰ πολλῶν τε καὶ πολλαχόθεν” καὶ

8. ἐκπεμπτι πάλιν Ἀγαθάγγελον ὁ Γραγοράς.

celerrime reversae sunt per Pontum Euxinum dextrorsum et sinistrorsum navigantes ubi Genuensium naves offenderunt et incluserunt et in mare profundum submerserunt.

Haec igitur ita se habebant. iam Agathangeli narratio ad finem pervenerat. eoque tempore aestas finem cepit et desiit.

Ego vero respondens, vide amicissime Agathangele ut abeas antequam mortis lux oriatur. nam persecutoribus meis qui quatuor vel tribus certe diebus domum hanc circumcursant prospere obtingit ut auscultentur tanquam canes ad investigandum sagacissimi, et metuendum est quum vocem intus aliquam perceperint ne idem mecum tibi quoque mortis supplicium contrahas. abeas igitur, cedant res nostrae quo deus ferat; cuncta enim ab illius auxilio et providentia pendent. scis autem quam propinquum sit et paene ad ianuas appropinquantis anni initium, quo quod scire te oportet principes solent doctos quosdam homines certis temporibus ad nos mittere, quos e ramentis et scena et cuniculis et cordace assumptos theologos nobis quotidie ipsi fabricant ut in fabulis Gigantes. per quos insidias nobis struere turpe non, existimant multis variisque modis, ita ut aut fraudem faciant et

πολυτρόπων τῆς πείρας εἰδῶν, ἵνα δυοῖν θάτερον, ἢ λαθόν-
 τες ἴσως ὑποσκελίσωσί τε καὶ περιτρέψωσιν ἐς τὸ σφίσι βου-
 λόμενον, ἢ γοῦν αἰσθῶνται ὀποτέρωθεν ἂν εἴη σφίσι τῷ τῆς
 ψυχῆς ἡδομένῳ χαρίσασθαι ἑᾶν. ἢ γὰρ κατεργασθέντας
 5 ἡμᾶς τῇ μακρᾷ καὶ ἀήθει ταύτῃ τάλαιπωρὴν ῥαγῆναι τοῦ ζῆν
 καὶ ἀπροφασίστου τυχεῖν οὐπερ ἐφίενται δράματος αὐτοί, ἢ
 τὸ γε δευτερον, βιαιῶν ἡμᾶς θανάτων ἄθυρμα πεπραχόσιν
 ἐν ἀφανεί τοῖς ἔξω χωρίῳ, τῷ οἴκῳ τῆδ' ἰδ', τὸ ἄπραγμον σφί-
 σιν αὐτοῖς ἐν βραχεῖ τῶν ἡμετέρων εἵνεκα φροντίδων δόξαι
 10 παρασχεῖν. δι' ἃ καὶ μελήσειν ἡμῶν οἶμαι θεῶ. διὰ φρον- 57
 τίδος δ' οὐν εἶναι καὶ σοὶ βούλομαι ἀπιόντι, δυοῖν θάτερον
 δρᾶν. τοῦ γάρ τοι φθινοπώρου τοῦδε καὶ ἅμα τοῦ κατόπιν
 χειμῶνος τελευτησάντων εἰ μὲν ὅπως ποτὲ θανόντας ἡμᾶς
 πύθοιο, τῶν συντακτηρίων ἐκείνων μέμνησο λόγων ἡμῶν, καὶ
 15 τῶν γέ σοι ἐφικτῶν μῆτ' ἀμελητέον, μῆτε δῆπου τῶν ὀφει-
 λομένων ὄλωσ κατόπιν θεῖον φροντίδων, εἰδῶς μὲν ὡς οὐδὲν
 τὸν ἀκίνητον ὀφθαλμὸν λεληθέναι μῆ ὅτι τῶν ἐς τοῦμφανὲς
 δρωμένων δύναται τὸ παράπαν οὐδέν, ἀλλ' οἰδ' ἔχνος γοῦν
 οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων ἀπάντων καθάπαξ εἰπεῖν λογισμῶν,
 20 εἰδῶς δ' αὖ καὶ τοῦ μέλλοντος ἐκείνου δικαστηρίου τὸ ἄφικ-
 τόν τε καὶ ἀναπόδραστον ὄσον. εἰ δὲ τῇ κάτῳ ταύτῃ ζωῇ
 παραμίνοντας ἔτι μανθάνεις ἡμᾶς, ὧν ἄλλων σοὶ μέλει, σοὶ
 δὲ πάντων ἐκείνων προτιμάσθῳ ταυτί σεσωσμένῳ καὶ σοὶ βοή-
 θουντος θεοῦ, δηλαδὴ πρὸς ἡμᾶς αὐθις ἐπανίεναι τὰ τε τῶν
 25 δημοσίων πραγμάτων, ὡς ἔσχε τε μεταξὺ καὶ ἔχοι, διηγησο-
 μένῳ, καὶ ἅμα τῆς 3' ὁμολογίας δεικνῆς ἣν ἐπὶ τῆς ληστει-

rem ad suam voluntatem vertant aut intelligant quomodo libidini suae
 facilius indulgere possint. nam videtur illis fore ut aut huius insoli-
 tae ac longae custodiae miseria conficiamur ita quidem ut mortis no-
 strae ipsi non rei videantur, aut ut morti violentissimae tradamur, ita
 ut ipsi brevi a curis propter nos liberentur. sed haec res deo curae
 erunt. tu quoque velim cures ut ex duobus alterum facias. autumno
 enim et hieme sequenti confecta, si nos mortuos esse audieris ultima
 illa a nobis dicta memoria repetes; neque ea quae possunt effici ne-
 gligenda sunt neque iustae curae posthabendae. scis enim acutum
 oculum fugere nihil eorum quae propalam fiunt, ne vestigium quidem
 ut ita dicam eorum quae homines excogitant. scis porro quale sit
 futurum illud iudicium quod evitari non potest; si vero in hac vita
 remansisse nos acceperis rerum quae tibi curae omnium maxime id
 curabis, incolumem te iuvabit deus, ut rursus ad nos redeas et publi-

ούσης εκείνης ὁ Παλαμᾶς ἀνέγνω συνόδου, δεικνύειν δῆθεν
 ἐθέλων ὡς ἥκιστα ροσεῖ περὶ τὴν εὐσεβῆ πίστιν, καὶ πρὸς γε
 τῶν αὐτῶν ἐκείνων τόμων, εἰ μὴ πάντα φάναι συλλήβδην
 ἐς τὸ μηδὲν ἀλλείπειν, ἀλλ' οὖν τὰ καιριώτερα τῶν μερῶν
 ἀπολεξαμένῃ κομιεῖν ἡμῖν. ἐφ' ὅτῃ δέ, οὐδ' αὐτὸν ἀγνοεῖν⁵
 οἶμαι σέ· εἰ δ' οὖν, γνώσῃ δ' οὖν."

58 Τούτων δ' οὕτω λεχθέντων ἡμῖν, ὁ μὲν Ἀγαθάγγελος
 ἀπῆει τὴν εἰωθυῖαν ἔνθακρὺς τε καὶ μάλα τι πλείστους ἐν
 θαλάμοις ψυχῆς ἐπαγόμενος λύπης σωρούς, ἐγὼ δὲ οἴκοι λέ-
 λειμμαι μόνος, ἀνθρώπων μὲν οὐδενὶ μόνῃ δὲ προσανέχων¹⁰
 Θεῷ ὅσον ἐφικτόν, εἰς ἐμαυτὸν γενόμενος ἤδη καὶ πρὸς ἐκδη-
 μόν τινα καὶ ὑψηλοτέραν θεωρίαν ἀναπετύσας τοῦ νοῦ τὸ
 πτερόν, καὶ τοῖς ἀπορρητοῖς τῶν ὄντων ἐνδιατρίβειν ἀφιεῖς
 ἐν γαλήνῃ τινὶ λογισμῶν τὴν διάνοιαν. ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦ ἔτους
 ἐκείνου τὸ πλεῖστον ἤδη παρῆει, ἐν ᾧ πολλοὺς τῶν ἐξωθεν¹⁵
 ἐντετυχήκειμεν αὐ πειρασμῶν, ἔτι δ' οὖν τῶν ἥκιστα πεσόντων
 ᾤρθημεν ζύν γε Θεῷ, ἐγνωμεν καὶ τῶν ἤδη περιεπαμένων
 ἡμῖν ὀρνέων καὶ ὄπη τοῦ ἤρος εἶημεν τηρικαῦτα. οὐ γάρ
 πεπνιγύοτα τινὰ καὶ δύσηχον ἐδίδουν τὸν φθόγγον συνθλιβό-
 1. 138 b. μενά πως " τὰ φωνητικὰ τῶν ὀργάνων ὑπὸ τοῦ κρούου αὐ-²⁰
 τοῖς, ἀλλὰ τὸν ἐλευθέριον ἤδη τρόπον ἐπανηγυρίζε τε καὶ
 αὐτά, καὶ τὸν ἀέρα ὑπερφώνει, καὶ περιήχει τὰ ἄλση, καὶ
 τοῖς δένδροισιν ἐπικαθήμενα πρὸς ἀμιλλαν ἐφθέγγοντο ἀναμιξ
 λιγυρόν τι καὶ εὐήχον καὶ ὄσον εἰπεῖν ἀναρμόνιον· καὶ ἡδι-

carum rerum ratio quae sit et quae fuerit enarres et quale rapacis
 illius synodi decretum sit quod Palamas agnovit. atque ut piam fidem
 morbo minime laborare ostendas ex libris incommodis nisi omnia ad
 nihilum pervenerint partes digniores electas nobis mittes. ad quem
 vero finem te non ignorare puto; sin vero, intelliges.

Quae quum locutus esset Agathangelus via qua convenerat abiit,
 lacrimis et tristitia impletus. ego vero domi relictus sum. hominis
 quidem solatio privatus eram sed non dei ad quem me convertebam
 quum ad me ipsum quantum poteram redirem et ad insolitam et alio-
 rem contemplationem mens mea advolaret, et in reconditis rebus cum
 tranquillitate quadam animi versaretur. maxima enim pars eius anni
 quo multis periclitationibus externis neque adhuc sublati sollicita-
 bamur consumpta erat, ex avibus quae nos circumvolabant ubi verni
 temporis essemus cognovimus. neque enim durum et absurdum so-
 num edebant illae vocibus frigore constrictis, sed libere praedicabant,
 per aerem sonabant, per nemora cantabant et arboribus insidentes
 vocibus acutis et suavis concentu quodam certabant. quo cantico

στον ἐγγινεῖτό πως ἕαρ ἢ ἐκείνων φθῆ, ὡς καὶ τοὺς οἴκοι δῆ-
 πουθεν ἐγκεκλεισμένους ἀναδιδάσκειν δύνασθαι τὰ τερπνὰ
 τοῦ ἥρος ἐφόδια. καὶ ἦν ἡμῖν διὰ ταῦτα καὶ τὸ τῆς ψυχῆς
 ἐπιζόμενον ἐς τὴν Ἀγαθαγγέλου παρουσίαν οἶον ἐπτερω-
 5 μένον.

dulcissimum ver factum est, ita ut ii quoque qui domi inclusi erant
 primas illius veris voluptates percipere possent. his rebus etiam
 animi mei exspectatio in Agathangelum ad nos reversurum sublime
 advolebat.

**ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΛΟΓΟΣ ΚΗ.**

cod. Reg. (1276) 104 Ἄρτι δὲ τοῦ χρόνου τὰς λευκανθείσας αὐτῷ τοῦ γήρωσ ἀποξέσαντος χειμερίας καὶ ὄλον εἶπεν χιονώδεις τρίχας καὶ ἀνθηρὸν ἀνειληφότος ἐξ ὑπαρχῆς τὸ τῆς ἡλικίας πρόσωπον, 5 καὶ τὰς ἡλιακὰς λαμπύδας ἀκμαιότερας ἐν μέσαις ἤδη ταῖς ἡριναῖς ἀπλώσαντος χάρισιν, ἤκεν αὐθις ἡμῖν ὁ καλὸς Ἄγαθάγγελος περὶ μέσας πονύκτας ἡσύχῃ ποδί. καὶ προσειπὼν καὶ καθίσας καὶ ἀπαγγείλας μὲν αὐτὸς περὶ ἐκάστου τῶν φίλων ἡμῖν καὶ συναθλῶν ὅσα εἰκός, μαθῶν δ' αὐτὸς ἐξ ἐμοῦ τὰ 10 τε ἄλλα καὶ ὅτι τὰ καὶ μέχρι νῦν συμπαραμείναντά μοι τῆς θείας γραφῆς ἀφῆρηται βιβλία πάντα πρὸς τῶν δικωτῶν ἐξαίφνης ἐπεισεπέσόντων, καὶ ὅτι διὰ τὴν τοῦ τηνικαῦτα χειμῶνος ἀκμὴν ταλαιπώρως ἐπῆει μοι καὶ πάνυ χαλεπῶς ἀνύσαι μεταξὺ τὰ τ' ἄλλα, καὶ ὅτι χρυσταλλούμενον τὸ ὕδωρ 15 οὐκ ἦν ὡς τὰ πολλὰ μοι ῥᾶδιον ὕδεν παμαμυθῆσομαι πρὸς

**NICEPHORI GREGORAE HISTORIAE ROMANAE
LIBER XXVIII.**

Quum primum aetas, peracta albae senectutis hieme, niveos capillos et floridam denuo recepit iuventutis faciem et suavia lumina in verni temporis suavitate aperuit: iterum ad nos venit Agathangelus noster media fere nocte levi pede. quum nos salutasset et recubisset, narrabat de quovis amicorum et commilitonum quantum poterat. ex me autem praeter cetera audivit sacrarum litterarum libros, qui apud me usque ad hoc tempus fuissent, sublato esse omnes a persecutoribus repente invadentibus et ob summam quae tunc erat hiemem inopportune se mihi adesse nec perfacile aliquid persecuturum. aqua vero gelu constricta fieri non posse, uti plerumque, ut narrarom

τὸ τοῦ πόματος χλιαρώτερον, πλὴν ἢ ὅτε συμβᾶν οὕτωςί πως
 ἡλίου τὴν τῶν νεφῶν διασχόντος συνέχειαν, καὶ τινὰ διὰ
 τῆς θυρίδος ἀφέντος ἀκτίνας εἰς τὸν ἐμὸν τοῦτον οἰκίσκον,
 ἀμυδρὰν τινὰ τὴν ἀλβαν τέρως τῷ ὕδατι παρειχόμεν εἰς πό-
 5 σιν ἐκείνῳ, ἀνψμωξέ τε βύθιον ὃ ἀνήρ, καὶ ποταμοὺς δακρῦων
 ἀφῆκε τῶν ὀφθαλμῶν. ἐγὼ δ' ἐπέχειν βουλόμεος τὸ τε ἦθος
 ἀπῆλλαττον εἰς τὸ χαριέστερον καὶ ἅμα τὴν ἐκείνου διάνοιαν
 ἀπησχόλουν ἐκεῖθεν εἰς ἕτερα, καὶ τὴν τῶν ἔξω πραγμάτων
 ἀπῆτουν ἀφήγησιν. ὅθεν ἐκεῖνος ἀρξάμενος ἀνωθεν οὕτωςί
 10 διηγείτο.

Ὅπλα, φησίν, ἀράμενος ὁ βασιλεὺς Καντακουζηνὸς λή-
 γοντος ἤδη τοῦ πέρουσι θέρους Ματθαίῳ μὲν ἀπῆει τῷ παιδί
 συμμαχήσων, Παλαιολόγῳ δὲ μαχομένους τῷ γαμβρῷ, Ῥω-
 15 μαιῶν μὲν οὐδ' ἄχρι καὶ εἰς ἐξήκοντα ἐπαγόμενος στρατιώ-
 τας, Κατελάνων δ' οὖν καὶ βαρβάρων ὑπὲρ χιλίους. σύννοι-
 κον γάρ τινὰ κατὰ Ῥωμαίων ἔχων ὑποψίαν ἐκ πολλοῦ πρὸς
 ἀπέχθειαν ἀνεκλάλητον τοσοῦτον ἐμίσει καὶ ἀπεσεῖετο σφᾶς
 ὅσον ἐφίλει τε καὶ προσεῖετο βαρβάρους. τοσοῦτον δ' αὖ
 20 ἐμισεῖτο σφίσιν ὅσον ἐφιλεῖτο βαρβάρους, ὅτι σχῆμα ποιμένος
 ἀνειληφώς, βαρβάρους λύκοις εἰς προνομήν ἐτίθει ἄρδιαν τὸ
 ποιμνιον ἔκοντι μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ αἰεῖ, ὡς μὴ μόνον
 ἐν χρῶ τὸ ἔριον κείρεσθαι, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ γε ἤδη γυμνοῦ-
 σθαι τοῦ δέρματος, μὴ μόνον αὐτῷ τὰς αἰεῖ καινοτέρας τῶν

ad calidam potum nisi, quum forte sol densis nubibus disiectis radios
 per fenestram in hoc cubiculum meum tanquam in obscurum recepta-
 culum immisisset, aquam illam ad libendum adhiberem. atque alte
 lamentatus vir ille magnam vim lacrimarum profudit. equidem ut su-
 stentarem, animo ad iucundiora revocato, illius mentem in alteram inde
 partem distravi et peregrinarum rerum narrationem postulavi. itaque
 narrare ille coepit his verbis.

Captis igitur armis, inquit, Cantacuzenus rex, exacta proximi
 anni aestate, profectus est ut cum Matthaeo filio belli societatem ini-
 ret. dimicaturus enim cum Palaeologo genero vix sexaginta Roma-
 norum milites secum ducebat. itaque quum advemisset et in communi
 barbarorum suspicione iamdudum et in odio incredibili haberet Roma-
 nos, tanta eos ille invidia aversabatur, quanta in barbaros voluntate
 et studio propendebat, atque ita odiosus illis, ut barbaris amicus. nam
 quasi pastor barbaris lupis gregem diu noctuque ad edendum sponte
 praebuit, ut non solum undique lanis vellicarentur aves, sed etiam
 ipsis orbarentur pellibus; quum non solum ipsi solvenda essent annua
 tributa, sed etiam barbaris, propterea quod usque ad portas vincae et

ἐπισηίων φόρων ἐκτινύντας εἰσπράξεις, ἀλλὰ καὶ βαρβάρους αὐτοῖς διὰ τὰ μέχρι πυλῶν ἀμπελόφυτρά τε καὶ σιτεσπόρα χωρία. καὶ οὖς μὲν κατ' ἐξουσίαν ἀνδραποδιζομένους εἰς πληθος ἀπάγεσθαι πρὸς Ἀσίαν· οἷς δὲ διαδρᾶναι τὰ βαρβάρων γένηται τε δεσμὰ καὶ πρὸς ἱερά καταφυγεῖν τεμένη 5
 2 104v. Βυζαντιῶν, τούτοις δὲ τὴν μελιζω κόλασιν ἤρηθσθαι ἐκδιδόμενοις τε καὶ πληγὰς προσόφλουσι μακράς, ὥσπερ ἐν δράμασι, τὸ παρὰδοξον τῆς σωτηρίας ἐκείνης ἀγόντων εἰς ἐγκλήματος λόγον
 3 τῶν ἡγεμόνων. κἀπειδὴ, πρὶν αὐτὸν ἐς Ὀρυστιάδα ἀφικέσθαι, ἔφθησαν οἱ ταύτης οἰκήτορες ἐκπολεμωθέντες κατὰ Ματθαίου 10 περιεκάθητό τε καταδιώξαντες ἐς ἀκρόπολιν καὶ ἐπολιόρκουν, τὴν τε πορείαν ἐπετάχυνε, καὶ διὰ τῆς ἀκροπόλεως, τοῦ υἱέως ἀνεφύγτος, τὴν βαρβαρικὴν ἐκείνην εἰσενεγκῶν δύναμιν, καὶ ἅμα τῶν οἰκιῶν ἐνίης ἐμπρήσας καὶ ἐκφοβήσας, ἔψστα χειροῦται τὴν πόλιν, καταπλαγέντων παραχρῆμα τῶν πολιτῶν, καὶ 15 μὴδ' ὁπόσοι μὴδ' ὁπόθεν ἀκριβῶς προσβάλλουσιν οἱ πολέμιοι ξυνιέναι δυναμένων, ἀλλὰ καὶ πολλὰ τῶν ἥκιστα θρωπέων τηρικαῦτα ὑποπετεύειν ἀναγκαζομένων καθ' ὁπόσα ὁ τῆς ψυχῆς ἀφνίδιος ὑπηγόρευε θύρουβος. τὰς μὲν οὖν ἐκεῖ συμφορὰς θακρύσαις ἂν ἀκούσας, ὁπόσοι τηρικαῦτα τοῖς ἀλοῦσι γαγέ-20 νηται· ἀλλοφύλων γὰρ καὶ ἀσεβῶν οἷς ἡ ταλαίπωρος ἐκείνη πόλις ἤλωκε καθ' ἅπαξ ὄντων, ὦρα σοι τὸν τῶν κακῶν ἐν σεαυτῇ συνορᾶν κολοφῶνα.

4 Ταῦτα τοίνυν ὁρῶντι Παλαιολόγῳ τῷ βασιλεῖ, καὶ ἅμα

4. Διαδράσι codex.

agri fractuosi essent. quorum alii in servitutem ducti acervatim transportabantur in Asiam, alii qui deciderant in barbarorum vincula coniecti commigrabant in Byzantium templis, aliis in suspendii poenam traditis verbera addebantur, quemadmodum in fabulis ubi duces libertatis insolentiam ad opprobrium adhibent. deinde antequam Orestidem venit, eius terrae incolae qui cum Matthaeo inimicitiam gerebant, circumseptum cum usque ad arcem persequerentur oppugnabantque. accelerato ille itinere per arcem a filio patefactam barbarorum multitudinem introduxit et combustis nonnullis aedificiis urbem facile cepit. cives repente terrore percussi, nec quot milites neque unde invaderent sciebant et suspicabantur prava fieri quae improvisa animorum perturbatio excitare solet. lacrimabis certe ubi calamitates undieris quantae captorum fuerint. peregrini enim et impii quum essent a quibus misera urbs illa capta est, vide ut aerumnarum apud te summam enumeres.

Quae igitur quum vidisset rex Palaeologus et simul multas et

συχνὰς ἀκούοντί τε καὶ ὑφορωμένῃ κατὰ τῆς οἰκείας ζωῆς
 τὰς ἐπιβουλάς συσκευαζομένας, τῶν ἀναγκαιοτάτων ἐδοξεν
 εἶναι πρὸς τὸν τῶν Τριβαλῶν ἡγεμόνα Κράλην περὶ συμμα-
 χίας διαπρεσβεύεσθαι. ἐς γὰρ τοσοῦτ' ἀσθενείας ἔϋηται τὰ
 5 Ῥωμαίων συνερρῶνται πρῶγματα διὰ τὰς ἐμφυλίους μάχας,
 ὡς μὴδ' ἔχειν τοὺς ἄρχειν ἐθέλοντας μῆτε σφίσιν αὐτοῖς
 μὴδ' οἱ σφίσιν ὑπέικουσι ἐν τῷ ἀσφαλεῖ καθίστασθαι τοῦ
 ζῆν ἀδεῶς, ἐξωτερικῆς βοηθείας ἀπφκισμένους. ὄθεν καὶ Καν-
 τακουζηνὸς ἐξ ἀντιπάλου τῆς ὁρμῆς πολλαπλασίῳ μὲν τῆς
 10 πρὶν ἐξ Ὑρκανῶν βαρβαρικῆν μεταπέμπεται δύναμιν, πολλα-
 πλασίῳ δ' αὖ καὶ αὐτῆς ἐκ τοῦ σίνεγγυς καὶ κατοπιν ἐτέραν
 παρασκευάζεσθαι παραγγέλλει, δυοῖν θάτερον, ἢ τῇ ἐκ Τρι-
 βαλῶν συμμαχίᾳ κατὰ τὴν ὁδὸν ἐξαιφνης ἐπιτεθησομένους, τὰ
 ἔνδρα προκατειληφτότας καὶ τὰς παρόδους πρὶν ἐκείνους αἰ-
 15 σθῆσθαι, ἢ εἰ μὴ τοῦτο δυνήθειεν, ἀλλ' ἄμα αὐτῷ φθῆναι
 προκαταλαβόντας Βυζάντιον ἐπ' ὀλέθρῳ καὶ ἀνδραποδισμῶ
 παντελεῖ τε καὶ πάσης ἀμύνης ἀμείνονι. κάκειδὴ χρημάτων
 ἐν τούτοις ἔδει, μηνύει τὰ ἱερὰ τῶν ἐν Βυζαντίῳ φροντιστη-
 ρίων ἀπάντων κειμήλια, ὅσα τε χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ ὅσα
 20 λίθοις πολυτελεῖσι κεκόσμηται, πάνθ' ἐξῆς ἀθροισθέντα συλ-
 λήβδην χρημάτων ἀλλάξασθαι. εὐπορίας οὖν ἐντεῦθεν αὐτῷ
 γενομένης καὶ διανομῆς ἐς βαρβάρους, ἐπιστελλῶν αὐθὺς ἠπει-
 λει περιφανῶς τὰ παγχάλεπα Βυζαντίοις τὰ δ' αὖ, μὴ σφο-
 δρα Παλαιολόγον εἰσδέχεσθαι βούλεσθαι. ἢ γὰρ οὐκ ἂν

audisset et suspicaretur ipsius vitae insidias strui, omnium maxime
 nec esse habuit mittere qui cum Crate Triballorum duce de societate
 belli agerent. etenim intestinis certaminibus res Romanae tantopere
 fractae et debilitatae erant, ut ne haberent quidem, qui imperituro
 ipsis aut iis, qui ipsorum imperium sequebantur, et ab externis auxi-
 liis remoti tanquam in securitate vivere. quamobrem Cantacuzenus
 ad virium aequalitatem multo maiorem quam antea Hyrcanum copiarum
 multitudinem mittere et alteram multo maiorem e propinquo loco com-
 parari iubet. ex duobus igitur alterum fieri oportuit, ut cum Tribal-
 lis coniuncti ex itinere repente impetum facerent sedibus captis
 et praecclusis viis quam illi animadverterent, aut si hoc minus valerent
 Byzantium praeoccuparent et ad perniciem et servitutem omni defensione
 meliorem traherent. ac quum pecuniis indigeret ille, omnia quae By-
 zantii sacra ornamenta erant, auro et argento et lapidibus speciosis ad-
 ornata, ad pecuniam comparandam in unum collegit. unde quum regi
 prospera esset fortuna facta, distributis in barbaros pecuniis, iterum
 palam summos Byzantiis terrores et pericula proposuit, ne forte Pa-

φθάνοιτε” φησὶ “τοὺς βαρβάρους προδοδομένοι σὶν τε αὐτάν-
 I. 105r. θρω πάντες ἀπάσῃ τῇ πόλει, μείζους καὶ ἤτιτους, ἐπισημοὶ τε
 καὶ ἄσημοι, ἄνδρες ὁμοῦ καὶ γυναῖκες καὶ ἡλικία πᾶσα. ἴστε
 γὰρ τοὺς παρὰ τὰς χρυσαῖς καλουμένας τῆς μεγάλης ταυτησὶ
 πόλεως πύλας διπλοῦς καὶ μεγίστους ἐκείνους πύργους ἐμῆν 5
 ἐκ πολλοῦ ξυμμιγῆ κεκτημένους ἐξ ἄλλοφύλων φρουρὰν καὶ
 κεφαλὴν εἰς ἀκρόπολιν ὄντας Βυζαντίων καιριωτάτην, ὡς
 εἶναί μοι πάνν τι ῥᾶδιον θῦττον ἢ λόγος βουληθέντι δὲ αὐ-
 τῶν ἐμπλήσαι δισυμυρίων οὐχ ἤτιτους Βυζάντιον ὀπλομάχων
 βαρβάρων καὶ πάντας ἄρδην ὑμᾶς ἡβηδὸν διαφθεῖραι, χεῖ- 10
 ρον ἢ κατὰ τὴν Ὀρεστιάδα ταυτηνί, ἣν τελῶς μὲν οὐκ ἀνέ-
 τρεψα, μάτην δ’ οὐν ἴσταμένην ἀφῆκα, φιλανθρωπότερόν τι
 ποιῶν καὶ συνετώτερον ἢ φιλανθρωπότερον εἰπεῖν ἢ κατ’ ἐκε-
 11 νον Ἀλέξανδρον τὸν Μακεδόνα. ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἐκ θεμε-
 λίων ἀνέτρεψε Θῆβας, μηλόβοτον τῆς Ἑλλάδος καταστήσας 15
 τὸν ὀφθαλμόν· ἐγὼ δὲ μνημεῖον καταλέλοιπα συμφορῶν τὰ
 τῆς πόλεως τείχη κενωθείσης δι’ εὐήθειαν οἰκητόρων, πόλε-
 σιν ἄλλαις μόνον οὐχὶ δι’ ἐρήμων τῶν οἰκοπέδων βοῶντα μὴ
 δρᾶν τὰ αὐτά, ἵνα μὴ τοὺς αὐτοὺς περιπαρῶσι κακοῖς. Θυ-
 μὸς γὰρ βασιλέως δεῦτῃ φιλαρχίας ἐρεθιζόμενος πηδάλιον 20
 ἔχειν ἥκιστα δύναται.” ταῦτ’ ἔλεγε, καὶ τοὺς λόγοις ἡ τῶν
 ἔργων εἶπετο παρασκευῆ. πέμψας γὰρ βαρβάρῳ κρύφα μη-
 νυεὶ τῷ Ὑρκανῷ δισυμυρίους τὴν ταχίστην ὀπλίτας παρασκευά-

laeologum recipere vellent. verum enimvero opinione vestra citius
 in barbarorum potestate vos videbitis omnes cum totius urbis civibus,
 summos et infimos, illustres et obscuros homines cum mulioribus li-
 berisque omnibus. scitis enim ad aureas nominatas portas magnae
 huius urbis in geminis illis et maximis castellis collocatum praesidium
 meum iamdudum ex alienigenis comparatum quod acropoleos est
 Byzantiorum tutissimum propugnaculum. itaque facile possim si ve-
 lim tribus eorum millibus haud inferiorem in Byzantium introducere
 barbarorum inventum et vos omnes omnino in maiorem trahere per-
 niciem quam quae Orestyadi contigit, quam funditus non everti. stare
 eam passus sum; quod quidem benignius feci quam Alexander ille
 Macedo, qui funditus evertit Thebas ut Graeciae montibus lumen im-
 poneret. equidem in memoriam fortunae muros urbis reliqui ob ci-
 vium fidem desertos. nec multum absuit quin aliis urbibus ne eadem
 facerent nuntiarem, ne in easdem inciderent calamitates. rex enim
 imperii cupiditate incitatus gubernacula reipublicae tenere nullo modo
 potest. ita locutus est et quod dixerat, fecit. per legatos enim Hyr-

σαι. ἐπίδοξον γὰρ ὑπάρχειν ἐσβάλλειν εἰς Θράκην στρατὸν Τριβαλῶν Παλαιολόγου τῷ βασιλεῖ συμμαχήσοντα. εἶναι δ' οὖν ἀναγκαῖον κατέφησι κατοῖνιν ξύν γε τῷ βαρβαρικῷ ἐπιόντα στρατῷ διὰ τῶν χρυσέων τε εἰσιῖναι πυλῶν εἰς Βυζάντιον εὐθύς καὶ πᾶσαν αὐτανδρον ἄρδην ἐκτροῦσαι τὴν πόλιν, ὥς εἰ μὴ γε ἐμέ, ἀλλ' οὖν μῆτ' αὐτὸν βασιλεύειν ἔτι, μῆτ' οἷς βασιλευσθαι τοῦ λοιποῦ χρεῶν εἶναι· καὶ οἷς δ' αὖ διαδρᾶναι τὸν κίνδυνον δῆπουθεν γένοιτο, καὶ τούτοις δ' εἶναι σοῖς ὑποχειρίοις."

10 Τούτων δ' οὕτω παρσκευασμένων, οὐ πολλὰς ἕστερον ἡμέραις ὀλίγους ὄντας ὁ Καντακουζηνὸς διὰ τῶν ἡμεροσκοπῶν μεμαθηκῶς καὶ μόλις ἐς τετρακισχιλίους τὸν ἀριθμὸν τοὺς γε εἰς ξυμμαχίαν ἰόντας Τριβαλῶν στρατιώτας Παλαιολόγου, μεταπέμπεται λάθρα ξύν γε σπουδῇ τὴν βαρβαρικὴν
15 τοῦ Ὑρκανοῦ δύναμιν ἐμπαράσκευόν τε καὶ μάλα τι εὐοπλον περὶ Λάμψακον ἐφεδρεύουσαν, ἄχρι καὶ ἐς δυοκαίδεκα χιλιάδας. οἱ δὲ καὶ τὸν Ἑλλήσποντον διαβάντες πρὶν αἰθέσθαι Τριβαλοὺς, ἅμα τῷ πλησίον ἐς Διδυμότειχον ἦκειν ἐπισπιήτουσιν ἐξυίφνης ἀόπλοις, πρὶν τὸν ἐκ τῆς ὁδοῦ μόχθον
20 γοῦν ἀποτινάξασθαι. καὶ τοὺς μὲν ἀπέκτειναν τοὺς δ' ἐζώ- f.105 v. γρησαν, καὶ ἅμα πᾶσαν ἐκεῖθεν ἤλασαν λείαν Ἰαπων τε καὶ ἀρμάτων πολυτελῶν εἰς Ἀσίαν ἀπονητί. τῶν γὰρ Θρακικῶν τόπων παντάπασιν οὐσιν ἀήθεσι τοῖς Τριβαλοῖς, καὶ ἅμα

cano barbaro clam denuntiat ut duo militum milia quam celerrime pararet. verisimile enim esse Triballorum exercitum Thraciam in-
surum, ut cum Palaeologo rege societatem iniret. necesse est igitur, inquit, me sequi cum barbarorum exercitu et Byzantium per aureas portas celeriter ingressum totam cum hominibus urbem extinguere. nec nisi ego imperabo, neque ille imperare, neque esse quibus impe-
ret, liceat in futurum.

Atque qui periculum effugerint, hi quoque in ditionem tuam redire cogentur. his ita comparatis non multis post annis Cantacuzenus a speculatoribus certior factus paucos in Palaeologi societatem venire Triballorum milites et vix quatuor milia, celeriter barbaros Hyrcani copias optime extractas atque armatas ad duodecim milia Lampsaci oppugnandae causa arcessit. qui Hellesponto ante superato quam animadverterunt Triballi, simulatque Didymoteicho appropinquant in inermes repente irruerunt priusquam viae molestiam sustulerant, alios occiderunt, alios vivos in captivitate duxerunt et omne inde praedam eorum curruumque eximiorum in Asiam facile traduxerunt. imperitis enim Thraciae regionum Triballis nec barbarorum irruendi

ἀπειρώως ἔχουσι τῶν βαρβαρικῶν ἐξαίφνης ἐφόδων, τοιαῦτα παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα ξυνεπεπτώκει παθεῖν, Διδυμοτείχου σταδίου οὐ μὲν ἀπέχουσιν ἢ τριάκοντα.

- Ταῦτα πᾶσαν Παλαιολόγῃ συνέτριψε κίνησιν λογισμῶν ἀκουσθέντα, καὶ πᾶσαν ἀφήρηται σώζουσαν προσδοκίαν. ἔτυχε 5 γὰρ ταῖς ἀστυγείτοσι τηρικαῦτα πόλει χρείας ἡσιτισσοῦν ἐνδιατρίβων ἄλλης ἔνεκα· τῇ δ' ὑστεραία εἰς Διδυμοτείχον ἐπανήκων νόσφ' τινὶ περιπίπτει διὰ τὴν λύπην. ἤς καὶ βραχὺ μετὰ μῆνα ῥαΐσας, ᾤχετο ἀπιῶν ἐς παράλιον πόλιν Αἶνον αὐτὴν καλουμένην. ἢ καὶ αὐτῇ μικρὸν ἐνδιατριφώς τινα 10 χρόνον, ἄπεισι κάκειθεν διαπόντιος ἐς Αἴημον τὴν νῆσον, ἐν τῇ ἔχων ξυμμῆξαι παραπλεύσας καὶ πατριάρχῃ τῇ τῆς Ἀλεξανδρείας, πρὸ βραχέος καὶ αὐτῷ καταπεπλευσῆσι ἐς Ἄθω τὸ ὄρος. Γρηγόριον δὲ καὶ τοῦτον ὁμωνύμως ἐκείνῃ φασὶ κεκλήσθαι τῷ πᾶν κοσμίως τοὺς πατριαρχικούς τῆς Ἀλεξαν- 15 δρείας οἴκας ἰθύναντι πρότερον, οὗ τῆς σοφῆς ὁμιλίας ἀπολελανθέναι καμῶι τετύχηκεν ἰκανῶς, ὅποτε τῆς πατρίδος ἔκδημος γεγρονῶς ἐγὼ περιήειν Αἴγυπτόν τε καὶ Ἀραβίαν, ὡς γέ 20 μοι καὶ πρότερον εἴρηται. ἐκείνου μέντοι μετὰ τινα τελευτήσαντος χρόνον τοῦτον ἐτυτυχῆκε τῷ θρόνου γενέσθαι διὰ 20 δόχον, νῦν δ' ἀπεσιτάθαι πρῶθειαν Ῥωμαίων κομίζοντα βασιλεὺς πρὸς τοῦ τῆς Αἴγυπτου καὶ Ἀραβίας ἡγεμόνος ἀπάσης. μετὰ μέντοι τὴν ἐκεῖθεν ἀκηκοῶς ἔξοδον τὰ Ῥωμαίων συγκεχῦσθαι πράγματα καὶ στασιάζειν ἐφ' ἑαυτὰ περὶ τῆς ἀρχῆς,

consuetudine cognita praeter ullam opinionem haec acciderunt Didymoteicho aberant non minus quam triginta stadia.

His auditis Palaeologi consiliorum ratio perturbata est et sublata omnis spes salutis. et in vicinis urbibus alius rei causa commotus postridie profecturus Didymoteichum ob tristitiam in morbum incidit. quo ut se levaret, post mensem in maritimam urbem Aenum nominatam abiit, ubi paululum moratus Lemnum insulam contendit eo certe consilio ut inter navigationem patriarcham Alexandrinum conveniret, qui quidem ipse brevi antea ad montem Atho navigaverat, quem Gregoriam ferunt nominatum, quo nomine usus est ille qui antea prudentissime patriarchica gubernacula Alexandriae tenuerat. cuius sapientissimo sermone mihi quoque frui contigit, quum patria remotus in Aegyptum et Arabiam, ut iam antea dixi, proficisceres. illo vero post ali quod tempus mortuo factum est, ut hic sede illa potiretur. nunc autem missus erat ab imperatore Aegypti et totius Arabiae ad legationem regi Romanorum deferendam. attamen inde quum esset profectus et in rebus Romanorum perturbationem et seditionem

διατριβὴν τινα κέρρικε δίδοναι δεῖν τῇ πλῆϊ μεταξὺ, μέχρις ἂν ἐναργέστερον γυνῆ ὀποτέρῃ δυοῖν μαχομένοιον τοῖν βασιλέοιιν ἐς τὰσφαλὲς περιήκει τὰ τῆς ἀρχῆς, ὡς μὴ ἀβέβαιόν τε καὶ ἀνεμιαζον τὸ τῆς προσβείας εἶη γιγνόμενον πέρας αὐτῆ. 5 πρόσεσχε μὲν οὖν Κύπρῳ πρῶτον ἐξ Αἰγύπτου, ἔπειτ' ἐς Κρήτην ἐκείθεν κατέπλευσε, πλείστον ἑκατέρωις ταῖς νήσοις χρόνον ἐνδιατριφῶς διὰ τὸ μήπω Ῥωμαίοις πεπαῦσθαι τὰς περὶ τῆς ἀρχῆς ἐριδας.

Κόροσ δ' ἤδη ὑποπιμπλαμένη τῆς ἐν θαλάττῃ διαίτης, 10 δέδοκται οἱ Ῥωμαίων ὄροις ἔγγιστα που γενομένη δυοῖν ἐνεκα βέλτιον εἶναι, ἐνὸς μὲν ἐν' ἐγγύθεν τὸ τῶν ὑποθέσεων ἔχει μᾶλλον κινδάνειν ἀπίσθηλον, ἑτέρου δ' ἐν' ὅπως ποτὲ πανσαμένης τῆς ἐριδος, καὶ δυοῖν ἐνὸς τινος βασιλέοιιν ἀθόρουβον ἑαυτῆ τὴν ἀρχὴν καταστήσαντος, αὐτίκα μάλα καὶ αὐτὸς ἐκ 15 τοῦ σχεδὸν τὴν προσβείαν περαίνοι. ἄρτι τείνον τοῦ πέρουσι τελευτῶντος θέρους ἄρας ἐκ Κρήτης πλήρουν ἦκεν ἰστίοις ἐς Ἄθω τὸ ὄρος, ἐν μεθορίῃ φάναι δυοῖν ἀρχαῖν, Τριβαλῶν f. 106r. δηλαδὴ καὶ Ῥωμαίων. ἔθεν ἀκούοντι πάλαι Παλαιολόγῳ 11 τῆ βασιλεῖ ὡς πανταχῆ καὶ νήσων καὶ ἡπείρων, καὶ ὅπῃ περ 20 ἂν τύχοιεν ἄποικοι Ῥωμαίων δισπαρμέντως τε καὶ κατὰ κόμας καὶ πόλεις ὑπ' ἄλλοφύλοις ἔδουσι δαιτωμένοι, τὸ τούτου μόνου καὶ ἥκιστα Καντακουζηνοῦ ταῖς δημοσίῃ σφίσι τελομένωνις ἰεραῖς ὑμνηδίαις συμπεριάγοιεν ὄνομα δι' εὐφῆμου τῆς μνήμης κατὰ τὸ πάλαι κρατήσαν ἔθος τῆ μητροπόλει τῶν

esse propter principatum audisset, navigationem differre constituit, donec plane intelligeret, utsi regum certantium imperium tutum ovenisset, ne sibi esset legationis vana atque irrita ratio. ex Aegypto igitur profectus ad Cyprum appulit, inde in Cretum navigavit, plurimum in utraque insula tempus commoratus quod nondum Romanorum de principatu contentiones finitae erant.

Defatigatus iam satietate vitae per mare transactae ad Romanorum montes proximo sibi accedendum duxit ex duabus causis, una ut e propinquo rerum gerendarum rationem veram intelligeret, altera ut finito aliquando certamine et altero rege in quietum regnum instituto celerrime e propinquo legationem perficeret. aestate igitur praeteriti anni finita a Creta profectus plenis velis ad montem Atho navigavit, ita ut inter duo esset et Romanorum et Triballorum imperia positus. ubi quum Palaeologus rex audisset in insulis et terris, quaecunquae noctae essent Romanorum colonias, quae per pagos atque oppida dispersae sub alienigenis populis degerent, ipsius nomen et minime Cantacuzeni carminibus publice canendis circumferri ad memoriae cele-

ὀρθοδόξων, δι' ἐφέσεως ἦν ὀμιλῆσαι καὶ τῷδε τάνδρῳ, καὶ τοῦτ' αὐτὸ μαθόντι πρῶτον ἔπειτ' ἐρέσθαι καὶ ὅτι βούλοιο οἱ τὰ τῆς πρεσβείας, καὶ πρὸς γε ὅσα τοῖς τοιοῦτοις ἔποιτ' ἄν. διὰ δὲ ταῦτά οἱ καὶ εἶναι συντεθειμένον ἀκήκου τὸν Ἄθω παραπλέοντι καὶ παρὰ τὸν τοιοῦτον ὁδοῦ πάρεργον ἄνδρα⁵ ἀφίχθαι.

19 Τούτων δ' οὕτω φερομένων ἤκει τις ἐκ Θεσσαλονίκης τὰ τε ἄλλα ἀγγέλλων, καὶ ὅτι βιαίως ἐκ πολλοῦ καὶ λίαν πικρῶς ἀπορραγῆναι μὲν κινδυνεύει τοῦ ζῆν Παλαμᾶς, οὐκ ἀπορρήγνυται δέ, ἀλλὰ κεῖται παρειμένος καὶ χεῖρω πάσχων¹⁰ μυριῶν θανάτων. ἐξωγκῶσθαι γὰρ αὐτῷ τὴν γαστέρα φασὶ ἐς τὸ πᾶν τι ὑπερβάλλον, καὶ ἅμα παρεῖσθαι χεῖρας καὶ πόδας, ὡς μικρὰ ἢ μηδὲν πλὴν τοῦ ἀναπνεῖν διαφέρειν τῶν λίθων εἰς τὸ ἀκίνητον. ἐκφραγέντων δ' αὐτῷ καὶ τῶν τῆς κοιλίας ἐντέρων, καὶ ἐς τὸ ἄνω ἐστραμμένων, διὰ τοῦ θώ-¹⁵ρακος αὐθις κατὰ παλίρροϊαν Εὐρίπου δίκην ἀναφέρειν ἐς τὸ στόμα καὶ ἀποπέμπειν ἐκεῖθεν ἀναγκαζομένην τὴν φύσιν τὸ τῆς γαστρὸς κοπρῶδες περιττώμα πᾶν, καὶ γίνεσθαι τέως ἀντὶ τῆς ἔδρας τῆ φύσει τὸ στόμα διακονούμενον ἐς τὰς τῆς γαστρὸς δυσώδεις κηλίδας. 20

18 Ὅρῳς, ὦ φίλτατε Ἀγαθάγγελε, πῶς ἄνωθεν ἡ θεία τάλαντεύει δίκη τὸ χρεῶν ἀπὶ τῷδε τάνδρῳ, εἶνα τὸ τῆς ἀφανοῦς ψυχῆς δυσώδες, ὡς εἶοικε, δῆλον κάκ τῆς αἰσθήσεως

brandae ritum eum, qui in orthodoxorum metropoli regnabat, potestus erat conveniendi hunc virum et quum primum audivit statim interrogandi eum et quae vellet legatio et quae praeterea quaereret. quam obrem constituisse eum audivi monte Atho praeter navigato ad virum illum ex itinere proficisci.

Quae quum ita essent, venit quidam ex Thessalia et alia referens et illud, iamdiu ne vehementer et valde acriter e vita eriperetur, in periculo versari Palamam; non quidem decessisse eum, sed fractis viribus iacere et ferre ipsa morte acerbiora. ventrem enim dicunt ad immensum fere accrevisse, ac simul manibus et pedibus debilitatum eum ita ut quod ad torpedinem pertinet paulum aut fere nihil a lapidibus nisi quod spiraret differret; visceribus reclusis et per thoracem repulsis ad instar Euripi aestum reciprocantis omnia ventris superfusa inde ad orem reduci naturae necessitate et podicis loco a supra orem adhiberi ad excipienda ventris excrementa.

Vides, carissime Agathangele, quomodo divina illa iustitia huic quoque homini sortem pependerit, ita ut animae quae adspici non

ἅπασι γένοιτο, καὶ δίκην τὸ ἀκόλαστον ἐκεῖνο καὶ βλάσφημον
 στόμα μετὰ τῆς γραφούσης παρὰ σοχοὶ χειρὸς ἐνταυθοῖ, πρὶν
 εἰς τὴν αἰθιδιον ἐκείνην ἀπενεχθῆναι κόλασιν, καὶ δῆλα καὶ
 τῶν ἐνθάδε προοιμίῶν τὰ τῶν μήπω δῆλων ἅπασι κακῶν
 5 ἐφόδια πρὸς δημόσιον φῶς καταστῆ τῷ βεβήλῳ τούτῳ μάλ-
 λον ἢ κατ' ἐκεῖνον τὸν τῆς μανίας ἐπώνυμον Ἄρειον, ὃς τῶν
 τῆς γαστρὸς ἀπορρήτων τὴν κένωσιν κάτω διὰ τῆς ἔδρας
 παρέπεμψεν. ἐκεῖνος γὰρ κατὰ φύσιν ἡμαρτηκῶς καὶ διὰ τῶν 14
 κατὰ φύσιν μορίων ἐνταῦθα τὴν δίκην ἔτισεν, οὗτος δ' ὑπερόρια
 10 πάσης φύσεώς τε καὶ ἐπιστήμης εἰς θεὸν βεβλασφημηκῶς τερα-
 τώδη τιὰ καὶ παρὰ φύσιν ὡς τὸ εἶδος καὶ μακροτέραν δί- f. 106 v.
 δωσι τὴν δίκην. ὑφειμένον μὲν γὰρ καὶ ἐκεῖνος τὸν υἱὸν καὶ
 λόγον εἰπὼν τοῦ θεοῦ καὶ τῶν ἀσωμάτων ἀγγέλων ὑπέρτερόν
 τε καὶ δημιουργόν, σωματικοῖς ὅμως ὄρατόν ὀφθαλμοῖς οὐ
 15 δεδύνηται φάναι. τὸν γὰρ ὑπὲρ τοὺς ἀγγέλους καὶ τῶν ἀγ-
 γέλων προαγωγέα, τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ψυχῶν τὸ ἔλαττον
 ἔχειν οὐκ εἶχε νοεῖν· φύσιν γὰρ εἶναι τοῖς ἀσωμάτοις ἕπα-
 σιν οἶδεν ἥκιστα πάντων σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς ὄρατὴν, πλὴν
 20 νείας σχηματίζει θεὸς κατὰ γὰρ τοὺς τῆς ἀπορρήτου προνοίας
 τρόπους, ὡς οἱ τε θεοὶ τῆς ἐκκλησίας πατέρες ἄνω καὶ κάτω
 διαορηθῆναι βοῶσι, καὶ ἡμεῖς ἀνωτέρω πολλαχῆ τε καὶ πολλα-
 κίς ἐκκεῖνοις ἐπόμενοι διεξήλθομεν. οὗτος δὲ μετὰ τοῦ ὑφει- 15

potest foeditas ut decet propalam in conspectum omnium veniret et
 propter impudentiam oris poenae onera sua cervice sustineret in terra
 antequam in aeternam illam poenam traderetur et ut inde tanquam e
 principis ea quae patefacta nondum omnibus calamitatum spectacula ante
 oculos essent huic homini magis proposita, quam Arei illius ab insania
 nominati qui alium per anum ciecit. ille enim qui corpore peccaverat,
 etiam corporis membris poenam dedit. hic vero quum supra naturam
 et rationem impia in deum scelera edidisset, mirabilem ut decebat et
 maximam poenam dedit. dixerat enim dei filium licet verbum sit et
 incorporeis angelis praestantior, tamen percipi oculis non posse. il-
 lum enim qui supra angelos collocatus esset et angelorum dux, par-
 ticulam quandam angelorum anima inferiorum habere non poterat cogi-
 tare. naturam esse iis omnibus quae corpora non haberent sciebat,
 at minime omnium oculis posse comprehendi, nisi descenditiae or-
 dine usus varias formas distinxisset deus ad immensae providentiae
 modos, ut divini ecclesiae patres hic illic distincte clamant et nos
 quoque multum ac saepius secuti illos locuti sumus. hic vero dixit
 praeter substratum sine corpore et existentia esse lucem, corporeis

μένου καὶ ἀσώματον αὐτὸ καὶ ἀνούσιον λέγων φῶς, σωματι-
 κοὺς ὀφθαλμοὺς εἶναι φησιν ὁρατὸν, πρᾶγμα μὴτε τῇ φύσει
 μὴτε τοῖς τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως λόγοις χωρεῖσθαι δυ-
 νάμενον. κάκενος μὲν καὶ κτίσμα φήσας ὁμοῦς ὁρατὸν οὐκ
 ἐτόλμησε φάναι, μὴτε τῆς φύσεως μεμνημένος μὴτε τῆς ἐπι-
 στήμης μηδαμῇ συγχωρούσης ἀσώματου κτίσματος οὐσίαν
 εἶναι ποτε φαινομένην σωματικοῦς ὀφθαλμοῦς. οὗτος δὲ καὶ
 ἄκτιστον λέγων, ὃ μᾶλλον ἐκείνου φεύγει τὴν ὄρασιν, ὁρατὸν
 ὃ πάντα ἄτοπος καὶ ἀμαθῆς ἀπεφήνατο· ὃ γὰρ ἄκτιστον, ἀόρα-
 τον, οὐ μὴν ὃ κτιστὸν . . . ὁρατὸν· κτίσμα γὰρ ὄντες καὶ ἄγγε-
 λοι καὶ ψυχαὶ καὶ τὰ γε τοιαῦτα ἤκισθ' ὁραῖσθαι τῇ φύσει
16 δύνανται. καὶ τό γε μείζον ὅτι καὶ ἀνούσιον ὃ ἀνόσιος ἐκείνο
 καθ' αὐτὸ προσεπιπῶν τὸ φῶς οὐ ξυνηκεν ὅτι μάλιστα πάν-
 των καὶ δι' αὐτὸ γε τουτί πρὸς τὸ μὴ εἶναι χωροῦν ἀόρα-
 τον εἶτι μάλιστα πάντων ἐστί. διὸ καὶ τὰ παρὰ φύσιν ἐκείνα **15**
 καὶ τερατώδη πεπονθῶς καὶ αὐτὸς ἐνταυθοῦ, βιαίως ἀναπόμ-
 πιμον ἀπορῆξι βιάζεται μὲν τὴν δυσώδη ψυχὴν εἰς τὴν
 βίαιον ἐκείνην καὶ ἀπέραντον κόλασιν, οὐκ ἀπορρηγνῶσι δὲ
 τοῦ θεοῦ προμηθοσμένου καὶ καιρὸν ἴσως αὐτῷ μετανοίας
 διδόντος, ὡς ἂν εἰ μὴ μέχρι νῦν, ἀλλὰ νῦν γοῶν ἡμιθανῆ **20**
 καὶ ἡμίτομον ὁρῶν ἑαυτὸν, μᾶλλον δὲ τῷ πλεονί τοῦ σώμα-
 τος μέρει βιαίως καὶ διὰ μάλα μακρῶν ἤδη τῶν χρόνων φηγ-
 νύμενον, καὶ ὃ ζῆ πρὸς αἰσχύνην ζῶντα, καὶ τὸν τῆς αὐτοῦ
 κακίας ἔλεγχον πᾶσι καταδήλον παρεχόμενον, ὃ ταλαίπωρος

vero oculis posse percipi. quae quidem res nec naturae neque intel-
 ligentiae rationibus cedere possit. ille etiam creaturam appellavit,
 sed conspici posse non ausus est dicere. nec naturae memor neque
 intelligentiae qua creaturae quae sine corpore est existentia nunquam
 apparet corporeis oculis. etiam creatum quod citius illo oculos fugit
 conspici posse ineptus omnino atque ignarus ille putavit. etenim
 quod non creatum est, non potest id conspici nec tamen quod crea-
 tum potest etiam conspici. creata enim quum sint angeli et animae
 et quae similia sunt, conspici tamen secundum naturam nullo modo
 possunt. et quod gravius est per se ipsum non esse lumen illud im-
 pius ille non animadvertit, illud ipsum quod ad non esse spectaret
 minime per se cerni posse. quamobrem etiam quum praeter naturam
 admirabilia illa ipsi accidissent vehementer coactus foedam animam
 ad gravem illam atque infinitam poenam emisit neque ullo auxilio a
 deo dato aut tempore poenitentiae exercendae, ut sic non ad hoc us-
 que tempus, nunc certe semimortuum et semisectam se videns et
 maiore corporis parte vehementer et per longum tempus fractam et

αἰσθῆτο πύσου χειμῶνος τὴν ἐκκλησίαν ἐμπέπληκεν. ὥς ἐκ 17
 τῶν τελευταίων ἐμφάσεων καὶ συμβόλων ἔχειν ἅπαντά τινα
 τεκμαίρεσθαι ἤδη τῆς τε ἀσεβείας ἐκατέρου τὸ ὑπερβάλλον
 ἧς ἀνὰ μέρος ἐκάτερος ἐκατέρῳ κοινοωνήκεσαν ἐνταυθοί, καὶ
 5 ἅμα τῆς τεταμιευμένης ἐκατέρῳ φλογὸς ἐς τὸ μέλλον, ἢ κατὰ f. 107 r.
 τὸ ἀνάλογον ἐκατέροις ἐκεῖ τεθησαύριται. Ἀρεῖφ μὲν γὰρ
 ἢ τῆς ἐνταῦθα κολάσεως ἐνδείξεις πλέον εἶχε τοῦ κολάζοντος
 τὸ φειδόμενον, Παλαμᾶ δὲ πλέον τοῦ φειδομένου μακρῶ τὸ
 κολάζον. τῷ μὲν γὰρ ἢ τῶν σπλάγχμων κένωσις φθάσασα
 10 τὴν τοῦ δράματος αἰσθησὶν ἄπρακτα μένειν τὰ τῆς ὀδύνης
 ἀπεπράχει βέλη, πρὸς τέως ἀναισθητοῦν ἐρειδόμενα σῶμα·
 τῷ δ' ἢ μετ' αἰσχύνης δριμύτης ἐκείνων τῶν πόνων, εἰς ὁμό-
 νοιαν τοῖς Ἰουδα κερνώσα παθήμασιν, ἐπ' ἴσης ἐκείνῳ καὶ
 τὴν τῶν μελλόντων αἰώνιων δειῶν προεζωγράφησεν ἔνωσιν.
 15 ὡς εἰκάζειν εἶναι ἐντεῦθεν, μᾶλλον δ' οὐκ εἰκάζειν ἀλλ' εἰδέ-
 ναι, μακρῶ τινὶ μείζω τεταμιεῦσθαι Παλαμᾶ τὴν κολάσασθαι
 ἔκτισιν ἢ κατὰ τὸν δυσσεβῆ τῆς μανίας ἐκείνον ἐπώνυμον
 Ἄρειον.

Εὖ λέγεις. ἄρτι δὲ τὰς ἡρινὰς τοῦ ἡλίου τροπὰς πα- 18
 20 ραλλάττοντος καὶ τοῦ Καντακουζηνοῦ τῇ Ὀρεστιάδι ἐνδιατρι-
 βοντος ἔτι, αἰφνίδιον ὁ Παλαιολόγος ἐπιφαίνεται περιπλέων τὸν
 περὶ τὸ Βυζάντιον πορθμὸν λέμβοις ὁμοῦ καὶ μονήρεσι καὶ
 διήρσειν ὀκτωκαίδεκα καὶ τριήρει μιᾷ· ὃ καὶ μακρὰν τῷ Καν-

dedecori esse, quae viva essent et impietatis suae opprobrium omni-
 bus propalam editum miserrimus ille intelligeret, quantis ecclesiam
 aerumnis implicaverit. nam ex proximis indiciis et signis poterat
 quisque consequi immensam utriusque impietatem, atque ignis utrique
 ibidem cumula us in futurum quoque utrique attributus erit. Arei
 enim poenu mundana plus lenitatis habebat Palmae autem poena a
 lenitate multum absfuit. illi enim intestinorum deiectio ante facta
 quam rem sensit, leves atque infirmos reddidit dolores qui sensu sub-
 lato corpus frustra affligebant. huic vero acerbitas laborum cum tur-
 pitudine coniuncta ad similitudinem miseriarum ludaeorum aeterna illa
 in futuro supplicia depinxit. unde concludi potest, immo sciri, multo
 graviolem Palmae poenam esse praescriptam, quam Areo illi impio
 ab insania ita nominato.

Bene narras; peractis enim vernis solstitiis dum Cantacuzenus
 Orestidae commoratur, subito Palaeologus venit ad Byzantinum ostium
 navibus appulsis uniremibus et diremibus duodeviginti et triremi una.
 quae res magnam Cantacuzeni militibus terrorem iniecit. in spe enim

τακουζηνου τὴν δειλίαν ἐνεποίησε μέρει. ἤκε γὰρ ἐλπίας, ὡς
 φασί, ῥάδιαν αὐτῷ τὴν εἰς Βυζάντιον εἴσοδον ἔσοθαι πρὸς
 τινῶν κρύφα διαμνησασμένων αὐτῷ πρὸ βραχέος τὸ τοῦ συν-
 θήματος δρᾶμα. ἐπεὶ δ' ἡ βασιλὶς Εἰρήνη διανέστη τε πα-
 ραχρῆμα καὶ δραστικώτερον ἢ κατὰ γυναικίαν φύσιν δια-
 νοησαμένη τὰς πανταχόθεν ὑποπτευομένας εἰσόδους τάχιστα
 ἡσφαλίσατό τε καὶ τῶν ὑποπτευομένων ἔτι προσώπων ἐντὸς
 Βυζαντίου τὰς δρᾶμας ἀνέστειλε πάνν ταχειαῖς χερσίν, ἄπρακ-
 19 τον αὐτὸν ἐν τρισὶν ἡμέραις ἀπελθεῖν ἐπεπράχει. δέκα με-
 ταξὺ παρηλθον ἡμέραι, καὶ ἄρας ὁ Καντακουζηνὸς ἐξ Ὅρε- 10
 στιάδος ἤκεν εἰς Βυζάντιον διὰ ταῦτα. καὶ ὑποπτον ἔχων
 ἐκ πολλοῦ τὸν πατριάρχην πολλῶν τε ἄλλων ἔνεκα καὶ τῆς
 πρὸς Παλαιολόγον μάλιστα φιλίας καὶ δημοφροσύνης, σοφὸν
 εἶναι οἱ νενόμεσται πείραν καὶ νῦν εἰληφέναι τῆς γνώμης
 αὐτοῦ. πέμψας οὖν ἤρετο εἰ χρὴ ταῖς τῶν στρατιωτῶν καὶ 15
 τῶν ἄλλως ἐχόντων συγκλητικῶν εἴξαντα βίαις τὴν τε ἀνα-
 γόρευσιν τοῦ νιέως ἐνδοῦναι Ματθαίου γενέσθαι, καὶ ἅμα
 τῷ τοῦ γάμβρου Παλαιολόγου ἀμνημοσύνην. ὃ δ' οὐδ' ἄκροισ
 ἠνέσχετο δέξασθαι τοῖς ὡαίν, ἀλλὰ τραχυτέροις τε ἀπεώσατο
 λόγοις, καὶ ἅμα ἐς τὴν ὑστεραίαν τοῦ πατριαρχείου ἐξίστα- 20
 ται· καὶ αὐτὸς μὲν ἐν τῇ τοῦ Ἀθανασίου καταλύει μονῆ,
 f. 107 v. τὰ δὲ σκευοφόρα ἐς τὴν τοῦ ἁγίου Μάμαντος ἀπεφορτίζοντο
 μονήν, ἣν πρὸ τετάρων ἐνιαυτῶν σφειρερίζεται. βραχὺς ἐκεῖ-
 θεν ἐρρῶν χρόνος, καὶ Ματθαῖος ὁ τοῦ Καντακουζηνου υἱὸς

festus ille fuisse fore ut facile Byzantium introiret clam acceptis brevi
 de rerum conditione nuntiis. Ireneo autem regina quum subito se ere-
 xisset et animo acriore quam quo mulieres solent, rerum gerendarum
 consilium cepisset, lubricis ubique viis quam celerrime munitis et in
 periculosis Byzantii propugnaculis copiarum multitudine collocata,
 tribus post diebus eum infectis rebus abire coegit. decem interea
 praeterlapsis diebus Cantacuzenus Orestidae relicta Byzantium et eam
 causam itinere contendit. et quum in suspicione patriarcham haberet
 cum ob alias causas tum potissimum ob amicitiam qua propenderet in
 Palaeologum, prudentissime sibi visus est experiendo esse eius in se
 voluntatem intellecturus. misit igitur qui ex eo quaerent num mi-
 litum et senatorum viribus cedens persuaderet, ut Matthaëus rex de-
 clararetur et Palaeologo socero ignosceretur. quae ille quum moleste
 ferre videretur et asperrimis verbis reiceret, ex patriarcha sede
 eiectus est postridie. ipse apud Athanasium divertit, suppellex autem
 in St. Mamantis mansionem transportata est, quam ante quatuor annos
 sibi emerat. brevi inde tempore praeterlapsa, Matthaëus Cantacuzeni

ἐπ' ἀσπίδος βασιλεὺς ἐν παλατίῳ Ῥωμαίων ἀναγορευέται. καὶ τὸ ἄαρ ἐν τούτοις ἐτελεύτα.

Τοῦ δὲ θέρους ἤδη μεσοῦντος πολλή τις ἑκατέρωθεν αὐ-
 5 θις συνεκροτήθη σπουδὴ τοῖς Λατίνοις πρὸς διαποντίων πο-
 λέμων παρασκευάς. οἱ μὲν γὰρ Κατελάνοι ἐκ τε οἰκείων
 χρημάτων καὶ ὧν τηρικαῖτα Βενετικοὶ χαρίζονται σφίσι τε-
 ταράκοντα τριῆρεις ὀπλιζουσιν. εἰώθεσαν γὰρ ἐκ πολλοῦ
 Βενετικοὶ δι' ὀλιγανδρίαν περὶ χρημάτων ἅπαν ἐνδείκνυσθαι
 σπούδασμα συλλογῆν, ὧν ἕνεκα καὶ πολλὰ τῶν εὐτελεστέρων
 10 ἀδικημάτων ἐκοντὶ παρατρέχουσι τε καὶ φέρουσιν ὑπομένον-
 τες ἐκ τε ὁμοφύλων καὶ ἄλλοφύλων γενῶν ὑπὲρ γε τοῦ μὴ
 πρὸς δημοσίας καὶ ὑπαιθρίους ῥυῆναι μάχας, μηδὲ πρόφασιν
 παρσιδῦναι τινα συγκεχωρηκέναι μεταξὺ διακόπτονσαν τῆν
 τῶν ἐξ ἐμπορίας παντοδαπῆς ἐτησίων κερδῶν συλλογῆν. καὶ
 15 οὕτως αἰεὶ τοῦλαττον συγχωροῦντες καρποῦνται τὸ μείζον,
 ὡς γένος εἶναι Λατίνων σχεδὸν οὐδὲν ὃ τοσαύτην ἔχει χρη-
 μάτων ἐντεῦθεν δαψίλειαν. ὅταν δ' εἰς ἐμφανῆ βιασθέντες
 ὀφθενοῦν καταστῶσι τῆν μάχην, εὐθύς ἀφειδούση χειρὶ χρη-
 μάτων παμπόλλων ὠνοῦνται τὰς τῶν ἀστυγειτόνων τοῖς ἀντι-
 20 πάλοις γνώμας καὶ ὅσοι περιόικοι, καὶ ῥᾶσθ' οὕτωςὶ πρὸς
 συμμαχίαν μεθέλκουσιν ἑαυτῶν ὁπόσους τε καὶ οἶους ἂν
 ἐθέλοιεν. καὶ οὕτω μεγίσταις ἢ κατὰ πάντας ἄλλους τῶν νῦν
 δυνάμεσιν ναυστολοῦντες κατατροποῦνται τοὺς ἐναντίους. τὸν
 δὴ τοιοῦτον καὶ νῦν τρόπον ἠκείωσαντο μὲν Ῥωμαίους ἔχον-

Alius de scuto rex declaratus est in Romanorum palatio. et verum tempus his rebus absumtum est.

Etestate iam media ab utraque parte reconciliata est Latinorum ad paranda bella navalia contentio. Catelani enim ex eius opibus et quas Veneti praebent quadraginta sibi triremes instruunt. consueverant enim Veneti iamdudum ob hominum inopiam omne studium in colligendis opibus ponere. quamobrem etiam multas et gravissimas ab suis et peregrinis gentibus illatas iniurias negligunt et facile ferunt, ne in bella aut domestica aut externa traherentur neque causae implicarentur quae uberrima totius anni tributa perderet. itaque hostibus suis vi quidem inferiores, fructu autem superiores, sunt. neque ulla est Latinorum gens, cui tanta sit pecuniarum multitudo. sin vero vi quadam plane coguntur armis contendere, celeriter larga pecuniarum copia animos eorum qui proximi hostibus et quicumque circa eos colunt, sibi conciliant. quo omnes ad societatem suam quotcumque et quoscunque volunt facile trahunt. itaque maximis praeter ceteros omnes populos copiis instructi in fugam hostes convertunt. tali

τας καὶ αὐτοὺς ἰδίαις προφάσεις τῆς μάχης κατὰ Γεννουιτῶν, ὡς ἐν τοῖς ἀνωτέρω βίβλοις ἡμῖν πολλάκις τε καὶ πολυτρόπως εἴρηται, φηκείωσαντο δὲ Κατελάνους ἔχοντας καὶ αὐτοὺς ἰδίαις ὁμοίως τῆς μάχης προφάσεις κατὰ Γεννουιτῶν, ὡς εἰρήσεται. 5

¶ Νῆσος γάρ ἐστι μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος καλουμένη Σαρδῶ, παρὰ τὸ Τυρρηρικὸν ἀνειμένη πέλαγος, ὅρη μὲν πλουτοῦσα μακρὰ καὶ ἄμα ποταμοὺς ἄρδομένη παντοίοις, πόλεσι δὲ καὶ κώμαις εὐθνηνομένη πολλαῖς, ὁπόσαι τε μεσόγειοι καὶ ὁπόσαι παράλιοι· ἀκταὶ τε αὐτὴν καὶ λιμένες περιχορεύουσι 10 καὶ κόλποι πολυειδεῖς. αὕτη πολὺν τινα χρόνον ὑπὸ Κατελάνοις ἐτέλεσέ τε καὶ ἤδη τῷ πλείονι μέρει τελεῖ. νῦν δ' ὀλίγη πρότερον ἄλλοις λαθραίοις φρούρια δύο κατέσχον οἱ Γεννουῖται αὐτόθι, πρὶν αἰσθῆσθαι τοὺς ἐγγχωρίους. τοῦτο 15
f. 108 r. Κατελάνοις γνωσθὲν οὔτε φορητὸν καὶ κομιδῇ γενόμεναι βαρῦ. διὸ καὶ οὕτω δυσμενῶς πρὸς ἐκείνους διαχειμένους, πρὸς τὴν ἑαυτῶν ἐτοιμίαις συμμαχίαν ἐνέτυχον σφίσι οἱ Βενετικοὶ κατὰ τὸ μάλα τι καίριον.

¶ Καπειδὴ περ, ὡς ἔφημεν, τετταράκοντα τριήρεις τοῖς Κατελάνοις δυνάμεως ἀπίσης ὀπλιτικῆς πεπληρῶνται, τῶν 20 βελτίσιτων ἔδοξε διαβᾶσι πρότερον ἐκεῖνα σφίσι αὐτοῖς εἰς ἐφόδον τὰ φρούρια περιποιήσασθαι, ἅπερ ἐν Σαρδοῖ τῇ νήσῳ πρὸς τῶν Γεννουιτῶν, ὡς εἰρήκειμεν, ἐζημίωνται. τού-

modo nunc quoque in suas partes traxerant Romanos, qui ipsi suas belli contra Genuenses causas habebant, quod in superioribus libris saepenumero laudavi, et Catelanos qui ipsi quoque suas causas belli in Genuenses habebant ut postea dicitur.

Est enim insula magna atque incolis frequens quae Sardinia appellatur ad mare Tyrrhenium situ. abundat montibus altis et variis fluviis alluitur. pagi et oppida quaecunque media terra aut ad mare sita sunt optime constituta. orae et lacus et portus circumiacent. ipsa per longum tempus a Catelanis tenebatur et nunc quoque maiorem partem tenetur. paulo antea fraudibus occultis duo ibi castella ceperant Genuenses, antequam incolae animadverterunt. quae res Catelanis cognita gravis certe nec ferenda omnino visa est. quo circa quum infestis erga illos animis essent, in societatem Veneti peropportune obvenerunt.

Postquam ut iam dixi quadraginta triremium copia confecta est, optimum illis visum est, copiis eo traiectis statim capere castella quae in Sardinia insula a Genuensibus ut diximus violabantur. quae quum fierent, quinque et sexaginta triremibus in portu domestico po-

των δ' οὕτω γινομένων καὶ ὁ Γεννουϊτικὸς στόλος, πέντε καὶ
 ἐξήκοντα τριήρσαι τὸ οἰκεῖον πληρῶν ἐπίνειον, τὸν ἐπίπλου
 ἐκαραδόκει τῶν πολεμίων. ἐπεὶ δ' ἠκηκόει τούτους ἐς τὴν
 Σαρδῶ καταπεπλευκέναι, πέμπουσιν ἐς κατασκοπὴν ταχυναυ-
 5 τοῦσαν μίαν τριήρη· κάπειδὴ τάχιστα ἐπαῆνκε τεσσαράκοντα
 μόνας ἀπαγγέλλουσα τὰς τῶν ἐναντίων εἶναι τριήρεις (τὰς
 γὰρ τῶν Βενετικῶν τριάκοντα οὕτω τεθέσται, πρὸς τινὶ κόλπῳ
 τὴν ἐφεδρείαν ἐγγύς που τελούσας ἐτέρῳ, ὃν ὁ Νικόλαος ἤρχε
 Πισσαῖος), ἄφαντες μετὰ πολλῆς τῆς ὀφρέος καὶ σεσσημέ-
 10 νου τοῦ ἠθους καὶ τοῦ φρονήματος, εὐθὺ τῶν πολεμίων ἐχώ-
 ρουν πολλοὶ πρὸς ὀλίγους. ἀλλὰ πρὶν ἀφικέσθαι, λαθὼν
 ἐκεῖνος ὁ τοῦ Βενετικοῦ στόλου ναύαρχος ἐφθῆ μὲν προσιλη-
 φῶς ἡμέρῃ τὸν Γεννουϊτικὸν στόλον, καταίρων τε ἐς τὸ Σαρδῶν
 καὶ αὐτὸς ἐπίνειον ἐκεῖνο, καὶ ξυμμικνὸς τοῖς Κατελάνοις σὺν αἷς
 15 εἰρήκειμεν τριάκοντα τριήρσαι μεγάλαις τε καὶ μάλα γε λαμπ-
 ραῖς καὶ πολλοῖς τοῖς ὄπλοις βριθούσαις. κάπειδὴπερ εἰς τὴν
 ὑστεραίαν ἐπιόντες οἱ Γεννουῖται ἐβδομήκοντα παρὰ πᾶσαν
 ἐθέασαντο προσδοκίαν τὰς τῶν ἐναντίων τριήρεις, ἐς πολλὴν
 ἐνέπιπτον ἤδη δειλίαν. καὶ πόρρωθεν ἐν μέσῳ πειλάγει βρα-
 20 χύ τι ἀνεκωχέουσιντες, ὅπως ἂν διάθοιτο τὴν ναυμαχίαν
 ἐσκοποῦντο καθ' ἑαυτούς. καὶ ἔδρων τὰ δεδογμένα εὐθύς.
 δεσμοῦσι μὲν γὰρ σειρᾶς δίκην ἀλλήλαις ἀλλήλας τὰς πλείους
 αὐτῶν τριήρεις ὑπὲρ τοῦ μὴ τῇ διεχείῃ καὶ τῷ σκεδασμῷ
 διδόναι πάροδον ταῖς πολεμίαις ναυσι, μηδ' ἔχειν ἐκ τοῦ
 ἐλάστου φηγομαχεῖν τοὺς οἰκείους· ἐξαιροῦσι δ' αὐτῶν ἐρε-

sitis, Genuensium classis hostium classem exspectabat. quum vero
 auditum esset illos ad Sardiniam proficisci navibus, triremem unam
 miserunt, quae cursu concitato circumspiceret hostes. haec celeriter
 reversa quadraginta tantum triremes esse nuntiavit. Venetorum enim
 triginta triremibus quibus Nicolaus Pisanus praecerat nondum in aciem
 eductis, sed ad sinum quendam e propinquo collocatis ut insidias strue-
 rent, ipsi insolenti et superbo animo hostibus paucis multi ceaserunt.
 sed Venetorum classis imperator uno die cepit Genuensium classem
 antequam ille advenit. deinde ipse in Sardinium tendit portum et se
 coniunxit cum Catelanis quorum ut diximus triginta triremes magnae
 erant atque amplae et armorum multitudine refertae. ac Genuenses
 quum postridie ingressi hostium triremes septuaginta praeter omnem
 opinionem conspexissent magnus terror invasit et procul alto mari
 consistenter paululum circumspiciebant, quomodo pugnam navalem dis-
 ponerent et quae videbantur statim faciebant. constringebant enim
 tanquam vinculo inter se plerasque triremes suas, ne distantiae earum

τικῶν ἐκ μέσων ἐνίας καθέδρας, ἵν' ὡς ἐν ἐπιπέδῳ τὴν μάχην ποιῶνται καὶ ἀκωλύτους τὰς τε ἐξελάσεις καὶ ἐπελάσεις καὶ τὰς παρόδους ἔχωσιν.

25 Ἐν τούτοις δ' ἀσχολουμένων αὐτῶν θόρυβος ἐξ ἀπο-
 f. 108 v. γείων πνευμαίων ἐξαίφνης ἐγείρεται, τοὺς μὲν Κατελάνους ἅμα 5
 καὶ Βενετικοὺς ἀπὸ πρυμνης, τοὺς δὲ Γεννουίταις οὖσι πελαγίοις ἀντίπρωρος. καὶ μὲν δὴ λοιπὸν τὰ τῶν ἐκεῖσε τη-
 καῦτα καταχθεισῶν ὀθενδήποτε μεγάλων τεττάρων ὀλκάδων
 ἰοτία πετάσαντες οἱ τε Κατελάνοι καὶ Βενετικοὶ τοὺς πολε-
 μίοις ἔχώρουν ὁμόσε, ἐξ οὐρίας ποιοῦντας τὸν πλοῦν· εἶπετο 10
 δ' ὁμοῦ καὶ ὁ στόλος ἅπας, τοὺς πολεμικοὺς ὄργανοις τερπό-
 μνοι καὶ τὰς τῶν ὀπλομάχων ψυχὰς πρὸς τὸ ἀκμαιότερον
 ἐρεθίζοντες. ὕθεν τὰς μὲν εὐθύς ἐς βυθὸν κατέδυσαν ὥσπερ
 καταπατηθείσας ὑπὸ τῶν ὀλκάδων, τὰς δ' ἐζώγησαν. καὶ
 οὕτως ἐν βραχεῖ τρόπαιον σχεδὸν ἀναίμακτον ἔσχον, ὑπέριε- 15
 ροι παντάπασιν τοῦ Γεννουϊτικοῦ γεγόμενοι στόλου παντός,
 πλὴν ὅσαι φυγάδες ἐφθησαν γεγόνυται ταχυναυτοῦσαι τριή-
 ρεις ὀκτωκαίδεκα. καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον,
 καὶ τὸ θέρος ἐν τούτοις ἐτέλεῦτα.

26 Καὶ μὲν δὴ ἐς τοῦτο κατενεχθέντων τύχης τῶν κατὰ 20
 Γέννουαν πραγμάτων, καὶ μηδὲν ἔτι τῶν ταύτην οἰκούντων
 ἐνοπλον ἔργον δρῶν δυναμένων, ἄρδην ἀπάντων σχεδόν, ὡς
 εἴρηται, ἐφθαρμένων ἤδη καὶ ἄπλων καὶ ἀνδρῶν ὀπλομάχων

atque intervalla viam hostibus praeberent nec haberent sui unde facile pugnam effugerent. porro ex mediis remis sedes nonnullas auferunt, ut tanquam in terra proelium conserant et facile exire et adire et praeterire possint.

His rebus quum occupati essent motus terrestrium ventorum repente exortus est, qui Catelanis quidem et Venetis ad puppim erant, Genuensibus autem qui in ulto erant adversi. iam vero quum quatuor naves magnae essent atque onustae velis datis Catelani et Veneti hostibus cesserunt vento secundo navigantes; secuta est tota classis rebus bellicis instructa armatorum animis vehementer excitatis. ex his aliae in profundum mare demersae sunt navibus ductoriis oppressae, aliae captae. itaque brevi tempore nulla fere caede facta victoriam deportarunt, superata Genuensium classe plane tota exceptis quadraginta triremibus, quae celeri fuga illapsae erant. haec cum finem habebant et aestas his rebus finita est.

Iam vero Genuensium res quum ad hanc fortunae conditionem deiectae essent, nec amplius cives rem militarem ornare possent, plane omissis fere omnibus armis, militibus, victu, metuebant ne ho-

καὶ ὅσα τῶν ἐδωδύμων, καὶ δείσαντες μὴ τοὺς πολεμίους ἐκ τοῦ ῥήστου καταστάντες ἀλώσιμοι τὸν ἐπάραιτόν τε καὶ αἰσχιστόν οἱ περιλειφθέντες ὀφλήσωσιν ὀλεθρον αὐταῖς γυναιξὶ καὶ παισὶ καὶ πόλει τῇ πάσῃ, κατ' ἀλλήλων τε ἐστασίασαν, δια-
 5 φόρων καὶ ποικίλων αὐτοῖς βουλευμάτων ἀναφυνέντων καὶ σφόδρα ἀσυμφώνων ἀλλήλοις, καὶ ἅμα πάντα ἀνέτρεψαν ἐν βραχεὶ τὰ πάλαι τῆς πολιτείας ἑαυτῶν νόμιμα, τοὺς ἀστυ-
 γείτοσιν ἑαυτοὺς ἕκοντι παραδόντες ὑποχειρίους, τοῦ μαιζονοῦ κακοῦ τὸ κουφότερον ἀνθελόμενοι. ἀστυγείτονας δὲ φημι οἱ
 10 τὰς ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτῶν κατοικοῦντες ὑψιστὴ ὄρη τῶν Ἄλπεων καὶ ἠπειρωτικὸν αἰεὶ διάγοντες βίον, πάλαι πολὺν τινα χρόνον μαχίμως σφίσι διέκειντο καὶ ἐπολέμουν καὶ ἐληΐζοντο καθ' ἃς ἐβούλοντο ὄρας αὐτοὺς αὐτοί. Μεδιόλανα δ' αὐτοῖς ἢ τοῦ ῥηγὸς ἐστὶ κατοικία, πόλις ἀρχαία τε καὶ δυ-
 15 σάλωτος πολεμίους. ὃ δὲ μάλιστα πάντων φοβερὸν τοὺς πέριξ τὸ ἔθνος τοῦτο ποιεῖ, καὶ τὸν τούτου ῥῆγμα μᾶλα τε δυσαντίβλεπτον καὶ ἀκαταγώνιστον, ὅτι ὁ τόπος ὄρεισι σχεδὸν πανταχόθεν ὑψηλοῖς καὶ δυσβάτοις τετειχισμένος ὑπὸ τῆς φύσεως ἄβατον ὥς τὰ πολλὰ πολεμίους τὸν πλεῖστον χρόνον τε-
 20 τήρηκεν ἑαυτὸν, ὀλίγαις δυνάμεσι χρώμενος. ὃ γὰρ τοὺς l. 109r. ἄλλοις ἵππος τε μυρία καὶ στρατὸς παμπληθῆς μόλις ἀρκεῖ πρὸς ἀντιπύλων ἀνασβήσεις, τούτοις ῥαδίως ὀλίγη δύναμις ἀρκεῖ διὰ τὴν τῶν πέριξ ὄρων φυσικὴν συμμαχίαν.

Τὸ δὲ τοιοῦτον ἔθνος τὴν τῶν γειτόνων Γεννουιτῶν

stium facile captivi redditi in nefandam ac turpem perniciem incidere-
 rent. atque una cum mulieribus et liberis et tota civitate seditionem
 faciebant utpote exortis diversis et variis consiliis et inter se valde
 discrepantibus, cunctaque reipublicae antiquitas instituta brevi tem-
 pore sustulerunt. in finitimorum vero sese potestatem tradendo e
 malis minimum elegerunt. finitimos enim qui altissimos Alpium mon-
 tes incolunt et terrenam semper vitam agunt, olim per longum tem-
 pus hostilem in modum eos vexabant et praedabantur quocumque vo-
 lebant anni tempore. Mediolanensis est regis colonia, urbs vetus,
 difficilis hostibus ad oppugnandum. et, quod maxime timendam hanc
 gentem populis qui circa colunt reddit, regem eius horrendum atque
 invictum, locus montibus fere undique altis atque inviis a natura mun-
 nitus plerumque sese ipse ab hostibus defendit. nam aliis gentibus
 vis equitum innumerabilis et maximus exercitus vix abarceat hostium,
 his vero parva facile copia, quum mortes circa siti naturalem quan-
 dam ad defendendum societatem inter se habeant.

Haec igitur gens Genuensium finitimorum quum suspicaretur

ύφορώμενον ὄφρὸν καὶ κακότροπον εἰς ἐπιβουλὰς περιόριαν
καὶ πρὸς παρασπονδήσεις σφόδρα ἐπιρρηπές, ἔργον ἐπιμελὲς
ἐποιεῖτο σφᾶς ταπεινοῦν τὸν ἐνόητα τρόπον αἰεί. νῦν δὲ καὶ
καιροῦ λαβόμενον ἐνσπόνθους ὑποχειρίους ποιεῖται ἑαδίως.
καὶ μὲν δὴ καὶ ἐς τὴν πόλιν Γέννουαν εἰσιῶν καὶ ἀναμφισ-
βήτητος ἄρχων αὐτῆς ἀναγορευθεὶς, τὰ πλείω μέρη καθέτελε
τῶν κύκλω τειχῶν καὶ πύργων, μὴ καιροφυλακήσαντας ἴσως
ὀψέ, τὸν εἰωθότα τρόπον σφίσιν αἰεί, κἀνταῦθα νεωτερίσασιν
οἱ ταύτης οἰκήτορες.

29 Καὶ ταῦτα μὲν τῆδὲ πη ἔσχε, καὶ ἐς τοιοῦτον ἔληξε 10
πέρας ὁ τῆς Γεννουιτικῆς ὄφρῦος ἄτοπος ὄγκος, καὶ ἡ θεοθεν
ἠκολούθησεν ἀμοιβὴ τῶν ἀδίκων ἔργων ἐκείνων ὧν τε κατὰ
Ῥωμαίων ἤρξαν τε καὶ κατεπράξαντο καὶ οἷς ἐτέροις προσε-
δέχθησαν ὁμοίως ἅπασιν, ὄρκους ἅπαντας θεῖους κατόπιν
ῥίψαντες, καὶ μήτε θεῖαν νέμεσιν θέμενοι πρὸ σφραγμαῶν 15
μῆτ' ἀνθρώπων αἰδῶ. ὄνειροπολήσαντες γὰρ ἀπάσης θαλάσ-
σης συλλήβδην ἡγεμονίαν ἄνωθεν ἐκ Ταναΐδος καὶ Μαιώσι-
δος ἄχρι Γαδείρων καὶ Ἡρακλείων σιτηλῶν, καὶ αὐτῆς ἐξε-
πεπτώκεσαν ἐν βραχεὶ τῆς πατρίδος· καὶ τὸ κοινὸν ἀδίκως
ἰδιοποιούμενοι, ἔλαθον καὶ τὸ ἴδιον ἐνδίκως τὴν ταχίστην 20
ἀπολωλεκότες. τοῦτ' ἐκείνο τὸ τῆς παροιμίας ἀντικρυς, ἧ
κάμηλος ἐπιθυμήσασα κεράτων καὶ τὰ ὠτα προσσπῶλεσε.
μακρόθυμος μὲν γὰρ ὁ θεός, ἀλλὰ καὶ δίκαιος. καὶ δίδωσι
μὲν καιρὸν μετανοίας τοῖς ἀμαρτάνουσιν ἐς τοὺς τῆς δίκης

superbiam ac mentem ad perfidiam atque insidias valde inclinatam
magnopere eorum animos labefacture studebat. hac occasione accepta
deditos facile in societatem coegerunt. atque Genuam urbem quum
ingressi essent et nullo resistente rerum potiti, multas murorum et
propugnaculorum partes ceperunt ne forsitan oportum in futuro tem-
pore occupato animum quo semper nunc quoque redintegrarent.

His ita factis Genuensiam intolerabile insolentiae onus plane
abiectionum est. et profecto deus illis irrogavit poenas iniuriarum,
quibus Romanos afflixerat quaeque ab aliis similiter omnibus gen-
tibus exspectabant. neglectis enim omnibus divinis legibus nec di-
vinam ultionem spectant nec verecundiam in homines. nam quum
totius maris dominatum inde a Tanaide et Macotide usque ad Gades et
Herculis columnas tanquam in somniis videre sibi viderentur, ex ipsa
patria eiectione brevi sunt, et quum rempublicam iniuria suam facerent,
rempublicam nec iniuria colorrimo amiserunt. hoc est illius proverbii
argumentum: camelus qui cornua vult, aures quoque amittit. mis-
ericors enim deus est, ut etiam iustus et tempus poenitiae dat pecca-

θρόνους· ἂν δὲ καὶ τὸν τῆς μετανοίας χρόνον καιρὸν κακίας θεασθῆται ποιουμένους, χρῆται τῷ στύφοντι, πρὶν ὑπὸ τοῦ ἔλκους ἀνυλωθῆναι τοὺς τάλαιπώρους, ἕπαν τὸ πλήρωμα τῆς οὐαίας ὀλοσχερῶς διακεμηθέντος.

5 Ἀλλὰ γὰρ ἐκείνων οὕτως ἐφερομένων Καντακουζηνός 30
ὁ βασιλεὺς πολὺν τινα χρόνον ἐν τῇ τοῦ Ἀθανασίου μονῇ
θεωρῶν ἀπρακτοῦντα τὸν Κάλλιστον, ὅτι βούλεται οἱ πέμψας
ἡρώτα τῆς πατριαρχικῆς διαίτης ἢ χρονία διάστασις. εἶναι l. 109 γ.
γὰρ φησι δῆλον ταῖς ἅπασιν ὡς τὰ τε πολιτικά καὶ δημόσια
10 τῶν πραγμάτων ἀνθρώπινα ὄντα ἀνθρώπους, μετὰ γε θεόν,
καὶ τοὺς ἐπόπτας ἔχουσι καὶ διοικητάς, ἅτε σύνδημι ὄντας
ψυχῆς ὁμοίως καὶ σώματος. τῶν μὲν οὖν σωματικῶν τὴν
διοίκησιν βασιλεὺς ῥυθμίζειν καὶ διοικεῖν εἰς τὸ βέλτιον,
ταῖς ἄνωθεν κεκρατηκόσι πολιτικοῖς ἐπομένους νόμοις, ὁ μα-
15 κρὸς παρέσχετο χρόνος, τῶν δ' αὖ ψυχικῶν ἰερωτέροις ἀν-
δράσι, τοῖς ἄνωθεν κεκρατηκόσι καὶ αὐτοὺς ἐπομένους κανόσι
καὶ δόγμασι. καὶ οὕτως ἡ πολιτεία διοικουμένη πᾶσα πρὸς
ὁμόνοιαν οἰανδηποτοῦν, καὶ ὡσπερ ἔμψυχον ἐν γινομένη σῶμα,
τὸν πάντα διεξιῖσι χρόνον, ἐφόδια κεκτημένη πρὸς τε τὸ
20 χεῖρον καὶ βέλτιον, καθ' ἑπότερον ἢ τῶν κρατούντων τε καὶ
οἰακοστροφούντων δύναμις ἔχει γνώμης καὶ διαθέσεως. εἰ
γὰρ παρεξάγεσθαι θάτερον ἐρεθίζοντό μέρος ῥοθίοις ὁπωσποτέ
καὶ ὅτε δῆποτε βιαίους ἐντυγχάνον, τὸν ἀβούλητον ὀθενδῆποτε
τρόπον ἀντιφερομένοις, ὑπὸ θατέρου σσφρονίζοιτ' ἂν ἴσως

toribus propter iustitiam; sin vero tempus poenitentiae impietati dari viderit, cultrum vulneri ante adhibebit, quam per totum creaturarum pleroma illud effusum est.

Quae quum ita se haberent, Cantacuzenus rex quum multum temporis in Athanasii mansione otiosum Callistum videret, misit qui ex eo quaereret, quid longa patriarchae absentia sibi vellet. notum enim omnibus esse, quae rerum publicarum negotia ad homines spectarent praeter deum etiam hominibus esse obeunda atque tuenda. haec esse compositionem corporis et animae: quae ad corpora pertinerent a rebus summa potestate praeditis regi ac gubernari secundum reipublicae leges longum temporis spatium docuisse; quae vero ad animas spectarent a sacris summae potestatis hominibus ad dogmata et canonum regulas. itaque respublica omnino aequaliter administrata tanquam vivum corpus per omne tempus stabilis permanebit. habet autem et ad peiorem et ad meliorem statum perveniendi viam, quatenus potestas eorum, qui regunt et gubernant, cum prudentia et consilio coniuncta est. si enim altera pars magis invite fluc-

ὕγιαίνοντός τε καὶ τοῖς βελτίοσι λογισμοῖς τὰς τοῦ καλοῦ κρηπίδας ἔχοντος ἰδρασμένας. ἀνάγκη τοίνυν δυοῖν θάτερον, ἢ πρὸς τὴν πατριαρχικὴν ἐπανεληλυθότα σε δίαιταν τὰ τῷ θρόνῳ ἀνήκοντα δρᾶν, ἢ παραιτησάμενον τὸ λειτούργημα, χῶραν ἕτερον ἀντεισαγαγεῖν παρέχειν. ἢ τὸ γὰρ τρίτον, τοῦ δράματος λόγον δίδόντα, τὸ τῆς ἀπορίας λύειν ἀμφίδοξον.

¶ Πρὸς ταῦτα τόνδ' εὐθὺς ὑποτρέχει νέφος θυμοῦ, καὶ ἀναστὰς ἀφορισμὸν μὲν ἐκφωνεῖ πρῶτον θεοῦ κατὰ παντὸς ᾧ πρὸς βουλῆσεως ἄνποισι γένοιτο αὐθις τὴν ἐς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἐπάνοδον τὸ παράπαν αὐτῷ ὑποτίθεσθαι, εἴτα 10 μακρὰν τινα τοῦ βασιλέως ποιεῖται καταδρομὴν, εἴτι τὸ μὲν τῶν ὑπὸ χεῖρα χριστιανῶν γένος μισῶν ὡς ἐχθρούς, τὸ δὲ βαρβαρον οἰκείουμενος ὡς φιλετάτους, Ἐρκανῶ τῷ γαμβρῶ καὶ τοῖς ὑπ' ἐκείνῳ βαρβάροις προδίδωσι προῖκα νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν, καθάπερ ἀγελάρχης προβάτων δοράς, τὰς τοῦ- 15 τῶν οὐαίας. καὶ τὰ τῆς ἐκεῖθεν ἀμοιβῆς ὅτι συχρὰ συχρὸς τῶν ὑπ' ἐκείνῳ βαρβάρων ἀεὶ μεταπέμπεται, πρόφασιν μὲν κατὰ μόνου, τοῦ βασιλέως Παλαιολόγου, τὸ δ' ἀληθὲς προστιθέσθαι καὶ τὰ λειπόμενα τῆς τῶν Ῥωμαίων λείας αὐτανθρον προνομὴν ἐκείνοις, ὡς εἰς θηριώδη κρεωφαγίαν σφάγια αὐ- 20 τοῖς σώμασι καὶ αὐταῖς ψυχαῖς. καὶ τῶν ἐχθρῶν κορεννυμένων τῆς θοίνης, καὶ ἀποσειομένων ἤδη τὸ τῆς ἀμότητος τοῦ ἀνδρὸς ὑπερβάλλον, καὶ τὴν πρὸς τὸ ὁμόφυλον χλευα-

tibus iactatur, ab altera forsitan remedium recipiat, quippe quae sana sit et melioribus consiliis constituta. necesse igitur esse ex duobus alterum: aut ad patriarchicam vitam redire et quae eiusdem potestatis essent facere, aut deposito munere in hoc loco alterum collocari pati; aut tertium illud, absentiae ratione reddita difficultatis scrupulum tollere.

His dictis ira statim patriarchae animum cepit. et quum se erexisset primum locutus est de dei consilio, cuius ad voluntatem si res ea inclinaret, fore ut in patriarchicam sedem se redire iuberet. deinde in regem vehementer invectus est, quod Christianorum gentem imperio deditam tanquam hostes in odio haberet, barbaros autem tanquam amicos sibi concillaret; quod Hyrcano genero et barbaris qui sub eo essent diu noctuque traderet illorum bona; nec causam non nisi apud Palaeologum inveniri revera posse, quod quae e Romanorum spoliis superessent caperentur cum hominibus ad instar bestiarum ad dilacerandum traditis. quum hostes caedibus satiati aver-

ζόντων ἀγωμοσύνην, αὐτὸς οὔτε κορέννυται οὔτ' αἰδέεται f.110r.
 οὔτε ἐχθρούς οὔτε φίλους οὔτε μὴν τὴν πάντα βόσκουσαν
 ἡλίου φλόγα. πρὸς τὰνάλητον δ' ἑαυτὸν τὸ παράπαν χαλ- 32
 κείων ἀεί, καὶ τὰ μεῖζω προστιθήσι τῶν κακῶν, καὶ αὐτουρ-
 5 γοὺς τοὺς ἀθλίους τῶν οἰκείων γίνεσθαι συμφορῶν ἀναγκάζει,
 βιαίους μαστιγοφόρους σφοδρῶς ἐπισιτῶν, ὡς ἂν τοῖς ἑαυτῶν
 αὐτοὶ καὶ πλοίοις ἅμα καὶ χερσὶν ἐκ τῆς πατρίου γῆς πρὸς τὴν
 ἀλλοφυλὸν τε καὶ βάρβαρον αἰχμαλώτους διαπορθμεύοιεν τοὺς
 10 ἀδελφοὺς καὶ φίλους καὶ δημοφύλους καὶ συγγενεῖς, θρηνοῦντες
 αὐτοὶ θρηνοῦντας αὐτούς, γύναιά τε καὶ παιδάρια οἰκτρὰ πάν-
 τας ἀριθμοὺς ὑπερβαίοντα, καὶ περιηγκωνισμένους ἄνδρας, καὶ
 ἡμαγμένα λαφύρα, καὶ ἅμα βοὴν συμμιγῆ καὶ ὄλοφυρμὸν ὑμύ-
 15 θητον. φειδῶ δὲ πῶσα καὶ ἀνθρωπίνων σπλαγγῶν οἰκτιρμοὶ
 τοῦ ποιμαίνειν σφᾶς καὶ διοικεῖν λαχόντος βουσιλέως ἐξερρηγήκε-
 20 σαν παντάπασιν, εἰς διαποντίους καταδύντες συλλήβδην πυθ-
 μένας εἶπειν. οὔτω δὲ μετὰ τῆς ἑαυτοῦ καὶ τὴν ἐμὴν ἀρ- 33
 πάζων καὶ ὑποτάτων διοίκησιν τῶν ψυχῶν, καὶ μίαν ποιῶν
 σόμοττος τυρανίδα, ψυχῶν ὁμοῦ καὶ σωματῶν ἀπώλειαν,
 θανμάζειν μοι ἔπεισι πῶς εἰρωνευόμενος πρὸς με ταῦτ' οὐκ
 20 ἐρυσθριᾶ, ἀλλ' εἰς ἀρμονίαν δῆθεν παρακαλεῖ με Ῥωμαϊκῆς
 πολιτείας καὶ ἅμα σωματικῆς τε καὶ ψυχικῆς καταστάσεως,
 καὶ συγγέει τῆς ἀληθείας τὴν φύσιν, καὶ ἂ καταλύει τοῖς
 ἔργοις ταῦτα γλώττη μεγαλορρημονεῖ διορθοῦσθαι, καὶ μα-

quitate respuant, ipse nec satietur nec veretur inimicos aut amicos
 aut ipsam rerum omnium nutricem illam solis lucem. omni humani-
 tate abiecta tam durus et ferreus factus est, ut etiam maiores calamita-
 tates adderet. miseros enim illos aerumnarum suarum auctores fieri
 vehementer cogit, qui ipsi suis navibus e patria in peregrinam terram
 fratres, amicos, domesticos, familiares captos transportent. mulierum
 liberorumque luctus, virorum luctatis, praeda cruenta et clamore et
 ululatu continuo mixta omnem modum excedit. lenitas vero omnis
 et misericordia regis in eos quorum erat gubernator constitutus tan-
 quam in maris altitudinem demersa plane evanuerat. tali modo quum
 reipublicae administrationi suae meametiam animarum curam vi atque
 arbitrio suo addidisset, ita ut in delendis et corporibus et animis unam
 crudelitatis tyrannidem exerceret, miratus sum cur dissimulante haec
 mihi dicere non erubesceret, sed ad societatem regni Romani et ad
 curationem et corporum et animarum me vocaret. naturam veritatis
 miscuit; etenim quae factis sustulerat, profitebatur se restituere et
 oratione factorum dissimili hominum animos ad unum se revocare ad
 iustitiae similitudinem gloriabatur quasi dicere vellet: aegedum venias

χομένην ἔχων τῆ χειρὶ τὴν γλώτταν αὐτός ἐτέροῦς ἀρμύττειν καὶ μεθαρμύττειν βρενθύεται πρὸς δικαιοσύνης ὁμόσιαν. καὶ λέγειν βουλόμενος "ἐλθέ, μεθ' ἡμῶν κοινώησον αἵματος," ὁ δ' ἐπὶ θάτερα μετασχηματίζει τοὺς φθόγγους, λεληθέναι προσποιούμενος ὡς τὸ γλώττη μὲν τὰ δέοντα φθέγγεσθαι πάνυ ὁ τι ῥάδιον καὶ τοῦ βουλομένου παντός, τὸ δὲ πάντων ὧν λέγει ὁρᾶν τάναντία, τοῦτο δὲ φύσεως ὀλισθοῦ καὶ κακῶν ἀπάντων τὸ μέγιστον. τί δ' ἂν ὑπηκόοις εἶη κακοδαιμονότερον ἀπάντων ἕτερον ἢ δεσπότην ἔχειν ἐπίβουλον καὶ πολέμιον; ὅταν δὲ καὶ τάναντία καθάπαξ ὁ βασιλείων ἐπείγηται ὁρᾶν τοῦ τὴν πνευματικὴν ἀπειλημένου συνδιοικεῖν ἐπιτροπὴν εἰς τὸ τῶν ὑπηκόων λυσιτελέει, τότε δὲ καὶ μάλα τι σφόδρα περιφανῶς αὐτὸς αὐτόθεν καθίσταται χείρων παντός

f. 110 v. ἐμφυλίου πολέμου τοῖς πράγμασι.

¶ **Καὶ τί δεῖ τὰ πλείω καὶ πᾶσι δῆλα διεξιέναι; ἐπιλείψαι γὰρ ὁ χρόνος με διηγούμενον, εἰ πάντα δὴ τὰ παραπλήσια λέγειν ἐθέλωμι. ὁμως ἐν τι τῶν βραχυτέρων εἰπῶν ἀπαλλάξομαι. τοῦ γὰρ μεγίστου καὶ μάλα περιβοήτου τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας νεῶ τὸ πρὸς ἕω ζημιωθέντος μέρος πρὸ δέκα ἐνιαυτῶν, ἀνεγέγραται πάλιν εὐθὺς μετὰ τὴν πτώσιν, ὡς ἅπαντες ἴστε, πρὸς Ἄννης τῆς βασιλίδος μετὰ τοῦ υἱοῦ τηρικαῦτα βασιλευούσης, ἣ πᾶσαν προῖσχομένη δυσχέρειαν μετὰ τῆς τοῦ βήματος ὁροφῆς, ἣ πεσῶσα εὐφρανία ἐκείνη καὶ**

in societatem sanguinis quo rueres ab altera parte obmutescunt. quae praeterea addidit, quod sub aequitatis specie loquebatur, etsi volueris, haud facile tamen intelliges. nam quod quaecunq; loquitur contraria facit, in eo naturae interitus est et maximum omnium malorum. quid civibus possit maiorem afferre calamitatem quam rex dolosus et bellicosus? sin vero is qui regnat commoretur ut adversus rempublicam agat, cuius gubernacula susceperit ad salutem civium, profecto ex eo maiora quam bello intestino mala nascuntur.

Quid opus est plura persequi quae omnibus nota sunt; tempus enim non sufficeret si omnia quae sequuntur vellem narrare. unum tamen non possum quin proferam. magni illius clarique Sophiae templi vitiata pars ea quae ad orientem vergit ante decem annos restaurata est brevi postquam collapsa est, ut omnes scitis, ab Anna regina cum filio tum regnante, scilicet altissima illa contignatio per tectum porticus delapsa magnam difficultatem praebebat. breve illud hemisphaerii tecti tegumentum quod utraque parte supra contignationem erat relictum poterat lignis apposis per vinculum brevi coagmentari.

μεγίστη ἀφ' ἧς τὸ ὄσπ' ἐπατέρωθεν ὑπὲρ τὴν ἀφ' ἧς λειπόρο-
 τον τοῦ ἡμισφαιρίου τῆς δροφῆς βραχυτάτον λείμμα ἐμελλε
 μὲν καὶ αὐτὸ βραχυτάτον ὄν κατὰ σειρὰν, τῆς ὄλης ἐμπαρασ-
 κεύσου κειμένης, ἐν βραχεῖ συντελεῖσθαι, πεκώλυκε δ' οὐσίσι,
 5 τὸ βλαστῆσον κράτος ἐκείνης ὅπως ποτ' εἰς ἑαυτὸν μεταστήσας
 δεξιόνης ἅμα καὶ ἀπροσδόκητα· καὶ μεμένηκεν ὁ θεὸς σὺ-
 τος οἶκος ἐκείθεν ἀμελούμενος τὸ παράπαν, καὶ τῶν ὁρών-
 των ἀπάντων συχνὰ προκαλούμενος δάκρυα, μὴ μόνον Ῥω-
 μαίων ἀλλὰ καὶ πάντων σχεδὸν ἐθνικῶν καὶ ἀλλοφύλων ἀν-
 10 θρώπων. τῆς δὲ φήμης τοῦ παγκοσμίου τοῦδε θεάματος εἰς
 τὰ τῆς οἰκουμένης διαβαινούσης πέρατα, ζήλου πλησθεῖναι
 συμβῆναι θεῖον τὸν ἀρχηγὸν τῆς Ῥωσσίας. χώρα δ' αὕτη 35
 μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος, μεταξὺ τῶν ὑπερβωρείων ἐκείνων
 κειμένη ὁρῶν, ἀφ' ὧν Τάναϊς τε ῥήγνεται ποταμῶν δὲ μέγι-
 15 στος, καὶ ὅσοι πρὸς τὴν Ἰκταιώτιδά τε καὶ Κασπίαν μελλοῦς
 τε καὶ ἤττους ποταμοὶ κατιόντες ποιοῦνται τὰς ἐκβολάς, ἐν
 δεξιᾷ μὲν, εἴ τις ἀπ' ἄρκτων εἰς ἡμᾶς ἀφικνοῖτο, ζέφυρον
 ἄνεμον ἀφίεῖσα καὶ γειτνιάωντα τὸν δυτικὸν Ὠκεανόν, παρὰ
 δὲ τὰ εὐάνθημα τοῦς τε ὑπερβωρέους Σκύθας καὶ ὅποσα τῶν
 20 ἀφ' ἡλιωτικῶν πνευμάτων τὴν γῆν ἐκείνην εἴωθεν ἐπιπλεῖν. δεῖ
 γὰρ καὶ ταῦτα διεξιέναι χωρογραφούντας, ἵνα πρὸς ἔλεγχον
 ἢ τὰ πάντ' ἐπὶ πόρρω τῆς οἰκουμένης ἔθνη τῶν ἐν κόλποις μὲν
 ἐχόντων ἡμῶν θεαμάτων τὰ κάλλιστα, ἀναισθητούντων δ'
 ἀπάντων κάλλιστα τῶν ἐπὶ γῆς ἔθνων. ὁ τότεν τῆς χώρας

intercessit autem reginae potestati vir illi animo mirum in modum
 mutato. unde factum est ut sacrum aedificium illud plane negligeret
 et omnibus spectatoribus lacrimas exprimeret, non solum Romanorum,
 sed etiam peregrinorum hominum. cuius praeclari spectaculi fama
 quum esset usque ad terrarum fines pervulgata, factum est ut ira in-
 cenderetur Russiae imperator. haec terra magna est et incolis fre-
 quens, inter hyperboreos sita montes illos, unde Tanais magnas ille
 fluvius oritur et quicumque in lacum Maeotidem et mare Caspium mi-
 niores maioresve amnes decurrunt. dextera a parte si quis a septem-
 trionibus ad nos venit qua Zephyrus cadit et ad vicinum Oceanum
 per Scytharum hyperboreorum terram prosperi venti et quicumque
 subsolani sunt flare solent. oportet haec animadvertant ii qui terras
 describunt ut doceant praestantissima totius orbis spectacula apud nos
 esse, ceteris vero gentes sensu esse rudi atque incondito. huius igitur
 terrae princeps magna pecuniae videtur, quantum iam antea mise-
 rat, reliquam templi partem illam restaurari voluit, plura quoque doin-

- ἀρχηγὸς ἐκείνης χιλιάδας ἡμῖν χρημάτων πέμψας ἐκείθεν
 ὄσας δῆτα καὶ ἐπεπόμφει, δι' αὐτῶν ἡξίου τελεσθαι τὸ λει-
 f. 111 r. πον ἐκεῖνο μέρος τοῦ θείου νεώ, ἐπιγγελλόμενος ἔτι καὶ πλείω
 ● πέμπειν ἐκείθεν ἕξῃς κατὰ τὸ τῆς χρείας ἀνάλογον. ὁ δὲ
 βασιλεὺς ἡμῶν οὐτοσί καὶ θεοῦ καὶ ἀνθρώπων αἰδῶ καθυ-5
 βρίσας, καὶ δίκης θείας θρόνους σεμνοῦς παριδῶν, ἀφῆρηται
 μὲν ἡμῶν ἐκεῖνα τὰ χρήματα, πέπομφε δ' Ἑρκανῶ τῷ ἀσε-
 βεστάτῳ γαμβρῷ, προφανῆς ἱερόσυλος καθιστάμενος, καὶ δαί-
 μοσι θύων τὰ τίμια. ὅμως τί τοῦτο πρὸς γε τὰ ἡμῖν ἀνω-
 τέρω λεχθέντα; οὐ γὰρ μείζον τοῦτ' ἐκείνου γε τοῦ τοῖς 10
 αὐτοῖς βαρβάρους χριστιανούς προδιδόναι διηνεκῶς, καὶ κα-
 θ' ἅπερ ἱερῆα διὰ τῶν φαινομένων τούτων προσάγειν τοῖς μὴ
 φαινομένοις δαίμοσι τὰς ἐκείνων ψυχάς. θεάτρον τοίνυν
 ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις ἐλευόμενον ὁ θεὸς οἶκος, τὸ μέγα
 τοῦτο θαῦμα τῆς οἰκουμένης ἐγκαταλέλειπται, καὶ μὴ ἔχων 15
 ὅποι τῆς οἰκουμένης πρεσβείαν πέμψας τὴν ἀδικίαν ἀπαγγε-
 λει, νοσοῦσης ἀπάσης δι' ἐνὸς ἀνδρὸς μοχθηρίαν, ἵσταται
 λοιπὸν ἐπὶ μέσσω θεάτρου τῆς οἰκουμένης φωναὶς ἀφθόγγους
 τῶν αἰτίων θρησῶν τὴν ἀγνωμοσύνην. εἰς τοιοῦτον τοίνυν
 καὶ τηλικούτον βᾶθος κακῶν ἐμπροσόντι πόλις ἀδαμάντινος 20
 λογισμὸς ἢ ποία λιθίνη ψυχὴ κοινωνεῖν τῶν υλοχρῶν αὐτῷ
 βουληθεῖη ποτέ;
 ● Ταῦτα δὴ καὶ πλείω τούτων προσιπῶν, καὶ ἐπισπῶν
 ἀνώμαλά τε καὶ ἀφελῆ καὶ ἀταμίευτον μὲν ἔχοντα τὴν τρα-
 χύτητα μακροτέρων δὲ γέμοντα τῶν λοιδοριῶν, ἀπίεσαι τοὺς 25

cops pro necessitatis ratione se missurum pollicitus. rex vero hic nos-
 ter, dimisso erga deum hominesque pudore et neglecta veneranda
 divina iustitia pecunias illas nobis abstulit et misit Hyrcano genero
 suo scelerato manifestus templorum ille spoliator et diis dona sacra-
 vit. attamen quid haec ad illa quae supra dixeram? multo enim
 gravius est ipsis barbaris Christianos continuo tradere et tanquam sa-
 cra quae oculis cernuntur, diis qui non cerni oculis possunt, illorum
 animas sacrificare. itaque neglecta domus illa miraculum quoddam
 terrae et angelis et hominibus miserrimum spectaculum praebebat. et
 quum non esset quo terrarum mitterentur qui iniurias regis referrent.
 quum omnia unius viri pectore laborarent, tandem miseriarum iniqui-
 tatem luculentissime ante oculos posuit. iam vero quis ut tam durus
 et ferreus ut cum rege faciat tanta aerumnarum mole obruto?

Quae quum dixisset multaue alia simpliciter dicta addidisset
 acerbitate et ignominia plena abire legatos iussit. atque multis prae-

πρέσβεις διεκελεύσατο. καὶ μὲν δὴ τὰ πλείω διὰ τὴν ἄγαν
τραχύτητα σιγῆ κρύψας ἔγωγε μόνα ταῦτα, καθ' ὅσον ἔμοιγ'
ἔξῃν, τοῖς πρὸς σέ μου γε τούτοις ἐταμιευσάμην ὑπομνήμασι,
μετρίως καὶ ὡσπερ ὕλης πρόφασιν ταῖς τῶν σῶν ἱστοριῶν
5 βίβλοις ἀφοσιούμενος. σὺ δ' ἀνειληφῶς τῆ σῆ Καλλιόπῃ
κοσμήσαις ἂν ἐς τὸ εὐφραδέστερον εὐθυρρημονήσας.

Τούτων δ' ὁμῶς καὶ τῶν τοιούτων οὕτωσί πως εἰρημέ- 38
νων ἐκείνῳ τάνδρι πυθόμενος ὁ βασιλεὺς χεῖλεσι μὲν οὐκ
ἔξήνεγκεν ὀργίλον οὐδὲν τῶν ἀπάντων, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ συνήθους
10 ἔμεινεν ἡθους, ἐς δὲ τοῦπιὸν τοὺς ἐπισκόπους ἀθροίσας τοῦ
πατριαρχικοῦ καθέλεν αὐτὸν βαθμοῦ. αἰτίας γὰρ εἰσενεγ-
κόντων ἑτέρας καὶ διαφόρους τῶν ἐπισκόπων, τῶν μὲν τὴν
προκατηγορηθεῖσαν αὐτῷ αἴρεσιν τῶν Μασσαλιανῶν, τῶν δὲ
τὰς τῆς γλώττης ἀσέμνους καὶ διηνεκεῖς αἰσχρορρημοσύνας
15 καὶ τοὺς ἀκαίρους καὶ μαινομένους θυμούς, καὶ ἄλλων ἄλλας,
προτιμωτέρα πασῶν ἐδόκει τῷ βασιλεῖ τῶν ἀφορισμῶν ἢ ἐκ-1. 111 ὕ.
φώνησις, ἣν κατὰ τοῦ βουλευσομένου παντὸς ἐκπεφώνηκεν ἐς
τὴν πατριαρχικὴν αὐτὸν ἀνακαλεῖσθαι πάλιν ἄξιαν.

Καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον· ὀλίγα δ' 39
20 ἐκείθεν παρῆλθον ἡμέραι καὶ διάδοχος γίνεται τοῦ βαθμοῦ
Φιλόθεος ὁ Κόκκινος, ἐκ τῆς κατὰ Πείρινθον Ἡρακλείας με-
τατεθείς. τοὺς γε μὴν ὑπὲρ τοῦ νεῶ τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας
ἄλεγχους ἐκείνους ὁ Καντακουζηνὸς αἰσχυνθεὶς ἔρανον πρὸς
τῶν Βυζαντιῶν κελεύει συμφορηθῆναι κατ' ἀξίαν ἐκάστων

tercia ob nimiam acerbiter silentio praetermissis, in his quantum poteram modica narratione usus sum, sylvam rerum historicarum libris tuis traditurus.

Quae tu quidem, uti melius intelligi possint, velim recipias et poetica facultate tua atque libera in scribendo audacia illustres. haec ita fere dicta quum rex audisset, nil iracundius huic obiecit, sed eandem animi affectionem retinuit. postea convocatis episcopis de patriarchica sede illum expulit. alias enim ac diversas episcopi causas proferebant: alii Messaliorum haeresin antea ab eo in iudicium vocatum, alii continuas atque inhonestas locutiones atque immoderatam insolentiae insaniam, alii alia. melius autem regi omnibus terminis visum est declarare, si cuique placeret, in patriarchicam sedem illum restitui.

Haec eum habebant finem. paucis inde diebus praeterlapsis sedem nactus est Philotheus Coccinus ex Heraclia Perinthi vocatus. Cantacuzenus ob ignominiae maculam ex Sophiae templo susceptam,

τῶν τε μάλα πλουσίων καὶ μὴ, καὶ τῶν μᾶλλον ἐνδόξων καὶ μὴ, καὶ οὕτως ἐν τρισὶ μῆσι καὶ τὸ τῆς ὀροφῆς τοῦ νεῶ λειπόμενον ἐκτετέλεσται.

Τίνα δ' ἦν, ᾧ καλὸ Ἄγαθάγγελε, ταῦθ' ἂ διὰ κυνίας μέγεθος, φειδοὶ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, τῶν τε λεγόντων φημίς καὶ τῶν ἀκουόντων, σιωπῶση παρέπεμψας γλώττη; μῆδ' γὰρ εἶναι δοκεῖ μοι τῶν μῆπω γέ σοι λεχθέντων τὰ λεχθέντα μῆτε μείζω μῆτε μὴν ἀτοπώτερα. ὅμως ἐκλογὴν ποιησάμενος σὺ γε ἀκέλευεν μετρίαν, ἐν ἣ δύο τῶν κουφοτέρων ἀπαγγεῖλαι μοι προθυμήθητι, ὡς μὴ ἀποκναίειν μῆτε μακροῦ σιγῆ τὰς ἡμῶν ἰοῦ ὑπονοίας μῆτε μακροτέροις λόγοις τὰς ἡμῶν ἀκοάς.

- 40 Καὶ μὲν δὴ πρῶτον ἔστω σοι, θεῖα μοι κεφαλῆ, πρὸς ἀκρόασιν τὸ περὶ τῶν βαρβάρων ἐκείνων, οἱ διηνεκῶς καὶ ὅτε βούλοιντο μετὰ πολλῆς κομμάζουσι τῆς ῥαστώνης εἰς τὰ βασιλεία, μυσταγωγοὶ καὶ πρόεδροι τῆς ἀσεβοῦς θρησκείας ὄν-
τες, καὶ βίον μὲν, ὡς φασίν, ἄσκεινόν τε καὶ ἄζυγα βόσκοντες, γαστρὶ δὲ πάντων μάλιστα δουλεύοντες καὶ ἀκρατοποσίας ἤτιώ-
μενοι, καὶ ὅσα τὸ τῆς ἐπιθυμίας ἀκόλαστον ἀναφλέγει. οὗτοι τοίνυν μελλούσης τῆς ἱερᾶς τελεῖσθαι μυσταγωγίας ἐν τῷ τῶν βασιλείων ἐκτὸς ἱερῷ τεμένει, χοροῦς ἰστώντες ἐκείνοι παρὰ 20
τὰς βασιλείους αὐτὰς ἀντάδουσί τε τὴν γυμνικήν ἐκείνην ὀρ-
χούμενοι ὀρχησιν, καὶ ἀσήμοις κλαγγαῖς τὰς τοῦ Μωάμεδ ἀναβοῶσιν ψῆδὰς καὶ τοὺς ὕμνος, δε' ὧν καὶ ἀνθέλκουσιν πρὸς τὴν ἐκιντῶν μᾶλλον ἀκρόασιν ἢ τὴν τῶν θείων εὐάγγε-

tributum Byzantiis imperavit secundam cuiusque rei domesticae et nobilitatis rationem. ita tribus mensibus reliquam templi tectum restauratum est.

Nonnulla, inquam, Agathangele, ob calamitatis magnitudinem, veritus ne homines legerent et audirent, oratione tua omisisti. neque enim maiora ut mihi videtur, quam quae a te dicta sunt neque insolentiora possunt dici. tamen parsimonia quadam orationis unum vel duo eorum quae levia sunt velim mihi enarres, ne longo silentio opinantis animum neque longiore oratione aures audientis obtundas.

Primum igitur divinae vir audias me narratam de barbaris illis qui quaecumque volunt cum summa hilaritate progrediuntur in regias, ut mysteriis superstitionis impiae praesint, et dissolutam incorditamque vitam agunt indulgendo ventri et vinolentiae et quidquid cupiditate excitari solet. hi igitur quum in templo quod in aedibus regis est sacra mysteria facturi sint, in atris solemniter saltatu se exercent et inconditis carminibus et hymnis Mahometis cantant. quibus

λίων ποτὲ μὲν πάντας ἀπλῶς ποτὲ δ' ἐπίουσι τῶν ἡθροισμέ-
των ἐκεῖ. τὸ δ' αὐτὸ καὶ περὶ τὴν βασιλείον τραπέζαν δρω-
σιν ὡς τὰ πολλὰ μετὰ γε δὴ κυμβάλων καὶ θυμεικῶν ὄργα-
νων καὶ ἄσμάτων, ὅποσα τοῖς ἀσεβέσιν εἰδίσται.

- 5 "Ἐν μὲν δὴ τοῦτο σκιαδῶς εἰρήσθω μοι, δευτερον δ' ὅτι 41
καὶ διὰ τὸ πολύμοχθόν τε καὶ πολυάσχολον τὰ τῶν βαρβά-
ρων στρατόπεδα διαπεραιουῖσθαι συχνότερον πρὸς Εὐρώπην
ἐκ Βιθυνίας ἀπηγορεύεσθαι ἤδη, καὶ οὐκέτι καλοῦνται τῷ βα-
σιλεὶ Καντακουζηνῷ προσέχειν ἔφασαν αὐθις τὸν νοῦν· ὅθεν
10 ἀνάγκασθεντα τοῦτον λογάδας ἐκεῖθεν μισθώσασθαι τε καὶ
ἄμα γυναῖξί τε καὶ τέκνοις εἰς Εὐρώπην μετενεγκεῖν, ὅπο-
σους ἀποχρήσειν ἔδοξεν εἰς ἐπιτείχισμα καὶ φόβητρον ἀντι-
γοργόνος ἄλλης τοῦ γαμβροῦ Παλαιολόγου, καὶ εἴ τις ἐκείνῳ
βούλοιο συμμαχεῖν ἐκ Τριβαλῶν καὶ Μυσῶν. καὶ αὐτοὺς
15 τῶν ἐν Χερρονήσῳ πόλεων ἐνοικίξει τισίν, ὡς καὶ δούλοις
διηνεκέσιν ἤδη κεχρηῆσθαι παντάπασι τοῖς ἐκεῖ ταλαιπώροις
Ῥωμαίοις, τῆς ἐφέσεως συνειληφότας ἐπίκουρον ἤδη καὶ τὸ
τοῦ βασιλέως ἐνδοσίμον, ἀφ' ὧν ὡς ἐξ ὀρητηρίου λοιπὸν ἀσφα-
λοῦς ἐξιώντες καὶ τὴν ἐξῆς αἰὲ λήζονται τε καὶ ὑποποιούνται
20 Θράκην. ἤδη δὲ καὶ ὁ τοῦ Ὑρκανοῦ πατρὸς ὡς εἰς ἰδίαν ἀποι- 42
κίαν καὶ πατρίαν γῆν διαβάς τὸν Ἑλλήσποντον, συνοικεῖν
ἐκεῖ τοῖς ὀλίγῳ πρότερον ἐληλυθόσιν ἔκρινε δεῖν ἐκείνοις βερ-
βάροις. τὰ δ' ἐξῆς ὡς ἤκιστ' ἄδηλα τῶν συνετῶν οὐδέσιν, εἰ

rebus magis ad sese quam ad evangelia audienda trahunt aut omnes
aut nonnullos eorum qui ibi congregati sunt. eodem modo ad regiam
mensam plerumque cymbala adhibere et ludrica instrumenta et car-
mina quantumvis impia solent.

Hoc unum a me obites dictum sit. reliquum est ob aerumnas
ac labores barbarorum copias ex Bithynia in Europam proficisci no-
luisse, nec Cantacuzeno regi quum ad se vocaret se applicaturas. quo
ille coactus turmas mercede sibi collegit et cum mulieribus et liberis
in Europam transportavit, quae ei visae sunt esse munimento et ter-
riculo Palaeologo genero tanquam Gorgonis facies. Triballos Mysios-
que in nonnullas Chersonesi urbes transportavit, si forte ex iis es-
sent qui socii sui in bello esse vellent ut Romanos illos miseros in
servitute retinerent mandato regis ac voluntate adiuti. unde tanquam
ex munitissimo receptaculo egressi proximam Thraciae partem vasta-
bant sublecebantque. iam vero Hyrcani filius qui per Hellespontum
profectus erat tanquam in coloniam et patriam terram habitare ibi
cum barbaris qui paulo ante huc venerant se posse putabat. ea vero
quae sequuntur ut prudenti cuique admodum cognita si volueris ta-

βούλοιο σύ, σιωπήσομαι· ἀποχρῆναι γὰρ οἶμαι καὶ τὴν τῶν σιωπωμένων συμβάλλειν ἐντεῦθεν ποιότητα λογικωτέραις εἰ-
 κασίαις τίν γε συνετὸν ἀκροατὴν, εἰ καὶ φρικωδέστερα πέφυ-
 κεν ἴσως ὅποσα ὁ Κάλλιστος Καντακουζηνὸν κατατρέχων ἐς
 τὸ πᾶν τραχύτατον ἐξηρεύζατο. 5

Καὶ ὁ μὲν Ἀγαθάγγελος τοιαῦτα εἰπὼν καὶ ἀκούσας
 τὴν εἰωθυῖαν ἐπαλινδρόμει, λάθρα καὶ καθ' ἡσυχίαν οἴκαδε
 ἀπιών. καὶ ὁ χειμῶν ἐν τούτοις οὐπω μὲν τελέως ἔληγε
 δ' οὖν.

42 Ἄρτι δὲ τῆς ὥρας ἐφεστηκυίας ἐν ἡ ψυχαὶ ζωτικαὶ 10
 πρὸς ἀναβίωσιν πάσης ἀνίσχουσι γῆς, χλόην ἐνδεδυμέναι παν-
 τοδαπὴν καὶ παντοδαποῖς περιηριθισμένην τοῖς χρώμασι, Ματ-
 θαίῳ διάδημα περιτίθῃσιν αὐτοκρατορικὸν ὁ πατὴρ ἐν τῷ
 Βλαχερνῶν θείῳ τεμένει, Φιλοθέου τοῦ μετὰ Κάλλιστον νεω-
 στί πατριάρχου κατὰ τὸ πύλαι κεκρατηκὸς εἶδος τῆ χρεῖα κα- 15
 θυπουργήσαντος. σκοπὸς δ' ἦν τῷ νέῳ τουτῷ διαδήματι
 ὥστε τὸν υἱὸν συνάρχειν μὲν τῷ πατρὶ διὰ βίου, τελευτήσαν-
 τος δ' ἴσως αὐτοῦ διὰ γῆρας· μόνον ἐκ διαδοχῆς τὸν υἱὸν
 αὐτοκρατορικῶς τὰ τῆς βασιλείας διέπειν σηκῆτρα. τοῦ γὰρ
 γαμβροῦ Παλαιολόγου πᾶσα παντάπασιν κατεψηφίστο λήθη, 20
 καὶ θύρα φιλικῆς ἔμμοιᾶς τελέως ἐπέκλειστο.

44 Ἡμέραι μετὰ παρέρρυσαν οὐ μάλα συχναί, καὶ Ματ-
 θαῖος ὁ νέος οὕτως βασιλεὺς εἰς τὴν ἐγκλείουσαν ταύτην

cebo. nam ut certis rationibus concilius ea quae silentio praetermissa
 sunt qualia sint facile te assecuturum puto si quae dicta sunt probe
 audieris, etsi asperrima sunt forsitan quae Callistus in Cantacuzenum
 invectus acerbissime evomuit.

Agathangelus haec quum dixisset audissetque via qua solebat
 clam cum silentio domum rediit. hiems autem his rebus nondum plane
 absumta est.

Iam tempore illo quo vivae totius terrae animae unascuntur
 atque revirescant, herbano indutae variam variisque distinctam colo-
 ribus, Matthaeo liberum imperium dedit pater eius in Blachernorum
 templo a Philotheo qui post Callistum nuper patriarcha factus erat
 ad antiquum morem adiutus. hoc novum regnum eo nomine consti-
 tutus est ut filius regnaret una cum patre per eius vitam; mortuo au-
 tem eo ob senectutem hereditatis iure libere regni gubernacula tene-
 ret. nam Palaeologus gener totus in oblivionem relegatus erat et
 aditus ad amicitiam et concordiam plane praecclusus.

Dies interea praeterlapsi erant non valde multi quum Matthaeus

ἐμὴν ἀφικνεῖται οἰκίαν, τοῦ πατρὸς βασιλέως κελεύσαντος μέ-
 στον γενόμενον πείσαι βαδίζειν ἡμᾶς αὐθις εἰς τὰ βασίλεια
 καὶ διδόναι μὲν τὰς εἰσθυίας τοῖς βασιλεῦσιν ἡμᾶς ὀμιλίας,
 ἀντιλαμβάνειν δ' ἐκείθεν συχνάς καὶ ποικίλας αὐτὰς τῶν
 5 ἀντιδόσεων ἀμοιβάς. ἀλλ' ἐμοῦ τὴν παράκλησιν ταυτηνὴ μη-
 δαμῆ μῆδ' ἐκ πρώτης προσηκαμένου φωνῆς, τὴν γλωτταν
 εὐθύς ἐκεῖνος ἐτέρωσε μετερρῦθμιζε. καὶ "εἰ μὲν ἐφ' ἡμῶν"
 φησὶν "εἶναι λογίζη τοῦ βίου τὰ πράγματα, καὶ τῇ γε ἡμε-
 τέρα τὰς ἡνίας γνώμη παρέχεις τοῦ τοιῶσδε καὶ μὴ καὶ ἄλ-
 10 λως κινεῖσθαι ταυτί, σκοπεῖν σε χρεῶν μὴ καὶ σεαυτὸν, μεθ'
 ὧν ἐτέρων ἀδικεῖς, λανθάνης ὁμοίως αὐτὸς ἀδικῶν, καὶ τῆς
 σῆς πολλοὺς ὀμιλίας μετὰ τῆς συμφυοῦς ἀποστερῶν ὠφε-
 λείας, καὶ σεαυτὸν αὐτὸς φανῆς ὁμοῦ ζημιῶν, δόξης θείας ἅμα
 καὶ ἀνθρωπίνης ἐκ γε τοῦ προφανοῦς ἀποστερῶν ἔκοντι. τὰ
 15 τε γὰρ ἄλλα καὶ δὴ καὶ τὸν ἐμὸν ὄρω πατέρα καὶ βασιλέα,
 σὺν γε μητρὶ μου τῇ βασιλίδι, πρὸς τοῦτο ὃ μεταξὺ συμ-
 πεπτικέναι συμπέπτωκε μετὰ μέλον σχόντας οὐ μᾶλα μικρὸν
 οὐδὲ πρὸς τὸ περιφρονούμενον ὑπορρέοντα. μέμνηται γάρ
 σου σὺν θανάτῳ, καὶ διὰ στόματος οὐδαμῆ διαλείπουσιν
 20 ἰδίῃ καὶ δημοσίᾳ φέρειν ἑκάτεροι τὰ σὺ καὶ ἀνακαλεῖσθαι
 συχνά, καὶ μάλιστα νῦν ὅτε συχνοὺς περιαντλεῖσθαι συμβαί-
 νει βιαίῳις πραγμάτων κύμασι καὶ σάλῳ τύχης αὐτούς· καὶ
 οἶος σὺ δεομένους, εἶπερ ποθ', ὀμιλητοῦ πρὸς παρυμνθίαν,
 ζεφύρου φάναι τινὸς ἡδονῆς ἀντουρροῦ, καὶ χορηγεῖν παρε-

iuvenilis rex in hoc custodiae meae domicilium venit, et patris regis
 iussu intersedendo et persuadendo sine adiit, ut rursus in regiam ve-
 niret et recepta ea, qua antea consuessem cum rege esse, consuetu-
 dine, multorum inde et variorum officiorum vicissitudinem reciperem.
 equidem quum hortationem illam iam ab initio orationis aversarer,
 linguae lenitatem ille statim in alteram partem mutavit. atque: si pe-
 nes nos esse, inquit, vitae negotia putas et nostro arbitrio illa re-
 gendi potestatem concedis, circumspicere te oportet ne praeter alios
 te quoque ipse similiter invitus crucies, sed ut intelligas quomodo
 consuetudine tua cum utilitate coniuncta multos exspolies et ipse te
 punias, quum dei gloria atque hominum ex aperto te sponte orbes.
 nam uti cetera omitam, patri meo regi et matri reginae video ex
 illa re quae interea accidit dolorem esse haud levem atque ab neglecta
 alienum. recordantur enim tui cum admiratione quadam, nec desistant
 unquam in ore habere negotia tua publice et privatim et multum
 animo volvere, et praesertim hoc tempore quo crebris et vehementis-
 simis rerum fluctibus et fortunae impetu circumfunduntur. huc simi-

σκευασμένους χαιρούση γνώμη χρήματα και δόξαν σὺν ὄσως
 προσήκουσι δεξιώσεις τιμας συνοικουσαι παντοδαπαίς, και
 οἶαι σοί πρὸς βουλήσεως εἶεν ἄν. εὐ γὰρ ἀνεμέστορον μὴ ἐς
 τὸ δέον κεχρησθῆαι σε τῷ δέοντι. εἶξον γὰρ εἰδαιμωνεῖν τε
 και χαίρειν, σὺ δ' ἐθέλοντης ἀφανεία και λύπη συντήξεις δ
 σαυτὸν, και αὐδαμῆ γε ἐρρωσθῆαι δίδως πρὸς τὸ νῆφον αὐθις
 113 r. τὸν σὸν λογισμὸν. εἰ δὲ τύχη και τὸ αὐτόματον ἄγει τὰ
 καθ' ἡμᾶς και τὴν ἡμῶν ἐξ ἀφανοῦς ἐπιτίθεται τυραν-
 τοῦσα θέλησιν, και ἄκοντες δρωῖμεν και πάσχουμεν ὑπ'
 ἀνάγκης ὅποσα τῶν ἐκείνης ῥοθίων ὁ κλύθων ἐπάγει, σοί μὲν 10
 οὐκ ἐγκαλεῖν οὐδὲν εἶτι οὐδ' ἄρους κινεῖν ὑπελεσθημένους ἀνάγ-
 113 r. καις βουλήσεται τοῦ λοιποῦ, ἀλλ' ὑπόφομαι και φυλάξομαι
 τὴν ἀδράστειαν, τὸν τεῦθεν ὡς εἰκὸς ἀφασιούμενος τόλμημα.
 πυθέσθαι δ' οὐδ' ἔμως βούλομαι πρὸς τῆς σῆς σοφίας, ὃ
 βέλτεστε, τῆριβός. εἰ γὰρ τοῦτο κρατεῖν με πείσεις, οὐκ 15
 ἂν φθάνοις βαθεῖάν μοι χαριζόμενος ἡδονήν, μακρὰς ἂν
 βραχεὶ τῆς ἐμῆς ἀποσφενδονῶν και ἀποφρακτῶν ψυχῆς ἀπο-
 φείας, αἱ δὲ διὰ μακροῦ τὴν τῆς ἐμῆς διανοίας ἐστίαν σφο-
 δεῶς κατασχοῦσαι, νῦν μὲν ἐπ' ἄπειρον αὐξουσι τοὺς τῶν
 ἐμῶν φρονιδῶν τε και λογισμῶν ἀναριθμητῶς ἀριθμούς, 20
 και τὰς γε δὴ συνθέσεις τε και ἀντιθέσεις σφῶν και διαθέ-
 σεις ἄλλοι' ἄλλως παρεσκευλοῦσαι, νῦν δ' ἐπ' ἄπειρον τέμ-
 νουσί μοι και διαιροῦσι τὸ μέγεθος τῆς ἀνδαιρέτου λύπης,

lem cupiunt familiarem, qui tanquam Zephyrus sibi animum permulceat
 et parati sunt ad locupletandas opes cum voluptate quadam et glo-
 riam omnibus qui decent amicitiae honoribus et qui ex voluntate tua
 fuerint ornandam. nec enim inultum dimittitur si iusto iustum non ad-
 hibueris. licet tibi in felicitate et voluptate versari, tu vero sponte
 calamitate et moerore te consumis. nec unquam ad sobrietatem venire
 poteris mentem tuam. sin vero fortuna et casus ferat res nostras et
 voluntatem nobis cum dominatu quodam imponit, ita ut invidi ad agen-
 dum et patendum necessitate compellamur, nihil superest quod obli-
 cias. nec fines necessitudinibus munitos sanu turbaturus in futurum, sed
 Nemesin suspiciam et venerabor, temeritate ut par est abiecta. velim
 tamen, vir optime, me plane doceat prudentia tua; etenim si hos
 praestare mihi persuaseris, me non praevenieris hanc mihi magnam
 voluptatem praebendo, quam brevi tempore magnas debitationes ex
 animo meo deturbabis et depuleris. quae quidem diu me vehementerque
 deprimebant, iam cogitationum et rationum multitudinem in immensum
 augment et compositiones et oppositiones et dispositiones earum alias
 aliter intrudunt, iam vero in immensum dilacerant ac dirumpunt tristitiae

ἦν αὐτὸς ἐμαντῶ κατηγγύησα, λαθῶν οὐκ οἶδ' ὅπως ἐμαντὸν
 καὶ τουτὶ τὸ τῆς βασιλείας ὑποδεξάμενος σχῆμα, πῶς μὲν ἐκὼν
 τοῖς πατρίοις ὑποταττόμενος πόθοις, πῶς δ' οὐ μάλιστ' ἐκὼν
 διὰ γε τῶν περιρρέοντάς τε καὶ περιστοιχιζόμενός τε ἡμᾶς
 5 καμνιδῆ κυκλώνας πραγμάτων, ὡς εἴρηται. εἰσὶ γάρ, εἰσὶν 47
 ἔμοι, μᾶλλον δ' οὐκ ἔνιοι, ὅτι μὴ πλὴν ἐνίων ἅπαντες Ῥω-
 μαίων δῆμοι, οἳ καὶ τοῦμῶ τὴν αἰτίας τῶν Ῥωμαϊκῶν συμ-
 φροῶν ἀναρτῶσι πατρί, ὅσαι χελεπῶς ἀνεμρώεσαν νῦν. ἡδὴ
 δὲ καὶ εἰς δημόσιον ἐρρῶν θεάτρον ἢ κατηγορία, καὶ ἄθνη
 10 πάντα βαρβάρων καὶ γένη παντοῦ μιστὰς μὲν ἀγνίας μιστὰς
 δ' ἀγορὰς καὶ πλατείας τῆς φήμης ποιῶσιν, ἐπιρρωννύντες
 αὐτὴν αἰεὶ καὶ πᾶσαν ἐπάγοντες λοιδορίαν, δικαίων πέρι καὶ
 ἀδίκων μηδὲν ἐξετάζειν εἰδότες, μηδ' εἰς γῶν βαλλόμενοι ὡς
 ἔξον τῶ πατρί μου, δι' ἃς ἅπαντες ἴσασι αἰτίας, Παλαιολό-
 15 γον αὐτὸν ἀνελεῖν ὁμοῦ τῇ μητρὶ, ἧ δὲ καὶ γαμβρὸν ἐπὶ τῇ
 ἐμῇ προσεῖληφεν ἀδελφῇ καὶ ἡμῶν προτετιμηκῆ τῶν υἱῶν.
 νῦν δ' ἐπιβουλευόντα βλέποντες ἐκείνον καὶ πᾶσαν μηχανὴν
 κινούντα καθ' ἡμῶν, καὶ δέον μισεῖν, οἳ δ' ἐκείνῳ μὲν προσ-
 εἴθεται πάση γλώσση τε καὶ γῶμῃ, τὸν δ' ἐμῶν ἀκρίτως
 20 μισοῦσι πατέρα, ὅτ' ἀνάγκαζόμενος εἰς βοήθειαν προσκαλε-
 ται βαρβάρους, ἀμυνόμενος διὰ γαμβροῦ γαμβρὸν ἄλλοφύλου
 μὲν ὁμόφυλον εὐγνώμονος δ' ἀγνώμονα, καὶ ἅμα ἐπεξιών
 κικονίας καὶ εἰθουλίας τοῖς ὑπηκόοις. καὶ τῶδε τῶ τρόπῳ 48
 τὴν θείαν ἀναιροῦντες οὐκ ἴσασι πρόνοιαν, καὶ τὴν ἐπιπο-

magnitudinem, quam ipse mihi dedi eo quod nesciebam quomodo et
 me et hunc reipublicae statum ferrem. cur patris voluntati sponte
 obsecutus, cur non potius ob negotiorum turbas, quas me circumfun-
 dunt circumvehunturque. nonnullae enim, imo omnes Romanorum gen-
 tes ipsi patri meo casus calamitatum Romanorum attribuant, quaecon-
 que vehementer nunc invadunt. iam etiam in populi conspectum opi-
 nio illa permanavit, et omnes gentes barbarorum et variae nationes
 vias et fora et plateas fama implent, eamque adaugent ignominia qua-
 vis addita. non possunt de iusto aut iniusto aliquid iudicare, nec
 animo reputant licere patri meo ob causas quas sciunt omnes tollere
 Palaeologum simul cum matre, qui socerum praeter sororem meam ab-
 duxit et nobis anteposuit filiis. iam vero intelligunt illum insidias
 atque artificia nobis struere et in odio aequitatem habere; sunt autem
 illi dediti cum toto animo ac voluntate. patrem meum temere ode-
 runt, quod necessitate coactus ad auxilium vocavit barbaros, per ge-
 nerum alienigenam et honestum se defensurus ab genere indigena at-
 que inhonesto, et quod ob nequitiam et malam voluntatem cives in-

ρενομένην τοῖς πράγμασιν ἀθετοῦντες ἀνάγκην τῆς τύχης.
 πάντων γὰρ ὡς εἰκὸς προεγνωσμένων θεῶν, καὶ πᾶσι πεπι-
 ρ. 113 ν. στενυμένον μήπω μηδενὶ τῷ τρόπῳ τὴν θεῖαν ἐξεῖναι διαψευ-
 σθῆναι πρόνοιαν, ἐξ ἀνάγκης ἀκολουθεῖ καὶ πᾶν τὰ τῇ θεῖᾳ
 προεγνωσμένον πρόνοιᾳ πεπραῖξεσθαι καθὰ καὶ προέγνωσται. 5
 οἷς δ' οὐχ οὕτω δόξης ἔχειν συμβαίνει, οὐκ ἂν φθάνοιεν
 οὗτοι πάντες ἐπ' ἀβεβαίον καὶ πλανωμένης τιθέμενοι δόξης,
 ὡς ἔγωγε οἶμαι, τοὺς τῆς θείας θεμελίους προνοίας, ἐφ' ὅσα
 τὸν πάντα χρόνον προβαίνει τε καὶ προβήσεται τοῦ βεβαιώ- 10
 σστος οὐκ ὄντος ἐρείσματος. οἷς γὰρ οὐκ ἔστιν ἐξ ἀνάγκης 10
 βεβαίαν κεκτησθαι τὴν ἔκβασιν ὅποιά ποί' ἂν εἴη, ταῦτ'
 ἀόριστα ὄντα εἰκότως ἂν οὐδὲ προγινώσκεισθαι δυνηθεῖη ποιεῖ.
 καὶ πάντες εἰθὺς καὶ συλλήβδην εἰπεῖν διαβέβληνται λόγοι
 προφητῶν ἱερῶν, καὶ εἴ τινες εἶεν ἐκ Δωδωνῆς ἅμα καὶ Δελ-
 φικοῦ τρίποδος τοῖς φιλοπνευστοῦσιν ὁπωσποτὲ τῶν ἀποβησο- 15
 μένων πέρι προθεσπίζοντες, οὐδαμῇ τῆς ἀοριστίας ἐχοίσης
 49 ὄροις ἐπιστήμης ἐγκλείεσθαι. καὶ οὕτως ἐπ' αὐτοφῶρῳ τὴν
 θεῖαν ἀλίσκονται διαβύλλοντες πρόνοιαν· καὶ τὸ ἀτοπον
 ὁπόσον καὶ ὄλον, πολλοῦ μὲν τ' ἂν δεήσειε μὴ καὶ τῶν ἀφε-
 λεστέρων πᾶς τις, καὶ εἴ τις εἴη τῶν πᾶνυ βαναύσων καὶ ἀγο- 20
 ραίων, σαφῶς ἐννοεῖν. τούτου δ' οὕτως ἰσχυρὸς ἀτόπους ἐσχα-
 τιάς τε καὶ φάραγγας ἐσωσμένου, πολλῇ ἂν εἴη ἕαθυμία μὴ
 ἀρρήτοις νομιζειν ἀνάγκαις δεσμίδους τὰς τῶν γινομένων τε

vasit. hoc vero modo divinam se providentiam tollere vesciunt. omnia
 enim a deo pendent, cui omnis fides habenda est neque ullo modo
 divina providentia potest falli. necessario consequitur, quidquid divina
 providentia cognitum est. quibus non tanta gloria contigit, eos facile
 omnes in debili et vaga gloria ponere divinae providentiae fundamenta
 non puto in iis rebus quae per omne tempus proveniunt provenientque
 sublato firmo fulcro. neque enim quae non possunt necessario evenire
 plane qualia postea erunt, haec quum infinita sint verisimiliter etiam ante
 cognosci unquam possunt. ita omnia sacrorum prophetarum dicta vana
 sunt aut si qui Dodonae aut ad Delphicum tripodem erant qui consu-
 lentibus futura praedicebant, quum infinitas scientiae finibus circum-
 scribi non possit. itaque in ipsa obtractanda divina providentia de-
 prehendantur. et ineptum quantum et quale sit haud multum abest,
 quin imperitus quisque et rudis atque agrestis plane intelligat. qui
 quum ita ad inusitatos fines rupesque esset depulsus perfacili sano
 animo fuisset si non infragilibus putaret necessitatibus vincetos rerum
 praeteritarum futurarumque eventus procedere, et cuique homini in-
 finitis fortunis servire. quae quum ita sint, et id quod apud nos e

καὶ αἰεὶ γενησομένων ἐκβάσεις πορεύεσθαι τε καὶ ἀτεκμάρτοις ἀνθρώπων παντὶ δουλεύειν τόχαις. εἰ οὖν οὕτω ταῦτα καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν ἐκ μέσου χωροῦν πρὸς ἀβύσσους κάτεισιν ἀνναρξίας πνυμένας, τίς μηχανὴ τὸν ἐμὸν ἐξαιρήσεται πατέρα μὴ δρᾶν τὰ πρὸς τῆς ἀναγκαίας κεκλωσμένα τύχης, καὶ οὕτω μὲν ὄρισμένως προεγνώσμενα θεῶ, οὕτω δ' ὡς προεγνώσθαι συμπέτωκε γινόμενα τῇ προνοίᾳ, οὕτω δ' αὖ γινωσκόμενα καθάπερ ὄρισταί τε καὶ γίνεσθαι πέφυκε πρὸς τῆς ἄνω προνοίας, ταυτὸν δ' εἰπεῖν τῆς ἀναγκαίας ἀγόμενα τύχης. αὐτόματον 50

10 γὰρ καὶ τύχην τὴν θεϊάν καλεῖσθαι πρόνοιαν ἀκόλυτον ἡγήκοιεν ὑπάρχειν μὴ μόνον τοῖς σοφωτέροις Ἑλλήνων παισίν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἡμετέρων ἐνίοις. δέον οὖν ἐπαινεῖν ὅτι τῇ θεῖᾳ προνοίᾳ καὶ ὁ ἐμὸς ἀγόμενος πατήρ, καὶ ἀφύκτω δουλεύων ἀνάγκη, βαρβάρους μὲν συγγενεῖσι δ' οὖν καὶ φίλοις

15 ἐπιτρέπει τὰς τῶν ἁπαξ ὑπὸ θεοῦ κατεψηφισμένων εἰς ὄλεθρον σφαγὰς καὶ τὰ λάφυρα καὶ τὰς παντοίας καὶ πολυτρόπους ἀπαγωγάς, οἳ δὲ καὶ ἄχθονται καὶ προσονειδίζουσι καὶ f. 114 r. μισοῦσι, καὶ τὴν μὲν αὐτοῦ δι' εὐχῆς τελοῦσι ποιοῦντες ἀπαλλαγὴν, τὴν δὲ τοῦ γαμβροῦ Παλαιολόγου μάλα σφοδρῶς

20 ἐφίστανται καὶ ἀνακαλοῦνται ἀρχὴν, καὶ τὰς αὐτοῦ καὶ αὐτοὶ συνεργοῦντες οὐκ ἀπολείπουσιν, ὅσον τὸ ἐφικτόν, ἐπιβουλάς καθ' ἡμῶν, καὶ ταῦτα διηνεκῶς ῥηδομένων ἐκ πάνυ πολλῶν καὶ παλαιότερων τῶν χρόνων ἀκούοντες τῶν τε ἄλλων κακῶν, καὶ ὡς πεπωμένον εἶη τῷ ἔθνει τουτῷ χειρωθῆναι Ῥωμαίων ἁπασαν χώραν καὶ πόλιν, καὶ μέχρις αὐτῶν ἀγνῶν

medio procedit ad profundam abeat inexistētiaē ultitudinem, quid expedit patrem meum, ut non faciat ea quae fortunae necessitate destinata sunt. ita a deo plane praecognita sunt, et qualia providentiae se ostendunt, talia fiunt, quemadmodum destinata sunt, et nascuntur, divina providentia sive fortunae necessitate ducta. casum enim et fortunam nominari audivi divinam illam providentiam, nullo prohibente non solum apud Graecorum philosophos, verum etiam apud nostros. aequum igitur est assentiri divinae providentiae, et pater meus inevitabili necessitate ductus in barbaros cognatos atque amicos vertit, quas deus semel in eorum perniciem constituit, immolationes et praedationes variasque relegationes. illi vero gravantur et obtrectant et oderunt. precibus relegationem perpetrant, Palaeologi generi vehementer exoptant et ad se vocant imperium. nec insidias huic struere coniunctis cum illo viribus quantum licet desistunt. haec continuo cantari inde ab antiquis temporibus mala audierunt alia multa atque illud, huic populo a fortuna datum esse ut Romanorum totam terram

τε καὶ πλατειῶν καὶ στοᾶν εἰσοδραμεῖν τῆς Βυζαντίων μεγίστης πόλεως.”

- 51 Ματθαῖον μὲν οὖν ἐκείνον τοιαῦτα συνείρειν ἐθέλοντος ἔτερα πλείω καὶ ἄλλα ἐπ’ ἄλλοις ὁμόστοιχα, διακόψας τοῦ λόγου τὸν δρόμον ἐγὼ τοιαύδε φημί πρὸς αὐτόν. “σὺ δὲ βου-5 λόμενος τὴν θείαν συνιστῶν πρόνοιαν, ὡς δοκεῖ σοι τὸ σχῆμα τοῦ λόγου, λέληθας ἀναιρῶν αὐτὴν καὶ τάναντία δρῶν προφανῶς τῆς βουλήσεως, καὶ τὸν πατέρα τὸν σὸν ἀπαλλάττειν μακρῶν ἐπειγόμενος ἐγκλημάτων πεφώρασαι καὶ θαντὸν αὐτόχρομα τοῖς τῶν αὐτοῦ συγκαταδύων ἐγκλημάτων ἕδασί τε 10 καὶ ῥοδίσις. μηδὲ γὰρ τὰς τῶν ὄντων τε καὶ γινομένων αἰτίας εἰδῶς, μηδὲ τρόπους αἰτιατῶν διαίρειν ἐκιστάμενος, μηδὲ τούτων ἕκαστα τῷ προσήκοντι διανέμειν κατῶν, εὐς ἂν ἐθέλης ἐκφενεγειν κρημνοὺς, τούτοις ἐκ τοῦ ῥάστου καὶ μὴ θέλων ἐμπίπτεις. οὐ γὰρ παρὰ τοῦτο τοῖς δρῶσι γίνεται τὰ 15 μοχθηρὰ τε καὶ ἀποτρόπαια, ὅτι πρὶν γενέσθαι προέγνωσται τῷ θεῷ, οὐδ’ αἰτία τῶν γινομένων κακῶν ἢ πρόγνωσις· ἀλλ’ ὅτι γενήσεσθαι ἤμελλε, διὰ τοῦτο προέγνωσται τῷ θεῷ. μᾶλλον δ’, εἰ τᾶσφαλέστερα λέγειν χρεῶν ἐνταυθοῦ, ἔγνωσται θεῷ καὶ οὐδαμῇ προέγνωσται. ἐπ’ ἰσῆς γὰρ τοῖς ἐνεστῶσι 20 θεὸς ὁρᾷ τὰ ἡμῖν μέλλοντα, ἐν τῷ τῆς ἰδίας ἀπλάτητος ἰσταμένῳ μένων τὸν πάντα αἰῶνα, καὶ τῷ μηδαμῇ ποτὲ παρα- 52 λάττοντι ἐνεστῶτι ἰστάμενος. καὶ ὁρῶν οὐ βίβη μεταρροθμί- ζει τινὶ ὃ τὴν ἀρχὴν τοῖς ἀνθρωπίνοις θελήμασιν ἔδωκεν

in dittonem suam reciperet et Byzantium magnam urbem usque ad ipsas vias, plateas, statuas ingrederetur.

Matthaeus alia eiusmodi quum plura addere vellet, equidem sublato orationis cursu haec locutus sum. divinam enim providentiam ubi condere voluisti ut sermonis tui ratio docet, tollere te ignorasti et contraria iis quae voluisti ex aperto facere. et patrem ubi magnis liberandam criminibus suscepisti, ipse eiusdem omnino demersus deprehensus es criminum fluctibus. etenim quum neque causas scias eorum quae sunt et fiunt neque rationes eorum quae causis effecta sunt discernere possis neque suo unumquodque ordini attribuire, quas voluisti effugere rupes, in eas facillime incidisti, neque enim propterea fiunt miseriae et calamitates, quod cognitae a deo ante sunt quam fiunt. nec malorum causa providentia est, sed quod futura sunt, idcirco a deo praecognita sunt. aut potius dicendum est cognita sunt a deo, sed nunquam praecognita. nam quae futura nobis sunt, ea sicut praesentia providentiae dei apparent, ut qui omne tempus in propria unitate permaneat et in praesentia semper immutabili consti-

αυτεξούσιον. ὁμοιον γὰρ ἂν εἶη ὡσπερ ἂν εἴ τις βαδίζοντά
 τινα βλέπων ἐξαγγέλλει τῇ γλώττῃ. τὸν μὲν λέγοντα ἀλη-
 θεύειν ἀνάγκη, οὐ μέντοι γε παρὰ τὸ ἀληθεύειν τὸν λέγοντα
 ὁ βαδίζων βαδίζει. ἀλλὰ τοῦμπαλιν διότι ὁ βαδίζων βαδί-
 5 ζειν βεβούληται, ἀληθεύειν δὲ ἀνάγκης συμβαίνει τὸν λέ- f. 114 v.
 γοντα. καὶ δίδωσι μὲν τὴν αἰτίαν ὁ βαδίζων τοῦ γε τὸν
 λέγοντα ἀληθεύειν, τὴν δὲ τοῦ αἰτιατοῦ χώραν δεύτερος ἐπιῶν
 ὁ λόγος λαμβάνει. καὶ δοκεῖ μὲν κατὰ μετουσίαν τινὰ καὶ
 ὁ λόγος ὡς ἐπόμενον ἰνδαλμα τὴν τοῦ ἀληθεύειν ἔχειν ὅπως
 10 ποτ' ἀνάγκην, οὐκ ἔχει δ' οὐδ' οὐδὲ γὰρ οὐδεμίαν ἀνάγκην
 οὐθ' ὁ τοῦ λέγοντος λόγος οὐθ' ὁ τοῦ βλέποντος ὀφθαλμὸς
 τῇ τοῦ βαδίζοντος ἐπήνεγκεν ἐλευθερίᾳ κατὰ τὴν τοῦ βαδί-
 ζειν ἀδέσποτον θέλησιν. καὶ εἰ δοκεῖ γυμνασιῶν ἀδιδίς τὸν 53
 λόγον ἐφ' ἑτέρου τινὸς ὑποδείγματος τελειότερον, κείσθω γὰρ
 15 τινα τήμερον τρίπηχυν ξύλον φέρε εἰπεῖν εἰς ῥάβδον χρεῖαν
 ἐξ αὐτοσχεδίου θελήσεως οἴκοθεν ἀποξέειν μεταποιούντα, μη-
 δενὸς τῶν ἀπάντων μηδὲν ἐπιτάττοντος ἔξωθεν ὄσοι παριόντες
 ὄρωσιν. οὐκ ἂν οὐδ' οὐδ' αὐτός, οἶμαι, ἀμφισβητήσεως μὴ
 κατ' ἀθρόαν τοὺς παριόντας περιληψιν ὄραν μὲν καὶ γινώ-
 20 σκειν εὐθύς ὅποση καὶ οἷα μῆκος ἅμα καὶ πλάτος ἢ ῥάβδος,
 μηδεμίαν δ' ἐπάγειν ἀνάγκην τῇ πράξει τὴν θέαν. εἰ οὐν καὶ
 θεὸς ὡς ἐνεστώτα πάντ' ἐπ' ἴσης ὀρεῖ τὰ τε δὴ γινόμενα καὶ
 γερησόμενα, τί τις ἂν ἔχοι λέγειν ὡς ἢ τοῦ θεοῦ θεωρία καὶ
 γνώσις ἀνάγκην ἐπάγει τινὰ τοῖς ἐλεύθερον τελειοῦσθαι καὶ

tatus sit. nec voluntatem quam hominibus dedit liberam omnibus cir-
 cumscribit. perinde ac si quis ambulare aliquem videns referat, ve-
 rum dicere eum necesse est. nec tamen, quod verum ille narrat, ob
 eam causam hic ambulat, sed quod qui ambulat, ambulare ipse vult,
 necessario fit ut verum ille narret. et qui ambulat causam dat cur
 ille verum dicat. ita ut post causatum narratio locum obtineat. ob so-
 cietatem quandam narratio videtur quae tanquam imago sequitur veritatis
 omnino necessitatem habere. sed res non ita se habet. etenim nec
 narrantis narratio nec videntis visio ullam necessitatem adhibet am-
 bulantis voluntati et libertati. atque si videbitur rationem hanc ad
 alterum exemplum quoddam probabiliorem reddam. ponamus igitur
 aliquem lignum tribus cubitis longum ad baculi usum sponte domi
 secantem, nullo foris iubente ex omnibus qui domum praetereuntes
 eum cernunt. nec vero ipse ut opinor dubitabis quin ob hominum
 frequentiam praetereuntes statim cernant et intelligant qua sit longi-
 tudine et latitudine baculum. nullam autem visio operi necessitatem
 praebet. si igitur deus sicut praesentia cernit et quae sunt et quae

ΕΑ ἀδέσποτον πεφυκόσι τὸν τρόπον; ὡσπερ γὰρ οὐδὲ τῶν ἀνθρώπων οὐδεμία τις τῶν ἀπάντων, ὡς εἴρηται, ὄψις ἀνάγκη, οἷς ἂν ἐκ τοῦ παρήκοντος γινομένοις ὄρᾳ, μηδαμῆ ἐπάγει βιαιάν οὐδεμίαν, οὕτως οὐδ' ἢ τοῦ θεοῦ εἴτε πρόγνωσιν λέγειν χρεῶν εἴτε γνώσιν, οἷς ὄρᾳ γιγνομένοις, οὐ βίαιον ἐπάγει οὐδέσιν οὐδέν, οὐδ' ἀνάγκη δουλοῖ τὴν ἄπαξ ἐπ' αὐτοῦ δεδομένην ἐλευθερίαν τοῖς πράγμασιν. ἐπ' ἴσης γὰρ ὁ θεὸς ὄρᾳ τὰ γινόμενά τε καὶ γενησόμενα, καὶ οὐδὲν μᾶλλον αὐτῷ παρὰ θάτερον θάτερον, ἐν τῇ ἀπλότῃ μὲνων ἐπ' ἴσης αὐτὸς τοῦ σφετέρου διηγεκῶς ἐνεσιῶτος· καὶ ὁμοίως αἰεὶ τὸ δεδομένον ἐκάστοις ἐνδίδωσιν αὐτεξούσιον. διὸ καὶ οὐδὲν μᾶλλον, ὡς εἴρηται, φηίης ἂν τὸν θεὸν προσορᾷν τε καὶ προγινώσκειν ἢ ὄρᾳ καὶ γινώσκειν, τοῦ χρονικοῦ παρωχηκότος ἅμα καὶ μέλλοντος ἐνὶ γῆ τῷ τρόπῳ τελέως ἐνεῦθεν ἔξωθουμένου καὶ χώραν αὐτῷ προσήκουσαν οὐδεμίαν οὐδαμῆ ἐφευρίσκοντος.

15

ΕΒ Τί τοίνυν ἐς τὸ ἄθῶον αὐτὸς παρεξάγεις τὰ τοῦ πατρὸς ἐγκλήματα, σφαλερῶς διανοίας εὐφημὸν τινα τὴν ἀποστροφήν ἀντιμηχανώμενος, καὶ λόγοις ἀπατηλοῖς πρὸς τὸ βουλόμενον σπεύδεις μετατιθέσθαι ὧν τὴν κόλασιν ἔργοις ἐκείνοις.

f. 115 r. ὑπέβριε τῷ βλέποντι καὶ κρινουῖντι θεῷ. φυγὰς γὰρ ἐθέλοντῆς τοῦ θεοῦ γεγωνῶς, καὶ πόθῳ προσκαίρου τύχης καὶ δόξης τοῦ θεοῦ φωτὸς ἐκείνου ἀπερρωγῶς, παρ' ὅσον ἐπίδοξον ὄνομα διὰ γῆς ἐσπούδακε σπείρειν, παρὰ τοσοῦτον ἄδοξον στάχυν

futura sunt omnia, quomodo dicat quisquam dei visionem et cognitionem ullam afferre necessitatem iis quae nata libero nec ullo dominatu obstricto ordine perficiuntur. ut enim hominum omnium nulla visio iis quae in praesenti fieri cernuntur, ita nec dei praecognitio sive cognitio iis quae sunt ullam unquam vim affert nec necessitati libertatem semel datam subiicit. similiter enim deus ea, quae sunt et quae futura sunt cernit, nullo discrimine interposito, quippe qui in simplicitate praesentiae suae continuo permaneat. ita etiam libertatem cuique datam nunquam non concedit. idcirco, ut dixi, nec providere et praecognoscere deum, quam videre et cognoscere malueris dicere. quum praeteritis simul et futuris qui locus vindicetur nullus inveniatur.

Quid igitur a criminationibus patrem ad innocentiam revocas incerta sententia cum arte quadam in tuam rem versa et rationum fraude ad voluntatem studes mutare ea quibus poenam ille dabit deo qui cernit et diiudicat. etenim sponte profugus dei et fortunae faustae gloriaeque desiderio ductus, ab divino illo viro seiunctus, quam gloriosum nomen per terram serere studuit, tam ingloriosam messem perpetuo facit. consilio semper destitutus a

αἰεὶ θερίζει, δι' ἀβουλίαν αἰεὶ τοῦ βελτίονος ἀπορραπιζόμενος·
 καὶ ἃ διώκειν εἴλετο νομίσας εἶναι χρηστά, πάντων ἐκπέπ-
 τωκεν ἄρδην, ὅφ' ἧς ἐλάτρευε διωκόμενος τύχης. καὶ
 ὅθεν εὐδαιμονέστατος πάντων φήθη γίνεσθαι βασιλέων, ἐκεῖ-
 5 θεν ἡ ἀντίπαλος παραδῦσα ῥύμη τῆς τύχης αὐτοῦ γυμ-
 νὸν παντὶ τῷ τοῦ βίου θεάτρῳ καὶ κόσμῳ προδείκνυσι μὴ
 μόνον τοῦ μόνου θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἥσπερ ἐσπούδακε δόξης
 προσκαίρου τυχεῖν. ἐπ' οὐδεμιᾶς γὰρ βεβαίως ἐστήξει κρη- 50
 πιδος κληρὸς δόξης, οὐδεὶς ὅς τε θεοῦ ἀποπεφοίτηκε καὶ ὄν
 10 τὸ τῆς τύχης ἐχορήγησεν ἄστατον. δυοῖν γὰρ ἐπομένων τῇ
 τῆς προσκαίρου τύχης εὐκληρίᾳ κακῶν, ἡ καὶ ἄμφω περι-
 χεῖται τοῖς ἀθλοῖς ἐναλλάξ ὅποσοι ταύτην ἀμφιέννυνται, ἡ
 δυοῖν θάτερον. ἡ γὰρ οἶδε τὸ τῆς τύχης ἄστατον, καὶ δε-
 διέναι τὴν αἰφνίδιον ἀνάγκη μεταβολὴν αἰεὶ, καὶ τῷ συνεχεῖ
 15 τοῦ δέους εὐδαιμονεῖν ἀσφαλῶς μηδαμῇ συγχωρεῖσθαι, καὶ
 παρούσης μὲν λυπεῖσθαι διὰ τὴν τῆς ἀποβολῆς ἐλπίδα, ῥυεί-
 σης δ' αὖ λυπεῖσθαι διὰ τὴν ἐναπομένουσαν μνήμην καὶ τὴν
 γε δὴ τῆς ἀναλήψεως ἀπόγνωσιν· ἡ οὐκ οἶδε, καὶ μὴ εἰδὼς
 οὐδ' εὐδαίμων. παροῦσα μὲν γὰρ ἤθον ἡ οὐκ ἔχει τουτῷ
 20 κεκτημένῳ· καὶ πῶς ἂν εἶη εὐδαίμων τὴν αἰσθησιν οὐκ ἔχων
 ὧν κεκτηθῆσθαι δοκεῖ; ἂν δ' ὀψὲ καὶ τὸ τῆς φύσεως ἴδιον 57
 ἐπενέγκῃ, λέγω δὴ τὴν μεταβολὴν ἑαυτῆς, τῷ τῆς αἰφνίδιου
 ἐκπλήξεως ὑπερβάλλοντι συναεῖλεν ἐνίοτε καὶ τὸ ζῆν. καὶ
 προλέλοιπε μὲν αὐτὸν εὐθὺς ὃ προλιπεῖν μὲν οὐκ ἦν αὐτῷ

felicitate reiiicitur. atque quae persequebatur tanquam optima ar-
 bitratus, ex iis omnibus plane deiectus est a fortuna cui servie-
 bat ductus. ubi omnium regum felicissimum se esse putabat, ibi-
 dem fortuna in alteram partem inclinata universo vitae spectaculo
 et terrarum orbi illum ostendit destitutum non modo a deo uno, ve-
 rum etiam ab ipsa qua frui voluit fortuna. non enim firmo stabit fun-
 damento gloria ulla quae a deo separata, a mutabili fortuna constituta
 est. duorum enim malorum quae faustae fortunae sortem sequuntur,
 aut ambo perfunduntur aerumnis quae illam circumdant, aut certe alter-
 utrum. aut enim metuere fortunam cognita eius inconstantia necesse
 est et in perpetuum se dare timori, ne in secura felicitate versetur,
 denique quum illa adest, angi necesse est ob iacturae metum, dilapsa
 autem rursus angi ob memoriam eius et recreationem desperatam. sin
 vero eam nescit, beatus esse non potest. nam quae adest volupta-
 tem possessori affert. quomodo autem felix esse poterit, qui sensi-
 bus id non percipit, quod possidere videtur. sin vero postea naturae
 proprium feret, mutationem suam dico, repentino perturbationis impetu

βουλομένη, καταλείπεται δ' αὐτὸς οὐδ' ὡς καταλείφθαι
 κενόμικεν οὐδ' ὡς βιοῦν προήρηται. τοιαῦτα γὰρ τὰ τῶν
 χρονικῶν πραγμάτων ἐγκύκλια παλγνια καὶ οἱ τῆς τύχης γέ-
 λωτες, οὐκ ἔστιν κρατεροῦσαι πεφυκεῖα, καὶ ἀνούσιον ὄνομα
 ταῖς τῶν μικρολόγων καὶ μικροψύχων ἐπιπλανώμενον φαντα- 5
 σίαις. διὸ καὶ ῥῆστα μυρίοις ἀναμοχλεύεται κίβοις μετα-
 βολῶν ἀτακμαίρων. καὶ ὁ σφόδρα θέλων αὐτῇ παραμένειν
 τοῦ μένειν ἀσφαλῆς ἀποσφενδονᾶται ῥαδίως· ὁ δὲ ταύτης
 μὲν ἐπιελοντῆς ἐκχωρῶν, θεῶ δὲ τῶ τῶν καλῶν ὡς ἀληθῶς
 χορηγῶ προσέχων τὸν νοῦν, εὐσταλῆς τὴν τοῦ βίου παρα- 10
 τρέχων θάλασσαν ἔφεδρον ἐπίβουλον οὐδὲ ληστὴν φοβήσεται
 πάντων οὐδένα ποτέ.

Καὶ ἵνα σε ἐς τὸ πρότερον ἵχνος ἐκείνου τοῦ ὑποδείγ-
 ματος αὐθις ἀναγαγὼν κατακλείσω τὸν λόγον, δεδειχῶς ὡς
 ἀνθρώποι τῶν ἀνθρωπίνων αἵτιοι γίνονται συμφορῶν καὶ οὐχ 15
 ὁ θεὸς οὐδ' ἡ αὐτοῦ πρόγνωσις, οὐδ' ἀνάγκη τις τυραννεῖ
 τοῦ βίου τοὺς οἰκάκας, ἀλλ' ἐκούσιον θέλημα τοὺς κακοὺς εἰς
 κακὰ παραπέμπει, προσέχειν τοῖς λεχομένοις χρεῶν. καθά-
 περ γὰρ, εἴ τις μοχθηροτέρῳ μετὰ τοῦ πλείονος χρεῶτο διαίτη
 καὶ ἀπέθουσαν τῆ γαστρὶ συμφοροίη τροφήν, ἀνάγκη νοσεῖν 20
 καὶ διαφόρους καὶ ἄλλας ἐπ' ἄλλαις ἀλγηδόνας διηνεκῶς ὑπο-
 μένειν, καὶ τὸ αἴτιον πλὴν τῆς τοῦ πάσχοντος γνώμης καὶ
 προαιρέσεως οὔτε τῆ τροφῆ προστρέψαιεν ἢ τις δικαίως οὐτ'

interdum ipsam vitam tollit. et illud eum reliquit, quod relinquere sane
 nolebat. relictus ipse est neque ut relinqui se putaverat neque ut
 videre consueverat. haec enim quae in tempore ab eo facta sunt lu-
 dibriorum vicissitudines sunt et fortunae risus, umbra quae non com-
 prehendi potest et inane nomen quod in tardorum hominum cogita-
 tione versatur. quomobrem facillime infinitis mutationibus tanquam
 tesserarum millibus eruitur. et qui in felicitate permanere vehementer
 voluit, e securitate eius facile efficitur. qui vero sponte eam relinquit,
 ad deum bonorum sane ducem animo converso, incolumis vitae aestum
 superabit neque insidias nec latrocinia omnium hominum timebit.

Atque ut te ad illius exempli vestigium reducam finemque ora-
 tioni imponam, postquam ostendi homines suorum casuum esse aucto-
 res et non deum neque eius providentiam nec necessitatem quandam
 in vita dominari, sed liberum arbitrium malos in mala prolicere, ad
 ea quae dicta sunt mentem attendere oportet. quemadmodum enim
 si quis malo victu utatur plerumque et ventri iniquo suo, aegrotare
 eum et multos dolores pati necesse est. causam vero huius rei, nisi
 aegroti sentiendi vivendique rationi, nec victui iure tribuerit quisquam

ἀνθρώπων οὐδένι, οὐ μέν' ἂν οὐδὲ ταῖς τῶν ὀρώντων προρ-
 ρήσεις καὶ προγνώσεσιν, εἴ τινες εἴεν ἰατροὶ καλῶς ἐκ τῆς
 ἀκαίρου τροφῆς ἐκείνης στοχαζόμενοι καὶ προαναφωνούντες
 τῷ μὲν τὴν ἀκόλουθον νόσον τῷ δὲ τὸν ἐπίμενον θάνατον,
 5 καὶ ἀνάγκην οὐδεμίαν ἐπήνεγκεν οὔτε τοῖς νοσήμασιν ἐκείνοις
 οὔτε τῷ θανάτῳ προρρήσις καὶ πρόγνωσις τοῦ συντεῶς ὀρων-
 τος ἰατροῦ, οὔτως οὐδ' ἡ τοῦ θεοῦ πρόγνωσις ἀνάγκη συνω-
 θεῖ τοὺς ἁμαρτάνοντας εἰς τὸ ἁμαρτάνειν, οὐδ' ἁμαρτάνον-
 τας αὐ παντοίοις ἐκ παντοίων καὶ ποικίλοις ἐκ ποικίλων
 10 δεινοῖς περιπίπτειν ἀμοιβαδὸν καὶ ὅλον πρὸς πᾶν δυσδιεξό-
 δευτον ἐκπονεῖσθαι λαβύρινθον τῶν τε ἐνταῦθα πραγμάτων
 καὶ τῶν διὰ τὰς ἐκεῖθεν ἡτοιμασμένας κολάσεις πληττομένων
 αἰεὶ λογισμῶν. ἀνάγκη μὲν γὰρ τὰ ἐσόμενα προγινώσκεισθαι 59
 τῷ τὰ πᾶνθ' ὡς ἐνεστώτα βλέποντι θεῷ, οὐκ ἀνάγκη δ' αἰτίαν
 15 ἡγεῖσθαι κακῶν τὴν αὐτοῦ πρόγνωσιν. καὶ εἴ τι δ' ἐν τοῖς
 τῶν ἀλόγων ζώων σπλάγχθοις ἰχνηλατοῦσι παῖδες Χαλδαίων,
 ἐπεὶ καὶ περὶ τοιούτων εἰρήκεις, καὶ εἴ τις δ' αὐτὸν ἐκ Δελφι-
 κοῦ τρίποδος ὀρμώμενος λόγος πρὸς μελλόντων ἐρωτᾶται πρό-
 γνῶσιν, στοχαστικαὶ καὶ ταῦτα δαιμόνων εἰσὶ προρρήσεις,
 20 ἀθροιζόντων τὸ μέλλον ἐκ γὰρ τῆς τῶν ἐρωτῶντων διαίτης
 καὶ τῆς τοῦ βίου αἰρέσεως. καὶ οὐτ' ἀνάγκην εὐθύς ἐπά-
 γουσι καὶ τοῖς πράγμασιν αἱ στοχαστικαὶ προρρήσεις αὗται,
 οὔτε τὸ πρόσαγωγότερον τῆς τῶν δαιμόνων ἀπάτης μεταρρι-

nec ulli homini. neque etiam praesagitionibus et praecognitionibus
 si medici adsunt qui ex nocenti illo coniciunt, huic morbum affutu-
 rum, illi vero mortem, ullam tamen necessitatem affert nec morbo nec
 mortī prudentissimi medici praesagitio et praecognitio. ita neque dei
 praecognitio necessitate trahit peccantes ad peccandum nec peccantes
 ex miseriis in miseriis proicit, ut per difficilem labyrinthum perva-
 gentur et ob poenas quas sibi ibidem parant sollicitudinibus in per-
 petuum irretiantur. providere deum ea quae futura sunt utpote qui
 universa tanquam praesentia cernat necesse est. causam vero malorum
 inducere eius providentiam necesse non est. et si quid ex beatiarum
 visceribus praesagiebant Chaldaei, quoniam de his quoque locutus es,
 et si quod a Pythia datum oraculum ad cognoscenda futura spectavit,
 coniecturales haec sunt praesagitione, daemonum qui futurum ex con-
 sumentium conditione et vitae ratione colligunt. nec ullam rebus ne-
 cessitatem ipsae praesagitiones illae coniecturales afferunt. nec dae-
 mones illecebris fraudis possunt ad peccatorum perniciem trahere
 animam eam, quae in timore dei et sanitate integerrima firmiter
 constituta est. et quemadmodum homines non indigerent medicina, si
 non aegrotarent, ita nec vaticinatione opus esset si non in fortunarum

πίζειν δύναται πρὸς τὰ τῶν ἀμαριῶν ἀρρωστήματα στερ-
 ρῶς ἡδρασμένην ψυχὴν ἐν τῷ θείῳ φόβῳ καὶ τῷ τῆς ὑγιείας
 ταύτης μάλα ἀκραιφνεῖ. καὶ ὡσπερ οὐκ ἂν ἔδει τοῖς ἀνθρώ-
 ποῖς Ιατρικῆς, εἰ μὴ ἐνόσουν, οὕτως οὐδὲ μαγικῆς, εἰ μὴ ταῖς
 σφαλλομέναις ἐγκυβιστῶντες τύχαις ἡμάρτανον, καὶ δεδιότες 5
 ἐντεῦθεν τὸ μέλλον ἐρωτᾶν ἠναγκάζοντο τοὺς τὴν στοχαστι-
 κὴν διὰ μακρῶν ἀκριβώσαντας τῶν αἰῶνων δαίμονας, ἀνθρώ-
 πων μὲν μᾶλλον, ἀπάντων δ' εὐστόχους οὐ μάλα μᾶλλον.

l. 116 r. ἴδοις γὰρ ἂν κἀκείνους τὸ πλεῖστον ὡς ἐν μεταίχμιῳ ῥίπτου-
 τας τὸ μάντευμα. τά τε γὰρ ἄλλα καὶ τὸν Ἄλυν, φησί, δια- 10
 βὰς μεγάλην ἀρχὴν καταλύσεις, οὐθ' ὅποιαν ἀποσαφῶν ἀμ-
 φοῖν, οὐθ' ὅτι τῷ ἐρωτῶντι βέβαιον ἢ διάβασις, ἀλλ' εἰ δια-
 βὰς τύχοι. καὶ μυρία τοιαῦτα τοῖς γε σχολάζειν οὐ μάλα
 ὀκνοῦσιν εὐρίκοιτο ἂν.

- ⓈⓈ Καὶ μὴ μοι λέγε προγόνων ἀμαρτίας δι' ἃς τῶν κακῶν 15
 ἐκεῖθεν ἠργμένων ἤκιστα δύνασθαι τὸν εἰρμὸν ἀναλύειν
 ἐκεῖνον τοὺς ἀπογόνους, καὶ τὴν ἐκείνου τοῦ ἡρέματος ἀνα-
 στέλλειν φορὰν τε καὶ δυναστεύουσαν αὐτοκρατορίαν. ἄπαγε·
 σκῆψις ταῦτα σαθρά. οὐ γὰρ ἄδικος ὁ θεός, ἵνα τὴν ἐτέ-
 ρων ἐκτισιν ἐτέρωσε παραπέμπῃ καὶ ἄλλων ἄλλοις παρέχῃ 20
 κολάσεις ἀπλῶς. ἀλλ' ὅμοιον ἂν εἶη ὡσπερ ἂν εἴ τις φλόγα
 πυρὸς κατασβέσαι πειρώμενος τάναντία τοῖς ἔργοις ποιίῃ,
 αὐτός τε ἀντ' ἄλλων σβεστηρίων ἀπάντων φακέλλους φρυγᾶ-
 νων ἐπιτιθεῖς καὶ ἀμφορέας ἐλαίου προσεπιφέρων κατὰ τὸ
 δασιλέστερον, καὶ σφύδρα ἄλλους κατόπιν ἰόντας κινοίῃ τὰ 25

fallacias se proficientes peccarent. sed timore ducti futurum quaere-
 bant ex daemonibus qui per multas aetates vaticinandi artem exer-
 cuerant hominibus quidem omnibus illi nec tamen multum prudentio-
 res. vides enim illos plerumque in discrimine ponere oraculum. ce-
 teris omissis, Pythia Halyn inquit, si traieceris, magnum regnum de-
 lebis. nec vero utrum regnum nec num fausta esset traiectio quae-
 renti ullo verbo explicavit, nisi si forte traieceris.

Huiusmodi exempla qui quaerere non aegre ferent per multa
 invenient. noli porro dicere malorum per patrum peccata prolatorum
 vinculo se liberare liberos minime posse nec pestis illius perniciem
 ac dominatum tollere. valeat haec fictilis indagatio; nec enim iniu-
 stus deus est ut alterius alteri poenam adiungat. quod perinde est ac
 si quis flammam oppressurus omissis ceteris omnibus iis quae ad ex-
 stinguendum adhiberi solent sarmentorum fasciculos imponat et olei
 amphoras large infundat et vel ceteros qui eum sequuntur ut idem
 faciant incitet; statim in aerem flamma ascendet et citius terram cir-
 cumcurret fumo in aethera emisso. necesse est non ex uno domi-

ὅμοια δρᾶν, καὶ αἰεὶ τοὺς ἐξῆς· ταχὺ μὲντ' ἂν εἰς ἀέρα βα-
θύνῃ ἢ τῆς φλογὸς ἀναρριπισθεῖν κορυφῇ, ταχύτερον δ' αὖ
τὴν κύκλῳ γῆν περιδράμοι αἰθερίου τέως συνεφαπτομένου
πνεύματος· οὐ γὰρ ἀνάγκη πῦρ ἐκ μιᾶς τινὸς ἀναστέλλειν
5 οἰκίας, ἀλλ' ἀνάγκη πόλιν ὅλην αὐταῖς οἰκίαις καὶ στοαῖς ἐμ-
πιπρᾶν ἐκ τοῦ ῥᾶπτου μετὰ τῶν συνοικούντων. οὕτω δὴ καὶ
τοῖς ὀψιγόνοις, εἰ μῆτε τὰ πατέρων ἐγκλήματα διορθοῦσθαι
πειρῶντο, ἀλλὰ καὶ προσεπαντελεῖν ἀναγκάζοιεν ἄλλοθεν ἄλ-
λους ἄλλα κατόπιν ἀμαρτήμασιν ἀμαρτήματα παλαιοὶς νέ-
10 καὶ μακροῖς μέτροις μείζω τε καὶ βαρύτερα, νοσεῖν ἀνάγκη,
καὶ κατὰ τὸ ἀνάλογον τοῖς ἐσχάτοις δεινοῖς αἰεὶ περιπίπτειν,
καὶ μηδ' ἀναπνεῖν ἐλευθέριον δύνασθαι, ἀλλ' εἰκέναι πως
ἐκείνοις οἱ περιπνευμονίᾳ καὶ ὑδέρῳ συνισχημένοι βαθεῖ βίους
ὄλους ἐνὸς θανάτου ῥᾶδίως ἀλλάζονται' ἂν.

15 *Τί τοίνυν καὶ σὺ μετὰ τοῦ πατρὸς τοὺς τῶν οἰκείων* 61
ἀμαρτημάτων Ὀλύμπους καὶ Παρνασοὺς παρατρέχοντες, πᾶ-
σιν ὀφθαλμοῖς ἐς τοὺς προγονικοὺς ὁρόβους ἐμβλέπετε, καὶ
οὐκ ἀπάγειν οὐδ' ἐπὶ βραχὺ τὸν νοῦν ἐκείθεν βεβούλησθε,
οὐδ' ἐπιστρέφειν ὄψθαι καὶ πρὸς ἑαυτοῦς. ἀρίθμει γάρ, εἰ
20 *βούλει, μικρὸν τῶν τῆς οὐλήσεως ὑπανείεις ὀφρῶν, τὰ νέα* f. 116 v.
ταυτὶ καὶ ὑμέτερα, καὶ παρατίθει τοῖς τῶν προγόνων πα-
λαιότεροις ἅπασι· καὶ ὄψει τοσοῦτο βαρύτερα καὶ πολυει-
δέστερα τὰ ὑμέτερα ὅσον ἢ στείρα καὶ παράλιος ψάμμος
ἅπασα πρὸς ἐν ἀθροισθεῖσα βάρος μικροῦ τινὸς ὑπερέχει
25 *δίσκου, ὁποίοις πάλαι καὶ οἱ ἐν Ὀλυμπίοις ἐχρῶντο δισκεύ-*
οντες τε καὶ τὸ παγκράτιον ἐξασκούμενοι.

cilio flammam esurgere, sed totam urbem cum omnibus domiciliis et civibus facillime comburi. ita et liberos si non patrum criminationes diluere student, sed peccata aliis alia, veteribus nova, modicis et levibus maiora etiam et graviora addunt, aegrotare necesse est, ita ut in extremas semper miserias incidant nec libere respirare possint, sed similes videantur eorum, qui pulmonum inflammatione et aquae intercutis morbo implicati cum longa vita mortem brevem facile commutare velint.

Quid igitur ipse tu et pater tuus innumeris domesticis illis maleficiis praetermissis omni oculorum obtutu patrum facinora inspicitis nec inde avertere animum ne tantulum quidem vultis et tandem ad vos ipsos convertere? enumera enim si voles deminuta aliquantulum animi insolentia nova haec vestra cum peccatis veteribus illis omnibus comparata et videbis tanto graviora et crebriora vestra, quanto carina et arena marina in unum congregata exsuperat exiguum discum, quo olim usi sunt qui Olympia certamina exercebant.

- 62 *Εἰ δ' αἰσχρὸν τὸ τὰ αἰσχρὰ διανοεῖσθαι, αἰσχροτέρων πάντως δῆπου πολλῶ τὸ τὰ αἰσχίστα καὶ δύνασθαι καὶ δρᾶν καὶ ἅμα πρὸς δημοσίους ἐκλαλεῖν ἀκοάς. εἰ δὲ τοῦθ' οὕτως, καὶ λοιπὸν οὐκ ἂν ἀναιδείας ἐλαύνοι, ἐφ' οἷς ἐγκαλύπτονται καὶ τῶν βαναύσων οἱ δυστυχέστεροι, τούτοις τὸν σὸν ἐγκαλ- 5
 λωπίζεσθαι πατέρα, καὶ γυμνῇ βοᾶν τῇ κεφαλῇ Βυζαντίοις ὡς διὰ τὴν ὑμῶν ἀπέχθειαν, τῷ γαμβρῷ προστιθεμένων Πα-
 λαιολόγῃ καθ' ἅπασαν γνώμην, πάσης μὲν ἀποκέκλεισθε τῶν μὴ μόνον προόδου καὶ τῆς τῶν ὑμετέρων κομιδῆς ἀσταχύνων ἀλλὰ καὶ πάσης χρηστῆς προσδοκίας ἐξῆς, ὄψεσθε δ' οὖν ἐν 10
 βραχεὶ καὶ τὰ μέγα καὶ περιβόητον ἄστυ Βυζάντιον τουτοῖ προδοδομένον ὁμοίως ὑπ' ἐμοῦ τῷ τῶν βαρβάρων ἀρχηγῷ πρὸς βασιλείαν ἀΐκησιν, Ἰφρικανῷ τῷ γαμβρῷ σὺν ἅπασιν τοῖς ἐπ' αὐτῷ βαρβάροις. ὅθεν γυναικῶν μὲν καὶ παιδῶν ἀλλοτριώσεσθε τὴν ταχίστην, καὶ ἅμα χρημάτων καὶ οἰκιῶν, ὑμεῖς δὲ μαστιγίαι καὶ 15
 63 ἐν Καρὸς δουλεύετε μοίρα. τοῦτ' ἐκεῖνο ὃ καὶ τῷ Λαόρτου πά-
 λαι Ὀύσσει ἐναυαγήσαντι ἐκπενηθηκῶς ἐπηγγέλλετο Κύνκλωψ ἐκεῖνος ὃ τοῦ Ὀμήρου, πύματον δηλαδὴ φυλάξιν ἑαυτῷ τράπε-
 ζον αὐτὸν μετὰ γε δὴ τὴν τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ἐδωδῆν, οὗς Θηριῶδες καὶ αἰμοβάρρον τηρικαῦτα ὄρωντος αὐτοῦ κροποῖται 20
 δεῖπνον. τί τῆς ἐπαγγελίας ταύτης ἀθλιώτερον ἢ Θηριωδέστε-
 ρον; εἰ οὖν αἰσχίστον τὸν ἐν ἐξουσίᾳ τὰ αἰσχίστα δρᾶν, ἦκου
 μαρίας οὐ μάλ' ἐλεύθερον λύκοις τὸ ἐμπιστεσθὲν προτιθέσθαι
 ποιμίαν εἰς βορᾶν ἐναντί τὸν ποιμένα. δεῖον γὰρ διεπρα-*

Ac si turpe est turpia cogitare, multo sane turpius est turpissima et posse et facere et simul ante omnium oculos proferre. quae quum ita sint, nonne insolentia ductus pater tuus, in quibus infimorum hominum abiectissimi erubescant, iis ipsis gloriabitur? ob odium nostrum qui simus: Palaeologo genero toto animo dediti exclusos vos esse omni fructu et vestrorum agrorum cultu, sed etiam omni spe bona. videbitis igitur brevi magnam hanc atque illustrem urbem Byzantium traditam a me Hyrcano genero ac barbaris qui sub eius potestate degunt. deinde a mulieribus ac liberis celerrime relegabimini atque ab opibus et aedificiis, vos autem in abiectissima servitute servietis. hoc illud est quod Laertiadae olim Ulyssi navibus advecto accedens dixit Cyclops ille Homericus se eum tanquam ad ultimas mensas servaturum donec viros illos edisset, quibus bestiarum more ante illius ipsos oculos mensam sibi exstruxit. quid huc narratione miserius et immanius? quod quum turpissimum sit posse turpissima facere, ab insania sane non alienum est, si pastor gregem sibi commissum lupis ad devorandum tradat. oportet dimicare et omnibus vis

- χεῖν καὶ πᾶσι τρόποις τὴν τοῦ ποιμνίου ζητεῖν εὐζωΐαν, ὃ
 δ' εἰς κακοδαιμονίας ἀνυπερβλήτου μετεσκεύασε πρόφασιν
 τὴν ποιμαντικὴν δεσποτείαν, καὶ οὐδ' αἰδέεται τὺς τῆς ἀδί-
 και ψυχῆς ἐκλαλῶν ἀπορρητὸς ἀδύνας, ἀλλὰ κατ' ὀξυῆς ἔπερ-
 5 βάλῃν ἑαυτοῦ τὺς Ῥωμαίων ἡγούμενος συμφορὰς δημοσιεύει
 καὶ ἐγκαυχᾶται. ὁμως καθάπερ οὐδὲν καινὸν οὐδ' ἀνοίκειον 64
 ἀνδροφόνῳ μυρίους ἀνόμως ἀνθρώπους πεφορευκότει καὶ πορ-
 ρείας ἀλῶναι, οὕτως οὐδὲν οὐδὲ τούτῳ καινόν, καθάπαξ τοῦ
 πεποιηκότες ἀπερρωγότει Θεοῦ καὶ τὴν πατριον ἐξομοσαμένῳ f. 117r.
- 10 εὐσέβειαν καὶ τοῖς θείοις ἐμπεπαρρηγότει κανόσι καὶ νόμοις
 καὶ πᾶσιν ἱεροῖς ἀδειῶς ἐνυβρίσαντι μυστηρίοις, καὶ ἐν ἀλη-
 τηρίων μοίρῃ γῆς καὶ θαλάττης ἀπανταχῇ τοὺς εὐσεβεῖα
 συντετραμμένους διασπείραντι, καὶ παντοίοις τοὺς λειπομέ-
 νους δεσμοτηρίοις ἐμβεβληκότει, καὶ τοῖς τοιούτοις ἐγκαλλω-
- 15 πίττεισθαι ἀδικήμασι, δίκην σειρᾶς ἐξημμένοις δεῖδειν, καὶ τῷ
 τῆς ὁμοιότητος ὀπισμῶ πρὸς τὴν τῆς πρώτης κακίας ὄλξαν
 ἀναπέμπουσι τὸ συγγενές. σὺ δὲ μοι λέγε πρὸς ταῦτα τύχην
 αἰτίαν καὶ πεπρωμένην ἀνάγκη τὰ δρωμένα δρωσαν. πῶς καὶ 65
 πόθεν, ἀνθρώπε; ὅμοιον γὰρ ἂν εἴη ὥσπερ ἂν εἴ τις μέσου
- 20 χειμῶνος γυμνὸς ἐν ὑπαίθροις περινοστωῶν αἰτίαν τοῦ ῥίγανος
 εἰτίθει, ἥκιστα μὲν τὴν ἑαυτοῦ γνώμην καὶ θέλησιν, τὴν δ'
 ἀνάγκην τῆς πεπρωμένης. ἥ γὰρ οὐχ ἡ ἐκάστον παντάπασιν
 αὐτοδέσποτος θέλησις ἐκάστῳ γίνεται Κλωθῶ καὶ πεπρωμένη,
 σύστοιχον τῇ ῥίλῃ φύουσαι τὸ γεώργιον; ἔπειτά με τῶν οὕτω

salutem gregis quaerere. ille vero pastorale imperium ad perniciem
 immensam adhibet nec veretur ne impiae animae nefandos foetus edat.
 sed Romanorum fortunae infinitae felicitati suae vindicandis gloriatur
 atque exultat. quamquam ut nihil novum atque inauditum ei qui
 milia hominum iniusta caede stravit, etiam libidine teneri, ita neque
 huic quidquam novum est ut qui semel a deo creatore seunctus pie-
 tate se abdicaverit, reiectis divinis legibus atque institutis et omnibus
 sacris mysteriis insolenter contemtit et qui in sceleratorum miseriam
 terra marique eos qui cum pietate adoleverant disperserit et multis
 eos qui relictis erant vinculis obstrinxerit, vel gloriari eiusmodi male-
 ficiis quae ad instar funis vi aequalitatis ad primae pravitatis fontem
 ingenium eius deducunt. tu vero dic mihi num sit fortuna et fatum
 necessario causa ea quae sunt efficiens? quomodo tandem, amice?
 simile est ac si quis media hieme nudus sub coelo ambulans causam
 frigoris non suae rationi ac voluntati, sed fati, necessitati tribuat.
 profecto enim non cuiusque libera voluntas cuique Clotho fit et sors
 tanquam ex uno eodemque fonte profecta. denique rerum ad eo dis-

πλάνης δρόντων ὀμιλητὴν ἀξιολῶς νῦν προσεληλυθότα γενέσθαι, ὅτε καὶ μυριοπλάσιον δι' εὐχῆς καθεστήκοι μοι μᾶλλον τῆς νῦν ἐχοῦσης τὴν ἐμοῦ καὶ ὑμῶν μεταξὺ τοπικὴν διάστασιν γίνεσθαι. ἀλλ' ἄπιθι πρὸς Θεοῦ, καὶ μὴ με πρὸς πλείους ἐρεθίζε λόγους· οὐδὲν γὰρ ἐξ ἐμοῦ σοι τῶν κατὰ γνώμην⁵ οὔτε λελέξεται οὔτε πεπραῖζεται.

66 Ματθαῖος μὲν οὖν ὁ νέος ἐκεῖνος βασιλεύς, εἰπὼν μὲν ἅ μήπω πρὸς ἕτερον, ἀκηκῶς δ' ἅ μήπω πρὸς ἑτέρου, λύπης καὶ ἀθυμίας μεστός ἐγεγόνει μὴ κατὰ γνώμην τῆς ὀμιλίας κεχωρηκνίας αὐτῷ. καὶ ἐβούλετο μὲν εἶτε λέγειν τε καὶ 10 ἀκούειν· ἀλλ' ὄρων ἐμὲ μηδαμῆ μηδὲ μέχρι βραχέος ἐνδιδόντα τὴν ἀκοὴν ἀπῆει, τὰς τοῦ πατρὸς ὀμοῦ καὶ τῆς μητρὸς ἀφαιρούμενος ἄρδην ἐλπίδας. διὸ καὶ ἀσφαλέστερά τε καὶ βιαιότερα καθ' ἡμῶν τὰ τῆς εἰρκτικῆς αὐθις ἐγένετο, τοῦ παλαμικοῦ θιάσου βασκανίας εἵνεκα τὴν τῶν βασιλέων ὄργην 15 ἐρεθίσαντός τε καὶ ἀναρρηπίσαντος ἐς τὸ ἀκμαιότερον· καὶ ἡνύομεν αὐθις οὕτωςι' πως τὸ λοιπὸν τοῦ βίου μηδαμῆ μηδὲν μηδ' ὄθενοῦν μῆτ' ἀκούειν μῆθ' ὀμιλεῖν ἔχοντες.

67 Βραχεῖαι παρῆλθον ἐκεῖθεν ἡμέραι, καὶ μετὰ δύοιν ἡλίον δευτέρως ὥρας ἄρτι νυκτερινῆς ἀγομῆνης, καὶ τὰς ἑσπε- 20
L 117 v. ρίους ἐμοῦ συνήθως ᾤδὰς ἀποδιδόντος Χριστῷ τῷ Θεῷ περὶ τὸ τοῦ οἴκου ἐνδότερον, ἔνθα καὶ τὴν αὐτοῦ θείαν εἰκόνα μετὰ τῆς αὐτοῦ πανάγνου μητρὸς πάλαι προσετησάμεθα,

criminis ductarum socium me tibi obvenire velis, quum maiorem quoque quam quae nunc est inter me vosque distantiam fore saepenumero in votis haberem. sed abeas cum deo nec ut plura loquar me impellas; nihil enim eorum quae ex voluntate tua sunt dicam aut faciam.

Matthaeus igitur rex ille iuvenilis quum esset locutus quae nondum ad alterum, et audisset quae nondum ab altero, totus in tristitiam et desperationem abiit quum colloquium non ex sententia sua cessisset. volebat quidem blandiri et audire; sed quum videret me ne paulisper quidem animum advertere, abiit spe parentum plane destitutus. propterea tutior et securior custodia nostra facta est quum Palamae turba calumniarum causa regum iram excitaret et augetet. nec porro per reliquum vitae spatium habui, a quo audirem aliquid aut quocum colloquerer.

Paucis deinde diebus praeterlapsis, post solis occasum secunda hora nocturna quum vespertina ut soleo carmina recitarem Christo deo in con- clavis angulo, ubi divinam eius imaginem atque sanctissimae eius matris olim collocavimus, tumultus repente turbulentus, motuum veteris tem-

κλόνος ἐξαίφνης ῥαγδαίως καὶ τῶν πάλαι θαυμαζομένων ἐπὶ
 μεγέθει ἐνάμιλλος πᾶσαν ἐφ' ἧς ἐστήκαμεν ἐτίναξε γῆν. καὶ
 τὰ μὲν ἔξω τέως ἠγνῶσιν πάθη, κεκλεισμένος ὢν, ὅσα τε Βυ-
 ζάντιον καὶ ὅσα τὰς ἄλλας συμπέπτωκε πόλεις παθεῖν· ὅλον
 5 δ' οὖν ἐδύνησε καὶ συνετάραξε μάλα σφοδρῶς τὸν ἡμέτερον
 οἶκον, ὡς καὶ μέρη πλείω ῥαγέντα χεῖσθαι πρὸς τοῦδαφος
 ἔνθεν ἀκείθεν, καὶ τὰς μὲν ἡμετέρας βίβλους ἐξ ἔδρας ἀναρ-
 ρηγνυμένας ῥιπιτεῖσθαι χαμαί. τὸ γε μὴν παρατεταμένον τῆς
 ὥρας καὶ ἡ κατὰ βραχὺ πρὸς τὸ βιαιότερον προκοπή τοῦ σει-
 10 σμοῦ καὶ ἀπαγορεύειν ἤδη με τὸ ζῆν προσηνάγκαζεν, αὐτῷ
 τε ἐδάφει καὶ αὐτῇ συγκαταδύεσθαι προσδοκῆσαντα τῇ οἰκίᾳ.
 ἐγὼ μὲν οὖν τέως οὐκ ἔχων ὅποι βλέψας τὴν θείαν ἐκείνην
 διαφυγεῖν ἰσχυρῶς, ἡ τε νῦν διὰ τὰς ἡμετέρας ἐπῆρει κακίας
 καὶ ἡ μέλλουσα ταῖς φαινομέναις ταύταις ἀπειλαῖς ἐνεζωγρα-
 15 φεῖτο, ἐς τὸ πεπηγὸς καὶ βεβαίως ἰστάμενον ἐρηραιομένους
 τοὺς πόδας ἔχειν ἐφιλονεικούν μεν, ἀντέχειν δ' οὐκ εἶχον πρὸς
 πάνυ ἀστατοῦσαν γῆν. καὶ ἦν πανταχόθεν ἐμοὶ στενὰ κομιδῆ
 τὰ τοῦ πράγματος. οὕτω γὰρ ἔχων τῶν ἔνδον κακῶς, οὐδ'
 ἔξω προβαίνειν ὅλως ἤγον εἰς μνήμην, τοῦτο μὲν ὅτι δέσμιος
 20 ἦν καὶ τοὺς πρὸ θυρῶν ἐδεδίειν πανόπτας, τοῦτο δ' ὅτι καὶ
 τὸ τῆς θείας ἀναπόδραστον ψήφου πάλαι γινώσκων ἦν ὡς
 οὐδεὶς ἀποδραίη, κἂν ἐν ὑπαιθροῖς χορεύων τύχη τίς, κἂν ἐν
 εἰρκτῇ συγκλείηται. τῆς γὰρ ἐκείνου βουλήσειως ἐξήηται τὰ
 πάντα, ὅσα τε φαίνεται καὶ ὅσα ἐν μυχοῖς θαλαμεύεται ἀπορ-

poris mirificorum magnitudine similis, omnem ubi constiteram terram
 concussit. nesciebam quum inclusus essem, quae foris fierent, nec
 quid Byzantio nec quid ceteris urbibus accidisset. vehementer igitur
 perturbavit et concussit ille conclave meum ut pleraeque partes fractae
 in terram caderent et libri nostri e sede ad humum delicerentur. sus-
 pensus hac hora animus et motus terrae brevi vehementer adactus
 spem vitae deponere me cogebat, quum metuerem ne terra et ipso
 cubiculo opprimerer. equidem quum non haberem quo me oculis
 verterem evitaturus divinam illam iram, quae ob pravitatem nostram
 nos adibat vividis minarum coloribus expressa, firmiter pedes humo
 infixebam, trepidanti vero terrae obsistere non poteram. ubique mihi
 res plena sollicitudinis erat; intra enim male me habebam neque
 exire omnino in mentem venit; illud quidem propterea quod in vi-
 culis eram et ante portas arbitros metuebam, hoc vero quod divinum
 propositum intelligebam neminem evitare posse nec qui sub coelo
 ambulet nec qui in carcerem iniectus sit. ab eius enim voluntate
 omnia pendent, quaecumque aperte fiunt et quaecumque in recessu

ρήτοις· καὶ σωζοῖτο μὲν ἂν πῶς τις βουλομένου θεοῦ, καὶ εἰ μυρίαὶ ὄρη κύκλῳ περιχεομένης ἐχθρῶν παγίδας καὶ περιπτάμενα βέλη, φθείροιτο δ' αὐθις ἐκ τοῦ ἁΐστου συγχωροῦντος ἐκείνου. ἴθεν τὰς χεῖρας ταῖς θελαῖς προσερείσας εἰκόσιν ἐκείναις, ἐνεκαρτέρου τῷ τῆς γῆς ἐκείνῳ τιναγμαῖ συν-
 I. 118 τ. μένοντά με τὸ τέλος ὑπομένειν τοῦ βίου, ἔνθα καὶ τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ἄθλους ἐς τὸδε ἠγύσαμεν, ἧ πρὸς ἀνθρωπίνης ἀπο-
 βλέπειν ἐπικουρίας.

Ἐπεὶ δ' οὖν ὄμως θεοῦ προνοία σεσώσμεθα, ἐς τὴν ὕστε- 10
 ραίαν ἤδη καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἠκούομεν κάθη. περὶ ὧν προϊόντες ἐροῦμεν πλατύτερον, ἐπεὶ καὶ πλατυτέρας ἐκείνα δεῖται τῆς ἱστορίας.

collocata sunt abditissimo. et volente deo liberari potest, vel qui innumeros circum se laqueos ab hostibus structos et tela cernat ad-
 volantia. perditur etiam facillime illo recedente. quamobrem mani-
 bus ad divinas illas imagines sublati sustinebar terrae motu illo ipse
 perturbatus. malebam ibidem remanere finem expectaturus vitae, ubi
 ob pietatem dolores ad hoc usque tempus sustulissem quam humanum
 auxilium expectare.

Attamen quum dei providentia essem liberatus periculo, postero
 die quae illis contigerant audivi, de quibus postea dicam amplius,
 quum ampliorem historiam postulent.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΛΟΓΟΣ ΚΘ.

Ἄρτι δὲ τοῦ ἡλίου περὶ τροπᾶς γενομένου τὰς φθινο- f. 118 r.
πωρινὰς ἤκεν αὐθις ἡμῖν ὁ καλὸς Ἀγαθῦγγελος, λάθρα κατὰ
5 τὸ εἰωθὸς αὐτῷ μετὰ μέσας που νύκτας, ἐν ᾧ τῆς ὥρας μά-
λιστά γε ἀλεκτρούνης τὰς τε πτέρυγας τινάσσειν ἄρχονται καὶ
τὰς ἐμφύτους ἀνακρούσθαι σάλπιγγας. καὶ προσειπὼν καὶ
καθίσας πρῶτον μὲν ἐπυθάνετο τὴν αἰτίαν τῆς παρ' ἡμῶς
τοῦ βασιλέως ἀπίξεως, ἔπειτ' ἀρξάμενος καὶ αὐτὸς περὶ
10 τῶν ἔξω διῆει πραγμάτων ἡμῖν ὡς ἤρός τε καὶ θέρους ἔσχε
μεταξύ. καὶ πρῶτον περὶ τοῦ γενομένου διῆει σεισμοῦ τὰ τε
ἄλλα καὶ ὡς πολλαχῆ τὰ τῆς πόλεως Βυζαντιῶν κατεγήνεκται
τείχη, καὶ πολλαὶ τῶν οἰκιῶν τοὺς οἰκοῦντας κατέχωσαν. τῶν
δ' ἐν Χερρονήσῳ πέλσεων αἱ μὲν κατέδυσαν αὐτανδροὶ διαρ-
15 ραγείσης ἐκεῖ καὶ σχισθείσης εὐθύς τῆς γῆς πολλαχῆ· αἱ
δὲ τῶν κύκλῳ διαλυθέντων τειχῶν καὶ τῶν οἰκιῶν ταῖς

NICEPHORI GREGORAE HISTORIAE ROMANAE
LIBER XXIX.

Ipso solstitio brumali redibat nobis pulcher Agathangelus; clam ex consuetudine sua, media fere nocte; ea ipsa hora, qua solent galli alas extendere et tubas natura insitas inflare. et salutans considensque primum quaerebat, cur rex ad nos venisset. deinde et ille incipiens de rebus externis exponerat, quae fuissent inter ver et aestatem. et primum quidem narrabat de terrae motu aliisque rebus et multis locis nobis Byzantinorum muros esse collapsos; et multa domicilia incolas obruisse. urbium in Chersoneso sitarum aliae una cum hominibus a terra subito multis locis ibi rumpente et hianta haurie-

πλεισταίς συμπεπωκότων τούς μὲν τῶν οἰκητόρων θανάτω
 βιαίῳ παραπεμφθῆναι συμπέτωκε, τούς δὲ τοὺς ἀστυγείτο-
 ροῖν δὲ αὐτομάτου προδοθῆναι βαρβάροις αὐθημερόν. τοῦ
 γὰρ βασιλέως Καντακουζηνοῦ πρὸ ἐτῶν πέντε δυοῖν, ὡς εἶρη-
 ται, μίαν τῶν ὀχυρωτέρων ἐκεῖ πόλεων παρασχόντος αὐτοῖς 5
 οἰκητήριον, ὥστε ἔχειν αὐτοὺς ἐπιτείχισμα καὶ συμμαχίαν
 πρόχειρον κατὰ Παλαιολόγου τοῦ γαμβροῦ, κατὰ χώραν μέ-
 νειν αὐτοῖ γὰ οὐκ ἦνεγκαν τοῦ λοιποῦ, ἀλλὰ κατὰ βραχὺ
 παρεξίοντες αἰεὶ, καὶ ληϊζόμενοι τούς τῶν ἐγγιστῶ πόλεων
 ἀγροὺς ἀφελῆς αὐτοῖς ἀνδράσι τε καὶ ἀχθοφόροις ζώοις καὶ 10
 ποιμνίοις ἅπασιν, πᾶσαν ἐν βραχεὶ τὴν τῆς Χερρονήσου με-
 σόγειον ἰκπῆλατον σφίσι αὐτοῖς ἀδεῶ κατεστήσαντο καὶ στρα-
 τόπεδον ὑπαιθρον, οὐδὲν τῆς Ἀσιάτιδος γῆς καὶ πάλαι συνή-
 θους αὐτοῖς ἀπειοκίεσαι δοκοῦν. διὸ καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ σεις-
 f. 118 v. μού συμφορὰν ἐκ τοῦ σύγγενος Θεασάμενοι, τάχιστα εἰσεπή- 15
 δσαν καὶ μάλα ἀπονητὶ μετὰ τῶν οἰκίῶν κατελήφασιν ὅσα
 μὴ κατεχώσθησαν πράγματα. καὶ τοῦ λοιποῦ κατὰ πλῆθος
 αἰεὶ παρεξίοντες ἐκεῖθεν καὶ πᾶσαν ἤδη τὴν μέχρι πυλῶν Βυ-
 ζαντίων ἐληΐσαντο τέλεον γῆν καὶ Ῥωμαίοις ἄβατον τὸ πα-
 ράπαν εἰργάσαντο. φόρους τε ἐπέθεσαν ἀπάσαις ταῖς με- 20
 ταξὺ πόλεσι, δεκαδάρχους βαρβάρους καὶ ἐπιτρόπους αὐταῖς
 ἐνοικίσαντες. ἀλλ' οὐδ' οὕτω τὴν κομιδὴν οἱ τάλανες Θραῖκες

bantur; ad alias quod attinet muris in orbem destructis et domiciliis
 maximam partem collapsis incolarum pars morti violentae committeba-
 tar, pars ultro vicinis barbaris eodem die se tradebat. praebuerat
 enim Cantacuzenus rex ante duos fere annos, ut dictum est, unum ex
 oppidis eius regionis valde munitorum, quod iis esset domicilium. hoc
 igitur modo paratae iis erant munitiones et auxilium contra Palaeolo-
 gum, affinem; in regione diutius manere ipsi noluerunt. sed paulatim
 evagantes semper et diripientes ex finitimorum oppidorum agris ipsos
 viros deinceps et animalia sarcinaria et omnes ovium greges, omnem
 brevi Chersonesum mediterraneam equis aptam sibi met ipsis reddebant
 tutam et castra sub divo strata nihil iis videbantur dissimilia terrae
 Asiaticae priusque consultae. itaque calamitatem ex terrae motu pro-
 fectam cominus conspicati, celerrime intrabant et sine ulla opera in-
 ter domicilia compilabant ea omnia quae non erant obruta. et futuro
 tempore catervatim semper egredientes exinde etiam omnem omnino
 iam usque ad portas Byzantinas terram compilabant Romanosque ab
 ea prorsus deterrebant. vectigalia autem solvenda imperabant omni-
 bus, quae media erant oppidis. decarchy barbari et praefecti in iis
 collocabantur. sed ne ita quidem diligentia eius aestatis Thraeces

κερδᾶναι τοῦ θέρους δεδύνηται, ἀλλ' ἔμειναν ἀθῆς σχεδὸν
 ἅπαντες στᾶχνες δρεπάνης ἀκρόσιτοι διὰ τε τοὺς βαρεῖς ἐπι-
 στάτας καὶ τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐναλλάξ προλοχίσεις καὶ τὰς
 ληστρικός ἐφόδους τῶν ἄλλοθεν ἄλλων βαρβάρων. διὸ καὶ
 5 ὅσοι Ῥωμαίων ἐκείθεν λαθεῖν τὰς βαρβαρικός ἐδυνήθησαν
 χεῖρας, μάλα προθύμους φυγῆς ἑαυτοὺς ἐπεπράχσαν τῆς
 πατρίδος, καθ' ὁπότερον τῶν τῆς γῆς μερῶν ἐκ τοῦ ῥήματος
 ἐκάστοις συμπέτωκε φεύγειν, ἀπάσης μὲν ὄρφανους ἀπο-
 σκευῆς καὶ αὐτῶν γε τῶν ἀναγκαίων, δακρῶν δὲ μακρῶν
 10 ἀφορμὴν τοῖς ὄρωσι καθισταμένους, ὧν τοῖς πλείοσιν ἤκιστα
 εὐδρομον δι' ἔνδειαν ὄν ἐν ἀλλοτρίᾳ διασπαρῆναι γῆ, τῇ Βυ-
 ζαντίων βέλτιον ἔδοξε παραμεῖναι. καὶ οἱ μὲν εἰς δουλείαν 4
 τῶν ἐνταῦθα δυναμένων ἑαυτοὺς προσκεκυρώκασαν ἄρτου
 βραχέος εἴνεκα, οἱ δὲ καὶ πῆραν ἐναψάμενοι τὰς ἀγνιάς πε-
 15 ρίαισι κατὰ πλήθος χεῖρας ὀρέγοντες, εἴ τις κέρμα καὶ ὄβο-
 λὸν ἐμβάλοιο πρὸς ἄρτου πορισμόν. εἰς τσαυτὴν γε μὴν
 ἦκε δειλίαν τὰ Βυζαντίων, ὥστε καὶ εἴ τις τῶν ἀγοραίων
 ἀγριωτέραν δῆπουθεν ἀφῆ φωνὴν τῷ παιδί ἐπιπλήττων ἴσως,
 ἢ γυνὴ τοὺς οἰκείους ἀνακαλουμένη σὶν δάκρυσιν αἰχμαλώ-
 20 τούς, τεθνᾶναι μικροῦ τῷ δέει συμβαίνει σφᾶς, ἐν ὑποψίᾳ
 γινομένους εὐθύς μὴ οἱ βάρβαροι εἰσεπήδησαν τέλους ἐντός.
 ὅθεν ὑπερορίους ἐνοιοὶ καὶ αὐτῶν περινοοῦσι πόλεις καὶ νή-
 σους, τὴν ἀλλοδαπὴν τῶν πατρίων ἀνθαιρούμενοι. οὕτω με-
 τέωροι καθῆνται καὶ περοβημένοι, καὶ τὸν οἶκετον ἔχουσι πρὸ
 ὀφθαλμῶν ὄλεθρον αἰεὶ, καὶ μάλιστα' ὅτι καὶ τὰ πρότετα

potuerunt frui, sed iterum nullas fere spicas attingere potuit falx,
 propter praefectorum severitatem et insidias frequentissimas et impe-
 tus praedatorios ab aliis aliunde barbaris factos. eam ob causam quot
 Romani poterant latere manus barbaras, in voluntariam se converte-
 bant e patria fugam; iis autem terrae partibus, ubi cuique facillius
 erat fugere, quum essent omni apparatu et ipso victu destituti. et
 nonnulli servituti dominorum, qui ibi erant, semet ipsi submittebant
 tenuis panis causa. alii pera alligata plateas permigrant ad praeter-
 euntium multitudinem manus porrigentes, si quis lamnam et obolum
 ad emendum panem iniiceret. in tam malam conditionem incedebant
 res Byzantinae, ut, si quis rusticorum vehementiore emissa voce for-
 tasse terrefaciebat infantem vel mulier lacrymans servis acclamabat
 bello captis, fere prae timore interirent, semper veriti, ne muros
 barbari transilirent. quam ob rem eorum nonnulli de externis cogi-
 tant oppidis et insulis patriae peregrinam praefereutes terram. adeo
 timore ac terrore suspensi sunt et semper ante oculos habent suam

κατενεχθέντα μέρη τῶν κύκλων τειχῶν εἰς ἕδαφος ἀπάσης ἔξω
κεῖται φροντίδες.

- Ε Ἄρτι δὲ τῶν χειμερίων πνευμάτων εἰς γαλήνην ἐξ ἀγ-
ριότητος μεταβληθέντων, καὶ τῶν κυμάτων τέως τοῖς αἰγια-
λοῖς προσηνῶς σπερδομένων, καὶ τῆς ἡριῆς ὥρας παρακαλοῦ-
σης οἰοῦνται τὰς τῆς ἡμέρας πύλας ἀνοίγειν τὸν ἥλιον καὶ
πλευρακτεῖν ἐς ἄμιλλαν τῆς κατόπιν νυκτός, ὅτε θαρρύντως
ἦδη καὶ ὀκιάδες ἐκ λιμένων ἀνάγονται καὶ τριήρεις τοὺς
ταρσοὺς ἐφοπλίζουσι καὶ ταῖς κώπαις ἑαυτὰς ἐπιτρέπουσιν,
ἄρας ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος ἐν Θεσσαλονίκῃς 10
τριήροισι τε καὶ διήροισι τέτρωσι καὶ μονήροισι πλείοισι, Αἴ-
μωνα μὲν πρῶτον προσέσχε τῇ νῆσῳ, κἀκεῖθεν εἰς Σαμοθράκην
καὶ Ἰμβρον διέβη, κἀκεῖθεν εἰς Λέσβον ὁμοίως· καὶ τῇ
ἑαυτοῦ παρουσίᾳ βεβαιώσας καὶ ἐπιρρώσας ἅπαντας εἰς τὴν
ἑαυτοῦ πίστιν ἠμφιφροπέως τὸ πρότερον ὄντας, τέλος τοῖς 15
Τενεδίοις λιμένσιν ὀρμίζεσθαι. ἔνθα δὴ καὶ μαθὼν ὡς ἐκ πολ-
λαῦ τριήρῃσιν ἔνδεκα παρασκευάζοιτο κατ' αὐτοῦ βασιλεὺς ὁ
καὶ πενθερός, ἐνταῦθα καὶ αὐτὰς τοῦ λοιποῦ καθῆσθαι κέ-
κρικε δεῖν, καὶ ἀπάσαις ψόφοις ἕμα λογισμῶν καὶ ψυχῆς
προθέσει τὸν ἐπίπλοον ἐκδέχεσθαι. 20

- Β Τούτων δ' οὕτω χωρῶντων, ἔδοξε καὶ Παλαμῶ τῷ
δυσσεβεῖ Πρόκλον τινα, πλασαμένῳ πρόφασιν, ἐς Βυζάντιον
ἀφικέσθαι πλείστων ἔνεκε, ἐνὰς μὲν ἵνα Καντακουζηνὸν ἔρε-

quisque mortem. et partes rotundorum murorum ante tres dies de-
structae maximo solique sunt timori.

Postquam venti hiemales in requiem ex vehementia considerunt
et cum undae aliquamdiu quiete litora alluebant et cum vernali tem-
pus quasi suadebat, ut sol quasi diei portas aperiret superaretque in
certamine noctem, si animatae iam naves onerariae ex portibus in
altum evehuntur armanturque triremes atque palmulae remisque in-
cumbitur, Ioannes Palaeologus rex ex Thessalonica cum triremibus et
biremibus, quadriremibus et compluribus navibus uniremibus primum
ad Lemnum, insulam tendebat; inde autem in Samothracem et Imbrum
pergebat; indeque similiter in Lesbum et postquam praesentia sua
firmavit et stabilivit omnium erga se fidem, qui antea fuerant ambigui,
denique in Tenedi portum incurrit. ibi comperit ex longo tempore
undecim contra se parari a rege triremes, et affinis et ipse ibi in
futuro morari voluit et ex omnibus rationis ac mentis praeceptis im-
petum esse excipiendum existimavit.

Quae cum ita essent et Palamae improbo, qui Proclum quon-
dam circumegerat, causa adesse videbatur rerum complurium causa

Δίση τὸν βασιλέα τελείοις ὀλέθροις τοὺς τῆς εὐσεβείας προ-
 μάχους ἡμᾶς παραπέμψαι, δεύτερον δ' ἵνα καὶ τὰς αὐθις
 αὐτῶν νεωστὶ γεγενημένης κατὰ τῆς εὐσεβείας ἑτέρας βίβλους
 τοῖς Βυζαντιοῖς προθείη διδασκαλίαν, ἀκόλουθον μὲν τῇ πρὶν
 5 ἐκείνῃ πολυθείᾳ τάνδρῳ, καινοφανοστέραν δ' οὖν εἰς καιρίας
 ὑπερβολὴν καὶ τρίτον ἵνα καὶ βασιλεὺς Καντακουζηνῷ τὰς
 οἰκείας εὐχὰς φυλακτιήριον κατὰ Παλαιολόγου χαρίσασαι τοῦ
 γαμβροῦ, ἥδιστον καὶ μάλα γὰρ τοι ποθεινὸν ἐφόδιον αὐτῷ.
 ἐπεὶ γὰρ μὴν καὶ ὀλκάδος ἔτυχεν ἐκ τῶν τῆς Θεσσαλονικίης
 10 λιμένων μελλούσης ἀνάγεσθαι, φέρων καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ἐς
 αὐτὴν ἐμβεβλήκει, καὶ μέχρι μὲν τῶν Ἑλλησποντίων πορθμῶν
 ἐξ οὐρίας ἦγεν αὐτοῦς πελάγιον κατὰ πρῦμναν τὸ πνεῦμα
 φερόμενον· ἐνταῦθα δ' αὐτοῦ λήξαντος καὶ οἶον εἰπεῖν νε-
 κρωθέντος ἐξαίφνης νηνεμία μακρὰ κατέσχε τὸ πέλαγος καὶ
 15 ἀκίνητον εἶχε τὴν ὀλκάδα τελείως ἐκείνην, ἐπ' ἀγκύρας μιᾶς
 ἡμέραιν δυοῖν σαλεύουσαν. τῇ δὲ τρίτῃ προσελύσαντες ἐκ
 δυοῖν ποταμῶν, Σκαμάνδρου τε καὶ Σιμόεντος, οἱ πόλεως
 Ἀσιατίδος Δαρδάνου καταρρόουσαι ἐφ' ἑκάτερα, πειρατικῆς
 τοῖς λέμβοις οἱ βάρβαροι ταύτην αἰρούσιν ἀναιμωτί, καὶ πρὸς
 20 αἰγιαλοὺς καθελκύσαντες ἐκείτους, ἔνθα καὶ τῶν Ἰρχανῶν
 τοῦ σατραποῦ υἱῶν τὸν πρεσβύτερον τηρικαῦτα συνηρέχθη
 παρῆναι, τὸν τῆς ὀλκάδος ἅπαντα φόρτον ἐκείνου βλέποντος l. 119 v.
 ἐξετίθεσάν τε καὶ ἐξεφόρουν. μεθ' ὧν ἤδη καὶ Παλαμᾶς
 ἐξήγετο· καὶ γνωσθεῖς ὅστις εἶη τὸν τρόπον καὶ τὴν αἰτίαν,

petendi Byzantii. et primum quidem ut Cantacuzenum impelleret, ut
 nos religionis verae praesidium durae traderet morti. deinde ut alios
 libros nuper contra veram religionem scriptos Byzantinis mitteret et
 eam quidem doctrinam, quae favebat veteri illi plurium deorum cultui
 nimium improbe. et tertium, ut Cantacuzeno regi domesticas prae-
 staret preces, praesidium contra Palaeologum, affinem. dulcissimum
 et summopere ipsi desideratum viaticum. quum et navis onerario e
 Thessalonicae portu vectura se praeberet, ipse eam conscendit et usque
 ad fretum Hellespontium eos portabat ventus secundus in puppim in-
 cidens. hic vero eo cessante et ut ita dicam moriente subito mala-
 cia magna tenebat mare et plane immotam retinebat navem in una
 ancora biduum vacillantem. tertio die advecti ex duobus fluviis, Sca-
 mandro et Simoente, qui inde a Dardano, urbe Asiatica fluunt, illa
 cymbis piraticis barbari nullo effuso sanguine potiti sunt. et ad li-
 tora illos abducebant; ut ibi Satrapi Hyrcani filiorum natu maior eo
 tempore adesset, accidit atque omne navis onus eo inspiciente expo-
 nebatur et eportabatur. cum iis Palamas educebatur. et agnotus,
 qualis esset et moribus et dignitate non solum propter uberes ingen-

οὐ μόνον ἐκ τῆς δαψιλοῦς ἐκείνης ὑλαίας ἀποσκευῆς, ἀλλὰ καὶ ὧν ἐν τοῖς κόλποις ἔκρυπτεν ἀργύρου τε καὶ χρυσοῦ νομισμάτων παμπόλλων, πολλοὺς εὐθὺς καὶ πρὸς τῶν βυρβύρων ἐβάλλετο τοῖς σκώμμασι καὶ πολλῆς τὰ ὄτα ἐμπέλησται χλεύης, λεγόντων ὡς διδάσκειν ἐφείλων ἐτέρους, ἄφρωνε, 5 κατὰ τὴν τῶν σῶν διδασκάλων νομοθεσίαν τὸν ἄσχευόν τε καὶ ἄχαλκον βίον, ἔργοις αὐτοῖς αὐτὸς τὴν τε τῆς σῆς ἀνακαλύπτεις ψυχῆς μοχθηρίαν καὶ ἅμα τὴν αὐτῆς κείθεις τοὺς ἐπομένους σοι δρᾶν. ἄρτι δὲ καὶ τῶν βίβλων αὐτοῦ προκομιζομένων, ἠρώτα καθ' ἕκαστον ὁ βάρβαρος ὃ τι τε εἶη καὶ ὅτου τὸ ἔργον. καὶ οὕτω μανθάνων τὰ μὲν αὐτῷ Παλαμῆ συγγραφέντα κατὰ μέσης παραχορῆμα .κελεύει ὑψῆσαι θαλάσσης, οἶμαι, τῆς θείας ἀοράτως πρὸς τοῦτο κινούσης προνοίας, ἵνα μὴ σεσωσμένα πολλῆς τε καὶ νεωτέρας τῆς ἀσωτίας ἐμπλήσσει τὰς γὰρ τῶν ἀπλουστέρων ψυχὰς καὶ αὐτῶν. τὸ γὰρ μὴν 15 θεῖον τοῦ Χριστοῦ εὐαγγέλιον μετὰ τοῦ Λαυϊτικοῦ ψαλτῆρος αἰδοῦ πολλῇ τοὺς οἰκείους τηρεῖν ἐνετέλλετο. εἰώθεισαν γὰρ καὶ Ἰσραηλιταὶ τιμῶν προφήτας τε ἅπαντας καὶ ἅμα τὸν σωτήρα Χριστὸν ὡς ἓνα τῶν προφητῶν. τέλος δ' αὐτὸν γυμνωθῆναι μὲν τῶν οἰκείων προσειαχῶς ἱματίων ἕτερα δὲ γὰρ 20 διεργαγῶτα μετενδύσαι, κυνοτρόφοις τισὶν αὐτὸν εἰς πρᾶσιν ἐδεδώκει τηρεῖν, τὰς τε ἄλλας ἐγκαλεσάμενος μάστιγας ἐπάγειν αὐτῷ τιμῆματος ἕνεκα πλείονος πρὸς ὧνήν, καὶ ἅμα τὸ σοδομιτικὸν καὶ παρὰ φύσιν πάθος τῆς ἀρρενομανίας, οὐκ οἶδ'

tesque sarcinas sed etiam ex iis quae in sinu latebant, argenteis et aureis numis plurimis, conviciis statim multis a barbaris perstringebatur auresque eius multis opprobriis implebantur. dicebant enim, docere debes alios, secundum tuorum praeceptorum normam vitam gerere impedimento et aere vacuam, vita tua ipsius animi tui improbitatem retegis simulque discipulos tuos contraria doces. quum etiam libri eius exornabantur, in unoquoque quaerebat barbarus, quid sit et cuiusnam opus. et discens, nonnullos ab ipso Palama esse conscriptos, in medium mare statim eos immergi iubet. credo numine divino in visoque ita instituyente, ne servati illi ipsos proborum animos multa et recentiori illa improbitate implerent. sanctum autem Christi evangelium multa cum verecundia colere praeter psalterium Davidis, ii qui illi sunt ascripti iussi sunt. soliti erant etiam Ismaelitae colere quum omnes prophetas tum etiam Christum redemptorem, quippe qui esset unus e prophetis. deinde illum iubebat suis vestimentis nudari; alia vero et detrita illi indui eumque in custodiam canium institutorum emendum committebat. et iubebat ei alia etiam flagella ad-

ὀπότερον, εἴτ' εἰωθὸς σφίσι ποιεῖν εἰς ἐμπαιγμὸν τῶν ἀλι-
 σκομένων χριστιανῶν, εἴτ' ἐνδεδωκυίας τῆς θείας ἄνωθεν δι-
 κῆς ἐνταῦθα, μακροθυμεῖν ὡς ἐπίπαν οὐ μᾶλα ἀνασχομένης,
 ἢ τὸν ἀλιτήριον ὡς ἀρχηγὸν τῆς νῦν ἐπιπολαζούσης ἀσεβείας,
 5 χεροὶ βαρβάρων παρέπεμψεν, ἵνα μὴ λάθῃ μηδὲ τοῖς ἀμα-
 -θέστερον ἢ ἀμελέστερον περὶ τὰ θεῖα διακειμένοις τὸ τῆς
 αὐτοῦ γε αἰρέσεως αἰσχιστον, ἀλλ' ὕβρις ὕβριν ἀμύνηται, καὶ
 τὸ τῆ αὐτοῦ κακία κεκαλυμμένον αἰσχρὸν τῆ τοῦ σαρκικοῦ καὶ
 πραινομένου πάθους αἰσχίστῳ θεατρικώτερον τουτιοὶ δημο-
 10 σιευθῆ τρόπον· καὶ ὁ θέλων ἐκ τοῦ τυραννεῖν τὴν εὐσέβειαν
 δοξασθῆναι ἤδη καὶ κατ' αὐτὸ γε τὸ τῆς πολυθεΐας ἀτόπημα
 σαφῶς ἐξέληλεγκταί τε καὶ ἐστηλίτευσται. καὶ διόπερ ὁμοφυ-
 λοις οὖσι τοῖς θιασώταις ἀρεστός τε ἐνομίσθη καὶ τῶν ὑπὲρ
 ἀξίαν ἀξίος γερῶν, τοῖτο τοῖς ἀλλοτρίοις τε καὶ βαρβάροις
 15 οὐδὲ μέχρι ψιλῆς ἀκοῆς ἀνεκτὸν ἐνομίσθη. εἰ γὰρ πρὸς γε ¹⁰
 τοῖς ἄλλοις αὐτῶν ἀτοπήμασι καὶ τὴν ἔνσαρκον ἀθετοῦσιν οἱ ^{l. 120} τ.
 βάρβαροι θεΐαν οἰκονομίαν, ἀλλ' ἕνα τῶν παντῶν εἶναι ποιη-
 τὴν καὶ θεὸν οὐδ' αὐτοὶ γε ἀρνοῦνται. ἀλλ' ὁ Παλαμῦς
 καὶ ἀμφοτέροις ξηνηλασίαν ἀπότομόν τε καὶ μᾶλα θρασεῖαν
 20 κατεψηφίσατο, καὶ οἷαν οὐδεὶς οὐδ' αὐτῶν ἐπόσοις διώκταις
 κατὰ τῆς εὐσεβείας τοὺς πρὶν αἰῶνας συνεπεπτώκει γενέσθαι·
 οὔτε γὰρ θεότῃ λατρεύειν ἀφίησι τρισυμποστάτῳ μιᾷ, οὐδὲ
 τὸν σαρκωθέντα λόγον υἱὸν εἶναι λέγει θεοῦ, ἀλλ' ἀνούσιον
 μὲν τινα καὶ ἀνύπαρκτον ἐνέργειαν, πρὸς δ' ἀκτίστους μυ-

hiberi, ut maior evaderet poena simulque sodomiticum et arrenoma-
 niae dolorem naturae repugnantem. nescio, utrum tale quid ad Chri-
 stianos captos illudendos facere soleant, an tribuendum sit divinae
 supremaeque iustitiae, qui virum illum, improbitatis grassantis quasi
 ducem barbarorum manibus tradidit, ne lateret eos, qui rerum divi-
 narum sunt imperitiores vel incuriosiores, flagitiosissimum eius con-
 silium. sic superbiam pellat superbia, et flagitium ipsius prayitate
 tectum magnificentissimo hocce modo apparebat. eamque ob causam
 gratus erat acceptusque iis qui eiusdem erant gentis eundemque cole-
 bant deum et ultra dignitatem erat dignus; hoc externis et barbaris
 adeo invisum est, ut ne leniter quidem auribus percipere velint. si
 inter alias res absurdas barbari etiam divinam incarnationis oecono-
 miam spernunt, tamen ne ipsi quidem universalitatis rerum creatorum
 atque deum esse negant. sed Palamas utrique severam exactionem
 et audacissimam decrevit et talis prioribus temporibus religionis vexa-
 tor nullus fuit. neque enim uni numini servire vult e tribus perso-
 nis constanti negatque logon incarnatum filium esse dei; sed vim

ρίας μεριζομένην θεότηας ἄλλας ἀλλήλων διαφερούσας, ὡς
καὶ αὐτὸς ἐν ἄλλοις πλατύτερον γέγραφε σιηλιτεύων αὐτὸν.
Ἰδεν καὶ μείζω κἀνταῦθα πρὸ τῆς αἰωνίου καταδίκης ἐκείνης
τὴν δίκην δίδωσιν οὕτοισιν ὁ ταλαίπωρος ὧν ἐπὶ τοὺς ὑπὲρ
εὐσεβείας ἠγωνισμένους ἠγώνισται, τοὺς μὲν διώξας καὶ ἄλ- 5
λον ἄλλοθι διασπείρας, τοὺς δὲ καὶ αὐτῶν γυμνώσας ἀναίδη
II τῶν ἱερατικῶν συμβόλων. καὶ αὐτὸς τε γὰρ αἰσχρῶς τῶν
ἱερατικῶν γυμνωθεὶς συμβόλων, καὶ πρὸς γε ἔτι πάσης κοι-
νῶς ἐσθῆτος, ὁμοῦ καὶ τὰ αἰσχίστα ὑπ' αὐτῶν ἐπεπόνθει
βαρβάρων, οὗς τοσοῦτον αὐτὸς ἠγάπησεν ὥστε καὶ ἠγώνι- 10
σται πᾶμπαν πείσαι Καντακουζηνὸν κατὰ τοῦ γαμβροῦ Πα-
λαιολόγου συλληπτορας κτήσασθαι καὶ φίλους ἠγεῖσθαι διὰ
βίου, καὶ τῆς ζωῆς φύλακας ἀθανάτους. διὸ καὶ τὴν ἀντι-
μισθίαν ἀξίαν ἐκεῖθεν εἴληψε δεδωκῶς καὶ δέδωκεν εἰληφῶς·
αἰσχρῶς μὲν γὰρ καὶ ἀναξίως παντάπασιν εἰς τὸν ἱερατικὸν 15
βαθμὸν ἀναβὰς, ἀξίαν τοῖς ἱερώσασι τὴν ἀντιμισθίαν ἀπέ-
δωκε τὴν εὐσεβίαν· ἀξίαν δ' αὖ ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἐκείνων
αἰσχίστα καθαιρεθεὶς τὴν ἀντιμισθίαν κεκόμισται ὧν τοῖς
Ῥωμαίοις ὀλέθριον τῷ βασιλεὶ προμεμνήσεται τὴν φιλίαν,
ἔνα καὶ καθαιρέσει αἰσχρᾶ μὲν δικαίᾳ δ' οὖν πολλῶν ἱερέων 20
καὶ ἐπισκόπων καὶ πάσης εἰσεῖν εὐσεβοῦς δοσιότητος καθαιρέ-
σις ἄδικος ἀντιταλαντεύηται, καὶ ἃ τοῖς σφωτέροις ἔγνω-
σται συνειῶς πρὸ τῶν ἔργων, ταῦτ' ἐπὶ τῶν ἔργων φαίνεται
συμβαίνοντα σαφῶς.

quandam essentia et substantia carentem, ipsam divisam esse in my-
riades non procreatas numinum inter se differentium, uti et ipse ube-
rius alio loco exposuit. inde maiorem hic ante aeterna supplicia dat
poenam ille multas aerumnas passus eorum, qui contra verae religio-
nis praesidium pugnaverunt. qui alios persecutus est aliosque alio
populit, et sacerdotalibus signis flagitiose orbavit. nam et ipse turpi-
ter privatus erat signis sacerdotalibus atque insuper omni omnino ve-
stimento; similiter et ipse passus est turpissima ab ipsis barbaris,
quos adeo amavit, ut multum sit certatum ad Cantacuzenum eo addu-
cendum, ut adiutores sibi contra Palaeologum, affinem pararet ami-
cosque per vitam haberet vitaeque immortales custodes. inde et
praemium accepit dignum, quod degerat et dedit quod acceperat; tur-
piter enim ad gradum sacerdotalem assurrexit, dignas referens mer-
cedes ita, qui ipsum inauguraverant, quippe improbitatem; et quae
sapienter sapientiores viri intellexerunt, ante opera, ea certo post
opera usu veniant.

Ἐπει γὰρ μὴν καὶ πρὸς Ἰρκανὸν ἀπηνέχθη, τὸν ἀρχηγὸν 12
 δηλαδὴ τῶν βαρβάρων, τὰ μὲν ἄλλα, ὅσα τε πρὸς τῶν ἐκεῖ
 τρηκάδια παρόντων ἠκηῦσε τε καὶ λελάληκε καὶ συννηήχθη
 καὶ ὠμολόγησε φιλοζωίας ἕνεκα, σιωπᾶν ἄμεινον. μαθὼν δ'
 5 οὖν ὁμοῦς ἐκεῖνος ὡς αὐτὸς ἔστι δι' ὃν πολυθέτας τε ἔρωσεν ἐν
 Ῥωμαίων ἡνθῆσεν ἄρχουσι καὶ ματαίως θρησκείας ἀγάλματα
 νέοις ἐμπολιτευέσθαι γέγονεν ἔθουσι, κατεγίνωσκέ τε καὶ διε-
 τῶθασε μάλᾳ ἐπιγγελῶν. προσέταίτε δ' οὖν ἀπαχθέντα
 πόρρω που τῆς σατραπικῆς οἰκίας διαλεχθῆναι περὶ τῆς νεο-
 10 λέκτου ταυτησὶ τερατείᾳ ἐνίτινι τῶν παρὰ βαρβάρους αὐτόθι
 σοφῶν ἐν' ἀκροάσει πολλῶν. καὶ ὅσα μὲν ἐκεῖ πρὸς ἡδονῆν
 τοῖς βαρβάροις ἐφθάρχετο, ἀφαιρέσειν δεδιώς τῆς ζωῆς ταυ-
 τησὶ, περιττὸν ἀφηγεῖσθαι. ἃ δ' οὖν ἀπολεξάμενοι πρὸς
 δημοσίας φέρουσι ἀκοάς οἱ ἐνταῦθα τῆς ἐκείνου διασῶνται f. 120 v.
 15 κυκίας, ἐγγράφως πρὸς ἐκείνου τούτοις πεμφθέντα, ὅτι τοιαῦτα.
 ἀπαιτούμενος γὰρ φησι λόγον ἐρμηνεία τῆς καινοφανοῦς ταυ- 13
 τησὶ θρησκείας, ἀπολογεῖσθαι καιρὸν οὐκ ἔχειν εἰρήκει, προ-
 φασιν λέγων ὡς οἱ προσκείμενοι τῷ μέρει τῶν ἀντιδικῶν
 προκάθηνται καὶ κριταί, καὶ οὐκ ἔχειν ἀναγκαίως δεικνύειν
 20 εἰς τὰ παρ' αὐτῶν ἀντιλεγόμενα τὰ δικαιώματα τῆς εὐσε-
 βείας. ἔπειτα καὶ παραδεδομένος εἰς αἰχμαλωσίαν αὐτοῖς
 οὐκ ἂν ἀποκρίναίτο, ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστός, φησί, μετὰ τὸ πα-
 ραδοθῆναι οὐκ ἀπεκρίνατο. ταῦτ' εἰσὶ τὰ σονήθη ψευδολο-
 γήματα τῆς ἀτόπου γλώσσης ἐκείνης· πῶς γὰρ ἂν ἐτέλη-

Postquam ad Hyrcanum abducebatur, i. e. barbarorum ducem, praeter cetera ex his, quae eos, qui illo tempore aderant dicentes audierat et quae ipse dixerat sibi persuasit existimavitque propter vitae amorem praestare silentium. itaque ille etiam comperit, hunc esse, cuius cura multorum deorum cultus apud Romanorum duces adimatus sit. vanae pietatis simulacra facta sunt ex novo more, damnatis multisque convictis illis. tenebat eam ex domicilio deductum satrapico loqui de novis miraculis eorum quodam eorum qui ibi erant philosopho et coram multis. et quae ibi ad oblectandos barbaros praee mortis timore dixerit, exponere longum est. quae vero pravitate illius servi publicae famae tradunt, litteris consignata ab illo his missa sunt. sunt haecce. rogatus enim iis praebet disputationem, qua cultum novum exponit; sese defendendi non adesse tempus dicebat, praetendens, discipulos et indices adversariorum suscipere partes; neque opus esse dicebat ea significare, quae illi contradicerent, defendere veram religionem. deinde in captivitatem deductus illis non respondit. quoniam, ut dixit, neque Christus proditus respon-

ρίας μεριζομένην θεότηας ἄλλας ἀλλήλων διαφερούσας, ὡς
καὶ αὐτὸς ἐν ἄλλοις πλατύτερον γέγραφας στηλιτεύων αὐτὸν.
ὄθεν καὶ μεῖζω κἀνταῦθα πρὸ τῆς αἰωνίου καταδίκης ἐκείνης
τὴν δίκην δίδωσιν οὐτοσίην ὁ ταλαιώροτος ὢν ἐπὶ τοὺς ὑπὲρ
εὐσεβείας ἠγωνισμένους ἠγωνίσται, τοὺς μὲν διώξας καὶ ἄλ- 5
λον ἄλλοθι διασπείρας, τοὺς δὲ καὶ αὐτῶν γυμνώσας ἀναίδην
II τῶν ἱερατικῶν συμβόλων. καὶ αὐτὸς τε γὰρ αἰσχυρῶς τῶν
ἱερατικῶν γυμνωθεὶς συμβόλων, καὶ πρὸς γε ἔτι πάσης κοι-
νῶς ἐσθῆτος, ὁμοῦ καὶ τὰ αἰσχίστα ὑπ' αὐτῶν ἐπεπόνθει
βαρβάρων, οὗς τοσοῦτον αὐτὸς ἠγάπησεν ὥστε καὶ ἠγωνί- 10
σται πάμπαν πείσαι Καντακουζηνὸν κατὰ τοῦ γαμβροῦ Πα-
λαιολόγου συλλήπτορας κτήσασθαι καὶ φίλους ἠγελοῦσθαι διὰ
βίου, καὶ τῆς ζωῆς φύλακας ἀθανάτους. διὸ καὶ τὴν ἀντι-
μισθίαν ἀξίαν θειέειν εἰληφει δεδωκῶς καὶ δέδωκεν εἰληφῶς·
αἰσχυρῶς μὲν γὰρ καὶ ἀναξίως παντάπασιν εἰς τὸν ἱερατικὸν 15
βαθμὸν ἀναβὰς, ἀξίαν τοῖς ἱερώσασιν τὴν ἀντιμισθίαν ἀπέ-
δωκε τὴν ἐσέβειαν· ἀξίαν δ' αὖ ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἐκείνων
αἰσχίστα καθαιρεθεὶς τὴν ἀντιμισθίαν κεκόμισται ὢν τοῖς
Ῥωμαίοις ὀλέθριον τῷ βασιλεὶ προμεμνηστέυται τὴν φιλίαν,
ἵνα καὶ καθαιρέσει αἰσχυρῶ μὲν δικαίᾳ δ' ὄν πολλῶν ἱερώων 20
καὶ ἐπισκόπων καὶ πάσης εἰπεῖν εὐσεβοῦς ὀσιότητος καθαιρέ-
σις ἄδικος ἀντιταλαντεύηται, καὶ ἂ τοῖς σφωτέροις ἔγνω-
σται συνειτῶς πρὸ τῶν ἔργων, ταῦτ' ἐπὶ τῶν ἔργων φαίνηται
συμβαίοντα σαφῶς.

quandam essentia et substantia carentem, ipsam divisam esse in my-
riades non procreatas numinum inter se differentium, uti et ipse ube-
rius alio loco exposuit. inde maiorem hic ante aeterna supplicia dat
poenam ille multas aerumnas passus eorum, qui contra verae religio-
nis praesidium pugnaverunt. qui alios persecutus est aliosque alio
populit, et sacerdotalibus signis flagitiose orbavit. nam et ipse turpi-
ter privatus erat signis sacerdotalibus atque insuper omni omnino ve-
stimento; similiter et ipse passus est turpissima ab ipsis barbaris,
quos adeo amavit, ut multum sit certatum ad Cantacuzenum eo addu-
cendum, ut adiutores sibi contra Palaeologum, affinem pararet ami-
cosque per vitam haberet vitaeque immortales custodes. inde et
praemium accepit dignum, quod degerat et dedit quod acceperat; tur-
piter enim ad gradum sacerdotalem assurrexit, dignas referens mer-
cedes his, qui ipsum inauguraverant, quippe improbitatem; et quae
sapienter sapientiores viri intellexerunt, ante opera, ea certo post
opera usu veniant.

Ἐπεὶ γε μὴν καὶ πρὸς Ἵρκανὸν ἀπηρέχθη, τὸν ἀρχηγὸν 12
 δηλαδὴ τῶν βαρβάρων, τὰ μὲν ἄλλα, ὅσα τε πρὸς τῶν ἐκεῖ
 τηρικᾶντα παρόντων ἤκηκεῖ τε καὶ λειλάληκε καὶ συνυπήχθη
 καὶ ἀμολόγησε φιλοζωίας ἕνεκα, σιωπᾶν ἄμεινον. μαθὼν δ'
 5 οὗν ὁμοῦς θεῖνος ὡς αὐτὸς ἐστὶ δεῖ ὃν πολυθείας τε ἔρωσ ἐν
 Ῥωμαίων ἡγήθησεν ἀρχουσι καὶ ματαιίας θρησκείας ἀγάλματα
 νέοις ἐμπολιτευέσθαι γέγονεν ἔθει, κατεγίνωσκε τε καὶ διε-
 τώσαζε μάλα ἐπιγγελῶν. προσέτατε δ' οὖν ἀπαχθέντα
 πόνρω που τῆς σατραπικῆς οὐκίας διαλεχθῆναι περὶ τῆς νεο-
 10 λέκτου ταυτησί τερατείας ἐνί τινι τῶν παρὰ βαρβάρους αὐτόθι
 σοφῶν ἐπ' ἀκροάσει πολλῶν. καὶ ὅσα μὲν ἐκεῖ πρὸς ἡδονὴν
 τοῖς βαρβάροις ἐφθόγγετο, ἀφαιρέσειν δεδιώς τῆς ζωῆς ταυ-
 τησί, περιττὸν ἀφηγεῖσθαι. ἃ δ' οὖν ἀπολεξάμενοι πρὸς
 δημοσίας φέρουσι ἀκοὰς οἱ ἀνταῦθα τῆς ἐκείνου διασώται l. 120 v.
 15 κακίας, ἐγγράφως πρὸς ἐκείνου ταύτοις πεμφθέντα, ὅτι τοιαῦτα.
 ἀπαιτούμενος γάρ φησι λόγον ἐρμηνεία τῆς καινοφανοῦς ταυ- 18
 τησί θρησκείας, ἀπολογεῖσθαι καιρὸν οὐκ ἔχειν εἰρήκει, πρὸ-
 φασιν λέγων ὡς οἱ προσκείμενοι τῷ μέρει τῶν ἀντιδίκων
 προκάθηται καὶ κριταί, καὶ οὐκ ἔχειν ἀναγκαιῶς δεικνύειν
 20 εἰς τὰ παρ' αὐτῶν ἀντιλεγόμενα τὰ δικαιώματα τῆς εὐσε-
 βείας. ἔπειτα καὶ παραδεδομένους εἰς αἰχμαλωσίαν αὐτοῖς
 οὐκ ἂν ἀπεκρίνατο, ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς, φησί, μετὰ τὸ πα-
 ραδοθῆναι οὐκ ἀπεκρίνατο. ταῦτ' εἰσὶ τὰ σονήθη ψευδολο-
 γήματα τῆς ἀτόπου γλώσσης ἐκείνης· πῶς γὰρ ἂν ἐτόλμη-

Postquam ad Hyrcanum abducabatur, i. e. barbarorum ducem, praeter cetera ex his, quae eos, qui ille tempore adorant dicentes audierat et quae ipse dixerat sibi persuasit existimavitque propter vitae amorem praestare silentium. itaque ille etiam comperit, hunc esse, cuius cura malorum deorum cultus apud Romanorum duces adimatus sit. vanae pietatis simulacra facta sunt ex novo more, damnavit multisque conviciis illisit. tacebat eam ex domicilio deductam satrapico loqui de novis miraculis coram quodam eorum qui ibi erant philosopho et coram multis. et quae ibi ad oblectandos barbaros praeter mortis timore dixerit, exponere longum est. quae vero pravitate illius servi publicae famae tradunt, litteris consignata ab illo his missa sunt. sunt haec. rogatus enim in praebet disputationem, qua cultum novum exponit; sese defendendi non adesse tempus dicebat, praetendens, discipulos et iudices adversariorum suscipere perites; neque opus esse dicebat ea significare, quae illi contradicebant, defendere veram religionem. deinde in captivitatem deductus illis non respondit, quoniam, ut dixit, neque Christus proditus respon-

σεν, ἢ τίς ἂν ἔχει χώρα καὶ χρεία βαρβάρους φέρειν ὑπόδειγμα πρὸς πίστωσιν τῶν αὐτῷ λεγομένων τὰ τοῦ Χριστοῦ παθήματα. προσπαράγραφει δ' ἐξῆς καὶ περὶ τῶν ἐκεῖ χριστιανῶν, ὅπως λαθόντες ἐξ ἀπειρίας ἐπαίνοις ἐξαιροῦσι τούτον, διότι, φασίν, ἀποκηρύττει τοὺς εἰς ὑπερκειμένους καὶ 5 ὑφειμένους ἀπείρους θεότητος τὸν ἕνα θεὸν ἀσεβῶς διαιροῦν-
14 τας. καὶ μὴ ἀποδέχσθαι μὲν φησι τὴν τῶν ἐπαίων αἰτίαν ὡς αὐτῷ γε ἄλυσιτελῆ, ὅμως τοῦ καιροῦ τε καὶ τῆς χρείας ἕνεκα, τοῦ σιτίζεσθαι πρὸς αὐτῶν δηλαδὴ, σιωπῶν ἐπαινούμενος ἀξιόους κατάρας ἐπαίνους· τὸν γὰρ τῶν εὐσεβῶν ἐπαι- 10
 νον ἀπατηθέντες ἀνοικείως ἐδίδουν αὐτῷ, ἐπαρώμενοι μὲν αὐτοῦ τῇ πολυθείᾳ ἐκεῖνοι, ἀγνοοῦντες δ' ὡς αὐτός ἐστιν ὃ ἐπαρῶνται. οὕτω πολύπους τίς ἐστιν ὁ κατάρατος, καὶ τὸ χρώμα τῆς γνώμης ἄστατος καὶ ἀβέβαιος· καὶ τοὺς ἄλλοις ἄλλοις καιροῖς τε καὶ πράγμασι προσφυόμενος πρὸς διάφορα 15
 καὶ μαχόμενα χρώματί τε καὶ σχήματι γνώμης καὶ γλώττης ῥαδίως μεταρμόζεται τε καὶ μετασχηματίζεται· καὶ τῇ τοῦ κυρίου παιδείᾳ νοουθετεῖσθαι οὐκ ἔλθεν, ἀλλ' ὥσπερ ἂν εἶ τις τῶν ἀνδροφόνων, ὑγόμενος εἰς δεσμοτήριον ὥστε δεῖσαντα σωφρονεῖν τοῦ λοιποῦ καὶ ληστείας ἀφίστασθαι πάσης, ὃ δ' 20
 αὐτοῦς τε ἐφόνευσεν τοὺς ἀπάγοντας καὶ ὅτῃ ἂν ἀπαντῶν τῶν παριόντων, οὕτω καὶ οὗτος οὔτε κολαζόμενος φρίττει οὐδ' ὑπὸ θεοῦ νοουθετούμενος νοουθετεῖται, ἀλλ' ἀκόλαστος ἐν κολαστηρίῳ μένει τὴν γνώμην, ἀπαιδευτος δ' ἐν παιδευτηρίῳ

debat. haec sunt coniuncta mendacia ineptae illius linguae. quis enim ausus fuerit ad verba sua barbaris probanda, si occasio adest vel necessitas Christi passiones in exemplum revocare. praeterea scribit de Christianis illius regionis, quod hunc ignari laudibus efferunt, quia annuntiat eos, qui in superiora et inferiora invisa numina improbe dividunt unum deum. et se non accipere dicit laudes inutiles. nam virorum piorum laudem decepti et falso ei praestabant. execrabantur eius multorum deorum cultum, sed eum ipsum, quem execrarentur nesciebant. tot habet pedes is, quem execratur. et color opinionis est infirmus et varius. et aliis temporibus aliisque in rebus ad diversa et pugnantia inclinatur quod ad habitum coloremque opinionis atque linguae attinet. mutatur autem aliamque accipit formam. et domini institutione emendari nescit. sed quemadmodum si quis homicida deductus in carcerem nescius in futuro sana mente uti et exui omni latrocinio, sed ipsos duces interficit et quemcunque praetereuntium attingere potest, ita etiam ille punitus non tremit et a deo monitus non monetur, sed indomita opinione in carcere manet, non institutus

θεοῦ, τῆς ὁμοίας ἀπονοίας ἐχόμενος αἰεὶ, καὶ πρόφασιν κα-
 κίας ποιούμενος ἅ πρὸς κακίας ἀποχὴν ὁ θεὸς αὐτῷ συγκε-
 χώρηκε παθεῖν. οὐδὲ γὰρ παύεσθαι πῶ τῆς κομπορρημοσύ- 15
 νης καὶ τῆς ματαίας ἐκείνης ἔγνωκεν οἰήσεως, ἀλλ' αὐτοῦ τε
 5 Χριστοῦ καὶ τῶν ἐπὲρ ἡμῶν Χριστοῦ παθημάτων εἰκόνα φέρειν
 ἑαυτὸν καὶ τὴν ἑαυτοῦ πρὸς βαρβάρους αἰχμαλωσίαν βρε-
 θύεται, ψευδηγορίαις, ὡς εἶωθε, διαστρέφων τὰ πράγματα
 καὶ ἐγκαλλωπιζόμενος ἐφ' οἷς ἐγκαλύπτεσθαι ἔδει. οὕτως εἰς
 ἀσυνέτου καρδίαν χώραν οὐκ ἔχει μνήμη θεοῦ καὶ κατὰ θεὸν
 10 ἀρετῆ. διὸ καὶ ὡς ἐπὶ πλείστον ὁ θεὸς ἐμπαίζεσθαι τουτοῖν l. 121 τ.
 ἐγκεχώρηκε, καὶ ὑπὸ πάντων ὁμοίως μισεῖσθαι τὸ τῆς ἐρη-
 μώσεως βδέλυγμα. εἰς τοσοῦτον γὰρ, καθύπερ κύβου στρα-
 φέντος, μεμίσηται καὶ πρὸς τῶν μάλα ποθούντων ἐντεῦθεν
 ἀρχόντων καὶ ὁμοφρόνων διὰ τὴν ἄθεσμον ἐκείνην καὶ σοδο-
 15 μιτικὴν τῶν βαρβάρων μῆξιν, ὥστε καὶ ὑπὲρ οὐ πάντα προ-
 ἔσθαι χρήματα ὑπισχνούντο καὶ σφᾶς αὐτούς, εἰ δεήσειε,
 πέμπειν εἰς ἄδην, ἢ νῦν οὐδ' ὀβολοῦ ἀλλάξασθαι βούλονται 10
 τὴν ἐλευθερίαν. ὁποτέρωσθε γὰρ ἂν νεύσειε τὸ ἀποβησόμενον,
 οὐκ ἐς τὸ εὐσχημον σφίσι ἐνόμισαν σχήσειν τὸ πρᾶγμα. ἂν
 20 τε γὰρ βουληθῶσιν, ἔφασαν, σιγῇ καλύψαντες τοῦ γκλήμα τοῦ-
 τον ἰσρατεῦν ἐνδοῦναι, καὶ λίθοι πάντες ἀναβοήσουσι τὴν
 τῆς ἀτοπίας ὑπερβολὴν. ἂν τ' ἀπρακτεῖν αὐτὸν ἀναπέισωσι
 καὶ τῆς ἰσρουργίας ἀπέχεσθαι, κατήγορος αὐτῶν ἀναιδέστα-
 τος ἔσται λοιπὸν αὐτὸς ἐν πολλοῖς, καὶ ξίφους ἀκμαϊοτέραν

in institutione dei. et simili insania captus semper praetextum facit
 pravitatis quae ad pravitatem averruncandam ei deus imposuit susti-
 nenda. nunquam enim deponere ostentationem et vanam illam opi-
 nionem potuit. sed ipsius Christi eiusque nostri causa susceptarum
 passionum imaginem semet ipsam suamque apud barbaros captivitatem
 exprimere gloriatur. mendacis solet res immutare eaque efferre lau-
 dibus, quorum deberet eum pudere. ita in insani hominis pectore lo-
 cum non habet dei memoria et divina virtus. itaque uti plerumque
 deus eum committit illudendum et odio ab omnibus persequendum,
 illam pravitatis pestem. tantopere enim, quasi cubo verso, odio eum
 persecuti duces amicissimi et benevoli, propter barbarorum mixtionem
 illegitimam et sodomiticam, ita ut cui omnes res amittere promitte-
 bant et si opus esset in Hadem descendere, eundem nunc ne obolo
 quidem liberare velint. quaelibet enim futura esset rerum conditio,
 non pulchrum futurum esse existimabant opus. si enim, siebant, crimi-
 ne oblivioni tradito, ei condonare vellent dignitatem sacerdotalem,
 vel omnes lapides clamarent ingentem illam insaniam. si vero illum
 commovissent, ut nihil agens deponeret dignitatem sacerdotalem,

παντός ἀντιστήσει γλώτταν αὐτοῖς, καὶ Ὀλύμπου φανεῖται
 L. 121 v. παντός ἐπαχθεύσεως. ὅταν δὲ καὶ τὰ θεατρικὰ καὶ ἀγοραῖα
 σκώματα πρὸς τὰς ἀγνυῖας παραρριπτούμενα ἐξακούονται,
 τῆς γαστροκνημίας φημί καὶ τοῦ ἀνδρογύνου θεοῦ καὶ τοῦ
 μηροῦ τοῦ τὸ ἀτελὲς ἀδίδοντος κύημα, Διονύσου μὲν ἥμιστος
 οὐδὲ Σαμέλης Θηβαίας ἀμβλώματα, ἀλλὰ βαρβαρικῶν καὶ
 ἀσεβῶν σπερμάτων ἐκτόκια συγγενῆ καὶ οἷα διηνεκῶς ἐξ
 ἀσεβοῦς αὐτοῦ διανοίας εἶωθε τίκτειν πονηρὰ τε καὶ ἀσεβῆ
 γεννήματα, μᾶλλον δ' ἀτελῆ καὶ παρὰ φύσιν ἀμβλώματα,
 ποίας οὐκ ἂν ἀγγένης χεῖρω δόξειεν ἅπασιν, οἷς διδασκάλη 10
 τούτῳ κεχρησθαι συμπέπτωκε.

117
 L. 122 r. Καὶ περὶ μὲν τούτων αὐτοῦ ἂν ἀκριβέστερον διαιτη-
 σεας τῆ σοφῆ σου καὶ ἔμφρονι διανοίᾳ καὶ κρίσει· ἐγὼ δὲ
 καὶ περὶ τῶν ἐξῆς ὁμοίων τε καὶ ὁμοίας ἐκ θεοῦ τυχαυό-
 των τῆς ἐπιδιχέσεως ἀφηγήσομαι. ὁ γὰρ πατριαρχεύσας μὲν 15
 ἐκεῖνος Κἀλλιστος καθαιρεθεὶς δ' αὐθις ὕφ' ὧν τετίμηται,
 καὶ μὴ βουλόμενος τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης οἰκοθεῖν ἀποθεσθαι
 σύμβολα, κικινδύνευεν ἅκων τὴν τούτων ἀφαίρεσιν ὑποσχέσθαι
 καὶ ἄρα δεινῶ τινὶ ἐμβεβλήσθαι δεσμοτηρίῳ, μὴ καὶ στάσιν
 ἴσως κατὰ τὴν ἐπιπολάσασαν φήμην ἐγείρη τῆ πόλει, θρα- 20
 σύτερον τε καὶ ἀηδέστερον πρὸς τὸν ἐν ἡσυχίᾳ διακείμενος
 βίον. καὶ τάχα ἂν μὴ μαθὼν ἔφθη παθὼν, εἰ μὴ μαθὼν
 ἔφθη φυγῶν. ἄρτι γὰρ τὸ σκέμμα βασιλεῖ τε καὶ πατριάρχῃ

accusator ipsorum turpissimus exstaret lisque linguam, gladium omnino acutissimum opponeret. si vero theatri et fori ludibria in plateis iacta audiant, surae scilicet et effeminati dei et cruris semper foetum procreantis, Dionysi nequaquam. neque Semeles Thebaeae abortus, sed barbarorum et impiorum seminum aliena et qui semper ex impio anime gigni solent, pravi impii ortus, potius immaturi naturae repugnantis ortus. cuius suspendii non peius videretur omnibus, quibus contigit, ut hoc magistro uterentur.

Et de his rebus ipse accuratus indicaveris sapienti tuae et sana mente ac ratione. equidem de his, quae insecutae sunt, rebus similibus et e dei poena profectis exponam. patriarcha enim ille Callistus captus ab his, a quibus punitus est, quum sacerdotii insignia deponeo nollet, periculum erat eorum impetum sustinere invitum et in horrendum concilii carcerem. neve seditionem forte secundum famam grassantem urbi moveret. audacius arrogantiusque vicens in vitae tranquillitate. et facile inscius in malum incidisset, nisi re comperta continuo fugisset. quod consilium regi et patriarchae probatum visum est, fama occulta in forum divulgabatur aperta. quum et ipse

κενυρωμένον λαθάνουσα φήμη λαβοῦσα διέπιπτεν εἰς τὴν
 ἀγορὰν ἔξιπτολῆς. ὄθεν μαθὼν καὶ αὐτός, καὶ δειλῆ μακρᾶ
 συσχεθεῖς, ἔρχετο λάθρα ἀποδρᾶς πρὸς τὸ τῶν Λατίνων ἀν-
 τιπέρας φρούριον· καὶ τῇ ἀλλοφύλῳ σκέπῃ καὶ δεσποτεῖα
 5 ἑαυτὸν διὰ φιλοζωΐαν καθυποζεύξας, καὶ ἂ τοῖς ὑπὲρ εὐσε-
 βείας δεδιωγμένοις χθὲς καὶ πρότετα εὐσεβέσαιν ὠνειδίξει,
 ταῦτα παρὰ πόδας ἀλίσκεται καὶ αὐτὸς πεπονθώς. κατα- 10
 φεύγοντας γὰρ πρὸς τὸ τῆς Σοφίας ἱερὸν καὶ μέγιστον τοῦ
 Θεοῦ τέμενος ἀποσπῶν παρανόμως αὐτὸς τοῖς δεσμιωτηρίοις
 10 προύπεμπε· εἰ δέ πού τις καὶ τοὺς διώκτας λαθῶν εἰς τὸ
 Λατινικὸν ἐκείνο κατέφυγε φρούριον, πολὺς αὐτὸς εὐθύς ἦν
 κατὰ τῶν τοιούτων ῥέων καὶ ἀμέτρους ἐπαντλῶν λοιδορίας,
 καὶ λέγων ὡς οἱ τῷ Βαβυλῶν ὄντι Λατίνῳ φίλοι καὶ νῦν
 τοῖς ὁμοφύλοις ἐκείνῳ γίνονται φίλοι, τῇ ἀλλοφύλῳ σκέπῃ
 15 καὶ δεσποτεῖα χρώμενοι σωστικῶν λιμῆνι. οὕτω τὰ τῆς ἀσε-
 βείας ὄργανα μετὰ τῶν οἰκείων δογμάτων πρὸς μὲν βραχύν-
 τινα χρόνον ἀντέσχε, καὶ λέληθεν ἐπίτετε τοὺς πολλοὺς ἐν
 σπῆτι κἂκ διαμέτρον τῆς ἀληθείας ἰστιάμενα, τῷ χρόνῳ δὲ
 φωρεῖται τῇ τῆς ἀληθείας θεατριζόμενα φωνῇ καὶ ὑπ' αὐτῶν
 20 ἀλεγχόμενα τῶν πραγμάτων, τοῖς οἰκείοις πτεροῖς ἀλίσκεται τε
 καὶ ἑαυτοῖς περιπίπτει. μηδὲ γὰρ μηδεὸς διώκοντος ἄλλου,
 ἔφ' ἑαυτῶν αὐτοὶ διώκονται μόνοι, καὶ πάσχουσιν οἰκοθεν
 ἄνευ ἔδρων κατὰ τῶν εὐσεβούντων αὐτοί, τῆς θείας κατὰ
 βραχὺ καὶ λεληθότως δίκης μετερχομένης καὶ θλαυνούσης αὐ- 1. 122 γ.
 τοὺς καὶ τῶν κορυβαντιῶντων χείρους ποιούσης. πρὸς γὰρ

rem comperisset magna ignavia captus, clam effugit ad Latinorum
 praesidium ex adverso situm. et externo praesidio et dominationi
 sese submisit vitae amore captus, et ut pius homines, qui propter re-
 ligionem multas subierant acrumnas, heri et ante tres dies conviciis
 persequeretur, ita ipse continuo in suam ipsius calamitatem captus
 est. qui enim in sapientiae templum et summum dei sacrarium fu-
 gerant, eos praeter legem protractos ipse in carcerem coniecit. si
 enim quis insectatores fallens in illud latinum praesidium fugiebat,
 multa ipse continuo contra eos dicebat infinitisque scatebat contume-
 liis. et ita loquebatur ac si illi, qui Berthaami latini essent amici, nunc
 illius consterraneis amici fierent. itaque inter propria dogmata impie-
 tatis auxilia conservabantur per breve tempus et tenebrae occultae
 erant multitudini et veritati prorsus repugnantes. neque ab ullo alio
 insectatore, a semet ipsis affliguntur soli et ea omnino patiuntur, quibus
 ipsi homines pius affecerant. quae enim aliquamdiu suppressa erat
 iustitia divina nunc aggressa eos proscit corybantibusque pestores red-

αὐτοὺς καὶ πλείους αὐτῶν ἕτεροι τὰ ὅμοια ἐπεπόνθεσαν, καὶ ὡς ἐμβρόντητοί τινες καὶ θεηλάτῃ μανίᾳ τινὶ πληγέντες οὐκ ἴσασιν ὅτι δρῶεν, ἀλλὰ περινοστοῦσιν οἱ δυσοσεβεῖς καὶ ἐξάγιστοι μεθυόντων ἢ μαινομένων δίκην, καθ' ἑαυτῶν βακχεύοντές τε καὶ οἰστρηλατούμενοι καιρὸν τινα καὶ τερατώδη τρόπον.

19 Ἐγὼ δέ, μηδαμῆ τοῦ καιροῦ συγχωροῦντός μοι τοὺς ὁμοίοις ἐνδιατρίβειν ἐς τὸ παρὸν ἀφηγήμασιν, ἐφ' ἕτερα τρέψομαι, πλατυτέραν ἐκείνης ταμιευσάμενος τὴν ἀφήγησιν ὡς εἰκὸς προῖών. ἄρτι γὰρ περὶ τροπᾶς θερινᾶς τοῦ ἡλίου ἐληλυθότος, ἕνδεκα ναυσὶν ἐκ Βυζαντίων λιμένων ὁ βασιλεὺς ἀναχθεὶς Καντακουζηνὸς ἐβδομαίως ἐς Τένεδον ἀφικνεῖται, πολεμῆσειων ἐκεῖ τῷ γαμβρῷ Παλαιολόγῳ ἤλπιζε γὰρ δυοῖν θάτερον, ἢ προδοσίᾳ τῶν ἐνδοθεν ἢ τῇ ἐξωθεν μάχῃ ἀφυλάκτοις ἐκ τοῦ αἰφνιδίου ἐπεισεσῶν, αὐτὸν τε ἅμα καὶ τὸ 15 τῆς Τενέδου καταλήψεσθαι φρουρίον, καὶ αὐτ' αὐτοῦ τὸν υἱὸν αὐτόθι καταλείψειν Ματθαῖον, τῷ πατρὶ τηνικαῦτα συμπλέοντα ὁμοῦ τῇ συζύγῳ. ἐπεὶ δὲ τῷ λιμένι τῶν Τενεδίων τὸν εἰσπλουὶν προαισθομένων ἐξ ἐφόδου ποιήσασθαι ἥκιστα ἔσχεν, ἐπὶ θάτερα λοιπὸν τῆς νῆσου παραπλείσας πάσαις μὲν τῇ 20 γῇ ταῖς ναυσὶν ἀποβῆναι προσσχόντας ἥκιστα ἔκρινε δεῖον, δεῖε τοῦ μὴ τῷ πλείστῳ μέρει κενωθείσας τὰς ναῦς τῷ Παλαιολόγῳ τὴν γνώμην προστεθειμένας, ζημιωθῆναι μὴ μόνον τὸν

didit. nam praeter eos ipsos etiam plures alii similia passi erant. et fulguritorum instar et divina quadam insaniam capti quid faciendum sit nesciunt. sed homines impii et execrati in potorum furentiumque modum contra semet ipsi bacchantes et insanientes novam quandam et miram sequuntur rationem.

Equidem quum in rebus similibus morari propter temporis rationem minime liceat nunc narratione ad alia versa prolixiori parcens expositioni uti decet pergam. ipso enim solstitio aestivo undecim navibus vectas e portu Byzantio Cantacuzenus rex die septimo Tenedum pervenit cum Palaeologo affine ibi dimicaturus. sperabat enim fore alterutrum, ut aut incolarum proditione aut pugna extra commissa in eos custodia destitutos subito incidens ipsum simulque Tenedi praesidium caperet et pro eo filium ibi caperet Mathaeum, qui una cum uxore eo tempore comitabatur patrem. postquam autem minime potuit statim attingere portum Tenediorum quippe rei non ignarorum. veriti ne naves maximam partem evacuatæ Palaeologo opinionem moverent, qua non solum tota expeditio in consiliis et rationibus sit de-

ἅπαντα στόλον μεθ' ὧν ἀφίκοντο σεκμημάτων τε καὶ βουλευ-
 μάτων, ἀλλὰ καὶ σφῶν αὐτῶν αὐτοὺς γενέσθαι προδότας
 ἀπονητὶ τοῖς ἐχθροῖς. διὸ δὴ καὶ τέτταρσι μόναις ἐπέτρεψαν
 τὴν ἀπόβασιν, αἷς ἐθάρrouν τὰ μάλιστα. καὶ τοίνυν τῆς
 5 ἀποβάσεως γινομένης ἤδη καὶ ἡτοιμασμένων οἷς μὲν ἐπετέ-
 τακτο πῦρ τοῖς τῶν ἀσταχῶν ἐνεῖναι δράγμασιν, οἷς δ' ἐκ- l. 109 v.
 ριζοῦν τὰς ἀμπέλους, οἷς δ' ἀγώγιμον ἐκ τῆς νῆσου τὸ ὕδωρ
 ἐς τὰς ναῦς κομιζεῖν, εὐθύς ἐξεπήδα τῆς Τενεδίας ὀπλίσεως
 τὸ ἔρρωμενέστερον ἐκ τῶν τοῦ φρουρίου πυλῶν, πεζοὶ τε καὶ
 10 ἵππεις, καὶ μάχην στερεὰν παρὰ τὸν αἰγιαλὸν συστησάμενοι
 οὐδ' ὑδρεύσασθαι τοὺς ναυτικούς εἶασαν, ἀλλ' ἠνάγκασαν
 ἐν βραχεῖ τὰ πρυμνήσια τεμόντας ἀποπλεῖν. ὄθεν δὴ καὶ
 μικρὸν ἀποστάντες τῆς γῆς οἱ Βυζάντιοι τὰς ναῦς ἀνεκώχενον,
 τῇ δ' ὑστεραίᾳ τὰς ἀγκύρας ἀναλαβόντες τριτατοὶ ἐς Ἴμβρον l. 123 r.
 15 τὴν νῆσον κατέπλευσαν, πολεμίαν ἡγούμενοι καὶ αὐτήν. κἀν-
 ταῦθα τὰ ὅμοια δράσαντες τε καὶ παθόντες πλήρῃσι κώπαις
 κἀκεῖθεν ἀπήεσαν εἰς Αἶνον τὴν πόλιν, Καντακουζηνῆ προσ-
 κειμένην. ἐνθα δὴ Ματθαῖον τὸν νέον βασιλέα καταλιπόντες
 σὺν τῇ συζύγῳ τάχιστα ἐπανῆκον δέκα ναυσὶν εἰς Βυζάντιον·
 20 τῆς γὰρ μιᾶς τὸ πλήρωμά φασιν ἐν δυοσὶν ἀποβάσειν, αἷς πρὸς
 Τένεδόν τε καὶ Ἴμβρον πεποίηται, πρὸς Παλαιολόγον ἠτύο-
 μοληκέναι τὸν βασιλέα.

Ἐγὼ δ' ὁ μικρῶ πρόσθεν ἐχρῆν ἀφηγήσασθαι βουληθεῖς 21
 εἶτα ἐπέσχοι, τὴν σὴν λυπηῖσαι ψυχὴν φυλαττόμενος, λέξων

cepta sed se ipsos sui ipsius proditores nulla dedita opera factos esse
 inimicis. quum vero decessus parabatur aliique se accingebant ma-
 nipulis spicarum iussi immittere ignem, alii extirpare vites, alii aquam
 viatoriam ex insula in naves portare, subito fortissima praesidii Te-
 nediensis pars erupit ex urbis portibus pedites et equites; pugna atrox
 ad litus confata est, nautas non patiebantur aquam haurire, sed pup-
 pibus desectis eos reverti cogebant. quam ob rem paululum a terra
 remoti Byzantini naves statuebant; insequenti die, solutis ancoris,
 tertio die ad Imbrum, insulam appellebant, quam etiam sibi infestam
 credebant. ibique similia et egerunt et passi sunt et abierunt Aenum
 oppidum Cantacuzeno amicum. inde Mathaeo novo rege relicto una
 cum uxore celerrime cum decem navibus Byzantium perveniebant;
 unius enim praesidium in duobus itineribus ad Tenedum et Imbrum
 factis ad Palaeologum regem descivisse dicitur.

Equidem, cuius erat paulo antea narrare ibi cessavi veritus, ne
 animum tuum perturbarem; nunc autem amicorum et commilitonum

ἄρχομαι νῦν, τὰς τῶν φίλων καὶ συνάθλων τῶν σῶν δυσω-
 πουμένος ἐντολάς. Εὐλογία γὰρ ἡ τῆ ὄντι βασιλίσσα, καὶ
 τὰς ἐπωνυμίας συμφώνους τῆ βίῃ λόγοις ἅμα κτησαμένη
 καὶ ἔργοις, πολλοὺς ὑπὲρ τῶν θείων δογμάτων τῆς ἐκκλησίας
 θορούβους καὶ διωγμῶν καὶ ποικίλας ἐπαγωγὰς συμφορῶν
 ὑποστᾶσα, καὶ πρὸς οἷς εἶχεν ὁμοῦ τῆ γῆρα νοσημασιν ἄλλοις
 προτερον καὶ πλείοσιν ἔτι περιπεπτωκυῖα, καὶ τελῶς οὕτω
 καὶ κατὰ βραχὺ τὸ σῶμα δαπανηθεῖσα, πρὸς τὴν αἰθῆρον ἐκεί-
 νην τέως μετέστη μακαριότητα. νῦν οὖν σε παρακαλοῦσιν οἱ
 φίλοι λόγοις ἐπιταφίους ἐκείνην κοσμήσαι, ἐπεὶ καὶ πολλὰ
 προφανῶς τῶν τῆ ἐκείνης προσιόντων τάφῳ νοσήματα τὴν
 ταχίστην ἐλευνόνται, τοῦ Θεοῦ κἀντεῦθεν ἐλέγχοντος τὴν τῶν
 διωκόντων ἀπόνοιαν καὶ ἀσέβειαν. οἶσθα δὲ καὶ ἄλλως ὡς
 μετὰ χρόνον που ἔξκαιδέκατον τῆ Ἀνδρονίκου τοῦ βασιλέως
 ἐκείνου νιῶ συζυγεῖσα μετὰ πολλῆς τῆς εὐκλείας καὶ δόξης,
 καὶ μόλις που δύο μόνους ἑνιαυτοὺς ἐκείνῳ τοῦ βίου συνα-
 πολελανκυῖα, θανάτῳ τε τοῦτον εὐθὺς ἐζημίωται καὶ ἅμα τρι-
 βώνιον ὑποδῦσα τὸν ἅπαντα πλοῦτον διένειμε ἀιχμαλώτοις
 καὶ πένησιν ἄλλοις, πλὴν ἡ ὄσον εἰς τὴν πολυτελῆ τοῦ θείου
 φροντιστηρίου κατασκευὴν ἐκείνου κεκένωκεν, ὃ περιβόητον
 μᾶλλον εἰς ἀρετὴν κατεστήσατο ἢ πρὸς κατασκευὴν. δαψι-
 λέσι μὲν γὰρ καὶ πολυτελέσι δαπάναις ψευδομήσατο, πλείους
 δὲ τῶν ἐκατὸν μοναζούσας κατ' ἐκλογὴν ἐνασκεῖσθαι συνήθροισε
 τοῖτῳ σεμνῶς. ἀλλ' αὐταῖς καὶ αὐτὴ συνδηκονεῖτό τε καὶ

tuorum iussum exsequar. Eulogia enim, quae tunc erat regina cog-
 nomenque iustum vita et verbis et factis nacta erat, quum propter
 divina ecclesiae praecepta calamitates multas et persecutiones varias
 infortuniquae impetus subisset et in senectute praeter alia in multos
 incidisset morbos, ita igitur et brevi tempore corpore eius consumto
 ad sempiternam illam et beatam vitam assurrexit. nunc igitur amici
 te invocant, ut epitaphiis illa ornetur. quum et multi morbi eorum,
 qui eius tumultum visitant aperte celerrimeque propulsantur. hoc enim
 modo deus improbat insectatorum insaniam et improbitatem. scis enim
 plane, quam gloriam et nominis sui famam Andronici regis filii uxor
 assecuta sit et vix duos singulos annos cum eo vita fruita, morte
 punita sit et vestimento contrito induta omnes divitias tribuerit belli
 captis aliisque pauperibus; praeter id, quantum ad ornandum magnifi-
 cum divinumque phrontisterium praestabat; quod magis virtutis causa
 fecit quam ornamentum. uberibus enim et magnificis sumtibus constru-
 xit plures quam centum monazusas; sed in his illa etiam operam et
 diligentiam collocabat; praebat enim benevola mente in iis omnibus,

ἀμφοτερονεῖτο, χορηγοῦσα μὲν ἀφθόνη γνώμη τὰ κατὰ χρεῖαν
 διηγετικῶς ὡς κυρία, συναιρομένη δ' εἰς ἐφημερείας καὶ αὐτὴ
 τὸν πάσαις ἐκείναις ἀνάλογον τρόπον ὥσπερ ὁμόδουλος, ἄκρι f. 123 v.
 τῶν ὀπτανείων καὶ εἴ τι τῶν χυδαιοτέρων ἐτύγχανεν ὄν καὶ
 5 συλλήβδην εἰπέεν, ἀρχέτωπον ἀρετῆς ἀπάσης ἀπάσαις ἐαυ-
 τὴν προσιθεῖσα καὶ βίον σεμνοῦ μέχρι καὶ δε δεῦρο διήρκεσεν,
 ἐβδομηκροστὸν ἔγγυς πού τῆς ἡλικίας ἄγουσα χρόνον. καὶ τί
 10 χρεὶ πλείω διεξιέναι πρὸς σὲ πλέον τῶν ἄλλων τὰ ἐκείνης
 εἶδός τε; μέμνημαι γὰρ καὶ πολλάκις σοῦ γε ἀκηκοῶς ἔστιν ἅ
 τῶν ἐκείνης ἀφηγουμένου καλῶν, καὶ ἐρεθίζοντος ἴσως εἰς
 15 ἕξιν ἀσκήσεως ἀγαθῆς τοὺς ἀκούοντας, ὡς βαθεῖαν τε ἐκεί-
 νητο σύνεσιν ἢ γυνή, καὶ σιωπῶσα καὶ φθεγγομένη παραινε-
 σις ἦν αἰετὸς συνοῦσι, καὶ μέγα καὶ ἀπαράμιλλον τοῦ με-
 ναδικοῦ παρ᾽ αἰσθημα βίον, καὶ οἶον αἰθεροδρομοῦσης σεμνότη-
 20 τος ἤθος αὐτόφυνές τε καὶ αὐτοχάλευτον, ἀπάσης τε πνευ-
 ματικῆς παιδείας κανὼν ἀκριβῆς καὶ δικαιοσύνης ζυγὸς ἀρε-
 πῆς. ἔτι δὲ θυμοῦ κινήσειν ἔξυρρόποις καὶ αὐτονομίαις, καὶ
 εἰ τὰς αἰτίας εὐλόγους ἐπέκτητο, οὔτε χεῖρ αὐτῇ ποτ' ὥφθη
 τῶν πάντων οὐδέσιν οὔτε γλωττα διακονήσασα προπετής, ἀλλ'
 25 ἐν αὐτοῖς εὐθὺς ἀναιροῦσα τοῖς λογισμοῖς διετέλει τὰς εἴζας
 ἐντὸς πρὸ τῆς βλάστης. τὸν γε μὴν τῆς ἀργίας καιρὸν βίβλων
 30 ἱερῶν παρελθεῖν αἰετὸν ἀναγνώσεσι, καὶ πείραν ἐντεῦθεν ἐψηλῆς
 θεωρίας συνῆγε μακρὰν καὶ ποικίλην, ὅποσιν τοῖς θεοῖς τῆς
 ἐκκλησίας δόγμασι καιροῦ καλοῦντας ἐγένετό οἱ σύμμαχος
 κράτιστος. ὥσπερ δ' αὐτὴν ἱεροσύνην τῇ ἀληθείᾳ τὴν γλωτταν

quae necessaria erant tanquam domina; in ceterarum servarum illa-
 rum modum ipsa auxiliabatur, usque in culinam et si quid sordidius
 etiam erat. et in universum cuiusque virtutis et candidae vitae se
 proposuit exemplum, septuagesimum fere agens annum. et quid opus
 est tibi plura exponere, quum ceteris melius illius historiam noveris.
 nam saepius te audire memini, quae in illa fuerint pulchra exponen-
 tem et inflammantem auditores profecto ad amorem bonae vitae, quia
 acri erat mente femina et loquens et tacens stimulo semper erat iis,
 qui aderant. et magnum et invictum est vitae monasticae exemplum
 et sanctimoniae aeternam penetranti habitus quam firmus est et acneus.
 cuiusque spiritualis educationis certa norma et iustitiae libella accu-
 rata. nec non velocibus et fortibus animi motibus et si sanae ad-
 erant rationes neque manus nemini omnium neque lingua cernebatur
 officiosa, sed in ipso animo summa ope evertabat radices ante earum
 incrementa. otii autem horas in libris sanctis legendis consumebat; in-

τιμήσασα, ἀκάματον τὴν τῶν χειλέων ἀκρόπολιν ἔστησε φύλακα, ὡς μὴ λάθοι προκύνψας ὑπέ ποτε λόγος μάλα μὲν τις ἐπαγγελτικός, οὐ μάλα δὲ τις τελειουργὸς καὶ ὠφέλιμος. καὶ τὰ πλείω λέγοις ἂν αὐτὸς καὶ ἀφηγοῖο πλατυτέρᾳ γλώττῃ τε καὶ βίβλοις μάλα γέ τι σφόδρα ἀρμοτιούσαις. νῦν δέ σοι 5 καὶ περὶ τῶν ἔξωθεν ἀπαγγελλομένων ἔνια διηγήσομαι, ὧν καὶ ὁ παρῶν τὰς ἡμῶν ἀκοὰς ἐνέπλησε χρόνος τῶν δυσχερῶν.

25 **Φήμη γὰρ ἀφίκετο πρότεριτα ἐς Βυζάντιον ἐκ τῶν ἔξωθεν ἐπιδημησάντων Ἀντιοχέων, ὡς ὁρμῇ δαιμονίᾳ τινὶ συσχεθεῖς ὁ τῆς Αἰγύπτου καὶ Ἀραβίας δεσπότης, ὁπόσοι χριστιανῶν οἰκοῦσι τὴν γῆν ἐκείνην, ἐξήνεγκε δόγμα πάντας ἡβηδὸν ἀνελεῖν, εἰ μὴ ἐς τὴν τῶν Ἀράβων θρησκείαν τὸ σέβας καὶ αὐτοὶ μεταθεῖν, μηδὲ γὰρ εἶναι λέγων εἰκὸς ὑπὸ τὴν ἐμὴν ἔξουσίαν τελουῦντας τὴν ἐμὴν φαυλιζεῖν θρησκείαν. ἐνσταίντων οὖν ἐκεῖ τηρικαῦτα παμπόλλων ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐρωμένως καὶ σὺν ζεούσῃ τῇ προθυμίᾳ γέγοιτε φόνοσ πολὺς, 15 ὡς φαῖναι τὸ πλῆθος τῶν ἀναιρεθέντων ὑπὲρ διαμυρρίους, ἀρξαμένον μὲν ἐκ Παλαιστίνης πρῶτον τοῦ δεινοῦ, εἶτα διαβάντος Κοίλῃν Συρίαν καὶ Φοινίκην πῦσαν, καὶ ὄσαι τὴν Λαμασκὸν ἄστρυγεῖτονες περιχορεύουσι πόλεις καὶ κῶμαι μέτριον καὶ Τύρου καὶ Σίδωνος, καὶ ὄση τὸ ὄρος τὸν Κάρμηλον περικλύζει θάλασσα. ἐν μεταμέλῳ δ' αὖ τοῦ προστάξαντος γεγονότος πέπαυται τὸ δεινόν.**

deque magnam variamque impetravit experientiam, quantus divinis ecclesiae praeceptis opportuno tempore sibi adsit commilito fortissimus. et sacerdotium veritati linguam restringens indefessam labiorum arcem custodem constituit. et tu ipse plura diceres et exponeres uberiori et libris admodum decenter scriptis. nunc tibi nonnullas ex rebus externis quae sunt nuntiatae exponam, quibus rebus ingratissimum praesens tempus aures nostras implevit.

Fama enim Byzantium pervenit ab Antiochiis ab ortu solis migrantibus, divino quodam afflatu abreptum Aegypti et Arabiae dominum edidisse praeceptum, ut, quot Christiani illam terram habitent, omnes pubescentes tollerentur, nisi suam cum Arabum religione mutarent. dixit enim, non decere eos, qui imperio meo pareant, religionem meam contemnere. quum igitur permulti existerent pro religione fortiter et cum animo bellicoso, multa caedes facta est ita ut numerus interfectorum superaret viginti millia. postquam in Palaestina primum inceperat terror, porro perrexit per cavam Syriam et Phoeniciam totam et quot vicinae urbes Damascus circumdant et pagi usque ad Tyrum et Sydonem et quantum mare Carmelum, montem alluit. quum homines rei ipsius poeniteret, terror desit.

Ταῦτα καὶ πλείω πρὸς τοῦτοις ἕτερα ὑπειπὼν ὁ καλὸς Ἀγαθάγγελος ᾤχετο ἀπιὼν περὶ μέσας πον νύκτας, αὐθις τοὺς ἡμετέρους δημίους λαθῶν καὶ τοὺς θηριώδεις φύλακας, μόνον ἐμὲ καταλειπὼς τῇ στενῇ καὶ δεινῇ συνήθως ἐκείνῃ διαίτη χρώμενον.

Ἄρτι δὲ τοῦ μὲν ἐφρονηκότος λήξαντος ἔτους, τοῦ δὲ ἑξῆς ἐνδημήσαντος, τὰ Ῥωμαίων ἐνόσει τοῦ εἰωθότος ἐπέκεινα πράγματα διὰ τε τὴν εἰωθυῖαν Περσῶν ἐπικράτειαν, ἣν ἤδη Καντακουζηνῶ προδιδόντος ἄχρι πυλῶν ἐσχίκεσαν Βυζαντίων, ὡς οἰκείοις τέως χρώμενοί τε καὶ καταχρώμενοι μὴ πράγμασιν ἕπασιν μόνον, ἀλλὰ καὶ γυναίκας καὶ παῖδας ἀνδράσιν ὁμοῦ πρὸς πᾶν τὸ βουλόμενον ἄγοντές τε καὶ φέροντες, οὐκ ἔξω πόλεων ὡς πρὶν περιθέοντές τε καὶ παραθέοντες, ἀλλ' ἐνδὸν ἤδη ποιούμενοι τοὺς συνοικισμούς, καθ' ὅσον καὶ οἶον καὶ ὄπον καὶ ὄτε τὸ τῆς ψυχῆς ὀρεκτικὸν ὑπετίθετο σφίσιν ἐπιτροπεύοντες καὶ δεσποτικῶς ἐπιτάττοντες.

Ἦδη δὲ τοῦ φθινοπώρου λήγοντος, περὶ πον τὰ μέσα μῆς τῶν νυκτῶν ἀκοή τις αἰφνίδιος τὸ Βυζάντιον περιήχησεν ἕπαν, εἶναι τείχους ἐντὸς βασιλεῖα Παλαιολόγον τὸν νέον, συμαχίας πάσης ἀλλοφύλου χωρὶς ἀφιγμένον τριταῖον ἐκ Τενέδου τῆς νήσου, μηδενὸς αἰσθημένον τὸν εἰσπλουν, μεγίσταις μὲν τριήρεσι δυοῖν, μονήρεσι δ' ἑκατάδεκα διὰ τοῦ πρὸς ἑω λιμένος καὶ νεωρίου εἰσελάσαντα, ὧν αὖ μὲν αἰκοθεν

Postquam haec et praeter haec plura dixit, discessit pulcher Agathangelus media fere nocte, fallens iterum iudices nostros saevosque custodes; me solum relinquens, qui angusta et terribili vita ut semper uteretur.

Quum autem praesentem annum excipiebat insequens, res Romanorum ultra consuetudinem aegrotabant et propter consuetum Persarum imperium, quod iam per Cantacuzenum proditorem obtinebant usque ad portas Byzantias, ut propriis utentes et abutentes non solum rebus cunctis, sed etiam mulieres et infantes una cum viris ad quilibet cogentes et ducentes, non extra urbes ut antea currentes et praetercurrentes, sed intus iam colonias instituentes quantum et qualiter et ubi et quando animus suadebat regentes imperioseque gubernantes.

Brumali tempore iam desinente media nocte fama subitanea Byzantium circumtonuit, intra muros omnino esse iuniorum Palaeologum, regem, qui omnino auxilio populi externi tertio die ex Tenedo insula venisset itinere ipso plane occulto. duobus permagnis biremibus atque undecim uniremibus per portum solis ortum versus situm et per-navalia vectus est, quarum navium aliae domi erant constru-

ἦσαν αὐτῷ προνεναυπηγημένοι, αἱ δ' ἐκ Τενέδου τε καὶ Λέσβου καὶ Λήμνου κατὰ μέρος ἠθροισμένοι, καὶ εἴ τινες εἶεν αὐτόνομον διαιτώμενοι βίον. ὃ γὰρ μὴν Καντακουζηνὸς ἐν ἀκοῇ τοῦ γεγενημένου γενόμενος ἔβω μὲν τῶν βασιλείων οὐδαμῆ ἐξεληλυθέναι ἐγνώκει, δεισας τὴν τῶν Βυζαντίων ἐρμῆν, ἤρ-5
 θισμένων πάλαι σφοδρῶς κατ' αὐτοῦ, τὰ τε ἄλλα ὁπόσα πολ-
 λάκις ἔφθην εἰπῶν, καὶ ὅτι τοὺς τε τῆς εὐσεβείας πατρίους καταπαπάτηκε νόμους, καὶ τὴν τῶν ἐναπολειφθέντων ἅμα Ῥωμαίων ἐλευθερίαν ἀφελόμενος δουλείειν αὐτοὺς ἐδεδώκει
 28 βαρβάρους καὶ ἄσεβέσιν ἐχθροὺς. πέμψας δ' οὖν τὴν ταχι-10
 1. 127 γ. στην ἐντὸς βασιλείων οὐ μάλᾳ ἐκόντας ἀθροίζει τοὺς τῆς συγκλήτου προύχοντας, ἵνα τε συμμαχοῖς χροῖτο καὶ αὐτοὺς μετὰ τῶν ἐκ πολλοῦ συνοικούντων αὐτῷ Κατελάνων, εἰς ἑκατὸν ἀνηχημένων τὸν ἀριθμὸν, ἐπότε ἐπίοι σὺν ἔπλοις πολεμησείων κύκλῳ τὰ βασίλεια τείχη Παλαιολόγος ὁ βασιλεὺς, καὶ 15 ἵνα μὴ ἐκείνῳ μᾶλλον κατ' αὐτοῦ συμμαχεῖν ἀναγκασθῶσιν ἐλεύθεροι ὄντες. ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ μὴ συναιρομένου τὰ πάντα ἀντέστραπται. τῇ γὰρ ὑστεραίᾳ περιστρατοπεδεύσαντες ἅμα αὐτῷ πάντες Βυζάντιοι ἐρρωμένως ἐπολιόρχουν. καὶ πρὶν ὄλας δύο παρελθεῖν ἡμέρας, φρυγάνοις πολλοῖς πυρπολήσαν-20
 τες τὴν πρὸς τὸν ἐν Βλαχέρναις θεῖον νεῶν ἀνοιγομένην πύλην τοῦ κάτω παλατίου, εἰσερρύησαν ἀσχετῶ φύμῃ, καὶ τὸ Καστέλιον οὕτω λεγόμενον ἐξηνδραποδίσαντό τε καὶ διετεί-
 29 μαντο κατὰ σφᾶς ὡς ἐβούλοντο. τούτου δ' οὕτω συνενεχ-

ctae ex Tenedo et Lesbo et Lemno alternatim conductae et si qui liberam vitam agebant. Cantacuzenus postquam quae facta erant audivit, e regia exire plane volebat, Byzantinorum extimescens impetum, qui antea magnopere sibi irascerentur et propter ea, quae antea dixi et quia patrias religionis leges contempsisset. simulque Romanorum captorum libertatem ademit ipsosque in servitium tradidit barbaris inimicisque haereticis. misit enim non admodum voluntarios e regia et conducit senatus principes, eorum ut consilio uteretur inter Katelanos diu iam cum eo habitantes numero centum. si cum armis pugnans adiret regios muros Palaeologus rex, neve illi potius tradidit barbaris auxiliari cogentur liberi. sed deo non opitulante omnia sunt pessumdata, insequenti enim die Byzantini cum eo fortiter urbem obsident. et priusquam duo toti dies praeterierunt, sarmentis multis incendentes eam, quae Blachernense templum sacrum ducit portam apertam inferioris palatii, effuso impetu incurrebant. et castellum quod dicunt expugnatum diripiebant ex omni animi sensu. his ita gestis quum in regia mola prorsus nulla esset, farina triticea et panis propter cala-

Θέντος, ἐπειδὴ βασιλείων ἐντὸς μύλος μὲν ἤκιστα ἦν, ἄλευρα
 δὲ καὶ ἄρτοι διὰ τὸ τῆς συμφορᾶς ἀδόκητον οὐ προφρονόμητο,
 ἢ τε καθ' ἡμέραν δαπάνη τοῦ πλῆθους ἔνδοθεν ἀπαραίτητον
 τὴν χορηγίαν ἀπῆτει, καὶ ἅμα ὁ γογγυσμὸς καὶ οἱ πρὸς ἀλ-
 5 λήλους ψιθυρισμοὶ τῶν ἐντὸς πολυτρόπων ἐκείνων ἀνδρῶν
 καὶ αἱ κατὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ λοιδοραὶ πολλὴν ὄδινον τὴν
 κατ' αὐτοῦ κίνησιν, εἰς ἀνάγκας ἤλασαν σπείσασθαι τῷ γαμ-
 βρῷ καὶ βασιλεῖ Παλαιολόγῳ, πρὶν ἢ παθεῖν τὰ ἀνήκεστα.
 βραχέων οὖν ἐντὸς ἡμερῶν οὕτως τῶν πραγμάτων ἐκείνων
 10 συναλαθέντων καὶ τῶν σπονδῶν ἐπὶ τῷ βασιλεύειν ἄμφω γε-
 γεννημένων, ἀνυπόπτως ἤδη προσήεσαν καὶ ὠμίλου ἀλλήλοις
 τῶν βασιλείων οἴκων ἔνδον ἅμα καὶ ἔξω· διὸ καὶ σύγχυσις
 τε καὶ θόρυβος ἠγείρετο σφίδρα ἄσματος κατὰ τὸ συνεχές
 πρὸς Βυζαντίων κατὰ πρόσωπόν τε καὶ ἀναιδῶς λοιδορούν-
 15 των αὐτὸν Καντακουζηνὸν καὶ ἐπιπηδῶντων αὐτῷ, καὶ ἐν
 ἐπαγγελίαις ὄντων κατὰ τῆς αὐτοῦ σφαγῆς τὰ ἴδια βιάπειν
 ξίφη, εἰ μὴ τὴν ταχίστην πρὸς τὸ μοναδικὸν τὴν βασιλειον
 ἀμείψῃ στολήν. ἔνθεν τοι καὶ μετ' οὐ πολλὰς τὰς ἡμέρας
 ἐξῆι τοῦ παλατίου, τὸ μοναδικὸν ἠμφισμένους σχῆμα, ξύν γε
 20 τῇ ὁμοζύγῳ νυκτός, αὐτὸς μὲν Ἰωάσαφ μετονομασθεὶς, ἡ δ'
 Εὐγενία, καὶ ὁ μὲν εἰς τὴν τῶν Μαγγάνων μονὴν μετοική-
 σας, ἡ δ' εἰς τὴν τῆς Μάρθας οὕτως κεκλημένην. εἶπετο
 δ' αὐτοῖς μὴ μένον ἄπανθ' ὅσα πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, ἀλλὰ
 καὶ ὅσοις τοῖς βασιλικῶς ταμιείοις ἔτυχε τέως ἠθροισμένους

mitatem inopinatio adventantem non suppeterent et is, qui per sin-
 gulos necessarius erat sumtus. et simul murmur et quas intus sibi
 invicem fecerunt callidi illi viri insurrectiones et multa in eum convi-
 cia magnam contra eum movebant seditionem, cogebant foedus cum
 Palaeologo rege prius inire, quam res ferre crudelissimas. quum
 igitur brevibus diebus res illae ita essent constitutae et foedere ut
 utriusque sit imperium sanxerunt, sine suspitione sese invicem adibant
 consuetudinemque contraxerunt et intra et extra regiam; quamobrem
 perturbatio et tumultus movebatur admodum obtusus (semper) a By-
 zantinis, qui conviciis persequabantur ipsum Cantacuzenum, qui cum
 adorti essent atque indicabant, se suos gladios ad ipsum interficien-
 dum esse tincturos, nisi celerrime sacerdotium mutaret cum veste re-
 gia. indeque post non multas dies reliquit noctu palatium monachi
 veste indutus una cum uxore. ipse Ioasaph cognominatus, illa autem
 Eugenia. ipse in Manganorum monasterium refugiebat, illa autem in
 id, quod Marthae dicitur. sequebantur eos non solum ea omnia,
 quae ad vitam sustentandam necessaria sunt, sed etiam quaecumque

πλουτος, καθάπαξ ἅπας συλλήβδην εἰπεῖν ἀγώγιμος σφίσιν
εἶπετο καὶ αὐτός, Παλαιολόγον τοῦ βασιλέως ἐνδόντος αἰδοῦ
τοῦ κήδους.

- § 1
l. 125 r. Ἀλλὰ λεκτέον ἡμῖν ἐν βραχεὶ καὶ ὅσα τηνικαῦτα συμ-
πέπτωκε πατριάρχῃ Φιλοθέῳ τῷ ἐπικεκλημένῳ Κοκκίνῳ· χρῆ 5
γὰρ ἐνταῦθα μικρὸν ἀναδραμόντα τῷ λόγῳ δεῖξαι οἷς ἀκούειν
ἔφρασις οἷα καὶ τούτῳ θεόθεν ἐκ τοῦ σχεδὸν ἐνέσκηψε παι-
δεῖα πρὸς ἔλεγχον τῆς ἀκαίρου καὶ σφαλερῆς καυχῆσεως.
ἔσχε γὰρ οὕτως. ἐγένετο κατὰ τὴν μονὴν ἣ τοῦ Κραταιοῦ
ἐπικέκληται, λείψανον ἱερὸν ἐκ κεφαλῆς ἄχρι ποδῶν ἀνευδεῶς 10
τῶν μελῶν ἀπάντων ἔχον εὐρῆσθαι πρὸς τῶν ἐκεῖ μοναζου-
σῶν γυναικῶν. περὶ οὗ καὶ πολλή τις ἤκμασε τέως ὑπόλη-
ψις τοῖς πολλοῖς, Ἄνδρέου τοῦ Κρήτης εἶναι, ὃς οὐκ ὀλίγοις
τὴν ἐκκλησίαν ἐκόσμησεν ἱεροῖς μέλεσι. τοῦτο γὰρ κατορώ-
ρυνται μὲν τῷ ἐδάφει τοῦ θείου ἐκείνου νεώ, ἦν δ' ἀφανεία 15
κεκαλυμμένον ἐκ παλαιοῦ καὶ οὐδενὶ πω γνώριμον ἄχρι τῆς
§ 2 τῶν νῦν χρονικῶν περιόδων ἡλικίας. ἄρτι δ' οὐκ οἶδ' ὀπότε-
ρον εἰς τοῦμφανῆς ἐληλύθει, εἴτ' ἐξ ἐπιπνοίας τινὸς θειοτέρως,
εἴτε τινὸς χρείας ἐνστάσης ὀρύντειν ἐκάλεσε, εἴτ' οὐκ οἶδ' ὄν-
τινα τρόπον ἕτερον. οὐ γὰρ ὄψεσιν αὐταῖς μοι τετύχηκε γε- 20
νομένη κατὰ τὸν τόπον θεάσασθαι, τοῦ τηνικαῦτα διωγμοῦ
καὶ τοῦ τῆς ἐκκλησίας χειμῶνος ἐκείνου τὰς ἐμὰς ἐγκλείσαν-
τος θύρας, ὡς μὴδ' ἐπὶ βραχὺ γοῦν εἰς ἐλευθερον προκύντειν

in regio horreo collectae erant divitiae omnes omnino cunctaeque
eos faciles portatu sequebantur et ipsae.

Sed breviter dicenda sunt, quae contigerunt eo tempore Philo-
theo patriarchae, cui coccinei cognomen erat. est autem oratio paulo
altius repetenda iis, quibus audiendi desiderium est, quae institutio di-
vina casu in eum irruerit ad dedecorandam ineptam vacillantemque
ostentationem. res erat haec: accidit in monasterio, quod Crataei
dicitur, ut sacrum fragmentum a capite usque ad pedes copiam exhi-
bens canticorum omnium inveniretur a mulieribus, quae ibi erant mo-
nialibus. de qua re magna quaedam inter vulgus pollebat suspicio,
ex qua ad Andreum Cretae erant illa referenda, qui non paucis sa-
cris canticis ecclesiam ornavit. hoc infossum est in fundo sacri illius
templi. erat tenebris involutum ex longo tempore neminique notum
usque ad praesentium temporum aetatem. nescio autem, quomodo ad
lucem protractum sit, utrum sapientia quadam divina an ex necessi-
tate ibi fodiendi, an nescio quo alio modo. non enim mihi contigit,
ut meis ipsius oculis locum perlastrarem persecutione quae tum fiebat
et ecclesiae tempestate illa meas claudente portas ita ut ne in breve

ἔχειν ἀέρα πνοῆς ἀκραιφνοῦς. ἀκοῆ δ' ὁμως ὀλίγη ἕσπερον παρειληφότε ἕνα καὶ αὐτὸν εἶναι μὲ τῶν εἰδότεων συμπέπτωκε, παμπόλλων ἦδη τὸ πρῶγμα καὶ δημοσίᾳ θρυλλούντων. διὸ τῶν οὐδὲν οὐδαμῆ γε ἀπεικότεων ἔδοξεν, οὐδὲ τοῦ καιροῦ καὶ τῆς χρείας ὥς πορρωτάτω, τῆ ἱστορίᾳ καὶ τοῦτό μοι συνυφανθῆναι, ἔλεγχον μὲν κομιδῆ προφανῆ κομίζον θεῖθεν κατὰ τῆς τῶν διωκτῶν ἀπονοίας, παντάπασι δ' ἀκίβδηλον τὸ τῶν διωκομένων ἡμῶν ἀποφαίνον σύστημα.

Φιλοθέῳ γὰρ τῷ Κοκκίνῳ τηνικαῦτα πατριαρχεῖοντι 22
 10 ἔδοξεν, ὡσερ ἐρμαιον τὸν καιρὸν ἤρπακότε, μηχανήσασθαι τι πρὸς σύστασιν τῆς σφετέρας αὐτῶν παλαμικῆς πολυθείας. πλήθους οὖν ἡθροισμένου παμπόλλου τῶν ἐν ἀγοραῖς καὶ τριόδοις καλινδουμένων, στάς ἐφ' ὑψηλοῦ "χρεῶν ὑμῶς" φησίν, "ὦ ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες καὶ τέκνα τῆνια, μὴ θείας 15
 20 καὶ θεότηας ἀνουσιούφωιμένας τῆς θείας καλοῦμεν οὐσίας καὶ διαφόρους αὐτῆς τε καὶ ἀλλήλων, ἀκίβδηλόν τέ ἐστι καὶ εὐσεβές, ἡ δὲ τῶν ἀντιθέτων καθ' ἡμῶν λοιδορία μάταιος καὶ κατεγνωσμένη. ἔστι μὲν οὖν κἀντιῦθεν οὐκ ἄδηλον τὸ τῆς

quidem tempus integri liceret uti aëris respiratione. fando tamen paullo post quum rem accepissem accidit ut unus et solus ego ex iis essem, qui quid factum esset tenerent permultis iam rem et publice divulgantibus. quapropter harum rerum ut improbabiliū nihil ullo modo placuit; neque visum est a temporis ratione et necessitate alienum esse historia etiam hoc perscribere quod et documentum divinitus praeberet manifestissimum vecordiae persecutorum et sinceram omnino nostrarum iniuriarum enarrationem exhiberet.

Philotheo enim Coccino tunc temporis patriarchae tanquam idoneam nactus esset opportunitatem moliri quid libuit ad constituendam suam ipsorum palamicam polytheam. multitudine igitur magna congregata eorum qui in foro et triviis versantur, stans in loco superiore: necesse est, inquit, vos viri, mulieres, infantes non sine divina providentia credatis factam esse praesente tempore harum divinarum reliquiarum revelationem, sed ut quod propter adversariorum disceptationem dubium est manifestum fiat et planum atque ab omnibus intelligatur quale sit illud quod colimus multas efficientias increatas ac substantiae expertes quas eisdem efficientias insubstantialiter dicimus

Θείας ψήφου καὶ τῆς αὐτῶν καταδίκης· αὐτοὶ μὲν γὰρ ἐν
 παραβύστω καὶ γωνίαις ἐρριμμένοι πάσης ἄξιον ὕβρεως ἀνύ-
 λ. 125 v. ουσσι βίον καὶ λίαν ἠχρειωμένον, ἡμῶν δὲ παρρησίαν δίδωσιν
 ὁ θεός, καὶ σεμνύνεσθαι τὰ τε ἄλλα, καὶ μάλιστα τῇ τοῦ πα-
 ρόντος διὰ μακρῶν ἤδη τῶν χρονικῶν περιόδων εὐρέσει Θείου 5
 λειψάνου.” ταῦτα δὴ καὶ πλείω τὰ παραπλήσια διεξεληλυ-
 θώς, ἐκέλευσε ταῖς μοναζούσαις ὀλίγων ἐντὸς ἡμερῶν τῇ τῷ
 ἀγίῳ ἐκείνῳ λειψάνῳ ἀρμοτιούσῃ ἐνθελῖναι θήκη κατὰ τὸν ἐν
 τοῖς τῆς μονῆς προπυλαίοις προπαρεσκευασμένον οἰκίσκον,
 καῖπειτα ἐξῆς ἐτοιμάσαι καὶ ὅσα πρὸς ἀπαρισμὸν ἐνθρονισμοῦ 10
 συντελεῖ, βρώσιμά τε πρὸς τοῦτοις καὶ πόσιμα ὅσα πρὸς
 ὑποδοχὴν ἀρκέσει τῷ τε τῆς ἐκκλησίας ἅπαντι κλήρῳ καὶ ὅσοι
 τῶν ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων καὶ λαϊκῶν ἐπίσαστοι ἔσον-
 ται, ἅμα αὐτῷ τὴν ἱερουργίαν τελέσοντες. καὶ ταῦτα μὲν
 τῆ δὲ πη καχώρηκεν, ἄρτι δὲ τῆς ἡμέρας ἐνοστάσης ἐν ἧ τὴν 15
 ὑστεραίαν ἔδει τὰ τῆς ἱερουργίας τελεῖσθαι, πάντα μὲν ἦν
 ταῖς μοναζούσαις ἐκείναις ἐώθειν ἐς ἑσπέραν πονούσαις ἀνευ-
 δεῖα τὰ τῆς χρείας, τῷ δὲ ἀγίῳ καὶ τῷ τοῦ ἀγίου μόνῳ θεῷ
 παντάπασιν ἀνένδεκτόν τε καὶ ἥκιστα ἀνεκτόν ἐν’ ἀνδρῶν
 πολυθῶν καὶ οὕτω δυσσεβεῖα μακρᾷ αὐτῶν τε κραταιῶς 20
 ἔχομένων καὶ ἐτέροις αἰτίων αἰεὶ γινομένων τὴν αὐτουργίαν

divinae substantiae summissas atque eas quidem quum ab ipsa hac
 tum inter se esse diversas veritati et pietati consentaneum est. ad-
 versariorum autem in nos coniecta convicia vana sunt et damnanda. est
 igitur hinc etiam non obscura suffragatio divina et illorum condemna-
 tio: ipsi enim in occultos locos et angulos delecti omni dignam ex-
 probatione transigunt vitam ac prorsus inutilem; nobis autem animum
 addit deus conceditque ut quum ceteris rebus tum hac maxime pos-
 simus gloriari, praesentium divinarum reliquiarum post longa iam
 temporum intervalla inventionem. haec igitur hisque plura similia lo-
 cutus solitarias feminas iussit intra paucos dies sacras illas reliquias
 in fabricatam ad id apte cistam imponere in aedificio quod in atrio
 domicilii esset exstructum et tum deinceps etiam parere quidquid ad
 perficiendam inaugurationem pertineret, cibum praeterea ac potum qui
 ad excipiendum sufficeret totius ecclesiae clerum ac episcoporum qui-
 cunque et profanorum hominum invitati forent cum ipso sacra facturi.
 et haec quidem ita fere cesserunt. mox autem quum dies adesset
 cuius postridie oportebat sacra obire, omnia solitariis illis inde a
 matutino usque ad vespertinum tempus occupatis quae opus erant ab-
 unde suppeditabant: sancto autem cuique homini, sanctique huius deo
 unico prorsus improbandum erat ac minime ferendum has res tractas
 esse ipsis manibus virorum deorum quandam multitudinem colen-

περᾶχθαι τοῦ προκειμένου. διὸ καὶ τῆς νυκτὸς ἐκείνης περὶ
 τὰς ἀλεκτρούων ἤδη γενομένης ψδᾶς, φήμη τις ἡσυχῇ περιέ-
 θει τὴν πόλιν, ἔνδον τειχῶν τὸν βασιλέα Παλαιολόγον εἰσ-
 κεχωρηκέναι διὰ τῶν θαλαττίων τοῦ νεωρίου πυλῶν τῶν
 5 πρὸς ἔω ταχυνατιούσαις μονήρῃσι καὶ διήρῃσι ἐκ Τενέδου
 καὶ Ἰμβρου καὶ τριήρει μιᾷ, ὄντων νυχθημέροιν πρότερον ἐκ
 Τενέδου τὸν ἔκπλουν πεποιηκότα. Θόρυβος οὖν διὰ τοῦτο
 κατέσχε τοὺς Βυζαντίους ἠδονῇ καὶ λύπῃ σύμμικτος, καὶ ὄσα
 ἐν τοῖς τοιοῦτοις συμβαίνειν εἶωθε, τῶν μὲν διὰ φόβον ἀσχε-
 10 τῶς φευγόντων, τῶν δὲ διὰ κέρδος λαμπρῶς διωκότων. πάν-
 των δὲ μάλιστα φόβος κατέσχε τὸν πατριάρχην Φιλόθεον οὗ
 πάνυ μικρὸς διὰ τὸ πάνν τοῦ συμπτώματος ἀπρόοπτον καὶ
 αἰφνίδιον· καὶ γὰρ ὁ χθὲς βρονθούμενος καθιερούν τὸν ναὸν
 εἰς βεβαίωσιν τῆς παλαμικῆς αἰρέσεως ἀνέτερος τῆμερον ᾤφθη
 15 καὶ μάλα τι σφόδρα Θεοῦ καὶ ἱερουσῆνης ἀνάξιος. ὄθρην
 ἐπεὶ μὴ λελογισμένα πράττειν μηδὲ συνέσει προσήκοντα
 παρέχουσιν οἱ τοιοῦτοι καιροί, καὶ μάλιστα ὅτε καὶ θεή-
 λατός τις ἐλαύνει πληγῇ, ἐξέστη καὶ οὗτος τοῦ καθεστῶτος
 εὐθὺς φρονήματος, καὶ ξυννευθηκῶς ἀνύποπτον μόνον εἶναι τὸν
 20 ἐπὶ θάτερα κρυπτῆρα μέρη τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας λεγόμενον
 φουῖρον, ἔνθα καὶ ὧ τούς τῷ θείῳ προσιόντας βαπτίσματα

tium quique ita impietate diuturna et ipsi vehementer tenerentur capti
 et alios ad eam suo exemplo adducerent. quocirca etiam nocte illa
 sub auditum iam gallorum cantum fama quaedam clam per urbem
 serpebat moenia intrasse Palaeologum regem per maritimos porticum
 navalium portas ad orientem spectantes, celeribus navibus uniremibus
 et biremibus ex Tenedo et Imbro ac triremi navi una duabus nocti-
 bus duobusque diebus ante ex Tenedo navigatione instituta. tumultus
 igitur propterea tenebat Byzantinos gaudio et moerore mixtus et quid-
 quid in talibus accidere solet, aliis ob metum summo impetu fugien-
 tibus aliis lucri causa vehementer persequentibus. omnium vero ma-
 xime metus tenebat Philothaum patriarcham non sane mediocris pro-
 pterea quod prorsus illud necopinato et repente acciderat. etenim
 qui heri se iactabat consecrare templum ad firmandam palamicam hae-
 resin irreligiosus hodie visus est et vehementissime profecto deo et
 sacrificio indignus. quare quoniam non cogitata agere nec rati-
 onum convenientia permittunt talia tempora et praesertim quum etiam
 divinus quidam impellit instinctus, existit et hic fixa statim cogita-
 tione et arbitratus insuspectum modo esse eum quem in aliis recondi-
 tis partibus divinae sapientiae appellant: furtum. ibi etiam quo divinum
 adeuntes baptismum conditi unguento consuetum est igni praeparant
 quinque omnibus spatibus vel etiam pluribus fortasse et minoribus inter-

χρίεσθαι μύρω νενομίσται, ἔψουσιν ἐν πενταετηρικαῖς περιόδοις ἢ καὶ πλείοσιν ἴσως καὶ ἤττοσιν ἐνίοτε κατὰ τὴν τῶν ἄλλοτ' ἄλλων βούλησιν καὶ χρεῖαν πατριαρχῶν, ἐν τούτῳ φηγὼν
 l. 126r. ὑπότρομος καὶ περιδεὴς ὁ χθὲς διώκτης θρασὺς ἐπὶ πολλαῖς ἐκρύπτετο ταῖς ἡμέραις, ἠχρειωμένος καὶ μάλα ἀπαγορευῶν 5 τὸ ζῆν.

■ 7 Ἐξεστὶν οὖν συλλογιζέσθαι πῶς τὰ χθὲς καὶ πρόην μετὰ σοβαροῦ τοῦ ἤθους δημοσιευθέντα τῷ Φιλοθέῳ μεγαλαυχήματι κατὰ τῶν ὀρθοδοξούντων καὶ τὰς τῆς βωμολοχουσύης γλώττης εὐτραπέλιος ἤλεγξεν οὐκ εἰς μακρὰν ὁ θεός, δικαίαν 10 τὴν κρίσιν ἐπεεγκῶν τῷ περιφανῇ τὴν ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος λαλήσαντι, μᾶλλον δὲ λαλήσαντι μὲν καὶ τότε, λαλήσαντι δὲ καὶ πρότερον ἢ τότε καὶ μεθύτερον ἢ τότε, καὶ λαλοῦντι διηνεκῶς αὐτῷ καὶ ὅσοι ἀμφ' αὐτὸν καὶ σὺν αὐτῷ παλαμισταί. τίς δ' οὐκ ἂν ἀπέιποι βουλόμενος ἀριθ- 15 μὲν τοὺς περιφανεῖς κατ' αὐτῶν αἰεὶ γινομένους θεόθεν ἔλεγχους ὥστε σύνεσιν σχεῖν εἰς ἐπιστροφὴν; τίς δ' οὐκ ἂν ἐκπληγείη βλέπων τὸ ἀκαμπὲς αὐτῶν καὶ ἀνεπίστροφον εἰς τὸ τὴν σφετέραν συναῖναι πλάνην; καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον. 20

■ 8 Τῶν δ' υἱέων Καντακουζηνοῦ Ματθαῖος μὲν ὁ βασιλεὺς διατρίβων ἔτυχε τηνικαῦτα ἐς ὅσα ἐπέκεινα Διδυμοτείχου τε καὶ Ὀρεσιτιάδος, Μανουὴλ δ' ὁ μετ' ἐκείνον, δεσπότης τὸ

dum secundum voluntatem et indigentiam aliorum alio tempore constitutorum patriarcharum hoc tempore fugiens tremebundus et timoris plenus qui heri persecutor acerrimus fuerat in multos dies sese abscondebatur inutiliter conterens et valde detrectans vitam.

Licet igitur ratiocinando studere assequi quomodo vulgatas heri et nuper superbo more a Philotheo de iustae fidei hominibus iactationes et scurrilis linguae facetias urbanas coarguerit non ita multo deus iustum in iudicium vocato eo qui manifestam iniuriam nimis iactabat magis autem etiam iactabat tum, iactabat vero etiam prius quam tum et iactat continenter sibi ipsi et quotquot circa eum et cum eo versantur Palamae sectatores. quis autem non desciscat volens numerare aperta pro iis semper facta divinitus argumenta ita ut iudicium primum ad conversionem animi sit. quis non miretur videns constantiam non flectendam ad intelligendum suum errorem. et haec quidem hoc modo erant comparata.

Filiorum autem Cantacuzeni Mathaeus quidem rex tum forte versabatur in iis regionibus quae ultra duplicem murum et Orestiadem. Manuel vero qui secundus ab illo erat tyrannus dignitate in

ἀξίωμα ὧν, ἐς Πελοπόννησον, πέμπτον ἔτος ἤδη τῶν ἐκεῖ
 Ῥωμαϊκῶν χωρίων καὶ πόλεων τὴν ἐπιτροπὴν διοικῶν. ὁ δ'
 ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρός, Κόντου Κεφαλληνίας πατρ, Αἴνου τῆς
 πόλεως ἦν ἐπίτροπος, καὶ εἴ τι πέραξ ὑπῆρχε χωρίον βαρβα-
 5 ρικῆς ἀθῶον εἶ καταδρομῆς. τῶν δὲ γυναικαδέλφων σεβα-
 στοκρατόρων Ἰωάννης μὲν ἔτυχε τῷ Παλαιολόγῳ τέως συν-
 διαιτώμενος τῷ βασιλεῖ, τειχῶν Βυζαντιῶν ἐντός, ἄτερος δ'
 ἦρχε Βιζύης ὁ Μανουὴλ ἐκ πολλοῦ τὴν ἐπιτροπὴν εἰληφώς
 πρὸς τοῦ Καντακουζηνού. αἱ λοιπαὶ δ' ὑπέκλυσαν Παλαιο-
 10 λόγῳ τῷ βασιλεῖ ὁπόσαι μὴπω βαρβάρους προδεδόνται πόλεις.

Μηνῶν δ' ἐγγὺς δυοῖν μεταξὺ παρερρηκτότων ἦκεν ἐκ 20
 Τενέδου καὶ ὁ Κάλλιστος οὕτω λεγόμενος, πατριάρχης μὲν
 εἶναι συγχωρηθεὶς αὐτίς πρὸς Παλαιολόγον τοῦ βασιλέως
 ἄτε ἐξηλωκώς, ὡς ἔδοξεν, ὑπὲρ αὐτοῦ, μὴ στεργόμενος δ' οὖν,
 15 εἰ μὴ τὰ κατὰ βούλησιν δρώη αὐτῷ. ὁ μὲν γὰρ ἐβούλετο
 πάντας, συλλήβδην εἰπεῖν, ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους τῆς
 ἐπισκοπικῆς καθελεῖν ἀξίας. βασιλεῖ δ' οὐκ ἦν οὐδ' ὀπω-
 σοῦν ἀνεκτὸν εἰ μὴ ἀλλήλοις ἀφῶσι τὰ γκλήματα, συνιόν-
 20 τες εἰς ἓν. ὀψέ γε μὴν καὶ σφόδρα μόγις ἡ τοῦ βασιλέως
 φιλάνθρωπος νενίκηκε βούλησις. οὐ τέλειος μὲν νενίκηκε δ'
 οὖν. τοῖς μὲν γὰρ ἐπισκόποις καὶ ἄκων ὁ Κάλλιστος ἔσπει-
 σατο, τῷ δὲ μετὰ γε αὐτὸν πατριαρχεῦσαντι Κοκκίνῳ τῷ
 Φιλοθέῳ λεγομένῳ τὸ παράπαν οὐδαμῆ, ἀλλὰ τοὺς αὐτοὺς

Peloponneso quinto iam anno Romanarum ibi provinciarum et urbium
 praefecturam administrans. sororis maritus Conti Cephaleniae filius
 Heni urbis erat praefectus et si qua circumcirca erat terra barbaro-
 rum adhuc invasione libera. fratrum uxoris principis venerantium.
 Ioannes quidem Palaeologi regis tum forte consuetudine utebatur intra
 moenia Byzantina: alter autem Byzantiae praeerat Manuel e longo
 tempore tutela suscepta a Cantacuzeno. reliquae Palaeologo regi
 parebant quotquot nondum traditae barbaris urbes sunt.

Mensibus interim duobus praeterlapsis venit ex Tenedo etiam
 Callistus quem appellant patriarcha constitutus rursus a Palaeologo
 rege utpote rebus eius ut videbatur studens, neque tamen dilectus
 nisi ex eius ageret arbitratu. hic enim volebat omnes in universum
 episcopos et sacerdotes episcopali sacerdote exuere. regi vero non
 erat ullo modo tolerabile, nisi sibi invicem obicerent crimina, con-
 venientes in unum. sero quidem et aegerrime regis humanum vicit
 consilium, neque omni ex parte vicit; episcopis enim vel invitus Cal-
 listus morem gerebat patriarchae vero post se creato Coccino Philo-
 theo cognomine prorsus nullo modo. sed eisdem episcopis convoca-

ἐπισκόπους συνθηθροικῶς οἱ τοῦτον μὲν πέρουσι τῆς πατριαρχείας ἐξῴσαν ἐκείνον δ' ἀνθείλοντο, δι' αὐτῶν ἐκείνῳ τὴν ἐπέξελευσιν εἴργασται. καὶ καθαιρεῖ μὲν αὐτὸν τῆς ἱερωσύνης ὁμοῦ τῇ τῆς ἀξίας ἐλπίδι, ἐπιτίθησιν δὲ καὶ ἀφορισθαῖς ὑπ' ἐκείνου πρὶν καὶ αὐτὸς ἀφορισμὸν ἐκ θεοῦ, μοιχὸν τε ἀποκαλῶν καὶ ληστὴν καὶ ἄρπαγα τῆς μηδαμῇ προσηκούσης ἀξίας αὐτῶ. καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον.

40 Ἐγὼ δ' ἐπὶ τούτοις τῷ βασιλεῖ προσεληλυθῶς καὶ ἀπειληφῶς ἰδίᾳ, καὶ ὅσα δῆπουθεν ἐχρῆν ἀμιληκῶς ὑπερ τῶν θείων τῆς ἐκκλησίας δογμαμάτων, καὶ τὴν πρὸς τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ Παλαμᾶ καινοτομίαν τῆς εὐσεβείας γεγεννημένην
 f. 126 v. ἐκτραγῶδησας, καὶ προσθεῖς ὡς ταῦτ' ἐστὶν ἂ τὴν τοῦ θεοῦ κεκίνηκεν ὄργην κατὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ ὡς αἰσχρῶς τῆς βασιλείας ῥιφῆναι καὶ πρὸς τῶν φανλοτάτων ἐξουθενωθῆναι λαμπρῶς, ἔπειτα παρήρουν ἀνειληφῆναι πεσοῦσαν τὴν πάτριον τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας εὐφρέπειαν καὶ πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἀναγαγεῖν ἀξίωμα, εἰ μὴ βούλοιο καὶ αὐτὸς τοῖς ὁμοίοις περιπίπτειν δεινοῖς. θεοῦ γὰρ διδόντος τὴν πατρῴαν σὺν τῷ βασιλείαν ἀπονητί, χρῆναι καὶ αὐτὸν ἀποδιδόναι τὴν πάτριον εὐσέβειαν τῷ θεῷ, τοῦ πάνυ τι χαλεποῦ τὸ πάνυ τι 20 ῥῆστον ἀλλαξάμενον. ἐντεῦθεν γὰρ ἐξεῖναι τοῦ λοιποῦ συλλήπορι τῇ ἄνωθεν κεχρησθαι δεξιᾷ πρὸς ἅπασαν πρᾶξιν ὁμοῦ
 41 καὶ βουλήν. πρὸς δὴ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα βούλησιν μὲν

tis qui hunc antea patriarchatu exuerant illum in eius locum suffecerant per hos illi poenam irrogavit. et spoliat eum sacerdotio simul et spe recuperandae dignitatis. addit etiam (excommunicatus ab illo ante et ipse) excommunicationem divinitus factam et moechum appellans illum et latronem et raptorem eius qua minime dignus esset potestatis. atque haec quidem sic se habebant.

Ego vero de his rebus regem conveni et accepi privatim et quantum utique opus erat locutus sum de divinis ecclesiae praeceptis et factam a Cantacuzeno et Palama pietatis immutationem exaggeravi et adieci ut haec sunt quae dei moverunt viam in Cantacuzenum, ut turpiter regno expulsus et a pessimis hominibus mirum in modum esset contemptus. deinde hortabar ut erigeret rursus lapsam paternam divinae ecclesiae auctoritatem et ad pristinam dignitatem revocaret nisi vellet et ipse in eadem incidere pericula. nam quum deus paternum ei sine labore dedisset imperium oportere etiam reddero ipsum deo paternam pietatem postquam difficillima facillimis mutasset. hinc enim fieri ut liceret in posterum adiutore uti divino numine ad omnem et actionem et consilium. ad haec et talia persuadendi vim

ἔχοντα πάνυ πολλὴν ἄγνοκῶς ἐγὼ, ἔμπρακτόν γε μὴν ὄρμη-
 ῆνιστα πάνυ πολλήν, πόνη πόνον αὐθις προσεθέμην, καὶ δις
 ἐξῆς καὶ τρεῖς καὶ τετράκις αὐτῷ προσιῶν καὶ τὰ τοῖς προο-
 ρηθεῖσιν ἀκόλουθα δεξιῶς ὁμιλῶν κατανεῦσαι πεποίηκα δυοῖν
 5 ὀπίστερον ἔλοι' ἂν διαπράξασθαι. εἰ μὲν οὐ διδόντων ἄδειαν
 τῇ τοιαύτῃ σχολῇ τῶν πραγμάτων ἔς γε τὸ ἰκανὸν ἀποχω-
 σαν, προγράμματι γοῦν καὶ προστάξει δραστικωτέρῃ βεβαιῶ-
 σαι μὲν τὴν τῶν γονέων τε καὶ προγόνων αὐτοῦ γε εὐσέβειαν
 καὶ ἔς τὴν πρὶν ἐκείνην θεοπρεπῆ κατὰστασιν ἀνενεγκεῖν,
 10 ἀκνρῶσαι δὲ τὰς μετὰ τελευτὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ παρεισφθα-
 ρείσας κηλίδας καὶ κῆρας νοσοφανεῖς καὶ τοῖς θεοῖσι ἀποτρο-
 παίους δόγμασιν. εἰ δ' ἀδείας ἐπειλημμένος τῆς προσηκρού-
 σης ἐξετάσει τελεωτέρῃ βουληθεῖη διδόναι τὰ τυραννικῶς ὁμοῦ
 καὶ βιαιῶς παρεισαχθέντα βλάβησφημά τε καὶ νοσοφανῆ τῇ τοῦ
 15 θεοῦ ἐκκλησίᾳ γράμματα πρὸς τε τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ
 τοῦ Παλαμᾶ, εἰοίμως ἔχειν ἐμὲ κατὰ τὸ πάνυ τι ῥᾶστον
 δεικνύειν καθ' ἕκαστα μηδὲν ὑγιᾶς μηδαμῇ ἐπαγόμενα, ἀλλ'
 ἐκπεφυκέναι καὶ συμπεφύρθαι ποικίλας αὐτοῖς καὶ πολυειδεῖς
 τὰς τερατομόρφους καινοτομίας τῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν συλλα-
 20 βῶν καὶ τῶν λέξεων καθ' ὅποσας τῶν ἁγίων ἐρανισάμενοι
 ῥήσεις παρέφθειράν τε καὶ παρακεκόφασι, τὴν ἑαυτῶν αἰ-
 τοῖς ἀνακεραννύτες πανταχόθεν ἅμα καὶ παντάπασι μοχ-
 θηρίαν.

habentia sane multam quum cognossem ego efficacem quidem impe-
 tum esse minime adeo magnum labori laborem iterum addidi et bis
 deinceps et ter quaterque eum conveniens et ex ante dictis conse-
 quentia cum dexteritate studens confirmare feci e duobus utrum ei
 forte perficere placeret. Si minus securitatem, tali otio res darent
 satis sufficientem, edicto et praecepto efficaciore firmaret parentum et
 maiorum suorum pietatem et in pristinum illum deo dignum statum
 restitueret, reficeret autem quae perniciose post mortem patris irrep-
 sissent noxas et damna nova et a divinis dogmatis abstrahentia ani-
 mos. sin autem securitatem nactus idoneam in accuratorem vocare
 disquisitionem vellet iniuste simul ac violenter illata blasphemata et
 inaudita adhuc a divina ecclesia. Cantacuzeni et Palamae scripta me
 paratum esse simillime ostendere singillatim nihil illa sanum et salu-
 bre inferre sed natas esse et conflatas ab iis versicolores et multi-
 formes portentosas novationes notionum et syllabarum et verborum,
 secundum quas novationes sanctorum corradentes sententias corruppe-
 runt et mutilarunt, suam illis admiscentes undique simul et ubique
 perversitatem.

42 Ταῦτα δὴ καὶ τοιαῦτ' ἐμοῦ γε εἰρηκότος καὶ πεπεικό-
 τος, λάθρα ἐξέπιπτεν εἰς ἀκοὰς ἀλλοτριᾶς καὶ ἀντιθέτους, καὶ
 l. 127 r. πρὸς φθόνον καὶ φόβον ἠρέθιζεν ἥκιστα δὴ φορητόν. μάλ-
 ιστα δ' οὖν ἀπάντων ἐξέπληξέ τε καὶ ἐξέμηνε Καντακουζην-
 νὸν τὸν τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας ὄλεθρον καὶ βεβαιωτὴν τῆς 5
 ὅλης κακίας διάπυρον. ὃς δῆπον καὶ δείσας μὴ νῦν, ὅποτε
 μῆτ' αὐτὸς τυραννοίη μῆθ' ὁ αὐτοῦ μυσταγωγὸς παρείη Πα-
 λαμᾶς, ὑπέροχη καὶ πέρας σχῆ τὰ βεβουλευμένα, λάθρα σὺν
 πολλῇ τῇ σπουδῇ πεπομφῶς Ἰρχανῶ τῷ γαμβρῶ καὶ βαρ-
 βάρῳ χρήματα πρὸς Βιθυνίαν τὴν ἐκείνου δεξιὰν καὶ γνώμην 10
 ἱκανῶς ἔχοντα ἐμπιπλῶν, πέπεικεν ἐλεύθερον ἐς Βυζάντιον
 ἀποστεῖλαι Παλαμᾶν τὸν τῆς κακίας προσιάτην, ἵνα, τὸν
 δεῦτερον φάναι πλοῦν, συμμαχία τις τῷ πονηρῶ γοῦν αὐτὸς
 γίγνηται δόγματι. ὃ δὴ καὶ ἡμῖν ἔδοξε μᾶλλον ἢ ἐκείνῳ
 βέλτιον. πρὸς γὰρ παρόντα τῶν τῆς αἰσχύνης κινουμένων 15
 ἐλέγχων, οὐκ οὔσης ἤδη τῆς ἀμάχου συμμαχίας τοῦ Καντα-
 κουζηνοῦ, μᾶλλον δὲ τῆς τυραννικῆς καὶ λίαν ἀτόπου, οὐκ
 ἐλείπειτ' ἂν εἶναι πρόφασιν ἀποφυγῆς οὐδ' ἤτισσῶν τῷ τὴν
 γνώμην καὶ πάντα τρόπον διαστρόφῳ καὶ πάντα ἀτόπῳ.

43 Ἄλλ' ἐπὶ τούτοις ἡ βασιλις Ἑλένη πρὸς Βυζάντιον ἐκ 20
 Τενέδου ἀφιγμένη τὴν εἰς τοῦτο ῥοπὴν ἀνεχαίτισε τοῦ συζύ-
 γου καὶ βασιλέως Παλαιολόγου, μῆτ' αὐτὴ μηδαμῇ βουλομένη
 τῆς Καντακουζηνοῦ τοῦ πατρὸς αἰσχύνης σὺν γε τῷ πρόποντι

Haec et similia postquam dixi et persuasi clam res pervenit ad
 alienas aures et adversarios tam ad invidiam quam ad timorem ad-
 duxit minime ferendum; maxime vero perterruit omnium et exasper-
 ravit res Cantacuzenum divinae ecclesiae pestem et defensorem omnis
 pravitatis ardentem. qui nimirum etiam veritus, ne nunc, quum nec
 ipse tyrannus esset, nec praeceptor suus adesset Palamas, superarent
 et nimium valerent ea quae deliberata erant, clam magno cum studio
 Hyrcano genero et barbaro in Bithyniam missa pecunia, quae satis
 esset ad implendam illius dextram et mentem, persuasit ut liberum
 mitteret Byzantium Palamam pravitatis tutorem ut adiutor perverso
 ipse fiat dogmati. quod etiam nobis visum est potius quam illi me-
 lius. nam ad praesentia ortorum ex pudore criminum quum nondum
 insuperabile esset auxilium Cantacuzeni sed magis tyrannicum et valde
 ineptum non relinquebatur iam praetextus fugae ullus homini in omni
 sententia et ratione perturbato et omnibus in rebus inepto.

Sed ad haec Helena regina Byzantium Tenedo profecta Palaeo-
 logi coniugis et regis in hanc rem propensionem cohibuit, neque ipsa
 ullo modo volens Cantacuzeni patris ignominiae cum ista execratione.

ἀναδήματι καταστῆναι πῶς αὐτήκοος, μήτε μὴν τὰς ἐκείνου
 παρ' αὐτὴν γινομένης λυθραίας μηνύσεως καὶ παρακλήσεις
 ἀτελεῖς παρακρούεσθαι δυναμένη. καὶ τοῦτ' ἦν ὃ τὴν τῆς
 ἐκκλησίας καὶ τῶν θεῶν τέως δογμάτων ἔσβεσεν ἐπανόρθω-
 5 σεν μετὰ τῆς ἐμῆς ἐς τοῦτο σπουδῆς, οἶμαι τοῦ θεοῦ τελεω-
 τέραν εἶ γενέσθαι τὴν τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀθλούντων δοκι-
 μασίαν ἐπιψηφίζομένον. οὐ γὰρ τῶν ἀρξαμένων ἀθλεῖν οἱ
 στέφανοι καὶ τὰ ἑπαθλα, ἀλλὰ τῶν ἄχρι τέλους ἀνύειν προ-
 θυμουμένων ἅπαντα τὸν τοῦ δρόμου δίαυλον. διὸ καὶ πολ-
 10 λάκις ἄλλων κοπιώντων ἄλλοι τοὺς ἐκείνων μόχθους ἀπονητὶ
 λαμβάνουσί τε καὶ ἀπολαύουσι, μὴτ' ἐκείνων ζημιουμένων
 τὰς ἀμοιβὰς πρὸς τοῦ ἀγωνοθετοῦντος θεοῦ διὰ τοῦ μεταξὺ
 τῶν ἀγώνων θανάτου, καὶ τῶν ὑστέρων κοινωνούντων τοῖς
 πρώτοις διὰ τὴν τῶν τρόπων ὁμοιότητα τῆς διανομῆς τῶν
 15 βραβείων, τὰ βιάθη τῶν τοῦ θεοῦ κριμάτων οὐ δυναμένων ἐν
 τούτοις ἡμῶν ἔρυσσιν.

Εἰκάσεις δ' ἂν τις ἴσως ὡς τοῖς ἀσεβεῖσι διώκταις ἡμῶν
 20 τουτοῖσι μετανοίας ἀνοίγων θύραν ὁ κοινὸς προμηθεὺς δι-
 δωσί τε διαμονῆς καιρὸν ἐνταυθοῖ, καὶ ὑπερτίθησιν ἐκατέ-
 ροις ἐκύτερα, ἡμῖν τε τὴν θεῖαν ἐπικουρίαν κἀκεῖνοις τὴν
 δικαίαν ἐπεξέλευσιν. παιδεύει δ' οὖν ὁμοῦ συμφορὰς ἐπιπέ- f. 127 v.
 ρων νῦν μὲν ἐξ ἀλλήλων ἀλλήλοις ἀλλεπαλλήλους, ἵνα μᾶλλον
 τῆς ἑαυτῶν κακίας αἰσθάνοιντο (οὐ γὰρ κατὰ τοῦ ἀγαθοῦ

constituta esse spectatrix, neque profecto illius apud ipsam factas clandestinas indicationes et admonitiones irritas repellere valens. et hoc erat quod ecclesiae et divinorum aliquando dogmatum repressit veram constitutionem cum meo hac in re studio. puto deo comprobante perfectiorem etiam factam esse de pietate certantium examinationem. non enim eorum qui incipiunt certare sunt coronae et praemia sed eorum qui usque ad finem emetiri parati sunt totum curriculi spatium. quare etiam saepe aliis laborantibus alii illorum labores sine labore subeunt iisque fruuntur quum neque illi propter curus remissionem a proponente certamina deo morte certaminibus interposita plectantur, et posteriores cum prioribus propter rationum aequabilitatem communiter partem quisque suam praemiorum accipiant. divinorum autem iudiciorum naturam abconditam investigare in his nos quidem non possumus.

Coniecerit autem fortasse aliquis impiis his nostris persecutoribus ad poenitentiae opportunitatem offerendam communem omnium tutorem deum manendi hic tempus praebere et imponere utrisque utraque, nobis divinum auxilium et illis iustam poenam. vocat igitur ad meliorem frugem, calamitates inferendo nunc quidem post alios aliis per-

νῆ, πεφυκίας μὲν ὡς τὰ πολλὰ τοῖς μεταξὺ τῶν ὁρώντων
 καὶ ὁρωμένων τοπικοῖς διαστήμασιν ἀπαυῶσθαι, ἐφιμεμένης
 δ' ἄλλως ὕθενδῆποτε καὶ ὀπωσδῆποτε συλλέγειν τε τῆς ἀλη-
 θείας ἴχνη καὶ εἰκόνας ὁποιασοῦν καὶ τὰ τῆς τοιαύτης ἰα-
 τρεύειν ἀπάτης νοσήματα. ἔστι γὰρ τὸ ἐκ κορυφῆς ἄχρι 5
 πώγωνος ἄκρου φημί τῆς ὑπῆνης σπιθαμαὶ μῆκος μὲν ὀκτώ
 καὶ εἴκοσι, πλάτος δὲ τεσσαρεσκαίδεκα, δακτύλων δ' ὁ μὲν
 πρῶτος ὀκτώ καὶ ἡμισείας τὸ μῆκος, οἱ δ' ἄλλοι κατὰ τὸ
 ἀνάλογον· τῶν δ' ὀφθαλμῶν ἀνὰ τριῶν ἑκάτερος, ἡ δὲ ῥίς
 10 ἔγγιστα ὀκτώ. τούτων δ' οὕτως καθάπερ στοιχείων δοθέν-
 των ἔξεστιν ἐντεῦθεν, ὅποσοι χαριέστεροι τῶν ζωγράφων,
 καὶ τὴν τῶν ἄλλων μελῶν καὶ μερῶν καὶ ἅμα τῆς τοῦ
 παντὸς σώματος διαπλάσεως τῆς θείας ἐκείνης τοῦ σωτή-
 ρος εἰκόνας κατὰ τὸ τῆς συμμετρίας ἀνάλογον ὅση τίς ἐστιν
 εὐθύς συλλογιζέσθαι μῆκος καὶ πλάτος. καὶ ταῦτα διηλθον 15
 ἐμπειρίας ἕνεκα τῶν ἐντυγχανόντων, κράτιστον εἰδῶς ἐφόδιον
 εἰς γε τὴν τῶν ὄντων ἐπιστήμην καὶ εἰ τινες εἴεν αὐτοῖς ἐν-
 θεωρούμενοι λόγοι σοφοὶ τῆς προνοίας, καθὰ καὶ Ἀριστοτέ-
 λει δοκεῖ. φησὶ γὰρ ἐκεῖνος αἰσθησὶν μὲν ἐμπειρίας εἶναι
 ποιητικὴν, τὴν δ' ἐμπειρίαν τῶν πρὸς ἐπιστήμην ἀρχῶν πα- 20
 ρεκτικὴν ἐκ διαδοχῆς καὶ συλλήπτριαν γίνεσθαι. ἐντεῦθεν
 γὰρ αἱ τε πολυειδεῖς ἐρρῦσαν τῆς σοφίας πηγαί, καὶ οἱ πά-
 λαι τῆς ἐπιστήμης ἐφευρεταὶ τῶν τε αἰθερίων καὶ περιγεῶν

oculos praetermittere mente, quum ita sit comparata illa, ut plerum-
 que spectantes inter et res spectatas interpositis loci intervallis ani-
 mum fallat, quae tamen applicata ceterum undique et quocunq-
 uo modo sunt, ut veritatis vestigia et speciem qualemcunq-ue efficiant, et
 talis fraudis morbos sanent. sunt enim inde a vertice usque ad sum-
 mam barbam, labrum dico superius, spithamae in longitudinem duo-
 detriginta, in latitudinem quatuordecim, digitorum autem primus octo
 et dimidium in longitudinem habebat, et reliqui proportionaliter; ocu-
 lorum tres fere spithamas habebat uterque, nasus autem paene octo.
 his ita tanquam elementis propositis, licet hinc, quotquot sunt, picto-
 rum iucundiores, etiam qualitatem ceterorum membrorum et partium et
 simul totius corporis divinae illius salvatoris statucae ad aequabilitatis
 rationem factae formae, quanta fere sit, statim colligere longitudinem
 et haec descripsi in notitiam eorum qui forte in illam incidant, opti-
 mam hanc sciens viam esse ad rerum scientiam, et si qui in his con-
 siderantes versenter libri sapientes prospicientiae, ut etiam Aristoteli
 placet. dicit ille quidem sensum ex multarum rerum peritia effici,
 peritiam autem principia disciplinae cuiusque et praebere et confir-

τὴν γνῶσιν ἤρυσαντο, καὶ τῆς γε τῶν ποικιλῶν καὶ παντοδαπῶν πραγμάτων τε καὶ λόγων διδασκαλίας, ὅσον ἐφικτόν, τὰς ἀφορμὰς ἀνειλήφισαν. εἶπεν. ἐγὼ δ' εἰς τὸν εἰρμὸν ἐπάνειμι τοῦ λόγου.

- 5 Ὁ γάρ τοι πατριαρχεύσας Κάλλιστος μετὰ τὴν αὐτοῦ 49
καθαίρεισιν καὶ τὸν εἰς τὸ γαλατῶνυμον φρούριον τῶν Λατί- r. 129 τ.
νων λαθραῖον δρασμὸν ἐκείνον, καιροῦ μετὰ χρόνον τινὰ τυ-
χῶν λάθρα κάκειθεν ἐξῆι καὶ ἐς Τένεδον καταπεπλευκει, Πα-
λαιολόγῃ τῷ βασιλεῖ χαριζόμενός τε καὶ ἀντὶ δώρου παντός
10 τὸ τῆς ἐν καρδίᾳ θαλαμνομένης σχέσεως κομίζων διάπυρον,
τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ δηλονότι ζῆλον ἔργοις αὐτοῖς, καὶ ἀφηγούμε-
ρος ὅπως ἐξὸν ἀπολαύειν τῆς πατριαρχικῆς ἐξουσίας καὶ ἅμα
τῆς Καντακουζηνῶ βασιλευόντος εὐμενεῖας καὶ εὐεργέτιδος
γνώμης, εἰ ἐβούλετο κοινωνεῖν αὐτῷ τῆς ὑπὲρ Ματθαίου τοῦ
15 υἱοῦ βυσιλικῆς ἀναρρήσεως, ὃ δὲ τὰ ἔσχατα πάσχειν εἴλετο,
τῶν πατρῶων ἀντιποιούμενος αὐτοῦ δικαίων. καὶ εἰ μὴ λα-
θραῖα φυγῇ τὴν σωτηρίαν ἐπόριζεν ἑαυτῷ, τύχιστα ἂν εἰρηκτῆ
ζοφώδης καὶ θανάτου βιαιῶν γειτῶν ἐδέχτετο τοῦτον εὐθύς.
καὶ ἵνα τὰν μέσῃ συντέμῃ, ὅλον ἐνιαυτὸν ἐκεῖ διηνηκῶτι τὰ
20 τ' ἄλλα [τε] αὐτῷ πάντ' ἐδρῶτο τὰ πατριάρχαις ἔδιμα, καὶ
ἅμα γραφῆς οὐκ ἡμέλει πέμπων Βυζαντίοις, ὅσαι τὴν εἰς
αὐτὸν ἐξετραγῶδουν ἀδικίαν, καὶ μοιχὸν μὲν προφανῆ καλῶν

marc. hinc enim et varii fluxerunt sapientiae fontes et veteres disciplinarum inventores et coelestium et terrestrium rerum notitiam eruerunt et variarum et multiformium rerum atque orationum doctrinae, quoad eius fieri poterat, causas sumserunt. esto; ego vero ad nexum redeo orationis.

Nam qui patriarcha erat Callistus post suam excommunicationem et clandestinam illam in galaticam Latinorum custodiam fugam, paulo postea idoneam occasionem nactus, clam inde evasit et Tenedum navi abierat Palaeologo regi gratificaturus et pro dono omni videntis in animo habitus praebens ardorem et re ipsa suam scilicet erga illum ostendens studium; et enarrans, quomodo liceret frui patriarchicae potestate et simul Cantacuzeni regnantis benevolentia et beneficentia, si vellet participem facere se renuntiationis de Mathaeo regio filio factae, hic vero extrema pati malebat patris adversans suis iustis; et nisi clandestina fuga salutem praerberet sibi, celerrime ego inclusus essem in tenebras, et mortis violentae propinquus locus me statim excepisset. atque ut ab ipso qui in meditullio conciso integrum annum ibi transegerat, quum reliqua omnia proficenter patriarchis usitata et simul accusandi formulas non negligeret mittere

Φιλόθεον τὸν Κόκκινον, προδότης δὲ τῆς τῶν κανόνων καὶ νόμων ἐξουσίας τοὺς ἐπισκόπους καὶ Θεοῦ καταφρονητάς, οἱ ταῖς βασιλικαῖς ὑπεῖξαντες καὶ ἡτήθητες ἀδίκους φερταῖς συνέχεαν τὰ τε τῆς ἐκκλησίας πράγματα καὶ πρὸς γε δὴ τὰ
 80 τῆς ἐννόμου βασιλείας. καὶ ἐπὶ τούτοις ἀναθέματί τε αὐ-
 τὰς καθυπέβαλε καὶ χωρισμῷ Θεοῦ. ἃ δὴ συχνὰ καὶ δίκην βελῶν ἐκ Τενέδου πεμπόμενα βλέπων ὁ τῆς πατριαρχικῆς ἐξουσίας ἕρτι ἐπιληημένος Κόκκινος ἡγανάκτει τε καὶ ἀντι-
 μηχανώμενος οὐκ ἡμέλει τὰ ἴσα. συνάγων γὰρ τοὺς πλησιο-
 χωρους ἐπισκόπους, καὶ ὅσοι Βυζαντίῳ ἐνδιατρίβοντες ἔτυ-
 10 χον ὀπωσθηποτοῦν, ψηφίσματα ἄξειθαι τε καὶ διέπεμπε παν-
 ταχῆ ἀναθέματί τε καὶ ἀφορισμῷ παραπέμποντα Κάλλιστον. ἔπεμπε δὲ μάλιστα τοὺς ἐν Ἄθῳ τῷ ὄρει μονάζουσι τὰ τοιαῦτα ψηφίσματα, παραγγέλλων ἐπὶ τούτοις μηδ' εἰ βουληθεῖη παρ' ἐκείνους φοιτᾶν δέχεσθαι τοῦτον αἰ' ἐπ' ἐγκλήμασι Μα-
 15 σαλιανικοῖς ἐννόμως καθαιρεθέντα καὶ οὐκ ἐμμένοντα ταῖς δίκαις, ἀλλ' ἀρχιερατικῶς ἐπιτάττειν καὶ ἀναθεματίζειν καὶ ἀφορίζειν ἀναισχυντοῦντα. χρεῶν οὖν διὰ ταυτὰ τε, καὶ ὡς ἦδη καὶ συνοδικοῖς ἀναθεματισμοῖς ὑπονεπωτότα καὶ τῷ
 ἐκ Θεοῦ χωρισμῷ, οἶα λύμην τοῦ ὄρους ἀποσοβεῖν. 20

81 Ἐπεὶ δὲ τὰ πράγματα καθάπερ ὀστράκον μεταπεσόντος
 l. 129 γ. νέαν ἔσχε μεταβολήν, καὶ τῷ μὲν Καλλίστῳ τῶν πατριαρχι-

Byzantinis quotquot illatam sibi exaggerarent iniuriam et moechum apertum dicens Philotheum Coccinum et proditores potestatis regularum et legum episcopos et dei contemtores, quod regies capti et victi iniustis donis miscerent et ecclesiae res et legitimi praeterea regni. et insuper execratione subvertit eos et excommunicatione divina; quae quidem continua et telorum adinstar ex Tenedo missa videns patriarchicae potestatis nuper particeps factus Coccinus aegre ferebat et contra moliebat neque eadem reitere negligebat. convocatis enim proximis episcopis et iis, qui tum forte quomocumque Byzantii versabantur, decreta proposuit et minus in omnes partes execratione et damnatione comitante Callistum. misit autem maxime in Atho monte versantibus monachis talia decreta imperans proterea, ne, si vellet ad illos venire, eum reciperent decretis massalianicia expulsum legitime, nec se iudiciis sistentem neque verentem impetiose mandare et execrere et excommunicare: necesse igitur propterea et quod iam synodicis execrationibus esset eiectus et divina damnatione tanquam pestem finium eum arcere.

Postquam autem res, quasi testula inversa novam experta est immutationem et Callisto rursus patriarchica sede potiri contigit, Coc-

κῶν αὐθις κρατῆσαι συμβέβηκε θρόνων, τῷ δὲ Κοκκίνῳ Φι-
 λοθέῳ, πρὶν αἰσθέσθαι, λαμπρῶς ἐκεῖθεν ἀπερρῖφθαι πάσης
 ἰερωσύνης γυμνόν, ὡς εἰρήκειμεν, γράμματα ἐφοῖτα αὐτῷ
 πρὸς τῶν τῷ ὄρει τῷ Ἄθωνι ἐνδικοιτωνέντων μοναδικῶν ἀν-
 5 θρώων, Νίφωνος κατηγοροῦντά τινος τῶν ἐκεῖ μοναχῶν ἰερέως
 τοῦ Πίκλην Σκορπίου, ὃς προεκατηγόρητο πρὸ βραχέος ἐπὶ τῇ
 τῶν Μασαλιανῶν καὶ Βογομίλων αἵρέσει, σκισμῶς πως, καὶ
 ἀμαρτύρως ἔτι. τούτῳ μέντοι φίλος ὢν ἐκ πολλοῦ Κάλλι-
 10 στος οὐδὲ νῦν πατριάρχης γενόμενος τῆς αὐτοῦ φιλίας ἀπέ-
 σχετο, ἀλλὰ μία τις ἦν ἐν ἀμφοῖν ψυχῇ. διὸ καὶ ὠργίζετο
 τοῖς κατηγοροῖς, καὶ ἀραις ἐγγράφοις καὶ ἀφορισμοῖς καθυ-
 πέβαλε καὶ εἴ τις εἶη πιστεύων. ἐφ' οἷς παροξυνθέντες ἐκεῖ-
 νοι, καὶ ἅμα τὸ θάρρος ἔχοντες ἐκ τῆς ἀληθείας, συνελθού-
 15 θσαν ἐκ συνθήματος, ἐφ' οὗπερ ἔθος ἦν κἀκείνοις αἰεὶ συ-
 νόντας ποιεῖσθαι τὰ τοιαυτὰ τῶν σκευμάτων. καὶ τόμος ἐκτί-
 θεται ταῖς ἀπάντων ἐκείνων μαρτυρίαις συνειλημμένος, τὰ τε
 ἄλλα δηλῶν καὶ ὅτι οὐ τῶν ἀπὸ τύχης καὶ τῶν ἐξ αὐτομά-
 του συμπύπτειν δοκούντων ἐν τι καὶ τὸ νῦν πεπραγμένον
 20 ἐπῆρχεν, ἵνα καὶ σιγῇ δεδωκώς τις ἀθόρυβον σχῆ συνειδὸς
 καὶ μηδαμῇ τὴν καρδίαν καθεύδειν καὶ ἤραμεν βουλομένην
 ἀναμοχλεῦον, ἀλλὰ θεοῦ προφανῶς τοῦ τὰ κρύφια δῆλα
 δρωῶτος, ἐπότε βούλοιο σύνεσιν ἐντιθέσθαι οἷς ἀσυνέτως ἔχειν

cinum autem Philotheum priusquam sentiret splendide ac cum gloria inde eicere, omni sacerdotio spoliatum, ut diximus, litteras ei attulit ab inhabitantibus Athonem montem viris solitariis, accusantes Niphonem quandam ex illis monachis sacerdotem cognomine Scorpium: qui antea accusatus fuerat paulo prius propter Massalianorum et Bogomilorum haeresin clam abiit et sine testibus; huic quidem amicus sane erat multo ex tempore Callistus, neque nunc patriarcha factus eius amicitia abstenuit; sed unus fere erat in utroque animus. quamobrem etiam irascebatur accusatoribus et diris imprecandis atque condemnationibus subiecit et si quis fidem haberet iis, de quibus inter irritatos illos et simul ex veritate animum habentes convenit ex composito. quo tempore etiam mos erat illis, semper convenientes facere tales disquisitiones et tomus exponitur de omnium illorum testimoniis conceptus, in ceteris etiam aperiens, non ex iis quae fortuito et sponte accidere videntur unum quiddam nunc quoque esse factum; ut etiam silentio largitus aliquis tranquilla uteretur conscientia, nec ullo modo animum dormire et desertum esse volentem excitante. sed deus scilicet occulta aperta reddit, quotiescunque vult intelligentia impertire eos, quibus ut non teneant sanam dei cognitionem accidit. ut nimi-

πρὸς τὴν ὑγιᾶ συμπέπτωκε θεογνωσίαν, ἵνα δηλαδὴ καὶ ὁ
 πρὸ βραχέος ἐκείνος πεμφθεὶς ὑπ' αὐτῶν κατὰ τῶν ἐν τῷ
 ὄρει τούτῳ ἑαλωκότων ἐπ' αὐτοφώρῳ Μασσαλιανῶν καὶ Βο-
 γομίλων τόμος θεατρικώτερος γένηται, καὶ πᾶσι γνωσθῆ τῆς
 ἐφ' οὗτω μέγα κακίας ἀναρριπισθείσης αἰρέσεως ἢ ῥίζα. 5

59 Μοναχὸς γάρ τις τῶν τῷ Σκορπίῳ τούτῳ ὑπηρετουμέ-
 νων, τοῦπικλήν Βαρδάριος, θανάτου γείτοσι κάτοχος ἤδη νόσῳ
 γενόμενος, ἔκειτο κάμων καὶ μυρίαῖς ἀλγηδόσι τὸ σῶμα
 κεντούμενος ἄπαν. ἔπειτα ἐφ' ὄλαις ἡμέραις εἴκοσι ἄσιτός
 τε καὶ ἄποτος διαμείνας ἄφωνος ἔκειτο, πνέων ὀσημέραι τὰ 10
 λούσθια. οὐκ ἔθνησκε δέ, ἀλλὰ τὸ τε σῶμα ἐξώγκωτο καὶ
 μακρὰ τις ἐπεχύθη τῷ προσώπῳ μελάνωσις. ὁψά δὲ τῷ τοῦ
 πράγματος παραδόξῳ καταπλεγέντες οἱ τῆς μονῆς ἐκεῖ προε-
 δρεύοντες ἤροντο μὴ τι τῶν αὐτῷ πλημμεληθέντων ἀνεξαγό-
 ρευτον ἐν θαλάμοις κρύπτη καρδίας, κάπειτ' αὐτοῦ κηδόμενος ὁ 15
 θεὸς οὐκ ἔῃ τῷ αἰωνίῳ θανάτῳ δοθῆναι πυρί. ὁ δὲ συνεῖς καὶ
 μικρὸν διάρως τοὺς ὀφθαλμοὺς βύθιον ἀνῶμωξε, καὶ μόλις
 λ. 130 γ. κινήσας τὴν γλωτταν τοιαύτη φησίν. "ἴστε τὴν πρὸ δυοκαί-
 δεκα ἔτην ἐνταυθοῖ γενομένην σύνοδον τῶν ἐν τῷ ὄρει τῷδε
 ἀνδρῶν. τότε τοίνυν ὑποπτευθέντος καὶ τοῦ Σκορπίου, ἔρω- 20
 τηθεὶς ἐγὼ εἰ σύνοιδα αὐτῷ κοινωνῶ γενομένῳ τοῖς τηρικαῦτα
 ἀλοῦσι Μασσαλιανοῖς καὶ Βογομίλοις ἐνταῦθα, ἔξαρκος ἐγε-

rum et missus ille paulo ante ab iis contra homines in monte hoc
 deprehensus in ipso furto Massilianos et Bogomilos tomus libri fiat
 inspectu dignior et ab omnibus cognoscatur huius ad eum pravitatis
 gradum progressae radix haereseos.

Monachus enim quidam ex iis qui Scorpio huic parent, cogno-
 mine Bardarius, mortis proximo subiectus iam morbo, iacebat laborans
 et summis omnino corporis doloribus vexatus; deinde per integros
 viginti dies eibo potuque abstinēbat, sine voce iacebat ultimum tra-
 hens spiritum; nec moriebatur tamen; sed corpus tumore efflatum
 erat et diuturna quadam os suffundebatur nigredine. sero autem nec
 miraculo attoniti praesides illius domicilii quaerebant, num quid suo-
 rum peccatorum novi confessus in intimo conditum haberet pectore,
 ideoque eius curam gerens deus non pateretur eum mortuum aeterno
 tradi igni. hic postquam intellexit sublati paululum oculis, vehe-
 menter eiulavit et vix movens linguam haec dixit. scitis ante hos
 duodecim annos habitam hic synodum virorum in hoc monte se exer-
 centium. tam igitur in suspicionem vocato etiam Scorpio interroga-
 tus ego, num scirem eum socium fuisse captorum hunc Massalianorum
 et Bogomilorum negavi me scire quamvis exploratam rem habens;

νόμην καίπερ εἰδὼς ἀκριβῶς. ὄρκον τε ἐπέθηκα τῇ ἀπαγο-
 ρεύσει, καὶ ἀφωρισμένος ἐδεξάμην εἶναι ἀπὸ Χριστοῦ διὰ
 τὴν ἐκείνου φιλίαν ὁ τρισάθλιος, μήτε κολαστήρια δεῖσας
 Θεοῦ, μήτ' ἀνδρῶν πνευματικῶν παραινέσεις αἰδεσθεῖς.”
 5 ἀρξάμενος οὖν διεξῆλθε τὰς ὁμοῦ τῷ θιάσῳ τῶν Μασαλια- 53
 νῶν πεπραγμένας βεβήλους ἐκείνῳ καὶ μυσαρὰς ἐργασίας, ἃς
 ὦραν ἔχειν ἥκιστα μοι δοκεῖ καθ' ἕκαστα λέγειν ἀρτίως ἐμέ,
 τῆς τῶν ἄλλων ἀνθελκούσης με βιαιότερον ἱστορίας. ἔξῃστι
 γὰρ πάντα καθ' ἕκαστον ἀναλέξασθαι, καὶ νοῦν καὶ σκοπὸν
 10 καὶ πρᾶξιν καὶ λόγον καὶ κακίας δύναμιν καὶ Θεοῦ μακροθυ-
 μίαν καὶ εἴ τι τοιοῦτον, εἴ τις ἐπιέναι βούλοιο τὸν τε γενόμε-
 νον πρότερον ἐπὶ τῇ τῶν νέων Μασαλιανῶν ἐκείνων καὶ Βο-
 γομίλων εὐρέσει προφανῶς ἐλεγχθέντων ἐπὶ τοῦ Θεοῦ ὄρκου
 καὶ τῶν μὲν κολασθέντων τῶν δ' ἐξωσθέντων ἐκεῖθεν, καὶ
 15 ἄμα τὸν δεύτερον τοῦτον δὴ τὸν ἐπὶ τῷ ἐλεγμῷ τοῦ Σκορ-
 πίου παραδόξως ἐπισυμβάντα θαυματουργήσαντος τοῦ Θεοῦ
 πρὸς τὴν τοῦ πρώτου βεβαίωσιν. ἐκτέθεινται γὰρ ἀμφοτέροι
 ἐν τῷ τέλει τῆς παρούσης ἡμετέρας βίβλου, ἢ τὴν Ῥωμαϊκὴν
 διεῖξουσιν ἱστορίαν· οὐ γὰρ ἐκρίναμεν δεόν εἰς ἕτεραν ἐκεί-
 20 νους μεταποιῆσαι φράσιν, ἀλλ' εἶναι κατὰ τὰς λέξεις· καὶ τὰ
 γε κῶλα καὶ κόμματα καὶ τὰ ἦδη τῶν ἐννοιῶν ἀμεταποιή-
 τους, ὡς ἔσχον ἐκεῖθεν ἐληλυθότες, τοῦ ἀδιαβλήτου χάριν.
 πλὴν ἐν μόνον σημειωτέον τουτί, ὡς ὑπὸ μάρτυσιν ἐκείνοις 54

iusiurandum addidi professioni et separatus malui esse a Christo pro-
 pter illius amicitiam miserrimus ego neque poenam timens divinam
 neque virorum cordatorum adhortationes verens. incipiens igitur
 enarravit Massalianorum simul in illo coetu patrata impura et dete-
 stando facinora, ad quae integre narranda non satis mihi suppetere
 temporis videtur, aliam in partem me violenter trahente reliquarum
 rerum historia. licet enim omnia singillatim colligere et mentem et
 consilium et actionem et orationem et mali vim et dei longanimitatem
 et si quid tale, si quis adire velit eum, qui prius interfuit iuvenum
 Massalianorum illorum et Bogomilorum deprehensioni manifesto coar-
 gutorum in divino monte, quorum alii castigati sunt, alii inde expulsi
 et simul secundum hunc vidit in coargutione Scorpii, praeter rerum
 consuetudinem miracula patfante deo ad primi illius hominis confir-
 mationem. expositum est enim de utroque in fine praesentis huius
 libri, Romanam historiam enarrantis. non enim iudicavimus opus esse,
 in aliam illos transferre narrationem: sed par erat, esse in orationi-
 bus etiam haec membra et incisa; et naturam sententiarum immutabi-
 lem, ut se habebant, inde egressi descripsimus, ne interrumperemur,

τὴν ἔξαγόρευσιν ποιησάμενος ταυτηνὶ μετ' ὀλίγον ἐξέκνευσεν, ὡς καὶ ψῆφον ἐξενηρέχθαι τέως οἷς ἐκεῖ συνετωτέροις εἶναι τετύχηκε, μὴ δὲ ἄλλο τι τὰς βιαιάς γούν ταύτας καὶ τελευταίας ταμειυθῆναι τάνθρωπῳ πνοάς πρὸς θεοῦ ἢ διὰ τὴν τῶν ῥηθέντων ἔξαγόρευσιν. ὅμως ἐπειδὴ καὶ ὁ δευτερος οὐ-5
τος νεωστὶ γενόμενος τόμος ἐληλυθὼς ἐκ τοῦ ὄρους εἰς ἐπη-
κοον Καλλίστῳ τε ἀνεγνώσθη τῷ πατριάρχῃ καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἐπισκόποις, εἰς ὄργην αὐθις ἤγειρε τὸν πατριάρχῃ καὶ ἄπρακτος ἀπεπέμφθη, τῶν ἀμφ' αὐτὸν ἐπισκόπων οὐδὲν
L. 130 v. εἰρηκότων, ἀλλὰ κωφοῖς βοικότων ἢ λίθοις ἀναισθητοῖς, εἰ-10
πεὺν οἰκειότερον· οὕτω βοσκηματώδεις εἰσὶ καὶ παισὶν ἀθύ-
ρουσι λίαν ἐπίχαρτοι προσσηκόντως οἱ νῦν τῶν ἱερῶν καθή-
μενοι δογματῶν κριταί. ἀλλὰ τούτων μὲν ἅλις, εἰρήσεται
δὲ κατὰ χάραν ἰουσιν ὅσα ἐπηκολούθησε σφίσι. νῦν δ' ἐκεῖνο
ἐπαναλήψομαι. 15

55 Ἀφικετό τις ἐκ Λατίνων ἐπίσκοπος παρὰ βασιλέα, Ἰωάννην φημί τὸν Παλαιολόγον, φιλίας ἔνσκα προὔπαρχού-
σης, σοφίας ἔμπειρος ὀπόση καὶ οἶα τὴν τῶν Λατίνων οἰκει-
οὔται σχολὴν ἐν δογματικῆς τῶν θείων γραμμάτων διατρι-
βαῖς. ἔφασκε δ' ἐν ταῖς καθ' ἡμέραν ὀμιλίαις τῷ τε βασι-20
λεῖ καὶ οἷς ἐνετίγχανε σοφωτέροις ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ, πολὺν

nisi quod unum tantum significandum fuit hoc, sub testibus illis confessione haec facta, mox exhalasse animam illum, ut etiam suffragium in lucem tum sit iis protractum, quibus intelligentioribus esse contigit, ne propter aliud quid violentos hos et ultimos parari homini spiritus credamus a deo, quam ut ea quae dicta sunt, pronuntiaret. at tamen postquam etiam secundus hic nuper advenit tomus ex monte, et unde audiri posset, Callisto recitatus est patriarchae et iis qui circa eum erant episcopis, in iram rursus coniecit patriarcham et infecta re dimissus est, episcopis quos secum habebat nihil locutus, sed mutorum hominum speciem referentibus et lapidum sensu carentium, qui non possunt quod aptum sit dicere. ita pecoribus similes sunt et petulantibus pueris valde ludibriosi merito ii, qui nunc sacrorum dogmatum sedent iudices. sed de his satis. narrabitur autem quantum illis in hunc locum euntibus secutum sit multitudinis. nunc illud rursus attingam.

Advenerat aliquis ex Latinorum episcopis ad regem Ioannem Palaeologum dico propter amicitiam, quae iam ante inter eos intercesserat. sapientiae gnarus hic erat, quanta et qualis Latinorum obtinet scholam in dogmaticis litterarum divinarum quaestionibus. dicebat autem in quotidianis sermonibus et regi et si qui forte se-

τινα γίνεσθαι λόγῳ παρὰ Λατίνοις περὶ τῆς βασιλίδος ταύτης τῶν πόλεων καὶ ὅσοι τῶν οὐκ ἐπιεικῶν παιδείας ἀντιποιοῦνται, τὰ τε ἄλλα καὶ ὅπως ἄνωθεν ἀεὶ ῥηδῶς ἐξαπατᾶσθαι εἰώθεσαν καὶ ἄλλοι' ἄλλαις αἰρέσεσι καὶ δογματικῶν καινοτομίαις ἐκκλησιαστικῶν ὑπέκουσιν, ὡς φύλλα δένδρων ἀνέμοις μεταρριζώμενα πᾶσι. "καὶ νῦν δ' οὐχ ἤτιον Παλαμᾶν τινὰ ὄνομα τόθους καινοφωνίας εἰσαγαγεῖν ἠκηκόεμεν κατὰ τῶν θεῶν δογμάτων. εἶναι δ' οὐ μόνον αἰσχρὰς τὰς τοιαύτας καίνοφωνίας ἀλλὰ καὶ πολυειδεῖς καὶ μωρὰς συγκεραμμένας
 10 πολυειδεῖς. ὡς εἶναι, οἷς τούτῳ συνίστασθαι περιγίνεται, μακροῖς τισὶ μέτροις κατεγνώσθαι μᾶλλον ἢ Σαβελλίῳ τε καὶ Ἀρειῳ καὶ ὅσοι κατ' Ἐθνόμιον καὶ Νεστόριον καὶ Ἀπολιναρίου εἶναι συνηγοροῦντες. σύμφωνα μὲν γὰρ κακείνοις, ὡς ἔγνωσται, φθέγγεται, διαφόροις δ' οὐδὲν καὶ ἀτοπωτέροις ὑπερ-
 15 βολαῖς παραλλάττοντα. καὶ τό γε παραλογώτατον ὄνη τούτου μάλιστα πάντων ἐκείνων ἐχρῆν αἰσχύνεσθαι, ὧν ταῖς ὑπερβολαῖς τῶν βλασφημιῶν ὑπερέσχεν, ὃ δὲ καὶ πρὸς δικαιοσύνην ἑαυτοῦ καὶ φροῦριον μάλα προβάλλεται ἰσχυρὸν ὅτι μὴ ὁμόφωνα καθάπαξ φθέγγεται σφίσι. καὶ ὅτι μὲν οὐχ
 20 ὁμόφωνα ταῦτ' ἐκείνοις, βοᾷ, ὅτι δὲ χεῖρω κακείνων μακροῖς τισὶ μέτροις, αἰγᾶ, παιζῶν, ὡς ἂν τις φαίη, ἐν οὐ παικτοῖς. τοῦτον τοίνυν εἰς ὄψιν ἀφελθῆναι μοι βουλοίμην ἄν. εἰ οὐκ

pientiores erant privatim et publice apud Latinos frequentes haberi orationes de regia hac urbium et quotquot incolarum eruditioni adversantur, quum in ceteris, tum quomodo divinitus semper facile falli consueti erant et aliis alibi haeresibus et dogmatum novationibus ecclesiasticorum indulgent, ut arborum folia ventis tactantur omnibus et nunc non minus Palamam quendam nomine adulterinas mutationes inferre audiveramus divinatorum dogmatum. esse non solum turpes has tales mutationes, sed etiam multifarias et ex insaniae colluvione multiformi concretas, ut verum sit, quae huic componere contigit multis quibusdam modis, magis quae damnentur digna esse quam quae aut Fabellio aut Ario et omnibus, qui Eunomio et Vestorio et Apollinario sint adstipulati. consona enim sunt, ut cognitum est, etiam illis; diversis autem et ineptioribus exaggerationibus plena et ineptissimum illud, quod hunc maxime omnium illorum debebat pudere, quorum exaggerationibus ipsa etiam convicia superabat. hic etiam ut iustam poenam acciperet, in carcerem cum vi coniectus esse firmum, ne concordanter omnino haec sonent cum illis et quod non in unisono haec cum illis clamant et quod peiora etiam illis longis quibusdam modum, tacet, iocans ut dicere possis, ibi, ubi nullus esse ioco locus debet. hunc igitur in adspicium mihi venisse vellem, si ergo tibi etiam nos

l. 131 γ. σοι καὶ ἡμῶν μέλοι, μὴ ἄχθεσθαι, σὺ δ' ἀλλ' ἐντελῆ μοι τὴν ζήτησιν δρᾶν προθυμήσθαι."

57 Τὴν δὲ τοιαύτην ἔφασιν τοῦ Λατίνου μηδὲν μελλήσας ὁ βασιλεὺς ἐς τὴν ὑστεραίαν εὐθὺς ἐκκληροῦ, παρεσκευακῶς ὁμιλήσας τῷ Παλαμᾷ, καὶ ὧν λέγει αὐτὸν αὐτί-5 κοον γεγονέναι τὸν Λατίνον. τῆς οὖν ὁμιλίας γενομένης μικρὸν διαστάς καὶ ἀπολαβὼν ἰδίᾳ τὸν βασιλέα ὁ Λατίνος πολλὰ μὲν ἀκούειν ἔφη λέγοντος Παλαμᾷ, μάτην δ' οὖν καὶ ἄλλοθεν ἄλλα συμπεφυρμένα τε καὶ παρευρημένα, ὡς ἀπορεῖν ἡμᾶς ἀποφαίνεσθαι πότερον τῇ ποιότητι τούτων 10 ἢ τῇ ποσότητι δοιή τις ἂν τὸ πρὸς κακίαν τρόπαιον. ἐξήτησεν δ' οὖν ὁμοῦ τοῦ Παλαμῆ διαλεγόμενου καὶ πρὸς ἐμὲ σιγῶν αὐτὸς γενέσθαι ἀκροατῆς. διὸ καὶ τῇ ὑστεραίᾳ καλῶν ἐκ βασιλέως ἦκει καμὲ τῶν ἐπ' εὐγενείᾳ σεμννομένων ὁ μέγας λογοθέτης, ἄρτι τῶν εἰωθότων τῆς κεφαλῆς νοσημάτων 15 οὐ τελῶς μὲν ἀπηλλαγμένον δ' οὖν. κῦπειδὴ παρακρούεσθαι οὐκ ἐνῆν, ἀναστάς ἀπήειν, ὅτου χάριν ἦκιστα πάντων 58 οὐτ' εἰδὼς οὔτε μὴν πολυπραγμονήσας μαθεῖν. προστετάχει γὰρ ἡ βασιλίς Ἑλένη μὴ προεγνώσθαι μοι τὸ τῆς προσκλήσεως αἴτιον, ἵνα μὴ σὺν μελέτῃ δρώην τὴν ἀφίξιν· καί τις 20 παρευδοκίμησις γένηται τῆς τοῦ Παλαμῆ ἐπιδειξέως. διὰ γὰρ τὸν ἑαυτῆς πατέρα Καντακουζηνὸν λίαν καὶ αὐτῇ τῷ

cordi ac curae sumus, ne aegre fer et de reliquis perfectam mihi proponere quaestionem sis paratus.

Talem itaque impetum Latini minime retardans rex in posterum diem statim officium explet suum, se parans ad colloquendum cum Palamo, cuius colloquii dicit ipsum auscultatorem esse Latinum; colloquio autem instituto prope distans et ad se trahens privatim regem Latinus, multa quidem dicit se loquentem audisse Palamam sed temere et modo hoc modo illud et eadem haec undique compilata et corrasa; ut videamur incerti esse, utrum qualitate harum, an quantitate magis ad perversitatem stimulos addat. quaesivit autem nihilominus Palama disputante etiam mecum, num ipse tacens factus essem auditor. quare etiam postridie vocans a rege venit et me unum e iactantibus nobilitatem generis magnus ille verborum fusor et vix me dicit consuetis capitis morbis prorsus esse liberatum. et postquam decipere eum non iam licebat, surgens abiit. cuius rec gratiam minime omnium neque sciebat neque profecto ut scire disceret operam dabat. praecoperat enim Helena regina, ne a me ante cognosceretur causa, cur in ius vocaretur; ne cum studio maturarem adventum et quaedam celebritas fieret ostentationis Palamiteae. nam quam ob causam suo

Παλαμᾶ προσέειπε, καὶ ἀντέπραπτεν ὡς τὰ πολλὰ τῆ τοῦ συ-
ζύγου γνώμη πρὸς ὅσα τῆ θρησκείᾳ συντείνει. ἄρτι γε μὴν τὴν
βασίλειον αὐτὴν εἰσιόντι μοι καὶ Παλαμᾶν ἐκεῖ πρὸς διαλέξεις
ἔφεδρον εἶναι μαθεῖν ἐξεγένετο. οὕτω δ' ἔχοντί μοι τῶν ἐκ
5 κεφαλῆς ἀληθόνων ἔτι, καὶ οὕτως ἀπροσδοκῆτως ἐμπεπηδη- f. 131 γ.
κότος μοι τοῦ ἀγῶνος, πρῶτον μὲν ἔδοξε βέλτιον οἰκάδε τέως
ἐπιανέναι με, μικρὰ τῶν μεμηχανημένων προσκλήσεων ἐκεί-
νων φροντίσαντι· ἵνα δ' οὖν μὴ δειλίας ὑπόνοιαν τοῖς φι-
λοσκώμμοσι δῶμεν, ἐπερρώσαμεν τε αὐθις τὸν λογισμὸν καὶ
10 ἀνελάβομεν ἑαυτούς, θεῶ τὸ πᾶν ἐπιτρέψαντες.

Καὶ οὕτως εἰς αὐτὸν εἰσῆειν βασιλέα τῆ τε τῶν εὐγε- 59
νῶν συνόντα παρουσίᾳ καὶ ἅμα τῆς βασιλίδος Ἑλένης, τῷ τοῦ
συμβάντος σχεδίῳ παρηκολουθηκώς. τὰ γε μὴν ἐκεῖ καλη-
θέντα, ὅποσα καὶ οἷα, καὶ ὅπως ὁ καιρὸς ἐσχεδίασε τὰ τοι-
15 αῦτα, δηλώσει τὴ ἐφεξῆς. γέγραπται μὲν γὰρ μοι ταυτὶ λεπ-
τοτέρᾳ τινὶ διηγῆσει, ἐκδέδοται δ' ὡς ἐξ ἑτέρου τῶν ἐκεῖ πα-
ρόντων ἑνός, πρὸς ἐρωτήσαντά τινα δῆθεν διεξιόντος. ἔχει
δὲ οὕτωςίν.

patri Cantacuzeno, valde sic etiam Palamas instabat et adversabatur
plerumque coniugis sententiae in omnibus rebus, ad quas illum sua
trahit religio. nuper autem aulam regiam intranti mihi etiam Pala-
mam ibi ad disputationes instituendas consistentem licebat videre. sic
autem mihi capite laboranti etiam et quum tam inopinanti impeditum
me certamine viderem, primum quidem visum est satius esse domum
tam diu redire, donec mecum paratas illes mihi accusationes reputas-
sem. ne igitur ignaviae suspicionem apud homines dicaces subire-
mus, confirmavimus rursus sententiam nostram et recepimus deo nos
omnia committentes.

Atque ita ad ipsum regem accedebam, quem cum praesentibus
nobilibus viris et simul cum Helena regina offendebam colloquentem,
secutus certaminis temeritatem. et quae ibi disputata sunt quam multa
et qualia et quomodo tempus talia suppeditaverit, narrabunt ea quae
sequuntur. perscriptum est enim a me hoc satis tenui narratione.
traditum est autem ab altero uno eorum qui ibi adfuerant interroganti
cuidam diu id se facturum promittente. res vero sic se habet.

132r. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΜΕΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΛΟΓΟΣ Α,
ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ ΔΕ Α.

ΜΟΝΑΧΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΔΙΛΛΕΞΕΩΣ ΗΝ ΕΠΟΙΗΣΑΤΟ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑΝ ΕΝΩ-5
ΠΙΟΝ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΤΡ. ΙΩ. ΤΟΥ ΠΑΛΛΙΟΛΟΓΟΥ. ΕΙΣΑ-
ΓΕΤΑΙ ΔΕ Η ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΩΣ ΕΞ ΕΤΕΡΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ.

Ἄλλ' ὃ φίλων ἄριστε Ἀγαθόνικε, σὺ μοι πάντως μά-
λιστα πάντων λέγοις ἂν καὶ ἀφηγοῖο τὴν χθὲς ἐπὶ τοῦ τὰ
πάντα ἀρίστου βασιλέως γενομένην διάλεξιν Γρηγορᾶ τε καὶ 10
Παλαμᾶ.

Καὶ μάλα γέ, ὃ φίλε Θεότιμε, εἴ σοι βουλομένη καὶ
σχολῇ προσεῖη τὸ ἱκανὸν οὐδαμῇ ἀποσειομένη· ποικίλη γὰρ
ὡς ἀληθῶς καὶ ἀκοῆς δεομένη λαμπρᾶς, καὶ ἡ ἔρρωται πρὸς
θειστέρων ἀντίληψιν ἕρνοϊῶν. πάντα μὲν οὖν σοι καθ' ἐν τὰ 15
ἐκεῖ λεχθέντα διεξιέναι ἴσως μὲν ἂν δυναίμην, ἴσως δ' οὐ,
λήθης ἐνίων παρασυρθέντων βυθοῖς· τὰ δ' οὖν ἀξιολογώτερα,
καὶ ὧν σοι μᾶλλον ἀκοῦσαι χρεῶν, ταῦτα δ' οὖν ὡς ἐν κε-
φαλαίῳ μεμνήσομαι σοι.

MONACHI NICEPHORI GREGORAE NARRATIO DE COLLO-
QUIO, QUOD CUM PALAMA CORAM REGE PRINCIPE IO-
ANNE PALAEOLOGO HABUIT. INDUCITUR AUTEM NAR-
RATIO TANQUAM AB ALIO FACTA.

Age o amicorum optime Agathonice tu unus omnium facillime
narrare et tradere possis hesternum, quod coram optimo omnino rege
factum est, colloquium Gregorae et Palamae.

Profecto libenter, amice Theotime, si tibi placet et otium sup-
petit necessarii nihil respuens. varium enim profecto illud est et
auditionem requirit egregiam, et quod valeat ad concipiendas animo
cogitationes divinas: omnia igitur tibi singula, de quibus ibi actum
est, persequi haud scio an possim, cum oblivionis profunditate quae-
dam vorata sint.

Ἄρτι τῶν εἰωθότων τῆς κεφαλῆς νοσημάτων βραχὺ τι ἀνευγρόντα τὸν Γρηγορᾶν ἦκε καλῶν ἐκ βασιλείας ὁ μέγας λογοθέτης ὀτουδήποτε εἵνεκα· καὶ ἐπειδὴ παρακρούεσθαι οὐκ ἔβην, ἀναστὰς ἀπήει, καὶ ἅμα εἰπόμην αὐτὸς ἀκουσόμενος. 5 ἦν δὲ τὸ τῆς ὥρας ὄψα μετὰ δύοσιν ἡλίου. καὶ προσεληλυθὼς ὁ Γρηγορᾶς, καὶ τὴν εἰωθυῖαν ἀποδεσπῶς τῷ βασιλεῖ πρόσρησιν, εἶτα ἐκάθισεν. ἔτυχε δ' εὐθὺς ἐκεῖ καὶ ὁ Παλαμᾶς συνεισιῶν, οὐκ οἶδ' ὀπότερον, εἴτε ἐκ προθεσμίας πάλαι μελετηθείσης ἔφεδρος ἐκεῖ που παρῶν, εἴτ' ἀπὸ τύχης, ὡς 10 εἰώθει γίνεσθαι τὰ πολλὰ τῶν ἐν κόσμῳ πραγμάτων. ὅς δὲ καὶ τὰ παλαιγενῆ προπετῶς, καὶ ὅσα λήθης μακρᾶς συναπήχθησαν φεύμασι, μηδαμῇ τῇ παρουσίᾳ προσήκοντα χρεῖα προδιαλαβῶν καὶ τερατευσάμενος, ὡς εἰώθει, καὶ ὅσα πρὸς ἔπαινον ἐγκαλλωπισάμενος ἑαυτοῦ περὶ τε τῆς ἐν λαύρᾳ δια- 15 τριβῆς καὶ τῆς πρὸς Βαρλαάμ διαλέξεως, καὶ τοιούτων δὴ τινῶν τὰς τῶν παρατυχόντων ἐμπεληκῶς ἀκοάς, καὶ δεῖξας οἷον ἐπροβουλεύμενον εἶναι καὶ ἐπίβουλον τὸν σκοπὸν τῆς τηρικαῦτα αὐτοῦ γε ἐπιδημίας πρὸς ἐπιδεικτικὴν φαντασίαν, εἶτα εἰόγησε. καὶ ἵνα τὰν μέσῳ παρέλθῳ, καὶ ὅσα τοῖς ἔμ- 20 προσθεν ἀναγκαίοις γίγνοιτ' ἂν ἐμποδῶν, πρὸς τὸ ἀπροσδοκῆτον τουτοῦ καὶ αἰφνίδιον προοιμιασάμενος, καὶ προδιαλαβῶν ὅσα εἰκόσ, καὶ ὁ Γρηγορᾶς ὅτι ἂν καὶ πρὸς αὐτοῦ εἶη t. 132 v.

Quae autem memoratu digniora sunt et quae potissimum audias necesse est, ea igitur breviter et summatim tibi commemorabo. Gregoras cum modo ex consuetis capitis doloribus vires parumper refecisset, invitaturus eum ab imperatore missus est magnus logotheta quacunque de causa: quod cum excusare non posset, assurgens abiit et auditurus eum ipse sequutus sum. serum iam diei erat post solis occasum. ac Gregoras quidem cum advenisset et solitam ad regem allocutionem expeditisset, (tum) consedit. forte autem fortuna statim ibi etiam Palamas simul introiit, nescio, utrum propter diem iamdudum constitutam insidiaturus ibi adesset, an casu, ut pleraeque res in terra gestae fieri solent. qui cum prisca imprudenter et quae oblivionis profundae fluminibus abrepta essent, nullo modo pertinentia ad eam rem, de qua tum agebatur, protulisset et gloriosus esset, qui erat eius mos, et ad laudem suam multa de se gloriosius praedicasset, et commorationem in monastero factam et colloquium cum Barlaamo institutam et talia fere, postquam aures eorum, qui tum ad erant, implevit et tanquam iamdudum excogitatum et insidiosum ostendit consilium adventus sui gloriosa quadam iactatione: conticuit. atque ut quae interposita sunt omittam et quaecunque antea necessariis obstant, ad haec inexpectata et extemporalia prooemiatu praec-

βουλομένῳ τῷ θειοτάτῳ βασιλεῖ λέγεσθαι ἐφεξῆς ἤρETO. καὶ ὁ βασιλεὺς “ἐμοὶ δ’ εἰ καὶ πρὸς ἄλλας ἄγειν” ἔφη “τὸν νοῦν ὑποθέσεις ἐνήν, ἀλλ’ οὐδ’ ὑμᾶς ὀρῶντι συνεληλυθότας νῦν ἐνταυθοῖ καιριώτερον εἶναι δοκεῖ πολλοστημόριόν τι περὶ ὧν ἔνιοι διαφωνοῦσιν ἐκκλησιαστικῶν δογματῶν μαθεῖν πρὸς ὑμῶν.” καὶ⁵ γὰρ ἀκούειν ἔφησεν ἔριδας οὐ μικρὰς φουομένας ἄλλοτ’ ἄλλως περὶ τόμων καὶ γραμμῶν, “ἃ προγεγέννηται μὲν” φησιν “οὐκ οἶδ’ ὅπως, ἀθετοῦνται δὲ πρὸς πολλῶν ἐλλογίμων, ἐπισφαλῆ τινὰ θεολογίας καινοφανοῦς ἐμπεριέχεσθαι τούτοις δεικνύειν δόγματα μάλα σφοδρῶς διατεινομένων. ἐβουλόμην¹⁰ μὲν οὐδ’ παρρησίᾳ συνοδικῇ τὴν διόρθωσιν διαπράξασθαι· τῶν δὲ πραγμάτων οὐ συγχωροῦντων ἔν γε τῷ παρόντι, βούλομαι παρ’ ὑμῶν γοῦν ἐνταυθοῖ νῦν ὁπωσοδηποτοῦν συνεληλυθότων περὶ ἐνός οὐτινοσοῦν αὐτήκοος γεγονέναι. τὸν γὰρ τὰς θρυλλομένας ἔριδας καὶ διαφωνίας ἀγείροντα τόμον¹⁵ ἐμοῦ διατριβόντος ἐν Θεσσαλονίκῃ συμπέπτωκε γεγενῆσθαι, ὡς μὴθ’ ἂ λέγει γινώσκειν ἐμέ, μὴθ’ ὅπως ἀληθείας ἢ ψεύδους ἔχει, εἴ τις ἀκριβῶς ἐξετάζειν βούλοιο. δέδια δ’ οὐδ’ μὴ κάμοι προστριβείη κρίμα θεόθεν, ὅτι καὶ αὐτὸς τῇ βασιλευούσῃ τέως ἐπιδεδημηκῶς ἐν ὑστέροις, ἑτέρου τέως τὴν²⁰ ἔξουσίαν ἔχοντος, ἄκων ὑπέγραψα, βιασθεῖς ὑπ’ αὐτοῦ (τὰς γὰρ ἐν μέσῳ σιγῶ τύχας), οὐκ ἔχων ὅπως ἂν ἐκφύγοιμι τὸ

missis iis quae necessaria erant Gregoras quoque deinceps rogavit, quid se oporteret dicere ad voluntatem regis diviniissimi. tum rex: equidem, inquit, etsi ad alia incepta animum advertere statueram, tamen cum vos nunc videam hic adesse, convenientius mihi videtur partem aliquam quamvis parvam dogmatum, de quibus nonnulli disceptant, ecclesiasticorum per vos cognoscere. etenim se audisse dixit disceptationes non leves natas esse, alias aliter de voluminibus et libris, quae dixit nescio quomodo orta esse, reiici tamen a doctis multis, qui valde acriter contenderent ostendere infirma quaedam theologiae noviciae dogmata illis contineri. volebam igitur concilio ad colloquium convocato correctionem peragere. sed cum res non conveniat, nunc quidem volo ex vobis, qui quacunq; de causa hic adestis, de certa quadam re ipse audire. nam volumen illud, quod frequentatas contentiones et disceptationes continet, mihi cum in Thessalonice versarer, accidit, ut neque quid sibi vellet intelligerem neque utrum vera an falsa exhiberet si quis accuratè quaerere vellet. vereor autem, ne mihi quoque adhaereat poena divina, quia et ipse cum concilio hospes postea adessem aliquamdiu, alio praesidente, invitus nomen subscripsi ab eo coactus. quae enim intercesserunt

τῆς ὥρας βίαιον." ὁ δὲ Γρηγορᾶς ὑπολαβὼν φησὶν "ὡς ἐγὼ μὲν
 δ' ἐκ πολλοῦ τὰ τῆς Θεολογίας μυστήρια φέρειν διὰ χειλέων
 οὐ μᾶλα τολμῶν ἀλλὰ φρίττων καὶ ἀκοὴν καὶ διάνοιαν, ἀπε-
 πηθῶν εὐθύς ὡς ἀπὸ πυρός. ὅπου γὰρ τοῖς μεγάλοις καὶ
 5 σφόδρα σοφοῖς διδασκάλοις ἐκινήσῃ τῆς ἐκκλησίας ἀποσειέ-
 σθαι τὴν ἐγχείρησιν ὀλοσχερῶς συνέβαιεν, ἣ που μανία σα-
 φῆς ἡμᾶς ἐγχειρεῖν τοῖς τοιοῦτοις, μηδὲ μικρὰ γούν τῶν ὅσα
 ἐκεῖνοι μαθεῖν πω δεδυνημένους. καὶ ἵνα τὸ κατ' ἐμαυτὸν
 ἀναλαβὼν διηγῆσωμαι τελεώτερον, ὅπως δηλαδὴ καί μοι πρὸς
 10 τὴν τοιαύτην ἐξ ἀρχῆς ὑπόθεσιν διατεθῆναι συμπέπτωκεν,
 ἐπεὶ μετὰ τὸν τοῦ θειοτάτου καὶ μυκαρίτου πατρὸς σου θά-
 νατον, τοῦ αἰοδίμου φημί βασιλέως ἐκείνου, πρὸς ἐμφύλιον l. 133 r.
 στάσιν τὰ Ῥωμαίων ἡγέρθη πράγματα καὶ ἅμα κατὰ τῶν
 θείων τῆς ἐκκλησίας δογμάτων τὰ χεῖριστα πρὸς κακίαν ἀνέρ-
 15 ρωγε κύματα, καὶ ὥσπερ ἐν χειμῶνι καὶ νυκτὶ τὰ πάντα ζό-
 φος ἦν, ὡς μηδὲ ἀστροίς, τὸ θρυλλούμενον, ὅποι φέροισι τις
 δύνασθαι τεκμαίρεσθαι, καὶ πάντ' ἄνω καὶ κάτω μεταπίπ-
 τοντα παρὰ τοσοῦτον ἐκ τοῦ σύγγυς ἐτίθει τε καὶ μᾶλα
 τῶν ἐλπίζομένων ἐκάστοις ἐποίει τὸ ἐπικίνδυνον παρ' ὅσον
 20 πόρρω καὶ δύσελπι τάσφαλές (ἐν γὰρ διχοστασίῃ φησὶν τὸν
 μὲν πάγκακον τυγχάνειν τιμῆς, τὸν δὲ καὶ ὄπωσθαι μετέ-
 χοντα τοῦ βελτιότος θρηῶν πάσχειν ἄξια καὶ τραγικῶν ἀπο-
 λαύειν τῶν συμφορῶν), τῶν κρατίστων εἶναί μοι τὸν ἡσύ-
 χιον ἔδοξεν βίον ἐλέσθαι, τῶν βασιλικῶν ἀφεμένῃ θεάτρων.

omitto, cum angustias temporis vitare non possim. Gregoras refe-
 rens: equidem, inquit, cum ex longo tempore theologiae mysteria
 in ore habere non valde auderem, sed eorum et famam et iudicium
 horrerem, statim tanquam ab igne me removi. nam ubi magnis et
 valde doctis praeceptoribus illius ecclesiae administrationem ut omnino
 excuterent accidit, nonne aperte insaniremus si talia tractare velle-
 mus, cum ne pauca quidem eorum quae illi discere potuerimus. at-
 que ut mei ratione habita planius exponam, quo animo paulatim af-
 fectus sim in tale antea conceptum propositum, cum, mortuo divi-
 nissimo et beato patre tuo, claro illo rege, res Graecorum in tumultu
 civilem adducerentur et fluctus miserissimi in divina ecclesiae do-
 gmata prorumperent et velut coorta tempestate et nocte omnia tene-
 bris essent involuta, ita ut, quod vulgo dicere solent, nemo e side-
 ribus colligere posset, quo ferretur, cumque omnia surgentia et ca-
 dentia eatenus pro coniunctione excitarent et maxime ea, quae quis-
 que speraret, in periculum vocarent, quatenus remota et desperata
 esset salus. nam in sedione ait poeta pessimum quoque assequi ho-

5 του γὰρ ἐρεθίζοντος καὶ μάχην ἐκείθεν ἀντίπαλον ἀνιστῶν-
 τος οὐκ ἔντος ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν ἀφανεία κεκαλυμμένων,
 παύσεσθαι τὸ νεμόμενον τῆς καθ' ἡμῶν κακίας ψήθη. ὄθεν
 ἐπειδὴ τοῖς ἄλλοις παραινοῦντί μοι τοὺς πειθομένους ἦκιστ'
 ἔχειν ἐνῆν, τὸ κατ' ἐμαντὸν ἐποίουν αὐτός. Θόρυβον μὲν 5
 γὰρ ἐξ εἰρήνης ῥάδιον καὶ τοῖς φανυλοταίτοις καὶ βάνανσον
 ἄγουσι βίον ποιεῖν, ἐκ δὲ θορύβων εἰρήνην οἷδὲ τοῖς σφόδρα
 συνειτοῖς μᾶλα τι εὐθόδον. τὸ μὲν γὰρ αὐτονομία φύσεως
 ἄγεται, ἡ δὲ φύσις ἄτακτον καὶ ἀνώμαλον ἀμολογῆται εἶναι·
 τὸ δὲ παιδεία καὶ συνέσει βεβουλευμένη καὶ σώφροσι λογι- 10
 σμοῖς οἰακίζεται. ὄθεν τὸ μὲν καὶ τὰς οὐκ οὔσας ἀναπλάττει
 προφάσεις, ἐφόδια πορίζον τὰς μάχαις· τὸ δὲ καὶ τὰς οὐ-
 σὰς ἐκτέμνειν πειρᾶται, καθάπερ ἱατρὸς πρὸ τῆς βλάστης ἐν
 τῇ ῥίζῃ τὴν θεράπειαν τεχνῶμενος. ἐπεὶ δὲ καὶ ἀφορισμῷ
 Παλαμᾶν μετὰ τῆς αὐτοῦ φρατρίας ἀπάσης καὶ χωρισμῷ Θεοῦ 15
 καθυποβεβλήσθαι συμβέβηκε δυοῖν πατριάρχων καὶ ὅλων ὀπό-
 σοι τηρικαῦτα παρήσαν τῶν ἐπισκόπων, ἔτι μᾶλλον ἐμαντῷ τὰ
 τῆς ἡσυχίας παρήνον καὶ ἐπεκέρου, ταύτης μόνης τὸ ῥᾶστον
 ἐχούσης καὶ εὐλογον τῆς τῶν βεβήλων φρατρίας καὶ κοινωνίας
 20 ἐπιεικῶς ἀφιστᾶν. ἤδη δὲ καὶ διωγμὸν ἀνερρόπισεν ὁ τῆς 20
 ἐκκλησίας χειμῶν, καὶ διωγμῶν τὸν φρικωδέστατον καὶ βα-

norem: qui autem quocunque modo partis melioris studiosus sit, cum
 perpeti res miseratione dignas et auferre casus tragicos. optimorum
 esse mihi visum est, tranquillam praeferre vitam, theatro ecclesias-
 tico relicto. cum enim qui irritaret et pugnam oppositam hac re
 excitaret, ante oculos nostros non versaretur, quippe qui tenebris
 involuti essemus, putabam fore ut pars adtributa calamitatis nostrae
 desineret. quamobrem quia minime accidit, ut mihi qui aliis consilia
 darem dicto audientes essent, ipse officia mea praestabam. nam tu-
 mulum e pace facere etiam hominibus pessimis vilibusque facile est;
 e tumultu autem pacem conciliare, ne admodum prudentibus quidem
 profecto est promtum. alterum enim arbitrio naturae agitur: naturam
 autem turbidam et mutabilem esse constat: alterum humanitate et
 consilio sapienti et cautis deliberationibus administratur: quamobrem
 illud etiam factas excogitat causas, praebens subsidia proelii: hoc
 veras quoque tollere conatur, ut medicus non in ramo sed in radice
 curationem aggressus. postquam autem accidit, ut Palamas cum tota
 familia sua et determinatione et separatione divina succumberet pa-
 triarchis duobus et omnibus, quotquot tum aderant episcopis, multo
 magis tranquillitatem probabam et nanciscebar, quippe quae sola fa-
 cultatem et rationem praeberet haereticorum familia et societate satis
 abstinendi. iam vero insectationem accendit ecclesiae tempestas, et

ρύτατον, ὡς κἀντεῦθεν μὴ μόνον ἐξόριστον γεγονότα τὸν πα-
 τριάρχην βιαίῳ θανάτῳ τοῦ βίου περᾶσαι τὴν τελευταίην, ἀλλὰ f. 133 v.
 καὶ τῶν ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων ὅποσοι τὴν ἐνστασιν
 ἀκλόνητον ἔσχον ἐν τοῖς δεινοῖς, ἄλλος ἄλλοθι τῆς οἰκουμέ-
 5 νης διακόμενοι διεσπάρησαν. ἐὼ λέγειν οὓς ἐν εἰρκτῇ καὶ
 ζῴῳ θνήσκουσιν συνέβαινε, καὶ ὅσοι λιμῶ καὶ δίψει καὶ πάσῃ
 τῶν ἀναγκαίων στενοχωρία βιαίοις θανάτοις ἀπήλλαξαν. καὶ
 τό γε μείζον ὅτι μὴδὲ ταφῆς, ἃ γῆ καὶ ἥλιε, πρὸς τῶν ἐπι-
 τηδείων τυγχάνειν συνεχωροῦντο, πλὴν ἢ ὅσοι κατὰ τὸ λελη-
 10 θῆς καταρῦττοντο. ὧν οὐδὲ τούτων ἀπέσχωτο οἱ κυνὸς Λα-
 καίνης δίκην ῥινηλατοῦντες καὶ ἀνιχνεύοντες, ἀλλὰ καὶ τού-
 των ἐτίους ἀνῶρυξαν. οὕτω διωγμῶν ἀπάντων βαρύτερος
 οὔτεσί. τί γὰρ ἀνύσειν ἔμελλον πλέον, εἰς ἀνάσθητον σῶμα
 τὴν τῆς ἀτόπου ψυχῆς ἀγνωμοσύνην ἐκχέοντες; θανεῖν γὰρ
 15 ἀνάγκη, ζῆν δ' ἢ ταφῇ καλυφθῆναι, τούτων δ' οὐδέτερον
 τέως ἀνάγκη. διὸ τὸ μὲν καὶ μὴ βουλομένων ἀνθρώπων ἢ
 φύσις τελεῖ, τὸ δ' ἐν τῇ προαιρέσει κείμενον τῶν περιλειπο-
 μένων ἄελλος ἑποτέρον γίνεται δουλῶν, εἴτ' ἀπονοίας εἴτε
 προνοίας. τῆς δὲ τοιαύτης περικλονήσεως ἔργον γινόμεθα καὶ
 20 ἡμεῖς, οὐ βουλόμενοι ταῖς ἀτόποις καινοφρονίαις ὑπέειπεν Πα-
 λαμᾶ τοντουί· ὅπως γὰρ μὴν καὶ τῶν δεινῶν πεπειράμεθα
 διὰ ταῦτα, παραπέμπειν ἀκοαῖς ἀνθρώπων αἰς οὐ πᾶν τι

eam quidem omnium terribilissimam et atrocissimam, ita ut hanc ob
 rem non solum patriarcha expulsus morte violenta diem supremum
 obiret, sed etiam episcoporum et presbyterorum quotquot in periculis
 constantem vitae rationem tenebant, alius alio per orbem terrarum
 exagitati dissiparentur. omitto narrare, quibus acciderit, ut in car-
 cere et tenebris interiret omnesque qui fame et siti et necessariorum
 penuria morte violenta decederent: et id quod etiam gravius est, quod
 ne sepulcrum quidem, o terra et sol, ut haberent per cognatos, iis con-
 cessum est, nisi quicunque clam humabantur, quamquam ne ab his quidem
 sibi temperabant illi canis Laconicae instar odorantes et investigantes:
 sed horum quaeque nomullos eruebant, haec igitur omnium persecutio-
 num fuit gravissima. quid enim amplius committere poterant in corpus
 sensu carens animi inepti ignorantiam effundentes. nam mori necesse
 est; quod autem ad vivendum aut sepulturam attinet horum neutrum
 omnino necesse est: propter quod alterum etiam invitis hominibus na-
 tura perficit: alterum in voluntate positum superstitem signum est
 alteriusutrius aus dementiae aut prudentiae. tali igitur insectatione
 afficimur etiam nos, qui quidem ineptae vocum novitati Palamae istius
 indulgere nolimus. omnia quidem mala, quae propterea experti su-

χεῖναι νομίζω, τοῦ τὰ κρυπτά ἐφορῶντος Θεοῦ γινώσκοντος ἀκριβῶς. ὅμως ἐπεὶ θειότερα βουλῆ τὸν πατριῶν σοι τῆς μοναρχίας ἀνέληφας κληρὸν, ὃ βασιλεῦ, καὶ ἅμα ἡμᾶς ἀνεπενεύκειμεν βραχὺ καὶ ὅσον μὴ τῇ συνεχείῃ τῶν δεινῶν ἀπηγορευκότας προσέθαι τὸ ζῆν, καὶ αἱ τῶν ψηφισμάτων καὶ 5 τομογραφῶν ἐκείνων κηλίδες καὶ κῆρες ἦκον ἡμῖν εἰς ὄψιν καὶ ἀκοήν, ἐγνωμεν ἤδη σαφῶς καὶ τὰς ἐκεῖ βλασφημίας, καὶ ὅσας τῶν θείων γραφῶν τὰς διαβολὰς καταχέουσι καὶ συκοφαντίας. ἀναγκαῖον οὖν ἐκείνον ἤδη προενεχθῆναι τὸν τόμον εἰς μέσον, ἵνα μὴ μύτην καὶ εἰς κενὸν ὁ δρόμος ἡμῖν ὑπάρχη 10 τοῦ λόγου μηδεμίαν ἔχων κρηπίδα καὶ βάσιν."

Ⓢ Ὁ δὲ βασιλεὺς "οὐκ ἔργον τινὸς ἐντελοῦς ἐν τῷ ἄρτι ζητοῦμεν" ἔφη "κατάστασιν, ἀλλὰ γνώσεως οἰονεῖ τυπικῆς καὶ σκιάδους ἴχνη καὶ ὑπομνήματα. ἡ γὰρ ἂν ἐπισκόπων καὶ πατριαρχῶν ὁμῶς καὶ πρεσβυτέρων συνήγομεν θέατρα, 15 καὶ οὐκ ἐν παραβύστῳ καὶ γωνίᾳ τὸ πρᾶγμα ἡμῖν οὕτωςί πως ἐτελεῖτο. ἔσται δ' οὖν ὅμως κάκεινο κατὰ τὸν δέοντα χρόνον." ὑπολαβὼν οὖν ὁ Παλαμᾶς εἰς Βαρλαάμ ἀνάγειν ἐπέχει τὸν λόγον, καὶ δεικνύειν τὰ ζῶντα ἐκ τῶν νεκρῶν. ἐκκέρουσται δὲ πρὸς τοῦ Γρηγοῦ, εἰς τὸ ἀφανὲς καταφεύγων, 20 παρόν, ἃ πρὸ ὀφθαλμῶν, τούτοις κερηθῆσθαι πρὸς τὴν παροῦσαν χρεῖαν. διὸ καὶ πρὸς ἐτέραν τρωπόμενος τὰ τε ἄλλα ἐπολυλόγησε, καὶ ἅμα κατέδραμεν εἴ τις εἶεν οἱ τὴν θείαν

mus, committere auribus hominum omnino non necesse puto, deo, qui occulta animadvertit, haec accurate perspiciente. tamen cum voluntate divina, imperator, patriam tuam imperii sortem susceperis simulque nos refecerimus paululum qui perseverantia periculorum defatigati vitam non abiecerimus, cumque decretorum et voluminum illorum maculae et exitia in conspectum nobis inciderint et famam iam clare perspexerimus et convicia ista et quascunque contra libros divinos obtreccationes falsasque criminationes effundunt: necesse igitur illud volumen iam proferatur in medium, ne oratio nostra temere et incassum procedat, nullum habens fundum fundamentumque.

Tum rex: non operis, inquit, perfecti in praesenti requirimus compositionem; sed doctrinae tanquam symbolicae et obscurae vestigia et signa. profecto enim presbyterorum coronam convocabamus: neque vero in secreto et recessu res nobis ullo modo componebatur, componetur tamen iusto tempore. cui referens Palamas in Barloamum convertere conabatur sermonem viva ex mortuis demonstrare. sed reiectus est per Gregoram cum ad res obscuras confugeret: quod liceret ante oculos posita ad causam praesentem adhibere: quamobrem

οὐσίαν καὶ τὴν θεϊαν ἐνέργειαν κατ' οὐδὲν διαφέρειν λέγοντες. περὶ οὗ μάλιστα καὶ τὸν Γρηγοῦραν ἤξιον τὸν λόγον ποιῆσθαι.

Καὶ ὁ Γρηγοῦς πρὸς τὸν βασιλέα στραφεὶς "πολλῶν 5 αἰρέσεων" ἔφησεν, "ὦ Θεοτάτε βασιλεῦ, οὐσῶν, ἃς πάλαι τε-
θνηκυίας ἀναβιώσθαι πέπραχεν οὗτος ἀρτίως καὶ ἃς οὐπω φανείσας ἔξεῖρε, σύμμαχον ἔχων τὴν δυναστεύουσαν χεῖρα, ὁ τῆς πολυθείας οἶμαι λόγος ἀρκέσει τῇ παρούσῃ σκιαγραφίᾳ. θέλων γὰρ καταλῦσαι τὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ 10 λόγου δόγμα, καὶ ἅμα πολυθεΐαν εἰσαγαγεῖν, ἐνέργειαν εἶναι κηρύττει θεότητα ὑφειμένην ἄκτιστον καὶ ἀνούσιον καὶ διάφορον παντάπασι τῆς θείας ἐκείνης καὶ μακαρίας οὐσίας, καὶ σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς ὄρατὴν καθ' αὐτήν, ἐνεργοῦσαν μὲν τὰ πάντα αὐτήν, ἐνεργουμένην δ' αὐτὴν ὑπὸ τῆς ὑπερκειμέ- 15 νης οὐσίας ἅμα, καὶ κινουμένην καθάπερ ὅποια τῶν ὀργάνων κινεῖ κινούμενα. εἶτα τὴν μίαν ἐνέργειαν εἰς πολλὰς, μᾶλλον δ' ἀπειράκις ἀπείρους διελῶν, ὡς γένος εἰς εἶδη διάφορα, γενικῶ μὲν ὀνόματι πάσας ἐνεργείας καλεῖ, ἰδίᾳ δ' αὐ καὶ καθ' ἕκαστα δύναμιν ζωῆν βασιλείαν σοφίαν ἐξουσίαν φῶς 20 ἀλήθειαν. καὶ ἀπλῶς ὅποσα θεοπρεπῆ τῶν ὀνομάτων καὶ νοημάτων, εἰ καὶ ἐκ διαφόρων ἀρχῶν λαμβάνει τὴν ἐτυμολογίαν ἕκαστον, ἀλλ' οὐδ' ὁμοτίμως ἔχοντα πρὸς ἄλληλα τῷ μηδὲν τι παρὰ τὴν τοῦ ὑποκειμένου διαφωνεῖν σημασίαν, θεό-

ad aliam conversus, et alia multa locutus est et simul tentavit cum quaerendo, num essent qui essentiam divinam et efficientiam divinam diversas esse negarent: qua de re potissimum etiam Gregoram dicere voluit.

Tum Gregoras ad regem conversus: cum multa, inquit, sint studia, princeps augustissime, quae iamdudum mortua reviviscere nuper ille iussit, quaeque antea non visa ille invenit, socia adiutus manu principis, placitum eius, quod est de multis deis, puto, sufficet huic quam aggredimur adumbrationi. cupiens enim explicare dogma quod est de corporis adsumptione numinis divini, simulque multos deos introducere, contendit, efficientiam esse divinitatem submissam, incretam, et essentia carentem, et diversam omnino ab illa divina et beata essentia, et corporis oculis conspicuam per se, quae cum omnia perficiat, ipsa et perficiatur per essentiam inpositam et moveatur sicut machinae moveant quae moveri possint: deinde unam illam efficientiam in multas, sive potius infinite in infinitas dividit sicut genus in species diversas, et nomine generali omnes vocat efficientias, solas autem et singulas, vim, vitam, imperium, sapientiam, facultatem,

τητας πάντα καθάπεξ αὐτὸς καλεῖ διαφόρους καὶ ἀκτίστους.

- 10** ἔγκαλούμενος οὖν πρὸς τῶν συντεωτέρων πολλᾶκις, ὡς ἄπερ πάλαι Μάρκελλος ὁ Γαλάτης καὶ Φωτεινὸς καὶ Εὐνόμιος διαφορῶς ἀλλήλοις εἰπόντας ἐπ' ἴσης κατὰ τῆς εὐσεβείας ἐρρήγησάν τε καὶ ἐπνευσαν, ταῦτα πάντα συλλήβδην κηρύττει νῦν οὕτως⁵ καθάπερ εἰς ἓνα συντήξας κρατῆρα κακίας, σκολιᾶς ποιείται τὰς ἀποκρίσεις, ἐξ ἑτέρου πρὸς ἕτερον μεταβαίῶν, καὶ πάν-
I. 134 τας δυσσεβεῖς νικῶν ταῖς ἐπὶ τὸ μῆζον τοῦ κακοῦ προσθί-
 κας. καὶ δεόν τοῦ ὑπερβάλλοντος ἑνακα ἔγκαλύπτεσθαι, ὃ δὲ τούναντιον διαφυγῆς παρῖζεται πρόφασιν τὴν πρὸς τὸ **10**
 χειρὸν ταύτην παράλλαξιν, καὶ οὐδεὶ συμφωνεῖν διατείνεται, ὁμοιον ποιῶν ὥσπερ ἂν εἴ τις κλοπῆς ἔγκαλούμενος, ὃ δὲ τὸ μὲν κλέπτης εἶναι ἀπηγόρευεν, ἱερόσυλος δ' εἶναι καὶ ἀνδροφόνος ἐτίθετο, μὴ εἰδῶς πολλαπλασίον ἔχειν τὴν τιμωρίαν τὸν ἀνδροφόνον καὶ ἱερόσυλον ἢ τὸν ἰδιωτικὰ χρήματα κεκλόφοντα. **15**
 ὁμοως εἰπάτω νῦν ποῦ τῆς ἱερᾶς τῶν ἁγίων γραφῆς εὐρίσκει ῥητῶς πολλὰς ἀκτίστους θεότητας καὶ διαφορῶς τῆς θείας ἐκείνης οὐσίας, καθάπερ ἐγὼ νῦν κομίζω μάρτυρας τούτους ἐν μόνον τὸ ἀκτιστον τὴν θείαν καὶ τριαυπόστατον λέγοντας
11 φύσιν, τὰ δ' ἄλλα πάντα καὶ μετ' αὐτὴν κτιστά. ἐξ ὧν **20**
 αὐτὸ τε τοῦτο μαθεῖν ἔστιν ὅτι ἐν τὸ ἀκτιστον καὶ οὐ πολλά, καὶ ἄμα ὅτι οὐσίαν καὶ οὐσιῶδες καὶ ἐνούσιον καὶ φύσιν καὶ

lucem, veritatem, et uno verbo quaecunque deo digna nomina et cogitata, etsi e diversis principiis notationem accipiunt, tamen eundem inter se locum tenent quia nullo fere modo diversa sunt prae significatione suppositi, omnia uno verbo divinitates vocat diversas et increatas. reprehensus igitur a prudentioribus saepenumero, ut ea, quibus olim Marcellus Galata et Photinus et Eunomius, quamvis inter se dissentientes aequae contra pietatem proruperunt et conspirant, omnia haec simul contendit nunc iste, quasi in unam miscens crateram pravitatis, (et) insidiosas reddit responsiones, ex alio ad aliud transgressus: et omnes impios superans accessione maioris pravitatis et cum necesse sit propter victorem latebras quaerere, ille contra perfugii sibi comparat speciem, hanc mutationem factam in deteriore partem, neque cum quoquam colloqui studet: aequae ac si quis de furto appellatus, furem se esse negaret, sacrilegum autem et parricidam concederet, ignorans multo maiore affici poena parricidam et sacrilegum, quam res privatas furatum. tamen dicit nuac, ubi in sacra sanctorum scriptura aperte reperiat multas divinitates increatas et diversas ab essentia illa divina, sicut ego testes hos nunc affero, qui unum tantum esse increatum dicunt, divinam nimirum et ter suppositam naturam: cetera autem omnia etiam post eam creata, ex quibus id

φυσικὸν καὶ ἔμφυτον ἐπὶ θεοῦ λεγόμενα ἀπλῆν ἔχει τὴν σημασίαν καὶ μοναδικὴν καὶ μηδὲν μηδαμῆ παραλλάττουσαν τῆ τῆς οὐσίας καὶ φύσεως λόγῳ πλὴν τῆ προφορᾶ τῆς λέξεως. λέγεται μὲν γὰρ καὶ τοῖς συνθέτοις ταῦτα καὶ κτιστοῖς, ἀλλ' οὐ κατὰ τὸν ἀναγκαῖον τὸν δ' αὐτοῖς ἐνδεχόμενον τρόπον, ᾧ τὸ εἶναι καὶ μὴ εἶναι ἐπιτετα ἐνίσταται. καὶ πρῶτος μὲν ὁ μέγας φησὶν Ἀθανάσιος "ἄκτιστος πέφυκε μόνῃ ἡ ἁγία τριάς, αἰδιός τε καὶ ἄτρειτος καὶ ἀναλλοίωτος." καὶ αὐθις ὁ αὐτὸς "ἄκτιστῳ προσάγειν αὐξῆσιν ἀσεβές ἐστι." καὶ ἔτι 10 "τὸ γὰρ ἄκτιστον τῆ φύσει λέγεται ἄκτιστον, μήτε αὐξῆσιν μήτε ἐλάττωσιν ἐπιδεχόμενον." καὶ μετ' ὀλίγον "ἄκτιστος ὕπαρξις μόνῃ ἡ τῆς θεότητος νοεῖται." καὶ ἔτι "ἄκτιστος μόνῃ πέφυκεν ἡ ἁγία τριάς τῆς θεότητος." "δεύτερον θεὸν οὐπω καὶ τήμερον ἀκηκόαμεν. ὅσα ἔχει ὁ πατήρ, ταῦτα καὶ 15 ὁ υἱός, τὸ ὕψιστος, τὸ βασιλεύς, τὸ κύριος, τὸ παντοκράτωρ. ὁ γὰρ κατὰ φύσιν ταῦτα καὶ ἄκτιστος;" "ἄκτιστον καὶ ἀσώματον καὶ φύσει ἀάρατον μόνον τὸ θεῖον ἐστί." "μὴν τῆς κτίσεως ὑπέρκειται ἡ θεία τε καὶ ἄκτιστος φύσις τοῦ θεοῦ." καὶ τῆς μὲν ἀκτίστου φύσεως τὴν ἁγίαν τριάδα διωρισάμεθα 20 εἶναι, τῆς δὲ κτιστῆς πάντα ὅσα μετ' ἐκείνην λέγεται τε καὶ ἐστί καὶ ὀνομάζεται. ἀκτίστου πρὸς ἄκτιστον οὐκ ἂν τις ἐν- f. 135 r. νοήσῃ διαφορὰν. μόνῃ δὲ ἡ ἄκτιστος φύσις ἡ ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι πιστευομένη κρείττων ἐστί πάσης

13. Βασιλείου.

16. Κυρίλλου.

ipsam intelligi potest unum esse increatum neque vero multa, deinde cum essentiam et essentialia et substantialia et naturam et naturale et innatum de deo praedicamus, haec simplicem vim habere et unicam neque ullo omnino modo differentem ab essentialia et naturae notionem, nisi nominis pronuntiatione. praedicantur enim etiam de compositis haec et creatis, non autem necessario, sed iis convenienti modo, quocum congruit interdum quod est et quod non est. atque primus quidem magnus ille Athanasius. increata, inquit, est sola sancta trinitas: et aeterna et immota et immutabilis, et rursus idem. increato attribuire accessionem nefas est, et porro: increatum enim natura sua dicitur increatum neque accessionem neque minutionem patiens, et brevi post: increata essentia sola putatur numinis divini, et porro, increata sola facta est sancta trinitas dei. alterum deum nondum etiam hodie audivimus. quaecumque patri sunt, eadem etiam filio, est enim altissimus, rex, dominus, omnipotens: nam natura sua his praeditus est et increatus. increatum et sine corpore et natura invisibile solum est numen divinum. sola creationem excedit divina et increata

ὀνομαστικῆς σημασίας. ἄκτιστον δὲ πλὴν τῆς θείας φύσεως ἔστιν οὐδέν. ἀλλ' εἰ θεός, πάντως καὶ ἄκτιστος· εἰ δὲ κτιστός, οὐ θεός. ἐν τῇ ἀκτίστῳ φύσει νοεῖται τὰ θανυμαστὰ πράγματα καὶ ὀνόματα, ὁ πατήρ καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. πᾶν τὸ κτιστόν ἐξω τῆς θείας φύσεως νοεῖν ἐπι-
 δεύθημεν, μόνην δὲ τὴν ἄκτιστον φύσιν σεβάζεσθαι τε καὶ λατρεύειν ἧς χαρακτήρ ἐστι καὶ γνώρισμα τὸ μήτε ἀρχεσθαι
 18 τοῦ εἶναι ποτε μήτε παύεσθαι. πάντων ποιητῆς καὶ προνοη-
 τῆς καὶ συνοχεύς ὁ θεός ἐστιν, ὁ μόνος ἄκτιστος, ὁ ἐν πα-
 τρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι ὕμνουμενός τε καὶ δοξαζόμε-
 10 νος. πᾶν ὃν ἢ κτιστόν ἐστιν ἢ ἄκτιστον. καὶ εἰ μὲν κτι-
 στόν, ὕψ' ἐτέρον πάντως ἐκτίσθη· εἰ δὲ ἄκτιστον, τοῦτ' ἂν
 εἴη τὸ τὰ κτιστὰ κτίσαν. τοῦτο δὲ τί ἄλλο ἂν εἴη ἢ θεός;
 μία τριάς ἀπαράλλακτος, τὰ δ' ἄλλα ἐξ αὐτῆς παρηλλαγμένα.
 μόνη δὲ ἄϊδιος καὶ ἄκτιστος ἡ τριάς καὶ ἀγέννητος. ἐν ἐστὶ 15
 τὸ ποιοῦν ἐν μιᾷ οὐσίᾳ τριάδος τελείας, τὰ δ' ἄλλα γεννητὰ
 καὶ κτιστὰ. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ αὐτοὶ οὐ προσκυνοῦμεν πᾶν
 τὸ ὑποβεβηκός τὴν οὐσίαν τοῦ θεοῦ. ἐρῶ γὰρ σοὶ καὶ περὶ
 τοῦ πνεύματος ὅπερ καὶ περὶ τοῦ υἱοῦ ἔλεγον, ὅτι ὁ πλοῦτος
 τοῦ θεοῦ ἢ μείζων ἐστὶν ἢ ἴσος ἢ ἐλάττω. καὶ μείζων μὲν 20

8. τοῦ Δαμασκηνοῦ.

dei natura. et increatae quidem naturae sanctam trinitatem esse definiendo constitulimus: creatae autem omnia, quae post eam et dicuntur et sunt et vocantur. increati prae increato nemo, puto, cogitare potest discrimen. sola increata natura, quae quidem patris et filii et spiritus sancti creditur praestantior est omni significatione nominum. increatum nisi natura divina est nihil. sed si quis deus, omnino idem est increatus: sin autem creatus, non est deus. in natura increata esse creduntur mirae res miraque nomina, pater et filius et spiritus sanctus. omne creatum naturae divinae experts esse credere edocti sumus, solam autem increatam naturam venerari et colere, cuius signum est et indicium hoc, ut esse neque incipiat neque desinat. omnia facit et prospicit et continet deus; solus increatus, qui quidem in patre et filio et spiritu sancto laudatur et celebratur. omne quod est aut creatum est aut increatum: quodsi creatum, ab alio plane est creatum: sin autem increatum, hoc sine dubio illud est, quod creata creavit. hoc autem quid aliud esse potest quam deus? sola trinitas est immutabilis, cetera autem ex ea mutata sunt: sola est aeterna et increata trinitas et non genita. unum est quod in essentia una trinitatem facit integram, cetera autem sunt genita et creata. propterea enim et ipsi non adoramus, quaecumque inferiora sunt essentia dei, dicam nimirum tibi eadem de spiritu, quae de filio: abun-

οὐκ ἔστιν, οὐδὲν γὰρ τοῦ Θεοῦ μεῖζον· ἐλάττων δὲ οὐκ ἔστιν, ἐπεὶ θῆσεις αὐτὸν μετὰ τῶν κτισμάτων· τὸ γὰρ ἐλάττων τοῦ Θεοῦ κτίσμα. τὸ ἄκτιστον καὶ κτίστην νοεῖσθαι ἐνὶ μόνῃ πρόσεσι τῇ Θεῷ. τοίτοις προσκείσθω καὶ τὸ τοῦ Θείου Κοσμοῦ τοῦ σεμνοῦ μελῶδου. ἀκουεσθῶμεν πάντες οἱ πιστοὶ συγκαλουμένης ὑψηλῆς κηρύγματι τῆς ἀκτίστου καὶ ἐμφύτου σοφίας Θεοῦ. εἰρήσεται δὲ προϋούσιν ἡμῖν καὶ τὰ παραπλήσια.

Ὁ δὲ Παλαμᾶς οὐκ ἔχων οὐδεμίαν προάγειν γραφικὴν μαρτυρίαν, οἴκοθεν ἐπεχειρεῖ συλλογιζέσθαι τὰ ἀσυλλόγιστα, 10 θῆσεις καινοφανεῖς τιθέμενος ἑαυτοῦ. “καὶ τίς οὐκ οἶδε” φησὶν “ὅτι ἐν ἄκτιστόν ἐστιν ὁ Θεός. τοῦτο γοῦν ἐστὶν ὃ φησὶν ὁ λόγων μηδὲν εἶναι ἄκτιστον πλὴν τῆς Θείας φύσεως. εἰ δὲ μὴ οὕτω τοῦτο νοήσωμεν, λοιπὸν τὰς Θείας ὑποστάσεις οὐκ ἐροῦμεν ἄκτιστους, ἐπεὶ μὴ ἔστι φύσις ἢ ὑπόστασις· καὶ 15 γὰρ ἀπαιτούμενοι τί ἐστὶν οὐσία, τὸν ἄνθρωπον δείκνυμεν τυχόν ἢ τὸν λίθον, τηλικαῦτα τὴν οὐσίαν μετὰ τῶν φυσικῶν l. 135 v. περὶ αὐτὴν πάντων συλλαμβάνοντες. καὶ γὰρ καὶ Ἀθανασίου τοῦ Θείου λόγοντος ἀκούομεν, τὸ ἅγιον, τὸ ἀγαθόν, τὸ ἄκτιστον, τὸ ἀνερμήνευτον, τὸ ἀσώματον, τὸ ἄχρονον, τὸ αἰδίον, τὸ 20 δημιουργικόν, τὸ δίκαιον, τὸ ἀναρχόν, τὸ ἀτελεύτητον, τὸ ἀνεξιχνίαστον, τὸ ἀπειρον, τὸ ἄγνωστον, ἢ θέλησις, ἢ δύναμις, ἢ πρόνοια, ἢ σοφία, ἢ ζωὴ καὶ τὰ τοιαῦτα, οὐχ ἕκαστον οὐσία

dantia dei deo aut maior est aut par aut minor, atque maior quidem non est, nihil enim deo maius, neque minor est, nam tam poneres in creatorum numero eam, quod enim deo minus, id est creatum. creatum et increatum intelligere uni tantum deo est concessum. his adiiciatur dictum divini Cosmae venerabilis vatis, omnes fideles convocatae celso edicto increatae et innatae dei sapientiae. dicentur autem a nobis in progressu etiam ea quae similia sunt.

Sed Palamas cum non posset ullum proferre scriptum testimonium, suo periculo conabatur argumentari, quae omni argumento carerent, suas inauditas sententias statuendo. et quis, inquit, ignorat, unum increatum esse, deum? hoc significat ille dicens: nihil esse increatum nisi naturam divinam. sin hoc ita non sentiemus, iam divinas substantias non dicemus increatas, quia substantia non est natura. etenim si ex nobis quaeratur, quid sit essentia, hominem monstramus fortasse aut lapidem, et hoc modo essentiam cum omnibus, quae ei insunt, rebus naturalibus commiscemus. etenim etiam Athanasium divinum dixisse scimus. sanctum, bonum, increatum, inexplicitum, incorporeum, temporis distinctione carens, aeternum, creans, iustum, initio et fine carens, non investigatum, infinitum, ignotum,

λέγεται ἀλλὰ περὶ τὴν οὐσίαν, ὡς ἐκ δύο καὶ πλειόνων ἐπὶ
 ἐν ἔχοντα τὴν ἀναφορὰν ἢ καὶ ἄθροισμα καὶ πλήρωμα θεό-
 τητος λέγεται. καὶ ἐπὶ τούτοις ἔφρασε λέγειν καὶ τὸν Λα-
 μασκηνὸν Ἰωάννην φανερώς τῆς ἀκτίστου φύσεως τὴν ἄκτι-
 στον διαφέρειν ταύτης ἐνέργειαν. καὶ τί δεῖ λέγειν ἄπανθ' ὁ
 ἐξῆς ὅποσα ἐφ' ἑτέροις ἕτερα συνείρων ἐκεῖνος ἐπ' ἰσῆς κα-
 τεψεύδεται πάντων ἁγίων, βωμολοχῶν ἄντικρυς καὶ διαβάλ-
 λων τὰς θείας γραφάς. ἐν μὲν οὖν ἔφησε πρὸς αὐτὸν ὁ
 Γρηγορᾶς. "κείσθω σοι τοῦτο λῆμμα πρὸς κατηγορίαν καὶ
 πρῶτον. ἔαλω γὰρ σου ἡ σεμνότης ἐπ' αὐτοφώρῳ, καλὲ Πα-
 λαμᾶ, μηδεμίαν ἔχουσα πρὸς τῆς θείας γραφῆς συμμαχίαν
 πρὸς τὸ δεῖξαι ὅτι οὐχ. ἐν ἀλλὰ πολλὰ τὰ ἀκτίστα. ὁ δὲ
 κράτιστον ἐφόδιον παντὶ ὄντι ἂν πρὸς βουλήσεως ἢ κατὰ σου
 τοξεύειν, γραφικῆς ἐρήμου πάσης βοηθείας, ἐλομένου τὴν
 κατὰ τῆς εὐσεβείας παράταξιν. οὐ γὰρ ἂν εἴεν ἑαυταῖς αἱ
 γραφαὶ μαχομένοι, εἴ τις μετ' ἐπιστήμης ὑρμοτιούσης αἰ-
 τὰς ὀρφῆ· ὡς κατ' αὐτό γε τοῦτο σαυτῷ κληροῦχον αἰσχύ-
 νης καθίστασθαι σε ἄτε μήτε μηδεμίαν ἀπόδειξιν ἔχοντα
 γραφικὴν ὑπὲρ τε σαυτοῦ καὶ ἂ καινοφωνῶν ἐξ ἰδίας ἔπνευ-
 σας γαστρός, μήτε μηδεμιᾶ χρώμενον ἐπιστημονικῇ μεθόδῳ,
 ἀλλ' αὐτονομία τινὶ μεθυσῆ φάναι καὶ ἄστατούσῃ φερόμε-
 νὸν τε συχνὰ καὶ μεταρριπιζόμενον δὲ ἀνεδράστου βίσεως
 εἰς ἀνέδραστον βᾶσιν. ὄρους γὰρ καὶ κανόνας ἐπιστημονι-

voluntas, vis, providentia, sapientia, vita, taliaque. non omne vocat
 essentia, sed ea, quae ex duobus et pluribus ad unum referuntur,
 quae et materies et expletio divinitatis vocantur, et praeterea dicere
 contendit etiam Ioannem Damascenum aperte differre ab increata na-
 tura increatam huius efficientiam. et quid opus est, omnia ordine
 narrare, quae aliis alia addens ille mentitus est, cum omnium sancto-
 rum aperte irrideret et inverteret libros divinos. una quidem, dixit
 et Gregoras, sit tibi haec sumptio opprobrio et prima est enim de-
 prehensa maiestas tua in ipso furto, egregie Palamas nullum habens
 e scriptura divina auxilium ad demonstrandum, non unum, sed multa
 esse increata, quod quidem maximum est adiumentum cuique, cui in
 animo sit, in te invehi, qui omni librorum auxilio destitutus pugnam
 contra pietatem praefers. neque enim secum pugnant libri, si quis
 doctrina apta praeditus eos inspiciat, itaque hac ipsa in re tibi ipsi
 sortitus ignominiam adatas, qui neque documentum habeas ullum li-
 brorum tibi et iis, quae nova e ventre tuo exhalasti, neque utaris
 ulla ratione ad literas pertinente: sed cupiditate quadam ebria di-
 cendi multa et inconstanti ducaris et ex instabili gressu abripiaris in

κῶν ἀποδείξεων ἐν τοῖς θεολογικοῖς δόγμασι τοὺς ἀποφατι-
κούς τῶν σοφῶν διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας λόγους εἶναι κα-
λῶς ἐδιδάχθημεν. ὁ τοίνυν μὴ τοῖς τοιούτοις ἐπόμενος ἕρως,
ὄθεν ἔξει πιστώσασθαι ἔχειν εὐσθβειαν, οὐκ ἂν ἔχοι.

5 Καὶ πρῶτον μὲν τοῦτο τιθέσθω τῆς σῆς ἀσθενείας ἐν- 16
δεικτικόν, δεύτερον δ' ἔτι ἐν τῷ ἄκτιστον τὴν θεῖαν εἶναι φύ-
σιν εἰπόντων ἡμῶν, καὶ πολλῶν πολλὰς ἀγίων γραφὰς ὀνί-
μωσί τε καὶ νοήμασιν ἁμοφώνους προσεγγόντων εἰς ἀναργῆ L. 136 π.
καὶ ἀναντίρρητον ἀπέδειξεν τῆς προτεθείσης σκέψεως, οὐ μύ-
10 ρον οὐδεμίαν αὐτὸς ἀντίθεισιν εὐρεῖν ἐδυνήθησ, οὐδὲ δεῖξαι
τῶν πάντων ἀγίων ὄντιναεῦν πλείω τοῦ ἐνός εἶναι τὰ ἄκτι-
στα λέγοντα, ἀλλὰ καὶ τοὺς λέγοντας παραλογίζῃ καὶ ἀθετεῖς,
καὶ τὴν ἀπολογία ὑπουλον προβάλλεις, ἐπειγόμενος μὲν λα-
θεῖν, οὐ δυνάμενος δέ. καὶ γὰρ πρῶτον μὲν ἑάλως ἐνταῦθα
15 μὴ μόνον εἰς ὑποθέσεως ἀνυποστάτου λαμβάνων καὶ τιθεῖς
οἰκοθεν αὐτός, περ ἀσθενείας ἐσχατῆς ἐνδεικτικόν, ἀλλὰ καὶ
μετὰ ἄρθρον τῆς ζητήσεως οὕσης δεῖξαι τὸ ἄκτιστον ὅτι
ἔστιν ἐν, ἄρθρον χωρὶς αὐτὸς ἀνδυπήνεγκας, λέγων τίς οὐκ
οἶδεν ὅτι ἐν ἄκτιστόν ἐστιν ὁ θεός. καὶ βεβαιῶς διὰ τῆς σῆς
20 τοιαύτης ἀποκρίσεως δυοῖν θάτερον, ἢ ὅτι πολλὰς καὶ ἀπει-
ρους καὶ ὑφειμέντας καὶ διαφόρους δοξαζῶν θεότητας ἀκτι-

16. οἰκοθεν αὐτός Boivinus: evanuerunt litterae καθεν αὐ.

gressum instabilem. normas enim et regulas demonstrationum ad li-
teras pertinentium in dogmatis theologicis esse dogmaticas sapientum
ecclesiae magistrorum sententias bene edocti sumus.

Qui igitur tales normas sequitur, is non habet, unde probet
nobis pietatem suam, atque hoc primum esto impietatis tuae docu-
mentum! deinde cum unum increatum esse naturam divinam dicere-
mus et multorum sanctorum multos libros verbis et cogitatis consen-
tientes proferremus ad manifestam et irrefutabilem probationem quaes-
tionis propositae, non modo nullam ipse oppositionem invenire po-
tuiti neque ostendere omnium sanctorum quemquam qui plura quam
unum esse increata diceret, sed etiam eos, qui hoc dicunt, argumen-
tando corrumpis et contemnis, et defensionem fraudulentam profers,
cum coactus sis latere, sed non possis. etenim primum deprehensus
es hic non modo ex opinione vana assumens et proponens, id quod
extremae imbecillitatis est documentum, sed etiam, cum agatur "in-
creatum" cum articulo coniunctum, ut nimirum ostendatur, increatum
esse unum, tu articulo neglecto ipse obiecisti haec. quis ignorat,
unum increatum esse deum? et affirmas tali responsione alteram
utrum: aut enim et infinitas et submissas et diversas credens esse

στους ὡσπερ ἰδέαν τινὰ τὸ θεὸς εἶναι λέγεις ὄνομα ἄκτιστον
καὶ θεότητα πρὸς διαφόρους θεότητας μεριζόμενον ἀπειράκις
ἀπίρως ὑπερκείμενας καὶ ὑφειμένας, ὡσπερ θὸ καθόλου
ζῶων εἰς διάφορα τὴν φύσιν εἶδη, λογικά τε καὶ ἄλογα, ἐνδρά
τε καὶ ἄνδρα, χερσαῖά τε καὶ αἰθέρια, οὐκ εἰδῶς ὅτι τὸ θεῖον⁵
ἀπλοῦν ὄν καὶ ἀσώματον ἀμερῆς ἐξ ἀνάγκης ἐστὶ, καὶ οὐδὲ
πολλὰ μογήσας τις δεῖξαι δυνήθειν ἂν οὐτ' εἰς τὸ ὑφειμένον
οὐτ' εἰς τὸ ὑπερκείμενον μεριζομένην τὴν μόνην ἐκείνην ἄκτι-
στον καὶ πάντη ἀμέριστον οὐσίαν τε καὶ θεότητα· ἢ τὸ γε
δεύτερον, πολλῶν ὑπὸ σοῦ δοξαζομένων ἀκτίστων θεῶν καὶ¹⁰
θεοτήτων, ἓνα τῶν πολλῶν εἶναι λέγεις καὶ τὸν ἡμῖν δοξα-
ζόμενον ποιητὴν τοῦ παντός. καὶ ἔστιν ἀμφοῖν οὐδέτερον
ἀσεβείας ὑπερβολὴν παραλείπον.

17 Τρίτον δὲ ὅτι καὶ τὰς θείας ὑποστάσεις ἀνοουσίους εἶναι
δοξαζῶν ἐάλως, ὡσπερ καὶ πολλάκις ἤδη πρότερον, ὡς γίνε-
σθαί σοι τὰς ὑποστάσεις ἀνυποστάτους. τὸ γὰρ ἀνούσιον
ἀνυπόστατον· καὶ λοιπὸν ὡς ἔταν καὶ τὰς ἀνοουσίους ἐκεί-
νας θεότητας εἰς ἄπειρον ἀριθμὸν θεοτήτων παραπέμψης
ἀκτίστων, ὑποστάσεις εἶναι καὶ ταύτας δοξάζεις· καὶ ὁ
πολλάκις ἐάλως γράφων, μὴ τρισυπόστατον εἶναι μόνον τὴν²⁰
θεῖαν φύσιν ἀλλὰ καὶ πολυυπόστατον, τοῦτο κἀνταῦθα τε-

deitates increatas tanquam genus quoddam contendis deum esse no-
men increatum et divinitatem, divisum sexcenties in diversas divini-
tates impositas et submissas, velut animal in universum in diversas
quod ad naturam attinet species, animalia nimirum ratione praedita et
destituta, in aqua viventia et aquarum expertia, terrestria et in aëre
viventia: ignorans, numen divinum, quia simplex est et incorporeum,
necessario esse individuum, neque in suppositum neque in imposi-
tum dividi solam illam increatam et omnino individuum essentiam et
divinitatem, multum elaborando quisquam demonstrare possit: aut, id
quod alterum est, cum multos credas increatos deos et deitates,
unum ex his multis esse contendis etiam illum, qui nobis credi-
tur mundi universi creator, quorum neutrum multum abest a summa
impietate.

Tertio loco deprehensus es opinans substantias divinas essentia
carere, ut etiam saepe numero iam antea, ita ut substantiae tibi vi-
deantur non substare. quod enim essentia caret, substantiae etiam
est experta, et sequitur, ut, si illas quoque divinitates essentia caren-
tes in numerum infinitum divinitatum increatarum divides, substantias
eodem modo esse divissas opineris: et quod saepe scribens deprehen-
sus es, non solum trium substantiarum esse naturam divinam, sed

τόλμηκας, ὑποστάσεις μὲν ἀνουσίους θεότητας δ' ἀνυποστάτους σέβων.

Τέταρτον δὲ ὅτι καὶ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν λίθον εἰς 10 ὑπόδειγμα φέρων, καὶ ὀριζόμενος οὐσίαν εἶναι μετὰ τῶν φυσικῶς περὶ αὐτὴν ὀρωμένων συλλαμβανομένην, ἐάλωσ ἔτι καὶ συμβεβηκότων σύλληψιν εἶναι νομίζων τὴν θεϊαν ἐκείνην οὐσίαν ὡσπερ ἐπὶ τοῦ προβληθέντος σοι λίθου, βάρος ψυχρότητα χροῶμα μήκος πλάτος καὶ βάθος, καὶ ὅσα τοιαῦτα νοεῖν ἔχει τις, ἔχοντος. ὃ καὶ τοῦ προτέρου χεῖρον εἰς ἀτοπίαν.

10 Καὶ πέμπτον ἄτοπον, ὅτι καὶ βεβαιοῖς τὴν σὴν ἀμαθίαν 10 καὶ πολυθειῖαν διὰ τῆς πρὸς τὸν μέγαν Ἀθανάσιον συκοφαντίας. ἐπὶ γὰρ ἐν ἐκείνῳ ἔχειν φησὶ τὴν ἀναφορὰν τὰ οὕτω πολλὰ τῶν ὀνομάτων ἐκείνων, εἴτουν τὴν οὐσίαν· σὺ δ' οὐκ ἤσθου κατὰ σεαυτοῦ κομίζων ὃν ἔπερ σεαυτοῦ κεκόμικας· 15 οὕτως ἀμαθῆς εἶ καὶ μάλα ἀγροῦκος. εἶτα καὶ ἄθροισμα λέγει καὶ πλήρωμα θεότητος ταῦτα αὐτός, οὐ μὴν θεοτήτων τῆς οὐσίας διαφόρων κατὰ σὲ καὶ ἀλλήλων. πῶς γὰρ ὅς ἐπὶ ἐν αὐτὰ τὴν ἀναφορὰν ἔχειν φησὶ, δηλαδὴ τὴν οὐσίαν.

Ἔστι καπὶ τούτοις ἕκτον ἄτοπον, ὅτι καὶ τὸν θεῖον συκοφαντεῖς Δαμασκηνόν, ὡς προοιῶσιν ἡμῶν εἰρησεται καὶ αὐτὸ 20 πλατύτερον. δειχθῆσεται γὰρ τὸ χαρακτηρίζειν τῷ διαφέρειν μὴ

etiam multarum, illud hic quoque ausus es dicere, cum et substantias essentiae et divinitates substantiae expertas venereris.

Quartum cum et homine et lapide exemplis utaris et contendas, essentiam comprehendi cum iis, quae in ea cernantur naturali modo, deprehensus es porro credens accidentium quoque comprehensionem esso illam essentiam divinam, velut in lapide a te iactato, qui gravitatem, frigus, colorem, longitudinem, latitudinem altitudinemque et quaecunque eiusmodi cogitari possunt, continet, id quod etiam peius est stultitia priore.

Et quintum stultum illud, quod etiam confirmas ignorantiam tuam et multorum doctrinam deorum perversione dictorum Athanasii magni. ad unum enim ille dicit referri illa tot nomina, nimirum ad essentiam. tu autem imprudens contra te attulisti quem pro te allaturus eras. tam rudis es et valde incultus. deinde et materiem et expletionem divinitatis haec ipse nominat, non tamen divinitatum, quae ab essentia, ut tu vis, et inter se differant, quomodo enim talia dicere possit, qui ad unum illa referri dicit, nimirum ad essentiam.

Est autem praeterea sextum stultum illud, quod divinum quoque criminaris Damascenum, quod et ipsum planius a nobis postea dicitur. demonstrabitur enim, significare et differre non esse idem,

εἶναι ταυτόν, καὶν σὺ βοῶν διαρραγῆς, τὰ ἄμικτα μιγνύς
καὶ λέγειν τὸν θεῖον ἐκείνον αἰτιώμενος ἄνδρα τῆς ἀκτί-
σιου φύσεως διαφέρειν τὴν ἄκτιστον ταύτης ἐνέργειαν. οὐδὲ
γὰρ οὐδεὶς τῶν ἀπάντων ἐν τοῖς ἐκείνου συγγράμμασιν οὐδὲ
πολλὰ μογήσας οὔτε μόγις μέγα τι τῶν πάντων οὔτε μάλα ὅ
μόλις γοῦν τῶν ἐλαχίστων οὐδὲν ὁμότροπον ἂν ποθ' εὔροι
τουτοιοὶ τοῖς νῦν παρενυρημένοις καὶ προτεθειμένοις τῷ κατα-
ράτῳ σοὶ Παλαμᾷ καὶ δολερῷ συκοφάντῃ. δύοιν γοῦν ἔπειτα
θάτερον, ἢ γὰρ ἐκὼν βλασφημεῖς ἢ οὐχ ἐκὼν ἀγνοεῖς, ἀναλ-
φάβητος ὢν, ὡς ἔοικεν, εἶτι, καὶ τῶν πρώτων τῆς σοφίας 10
στοιχείων πάνν τι ἀδαῆς. ὢν τὸ μὲν ἀνάτατον, τὸ δ' ἡμιμό-
χθηρον καὶ ἰάσιμον· ἦν οὖν καὶ αὐτὸς ἐθέλης, ἐλοῦ τὸ δευ-
τερον. δύοιν γὰρ ὄψεσθαι θάτερον ἐπιζῶ καὶ εὐχομαι, ἢ
τὴν σὴν ἐπιστροφὴν, εἰ βούλει, ἢ τὴν σὴν καταστροφὴν, εἰ
μὴ βούλει. τὸ μὲν γὰρ σὲ τῆς πολυετιῶς ἀπωλείας ἐξελελ- 15
ται, τὸ δὲ καὶ τοὺς ἄλλους μὴ βλάπτεισθαι. πόθεν οὖν ἐπι-
χειροίημεν ἂν μεταπειθεῖν ἄνδρα τοσοῦτον καὶ οὕτως ἡλι-
κίας ἔχοντα; ἢ πάντως ὅθεν οὐκ ἀνέλπιστον ἂν εἶη τὸ στέμμα
πρὸς ἀφέλιμον τέλος, μηδὲ μάταιος γένοιτ' ἂν ἡ σπουδὴ.
βούλομαι δ' οὖν ὁμῶς ἐντελεστέραν τοῦ λόγου ἀρχόμενος τὴν 20
τῶν ἐξηθσομένων ποιήσασθαι σοὶ προκατάστασιν, καὶ διδά-
ξαι τὸν ἡμαθῆ σὲ ἐξ αὐτῶν ἀρχόμενος τῶν ἀπλῶν στοιχείων
καὶ φωνῶν, ὡς οἱ γραμματισταὶ τὰ μερῶα, ἵνα μὴ συνε-

(etiamsi tu clamore rumparis, qui remotissima misceas et dicere divi-
num illum crimineris virum ab increata natura differre increatam eius
efficientiam. neque enim quisquam omnium in illius scriptis, quamvis
multum elaborando, vix neque magnum omnium neque minimorum
quidem quidquam simile inveniat unquam iis, quae nunc a te, Palama,
obtrectatore detestato et insidioso inventa et prolata sunt). deinde
alterutrum quidem, aut enim non invitus falso criminaris, aut invitus
illa ignoras, et illiteratus es, ut videtur, adhuc, et primorum aspien-
tiae elementorum omnino ignarus, quorum illud insanabile, hoc se-
mimiserum (dimidio melius) et sanabile est: si igitur et ipse vis, hoc
delige. alterutrum enim me visurum esse spero optoque, aut te vo-
lente reditum tuum, aut te nolente interitum tuum, alterum enim te
liberabit pernicio arterna, alterum etiam caeteros damno. [hic Pala-
mam docet quae scire eum iam olim oportebat]. quomodo igitur per-
suadere conabimur tali coque iam aetatis provento viro, aut omnino
quomodo non insperabilis erit de utili exitu prospectus neque vana
fiet opera? tamen volo pleniorum in orationis initio eorum quae di-
centur instituere tibi dispositionem, et te edocere ex ipsis initium
sumens simplicibus elementis et sonis, ut magistri pueros, ne semper

χῶς πρὸς τῶν πολλῶν καὶ αὐτὸς ἀκούης ἐκεῖνο δὴ τὸ τοῦ
 Πλάτωνος σκῶμμα, ὡς ἀμαθῆς εἶ, ὃ ἔταρσε, καὶ οὐχ ἐπὶ
 ἧ γὰρ ἂν οὐδ' αὐτοῦ γε δὴ Βασιλείου τοῦ Θείου παντάπασιν,
 ὡς ἔοικεν, ἀνήκοος μείνας τῇ ἐπιστήμῃ μετὰ τῆς εὐσεβείας
 5 οὕτω προσέκοπτες, ὀμιλητέον εἶναι λέγοντος ποιηταῖς καὶ λο-
 γοποιοῖς καὶ ῥήτορσι καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ὄθεν ἂν μέλλοι
 πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν ὠφέλειά τις ἔσεσθαι. ὥσπερ
 γὰρ οἱ δευσοποιοὶ προπαρακενάσαντες θεραπεύειαι τισὶν ὅτι l. 137 r.
 10 ποι' ἂν ἦ τὸ δεξιόμενον τὴν βαφὴν, οὕτω τὸ ἄνθος ἐπάγου-
 σιν, ἂν τε ἄλουργὸν ἂν τέ τι ἕτερον ἦ, τὸν αὐτὸν δὴ καὶ
 ἡμεῖς τρόπον, εἰ μέλλοι ἀνέκπλυτος ἡμῖν ἢ τοῦ καλοῦ παρα-
 μένειν δόξα, τοῖς ἔξω δὴ τούτοις προτελεσθέντες τηρικαῦτα
 τῶν ἱερῶν καὶ ἀπορρήτων ἐπακουσόμεθα παιδευμάτων, καὶ
 15 βαλοῦμεν τῷ φωτὶ τὰς ὄψεις. λέγεται δέ, φησί, καὶ Μω-
 σῆν ἐκεῖνον τὸν πάνυ, οὗ μέγιστόν ἐστιν ἐπὶ σοφίᾳ παρὰ
 πᾶσιν ἀνθρώποις ὄνομα, τοῖς Αἰγυπτίων μαθήμασιν ἐγγυμα-
 σάμενον τὴν διάνοιαν οὕτω προσελθεῖν τῇ θεωρίᾳ τοῦ ὄντος·
 20 Δανιὴλ ἐπὶ Βαβυλῶνός φασι τὴν Χαλδαίων σοφίαν καταμα-
 θόντα τότε τῶν Θείων ἄψασθαι παιδευμάτων. ἐπεὶ γοῦν ἂ 22
 πεντεκαίδεκέτη σε μαθεῖν ἐχρῆν οὐκ ἔμαθες, οὐδέ γε φρά-
 τος ἐπτέτης ἔφυσας κατὰ γε τὸν ἐξ Ἀττικῆς σοφὸν εἶπειν,

ex multis et ipse audias illud Platonis ludibrium, quam indoctus es,
 amice, neque intelligendo nos assequeris. profecto enim, quamquam
 ne ipsius quidem Basilii divini videris omnino neglexisse institutio-
 nem, ita offendebas in scientia et pietate, qui quidem familiariter
 utendum esse dicit poetis et historicis et rhetoribus et omnibus ho-
 minibus, ex quibus ad animi curam fructus aliquis redundaturus sit. ut
 enim infectores cum praeepararunt multum tractando id, quod succum
 recipiat, tum demum colorem obducunt, sive purpureum sive alium,
 eodem igitur modo nos quoque, si indelebilem nobis gloriam pulchri
 manere volumus, postquam illis, quae extra sunt, praeparati sumus,
 tum demum sacram et secretam audiemus doctrinam, et ut antea in
 aqua solem videre soliti sumus, ita in lumen ipsum convertemus
 oculos. [dicitur autem, inquit, Moses quoque ille celeberrimus, cuius
 maximum est propter sapientiam apud homines omnes nomen, cum
 in literis Aegyptiorum mentem suam exercuisset, tum demum acces-
 sisse ad veritatis scientiam: simili ratione etiam postea Daniele[m] sa-
 pientem dicunt Babylone Chaldaeorum sapientiam edoctum rerum di-
 vinarum doctrinam tractasse.] quoniam quae quindecim annos natum

ἀλλὰ τὸ τῆς παροιμίας ἀπὸ κώπης ἐπὶ τὸ βῆμα καὶ τὸ στρατήγιον ἐξαίφνης ἔδραμες, λέγω δὴ τὸ θεολογεῖν ἀνίπτοις τε χερσὶ καὶ σαδρᾷ διανοίᾳ, φέρε κἂν ἐν γῆρα διδάχθητι παρ' ἡμῶν τὰς στοιχειώδεις ταύτας καὶ πρώτας φωνὰς τῶν γραμμάτων, ὡς ἂν εὐμαθέστερος ἴσως γενόμενος τῆς⁵ θείας τέως αἰσθοιο γραφῆς, καὶ μηκέτι δι' ὄχλου τῆ εὐσεβείᾳ γίγνοιο, δημαγωγῶν ἃ τοῖς κάτω μᾶλλον ἢ τοῖς ἄνω πρέπει νεκροῖς. τὰ γὰρ ἐναντία τοῖς ἐναντίοις ὀρίζεσθαι τε καὶ διορθοῦσθαι νόμιμον, ἐπεὶ καὶ Χαρμίδης ὁ Λαρισσαῖος ἀκούσας διηγουμένου τινὸς ἐν ὕδατι ζέοντι ζώσας ἰδεῖν ἐγ-¹⁰ χέλυνας, οὐκοῦν ἐν ψυχρῷ ταύτας ἐψήσωμεν ἔφησεν. ἧς οὖν καὶ αὐτὸς ἀσύνητος ἔμεινας πεντεκαίδεκῆς παιδείας, ταύτης ὑπὲρ τὰ ἐξήκοντα γεγονῶς ἀκροατὴν σεαυτὸν ἀποδεικνύναι μὴ ἀπαξίου τήμερον, τῶν ἀπλῶν δηλαδὴ καὶ ἀρχοειδῶν φωνῶν καὶ στοιχείων. ταῦτα δ' ἂν πάντως εἴη τὰ ἑὶ ὀνόματα¹⁵ καὶ ῥήματα. πρῶτον γὰρ δεῖ θεοῦσθαι, φασί, τί ὄνομα καὶ τί ῥῆμα, οἷονεῖ τινα στερρόν θεμέλιον, ἔπειτα τί ἐστιν ἀπόφασις καὶ κατάφασις καὶ ἀπόφανσις καὶ λόγος, καὶ ὅσα ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης ταύτης ἐπιπλοκῆς καὶ συνθέσεως τῶν τε ὀνομάτων καὶ τῶν ῥημάτων ἀποτελοῦνται. σκιαὶ γὰρ οἷονεῖ τινές²⁰ εἶσι τῶν πραγμάτων αἱ φωναί, πρὸς τὰς κινήσεις τῶν ὑφέστων σχηματιζόμεναι καὶ ὀνόμασι καὶ ῥήμασι κεραννύμε-

te discere oportebat, non didicisti, atque septem annos natus ne gentiles quidem contendebas secundum sapientem illum Atheniensem profiteri, sed ex remo, ut aiunt, in suggestum et praetorium repente te coniecisti, hoc scilicet dico, quod tu ad res divinas accessisti illotis manibus et mente obtusa, age etiam senex edoccaris a nobis hos elementarios et primos sonos literarum, ut doctior factus, divinam aliquatenus intelligas scripturam neque oneri sis pietati; cum plebem ad ea perducas, quae magis decent mortuos, qui infra quam eos qui supra terram versantur, adversa enim adversis dividere et corrigere iustum est, quamobrem etiam Charmides Larissensis, cum audiret quendam narrantem se in aqua aestuante vivas vidisse anguillas, has igitur, inquit, in frigida coquemus. ut igitur et ipse ignarus mansisti quindecim annos doctrinae, ita eius aetatem annorum sexaginta egressus te studiosum simulare nolis hodie, simplicium scilicet et primorum sonorum elementorumque, haec sunt omnino nomina et verba: primum enim dicunt solidum quoddam fundamentum iacere oportere, quid sit nomen, quid verbum. deinde, quid sit affirmatio et negatio et sententia et conclusio et quaecunque ex hac hominum coniunctione et compositione nominum et verborum efficiuntur. umbrae enim quodammodo rerum sunt soni secundum motus substratorum formati et

ναι· οὐδὲ γὰρ φύσει τοῖς πράγμασι τὰ ὀνόματα, καὶ μὴν οὐδὲ φύσις, ἀλλὰ κατὰ συνθήκην καὶ συμφωνίαν ἀνδρῶν σι-
νειῶν ἐπιγίνονται τοῖς πράγμασιν αἱ σημαντικαὶ τῶν πραγμά-
των προσηγορίαι κατὰ τὸν Νυσσαέα Γρηγόριον.

- 5 Δεῖ γὰρ ἔκ τε τῶν ἡμετέρων καὶ ἄμα τῶν θύραθεν σοφῶν, σύμφωνα φθεγγομένων ἐν ταῖς τῶν λόγων ἐπιστημο-
νικαῖς ἀκριβείαις, τῷ ἀμαθεῖ τὴν προπαιδείαν σοι τῆς τοι-
αύτης προσάγειν διδασκαλίας, ὡς ἂν οὕτω δυνηθῆιμεν ὀψὲ
γούν καθικέσθαι τῆς σαθρᾶς καὶ ἀμαθεστάτης σου διανοίας.
- 10 τελεχος γὰρ ὁ μέγας εἶναι φησι Βασιλείου τοῖς δόγμασι τῆς
τῶν θύραθεν ἐπιστήμης τὴν δύναμιν, οὐκ ἔωσαν αὐτὰ τοῖς
βουλομένοις εὐάλωτά τε καὶ εὐδιάρπαστα γίνεσθαι. καὶ αὐ-
θις ὁ θεὸς Χρυσόστομος "ὅταν περὶ δόγματα" φησὶ "νοσῆ ἢ
ψυχὴ τὰ νόθα, πολλὴ τοῦ λόγου ἐνταῦθα ἢ χρεῖα, οὐ πρὸς
15 τὴν τῶν οικείων ἀσφάλειαν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἔξω-
θεν πολέμους." καὶ αὐθις ὁ θεὸς Μάξιμος "δέχρα λογικῆς
δυνάμεως ἐπιστημονικῆ" φησὶ "γνώσις οὐκ ἔστι, καὶ γνώσεως
χωρὶς οὐ συνίσταται πίστις." ὁρᾷς τὸ τῶν σῶν βλασφημιῶν
αἴτιον, ἄνθρωπε· οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἢ πάντως ἢ τούτων
20 ἄγνοια, λέγω δὴ τὴν τῶν θύραθεν καὶ τῶν ἡμετέρων ἄμα
σοφῶν καὶ θεολόγων ἀνδρῶν ἐπιστήμην. ἢ ἀγνοοῦντά σε
νῦν γούν· διδαχθῆναι χρῶν ἐνταυθοῖ παρ' ἡμῶν.

nominiibus et verbis mixti, neque enim gignet rebus nomina ullo modo
ne natura quidem, sed ex convenientia et consensione hominum pru-
dentum oriuntur rebus nomina res significantia secundum Gregoram
Nyssaicum.

Est enim opus e sapientum qui apud nos et apud externos
sunt praesentientibus in literarum subtilitate dictis tibi inerudito addu-
cere praeparationem eiusmodi institutionis, ut hoc modo possimus tan-
dem aliquando tangere mentem tuam obtusam et ineruditissimam.
murum enim dogmatum Basilius magnus esse dicit externorum doctri-
nae vim, quae non sinat ea a quolibet exagitari et diripi, et rursus
Chrysostomus divinus. cum ex dogmatis, inquit, aegrotat animus
spuriis, tum magnus literarum est usus, non solum contra infirmita-
tam domesticam sed etiam contra tumultus externos: et rursus maxi-
mus divinus, sine literarum vi, inquit, non oritur vera cognitio, et
sine cognitione non consistit fides. vides iam maledictionum tuarum
causam, amice, alia enim est nulla quam omnino ignorantia illorum,
dico nimirum virorum qui apud externos et apud nos sunt sapientum
et in res divinas inquirentium doctrinam, quam cum ignores nunc
saltem edocearis necesse est hic a nobis.

24 Τούτων δ' οὕτω λεγομένων τινὲς τῶν τῆς γερουσίας
 μάλιστα φίλων τῷ Παλαμᾷ καὶ ὁμοδόξων ὁμοῦ καὶ συναγω-
 νιστῶν ὑπεψιδύρισαν πρὸς οὓς τῷ Γρηγορᾷ μὴ σκώπτειν
 μηδ' ἐς τοσοῦτον εἰρωνεύεσθαι πρὸς ἄνδρα ἐπίσκοπον καὶ
 πολὺν τὴν τρίχα. κατὰ μικρὸν οἶν ὁ Γρηγορᾶς ἐπισχῶν **5**
 καὶ ἀκούσας ἀνελάμβανεν αὐτοῖς τὸν λόγον. καὶ δὴ "ἔστι
 μὲν οὖν" φησὶν "τὰ ἐν τῇ φωνῇ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων
 σύμβολα, καὶ τὰ γραφόμενα τῶν ἐν τῇ φωνῇ, ἧτις δὴ κατὰ
 φύσιν ἀναρθρος οὖσα ἔναρθρος γίνεται θέσει, δι' ὀνομάτων
 τε καὶ ῥημάτων ὀψιγόνους παρερρημένων ἀνθρώποις. τὰ γὰρ **10**
 πρῶτα κατὰ φύσιν, ἅτε ὄντα ἀπλά, καὶ πρότερα δῆπου τῶν
 κατ' ἐπιτήδευσιν καὶ συνθέτων ὁ τῆς ἀληθείας δεδικαιώκεν
 εἶναι λόγος. πρότερα ἄρα τῶν ἐν τῇ φωνῇ σημαντικῶν ὀνο-
 μάτων ὁμοῦ καὶ ῥημάτων τὰ ἐν τῇ ψυχῇ παθήματα εἴουσι
 νοήματα. ἔμφυτα γὰρ νοήματα καὶ αὐτοχθόνου πηγῆς ἀπορ- **15**
 ρέοντα, ἐκεῖνα δ' ὑστερογενῆ καὶ ἐπίκτητα. ὧν οὐκ ἂν ἀν-
 θρώποις ἐδέησεν, εἰ δύναμις ἐνῆν προφαίνειν ἀλλήλοις τὰ
 τῆς διανοίας κινήματα. "δέον γὰρ" ὁ μέγας φησὶν Διονύσιος
 "εἰδέναι κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ὅτι στοιχειοῖς καὶ συλλαβαῖς
 καὶ λέξεσι καὶ γραφαῖς καὶ λόγοις χρωμέθα διὰ τὰς αἰσθη- **20**
 σεις, ὡς ὅταν ἡμῶν ἡ ψυχὴ ταῖς νοεραῖς ἐνεργεῖαις ἐπὶ τὰ
l. 138r. νοητὰ κινῆται, περιτταὶ μετὰ τῶν αἰσθητῶν αἱ αἰσθήσεις."
25 διὰ γὰρ τὸ τῇ σαρκίῃ περιβολῇ τὴν φύσιν ἡμῶν περιείργε-

Hic dictis quidam ex iis, qui in concilio erant, amicissimi Pa-
 lamae et consentientes cum eo et socii, insurrarunt ad aurem Grego-
 rae, ne illuderet neve adeo irrideret episcopum capillis canescenti-
 bus. aliquantulum igitur Gregoras desinens et dicto audiens oratio-
 nem denuo suscepit. sunt quidem, inquit, linguae mutationes animi
 mutationum signa: et literae mutationum linguae, quae quidem cum a
 natura sit inarticulata, articulata est compositione, auxilio nominum
 et verborum ab hominibus posteris inventorum. prima enim quoniam
 natura simplicia sunt, etiam priora tractatis et compositis veritatis
 censuit esse ratio. priores igitur linguae significantibus nominibus
 verbisque sunt animi mutationes sive cogitata, insita enim sunt cogi-
 tata et ex innato fonte manant: illa autem postera et adscita! quibus
 non opus esset hominibus, si facultas suppeteret demonstrandi sibi in-
 vicem animi motiones. necesse est enim, ait Dionysius magnus, scire
 secundum id quod verum est, nos literis et syllabis et verbis et scrip-
 turis uti propter animadversiones, cum ubi animus noster intelligendi
 viribus ad ea quae intelligi possunt movetur, cum animadversis relin-
 quantur animadversiones. cum enim carne circumdata natura nostra

σθαι, φανερωθῆναι μὴ δυναμένων, ἀναγκαίως" ἔφη Γρηγόριος "καθάπερ σημείοις τοῖς πράγμασι τὰς ποιάς τῶν ὀνομάτων θέσεις ἐπιβάλλοντες, δι' ἐκείνων τὰς τοῦ νοῦ κινήσεις ἀλλήλοις δημοσιεύομεν. καὶ τούτου χάριν τῷ μὲν τινι τῶν ὄντων ὄνομα οὐρανὸν ἐθέμεθα, ἐτέρῳ δὲ γῆν καὶ ἄλλῳ ἄλλο τι. καὶ τὸ πρὸς τι πῶς ἔχειν ἢ τὸ ἐνεργεῖν ἢ τὸ πάσχειν, ταῦτα πάντα ἰδιαζούσαις ἐπισημαίνόμεθα ταῖς φωναῖς, ὡς ἂν μὴ ἀκοινωνήτός τε καὶ ἄγνωστος ἢ τοῦ νοῦ κινήσεις ἐν ἡμῶν μένοι. εἰς γὰρ γένεσιν ὁ θεὸς παράγων τὸν ἄνθρωπον 10 νοῦν παρέσχε καὶ αἰσθῆσιν. ὧν ὁ μὲν νοῦς ταυτότητα σώζων πρὸς τὰ ἐν κόσμῳ πράγματα φωνῆς οὐ δεῖται, ἀλλ' ἄμωσον τὴν τούτων κέκτηται γινῶσιν. ὡς γὰρ ἔχουσι φύσεως ταῦτα, νοεῖ τὸν ἐφικτόν γε τρόπον αὐτόθεν· ἢ δὲ χρεῖα κοινωνεῖν τῶν πραγμάτων ἀλλήλοις τοὺς ἀνθρώπους βιαζο- 15 μένη, καὶ τὰ τῆς ὀρεκτικῆς ψυχῆς ἐξαγγέλλειν ἀπόρρητα, μεσίτη νοήσεως καὶ πραγμάτων διέγγωκε χρήσασθαι τῇ αἰσθήσει· αὕτη γὰρ τοῖς ὀκείτοις ὀργάνοις τοὺς τῶν ἔξω πραγμάτων τύπους ἀναλαμβάνουσα καὶ ὅλον βιβλίῳ τῷ φανταστικῷ τῆς ψυχῆς καταγράφουσα, εἰκόνας φησὶν ἀντὶ πρωτο- 20 τύπων, αὐτόθεν ταύτας ἐγκαθιδρύει, σύμφωνα τοῖς νοήμασι τὰ πράγματα σπεύδουσα δρᾶν. διὸ καὶ φωνῆς ἐδεήθη δυνα- 25 μένης ἕξομοιωσθαι μὲν τοῖς νοήμασιν ἐφαρμοζέσθαι δὲ τοῖς πράγμασι. τοῦτο δ' οὐκ ἄλλως ῥῥῆδιον ζῶν γίνεται λογικῷ, πλὴν δι' ἐνάριθρον φωνῆς, ὑπὸ συνδήκῃς ἀνδρῶν εὐφυῶν

circumcladatur, ita ut non possimus nos declarare, necessario, ait Gregorius, tanquam sigais rebus qualescunque nominum compositiones imponimus hisque animi motiones nobiscum invicem communicamus, quomobrem alii rei nomen imponimus coelli, alii nomen terrae, aliis elia, et ad aliquid referri sive agere sive pati, haec omnia propriis significamus vocibus, ne incommunis et incomperta animi motio inter nos sit. cum enim creatam hominem adduceret, rationem ei tribuit et animadversionem, quarum ratio eandem conditionem retinens cum rebus, quae in mundo sunt, lingua non eget, sed ipsam harum cognitionem sibi comparat, ut enim quaeque est harum natura, cognoscit quod intelligi potest natura sua ex re ipsa, usus autem, qui homines cogebat ut res socum invicem communicarent et animi cupientis arcana enunciant uti statuit animadversione, quae cognitionem rebus componeret. haec enim aptis instrumentis rerum exterarum formas recipiens et tanquam in libro ficto animi inscribens simulacra, ait, pro exemplaribus ibi haec deponit, operam dans, ut congruas cum cogitatis res reddat, quomobrem etiam voce indignit, quae formari possent

εἰδοποιηθείσης πρὸς ἄλλην καὶ ἄλλην θρησκείαν τε καὶ διά-
 λεκτον, ὡς συμβαίνειν ἐντεῦθεν μὴ παρὰ πᾶσιν ὡσαύτως
 ἔχειν αὐτήν, ἀλλ' ἄλλην εἶναι παρ' ἄλλοις αἰεὶ, καὶ οὕτω με-
 στίτην, ὡς ἔφην, ἀμφοῖν γινομένην τὴν τῆς ἐνάριθρου χειρίαν
 φωνῆς, τὴν τοῦ ἀκούοντος τῆ τοῦ λέγοντος συνάπτειν εὐστό- 5
 χως διανοίᾳ κατὰ τὸ ἀνάλογον ἐκάστην ἐκάστη· μορφουμένη
 γὰρ αὕτη καὶ διαπλαττωμένη ῥήμασι τε καὶ ὀνόμασι λόγος
 γίνεται σχήμασι ποικίλοις καὶ ἀρχαῖς καὶ πέρασιν ὀρίζων τὸ
 τῆς ὕλης ἀόριστόν τε καὶ ἄφρονον, καὶ οὕτω τοῖς ἔξω τῆν
 ἔνδον ἐκάστου βούλησιν ἀπαγγέλλων. πλὴν οὐχ ὡς ἔτυχεν 10
 ἀτάκτως φέρεσθαι καὶ κατὰ τὴν ἐκάστων διάφορον θάλησιν
 I. 138 v. ἡ σοφία κατόπιν ἐλληλυθυῖα παρὰ θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις ἀφῆ-
 κεν, ἀλλὰ νόμοις καὶ κανόσιν ὑπέβηξε ταύτην κατὰ τὰς παρ'
 ἐκάστοις συνθήκας. ὧν ἐνίαις ἐνίετε καὶ ἐνιαχοῦ μὴ μόνον
 κατὰ θρησκείαν τὰς σημασίας ἐπεται διαιρεῖν, ἀλλὰ καὶ καθ' 15
 ὁμωνυμίας καὶ πολυωνυμίας. δυοῖν γὰρ θάτερον, ἢ διαφό-
 ροις ὀνόμασι τὰ αὐτὰ τοῖς τῆ αὐτῇ διαλέκτῳ χρωμένους γνω-
 ρίζονται πράγματα, ἢ μιᾷ προσηγορίᾳ. τὰ διάφορα τῶν πραγ-
 μάτων, ἢ τούτων μὲν οὐδετέροις ἑτερά γε μὴν ἑτέροις. τού-
 των δ' οὕτως ἐχόντων καὶ οὕτωσι προδιαληφθέντων ἀνακτέον 20
 ἂν εἶη τὴν γλωτταν ἡμῖν εἰς τὸ πρότερον ἔχρος τοῦ λόγου.
 τὸ δὲ ἐστὶ δεῖξαι τὴν τῶν πολλῶν ἐκείνων ὀνομάτων ὁμό-
 νοιάν τε καὶ συμφωνίαν καὶ πρὸς τὸ κυρίως ἐν ἀναφοράν,

ad similitudinem cogitatorum, accommodari autem rebus, quod alio
 nullo modo facilius est animali ratione praedito quam voce articulata,
 quae formata est consensione hominum ingeniosorum ad aliam aliamque
 superstitionem et dialectum, ut inde intelligatur, non apud omnes ean-
 dem esse eam, sed aliam apud alios semper, itaque cum componat, ut
 ait, ambo, usum articulae vocis notionem enunciat accurate aptare
 secundum similitudinem notioni loquentis omnem omni, haec enim
 formata et expressa verbis et nominibus oratio fit, quae formis va-
 riis et initiis et finibus definit materiam indefinitam et dissolutam et
 ita externis internam cuiusque voluntatem enunciat, tamen eam casu
 et sine ordine ferri et secundum cuiusque diversam voluntatem sa-
 pientia postea a deo aggressa hominibus non concessit, sed legibus
 et regulis subiunxit eam secundum eas quae apud quosque erant con-
 sensiones, quarum nonnullis interdum non solum secundum supersti-
 tionem significationes sequitur ut tribuamus, sed etiam secundum no-
 mina eadem et multa. alterutrum enim, aut diversis nominibus eae-
 dem res ab iis qui eadem dialecto utuntur declarantur, aut una signi-
 ficatione diversae res aut horum neutris [alia nimirum aliis]. quae

δηλαδή τὴν θεϊάν ἐκείνην καὶ μακαρίαν οὐσίαν, καὶ μὴ κατ' Ἐυνόμιον ἐκείνον τὸν δυσσεβῆ, τὸ τῆς ἀγεννησίας ὄνομα θεότης ὑπαρξιν λέγοντα, καὶ σέ, θεότηας ταυθ' ὑψιμένας ἡγεσθαι πάντα, διαφόρους τῆς οὐσίας καὶ ἀκτιστους, ἀνθρώπων ὄντα εὐρήματα καὶ ποιήματα. αὐτίκα γὰρ πρὸς ἐκεῖνον ὁ μέγας φάσκει Βασίλειος "τὸ ἀγέννητος εἰ ὄνομα, οὐκ οὐσία· τῶν γὰρ οὐσιῶν σημαντικὰ τὰ ὀνόματα, οὐκ αὐτὰ οὐσίαι. εἰ δ' αὐτὸ οὐσία τὸ ἀγέννητος, λεγέτωσαν τὸ ὄνομα αὐτῆς· οὐ γὰρ ἐκ τῶν οὐσιῶν ἀλλ' ἐκ τῶν ὀνομάτων καὶ
 10 ἐκ τῶν ἐνεργειῶν γνωρίζομεν καὶ μάλιστα τὰ ἀσώματα." ὁρᾷς ἐκ τοῦ παρήκοντος πῶς ἐκ τῶν σωματικῶς θεωρουμένων ἐνεργειῶν φησίν, εἴτουν ἔργων καὶ ποιημάτων, γνωρίζειν ἡμᾶς τὰ ἀσώματα καὶ μὴ φαινόμενα; ἄκουε δ' ἐπὶ τούτοις τί καὶ ὁ Νυσοσιεύων περὶ ὀνομάτων φάσκει Γρηγόριος. "ἡ
 15 θεία φύσις ὅτι ποτὲ κατ' οὐσίαν ἐστὶ, μία ἐστὶν ἀπλῆ καὶ μονοειδής καὶ ἀσύνθετος καὶ ὑπὲρ τὴν αἰσθητικὴν ἡμῶν κατάληψιν. καὶ ἐπειδὴ μόνα τὰ γινωσκόμενα διὰ τῆς ὀνομαστικῆς σημειούμεθα κλήσεως, τὰ δ' ὑπὲρ τὴν γνῶσιν ὄντα σημειωτικᾶς τισὶ προσηγορίαις διαλαβεῖν οὐχ οἶόν τε, πολλοὺς
 20 καὶ διαφοροὺς ὀνόμασιν, ὅπως ἂν ἢ δυνατόν, ἀνακαλύψαι βιαζόμεθα τὴν ἐγγινομένην ἡμῖν περὶ τοῦ θείου ὑπόνοιαν."

cum ita sint itaque praeiudicata, repetenda fortasse est lingua nobis e priore vestigio orationis, h. e. demonstranda est multorum illorum nominum concordia et contentus et quae sit eorum ad unum quod proprie sic dicitur relatio, ad divinam nimirum illam et beatam essentiam, neque sequendum Eunomium illum impium qui non geniti nomen divinitatis substantiam dicit, neque secundum te putandum est, divinitates summissas omnino diversas ab essentia et increatas esse inventas fictasque ab hominibus. statim enim contra illum Basilius magnus ait: "non genitum" si nomen est, non est essentia, essentiarum enim significantia sunt nomina, non ipsa essentiae, sin autem ipsum "non genitum" est essentia, dicunt nomen eius: non enim ex essentia sed e nominibus et efficientiis intelligimus et maxime incorporea. vides ex iis, quae accedunt, dicere illum ex efficientiis corporis instar inspectis sive factis et operibus nos declarare incorporea et quae non cernuntur. accipe praeterea quae etiam Gregorius Nyssaenus de nominibus dicat: natura divina, quidquid est ratione essentiae habita, una est simplex et uniformis et incompressa et extra nostram animadversionem. et quoniam sola quae intelliguntur nominum vocibus significamus: quae autem supra intelligentiam sunt, non possumus significantibus appellationibus complecti, multis et diversis nominibus quatenus licet revelare cogimur insitam nobis de numine di-

διὸ κύριον αὐτόν, θεόν, δίκαιον, ἰσχυρόν, μακρόθυμον, ἀληθινόν, ἐλεήμονα, καὶ τὰ παρακλήσια, πολυωνύμως ἢ τὸ γε ἀκριβέστερον εἰπεῖν ἑτερωνύμως, κατονομάζομεν. τὰ δὲ τοιαῦτα ὀνόματα θέσει πάντως εἰσὶ καὶ οὐ φύσει, ὡς ἡμεῖς
29 προδεδείχαμεν. καὶ ὁ μέγας ἀλλαχῆ φησὶν Ἀθανάσιος ὅτι
 l. 139r. καὶ τὸ θεὸν εἶναι δευτερόν ἐστι τῆς φύσεως. καὶ ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος ὅτι οὐ φύσις θεῶν ἢ ἀπλότης· τὸ μὲν γὰρ τὴν θεατικὴν αὐτοῦ παρίστησι δύναμιν, τὸ δὲ τὸ μὴ εἶναι σύνθετον. καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν οὐδὲν τῶν ὀνομάτων ἐστὶν ὃ μὴ δευτερόν ἐστι τῆς θείας φύσεως. περιγεγραμμένος γάρ
 τις ὅρος οὐσίας καὶ φύσεως γίνεται τοῦνομα, ἢ δ' ἀπερίγραπτος ἐκείνη φύσις περιγραφαῖς ὀνομάτων δουλεύειν οὐ δύ-
30 ναται. καὶ ἐν ἑτέρῳ δ' ὁ θεὸς Νυσσαίων Γρηγόριος περὶ τῶν αὐτῶν ὀνομάτων οὕτω φησὶν. “εἰ προϋφέστηκε τῶν ἐνεργειῶν ἢ οὐσία, νοῦμεν δὲ τὰς ἐνεργείας δι' ὧν αἰσθα-
 15 νόμεθα, ῥήμασι δὲ ὅπως ἂν ἢ δυνατόν ἐξαγγέλλομεν, τίς ἔτι καταλείπεται φόβος νεώτερον τῶν πραγμάτων τὰ ὀνόματα λέγειν; εἰ γὰρ μὴ πρότερον ἐρμηνευόμεν τι τῶν περὶ θεοῦ λεγομένων πρὶν ἂν νοήσωμεν, νοῶμεν δὲ δι' ὧν ἐκ τῶν ἐνεργειῶν διδασκόμεθα, προϋφέστηκε δὲ τῆς ἐνεργείας ἢ δύνα-
 20 μιν, ἢ δὲ δύναμις ἐξήρηται τοῦ θεοῦ θελήματος, τὸ δὲ βούλημα ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τῆς θείας ἀπόκειται φύσεως, ἀρ' οὐ

vino cogitationem. quamobrem dominum eum, deum, iustum, potentem, clementem, verum, misericordem, taliaque multis, sive, id quod accuratius dicitur, aliis nominibus vocamus. talia autem nomina omnino compositione neque vero natura sunt facta: quod supra a nobis demonstratum est. et alibi Athanasius magnus ait, τὸ θεὸν εἶναι δευτερόν ἐστι τῆς φύσεως. et magnus in rebus divinis quaerendis Gregorius: simplicitas deo non est natura; alterum enim in eo statuit vim videndi, altera non esse (unum) compositum. atque uno verbo nullum nomen est quod non secundum sit a natura divina. circumscriptus enim quodammodo finis essentiae et naturae est nomen: illa autem non circumscripta natura circumscriptionibus nominum inservire non potest. et alio loco divinus Gregorius Nyssaeus de iisdem nominibus haec dicit. si prior efficientis erat essentia, efficientias autem eas intelligimus, quos animadvertimus, has autem, quatenus licet, verbis enunciamus, qui iam relinquatur timor, cur non posteriora rebus nomina dicamus? etenim si non antea explicamus quidquam eorum, quae de deo dicuntur, quam intelligamus, ex iis autem intelligimus, quae ex efficientis cognoscimus, efficientia autem prior est vis, vis autem pendet ex voluntate divina, voluntas autem in facultate divinae posita est naturae, nonne aperte cognoscimus, accedere

σαφῶς διδασκόμεθα ὅτι ἐπιγίνονται τοῖς πρῶγμασιν αἱ σηματοικαὶ τῶν ὀνομάτων προσηγοῦμαι, καὶ ὡσπερ σκιαὶ τῶν πραγμάτων εἰσὶν αἱ φωναί, πρὸς τὰς κινήσεις τῶν ὑφιστάτων σχηματιζόμεναι; καὶ ὅτι ταῦτα οὕτως ἔχει, πείθει σαφῶς 5 ἡ θεία γραφή διὰ τοῦ μεγάλου Δαβὶδ τοῦ καθάπερ διὰ τῶν ἰδίων προσφωῶν ὀνομάτων τῶν ἐκ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ νοηθέντων τὴν θείαν φύσιν ἀνακαλοῦντος· “οἰκτιρῶν” γὰρ φησι “καὶ ἐλεήμων ὁ κύριος, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος”. ταῦτα τοίνυν τί λέγουσιν, ἐνεργείας ἔχειν τὴν σημασίαν ἢ 10 φύσεως; οὐκ ἂν τις ἄλλο παρὰ τὴν ἐνέργειαν εἴποι. πότε τοίνυν ἐνεργήσας τοὺς οἰκτιροῦς ἢ θεὸς καὶ τὸν ἄλλον, ἔσχεν ἐκ τῆς ἐνεργείας τὸ ὄνομα; ἄρα πρὸ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς; καὶ τίς ἦν ὁ τοῦ ἄλλου δεόμενος; ἀλλὰ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν πάντως. ἢ δ' ἁμαρτία μετὰ τὸν ἄνθρωπον· οὐκοῦν μετὰ 15 τὸν ἄνθρωπον καὶ ἡ τοῦ ἄλλου ἐνέργεια καὶ τὸ τοῦ ἄλλου ὄνομα; ὁρᾷς; διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁμᾶνυμα γίνεται καὶ μεθ' αὐτῶν ἀρμόζεται κατὰ τοὺς τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως κανόνας καὶ νόμους. καὶ οὐκ ἐφ' ἐνὸς ἀλλ' ἐπὶ πλείστον τε καὶ διαφόρων ὑποκειμένων ἕκαστον ἐν ᾧ λέγεται ὄνομα, τὸ πλείστον 20 εἶπεῖν. οἷον ἐπὶ ὑποδείγματος, περὶ βουλήσεως εὐροὶ τις ἂν τὸν ὄνομα ποτὲ μὲν ἐπὶ τῆς ἀκτίστου φύσεως τοῦ υἱοῦ λαμβανόμενον, ποτὲ δ' ἐπὶ τῶν κτισμάτων παρὰ τῶν ἁγίων, ὡς ὁ μέγας Ἀθανάσιος κατὰ Ἀρειανῶν γραφῶν φησὶν ὡς οἱ ἀσε-

rebus significantes nominum appellationes? et tanquam umbrae rerum sunt voces ad motiones suppositorum formatae. et haec ita se habere nobis persuadet aperte divina scriptura per magnum Davidem, qui quibusdam propriis et insitis nominibus ex efficiencia eius intellectis divinam naturam vocat. misericors enim, ait, et miserens est dominus: clemens et miserationis plenus. haec igitur, quid dicunt, efficienciae obtinere significationem aut naturae? nemo, puto, aliud quidquam quam efficienciam dicet. quando igitur efficiens misericordiam et miserationem accepit ab efficiencia nomen? num ante hominum vitam? sed quis tum miseratione indigebat? immo omnino post peccatum commissum. peccatum autem est post hominem creatum: igitur post hominem creatum etiam miserandi efficiencia orta est et miserationis nomen. videntur? propterea enim et eadem nomina fiunt et accommodantur secundum hominum voluntatis regulas et leges: neque in uno sed in plurimis et diversis, quae supposita sunt, quodque nomen, quamquam unum est, tamen dicitur plurimum significare, ut exempli gratia, de voluntate reperias nomen interdum in natura increata filii usurpatum, interdum autem in creatis a sanctis,

βεις οὐ θέλουσι λόγον καὶ βουλὴν ζῶσαν εἶναι τὸν υἱόν, περὶ δὲ τὸν θεὸν βούλησιν καὶ φρόνησιν καὶ σοφίαν ὡς ἔξιν συμβαίνουσαν καὶ ἀποσυμβαίνουσαν. καὶ ὁμοίως Ἰωάννης δὲ ἐκ Δαμασκού βούλησιν καὶ σοφίαν καὶ δύναμιν τὸν υἱὸν εἶναι λέγει τοῦ πατρὸς· οὐ χρὴ γὰρ λέγειν ἐπὶ θεοῦ ποιότητα, 5 ἵνα μὴ σίνθητον αὐτὸν ποιήσωμεν ἐξ οὐσίας καὶ ποιότητος. καὶ πρὸς γὰρ ὁ Νυσσαίων Γρηγόριος ὄντως σοφίαν καὶ βουλὴν οὐδὲν ἕτερον εἶναι λέγει πλὴν τῆς τοῦ παντὸς προεπινοουμένης σοφίας, ἐν ἧ τὰ πάντα ἐγένετο καὶ διεκοσμήθη· Χριστός γὰρ θεοῦ δυνάμις καὶ θεοῦ σοφία. καὶ τοῦτο μὲν περὶ 10 τοῦ ταυτὸν εἶναι κατὰ τὸ σημαινόμενον οὐσίαν δυνάμιν καὶ βούλησιν καὶ σοφίαν. ἐν ἄλλοις δ' εὐρίσκεται λέγων ὁ θεὸς Μάξιμος ὡς ἡ θέλησις καὶ ἡ βούλησις οὐκ ἐστὶ ταυτὸν τῆ οὐσία τοῦ θεοῦ. "ἡ μὲν γὰρ θέλησις καὶ ἄρχεται καὶ πανέται, ἡ δὲ οὐσία οὔτε ἄρχεται οὔτε παίεται. τὸ δ' 15 ἀρχόμενον καὶ πανόμενον τῷ μῆτε ἀρχομένῳ μῆτε πανομένῳ τὸ αὐτὸ εἶναι οὐ δύναται. εἰ γὰρ ταυτὸν ἦν τῆ οὐσία τοῦ θεοῦ ἡ βούλησις, ἐχρὴν μιᾶς οὔσης τῆς οὐσίας μίαν εἶναι καὶ τὴν θέλησιν. ἀλλ' ἡ γραφὴ πάντα φησὶν, ὕσα ἠθέλησεν, ἐποίησε. πολλὰ οὖν ἠθέλησε καὶ οὐκ ἓν". καὶ 20 ὁμοίως δὲ θεὸς Κύριλλος "ἡ ἑνός" φησι "τῶν ὀνομασμένων, πατρὸς λέγω καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, δημιουργικὴ θέλησις, ἐφ' ὅτῳ περ ἂν λέγοιτο γενέσθαι τυχόν, ἐνέργημα μὲν

ut Athanasius magnus contra Arianos scribens dicit: impii non statuunt filium esse rationem et voluntatem vivam, sed in deo voluntatem et cogitationem et sapientiam tanquam habitum convenientem et discedentem. et simili ratione Ioannes Damascenus voluntatem et sapientiam et vim filium esse dicit patri. non enim possumus praedicare de deo qualitatem, ne compositum eum fingamus ex essentia et qualitate. et praeterea Gregorius Nyssaecus dicit: re vera sapientiam et voluntatem nihil esse quam sapientiam, univrsam praemeditatam, in qua universa facta sint et adornata. Christus enim dei est vis et dei sapientia. atque hoc quidem sufficiat de eo, quod idem est ex significatione essentiae, vis et voluntas et sapientia. ex aliis reperimus dicentem Maximum divinum: consilium et voluntas non sunt idem atque essentia dei; voluntas enim et incipit et desinit, essentia autem neque incipit neque desinit, quod autem incipit et desinit, cum eo, quod neque incipit neque desinit, idem esse non potest. etenim si idem esset cum essentia dei voluntas, oporteret cum una sit essentia, unam esse etiam voluntatem. sed scriptura, omnia, inquit, quaecumque voluit, creavit. multa igitur voluit, neque vero unum. et simili ratione Cyrillus divinus, voluntas, inquit, unius nominatorum, patris dico et filii et

αὐτοῦ ἐστί· πλὴν διὰ πάσης ἔρχεται τῆς θεότητος, καὶ τῆς ὑπὲρ τὴν κτίσιν οὐσίας ἐστὶν ἀποτελεσμα". ὁρᾷς πῶς ἡ τῶν **33** ὀνομάτων καὶ ῥημάτων γνώσις ἐπιστημονικῆ, δι' ὧν λόγοι καὶ ἀποφαντικὰ δόγματα πάντα πρὸς γένεσιν ἔρχονται, μεγάλης **5** δεῖται τῆς περινοίας καὶ ἐξετάσεως; ὁμώνυμα γὰρ εἰσι τὰ πολλά. καὶ διὰ τοῦτο πάντες οἱ τῶν αἰρετικῶν θίασοι, τοῦτοις ἐγκαλυπτόμενοι, τοξεύουσι κατ' ἄλλοτ' ἄλλους καιροῦς ἀφανῶς τὴν εὐσέβειαν ὡς ἐκ λόχμης· ᾧ, δὲ, καὶ λέγων καὶ γράφων καὶ αὐτὸς κέχρησαι τολμήματι παντάπασι κατὰ τῶν **10** θείων δογμάτων μάλιστα πάντων ἐκείνων, καὶ οὔτε τὴν τὰ πάντα βόσκουσαν ἡλίον φλόγα μάρτυρα τῆς πονηρίας ἔχων αἰσχύνῃ, οὔτε μὴν τὸν τοῦ ἡλίου δημιουργὸν οὔτ' ἀνθρώπων οὐδένα.

Καὶ ἵνα σε καὶ τὴν τῆς ἐνεργείας διδάξω φωνὴν οὐ- **34**
15 σαν μᾶλλον τῶν ὁμωνύμων αὐτῆν, καὶ λαμβανομένην καὶ f. 140 r.
 ἐπ' ἄλλων μὲν ἀλλὰ κἀπὶ τῆς θείας ἐκείνης καὶ μακαρίας οὐσίας καὶ φύσεως, ὅταν ἀπροσδιορίστως λέγεται, τοῦ θείου πρῶτον ἄκουε Μαξίμου. "ἡ αὐτοῦπεραγαθότης νοῦς οὐσα καὶ ὅλη ἐνέργεια εἰς ἑαυτὴν ἐστραμμένη ἐνεργεῖα ἐστίν, οὐ **20** δυνάμει πρότερον οὐσα ἀφροσύνη, εἶτα νοῦς ἐνεργεῖα γενομένη· ὅθεν καὶ νοῦς ἐστὶ μόνος καθαρός, οὐκ ἐπίκτητον ἔχων τὸ φρονεῖν, ἀλλὰ παρ' ἑαυτοῦ πάντως νοεῖ. εἰ γὰρ ἡ μὲν οὐσία αὐτοῦ ἄλλη ἐστίν, ἡ δὲ νοεῖ ἕτερα αὐτοῦ ἐστίν,

spiritus sancti, creans apud quemcunque esse dicitur, factum eius est, sed per totam divinitatem est fusa et essentialis, quae est ante creationem, est perfectio. vides, nomen et verborum cognitionem philosophicam, a quibus notiones et dogmata constituta omnia oriuntur, magnam requirere prudentiam et quaestionem: eiusdem enim nominis sunt plerumque. et propterea omnes haereticorum coetus, his involuti, petunt diversis temporibus obscure pietatem tanquam ex insidiis, qua et ipse usus es audacia et dicendo et scribendo omnino maxime contra dogmata divina omnia illa, ac neque pascentem omnia solis ignem, quem testem habes pravitatis tuae, vereris, neque solis creatorem neque hominum quenquam.

Et ut te etiam efficientiae edoceam vocem esse magis eorundem nominum ipsam, et usurpari et in aliis quidem sed et in divina illa et beata essentia et natura, cum indiscrete dicatur, primum divinum audias Maximum: maxima bonitas, quae mens est, et omnis efficientia, in se conversa, efficientia est, cum non secundum potentiam antea sit amentia, postea mens secundum efficientiam fit, itaque etiam mens est sola pura, non adscita usa cogitatione, sed per se ipsam omnino intelligit. etenim si essentia eius diversa est, quae autem

ἀνόητος ἔσται ἢ οὐσία αὐτοῦ· εἴ τι δὲ ἔχει, παρ' ἑαυτοῦ
 ἔχει, οὐ παρ' ἄλλου. εἰ δὲ παρ' ἑαυτοῦ καὶ ἐξ ἑαυτοῦ νοεῖ,
 αὐτός ἐστιν ἡ νοεῖ. οὐκοῦν νοῦς ὧν ὄντως νοεῖ τὰ ὄντα ὡς
 ὧν. ὁρᾷς πῶς ἐνέργειαν καὶ νοῦν καὶ νοεῖν καὶ φρονεῖν, εἴ-
 25 οὗτος διδάσκαλος; ἄκουε δὲ λοιπὸν καὶ ἑτέραν τοῦ αὐτοῦ
 ῥῆσιν ὁμοίως ἔχουσαν. “οὐδὲν τῶν ὄντων τὸ σύνολον αὐτὸ
 καθ' αὐτὸ ἀπλῆ τις οὐσία ἢ νόησις ἐστίν, ἵνα καὶ μονὰς ἢ
 ἀδιαίρετος. τὸν δὲ θεὸν εἴτε οὐσίαν εἴπομεν, οὐκ ἔχει φυ-
 σικῶς συνεπινοουμένην τὴν τοῦ νοεῖσθαι δύναμιν, ἵνα μὴ ἢ 10
 σύνθετος· εἴτε νόησιν, οὐκ ἔχει φυσικῶς δεκτικὴν τῆς νοή-
 σεως ὑποκειμένην οὐσίαν. ἀλλ' αὐτὸ κατ' οὐσίαν νόησις ἐστίν
 ὁ θεός, καὶ ὄλος νόησις καὶ μόνον, καὶ αὐτὸ κατὰ τὴν νόησιν
 οὐσία, καὶ ὄλος οὐσία καὶ μόνον, καὶ ὑπὲρ οὐσίαν ὄλος, καὶ ὑπὲρ
 νόησιν ὄλος, διότι μονὰς ἀδιαίρετος καὶ ἀμερῆς καὶ ἀπλῆ.” καὶ 15
 ἀλλαχοῦ “μονὰς γὰρ” φησιν “ἢ θεότης, καὶ οὐ δυάς, καὶ τριάς,
 ἀλλ' οὐ πλήθος, ὡς ἀναρχος ἀσώματός τε καὶ ἀστασίαστός.
 καὶ πάλιν “ἐκέλετο γὰρ φύσει μονώτατον τέλειον, τὸ ἀσύνθε-
 τον καὶ ἀσκέδαστον καὶ φευγὸν ἐπ' ἴσης τὸ τε καθ' ὑπόστα-
 σιν μοναδικὸν καὶ τὸ καθ' ἕλην δυϊκὸν καὶ τὸ κατ' οὐσίαν 20
 30 πληθυντικόν.” ὁρᾷς πῶς τὸ πληθυντικὴν νοεῖσθαι τὴν τῆς
 τριάδος ἐνταῦθα φωνήν, παντάπασιν ὁ θεὸς οὗτος ἀπαγο-
 ρεύει διδάσκαλος; μονὰς γὰρ φησιν ἢ τριάς καὶ οὐ πλήθος,

intelligit; ab ea diversa sunt, amens sit necesse est essentia eius. si
 quid autem habet, a se ipsa habet, non ab alio. si a se ipsa, etiam
 per se ipsam intelligit. ipsa autem est ea, quae intelligit; igitur cum
 mens sit, re vera intelligit ea, quae ita sunt comparata, ut ea ipsa.
 vides efficientiam et mentem et rationem intelligendi et cogitandi sive
 intelligentiam et cogitationem idem esse cum essentia demonstrari a
 divino illo magistro? accipe autem porro etiam alterum eiusdem
 dictum eodem modo comparatum: nulla res omnino per se ipsa est
 simplex essentia aut intelligentia, ut etiam monas sit individua. deum
 autem sive essentiam dicimus, non habet simul intelligendi vim, nisi
 forte compositus est, sive intelligentiam, non habet a natura reci-
 pientem intelligentiae suppositam essentiam. sed propter essentiam
 deus est intelligentia, et totus est intelligentia et solum, et propter
 intelligentiam essentia, et totus est essentia et solum, et propter es-
 sentiam totus et propter intelligentiam totus, quapropter monas est
 individua et indivisa et simplex. et sibi, monas enim, inquit, divini-
 tas est, neque vero dyas et trias, sed non multitudine, initium est exers
 et incorporea et constans: et rursus. illud enim natura est maxime

καὶ πρὸς γε μονώτατον καὶ ἐνιαῖον καὶ οὐ πληθυντικόν, καὶ ἐπὶ
 τούτοις ἀπλοῦν καὶ οὐ μεριστόν. τὸ μὲν γὰρ τέλειον, τὸ δ'
 ἀτελές. ὃ γὰρ αἴτιον πάντων, ἐν πάντως· καὶ ὃ τῶν πολλῶν
 καὶ συνθέτων αἴτιον, ἀπλοῦν πάντως καὶ ἀσύνθετον. εἰ γὰρ
 5 μὴ ἔν ἐστι, οὐδὲν ἐστίν, ὁποτέρωθεν ὀρῶσιν τις ἄν. καὶ εἰ μὴ
 ἀπλοῦν, οὐδ' ἐπέκεινα τῶν πολλῶν καὶ συνθέτων. εἰ δ' ἴ. 140 v.
 ἀπλοῦν, πάντως καὶ ἀδιαιρέτου ἅμα καὶ ἀμερές· τῶν γὰρ
 συνθέτων ἐστὶν ἡ διαίσεις καὶ διακρίσεις εἰς τὰ ἐξ ὧν συνή-
 ρηται τε καὶ συντίθεται τὸ σύνθετον ἐκεῖνο καὶ ἠνωμένον,
 10 ὅσα γὰρ τὰ διακρινόμενα, τσαῦτα τὸ ἠνωμένον ἀφ' οὗ ταυτί 37
 διακρίνεται· καὶ ὅσα τὰ πολλὰ, τσαῦτα τὸ ἐν ἀφ' οὗ διίσταται.
 τοῦ δ' ἀδιαιρέτου καὶ ἀμεροῦς οὐκ ἔστι λαβεῖν μόριον οὐ-
 δέν, οὔτε πρότερον ἄλλων οὐδ' ὕστερον ἄλλων. οὔτε μὴν ἀρχὴν
 οὔτε πέρας· ἄλλο γὰρ τὸ πέρας καὶ ἄλλο οὐ πέρας, καὶ αὐ
 15 ἕτερον ἀρχὴ καὶ ἕτερον οὐ ἀρχή. τοῦτο δὲ συνεχές καὶ σύν-
 θετον καὶ ὅλον ἐν σχέσει. ἃ πάντα ἀδύνατα ἐπὶ τῆς ἀπλῆς
 καὶ ἀσχέτου καὶ ἀμεροῦς ἐκείνης οὐσίας. εἰ δ' ἐκ τῶν ἡμῶν
 γνωριμωτέρων τὰς ἐν ἡμῶν ἀρρήτους ὠδίνας εἰς τὴν ἀρρητον,
 ἴν' εἶπω, συναϊόθησιν τῆς ὑπερηφάνου γνώσεως ἐκείνης ἀνά-
 20 γεσθαι πειρώμεθα, θαναμάζειν ἥκιστα χρῆ· τοῦτο γὰρ ὡς τὰ

solum, integrum, incompositum et indissolubile et aequae aebet a sub-
 stantiae monade atque a materiae dyade et a multitudine essentialium.
 vides omnino hunc divinum vetare magistrum hic vocem triadis tan-
 quam numerum multorum cogitari? trias enim, inquit, est monas,
 neque vero multitudo, et praeterea maxime solum et unius neque
 vero multitudinis instar, et praeterea simplex neque vero maximum;
 alterum enim est perfectum, alterum imperfectum; quod enim omnium
 est causa, id omnino unum est, et quod multorum et compositorum
 est causa, simplex omnino est et incompositum, idem si non unum est,
 nihil est, unde discernamus, ac si non simplex, etenim non est ultra multa
 et composita, sin autem simplex, omnino est etiam individuum simul et
 indivisum. composita enim dividi et discerni possunt in ea, ex quibus
 contractam et compositum est illud compositum et coniunctum. quot
 enim discernuntur, tot est coniunctum, ex quo haec discernuntur, et
 quot illa multa, tot hoc unum, a quo distant. individui autem et
 indivisi non potest comprehendi ulla pars neque quae prior sit aliis
 neque quae posterior aliis, neque initium neque finis; aliud enim est
 finis, (et) aliud cuius est finis, et rursus aliud est initium, aliud cuius
 est initium. hoc autem est semper et compositum et totum in ha-
 bitu, quae omnia esse non possunt in simplici et immota et indivisa
 illa essentia. quod autem ex iis, quae nobis magis usitata sunt,
 nostras ignotas passiones ad ignotam, ut ita dicam, animadversionem

πολλὰ καὶ τοῖς θείοις πατράσιν ἀκώλυτον ἔσχε τὸ συγκεχωρηκός.

- 38 Ἐχων δ' ἐγὼ καὶ ἕτερα πλείοτα προενεγκεῖν σαφῆ καὶ ἀναμφιλέκτως δεικνύντα τῇ οὐσίᾳ ταῦτόν εἶναι τὴν θεϊαν ἐνέργειαν καὶ ὅλην ἐνέργειαν καὶ αὐτοενέργειαν, παρὶν διὰ 5 πλῆθος, ἀρκεῖν ἡγουμένους ταῦτα τῇ παρουσίᾳ σχεδίῳ σχολῆ· εἰρήσεται δ' οὖν ἴσως καὶ τοῖς ἐξῆς, προϊόντος τοῦ περὶ τῆς τοιαύτης ἐνεργείας λόγου. νῦν δὲ δεικτέον ἔστι καὶ ὅπως μετὰ προσδιορισμοῦ φασὶν οἱ θεοὶ πατέρες καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐνέργειαν καὶ αὐτοενέργειαν, ἐκάτερον 10 προσηκόντως. καὶ περὶ μὲν τοῦ υἱοῦ ὁ θεὸς οὕτω φησὶν Ἀθανάσιος "οὐκ ἀμφίβολον ὅτι αὐτός ἐστιν ἡ τοῦ πατρὸς ζῶσα βουλή καὶ ἐνοῦσιος ἐνέργεια καὶ λόγος ἀληθινός." περὶ 39 δὲ τοῦ πνεύματος ὁ αὐτός οὕτω φησὶν "ἐνός ὄντος τοῦ υἱοῦ τοῦ ζῶντος λόγου, μίαν εἶναι δεῖ τελείαν καὶ πλήρη τὴν ἁγιαστι- 15 κὴν καὶ φωτιστικὴν ζωὴν, οὔσαν ἐνέργειαν αὐτοῦ καὶ δωρεάν, ἥτις ἐκ πατρὸς λέγεται ἐκπορεύεσθαι." Κύριλλος δ' ὁμοίως καὶ αὐτός "καὶ ὁ υἱός ἐστι" φησὶν "ἡ ζῶσα καὶ οὐσιώδης ἐνέργεια καὶ δύναμις καὶ σοφία τοῦ πατρὸς. ἐνέργεια καὶ τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον". ἐνέργεια λέγεται καὶ ἡ ἐκά- 20 στω τῶν ὄντων ἐνοῦσα φυσικὴ δύναμις, ὡς τὸ θερμαντικὸν τῷ πυρὶ καὶ τὸ ψυκτικὸν τῇ χιόνι καὶ τὸ αἰσθητικὸν τῷ ζῳῳ, καὶ τῷ ἐνεργοῦντι τὸ ἐνεργητικόν. λέγεται καὶ τὸ τῆς

altioris cognitionis illius referre conamur, minime mirari debemus. haec enim plerumque etiam divinis patribus libera fuit licentia.

Cum etiam alia plurima quae proferam mihi suppetant, aperta et quae ita ut refutari non possint, probent, cum essentia idem esse divinam efficientiam, et universam efficientiam etiam ipsius eius efficientiam, propter multitudinem omitto, cum haec sufficere putem huic colloquio extemporalis. dicuntur igitur fortasse etiam postea procedente de tali efficientia oratione. nunc autem demonstrandum est, quomodo adscita definitione divini patris et filium et spiritum sanctum vocent efficientiam et eorum ipsorum efficientiam, utrumque accommodate. atque de filio quidem Athanasius divinus ita dicit: non dubium est, quin ille sit patris viva voluntas, et ad essentiam pertinens efficientia, et ratio vera. de spiritu autem idem ita loquitur: cum unus sit filius ratio viva, unam oportet perfectam et plenam esse vitam illam sanctificam et lucentem, cum sit efficientia eius et dos, quae a patre dicitur proficisci. Cyrillus autem simili modo et ipse, et filius, inquit, est viva et essentiae similis efficientia et vis et sapientia patris, efficientia etiam filii est spiritus sanctus. efficientiam dicitur etiam vis, quae cuique rei a natura incet, ut vis calefaciendi

ἐνεργητικῆς δυνάμεως ἀποτέλεσμα ἐνέργεια καὶ ἔργον καὶ
 ἐνέργημα, ὡς ἔργα καὶ ἐνέργειαι Θεοῦ γῆ καὶ οὐρανοῦ καὶ τὰ ἐν
 τούτοις· φησὶ γὰρ ὁ Θεὸς ἐκ Λαμασκοῦ Ἰωάννης ὡς ἡ ἐνέρ- f. 141 r.
 γεια καὶ ἐνέργημα λέγεται, καὶ τούναντίον ἐνέργεια τὸ ἐνέργημα,
 5 ὡς καὶ τὸ κτίσμα κτίσις. καθ' ὃ σημαϊνόμενον καὶ τὸν οἶκον
 ἐνέργειαν φάμεν τοῦ οἰκοδόμου, καὶ τοῦ ναυπηγοῦ τὴν ὀλκάδα.
 ἐνέργεια λέγεται καὶ ἡ πρὸς τὰ ἐνεργοῦμενα κίνησις, σχέσις
 τις εἶσα καὶ μεταξὺ θεωρουμένη τοῦ τε δημιουργοῦντος καὶ
 τῶν δημιουργουμένων, καθάπερ ἡ τοῦ οἰκοδόμου πρὸς τὸ οἰ-
 10 κοδομούμενον καὶ τοῦ ναυπηγοῦ πρὸς τὸ πλοῖον. ἡ καὶ
 συμβεβηκὸς εἶσα καθ' αὐτὴν συγκαταλήγει τῇ τῶν ἄκρων
 λήξει καὶ οὐκέτι ἐστὶν οὐδέν. περὶ ἧς καὶ ὁ Θεολόγος ἔφη
 ὁ Θεὸς Γρηγόριος ὡς ἐνεργηθῆσεται καὶ οὐκ ἐνεργήσει, καὶ
 ἑμοῦ τῷ ἐνεργηθῆναι παύσεται, καθάπερ καὶ ἡ μεταξὺ τοῦ
 15 ὄρωμένου καὶ τοῦ ὄρωντος ὄρασις καὶ ἡ μέσον τοῦ γενομέ-
 νου καὶ τοῦ γευστοῦ γεῦσις. καὶ ὁ Νυσσαῖων δὲ Θεὸς Γρη-
 γόριος μὴ δύνασθαι φησὶν ἐνέργειαν ἀπεργαστικὴν τινα πράγ-
 ματος αὐτὴν ἐφ' ἑαυτῆς συστήναι, μὴ τινας ὑποδεχομένου
 τῆς ἐνεργείας τὴν κίνησιν. ἀναγκαίαν γὰρ ἔχειν ταῦτα τὴν
 20 σχέσιν πρὸς ἄλλα τὴν τε ἐνεργητικὴν καὶ τὴν παθητικὴν
 δύναμιν. ὣν εἰ χωρισθεῖη τῷ λόγῳ τὸ ἕτερον, οὐκ ἂν
 ἐφ' ἑαυτοῦ συσταίῃ καὶ τὸ λειπόμενον· εἰ μὴ γὰρ καὶ τὸ

igni inest, et frigerandi nivī, et sentiendi animalī, et efficiendi effi-
 cienti. etiam efficientis vis perfectio dicitur efficientia et factum et
 effectum, ut facta et efficientiae dei dicuntur terra et coelum et quae
 in iis versantur. ait enim divinus Ioannes Damascenus: efficientia
 etiam effectum dicitur, et ex contrario effectum efficientia, ut etiam
 creatum creatio, secundum quam significationem etiam domum dici-
 mus efficientiam architecti et navium aedificatoris navem onerariam.
 efficientia dicitur etiam moveri ad ea, quae efficiuntur, et est ratio
 quaedam quae intercedit inter efficiens et effectum, ut architectus ad
 aedificium accedit, et navium aedificator ad navem, quae motio cum
 accidens sit per se cum extremorum line desinit, neque est iam quid-
 quam. de qua etiam divinus Gregorius, theologus ille, ait: efficietur
 neque vero efficiet, et simulatque effecta est, desinet, ut etiam visus,
 qui inter visum et videntem intercedit, et inter gustantem et gusta-
 tum gustatus. et divinus Gregorius Nyssaeus dicit, non posse efficien-
 tiam ullam rei efficacem ipsam in se constare, nisi quid recipiat ef-
 ficientiae motionem. haec enim habere necessariam rationem inter
 se, activam et passivam vim: quorum si discernatur ratione alterum,
 non in se constat etiam reliquum; etenim si non sit etiam res patiens,

411 πάσχον εἶη, τὸ ἐνεργοῦν οὐκ ἔσται. ἐνεργεῖα λέγεται καὶ ἡ πρὸς φαντασίαν ἀντιδιηρημένη ἀλήθεια κατὰ τὸν θεῖον Κύριλλον, ὡς ἐνώκησεν ὁ θεῖος λόγος ἐν τῇ πανάγῳ θεοτόκῳ οὐ δοκῆσει ἀλλ' ἐνεργεῖα εἶτουν ἀληθεία. ἐνεργεῖα λέγεται κατὰ τὸν θεῖον ἐκ Δαμασκού Ἰωάννην καὶ τὸ πρῶτον ἐν 5 ἡμῖν συνιστάμενον νόημα, καὶ ἔτι ἡ διὰ γλώττης τῶν νοουμένων φανέρωσις. σύνηδες δ' ἔτι, φησί, καὶ τῇ θείᾳ γραφῇ καὶ τὴν τοῦ θεοῦ παραχώρησιν λέγειν ἐνεργεῖαν. λέγεται καὶ πλάνης ἐνεργεῖα ὡσπερ καὶ δαιμόνων, καθὰ καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἐν ταῖς περὶ ἀκαταλήπτου λόγοις ὑπὲρ τῶν ἐνεργουμένων εὐχεσθαι παραινέει, τῶν δαιμονώντων δηλαδὴ καὶ μεμνηόντων. καὶ Παῦλος δὲ "ἀνθ' ὧν" φησί "τὴν ἀλήθειαν οὐκ ἐδέξαντο, πέμψει αὐτοῖς ἐνεργεῖαν πλάνης εἰς τὸ πιστεῦσαι αὐτούς." ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ ζῶον πᾶσαν οἰκονομίαν ἐνεργεῖαν οἱ ἅγιοι φασίν, εἶτουν τὰς ζωτικὰς δυνάμεις τὰς τε 15 νοεράς καὶ αἰσθητικάς.

42 Τοσοῦτων δὲ σοι προκειμένων σημαينوμένων ἄπερ ἡ τῆς ἐνεργεῖας ὁμώνυμος οὕσα σημαίνει φωνή, πῶς παρατρέ-
 L 141 v. χων ἀπάντων τὴν γνώσιν καταφεύγεις ἐφ' ἄπερ οὐκ ἔστιν ἐν ταῖς γραφαῖς, καὶ λέγειν συκοφαντεῖς τὰς γραφὰς τὰ 20 τοιαύδε; ποῦ γὰρ διαφέρειν ὅλως φησίν ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης τῆς ἀκρίστου φύσεως τὴν ἀκρίστον ταύτης ἐνεργεῖαν,

res efficiens non erit. efficientia dicitur etiam visioni opposita veritas secundum divinum Cyrillum, ut versata est ratio divina in sanctissima virgine (dei matre), non specie sed efficientia sive veritate. efficientia dicitur secundum divinum Ioannem Damascenum etiam prima in nobis constans cogitatio, et porro declaratio cogitatorum quae lingua efficitur. consuetudo porro, inquit, etiam divinae scripturae, etiam dei indulgentiam dicere efficientiam. dicitur etiam erroris efficientia ut etiam daemonum; ut etiam divinus Chrysostomus in iis quas de incomprehensibilis scripsit orationibus ut pro effectis oremus suadet, demeritis nimirum et furentibus. atque Paulus, quia, inquit, veritatem non acceperunt, mittet iis efficientiam erroris usque dum crediderint. sed etiam totam animalis administrationem et dispensationem efficientiam sancti vocant, sive vivendi vires, et intelligendi et sentiendi.

Cum igitur tot significationes tibi propositae sint, quas significat vox, eodem atque efficientia nomine praedita, qui tu praetermissa omnium cognitione confugis ad eas, quae in scripturis non reperiuntur, et scripturas talia dicere falso criminaris. ubi enim differre omnino dicit Ioannes Damascenus ab increata natura increatam eius

ὥσπερ σὺ διαβάλλεις ἀναίδην συκοφαντῶν; χαρακτηρίζεις
 μὲν γὰρ ἀκηκόαμεν, διαφέρειν δ' οὐδαμῆ τὸν θεὸν ἄνδρα
 ἐκεῖνον εὐρίσκομεν λέγοντα. εἰ δὲ τὸ χαρακτηρίζεις αὐτὸς
 ἀντὶ τοῦ διαφέρειν λαμβάνεις, ὧρα σοι λοιπὸν καὶ χαρακτηῖρα
 5 τοῦ πατρὸς τὸν υἱὸν τῆς γραφῆς ἀκούοντι λεγούσης, ἀνό-
 μοιον τὸν υἱὸν τῷ πατρὶ κηρύττειν καὶ ἀνούσιον καὶ σφόδρα
 διάφορον τὴν φύσιν. ἀλλ' ὡς ἔοικε, τὸ φύσει κακὸν ὡς εἴ-
 πεδν, καὶ τὰ τῆς διανοίας ἄπαξ· καίρια νενοσηκὸς καὶ τῶν
 θεῶν ἐπισφαλῶς ἀπερρωγὸς διὰ ταῦτα δογμάτων, χρόνῳ τὴν
 10 ἔξιν οὐκ ἂν ποτ' ἀποτρίψασθαι δύναίτο, ὅτι μὴ καὶ τὴν ἔσθ'
 ὅτε τοῦ καλοῦ προσποιήσιν τάχιστα ἀποσείεται, πράγμασιν
 αὐτοῖς ἐλεγχόμενον, παλινδρομοῦσης τῆς φύσεως καὶ ἀνα-
 λαμβανούσης ἐκ τοῦ ῥάστου τὸ γνήσιον. καὶ σὺ γε μὴν ἐν
 μὲν τῷ γραφικᾷ μαρτυρίᾳ προσποιεῖσθαι κομίζεις, οὐχ
 15 ἕγιωθ' οὖν, τὴν αὐτὸς σαυτοῦ γε ἀμαθίαν ἐκὼν ἐξελέγχεις,
 ἐν δὲ τῷ καὶ πρὸς ἐπισφαλῇ καὶ δυσσεβῇ δianoίαν αὐτὰς
 διαστρέφειν τὴν οἰκίαν ἔτι θεατρίζεις κακόνοιαν. οὐκέτι
 γὰρ ἀνέλεγκιον ἐς τὰ γε τῆς ψυχῆς μυσήτρια καθενδῆσειν
 ἐλπίζεται τὸ τῆς κακίας ἀπόρρητον ἄγος· ἐξερρήκῃ γὰρ καὶ
 20 διαπεφοίτηκεν ἐς ἡλίον ἀνγὰς καὶ ἄμα ἐς μυκτῆρα καὶ χλεύην
 θεάτρον μεστήν κωμικοῦ. καὶ ἦν μὲν ἐδίωκας ἀπολώλεκας
 δόξαν, πρὸς ἀδοξίαν μετενεγκών· ἦν δ' ἐκάλυπτες ἀισχύνην

efficientiam, sicut tu haec pervertis impudenter criminatus? etenim
 explicari quidem naturam ab ea audivimus, differre autem eam nus-
 quam invenimus dicentem illum divinum virum. iam vero si tu qui-
 dem illam naturae explicationem pro differentia accipis, iam est tibi
 reliquum, cum audias scripturam dicentem explicationem patris esse
 filium, ut dissimilem filium patri enunties, et quod ad naturam attinet
 essentia carentem et valde diversum. sed, ut videtur, quod a natura
 pravum est, ut ita dicam, et semel periculoso mentis morbo affectum
 et propterea divinis dogmatis abruptum est in errorem, tempore de-
 clere habitum haud scio an nunquam possit, non magis quam interdum
 habitum pulchri ex poesi pellere potest, celerrime decutitur re ipsa
 detectum, cum natura redeat et recipiat facillime germanum. et tu
 quidem simulando te afferre testimonia scripta, insane quidem, ipse
 stultitiam tuam ultro detegis, quae cum etiam in sententiam vagam
 et impiam pervertas, iam improbitatem tibi propriam publice exponis.
 neque enim iam celatum quod ad animi mysteria attinet se dormitu-
 rum sperat pravitatis scelus secretum. emanavit enim et divulgata
 est in solis radios simulque in ludibrium et cavillationem theatri co-
 micii frequentem, et gloriam quam assequi studebas perdidisti mutatam

αὐτὸς σαυτοῦ, ταύτης ἤδη τὰ ἀνακαλυπτήρια θύων ὥσπερ ἐν Διονυσίων πομπᾷς οὐκ αἰσθάνη.

44 Ὁ δὲ Παλαμᾶς οὐδὲν πρὸς ταῦτα ἀποκρινάμενος ἐτέραν ἐβάδισε, τοῦτο δὴ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ. “εἶτα οὐχ ὁ μέγας” φησὶ “Βασίλειος ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ θεοῦ φάσκει γνωρίζειν ἡμᾶς τὸν θεόν; αἱ γὰρ ἐνέργειαι αὐτοῦ, φησὶν, πρὸς ἡμᾶς καταβαίνουσιν, ἡ δ’ οὐσία αὐτοῦ μένει ἀπρόσιτος. ταύτας οὖν τὰς ἐνεργείας ἔχει ὁ θεὸς ἄλλος ὢν ἄλλας οὐσας καὶ ἀκτίστους· αὗται γὰρ εἰσιν αἱ πρόνοιαί, αἱ πρόοδοι, τὸ ἄπειρον, τὸ ἄτρεπτον, τὸ ἀπλοῦν, τὸ ἄναρχον, τὸ ἀτελεύτη-10 τον, ἡ σοφία, ἡ δύναμις καὶ τὰ τοιαῦτα, ἄλλα μὲν ὄντα παρὰ τὴν οὐσίαν, ἀκτίστα δέ· ἄλλο γὰρ τὸ ἔχον καὶ ἄλλο
l. 142 r. τὸ ἐχόμενον καὶ διάφορον.”

45 Πρὸς ταῦτα ὁ Γρηγορᾶς ἀποκριθεὶς “ἴδιόν σοι τοῦτο” φησὶν, “ὦ ἄνθρωπε, γνώρισμα, μηδὲν πρὸς ἔπος ἀποκρίνε-15 σθαι, ἀλλ’ ἀνθ’ ἐτέρων παρειαγῆν ἕτερα, ἡμίτελῃ τὰ ἀναγκαιότερα καταλιμπάνοντα καὶ ἀσαφῆ καὶ ἀνεπεξέργαστα καὶ ἀμάρτυρα. ὅμως μικρὰ καὶ περὶ τῶν νῦν σοι λεχθέντων φθιγγάμενος ἀπαλλάξομαι. εἰ ἄλλο τὸ ἔχον καὶ ἄλλο τὸ ἐχόμενον καὶ διάφορον, καὶ τὸ μὲν ἔχον οὐσία τὸ δὲ ἐχόμε-20 νον οὐκ οὐσία κατὰ σέ, ἀνούσιον ἄρα τὸ ἐχόμενον. καὶ εἰ ἡ οὐσία θεός, τὸ ἀνούσιον ἄρα οὐ θεός, ἡ ἐνέργεια δηλαδὴ καὶ σύνεστι λοιπὸν εἰς αἰδίον τῇ θείᾳ καὶ ἀκτίστῃ οὐσίᾳ ἡ

in infamiam, quod autem velabas ipse, dedecus tuum, eius iam sacra revelationis facere te tanquam in Dionysiorum pompis non sentis.

Palamas autem nihil ad haec respondens aliam iniit viam, ut erat eius mos. nonne magnus, inquit, Basilius ex efficientiis dei dicit nos cognoscere deum? efficientiae enim eius, ait ille, ad nos descendunt, essentia autem eius manet inaccessa. has igitur efficientias habet deus, qui alius est, alias et increatas, hae enim sunt providentiae, sunt eventus, porro infinitum, immotum, simplex, initio et fine carens, sapientia, vis taliaque, quae omnia alia quidem sunt atque essentia, sed increata. aliud enim est quod habet, aliud quod habetur, et diversum quidem.

Ad haec Gregoras respondens, proprium, inquit, hoc tibi, amice, est signum, ut nihil quod ad rem pertineat, respondeas, sed pro aliis alia adducas imperfecta, omissis iis, quae magis necessaria sunt, et obacura et inexculca et testimoniis carentia. tamen pauca etiam de iis, quae nunc a te dicta sunt, loquutus discedam. si aliud est quod habet, aliud quod habetur et diversum, ac si quod habet est essentia, quod autem habetur non est essentia se-

ἀνούσιος αὐτῆ καὶ διάφορος ἐνέργεια. καὶ ἅμα δυὰς ἡ πάν-
 των ἀρχὴ σοι γίνεται, τὸ ἀτοπώτατον, ἑαυτῆς διαφέρουσα
 καὶ αἰδιώως ἑαυτῇ μαχομένη. ἀλλ' ὁ θεὸς Μάξιμος "οὐ συν- 46
 θεωρεῖσθαι ἢ συνεπιθεωρεῖσθαι δύναται τι" φησὶ "τῷ θεῷ
 5 κατ' οὐσίαν διάφορον ἐξ αἰδίου, οὐκ αἰών, οὐ χρόνος, οὐδέ
 τι τῶν τούτοις ἐνδαιτωμένων· οὐ γὰρ συμβαίνουσιν ἀλλή-
 λους πώποτε τὸ κυρίως εἶναι καὶ οὐ κυρίως". καὶ πάλιν ἄπει-
 ρον εἶναι δυάδα οὐδαμῶς ἐνδέχεται· αἱ γὰρ κατ' αὐτὴν
 10 ὀρίζουσιν, εἰ δὲ τοῦτο, οὐδ' ἄναρχον· ἀρχὴ γὰρ πύσης
 δυάδος μονάς. εἰ δὲ μὴ ἄναρχον, οὐδ' ἀκίνητον· κινεῖται
 γὰρ τῷ ἀριθμῷ ἐκ μονάδων καθ' ἑνωσιν, τὸ δὲ κινούμενον οὐκ
 ἀρχὴ ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς, δηλαδὴ τοῦ κινουῦντος. μονὰς δὲ μόνη
 κυρίως ἀκίνητος. πεπερασμέναι σοι ἄρα καὶ ὑπ' ἀρχὴν αἱ
 15 θεότητες, ἀνθρώπε· καὶ εἰ τοῦτο, διαστήμασι τοπικοῖς τε
 καὶ χρονικοῖς δεδουλεύκασιν. κτίσμασιν ἄρα λατρεύων αὐτὸς
 ἐλελήθεις. ἔτι εἰ κατὰ σὲ ἕτερον οὐσία καὶ ἕτερον θεὸς ὁ 47
 τὴν οὐσίαν ἔχων καὶ διάφορος τῆς οἰκείας οὐσίας, ἔστιν ἄρα
 θεὸς ἀνούσιος καὶ οὐσία θεοῦ ἄθεος. φησὶ γὰρ καὶ ὁ Νυσ-
 20 σαέων Γρηγόριος "εἰ τὸ ἀγαθὸν ὄν, τὸ πονηρὸν οὐκ ὄν· εἰ
 δὲ τὸ πονηρὸν ὄν, τὸ ἀγαθὸν οὐκ ὄν, κατὰ τὸν τῶν ἀμέσων

cundum te, essentiae est expers quod habetur, ac si essentia est deus,
 id igitur quod essentia caret non est deus, efficiētia nimirum,
 et coniuncta est iam semper et ex omni aeternitate divinae et increatae
 essentiae haec essentia carens et diversa efficiētia, simulque princi-
 pium omnium tibi evadit dyas ineptissime a se ipsa differens et sem-
 per secum pugnans. sed Maximus divinus, non potest, inquit, cogi-
 tando dari aut attribui quidquam deo, quod sit ab eius essentia di-
 versum, ex omni aeternitate non aevum, non tempus, neque quidquam
 eorum quae in his versantur; neque enim accommodantur sibi invi-
 cem unquam id quod proprie aliquid est et quod non proprie. et
 rursus infinita esse dyas nullo modo potest; monades enim in ea ex
 comparatione compositae se invicem definiunt: sin autem hoc est,
 non est illa principii expers; principium enim dyadis omnia est mon-
 as. quodsi illa non est principii expers, eadem non est immota. mo-
 vetur enim numero ex monadibus ad consociationem, quod autem mo-
 vetur non est principium, sed movetur ex principio nimirum movente.
 monas autem sola proprie est immota. subiectae igitur tibi sunt,
 amice, etiam sub principium divinitates, quodsi hoc est, mensuris
 locorum et temporum inserviant, creata igitur colis imprudens. iam
 vero si ex tua sententia aliud est essentia, aliud deus qui essentiam
 habet et diversus est a sua ipsius essentia, est igitur deus inessentia-

ἐναντίων λόγον." ὥστε πολυθείαν ἀγωνιζόμενος συνιστᾶν
 ἐάλως καὶ ἀθείαν νοσῶν, τὰ ἐκ διαμέτρου κακὰ· καὶ πέπ-
 τωκε διὰ βραχέων τὰ τῶν σῶν ἀκροπόλεων ὀχυρώματα, ἐφ'
 οἷς ἐπεποίθει. ἔτι μὴν ἐπειδὴ περ ἄλλο φῆς εἶναι τὸ ἔχον,
 ἄλλο δὲ τὸ ἐκτὸν καὶ διάφορον, φαίης ἂν καὶ ἄλλο μὲν ἐξ 5
 ἀνάγκης εἶναι τὸν Θεόν, ἄλλο δὲ τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ· λέγε-
 f. 142 v. ται γὰρ ὁ Θεὸς καὶ οὐσίαν ἔχειν καὶ ὕπαρξιν. ἔσται ἄρα
 48 κατὰ σὲ Θεὸς ἀνύπαρκτος καὶ ὕπαρξις Θεοῦ ἄθεος. καὶ περὶ
 τῆς ἐνεργείας δ' ὁμοίως λεκτέον καὶ ἐρωτητέον, εἰ ἡ ἐνέργεια
 ἔχει ἐνέργειαν ἄλλην. εἰ γὰρ ἔχει, δύο ἄρα· καὶ εἰ δύο, 10
 διάφορα πάντως· ἄλλο γὰρ δεῖν εἶναι ἔφης τοῦ ἐχομένου τὸ
 ἔχον. καὶ γίνεται τις τερατόμορφος ἐνεργοενέργεια. εἰ δὲ μὴ
 τοῦτο, οὐκ ἂν εἶη τὴν ἐνέργειαν ἔχειν ἐνέργειαν. καὶ συμ-
 βῆσεται τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν ἀνενέργητον εἶναι. τὸ δ'
 ἀνενέργητον καὶ ἀνύπαρκτον καθ' ἣν βωμολοχῆσας προύθη- 15
 κας θέσιν τε καὶ πρότασιν αὐτός. τὸ γὰρ μὴ ἔχον, ἔφης,
 ἐνέργειαν οὐτ' ἔστιν οὔτε τί ἐστιν. οὐτ' ἔστι παντελῶς αὐ-
 τοῦ θέσις, καὶ ἀπόλωλέ σοι τὸ σπουδάσμα δι' ὀλίγον καὶ τῆς
 μοχθηρᾶς γεωργίας ὁ στάχυς, ἡ ἐς ἀνύπαρκτον ἡμᾶς δογμα-
 49 τίζοντι πιστεύειν ἢ εἰς σύνθετον θεότητα. ἐναντιοῦται γὰρ 20
 σοι καὶ ὁ θεὸς Κύριλλος, ἄτοπον εἶναι φάσκων τὸ λέγειν

lis et essentia dei divinitate destituta. ait enim etiam Gregorius Nys-
 saeus: si bonum est, pravum non est: sin autem pravum est, bonum
 non est, secundum eam rationem, quod contraria componi non pos-
 sunt. itaque cum multos deos componere contenderes, deprehensus es
 etiam ex negatione unius dei aegrotans, quae sunt maxime opposita
 mala, et conciderunt parvis arcium tuarum castella et munitiones, qui-
 bus confusus eras. deinde autem quoniam aliud dicis esse quod ha-
 bet, aliud quod habetur et diversum, fortasse dices etiam aliud esse
 necessario deum, aliud eius substantiam. dicitur enim deus et es-
 sentiam habere et substantiam. erit igitur ex tua sententia deus non
 substantialis, et substantia dei divinitate destituta, et de efficientia
 idem dicendum erit et quaerendum, num efficientia habeat efficientiam
 aliam, etenim si habet, sunt igitur duo, ac si duo, diversa omnino;
 aliud enim oportere esse dicebas atque id quod habetur id quod ha-
 bet, et oritur quaedam mirum in modum formata efficientiae efficien-
 tia; sin autem hoc verum non est, non potest efficientia efficientiam
 habere, et sequetur ut efficientia eiusmodi sit inefficax. quod autem
 inefficax est, etiam est non substantiale, secundum eam, quam tu ipse
 nugatus proposuisti, thesin et protasin. efficientiam enim, ais, non
 habens neque est neque quidquam est: immo omnino non est thesis
 tua et brevi interiit tibi opera, et agri aerumnose culti spica, qui

τοιαύτην ἔχειν τὸν θεὸν τὴν γνώσιν ὅποιαν καὶ ἡμεῖς· εἰ γὰρ
 [ὡσπερ] ἡμεῖς, ἕτερον μὲν τι ἐστὶν ἑτέρα δέ τις παρ' αὐτὸν ἢ
 ἐν αὐτῷ γνώσις, σύνθετος ἔσται καὶ οὐχ ἄπλους. ἐτι ἐπέπερ
 ἢ θέλησις τοῦ θεοῦ ἐκτὸν καὶ διάφορον κατὰ σὲ τῆς οὐσίας
 5 ἐστίν, ἔσονται ἄρα τρεῖς ἐπὶ Χριστοῦ θελήσεις, μία μὲν αὐ-
 τὸς ὁ υἱός, θελήσις ὧν τοῦ πατρὸς κατὰ τοὺς θείους πατέ-
 ρας, δευτέρα δ' ἦν ὁ υἱός ἔχει διάφορον ἑαυτοῦ κατὰ σέ,
 καὶ τρίτη ἢ τῆς ἀνθρωπότητος. ὁ καὶ τῆς τῶν μονοθελιτῶν
 δυσεσβείας ἀτοπώτερον. ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος
 10 ἀσεβεῖς διαρρηθῆν καλεῖ τοὺς μὴ δεχομένους βούλησιν αὐ-
 τὸν εἶναι τὸν υἱόν, ἀσεβῆς αὐτόχρημα καὶ κατὰ τοῦτο σὺ τὰ
 ἐκείνων φρονῶν. περὶ γὰρ τῆς ἀρχομένης καὶ πανομένης
 θελήσεως εἴρηται ἡμῖν ἀνωτέρω βραχύ, καὶ οὐ χρεῖα διεξ-
 ἴεναι νῦν τῶν προκειμένων σαφῶς ἀνθελκόντων. ἐτι εἰ ἔτε- 50
 15 ρον θεοῦ καὶ ἀλλήλων θεότης καὶ δύναμις καὶ σοφία καὶ
 ἀγιότης καὶ ἀγαθότης, καὶ διάφορον αἰεὶ ἕκαστον ἑκάστου,
 ζητητέον πῶς ἂν εἴη τοῦ θεοῦ ἕκαστον, εἰ διάφορον εἴη αὐ-
 τοῦ· καὶ πῶς ἔν ἐνὶ καὶ ἀλλήλοις ἀλλήλα συμφωνήσει, δια-
 φора ὄντα ἀλλήλων· καὶ πότερον πρότερον τούτοις ἂν
 20 εἴη, ὁμοεικῶς οὕτω προερχομένων, θεὸς ἄκτιστός τε καὶ
 ὁρατός κατὰ σέ· καὶ πῶς τὸ τῆς πολυθεΐας στήσεται ταυ-
 τησί, κατὰ συζυγίαν οὕτωςι προχωρούσης αἰεὶ μετὰ τοῦ

censas nos credere aut in non substantialem aut in compositam di-
 vinitatem. adversatur enim tibi etiam divinus Cyrillus, ineptum esse,
 dicens, contendere deum habere talem cognitionem qualem etiam nos.
 etenim si nos aliud quid sumus, alia autem atque illo cognitio quae
 in eo est, compositus erit neque vero simplex. iam quandoquidem
 voluntas dei aliquid est, quod habeatur et diversum sit ex tua sen-
 tentia ab essentia, erunt igitur tres in Christo voluntates: una est
 filius ipse, voluntas nimirum patris secundum patres divinos, altera,
 quam filius habet diversam a se secundum te, tertia est voluntas natu-
 rae humanae, id quod etiam ineptius est impietate eorum, qui Chri-
 sto unam tantum voluntatem naturamque tribuunt. cum autem etiam
 magnus Athanasius impios aperte vocat eos, qui negent filium ipsum
 esse voluntatem, impius profecto etiam secundum hoc tu cum illorum
 partem sequaris; de incipiente enim et desinente voluntate dictum
 est nobis supra breviter, neque opus est nunc persequi, cum opposita
 clare adversentur. iam vero si diversae sunt a deo et a se invicem
 divinitas et vis et sapientia et sanctitas et bonitas, et diversum sem-
 per quodque a quoque, quaerendum est quomodo sit quodque dei, si
 ab eo diversum sit; et quomodo unum uni et omnia omnibus conso-
 nent cum inter se diversa sint, atque num prior sit his, quae ita

ἀτελοῦς. εἰ γὰρ ἀλλήλων ἄλληλα διαφέρει, ἐστέρηται πάν-
 f. 143 r. τως ἀλλήλων ἄλληλα καθ' ὃ διαφέρει, καὶ γίνεται δύνα-
 μιν μὲν ἄσφοφος σοφία δ' ἀδύναμος, καὶ θεὸς ἄσφοφος καὶ
 ἀδύναμος, καὶ αἰεὶ κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον ἐστέρημένα πάν-
 5 των ἅπαντα καὶ δεόμενα ἀλλήλων ἄλληλα. φησὶ γὰρ καὶ ὁ 5
 θεολόγος Γρηγόριος "τίς ἀτελαῦς θεότητος ὄνησις; μᾶλλον δὲ
 τίς θεότης ἢ μὴ τελεία; τελεία δὲ πῶς ἢ λείπει τι πρὸς τε-
 λείωσιν; λείπει δὲ πάντως μὴ ἔχουσα τὸ ἅγιον. ἔχει δ' αἶν
 πῶς, μὴ τοῦτο ἔχουσα; εἰ γὰρ ἄλλη τις παρὰ τοῦτο ἢ ἀγί-
 οτης, καὶ εἴ τις αὕτη νοεῖται, λεγέτω, τίς". καὶ ὁ μέγας Βα- 10
 σίλειος "εἰ φύσις αὐτῶ" φησὶν "ὁ ἀγιασμὸς ὡς πατρὶ καὶ
 υἱῶ, πῶς τρίτης ἐστὶ καὶ ἀλλοτρίας φύσεως;" καὶ πάλιν
 "ἀγαθὸν" φησὶ "τὸ πνεῦμα ὡς ἀγαθὸς ὁ πατὴρ καὶ ἀγαθὸς
 ὁ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ γεννηθεὶς, οὐσίαν ἔχων τὴν ἀγαθότητα."
 15 ὁρᾷ πῶς οὐχ ἕτερον τῆς ἀπλῆς καὶ θείας οὐσίας ἀγιοτήτος 15
 καὶ ἀγαθότης καὶ ἐνέργεια καὶ τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ ταυτὸν.
 ἔλοῦ τοίνυν, ὃ καινὸ θεολόγος, τῶν ἀσβεβειῶν ὀποτέραν ἐθέ-
 λεις. ἀθεΐας γὰρ καὶ πολυθεΐας τὰ τοιαῦτα φέρει σοι κρη-
 μόνον, ὑπ' ἀλλήλων ἐλεγχόμενα καὶ κατ' ἀλλήλων στασιάζοντα.
 τὸ μὲν γὰρ ἄνισον ἐν τοῖς πολλοῖς ἐλέγχει τὸ διάφορον καὶ 20
 ἀσύμβατον τῆς πολυθεΐας· ἢ δὲ πολυθεΐα συμφυᾶ τὴν δια-

proveniant numero duali, deus increatus et visibilis secundum te, et
 quomodo multi dei hi, qui consociatione ita procedant semper con-
 stent cum imperfecto, etenim si omnia inter se differunt, orbata sunt
 se invicem illa quod ad differentiam attinet, et evadit vis insipiens,
 sapientia infirma et deus insipiens et infirma, et semper simili ra-
 tione orba omnibus omnia, et carentia se invicem. ait enim etiam
 Gregorius theologus: quae divinitatis imperfectae utilitas, sive potius
 quae est divinitas, quae non sit perfecta, perfecta autem quomodo
 esse potest, cui desit aliquid ad perfectionem? deest autem omnino
 non habenti sanctum, quomodo autem habeat, si hoc non habet? et-
 enim si alia atque hoc est sanctitas, ac si qua ea cogitatur, dicitur,
 quae. et magnus Basilius, si sanctificatio ei, inquit, est natura ut
 patri et filio, quomodo tertiae est et alienae naturae? et rursus, bo-
 nus est, inquit, spiritus ut bonus pater et bonus is qui ex bono ge-
 noratus est, essentiam habens bonitatem. vides non diversam a sim-
 plici et divina essentia esse sanctitatem et bonitatem et efficientiam
 et talia, sed eandem. elige igitur utrum, o theologe nove, impieta-
 tem malis; talia enim, per se invicem detecta et contra se invicem
 pugnancia tibi afferunt barathrum dogmatis nullius dei et multorum
 deorum. dissimile enim in plurimis detegit diversitatem et dissocia-
 tionem multorum, dogma autem multorum deorum cum concretam ha-

φορὰν πρὸς ἑαυτὴν στασιάζουσαν ἔχουσα, πρὸς τὸν ἀντίπα-
 λον τῆς ἀθείας ἀπροόπτως μεταβαίνειν κρημνὸν ἀναγκάζει,
 καὶ καπνὸν φευγοντας ἐμπίπτειν εἰς πῦρ, τὸ τῆς παροιμίας.
 ἔπειτα πῶς τὸ ἄκτιστον καὶ πόθεν ἡ ἐνέργεια ἔσχεν; ἔξεστι 53
 5 γὰρ ἡμῖν καὶ τὸ ἄκτιστον αὐτὸ πρὸς ἑαυτὸ κατὰ τὴν σὴν
 ἐξετάζειν θέσιν· εἰ γὰρ αὐτόθεν εἴη τὸ ἄκτιστον ἄκτιστον,
 οὐκ ἂν εἴη ἄκτιστον· κτιστὸν ἄρα τὸ ἄκτιστον, καὶ κτιστὴ
 θεότης ἐξ ἀνάγκης ἡ ἄκτιστος ἐνέργεια· καὶ οὕτω σοι τὸ
 σοφὸν ἠλίθιον ἀναπέφανται. εἰ δ' ἔξωθεν ἔχει τὸ ἄκτιστον εἶναι
 10 τὸ ἄκτιστον, καὶ διάφορον πάντως· εἰ γὰρ οὐκ ἔστι διαφορὰ
 πρὸς ἄκτιστον ἀκίςτον, οὐκ ἂν εἴη ἔχειν κατὰ σὲ ἄκτιστον.
 ἢ γοῦν ἀνύπαρκτὸν σοι γίνεσθαι τὸ ἄκτιστον τοῦτο, ἢ δυοῦν
 θάτερον, ἢ ἀκτιστόκτιστον ἢ ἀκτιστοἰκτιστον καὶ πρὸς ἑαυτὸ
 στασιάζον ἀνάγκη λέγεσθαι. γνώριμον γάρ, οἷς καὶ ὅπως οὖν
 15 λογικῆς μέτεστιν ἐπιστήμης, τῶν ὁμωνύμων εἶναι καὶ ἥκιστα
 ἀπλῆν τὴν τοῦ ἔχειν φωνήν, καὶ μὴ μόνον τῇ τῶν ἔξω σο-
 φῶν ἐπιστήμῃ δοκεῖν, ὅτι μὴ καὶ πᾶσιν ὁμοῦ τοῖς τῶν θεῶν
 τῆς ἐκκλησίας δογματίων σοφοῖς διδασκάλοις. ὧν εἷς ἡμῖν 1.143 γ.
 εἰς διδασκαλίαν ἀποχρήσει τῆμερον Ἰωάννης ὁ θεῖος ἐκ Λα-
 20 μασκοῦ, ὃς ὀκταῆ τὴν τοῦ ἔχειν ἡμῖν διαιρῶν σημασίαν,
 κατ' οὐδένα γέ τινα τούτων τρόπον τῇ θεῖα καὶ ἀπλουστάτῃ
 ἐκείνῃ φύσει τὸ ἔχειν διδοῦς εὐρίσκειται. πῶς γὰρ οἴασθαι 54

beat differentiam secum pugnantem ad contrarium negationis unius dei
 ex inopinato transire barathrum cogit: et ut cum fumum fugiamus in
 ignem secundum proverbium incidamus. deinde quomodo et unde effi-
 cientia accepit increatum, licet enim nobis etiam in ipsum increatum
 per se secundum tuam inquirere thesin: etenim si ex se increatum
 esset increatum, non esset increatum, increatum igitur esse creatum et
 efficientia increata necessario est divinitas creata: et hoc modo sa-
 pientia tua visa est stultitia; sin autem extrinsecus increatum habet,
 ut sit increatum, etiam diversum est omnino. etenim si nullum est
 discrimen inter increatum et increatum, non potest ut tu vis increa-
 tum habere increatum, certe aut substantia carens tibi evadit increa-
 tum hoc aut alterutrum, aut increatocreatum, aut increatoincreatum,
 et secum pugnants necesse est vocari. notum est enim iis, qui quan-
 tulumcunque logicae sunt gnari, eorundem nominum esse et minime
 simplicem habendi vocem, et hoc non modo sapientum qui ex pro-
 fanis sunt scientiae placere, sed multo magis etiam omnibus simul
 divinorum ecclesiae dogmatum praeceptoribus sapientibus, quorum
 unus nobis ad institutionem suffragiet hodie Ioannes divinus Damasce-
 nus, qui cum octies habendi nobis dividat significationem, nullo ho-
 rum modo divinae et simplicissimae illi naturae vocem habendi tri-

μεσιτενούσης ἀλλοτριώσεως, καὶ τοῦ ἔχοντος τὸ ἐχόμενον δι-
 στώσης μὲν οὕτως, συναγωγῆς δ' ἄλλως τὸν νόθον τε καὶ
 ἐπίκτητον τρόπον. ἢ γὰρ ὡς οὐσίαν ἀνάγκη, φησί, τὸ ἐχόμε-
 νον τῇ ἐχούσῃ συνεῖναι οὐσίᾳ, καθάπερ ἰμάτιον καὶ χεῖρα
 καὶ ἄγρον καὶ τὰ γε τοιαῦτα, ἢ ὡς συμβεβηκός. καὶ τοῦτο 5
 διχῆ πως αὐτὸν ὑποδιαίρουμένον, εἰς τε τὴν τῶν χωριστῶν δη-
 λαδῆ καὶ τῶν γε μηδαμῆ χωριζομένων δύναμιν. τὸ μὲν γὰρ
 ἐνδεχομένως ἔχειν λέγεται καὶ μὴ, καθ' ὃ γε σημαινόμενον
 ἐνδέχασθαι φαμεν βαδίζειν τὸ βαδιστικὸν καὶ τούναρτίον αὐτὸ μὴ
 βαδίζειν· τὸ δὲ καθ' ἕξιν καὶ διάθεσιν ἔχειν λέγεται, ὡς μέλιτι 10
 δηλαδῆ συμπεφυκτῶν γλυκύτητα καὶ χιόνι λευκότητα καὶ γνῶ-
 σιν ἀνθρωπίνῃ ψυχῆ. ὧν ἀπάντων ἐν ὁμοιοῦν ἔστω ὁποτέρω-
 θεν εἰληφώς τῇ θείᾳ κυριωνμεῖν καὶ ἀπλῆ βούλοιο φύσει, ἔστω
 15 περιφανῶς ἀμαρτάνων· χρῆσιν γὰρ ἀνθρώποις ἐπαρχειν ὃ
 μέγας τὰ ὀνόματα φαίσκει Βασίλειος πρὸς γνῶσιν καὶ διαίρε-
 σιν οὐσιῶν καὶ τῶν περὶ τὰς οὐσίας ἐπισηθάντων πραγμά-
 των. ἧ γε καὶ πάνν τι δέδοται φορτικὸν καὶ ἀπέβλητον συμ-
 βεβηκός τι προσάγειν τῇ θείᾳ φύσει καὶ ἀπλουστάτῃ. τὸ γὰρ
 συμβεβηκός, φησὶν, ἢ συμπεφυκεν, ἢ ἐνδέχεται ὑπάρχειν καὶ
 μὴ ὑπάρχειν. ἀλλ' εἰ μὲν συμπεφυκεν, ἀνάγκη τῷ θεῷ καὶ 20
 οὐσίαν καὶ συμβεβηκός εἶναι· εἰ ἀνάγκης γὰρ τὰ τοιαῦτα
 συμβαίνει οἷς συμβεβηκῶν. εἰ δ' ἐνδεχόμενον, ἔσται καὶ ἀγν-

buens reperitur. qui enim potest, cum ratio aliena qualiscunque in-
 tercedat et ita seiungat habitum ab habente, adducat autem aliter
 modum spurium et adscitum, aut enim ut essentiam necesse est, in-
 quit, habitum habenti coniunctum esse essentiae, sicut vestem et
 manum et agrum et talia, aut ut accidens, atque hoc bis rursus sub-
 divisum, in divisorum nimirum et indivisorum vim, illud enim ex po-
 tentia habere dicitur et non ex potentia secundum significationem.
 posse dicimus gradi quod gradiendo idoneum est et contrarium rursus
 non gradi: hoc autem ex habita et dispositione habere dicitur, ut
 melli nimirum concretam dulcedinem, et nivi albitudinem et cogni-
 tionem hominum animo tribuimus, quorum omnium unum quaecun-
 que ex ultravis parte si quis sumens divinae propriae vocem tribuere
 et simplici velit naturae, aperte se errare sciat. usum enim homi-
 nibus suppetere magnus in nominibus dicit Basilius ad cognitionem
 et divisionem essentiarum et rerum in essentis cognitarum, qua re
 maxime concessum est incommo- dum et abiectum accidens attribuere
 divinae naturae et simplicissimae, accidens enim, ait, aut innatum est
 aut potest suppetere et non suppetere: sed si innatum est, necesse
 est dco et essentiam et accidens esse, necessario enim talia accidunt,

νητος ὁ γεννητός ποτὲ καὶ πᾶνθ' ὁμοίως, ὅσα δὴπουθεν ἀντί-
 κειται, γνῶσις καὶ μὴ γνῶσις, δύναμις τε καὶ μὴ δύναμις,
 καὶ τὰ γε δήπου παραπλήσια τῶν αἰτόπων τῆς ἀσεβείας ῥη-
 μάτων. ὅτι δὲ καταχρηστικῶς τὸ ἔχειν ἐπὶ Θεοῦ λέγεται,
 5 δεικνυσι νῦν καὶ ὁ Θεὸς Χρυσόστομος, λέγων "ὅταν ἀκούσῃς
 ὅτι ὡσπερ ὁ πατὴρ ἐν ἑαυτῷ ζωὴν ἔχει, οὕτως ἔδωκε καὶ τῷ
 υἱῷ ζωὴν ἔχειν καὶ ἐξουσίαν ἔχειν, μὴ σύνθεσιν ὑπολάβῃς·
 μὴδ' ὅταν ἀκούσῃς ὅτι ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, νομίσῃς ὅτι σύνθε-
 10 τος ἦν· προῖὼν γὰρ φησὶν ἐγὼ εἰμι ἡ ζωή." ὥστε σου βοσ- 50
 10 κηματώδης ἡ σοφία κἀνταῦθα ἀναπέφανται, λέγουσα παρα-
 πλησίως καθάπερ ἐπὶ ἀνθρώπου καὶ λίθου, οὕτω καὶ τοῦ
 Θεοῦ τὴν οὐσίαν μετὰ τῶν φυσικῶν περὶ αὐτὴν πάντων σολ- l. 144 r.
 λαμβάνεσθαι τοῖς ὀρίζεσθαι θέλουσι· τὸ γὰρ ἐκ τοιούτων
 συγκαίμενον ἀμερὲς οὐκ ἂν εἶη, οὐδ' ἀπλοῦν, ἀλλὰ σύνθετον,
 15 καὶ ὧν συντίθεται μεριζόμενον. ὁ δὲ τῇ ἀμερεῖ ἐκείνη καὶ
 θείᾳ φύσει προστιθέναι πειρώμενος, ἢ φύσει πρόσεστι μὴτ'
 αὐξέσθαι μῆτε μειοῦσθαι, λέληθε, τὸ γε ἔχον εἰς αὐτόν, ἐλατ-
 τῶν μὲν τῇ προσθήκῃ τὴν τῆς φύσεως δύναμιν, αὐξέειν δ'
 ἠκιστα πάντων δυνάμενος, ἢ μηδεμιᾶς οὐτ' ἰδεήθη ποτὲ οὔτε
 20 δεήσειται προσθήκης ἢ ὑφαιρέσεως, οὐδενὸς ὄντος οὐ δεήσει-
 ται ποτ' αὐτῇ πληροῦσα τὰ πάντα καὶ μηδὲν ἐκτὸς ἐῴσα τὸ
 παρὰπαν.

quibus acciderunt; sin autem esse potest, erit generatus aliquando
 etiam non generatus, et omnia simili ratione quaecunque opposita
 sunt, cognitio et quae non est cognitio, vis et quae est non vis, et
 quae similia sunt ex ineptis impietatis verbis. improprie autem ha-
 bere de deo dici demonstrat nunc etiam divinus Chrysostomus, di-
 cens: cum audias patrem sicut in se habeat vitam ita dedisse etiam
 filio ut vitam habeat et facultatem habeat, ne suspiceris compositio-
 nem, neve cum audias in eo fuisse vitam opineris compositum eum
 fuisse, progrediens enim ait, ego sum vita; ita ut bruta visa sit sa-
 pientia tua etiam hic, dicens simili ratione atque in homine et lapide,
 ita etiam dei essentiam cum iis, quae a natura in ea sint, omnibus
 comprehendi ab iis qui eam definire velint. quod enim ex talibus
 constat, non est indivisum: neque simplex, sed compositum: et iis
 ex quibus componitur divisum, qui autem indivisae illi et divinae
 naturae adiicere aliquid conatur, cui a natura proprium est ut neque
 augeatur neque minuat, eum fugit hoc, quod illi accedat minuire
 accessione naturae vim, cum minime possit augere eam, quae nulla
 neque indignit unquam neque indigebit accessione aut detractio-
 ne, cum nihil futurum sit, quo indigeat unquam illa ipsa implens universa
 neque omnino quidquam extra se esse sinens.

57 Εἰ δ' ἐν ποιότητι ἀόγκω τε καὶ ἀμεγέθει μέρος οὐκ
 ἔξεστι λέγειν κυρίως, οὔτε μέγεθος οὐδὲν προστιθέναι ἢ
 ἀφαιρεῖν (οὐ γὰρ λέγομεν οὔτε μεγάλην οὔτε μικρὰν λευκό-
 τητα), πολλοῦ μέντ' ἂν δεήσεις καὶ τοῦ παντός περὶ τῆς
 θείας οὐσίας τοιαῦτα νοεῖν καὶ λέγειν, ἢ μεγέθη μὲν καὶ μι- 5
 κρότητα πεποιήκέ τε καὶ αἰεὶ ποιεῖ, αὐτὴ δ' ἔστι κατὰ φύσιν
 οὐδαμῆ μηδὲν ὧν πεποιήκέ τε καὶ αἰεὶ ποιεῖ. οὐδὲ πρόεισιν
 εἰς ὄγκον, οὐδ' οὐ μὴ προχωρήσῃ ποτέ. τὸ γὰρ ὄγκω μεῖζον
 γινόμενον δυνάμει γίνεται ἔλαττον, καὶ τὸ δυνάμει μεγέθει
 μέγιστον ὄγκον λείπεται παντός, ἵνα μέγιστον ὁμοίως αἰεὶ δια- 10
 μένη. καὶ γὰρ καὶ εἰ περὶ τῆς ἐν χιόνι βουληθείημεν λέγειν
 λευκότητος ὑποδείγματος ἕνεκεν, οὐ τὴν ἐν τῷ μέλει τῆς
 χιόνος λευκότητα μέρος ἂν φαίημεν τῆς ἐν πλείστη χιόνι λευ-
 κότητος, ἀλλὰ μέρους μὲν χιόνος λευκότητα, μέρος δὲ λευ-
 κότητος ἥκιστα· ὄγκον γὰρ καὶ ἄποσον καθ' αὐτὸ καὶ ἀμέ- 15
58 γεθες ἢ λευκότης, ὡς δέδεικται. εἰ δὲ μηδὲ συμβεβηκὸς ἢ
 ἀνούσιος αὕτη συγχωρεῖται σοι γίνεσθαι ἐνέργεια, ποῦ ταύ-
 την θετέον· λέγε καὶ νομοθέτει σύ. τῆς γὰρ τοῦ ὄντος φω-
 νῆς εἰς οὐσίαν καὶ συμβεβηκὸς διαιρουμένης, εἰ μὴτ' οὐσία
 μῆτε συμβεβηκὸς εἶη, τῶν ὄντων οὐκ ἂν λέγοιτο· λείπεται 20
 ἄρα μὴ ὄν ἐξ ἀνάγκης λέγεσθαι. αὕτη τῶν καινῶν σου δογ-
 μάτων ἢ τερατεία, καλὰ Παλαμᾶ, τὸ πιστεῦειν εἰς τὸ μὴ ὄν

Quodsi in qualitate quae magnitudinis et amplitudinis est expers, par-
 tem non licet proprie dicere, neque magnitudinem ullam adicere aut
 detrare: neque enim dicimus magnam neque parvam albitudinem: mul-
 tum profecto sive potius omne abest, ut de divina essentia talia cogitemus
 et dicamus, quae magnitudinem et parvitatem fecit et semper facit: haec
 autem a natura nullo modo quidquam est eorum, quae fecit et semper
 facit: neque prodit in amplitudinem, neque unquam procedet, etenim
 quod amplitudine maius sit, vi fit minus et quod vis magnitudine maximum
 est, ab amplitudine relinquitur omni, ut maximum aequae semper per-
 maneat. etenim si de albitudine quae est in nive velimus dicere,
 exempli gratia, non albitudinem quae est in parte nivis dicamus par-
 tem albitudinis quae est in plurima nive, sed albitudinem partis ni-
 vis, minime autem partem albitudinis. amplitudinis enim et quanti-
 tatis expers per se et magnitudinis est albitudo, ut demonstratum est.
 sin autem ne accidens quidem esse haec inessentialis a te conceditur
 efficientia, ubi eam ponemus? dic et impera tu: cum enim vox eius
 quod est in essentiam et accidens dividatur, si illa neque essentia
 est neque accidens, non dici potest quidquam eorum quae sunt: re-
 linquitur igitur necessario ut non esse dicatur. haec sunt novorum
 tuorum dogmatum praestigiae, Palama egregie, ut credas in id quod

καὶ ψιλοῖς λατρεῦειν ὀνόμασιν, ὅποια καὶ τοὺς τῆς Πλατω-
 νικῆς στοῦς καὶ Ἀκαδημίας φάσκοντας ἴσμεν περὶ τε γενῶν
 καὶ εἰδῶν, καὶ εἰ τινες εἴεν ἐκ τῶν ὕστερον ἄλλοι' ἄλλως αὐ-
 τοῖς ἠκολουθηκότων Βογομίλων καὶ Μανιχαίων καὶ Μασσα-
 5 λιανῶν καὶ Εὐνομιανῶν, οὓς καὶ εἰς μέγα παραπληξίας ἐλαύ-
 νειν ὁ μέγας φησὶ Βασίλειος ὡσπερ κοινότητά τινα λόγῳ
 μόνῳ θεωρητῆν, ἐν οὐδεμίᾳ ὑποστάσει τὸ εἶναι ἔχουσαν, εἰς f. 144 v.
 τὰ ὑποκείμενα θεωρεῖσθαι φάσκοντας τὸν θεόν. ἀλλ' ἄκουε
 λοιπὸν τί φησιν αὐθις ὁ αὐτὸς μέγας Βασίλειος περὶ τῆς
 10 ἐνεργείας θεοῦ τῆς ἀκτίστου, ὡς ἐπὶ τῆς ἀπλῆς καὶ ἄσωμά-
 του φύσεως τὸν αὐτὸν λόγον ἐπιδέχεται ἢ ἐνέργεια τῆ οὐσία.
 Ἐπεὶ δ' ὁ τῆς οὐσίας ὄρος καὶ λόγος (ταῦτὸν γὰρ ὄρος 15
 καὶ λόγος) πρῶγμά ἐστιν αὐθύπαρκτον, μὴ δεόμενον ἑτέρου
 πρὸς ὑπαρξιν, εἴη ἂν πάντως καὶ ὁ τῆς ἐνεργείας λόγος ὁ
 15 αὐτός, καὶ τὸς ὀνόμασι διαφέρωσι, πρῶγμα αὐθύπαρκτον δη-
 λαδῆ, μὴ δεόμενον ἑτέρου πρὸς ὑπαρξιν. οὕτω γὰρ καὶ ὁ
 τῆς ταυτότητος σώζεται λόγος, ὡς καὶ ὁ τῆς ἀληθείας ὁμο-
 λογητῆς σοφώτατα μεμαρτύρηκε, Θεόδωρος ὁ Γραπτός, "οὐ-
 τως ἂν" φήσας "εὐσεβῶς νοηθεῖη ἢ μὲν θεία ἐνέργεια αἰθίος,
 20 μαῖλλον δ' αὐτενέργεια, τῇ μὴ διωρισθαι τῆς οὐσίας τὴν
 ἐνέργειαν, ἀλλὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐπιδέχσθαι διὰ τὴν τῆς
 ἀπλῆς καὶ ἄσωμάτου φύσεως ιδιότητα." καὶ πάλιν "ἕτερον

non est, et nuda nomina colas, qualia etiam Platonicos et Academicos dicere scimus de generibus et formis, et si qui sunt ex iis, qui po-
 stea alias aliter eos sequuti sunt, Bogomilis nimirum et Manichaeis
 et Masalianis et Eunomianis, quos etiam magna insania perturbare
 dicit magnus Basilius tanquam commune genus quoddam, quod ratione
 sola perspicui possit, in nulla substantia essentiam habeat, cum dicant
 deam in suppositis perspicui. sed accipias iam quid dicat rursus idem
 Basilius magnus de efficientia dei increata: in simplici et incorporea
 natura eandem cum essentia rationem accipit efficientia.

Quoniam autem essentiae definitio et ratio (idem enim definitio
 et ratio) res est substantialis quae non eget alia ad substantiam,
 omnino non potest esse etiam efficientiae ratio non eadem etiam in
 nominibus diversis, res nimirum substantialis quae non eget alia ad
 substantiam: ita enim etiam eiusdem generis ratio servatur, quod etiam
 veritatis confessor sapientissime testatus est Theodorus Graptus, cum
 dicat, hoc modo pie cogitari puto: divina efficientia est sempiterna,
 sive potius ipsa efficientia, quia non distincta est ab essentia efficien-
 tia, sed eandem rationem accipit propter simplicis et incorporeae na-
 turae proprietatem. et rursus aliud esse essentiam, aliud efficientiam

οὐσίαν καὶ ἄλλο ἐνέργειαν τῶν πάσαι τινές, ὡς ἐπὶ τῶν σω-
ματικῶς θεωρουμένων, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ λόγου ἐτί-
θεντο. ὕπερ τοῖς εὐσεβέσις ἀπειροῦται. ἐπὶ γὰρ τῶν ἀπλῶν
καὶ ἀσωμάτων ἐν οὐδενὶ διαφέρειν ἴσασιν· οὐ γὰρ διορι-
στέον ταῦτα ἀλλήλων, ἵνα μὴ σύνθετον τὸ ὑπὲρ πᾶσαν ἀπ-
λόγητα νοηται. οὐτε γὰρ ἡ θεία οὐσία ἀνενέργητος εἴη ἂν
60 ποτε, οὐτ' ἀνούσιος ἡ ἐνέργεια." ἀκούεις τῶν ἱερῶν διδασ-
κάλων τῆς ἐκκλησίας παρὰ τοσοῦτον τῇ οὐσίᾳ τὴν ἐνέργειαν
ἐν καὶ ταῦτόν ἐπὶ Θεοῦ δογματιζόντων, παρ' ὅσον καὶ αὐτε-
νέργειαν καλοῦσι διὰ τὴν ἄκραν ταυτότητα, ὡς μὴδ' ἄχ-
10 ρις ἐπινοίας παρακλύπτειν ἐκεῖ δυναμένης διαφορᾶς οἴασούν.
ἀκούεις δ' ἔτι καὶ ὅπερ σοὶ ἀνωτέρω δεδηλώκαμεν· σὺ
γὰρ ἔλεγες ἀνενέργητον τότε εἶναι τὴν θεϊαν μᾶλλον οὐ-
σίαν ὅταν ἐν καὶ ταῦτόν λέγηται ἄμφω, τότε δ' ἐνεργῆ
ὅταν ἢ διηρημένα, πρᾶγμα τερατωδέστατόν τε καὶ ἀμαθέ-
15 στατον, καὶ μὴ πᾶσαν μόνον ἐκπληττον ἀκοῆν τῇ ἀβελτηρίᾳ,
ὅτι μὴ καὶ τοὺς σοφοὺς τουτουοὶ διδασκάλους τῆς ἐκκλησίας
συκοφαντοῦν ἀδεῶς· οὐ γὰρ διοριστέον ταῦτα φασὶν ἀλλή-
λων ἐκεῖνοι, ἵνα τε μήτε σύνθετον τὸ ὑπὲρ πᾶσαν ἀπλόγητα
1.145 r. νοηται, καὶ ἵνα μήθ' ἡ οὐσία ἀνενέργητος εἴη ἂν ποτε μήτ' 20
ἀνούσιος ἡ ἐνέργεια.

61 Πρὸς ταῦτα ὁ Παλαμῆς ἀντιλέγων κοινὸν μὲν ἔφησεν

priscorum quidam ut in iis quae in corporibus perspicuntur, ita
etiam in divina ratione posuerunt, id quod pii vetiti sunt: in simpli-
cibus enim et incorporeis nullo modo illa diversa esse sciunt, neque
enim distinguenda sunt a se invicem haec, ne compositum cogitetur
id quod omnem simplicitatem superat, neque enim divina essentia
unquam esse potest inefficax, neque efficientia inessentialis. audis
sanctos ecclesiae praeceptores tantum cum essentia efficientiam unum
idemque esse in deo censentes, quantum etiam ipsam efficientiam voc-
cant eam propter summum discriminis defectum, ita ut ne in cogita-
tionem quidem insinuare ibi possit differentia qualiscunque; audis
porro etiam id quod supra tibi demonstravimus. tu enim dicebas in-
efficacem tum esse divinam potius essentiam, cum dicantur ambo
unum idemque esse, tum autem efficacem, cum sint divisa: quae res
est miraculi et ignorantiae plenissima et quae tantum non omnes per-
turbet aures stultitiae, multo magis etiam sapientes hos praeceptores
ecclesiae criminetur impudenter, neque enim distinguenda esse haec
dicunt illi a se invicem, ne compositum cogitetur quod omnem sim-
plicitatem superat, neve unquam sit neque essentia inefficax, neque
efficientia inessentialis.

Ad haec Palamas respondens: commune esse dogma externorum

εἶναι δόγμα τῶν τε ἄνωθεν καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς φιλοσόφων
 τουτί, καὶ οὐκ ἀντιλέγω· πλὴν τὰ τὸν αὐτὸν ἐπιδεχόμενα
 λόγον δύο ἔστι καὶ οὐχ ἓν. καὶ εἰ δύο, πῶς χωρὶς ἡστυο-
 οῦν πρὸς ἄλληλα διαφορῶς; ἔστιν οὖν ἡ μὲν ταυτοῦτης τοῦ
 5 λόγου κατὰ τὸ εἶναι ἄμφω, τὴν τε οὐσίαν καὶ τὴν ἐνέργειαν,
 ἄκτιστα· ἡ δὲ διαφορὰ τὸ μὲν οὐσίαν τὸ δ' ἀνεύσιον, τὴν
 ἐνέργειαν δηλαδὴ.

Ὁ δὲ Γρηγορῶς ὅτι μὲν, φησί, τὸ ἀνεύσιον οὐκ ἔν, τὸ
 δ' οὐκ ἔν οὐ θεός, δηλον τοῖς ἅπασιν πλὴν σοῦ. ὅτι δ' οὐ-
 10 δὲν ἔτι κωλύσει λοιπὸν συμπεραίνειν καὶ ἡμᾶς ἐπὶ τῆς συν-
 θέτου ἄρα φύσεως τὸν ἀντικείμενον δέχασθαι λόγον τὴν ἐνέρ-
 γειαν τῇ οὐσίᾳ, καὶ εἶναι δύο ἐξ ἀνάγκης θάτερον, ἢ τὴν
 μὲν οὐσίαν ἡμῶν ἄκτιστον τὴν δ' ἐνέργειαν κτιστήν, ἢ τῆς
 οὐσίας οὔσης κτιστῆς εἶναι τὴν ἐνέργειαν ἄκτιστον, δηλον καὶ
 15 τοῦτο παντί που τὰ μάλιστα· ὡς γὰρ οἷς τὸ εἶναι ταυτόν,
 καὶ ὁ λόγος ὁ αὐτός, οὕτως εἷς τὸ εἶναι διάφορον, καὶ ὁ λό-
 γος διάφορος. ἐπὶ γὰρ τῆς οὐσιώδους ὑπάρξεως τοὺς ἁγίους
 τούτους ἀκήκοας λέγοντας τὴν τοῦ λόγου ταυτότητα, εἶπουν
 τοῦ ὄρου, καὶ καθ' ἕτερον πάντως οὐδέν. εἰ γὰρ κατὰ προ-
 20 φορὰν καὶ ἐτυμολογίαν ἐκατέρως ἐκατέρα τὴν διαφορὰν ἐκτή-
 σατο λέξεις, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἀπλῆς καὶ ἀσυνθέτου φύσεως τὴν
 αὐτὴν καὶ μίαν καὶ ἀπαράλλακτον ἔχουσι σημασίαν ἄμφω.

et nostrorum philosophorum hoc, neque ego, inquit, repugno: sed
 quae eandem rationem accipiunt duo sunt neque vero unum, ac si
 duo, quomodo remota sunt a qualicumque differentia inter se. defe-
 ctus igitur discriminis rationis is est, ut ambo, et essentia et efficien-
 tia, sint increata: differentia autem ea, ut alterum sit essentia, alte-
 rum autem inessentiale, efficientia nimirum.

Gregoras autem inessentiale, inquit, non esse; quod autem
 non sit, non esse deum, ab omnibus intelligitur nisi a te, nihil autem
 iam impediturum esse, quominus nos quoque concludamus, in compo-
 sita natura efficientiam accipere rationem essentiae oppositam, et esse
 alterutrum necessario, aut essentiam nostram increatam, efficientiam
 autem creatam, aut essentiam creatam, efficientiam autem increatam,
 hoc quoque a quoque maxime intelligitur: etenim ut iis quibus es-
 sentia eadem, ratio quoque eadem est, ita iis quibus essentia diversa,
 ratio quoque diversa est, etenim in essentiali substantia sanctos hos
 audivisti dicere esse eandem vim rationis sive definitionis et quod ad
 diversitatem attineat omnino nihil. etenim si ex pronuntiatione et
 notatione utriusque utraque differentiam accepit vox, certe in simplici
 et incompocitata natura eandem et unam et immutabilem habent signi-

68 ἔπειτα εἰ τὴν ἐνέργειαν ἕτερον εἶναι λέγεις κατὰ Θεοῦ καθάπερ
 ἐπὶ τῶν συνθέτων ἡμῶν, καὶ ἰδίως ἄκτιστον θεότητα, καὶ
 ἔστιν ἐκάτερον τούτων ὅπερ οὐκ ἔστιν ἐκάτερον, καὶ αἰεὶ θά-
 τερον παρὰ θάτερον ἀμοιβαδὸν τὴν διαφορὰν καὶ μάχην λαμ-
 βάνον λόγοις καὶ πράγμασιν (ἀνάγκη γὰρ εἶναι εἶναι πᾶσα τὰ 5
 οὕτως ἀλλότρια τῇ φύσει καὶ σημασίᾳ μὴ ταυτὸν εἶναι θα-
 τέρω θάτερον), ἔσται ἄρα, εἰ ἡ ἐνέργεια ἄκτιστος καὶ ἀνοί-
 σιος, κτιστὴ ἢ οὐσίᾳ καὶ ἀνερέργητος, ὡς ἀνωτέρω γε ἠκηκόεις
 τῶν Θεῶν κατ' ἐπιστήμην τὰ ἐναντία τοῖς ἐναντίοις ὀριζο-
 μένων ἀνδρῶν. εἰ δὲ καὶ τὸ τῆς ἐνεργείας ὄνομα γενικῶς 10
 κατὰ σὲ πάντων ἐπ' ἴσης κατηγοροῦτο τῶν ὀνομάτων, δυνά-
 μεως λέγω, σοφίας ζωῆς φωτὸς θυμοῦ μακροθυμίας ὀργῆς
 ἀοργησίας καὶ τῶν τοιούτων, ὅσοις ἡ Θεία κέχρηται γραφῇ
 Θεορρηπῶς καταφατικοῖς τε καὶ ἀποφατικοῖς καὶ ἀντικειμέ-
 νοις ὀνόμασιν, ἐπιδραμεῖται λοιπὸν καὶ πᾶσι τούτοις ἐπ' ἴσης, 15
 f. 145 v. καὶ ὁμοίως αἰεὶ κατορχίσεται τῶν ὀνομάτων ἀπάντων τὰτό-
 πημα, καὶ στασιάζει πρὸς ἑαυτὸ τὸ τῆς ἐνεργείας ὄνομα,
 ταύτης δὲ τῆς ἰδιαζόντως 'κατὰ σὲ λεγομένης ἄκτιστου θεό-
 τητος. καθ' ὃ γὰρ ἕκαστον ἐκάστου τῶν ἄλλων λείπεται πάν-
 των, κατ' ἐκεῖνο τῶν ἄλλων ἀπάντων ἡλάττωται τε καὶ ἡλλο- 20
 τρίζεται. καὶ εἶναι πάντως οὐσίαν ὁμολογεῖται καὶ φύσει
 πᾶν ὃ λέγεται καὶ ὀνομάζεται Θεορρηπῶς ἡμῖν, καὶ ἔστι καὶ

ficationem ambae. deinde si efficientiam diversam esse dicis etiam in
 deo, ut in nobis compositis, et proprie increatam divinitatem, et ut-
 rumque est, quod alterum non est, et semper alterum prae altero in-
 vicem differentiam et pugnam suscipit verbis et rebus, (est enim ne-
 cesse omnino, quae tam sint aliena et natura et significatione, non
 idem esse alteri alterum) erit igitur si efficientia increata est et in-
 essentialis, creata et inefficax essentia, ut supra audivisti divinos vi-
 ros secundum regulas philosophiae contraria contrariis definire. sin
 autem etiam efficientiae nomen generaliter ex tua sententia aequae de
 omnibus praedicatur nominibus, vis dico, sapientiae, vitae, luminis,
 animi, clementiae, irae, tranquillitatis, taliumque, quibuscumque usa
 est scriptura divina deo convenienter affirmantibus et negantibus et
 oppositis nominibus, accedet iam etiam his omnibus aequae: et simili
 modo semper insultabunt nominibus omnibus ineptiae, et secum pug-
 nabit efficientiae nomen, cum haec secundum te proprie dicatur in-
 creata divinitas, propter quod enim quodque a quoque aliorum omnium
 relinquitur, propter id aliis omnibus est minus ab iisque alienum, at-
 que unum omnino esse essentiam conceditur et natura omne, quod
 dicitur et vocatur deo convenienter a vobis et est et erat et erit

ἦν καὶ ἔσται, θεὸς ἰσχυρὸς δίκαιος ἄκτιστος, ἀλήθεια σοφία δύναμις ζωὴ φῶς ἐνέργεια καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἐπει γὰρ μὴν ἐκ τῶν οἰκειῶν ῥημάτων τε καὶ γραμμάτων ἕλι- 64
 σκόμενον ὁ Παλαμῆς ἑαυτὸν ἑώρα διηλεκτικῶς, "οἷκ ἐν ῥήμασι"
 5 φησίν, "οὐδ' ἀπλῶς ἐν γράμμασιν, ἀλλ' ἐν πράγμασιν ἡμῶν ἢ
 εὐσέβεια κατὰ τοὺς θεολόγους." μικρὸν οὖν ἐπισχὼν ὁ Γρηγο-
 ρῶς "ιοῦ ἰοῦ" φησίν "τῆς ἀβελτηρίας." καὶ ἀπιδὼν πρὸς
 αὐτὸν "εἶτα ἐλάνθανες ἡμᾶς" φησὶ "λασιόκομος τις ὢν καὶ
 ἀνήκοος καὶ παντάπασι τῆς τῶν θεῶν γραφῶν διδασκαλικῆς
 10 ἑορτῆς τε καὶ πανηγύρεως, καὶ μετεγκεντριζῶν ἐξ ἀμαθίας
 ἄλλοθεν ἄλλοθι τὸν ἅπαντα νοῦν καὶ σκοπὸν τῆς γραφῆς.
 τοῦτο γὰρ ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ φάσκει Γρηγόριος, τὰ Διονυ-
 σίῳ τῷ θεῷ λεχθέντα διαβεβαιούμενος, οἶμαι, καὶ συγγω-
 ρῶν καὶ αὐτὸς καὶ οἶονεὶ προτρεπόμενος οἰκονομικῶ τινὶ
 15 τρόπῳ καιροῦ καλοῦντος πρὸς τοὺς τῶν ὁμιλητῶν διαφόρους
 τὰς γνώμας καὶ γνώσεις κεχρησθαι, καὶ μικρὸν ἐνδιδόναι τοῖς
 διαφόροις τῶν προσιόντων ἦθεσι δι' ἀναγκην ἐνίοτε, ὥστε τὴν
 ἐν τοῖς καιρίοις τῆς πίστεως ὁμολογίαν, εἰ καὶ μὴ λέξαισι, 65
 ἀλλὰ γὰρ ταῖς ἐννοίαις φυλάττεσθαι ἀπαράβατον. ἐν οἷς ἐξεί-
 20 καὶ φησι τὴνδε ἢ τὴνδε τὴν λέξιν καὶ δι' ἐτέρων ὁμοδυνάμων
 καὶ ἐκφαντικωτέρων λέξεων διασαφεῖν τὸν θεοπρεπῆ τρόπον. οὐ
 δεῖ δέ, φησίν Ἀθανάσιος, τὰ κατ' οἰκονομίαν γραφόμενα καὶ
 γινόμενα δέχεσθαι κακοτρόπως καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν ἔλκειν βούλη-

deus potens iustus increatus veritas sapientia vis vita lumen efficien-
 tia taliaque.

Cum autem suis ipsius verbis et scriptis capi Palamas se vi-
 deret continuo, non in verbis, inquit, neque omnino in scriptis,
 sed in rebus nostris pietas cernitur secundum theologos. paululum
 igitur moratus Gregoras: pro, inquit, stultitiam, et despiciens eum:
 ergo fugiebat nos, inquit, te esse aurium obtusarum et surdum et
 omnino ignarum festivitatis et celebrationis doctae librorum divinatorum,
 et inserendo et transponendo aliunde alibi pervertere ignorantia omnem
 sensum et omne consilium scripturae? hoc enim magnus in theolo-
 gia dicit Gregorius ea quae a Dionysio divino dicta sunt confirmandis,
 puto, et concedens et ipse et quodammodo adhortans ut parco quo-
 dam modo occasione ad eos affabiles, qui in sententiis et cognitione
 sint diversi, vacante utamur et pauca indulgeamus diversi acceden-
 tium moribus necessario nonnunquam: ita ut in rebus gravissimis fidei
 consensio quamvis non verbis saltem cogitationibus servetur constans.
 qua in re licere ait hanc vel illam vocem etiam aliis similibus et magis
 significantibus vocibus explicare ratione deo conveniente, non autem de-
 cet, ait Athanasius, ea quae parco modo scribuntur et sunt accipere pravo
 sensu, et in suam voluntatem trahere: etenim etiam mediis sacpenumero

- σιν. καὶ γὰρ καὶ ἱατρὸς πολλάκις τὰ δοκοῦντά τιαι μὴ εἶναι κα-
τάλληλα, ταῦτα τοῖς ὑποκειμένοις τραύμασιν, ὡς οἶδεν αὐτός,
ἐπιτίθεισιν, οὐδὲν ἕτερον ἢ πρὸς τὴν ὑγείαν ἔχων τὸν σκοπὸν.
καὶ διδασκάλου δὲ φρονίμου τρόπος οὗτος, πρὸς τὰ τῶν διδα-
 5
 66 σκομένων ἤθη διατίθεσθαι καὶ λαλεῖν. ὀνόματα γοῦν καὶ ῥή-
 ματα, καὶ ὅσαι τῶν λέξεων διὰ φωνῶν ἀπλῶς καὶ γραμμά-
 των σημαντικαὶ τῶν ὑποκειμένων γίνονται πραγμάτων, ἐνίοτε
 f. 146 r. μὲν καθ' ὁμωνυμίαν ἐν διαφοροῖς ἀδιαφόρως παραλαμβάνον-
 ται πράγμασιν, ἐνίοτε δὲ κατ' ἀντωνυμίαν ἐν μειζοσί τε καὶ
 ἐλάττοσιν ὄρωμένην, καὶ ὅσα ἄλλως τὸν ὁμοιον ἔχει τρόπον, 10
 ἐνίοτε δὲ καθ' ὅσα συνώνυμόν πως τὴν σχετικὴν αἰτίαν κε-
 κλήρωται· καθ' ἣν δῆπουθεν καὶ τὸ ἴσον ἴσῳ συμβαίνει λέ-
 γεσθαι ἴσον, καὶ τὸν φίλον φίλῳ φίλον, καὶ ὅποσα δῆπου
 παραπλήσια, ὡς γίνεσθαι πολυσχιδῆ μὲν ἐν τοῖς μεριζομένοις
 πράγμασι τὴν αὐτῶν ἰδιοτροπίαν, ἐπὶ δὲ θεοῦ μονοειδῆ καὶ 15
 ἀμέριστον κατὰ τὴν τοῦ ἐνὸς ὑποκειμένου δῆλωσιν, λέγω δὴ
 τὴν ἀμερῆ καὶ ἀσχημάτιστον καὶ ἀόρατον ἐκείνην, ἥτις ποτ'
 ἐστίν, οὐσαν οὐσίαν· ἦν ψυχοτρόφον λειμῶνα καὶ ἀληθείας
 θάλαμον τις καλέσας οὐκ ἄν, οἶμαι, ἀμάρτοι. ἐν γὰρ οὕσα
 27 κυρίως, μένει διηνεκῶς ἐν τῷ ἐνί, μᾶλλον δ' εἰπεῖν ἐν ἑαυτῇ· 20
 καὶ μεριστὰς πεφνκνίως τὰς ἡμετέρας νόσεις, καὶ διάφορον
 τὴν περιολκὴν περὶ ἕκαστα τῶν πραγμάτων λαμβανούσας, εἰς
 μίαν τινὰ καὶ ἀδιάκριτον καὶ ταύτας νόσιν συναίρει, ὡς γί-

es, quae nonnullis non esse apta videntur, tractandis vulneribus ex sua cognitione imponit, nihil aliud quam valetudinem spectans, et praeceptoris prudentis consilium est hoc, ut ad discipulorum mores dicat et loquatur. nomina quidem et verba et quaecunque voces sonis omnino et literis significant res suppositas, interdum usurpantur secundum eandem significationem in diversis rebus sine discrimine, interdum secundum diversam significationem quae in maioribus et minoribus cernitur, et quaecunque praeterea similem admittunt rationem, interdum quatenus relativam causam eadem fere significatione insignitam sortita sunt: quamobrem simile dici solet simili simile, et amicus amico amicus, et quae sunt similia, ita ut multiplex fiat in rebus quae dividuntur earum proprietates, in deo autem simplex et indivisa secundum unius suppositi explicationem: dico enim indivisibilem et forma carentem et invisibilem illam qualiscunque est essentiam, quam si quis primum animos pascens et veritatis cubiculum nominare velit, non erret, opinor: quae quidem cum sit unum, continuo in uno manet sive potius in se et nostras cogitationes, quae diversae sunt a natura et quibusque rebus diverso modo distrahuntur, in unam quandam et indiscretam cogitationem comprehendit: ita ut etiam nominum necessario

νοσθαι καὶ τὸν τῶν ὀνομάτων ἐξ ἀνάγκης πολυσχιδῆ καὶ πο-
 λύτροπον μερισμόν, ὅποσον ἢ τῶν διαφόρων πραγμάτων διάφο-
 ρος παραγωγὴ τελεσιουργεῖ, δυνάμεως λέγω καὶ ζώης καὶ
 ἐνεργείας καὶ φρωτὸς καὶ σοφίας καὶ τῶν τοιοῦτων, μονοειδῆ
 5 καὶ αὐτὸν ἤδη καὶ μονότροπον ὡς ἀληθῶς δρόμον ἐν τῇ τῆς
 ἀληθείας ἐκείνῃ πεδίῳ θεόντα. περιγεγραμμένος γὰρ τις
 ὁρος ἐκάστης οὐσίας ὑπάρχον ἕκαστον ὄνομα, καὶ μιᾶς ιδιό-
 τητος ἐπιλημμένον, καὶ συστέλλον ὁπωσδηποῦν τὸ πρὸς
 ἀοριστίαν τέως αὐτῆς κεχυμένον, ἀπλῶς κατὰ τὸν ἀν-
 10 θρώπινον νοῦν πειρᾶται μὲν καὶ τῆς ὑπερηλωμένης
 ἐκείνης θείας οὐσίας τὴν ἑαυτοῦ φυσικὴν ἀποφαίνεσθαι κί-
 νησιν καὶ τὸ τῆς ἐμφύτου δυνάμεως εἰσθός, λέγω δὴ τὸ δια-
 κρίνειν καὶ μερίζειν ἐς διαφόρους τὸ ἐν ἰδιοτροπίας, ἀλλ'
 ἐφθη πρὶν δεδρακέναι παθόν. μερίζειν γὰρ ἐπιγόμενον ἐπ' ἴσης
 15 τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν ἀμέριστον ἐκείνην καὶ θεῖαν οὐσίαν, λέ-
 ληθε συσταλὲν ὑπ' ἐκείνης καὶ πρὸς νοητὴν ὁμόνοιαν συνε-
 λάσαν τὸν κωλύονμόν τε καὶ πολυπράγμονα μερισμόν. κα-
 πειδὴ περιγραφαὶς ὀνομάτων ἢ θεῖα καὶ ὑπερηλωμένη φύ-
 σις ἐκείνη δουλεύειν οὐκ οἶδεν, ἢ δὲ περιγραφή περιληπτικὴ l. 146 v.
 20 τις γίνεται τοῦ ὑποκειμένου γνώσις, οὐκ ἂν ποτε γένοιτο
 γνωστὸν ὃ τῇ οὐσίᾳ πέφυκεν ἀπεριγράπτον· ἐν ἄρα καὶ ἄγνω-
 στον ἢ θεῖα φύσις ἐκείνη, καὶ ὑπὲρ πάντα λόγον καὶ ἔννοιαν,
 καὶ πᾶσαν Παλαμικὴν ἀποσειομένη περιεργίαν. ὃ γο μὴν

multiplex et multiformis divisio qualem rerum diversarum diversa de-
 rivatio deductioque efficit, vis dico, et vitae et efficientiae et luminis
 et sapientiae et talium, simplicem et ipsa iam et uniformem profecto
 cursum in illo veritatis campo decurrat. circumscriptus enim finis
 quidam cuiusque essentiae suppetens quodque est nomen quod et unam
 proprietatem capit et quocunque modo componit quae indefinite effusa
 sunt, simpliciter secundum hominum intelligentiam. conatur quidem
 etiam in simplicissima illa essentia divina motionem suam naturalem
 declarare et vis insitae naturam, dico enim illud, quod discernit et
 dividit unum in diversas proprietates, sed priusquam effecit affecta
 est, cum enim dividere studeret aequae ceteris etiam indivisam illam et
 divinam essentiam, fugit illud esse ab illa compositum, et in concor-
 diam intelligibilem contraxisse divisionem nomina impediendam et oc-
 cupatissimam, et quoniam circumscriptionibus nominum divina et sim-
 plicissima natura illa inservire nescit, circumscriptio autem colligens
 est suppositi cognitio, non potest cognosci quod propter essentiam
 non est circumscriptum. unum igitur et incognitum est divina natura
 illa, et supra omnem definitionem et intelligentiam et respiciens omnem
 Palamicam curiositatem, quod cognosci a nobis potest in deo eius ef-
 ficientiis et viribus, quae apparent et factae sunt, id nobis invicem

γνωστὸν ἡμῖν δύναται γίνεσθαι τοῦ θεοῦ διὰ τῶν φαινομέ-
νων αὐτοῦ καὶ πεπονημένων ἐνεργειῶν καὶ δυνάμεων, τοῦτο
τοῖς ἐκ διαφόρων ἐτυμολογιῶν ὀνόμασιν ἀλλήλοις ἐπισημαι-
νόμεθα ταῖς γνωμικαῖς ἐξ ἀνάγκης ἡμῶν κατὰ τὸ ἀνύλογον
χρειαίς, οὐκ ἀτάκτως δέ, καὶ ὡς ἐκάστῳ τὰ τῆς βουλήσεως⁵
ὑποτίθῃσι, δρωῦντες, ἀλλὰ τοῖς τῶν θείων πατέρων ἐπόμνηοι
69 δόγμασιν ἄχρι καὶ τῆς τυχοῦσης γραμμῆς. πρῶτον μὲν γὰρ
ὁ σωτὴρ ἐν εὐαγγελίοις μηδεμιᾶς καταφρονεῖν παραινεῖ κε-
ραίας τῶν ἐν γραμμασι θείων αὐτοῦ προσταγμάτων καὶ ἐν-
τολῶν· ὧν οὐκ οἶδ' ὀπότερον· ἢ γὰρ οὐκ ἀκήκοας ἔτι, καὶ 10
ταῦτ' ἐν ἐπισκόποις (φεῦ τῆς ἀτοπίας) τελῶν, ἢ ἀκούσας οὐκ
ἤσθου. ἔπειθ' ὧν αὐτὸς διαβάλλεις τὸν νοῦν θεολόγων
τῆς ἐκκλησίας ἀνδρῶν, ὁ μὲν ἐν θεολογίᾳ μέγας Γρηγόριος
"ἡμεῖς δέ" φησιν "εἰ καὶ μέχρι τῆς τυχοῦσης κεραίας ἢ γραμ-
μῆς τοῦ πνεύματος τὴν ἀκρίβειαν ἔλκοντες, οὐποτε δεξόμεθα 15
(οὐ γὰρ ὄσιοι) οὐδὲ τὰς ἐλαχίστας πράξεις εἰκῆ σπονδασθῆ-
ναι τοῖς ἀναγράψασι καὶ μέχρι τοῦ παρίντος μνήμη διασω-
θῆναι, ἀλλ' ἴν' ἡμεῖς ἔχωμεν ἐπομνήματα καὶ παιδεύματα
τῆς τῶν ὁμοίων εἶποτε συμπέσοι καιρὸς διασκέψεως, ὥστε
τὰ μὲν φεύγειν τὰ δὲ αἰρεῖσθαι, οἷον κανόνι καὶ τύποις τοῖς 20
70 προλαβοῦσιν ἐπόμνηοι παραδείγμασιν." ὁ δὲ μέγας Βασίλειος
"χρῆ" φησι "τὴν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντα τὸ τοῦ Χριστοῦ δι-
καστήριον, καὶ εἰδὸτα ὅσος ὁ κίνδυνος ἀφελεῖν τι ἢ προσθεῖ-

significamus nominibus ductis ex diversis notationibus necessario pro-
pter usum nostrum sententiarum ad similitudinem formatarum; non
autem sine regula ut cuique voluntas suggerit, hoc facimus, sed di-
vinorum patrum sequimur dogmata, immo etiam literas fortuitas. pri-
mum enim servator in evangeliiis monet, ne contemnamus ne apicem
quidem ullum iussorum et mandatorum eius divinatorum quae in scri-
ptura reperiuntur: quorum nescio utrum, aut enim non audivisti haec,
cum etiam haec adhuc contra episcopos, pro ineptias, agas, aut quan-
quam audivisti, non intellexisti. deinde theologorum ecclesiae quo-
rum tu differs sermonibus sententias magnus ille quidem in theologia
Gregorius: nos autem, inquit, licet etiam in fortuito apice aut literis
spiritus accuratorem adhibentes, nunquam capturi simus: neque enim
est iustum, minimas quoque res temere tractari a scriptoribus et us-
que ad hoc tempus memoria servari, saltem ut habeamus recordatio-
nem et institutionem deliberationis similium, occasione data, ita ut
haec fugiamus, illa praeferamus tanquam regulas et prototypa secuti
praeceuntia exempla. magnus autem Basilius oportet, inquit, eum,
qui ante oculos habet Christi iudicium neque ignorat quantum pericu-

ναι τοῖς παραδεδομένοις ὑπὸ τοῦ πνεύματος, μὴ παρ' ἑαυτοῦ
 φιλοτιμεῖσθαι καινοτομεῖν, ἀλλὰ τοῖς προκατηγγελημένοις παρὰ
 τῶν ἁγίων ἐφησυχάζειν." ὁ δὲ τὴν γλωτταν χρυσοῦς καὶ
 αὐτὸς ὁμοίως "ἐν ταῖς θείαις" φησὶ "γραφαῖς ἰῶτα ἐν ἡ κε-
 5 ραίαν μίαν παραδραμεῖν οὐκ ἄξιμον, ὥστε πάντα διερευ-
 νᾶσθαι χρῆ." ἀκήκοας δ' οἶμαι πρὸ βραχέος ἐνταῦθα καὶ
 Γρηγορίου τοῦ Νύσσης "διὰ τὸ τῆ σαρκίνῃ" φάσκοντος "πε-
 ριβολῆ τὴν φύσιν ἡμῶν περιεῖργεσθαι φανερωθῆναι τῶν ἡμε-
 10 πτέρων τοῦ νοῦ κινήματων μὴ δυναμένων, ἀναγκαίως καθά-
 10 περ σημεῖα τοῖς πράγμασι τὰς ποιὰς τῶν ὀνομάτων θέσεις
 ἐπιβάλλοντες, δι' ἐκείνων τὰς τοῦ νοῦ κινήσεις ἀλλήλοις δη-
 μοσιεύομεν· καὶ τούτου χάριν τῷ μὲν τινι τῶν ὄντων ὄνομα
 οὐρανὸν ἐθέμεθα, ἐτέρῳ δὲ γῆν καὶ ἄλλῳ ἄλλο τι. καὶ τὸ L. 147r.
 πρὸς τι πῶς ἔχειν ἢ τὸ ἐνεργεῖν ἢ τὸ πάσχειν, ταῦτα πάντα
 15 ἰδιαζούσαις ἐπισημαινόμεθα ταῖς φωναῖς, ὡς ἂν μὴ ἀκοινώ-
 νητός τε καὶ ἄγνωστος ἢ τοῦ νοῦ κινήσις ἐν ἡμῖν μένοι." ἄλλως τε καὶ ἐπειδήπερ ἅπας ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος φύσει 71
 καὶ νόμοις τοῖς διὰ ζήματων τε καὶ γραμμάτων οἰκονομεῖται
 καὶ διοικεῖται, καὶ ἡ μὲν φύσις ἄτακτον καὶ ἀνώμαλον, ὁ δὲ
 20 νόμος εὐρυθμὸν τε καὶ τεταγμένον καὶ ὁμαλόν, εἰ σοὶ πεισ-
 θέντες ἀπρακτεῖν ἐάσαιμεν τὴν τῶν ζήματων καὶ γραμμάτων
 δύναμιν, οὐκ ἂν φθάνοιμεν κωφὸν καὶ μάταιον ἀποδεικνύντες
 τὴν ἐγκόσμιον ταύτην καὶ θαυμασίαν ποιήσιν τοῦ Θεοῦ καὶ

lum sit in demendo aliquid aut addendo iis quae a spiritu tradita sunt,
 non ex se studere res novas moliri sed in iis quae a sanctis nunciata
 sunt acquiescere. Chrysostomus autem similiter et ipse in divinis,
 inquit, scripturis unum iota aut unum apicem negligere, non est
 impune, ita ut in omnia inquirere debeamus. audivisti autem,
 opinor, paulo antea hic etiam ea, quae Gregorius Nyssaenus ait, qui
 dicit: quoniam cum carne circumclusa natura nostra circumdata sit
 motiones nostrae mentis non possunt declarari, necessario tanquam signa
 rebus certas nominum compositiones imponentes, illis mentis motiones
 nobiscum invicem communicamus: et hanc ob rem alii rei nomen im-
 ponimus coeli, alii nomen terrae: alii aliud, et referri ad aliquid aut
 efficere aut affici, haec omnia propriis significamus vocibus: ne in-
 comperta et incognita mentis motio in nobis maneat. praesertim cum
 omnis hominum vita natura et regulis verborum et literarum disponatur
 et administretur: atque natura quidem sine ordine est et norma: lex
 autem rhythmum est praedita et ordine et norma, si te secuti sinamus
 verborum et literarum vim nullius momenti esse, statim simulatque
 obtusum et vanum praebeimus hoc ornatum et admirabile opus

θηριώδη δρώντες τὸν βίον. τὸ γὰρ ἐντεῦθεν ῥηήσεται πρὸς μεταβολὴν καὶ ἀλλοίωσιν ἄλογον εὐθὺς καὶ φορὰν ἀκυβέρνητον ἅπαντα, καὶ χρεῖα βίου παντὸς οὐχ ἴσεται πρὸς τὸ μάλα ἀνόνητον καὶ οὐδὲν ὑγιές. οὕτως ἐμβρόντητος καὶ παραπλήξ τὴν διάνοιαν εἶη ἂν καὶ οὐδὲν ὑγιές ὁμοίως ὅ τε τοιαυτὰ πα- 5
 ραινῶν καὶ ὁ πεπεισθαι δοκῶν. πολλῶ μὲν' ἂν ἦν σοι σφώτερον τὸ λεχθέν σοι, εἰ τοῖς σοῖς μόνοις ῥήμασι καὶ γραμμασι περιεγέγραπτό σοι. τούτων γὰρ μόνων ἀφίσταται τήμερον ἢ εὐσέβεια· καὶ δεόν σοι λέγειν μὴ ἐν ῥήμασι μηδ' ἐν γραμμασι Παλαμικοῖς τὸ παράπαν εἶναι νομίζειν τὴν εὐ- 10
 σέβειαν, οὐ δ' ἀορίστως ἐξηγεῖσθαι, ἵνα δὴ τῶν τῆς εὐσεβείας δηλωτῶν ῥημάτων καὶ γραμμμάτων ἀποστήσας τοὺς πειθομένους ῥῆστα τὸ τῆς σῆς ἀσεβείας ἔχης κινῶν δηλητήριον.

Ἡδέως δ' ἂν ἀκούσαιομὶ παρὰ σοῦ καὶ τίνα ποτὲ λέγεις εἶναι τὰ πράγματα, ἐν οἷς τὴν εὐσέβειαν κέσθαι μετεωρίσας 15
 τῆ ἀντιθέσει, εἶτα σιγῇ παρέδραμες δεδηλωκῶς οὐδέν. τοῦτο δὴ τὸ τῆς ἀμαθίας τῆς σῆς εἰωθὸς προκάλυμμα εἰπὲ πρὸς τῶν σῶν ἀνοουσιῶν καὶ ἀνυπάρκτων θεοτήτων. εἰ μὲν γὰρ τὴν θείαν καὶ τρισυπόστατον φύσιν, πῶς οὐ δεδηλώκασι; ἀλλὰ τοῦτ' εὐχῆς μὲν ἄξιον, ἐλπιδος δ' οὐκ ἂν δῆπου· πολλοῦ δὲ 20
 καὶ δεῖ· οὐ γὰρ δὴ σὸν δρθὰ περὶ Θεοῦ φρονεῖν καὶ φθέγγεσθαι. ἀλλὰ πράγματα φησὶ αὐτὸς τὰς ἀνοουσίους σου ταύτας καὶ ἀπείρους θεότητας, αἷς μὴτ' ἤδη περίεστιν εἶναι μὴτ'

dei, brutam efficiemus vitam. tum enim: effluent in perversionem et mutationem ratione carentem et impetum non gubernatum omnia et usus vitae omnis abibit ad multam dementiam et insaniam: tam attornitus et mente captus esset, neque sanus aequae et qui talia suadet et qui hoc persuasum sibi esse putat: multo profecto fuisset tibi sapientius dictum tuum, si tuis solis verbis et literis esset circumscriptum a te. his enim solis hodie abstinet pietas: et dicere debebas, non oportet putare in verbis aut literis Palamicis omnino esse pietatem, tu autem indefinito protulisti illud: ut iam iis qui te sequuntur a pietatis claris verbis et literis remotis facillime possis miscere impietatis tuae malum.

Libenter autem audiam a te etiam quasnam dicas res, in quibus pietatem inesse postquam desinivisti et protulisti oppositione, silentio id praeteristi, cum nihil explicuisses: id quod ignorantiae tuae solitum est velamentum: dic mihi, te oro per inessentiales tuas et insubstantiales divinitates: quodsi divinam cogitasti et ter suppositam naturam, cur non explicuisti hoc, sed hoc voto dignum, spe nullo ut videtur modo: ac profecto multum quidem abest, neque enim est

ἔπειτά ποτ' ἔσοθαι· ὃ γὰρ ἀνοούσιόν τε καὶ ἄκτιστον, τῶν
 μηδὲν ὄλως μηδαμῆ μηδαμῶς ὄντων ἐξ ἀνάγκης λέγοιτ' ἄν.
 τοιαύτη τῶν σῶν δογμάτων ἡ τερατεία καὶ τὸ σὸν ἐνθύμιον,
 ὃ κακῆ κεφαλῆ, πείθειν πιστεύειν εἰς τὸ μηδέν. τῶν γάρ **1.** 147 γ.
5 τοι θείων ῥημάτων καὶ γραμμμάτων ἀνηρημένων κατὰ τὴν σὴν **34**
 παραινέσειν, ἃ τὴν τῶν πραγμάτων δηλοῦσιν ἀληθειαν, τίς
 ποθ' ὁμολογία πίστεως καὶ πόθεν ἄν ποτε γένοιτο ἔτι; πόθεν
 δ' ἄν καὶ τίς ποτε τοῖς εὐσεβεῖν ἐθέλουσι γένοιτο γνωῖσι θεοῦ
 τοῦ πεποιηκότος ἡμᾶς; ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἔτι πολλὰ λέ-
10 γειν ἔχοντι, τοῦ καιροῦ μὴ διδόντος, μετιτέον ἐφ' ἕτερα. ἐκεῖ-
 νο δὲ πῶς νοεῖς, ὃ καινὴ θεολόγος, λέγων ἐκ τῶν ἐνεργειῶν
 γνωρίζειν ἡμᾶς τὸν Θεόν. ἢ γὰρ οὐ συνῆκας ἀκούων ἐκ τῶν
 ἔργων τῶν φαινόμενων τοῖς αἰσθητοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν τὸν
 ἡμῖν οὐ φαινόμενον γνωρίζειν ἡμᾶς Θεόν; ἐνέργειαν γὰρ εἶναι
15 καὶ τὰ ἀποτελέσματα δέδεικται μικρὸν ἡμῖν πρότερον. καὶ ἐκ
 μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων αὐτίς ἀκούεις καὶ ἀλλαχού
 τῆς γραφῆς λεγούσης θαυμάζεσθαι τὸν δημιουργόν, καὶ τοῦτ'
 εἶναι τὸ τοὺς οὐρανοὺς διηγέσθαι τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. καὶ
20 ὁ Δαμασκηνός ὁμοίως φησὶν Ἰωάννης "ὃ τῆ φύσει ἀόρατος
 Θεός ὁρατός ταῖς ἐνεργείαις γίνεται, ἐκ τῆς τοῦ κόσμου σν-
 στασεως καὶ κυβερνήσεως γνωσπόμενος." Ἔμως παρακατιῶν **35**
 εὐρήσεις τὸν μέγαν Βασίλειον καὶ αὐτὸν ἐρμηνεύοντα τὰ

tui ingenii recte de deo cogitare et pronunciare: sed res ipse
 has tuas inessentialiales et infinitas divinitates: quae iam esse neque
 possunt neque postea poterunt unquam. quod enim inessentialiale est
 et increatum, necessario in numero eorum ponendum est quae nihil
 omnino ullo modo sunt: tales sunt dogmatum tuorum praestigiae et haec
 tua est cura, o caput malum, ut suadeas credamus in id quod nihil est.
 etenim divinis verbis et literis sublatis, ut tu suades, quae rerum veri-
 tatem declarant quae tandem erit consensus fidei? et unde tandem tam
 fiat? unde et quae tandem iis qui pietatem colere volunt fiat cognitio dei
 qui nos creavit. sed quanquam de his praeterea multa dicere possum,
 cum tempus non sinat, ad alia transeundum est. illum autem quomodo
 cogitas o nove theologe cum dicas ex efficientiis nos cognoscere deum:
 aut enim non intellexisti quae audisti, ex operibus nimirum quae cor-
 poris oculis nostris perspiciuntur, cognoscere nos deum, qui non a
 nobis perspicitur: efficientiam enim esse etiam facta, demonstratum
 est a nobis paulo antea, et ex magnitudine et pulchritudine creato-
 rum rursus audis etiam alibi scripturam dicentem nos admirari creato-
 rum: atque hoc illud esse, quod coeli enarrant gloriam dei. et si-
 militer ait Ioannes Damascenus, deus natura invisibilis efficientiis vi-
 sibilis fit, ita ut e mundi compositione et gubernatione cognosci pos-

ἑαυτοῦ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ· “ἐκ γὰρ θαλάσσης” φησὶ “καὶ
 ἀνέμων ὑπακουσάντων αὐτῷ ἐγγώρισαν αὐτοῦ τὴν θεότητα οἱ
 ἀπόστολοι. οὐκοῦν ἀπὸ μὲν τῶν ἐνεργειῶν ἢ γνώσις, ἐκ δὲ
 τῆς γνώσεως ἢ προσκύνησις.” ὁρᾷς πῶς ἐκ τῶν ἐνεργηθέν-
 των φησὶ θαυμάτων ταύτας γὰρ φησιν αὐτὸς εἶναι τὰς κα-
 7 8 τιούσας ἤτοι δεικνυμένας ἡμῖν ἐνεργείας. ἀλλὰ δυοῖν, ὡς
 εἶοικε, θάτερον δίδως νοεῖν. ἢ γὰρ ἐξ ἀκοῆς παροδικῆς εἰ-
 λήφεις τὴν ῥῆσιν, ἢ τῇ ἐπιστολῇ ἐντυχῶν οὐ συνῆκας· καὶ
 πάσχεις παραπλήσιον ὥσπερ ἂν εἴ τις ἐν μεσημβρίᾳ φωτὸς
 ἀκραιφνοῦς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνασχῶν πρὸς τὸν ἥλιον, εἶτα 10
 δι’ ἀτονίαν ἀποστραφεῖς πρὸς τὴν γῆν, χρωμάτων εἰδῶλα
 φαντάζοιτο πολυειδῶν τε καὶ διαφόρων, ἃ πάντα ψευδῆ
 τε ὄντα καὶ ἀνύπαρκτα ταῖς ἀρρωστούσαις ὄψει δοκοῦσιν
 εἶναι ἀληθῆ. ἢ μᾶλλον ὥσπερ οἱ μεθύοντες οὐ τὰ ὄντα κατὰ
 φύσιν ὁρῶσιν ἀλλ’ ἀνθ’ ἑτέρων ἕτερα δοκοῦσι, κυματομένης τῆς 15
 ὕψεως ἐπὶ τῆς περὶ τὸν ἐγκέφαλον ὑγρότητος καὶ οἰοεὶ κο-
 λυμβώσης ἐς τὰ φαινόμενα πλημμελῶς, οὕτω δὲ καὶ αὐτὸς
 ἀμαθίᾳ πολλῇ στρατηγούμενος ἥμισυ ἔχεις νοεῖν ὡς ἔχει
 L. 148 r. φύσεως τὰ τοῖς θείοις δεδομένα πατράσι. τοῦτ’ ἐκεῖνο ὃ
 καὶ τοῖς ἀπὸ κόπης ἐπὶ βῆμα καὶ ἀπὸ σκαπάνης ἐπὶ τὸ 20
 θεολογεῖν αὐτομολοῦσι, πᾶν μὲν ὄνομα περὶ θεοῦ λεγόμενον
 σωματικὴν παρέχει τὴν ἔννοιαν, πᾶν δὲ πρᾶγμα σωματικὴν

sit. tamen progrediens reperies Basilium magnum et ipsum interpre-
 tantem sua ipsius verba in eadem epistola. e mari enim, inquit, et
 ventis, quae ei parebant, eius divinitatem apostoli cognoverunt, ergo
 ab efficiētiis quidem nata est cognitio: a cognitione autem cultus.
 vides eum dicere e miraculis effectis, has enim vidit ille esse effici-
 entias sive descendentes sive apparentes nobis. sed alterutrum vi-
 deris dare nobis cogitandum: aut enim e fama cursim arripuisti ser-
 monem aut in epistolam incidens non intellexisti: et idem pati vide-
 ris ut si quis meridie integra luce oculos attollens ad solem, deinde
 propter languorem aversus in terram, colorum simulacra sibi imagi-
 netur multiforium et diversorum, quae omnia quamvis ficta et sub-
 stantia carentia oculis tamen languidis vera esse videntur: sive po-
 tius sicut ebrii non vident res quales vere sunt sed pro aliis alia
 videntur, oculo exagitato propter liquorem, qui in cerebro est, et
 tanquam natante et fluctuante quod ad res apparentes attinet, ita
 etiam tu ignorantiae multae dux minime scis quomodo se habeant
 natura dogmata patrum divinorum: illud ipsum, quod etiam iis usu
 venit, qui a remo ad suggestum et a ligone ad theologiam transvo-
 lant, omne nomen de deo dictum his praebet cogitationem corpoream,

ἔχον περιγραφὴν θεότητάς τε ὀνομάζειν καὶ ἄκτιστα προσαγορεύειν τολμᾶν ἀνακείθαι.

Ἐπὶ τούτοις ὁ μέγας λογοθέτης, σοφὸς ὢν ἀνὴρ καὶ τῶν ἁπλογομένων συνειδὶς ἀπάντων μάλιστα ὅσοι παρῆσαν τέως ἐκεῖ τῶν ἐπὶ δόξῃ σεμνυομένων, φησὶ πρὸς τὸν Παλαμᾶν ἔτι βῶα ἠρμημένον τὴν ἔκτοπον ἐκείνην καὶ ἀωρίῃ μακρᾷ κεραιμένην παραδοξολογίαν, ὡς οὐδὲν ἕτερον βλέπω σε νῦν ἐπιγόμενον, ἄνθρωπε, ἢ τῇ πολυλογίᾳ θηρᾶσθαι δόξαν ἀνδρῶν ἀμαθῶν μηχανώμενον καὶ μὴ δοκεῖν πρὸς τῶν ἀντιθέτων 10 ἤττιᾶσθαι. ἀλλὰ μὴν αὐτοῖ γε τῆς ἀληθείας οἱ λόγοι σαφεῖς καὶ ἀναμφισβήτητοί εἰσι, καὶ ἐφ' ἑστίας ἔχουσι τὸ πιστόν. οὐς δὴ καὶ ἀκούεις πρὸς τοῦ Γρηγορᾶ φερομένους ὁμοῦ καὶ τῶν σοὶ λεγομένων αὐτόθεν τὸ σφαιερὸν ἔχοντας. οὐδὲ γὰρ οὐδ' ἔχεις ἀνθυποφέρειν οὐδὲν ὑγιές, ἀλλὰ γραφικὰς κομί- 15 ζειν ἀπαιτούμενος μαρτυρίας, ὅπως ἀποφαινομένας αὐτόχρημα πλεῖστα τὰ ἄκτιστα τῆς τρισυποστάτου διάφορα φύσεως, ἔπειτα μὴ δυνάμενος ὅλως εὐρεῖν μαρτυρίαν ἡντιναοῦν οὐδενὸς τῶν ἁγίων, παρὰ σαυτοῦ συνάγεις αὐτός, ὃ τῶν ἀτοπωτάτων ἐστίν. ἐκ γὰρ ἐτέρων ἐτέραις ἀεὶ περιπίπτω 20 καινοφρονίαις σαφῆ τε καὶ ὑπερήφανον αὐτόθεν εὐθύς τὴν δίκην τοῦ ἀδικεῖν ὀφλισκάνεις. ὁ γὰρ οἰκοθεν ἐπιχειρῶν τὰ κατὰ βούλησιν δογματίζειν, τοῦ κωλύειν ἰσχύοντος τηρῆσαι ἐνδιδόντος ὁμοῦ καὶ παροξύνοντος, οὐκ ἂν φθάνοι τὴν εὐσεβῆ

omnis autem res quae corpoream habet circumscriptionem ut divinitates vocare et increata appellare conentur eos adducit.

Tum logotheta magnus, sapiens vir et dicta intelligens maxime omnium qui aderant tum ibi ex iis qui gloria insolenter se efferebant, ad Palamam dixit contententem acclamare inepta illa et valde intempestive immista paradoxa: nihil aliud nunc video te spectare, egregie, quam loquacitate studere laudes venari hominum indoctorum atque ab adversariis superari non videri: attamen ipsi veritates sermones clari sunt et irrefutabiles, et per se fidem habent, quos etiam audis a Gregora proferri et dictorum tuorum ex eo ipso falsitatem declarare, neque enim potes contra afferre sani quiddam: sed monitus ut proferas scripta testimonia, quae aperte declarent plane plurima increata diversa esse a natura ter supposita, cum non possis omnino invenire testimonium ullum cuiusquam sanctorum, ex te ipso congeris tu quae ineptissima sunt. ex aliis enim semper in alia inaudita incidens continuo te reum apertae et plane conspicuae iniuriae agis. etenim qui suo periculo conatur arbitrata suo dogmata fingere, eo qui prohibere eum potest indulgente simul et incitante, non possit

πανταχόθεν και πάτριον πίστιν αὐτόθεν ἐλαύνων. ἀλλ' οὐ
 τοῦτο νῦν ἡμῖν ὁ σκοπός· ἀλλὰ βεβαιούντες τὰ τῶν θείων
 πατέρων και διδασκάλων δόγματα πυθέσθαι ζητοῦμεν ὅθεν
 σοι τὰ καινοφανῆ κηρύγματα ταῦτα ἐξεύρηται, δι' ὧν πολὺν
 ἤδη χρόνον ταράττεις τὴν τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν, σύμμαχον⁵
 ἔχων τὴν τέως δυναστεύουσαν χεῖρα. βρέφος γὰρ ὧν ὁ
 θειότατος εὐτεσὶ βασιλεὺς ὁπότε κηρύττειν ἤρξω σὺ τὰ τοι-
 αῦτα, και ἄμα συγχύσεως περὶ τὴν βασιλείαν ἐξῆς ἐνεχθεί-
 σης ἐθανδηπετοῦν και ἀπωσδήποτε, καιρὸν οὐκ ἔσχεν ἀκη-
 70 κόνηναι και διορθώσασθαι. σὺ δ' ἀμεταβλήτως λήγειν οὐ βού-
 λει κακῶν. ἢ μὲν εὖν παροιμία φησὶ τὸν εὐνον οὐκ ἔχειν
 πηδάλιον· ἐγὼ δὲ τὴν σὴν ἀμαθίαν μᾶλλον ἢ τὸν εὐνον οὐκ
 ἔχουσαν ὀρώ πηδάλιον τὴν τῶν σῶν οἰακίζεις τρικυμῖαν δε-
 γμύτων δυνάμενον. ὁ τῶν ἐσχάτων ἐστὶ κακῶν. ὅταν γὰρ τὰ
 f. 148 v. τοιαδί τῶν ἀδικημάτων ἀντί τοῦ κολάζεσθαι και τὸ τιμᾶσθαι 15
 προσλάβῃ δι' αὐτὰ γε ταυτί, ποῦ μὲν οὐκ ἂν ἀτοπίαις ἐλάσεις,
 ποῦ δ' ἂν τῆς ὑπερηφάνου σταιῆ φορᾶς και κακίας κατὰ πρα-
 νοῦς οὕτως φερομένης; και μὴ μοι λέγε και τερατείου νῦν
 ἐγκανχώμενες ἐπὶ τε δυσηείᾳ γλαύτης φορᾶ και συμπεφυρ-
 μένων λόγων ἀλόγῃ σωρείᾳ, μηδ' ὄγκους μοι χάλκευς ῥημά-
 20 των ἀντιστρατωμένων οὕτως προφανῶς τῇ τε ἀληθείᾳ και
 τῇ τοῦ παράτος συλλόγου σκοπῷ· ἀλλ' εἰ και τὸ εἶ μετὰ
 τοῦ ἀσβεβοῦς τοῦ λεγομένου προσαίῃ σοι, τοῦτο δὲ και πάντ

piam omnino et patriam fidem evertere: sed nunc non illud agimus,
 sed confirmantes divinatorum patrum et praeceptorum dogmata scire
 studemus, unde a te haec nova edicta sint inventa, quibus per multum
 iam tempus conturbas dei ecclesiam, cum sociam habeas imperatoris
 manum. puer enim erat divinissimus hic rex, cum edicere tu talia
 inceptisti, et deinde confusione in imperio exorta, undecunque et quo-
 cunque modo exorta est, tempus non habuit audiendi et corrigendi.
 tu autem immotus desinere non vis mala. proverbium quidem ait,
 vinum carere clavo: ego autem stultitiam tuam magis quam vinum
 non habere video clavum, qui possit dogmatum tuorum eluvium gu-
 bernare: id quod extremorum est malorum. etenim si talia facinora
 pro poena honores quoque accipiant, quo ineptiarum venient? quo
 conspicui accrescent impetus et pravitatis in pronom ita iactatae.
 atque ne mihi dicas et portenta loquaris nunc glorians, in impetu
 linguae effrenato et cumulatorum verborum bruta concervatione, neve
 fabriceris tumida verba quae tam aperte veritati et huius conventus
 consilio bellum indicunt: sed num etiam honestas et pietas dictis tuis
 adsint, hoc longe maxime te spectare oportet, nam si hoc iis non

τε σφόδρα σκοπεῖν σε χρεών· ὡς εἴαν μὴ τοῦτο σφίσι παρῆ, τὸν ναυτίον ἐπὶ μανδραβόλου, φάναι κατὰ τὴν παροιμίαν, χωρεῖ σοι τὸ σπούδασμα, καὶ κολοφών σοι γίνεται κακῶν ὁ τῆς ἀκαίρου γλώττης λῆρος, καὶ τοσοῦτῳ μᾶλλον ὄσφ μᾶλλον καὶ 5 τῇ πολυλογία πολὺχουν ἐπιπολάζειν τὸ τῆς ἀτοπίας ἐπιφύκει γεώργιον, καὶ πρὸς γε δῆπουθεν αἱ τῶν ἀπράξιων ἤχων το καὶ ψόφων διατριβαὶ καὶ σχολαί. ἀλλ' ἡ τῶν θείων γραφῶν παραινέσις μὴ μέταιρε φησὶν ὄριμα ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες σου, μηδὲ σοφίζου περιττά, ἀλλ' ἃ προσετάγη σοι, ταῦτα δια- 10 νοοῦ· οὐ γὰρ ἔστι σοι τῶν κρηπῶν χρεία.

Ἐπὶ τούτοις ὁ μὲν Παλαμᾶς δαιώπησεν, ἀπέστη δὲ τις 80 τῶν μαθητευομένων αὐτῷ, μάλα τι ἀμαθῆς καὶ θρασὺς καὶ ἐμπαροειῶν μᾶλλον ἢ λόγων κατὰ τῆς ἀληθείας, ὥσπερ ἔωλοκρωσίας ἔωθεν αὐτῷ καταχευείσης τινός. καὶ μὲν δὴ “περὶ 15 δυνάμεων ἐγώ” φησι “διαλεχθῆναι τήμερον βούλομαι· καὶ μοι φρασάτω παρελθῶν ὁ βουλόμενος, διὰ τί παντοδύναμος ὁ θεὸς καλεῖται ἢ διὰ το πάσας ἔχειν ἐν ἑαυτῷ τὰς δυνάμεις. ἃς δὴ καλοῦμεν ἀκρίστους ἡμεῖς, καὶ διαφόρους ἀλλήλων καὶ τῆς οὐσίας αὐτῆς τοῦ θεοῦ.” ταῦτα παρῶν καὶ 81 20 ἀπηκούς τις τῶν τοῦ Γρηγοῦ φροιτητῶν, ὃς ἠκολούθησεν μὲν οἰκοθεῖν αὐτῷ, ἀρξάμενης δὲ τῆς διαλέξεως ἐπέμφθη κομίσιον τὴν τῆς δογματικῆς πανοπλίας δέλλον, καὶ κομίσιον παρῆν τῷ συλλόγῳ λοιπὸν καὶ αὐτός, ὁδτος οὖν παραλόγῳ τέως τῆς

adsit, e contrario, ut dicimus de mandrac ludo in proverbio, tibi evadet studium, et cacumen malorum tibi sunt intempestivae linguae nugae: atque eo magis quo magis fructus inceptiarum est loquacitate feracem innatare: et praeterca vanorum clangorum sonorumque studia et curae. sed librorum divinorum adhortatio, ne evertas, inquit, spes, quos posuerunt patres tui: neve exquiras supervacanea, sed quae tibi imperata sunt, ea delibera; neque enim tibi opus est absonditis.

In his Palamas quidem silentium tenuit. surrexit autem quidam discipulorum eius, valde indoctus et temerarius: et ebris se iactans magis, an dico contra veritatem tanquam vini reliquias mane in cum effusas. atque de potentiis ego, inquit, colloqui hodie volo: et dicat mihi accedens quisquis est cur omnipotens deus vocetur: an quia omnes in se habet potentias: quae nos vocamus increatas et diversas inter se et ab ipsa essentia dei. haec audivit quidam, qui aderat, discipulorum Gregorae, qui quidem domo eum sequutus est. incipiente autem colloquio missus est ut adferret pugillares dogmatici exercitus; quos cum attulisset postea iam aderat conventui et ipse. hic igitur repugnantis rerum auditarum gravatus surrexit et: profecto,

ἀκοῆς ἀχθεσθεὶς καὶ διαναστάς, “καὶ μὴν” φησὶν “ἐχρῆν πα-
σοδύναμον οὕτως κατὰ σὲ καλεῖν τὸν θεόν, καὶ μὴ παντο-
δύναμον. ἡμῖν γάρ ἐκ τοῦ τὰ πάνθ’ ὅσα βούληται δύνασθαι
μέχρι νῦν ἐδόκει καλεῖσθαι παντοδύναμον τὸν θεόν, καὶ οὐχ
ὡς σὺ φῆς.” ὑπολαβὼν δὲ ὁ Παλαμᾶς “ἀλλὰ κατὰ τροπὴν 5
τοῦ σ’ φησὶν “εἰς τ γίνεται παντοδύναμος, καθάπερ καὶ θά-
λ. 149 ρ. λασσα θάλαττα.” γέλωτος οὖν ἐπὶ τούτοις ἤρθη πολὺς, ὡς
μηδ’ αὐτὸν Γρηγορᾶν κατέχειν ἑαυτὸν δύνασθαι, καίτοι πολ-
λά πρὸς τὸ μὴ φανῆναι γελῶντα βουλούμενον καὶ ἅμα σιγᾶν
§§ διὰ τὰς τῆς κεφαλῆς ἀληθόνας ἐπιτηδεύοντα. ἀλλ’ ὁ Παλα- 10
μᾶς διακόπτειν τὸν γέλωτα μηχανώμενος τῶν πρότερον εἶχετο
λόγων, ἀναλαμβάνων αὐθις ἐκείθεν. “ὅτι δ’ ἄλλο τὸ ἔχον”
φησὶ “καὶ ἄλλο τὸ ἐχόμενον, δῆλον κἀκ τοῦ ἀγίου Μαξίμου
λέγοντος ‘ὁ μὲν θεὸς γινώσκει ἑαυτὸν ἐκ τῆς μακαρίας οὐ-
σίας αὐτοῦ, τὰ δ’ ὑπ’ αὐτοῦ γεγονότα ἐκ τῆς σοφίας αὐτοῦ, 15
δι’ ἧς καὶ ἐν ᾗ τὰ πάντα ἐποίησεν.’ ἄλλος οὖν ὁ θεός, καὶ
ἄλλη ἡ σοφία αὐτοῦ δι’ ἧς καὶ ἐν ᾗ τὰ πάντα ἐποίησε, τῆς
τοῦ θεοῦ οὐσίας πάντη διάφορός τε καὶ ἄκτιστος· ἄλλος γὰρ
ὁ θεὸς ὁ ἔχων, καὶ ἄλλη ἡ σοφία αὐτοῦ ὡς ἐκτὸν καὶ ἀνούσιον.”
§§ πρὸς ταῦτα ὁ Γρηγορᾶς ὡσπερ ἔνθους γενόμενος ἀνεβόησεν 20
“οὐκ ἀκούετε, πάντες οἱ τῆς ὀρθοδοξίας ἀντιποιοῦμενοι, προ-
φανῶς ἀναιροῦντα τὴν εὐσεβῆ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν ὁμοῦ
τοῖς εὐαγγελίοις καὶ πάσαις τῶν θείων πατέρων γραφαῖς, καὶ

inquit, oportebat hac ratione secundum te deum vocare *πασοδύναμον*
neque vero *παντοδύναμον*; nobis enim quia omnia, quaecumque vult,
facere potest, usque ad hoc tempus placuit ut *παντοδύναμος* vocaretur
deus neque vero ut tu dicis. referens autem Palamas, sed cum
mutari possit, inquit, Σ in Τ, fit *παντοδύναμος*, sicut etiam *θάλασσα*
in *θάλαττα* mutatur. risus igitur ad haec sublatus est magnus, ita
ut ne ipse quidem Gregoras continere se posset quamquam multum
operae dedit ne ridens conspiceretur, simulque tacere propter capi-
tis dolores studuit. sed Palamas risum extinguere conatus in priori-
bus inhaerebat sermonibus, et rursus inde orsus est. aliud, inquit,
esse id quod habet, aliud id quod habetur, intelligitur etiam e sancti
Maximi dicto: deus quidem se cognoscit ex essentia sua beata: quae
autem ab eo facta sunt ex eius sapientia qua et in qua universa fecit.
alius igitur est deus, alia sapientia eius tanquam habitum et
inessentialia. ad haec Gregoras ut divino numine adflatus exclamavit:
nonne omnes audistis, qui verae formulae fidei estis studiosi, cum
aperte tollere piam Christi ecclesiam simul cum evangelis et omnibus
patrum divinarum scripturis, et dicere filium et rationem dei diversos

λέγοντα τὸν υἱὸν καὶ λόγον τοῦ Θεοῦ διάφορον τῆς πατριῆς οὐσίας καὶ ὑφειμένον Θεῶν, καθάπερ Εὐνόμιός τε καὶ Ἄρειος ἐκεῖνος, καὶ ὅσοι τὰ τοιαῦτα πάλαι βεβλασφημήκασαν; ἵνα γὰρ τὰς τῶν Θεῶν διδασκαλῶν ἡμῶν ἐν τῷ παρόντι σιγήσω ῥή-
 5 σεις, οὐκ ἀκούετε πάντες αἰεὶ τοῦ Θεοῦ λέγοντος εὐαγγελίου 'πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν,' καὶ τοῦ Δαβὶδ πολλῶ προθεσπίσαντος πρότερον 'πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας,' καὶ τοῦ Σολομῶντος αὐθις 'ὁ Θεὸς τῇ σοφίᾳ ἐθεμελίωσε τὴν γῆν, ἠτοίμασε δὲ οὐρανούς ἐν φρο-
 10 νήσει.' τίς οὖν ἐτι χρεῖα λόγων εἰς ἀπόδειξιν τῆς παλαιγε-
 νοῦς αὐτοῦ κακοδοξίας, ἣν πάλαι ἀδίνησέ τε καὶ ἔτεκε καὶ αἰεὶ γράφων καὶ λέγων οὐ διαλείπει, κἂν ταῖς πλατεῖαις καὶ ἀγοραῖς διδάσκων κατὰ πολλὴν τοῦ κωλύσοντος ἐρημίαν, καὶ τὰς ἀκοὰς διορῦττων τῶν ἀπλουστέρων."

15 'Ὁ δὲ Παλαμᾶς τῶν ὀνομάτων καὶ ῥημάτων τὰς ἐννοίας **34**
 καὶ κλίσεις μεταρμόζων ἐβλασφήμει τὰ χεῖριστα. ἐπιτιμη-
 θεὶς δ' ὡς ἀμαθῆς τὴν τῶν συνθέσεων διαστολὴν ἀντισηγῆ
 τοῦ μὲν καὶ τοῦ δέ. "γινώσκει γάρ" φησὶν ἡ τοῦ Θεοῦ Μα-
 ξίμου ῥῆσις "εαυτὸν μὲν ὁ Θεὸς ἐκ τῆς μακαρίας οὐσίας
 20 αὐτοῦ, τὰ δ' ἕπ' αὐτοῦ γεγονότα ἐκ τῆς σοφίας αὐτοῦ, δι'
 ἧς καὶ ἐν ἧ' τὰ πάντα ἐποίησεν. ἔδει οὖν εἰπεῖν καθ' ἡμᾶς
 ὅτι καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως γινώσκει εαυτὸν ἐκ τῆς μακαρίας οὐ-

esse a paterna essentia et submissum deum, ut Eunomius et Arius ille et quicumque talia iam olim conviciati sunt: etenim ut divinorum praeceptorum nostrorum nunc taceam dicta, nonne auditis omnes semper divinum evangelium dicere: omnia per eum fiebant et sine eo fiebat ne unum quidem, quod factum est; et Davidem multo antea vaticinatum esse: omnia in sapientia fecisti; et Solomonem rursus: deus sapientia fundavit terram, repraesentavit autem coelos in cognitione. quid igitur iam opus est verbis ad ostendendam antiquam eius in dogmatis perversitatem, quam iam olim parturivit et peperit, et non desinit semper scribere et dicere, in plateis quoque et foris docere propter magnam eius qui prohibere possit eum solitudinem et aures perforare simpliciorum.

Palamas autem nominum et verborum notiones et declinationes mutans pessima conviciabatur. postquam autem nos obiurgavit, ut indoctas conjunctionum oppositionem introduxit, vocum nimirum "quidem" et "sed." cognoscit enim, ait divini Maximi dictum, se quidem deus ex essentia sua beata: quae autem ab eo facta sunt, e sapientia sua, qua et in qua universa fecit. oportebat igitur eum dicere secundum vos, filium quoque similiter cognoscere se ex essentia eius

σίας αὐτοῦ, ἵνα τὸ ὁμοφυῆς καὶ ἑμοούσιον δεῖξῃ· τούτου δ' ἐκείνῳ σιωπηθέντιος δείκνυται συμφωνῶν ἐμοί, καὶ οὐδαμῆ γε ἕμην."

●●
L. 149 v. Πολλῆς οὖν ἐνοστάσεως ἐνταυθοῦ γενομένης τῶν ἐκατέ-
ρωθεν, ὡσπερ διαιτητῆς μεταξὺ γενόμενος ὁ Γρηγορᾶς, καὶ 5
τὰς τῆς κεφαλῆς ἀλληθόντας παρὰ φαῦλον τέως ποιησάμενος
διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς χρείας, "πρῶτον μὲν σκεπτόν" φησὶ
"θεοῖν ὁπότερον ταῖς κοιναῖς τῆς ἐκκλησίας ἐννοίαις ἀκολου-
θεῖ καὶ ταῖς ἄνωθεν κυρωθείσαις τῶν θεῶν δόξαις πατέρων,
κατὰ τὸν μέγαν Βασιλεῖον χρῆναι φάσκοντα ἡμᾶς ἀπὸ τῶν 10
κοινῶν ἐννοιῶν ὁρμωμένους περὶ θεοῦ τὰ ἐναντιούμενα, ὅσον
ἐπὶ τῇ λέξει, ὁμολογεῖν μὴ νοεῖν. οἷον κατὰ τὰς κοινὰς ὑπο-
λήψεις ἐστὶ τὴν θεῖαν φύσιν ἀγαθὴν καὶ ἀόρητον καὶ δι-
καίαν ὁμολογεῖν. ἐὰν οὖν ὀργιζόμενον ἢ λυπούμενον ἢ με-
ταμελόμενον ἢ μὴ κατ' ἀξίαν τινὶ χρώμενον ἢ γραφῇ λέγῃ, 15
ζητεῖν προσῆκει τὸ τῆς λέξεως βούλημα, καὶ μεριμνᾶν τίνα
τρόπον ἀπακαταστῆσαι δυνηθῶμεν, οὐχὶ δὲ ἀνατρέπειν τὰς
ἀξιολόγους περὶ θεοῦ ὑπολήψεις. καὶ οὕτως ἀπροσκόπτως
ἐνταυθόμεθα ταῖς γραφαῖς, ἀπὸ μὲν τῶν ἀσαφεστέρων μὴ
●● βλαπτόμενοι, ἀπὸ δὲ τῶν εὐλήπτων ἀφελόμενοι. ἔστι μὲν 20
οὖν συνδεδογμένον ἅπασιν ὀρθοδόξοις τὰ πάντα διὰ τοῦ υἱοῦ
καὶ λόγου τοῦ θεοῦ γεγενῆσθαι. 'τεῖ λόγῳ γάρ' φησὶ 'κυρίῳ

beata, ut eandem naturam eandemque essentiam ostenderet: quod cum ab eo praetermissum sit silentio, apparet illi mecum convenire neque vero ullo modo vobiscum.

Magna igitur oppositione facta utriusque partis Gregoras tanquam arbiter factus et captis dolores parvi faciens propter usus auxiliique necessitatem, primum quidem, inquit, spectandum est, utrum communes ecclesiae cogitationes sequatur et divinorum patrum sententias superne confirmatas, secundum Basilicam magnum, qui oportere dicit nos a communibus de deo cogitatis orsos contraria in verbis convenire non putare. ut secundum communes sententias concedendum est, divinam naturam bonam esse et irae expertem et iustam: quodsi iratum aut moestum esse aut poenitentiam agere aut uti aliquo non ex merito deum scriptura dicat, decet inquirere in verborum vim, et excogitare quomodo possimus restituere eam, neque vero evertere sententias, quae sunt de deo, graves: et hoc modo sine offensione utemur scripturis, ex iis quae obscuriora sunt nullum damnum facientes, ex iis autem, quae clara sunt, utilitatem capientes. constat quidem inter omnes orthodoxos, universa per filium et rationem dei facta esse. ratione enim ait domini coeli solidi sunt facti: et ut ut

οὐδρανοὶ ἐστερεώθησαν· καὶ κατὰ τὸν Νυσσαέα θεῖον
 Γρηγόριον ὄντως σοφία καὶ βουλή οὐδὲν ἕτερόν ἐστι πλὴν
 τῆς τοῦ πατρὸς προεπινοουμένης σοφίας, ἐν ἣ τὰ πάντα γίνε-
 ντο καὶ διεκοσμήθη. Χριστὸς γὰρ θεοῦ δυνάμις καὶ θεοῦ
 5 σοφία. καὶ πάλιν σοφία τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς κατὰ τὸν θεῖον
 Μάξιμον καὶ φρόνησις ὁ κύριος ἡμῶν ἐστὶν Ἰησοῦς Χριστός,
 ὁ καὶ τὰ καθόλου τῶν ὄντων συνέχων τῇ δυνάμει τῆς σο-
 φίας καὶ τὰ συμπληρωτικὰ τούτων μέρη περιέχων τῇ φρονήσει
 τῆς συνέσεως, ὡς πάντων φύσει δημιουργὸς καὶ προνοητής,
 10 καὶ εἰς ἐν ἄγων τὰ διεισιῶτα δι' ἑαυτοῦ. καὶ ὁ Λαμασκηνός 87
 φησιν Ἰωάννης ὁμοίως, ὅτι οὐκ ἔστι τῷ πατρὶ λόγος σοφία
 δυνάμις θέλησις εἰ μὴ ὁ υἱός, ὅς ἐστιν ἡ μόνη δυνάμις τοῦ
 πατρὸς ἢ προκαταρκτικὴ τῆς πάντων ποιήσεως. καὶ μυρίας
 ἔχει τις ἂν μαρτυρίας προάγειν ταυτὶ συνιστάσας. καὶ προ-
 15 τον μὲν δὴ σκεπτόμεν ἂν εἴη τοῦτί, δεύτερον δὲ πῶς καὶ ὁ
 θεὸς Μάξιμος τοῖς κοινοῖς τῆς ἐκκλησίας ἔπεται δόγμασιν,
 εἰ μὴ τις ἐνταῦθα παρεξηγεῖσθαι βιάζοιτο. ἡ γὰρ διαστολὴ
 τῶν συνδέσμων ἐνταῦθα οὐ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν δια-
 στέλλει, ἀλλ' ἐκ τῶν κτισμάτων μάλιστα τὸν θεὸν διαιρεῶν,
 20 συμπαραλαμβάνει καὶ συνάπτει τούτῳ καὶ τὸν υἱὸν εἰς τὴν f. 150 r.
 τῶν κτισμάτων γνώσιν, ἵνα μὴ δόξη χωρίζειν ὁ πατὴρ τὸν
 υἱὸν ἑαυτοῦ ἐν τῇ τούτων γνώσει, δι' οὗ καὶ ἐν ᾧ παποίηκεν
 ἅπαντα ταῦτα. καὶ γὰρ καὶ ὅτε φησὶ τὸν θεὸν ὁ ἄγιος γι- 88

vinus ait Gregorius Nyssaeus: re vera sapientia et voluntas nihil aliud est, quam praemeditata universum sapientia, in qua universa facta et adornata sunt. Christus enim est dei vis et dei sapientia. et rursus sapientia dei et patris secundum divinum Maximum consilium quoque dominus noster est Iesus Christus, qui etiam universa quae sunt continet vi sapientiae, et complectens partes complectitur consilio mentis ut omnium a natura creator et praemeditans, et in unum contrahit distantia per se. et similiter ait Ioannes Damascenus: nulla est patri ratio, sapientia, vis, voluntas, nisi filius: qui quidem sola est vis patris creationem omnium praeparans. atque sexcenta possunt proferri testimonia quae haec confirmant, et primum quidem hoc spectandum est: deinde etiam divinum Maximum sequi communia ecclesiae dogmata, nisi quis hic falso interpretari studeret: distinctio enim conjunctionum hic non patrem et filium distinguit, sed o creatis maxime deum discernens comprehendit et coniungit huic etiam filium in creatorum cognitione ne videatur remove re pater filium a se in horum cognitione, per quem et in quo fecit haec omnia. etenim etiam cum dicit deum sanctus cognoscere se ex essentia sua beata

νώσκειν ἑαυτὸν ἐκ τῆς μακαρίας οὐσίας αὐτοῦ, οὐκ ἀποστε-
 ρεῖ τὸν υἱὸν τῆς τοιαύτης γνώσεως. πῶς γὰρ, ὁμοούσιον
 ὄντα τε καὶ τὴν αὐτὴν τῷ πατρὶ γνώσιν ἔχοντα, ὡς καὶ αὐ-
 τὸς περὶ ἑαυτοῦ μαρτυρεῖ λέγων 'καθὼς γινώσκει με ὁ πατήρ,
 καγὼ γινώσκω τὸν πατέρα.' καὶ 'πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατήρ 5
 ἐμὰ ἐστι· καὶ ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἑσμεν.' διὰ τοῦτο ἐκεῖ
 μὲν ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ γνώσει διὰ τὴν φυσικὴν καὶ οὐσιώδη
 ταυτότητα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ πολυπραγμοσύνης οὐκ
 ἐδεήθη τινός· ἐν δὲ τῇ πρὸς τὰ κτίσματα γνώσει συμπαρει-
 λήφει καὶ τὴν σοφίαν ὁ Θεὸς οὗτος Μᾶξιμος, δι' ἧς καὶ ἐν 10
 ᾧ ταυτὶ πεποίηκεν ἅπαντα, ἀναγκαίως οὐσης τῆς τοιαύτης
 ἐνταῦθα μνήμης διὰ τὰς ὑποστάσεις, ὥσπερ ἐκεῖ τῆς σιω-
 πῆς διὰ τὸ πᾶσιν ἔγνωσμένον ὑπάρχειν τὸ τῆς οὐσίας υἱοῦ
 12 καὶ πατρὸς ἀδιαίρετον καὶ ταυτόν. ἐναργέστερον δ' ὁμοῦς
 εἶτι καὶ ὁ Θεὸς οὗτος Μᾶξιμος δεῖκνυσι προϊῶν, καὶ τῆς τεχ- 15
 νικῆς ἐνταυθαῖ μεμνημένος σοφίας, μή τις ἐξ ἀμαθίας ὅποσο-
 ποτὲ πλανηθεῖς ἐκείθεν ἐξολισθήσῃ πρὸς δυσσεβεῖς λογισμούς,
 καὶ ἀντὶ τῆς ὄντως σοφίας τὴν ἐν τοῖς κτίσμασι τεχνικὴν
 δοξάζῃ σοφίαν, καθάπερ καὶ οὗτοσι Παλαμᾶς βεβλασφήμηκε
 τε πρότερον πολλάκις, καὶ νῦν αὖθις ἐφ' ἡμῶν οὐκ αἰδέεται 20
 τολμῶν τὰ ἀτόλμητα. φησὶ γὰρ κατόπιν ὡς ἡ λογικὴ καὶ
 νοερά φύσις γινώσκει τὰ κτίσματα ἀναλήψει τῆς ἐν αὐτοῖς
 θεωρουμένης τεχνικῆς σοφίας καὶ γνώσει τῶν ἐν αὐτοῖς φυ-

non privat filium tali cognitione: qui potest eum, qui eadem sit es-
 sentia et eandem cum patre habeat cognitionem: ut etiam ipse de se
 testatur; dicens ut cognoscit me pater, ego quoque patrem cognosco:
 et omnia, quae habet pater, mea sunt: et ego et pater unum sumus.
 propterea ibi quidem in dei cognitione propter naturalem et essentia-
 lem similitudinem patris et filii non opus fuit ulla curiositate: in co-
 gnitione autem, quae in creatis versatur, comprehendit etiam sapientiam
 divinam hic Maximus, qua et in qua haec fecit omnia: cum ne-
 cessaria esset tali hic commemoratione propter substantias, ut ibi si-
 lentio quia omnibus notum est, esse essentiam filii et patris indis-
 cretam et eandem: clarius tamen porro etiam divinus hic Maximus
 demonstrat progrediens cum etiam artificiosae illic mentionem faciat
 sapientiae: ne quis ignorantia ut fieri solet errans inde incidat in
 impias ratiocinationes et pro vera sapientia artificiosam illam quae
 tes in creatis opinetur sapientiam, ut etiam Palampas hic et convicia-
 tus est iam antea saepe, et nunc rursus in nobis non pudet eum au-
 dere inausa. ait enim post: ratione et mento praedita natura cognos-
 cit creata comprehensione animadversae in iis artificiosae sapientiae

σικῶν λόγων. ἤντινα δὴ τεχνικὴν σοφίαν παρακατιῶν αὐθις
 αὐτὸς ψιλὴν καὶ ἀνυπόστατον ἐν τῷ νῷ συνισταμένην φησίν,
 οὕτως κατὰ λέξιν διαγορεύων, ὅτι τὰ ὑπὸ Θεοῦ γενοῦσα
 γινώσκει τὸν Θεὸν τῇ ἀναλήψει, ὡς εἴρηται, τῆς ἐν τοῖς γε-
 5 γοῦσι θεωρουμένης τεχνικῆς σοφίας, ἣτις ἐστὶ ψιλὴ καὶ ἀνυ-
 πόστατος ἐν τῷ νῷ συνισταμένη. καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν αὐτὸς ⑩
 οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας φησὶ τὸν Θεὸν γινώσκομεν, ἀλλ' ἐκ τῆς
 μεγαλοουργίας καὶ προνοίας τῶν ὄντων· διὰ τούτων γὰρ ὡς
 δεῖ ἐσόπτρων τὴν ἄπειρον ἀγαθότητα καὶ σοφίαν καὶ δύνα-
 10 μιν κατανοοῦμεν." ταῦτα διεξιὼν ὁ Γρηγοράς, "ὄραξ" εἶφη
 πρὸς τὸν Παλαμῶν στραφεῖς "ὅπως δυοῖν προκειμένων ἐν-
 ταῦθα βλασφημιῶν ἐξ ἀνάγκης μιᾷ περιπίπτεις; ἡ γὰρ τὸν 1. 150 v.
 υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὴν ὄντως σοφίαν δεῖ ἧς καὶ ἐν ἧ τα πάντα
 πεποίηκεν, ἀνούσιον λέγεις Θεότητα, ἡ τὴν ἐν τοῖς κτίσμασι
 15 τεχνικὴν σοφίαν ἄκτιστον καὶ ταύτην καὶ ἅμα ἀνούσιον φά-
 σκεις Θεότητα· ἦν ψιλὴν καὶ ἀνυπόστατον ἐν τῷ νῷ συνι-
 σταμένην τὸν Θεὸν ἀκήκοας λέγοντα Μᾶξιμον. τοιαῦτα γάρ
 σου τὰ τῶν ἀτόπων καινοφρωνιῶν αἰσχρά, καὶ οὕτω σχέτλια
 τὰ συμπεράσματα τῆς σῆς δυσσεβείας. ἔπειτα ζῆν τολμᾶς, ⑪
 20 καὶ ἀναιδέσιν ὀφθαλμοῖς τὴν οὐρανίαν βλέπειν λαμπάδα, τὸ
 σεμνὸν ἡλίον βλέφαρον, καὶ ἀνθρώποις νοῦν ἔχουσιν ὀμίλειν,
 καὶ τοῦ αὐτοῦ συμμεταλαμβάνειν αὐτοῖς ἀέρος, ὑπόμημα

et cognitione naturalium quae in iis sunt rationum: quam quidem sa-
 pientiam artificiosam paulo post rursus ipse tenuem et substantiae
 expertem in mente compositam dicit, hoc modo ad verbum statuens:
 quae a deo facta sint cognoscere deum comprehensione ut dictum est
 animadversae in iis quae facta sunt artificiosae sapientiae, quae qui-
 dem est tenuis et substantiae expertis in mente composita. et alibi
 rursus ille: non ex essentia, inquit, deum cognoscimus, sed e magni-
 ficentia et providentia rerum. ex his enim ut e speculis infinitam
 bonitatem et sapientiam et vim intelligimus. haec persecutus Grego-
 ras, vides, inquit, ad Palamam conversus, cum duae sint hic maledi-
 ctiones propositae, necessario in alteram te incidere; aut enim filium
 dei, qui est vera sapientia, qua et in qua universa fecit, inessentiali-
 lem dicis divinitatem aut artificiosam quae est in creatis sapientiam et
 ipsam increatam simulque inessentialem vocas divinitatem, quam te-
 nuem et substantiae expertem in mente compositam divinum audivisti
 dicentem Maximum. talis enim tua est ineptorum paradoxorum tur-
 pitudo et tam immanes sunt ratiocinationes impietatis tuae: et tamen
 vivere audes et oculis impudentibus coelestem suspicere facem, aug-
 stum solis oculum et inter homines mente praeditos versari eisdem-
 que cum iis particeps esse aeris, exemplum tantae pravitatis factus

τοσαύτης κακίας τῆ τοῦ Χριστοῦ γεγονώς ἐκκλησίᾳ; σὺ δ',
 εἰ βούλει, καινοφώνησον ἔτι, καθάπερ ἀκίσιτων ἑσμὸν θεοτή-
 των, οὕτω καὶ τέχνην καινὴν. ἔξεστι γάρ σοι τῆ συνήθει
 χρωμένῃ τῆς ἀμαθίας ἀναιδείᾳ πανταχῆ, καὶ τὸ συγκεχωρη-
 κὸς μετὰ ἑαστώνης ἐκ σεαυτοῦ λαμβάνοντι, καὶ μηδαμῆ τα- 5
 μεινομένῃ τὰς παραλόγους τύχας καὶ τραγικάς, μηδ' ἐπὶ
 ῥήτοισι τὸ τῆς γνώμης ἐῶντι καθεύδειν μεμηγῶς τε καὶ αὐ-
 θαφες. πᾶσα γὰρ ἐπιστήμη τῶν πάλαι καὶ σοφίας ἔμμουσος
 ἀρμονία τε καὶ ῥυθμὸς τὸ ἐνεργεῖν ἐξελάθετο τῆς σῆς ἀνου-
 σίου ταύτης ἐνεργείας, δι' ἧς ἀπονητὶ τὰς ἀκτίστους χαλκεύεις 10
 θεότητος, δὲ αὐτομάτου φρεΐσης, ὡσπερ τὸ τῶν σπαρτῶν
 ἐκείνων γιγάντων αὐθήμερον γένος ἤμῃν ἀτιτικίζοντες ὑπογρά-
 φουσε μῦθοι, καινοτέρων ἀκουσμάτων φορὰν εἰκονίζοντες.

● ἐπεὶ δὲ ταῖς τῶν λόγων καινότησι καὶ νόμων δεῖ καινοτέρων,
 γράψον, εἰ βούλει, καὶ ψήφισμά τι καινόν, μὴ χρῆσθαι κατ' 15
 ἐπιστήμην τοῖς λόγοις ἔτι. γενοῦ τοῖς νῦν καὶ αὐτὸς καιροῖς
 Ἰουλιανὸς αὐτοκράτωρ ἐπὶ κακίᾳ διαβεβοημένος, καὶ βαρβα-
 ρικώτερα μᾶλλον ἢ κατ' ἐκείνον δεικνὺς τὰ τολμήματα. μᾶλ-
 λον δὲ καὶ γέγονας, καιροῦ τυχὼν πονηροῦ καὶ βίον ἐλόμενος
 κακοδαίμονα καὶ ἐπάρατον, ἀφ' οὗ πολλαὶ μὲν κατὰ τῆς εὐ- 20
 σεβείας ἀνεργώγεσαν φάραγγες, πολλοὶ δὲ κακῶν ἐξερρῶσαν
 ἀθέμιτοι ῥύακες. ἀλλ' οὐκ εἰς τέλος, οἶμαι, χαίρησεις, ἀλλ'
 ἀποδώσει ταχὺ βασιλεὺς οὗτοςί τῆν πάτριον τῆς ἐκκλη-

Christi ecclesiae? tu vero, si vis, fabricare praeterea ut increatarum
 copiam divinitatum ita etiam artem novam. licet enim tibi cum con-
 sueta utaris ignorantia impudentia ubique et concessionem facile ex te
 sumas neque ullo modo dispenses fortunas inexpectatas et portentosas,
 neque certis conditionibus sententiam tuam sinas quiescere insanam
 et audacem. omnis enim veterum scientia et institutus sapientia con-
 centus et rhythmus oblita sunt efficiendi, cum tua inessentialis haec
 efficientia, qua sine ullo negotio increatas fabricaris divinitates ex se
 ipsa nata sit: quale Spartorum illorum gigantum diurnum genus no-
 bis adumbrant fabulae atticae, recentiorum rumorum impetum et pro-
 ventum depingentes. sed quoniam novitati verborum etiam legibus
 novis est opus, age scribes, si vis, etiam edictum novum quoddam,
 ne quis secundum scientiam postea utatur verbis, fas his temporibus
 et ipse Iulianus imperator pravitate infamis, et crudeliores potius quam
 ex eius natura proferas audacias, sive potius iam factus es aditus
 occasione misera et vitam infaustam eligens et detestabilem, ex qua
 multae contra pietatem proruperunt voraginet, multique malorum ef-
 usi sunt amnes nefarii, sed non usque ad finem opinor ridebis: sed

σίας εὐκλειαν τῷ δεδωκότι τούτῳ τὴν πατρῴαν βασιλείαν δεῖν."

Τούτοις ὁ Παλαμᾶς ἀχθόμενος καὶ ὑβριοκυθῶν ἀντελοῖ- 3
 δόρει τε καὶ παρὰ φαῦλον ἐποιεῖτο καὶ αὐτὸ τῆς καθέδρας τὸ
 5 εὐσχημον, ὡσπερ ἔξω γενόμενος ἑαυτοῦ. ὄθεν δὴ καὶ συχνὰ
 περιστρέφεν ὅλον ἑαυτὸν τῆδε κάκεισθε ἐφ' οὐπερ ἔτυχε τη- f. 151 r.
 νικαῦτα δαπέδου καθήμενός, καὶ δυσκάθεκτός τις ἦν ὡς εἰ-
 πειν καὶ ἀκάθεκτος, καὶ μεμνητόων οὐδὲν διακειμένος ἄμει-
 10 τοῦ καιροῦ καὶ τῶν θεατῶν, καὶ συχνὰ μεταφέροντα ταῖς
 χερσὶν αὐτοῦ τῶν ἱματίων τὰ κράσπεδα καὶ ἀναφέροντα καὶ
 καταφέροντα, καὶ πρὸς γε κνήμας τε γυμνοῦντα καὶ μηρούς,
 καὶ πως ἂ μὴ θέμις δείκνυσθαι θεατρικῶς οὕτως παραδει-
 15 στάνθ', ὡς δοικεν, οὐδαμῇ τοῖς δρωμένοις. καὶ δύο κατὰ
 ταυτὸν ἐτολμᾶτο τάνδρῳ τηνικαῦτα τὰ ἄτοπα, μήτε δεδιότι
 μήτ' αἰσχνομένῳ· στόματι μὲν γὰρ πρὸς θεὸν βλασφημιῶν
 οὐδαμῇ ἐδεδίει, σχήματι δ' ἀσέμνῳ τοῦ μεμνητός ἐκείνου
 20 χρώμενος ἤθους ἐπὶ τοσοῦτων ὀφθαλμῶν οὐδαμῇ γε ἤσχε-
 νετο. καὶ ὅπερ ἐπὶ τῆς Τροίας Ὀδυσσεὺς ἐκείνος πάλαι τὸν
 ἀκριτέμυθον τοῦ Ὀμήρου Θερσίην γλευάζων ἠπειλήσει δρᾶν,
 ἀποδύσειν εἴματα λέγω φίλα, τὰ τ' αἰδῶ ἀμφικαλύπτει, τοῦτ'
 ἐκείνος καθ' ἑαυτοῦ δρῶν ἀτεχνῶς οὐκ ἤσθάνετο. ταῦτα καὶ
 μὴ πάνυ γελασσόντα τὸν Γρηγορᾶν γελάσαι πεποίηκε, καὶ

reddet celeriter rex hic paternam ecclesiae gloriam deo, qui huic pa-
 ternum dedit regnum.

His Palamas gravatus et valde affectus contra conviciabatur
 et parvi faciebat etiam ipsum sessionis decus, ut si apud se
 non esset; quamobrem etiam frequenter se totum vertit huc et il-
 luc in solo, in quo tam maxime sedebat, et difficilis, ut ita dicam,
 et importunus erat quodammodo, neque melius dispositus quam fu-
 rentes. poterat enim videre eum tanquam oblitum sui et temporum
 et spectatorum et huc illuc trahentem manibus vestimentorum limbos,
 et adducentem et deducentem et usque ad crura nudantem et femora
 et fere quae non decorum est ostendere mimico modo ostentantem
 obiter ut ita dicam, neque animum advertens qui erat eius mos ullo
 modo iis quae fiebant: et duo aequae tum audebat vir inepta neque
 timens neque verens; ore enim contra deum conviciens nullo modo
 eimore capiebatur: habitu autem inhonesto parentis illius uti mo-
 ris coram oculis tot non verebatur, et quod ante Troiam Ulixes ille
 olim Homeri Thersiten garrulum deludens facturum se esse mina-
 tus est, exuturum nimirum vestimenta grata, quae membra pudenda

εἰρωνικόν τινα ὀφθαλμὸν αὐτῷ ἐπιρριψάντα φάναι τοιαδί.

- **Ε** ἐγὼ δὲ σε τῆς ἀμαθίας καὶ ἀναιδείας οἰκτείρων, ἄνθρωπε, βούλομαι καὶ νῦν, ὅποσα τὴν τῆς σοφίας φωνὴν διαιρεῖ σημαινόμενα, προθεῖς κατὰ τοὺς τῆς ἐπιστήμης διδάξαι λόγους, ὡς ἂν μάθῃς ἐντεῦθεν εἰς ὅσον ἐλαύνει κακίας βωμολοχεῖν⁵ καὶ διαβάλλειν ἀναίδην τὰς θείας γραφάς. ἀκολουθητέον οὖν ἡμῖν ἐστὶ τῇ τῶν θείων πατέρων κἀνταῦθα διδασκαλίᾳ. νοεῖται μὲν γὰρ ἡ σοφία διχῶς κατὰ τὸ κτιστὸν καὶ τὸ ἄκτιστον. καὶ κτιστὴ μὲν λέγεται σοφία ἣ τε ἐντεθειμένη πρὸς θεοῦ καὶ συναπειρασμένη τοῖς κτίσμασιν, ἵνα σοφά τε κατὰ¹⁰ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον φαίνεται πᾶσι καὶ ἅμα τοῦ πεποιηκότος ἄξια. καθ' ὃ σημαινόμενον καὶ Δαβὶδ τοὺς τε οὐρανούς τὴν τοῦ θεοῦ διηγεῖσθαι δόξαν φησὶν ἀλαλήτοις φωνάς,¹⁵ καὶ ἅμα πᾶσαν προιρέπεται κτίσιν εἰς ὕμνον θεοῦ, ὅση τῶν ἐμπύχων τε καὶ μὴ, καὶ ὅση τῶν αἰσθητικῶν καὶ¹⁵ μὴ. καὶ ἔτι ἡ τοῖς διδασκομένοις ἐντέχνως ἐκ προὔπαρχούσης γίνεται γνώσεως. ἐν ἧ τὸ εἰδέναι καὶ τὸ ἐπίστασθαι ἔχοντας, δεκτικὸς τῆς δημιουργοῦ τῶν ὄλων σοφίας ἡμᾶς οἱ θεοὶ πατέρες φάσκουσι γίνεσθαι τὸν ἑκάστοις ἐόντα τρόπον. καὶ τὸ γνωστὸν τοῦ θεοῦ φανερὸν διὰ τῶν κτισμάτων. ἄκτι-²⁰στος δὲ σοφία ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ, δι' ἧς καὶ ἐν ἧ τὰ πάντα γέγονε. πλὴν οὐχὶ τούτῳ λόγος ἢ υἱὸς ᾧ καὶ σοφία.

velant, hoc ille se facere contra se omnino non animadvertēbat. haec Gregoram quamvis omnino non ridere volentem ad ridendum adduxerunt, et ut oculum cavillantem in eum coniciens haec diceret: equidem ignorantiam tuam et impudentiam miserans, amice, nunc quoque volo omnes quaecunque vocem sapientiae dividunt significationes proferens secundum scientiae rationem te docere: ut inde discas, in quantam pravitatem adigatur si quis nugatus pervertat impudenter scripturas divinas. sequendum igitur est nobis divinatorum patrum hic quoque institutionem. intelligitur enim sapientia dupliciter secundum creatum et increatum, atque creata quidem dicitur sapientia ea, quae infusa est a deo simulque confecta creatis, ut sapientia illa secundum Athanasium magnum omnibus viderentur simulque creatore digna: secundum quam significationem etiam David coelos enarrare dei gloriam dicit mutis linguis. simulque omnia creata cohortare ad deum celebrandum, quaecunque anima praedita et destituta, quaecunque sensu sunt praedita et destituta, et postea eos, qui docte instituuntur ex cognitione antea substantive: in qua cum scientiam et intelligentiam habeamus testari nos sapientiam omnia creatantem suo quemque insito more patres divini contendunt: ac quae in deo cognosci possunt clara sunt creatis: increata autem est sapientia, (filius et ratio dei), qua et in qua universa facta sunt. sed non est eidem

ἡ μὲν γὰρ υἱὸς καὶ λόγος φωνῇ μονότροπον ἔχει τὴν σημα- f. 151 v.
 σίαν καὶ ἀναφορικὴν πρὸς τὸν πατέρα, ἡ δὲ τῆς σοφίας δι-
 πλῆν. λέγεται μὲν γὰρ καὶ καθ' αὐτὸ σοφία καθολικώτεραν
 ἔχον τὴν ἔννοιαν, ὅτε ταυτὸν εἶη σαφῶς τῇ οὐσίᾳ καὶ τοῦτ'
 5 εἶη τὸ εἶναι ταύτῃ ὃ τὴν σοφίαν εἶναι κατὰ τὸν τοῦ εἶδους
 εἶτον τὸν τῆς φύσεως καθολικώτερον λόγον, ὅτε σοφία κα-
 λεῖται ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ὥσπερ καὶ οὐσία ἑκάτερα.
 λέγεται δὲ σοφία καὶ ἡ ὑπόστασις ἐκ τοῦ καθολικώτερου λαμ- 7
 βάνουσα τοῦνομα, ὥσπερ καὶ ἀνθρωπὸν φάμεν εἰδικῶς καὶ
 10 καθόλου τὴν οὐσίαν καὶ φύσιν, εἶτον καθ' αὐτὸ καὶ κυρίως
 καὶ οὐδαμῇ πρὸς ἕτερον, ἔστι δ' ὅτε καὶ τήνδε τὴν ὑπόστα-
 σιν, τὸν Πέτρον δηλαδὴ, τὸ εἰδικόν τε καὶ καθολικώτερον
 ὄνομα εἰς τὸ προσωπικὸν καὶ ἰδιάζον μεταφέροντες. οὐ γὰρ
 ἔστιν ἰδιώτατον περικληϊόμενον ἡ σοφία τινί, οὐδ' ἀναφορι-
 15 κὸν ὡς ὁ υἱὸς πρὸς τὸν πατέρα καὶ ὁ λόγος πρὸς τὸν οὐ
 λόγος ἔστι νοῦς. τὰ μὲν γὰρ οὐσιώδη καὶ φυσικὰ περιεκτι-
 κώτερά εἰσι καὶ ἄφετον ἔχει τὴν ἔννοιαν, τὰ δ' ἀναφορικὰ
 πρὸς ἄλληλά τε ἔστι, καὶ τῇ μεταξὺ συνδεόμενα σχέσει ἄφε-
 τον ἔχειν οὐδαμῇ συγχωρεῖται τὴν σημασίαν. ὥσπερ οὖν
 20 οὐσία ὁ πατὴρ, οὐσία ὁ υἱὸς, οὐσία τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον,
 οὕτως ἄρα καὶ σοφία ὁ πατὴρ, σοφία ὁ υἱὸς, σοφία τὸ
 πνεῦμα τὸ ἅγιον· καὶ ὁμοῦ μία σοφία ὡς μία οὐσία, καὶ
 οὐ τρεῖς σοφαὶ ὥσπερ οὐδὲ τρεῖς οὐσῖαι. ὅταν οὖν ὁ υἱὸς 22

semper ratio aut filius cui sapientia. vox enim filii et rationis sim-
 plicem habet significationem et ad patrem relatam: sapientiae autem
 vox duplicem. dicitur enim per se sapientia quod generaliore habet
 notionem, ubi aperte idem est cum essentia: atque hoc idem fere
 est quod sapiens essentia secundum formae sive naturae rationem ge-
 neraliorem, ubi sapientia vocatur pater et filius eodem modo quo
 etiam essentia utraque. dicitur autem sapientia etiam substantia, no-
 men accipens a genere: ut secundum formam et genus essentiam et
 naturam etiam hominem appellamus, sive per se et proprie, et nullo
 modo referentes ad aliud, interdum etiam certam hanc substantiam,
 Petrum nimirum, ita ut formae et generis nomen in certam et se-
 cretum transferamus. neque enim sapientia cum sit aliquid maxime
 secretum, circumclusum ulla re, neque referri debet ut filius ad pa-
 trem, et ratio ad id, cuius ratio est mens. essentialia enim et natu-
 ralia latius patent liberamque habent notionem: quae autem referantur
 inter se et habitu mutuo coniuncta sunt neque ullo modo conce-
 ditur iis ut liberiores habeant significationem: ut igitur pater est
 essentia, filius essentia, spiritus sanctus essentia, ita pater etiam sa-

λέγει "ἐγὼ εἰμι ἡ σοφία," καὶ αὐτὸς ὁ ἀπόστολος "Χριστὸς Θεοῦ
 δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία," ὡς ἐκ πατρὸς δυνάμεως ὄντος καὶ
 σοφίας νοεῖται, ὡς περ φῶς ἐκ φωτός καὶ Θεὸς ἐκ Θεοῦ. πού
 τοῖνυν οὐκ ἂν ἀσεβείας ἐλαύνοι τὸν Θεὸν ὑποκεῖσθαι λέγειν
 τῇ σοφίᾳ καθάπερ συμβεβηκότι, καὶ μὴ εἶναι μᾶλλον τὴν
 σοφίαν οὐσίαν, μηδὲ τὸν Θεὸν εἶναι, ὡς περ τὴν οὐσίαν αὐ-
 τοῦ, οὕτω καὶ τὴν σοφίαν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν αὐτῷ ὡς ἐν ὑπο-
 κειμένῳ, καθάπερ τὴν τεχνικὴν ταυτηνί σοφίαν ἐν ἀνθρωπίνῃ
 ψυχῇ. τοῦτο γὰρ καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος, παρῶσι καὶ νό-
 μοις ἐπιστημονικοῖς ἀληθείας ἐπόμενος, λίαν ἀπαγορεύει καὶ 10
 ἀσεβείας ἀποκληροῦ θεοσωτίαις, περὶ τὸν Θεὸν εἶναι φάσκουσι
 τὴν σοφίαν ὡς ἕξιν συμβαίνουσαν καὶ ἀποσυμβαίνουσαν, καὶ
 οὐδαμῇ γε σοφίαν αὐτόν. διπλῆς ἐνταῦθα τοιγαροῦν τῆς
 σοφίας οὐσης, τῆς μὲν δημιουργικῆς τε καὶ ἀρχικῆς καὶ
 ποιητικῆς τῆς δὲ δημιουργομένης, καὶ τῆς μὲν σοφίζουσῃς 15
 τῆς δὲ σοφιζομένης, καὶ τῆς μὲν γεννωμένης τῆς δὲ ποιουμέ-
 νης, ἔπεται τῆς μὲν εἶναι γεννήτορα τὸν Θεὸν καὶ πατέρα,
 τῆς δὲ ποιητὴν καὶ δημιουργόν, καὶ εἶναι διὰ ταῦτα καὶ
 τούτων τὴν μὲν οὐσίαν ἀίδιον τε καὶ ἄρρητον καὶ ἀκίνητον
 (δεῖν γὰρ εἶναι παντάπασιν τὴν τὰ πάντα πρώτως κινουσαν 20
 οὐσίαν ἀκίνητον καθ' αὐτό τε ἅμα καὶ κατὰ συμβεβηκός),
 τὴν δ' αἰετρεπτήν καὶ ἀλλοιωτήν καὶ αἰετ κινουμένην κατὰ

pientia, filius sapientia, spiritus sanctus sapientia: simulque sapientia
 una, ut essentia una, neque vero sapientiae tres ut neque tres essentiae.
 cum igitur filius dicit: ego sum sapientia, et rursus apostolus: Christus
 dei potentia et dei sapientia, ut ex patre qui est potentia et sapien-
 tia, genitus cogitatur, ut lux e luce et deus e deo. quo igitur impietatis
 non procedat, si quis dicat, deum esse suppositum sapientiae
 tanquam accidenti, neque sapientiam esse potius essentiam: neque deum
 esse ut essentiam suam ita etiam sapientiam suam: sed in eo ut in suppo-
 sito tanquam artificiosam istam sapientiam in animo humano hoc enim fa-
 cere etiam magnus Athanasius regulas et leges philosophicas veritatis se-
 culus valde vetat, et impietatis participes reddit sectam eorum secutos,
 qui in deo dicant esse sapientiam ut habitam accidentem et non accidentem,
 neque vero ipsum esse sapientiam. hic igitur cum sapientia sit duplex,
 altera creans et prima et faciens, altera creata, et itemque altera
 excogitans, altera excogitata, et item altera prognerans, altera effec-
 ta, sequitur ut illius quidem sit genitor et pater deus, huius autem
 artifex et creator, et ut propterea harum sit altera essentia sempiterna
 et immota et immutabilis, cum oporteat esse omnino essentiam quo
 universa primum moveat immotam et per se et per accidentem, altera
 autem semper mutabilis et mobilis et semper mota secundum similes
 qui in creationem et essentiam et ordinem sunt preventus eorum quo

τὰς εἰς γένεσιν καὶ οὐσίωσιν καὶ τάξιν ἀναλόγους προόδους
 τῶν καθ' ἡμᾶς, καὶ νῦν μὲν ἐξ ὀφισμένης μονάδος εἰς πλη-
 θους ἀπειρίαν ἀνιοῦσαν ἀόριστον, νῦν δ' ἐξ ὀρισμένης ὁλό-
 τητος κατ' ἀντιπεπόνθησιν πρὸς ἀπειρίαν κατιοῦσαν ἀόριστον.
 5 γένους γὰρ τινος ἐπέχειν καὶ ἰδέας τόπον καὶ τὴν τεχνικὴν
 ταύτην σοφίαν ἔφασαν οἱ πάλαιοι φιλοσοφῆσαντες καὶ θεο-
 λογησάντες. καὶ ὡς οὔτε τὸ γένος ἀπεῖλαι δυνατόν ὧν ἐστὶ 100
 γένος εἰδῶν καὶ ἀτόμων, οὔτ' αὖ τὴν ἰδέαν οὐσαν οὐσίαν ὧν
 ἐστὶν ἰδέα πραγμάτων, οὕτως οὐδὲ τὴν τεχνικὴν σοφίαν χω-
 10 ρίς εἶναι τῶν καθ' ἕκαστα ταύτης εἰδῶν καὶ ἀτόμων, οὐ
 μᾶλλον γ' ἂν ἢ τὰ ἐν σώμασι χρώματα, ἃ καὶ αὐτὰ μὴ εἶ-
 ναι ποτε καθ' αὐτὰ ἴσμεν ἄνευ ὧν ἐστὶν ὑποκειμένων χρώ-
 ματα. πᾶσαι τοίνυν ἐπιστῆμαι καὶ τέχναι σοφαὶ τῆς τεχνικῆς
 ταύτης σοφίας ἐξήρηται, καθάπερ διάφορα εἴζης μιᾶς βλα-
 15 στήματα. καὶ ἐστὶν ὡσπερ τούτων ἀπάντων αἴτιος καὶ προα-
 γωγὸς ὁ θεός, οὕτω καὶ ταύτης ἀφ' ἧς ἐκεῖνα. διόπερ 101
 ἐκεῖ μὲν ἡ σχετικὴ συνάφεια καὶ ἀναφορὰ χώραν ἔχει τὸ
 οἰκεθὸν ἄξιωμα παντάπασιν ἀκαπήλετον διασωῶσιν, ὅτε ὄν-
 των ὁμογενῶν ἀμφοῖν, τοῦ τε διαιρουμένου καὶ πρὸς ἃ
 20 διαμερεῖται· ἐνταῦθα δὲ μέχρι μόνης ἐνάριθρον καὶ σημαντι-
 κῆς φωνῆς αἱ τιατὰ ὄντα αὐτὰ πρὸς τὸν αὐτῶν αἴτιον καὶ
 ποιητὴν τὴν ἀναφορὰν ἀπευθύνει. ὥστε διαβάλλειν μὲν ἤκι-
 στα πάντων ἐστί, θαυμάζειν δ' οὖν ἄξιον μάλιστα πάντων
 Μάξιμον ἐκεῖνον τὸν θεὸν τῆς εὐσεβείας διδάσκαλον, κάλλι-

apud nos sunt, et interdum ex monade definita in multitudinis infini-
 tatem procedat indefinitam, interdum autem ex unitate definita secun-
 dum oppositionem ad infinitatem recedat indefinitam: generis enim
 cuiusdam obtinere et rationis locum etiam artificiosam hanc sapien-
 tiam dixerunt veteres philosophi et theologi, atque ut neque genus
 abesse potest ab iis quarum est genus formis et atomis, neque ratio
 quae est essentia ab iis quarum est ratio rebus, ita neque artificiosam
 sapientiam seiunctam esse a quibusque huius formis et atomis: non
 magis quam superficies corporum, quas et ipsas non esse unquam per
 se scimus sive suppositis quorum sunt superficies. omnes igitur sci-
 entiae et artes sapientiae ex hac sapientia artificiosa pendent, velut
 diversi radices unius rami: et deus est ut omnium horum auctor et pro-
 genitor ita etiam huius, ex qua illi pendent: quamobrem ibi quidem
 coniunctio mutua et relatio locum obtinet ut propriam vim omnino
 sinceram servet, cum sint eiusdem generis et id quod dividitur et ea
 in quae dividitur: hic autem illa cum sint usque ad solam vocem ar-
 ticulatam et significantem effecta, ad auctorem et creatorum relatio-
 nem advertunt, ita ut omnino non debeamus criminari, sed maxime

στα πάντων ἐνταῦθα περὶ σοφίας φιλοσοφήσαντα, καὶ διελόντα σαφῶς ἑκάτερα, τὴν τε σοφίαν τὴν ἄκτιστον, δι' ἧς καὶ ἐν ἧ τὰ πάντα γέγονε, καὶ αὐτὴν ὑπ' αὐτῆς καὶ δι' αὐτῆς συνυφανθεῖσαν καὶ συντεθεισαν οὐρανῶ καὶ γῆ καὶ πᾶσι τεχνικῶς τε καὶ σοφῶς τοῖς κτίσμασι, ψιλλὴν καὶ ἀνυπόστατον φάμενον καθ' αὐτὴν ἐπίνοϊαν.

102 Ἐπὶ δὴ τούτοις καὶ τοῖς τοιούτοις πολὺς ἐφεξῆς ὁ Γρηγοῦς ἐρρῶν κατατρέχων Παλαμᾶν τε αὐτὸν καὶ τὰς αὐτοῦ βλασφημίας, ἀλλότριον ἐπιστήμης ἀπίσης δεικνὺς τῆς τε ἡμετέρας καὶ θύραθεν. δι' ἣ καὶ κακίας ὄργανον γεγονέναι ῥα-10 δῖως αὐτὸν ἐβεβαίουν τε καὶ συνεπέραινε, τῆς ἀληθοῦς σοφίας εἰσὶνάξ ἀπερρωγῶτα καὶ ἐκτετοπισμένον. ὅθεν ὁ βαρύστονος

f. 152 v. ἐκεῖνος καὶ ἀλιτήριος πληγείς τὴν καρδίαν καὶ οἶον ἐμβρόντητος γεγονῶς ἐβόα τε ἀσελγῶς, τὰ συνήθη φύρδην καὶ συκεχυμένως συνείρων, καὶ οἶον εἰπεῖν ἐμεμῆναι τὸ κάθαρμα. 15 διὸ καὶ ὁ βασιλεὺς οἰοεὶ πως αὐτοῦ φειδόμενος, πρῶως καὶ μετὰ σεμνοῦ μειδιάματος στραφεὶς πρὸς τὸν Γρηγοῦν, ἤσυχῃ πως καὶ ὄσον μὴ ἔξακουέσθαι πρὸς τὸν Παλαμᾶν, παρήγει τε καὶ συνεβούλευε πραοτέρως ἀντιδιδόναι τοὺς λόγους αὐτῶ, μὴ τι καὶ πάθη τῶν ἀδοκῆτων. ὁ δ' ἔσται τοῦτ' ἀποκρινάμε-20 νος ἐσιώπησε τοῦ λοιποῦ.

103 Ὁ γο μὴν Παλαμᾶς τὴν ἑαυτοῦ βουλόμενος ἔτι πολυ-

admirari Maximum illum divinum pietatis praeceptorem, quod pulcherrime omnium hic de sapientia philosophatus est et sapienter utrumque secrevit, sapientiam nimirum increatam, qua et in qua universa facta sunt, et rursus alteram ab ea et per eam intextam et compositam coelo et terrae et omnibus creatis artificiose et sapienter quam tenacem dicit et substantiae carentem per se cogitationem.

Ad haec et talia deinde Gregoras multas suas in Palamam eiusque convicia effudit insectationes: cum ostenderet alienum eum esse ab omni scientia et nostra et externa; quapropter etiam pravitatis instrumentum illum factum esse facile affirmabat et concludebat, a vera sapientia semel abruptum et exsulem. deinde miser ille et piacularis pectus pulsans et ut attonitus nimis valde clamabat, notissima indiscerto et confuse conserens, et ut ita dicam furebat hostiae modo. propterea etiam rex quodammodo ei parcens et placide animoque aequo et augusto cum risu ad Gregoram conversus, leniter fere et ita ut a Palama audiri non posset, suadebat dabatque consilium, ut placidiores ei redderet sermones, ne quid inexpectatum pateretur. qui cum, hoc erit, respondisset, iam conticuit postea.

Palamas tamen cum dogma suum multorum deorum magis con-

θεῖαν συνιστᾶν, τοὺς μὲν προενηνεγμένους ἐλέγχους ἐκείνους
 αὐτῷ καὶ τὴν κατ' αὐτοῦ χεθεῖσαν χλεύην ἐφ' οἷς προΐθετο
 πᾶσι τάχιστα ἐκλαθόμενος διὰ σκληρότητα καὶ ἀναλγησίαν,
 ὡς εἶοικε, γνώμης, ἐτέρας αὐθις εἰσηγῆς λόγων προφάσεις, πα-
 5 ραθαργνύοντας ἔχων ὁποῖος αὐτὸς θιασώτας ἐκεῖ τὰ προσ-
 τυγχάνοντα λέγειν ἀσί, μὴ σιωπήσας δόξῃ νικᾶσθαι τοῖς πλει-
 στοις, οἱ τὸ νικᾶν μόνῃ δὴ τῇ πολυλογίᾳ παραμετροῦσιν. ἰτα-
 μὸν γὰρ ἡ ἀμαθία καὶ σφόδρα τι ἀναιδέες, καὶ φιλεῖ γε ὡς
 τὰ πολλὰ τὸ τῆς μαθήσεως ἐλλειπὲς θράσους ἀνασώζειν
 10 πλεονεξία, καὶ μάλιστα ὅταν ἀμαθῆσιν ἀκροαταὶς ἐντυγχάνη-
 ᾶν δὲ καὶ ἰταμοὺς ὁμοίως ἐξεπίτηδες ἐπίους ἔχη σπουδαστάς,
 ἀσήμοις ἐπικροτούντας κραυγαῖς καὶ τῇ τῆς ἀκοῆς ἀντιπατα-
 γοῦντας ἐλευθερίᾳ καὶ συγγέροντας τὸ τῆς ἀληθείας κριτήριον,
 ποῦ οὐκ ἂν τὸ δειρὸν ἀνθαδείας προβαίῃ; διὸ καὶ βιβλίον 104
 15 ἐπὶ τούτοις ἀνεπηγῶς ὁ Παλαμᾶς ἀνεγίνωσκε ῥῆσιν ἄλλο
 λέγουσαν εἶναι τὸν ἐνεργοῦντα καὶ ἄλλο τὸ ἐνεργητικὸν καὶ
 ἄλλο τὴν ἐνέργειαν καὶ ἄλλο τὸ ἐνέργημα. εἶτα ἠρμύνευεν
 ἀπὸ γλώττης αὐτός, ἐνεργοῦντα μὲν εἶναι τὸν θεόν, ἐνε-
 ρητικὸν δὲ τὴν φύσιν, ἐνέργειαν δὲ τὴν ἄκτιστον αὐτοῦ
 20 θεότητα, ἄλλην οὖσαν τοῦ ἐνεργοῦντός τε καὶ κινουντος αὐ-
 τήν, ἐνέργημα δὲ τὸ ἀποτέλεσμα· εἶναι δ' ἐνέργειαν καὶ
 ἐνεργεῖν τὸ αὐτό. καὶ ἐπὶ τούτοις ἠρώτα τί ἂν εἴη τὸ ἐνε-
 ρεῖν οἶεσθαι; ἢ οὐ ταῦτόν τῳ δημιουργεῖν; ἀρ' οὖν κτιστὸν

firmare vellet, prolatorum argumentorum illorum et cavillationis in
 eum effusae propter es, quae omnibus proposuit, oblitus celerrime,
 propter rigorem et torporem ut videtur animi, alias rursus introdu-
 cebat sermonum species, cum haberet incitantes ibi, qualis ipse erat,
 socios ad omnia semper dicenda paratos, ne si taceret plerisque vinci
 videretur, qui victoriam loquacitate sola metiuntur. audax enim igno-
 rantia est et profecto valde impudens: et amat plerumque cognitionis
 inopiam restituere audaciae accessione et maxime cum in auditores
 indoctos incidit: cum autem etiam aequae audacis affatim nonnullos
 habet adsecelas, qui clamoribus crepent indistinctis et contra narrandi
 libertatem fremant et veritatis normam confundant, quo non progred-
 iatur superbiae periculum? igitur etiam librum praeterea revolvens
 Palamas recitabat dictum, quod ait, aliud esse efficientem, aliud ef-
 ficax, et aliud efficientiam, aliud effectum. tum ipse ex tempore in-
 terpretabatur, efficientem esse deum, efficax naturam: efficientiam
 divinitatem eius increatam quae alia esset atque efficiens eamque mo-
 vens, effectum esse perfectionem. esse autem efficientiam et efficere
 unum idemque: et praeterea quaerebat, quid esset putandum efficere,

εἶπομεν ἂν τὸ δημιουργεῖν ἐπὶ τοῦ Θεοῦ; ἄραγε τῆς ἀλο-
 γίας. εἰδ' ἐξῆς ἄλλα ἐπ' ἄλλαις προσετίθει, δεικνύς τὸ θε-
 μιουργεῖν ἄλλο τε καὶ διάφορον τῆς οὐσίας καὶ ἄκτιστον
 καθ' αὐτό. καὶ ἅμα ἐπολυλόγησε, πλεῖστα συνείρων ὁμοφυῶ
 καὶ ὁμόστοιχα τῶς προτέροις ἐκείνοις καὶ μέσαις βλασφη- 5
 ρ. 153 r. μοις αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἄλλοπρόσαλλός τις ἦ καὶ ἀσίμῳφονος
 ἑαυτῷ ὁ τῆς νέας Χαλάνης πύργος οἰκοδομούμενος, καὶ ὅσα
 100 τῷ Σοδομιτικοῦ πυρός ἐδέετο πρὸς κάθαρσιν. ἀλλ' ὁ Γρη-
 γοῶς πρὸς αὐτὸν τὰ πλείω παρεῖς ἐκεῖνα φησὶν. εἰ ἄλλο
 τὸ δημιουργεῖν καὶ ἄκτιστον κατὰ σέ, αἰεὶ ἄρα ἦν. καὶ συμ- 10
 βαινεῖ λοιπὸν ἐξ ἀνάγκης εἶναι τῷ δημιουργῷ συναΐδια τὰ
 δημιουργήματα. αἰεὶ γὰρ ὄντος τοῦ δημιουργοῦ καὶ αἰεὶ θε-
 μιουργοῦντος κατὰ σέ, αἰεὶ ἄρα ἦν καὶ ὁ κόσμος ὁμοῦ τῷ
 δημιουργῷ. ὅπερ ἄτοπον καὶ ἀσεβές. προνοεῖσθαι μὲν γὰρ
 τῶν ἅπαξ δημιουργηθέντων ὁ Θεὸς λέγεται, καὶ συντηρεῖν 15
 καθ' ὃν γεγῆνασι λόγον αὐτά, δημιουργεῖν δ' οὐ, μὴ δεομένων
 προσθήκης ὧν κατέπαυσεν ἔργων ἁπάντων τῇ ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ.
 ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ ἐνεργεῖν ταυτὸν καὶ αὐτὸς εἶναι ὁμο-
 λογεῖς, ἔστι δ' ἡ ἐνέργεια κίνησις ἐνεργουμένη μᾶλλον ἢ ἐνερ-
 γοῦσα (εἰ γὰρ ἐνέργεια ἔστι, φησὶν ὁ μέγας ἐν Θεολογίᾳ 20
 Γρηγόριος. ἐνεργηθῆσεται δηλοῦναι καὶ οὐκ ἐνεργήσει, καὶ
 ὁμοῦ τῷ ἐνεργηθῆναι παύσεται), πέπανται ἄρα τὸ δημιουρ-
 γεῖν οὐρανὸν ἄλλον καὶ γῆν ἄλλην καὶ ἥλιον καὶ ἀστέρους καὶ

an non idem cum creando? tum igitur creatum diceremus creare in
 deo: spage stultitiam istam. alia deinceps aliis addebat, demonstrans
 creare aliud esse et diversum ab essentia et increatum per se, simul-
 que multa loquutus est, plurima conserens eiusdem naturae et ordinis
 cum prioribus illis et mediis conviciis eius, ne alia in aliam mutata
 semper et sibi repugnans esset Chalanae novae turris aedificata et
 quaecunque ad purgationem igne egebant sodomitico. sed Gregoras
 ei plerisque praetermissis haec dixit: si aliud est creare et increa-
 tum secundum te, semper igitur erat, et necessario iam accidit, ut
 sint simul cum creatore sempiterna quae effecta sunt, cum enim se-
 cundum te semper esset creator et semper crearet, semper igitur erat
 etiam mundus simul cum creatore: id quod iacptum est et impium.
 providere enim semel creatis deus dicitur et servare eam secundum
 quam facta sunt rationem, neque vero creare: cum non indigeant
 accessioe opera, quae omnia die septimo finivit: praesertim cum effi-
 cientiam et efficere idem esse et ipse concedas: efficiencia autem est
 motio effecta magis quam efficiens; si enim est efficiencia, ait magnus
 in theologia Gregorius, efficietur videlicet neque vero efficiet: et

τά γε τοιαῦτα· καὶ εἰ πέπνυται, καὶ ἤρξατο πάντως. τὸ δ' ἀρχόμενον καὶ παυόμενον τῷ μῆτι ἀρχομένῃ μῆτι παυομένην πῶς ἂν εἶη ταυτόν; οὐκ ἄρα τὸ δημιουργεῖν συναϊδιον τῷ θεῷ. ὡσπερ γὰρ τοῦ πυρὸς φύσις μὲν ἐστὶ τὸ καυσι- 100
 5 κόν ὡς τοῦ θεοῦ τὸ δημιουργικόν, ἐνέργεια δὲ τὸ καίειν, ὃ καὶ παρόντος μὲν τοῦ καίεσθαι δυναμένου δοκεῖ ἐνεργεῖν, ἀπόντος δ' ἐκείνου καὶ τὸ καίειν ἄπεισιν, οὕτω καὶ τοῦ δημιουργοῦντος φαίη τις ἂν, παρόντος μὲν τοῦ δημιουργεῖσθαι δεομένου χώραν ἴσως ἔχει καὶ τὸ δημιουργεῖν, ἐκείνου δ'
 10 ἀπόντος πέπνυται καὶ τὸ δημιουργεῖν. ἔπειτα τὴν ἐνέργειαν ταύτην ἐν τοῖς συνθετοῖς κτίσμασι χρῆ νοεῖν κίνησιν οὐσαν ἐνεργουμένην, ὡς ὁ θεὸς ἐκ Λαμασκῶ φησὶν Ἰωάννης. ἦτις καὶ σχέσις ἐστὶ συνθετικὴ τῶν ἕκρων, καὶ ἄνευ τῶν σχετιῶν νοεῖσθαι μὴ δυναμένη· ἄκρα δὲ φημι τὸ τε ἐνεργοῦν καὶ
 15 τὸ ἐνεργουόμενον. ἡ δὲ κίνησις ἐν χρόνῳ τέ ἐστι καὶ τῇ τοῦ προτέρου καὶ ὑστέρου παρουσίᾳ διοικεῖται, ὅροις τοπικοῖς ὁμοῦ καὶ χρονικοῖς δουλώσασα τὴν ἐλευθερίαν. ταύτην δ' ἀνατιθέναι θεῷ τῶν πάντων ἐστὶν ἀτοπώτατον. τὸ γὰρ ἐννόημα ἔργον ἦν ἐπὶ θεοῦ, ἀμέσως τοῦ βουλήματος πρὸς τὸ
 20 κατὰ πρόθεσιν τέλος μεθισταμένου. καὶ διάστημα χρονικὸν ἢ τοπικὸν ἐκεῖ παρεισάγειν ὅπως οὖν ἐπινοίᾳ τινὶ τῶν πάντων ἐστὶν ἀτοπώτατον καὶ ἀδύνατον. "ἡ γὰρ ὁρμὴ τῆς θείας 108

simulatque effecta est desinet. desiit igitur τὸ creare coelum aliud et terram aliam et solem et sidera et talia quidem, atque si desiit, etiam initium habuit omnino. quod autem incipit et desinet quomodo idem esse potest cum eo, quod neque incipit neque desinit: non igitur creare sempiternum est simul cum deo. ut enim ignis natura est urendi, ut dei facultas creandi, efficientia autem est urere, terra est quod etiam praesente eo, quod uri potest, efficere videtur, absente autem illo etiam urere abest, ita etiam in creante dicat aliquis: si adest quod debeat creari locum fortasse obtinet etiam creare: si illud deest, desiit etiam creare. deinde efficientiam hanc quae est in creatis compositis necesse est cogitare ut motionem effectam, ut divinus ait Ioannes Damascenus, quae est etiam relatio extrema coniungens neque sine relatis cogitari potest. extrema autem dico efficere et effectum: motio autem est in tempore et prioris et posterioris praesentia administratur, finibus temporum et locorum subiciens libertatem: quam quidem deo attribuere, omnium est ineptissimum. cogitatum enim erat factum in deo, ipsa voluntate ad constitutum finem transeunte: discrimen temporis aut locis ibi introducere quocunque modo cogitatione quadam omnium est ineptissimum neque

προαιρέσεως" φησὶν ὁ Νύσσης Γρηγόριος "ὅταν ἐθέλῃ πρᾶγμα γίνεται, καὶ οὐσιούται τὸ βούλημα εὐθὺς φύσις γινόμενον, τῆς παντοδυναμῶν ἐξουσίας, ὅπερ ἂν σφῶς τε καὶ τεχνικῶς ἐθέλησῃ, μὴ ἀνυπόστατον ποιούσης τὸ θέλημα." τόπος γὰρ
 I.153 v. καὶ λόγος οὐδεὶς ὁρᾶται κατὰ τὸν Θεὸν Κύριλλον μεταξὺ 5
 ποιητοῦ καὶ κτίσματος. ἐέργεια δ' ἐπὶ Θεοῦ δέδεικται εἶναι ἢ τῶν μεγάλων καὶ θαυμασιῶν ἔργων αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς φανέρωσις. ταῦτα δ' ἐστὶ ποιήματα κτιστά, καὶ οὐδαμῇ Θεοὶ καὶ θεότητες ἄκτιστοι. ὧν οὐδεμία τις προηγήσατο κινήσις, ἢ ἐνέργειαν σὺν εἶναι ἀναπλάττεις νῦν καὶ θεότητα προσ-10
 αγορεύεις ἄκτιστον καὶ τῆς θείας οὐσίας διάφορον. ἀνάπλασμα ἄρα σῆς διανοίας ἢ σῆς θεότης ἐστίν, οἷον οὐδ' ἂν οἱ τοὺς τραγελάφους πλάττοντες ἐνοησαιοιν.

108 Πολλῆς γε μὴν ἐνστάσεως τῶν ἐκατέρωθεν γενομένης, καὶ λόγων συχνῶν κενωθέντων οἶους ὁ τῆς ἐριδος μίτος ὑφαί-15
 νει, καὶ ἅμα θορύβου μακροῦ τῶν ἀμαθῶς ἐκείνων παρασιζόντων τῷ Παλαμᾷ περιβομβήσαντος τὰς ἡμῶν ἀκοάς, ὡς μὴδ' ἐξακόνεσθαι δύνασθαι τι τῶν λεγομένων, ἀνεχαίτισε τὸν δρόμον ὁ Γρηγορᾶς ἐκείνων τῶν ἐλέγχων, ἵνα μὴ καὶ πρό-
 φασίς τις ὑπονοῆται τῶν τοῦ Παλαμῆ καθίστασθαι βλα-20
 σφημιῶν. πανσαμένων γὰρ τῶν ἐλέγχων φησὶν, καὶ μηκέτι τὸ ἀμαθῆς ἐρεθιζόντων ἐκείνου, παύσεσθαι καὶ τὸ πολέμιον

feri potest. impetas enim consilii divini, ait Gregorius Nyssaenus, cum vult res fit, et voluntas essentia afficitur ita ut statim fiat natura, voluntas nimirum potestatis omnipotentis, quae quodcumque sapienter et artificiose vult efficit, ut voluntas non careat substantia. locus enim et ratio nullo modo conspicitur secundum Cyrillum divinum intercedens inter creatorem et creatum: efficientiam autem in deo demonstratum est esse eius declarationem magnorum et mirabilium operum nobis factam: haec autem sunt opera creata: neque vero ullo modo dei et divinitates increatae, quibus nulla antecedit motio, quam tu quidem efficientiam esse fingis nunc et divinitatem appellas increatam et ab essentia divina diversam: fictio igitur mentis tuae est divinitas tua, qualem ne tragelaphos quidem fingentes excogitare possint.

Magna quidem oppositione partis utriusque facta et verbis consumtis qualia obiurgationis filium contexit, simulque tumultu magno exorto illorum indorte adiuvantium Palamam qui aures nostras perforavit ita ut neque exaudiri posset quidquam dictorum, Gregoras cursum retinuit argumentorum illorum, ne species simularetur conviciorum Palamae ut consisterent: etenim si desinerent argumenta, ait,

εὐθὺς καὶ ἀντίπαλον τῆς ἐκείνου βλασφημίου γλώττης καὶ
 ἀπεραντολογίας. “ἔχομεν δὲ καὶ τὴν μίμησιν εἰς τοὺς θείους” 109
 εἶπεν “ἐκείνους φωστῆρας καὶ διδασκάλους τῆς ἐκκλησίας
 ἀνενεγκεῖν, κατ’ Εὐνομίου πάλαι φερομένους. τῆς γὰρ ἐκεί-
 5 νου καταγρόντες ἀναληθείας, Βασίλειος μὲν ὁ μέγας ‘εἰκα-
 μεν’ φησὶ ‘διὰ τὴν πολλὴν τῆς ἀσεβείας ἐνάργειαν ἀπορεῖν
 λόγων, καὶ οὐκ ἔχειν πῶς τῆς ἄλογίας αὐτῶν καθαρσόμεθα,
 ὥστε μοι δοκοῦσί τι κερδαίνειν παρὰ τὴν ἄγνοιαν. ὡς γὰρ
 10 ρεῖσιν οὐκ ἔστι γενναίαν τὴν πληγὴν ἐνεγκεῖν, οὕτως οὐδὲ
 τῶν προδῆλων εἰς ἄνοιαν δυνατὸν ἐλέγχῃ νεανικῇ καθικέσθαι.
 λείπεται οὖν σιωπῇ τὸ βδελυκτὸν αὐτῶν τῆς ἀσεβείας παρα-
 δραμεῖν’. Γρηγόριος δ’ αὖθις ὁ Νυσσαέων, κατ’ Εὐνομίου 110
 φερόμενος καὶ αὐτὸς καὶ τὸν αὐτὸν τὰδελεφῶ σταδιοδρομῶν
 15 διαύλον, ‘καλῶς ἂν ἔχοι’ φησὶ ‘σιωπῇ μᾶλλον τὸν λόγον βδε-
 λύξασθαι καὶ βύσαντα τὰ ὄρα φυγεῖν ἀπὸ ἀκοῆς πονηρᾶς.’
 ἐπὶ τούτοις ὁ βασιλεὺς τε ἀνέστη καὶ ὁ σύλλογος διετέλυτο.
 εἰ δὲ καὶ ἑτερα πλείω μεταξὺ κληθέντα παρὰ τοῦ Παλαμᾶ,
 σιγῆς ὑπάρχοντα καὶ οὐ μνήμης οὐδέποι’ οὐδεμιῶς ἄξια,
 20 σιγῇ παρεπέμφθησαν καὶ ταύτη τῇ διηγήσει, μεμφέσθω μη-
 δεῖς· περὶ τὰ γὰρ καὶ ἐπιβλαβῆ καὶ συμπεφυρμένα καὶ l. 154r.
 βλασφημίας παντοδαπῆς καὶ ποικίλης ἀνάμεσα, μᾶλλον δὲ
 χεῖρω παντάπασιν ἢ ναυτιᾶν ὄντα, οὐδ’ ἀκοῆς γοῦν μικρᾶς

neque iam illius ignorantiam excitarent, fore ut etiam bellum statim
 et oppositio illius linguae conviciantis et loquocitatis desinerent. pos-
 sumus etiam imitationem ad divinos, inquit, praeceptores et lumina
 ecclesiae referre contra Eunomium invehentes: cum enim illius im-
 pudentiam cognoscerent, Basilius magnus, videmur, inquit, propter
 multam impietatis perspicuitatem verbis carere neque habere quomodo
 insaniam eorum tangamus, ita ut fructum capere praeter ignorantiam
 mihi videantur. ut enim mollia et remittentia corpora, quia resistere
 non possunt, iustum vulnus accipere nequeunt, ita neque eos quo-
 rum ignorantia est aperta ut argumento ingenti tangamus fieri potest;
 relinquatur igitur, ut impietatem eorum odiosam silentio praetermitta-
 mus. rursus autem Gregorius Nyssaenus in Eunomium invehens et ipse
 idemque cum fratre currens stadium, honestum est, inquit, silentio
 potius sermones odise et auribus obturatis auditionem miseram fu-
 gere. ad haec rex assurrexit et conventus finitus est. quodsi alia
 quoque plura praeterea dicta a Palama, quae silentio subiecta neque
 ulla unquam memoria digna sunt, etiam narratione hac silentio praeter-
 missa sunt, imo hoc reprehendat; supervacanea enim et noxia et

ἡξίωται πρὸς τοῦ Γρηγοῤ. διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς σιγῇ πα-
ραπέμπειν ἔκρινα δεῖν, δυοῖν ἕνεκα, ἵνα δηλαδὴ μὴ δ' ὄρια
πατέρων ὑπερβαίνωμεν, μήτε βλασφημίαις Παλαμικαῖς ἀκοαὶ
καθαραὶ καταβλάπτωνται.

111 Εὐ γε, ὦ φίλων ἄριστε Ἀγαθόνικε. καὶ σοι τῆς διηγῆ-5
σεως μακρὰ τις κείσται χάρις ἐν τοῖς τῆς ἐμῆς καρδίας θα-
λάμοις. ἡδέως δ' ἂν πυθοίμην καὶ ἥτις ἡ ψῆφος ἐπὶ τού-
τοις εἴη τοῦ τε βασιλέως αὐτοῦ καὶ ἅμα τῆς τῶν ἐνδόξων
γερουσίας ἐκείνης.

Ἄλλ' οὐδὲ ταύτην δκνήσω σοι, βέλτιστε Θεότιμε, διη-10
γήσασθαι. κατέγνωκε μὲν τῶν μακρῶν τοῦ Παλαμᾶ καὶ
ποικίλων βλασφημιῶν ὁ βασιλεὺς ὅποσα εἰκός, ἐξέφηγε δ'
οὐδὲν οὐδαμῆ, ἀλλ' ἄφθογγον τὸ παράπαν τὴν γλωττίαν εἶχε
τετηρηκῶς, δυοῖν ἕνεκα, ἐνὸς μὲν ὅτι οὐτ' αὐτὸν Παλαμῶν
Θαυρατρίξειν ἐβούλετο δημοσίᾳ καὶ λυπεῖν ἐκ τοῦ προφανοῦς, 15
οὐτ' αὖ δι' αὐτοῦ Καντακουζηνόν, ὅλον τῆς τοῦ Παλαμᾶ
ἑπιφανῶς ἐξηρητημένον ἀγάπης καὶ σχέσεως, δευτέρου δ' ὅτι
καὶ τοιοῦτον ἐκ φύσεως ἔσχε τὸν τρόπον· οὐτε γὰρ ἐς
τὸ λοιδορεῖν πρόχειρον τὴν γλωττίαν οὐτ' ἐκ τὸ κολάζειν
ἔσχε τὴν χεῖρα, ἀλλ' ἡμερον παντάπασι τὸ ἥθος φυλάτ-20
τει διηνεκῶς, αὐτοφθές ὡς εἰπεῖν καὶ αὐτοχάλικεντον ἔχων
112 αὐτὸ πρὸς ἐπιεικείαν. διὰ δὲ τοῦτο κἀνταῦθα λοιδορεῖν οὐτ'
αὐτὸς ἄντικρος βεβούληται Παλαμᾶν, οὐτ' ἄλλον οὐδένα

confusa sunt et coevicii diversi et varii plena: sive potius peiora
omnino nausea ne auditione quidem minima a Gregora digna habita
sunt: propterea et ipse silentio ea praetermittenda esse censui, dua-
bus ex causis: nimirum ne fines patrum egredere neque conviciis
Palamicis aures sinceræ offenderentur.

Optime profecto, o amicorum optime Agathonice: atque narra-
tionis istius magna tibi aderit gratia in pectoris mei cubiculis: liben-
ter autem scire volo, quale iudicium sit hac in re regis ipsius simul-
que virorum illustrium concilii illius.

Verum neque hoc, Theotime optime, tibi enarrare invidio:
iudicavit quidem rex contra magna Palamae et varia convicia id quod
aequum erat: aperuit autem nihil ullo modo: sed mutam omnino lin-
guam tenuit cautus duabus ex causis, altera, quia neque ipsum illum
Palamam publice spectandum praebere volebat aperteque vexare, ne-
que per eum aequae Cantacuzenum, qui totus aperte ex Palamae gra-
tia et conditione pendebat, altera, quia etiam tales a natura habuit
mores: neque enim ad conviciandum promptam habuit linguam neque
ad castigandum manum: sed mansuetum omnino ingenium continuo
servat, natum ut ita dicam et excultum ad clementiam. propterea igitur

τοῦτο δρᾶν συγκεχώρηκεν, ἀλλ' αὐτίς τε σιγῶσθι γλώσση τὸ
 τῆς γνώμης κριτήριον εἰς διερὸν ἐταμιεύσατο χρόνον, καὶ τοὺς
 ἄλλους τὰ ὅμοια παρήγεσε δρᾶν. ἀλλ' ὁ Παλαμᾶς οὐδαμῆ
 κατὰ τὸ εἰκὸς ἀλλ' ἐκ διαμέτρου πρὸς τὸ ἐπισηφαλὲς τῆς τοῦ
 5 βασιλέως καταστόχασάμενος καὶ καταψευσάμενος γνώμης, τοὺς
 φησικολοῦς τῆς ἀναιδεΐας κινήμασι καὶ ταῖς ἀταμιεύτοις καὶ
 ὄξυρρόποις ὀλοσχεροῦς ὄρμαλις ἐδεδώκει τὴν ὑπερβαίαν, καθά-
 περ οἰστρηλατούμενος ταῦτος. καὶ ἄλλας πλατείας καὶ ἀγυῖας
 περιωῶν ἀμετροσκοπῆς ἐπολεῖα, καὶ ὄλους ἐξήντηλε ῥημάτων ὄγ-
 10 κοῦς. καὶ ὄσοις ἂν ἐντύχοι, κῦσαν κατέκλυζεν ἀκοήν, ἐγκαν-
 χώμενος ἀνεμιατα καὶ ψευδῆ καὶ ὄσα τῆς ἀτόπου φάλαγγος.
 καὶ οὐ μόνον οὐδὲν τῶν τῆς πόλεως ἦν ἀπὸ τῆς παρεμύθου
 παρθενῶνων τε καὶ τῶν ἄλλως ἐχόντων φροντιστηρίων, ὄς
 ἐγκατέσπειρε διωῶν τὰ συνήθη καὶ βέβηλα τῆς αἰρέσεως ὄγ-
 15 ματα, ἀλλὰ καὶ κατ' οἴκους μείζοντας τε καὶ ἦττους μᾶχρη
 τῶν χαμαιτυπείων, καὶ εἴτινες εἰεν κωθωνιζόμενοι γράσας, l. 154 v.
 τοῦ τοιοῦτου θορύβου πάσας ἐμπέληκεν ἀκοῆς, ὄθεν δὲ
 ἐσπέραν ἀμοιβᾶδὸν περιτρέχων ὄλη τε ψυχῆς προθυμίᾳ καὶ
 ποδῶν ὄξύτητι. καὶ ὄρρει λοιπὸν οὐτωσὶ διὰ τῶν ἀγυῶν ἡ 113
 20 τῆς ἀναιδεΐας φήμη. καὶ ὄς μὲν ἀγροικία συνοικεῖν ἐνήν,
 τούτοις καὶ τῆ φήμῃ συμφέρεσθαί πως ἐνήν. ὄς δὲ ἄλλο-
 γίμοις οὄσοι βασανίζειν ἐπήει σὺν λόγῳ καὶ στάθμῃ τὴν ἀκοήν,
 τούτων δ' οὐδαμῆ προσίεσθαι τὰ λεγόμενα οὐδέσιν ἐνήν,

hic quoque neque ipse coram veluit Palamae conviciari, neque aliam
 quenquam hoc facere passus est: sed et ipse lingua tacente sententiae
 suae iudicium in tempus aliud reposuit et dispensavit, e alio ut idem fa-
 cerent adhortatus est. sed Palamas nullo modo ex verisimili sed contra
 ex incerto regis sententiam interpretans et fingens, diem posterum na-
 turalibus impudentiae turbis et impetibus indispensatis et praecipitibus
 plano consumpsit ad taurum oestro in furoribus coniectus: et totas pla-
 teas et vias circumgrediens pervertit omnia loquacitate: et tota ver-
 borum volumina exantlabat: et in quos incideret omnium obruebat
 aures glorians vana et ficta et quaecumque ex inepta illa phalange
 erant. neque vero solum nullam urbis templorum Minervae reliquit
 et aliter comparatarum scholarum, quin insereret circumgrediens nota
 et profana sectae dogmata, sed etiam in domibus maioribus et mino-
 ribus ne lupanaribus quidem exceptis neque si quae aures erant ebriae,
 omnes implevit aures tali tumultu: mane usque ad vespertum invicem
 circumcurrens totoque animi impetu et pedum celeritate et emanabat
 iam hoc modo per plateas impudentiae raver: et quibuscum propter
 rusticitatem versari poterat, ad eos etiam rumore accedere poterat, pra-

ἥκιστα πείθεσθαι δυναμένων ὡς οὕτω παχύτητος ἔχουσαι βλασφημίαι τὴν βασιλείως διάνοιαν ἐλελήθεσαν. καὶ μὲν δὴ τῆς τοσαύτης ἀτοπίας ἐν ἀκοῇ γενομένη τῷ βασιλεῖ, μᾶλλον δὲ τῆς διαβολῆς καὶ συνοφαντίας ἦν κατὰ τῆς βασιλικῆς διεσκέδασε γνώμης ὁ ἀναιδὴς Παλαμῦς, καὶ ἅμα ὁπόσα καταψεύσασθαι 5 καὶ τῆς εὐγενοῦς γερουσίας οὐκ ᾔκνησεν, οὐ μετρίως ἀχθε-
114 σθῆναι συμπέπτωκε. δέον γὰρ Παλαμῶν εὐχαριστεῖν πρὸς γε τοὺς ἄλλοις καὶ πρὸ γε τῶν ἄλλων τῷ βασιλεῖ τῆς μακροθυμίας καὶ προμηθείας τοῦ μὴ ἐκκήρυκτον γεγονέναι τῶν μακρῶν ἐκείνων ἔνεκα βλασφημιῶν, ὃ δὲ καὶ δι' ἵποψίας 10 ἐληλυθέναι πέπραχε τὸν εὐεργέτην ὁποτέρῃ δουκὲν, ἣ ὅτι μὴ συνῆκεν οὐδ' ὁ βασιλεὺς οὔτε ἄλλων οὐδεὶς τῶν τῷ ἀνοσίφ λαληθέντων κατὰ τῆς εὐσεβείας, ἣ συνιέντι περιπεφρόνηται τε καὶ παρεῖται τὰ πλείστης, μᾶλλον δ' ἀπάσης ἄξια φροντίδος καὶ σπουδῆς. διὸ δὴ καὶ οὐ μόνον τοῦ ἀναιδοῦς τε 15 καὶ ἀγεννοῦς ἤθους κατεγνωσθαι γέγονε Παλαμῶν, ἀλλ' ἦσαν οἱ καὶ καταρᾶσθαι ἐξήγοντο μὴ τῇ ᾧρα μόνον ἐν ἧ τετύχηκεν αὐτὸν γεγεννησθαι, ἀλλὰ καὶ τοὺς αὐτὸν γεννήσασι καὶ θρῆψαμένοις. ἐκ γὰρ ῥιζῆς, ὡς δοικεν, ἔλεγον, τῆς πατροφῶν τὸ τοσοῦτον αὐτῷ τῆς δυσσεβείας ἐγκατέσκηψε νόσημα, κα- 20 θάρπερ τις ἄλλη κηλὶς ταῖς γοναῖς καὶ τροφαῖς ἐγκεκαλυμμένη· οὐ γὰρ ἂν ἐς βᾶθος οὕτω κακῶν ἐνέπιπτε τὸ γέννημα

dentibus autem, qui ratione et amussi audita examinarent, nullis dicta probari poterant, cum minime credere possent, tam pinguis convicia regis mentem fugisse. quodcum inceptiae tantae sive potius perversiones falsaeque criminationes, quas contra regis sententiam divulgavit Palamas impudens, regi essent nuntiatae, simulque quaecunque contra concilium nobile fingere ille non veritus est, accidit, ut non mediocriter gravaretur. oportebat enim Palamam praeter alios et prae aliis regi gratum esse propter eius clementiam et providentiam, qua factum est, ut non fieret exsul propter magna illa convicia: ille autem effecit, ut rex erga eum beneficus etiam in suspicionem caderet alteriusutrius: aut quod neque rex neque aliorum quisquam, quae dicta essent ab impio contra pietatem, intellexisset, aut quod intelligenti contenta et neglecta essent ea, quae plurima sive potius omni cura studioque essent digna: propter quod etiam non modo accidit, ut Palamas propter impudentes et pravae mores damnaretur, sed essent, qui adducerentur ut non solum horam, qua maxime esset natus, sed etiam eos, qui eum peperissent et enutrivissent, detestarentur. e radice enim necessario paterna dicebant in eum incidisse tantum impietatis morbum: ut macula alia natis et educatis involuta: neque enim in profunditatem malorum natum tantopere incideret neque ita

καὶ ἀπορρωξ̄ ἐρινύων φάναι τὴν γνώμην καθίστατο. διὸ 115
οὔτε ἐκείνους ἀθώους ἔφασκον ἄξιον μένειν τῆς καταδίκης,
αἰτίους μὲν αὐτῷ τῆς ἐς τὸν βίον γενομένου παραγωγῆς αἰ-
τίους δὲ τοῦ τῆς ἐκκλησίας δι' αὐτὸν χειμῶνος, οὐτ' αὐτὸν
5 οὐδὲν ἐξαιρεῖσθαι τῆς καταδίκης, μεσιτεῦντος ἰσῶς τοῦ
ἀβουλήτου διὰ τὰς σπερματικὰς ἐκ γενέσεως ἀρχὰς καὶ βιαιὰς
δυνάμεις τῆς πατρικῆς πονηρίας, ζιζανίων δίκην ἐρασιθεί-
σας ἐκείθεν καὶ προκαταβληθείσας εὐθύς ἀφ' ἑστίας ἐν τῇ
συστάσει. ἀλλ' ἑκατέρους ἑκάτεροι τῶν ἀρῶν καὶ λοιδοριῶν
10 κοινωνήσουσί τε, καὶ ὀστροῦ δουλεύσειν ἀμφοτέρους ὁμοῦ f. 155 r.
τῷ αὐτῷ συμπεσεῖται, τοῖς μὲν ὡς πονηρὸν ἐξενεγκοῦσι καὶ
θρέψασι τόκον τῷ βίῳ, καὶ οὐκ εἰς Κιθαιρῶνα καὶ Χάρυ-
βδιν, καὶ εἰ πού τις ἐκ μηχανῆς καινότερος ἐταμιεύετο θάνατος
ἐν χαράδραις καὶ κύμασι γῆς καὶ θαλάττης, ῥίψασιν ἐκθε-
15 τον, εὐθύς ἐκραγὲν τῆς ἀτόπου γαστροῦ, τῷ δὲ ὡς μήτ' ἀβού-
λητον τὴν ἐκείνων ποιησαμένῳ κακίαν, ἅτε λόγου μετασχόντι
καὶ παιδείας ὅπως οὖν, ἧς μετεῖναι τοῖς γονεῦσιν οὐ συμπέ-
πτωκε, μήτε μηδὲν ἐπιεικότερον οὐδενὸς διατεθέντι, εἴ τις πα-
ραπλησίως ἐκείνοις ἐνόσει, μηδὲ κωφῇ γοῦν σιωπῇ τὸ κακὸν
20 περιθάλλειν βεβουλημένῳ, ἀλλὰ πολλῷ τῷ μέτρῳ μοχθηροτέ-
ροις δὴ τισι καὶ σφόδρα ἀναιδέσι λογισμοῖς παραδεδωκίτι
τὴν τῆς γνώμης ἡγεμονίαν. καὶ κακοῖς κακὰ παραμιζάντι 116
ἦθη καὶ δόγματα μακροῖς τισὶ διαστήμασι τὴν τε πατρίαν

constitueret mentem, ut diceretur fariarum propago. quamobrem contende-
bant, neque illos liberos esse debere condemnatione, qui au-
ctores fuissent eius vitae simulque tempestatis per eum contra eccle-
siam exortae, neque quidquam illum condemnatione eximere, quasi
invitus coactus esset propter seminis nati origines, et cogentes vires
pravitatis paternae lolii instar comparatas inde et statim in ipsa ori-
gine delectas. sed uterque cum utroque detestationis et convicia com-
municabit et accidet ut uterque simul eidem iudicio subiciatur: illi
quod propaginem pravam in vitam protulissent et enutrivissent neque
in Cithaerona et Charybdin ac si qua magis nova inventa esset mors
in voraginibus et fluctibus terrae et maris statim deiecissent illud e
ventre inepto proruptum: hic autem quod neque invitus illorum pra-
vitatem sequutus esset, cum rationis esset particeps et educationis,
quae parentibus non contigisset, neque nihilo melius disposuisset
quam si quis illis similiter aegrotaret, neque silentio muto malum
fovere voluisset sed multo miserioribus et valde impudentibus consi-
liis voluntatis principatum prodidisset. et accidit illi, cum malis
malas admisceret indoles et sententias ut longis intervallis paternam.

παρελάσαι συνεπετιώκει δυσσέβειαν, και ἄμα ψυχαῖς εὐσεβείας ἀπλότητι συγγραφείσαις θανάσιμον ἀπὸ γλώττης κερᾶσαι τὸ φάρμακον. πατέρας γὰρ μέχρι τούτου τιμᾶν προαιροῦσι' ἂν τις εἰκότως, μέχρι πρὸς τὸ εὐσεβὲς τὰς τῆς τροφῆς και παιδείας πηγὰς, και ὅσα τοῖς ἐπομένοις ἐστι δι' ὅ ἐφέσεως και ἔρασιώνης λαμβάνειν, ὄρα προϊούσας· ἐπειδὴν δὲ πρὸς κακοδαιμονίαν τὸ ῥέον ἐρκειν τοῦ χρόνου δόξη, τῶν πάντων τι προσηκόντων ἀλλοτριουῖσθαι νομίζοιτ' ἂν, τῆς τοῦ καιροῦ περιστάσεως βιαζομένης τὸ φιλοῦν τῆς ψυχῆς ἐκ τοῦ

¶¶¶ συγγενοῦς κακοῦ πρὸς τᾶλλότριον μετατιθέναι ἀγαθόν. και 10 μὲν δὴ δεῖσαν αὐθις ἐηλυθότα μέρος και αὐτὸν γενέσθαι τῶν ἄλλων οἷς περὶ τὸν βασιλέα τέως συνέβαινε μείζοσι τε και ἤττοσι τὴν ἀξίαν, ἣν σχεδὸν τῶν ἀπάντων οὐδεὶς ᾗ μὴ λοῖδορος ὤπλισται γλώσσα κατ' αὐτοῦ, τὰς ἐναγχοῦς βλασφημίας ἐκείνας προβαλλομένη πρὸς ἔλεγχον νῦν ὑπ' αὐτῷ μάρ- 15 τυρι και αὐτηκόφ τῷ βασιλεῖ. ἦσαν δ' οἱ και μέχρι πρὸ ἐτῶν ἐπτακαίδεκα τὴν μνήμην ἀναπόμπιμον ἐποιοῦντο, ἢ πάλαι δὴ και δρᾶσαι και παθεῖν αὐτὸν ἐξεγένετο, και ἀναθέμασις ἐγγράφοις και χωρισμῷ θεοῦ καθυποβεβλήσθαι πρὸς τῶν τότε πατριαρχῶν και ἀρχιερατικῶν συνόδων. και συν- 20 λόντι φάνας, πολλή τις ἦν ἡ καταδρομὴ τῶν τῆμερον ψήφων τῆς εὐδαιμονος γερουσίας ἐκείνης ἐπὶ τοῦ νέου βασιλέως, ὡς

17. an *δουκαίδεκα*? nam synodus in Palamam coacta est anno Christi 1345, haec autem disputatio videtur pertinere ad annum 1356 incuntem. *Boisvinius*.

superaret impietatem, simulque animis in pietatis simplicitate educationis mortiferum subito immisceret venenum; patres enim usque ad hoc colere certe malit quisque, donec ad pietatem victus et educationis fontes et quaecumque sequentes cupiditate et facilitate accipere possunt, progredi videt: cum autem flumen temporis in calamitatem labi videatur, a maxime affinis abalienari se putet, cum temporis conditio cogat animi amorem a cognato malo in bonum quamquam alienum transferre, et ipsum accedentem fieri partem deficientem. aliorum, qui circa regem maiores vel minore erant dignitate, omnium fero nemo erat, cui non esset comparata lingua mordax in vituperationem tunc proferens ipso teste rege et praesente contra eum convicia illa nuper ab eo dicta. erant autem qui memoriam reminisci inberent ea, quae olim iam ante septemdecim annos fecerat et passus erat, illumque detestationibus conscriptis et separationi dei subiectam esse a patriarcharum et sacerdotum primariorum conciliis. atque ut breviter dicam, magnus erat impetus hoc die iudiciorum concilii illius beati

δὴ κατὰ τοῦ Παλαμᾶ τηνικαῦτα ἀπεφώνησαντο, ἄλλων ἄλλα
 λεγόντων, καὶ ἄλλων ἄλλοις ἀμιλλωμένων, καὶ ἄλλων ἄλλους
 παριόντων τῷ τῶν λοιδοριῶν ὑπερβάλλοντι. ἦσαν δ' οἱ καὶ 118
 προδότην αὐτὸν ἐπεκάλουν αὐτοῦ βασιλέως καὶ ὅσοι τῷ βα- f. 155 v.
 5 σιλεῖ προσήκοντες εἰεν γένει καὶ δόξῃ· καὶ ὡς τό γε ἦγον
 εἰς αὐτὸν οὐκ ἀπέσχετο, τὴν ἡγεμονίαν τῆς γνώμης ὑπήκοον
 ἀπαξ ἔργων καὶ λόγων ὁμοῦ πονηρῶν πεπραχῶς, μὴ οὐ πάν-
 τας συλλήβδην βιαίῳ θανάτῳ δοῦναι. οὐ γὰρ ὅτι μὴ σιδη-
 ραῖς καὶ αὐτὸς κατὰ τοὺς ἀνδροφόνους ἐχρήσατο λόγχαις ἐκ
 10 τοῦ προφανοῦς, ἐποβεβηκός τι τὸ βάρος ἔχειν δόξῃ τῶν ἐγ-
 κλημάτων, ἀλλ' ὅτι φιλίαν σχηματίζομενος ὄλον δολερῶς
 ἐκένωσε τοῖς ἀδόλως φιλοῦσι τὸν τοῦ δηλητηρίου κρατήρα,
 πρὶν τῆς ἐπιβουλῆς αἰσθῆσθαι τοὺς πάσχοντας. καὶ οἱ μὲν
 γένει καὶ δόξῃ προύχοντες ἄνδρες ἐκεῖνοι οὕτω προσηνέχθη-
 15 σαν τῷ μιαιφῷ Παλαμᾶ, καὶ ταύτας ἐκείνῳ τὰς κρίσεις ἀπέ-
 τισαν· ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ αὐτὸς σιγῇ τῶν κατὰ τοῦ Παλαμᾶ 119
 τοιούτων λοιδοριῶν αὐτήκοος γεγονώς, καὶ βουλευθεὶς μὲν πως
 τὴν τῆς ἐκδικήσεως προστεταχέναι κόλασιν κατ' αὐτοῦ, φει-
 σάμενος δ' οὖν διὰ τὴν ἔμφυτον ἐπιείκειαν, τέως μὲν τὴν
 20 ἀπὸ γλώττης καὶ τῶν ἔργων ὑπερέθετο ψῆφον, ἐπέμενε δ'
 οὖν ὁμοῦς ὑβριοπαθοῦντα ὄρων καὶ ἀχθόμενον Παλαμᾶν, καὶ
 οὔτε τοὺς λοιδοροῦντας ἀνέκοπτε τῆς ὁρμῆς, καὶ ἅμα τὸ χαλ-
 ρον ὑπέφαινε τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ἀμυδροῖς τισὶ μειδιύμασι,
 καὶ διεκαρτέρησε μέχρι πολλοῦ τινὸς χρόνου διακούων ἡδέως

apud regem adolescentem, quae contra Palamam tum aperirent: cum
 alii alia dicerent et alii aliis aemularentur et alii alios conviciis ma-
 joribus superarent. erant autem, qui eum etiam proditorem appella-
 rent et regis ipsius et omnium, qui regi affines essent genere et
 gloria: et quasi hoc ad se pertineret non abstinuit, cum principatum
 sententiae semel subiecisset factis et sermonibus pravis, quin omnes
 in universum violentae morti daret: neque enim quod gladiis ferreis
 et ipse sicariorum modo aperte non usus esset, videretur summam
 criminationum gravitatem pati: sed quod amicitiam simulans sine ullo
 dolo eum amantibus totum dolose effudisset veneni craterem prius-
 quam qui eo afficerentur insidias animadvertissent: atque illi quidem,
 qui genere et gloria praestarent, ita inveci sunt in Palamam sceler-
 estum, et his iudiciis eum ulti sunt. rex autem qui et ipse silentio
 convicia talia contra Palamam dicta audivisset et contra eum castiga-
 tionem poenae imperare voluisset, tamen propter innatam clementiam
 parcere ei voluit, et iudicium propter sermones et facta illius editum
 prolatavit: atque hac in sententia permansit, quamquam aegre feren-

τῶν κατὰ τοῦ Παλαμᾶ λοιδοριῶν. καὶ ἦν ταῦτα ψῆφος ἢ ψήφου προαναφώνησις τις καὶ διατύπωσις τῆς μελλούσης ἔτι κατὰ τοῦ Παλαμᾶ καταδίκης, ἐξενεχθεῖσα πρὸς τε τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἐνδόξων ἐκείνων ἀνδρῶν τῆς ἑναγχος διαλέξεως ἣν ἐποίησατο πρὸς τὸν Γρηγορᾶν.

tem et gravantem vidit Palamam: neque conviciantes prohibuit ab impetu, simulque gaudium animi sui risu obscuro clam aperuit: et per multam tempus perseveravit convicia contra Palamam dicta libenter audiens: atque hoc erat iudicium aut iudicii provemium et adumbratio erupturae iam in Palamam condemnationis prolata a rege et illustribus illis viris de colloquio nuper cum Gregora instituto.

ΤΟΥ ΑΓΓΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ Cod. Reg.
ΓΡΗΓΟΡΑ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΓΓΩΝ ΛΟΓΟΣ 1276
ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ. f. 165 r.

Τὰ μὲν δὴ μέχρι καὶ ἐς τότε σοὶ εἰρημένα, φίλων ἄριστε
5 Ἀγαθόνικε, δαψιλῆ μοι παρέσχον καὶ ὡς ἔγωγε ἐβουλόμην
τὴν τέως τῶν ζητουμένων σύνεσιν, καὶ χάρις εἶη σοὶ πρὸς
θεόν· ἐλλέλειπται δ' οὖν σοὶ τῶν ἐκεῖ πρὸς τοῦ Παλαμῆ
λαληθέντων ἔνια, ὡς ἐνίων ἐκεῖ παρόντων ἀκήκοα φίλων,
σαθρὰ μὲν καὶ πλείω τῆς ἀσεβείας τὴν ἀμαθίαν ἔχοντα, ἐλ-
10 λέλειπται δ' οὖν, ῥηθῆναί σοι δεόν καὶ ταῦτα πρὸς τὸ σαφέ-
στερον ἀκούειν ἐπιειμένων ἡμῶν. ἀνατεθλωσθαι γὰρ αἰεὶ τὰ
τῆς αὐτοῦ δυσσεβείας φασί, τῇ συνήθει τῆς γλώττης ἀωρί-
πύσης ὡς πορρωτάτω βαδίζοντος ἀληθείας καὶ ἐπιστήμης,
μάλιστα δ' οὖν ἐν τούτοις, εἴτε διὰ θεός ἢ πείσεται μακρῶς
15 αἰσχύνης, εἴτε καὶ συμπλητον οὕτω διὰ τὸ τῆς ἐμφύτου μο-
χθηρίας ἀλόγιστον ἔθος. καὶ ἵνα τὰ πλείοτα δι' ἀκαιρίαν
παρεῖς μειρῶν μνησθῶ, ἐν μὲν καὶ πρῶτον ἐκεῖνο τῶν παρ-

EIUSDEM MONACHI NICEPHORI GREGORAE
DE EISDEM SERMO SECUNDUS DOGMATICUS.

Quae adhuc dicta sunt a te, amicissime Agothonice, satis mul-
tam et quam equidem volebam eorum quae quaesiveram cognitionem
mihi paraverunt. atque gratia tibi a deo. sunt autem ex ibidem a
Palama dictis nonnulla tibi relicta; ut a nonnullis qui ibidem aderant
amicis audivi, inania et plus ignorantiae quam impietatis continentia.
restat igitur, ut haec proferas nobis intelligentius audire cupientibus.
impietatem enim dicunt misetam semper innata linguae insulsitate quae
omnem transit veritatem et scientiam, praesertim in his rebus, sive
propter eius quam passurus est contumelie metum, sive accidit insi-
tae pravitatis temeritate. et ut plurimis ob temporis incommoditatem
relictis pauca meminerim, unum et primum relictorum illud ferunt.

¶ *Βεβημένων φασί. θέλων γὰρ ἑαυτὸν ἀπολύσασθαι τῆς αὐτῆς
 πρὸς τοῦ Γρηγοῦ προενηνηγμένης κατηγορίας, ὡς ἐκ πολλῶν
 καὶ διαφόρων θεοτήτων εἶτ' οὖν ποιότητων συγκεῖσθαι λέ-
 γοντι τὸν θεόν, καὶ ἄντικρυς περιπίπτουσι τοῖς τῆς θεῆς Δα-
 μασκηνῆ λεγομένοις, ὅτι τὸ θεῖον ἅπλοῦν ἐστὶ καὶ ἀσύνθε-
 5-
 10-
 15-
 20-
 25-
 30-
 35-
 40-
 45-
 50-
 55-
 60-
 65-
 70-
 75-
 80-
 85-
 90-
 95-
 100-
 105-
 110-
 115-
 120-
 125-
 130-
 135-
 140-
 145-
 150-
 155-
 160-
 165-
 170-
 175-
 180-
 185-
 190-
 195-
 200-
 205-
 210-
 215-
 220-
 225-
 230-
 235-
 240-
 245-
 250-
 255-
 260-
 265-
 270-
 275-
 280-
 285-
 290-
 295-
 300-
 305-
 310-
 315-
 320-
 325-
 330-
 335-
 340-
 345-
 350-
 355-
 360-
 365-
 370-
 375-
 380-
 385-
 390-
 395-
 400-
 405-
 410-
 415-
 420-
 425-
 430-
 435-
 440-
 445-
 450-
 455-
 460-
 465-
 470-
 475-
 480-
 485-
 490-
 495-
 500-
 505-
 510-
 515-
 520-
 525-
 530-
 535-
 540-
 545-
 550-
 555-
 560-
 565-
 570-
 575-
 580-
 585-
 590-
 595-
 600-
 605-
 610-
 615-
 620-
 625-
 630-
 635-
 640-
 645-
 650-
 655-
 660-
 665-
 670-
 675-
 680-
 685-
 690-
 695-
 700-
 705-
 710-
 715-
 720-
 725-
 730-
 735-
 740-
 745-
 750-
 755-
 760-
 765-
 770-
 775-
 780-
 785-
 790-
 795-
 800-
 805-
 810-
 815-
 820-
 825-
 830-
 835-
 840-
 845-
 850-
 855-
 860-
 865-
 870-
 875-
 880-
 885-
 890-
 895-
 900-
 905-
 910-
 915-
 920-
 925-
 930-
 935-
 940-
 945-
 950-
 955-
 960-
 965-
 970-
 975-
 980-
 985-
 990-
 995-
 1000-
 1005-
 1010-
 1015-
 1020-
 1025-
 1030-
 1035-
 1040-
 1045-
 1050-
 1055-
 1060-
 1065-
 1070-
 1075-
 1080-
 1085-
 1090-
 1095-
 1100-
 1105-
 1110-
 1115-
 1120-
 1125-
 1130-
 1135-
 1140-
 1145-
 1150-
 1155-
 1160-
 1165-
 1170-
 1175-
 1180-
 1185-
 1190-
 1195-
 1200-
 1205-
 1210-
 1215-
 1220-
 1225-
 1230-
 1235-
 1240-
 1245-
 1250-
 1255-
 1260-
 1265-
 1270-
 1275-
 1280-
 1285-
 1290-
 1295-
 1300-
 1305-
 1310-
 1315-
 1320-
 1325-
 1330-
 1335-
 1340-
 1345-
 1350-
 1355-
 1360-
 1365-
 1370-
 1375-
 1380-
 1385-
 1390-
 1395-
 1400-
 1405-
 1410-
 1415-
 1420-
 1425-
 1430-
 1435-
 1440-
 1445-
 1450-
 1455-
 1460-
 1465-
 1470-
 1475-
 1480-
 1485-
 1490-
 1495-
 1500-
 1505-
 1510-
 1515-
 1520-
 1525-
 1530-
 1535-
 1540-
 1545-
 1550-
 1555-
 1560-
 1565-
 1570-
 1575-
 1580-
 1585-
 1590-
 1595-
 1600-
 1605-
 1610-
 1615-
 1620-
 1625-
 1630-
 1635-
 1640-
 1645-
 1650-
 1655-
 1660-
 1665-
 1670-
 1675-
 1680-
 1685-
 1690-
 1695-
 1700-
 1705-
 1710-
 1715-
 1720-
 1725-
 1730-
 1735-
 1740-
 1745-
 1750-
 1755-
 1760-
 1765-
 1770-
 1775-
 1780-
 1785-
 1790-
 1795-
 1800-
 1805-
 1810-
 1815-
 1820-
 1825-
 1830-
 1835-
 1840-
 1845-
 1850-
 1855-
 1860-
 1865-
 1870-
 1875-
 1880-
 1885-
 1890-
 1895-
 1900-
 1905-
 1910-
 1915-
 1920-
 1925-
 1930-
 1935-
 1940-
 1945-
 1950-
 1955-
 1960-
 1965-
 1970-
 1975-
 1980-
 1985-
 1990-
 1995-
 2000-
 2005-
 2010-
 2015-
 2020-
 2025-
 2030-
 2035-
 2040-
 2045-
 2050-
 2055-
 2060-
 2065-
 2070-
 2075-
 2080-
 2085-
 2090-
 2095-
 2100-
 2105-
 2110-
 2115-
 2120-
 2125-
 2130-
 2135-
 2140-
 2145-
 2150-
 2155-
 2160-
 2165-
 2170-
 2175-
 2180-
 2185-
 2190-
 2195-
 2200-
 2205-
 2210-
 2215-
 2220-
 2225-
 2230-
 2235-
 2240-
 2245-
 2250-
 2255-
 2260-
 2265-
 2270-
 2275-
 2280-
 2285-
 2290-
 2295-
 2300-
 2305-
 2310-
 2315-
 2320-
 2325-
 2330-
 2335-
 2340-
 2345-
 2350-
 2355-
 2360-
 2365-
 2370-
 2375-
 2380-
 2385-
 2390-
 2395-
 2400-
 2405-
 2410-
 2415-
 2420-
 2425-
 2430-
 2435-
 2440-
 2445-
 2450-
 2455-
 2460-
 2465-
 2470-
 2475-
 2480-
 2485-
 2490-
 2495-
 2500-
 2505-
 2510-
 2515-
 2520-
 2525-
 2530-
 2535-
 2540-
 2545-
 2550-
 2555-
 2560-
 2565-
 2570-
 2575-
 2580-
 2585-
 2590-
 2595-
 2600-
 2605-
 2610-
 2615-
 2620-
 2625-
 2630-
 2635-
 2640-
 2645-
 2650-
 2655-
 2660-
 2665-
 2670-
 2675-
 2680-
 2685-
 2690-
 2695-
 2700-
 2705-
 2710-
 2715-
 2720-
 2725-
 2730-
 2735-
 2740-
 2745-
 2750-
 2755-
 2760-
 2765-
 2770-
 2775-
 2780-
 2785-
 2790-
 2795-
 2800-
 2805-
 2810-
 2815-
 2820-
 2825-
 2830-
 2835-
 2840-
 2845-
 2850-
 2855-
 2860-
 2865-
 2870-
 2875-
 2880-
 2885-
 2890-
 2895-
 2900-
 2905-
 2910-
 2915-
 2920-
 2925-
 2930-
 2935-
 2940-
 2945-
 2950-
 2955-
 2960-
 2965-
 2970-
 2975-
 2980-
 2985-
 2990-
 2995-
 3000-
 3005-
 3010-
 3015-
 3020-
 3025-
 3030-
 3035-
 3040-
 3045-
 3050-
 3055-
 3060-
 3065-
 3070-
 3075-
 3080-
 3085-
 3090-
 3095-
 3100-
 3105-
 3110-
 3115-
 3120-
 3125-
 3130-
 3135-
 3140-
 3145-
 3150-
 3155-
 3160-
 3165-
 3170-
 3175-
 3180-
 3185-
 3190-
 3195-
 3200-
 3205-
 3210-
 3215-
 3220-
 3225-
 3230-
 3235-
 3240-
 3245-
 3250-
 3255-
 3260-
 3265-
 3270-
 3275-
 3280-
 3285-
 3290-
 3295-
 3300-
 3305-
 3310-
 3315-
 3320-
 3325-
 3330-
 3335-
 3340-
 3345-
 3350-
 3355-
 3360-
 3365-
 3370-
 3375-
 3380-
 3385-
 3390-
 3395-
 3400-
 3405-
 3410-
 3415-
 3420-
 3425-
 3430-
 3435-
 3440-
 3445-
 3450-
 3455-
 3460-
 3465-
 3470-
 3475-
 3480-
 3485-
 3490-
 3495-
 3500-
 3505-
 3510-
 3515-
 3520-
 3525-
 3530-
 3535-
 3540-
 3545-
 3550-
 3555-
 3560-
 3565-
 3570-
 3575-
 3580-
 3585-
 3590-
 3595-
 3600-
 3605-
 3610-
 3615-
 3620-
 3625-
 3630-
 3635-
 3640-
 3645-
 3650-
 3655-
 3660-
 3665-
 3670-
 3675-
 3680-
 3685-
 3690-
 3695-
 3700-
 3705-
 3710-
 3715-
 3720-
 3725-
 3730-
 3735-
 3740-
 3745-
 3750-
 3755-
 3760-
 3765-
 3770-
 3775-
 3780-
 3785-
 3790-
 3795-
 3800-
 3805-
 3810-
 3815-
 3820-
 3825-
 3830-
 3835-
 3840-
 3845-
 3850-
 3855-
 3860-
 3865-
 3870-
 3875-
 3880-
 3885-
 3890-
 3895-
 3900-
 3905-
 3910-
 3915-
 3920-
 3925-
 3930-
 3935-
 3940-
 3945-
 3950-
 3955-
 3960-
 3965-
 3970-
 3975-
 3980-
 3985-
 3990-
 3995-
 4000-
 4005-
 4010-
 4015-
 4020-
 4025-
 4030-
 4035-
 4040-
 4045-
 4050-
 4055-
 4060-
 4065-
 4070-
 4075-
 4080-
 4085-
 4090-
 4095-
 4100-
 4105-
 4110-
 4115-
 4120-
 4125-
 4130-
 4135-
 4140-
 4145-
 4150-
 4155-
 4160-
 4165-
 4170-
 4175-
 4180-
 4185-
 4190-
 4195-
 4200-
 4205-
 4210-
 4215-
 4220-
 4225-
 4230-
 4235-
 4240-
 4245-
 4250-
 4255-
 4260-
 4265-
 4270-
 4275-
 4280-
 4285-
 4290-
 4295-
 4300-
 4305-
 4310-
 4315-
 4320-
 4325-
 4330-
 4335-
 4340-
 4345-
 4350-
 4355-
 4360-
 4365-
 4370-
 4375-
 4380-
 4385-
 4390-
 4395-
 4400-
 4405-
 4410-
 4415-
 4420-
 4425-
 4430-
 4435-
 4440-
 4445-
 4450-
 4455-
 4460-
 4465-
 4470-
 4475-
 4480-
 4485-
 4490-
 4495-
 4500-
 4505-
 4510-
 4515-
 4520-
 4525-
 4530-
 4535-
 4540-
 4545-
 4550-
 4555-
 4560-
 4565-
 4570-
 4575-
 4580-
 4585-
 4590-
 4595-
 4600-
 4605-
 4610-
 4615-
 4620-
 4625-
 4630-
 4635-
 4640-
 4645-
 4650-
 4655-
 4660-
 4665-
 4670-
 4675-
 4680-
 4685-
 4690-
 4695-
 4700-
 4705-
 4710-
 4715-
 4720-
 4725-
 4730-
 4735-
 4740-
 4745-
 4750-
 4755-
 4760-
 4765-
 4770-
 4775-
 4780-
 4785-
 4790-
 4795-
 4800-
 4805-
 4810-
 4815-
 4820-
 4825-
 4830-
 4835-
 4840-
 4845-
 4850-
 4855-
 4860-
 4865-
 4870-
 4875-
 4880-
 4885-
 4890-
 4895-
 4900-
 4905-
 4910-
 4915-
 4920-
 4925-
 4930-
 4935-
 4940-
 4945-
 4950-
 4955-
 4960-
 4965-
 4970-
 4975-
 4980-
 4985-
 4990-
 4995-
 5000-
 5005-
 5010-
 5015-
 5020-
 5025-
 5030-
 5035-
 5040-
 5045-
 5050-
 5055-
 5060-
 5065-
 5070-
 5075-
 5080-
 5085-
 5090-
 5095-
 5100-
 5105-
 5110-
 5115-
 5120-
 5125-
 5130-
 5135-
 5140-
 5145-
 5150-
 5155-
 5160-
 5165-
 5170-
 5175-
 5180-
 5185-
 5190-
 5195-
 5200-
 5205-
 5210-
 5215-
 5220-
 5225-
 5230-
 5235-
 5240-
 5245-
 5250-
 5255-
 5260-
 5265-
 5270-
 5275-
 5280-
 5285-
 5290-
 5295-
 5300-
 5305-
 5310-
 5315-
 5320-
 5325-
 5330-
 5335-
 5340-
 5345-
 5350-
 5355-
 5360-
 5365-
 5370-
 5375-
 5380-
 5385-
 5390-
 5395-
 5400-
 5405-
 5410-
 5415-
 5420-
 5425-
 5430-
 5435-
 5440-
 5445-
 5450-
 5455-
 5460-
 5465-
 5470-
 5475-
 5480-
 5485-
 5490-
 5495-
 5500-
 5505-
 5510-
 5515-
 5520-
 5525-
 5530-
 5535-
 5540-
 5545-
 5550-
 5555-
 5560-
 5565-
 5570-
 5575-
 558*

Πρὸς γοῦν φίλιον, βέλτιστε Ἀγαθόνικε, μὴ ζημιουῖν ἀξίου
μα τὸν φίλον οὕτω βελτίστην ἀκρόασιν, σχήματι εὐλαβεῖ τὸ
ῥάθυμον ὀπωσθηποτοῦν ὑποκοριζόμενος, ὡς καὶ πολλοὶ εἰ-
σθεις ἐνίοτε δρᾶν. ὄρω γὰρ σε πρὸς ἕτεραν τρόπον τινα τὸν
δνοῦν περισπώμενον καὶ ὅσον εἰκάσαι λογισμῶν πολυπλόκων
μεστὸν τὴν ὄφρυν.

Ἐμὸν τουτί πάθος, ὃ φίλε Θεότιμε, καὶ πάνυ γε ἄχθο-
μαι τῷ συμβεβηκότι· εἶδικα γὰρ πως ἀγνοοῦντι πολλάκις καὶ f. 166 r.
εἶον οὐκ ἐπαῖοντι ὧν ἐνίοτε ὀμιλεῖν μοι προσγίνεται, λήθης
10 ἔξορχουμένης ὡς τὰ πολλὰ κατὰ τοῦ φανταστικοῦ, ὃ καὶ βι-
βλίον φασὶν οἱ σοφοὶ τῆς ψυχῆς. διὸ καὶ πρὸς τὰς σὰς ἔτι
διεξιόντος παρασκευαζόμενος πνεύσις, ἀνελογιζόμενν τε καὶ
συνῆγον ὅσα δὴ τὴν μνήμην ἔτι περιέρρει κύκλω, καὶ ὅποσα
ταύτης αὐτὴν περερρηῆκει πόρρω τοῦ βήματος, ἴσως μειζοσιν
15 ἄλλοις παραχωροῦντα· καὶ τοῦτ' ἦν ὃ μοι τὴν τοῦ ἡθους
τέως ἐποίει παράλλαξιν. ὅθεν καὶ ἄλλης ἐξ ἄλλου φαντασίας
ἡμῖν ὀπωσθηποτοῦν ἀθροισθείσης πρὸς ἕδαφος ἄρτι βαλβίδος
φάναι μᾶς, προσέσται σοι λοιπὸν ὄρᾶν τὸν τοῦ λόγου σκο-
πὸν κατὰ σὴν, ὡς οἶμαι, βούλησιν, ῥάθυμον μὲν ἡρεμίαν
20 ἀπειπόντα παντάπασι νῦν ὡς καὶ πρότερον, κίνησιν δ' αὐ-
τοῦναντίον πρῶθυμον περιφανῶς ἀνθελόμενον. ἑκατέρως γὰρ
γινόμενης ἐν χρεῖᾳ τοῖς τε λόγοις καὶ πράγμασιν, ἐκατέρωσ
ὡς εἰκὸς τοῖς προσήκουσι χρόνοις μεμνήμεθα, καὶ ἀναλόγως

Quaeso, optime Agathonico, ne me amicum castiges, optimo sermone per nimiam cunctationem obiter tantum perstringendo, ut multis quibusdam aliis facere interdum soles. nam video mentem tuam in adversam partem distractam et, quantum conicio, variarum plenam cogitationum frontem.

Hoc mihi accidisse, amicissime Theotime, moleste fero; sit enim quibus intersum ut saepe non animadvertere neque audire videar, dum oblivio multa depellit e memoria, quam animi librum philosophi dicunt; quamobrem ad quaestiones quas proferebas attentius, concludebam apud me et conferebam quae per memoriam dispersa erant et quae aliis forte et gravioribus cesserant, hoc erat quod morem meum mutaverat. unde quum alia nobis ex alia cogitatio ad carceres, ut ita dicam pervenerit, licet tibi reliquum orationis momentum videre ad voluntatem tuam levem moram removenentem nunc sicut antea, promptam vero aperte recipientium alacritatem. utraque in sermonibus et rebus gerendis necessaria quum sit, utramque aptis temporibus meminimus et habita ratione reputamus: alacritatem tanquam silentii explicationem et eventum, silentium alacritatis tanquam imaginem et vim.

ἀμφοτέρως ἀναλεγόμεθα, κίνησιν μὲν ἄτε ἡρεμίας ἀπόφασίν τε καὶ ἔκστασιν οὖσαν, ἡρεμίαν δ' αὖ κινήσεως εἶδος καὶ ἐν-τελέθειαν, ἐρίζουσάν τε καὶ περιγράφουσαν τὸ κεχυμένον ἐκείνης καὶ ἄφετον καὶ ἀόριστον. καὶ δεῦν ἑκατέροις κεχρησθαι
 ③ κατὰ τὸν ἑκατέροις προσήκοντα λόγον καὶ τρόπον. γινώσκεις ὅν οὖν σε χρεῶν ὡς πολλὰ γε τοιαῦτα παρῆται, μῆτε λόγου
 l. 166 τ. μηδενὸς ἄξια ὄντα μῆτε γέλωτα φεύγειν κομικὸν δυνάμενα. ἀντίκα γὰρ περὶ τοῦ νῦν σοι προτεθέντος πρώτου ζητήματος ὁ Γρηγοῤῃς μικρὰ τινα εἰπὼν ἀπήλλακται, περιττὸν ἡγησάμενος ἀμαθῆσι παντάπασιν λόγοις ἀποκρίσεις κατ' ἐπιστήμην¹⁰ ἀντιδιδόναι ζῆτεῖν. μῆδὲ γὰρ εἶναι φησι κοινωνίαν μηδεμίαν ὥσπερ οὔτε φωτὶ πρὸς σκότος, οὔτως οὐδ' ἐπιστήμῃ πρὸς ἀμαθίαν. ὅθεν καὶ διὰ τὴν τοιάνδε καὶ οὔτως ἔχουσαν σύγχυσιν οὐδ' ἔμοιγε ἀκριβῶς εἰληφέναι τὴν τῶν εἰρημένων ἐκείνη τῶς ἐπὶ τούτοις κατάληψιν ἐπιμελῆς ἐγεγόνει.¹⁵ σὴν δ' ὅμως χάριν ἐρῶ τῶν ἐκείνου βραχέα, καὶ ὅσα ἐς τὸδε παρέμεινε τῇ διανοίᾳ μου ὀπωσθηποτοῦν ἐπιτρέχοντα, οὐ τοῖς παραλόγοις λόγοις τοῦ Παλαμᾶ τὴν ἀφήγησιν χαριζόμενος, ἀλλὰ τὴν σὴν φιλίαν λυπεῖν οὐ βουλόμενος.

④ Ὁ γὰρ τοι Γρηγοῤῃς πρὸς τοὺς ἐκεῖ τηνικαῦτα παρόν-²⁰τας στραφεῖς, καὶ τούτοις ἐνερείσας τοὺς ὀφθαλμούς, “ἀρ' οὐκ ἡλίθιος” φησὶ “καὶ παντάπασιν νηπιώδης ἢ οὔτω γ' εὐθὺς εἰρημένη πρότασις πρὸς τοῦ Παλαμᾶ τουτουῖ, ὡς πᾶν τὸ συγκείμενον καὶ οὐσιώδεις διαφορὰς ἔχον σύνθετον ἐστίν;

quandam omne illius effusum et dissolutum et non finitum terminantem et finibus circumscribentem. utrumque adhibendum est secundum utriusque rationem et modum. cognoscere igitur te oportet, quam multa eiusmodi relicta sint aut oratione non digna aut quae comicum risum effugere non possint. statim enim de quaestione prima a te prolata, Gregoras paucis quibusdam dictis abstulit superfluum arbitrans inductis omnino sermonibus e doctrina respondere velle. nec enim, inquit, ut inter lumen et tenebras, ita inter doctrinam et inscitiam, ulla societas. ob hanc igitur rei perturbationem me eius rationis argumentum non plane percepisse valde doleo. tamen ex iis quae adhuc in memoria remanserunt licet ubicunque sint breviter enarrabo, non quo ineptis verbis Palamae narrationem soveam, verum quod amico aegritudinem asferre nolim.

Gregoras ad eos qui aderant conversus et oculos eis infligens, nonne stulta, inquit, et omnino inanis haec a Palama dicta propositio? omne quod continetur et essentielles varietates habet, composi-

οὐ τοῦτο γὰρ, οὐδ' οὕτως ὁ θεὸς ἐς Δαμασκού φησὶν Ἰω-
 ἀννης, ἀλλὰ τὸ ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων συγκείμενον σύν-
 θετόν ἐστιν. ὁ δὲ Παλαμῦς ἐξ ἀμαθίας ὕμα καὶ κακουργίας
 μικρὸν ὑπαλλάξας τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ θεοπροπῆ ῥῆσιν τοῦ
 5 ἁγίου, ὅλην ὁμοῦ καὶ τὴν ἔννοιαν συνδιέφθαρκεν. οὐδὲν
 γὰρ ἕτερον ἔοικεν εἶναι τὸ λεχθὲν ὑπ' αὐτοῦ ἢ ὡσπερ ἂν
 εἴ τις λέγοι πᾶσαν χιόνα λευκότητα ἔχουσαν οὐσιώδη, χιόνα
 εἶναι λευκὴν. τοῦτο δ' εἶναι καὶ τοῦ ἐν ἀρχῇ αἰτεῖσθαι f. 167 r.
 πολλῶ δῆπου χειρὸν. εἶτα ἐπήγαγε τὸ θανμαστὸν ἐκεῖνο
 10 συμπέρασμα, ὡς ὁ θεὸς οὕτε τῶν συγκειμένων ἐστὶν οὕτε
 τῶν οὐσιώδεις διαφορὰς ἐχόντων. ἐνταῦθα λεγέτω μοί τις
 πρὸς θεοῦ, ποίου σχήματος ὁ τοιοῦτος ἂν εἴη τερατώδης
 συλλογισμὸς, καὶ ποιῆς καινοφανοῦς καὶ νεήλυδος ῥίψης ἐξέφυ.
 εἶτα ἐπήγαγε ξένην αὐθις καὶ ἀκατάσκευον κατασκευὴν ἐπέ-
 15 ρου δῆθεν συλλογισμοῦ. ἐπεὶ γὰρ, φησί, μία καὶ ἀμερῆς
 παντάπασιν ἡ τοῦ θεοῦ οὐσία, διὰ τοῦτο διαφορὰς οὐκ ἔχει
 οὐσιώδεις. οὐσιώδης γὰρ ἐστὶ, φησί, διαφορὰ καθ' ἣν δια-
 φέρει οὐσία οὐσίας. καὶ τὸ συμπέρασμα ὅτι κατὰ πλείονων
 ἄρα εἰδῶν καὶ οὐσιῶν εἰσὶν αἱ διαφοραί. καὶ μὴν τὸ προ-
 20 κείμενον ἦν αὐτῶ τοῦ ἐπενηγεμένου ἑαυτὸν ἀπολύσασθαι
 ἐγκλήματος, καὶ δελξαι μηδαμῆ τοῖς τῶ ἁγίῳ περιπίπτοντα
 ἀπηγορευμένοις. ἀπαγορεύει γὰρ ὁ Δαμασκηνὸς μὴ λέγειν
 εἶναι σύνθετον τὸ θεῖον, μηδ' ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων συγ-

tum esse. non enim hoc ita dixit Ioannes Damascenus, sed: quod multis et variis continetur, compositum est. Palamas autem ob incertitiam et improbitatem docta et religiosa sancti oratione leviter quodammodo mutata totam simul sententiam evertit. neque enim aliud videtur dictum ab eo esse, quam si quis dixerit omnem nivem albam, cui est essentialis albedo; hoc esse multo peius quam ab initio postulari. dein miram illam conclusionem addidit: deus neque ex iis est quae continentur, neque ex iis quae essentialia varietates habent. ibi dicat mihi quispiam per deum, cuiusmodi sit talis mirabilis conclusio et e qua nova et recenti radice orta? dein alienam et male comparatam alteram conclusionem comparavit. quum enim una, inquit, et impartita omnino dei essentia est, varietates non habet essentialia. essentialis enim varietas est, qua differt essentia ab essentia. et concluditur, plures formas et essentias efficere varietates. verumtamen ei propositum fuit, eo, quod sibi obiectum erat, se liberare et minime in ea, quae a sancto negata erant, incidisse, ostendere. negat enim Damascenus dicendum esse, compositum deum esse et multis ac variis contineri, quae erant increatum, aeternum, omnipotens, infinitum, quae

κείμενον, ἃ ἦσαν τὸ ἄκτιστον, τὸ ἄναρχον, τὸ δημιουργικόν,
 τὸ ἀπερίγραπτον, καὶ ὅσα δήπουθεν οἱ ἀμφὶ τὸν Παλαμᾶν
 πολλά τε καὶ διάφορα τὰ ἄκτιστα ἐπὶ τῇ μόνῃ ἀκτίστῳ καὶ
 ἀπλῇ συναριθμοῦσιν οὐσίᾳ. ὃ δὲ λέληθεν ἐαυτὸν δυοῖν πε-
 ριπίπτων ἀτύποις. οὔτε γὰρ οὐδὲν πρὸς ἕπος εἰσὶν λέγειν, 5
 l. 167 γ. ἀλλ' ἄλλην τρέχων ἄλλην ἐβάδισεν, οὔτε εἰ ἀντιλέγειν ἐβοί-
 λητο, τὰς ὁμοίως προσηκούσας ἀντιθέσεις ἐπήνεγκεν, ἀλλ' ὅμοιον
 ποιεῖ ὡσπερ ἂν εἰ τὴν πρὸς ἕω τῶν τε Αἰθιοπίων καὶ Ἰνδῶν
 εἶπεν ἀπαιτούμενος οἴκησιν, ὃ δ' ἐκ διαμέτρου τοὺς ἐσπε-
 10 ρίους ἐπειρᾶτο δεικνύειν Κελτούς, καὶ ὅποι τὰ Βρετανῶν 10
 προσαικοῦσιν ἔθνη. ποῦ γὰρ ἢ ἀκύλουθος ἢ ἀντίθετος ἢ
 λύσις πρὸς τὸ προτεθέν, ὅτι τὸ ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων συγ-
 κείμενον σύνθετόν ἐστιν, ἣν αὐτὸς ἐπάγει, λέγω δὴ τὴν ἀνα-
 πόδεικτον ἀπόδειξιν καὶ τὴν ἀκατάσκευον κατασκευὴν καὶ
 τὸν ἀσυλλόγιστον συλλογισμόν, μᾶλλον δ' ἄμυσόν τε καὶ διε- 15
 σπασμένον συμπέρασμα. ἐπεὶ γὰρ φησι μία καὶ ἡμερῆς ἢ
 τοῦ θεοῦ οὐσία, κατὰ πλειόνων ἄρα εἰδῶν καὶ οὐσιῶν εἰσὶν
 αἱ διαφοραί. ἄρ' οὐ Δημοκρίτου δεῖ τὰ τοιαῦτα, πάνν γε-
 λῶντος τὴν τοῦ ἀνδρός ἀμαθίαν, ἢ μᾶλλον Ἡρακλείτου θρη-
 νοῦντος τὴν αὐτοῦ γε ἀπόνοιαν; τοσαύτης γὰρ ἢ λέγει τῆς 20
 ἀλογίας γέμει, ὡς μήτε τῷ λέγοντι ξυνηέντι εἶναι ὧν λέγει,
 μήτε τοὺς ἀκούουσι ξυνηῖσιν ὧν ἀκούουσιν. ἵνα γὰρ τᾶλλα
 σιγῇ παραδράμωμεν, τίνα κοινωνίαν ἐνταῦθα ἔχει τὰ νόθα

Palamitae multa et varia increata ad unam increatam et simplicem
 essentiam referunt. ipse nescit in duo inepta se incidere. neque
 enim ad verbum respondero videtur, sed aliam ingressus viam aliam
 sequitur, nec si contra dicere velit, oppositiones ad rem eandem per-
 tinentes affert, sed simile facit ac si ad orientem Aethiopum et Indo-
 rum quærens habitationem, ipse e contrario vespertinos studeret
 ostendere Celtas et quæ Britannis adiacent gentes. quomodo enim
 aut consequens est aut opposita solutio ad propositum, quod multis
 et variis contineatur, i esse compositum, quod ipse affert, dico ar-
 gumentationem illam sine argumento, artem sine arte, irrationalem ra-
 tiocinationem, sine medio et conjunctione conclusionem. quum enim
 una, inquit, et impartita est dei essentia, plures igitur formæ et
 essentiae efficiunt varietates. nonne talia digna Democrito qui illu-
 dat hominis ignorantiam aut potius Heraclito, qui eius amentiam de-
 ploret? talis enim ea quæ loquitur stultitiæ plena sunt, ut nec qui
 loquitur intelligat quæ loquatur, nec qui audiunt intelligant quæ au-
 diant. nam ut cetera silentio prætereamus, qualem conjunctionem
 habent falsa et discrepantia eius propositionum indocte conclusa ad

ταυτὴ καὶ διάφορα τῶν αὐτοῦ προτάσεων ἀμαθῆ συμπερά-
 σματα πρὸς τὰς προτεθείσας ῥήσεις τοῦ ἁγίου; ὁ δ' ἐκεί-
 νας ζητούμενος ταυτὶ συνεκέρωνε, παραπαιδαγωγῶν καὶ μεθ-
 αρμότητων ἀσεβῶς εἰς τὸν οἰκεῖον τῆς ἀμαθίας κρημνόν. β. 11
 5 βαι τῆς καινῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς γε τῶν φρενῶν λεπτότη-
 τος. καίτοι εἰ ἀντιλέγειν ἐβούλετο ἄντικρυς, φιλονεικότερον
 μὲν ἴσως, ἔλλογιμώτερον δ' οὖν, εἰ καὶ μὴ ὄρθως, εἶπεν ἄν
 καὶ αὐτὸς ἃ πολλάκις ἔνιοι τῆς μοχθηραῖς αὐτοῦ φαιρίας l. 168 r.
 10 αὐτοῦ (δεδοχθῆναι γὰρ ἄν, οἷς ἀσυνέτως μετέναι ἔπεισι, ταῦτα
 ἀντίπαλα εἶναι ἀλλήλοις ἀλλήλα), ἐκεῖνα δὴ φημι τὰ περὶ
 τῶν τοῦ Χριστοῦ δύο φύσεων τῷ ἁγίῳ λεχθέντα. τίνα δὴ
 ταῦτα; ἄνωθεν γὰρ ἀρξάμενος καὶ ἀποδείξων ἐπιστημονικῶν
 καὶ θεοπρακτῶν τὸν λόγον ἐμπλεκηκῶς ὁ θεὸς ἐκεῖνος Δα-
 15 μασκηρὸς Ἰωάννης "εἰθ' ἐνωθεισῶν" φησὶν "ἀλλήλαις κατὰ ἀλή-
 θειαν τῶν δύο φύσεων εἰς μίαν ὑπόστασιν τοῦ υἱοῦ τοῦ
 θεοῦ, σωῆσθαι αὐτῶν τὴν οὐσιώδη διαφορὰν ὀριζόμεθα. 12
 τὸ γὰρ κτιστὸν μετένηκε κτιστὴν καὶ τὸ ἄκτιστον ἄκτιστον,
 καὶ τὸ θνητὸν ἔμεινε θνητὸν καὶ τὸ ἀθάνατον ἀθάνατον,
 20 καὶ τὸ περιγραπτὸν περιγραπτὸν καὶ τὸ ἀπερίγραπτον ἀπε-
 ρίγραπτον, καὶ τὸ ὄρατὸν ὄρατὸν καὶ τὸ ἀόρατον ἀόρα-
 τον." καὶ μετ' ὀλίγα "ἴσμεν γὰρ" φησὶν, "ὥσπερ μίαν αὐτοῦ
 τὴν ὑπόστασιν, οὕτω καὶ τὴν τῶν φύσεων οὐσιώδη δια-
 φορὰν σωῆσθαι." πῶς δὲ σωθεῖη διαφορὰ, μὴ σωζομέ-

14. Δαμασκηνοῦ ἐκ τοῦ περὶ τῶν β' φύσεων τοῦ Χριστοῦ.

proposita sancti verba? illas enim quaesiturus haec imple in propriae ignorantiae voraginem seduxit transvexitque. o novam doctrinam et ingenii acrimoniam! atqui si contra voluit dicere, forte litigiosius quidem, at doctius etsi non recte, dixisset quae saepe nonnulli improbae suae gentis in oppositionem protulerunt ipsa sancti verba, quae, quibus lubet imprudenter sequi, inter sese pugnare videantur: dico ea quae de Christi duabus naturis dicta a sancto sunt. quanam illa? inde ab initio incipiens, orationis doctis et religiosis argumentationibus intenta D. ille Ioannes Damascenus: naturam duarum, inquit, ad veritatem inter se in unam filii dei personam coniunctarum manere essentialem varietatem constituimus. nam creatum mansit creatum, increatum vero increatum, mortale mansit mortale, immortale vero immortale, finitum finitum, infinitum infinitum, visibile visibile, invisibile invisibile, et paucis interiectis, id quod scimus, dixit: ut unam eius personam, ita essentialem etiam naturarum varietatem manere. quomodo autem maneat varietas non manentibus iis, quae varietatem

νων τῶν τὴν διαφορὰν ἐχόντων πρὸς ἄλληλα; ὁρᾷς ὡς οὐκ ἀπαγορεύει Ἰωάννης ὁ θεὸς ἐκ Δαμασκου οὐδ' ἐκεῖ κατ' οὐδὲν τὸ παράπαν ἂ νῦν ἐπὶ τοῦδε συντίθεται; ἢ γὰρ ἂν ἦν αὐτὸς ἑαυτῷ μαχόμενος. ἀλλὰ τοὺς ἐκ τῶν τοιούτων διαφορῶν συγκεκολληθῆναι τὴν θείαν φάσκουσιν ἰουδαίαν ἐπιτιμᾶ, καὶ ἂν ἀνασοβῆ μὴ λέγειν οὐσιώδεις διαφορὰς ἐπὶ θεοῦ, αἱ τὴν οὐσίαν συντίθενται λέγονται ὡς ἐφ' ἡμῶν, ἀλλ' αἱ διαστελλουσιν ἐκ τῶν κτιστῶν οὐσιῶν. τὸ γὰρ τῆς θείας οὐσίας ἐνιαυτον

1.168 v. παντάπασι καὶ ἀπλοῦν πάσης καὶ παντοίας πάντῃ διαφορᾶς
 18 ἀνεπίδεκτον. ἢ γὰρ διαφορὰ φυσικῶς ἐπομένῃν ἔχουσα τὴν 10
 ἑτερότητα, πληθυντικὸν εἰθὺς ἀριθμὸν συνεισάγει. ὅπου δ' ἀριθμὸς καὶ πληθὸς, ἀπλότης εἶναι οὐ συγχωρεῖται μοναδική. καθάπερ καὶ ὁ θεὸς Μάξιμος ἀμερές φησι τὸ θεῖον διότι καὶ ἄποσον. καὶ πάλιν πᾶσά φησι διαφορὰ τῆς ἄλλων πρὸς ἄλλα κατὰ τὸν τοῦ πῶς εἶναι λόγον ἀνομοιότητός τε καὶ ἑτε- 15
 ρότητος οὐσα δηλωτικὴ, τὸ ποσὸν τῶν διαφερόντων πραγμάτων συνεισάγειν ἑαυτῇ πέφυκεν, εἴτ' οὐσιῶν εἴτε ποιότητων εἴτ' ἰδιοτήτων. τὰ μὲν γὰρ μὴ ἀλλήλοις πάντῃ ταυτὰ εἶναι καὶ τὸν αὐτὸν τοῦ εἶναι οὐδαμᾶς ἐπιδέχεται λόγον, τὰ δὲ πάντῃ ἀλλήλοις ταυτὰ διαφορᾶς ἀνεπίδεκτα. καὶ γὰρ ἀπλοῦν 20
 ὁμολογητικῶς πρότερον εἶναι τὸ θεῖον, εἴτα τὸ πάντῃ φησὶν ἀπλοῦν διαφορᾶς εἶναι ἀνεπίδεκτον. διότι καὶ πάντῃ ταυτὸν ἑαυτῷ καὶ μοναδικὸν καὶ ὅλον ὅλως ἄσχετον, ὡς τὸ ἐν ποσῷ

inter se habent? vides, ut D. Ioannes Damascenus ne quicquam quidem contendit eorum quae nunc in eum conferuntur. profecto enim ipse secum pugnaret; sed iis qui talibus varietatibus contineri divinam essentiam dicunt obicit et repugnat, ne essentialia in deo varietates esse dicant, quae essentiam efficiant, ut in nobis, sed quae a creatis essentiis distinguant. divina enim essentia, una et simplex, omnis et omnimodae varietatis imparticeps est. nam varietas quae dissimilitudinem habet natura factam, pluralem statim numerum involvit. ubi numerus et multitudo est, unice simpliciter locus nullus est. quemadmodum etiam D. Maximus impartitum deum dicit et infinitum. et alias: omnis varietas quae rerum inter se discrepantiam et dissimilitudinem ad qualitatis rationem explicat quantitatem rerum dissimilitudinem secum inducit, sive essentialium sive qualitatum, sive proprietatum. quae enim non omnino eadem inter se sunt, unam et eandem essentialis rationem non accipiunt, quae vero inter se eadem, varietatis imparticipia sunt. nam quum simplex antea dixit deum, dein simplex varietatis esse omnino imparticeps dixit. ideo omnino sibi idem

γένος οὐκ ἔχον κατηγορούμενον, καὶ διὰ τοῦτο παντελῶς οὐκ ἀριθμούμενον οὐδὲ διαιρούμενον.

Ὅραξ πῶς ὅπου διπλῶν φύσεων καὶ ἀριθμῶς, ἐκεῖ καὶ 14
 τῆς διαφορᾶς χώραν ἐχούσης ἔστι καὶ διαίρεσις εὐθύς καὶ
 5 μερισμός, ὅπου δ' ἀπλότης μοναδικῆ, ξένη τὸ παράπαν ἐκεῖ
 καὶ ἀφόρητός ἐστιν ἡ διαφορὰ καὶ ὁ μερισμός; ὥστε συλλο-
 γιστέον καὶ τὸν Δαμασκηνὸν Ἰωάννην μηδαμῆ μαχόμενον εἶ-
 ναι δοκεῖν αὐτὸν ἑαυτῷ, ὅτ' ἐκεῖ μὲν λέγει τὸ ἄκτιστον καὶ
 ἀθάνατον καὶ τὰ τοιαῦτα μὴ εἶναι διαφορὰς οὐσιώδεις, ἐνταῦθα
 10 δὲ τὴν οὐσιώδη σώζεσθαι διαφορὰν ἐπὶ τῆς εἰς μίαν ὑπόστα-
 σιν ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ μένειν l. 169 r.
 τὸ τε κτιστὸν κτιστὸν καὶ τὸ ἄκτιστον ἄκτιστον, καὶ ὅτι τὸ
 θνητὸν θνητὸν καὶ τὸ ἀθάνατον ἀθάνατον, καὶ τὰ τοιαῦτ' ὁμοίως
 ἅπαντα· ἀλλὰ τὸ προσῆκον ἑκατέρῃ διδόντα διδασκαλίᾳ,
 15 σύμφωνα φθέγγεσθαι καθάπαξ ἑαυτῷ καὶ τῇ ἀληθείᾳ. προσ-
 εκτεόν δὲ καὶ τῷ θεῷ Μιξίμῳ τὸν Παλαμᾶν διὰ τῶν εἰ-
 ρημένων ἀντικρυς ἐλέγχοντι, τὸ τε ἄπλουν τῆς ἡμῶς ἐξω-
 θοῦντα θεότητος, καὶ πολλὰς τὰς διαφορὰς καὶ συνθέσεις
 ταῖς αὐτοῦ χαριζόμενον θεότησι, μᾶλλον δ' εἰπεῖν θεαῖς καὶ
 20 θεοῖς οἰκειότερον.

Ἄλλ' ἐπανακτέον τὸν λόγον. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν συνθέ- 15
 των ἡμῶν αἱ οὐσιώδεις διαφοραὶ διπλῆν ποιοῦσι καὶ τὴν
 σημασίαν. τὰ τε γὰρ ὑπὸ τὸ ζῶον εἶδη συντιθέασιν εἰδο-

et unicum et constans, quippe quantitatis genus non habens, ergo plane non numerabile nec dissolubile.

Videsne, ut ubi duplicatio naturarum et numerus est, varietati loco dato, dissolutio est et partitio, ubi autem unica simplicitas, aliena et intolerabilis varietas et partitio est. itaque concludendum est Iohannem Damascenum minime secum pugnare, qui hic dicat increatum, immortale, reliqua eiusmodi non esse varietates essentielles, illic vero essentialem remanere varietatem in duorum filii dei naturarum in unam personam coniunctione, et manere creatum creatum, increatum increatum, mortale mortale, immortale immortale, eiusmodi similiter omnia. sed quam utrique doctrinae suum tribuat, loquitur secum et cum veritate congruentia. sed audiendus est etiam D. Maximus ubi ob dicta refutat Palamam quippe simplex deitatis auferentem et multas varietates et compositiones deitatibus suis aut potius deis deabusque triuentem.

Sed recipienda est oratio. quod enim composita nostra attinet, essentialia varietates duplicem notionem officiant. formas enim quae

ποιούσαι, καὶ πρὸς γε ἔτι τῶν ἑτεροφυῶν διαστέλλουσιν οὐσίῳν. ἐπὶ δὲ τῆς μακαρίας ἐκείνης καὶ ἐνιαίας οὐσίας θά-
τερον μὲν, τὸ τῆς συνθήκης, ἀπηγορευμένον τοῖς θείοις ἐνο-
μίσθη πατράσι, θάτερον δὲ, τὸ τῆς ἐκ πασῶν τῶν κτιστῶν
διαστολῆς οὐσίῳν, καὶ σφόδρα συνδέδοκται· ἐνωθειῶν γὰρ δ
ἀλλήλαις φησὶ τῶν δύο φύσεων εἰς μίαν ὑπόστασιν τοῦ υἱοῦ
τοῦ θεοῦ, σῶζεσθαι αὐτῶν τὴν οὐσιώδη διαφορὰν ὀρίζοντα
θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος.

- 16** Τὶ πρὸς ταῦτα φῆς, ὃ φίλε Θεότιμς; ἡ γὰρ οὐ λε-
ληθῆναι δοκεῖ σοι σαφῶς ἑαυτὸν ὁ Παλαμᾶς βακχικώτερον ¹⁰
κατὰ τοὺς μαινομένους τρόπον ταῖς θείοις γραφαῖς προσιών,
καὶ μεθαρμύζων ἀμόνως καὶ πόρρω θεῶν βαλβίδος εἰπεῖν,
f. 169 v. πῶς μὲν ἐκῶν πῶς δ' οὐχ ἐκῶν, καὶ μηδέσι συμφωνῶν, μήτε
τοῖς οἰκειοῖς καὶ ὁμογενώμοισιν αὐτῷ τὴν δυσσέβειαν, μήτε
17 τοῖς ἀντιθέτοις, μήθ' ἑαυτῷ; εἰ δὲ βούλει, μικρὸν ἀναμείνας ¹⁵
ἀκούσῃ καὶ ἃ μεταξὺ λέγων ὁ Γρηγορῶς περὶ τῆς τοῦ Πα-
λαμᾶ κακονοίας συναλογισατό τε καὶ ἀπεφήνατο. ἐκεῖνα μὲν
γὰρ φησιν οὐ προσίσταται, δεδιὼς τὸν αὐτόθεν κατ' αὐτοῦ φνό-
μενον ἄλεγχον ἐκ τοῦ εὐθδου, ἅτε σύνθεσιν αὐτὸς κατὰ τῆς
θείας ἐπινοῶν καὶ λέγων οὐσίας· ταῦτα δ' αὖ λήθης ἐκῶν ²⁰
παρὰ κέμπει βυθούλς, ἅτε καὶ αὐτοῖς ἐναντιούμενος ἀντικρυς
καὶ λέγων καὶ γράφων. μεμνηκῆναι γὰρ ὁ ἅγιος ἔφη τὸ
ἀόρατον ἀόρατον καὶ τὸ ἀπερίγραπτον ἀπερίγραπτον, καὶ τὸ

sub vita sunt formando componunt et a diversis essentiis sciungunt.
quod autem beatam illam et unicam essentiam, altera compositio iam
a S. S. patribus probata est, altera ab omnibus creatis essentiis sciun-
ctio vehementer quadrat. nam duarum filii dei naturarum inter se in
unam personam coniunctarum manere essentialem varietatem, deitatis
et humanitatis.

Quid ad haec dicis, amicissime Theotime? nonne tibi videtur
Palamas palam, ipse nihil suspicatur, bacchiço insanorum more sacras
scripturas adire et indocte concludens fines ultra dicere? spontane,
an non sponte, num cum quoquam consentiens, an nec cum familia-
ribus neque impietatis sociis nec cum adversariis nec cum semetipso?
si morari paulisper velis, audias quae interim Gregoras de Palamac
stultitia conclusit et protulit. illa quidem, inquit, non aggreditur ve-
rens ne inde contra se statim existeret argumentum, quod ipse in
deitate compositionem cogitat et profert. haec vero in oblivionem
sponte mittit quippe iis repugnans et dictis et scriptis. manere enim
sanctus dicit invisibile invisibile, infinitum infinitum, increatum simi-
liter et aeternum et ita manere aperte duarum naturarum essentialem

ἄκτιστον ὁμοίως καὶ τὸ ἄπειρον, καὶ οὕτω σώζεσθαι σαφῶς τὴν τῶν δύο φύσεων οὐσιώδη διαφορὰν· ὃ δὲ μιγνύει τὰ ἄμικτα, φύρδην οὕτως συγγέων καὶ ἀνακεραυνῶς κακοτρόπως καὶ ἀμαθῶς. οὕτε γὰρ τὸ ἀόρατον μένειν ἀόρατον διδῶσι
 5 κατὰ τὴν τοῦ ἄκτιστου τε καὶ ἄπειρου φύσιν καὶ ἰδιότητα, οὕτε τὸ ἀπερίγραφτον ἀπερίγραφτον· ἀλλ' ἐν τῇ τοῦ περιγραφικοῦ καὶ ὄρατου φύσει, ταῦτα παρα φύσιν ὁ μάταιος συν-ελαύνει. καὶ ἅμα τῇ τῶν κτισμάτων. πῶς γὰρ ἂν εἴη δὲ-
 10 ναιτο μένειν τὸ ἄκτιστον ἄκτιστον ὁρώμενόν τε καὶ περιγραφόμενον σωματικοῦς ὀφθαλμοῦς, τὸ νοεροῦς, καὶ ταῦτα κεκα-
 θαρμένοις, οὐδ' ἔλλως δυνάμενον· ὡς γὰρ ἦ τε ἐπιστήμη καὶ ὁ ταύτῃ ἐπόμενος Νύσσης Γρηγόριος φάσκει, τὸ περιγε-
 γραμμένον ἄπειρον οὐ δύναται εἶναι· ὃ δὲ μὴ ἄπειρον, πε-
 15 περασμένον πάντως. πεπερασμένος ἄρα ὁ διάφορος τῆς Θείας οὐσίας Παλαμίτης ἄκτιστος Θεὸς καὶ ὁμοφυῆς τῷ ἀνάρχῳ καὶ ἄκτιστῷ γίνεται Παλαμᾶ. τὰ γὰρ τούτου τοῦτον ἐλέγχει γράμματα, ὡς δειχθήσεται ἐναντὶν τε καὶ εἴ τις βούλοιτο οἱ προσεῖναι, πάντας ἄρδην ἄκτιστους δύνασθαι ποιεῖν ἰσχυρι-
 20 γονε χρῆμα τῷ καταράτῳ, καὶ οἷον ἂν εἴη ἀγορᾶς τις κρίναιτο δραχμῆς.

Ἐκεῖνο δὲ πῶς ἂν τις κωφὸν παραδράμοι, τό, ἐπεὶ μία 19 καὶ ἀμερῆς ἡ τοῦ Θεοῦ οὐσία, διὰ τοῦτο διαφορᾶς οὐκ ἔχει

varietatem. ille vero miscet non miscenda, prorsus confundens et perturbans maligne et indocte. neque enim invisibile manere invisibile adhibet ad increati et aeterni naturam et proprietatem, neque infinitum infinitam, sed in finiti et visibilis natura, haec contra naturam stultus ille consociat in creatorum natura. quomodo posset increatum manere increatum et visibile et visibile corporeis oculis, quod ne mentalibus quidem et puris plane coram potest? hanc doctrinam secutus eandem Gregorius Nyssaenus dicit: finitum immensum esse non potest. quod vero immensum non sit, determinatum eminino. determinatus igitur ille et a divina essentia diversus Palamitarum increatus deus aeterno et increato Palamae cognatus est. sua enim illum devincunt scripta. ut se ipsum ostendet et si quis ad eum accedere velit, omnes plane increatos se facere posse profitens, ita venalis increationis res facta est abiecto huic homini, quasi quis emat pro drachma in foro.

Quomodo quispiam temere praetereat illud: quum una et impartita dei essentia est, ideo essentialia varietates non habet. οὐκ

οὐσιώδεις. ἐχρῆν γὰρ αὐτῷ μὴ ἀνατρέψειν τοὺς ὄρους καὶ τοὺς ἐπιστημονικοὺς κανόνας τοῦ τε αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ, μηδ' ἀντιστρέφειν ἀμαθῶς οὕτως· ἐπὶ γὰρ τῶν ἰδίων τε καὶ ἴσων ἀλλήλοις τὰ τῆς ἀντιστροφῆς συγχωρεῖται, ὡς τοῦ γελαστικοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ χρεμειστικοῦ τοῦ ἵππου, καὶ οὐκ ἐνθα 5 τὸ μείζον τε καὶ ἔλαττον ἢ τὸ πρῶτον καὶ δευτέρον θεωρεῖται. αἴτιον γὰρ κἀνταῦθα καὶ πρῶτον, οὐχ ὡς ἀμαθῶς αὐτὸς φησι, διότι ἀμερῆς ἡ οὐσία, διὰ τοῦτο διαφορὰς οὐκ ἔχει οὐσιώδεις· ἀλλὰ τὸ ὑναντίον, εἰ καὶ τοῦτο δοίη τις ἐνταῦθα, διότι διαφορὰς οὐκ ἔχει οὐσιώδεις, διὰ τοῦτ' ἴσως ἐστὶ καὶ ἀμερῆς. καὶ τοι 10 ἐχρῆν κἀνταῦθα τεχνικῶς διελόντα πρότερον εἰπεῖν, ποτέρας τῶν οὐσιωδῶν διαφορῶν ἐνταῦθα λαμβάνει. τὰς μὲν γὰρ φασὶν εἶναι καθ' ὅς ἕνωθεν κάτω τὰ γένη διαιρεῖται εἰς εἶδη καὶ
 I. 170 γ. ταῦτα εἰς ἄτομα, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὰ ὅλα εἰς μέρη (ὅλον γὰρ ἐκάτερον, τὸ τε γένος καὶ τὸ εἶδος, καὶ ὅσα οὕτως πρὸς 15 ἄλλα διαιρεῖται), τὰς δὲ καθ' ὅς τὰ διαιρεθέντα εἰδοποιεῖται. ὅμως ἐξ ἧς ἐπιφέρει γραφικῆς μαρτυρίας, δῆλον ὅπως ποτὲ καὶ τοῦτο ποιεῖ, ὅτι τὰς διαιρητικὰς καὶ ἄνωθεν ἐκ τῶν φύσει προτέρων εἰς τὸ κάτω μεριζομένας πληθὸς ὁμολογεῖ, ἄκων μὲν καὶ ἀμαθῶς κατὰ τὸ αὐτόματον εἰπεῖν, ποιεῖ δ' 20 οὖν. πληθύνεσθαι γὰρ τὸ τοῦ θείου φάσκει Μαξίμου τὸν
 ● θιὸν τὸ καθ' ἕκαστον εἰς παραγωγὴν τῶν ὄντων βουλήματα ταῖς προνοητικαῖς προόδοις πολλαπλασιαζόμενον, μένειν δ' ἀμερίσιως ἕνα καθάπερ τὸν ἥλιον ἀκτινας πολλὰς προπέμ-

tebat cum non fines excedere et doctrinae regulas de causa et causato, neque tam indocte oppugnare. nam in similibus et paribus translationi locus est, velut hominis cachinus et equi hinnitus. non ibi maius et minus, aut primum et alterum habent locum. causa enim est et primum, non ut ipse indocte dicit, quod impartita essentia, ergo varietates non habet essentialia, sed contrarie, si quis illud afferat: quod varietates non habet essentialia, ergo non impartita est. quamquam necesse erat docte distinguentem prius dicere, utram essentialem varietatem recipiat. esse enim dicunt, ad quas a summo ad imum genera dividuntur in species, et hae in atoma aut potius tota in partes. totum enim utrumque, genus, species, quaecunque inter se dividuntur. esse autem, ad quas divisa formantur. tamen ex scripturae testimonio, quod affert, etiam hoc declarat, dividentes et quae a summo priores natura sunt ad numerum infra divisarum se aequare. temere et indocte quidem, at facit. Pluralem, D. Maximus ait esse deum unumquodque eorum quae sunt praecognito eventu multiplicantem, manere im-

ποντα, μένοντα δ' ἐν τῇ ἐνότητι· τὸ γὰρ πληθύνεσθαι τὸν
 ἕνα θεὸν ταῖς προνοητικαῖς προόδοις, τουτέστι τοῖς τε ἔγκο-
 σμίοις καὶ ὑπερκοσμίοις θαύμασι, διαιρεῖσθαι καὶ μερί-
 ζεσθαί ἐστιν ἀναλόγως, συμμαρτυρεῖν κἀνταῦθά οἱ ψευδο-
 5 μνος καὶ συκοφαντῶν τὸν θεϊότατον Μᾶξιμον. εἰς γὰρ
 ἕτερον τὴν ῥῆσιν μεταφέρει νοῦν, κακοτρόπως συγκυκῶν καὶ
 ἀναμοχλεύων. περὶ ἧς καὶ πλείω λέγειν καὶ ἐξετάζειν καὶ
 διδάσκειν κἀνταῦθα τὸν ἀμαθῆ βουλόμενος ἔγωγε προσήκοντα
 νῦν τὸν καιρὸν οὐχ' ἔρω· ὃ τε γὰρ τῶν ἄλλων ἄνωθεν ἀν-
 10 θέλκων εἰρμὸς οὐκ ἐὰν διατρίβειν με, καὶ ἅμα πρὸς ἄτεχνόν
 τε καὶ κακότεχνον ψυχὴν οὐκ εἰσιέναι δύναιτ' ἂν ῥᾶδίως οὔτε
 γοῦν βραχύ τι τῶν εὐλόγων μέρος οὔτε μὴν ἐν βραχυτάτῳ f.171r.
 μέρει χρόνου.

Ὅμως ἴν' ἐκεῖθεν ἀναλάβωμεν ἐπανιόντες αὐθις τὸν 21
 15 λόγον, καὶ τῶν ἀτόμων οὐσιῶν ἐκάστη μία καὶ πρώτη καὶ
 ἀδιαίρετός ἐστι, καὶ κατ' αὐτὸ γε τοῦτο καὶ ἀμερῆς. οὔτε γὰρ
 εἶδει οὔτε ἀριθμῷ εἶναι καθ' αὐτὴν μεμαθήκαμεν οὐδεμίαν
 αὐτῶν· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἀτόμους οὐσίας φημὲν τὰ τοιαῦτα·
 ἀλλ' οὐσιώδεις ὅμως ἔχουσι διαφορὰς ἐν τῷ οἰκείῳ ὄρω.
 20 οὐδὲ γὰρ οὐδὲν οὔτε τῶν ὀριζομένων οὔτε τῶν διαιρουμένων ἢ
 μεριζομένων ὑφ' αὐτὸ τὰς οὐσιώδεις ἔχει διαφορὰς, ἀλλ' ἄνω-
 θεν κατιόντα δέχεται τὸν συντιθέντα ὀρισμὸν, ἐκ γένους ὄντα
 καὶ συστατικῶν διαφορῶν· ὀριζόμενοι γὰρ τὸν ἄνθρωπον οὐ

partitum unum ut solem multos radios emittentem, manentem vero in unitate. pluralem esse deum praecognitis eventibus; hoc est, naturalibus et supernaturalibus miraculis; divisio et partitio est ad similitudinem. assentit fraudulentus ille et D. Maximum calumnians. orationem enim in contrariam partem transfert perturbatam et ever-
 sam, de quo plura dicere et indoctum examinare et docere velim, sed tempus iam aptum non video. nam rerum inde ab initio series non patitur me morari nec propter inertem et malignam mentem non facile assequi sani quicquam, ne brevissimo quidem tempore.

Quamquam reversi rursus orationem recipiamus. elementarium essentiarum unaquaeque unica est et primaria et impartita et ob id ipsum non dissolubilis. non enim specie aut numero constare ullam intelleximus, ideo elementales essentias vocamus. essentiales tamen varietates habent in propriis suis finibus. nihil enim eorum, quae separata sunt aut dissoluta aut partita, essentiales in se varietates habet, sed ab initio progredientem recipit definitionem compositam ex genere et componentibus varietatibus. definientes enim hominem, non elementales et naturae subiectas essentias perscrutaturi dicimus c. g.

τὰς ἀτόμους καὶ φύσει δευτέρας οὐσίας κάτωθεν ἀνιχνεύοντες λέγομεν, φέρε εἶπεῖν ἐκεῖνο δὴ τὸ ῥηθὲν ὑφ' Ὀμήρου "γυρὸς ἐν ᾧμοισι, μελανόχροος, οὐλοκάρηνος," καὶ εἴ τί που τοιοῦνδὶ ταῖς καθ' ἕκαστα καὶ μερικαῖς συμπέπτωκεν οὐσίαις· ἀλλὰ ζῶον εἶναι φαμεν λογικὸν θνητόν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν, ἐκ τῶν ἀνωθεν καὶ φύσει πρώτων δηλοῦντες αὐτόν, ἐπεὶ μήθε φαμέν ἄνθρωπον εἶναι διὰ τὸ ἔχειν ὑφ' αὐτόν Πλάτωνα καὶ Σωκράτην καὶ τὰς τοιαύτας, ὡς ἔφημεν, ἀτόμους οὐσίας καὶ ἀμερεῖς, ἀλλ' ὅτι διὰ τοῦ γένους τοῦ ζώου καὶ τῶν εἰρημένων συστατικῶν διαφορῶν εἰδοποιεῖται καὶ 10

ἢ περιγράφεται καὶ εἰς ὠρισμένην καθίσταται φύσιν. ὁ δὲ Παλαμᾶς ἐξ ἀμαθίας μακρᾶς ἄνω ποταμῶν, τὸ τῆς παρομίας, χωρεῖν τὰς πηγὰς ἀναγκάζει, λέγων ὡς ἐπεὶ μία καὶ 1. 171 ν. ἀμερῆς ἢ τοῦ θεοῦ οὐσία; διὰ τοῦτο διαφορὰς οὐκ ἔχει οὐσιώδεις. καὶ μὴν τὸ ἐπεὶ σύνδεσμός ἐστι κατασκευαστικός, 15 καὶ ὑπαρξῆιν καὶ ταῖς ἀκολουθήσεως αἰτιατικὴν δηλῶν, αἵτε συναπτικός τῶν ἐκατέρωθεν ἄκρων ὑπάρχων καὶ τὴν αἰτίαν ἔχων αὐτῶν. τούτῳ δ' οὕτω δι' ἀμαθίαν ἀνατιθέλωται τὰ εἰρημένα ὡς Κάλχαντός τινος δεῖσθαι μάντεως Ὀμηρικοῦ. ἀλλ' οὐδ' ἐκεῖνον οἶμαι δυνηθῆναι ἂν τῷ ἀνακολούθῳ τῆς 20 θέσεως, εἰ παρῆν, τὴν λύσιν παρασχεῖν· πῶς γάρ, ἂ μὴδ' αὐτόν λύειν οἶμαι δύνασθαι τὸν ἐξ ἰδίας γαστρὸς ἐρευγόμενον τὰ τοιαῦδε. ἂ γὰρ αἰτιώδει λόγῳ τίθενται, ταῦτα δῆπουθεν καὶ λόγῳ λύονται τοιῶδε, ἂ δὲ μὴ, ταῦτα δὲ μὴ.

quod ab Homero dictum est: "contortus humeros fuscus densisque capillis" et si tale quid ad separatas duntaxat essentialis pertinet, sed animal esse cogitans et mortale, rationis et scientiae particeps. primis a principio naturae elementis eum explicantes non dicimus hominem esse quod in se habeat Platonem et Socratem, has ille elementales et impartitas essentialis dicit, sed quod ad animalium genus et nominatas componentes varietates componitur et formatur et in definitam inducitur naturam. Palamas autem ob magnam ignorantiam adverso flumine, ut dicitur, fluvius ire cogit, ubi dicit: quum unica et impartita sit dei essentialis, varietates non habet essentialis. et deinde: coniunctio est probabilis et existentiam et positionem consequentiae causalem afferens, quod duo illa utrinque conciliat et causam eorum exhibet. haec dicta ita propter incitiam turbata sunt, ut Calchante vate Homericum opus sit. sed ne illum quidem puto inconsequentiae positioni, si adesset, explicationem afferre posse. quum ipse, ut opinor, quae ex sua ipsius mente protulit, solveere possit. quae enim causali ratione pronuntur, eadem simili ratione, quae non, ea non probantur.

Σμεπτόν οὖν ἂν εἶη καὶ τὴν ὑστέραν ταύτην ἀμαθίαν
 ἐπὶ τῇ προτέρᾳ αὐτοῦ· οὐδὲ γὰρ οἶδεν ὡς τῶν πρὸς τι ὄν
 τὸ αἴτιον ἄμα ἐστὶ τῷ αἰτιατῷ καὶ ἄνευ αὐτοῦ νοεῖσθαι οὐκ
 ἔχει, ἅτε σχετικὴν τινα καὶ συνδετικὴν δύναμιν ταύτην πρὸς
 5 ἄλλα τῶν ἄκρων ἐχόντων· οἷον ὡς ἐν ὑποδείγματι βρα-
 χεῖ, πολλαχῶς λεγομένου τοῦ αἰτίου, ποιητικόν ἐστιν αἴτιον,
 ὡς ὁ οἰκοδόμος τοῦ οἴκου· τελικόν, ὡς ἡ σκέπη δι' ἣν ὁ οἴ-
 κος· ὑλικόν, ὡς λίθοι καὶ ξύλα ἐξ ὧν ὁ οἶκος· εἰδικόν, ὡς
 ἡ διατυπωμένη καὶ εἰδοποιουμένη μὲν ὁρμῶσις ἐν τῷ φαντα-
 10 στικῷ τοῦ τεχνίτου· παραδειγματικόν, ὡς ἕτερος οἶκος πρὸς
 ὃν ἀφορῶν ὁ τεχνίτης τὸ ἀνά χειρας ἔργον τελεῖ· φυσι-
 κόν, ὡς ὁ πατὴρ τοῦ υἱοῦ· εἰσὶ καὶ ἀλλήλων αἴτια, ὡς τῆς
 εὐξείας τὸ πονεῖν καὶ τοῦ πονεῖν ἡ εὐξεία· λέγουσι δ' ἔνιοι
 τῶν σοφῶν καὶ τὴν τύχην κατὰ συμβεβηκὸς συναίτιον ἐνῆναι
 15 ἐν τοῖς κατὰ προαίρεσιν ἐνεκά του γινομένοις· τοσοῦτων τρι-
 νυν καὶ πλειόνων ὄντων τοῦ αἰτίου εἰδῶν, καὶ πάντων σαφῆ
 τὴν πρὸς ἄλλα κερτημένων συνάφειαν, λεγέτω μοι παρελ-
 θῶν ἐκεῖνος ὑπὸ ποίῳ τούτων ἀνάγει τὴν τῶν αὐτῷ γε νῦν
 εἰρημένην σχέσιν· τριῶν γὰρ τοῦλάχιστον ὄρων ἐν τοῖς συλ-
 20 λογισμοῖς αἰεὶ λαμβανομένων, τὴν συνδετικὴν τῶν ἄκρων ἐξ
 ἀνάγκης ἔχειν ὁ μέσος αἰτίαν ὀφείλει· ἀλλ' οὐχ οὕτω καὶ
 τῇ τοῦ Παλαμᾶ δοκεῖ ἀμαθία· ὅμοιον γὰρ τὸ παρ' αὐτοῦ
 λεγόμενόν ἐστιν ὥσπερ ἂν εἴ τις ἔλεγεν ὅτι, θπεισθε ἡ χιῶν
 λευκή ἐστι, διὰ τοῦτο οὐκ ἐστιν αἰσθητικόν· ὡς γὰρ ἐνταῦθα

Videndum igitur est praeter priorem incitiam quae sit reliqua.
 nam in eo quod est causam simul cum causato esse nescit nec sine
 eo posse cogitari, quod copulativam et coniunctivam vim inter se
 summa illa habent. velut per breve exemplum, quum saepe causa
 addatur, causa efficiens est: aedificator aedificii, altum; tectum quo
 aedificatum est, materia: lapides et ligna quibus exstructum, figura:
 forma in artificis animo concepta et ficta, exemplar: aliud aedificium
 ad cuius exemplar artifex id quod in manibus habet perficit, naturale:
 pater filii. sunt enim invicem causalia, ut sanitatis insanitas et insa-
 nitatis sanitas. nonnulli docti casu causalem interdum dicunt in rebus
 consilio quodam rei alicuius causa factis. quum igitur plures sint
 causae formae quae omnes apertam inter se coniunctionem habent,
 dicat mihi ille, sub quas redigat dictorum suorum rationem. tres enim
 ad minimum fines in conclusionibus quum semper accipiuntur coniun-
 ctionum summorum causam habere medius necessario debet. non vero
 ita Palamae incitiae placet. nam, quod dicit, simile est ac si quis
 dixerit: quod nix alba est, ergo non est sensibilis. ut enim albedo

συναφειαν μεταξὺ σχετικὴν οὐδεμίαν ἢ λευκότης ἔχει πρὸς
 τὸ αἰσθητικόν, ἀναγκαίως ἐφελκομένην τὰ ἄκρα πρὸς εὐντήν
 (ἐτερογενὲς γὰρ ἐκάτερον ἐκατέρου), οὕτως οὐδ' ἐκεῖ πρὸς τὸ
 85 τῆς οὐσίας ἀμερὲς τὸ ἦκιστ' ἔχειν οὐσιώδεις διαφοράς. ἔπειτα
 καὶ τὴν θείαν οὐσίαν διαφέρειν φάσκοντες τῶν τε ἐγκοσμίων⁵
 καὶ ὑπερκοσμίων πασῶν οὐσιῶν, οὐδαμῆ τῷ ταύτης ἀμερεῖ
 ἐνοχλοῦμεν· ταύτης γὰρ τὸ ἀμερὲς οὐ κατὰ τὰς ἐν κόσμῳ
 ταύτας ἀτόμους ἐστὶν οὐσίας (ἡλίθιον γὰρ καὶ γοεῖν καὶ λέ-
 γειν τοιτέ), ἀλλ' ὅτι ἀσώματόν τε καὶ ἄογκον καὶ ἀναρχον
 καὶ ἀπερίγραφτον καὶ ὑπερούσιον καὶ πάντων ἦκιστα ὄρι- 10
 σμοὺς καὶ μερισμοὺς τεχνικοὺς ὑποκλιπτον, πλὴν εἰ μὴ διὰ τὴν
 τῷ θεῷ Βασιλεῖφ συγκатаβατικώτερον μὲν τινα τρόπον, ἐμ-
 φιλοσόφως δ' οὐδ' ἐπιστήμην ἐξηγηγεμένην ἀποφαν-
 τικὴν ῥῆσιν, ὡς ἐπὶ τῆς ἀπλῆς καὶ ἀσωμάτου φύσεως τὸν
 αὐτὸν ἢ οὐσία τῇ ἐνεργείᾳ δέχεται λόγον, φαίη τις ἂν ὄρι- 15
 f. 172 v. ζόμενος ὡς πρᾶγμα κα εἶη ἀνύπαρκτον ἢ οὐσία μὴ δεόμε-
 20 νον ἑτέρου πρὸς σύστασιν. ἐκείνη γὰρ μόνη τῇ θεῷ καὶ
 ἀπλουστάτῃ φύσει τὸν τοιοῦτον προσήκειν φάμεν ὄρισμόν,
 ἑτέρα δ' οὐδεμιᾶ τῶν κτιστῶν ἅπασῶν. σύνθετοι γὰρ ἄνω-
 σαι, πᾶν δὲ σύνθετον ἐκ διαφόρων ἔχει τὸ εἶναι· ὧν ἕκα- 20
 στα δεῖται ἀλλήλων. οὐκ ἂν οὐδ' ἀνευδεᾶ εἶη οὔτε τὰ μέρη
 οὐθ' ὅλον εἶ ἐνδεῶν συμπληρούμενον. σαφῆ γὰρ τὴν ἀπό-
 δεῖξιν ἔχει τοῦ πρὶν τῆς ἐκείστων ἐκείνων προσθήκης ἐνδεᾶς

coniunctionem quae summa illa per se ad sensum trahat nullam ha-
 bet, diversum enim utrumque, ita neque ad essentialiter impartitum
 esse spectat minime habere essentialia varietates. dein divinam es-
 sentiam differre dicentes ab naturalibus et supernaturalibus omnibus
 essentiis, eiusdem impartitum minime premimus. impartitum est non
 secundum has in mundo elementales essentialia. stultum est hoc cogi-
 tare aut dicere, sed quod incorporeum et immateriale et aeternum et
 indefinitum et supersubstantialia et nullis omnino finibus et artis divi-
 sionibus obnoxium est. nisi propter explicationem D. Basilii ad phi-
 losophiam et doctrinam magis accommodatam, in simplici et incorpo-
 rea natura essentialiam eandem vi sua definitionem accipere, quispiam
 definiturus dixerit, essentialiam esse rem per se existentem, non altero
 ad existentiam opus habentem. soli enim divinae illi et simplicissi-
 mae naturae talem esse definitionem dicimus, alteri omnium creatorum
 nulli. compositae enim omnes. omne autem compositum ex variis
 habet esse, alterum altero indiget. non igitur non indigae sunt par-
 tes nec totum ex indigis compositum. apertum enim argumentum ha-
 bet, se antea omnium illorum accessionis fuisse indigum et simul in-

εἶναι. καὶ ἅμα ἀρχόμενον, οὐκ ἄρχον· ἤττασθαι γὰρ ἀνάγκη οὐ δεῖται τὸ ἐνδεές. ᾧ δέ τι ἤττηται, τοῖσι καὶ δεδοῦλωται. ὁ δὲ δοῦλον, οὐκ ἂν εἴη κύριον οὐδ' αὐθύπαρκτον. οὐκ ἄρα, πλὴν μόνης τῆς Θεῖας οὐσίας, τῶν ἄλλων οὐδεμίᾳ τὸ κυρίως 5 ἀρμόττει αὐθύπαρκτον. οὐσιῶν γὰρ πεποιοωμένων εἶναι ποιητὴν τὸν Θεὸν ὁ Θεός τε ἀπεφήνατο Μάξιμος, καὶ ἡ φύσις αὐτῆ διδύσκαλος ταῖς συνέσει διαφερούσαις αἰοθήσει γίνεται. μόνη γὰρ, φησὶν, ἀπλῆ καὶ ἀνευδεῆς καὶ ἄτρεπτος ἡ 10 δημιουργικὴ τῶν ὄλων οὐσία τῆς ἁγίας τριάδος. πᾶσα δὲ ποιότης ὑποκειμένης πάντως οὐσίας ἐστὶ, περὶ ἣν καὶ θεωρεῖται καὶ λέγεται, τὸ καθ' αὐτὴν εἶναι οὐδαμῶς ἔχουσα. διὸ καὶ δίχα ποιότητων ἀναλόγων ἐκάστοις οὐκ ἐστὶν εὐρεῖν οὐδεμίαν οὐσίαν ὑφίστασθαι δυναμένην ἐν κόσμῳ. οἷον ὡς 15 ἐπὶ ὑποδείγματος, εἴ τις ἀφέλοι, ἐνεργεῖα μὲν οὐκ ἂν φαίην (ἀδύνατον γὰρ τουτί) ἐπινοίᾳ δ' οὐδ' ὁμῶς, λίθου τινός, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, τὰς τῆς χιόνος ἐμφύτους ποιότητας, τὴν τε λευκότητα δηλαδὴ καὶ ψυχρότητα καὶ ὑγρότητα καὶ εἴ τι l. 173 r. τοιοῦτον, εἶναι τὸ λειπόμενον πάντως οὐδέν. ὁ δ' οὐδέν καθ' 20 αὐτό, πῶς αὐθύπαρκτον; καὶ ἐπὶ τῶν ὄντων εἰρήσεις ἀπάντων ὁμοίως αἰεὶ καὶ πασῶν οὐσιῶν τουτοῦ.

Ἔχεις τοίνυν, ὦ φίλε Θεότιμε, διὰ βραχέων ὄραν τοὺς 25 ἀκανονίστους καὶ πόρρω παντὸς κανόνος κανόνας τοῦ Παλαμᾶ,

coeptum, non incipiens. inferius enim esse necesse est id quo indigum indiget. ut inferius sit, ita in servitute venit. quod servit, non est proprium sui nec per se existens. non igitur praeter unam divinam essentiam, aliarum nulli est per se existentia. essentiarum enim qualitate praedictarum creatorem esse deum D. Maximus declaravit et natura ipsa docet perceptionibus mentem adiuvantibus. una enim, inquit, et simplex et non indigens et immobilis creatrix universi essentia S. trinitatis. omnis autem creatura composita est ex essentia et qualitate. omnis qualitas est essentiae omnino subiecta, in qua cernitur et dicitur, minime per se habens existentiam. ideo sine qualitatibus cuique aptis nullam licet essentiam invenire, quae possit existere in mundo. e. g. si quis abstulerit, non re dicam, quod fieri nequit, verum cogitatione, lapidis aut nivis insitas qualitates, albedinem, frigorem, uvorem, tale quiddam, esset relictum omnino nihil. nihil autem per se quomodo existat? quod in similibus ubique essentiis idem invenies.

Potes igitur, amicissime Theotime, in paucis videre Palamae irregulares et ab omni regula remotas regulas et infirma fundamenta et

καὶ τὰς ἀκαθέτους καθέτους, καὶ τὴν ἀστάθμητον, ἰν' οὕτως εἶπω, στάθμην τῆς Λεσβίας οἰκοδομῆς, τοὺς ἀσυλλογίστους λέγω συλλογισμοὺς, ὁποίους δι' ἀμαθίαν πονηρῶν ἐξεμετ θησαυρῶν τῆς ἀτόπου γαστρὸς ἐκεῖνος, καὶ ὅπως κηλίδων μακρῶν καὶ ἀκαίρων ἐμπέπληκεν, οὐσαν ἀνευδεῖα τε καὶ ὕγαια-5 νουσαν, τὴν εὐσέβειαν ὁ ταλαίπωρος, μάρτην ἐκχέας κατὰ τὸν σοφὸν Σοφοκλέα τὴν ἄτοπον γλῶτταν αὐτοῦ κατ' αὐτῆς. οὕτε γὰρ ἐλεύθερον ἑαυτὸν τῆς ἐπενηνεγμένης αὐτῷ κατηγορίας φυλάξαι δεδύνηται, καὶ ἅμα φανερὸν ἐπεπράχει πολλῇ μὲν συζῶντα τῇ ἀμαθίᾳ, πλείονι δὲ τῇ τῆς αἰρέσεως κακοδοξίᾳ. 10 διόπερ ἀκούει δικαίως ἢ μὴ βεβούληται, φράσας ἀδίκως ὅσα βεβούληται, οὐ μόνον ὅτι βέβηλος καὶ δυσσεβής, ἀλλ' ὅτι γε καὶ προῖκα βέβηλος καὶ δυσσεβής, καὶ πάντα δυσσεβεῖς τοῖς ἄγαν βεβήλοισι νικῶν, καὶ πρῶτον κακὸδαιμον εἰς μοχθηρῶν πραγμάτων ὑπερβολὴν ἐκτιννύς ἑαυτῷ. 15

29 Καὶ περὶ μὲν τοῦ πρώτου σοὶ προτεθέντος ζητήματος ἀπόχρη τὰ εἰρημένα· περὶ γε μὴν τοῦ δευτέρου, τῆς Ἀθανάσιου λέγω τοῦ Θείου ῥήσεως, οὕτωςί πως ἀπήντησεν αὐθις ὁ Γρηγορᾶς, ἐπεξεργαζόμενος μὲν αὐτῷ διὰ μαρτυριῶν γραφικῶν, ἅμα δ' ἀναπληρῶν καὶ τὰ ἐνδέοντα τῷ προτέρῳ ζη- 20 τήματι. οἶσθα γάρ, ὦ φίλε Θεότιμε, ἐν τῇ πρὸς Ἀρειον διαλέξει φάσκοντα Ἀθανάσιον ὡς οὐχ ἔνεκεν κτιστῶν πραγμάτων ἔφη ὁ σωτὴρ "πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατήρ, ἐμά ἐστιν," ἀλλ' ὅσα ἀνήκε τῇ Θεότητι τοῦ πατρὸς, ταῦτα ἴδια ἔφη ὁ

normam stili, ut ita dicam, Lesbiaci male normalem, conclusiones dico ineptas quas propter inscitiam ex abiecto insanæ mentis aerario ille depromit, et quemadmodum maculis multis et pravis implevit puram et sanam religionem, effusa, ut sapientis Sophoclis verbo utar, inepta ipsius lingua. neque enim liberum illato opprobrio se servare potuit et magnam ignorantiam sibi sociam propalam ostendit et maiorem hærescos stultitiam. propterea recte audit quæ non vult, non recte cogitans, quæ vult, non modo quod profanus et irreligiosus, verum etiam quod libere profanus et irreligiosus est et omnes irreligiosos nimia impietate exsuperat et nefandum honorem accumulatis ad immensum pravis facinoribus sibi conciliat. atque de prima tibi prolata quaestione satis tibi dictum est. de altera, D. Athanasii dicto, ita respondit Gregoras, ut testimoniis e scriptura depromtis rem probaret et, quæ ex prioræ quaestione relicta erant, adderet. scio enim, amicissime Theotime, in colloquio ad Arium dixisse Athanasium: non creaturarum rerum causa dixit salvator: omnia quæ pater habet mea sunt, sed quæcumque deitati patris attribuit, ea propria dixit dominus, v. g.

- κύριος, ὅλον τὸ ἄφθαρτον, τὸ ἄτρεπτον, τὸ ἀκατάληπτον, τὸ
 δυνατόν, τὸ προγνωστικὸν καὶ ὅσα ἐστὶν ὁ πατήρ, ταῦτα ἴδια
 τοῦ υἱοῦ τυγχάνει. ἐνταῦθα τοίνυν ὁ Γρηγορᾶς τὸν μέγαν
 ἔφασκεν Ἀθανάσιον διὰ τῆς πληθυντικῆς ἀπαγορεύσεως, τῆς
 5 οὐχ ἔνεκεν κτιστῶν πραγμάτων, ἀναιρεῖν μὴ ὅτι οὐ κτιστά,
 ἀλλ' ὅτι οὐδὲ πράγματα. εἰ δὲ μὴ καὶ τὴν θεοῖν τῇ ἀρνήσει
 ἐπήνεγκεν, ἥκιστα τοῦτο καινόν. φησί γὰρ καὶ ὁ μέγας ἐν
 Θεολογίᾳ Γρηγόριος εἶναι πολλὰ τῶν οὕτω λεγομένων, ἀρη-
 10 τικῶς μὲν οὐ θετικῶς δέ. ὡς τὸ "οὐ γὰρ ἐκ μέτρον δίδωσιν ●●
 ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα." οὔτε γὰρ δίδωσιν οὔτε μεμετρημένον·
 οὐ γὰρ μετρεῖται παρὰ θεοῦ θεός. καὶ οὕτως εὐθύς ἀναι-
 ρεῖ προφανῶς ἐκείνους οἱ πολλὰ τε πράγματα καὶ ἅμα ἄκτι-
 στα οἴονται τὰ θεοερρεπῆ τε καὶ κατὰ τὴν προφορὰν πολλὰ
 τῶν ὀνομάτων· οὐχ ἔνεκεν γάρ, φησί, πραγμάτων πολλῶν
 15 ἔφη ὁ σωτὴρ ἐκεῖνα τὰ πάντα. ἀδύνατον γὰρ μὴ κτιστὰ
 εἶναι, ἃ πολλὰ τέ ἐστι καὶ πληθυντικῶς λέγεται. μονὰς γὰρ
 ἡ θεία φύσις εἴτουν ἡ ἅγια τριάς, καὶ ἔν καὶ οὐ πολλὰ, ὡς
 πολλάκις ἡμῖν ἀνωτέρω διὰ γραφικῶν συννεπερύνθη δεῖξεν.
 φησί γὰρ καὶ ὁ θεὸς ἐκ Λαμασκοῦ Ἰωάννης, ὡς εἰ πολλοὺς l. 174r.
 20 ἐροῦμεν θεοὺς, ἀνάγκη διαφορὰν ἐν τοῖς πολλοῖς θεωρεῖσθαι.
 εἰ δ' οὐδεμία διαφορὰ ἐν αὐτοῖς, εἷς μᾶλλον καὶ οὐ πολλοί.
 οὐ γὰρ ἂν διέφερον ἀλλήλων τὰ διαφέροντα κατὰ τὸν θεῖον
 Μάξιμον, εἰ μὴ τῶν λόγων οἷς γεγόνασιν ἐχόντων διαφορὰν·

incorruptibile, immobile, aeternum, omnipotens, providens; quaecumque sunt pater, ea propria filii sunt. ibidem Gregoras magnum Athanasium plurali dictioni illa: non creatarum rerum causa, negare non solum creata esse, sed etiam res esse. si vero negationi positionem non addidit, hoc minime novum. dicit enim et magnus theologus Gregorius, esse multa quae sic negative dicuntur, non positive, velut: non ad medium deus spiritum tribuit; non enim tribuit ponderatum, non metitur apud deum deus. atque ita refellit aperte eos, qui multas res et simul increata putant deo digna et multa nomina. non enim, inquit, multarum rerum causa dixit salvator illa omnia. impossibile enim est non esse creata, quae multa sunt plurali numero dicuntur. una autem est divina natura, scilicet S. trinitatis. et unum, non multa quod saepe supra a nobis argumentis e scriptura sumtis probatum est. dicit etiam D. Ioannes Damascenus: si multos deos diceremus, necesse esset ut varietas inter multos cerneretur. si nulla inter eos varietas est, unus est, non multi. non enim differrent inter se quae differunt apud D. Maximum, nisi causae quibus nati sunt, haberent

οὐτε γὰρ τὸ τέλειον οὔτε τὸ ἄπειρον οὔτε τὸ ἀπερίγραπτον ἐν τοῖς πολλοῖς φυλάττεσθαι δύναται.

§1 Ὁρᾷς πῶς, ὅπου διαφορᾷς ὁ λόγος ἔννοϊαν παρεισάγει, ἔπεται μὲν εὐθύς τὸ πλήθος, ἐλαύνεται δὲ τὸ ἐν μετὰ τοῦ τελείου καὶ ἀπειρον καὶ ἀπεριγράπτου καὶ ὅσα τῆς θείας οὐσίας ἴδια, μᾶλλον δ' ὅσα πέφυκέν τε καὶ ἔστιν ἡ θεῖα οὐσία; ὡσθ' ὅπου τὸ κυρίως ἐν, ὁ θεὸς δηλαδὴ, χωρὰ τοῖς πολλοῖς καὶ διαφοροῖς οὐκ ἔστιν οὐδ' ἤτισσόν. οὐ γὰρ θέσιν τινὰ τὸ θεῖον ἐκεῖνο ἐν δηλοῖ, καθάπερ τὸ ἐν τοῖς κτίσμασι καταχρηστικῶς λεγόμενον καὶ ἐν τοῖς πολλοῖς θεωρούμενον ἐν. ὃ καὶ 10 ἀρχὴν εἶναι φασὶ παντὸς ποσοῦ, καὶ πλήν οὐσίαν οὐχ ὑφίστασθαι καθ' αὐτό, καὶ ἄνευ τοῦ ἐνὸς τούτου μὴ εἶναι πλήθος. ἡ γὰρ μετάληψις τοῦ ἐνὸς καὶ τὸ εἶδος αὐτοῦ τὸ τῶν πολλῶν ὑφίστησι ποσόν. ὅθεν καὶ δεκάς μία λέγεται, καὶ χιλιάς καὶ μυριάς καὶ τὰ ἔτι τοῦτων λεπτότερα, τετράς τε 15 μία καὶ πεντάς καὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ ὅσα τῆ τοῦ εἶδους μετοχῆ ταυτίζονται τε καὶ πρὸς τὸ ἐν ἀναφέρονται. καὶ γὰρ τὸ πολλὰ τοῖς μέρεσιν ἐν τῷ ὄλῳ, καὶ τὸ πολλὰ τοῖς συμβεβηκόσιν ἐν τῷ ὑποκειμένῳ, καὶ τὸ πολλὰ τοῖς εἶδεσιν ἐν τῷ

f. 174 v. γένει, καὶ τὸ πολλὰ ταῖς προόδοις ἐν τῇ ἀρχῇ. καὶ οὐ μόνον 20 ἐπὶ τῶν διορισμένων, ἀλλὰ καὶ τὰ συνεχῆ πάντα μεγέθη, εἰ φεύγει τὸ ἐν, εἰς πλήθος κατὰ ἀντιπεπύθησιν θρηνητόμενα, καὶ τὴν οὐσίαν ἣν εἶχεν ἀπόλλυσιν, οὐκέτι ὄντα ὃ ἦν.

varietatem. nec enim perfectum nec immensum nec indefinitum in multis servari potest.

Videsne, quomodo, ubi causa varietatis notionem infert, sequitur statim multitudo, depellatur unum cum absoluto et immenso et infinito et quae divinae essentiae propria sunt aut potius quibus nata est et est divina essentia? itaque ubi est proprie unum scilicet deus locus multis et diversis nullus est. non enim positionem quandam divinum illud unum involvit, quemadmodum in creatis non proprie dicitur et in multis cernitur unum, quod principium esse dicunt omnis quantitalis, nec sine essentia existere per se, nec sine hoc uno esse multitudinem. unius enim consequentia et forma subicit multarum rerum quantitatem, unde una decas dicitur et milias et decies milias et quae his sunt leviora, una quaternio, quinio similia quae ad formae participationem eadem habentur et ad unum referuntur. multa enim partibus, unum integritate, multa circumstantiis, unum subiecto, multa formis, unum genere, multa eventu, unum principio et non modo in separatis, sed etiam cunctae magnitudines, si fugiunt unum, ad multitudinem compensa-

καθ' ὅσον γὰρ τὸ ἐν ἀπόλλυσιν, ἀλλάσσει καὶ τὸ εἶναι τμη- 32
 θέντα, διὰ τὸ εἶναι τὸ ἐν ἀπάντων στοιχείων ἐνωτικὸν τε
 καὶ συλληπτικὸν, ὅποσα γένεσις τε βόσκει καὶ φθορά. ἡ
 γὰρ ἑτερότης διαφορὰν τοῦ ὄντος εἰσαγάουσα, πρὸς ἐννοίαν
 5 τοῦ μὴ ὄντος ῥαδίως ἐξίστησιν. οὐ μὴν τὸ θεῖον ἐν ἐκεῖνο
 τοιοῦτον· ποιητικὸν γὰρ τούτων συνθέτων ὄντων, ἀπλοῦν
 παντάπασιν ὄν ἐκεῖνο καὶ ὑπερκόσμιον. οὐδὲ θεοῖσι τοιάνδε
 δηλοῦ, ἀλλ' ἄρσιν ἐκ τῶν πολλῶν, ὅσα τε αἰσθητὰ καὶ ὅσα
 νοητά. εἰ γὰρ τὸ κυριώως ὄν ἐν, ἔσται ἄρα καὶ τὸ ἐν κυριώως
 10 ὄν καὶ νοῦ παντός ἐπέκεινα. τοῦ δ' ἐνός ἐπέκεινα τῶν πάντων
 οὐδέν. ὅθεν καὶ εἰκῶν ὁ νοῦς τοῦ ἐνός ἐκείνου λέγεται. εἶ-
 ναι γὰρ καὶ τὸν νοῦν φῶς ἄυπνον καὶ ζῶν· μένουσαν καὶ
 νόησιν οὐκ ἐνεργοῦσαν εἰς τὸ μέλλον, ἀλλ' εἰς τὰ παρόντα
 αἰεὶ καὶ ὡσαύτως ἔχοντα, σίμφωνά τε ὄντα ἑαυτοῖς καὶ
 15 οὐδαμῆ ποτὲ μαχόμενα. πρὸς δὲ τὸ τοιοῦτον ἐν, τὸν 33
 θεὸν δηλαδὴ, πάντ' ἐκεῖνα τὰ πολλὰ τῶν ὀνομάτων κατὰ
 τὸν θεῖον φέρονται Ἀθανάσιον, ἃ τε πρότερον ἐν ἄλλοις
 εἶρηκε λόγοις καὶ ἃ νῦν, τὸ ἀφθαρτον δηλαδὴ, τὸ ἄτρεπτον,
 τὸ ἀκατάληπτον, τὸ δυνατόν, τὸ προγνωστικόν, καὶ ὅσα ἐστὶν ὁ
 20 πατήρ. ἃ καὶ ἴδια καὶ τοῦ υἱοῦ φησὶν εἶναι, εἴτουν φυσικὰ
 καὶ οὐσιώδη, μᾶλλον δ' εἰπεῖν αὐτὸν εἶναι τὸν υἱόν. ὅσα γὰρ f. 175 r.
 προσεῖναι λέγεται τῷ πατρὶ φυσικῶς τε καὶ οὐσιωδῶς κατὰ
 τὸν θεῖον Κύριλλον, ταῦτα πάντα ἐστὶν ὁ υἱός. τὸ ἄρα ἀφθαρ-

tione minuta et essentiam quam habebant amittunt nec quod erant
 adhuc sunt. ut enim unum amittunt, ita consequitur esse partita,
 propter esse unum, concilians et complectno omnia elementa quae-
 cunque ortus et occasus fert. differentia enim varietatem τοῦ esse
 involvens, ad τοῦ non esse facile pervenit. minime divinum illud
 unum, creans composita illa, simplex omnino et supernaturale, non
 talem positionem expositionem explicat, sed exemptionem e multis
 quae sunt sensibilia et intelligibilia. si enim, quod proprie est, unum
 est, unum ergo crit proprie existens et ultra omnem rationem. unius
 autem nihil ultra universam, unde ratio imago unius illius dicitur.
 esse enim rationem lumen vigil et viam mumentem et mentem non
 ad futurum activam, sed ad praesentia et quae similia sunt et sibi
 concordia, minime unquam repugnantia. ad tale unum, scilicet deum
 omnia illa nomina secundum D. Athanasium feruntur, quae antea in
 aliis libris protulit et quae nunc, nempe interruptibile, immobile, in-
 finitum, omnipotens, providens, quaecunque pater sunt et quae pro-
 pria etiam filii esse dicit, si quidem naturalia et essentialia, ne dteam
 ipsum esse filium. quaecunque attribuuntur patri naturaliter et essen-

τον καὶ ἄτρεπτον καὶ ἀκατάληπτον καὶ δυνατόν καὶ προγνω-
 στικόν καὶ ὅσα ἐστὶν ὁ πατήρ, ταῦτα πάντ' ἐστὶν ὁ υἱός. εἰ
 γὰρ καὶ περιφραστικῶς καὶ κατὰ τὴν γε ἡμετέραν λέγοιτο
 συνήθειαν, ἀλλ' οὐ νόθα καὶ ἐπίκτητα τὰ τοῦ υἱοῦ ἴδια· ἐν
 γὰρ καὶ ταυτόν τῇ θείᾳ καὶ ἀπλουστάτῃ φύσει νοεῖται καὶ 5
 ἐστὶ καὶ λέγεται πάντα. ὅσα γὰρ ἀνήκει τῇ θεότητι, φησί,
 ἐνικῶς καὶ μονοειδῶς, τῇ μιᾷ δηλαδὴ καὶ ἀπλῇ καὶ μόνῃ,
 ταῦτα κοινὰ καὶ φυσικὰ, πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἐν καὶ ταύ-
 τόν, ἐπεὶ καὶ θεότης μία, καθάπερ καὶ φύσις. συνηγορεῖ
 δὲ καὶ Κύριλλος ἐν Θησαυροῖς Ἀθανασίου, ἴδιον υἱοῦ τὸ 10
 πνεῦμα λέγων. ὅρα δὲ καὶ πῶς ἐν τῇ προτάσει πληθυντικῶς
 εἰπὼν πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατήρ καὶ ὅσα ἀνῆκε τῇ θεότητι
 τοῦ πατρὸς, ἔπειτ' εἰς ἐν ἀγαθῶν συνεπέρανεν, οὐχ ὅσα ἔχει
 ὁ πατήρ, ἀλλ' ὅσα ἐστὶν ὁ πατήρ. καὶ γὰρ ἀφελὼν τὴν τε
 τοῦ ἔχειν περιφρασιν καὶ τὴν τῶν πολλῶν καὶ κτιστῶν πρα- 15
 γμάτων ὑπόνοιαν, οὐχ ὅσα εἰσὶν εἶπεν οὐδ' ὅσα ἔχει ὁ πα-
 τήρ, ἀλλ' ὅσα ἐστὶν ὀνομαζόμενος θεοπρεπῆ δηλαδὴ παρ' ἡμῶν
 ὀνόματα, ἅτε καὶ τῆς θείας οὐ προσιεμένης ἐκείνης ἀπλότη-
 τος πληθυντικὴν τινα ὄλωσ ἔνοιαν. ὁρᾷς πῶς ὁ μέγας Ἀθα-
 νάσιος κατ' ἐπιστήμην εἰς τὸ ἐν συνεπέρανε τὸ πληθυντικῶς 20
 εἰρημέρον "πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατήρ ἐμὴ ἐστὶν," ἀπηγορευτικῶς
 πρότερον μὴ περὶ πραγμάτων πολλῶν καὶ κτιστῶν εἰσοθαι
 λέγειν ἀκρίτην τὴν θείαν φωνήν. περὶ γὰρ ἐκτοῦ καὶ ἔχον-

tialiter, ut dicit D. Cyrillus, haec omnia sunt. ergo incorruptum, im-
 mobile, infinitum, impotens, providens, quaecunque pater sunt, haec
 omnia sunt filii, vel ad nostram circumscribendi consuetudinem, non
 falsa et adscititia filii propria. unum enim idemque divinae et simp-
 plici omnino naturae intelliguntur et sunt et dicuntur omnia. quae-
 cunque enim deitati attribuuntur, inquit, unice et proprie uni et simp-
 plici et soli, haec communia naturalia patris et filii et unum idemque.
 quod deitas una est, ut natura. assentit Athanasio Cyrillus in the-
 sauris spiritum filii proprium exhibens. vide, quomodo in proposi-
 tione quum multis dixisset, omnia quae habet pater et quae attribuit
 deitati patris, dein in unum comprehendens non dicit, quaecunque ha-
 bet, sed quaecunque sunt pater. sublata enim circumscriptione, 'ha-
 bet' et 'multarum creaturarum rerum' ontione dicit non, quaecunque
 sunt nec quaecunque habet pater, sed quibus est nominatus tanquam
 dignis apud nos nominibus, quum divina illa simplicitas pluralem
 omnino notionem non postulet. videsne, ut magnus Athanasius ad
 doctrinam in unum redegit illud pluraliter dictum: quaecunque habet
 pater, mea sunt. quum antea negasset de multis et creatis rebus di-

τος καὶ ταύτου καὶ ἑτέρου καὶ τῶν τοιούτων μέμνησαι καὶ αὐτὸς ὡς ἀνωτέρω βραχὺ κατὰ χώραν ἐκάστην προσήκουσαν f. 175 v. τεχνικὴν ἀποδέδεικται.

Ἄλλ' εἰ βούλει, συνήγορος ἡμῖν καὶ ὁ θεὸς κεκλήσθω 5
 Βασίλειος, πάντα λέγων τὰ θεοπρεπῆ ὀνόματα τε καὶ νοή-
 ματα ὁμοτίμως ἔχει πρὸς ἄλληλα τῶ μηδὲν παρὰ τὴν τοῦ
 ὑποκειμένου διαφωνεῖν σημασίαν. ὅσα γὰρ ἄν, φησὶν, εἰπῆς
 ἐπὶ θεοῦ ὀνόματα, καταφατικά τε δηλαδὴ καὶ ἀποφατικά,
 εἴτουν ἀπαγορευτικά καὶ ἀρνητικά, ἃ δὴ προσόντα τε καὶ μὴ
 10 προσόντα λέγεται πρὸς τῶν ἁγίων ἐνίοτε καὶ ἀλλαχοῦ, ἐν
 διὰ πάντων ἐστὶ τὸ σημαινόμενον, εἴτ' ἀγαθὸν καὶ δίκαιον
 καὶ τὰ οὕτω λεγόμενα καταφατικά, εἴτ' ἀθάνατον καὶ ἀφθαρ-
 τον καὶ τὰ οὕτω λεγόμενα ἀρνητικά. διὰ γὰρ ἐκείνων, ἃ
 προσεῖναι λέγονται, καταφάσκωμεν, διὰ δὲ τούτων ἀπαγορευό-
 15 μεν ἃ μὴ πρόσσεστιν, ὡς αὐτὸς ἐν τοῖς περὶ θεοῦ λεγομένοις
 φησὶν ὀνόμασι κατ' Εὐνομίου φερόμενος. ὅθεν ὁ ἀνώνυμος
 πολυώνυμος ἡμῖν ἀποροῦσιν ὀνόματος τοῦ κυρίως ἀρμότιοντος
 γίνεται, πλείσταίς διαφοραῖς ὀνομάτων ἀνακαλύψαι βιαζομέ-
 νοις τὴν περὶ τοῦ θεοῦ ἡμῖν ἐγγινόμενὴν ὑπόνοιαν. ὄνομα 20
 γὰρ σημαντικόν, ὁ Νυσσαῖων φάσκει Γρηγόριος, τῆς θείας
 φύσεως οὐκ ἐμάθομεν· δῆλωσιν δὲ προσηγορίας τοιαύτης
 δι' ἧς ἐμπεριλαμβάνηται ἢ ἄφραστός τε καὶ ἀόρατος φύσις
 ἢ οὐκ εἶναι καθόλου φαιμέν, ἢ πάντως ἡμῖν ἄγνωστον εἶναι.

cere divinam illam orationem esse putandam. nam de eo, quod possidetur et, quod possidet, de eodem et altero, de similibus ipse meministi, quae supra breviter ad locos unicuique idoneos disputata sint.

Iam vero, si placet, concors ille advocetur D. Basilius, qui nomina et notiones deo dignes idem valere inter se omnes dicit, quod ab subiecti significatione non discrepant quaecunque enim, inquit, de deo dixeris nomina adiudicantia et adiudicantia, positiva et negativa, quae apta et non apta interdum a sanctis dicuntur, unum est per omnia significatum, sive bonum, sive iustum, quae adiudicantia, sive immortale sive incorruptibile, quae abiudicantia dicuntur. illis enim, quae attribuuntur, exprimimus, his quae non attribuuntur abiudicamus. itaque, ut Eunomius dicit, in nominibus de deo dictis ipse fertur. quocirca innominatus ille multis a nobis nominibus vocatur, quippe qui nomine proprie quadrante indigemus et, ut plurimis nominum varietatibus notionem dei nobis insitam aperiamus, cogamur. nomen enim divinae naturae congruens, Gregorius Nyssaeus ait, non audivimus. explicationem huius appellationis, qua comprehenditur intelligibilis et

καὶ ἔοικε τὸ τῶν θεοπρεπῶν ὀνομάτων πληθὸς ταῖς ἐκ τῶν περάτων τοῦ κύκλου πρὸς τὸ κέντρον συναγομέναις εὐθείαις, μερισταῖς μὲν οὖσαι ἄνωθεν, τὸ δὲ κέντρον μερίσαι μὴ δυναμέναις, ἀλλὰ μᾶλλον, ὅσον ἐφικτόν, ἐπιζομέναις. ἐν γὰρ L 176 r. τῇ θεωρίᾳ, φησί, τῆς νοερᾶς φύσεως, διὰ τὸ ὑπερκελοῦσθαι 5 τῆς αἰσθητῆς αὐτὴν καταλήψεως, στοχαστικῶς τῆς διανοίας ὀρεγομένης τῶν ἐκφευγόντων τὴν αἰσθησιν, ἄλλοι ἄλλως κινούμεθ' αὖτε περὶ τὸ ζητούμενον, καὶ κατὰ τὴν ἐγγινόμενῃν ἐκάστῳ περὶ τὸ ὑποκείμενον διάνοιαν, ὅπως ἂν οἷον τε ἦ, 10 τὸ νοηθὲν ἐξαγγέλλομεν. ὁ δ' ἀμαθὴς Παλαμᾶς διὰ γνώμης αὐτοῦ μοχθηροτέρην ἔξιν παρὰ φαῦλον τὰς τῶν ἁγίων ῥήσεις ποιησάμενος, τὴν τοῦ θεοῦ συνεκύκησεν ἐκκλησίαν, οὐκ οἶδ' ὀπότερον, εἰτ' ἄκων ἄγνοῶν τὴν ἐκείνων διάνοιαν, εἰθ' ἐκὼν βλασφημῶν καὶ ἐν ὑποκειμένοις καὶ διαφόροις πράγμασι, τὰ διάφορα τῶν πολλῶν ἐκείνων θεοπρεπῶν ὀνομάτων ἀσειβῶς 15 ἐκλαμβάνων, καὶ πολλὰς καὶ διαφόρους ἐντεῦθεν ἀκρίστους κηρίτων θεοῦς καὶ θεότηας. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ Γρηγορίου τοῦ Νύσσης, ὡς ἔοικε, βοῶντος ἀκήκοεν, ὡς ὅταν μὴ μίαν εἶναι τὴν προσκυνουμένην φύσιν πιστεύσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀλλ' εἰς διαφόρους θεότηας ταῖς ἐννοίαις ἀπενεχθῶσιν, οὐκ ἔστιν 20 ὁ στήσει τὴν περὶ τὸ θεῖον ὑπόληψιν προϋοῦσαν διὰ τῆς κτίσεως, ἀλλὰ τὸ νομισθὲν ἐν τῇ κτίσει θεῖον ἀφορμὴ πρὸς τὴν ἴσην ὑπόληψιν τῷ μετ' ἐκεῖνο θεωρουμένῳ γενήσεται,

invisibilis natura, non prorsus incognitum nobis putamus. atque divinorum nominum multitudo similis est lineis a finibus circuli in centrum recta concillatis, quae divisae ipsae extra, centrum dividere non possunt. etenim in disquirenda intelligibili natura, quoniam supra sensuum perceptionem posita est, mente ad ea quae sensum fugiunt per coniecturam percipienda attenta alii aliter persequimur id quod quaerimus et ad rationem de subiecto cuique innatam, quid et quale sit id quod cogitavimus, proferimus. ignarus autem Palamas propter ineptae opinionis pravitatem corruptis sanctorum verbis dei ecclesiam perturbavit, nescio non spontane incognita illorum sententia, an sponte maledicturus et in subiectis et variis rebus varia illa omnia divina nomina impie sublaturus et multos indo variosque increatos nuntiaturus deos et deitates. neque audisse videtur Gregorium Nyssaicum loquentem: si non uuam esse venerabilem naturam crederent homines, sed in varias deitates cogitatione distribuerent, non esset quod notionem dei per creaturam prodouentem constitueret. sed creditum in creatura divinum illud, principium ei, qui ad eandem existimationem illud disquisiturus est, fuit continuo et in omnia huius consequentiae

- καἰελο τῷ ἐφεξῆς, καὶ διὰ πάντων ἢ τῆς ἀκολουθίας ταύτης πλάνη διενεχθήσεται, τῆς πρώτης ἀπάτης διὰ τῶν παραιομένων μέχρι τῶν ἐσχάτων διεξιούσης· εἶτα ὡς ἂν μὴ τοῦτο, φησί, πάθοιμεν καὶ ἡμεῖς οἱ πρὸς τὴν ἀληθινὴν θεο- f. 176 v.
- 5 τητα βλέπειν παρὰ τῆς γραφῆς διδασκόμενοι, πᾶν τὸ κτιστὸν ἔξω τῆς θείας φύσεως νοεῖν ἐπαιδευθῆμεν, μόνην δὲ τὴν ἄκτιστον φύσιν λατρεύειν τε καὶ σεβάζεσθαι, ἥς χαρακτηρῆσθαι καὶ γνώρισμα τὸ μῆτε ἄρχεσθαι τοῦ εἶναι ποτε μῆτε παύεσθαι.
- 10 Ὅρας τὸ τῶν πατριῶν θεσμῶν καὶ ῥήσεων ἀναμφισβήτη- 30
τητὸν τε καὶ δυσαντίβλεπτον μετὰ πάσης εὐκρινείας ἕμα καὶ καθαρότητος προῖον; μόνην γὰρ τὴν θεῖαν οὐσίαν καὶ φύσιν λατρεύειν τε καὶ σέβεσθαι παραινέ· ἃ δ' ἀνούσια τε καὶ πολλὰ καὶ τῆς θείας φύσεως ἔκτος, τούτων οὐδὲν οὐδαμῆ
- 15 μῆτε προσκυνεῖν μῆτε σέβεσθαι. πολέμια γὰρ ἀλλήλοις καὶ πάνυ μαχόμενα τῷ τε μότῳ τὰ πολλὰ καὶ τῇ οὐσίᾳ τὰ ἀνούσια. δυοῖν γὰρ ἀνάγκη περιπίπτειν θατέρω, ἢ τῇ τῶν ἀσεβῶν ἀθεΐᾳ ἢ καὶ τῇ τῆς Ἑλλήνων πολυθεΐας ἀσεβεστέρα κακία, μεταξὺ κειμένην παρατρέχοντας τὴν εὐσέβειαν. ὡς
- 20 καὶ τοῦτο πολλάκις ἡμῖν ἀνωτέρω καὶ διυρκῶς ἀποδείκνυται, τὴν μὲν τῶν Ἑλλήνων δηλαδὴ πολυθεΐαν βραχύν τε καὶ οὐκ ἄπειρον τὸν ἀριθμὸν κεκληρωῶσθαι, τὴν δὲ τοῦ Παλαμῦ πέρας εὐρεῖν οὐδαμῆ ποτέ, οὐκ οἶδ' ὀπότερον εἶποίμι ἂν

error permanabit, quum prima fraus inde per propinqua usque ad extrema permeat. dein, hoc, inquit, ne patiamur, nos ad veram deitatem oculos convertere edocti scriptura, omne creatum extra divinam naturam cogitare didicimus, unam increatam naturam adorare et venerari, cuius signum est atque indicium neque incipere esse nec desistere.

Videsne veterum decretorum dictorumque probabilitatem ad refutandum difficilem cum omni perspicuitate et munditie prolatam. unam enim divinam essentiam et naturam adorare et venerari commonetur. inessentialia et multa et extra divinam naturam posita minime adorare et venerari. sibi enim inimica et valde repugnantia, uni multa, essentialia inessentialia. necesse est ut incidamus aut in impiorum atheismum aut in Graecorum polytheismi nefandam calamitatem, praetercuntes religionem intra positam, quod supra et perpetuo demonstravimus. nempe Graecorum polytheismus exiguum, non immensum numerum sibi comparavit, Palamas vero fines invenire nullo modo, nescio utrum nolit an nequeat. utrumque enim fieri et potest et non

προσηκόντως, εἴτ' οὐ βούλεσθαι εἴτ' οὐ δύνασθαι· ἄμφω γὰρ αὐτῇ μεγάλην ἔχει χώραν ἅμα καὶ οὐχ ἅμα. ἃ γὰρ ἀμαθοῦς ὁμοῦ καὶ κακοτρόπου διανοίας ἀπορρεῖ, τούτων εἶναι μηδὲν ὃ μὴ κακίας ἀπόζει μακρᾶς ἰδίᾳ καὶ κοινῇ.

Καὶ ταῦτα μὲν τῆδε πη ἔσχε, καὶ τοῦτον εἰρησθαι⁵ τὸν τρόπον συμπέτωκε τῷ Γρηγορᾷ περὶ τῶν δυοῖν ζητημάτων.

potest. et quae ex ignora et maligna mente profuunt, horum nihil est, quod non publice et privatim oleat immensam pravitatem.

Haec ita se habebant et hac ratione de duabus quaestionibus disseruit Gregoras.

ΛΟΓΟΣ ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ Γ.

C. 1276
f. 156 r.

ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΙΑΛΛΕΞΕΩΣ ΗΝ Ο ΓΡΗΓΟΡΑΣ ΜΟΝΑ-
ΧΟΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΕΠΟΙΗΣΑΤΟ, ΑΡΧΑΜΕΝΟΣ ΜΕΝ ΑΠΟ
ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΥΡΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΤΟΥ ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΥ,
ΤΕΛΕΒΑΣ ΔΕ ΑΤΤΗΝ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΤΤΟΥ ΠΑΛΑΜΙΤΑΣ.

5 Εἶπεν, ὦ φίλων ἄριστε Πρωταγόρα. τὰ μὲν δὴ μέχρι
καὶ ἕς τότε σοὶ εἰρημένα καὶ ἔργων ἀκηκῶς καὶ τῷ φαντα-
στικῷ τῆς ἐμῆς ἀνάγραφτα ψυχῆς ἐπεπράχειν, μνήμης τε ἕαρ
δημιουργῶν ὡς εἶπεν ἐμαυτῷ, καὶ ἅμα λήθης γῆρας οὕτωσί
πως ἐπιτεχνώμενος. καὶ σοὶ χρεῶν εἶδέναι με χάριτας οὐ
10 βραχείας, ὅτι μὴ καὶ μάλα πλουσίας ὁμολογοῦντα πρῶτον
μὲν τοῖς διαλεκτικοῖς ἀγῶσι τοῦ Γρηγοῦρα, ὅτι πολεμουμένοις
τοῖς τῆς εὐσεβείας δόγμασι τὸ γὰρ εἰς αὐτόν ἦκον ὑνδὸκλίξε-

NICEPHORI GREGORAE LIBER DOGMATICUS TERTIUS.

RELATIO SERMONIS QUEM NICEPHORUS GREGORAS MONACHUS
HABUIT, INITIUM A REGE DOMINO IOSEPHO CANTACUZENO,
FINEM IN PALAMITAS FACIENS.

Haec quidem carissime Protagora bene se habent. Sed quae
hucusque a te dicta sunt partim iam aliunde fando audivi, partim e
mentis meae cogitatione hausta conscripsi, quum recordationis ut ita
dicam ver mihi renovarem et simul oblivionis sentum reficerem. tibi
autem me non exiguas sed gratias uberrimas debere satis scio. et
primum quidem propter certamina dialectica Gregorae, qui socius no-
ster accingit se in sanctae doctrinae adversarios, deinde tuac animi sa-

ται συμμαχῶν αἰεὶ, ἔπειτα καὶ μεγαλονοία τῇ σῇ εὐφυνῶς τε ἀναλεξαμένῳ τὰ χρειωδέστερα τῶν ἐκείνῳ λεχθέντων καὶ τράπευον ἡμῖν ἡδίστην αὐτὰ παραθέντι μεγαλοψύχως καὶ δίχα

Β φορτικῶς τινὸς ἤθους παντός. σὺ δ' εἰ βούλει, καὶ δευτέραν ἐμοὶ ταύτην ἔφασιν πρὸς Θεοῦ τελεῖν προθυμήθητι. ⁵

ἀκήκοα γὰρ καὶ Ἰωάσαφ τὸν προβεβασιλευκότα Καντακουζηνόν, ἀνιαιθέτα λίαν ἐπὶ τῷ Γρηγορᾷ γραφαῖς καὶ ιστορίαις μακραῖς δεδωκότι τὰ τῆς διαλέξεως ταυτησί καὶ ἀκοαῖς δημοσίαις ἐπ' αἰσχύνῃ τοῖς ἀμφὶ Παλαμᾶν δεδωκότι, ταῦτ' ἄρα μέρη τινὰ τῶν γραφέντων ἀναλαβόντα, λογίων ἁμαθῶν ¹⁰ οἴκοι συγκροτῆσαι συνέδριον συνεχῆ, καὶ Θεολόγους ἀλόγους χειροτονεῖσαι, παιδείαν ἑξαίφνης ἀπαιδαγωγῆτον ἐμφυσησάντα σφίσι, καὶ διαλεκτικῶν ἀνάδοσιν αὐθήμερὸν οὕτως ἄμνητον μηχανησάμενον αὐτοσχέδιον, καὶ οὕτως εἰπόντα δὴ καὶ ἀκούσαντα λοιδορίας παμπόλλους κατὰ τῶν τοῦ Γρηγορᾷ ῥημάτων καὶ ¹⁵ λόγων ἐκείνων, ταῦτόν δ' εἶπεν κατὰ τῆς εὐσεβείας ἄντικρυς αὐτῆς, ἔπειτα πλείοσι βιβλίοις αὐτὰ μετεγγράψαντα διανεμῆμαι τοῖς αἰρεσιώταις, καὶ μυρμηκίαν λοιδοριῶν ἐν γραφαῖς

Β ἀσελγῶν τὴν ταχίστην προσεταχέναι γενέσθαι. ἐνὸς δ' ἐκείθεν καὶ ἡμίσεος ἐνιαυτοῦ τριβέντος, κενὸν καὶ ἀνήνυτον τὸ ²⁰ τῶν ἐλπίδων σφίσι θέρος ἐβλάστησε. καὶ τὰ τῆς παροιμίας ἀτεχνῶς ἔωρατο· ὦδινε γάρ, φησί, ὄρος καὶ ἔτεκε μῦν, καὶ

l. 156 v. ἀνθρακες ἦσαν αὐτοῖς οἱ προσδοκώμενοι θησαυροί. καὶ ὄσαι

pietatis quippe qui egregie communicaveris mecum quaecunque dictorum illius praestantissima sunt hisque mensam mihi apposueris suavissimam eum animi magnitudine et summo officio. tu vero si vis hoc quoque alterum mihi exponas. audivi enim regem Iosephum Cantacuzenum vehementer iratum Gregorae qui scripta et historias longas de disputatione illa confecerat et publici fecerat iuris in ignominiam assecularum Palamae, e libris quaedam elegerat et domi interpretum indoctorum conclamatis synedriis plenis et advocatis theologis amentibus, horum ope repente doctrinas indoctas confasse et eodem die sic sermonum expositionem ex tempore instituisse: deinde ^A eum postquam dixisset et audivisset convicia multa in Gregoram unaque sic in ipsam eius pietatem, haec pluribus libris conscripsisse et traditis his in manus haereticorum iussisse quam celerrime turbam conviciorum turpissimorum in scriptis effici. sed anno uno ac dimidio praeterlapso inanis et infecunda expectationum aestus iis effloruit, et quod est in proverbio illud conspicuum erat: parturiebat enim ut aiunt mons et genuit murem; et in carbonibus abierant thesauri expectati; et quae de huiusmodi casu ferebantur proverbia facile iam

τοῦ τοιοῦτου κόμματος ἦσαν παροιμίαι, χώραν ἔχον τηρι-
 καῦτ' ἐκλαλεῖσθαι· μετὰ γὰρ τοσοῦτον, ὡς εἴρηται, χρόνον
 ὀφθέντα τὰ ἐκείνων δυσσεβῆ καὶ πλείω τῆς ἀσεβείας τὴν
 ἀμαθίαν κεκτημένα λογάρια, μᾶλλον δ' εἰπεῖν ἀμβλωθριδία,
 5 κατὰ γνώσιν μὲν τοῖς οἰκείοις, γέλωτα δὲ τοῖς ἡμετέροις ἐνε-
 ποίει μακρόν. διὸ καὶ βραχὺ φανέντα ὁμοῦ τῷ πληγέντι
 ἀέρι πρὸς τὰ φανῆς ᾤχοντο ἀπίοντα. οὐ μὴν κόρος ἦν οὐδ'
 οὕτω τῆς κατασχούσης τοὺς δυσσεβεῖς κακίας οὐδεὶς, ἀλλ'
 ἑτέραν ἐφ' ἑτέμῃ τρίβον τοῖς λογισμοῖς ἐβάδιζον. καὶ πασῶν
 10 ὀψὲ βελτίστη σφίσιιν αὕτη νεόμισται. λόγοις γὰρ φιλικῶς
 διὰ μέσων φίλων ἀνδρῶν ἀξιοῖ Γρηγορᾶν Καντακουζηνὸς οἰ-
 καδε παρ' αὐτὸν ἀφικέσθαι πρὸς ἀνάμνησίν τε καὶ ἀνανέω-
 σιν ἴσως τῆς προτέρας φιλίας ἐκείνης. καὶ ὅς νομίσας ἐπαγ-
 γελίαν ἐπανορθώσεως ἔχειν τὸ πρᾶγμα, αὐτὸς τε, ὡς φασίν,
 15 ἀφίκετο, καὶ σέ γε συνέκδημον ἦν ἐπαγόμενος. καὶ ἂ μὲν
 ἠκηκόειν αὐτὸς παρ' ὅτωνδ' ἦ ποτε, ταῦτ' ἐστίν· ἂ δ' ἐξῆς
 ἐγεγόνει, καὶ ὅπως καὶ ὅθεν τὰ τῆς διαλέξεως αὐτῆς ἀρξά-
 μενα ὅπη συνεπεράνθη, ἡδέως ἂν παρὰ σοῦ πυθοίμην.

Συνεληλυθότοιιν ἀμφοῖν, ὃ φίλε Κλεόδημε, πρὸ δείλης
 20 ἐψάς ἐς τὸ μοναδικὸν τοῦ προβεβασιλευκότος Καντακουζηνοῦ
 φροντιστήριον, προσηνῆ μὲν καὶ ἡρέμα γλυκεῖαν ἔσχε τὴν
 ἀρχὴν τὰ τῆς ὀμιλίας, καὶ ὡς ἦν αὐτοῖς εἰωθὸς ἐκ πολλοῦ,
 ταρυχῆς δὲ τὰ ἐξῆς καὶ θορύβου πάντα μεστὰ ἐγεγόνει πα-

tam usum inveniebant. nam post tantam quod diximus temporis spa-
 tium in lucem provenerunt illorum malitiosi et impietatis multoque
 maioris ignorantiae pleni sermones vel potius fetus monstrosi, quibus
 sibi met ipsi ignominiam nobis vero risum magnum moverunt. itaque
 quae cito apparuerunt, una cum percusso aere evanuerant. neque ta-
 men sic ulla satietas erat tantae adversariorum improbitatis; sed modo
 hanc modo illam viam in disceptationibus inibant et in fine hoc iis
 inter alia omnia visum erat optimum. amicorum familiari invitatione
 Gregoram Cantacuzenus domum suam vocavit ut renovaretur pristina
 amicitia. et ille nuntiis amicitiae confisus eum convenit et te qui-
 dem comite. haec autem sunt quae ab aliis accepti. quae facta deinde
 sint et quomodo et unde concertationes redintegratæ et quem ad finem
 perductæ sint a te percontari volo.

Nos ambo amice Cleodome quum venissemus bene mane in re-
 gis Cantacuzeni cellam monasterii, primo quidem ut nobis incundum
 erat, laeto et familiari usu cum iis frui sumus, qualem antea ex multo
 tempore consueveramus. sed paullo post turbæ et tumultus redierunt.
 ubi enim rex Cantacuzenus inter colloquia Palamam laudare rursus

λιτρόμησαντα. ἀρξαμένον γὰρ βασιλέως τοῦ Καντακουζην-
 οῦ μεταξὺ τῆς ὀμίλλας τὸν Παλαμᾶν ἐπαινεῖν, τὸν λόγον
 εὐθύς οἱ ἀμφ' αὐτὸν μονάζοντες ἄνδρες καὶ πλήρεις σοφίας
 ἀπάσης εἶναι οἰόμενοι, αὐτὸν τε ἐθαύμαζον Παλαμᾶν καὶ τὰ
 ἐκείνου δόγματα πλεόν ἢ κατὰ βασιλέα Καντακουζηνὸν ἀνύ-⁵
 μουν, ὡς καλῶς μὲν λέγοι περὶ ἐνεργειῶν ὅτι τε ἄπειροι καὶ
 διάφοροι μὲν τῆς Θείας οὐσίας ἄκτιστοι δὲ καὶ ἀνούσιοι,
 f. 157 r. ὡς καλῶς δ' αὖ καὶ περὶ τοῦ ἐν Θαβωρίῳ τῷ ὄρει γενομέ-
 νου πάλαι φωτὸς ἀποφαινέται ὅτι τε ἄκτιστον κακέينو καὶ
 ● διάφορος τῆς Ἰησοῦ Θεότητος ἄλλη Θεότης. ἀπήντησεν εὐθύς¹⁰
 ὁ Γρηγορᾶς ὀνειδίζων πῶς ἂν εἴποιμι σφίσι καὶ καθαρτόμε-
 νος τῆς ἁωρίας, ὅτι μὴδὲ μετὰ τὴν τοῦ κυρίου παιδείαν
 συνιέναι ἔχουσιν, οὐδ' αἰδώς τις ἐπείσιν ὅτι μοναδικὸν ἐστὶν
 ὃ νῦν περίκειται σχῆμα, ἀλλὰ περιφανῶς αὐτοῦ καταψεύ-
 δονται, ἀπᾶδοντα μὲν αὐτῷ ἀπᾶδοντα δὲ τῷ καιρῷ φθειγγόμε-¹⁵
 νοι καὶ παίζοντες ἐν οὐ παικτοῖς. τό τε γὰρ σχῆμα μὴ μό-
 νον θεολογεῖν οὐ προστάττει, ἀλλ' οὐδὲ φθέγγεσθαι δίδωσιν
 ἔξω τῆς ὀφειλομένης πρὸς Θεὸν ὑμνωδίας, ἐργάζεσθαι μὲν
 οὐδὲν αἰεὶ ταῖς χερσὶν ὄση δύναμις. καὶ ἅμα τῶν πάλαι θείων
 ἐπεισῆγε μαρτυρίας ἀνδρῶν, δυνωπητικωτέρας οὐσας ἐκείνας,²⁰
 οἰοῦναι τιμὴν πολὺν τὸ αἰδέσιμον ἐσχηκνίας διὰ τὴν τῶν εἰσότ-
 των ἀρετὴν τε καὶ ἀρχαιότητα. ἀκούομεν γάρ, φησί, καὶ
 Παύλου λέγοντος "αἱ χεῖρες αὐταὶ διεκόνησαν ἐμοὶ καὶ τοῖς
 ☩ σὺν ἐμοί." πολυλογίαν δὲ καὶ ὁ τῆς μοναδικῆς πολιτείας δι-

incept illico qui una cum eo in monasterio erant viri omnes elati
 doctrina sua multa eundem Palamam eiusque dogmata celebrando etiam
 regem Cantacuzenum superabant, quum illum praeclarissime de di-
 vine naturae virtutibus quae infinitae et variae essent in essentia di-
 vina contendisse dicerent. Gregoras autem statim respondens incre-
 puit eos quod neque temporis neque monachorum vivendi usus ratio-
 nem haberent ullam, sed impudenter quae ab ipsius sententiis aliena
 essent obruderent et quae tempori non commoda essent exclamarent
 et luderent res gravissimas. nam nostra, inquit, vitae ratio non solum
 nos vetat disputare de rebus divinis sed etiam proferre quidquam
 praeter solitam dei celebrationem. nunc enim quantum fieri potest
 manibus agendum est. ad haec autem Gregoras sanctorum virorum
 testimonia attulit, quae sano pudorem movent ne seni de honore quid-
 quam detrahatur propter sermonum gravitatem eius et aetatem. au-
 dimus enim, inquit, Paulum dicentem: 'manus hae servierunt mihi et
 sociis meis.' concertationem autem verborum Iohannes etiam mona-
 chorum vivendi rationis praeceptor, vanarum opinionum cathedram esse

δάσκαλος Ἰωάννης κενοδοξίας καθέδραν εἶναι φησίν, ἀγνω-
 σίας τεκμήριον, εὐτραπέλειās χειραγωγόν, ψεύδους ὑπουργόν,
 κατανύξεως ἀφανισμόν, καταλαλιᾶς θύραν, τῆς κατ' ἀνθρώ-
 πων δηλαδὴ λοιδορίας, καὶ οὐδαμῆ τῆς κατὰ Θεοῦ· τοῦτο
 5 γὰρ οὐδ' ἐπὶ νῦν τῷ θείῳ ἐκείνῳ ἀφίκετ' ἀνδρὶ. ὁ γὰρ τὴν
 κατ' ἀνθρώπων λοιδορίαν οὕτω κολάζων πῶς οὐκ ἂν ἐξεπέ-
 πληκτο καὶ πρὸς ἀφωνίαν κατηνέχθη, λοιδορίας ἀκούων κατὰ
 Θεοῦ; λοιδορία γὰρ ἐστὶ κατὰ Θεοῦ πάντως ἢ τῶν ἀμα-
 θῶν ἄκαιρος θεολογία. καὶ τοῦτο δῆλον ἡμῖν ὁ Χρυσσορρή-
 10 μων αὐτίκα ποιήσει. ἐτίμησε γὰρ σε ὁ Θεός, φησίν, οὐχ ἵνα
 αὐτὸν ὑβρίζῃς· ὑβρίζει γὰρ αὐτὸν ὁ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ πε-
 ριεργαζόμενος. τοῦτοις ἐκείνοι τὸ εἰωθὸς ἀντεισηῆγον ἐκείνο·
 εἶτα ἐρῶσθαι φράσσομεν, φησί, τὰς θεολογικὰς τῶν ἁγίων
 βιβλους ὡς ἂν εἰ ἐπ' οὐδενὶ χρησίμῳ τοῖς πεπονηκόσι γρα-
 15 φείσας; χαίρειν δ' εἰσομεν τὸ θεῖον εὐαγγέλιον ὃ τὰς γρα-
 φὰς ἡμῖν ἐρυσνᾶν παραινεῖ;

Πρὸς ταῦτα ὁ Γρηγορᾶς οὕτως ἰσως ἀπήντησεν. αἰρε- 8
 τικῶν μοι προφέρετε, ἄνθρωποι, ῥήματα. τίνων δὴ τούτων;
 ὧν τὴν ἄποπον ἔρυσνάν τε καὶ πολυπραγμοσύνην δημοσίᾳ τοῦ
 20 Χρυσσορρήμονος ἐξελέγχοντος οὐπω γε ἠκηκόεστε, ὡς ἔοικεν.
 ἀκούσεσθε δὲ νῦν, καὶ εἰ μὴ πάνυ τι σφοδρῶς γε εἶη ὑμῖν
 πρὸς βουλήσεως, τὰς τῶν αἰρετικῶν ἀντιθέσεις συχνά τε καὶ

dicit, ignorantiae documentum, argutiarum subsidium, fraudis instru-
 mentum, demissi animi eversioem, portam dicacitatis, conviciorum
 scilicet in homines, nec vero in deum. haec igitur a sancto viro
 illo abhorrebant; qui quum ita maledicentiam in homines vituperarit,
 nonne stupefactus esset et obmutasset, si in deum maledicta audis-
 set? maledicta autem in deum sunt indoctorum intempestivae dispu-
 tationes theologicae. quod Chrysostomus quoque nobis affirmat: 'ho-
 noravit te inquit deus non ut eum contumelia afficias. contumelia
 vero afficit is qui substantiam eius curiosius explorat.' his autem rex
 et asseclae eius ut consuerant opposuerunt haecce: quid? ergo omit-
 tendi nobis sunt sanctorum libri theologici quasi ad nullam utilitatem
 sint conscripti; ergo omittendum nobis divinum evangelium quod scri-
 pturas ut scrutemur nos adhortatur?

Sed ad haec Gregoras sic fere: vos haeticorum dicta mihi
 profertis. Hi vero quales sunt! anne horum ineptam scrutationem et
 curiosam industriam palam a Chrysostomo deprehendi nunquam audi-
 vistis? sed audietis nunc etiam prorsus nobis invitis quomodo hic
 haeticorum' oppositiones continuo ac strenue refellerit. 'proffitere' in-

τοῦ συνέγγυς ἀνατρέποντος. ἀνάγνωθί σου, φησὶν, τὴν ὁμολογίαν, αἰρετικέ. ὅτε προσήλθες βαπτισθῆναι, τί εἶπες; καὶ ἐπὶ μὲν τῶν φρικτῶν ἐκείνων μυστηρίων τὴν πίστιν προσηγάγες, νῦν δὲ τοῦ θεοῦ ἰπολυπραγμονεῖς τὴν οὐσίαν; ἀλλ' ὄρα τί πάλιν ὁ ἐχθρὸς ἀντιλέγει τῆς ἀληθείας· μὴ γὰρ ἄργους ἤμῃν ὁ θεὸς δέδωκε λογισμούς; μὴ γὰρ ἀπλῶς εἰλήφραμεν τοῦ νοῦ τὸ κριτήριον; δεῖ καὶ λογισμοῖς ἐρευνᾶν τὴν πίστιν, καὶ μὴ ἀνεξέταστον εἶναι τὴν εὐσέβειαν. ἀλλὰ χρεῶν, **l. 157 v.** φησὶν, ἐχθρὸς τῆς ἀληθείας, τῆς ἐξετάσεως ὄρον εἶναι τὰ θεῖα λόγια καὶ τοὺς παρ' αὐτοῦ δοθέντας ἡμῖν τῆς εὐσεβείας **10** κανόνας. σὺ δ' ὑπερβαίνων βιάζῃ τὴν ἀληθειαν. καὶ ὄρα πάλιν τίνας ὁ αἰρετικὸς ὑποφέρει λόγους. οὐχ εὐρίσκομεν, φησὶν, τὴν πίστιν ἀσφαλῆ πανταχῆ. εὐρίσκομεν γὰρ τὸν Ἀδὰμ ἀπὸ τῆς πίστεως πεσόντα. ὄρα δὲ καὶ τοῦ Χρυσσορρήμονος τὴν ἀνθυποφοράν. βλέπε, φησί, πάλιν τοῦ πονηροῦ **15** δαίμονος τὰ ῥήματα τοῦ πάντα τολμῶντος. ἀλλ' οὐχ ὁ πιστευῶν τῷ τυχόντι πιστός, ἀλλ' ὁ θεῷ πιστευῶν ἀληθῶς. μὴ γὰρ ἔδειξας ὅτι θεῷ πιστεύσας ἀπώλετο; διαβόλῳ πιστεύσας ἀπώλετο, θεῷ ἀπιστήσας ὠλίσθησε. τούτοις μὲν δὴ οὖν τοῖς ῥήμασι τὸν αἰρετικὸν ἐπεστόμισε τότε· μὴ μόνον δ' **20** οὖν, ἀλλὰ καὶ ὅσοι ἐκεῖθεν ἐς τόδε ταῦτα τοῖς αἰρετικοῖς ἐκείνοις προσφέρουσιν ἕτεροι, τοῖς αὐτοῖς τοῦ Χρυσσορρήμονος ἀπαντες βέλεσι πλήττονται.

1. τοῦ Χρυσσοστόμου ἐκ τοῦ εἰς τὸ ζητὸν τὸ ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς.

quit, confessionem tuam haeretice. quum ad baptisterium accessisti quid confessus es? horrendis illis mysteriis fidem habuisti? nunc vero dei essentiam scrutaturus es? sed vide quae veritatis adversarius contra dicat. quid, inquit, nonne acrem nobis mentem dedit deus? nonne revera accepimus rationis criterium? ergo mente nos fidem perscrutemur oportet neque pietas inexplorata esse debet. contra ille: oportet autem veritatis adversarie, scrutationi nostrae terminos praescribant divina praecepta et a deo datae nobis pietatis leges. tu vero transiliendo in veritatem peccas. sed vide quae alia proferat haeticus: non invenimus, inquit, fidem tutam ubique. scimus enim Adam etiam fide lapsus. sed vide etiam quae Chrysostomus huic respondet: 'considera, inquit, rursus maligni daemones dicta omnia periclitantis. non qui fortunae confidit fidelis est sed qui deo confidit in veritate. an demonstrasti illum deo confidisse et sic interiisse? diabolo confidit et sic interiit; deo non confidit et lapsus est.' Ilis igitur verbis haeretico ille os obturavit. sed non solum hic, verum etiam ceteri quotquot ad hunc diem eadem quae haeretici isti faciunt, omnes Chrysostomi iisdem armis prosternuntur.

Τούτων δ' οὕτω λεγομένων ἤρξαντο τινες τῆς ἐφεδρείας 10
 ἐπεισιεῖναι. σύνηθες γὰρ τουτί Καντακουζηνῷ προλοχίζειν
 ἐφεδρείας ἐν τοῖς τοιοῦτοις καὶ Τελχίνων τοιούτων ἐπιφέρειν
 εἰς ἀφανοῦς στρατόπεδα, αὐτῷ μὲν συμμαχίαν, τοῖς δ' ἀντι-
 5 θέτοις ἐκπλήξιν· ὧν ὁ πρῶτος καὶ μάλιστα πάντων ὁμόψυ-
 χός τε καὶ ὁμογνώμων καὶ πάντα σιτηγόμενος ἀνελάμβανε
 εὐθύς τὰ τοῦ ἐν Θαβωρίῳ τῷ ὄρει φωτός ἐκεῖνα, καὶ ἐλοι-
 δόρει τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ τῶν θείων τῆς ἐκκλησίας δογ-
 μάτων μυρία παθόντα δεινὰ Θεόδωρον, ὃς πρὸς τῶν εἰκono-
 10 μάχων μετὰ πλείστας πρότερον καὶ διαφορὰς κολάσεις κα-
 θάπερ ἀμνός κατὰ γῆς ἐκτεθείς ἀκμαῖς σιδήρων ἐσίτίζετο
 γραφόμενος ἅπαν τὸ πρόσωπον, ἔμενε δὲ τὴν ψυχὴν ἀκλινής,
 ἕως εἰς ἐξορίαν ἀπενεχθεὶς τῷ ἀδεκάστῳ δέδωκεν αὐτὴν ἀθ-
 λοθέτῃ θεῷ. ἐλοιδορεῖ δ' ἐκεῖνον ὅτι βοηθῶν ὀρθοδόξοις βι- 11
 15 βλία κατὰ τῶν εἰκονομάχων ἀφῆκε τῷ βίῳ, τὴν ἐκείνων τότε
 ἐξελέγχοντα δυσσέβειαν, νῦν δὲ τὴν Παλαμικὴν, ἐκ μιᾶς ἄρ-
 ξαμένων ἀμφοῖν προφάσεως, τοῦ ἐν Θαβωρίῳ λέγω τῷ ὄρει
 φωτός, ὡς δειχθήσεται πλατύτερον προϊόντος τοῦ λόγου. καὶ
 ποία τοῦτον, ἔφασκεν, οἶδεν ἐκκλησία; καὶ τίς αὐτοῦ ποτὲ
 20 μνήμην πεποιήται τῶν ἡμερῶν; καὶ πολλὰ τοιαῦτα συνείρων
 τὴν τῶν βλασφημιῶν ἐπήνεγκε κορωνίδα, ὅτι πάνθ' ὅσα βι-
 βλία πεποιῆσθαι λέγεται κατὰ τῶν εἰκονομάχων αὐτῷ αἰρέ-
 σεων γέμει μακρῶν. καὶ εἰ μὲν δτεροὶ τινες ὑποβολιμαῖα πα-

Quibus dictis inceperunt quidam parare insidias. consuevit enim
 Cantacuzenus in huiusmodi rebus insidiatores instruere et ex occulto
 Telchinorum copias protrahere, ipsi quidem firmum subsidium, adver-
 sariis vero terrorem magnum. e quibus qui primus surrexit et hic
 quidem cum reliquis omnibus maxime cōspiravit et eandem mentem
 habuit et valde omnibus dilectus erat, arripuit sermonem de luce illa
 in monte Thabore, et contumeliis obruit Theodorum qui pro Christo
 et divinis ecclesiae praeceptis cruciatus summos perpessus erat; qui
 ab Iconomachis inter plurima et varia verbera velut agnus humi ex-
 tensus acubus ferreis punctus erat et laeceratus totam faciem; tamen
 animam non abiecerat donec exul iudici incorrupto deo eam tradidis-
 set. contumeliis autem cum affecit quod fidelium socius scripta edi-
 derat quibus iconomachorum impietas deprehendebatur tunc vero etiam
 Palamitarum qui eadem impietate submersi erant. dico enim sermo-
 nem de luce in monte Thabori, quam infra exponemus planius. quae
 vero inquit ille ecclesia hunc agnovit; quis memoriam eius observa-
 vit? his insuper alia multa addidit et contumeliarum turbam effecit
 quum libros quotquot omnino conscripti ferrentur contra iconomachos

ρεισενέγκαντες τὸ αὐτοῦ γε ἐπέγραψαν ὄνομα, ἀνέγκλητος μὲν
ἔσται αὐτός, τὰ δὲ βιβλία οὐ· εἰ δ' αὐτοῦ τῷ ὄντι βεβαίως
εἰσὶν, ὁμοῦ τοῖς βιβλίοις ἄρα ἀπόβλητος καὶ αὐτός καὶ τοῖς
ἄλλοις αἰρετικοῖς ἐναρίθμιος.

123 Τσοούτων οὖν καὶ εὗτος μεγέθους ἀσβελας ἐχόντων λό-5
γων αὐτήκοος ὁ Γρηγορᾶς γεγωνὸς σφόδρα τε ἐξεπλάγη καὶ
ἄφωνος ἔμεινεν ἄχρι καὶ ἐς ὥρας μακρόν τι διάστημα.
ἔπειτα θυμοῦ καὶ ζήλου θείου μεστός γεγωνὸς τοιαύδε, στρα-
φεὶς πρὸς τὸν Καντακουζηνόν, φησί. τί μου τὸ γῆρας οὐκ
ἔῃς ἡρμελεν, ἀλλ' ἐπιβουλεύεις αἰεῖ; τί με ταῖς σαῖς αἰεὶ με- 10
ρίζων αἰρέσειςιν οὐκ ἐνάρκησας οἶδ' ὄψε τῆς ἡλικίας τῆς σῆς
καὶ τῆς νῦν βαρυσταίμονος τύχης; τί μ' ἄλλοι' ἄλλοθεν ὡς
ἐκ λόχμης καὶ δρυμοῦ προσβάλλων, οὐ τολμᾶς κατὰ μέτω-
f. 158 r. πον ἄντικρυς τὸν σὸν ἐπιφέρειν πόλεμον, ἀλλ' οὐκ ἔστιν οὐδ'
ὄθεν οἶδ' ὅτε μὴ τὴν σὴν μοι προσάγεις ἀτέκμαρτον περ- 15
ραν; τί κατὰ τῶν θείων δογμάτων ἄλλοι' ἄλλους ἐγείρεις
Ὀλύμπους καὶ Παρνασοὺς βλασφημίας αὐτοματοῦς καὶ ὑψι-
μαθοῦς; τί κατὰ τῶν θείων πατέρων χαράδρας ἀνορύττεις
αἰεὶ καινοτέρας καὶ μόνη τῇ σῇ παρευρημένας αὐτοθελεῖ ἐπι-
νοῖα; τίνα τοῦτον ἐξ αὐτοσχεδίου τῷ θείῳ ἐκείνῳ πατρὶ καὶ 20
σοφῷ διδασκάλῳ τῆς ἐκκλησίας νέον ὀπλίξεις Ἀρχιλόχον ἢ
μᾶλλον Ἀρχιλόχου πύθνον, ὃς πρὶν ἢ μαθεῖν ἄπονον οἶται

nimis refertos esse pravis opinionibus diceret et nisi ab aliis quibusdam interpolatoribus nomen eius inscriptum esset libris, ignotum illud mansurum fuisse; non tamen libri ipsi; qui revera quidem exstarent sed una cum his nomen eius abiiciendum esse et annumerandum reliquis haereticis.

Quae verba tantae plena impietatis quum Gregoras audisset vehementer animo percussus est et obmutuit per longum horae interval- lum. at deinde animo et divina condignatione impletus vertit se in Cantacuzenum verbis hisce: cur non aetatem mihi sinis, tranquillam? cur semper haeresi tua inquietas me neque succurris mihi qui aetate iam confectus sum et quum tanta nunc dominetur miseria? cur modo hinc modo illinc tanquam insiditis et latebris exsiliens mihi non exad- versus frontem meam bellum paras? neque locus neque tempus est quo non insolentissimas tuas tentationes in me vertas. cur in divina dogmata modo hos modo illos exstruis Olympos et Parnassos contume- liarum a te confictarum et sero tamen frustra excogitarum: quid in sanctos patres semper facit foveas: quae solo tuo consilio fodiuntur. cur ex tempore in divinum patrem illum et praeceptorem sapientissimum, novum instruis Archilochum vel potius Archilochi simiam; qui

εὐληθέειν ταμίαν σοφίας τὴν Ἡσιόδου δάφνην, καὶ μόνῃ θε-
 λήσει τὸ δογματίζειν ἀλώσιμον. ἢ οὐκ ἀκούεις, τί ταῦτ' ἐπὶ 13
 σοῦ τὸ σχελιώτατον τοῦτο καὶ μεμνηνὸς ἀνδράριον ἐξηρέ-
 ξατο; ἄρ' ἀνεκτὰ ταῦτ' ἀκοαῖς λόγῳ καὶ δικαιοῖα διοικουμέ-
 5 ναις; φθέγγαι τι πρὸς ταῦτα, ἵνα γινῶμεν εἰ μὴ ὁμότροπον
 τρέφεις γοῦν ἐν τούτοις καὶ αὐτὸς τὸ τῆς γνώμης βουλόμε-
 νον. ἢ γὰρ σὴ σιωπῇ σφαλεροῦ συνειδότες ἐποψίαν ἀνει-
 ληφута πολλάς, οἶμαι, ἐγερεῖ κατὰ σοῦ τὰς τῶν λοιδοριῶν
 τρικυμίας. ἢ γὰρ οὐκ αὐτὸς ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ σφετέρου
 10 θιάσου παντὸς ἄντικρυς καταμαστυρεῖ καὶ τῶν ἀσεβειῶν
 ἐπιψηφίζεται τὴν μεγίστην; ὃν γὰρ πᾶσαι διαρρηθῆν τιμῶ-
 αι εὐσεβῶν ἐκκλησίαι, καὶ ὃν ὑμνοῦσι λογογράφων καὶ
 μουσουργῶν ὁσίων χοροὶ κατὰ πᾶσαν χρόνου περίοδον, καὶ
 αὐ τοὺς ἄθλους καὶ τὰ σοφὰ παλαιίσματα διὰ πάσης ἡχῆσαι
 15 γῆς διαγέγονε, τοῦτον οὗτος ἰσχυρίζεται μὴ εἰδέναι, ἀλλ'
 εἰς τόδ' ἡλικίας παντάπασιν ἀμφοτέρον διαμελῆναι, καὶ τυφλὸς
 τῶν γινομένων καὶ κωφὸς τῶν λεγομένων, ὅμοιον ὥσπερ ἄν
 εἰ καὶ περὶ τοῦ παγκοσμίου τοῦδε φωτός, τῆς ἡλικιῆς ἐκεί-
 νης λαμπάδος, ἄγνωστὸν διετείνετο εἴ τις εἴη τῶν ζώντων ἀπο-
 20 λαύων αὐτοῦ. οὐοῖν γὰρ ἔπεται θάτερον. ἢ γὰρ εἰσοθὸς ὃν 14
 τοῖς αἰρεσιώταις αὐτοῦ καὶ νόμιμον συναΐξεων ἀπέχεσθαι καὶ
 πάσης ἱερῶς ὑμνηδίας ὡς τὰ πολλά, τῶν ἱερῶν διὰ τοῦτο

priusquam quid didicerit sine labore opinatur accepturum se sapien-
 tiaē Hesiodi lauream et pro solis votis suis delatum iri certaminis
 dogmatici sibi praemium. annon audivisti quae in te miserabilis et
 furens homunculus iste evomuerit? quid, non abhorrebant haec ab
 auribus et verbis tuis ac mente? loquere in haec ut cognoscamus an
 eandem alas saltem in his et ipse mentem. nam silentium tuum ar-
 bitri infidi suspicionem movet et multos vereor ne in te maledicentiae
 fluctus excitet. quid nonne palam isto ipsius et suorum cultum fana-
 ticum exadversus nos testatus et impietatem inter laudes profitetur?
 nam quem omnes clara voce honorant piorum ecclesiae et celebrant
 scriptorum et piorum mysurgorum chori per omne tempus et cuius la-
 bores et praeclara certamina per omnem terram increbuerunt, hunc
 iste asseverat se ignorare, quasi qui tanto aetatis proventus, utrumque
 expertus esset, ita ut quae ante pedes erant caecus non vidisset et
 quae in ore omnium surdus non audisset. quod perinde est ac si
 quis de solis luce qua terrarum cuncta collustrantur nescire se affir-
 met num quis e vivis ea frueretur. sed e duobus alterum consequatur
 necesse est, aut quod non consueverint haereticis coetus habere
 et sacras celebrationes idque lege vetuerint ipsum quoque sacra illa

λογίων ἀμύητος καὶ αὐτὸς τὸ παραπάνω διατετέλεκεν, ἢ συ-
 ριών μὲν ἐπίοτε τύχης ἐλαυνούσης τινός, ἔπειτα τοῖς ἄλλοις
 ἐκεῖ συμπαρῶν μὲν, οὐχ ὄρων δὲ θεοτήτων ἀκτίστον σμῆ-
 νος ἀπειρών, πρόσχημα τὴν σύστασιν καὶ οὐχ ἔκουσίῳ δροῦ
 διανοίᾳ καὶ γνώμῃ, τὸν προφανῆ τῆς κακίας ἔλεγχον δεδιώς· 5
 διὸ καὶ ὄρων οὐχ ὄρα καὶ ἀκούων οὐκ ἀκούει. οὐδὲ τῶν λε-
 γομένων ὄλωσ ἐπαῖτε, ὡς γίνεσθαι σαφές ἐπ' αὐτοῦ τὸ
 λεγόμενον πρὸς τῆς γραφῆς "ἀκοῇ ἀκούσεται καὶ οὐ συνήσει,
 καὶ βλέπων οὐ μὴ ἴδῃ· ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία αὐτοῦ."

- 15 Πολλῶν δ' ὁμοῦς ὄντων οἱ τὰ ἐκείνου λαμπρῶς ἐπ' ἔκκλη- 10
 σίας ὑμνοῦσιν ἀπάσης, ὅποσαι γῆν τε καὶ θάλασσαν διαλαχοῦ-
 σαι τὸ εὐσεβὲς ἐφαπλοῦσι κήρυγμα, καίριον εἶναι δοκεῖ μοι
 νῦν ἀπολεξυμένῳ πρὸς μέσον ἓνα που καὶ δύο παραγαγεῖν, καὶ
 δεῖξαι τουτωῖ ἀνδρῖ, καὶ εἴ τινες εἴεν τὸ ἡλίθιον αὐτῷ παρα-
 πλῆσιοι, ἐξ ὀνύχων τὸν λέοντα καὶ τοῦ κρασπέδου τὸ ὕφα- 15
 σμα, τὰς τοῦ προκειμένου λέγω μάρτυρος ἀθλήσεις, ὅσας τε
 καὶ οἰας ὑπὲρ φύσιν, ἐν ὄροις μένων τῆς φύσεως, ἐκαρτέρησε
 πάσων ἐκεῖνος, καὶ πρὸς γε τὸ μέγεθος τῆς σοφίας μεθ'
 ἧς ἀντιλέγων τὰς τῶν εἰκονομάχων ἐνοστάσεις ἀράχνης δίκην
 διέλυε. καὶ πρῶτος μὲν ὁ πάσας σχεδὸν τὰς τῶν ἐξόχων 20
 f. 158 v. ἁγίων μνήμας δι' αἰῶνος ἀκοαῖς εὐσεβῶν παραπέμψας, καὶ
 πᾶσαν πανήγυριν τοῖς οἰκείοις λόγοις κοσμήσας τε καὶ πνευ-

non fecisse omnino, aut eum convenisse quidem illos aliquando sed
 fortuito et inter eos commoratum esse ita ut deitatum iucreatarum
 turbam non agnosceret et societatem non sponte mente sua ac ra-
 tione fecisset sed metuens ne palam contumeliis afficeretur. igitur
 qui oculos habuit nihil vidit, qui aures nihil audivit neque dicatorum
 quidquam intellexit, ita ut valeant in ipsum verba sanctae scripturae:
 'auribus audiet quidem, sed nihil concipiet, neque oculis quidquam
 videbit; nam cor perdrum habet.'

Sed quum multi sint qui egregie de illo haec celebrent per
 ecclesiam totam quotquot per mare ac terram pietatis praeconium fa-
 ciunt, aptum mihi videtur eligere et in medium unum vel duos pro-
 vocare et huic viro et ceteris si qui forte temeritatis eius socii sint,
 ex unguibus ostendere leonem et e margine textum. dico martyris
 de quo diximus luctationes quot et quales ille pertulerit, quas quam-
 vis supra vires humanas essent tamen natura sua superavit, quibus
 etiam fortior factus est. huc accedit magnitudo eius sapientiae qua
 impugnavit et iconomachorum opiniones araneae instar dissolvit. qui
 etiam primus omnem fere virorum sanctorum memoriam in perpetuum
 fidelium auribus reservavit et coronam hanc suis ipsius sermonibus

ματικῆς ἐμπεπληκῶς εὐφροσύνης, μεταφραστῆς Συμέων ἐκεῖνα
 λεγέτω, παρεληλυθῶς ἡμῖν ἔντανθῶ. μετὰ γὰρ τὸ τὰς πολ- 10
 λὰς ἐκεῖνας κολάσεις καὶ τιμωρίας διεξελθεῖν, ὁποίας καὶ
 ὄσας ἐκατέρησε πάσχων ὁ γενναῖος τότε Θεόδωρος, κάκεινων
 5 ἐπιτροχάδην μέμνηται οὓς ἀντεπήγε λόγους πανσόφους τοῖς
 τῶν εἰκονομάχων τότε σοφοῖς καὶ τυράννοις τρισὶν ἐφεξῆς
 τὴν διαδοχὴν κατ' αὐτοῦ κληροῦμένοις ἐν ἔτεσι πέντε καὶ εἴ-
 κοσι, λαμπρῶς παρρησιαζόμενος καὶ τὴν τῶν θείων διδασκων
 εἰκόνων τιμὴν, καὶ διασαφῶν τὰ τοῦ δόγματος, καὶ τὰ ἐκεί-
 10 νων προβλήματα καθαιρῶν ἐν δυνάμει λόγου καὶ πνεύματος,
 ὡς θανμάζειν μὲν τὸν βασιλέα, φησὶν, θωπεύειν δ' ἐπιχει-
 ρεῖν, ἄνδρα τοσοῦτον ἐπὶ σοφίᾳ ὑποποιήσασθαι προθυμούμε-
 νος, δι' οὗ πολλῶν ἐν βραχεῖ περιέσεσθαι ἤλπισεν· ἔρωτι
 γὰρ ἁλῶναι βασιλέα φησὶν ὁμόφρονα τοῦτον ἔχειν, ἢ πάν-
 15 τως ἄρχειν οὐδὲν αὐτῷ διαφερομένων. μάρτυρας δ' εἶναι 17
 φησι τῆς αὐτοῦ σοφίας καὶ τῆς πρὸς τυράννους ἐνστάσεως
 αἱ ὑπὲρ εὐσεβείας ἐκεῖνος ἐξέθετο βίβλους, διωσωζόμενας αἰεὶ
 προνοίᾳ Θεοῦ, πολύτιμον οἷς εὐσεβεῖν ἐστὶ θέλῃσις θησαυρόν.
 οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ τάδε διέξεισι. τοῦ σώματος ἤδη κα-
 20 ταξανθέντος, φησί, ταῖς μᾶστιξιν αἵματι τε τοῦδαφος ἐπιχρώ-
 σαντος, ὡς οὐδεμίαν αἰσθησὶν αὐτὸς ὑπομείνας τῶν ἀλγει-
 νῶν, εἰστήκει γυμνὸς ἐν μέσῳ τοῦ βήματος, ὥσπερ τινὶ κό-
 σμφ ταῖς πληγαῖς ἐγκαλλωπιζόμενος, καὶ θέατρον οὕτω καὶ

ornavit et plenus erat amoris divini. quae nunc paucis in transitu
 nobis affirmet Symeon metaphrastes: "qui commemoratis multis illis
 plagis ac cruciatibus quot et quales cum animi constantia perpressus
 sit magnanimus Theodorus, obiter mentionem quoque fecit sermonum
 quos hic in nobilissimos tum temporis iconomachos et in tyrannos
 tres qui in principatum deinceps successerant intra annos quinque et
 viginti habuit liberrime, sanctis simulacris verecundiam tribuendam
 esse docens et illustrans res dogmaticas et haereticorum pravas opi-
 niones refellens vi eloquentiae et animi magnitudine. unde factum
 esse dicit ut rex eum admiratus esset et per blanditias fallere et
 conciliare sibi studisset virum tanta sapientia insignem; nempe quo
 sperasset brevi se multis futurum superiorem, Desiderio dicit maiori
 captum fuisse regem hunc suae mentis amicum facienda quam impe-
 randi quibus mens non aliena erat. sed sapientiae eius et conten-
 tionis in tyrannos documenta esse dicit libros quos de pietate evul-
 gavit; qui semper ex dei voluntate pretiosum iis qui pietatem amant
 thesaurum praebebunt. his insuper haec ille proponit. corpus, in-
 quit, quum iam dilaceratum esset verberibus et solum sanguine de-

ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις κατὰ Παῦλον γινόμενος. τίς δ' ἀπα-
 ριθμεῖσθαι, φησί, δυνήθειη ἂν τὰς φυλακὰς, τὰ ναυάγια,
 τὸν λιμὸν, τὰς ἡλιακὰς ἐκκαύσεις, τὰς νυκτερινὰς ψύξεις, τὰς
 ἐπιβουλὰς, τὰς ἐπικρασιάσεις, τοὺς καθ' ἡμέραν θανάτους, τὰς
 αὐθις ἐπὶ πληγαῖς πληγὰς, τοὺς ῥαβδισμοὺς καὶ τὰ ἐπὶ κόρρης
 10 ῥαπίσματα τε καὶ στίγματα; τέλος δὲ φησὶν γῆρα καὶ νόση,
 πρὸς δὲ καὶ κακοπαθεία τῇ ἐκ φρουρᾶς πιεζόμενος ἐν αὐτῇ.
 τῇ φρουρᾷ θεῶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν παρατίθεισιν, ἕμωμον μὲν
 τῇ πράξει τὸν βίον ἄπαιστον δὲ τῇ εὐσεβείᾳ τὸν λόγον δια-
 τηρήσας, καὶ ἀνεπίληστον τῆς αὐτοῦ μαρτυρίας μνήμην κα-
 10 ταλιπῶν. λέγεται δέ, φησί, καὶ τινα τῶν γερόντων κατ'
 ἐκεῖνο καιροῦ πολλῶ τῆς εὐσεβείας ζήλω φερόμενον ὑπεριδεῖν
 μὲν καὶ βασιλικῆς ἀπειλῆς, ἀφειδῆσαι δὲ καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς,
 ἵνα πιστεῖ τῷ τοῦ μακαρίου προσηπῶν λειψάνῳ χάριτος
 ἐκεῖθεν μετᾶσχοι· καὶ εἷς τῶν ἀδόντων γινόμενος καὶ αὐτὸς
 15 κατὰ τὸν τῆς ἐκδημίαις ἐκείνου καιρὸν, ἐββασιουῖτο μετὰ ταῦτα
 ὡς εἶη τότε φωνῆς ἀνωθεν ψαλλόντων ἡδίστης καὶ θαυμα-
 σίας ἀκούων, εἴτε τις ἀγγελικὴν ἐννοήσεις ταύτην, εἴτε τινὰ
 ἄλλην νεύματι θεοῦ γενομένην. θεῶ δῆλον ἂν εἶη, καὶ ὅσοις
 τὰ τοιαῦτα διορᾶν ἄξιον. καὶ κείσθαι φησι τὸ ἱερὸν τοῦ
 20 ἀγίου σῶμα θαύμασιν ἀφθόνοις διὰ παντός σεμνυνόμενον
 καὶ πᾶσι τοῖς προσιοῦσι παρέχον ῥῶσιν ψυχῆς, ῥῶσιν σώ-
 ματος, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν παθῶν παντοίων ἀπαλλαγὴν εἰς δό-

coloratum, omni doloris sensu carens stetit ille nudus medio in sug-
 gestu, velut ornato decoratus vibicibus illis et tanquam spectaculum
 angelis et hominibus quemadmodum S. Paulus. quis vero, inquit, de-
 scribere possit plagas custodiae, naufragia, sordes, soles, nocturna per-
 frigeria, insidias, tumultus, mortis in dies fordamina, verbera verbe-
 ribus continuata, ferularum plagas, colaphos. itaque ille, inquit, ac-
 tate et morbo confectus et custodiae malis afflictus ipsa in custodia deo
 animam suam tradidit: qui factis innocentem vitam, pietate sanctam
 mentem probavit et martyrii sui immortalem memoriam reliquit. se-
 runt etiam, inquit, quendam e praesidibus illo tempore multo pietatis
 ardore inflammatae regis minas neglexisse et vitae illius pepercisse,
 ita ut cum fide divi illius reliquias veneratus indeque animae suae
 salutem nactus sit; et quum cantorum unus factus esset tempore quo
 ille absens erat, vires eum fecisse quasi supernae voces psalmista-
 rum suavissimas et mirabiles audivisset; perinde ac si quis angeli
 vocem vel aliam divinam audiret; quod tamen soli deo et iis quot-
 quot tali honore digni existimati sunt, contingit. sed sanctum cor-
 pus dicit viri huius sanctissimi miraculis praeclaris insigne esse et

ξαν θεοῦ τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς 19
 Θεοδώρου σοφίας καὶ τῶν θαυμάτων ὁ θεὸς διέξεισι μετα- f. 159 r.
 φραστικῆς ὡς ἐν τύπῳ εἶπεν καὶ σικιοδῶς πως τὴν δῆλωσιν
 τοῖς μὴ συνιέουσιν ἀφοσιώσασθαι. ὁ γὰρ μὴν Θεοφάνης ὁ μέ-
 5 γας τῆς ἐκκλησίας φωστὴρ καὶ αὐτὸς τοὺς καθ' ἑκάστην καὶ
 πᾶσαν ἡμέραν τοῦ χρόνου παντὸς πάντως σχεδὸν ἀγίους, ὅσοι
 πρὸς αὐτοῦ θεῖον καθιερωθέντες δρόμοις ἀσκητικοῖς ὁμοῦ καὶ
 μαρτυρικοῖς ἀπῆλλαξαν, μέλεσιν οἰκείοις αὐτοῦ σοφωτάτοις
 ὑμνήσας λαμπρῶς τε καὶ διαρκῶς, ὁ Θεοδώρῳ τῷ θεῖῳ ἐκείνῳ
 10 μάρτυρι καὶ σοφῷ διδασκάλῳ τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας, ὡς εἶρη-
 ται, γενόμενος ἅπαντα ἀδελφὸς καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα καὶ γνώ-
 μην καὶ ἀθλῆσιν καὶ συμπαρῶν καὶ συμπάσῃων αὐτῷ, ἐπεὶ
 τοῖς μεγίστοις ἐκείνοις ἐκείνου συναπελθόντος ἄθλοισι μόνος
 τῷ βίῳ περιελείφθη, ἀπελαθείσης ἡδῆ καὶ τῆς εἰκονομαχίας
 15 προνοίᾳ θεοῦ τοῖς τούτων ἀγῶσιν ἐπικαμφθέντος, κοσμεῖ καὶ
 τοῦτον τοῖς ἑαυτοῦ μέλεσιν, ἐκεῖνα περιάδων καὶ ἀριθμούμε-
 νος ὧν αὐτόπτης ἦν αὐτὸς καὶ συναθλῶν καὶ μάρτυρις γινόμε-
 νος ἀξιόπιστος.

Ἄλλὰ τῶν καλῶν εἶναι μοι κἀναυῖθα δοκεῖ βραχέα 20
 20 πρὸς ἐνδειξιν παραθεῖναι τῷ λόγῳ, καὶ τῶν τῷ ἁγίῳ ἐπε-
 χθεισῶν τῆμερον ὕβρεων πρὸς τοῦδε τοῦ δυσμενοῦς ὑπέρτε-
 ρον δεῖξαι παντάσῃν. φησὶ γὰρ πρὸς τὸν γενναῖον καὶ

omnibus qui accedant praeberere salutem animae et ut paucis dicam, liberationem a malis omnibus in gloriam dei salvatoris nostri Christi." haec igitur de Theodori sapientia et miraculis S. metaphrastes tanquam sub imagine ut dicunt et umbra iis qui mente capti sunt veritatem revelans. item Theophanes magnum illud lumen ecclesiae qui per omnem fere aetatem viros sanctos quotquot ante ipsum a deo honorati labores asceticos et martyria perpessi erant, canticis suis praeclarissimis celebravit egregie et optime, quique Theodoro sancto martyri et sapientissimo divinae ecclesiae praeceptorum tanquam frater cum animo et corpore et mente et fortitudine in certamine aderat ubique et cum eo passus est; quum post martyris huius mortem tristissimam solus in vita relictus esset iamque iconomachorum furor deferverisset et pro dei beneficio sanctorum laboribus depressus esset, hunc quoque Theodorum exornavit canticis suis et cecinit descriptisque ea quae oculis ipse viderat quibusque ipse laborum socius et martyr interfuerat.

Sed ex his pauca quae pulcherrima sunt nunc proferam ut nobis documento sint et insolentiam qua hodie in sanctum virum adversarius iste invecus est repriment. sic enim de magnanimo et sancto

θελον εκείνον και πάνσοφον ἄνδρα ὁ γενναῖος ἐκεῖνος και
 ὁμότροπος ἀθλητής "τόν τίτλον τῆς σῆς ὕψεως ἰδόντα παρα-
 χωρεῖ τὰ χερουβιμ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, ἡ δὲ φλογινή ῥομ-
 φαία εὐλαβῶς τὰ νῶτά σοι δίδωσι, πάνσοφε Θεόδωρε." και
 πάλιν "ὁ τίτλος πάλαι μὲν τῇ κορυφῇ ἐπέκειτο τοῦ βασιλέως 5
 Χριστοῦ, ἐγγεγραμμένος ξύλῳ τοῦ σταυροῦ· ὁ δὲ σὺς τί-
 λος, πάνσοφε, τῇ σῇ κεκόλαπται κεχαραγμένος ὄψει εὐκλεέ-
 στερον." και πάλιν "ὑψωθεὶς ἐπὶ σταυροῦ πάλαι Χριστὸς
 ἐκεντήθη τὴν πλευράν· σὺ δὲ τεθεὶς ἐν ξύλῳ καρτερῶς τὰς
 κεντήσεις ὑπέμεινας, ὡσπερ κριὸς ἐπίσημος, ἱερομίστα, σφα- 10
 ριστὸς γιζόμενος." ἐγὼ δὲ πάμπολλα λέγειν ἔχων τοιαῦτα και μείζω
 τούτων, οὐ βούλομαι τοὺς ἀκούειν ἡκιστα βουλομένοις δοκεῖν
 ἐπαχθῆς· οἷς γὰρ τὸ ἀρκοῦν οὐκ ἀρκεῖ, τούτοις ἀρκέσει τῶν
 πάντων οὐδέν, οὐδ' ἂν εἰ τις νικήσας τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν
 βροντώδη φθέγγηται. ὅπου γὰρ τοσοῦτων ὑπὲρ αὐτοῦ βοῶν- 15
 των διὰ πάσης τῆς οἰκουμένης ἀνὰ πᾶν ἔτος και χρόνον παν-
 τὸς περιόδον, και ὄν οὕτωςί πως ὑμνοῦσιν ἀνθρωποὶ μὲν
 ἀπὸ γῆς και θαλάσσης και πάσης ἐφάς και ἑσπερίου λήξεως,
 και ὅ· τὰ διὰ Χριστὸν ὑπὲρ εὐσεβείας στίγματα τὸ χερου-
 βιμ αἰδεσθὲν τοῦ ξύλου παραχωρεῖ τῆς ζωῆς, και ὅ τὰ νῶτα 20
 δίδωσιν ἡ φλογινή ῥομφαία, τούτων οὐκ εἰδέναι φησὶν ὁ τα-
 λαίπωρος οὕτωςί, τίς ἂν γένοιτο μηχανῇ τῆς ἀμηχάνου και
 λιθίνης αὐτοῦ καθικέσθαι ψυχῆς δυναμένη; ἐμοὶ μὲν οὖν

et sapientissimo viro illo fortis hic et unanimes eius laborum socius
 loquitur: "titulum faciei tuae anteferunt cherubim ligno vitae, et
 ensis flammens tibi non destringitur, praeclare Theodore." rursus:
 "titulus olim supra caput erat domini Christi inscriptus ligno crucis.
 tuus autem titulus, praeclare, clarior inscriptus est faciei tuae dila-
 ceratae." rursus: "erectus in cruce olim Christus in latere percussus
 est: tu extensus in ligno percussiones fortiter passus es velut taurus vic-
 tima a sacrificio mactatus." sed satis haec: ego huiusmodi alia multa et
 plura dicere possum sed nolo me auribus non amplius audire cupienti-
 bus molestus sim. quibus autem haec quae satis sunt, non satis sunt, his
 nihil omnino satis est, etiam si quis quod supra vires humanas est
 tonitrua edat. quum enim cuius res tantae praedicantur per totam
 ecclesiam in singulos annos et tempora, quem sic gentes venerantur
 per mare ea continentem ab solis ortu et occasu, cuius propter Chri-
 stum pro pietate dolores cherubim honorant magis quam lignum vitae,
 cui ensis flammens non destringitur: cum dicat miserimus iste se igno-
 rare: quae tandem quaero res tam gravis est, immobilem eius et per-
 durum animum percollere queat. quare ego magna quadam et infi-

πολλή τις καὶ ἀτέκματρος ἐνταυθοῖ περιέχεται ἀπορία, οὐχ f. 159 v.
 ὄπλων ἀντιρρητικῶν ἀπουσίᾳ (μυρία γὰρ ἡμῶν ἀμυντήρια
 πρόκειται τὴν τοῦ λόγου κατάλυσιν ὑπισχνούμενα). ἀλλ'
 ἐπειδὴ τὸ γινῶναι νόμον κυρίου διανοίας ἐστὶν ἀγαθῆς, ᾧ
 5 πάντως διάνοια μὲν ἤκιστα πρόσεστιν ἀγαθῆ, μακρὰ δ' ἀω-
 ρία τῶν αὐτοῦ λογισμῶν κατορχεῖται, τούτου νόμος οὐδεὶς
 οὐδὲ παιδεία κυρίου καθικέσθαι δυνήσεται ποτέ. εἰ γὰρ
 κατὰ μὲν τὴν νοεράν ψυχὴν λεγόμεθα ἄνθρωποι, ζῶα δὲ
 κατὰ τὴν αἰσθητικὴν, καὶ πρὸς γὰρ ζῶντα κατὰ τὴν θραστι-
 10 κήν, ᾧ μὴ κατὰ τοὺς τῆς νοερᾶς ψυχῆς κανόνας καὶ νόμους
 ἐξεγένετο ζῆν, ἐγὼ μὲν οὐκ ἂν εἴποιμι τίτι. τοῦτον κλήρωφ
 προσνεμηθῆναι χρεῶν, λεγέτω δ' ὅστις οὐ ῥάθυμον ἔχει γλωτ-
 ταν ἀποφαντικούς περὶ τῶν πάντων προδήλων ἀποδισκεύειν λό-
 γους. ὥστ' εἰ καὶ μοι φορτικόν τι δοκεῖ καὶ σφόδρα ἀνάξιον
 15 θρασεῖ καὶ νωθρῷ τὴν διάνοιαν ἀντιλέγειν ἀνδρὶ, οὐδέν, οἴμαι,
 καινὸν οὐδ' ἐκστατικὸν τοῦ καθήκοντος εἶη ἂν, ἀλλὰ καὶ σφό-
 δρα τῶν προσηκόντων ὄρων ἐπιός.

Ὁ μὲν οὖν Γρηγορᾶς τοιαῦτα εἰπὼν καὶ οὕτως ἰ προσι- 22
 μισασάμενος, ἔπειτα μακροὺς ἐπὶ τούτοις διεξῆλθε λόγους,
 20 ἐλέγχων μὲν τὰ φρυγανώδη καὶ νέα τῶν ἀντιθέτων δόγματα,
 καὶ ταῖς ἀναμφιλέκτοις ἀποδείξεσι βάλλων κατὰ σκοπὸν ὡς
 ἀπὸ εὐκλύλου τόξου καὶ στεροῦ, ὑπερμαχῶν δὲ τῶν θεῶν
 τῆς ἐκκλησίας δογμάτων, καὶ ὅσοι ταυτὶ καλῶς συνέθεντο

nita sum in consilii inopia, non ac si arma me deficiant: nam innumera mihi adiumenta sunt quibus huius sermonem diluere possim: sed quod quum bonae voluntatis sit leges domini nostri agnoscere, cui omnino bona voluntas deest et mentis argumentationes vanae huc illuc vagantur, hunc lex nulla neque doctrina domini unquam movebit. si vero quod animi ratione praediti sumus homines nominamur, quod sensus habemus animalia; propter vivendi rationem animalia: cui secundum mentis rationem ac praecepta vivere non contigerit, eum cuinam classi adnumerem prorsus nescio. sed incipiat cui non impudens est lingua certare de rebus sat manifestis: quod ego quamquam molestum mihi videtur et valde indignum viro proceraci et vecordi impugnare, tamen non vanum existimo, neque extra fines iustos constitutum, sed intra fines eius quod decorum est.

Gregoras autem quum haec dixisset et sic prolusisset quodammodo deinde longas his orationes addidit deprehendens vana et incondita adversariorum dogmata. misit autem argumenta prorsus invincibilia in scopum tanquam ab arcu bene curvato et solido, pugnans pro

Θεοὶ πατέρες, καὶ μάλιστα πάντων τοῦ Θεοῦ ἐκείνου ἀνδρός,
 Θεοδώρου φημί τοῦ γραπτοῦ, εἰς ὃν ὁ Θρασύς ἐκείνος καὶ
 24 πόρρω παιδείας ἀπύσης βαδίζων ἐξύβρισεν ἄνθρωπος. ἐπεὶ
 δ' ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐκράγεσαν ἤδη τὴν τῆς βλασφημίας εἶδεν
 ὑπερβολὴν, καὶ ἅμα θυμοῦ καὶ μανιώδους γλώττης οὐ πόρρω 5
 τὸ ἦθος ἐκείνων, ἀνέστη τε εὐθύς καὶ ἀπῆει, χαίρειν φρά-
 σας αὐτοῖς πρὶν καὶ παραβολώτερόν τι ἀκοῦσαι καὶ παθεῖν
 ὑπὸ σφῶν παρὰ προσδοκίαν ὡς ἐν δικτύῳ μόνος περικλει-
 σθείς, τοῖς αἰθερίοις παραπλησίως πτηνοῖς, οἱ τὴν αἰθέριον
 ἐκείνην καὶ φυσικὴν ἐλευθερίαν ἀφήμενοι πρὸς δίκτυα καὶ 10
 βρόχους αὐτομολοῦσιν ἐθελονταί, σχεδὶψ καὶ φαντασιώδει
 πλάνη ἑαυτοῦς ἐπιρρίπτοντες δι' ἀπλότητα, πρὶν αἰσθῆσθαι
 τε καὶ σκέψασθαι καὶ πρὶν μαθεῖν ἃ χρὴ παθεῖν.

25 Ἐξιών γε μὴν ἐκεῖθεν ἐνετίγχανε παρὰ τὴν ὁδὸν σοφρά-
 δην ἄλλοι' ἄλλοις τῆς Παλαμικῆς φατρίας, ἐπὶ τὸ τοῦ Καν- 15
 τακουζηνοῦ βαδίζουσι φροντιστήριον, ὑπ' ἐκείνου πρὸ τῶν ἐωθι-
 νῶν αὐτῶν δι' ἀποστόλων κρυφίως κληθεῖσαι πρὸς διαλεκτικὴν
 σύνοδον πάλαι μελετηθεῖσαν κατὰ τοῦ Γρηγοῦ, ἐπαγγελίας προ-
 ειληφόσιν ἐκεῖθεν παρ' αὐτῷ τὴν ἡμέραν ἐκείνην διατελέσειν
 ἅπασαν. ἐθαύμαζον οὖν ἐκεῖνοι παρὰ προσδοκίαν αὐτὸν 20
 ἀπίοντα ὄρωντες ἄρτίως τὸν Γρηγοῦν, τοῦ ἡλίου τὰς πρωι-
 νὰς ἀνύοντος εἶτι πορείας. καὶ τοίνυν ἔτιοι τούτων κατόπιν
 δραμόντες ἡρώτων τῆς οὕτω ταχείας ἐπανόδου τῆν αἰτίαν.

ecclesiae sanctorum virorum dogmatis et pro sanctis patribus qui ea composuerant et inprimis pro sancto viro Theodoro, dico dilaceratum illum, in quem homo protervus ille et doctrinae omnis violator superbierat. sed quum in peius verti blasphemorum arrogantiam et mentem illorum et furibundam linguam omnem verecundiam deponere videret; surrexit repente et abiit. maluit enim loco cedere quam audire quae magis etiam insolentia, et pati aliquid ab iis improviso, retibus irretitus instar avium coelestium quae libertatis in aere et a natura sibi datae oblitae in retia ruunt voluntariae ad hunc illic temere volitantes semet ipsae irretiunt caecae priusquam senserint et animadverterint et observarint quae ipsis imminerent pericula.

Itaque quum abiisset ipsa in via passim singulos viros offendit e familia Palamitarum, qui ad Cantacuzeni monasterium pergebant ab illo iam ante primam lucem per praecones clam advocati ad synodum dialecticam quae iam multo ante in Gregoram decreta erat. hi iussi erant totum diem illum apud regem manere. quare stupuerunt quum praeter opinionem abire viderent Gregoram tempore quo sol

ἀρχαμένον δ' ἐκείνου καθ' ἕκαστα διηγέσθαι, ἔρωσ κατέσχευεν αὐτούς ἐπεσθαί τε καὶ ἀντιλέγειν ὅσα εἰδέναί σφίσι ἐπῆρει τῆ κοινοσίητι τῆς πατριᾶς ὁμόλογα καὶ ὁμόστοιχα. ἐπεὶ δὲ καὶ παρὰ τὴν οἰκίαν ἤδη τῷ Γρηγορῷ συνελήλυθσαν, τὸ συνεχὲς δ' ἐκείνης τῆς διαλέξεως πλατυτέρα γλώττη διήνησον καὶ τὴν νόσον τῆς δυσσεβείας εἰς προὔπτον ἐξῆγον. καὶ ἦν ἰδεῖν τῆς νόσου χαλεπώτερον τὸ νοσεῖν ἐπίσθαι. ἃ γὰρ ἤδεσαν, οὐ καλῶς ἤδεσαν, καὶ ἃ προὔφερον, ἀπῆν αὐτῶν ἢ σὺν εὐκοσμίῃ πρόοδος. τῶν γὰρ βιβλίων ἀνοιγομένων εὐθύς ἃ πάλαι 10 τοῖς θείοις πατράσι ἐκτέθειται, ἠναγκασμένης τέχνης δεῖσθαι τὴν ἀλήθειαν οὐκ ἔτι ἐνῆν· αὐτόματος γὰρ ἐκ τοῦ ῥήστος πρὸς φῶς ἐβάδιζεν ὁ τοῦ ψεύδους ἄλεγχος. οἷς οὖν ἀνέλεγκτα ψεύδεσθαι ἤδιστον, τοῦτοις ἀψευδῶς ἐλέγχεσθαι ἄχθι- f. 160r, στὸν τε καὶ Ὀλύμπων ἀπάντων βαρύτερον. δυσανασχετοῦντες 15 ἐβῶων παγγλωσσίῃ κόρακις ὡς κατὰ Πίνδαρον, ἵνα μὴ λέγω δίκην κολοιῶν ἀσῆμοις κραυγαῖς παταγούντων καὶ δμιχλώδη τινὰ τὸν ἀέρα τῆ ἀκοῆ καὶ πάνυ τι δύσηχον παρασκευαζόντων. ἃ πάντα κατ' ἑμαυτὸν ἀνακυκλῶν καὶ ἀνελίττων ἔγω, καὶ διευθύσειν καὶ ἀναφέρειν ἐθέλων εἰς τὸν εἰρμὸν ἐκείνον 20 καὶ συνάπτειν εἰς ἓν τὰς ἐκδρομὰς καὶ ἀναστροφὰς ἐκείνας καὶ ἀναλήψεις τῶν καθ' ἕκαστα ἐπιχειρημάτων τε καὶ ἐργασιῶν, καὶ ὅσαι κατ' ἔνστασιν ὑποφοραὶ καὶ ἀνθυποφοραὶ καὶ λύσεις δὲ ἀνάγκης ἔπονται τοῦτοισί, λίαν ἐργῶδες ὄρω καὶ ἀνα-

primas lucas pandebat. iam nonnulli obviam ei procedentes rogabant cur tam repente ablisset. hic igitur quum cœpisset enarrare singula desiderium eos inuasit longius sequendi eum et opponendi quaecunque sociorum sententia convenientia et communia sciebant; et quum praeter domum iam comitati essent Gregoram, sermonem eius supra modum mutabant et impletatis pestem sic palam proferebant, etiam quod peste peius conspicuum erat in pestem arripi libenter sese patiebantur. quae autem sciebant non bene sciebant; quae afferebant ab omni decore aliena erant. neque scripturarum quae olim a sanctis patris exposita sunt veritas defensione non amplius egebat; nam sponte facillime in lucem prodiit fraudis opprobrium. quibus verissima in fraudem vertere iucundissimum iis simpliacter reprehendi odiosissimum et omnibus Olympis molestius est. hi igitur subirati clamabant ut Pindari corvi multilingues ne dicam ut graculi qui dissonis clamoribus strepitum edunt et aures vehementer perstringunt. quare si cuncta animo volutare et explicare et ordinare et referre volo ad ordinem et comprehendere in unum sermonem deverticula et flexiones illas et tentamina observationesque ad singula institutas et quae in concertationibus in contrariam partem afferri solent et exponi, id

χωρῶ πρὸς ἑμαυτόν, τὸ τῆς σιωπῆς ἀσπαζόμενος ἄπραγμιόν τε καὶ ἀνεπίφθονον.

¶ *Μή μοι τοιαῦτα λέγῃς καὶ πρότεινε, φίλων ἄριστε Πρωταγόρα. μίαν γὰρ οὐδεμίαν οὐδετέρῳ φέρει τὴν ὄνησιν τὰ τῆς σιωπῆς. ἐμοὶ τε γὰρ ἐπιεικῶς ἀφόρητον τὴν ζημίαν κομίζεις,⁵ καὶ ὅσοι λίχρον κατ' ἐμὲ περὶ τὰ βελτίω τὴν ἀκοὴν ἐξέθρυσαν. σοὶ δ' ὅσον ἀπειλεῖ τῆς ψυχῆς τὸ πρᾶγμα τὸν κίνδυνον, αὐτός τ' ἂν εἰδείης ἐξετάσει καὶ βιασάντῃ τελευτῆρα δίδους, καὶ ἅμα συλλογιζόμενος πῶς μὲν τῶν ἀντιθέτων αἰσχυνεῖς τὰς γλώττας λέξας τὰ καίρια, πῶς δὲ τῶν ἡμετέρων ἐπιρῶσεις τὰς φρένας, ἀμφιρροπεῖς ἐνίων ἐνιαχοῦ γινομένης δι' ὀλιγομαθίαν ἴσως· οὐ γὰρ ἂν ποτε φραίην καγῶ κατ' ἐνίους τὴν νόσον καλοῦντας ἀγκυρῶν ὄρφανήν τινα οἴησιν, εὐχερῶς ἐφ' ἑκάτερα ταλαντευομένην, ὀλκάσι παραπλησίως, ἃς ταραχῶδεις ἀγκάλαι θαλάττης ἀπολαβοῦσαι νυκτὸς ἀλιμένοις ἀκταῖς καὶ χωρῖοις ἐπέρριψαν. ἔπειτα οὐδὲ φορητὸς τις ἐγὼ σοὶ φανοῦμαι, πάντα καθ' ἑκάστα λέγειν ἐκεῖνα καὶ ἀπαράλλακτα τήμερον τὴν ἀνάμνησιν ἐπάγων· ἀπλῆς γὰρ τιτος ἀφηγήσεως ἀκροατῆς καὶ ἀπεριέργως γενέσθαι ἐφίεμαι, κατὰ τὸ ἐν Πυθολόγιον τοῦ ἄγαν αὐτός τε αἰεὶ φειδόμενος, καὶ οἷς αἰεὶ ξύνειμι φειδεσθαι²⁰ παραινῶν. φέρε τοι νῦν τὰ τῆς γλώττης πρυμνήσια λύσας, εὐρυτέραις ὀθόνην δίδου τὸν πλοῦν, ἀκοαῖς χαιρούσαις ἐντυχῶν, κρηπίδα στεργᾶν ὑποβαλλομέναις τὸν τῶν λεχθησομέ-*

mihī nimis difficile fit et recipio me in silentii otium et tranquillitatem.

Noli haec dicere mihī et fateri carissime Protagora. nam neutri nostrum ulla utilitas e silentio evadet. mihī quidem intolerabile damnum afferet unaque iis quorum aures rerum optimarum curiosae sunt. tibi vero quantum res periculum minaretur videres facile si rem penitus et melius inquireret et reputares quomodo adversariorum linguam mutam redderet argumentis electis gravioribus et quomodo animos nostros confirmaturus esses quum nonnulli iam titubent propter rerum ignorantiam; ne dicam ut nonnulli morbum vocant opinionem ancoris orbatam et modo huc modo illuc fluctuantem instar navium quae remulco trahuntur; quas maris turbidi fluctus abripiunt noctu et in proximas oras et continentem deiciunt. sed tibi ne molestus videar nolo te singula omnia mihī narrare aut continuam hodie rerum memoriam excitare. ut Pythi dictum est, nimium nunquam desidero et quibus semper intersum eos ne nimium amplectantur moneo. age igitur, solve linguae retinacula, passis velis currum institue, tu qui surcs offendis attentas, quae fundamentum solidum praebent eo

νων πόθον. ὃ δὴ κράτιστον ὀρμητήριον εἰς ἄγαλμα φιλοτιμίας γλώττη σὺν γε προθυμίᾳ λέγειν ἐθελούσῃ τε καὶ πρὸς τὰ ἐρρωμένα τῆς διηγήσεως ἀφορώσῃ καθίσταται.

Ἐγὼ δέ σε τῆς τῶν λόγων οἰκονομίας καὶ τῆς τῶν τρό-
 5 πων χρηστότητος πολλάκις θαυμάσας, ᾧ φίλε Κλεόδημε, νῦν μᾶλλον ἢ πρότερον τὴν εἰς βραχὺ συνωθουμένην σοι τῶν λόγων ἄγαμαι πειθῶ. τὰυτ' ἄρα καὶ μὴ λυπεῖν ἐθέλων ὄν
 Θεραπεύειν εἰλόμην σέ, ἐρῶ μὲν, μέτρια δ' ἐκ πολλῶν, καὶ
 ὅσα ἀναγκαῖα τῇ χρεῖᾳ καὶ τῷ καιρῷ, σῆς τε ἀφελείας ἔνεκα
 10 καὶ ἅμα τῶν σοι παραπλησίως αἰρουμένων ἀκούειν ταυτί. εἰ δὲ κάλλους ἐκείνου γυμνώσας τὴν φράσιν παντὸς διὰ τε σὲ καὶ ὅσοι κατὰ σε, ἔστινωμένην καὶ ἀπλουστέραν προδείξῃ σοι τὴν ἀφήγησιν, ἀναξίως μὲν τῆς τῷ Γρηγορᾷ καθηκούσης δόξης παντάπασι δρῶν, ἀναξίως δ' εἰ τις εἴη κάμοι σύντροφος γνώμη
 15 τε καὶ παιδεία, ὧρα σοι ἔννοεῖν τίνα ποτὲ καὶ ὄσην τὴν σὴν ἐν τοῖς τῆς ἐμῆς καρδίας τεθησαύρισμαι κόλποις φιλίαν. εἰ f. 160 v.
 δὲ καὶ μὴ οὐ κατὰ τὸν σὸν ἀπαντῆσῃ σκοπὸν ὁ λόγος, σὲ δ' ἀνεμέσῃτον ἐμοὶ τὴν πρόθεσιν τῆς ψυχῆς σου φυλάττειν χρεῶν. τὸ μὲν γὰρ ὑπὸ τύχης ὡς τὰ πολλὰ τυραννεῖσθαι
 20 συμβαίνει, ἄλλοτ' ἄλλα κεκτημένης καὶ ἀσύμφωνα τὰ ἐφόδια· τὸ δέ, ἀλλὰ καὶ τοῦτο μόνην τὴν προθεσίαν καὶ πρῶτην κίνησιν τῆς ψυχῆς ὡς ἐπὶ πλάστιγγος ἄρρεπουῖς τε καὶ θεοπεπουῖς ταλαντεύεσθαι ἀξιόφ.

quod narrationem vehementer desiderant. id etiam optimum incitamentum apparet si amicitiae gratia lingua cum voluptate vult loqui et narrationis vim summam consequi.

Iam ego qui saepe carissime Cleodeme vim tui sermonis et rationes verissimas admiratus sum nunc potius quam antea paucis ad persuasionem res tibi exponam. nolo enim dolorem facere cui servire me oportet. proferam autem e multis pauca et quae necessaria sunt usui et huic tempori. idque ad utilitatem tuam facio et eorum qui una tecum audire haec cupiant. sed si ex tua et sociorum tuorum voluntate orationem omni ornatu denudo et simplicem reddo; quo sane Gregorae auctoritas elevabitur et mea qualiscunque est cognata ratio et disciplina; licet ex eo intelligere te, qualem et quantum intimo in animo meo amicitiam erga te habeam. si vero narratio voluntati non convenerit noli mihi irasce. nam in his ut in aliis multis dominatur fortuna quae res inter se diversas et dissidentes tenet; in illis autem quae animum benevolum et animi primam voluntatem reddunt omnia tanquam trutina certa et divina examinata sunt.

- 29 Περὶ μὲν οὖν τῶν ἄλλων ὅσα σοι ἐχρῆν ἀκοῦσαι, διεξ-
 εληλυθότος ἐμοῦ γε ἀκήκοας ἄνωθεν ἄχρι καὶ ἐς δεῦρο τὸν
 ἐφικτόν γε τρόπον· περὶ γε μὴν τῶν ἐν Θαβωρίῳ τῷ ὄρει
 πάλαι θαυματουργηθέντων εἰ λέγειν ἐπιχειροῖην, πολλή μοι
 τις ξενοδοχεῖν ἀπειλεῖ δυσχερεία, εὐθύς πρὸ πυλῶν τὰς ἑαυ- 5
 τῆς ἐφανλοῦσα παγίδας καὶ ὅσα δήπου τὰ τῆς κακίας ἐνεδρα.
 οὐχ ὅτι κατὰ τοὺς ὀρθοὺς τῆς φύσεως λόγους προσεῖναι τῇ
 ὑποθέσει συμπήπτει δυσχερές· καὶ πάνυ τι γὰρ ἔστι ῥᾶδιον
 τὰς τῶν ἁγίων ἡμῖν προκομίσασι μαρτυρίας, δυσαντίβλεπτον
 ἔχουσας τᾶληθές, ἀπηλλάχθαι πραγμάτων. ἀλλ' οἰονεῖ τινες 10
 ἑαυτοὺς προλογίσαντες ἡμῖν εὐθύς ὀδοστάται δύο τινὲς πρὸ
 ποδῶν ἐτέρωθεν ποθεῖν, ἐξ ἀπροσδοκῆτου τινὸς καὶ ζοφώδους
 χαράδρας, ἐξαίφνης ἐπιδραμόντες τό τε ἀνήνυτον ἐπισείουσι καὶ
- 30 τὸ ἀπραγμον ἰσχυρῶς ἀφαιρεῖν ἐπαγγέλλονται. τό τε γὰρ περὶ
 θεοῦ λέγειν οὐσίας καὶ φύσεως, καὶ ὄρια κινεῖν διὰ τοῦτο 15
 πατέρων σιγῆς μὲν ἔχουσαι προτρεπομένων ἐνταῦθα θεολο-
 γίας δ' ἀπέχεσθαι, καὶ τό γε πρὸς ἰδιώτιδας ἐξάγειν ἀκοὰς
 τὰ τοιαύτα, γέλωτα ἠγουμένους τὰ τίμια καὶ μηδὲν τοῦ κενο-
 δοξεῖν ὑπέριτερον τιθεμένους μηδὲ τοῦ τὰ ἐκ κοιλίας ἀνέδην
 λαλεῖν, καὶ κριτήριον αὐθαδέες ποιεῖσθαι τὸ τῆς ἀμαθοῦς δια- 20
 νοίας καὶ γλώττης πάνυ τι ἀταμίευτον, ταῦτα δ' ἐμοιγε πο-
 λὺν ὑπισχεύεται τὸν κίνδυνον, μὴ ὅτι γε τῆς ψυχῆς, ἧς μηδὲν
 τὸν πάντα κόσμον ἀντάξιον εἶναι τὰ θεῖά φησι παραγγέλ-

De aliis igitur rebus quas te opus erat audire iam audivisti me
 narrantem ab initio hucusque quantum fieri potuit. iam si de mira-
 culis in Thabori monte dicere coner, vereor ne in aliorum argumen-
 tis proferendis statim ante portas laquei mihi ponantur et quotquot
 sunt impietatis nequitiae. scio quidem secundum veras rei naturae
 rationes nullam in re existere difficultatem: nam facile est sanctorum
 testimoniis quae veritatem invincibilem continent niti et sic e difficul-
 tatibus nos expedire. sed ut insidiatores quidam duo in via utrimque
 prorunt repente ante pedes nostros et ex improvise et ex latebris
 tenebrosas et continuo vexant nos et ex quiete volunt excitare. vo-
 lunt enim dicere de dei essentia et natura et fines iustos transilire,
 quare nos a patribus silentium tenere et a theologis disputationibus
 abstinere iubemur; et quae indoctis auribus audiunt sana ut ridicula
 habent neque quidquam ipsorum opinionibus melius ducant et ex ar-
 bitrio iudicium faciunt prorsus insana mente et lingua. quae omnia mihi
 magnum faciunt periculum, non solum animae meae cuius pretium
 nihil toto mundo exaequat ut sacra scriptura dicit, sed etiam doctri-
 nae nostrae et cautioni in huiusmodi rebus necessariae. neutrum enim

ματα, ἀλλὰ καὶ τῆς ἡμῶν συντρόφου παιδείας καὶ εὐλαβείας
 ἐν τοῖς τοιοῦτοις· μηδὲ γὰρ εἶναι μηδέτερον ἀνδρῶν ἀσφα-
 λῶς τε καὶ ἀπραγμόνως ζῆν αἰρουμένων. ἤκιστα οὖν σε
 5 χρεῶν, ὃ φίλε Κλεόδημε, λογισμοὺς ἐπὶ σουτοῦ κινεῖν πολὺ
 τὸ μεμφόμενον καθ' ἡμῶν ὠδίνοντας, εἰ μὴ κατὰ τοὺς ἐκ
 φαρέτρας τὰ βέλη πέμποντας καὶ ἡμεῖς ἀπερισκέπτως τὰ
 προστοχόντα θαρροίημεν φθέγγεσθαι τε καὶ οἶον ἀποδισκεύ-
 οντες διδόναι τὰ ἅγια τοῖς κνσι καὶ τοὺς μαργαρίτας τοῖς
 χοίροις. τότε γὰρ που τὴν σιγὴν ἀποσειομένους λέγειν ἴσως
 10 εἶναι χρεῶν, ὅτε μὴ μέλλοι τις ἄξια λέγειν σιγῆς, ἐκ τῆς τῶν
 πραγμάτων βιαίας ἀνθολκῆς καθελκόμενος. ὅτε δὲ μακρῶ
 τὸν λόγον καὶ ἀτέκμαρτα περικλύζειν ἐπαγγέλλεται κύματα
 καὶ πολυειδῆ καὶ διάφορον τῶν θαυρῶν ἐπάγειν τὴν ἄλμην,
 τότε δὴ πολλῶ τινὶ βέλτιον ἄφθογγον ἢ φθεγγόμενον κεκτη-
 15 θῆναι τὴν γλωττιαν. τὸ γὰρ αὐτὸ Θαβώριον ὄρος καθ' ἅπερ
 εἰκονομάχοις δέδοται πάλαι τῆς αἰρέσεως πρόφωσις, οὕτω δὲ
 καὶ Παλαμᾶ τουτωῖ καὶ ὀπόση τις εἴη σύννομος αὐτῷ φα-
 ρ. 161 γ.
 τρία κοινοπραγοῦσα τὰ δυσσεβῆ καὶ παρόνομα καὶ τῶν ἱερῶν
 τῆς ἐκκλησίας ἐξορχουμένη θεσμῶν, οἶονεὶ τινος ἀκράτου βα-
 20 φῆς κατασχούσης εἰς βιάθος αὐτοῦς τῆς κακίας. πλὴν εἰ μὴ
 τις ἀπαντῶν λέγων πολλοῖς ταυτηνὶ καὶ μοχθηροτέροις νο-
 σήμασιν ὑπερβάλλειν ἢ κατ' ἐκείνην τὴν τῶν εἰκονομάχων αἰ-
 ρεσιν, καὶ πλείονος διὰ ταῦτα δεῖσθαι τῆς ἐξετάσεως ἐκείνων

viris qui tuti et otiosi vivere volunt convenit. quare nequaquam
 amice Cleodeme in animo volvitare debes quomodo nec reprehendas
 si nos non secundum eos qui e pharetra sagittas abiciunt temero
 quae in promptu sunt declarare et tanquam iaculatores canibus sancta
 proicere et margaritas porcis volumus. illo tempore oportebat sane
 silentium nos abicere et disputationem inire, si nemo quae verbis
 nostris non digna sunt dixisset neque insolentissime e rebus argu-
 menta in suam partem protraxisset. at si sanae rationes non tutae
 sunt a magna et continua inundatione et a multis variisque tumultus
 clamoribus, multo profecto melius est silentium tenere quam lingua
 uti. idem enim mons Thaborius sicut iconomachorum haeresis causa
 erat, ita etiam Palamae huius eiusque sociorum ceterorumque omnium
 qui una cum eo impia et iniusta faciunt et sanctas ecclesiae leges
 transiliunt. quos omnes vehemens quaedam insania in impletatis pro-
 fundum immerisit; quorumque haeresin recte profecto quis dixerit pes-
 tifero morbo magis laborare quam iconomachos ideoque contra hanc
 maiori opus esse examine et firmioribus argumentis quibus refellatur
 quam contra illos, quibus una illa et simplex res causa erat ut im-

ταυτὶ καὶ μακροτέρων πολλῶ τῶν ἐλέγχων ἢ κατ' ἐκείνους.
 ❧ ἐκείνοις μὲν γὰρ ἐνὸς τουτουὶ καὶ μονοειδοῦς σκανδάλου τὸ
 πρᾶγμα γέγονε πρόφασις, δι' ἣν κακῶς τῷ καλῷ προσκεκρου-
 κότες τῆς ἀληθείας ἐκόντες ἐξώσθησαν, πρὸς εἰκονομαχίαν
 ῥαδιῶς ἐκκυλισθέντες. οὗτοι δ' οὐ μόνον μόνου τοῦ πάθους 5
 ἐκείνου μετέσχον τε ἅμα καὶ ὑπερέσχον, ὡς εἴρηται, ἀλλὰ καὶ
 κακίαν ἄλλην ἐπὶ κακίᾳ προσεπεδαψιλεύσαντο πολυειδῆ καὶ
 πολύμορφον. τίνα δὴ ταύτην; τὴν τῶν Εὐχιτῶν δηλαδὴ καὶ
 Μασσαλιανῶν, ὧν τὸ τῆς γνώμης σαθρὸν καὶ ἀμφισβητήσι-
 μον καὶ ἅμα τὸ τῆς πίστεως ἄπιστον οἱ θεοὶ τῆς ἐκκλησίας 10
 διδάσκαλοι πάσαι κατεγνωκότες ἡμᾶς ἀπέχεσθαι παρηγγυή-
 σαντο. τούτων γὰρ οἱ μὲν ἀσέμνῳ λογισμῷ καὶ γλώττης
 ἀκρᾶσίᾳ αὐτὴν ὄραν φασὶ τοῦ θεοῦ τὴν οὐσίαν, αὐτοῖς
 ὁμιλοῦσαν ἀμέσως ἅμα καὶ οὐχ ὄν ἐκείνη τρόπον καὶ
 ὅτε βούλεται, ἀλλ' ὄν αὐτοί· οἱ δὲ τὸ τῆς θείας οὐσίας 15
 ἀπλοῦν τε καὶ μόνον ἄκτιστον ἀθετοῦντες παντάπασιν ἀπει-
 ❧ ροὺς τε διαφόροις θεότησιν ἄκτιστοὺς κατατέμνουσιν. καὶ σιωπῶ
 τὰς ἀθεμίτους καὶ δαιμονιώδεις πράξεις αὐτῶν διὰ γε δή-
 που τὸ μὴ ὅτι γλώττῃ γε προφέρειν, ἀλλὰ καὶ ψιλῇ τινὶ
 ἐπινοίᾳ μεμνησθαι λίαν αἰσχρὸν· λεκτέον δ' ὅμως τὰ τοῦ 20
 Θεοῦ Μαξίμου περὶ αὐτῶν εἰρημένα, ἐξηγουμένου τὸν ἱερὸν
 Διονύσιον. φησὶ γὰρ ὅτι τριετίαν μόνον ἄκρως ἀσκήσαντες,

22. Μαξίμου ἐκ τῆς εἰς τὸν ἅγιον Διονύσιον ἐρμηνείας ἐν τῇ
 θεωρίᾳ τοῦ μυστηρίου τῆς μοναχικῆς τελειώσεως.

pio pulcra offenderent et a veritate sponte recederent ad simulacra
 evertendi studium redacti. hi vero non solum cum hac re societatem
 fecerunt et ut dictum est plus perpetrarunt sed etiam alio modo quan-
 tum fieri potuit exercuerunt impietatem suam multiformem. quid au-
 tem Euchitas et Massalianos commemorem, quorum opiniones falsas
 et ambiguas haereticasque sancti ecclesiae patres olim condemnarunt
 et a quibus abstinemus nos volunt. quorum hi indigna ratiocina-
 tione et linguae ineptiis ipsam se videre contendunt dei essentiam
 quae adesset ipsis nulla re intercedente idque non quo modo et quando
 haec vellet, sed ut ipsi vellent. illi autem divinam essentiam sim-
 plicem et unam et solam increatam agnoscunt; sed in infinitas et
 varias deitates increatas eam dissolvunt. faces horum insolentia et
 nefaria facinora quae lingua proferre etiam uno tantum verbo attingere
 turpissimum est. sed recitanda de his sunt sancti Maximii verba
 quae fecit in interpretatione ad sanctum Dionysium. dicit enim eos
 postquam per tres annos supra modum asceticam vitam exegissent,
 tantopere per reliquum vitae tempus indifferentes esse ut sine pudore
 quodcunque scelus admitterent, ut stuprum, veneris cupiditates, edaci-

ἀδιαφοροῦσιν ἐπὶ τοσοῦτον τὸν λοιπὸν τῆς ἑαυτῶν ζωῆς χρόνον ὡς πᾶσαν ἀτοπίαν πράττειν ἕδεως, μοιχείαις ἀσελγείαις γαστριμαργίαις ἀλληλογαμίαις καὶ ἀπαξιαπλῶς ἐν πάσαις ἁσωτίαις ἐγκυλινδούμενοι, τὰ τοιαῦτα πράττειν ἀπαθῶς τε-
5 ρατεύονται, ἀναισθητῶς νοσοῦντες τὴν ἐμπάθειαν, καὶ ἀναλγῆτως ὑφ' ἑαυτῶν πάσχοντες καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς οἰκούντων δαιμόνων, ὥσπερ οἱ φρενίτιδι κατεχόμενοι νόσῳ.

Εὐρήσει δ' ὁ βουλόμενος περὶ τούτων καὶ τῷ ὄρει τῶν 34
πρακτικῶν τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς τρίτης συνόδου, καὶ
10 ὁμοίως τῆς ἐβδόμης, ὅπως τε ἐκπομπεύουσι καὶ ἀναθεματίζουσι τὰς μυσταρὰς αὐτῶν ἐργασίας, καὶ ὅπως τοὺς αὐτοὺς Μασσαλι-
νοὺς τε καλοῦσι καὶ Μαρκιωνιστάς. ἀρκέσουσι δ' ἐτι καὶ νῦν ἐς
δῆλωσιν ἄλλὰ τε πλεῖστα μαρτύρια καὶ σαφῆ, καὶ πρὸ γὰρ πάντων
οἱ ἐκ τοῦ Ἄθου τοῦ ὄρους καὶ δις καὶ τρίς καὶ πολλάκις ἐληλυ-
15 θότες πεπαρηρσιασμένοι καὶ ὑπαιθροὶ τόμοι, τὰ τούτων αἰσχροῦ
καθ' ἕκαστα παριστῶντες. ἀλλ' εἰ μὲν τοῦτ' ἦν ὁ τῆς ἡμῶν
εὐσεβείας καὶ πίστεως ὄρος, εἰδέναι πῶς Θαβῶρ καὶ Ἐρμών ἐν
τῷ ὀνόματι κυρίου ἠγαλλιάσαντο, καὶ εἰς τοῦτ' ἀνάγκης ἦν
τὸ περιστάμενον τὰς ἐκεῖ θαυματοποιίας εἰδέναι καὶ ταύταις
20 τῆς προσκυνήσεως νέμειν τὸ κράτιστον, πρῶτον μὲν σοφῶν l. 161 v.
ἀνδρῶν εἰδείτο πρὸς ἔρηναν τᾶσφαλοὺς ἀκριβῆ, καὶ οὐδὲν
ἄν ἦν ἀδικώτερον κατὰ τὸν εἰπόντα τῆς ἡμετέρας πίστεως,
εἰ τὸ πλεόν εἶχον οἱ σοφοί, καὶ οὐκ ἐπ' ἴσης τοῦ σώζεσθαι

tatem, usum cum aliorum uxoribus, omnino ne multis verbis utar omnem libidinem qua immersi talia facere palam non vcrerentur et sic tanquam omni sensu alienatos laborare eos morbo intemperantiae suae et duros a semet ipsis et a daemonibus qui in iis habitarent perpeti cruciatus ut qui phrenesi morbo affecti essent.

Inveniet autem de his qui consulere velit in disciplina de practicis sanctae et occumenicae tertiae synodi etiam septimae, quomodo diffament et condemnent turpia horum facinora et quomodo Massalianos istos appellent et Marcionistas. satisfacient autem nunc ad evidentiam alia plurima testimonia luculenta et prae aliis omnibus quae ab Atho monte bis et ter et saepius ad nos pervenerunt evulgata et libere palam exposita documenta quibus illorum singula flagitia indicantur. at si pietatis nostrae et sanctae doctrinae intererat intelligere quomodo Thabor et Hermon in nomine domini celebrati essent et si hac de re necessarium omnino erat quae cum miraculis ibi editis coniuncta fuissent inquirere, iisque venerationem summam tribuere: primum opus erat ut a viris doctis quae certa sint accurate inquireren-

πᾶσι μετῆν ὁμοφύλοις καὶ ὁμογενώμοσι τῆν εὐσέβειαν, εἴτε
 τῶν σκυτέων τις εἶη καὶ σκαπανέων καὶ εἴ τις τῶν σοφι-
 35 στῶν. δευτέρου δ' εἶποιμι ἂν ὡς εἰ βίαιόν τι καὶ ἀνα-
 πόδραστον τὸ τῆς ἀνάγκης ἐνταυθαὸς περιστάτω τροπαιον,
 περὶ πολλοῦ μὲντ' ἂν καὶ αὐτός, μᾶλλον δὲ τοῦ παντός ἐπει- 5
 ούμην τὸ λέγειν ἐνταῦθα, ἐμαντοῦ τε προμηθεύμενος, φς μὴ
 διαβαλλοίμην τοῖς φιλοσκόμμοσι, καὶ ἅμα τῶν ἀφελεστέρων,
 ὡς μὴ ἑαδίως ἐξαπατῶντο πρὸς τῶν ἀνοσιῶν τῆς ἀσεβείας
 προέδρων. νῦν δ' ἐπειδὴ ματαίαν ἐπίδειξιν εἶναι τὸ πρᾶγμα
 κατανοεῖν ἡμῖν παραγίνεται, καὶ πολὺν μὲν ἀνόνητον δὲ καὶ 10
 εἰκῆ τὸν τῆς ἐριδος ἐντεῦθεν κοινοροτὸν ἐγυιρόμενον, σιγᾶν,
 ὡς εἴρηται, ἐβουλόμην ἂν μᾶλλον ἢ λέγειν, οὐ τὸ λέγειν ὡς
 ἀνόνητον κατὰ φύσιν ὑπάρχον ἀποσειόμενος, ἀλλ' ὡς ἡμῖν
 ὑπάρχον ἀνόνητον ἄρτι, τὴν ἀωρίαν τέως τοῦ χρόνου καθά-
 15 περ τινὰ κηλῖδα συμπεπιτωκυῖαν ἐθρονηροτοῦν παρὰ τὸ εἶκος 15
 ἀναδεξαμένον· ἃ γὰρ ἐνδεχομένην εὐκ ἀναγκαίαν δὲ προ-
 βάλλονται ζήτησιν, ταῦτα πάντως οὐδ' ἀναγκαίαν τινὰ τὴν
 20 ἀπόκρισιν ἀπαιτεῖ πανταχοῦ. ἐκούω γὰρ καὶ τοῦ μεγάλου
 Βασιλείου περιφρονοῦντος, ὅποτε πρὸς τῶν Ἀρειανῶν ἀκαι-
 τοῖτο τὴν τοῦ "κίριος ἔκτισέ με" φωνὴν ἐξηγεῖσθαι, καὶ τῆς 20
 σιγῆς τὴν αἰτίαν φάσκοντος, μὴ εἶναι δηλαδὴ μηδεμίαν ἀνάγκη
 περὶ τοιαύτης λέγειν φωνῆς, καὶ ταῦτα διὰ παραβολῶν

tur, neque quidquam iniustius erat quam de eo qui de nostra doctrina
 loquebatur si revera viri docti plurimum valebant quamquam non ea-
 dem facultas ceteris omnibus inerat qui nobiscum faciunt eandemque
 doctrinam habent, quaerere num e numero sutorum aut fossorum aut
 sophistarum esset. deinde autem fateor si nullo modo evitabile et
 prorsus necessarium fuisset, me nequaquam ibi omisurum fuisse verba
 facere, eo ut caverem mihi ne ludibriis mihi obtrectarent unaque
 aliis qui indocti sunt ne facile a scelestis impietatis praesidibus deciperentur. nunc vero quum vanam eorum demonstrationem esse nobis
 satis eluceat et frustra eos et sine eventu concertationis multum
 lutum concitasse tacere ut dixi malebam quam dicere, nec vero ea de
 causa ac si dicere omnino per se inutile esset sed quia nobis ipso eo
 tempore inutile fore videbatur. quod inopportunum esse et nobis
 tanquam probo fore ipsum illud tempus satis monebat. de quibus
 enim quaestionem proponunt non necessariam, haec responsionem ne-
 cessariam non postulant. audio enim magnum Basilium quando ab
 Arianis postularetur ut enuntiatum "deus creavit me" explicaret id
 repudiasse et silentii causam eam professum essa, quod nulla sibi de
 eiusmodi sententia dicere esset necessitas, praesertim quam per para-
 bolem et obscura verba et aenigmata prolata essent, ne qui audiret

καὶ σκοτεινῶν λόγων καὶ αἰνιγμάτων προσηνεγμένης, ὥς μηδὲν ἀναμφισβήτητον εἶναι λαβεῖν ἐξ αὐτῆς τὸν ἀκούοντα. διὰ γοῦν ταῦτα καὶ γὰρ οἰωπᾶν ἐβουλόμην αὐτὸς ἐνταυθοῖ. καὶ μὴ μόνον δι' ἃ προσηρηθῆσαί μιν, ὅτι μὴ καὶ ἄλλων δῆπου 5 πλείστων ἕνεκα. καὶ γὰρ ἔτι οἱ μὲν σαφηνεῖα γλωττίης ἔτι οἱ δ' ἤκιστα κέχρηται, καὶ εἰ μὴ ταῖς ἐννοίαις, ἀλλ' οὖν τῇ γὰρ λέξει καὶ τῷ τῆς φράσεως σχήματι διενηρέχθαι δοκοῦσιν ἐνιαχοῦ τοῖς ἀμαθῶς τε καὶ ἐριστικῶς ταῖς γραφαῖς δμιλοῦσιν. καὶ ἄλλως μὲν οἷς τὰ περὶ τούτου πῶς μὲν ἐγκωμιά- 8 ζειν πῶς δ' ἀναγωγικόν τινα λέγειν τρόπον καὶ ἀλληγοροῦν-τας διεξίεναι ἔπεισιν, ἄλλως δὲ τοῖς ἀπλῶς ἐρμηνεύειν καὶ ἐξηγεῖσθαι προελομένοις μόνως αὐτὰς τοῦ εὐαγγελίου τὰς ῥήσεις φιλοτιμίας ἀπάσης ἐκτός, καὶ ἀνακαλύπτειν, ὅσον ἐπι- κτόν, τὸν ἐγκείμενον ταῖς λέξεσι νοῦν ἀκριβῶς, καὶ πλέον 15 οὐδὲν περαιτέρω ζητεῖν. ἄλλως δὲ τοῖς νῦν ἐπὶ συγχύσει τῆς εὐσεβείας ἐπιφυσίαι ἀσεβέσιν, οἳ τὴν μίαν ἀκτιστον θεό-τητα πρὸς ἀπείρους καὶ διαφόρους τέμνουσι, καὶ ἅμα ὄραν αἰσθητοῖς ὀφθαλμοῖς ἐγκανχῶνται καὶ δμιλεῖν ἐξ οἴνου καὶ τρυφῆς Παλαμικῆς, ὃν ἀδύνατον ἰδεῖν μεμαθήκαμεν μῆτ' ἀν- 20 θρώπων μῆτ' ἀγγέλων οὐδένα. ἄλλως δ' αὐθις τοῖς ἐπομέ-νοισι βαναύσοις καὶ τριωβολιμαίοις γυναικαρίοις καὶ ἀνδρα-ρίοις. ὥς εἶναι πολλαπλοῦς καὶ πολυειδεῖς τοὺς ἐντεῦθεν

ambigui quiddam inde caperet. eademque de causa ego quoque ta- cere ibi malebam idque non solum propter ea quae supra exposui sed etiam propter plurima alia. sunt enim qui sermone perspicuo uten- tur alii qui prorsus non perspicuo; qui etsi argumentis non differunt a nobis tamen verbis et vocibus suis peculiaribus differre videntur iis qui indocti sunt et quibus sacras scripturas in controversiam ducere placet. alio autem modo intelligunt qui in huiusmodi rebus nimium semper exquirere et per allegorias dicere volunt; alio modo qui sim- pliciter interpretari et illustrare student ipsa tantum nuda evangelii verba sine ulla aestimatione et detegere quantum fieri possit accurate quae verbis subest sententiam, neque qui ulterius quidquam indagand- um esse putant. rursus alio modo differre videntur iis, qui hodie pios animos perturbare student impiis, quique unam incretam deita- tem in infinitas et varias multas discindunt simulque videre eam clar- is oculis se tactant et coniunctos se esse post vnam et commissio- nem palamicam cum ea quam nos nequaquam cerni posse didicimus neque ab homine ullo neque ab angelis. denique alio modo intelli- gunt, qui in comitatu semper est plebs e tabernis et perditae vilesque muliebres et homunculi. itaque fit ut multiplices inde et variae for- mae sanctae doctrinae tanquam rivuli profuant; et profecto cogitare

ἀποβλύζοντας τῆς θρησκείας ῥύακας, καὶ Πρώτως τῆμερον
 1.162 γ. δεῖσθαι τινος, ἀλλοιοῦσθαι δυναμένου συχνὰ πρὸς τὰ διά-
 φορα τῶν ὁμιλούντων ἤθη καὶ ἅμα τὰς τε γνώσεις καὶ διχο-
 στατούσας γνώμας.

88 Διὰ δὴ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα βαθεῖας σιγῆς ἀνθελκον 5
 ἔρωτες τὸ τῆς ἐμῆς ψυχῆς λογιζόμενον, καὶ τοιοῦτους δὴ τι-
 νας ἐν ἐμαντῷ τοὺς λογισμοὺς ἐξήσκουν ἐγὼ, δεδιὼς μὴ μά-
 την ἀορίστῳ τε καὶ ἀστάτῳ στοιχείῳ τῷ ἄερι δόξω δανειζειν
 λόγους αὐτίκα μάλα λυθησομένους. ἐπεὶ δὲ πανταχόθεν
 ἡμᾶς περιθέοντες νῦν οἱ τῆς εὐσεβείας ἀγωνισταὶ καὶ σφε- 10
 δρα τῆς πίστεως ἀντεχόμενοι πιθανωτέροις χρησάμενοι λόγοις
 ἐκθύμως τε ἀξιοῦσι καὶ ἀνάγκη τῇ ἀξιώσει ἐπάγουσι παν-
 τοδαπὴν τινα καὶ πολὺ τὸ διάπυρον κεκτημένην, καὶ ἄρας
 προσπειδαψιλεύουσι τῇ ἀνάγκη μὴ περιδεῖν ἀναμοχλευομένην
 τὴν ἀλήθειαν, κινδυνεύοντας δὲ τοὺς πολλούς, τοὺς μὲν εἰς 15
 τὰ ἔσχατα τῆς κακίστης τῶν Μασσαλιανῶν περιπέτειν αἰρέ-
 σεως, τοὺς δ' εἰς τὰ τῶν ἀκτιστικῶν τε καὶ ἀνθρωπομορφι-
 τῶν βύραθρα, τοὺς δ' εἰς ἀλλοκότους καὶ τερατώδεις ἄλλους
 κρημνούς, καὶ ἄκων ἐξάγομαι λέγειν ἢ μὴ προῆρημαι, τὴν
 τοῦ κρύψαντος τὸ δῶρον καθ' ἕτερον τρόπον δεδιὼς καταδί- 20
 κην ἐκείνου, ἅτε στενοχωρῶν καὶ ἀδικῶν τὸ τῶν λόγων χρη-
 στὸν οὐ μάλα ἄκων, πλείοσι φαίνεσθαι χρηστὸν ἀφαιρούμε-
 νος διὰ τῆς σιγῆς. τρέποιο δ' εἰς τὰς τῶν αἰτίων κεφαλὰς

liceat hodie de Proteo qui crebro mutari potest in varios ac diversos
 hominum animos eorumque intelligentiam et dissidentes inter se sen-
 tentias.

Propter haec et similia alti silentii amor animum meum tenebat
 et tales fere apud me sententias conformavi. timebam enim ne temere
 in aera elementum infinitum et inane prolicerem orationes statim in
 nihilum abituras. quandoquidem autem undique nos circumstantes
 nunc pietatis vindices et tenacissime fidem amplectentes firmioribus
 uti argumentis par esse putant et necessitatem argumentationi addu-
 cunt undique collatam et multum roboris habentem et vota necessi-
 tati adiiciunt ne negligamus veritatis cernendae studium et periculum
 a plerisque defendamus ne alii in summam nequitiam incidant Masa-
 lianorum haereris alii in soveas actiatarum et anthropomorphitarum,
 alii in alia pestiferas et monstrosae haeresis praecipitia, sit ut vel
 invitus cogar dicere quae antea mihi non proposui, veritus alio modo
 poenam eius, qui donum celavit, utpote coarctans atque iniuria afficiens
 bonas rationes non invitus, impediens silentio meo, ne pluribus appa-
 reret bonum. vitaperium autem se vertat in capita auctorum, qui

τὰ τῆς μέψεως, ἐν οὐ καιρῷ βιωσαμένων λέγειν τὰ τῆ φύ-
σει μὲν καιρία, εὐπω δ' οὔτε τοῖς καθιστηκόσι πράγμασι
ὄντα οὔτε τοῖς ἀκούουσι καιρία. ἐν γὰρ τῇ τῶν ἀκούοντων
γνώμῃ τὴν νικῶσαν ἔχειν πεπεισμεθα ψῆφον ὡς τὰ πολλὰ
5 κειμένην τὴν τῶν λεγόντων ἀλήθειαν.

Βέλτιον μὲν οὖν ἦν ἂν ἐν τοῖς τοιούτοις σιγᾶν, ὡς διει- 30
ληπται· ἀλλ' ὅτε δὴ καὶ τῆς σιγῆς οἱ καιροὶ τὴν τῶν λεγομέ-
νων ξινοδοχοῦντες ἦσαν ἀσμένως φορᾶν, καὶ οὐ τὴν ἀναγκαίαν
τοῦ λέγειν προύβαλλον πρόφασιν. ἔστι μὲν γὰρ καὶ σιγῆς
10 καιρός, ἀλλ' ὅτε δὴ σιγῆς δεομένοις ἀκροαταῖς ἐντυγχάνοι,
ὅτε δ' ἀξίους καὶ πάντι χρηζοῦσι. τότε δ' οὖν καὶ τὸ ἐν-
δεχόμενον εἰς τὴν τοῦ ἀναγκαίου μοῖραν σαφῶς ἀποκακριμέ-
νον, λέληθε τὴν τοῦ ἐνδεχομένου δύναμιν ἀπολωλεκός, ὑπὸ
τῆς ἀνάγκης καταποθὲν ὡς εἶπεν. ἀθανάτου γὰρ τῆς ἡμετέ-
15 ρας οὔσης ψυχῆς καὶ ἀθανάτους ἐκδεχομένης τὰς τῶν πε-
πραγμένων σαφῶς ἀμοιβὰς ἐξ ἀνάγκης, καὶ ἅμα μιᾶς ψυχῆς
μὴ εἶναι τὸν πάντα κόσμον ἀντάξιον τῆς θείας λεγούσης γρα-
φῆς, πᾶς οὐκ ἀναγκαῖον ἐνταῦθα γίγνοιτ' ἂν καὶ τὸ ἐνδεχό-
μενον; εἰ γὰρ ἐφ' ἡμῖν καὶ ἐνδεχόμενον τὸ σῶζειν ἐστίν
20 αὐτὴν καὶ δόξης αἰδίου προξένους αὐτῇ καθίστασθαι, καὶ αὐ-
τοῦναντίον φθείρειν καὶ κολάσει παραπέμπειν αἰωνίῳ, ἀλλ'
οὖν τῶν ἀναγκαίων καὶ τοῦτ' ἂν εἴη μάλιστα μεταξὺ μὴ πα-
ρατρέχειν κείμενον τὸ κατὰ φύσιν εἶπεν ἀναγκαῖον. ὅσον
γὰρ τὸ φθείρειν τῶν ἀποπτῶτων ἐστὶ καὶ παραλόγων, το-
σοῦτο τῶν ἀναγκαίων τὸ σῶζειν. ἃ γοῦν ἀκούσαντες πολλὰ 40

me cogerunt alieno tempore dicere ea quae per se opportuna sunt, sed nondum neque pro praesenti rerum conditione neque pro auditoribus opportuna. nam in auditorum opinione vincentem sortem positam esse arbitramur, ita ut saepe iaceat dicentium veritas.

In his igitur melius erat ut iudicavimus, silentium tenere, quando scilicet silentii tempora dictorum vim libenter in se reciperent, neque dicendi necessariam causam obtenderent. est enim silentii tempus opportunum, ubi auditores silentis egeant hique eo digni sint et valde id cupiant. quo pacto id quod licitum est, in necessitatis vim plane seunctam transit, ἢ liciti abiecta tanquam a necessitate devorata. quum enim anima nostra immortalis sit et immortales eorum quae aguntur continent necessitate, uni vero animae ipsum totum mundum non aequiparandum esse sacra confirmet scriptura, cur non necessarium fiat id quod licitum est. etenim si nobis id facere licet, ut eam servemus et aeternae gloriae tutores ei simus, et si horum contrarium est perdere et aeternae poenae transmittere, sane hoc ne-

κίς καί ὧν πειραθέντες ἐμάθομεν εἶναι τῶν ἀγαθῶν, ταῦτα
 f. 162 v. ποιεῖν τῶν ἀναγκαίων καθάπαξ κρίνομεν εἶναι. ἃ δὲ ποιεῖν
 τῶν ἀναγκαίων κρίνομεν εἶναι, τούτων ἀφίστασθαι ποίαν οὐκ
 ἀτοκίας ὑπερβολὴν παρελεύνοιο. ὥστε τῶν χειρόνων ἀνθαι-
 ρεῖσθαι τὰ βελτίω μαθούσιν εἶναι βέλτιον ἐξ ἀνάγκης, βελ-5
 τίους καί ἑαυτῶν ἀναγκαζομένους γίνεσθαι ἔπεται, καί τοῦ
 δέοντος, ὅσον ἐφικτόν, ἐγγύτατα θίβν ἀεί, τὴν ἀθάνατον ὄν-
 τως καί ἀναγκαίαν ὁδόν, ὡς ἐμέ γε οἶσθαι. καί οἴμαι γε
 ὀρθότεραν πάνυ τι οἶσθαι. καί οὕτως ἐνδεχομένης καί ἐφ'
 ἡμῖν τῆς τῶν ἀγαθῶν προαιρέσεως οὐσης ἀναγκαῖον γίνεται 10
 τὸ συμπέρασμα, πρὸς ὃ πέφυκεν ἀνατρέχον μᾶλα τι προσ-
 ηκόντως, καί τὸ ἐν τοῖς τοιοῦτοις καιρίον εἰς τὸ τῆς ἀλη-
 θείας μουσεῖον παιδαγωγούμενον ἀνευρίσκον. ἀλλὰ γὰρ εἰς
 τοῦτο τύχης ἡμᾶς τῆς τοῦ λέγειν τήμερον ἐλαυνούσης ἀνάγ-
 κης, σιεπτόν τίνα δεῖ πρῶτον καί τίνα δευτέρον εἰπεῖν, καί 15
 τίνα τάξιν εἰληφέναι δέον ἕκαστα τῶν ἐξῆς.

cessarium est, ne negligamus id quod secundum naturam necessarium
 esse dicimus. quantum enim perdere turpissimum est et contra ratio-
 nem, tantum servare necessarium. quae ergo saepe accepimus et
 ipsi experti sumus esse bona, ea exercere iudicamus esse necessa-
 rium. verum ab iis quae exercere necessarium esse iudicamus rece-
 dere, quantum id turpitudinis opprobrium effugiat? itaque eos qui
 peioribus meliora antepone re melius esse necessario intellexerint, ut
 meliores semet ipsi reddant necessario coactos esse, elucet, et qui-
 dem ut quantum fieri potest, ad id quod postulat propius accedant.
 dico autem immortalitatis candum atque necessitatis viam esse.

**ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ
ΛΟΓΟΣ ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ Δ.**

Πρῶτον μὲν οὖν ἂν εἶη σκέψασθαι ἄξιον, ἔφησεν ὁ Γρη- Cod. Reg.
γορᾶς, πότερον ταῖς κοιναῖς μᾶλλον ἐννοίαις τῆς ἐκκλησίας 1276.
5 ἁρμόττει σέβειν ἓνα Θεόν, εἴη μίαν ἐν τρισὶν ἄκτιστον
Θεότητα, καὶ ὃ φησιν ὁ μέγας ἐν Θεολογίᾳ Γρηγόριος, φῶς
ἐν ἀπρόσιτον καὶ ἀδιάδοχον τὸν Θεόν, ἀειλαμπὲς τριλαμπες,
ἢ πλείστας μὲν Θεότητας πλείω δὲ φῶτα κατὰ τινὰς τῆς ἀν-
τιθέτου τῇ εὐσεβείᾳ φάλαγγος. ἐγὼ μὲν οἶμαι μηδένα τῶν
10 εὐσεβεῖσι λογισμοῖς συντεθραμμένων πρὸς τοσαύτην ἐκόντα
καταπεσεῖν ἀπόνοιαν, ὥστε πλείους μιᾶς ἐλέσθαι νομιζέσθαι
δικαιοῦν Θεότητας, κοινῇ τῶν τῆς εὐσεβοῦς ἐκκλησίας πατρίων
δογμάτων ἀκούοντα διαρρηθῆν βοῶντων, φῶς ἐν ἀδιάδοχον
καὶ ἀπρόσιτον εἶναι τὸν Θεόν, καὶ μὴ πολλὰ μηδὲ πέρα τῆς
15 τριάδος, δεῦτερον δὲ φῶς ἄγγελον μηδενὸς ἑτέρου μεταξὺ

**NICEPHORI GREGORAE LIBER DOGMATICUS
QUARTUS.**

Primum autem inquit Gregoras dignum est de quo quaeramus, utrum statutis ecclesiae dogmatis unum deum adorare magis conveniat vel unam in trinitate increatam deitatem ut Gregorius magnus ille theologus dicit, deum, lucem unam, inaccessibilem et sempiternam et semper in trinitate lucentem: an plures deitates et plura lumina, ut volunt sanctae doctrinae nostrae adversarii. equidem neminem puto eorum qui in sancta doctrina educati sint in tantam sponte incidere posse amentiam ut plus unam deitatem fingat sibi et credat; quum patria sanctae ecclesiae dogmata una ac clara voce acclament ei, lucem unam sempiternam et inaccessibilem esse deum, nec vero lumina

μεσιτεύοντος, καὶ πάλιν ἓνα θεὸν εἶναι, διότι μία θεότης, ἀναγκαίαν αἰτίαν τοῦ σέβειν ἓνα θεὸν τὴν τῆς μιᾶς θεότητος πρῶτην ὁμολογίαν τιθέντων, εἰ μὴ τις ἐν ἀδύρματος μοίρα καὶ γέλωτος ἐκὼν ἑαυτοῦ προδότης τοῖς ἐν ἀγοραῖς καλινδου- μένοις παιγνίοις καθίσταται ἐθελοκωφῶν. 5

Τούτου γε μὴν ὁμολογηθέντος, δεύτερόν ἐστι πυθέσθαι ἄξιον εἰ δέοι παραδραμόντας τὴν κοινὴν αἰθερὶ τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας ἔννοιαν μεταξὺ καθάπερ λύχνον ἐπ' ὄρους κειμένην, ἔπειτα ὄρατὴν εἶναι λέγειν τὴν μίαν ταύτην καὶ μόνην ἄκτιστον θεότητα, εἴτουν τὸ ἐν φῶς ἐκεῖνο τὸ ἀειλαμ- 10 πὲς καὶ ἀπρόσιτον καὶ ἀδιάδοχον· κοινὸν γὰρ εἶναι δόγμα τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦτ' εἰλήφειμεν πρὸς τε τοῦ θεοῦ καὶ σω- τῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ φοιτητῶν, ἑωρα- κέναι θεὸν ὑπάρχειν ἀδύνατον ἅπασι, πλην διὰ συμβόλων καὶ τόπων σωματικῶν. "οὔτε γὰρ" φησὶν "εἶδε θεὸν οὐτ' 15 ἰδεῖν δύναται τῶν ἀπάντων οὐδεὶς." ἄπερ ὁ εἰπὼν αὐτὸς ἐπισφραγίζων αἰθερὶ θεῖος Παῦλος "εἰ τις εὐαγγελίζεται" 1. 163 r. φησὶ "παρὸ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω," ταῦτα δὴ λέγων τὰ εἰρημένα, τὸ μίαν τε σέβειν ἄκτιστον θεότητα καὶ φῶς ἐν ἓν τρισὶν ὑποστάσει, καὶ ἅμα ταύτην ἀόρατον εἶναι ὁμολογεῖν, 20 μὴ ὅτι ἀνθρώποις ἀλλὰ καὶ ἀγγέλοις αὐτοῖς. τίς γὰρ οὕτως ἡλίθιος καὶ μανία σύνοικος μακρῶ ὥστε κτισμάτων ἀοράτων ὄντων, ἀγγέλων φημί καὶ ψυχῶν καὶ δαιμόνων, λέγειν ἔπειτ'

10. εἰ τοῦτο 2v C.

plura nec praeter trinitatem; deinde lucem revelantem nullo alio intercedente; et rursus unum deum esse quippe unam deitatem, constantaneum autem esse unum adorare deum, ubi primum convenerit unam esse deitatem. nisi quis quam surdis auribus sit ipse ut ludibrium et ridiculum se tradere velit totius fori irrisioni. .

Quae si concessa erunt, deinde dignum de quo quaeramus, num divinae ecclesiae dogma vulgatum transcurrero tanquam in monte positam lucernam, et deinde dicere liceat cerni posse unam hanc et solam incretam deitatem. si haec una lux illa semper lucens, inaccessibleis, sempiterna est: dogma hoc ecclesiae vulgatum est idemque a deo nostro et salvatore Iesu Christo eiusque discipulis nobis traditum, deum ceruere posse neminem nisi symbolis et typis corporis. nemo enim inquit, deum vidit, noque potest quisquam eum videre. quod dominus ipse proclamavit et confirmat rursus St. Paulus qui dicit: "si quis vobis evangelicaverit praeter id quod accepistis, anathema sit." dicit autem ille ipsis his verbis adorandam esse incretam deitatem et lucem unam in trinis substantiis,

ἀνθρώποις τολμᾶν ὄρατῆν εἶναι τὴν φύσιν τοῦ τῶν ἀπάντων
 δημιουργοῦ Θεοῦ. μὴ οὖν ὅτι θρηγῶν καὶ δακρύων ἄξιον
 παμπόλλων πάτριον δόγμα τῆς ἐκκλησίας κινουντας τοῖς ἀπο-
 στολικοῖς ἐκείνης ἀναθέμασιν ἑαυτοὺς ἕκοκτι παρέχειν, ἀλλὰ
 5 καὶ μανίας ὁμοῦ καὶ ἠλιθιότητος γέμει τοιαῦτα λογιζέσθαι.
 ἐπὶ γὰρ πᾶσαν διδασκαλίαν καὶ πᾶσαν μάθησιν ἐκ προϋ-
 παρχούσης γίνεσθαι φάσκουσι γνώσεως. δεῖ γὰρ μαρτυρίας ἄ
 ἐν τοῖς τοιούτοις ἐκείνας προβάλλειν εἰς προϋπτον καὶ σαφε-
 στέραν δῆλωσιν τῶν ἀτελεστέρων, αἱ τῆ τῶν ἀνθρωπίνων
 10 αἰσθήσεων ἐκ πρώτης γενέσεως συνηθεῖα κανόνισιν ἀθανάτοις
 μαθήσεσι ἠλικιωτιδες γίνονται, κἀντεῦθεν ἀμοιβαίους ἔχουσιν
 ἀναγομένους βαθμίδων δίκην ταῖς κατὰ μικρὸν ὑπαλλαγαῖς
 τῶν ἀναλόγων προσθέσεων τε καὶ ὑφαιρέσεων συμβιβάζειν
 καὶ τῇ τῆς ἐπιστήμης ἡλίῳ καθαρώτερον ἤδη προσάγειν,
 15 χρεῶν διδακτῆς οὔσης τῆς ἐπιστήμης προϋπάρχουσαν εἶναι
 λογιζέσθαι γνώσιν τὴν τῶν αἰσθήσεων αὐτοδίδακτον πρώτην
 κατέληψιν, ἀφ' ἧς ὡς ἐκ πρώτης ἀρχῆς καὶ πηγῆς οἱ πά-
 σης ἐπιστήμης ἀποβλύζουσι ῥύακες τῶν τε τοῖς αἰσθητοῖς καὶ
 20 διανοητοῖς καὶ νοητοῖς ἐνυπαρχόντων ὄρων καὶ λόγων. τὸ
 γὰρ βλέπειν ἡμᾶς καὶ ἀκούειν, καὶ νῦν μὲν γλυκῶν καὶ πι-
 κρῶν αἰσθάνεσθαι διὰ τῆς γεύσεως νῦν δὲ τραχέων τε καὶ
 λείων διὰ τῆς ἀφῆς, καὶ ὅτι θερμὸν καὶ κausτικὸν τὸ πῦρ
 καὶ ψυχρὸν ἢ χιών, κοιναί εἰσιν ἔννοιαι πάντα καὶ αὐτοδί-

eamque invisibilem esse non solum hominibus sed etiam ipsis an-
 gelis. quis igitur tam temerarius est tantaque amentia captus, ut quum
 creaturae invisibiles sint, dico angelos, animas, daemones, hominibus
 dicere audeat visibilem esse naturam dei qui cuncta procreavit. ne-
 que solum in misericordia nostra et multis lacrimis sunt qui patrio
 dogmate ecclesiae laeso apostolicum anathema sibi met ipsi contraxerint,
 sed patet etiam multa eos in temeritate et amentia versari, quippe
 qui omnem dicant doctrinam et omnem cognitionem fieri ex nostra ra-
 tione. nam in huiusmodi rebus iis utendum est testimoniis ad con-
 spicuum et planiorem infinitorum revelationem, quae ex humanorum
 sensuum inde a primis a pueritia motibus consuetudine cognitiones
 evadant immortalibus regulis aequales. deinde progrediendum est
 alterno vestigio gradatim et in analogis addendis et demendis conclu-
 dendum ex exiguis quae intercedant differentis, et ut scientiae sol
 clarior fiat, quoniam scientia doceri potest, demonstrare opus est sub-
 esse rationem, sensuum propriam ac primitivam perceptionem. e
 qua tanquam e prima origine ac fonte scientiae omnis prosiliunt ri-
 vull et iis quae percipiuntur, cogitantur, cognoscuntur, subsunt pri-

δακτα τοῖς αἰσθητηρίοις. οὐ γὰρ διδασκόμεθα παρ' οὐδενὸς βλέπειν ἢ ἀκούειν, ἢ ὅτι καίει τὸ πῦρ καὶ ψυκτὸν ἢ χιῶν καὶ τὸ μέλι γλυκὺ. αὐτόθεν γὰρ ἢ αἰσθησις τὰ μὲν προσίεται τὰ δ' ἀποσίσταται δίχα τινὸς ἐπεισάκτου γεωμετρικῆς ἀνάγκης καὶ δίχα συλλογιστικῆς ἀποδείξεως οἰασθητοῦν, τοῦ 5 δημιουργοῦ θεοῦ πανσόφως προοικονομήσαντός τε καὶ προῦποθέντος τῇ φύσει σπερματικῶς εὐτῶσι τὰς τοιαύτας ἀρχηγόνους ῥίζας, ἐφόδιον κράτιστον ταῖς ἐπιστημονικαῖς ἐξῆς ἀπάσαις μεθόδοις καὶ ἀποδείξεσιν, ἐξ ὧν οἱ ἀκαταμάχητοι καὶ δυσαντιβλεπτοὶ μάλιστα τῆς ἀληθείας περατοῦνται συλλογισμοί. δεῖν γὰρ εἶναι τὰς ἀρχὰς τῶν συλλογισμῶν αὐτοδιδάκτους καὶ αὐτόθεν ἐχούσας τὸ πιστὸν καὶ ἀναντίρρητον πανταχοῦ καὶ ὁμόλογον ἐξ ἀπάντων τὸ συγκεχωρηκός, ὡς ἂν 10 ἐξ ὀρμητηρίου βεβαίου καὶ ἀσφαλοῦς ταῖς τῶν σοφῶν ἀποδεικτικαῖς φωναῖς τε καὶ γλώτταις κινουμέναις ἀγώγιμον ὡς 15 ὑφ' ἡλίῳ καὶ φωτὶ μέχρι τοῦ προσήκοντος ἐκάστῳ συμπεράσματος τὸ τῆς ἀληθείας εἶη κορευόμενον εὐγενές.

Καὶ ἵν' ὑποδείγμασι τρισὶ καὶ τέττασι διαλευκανθεῖη τὰ εἰρημένα, προκείμενον νῦν διδάσκαλος ἡμῖν ὁ μέγας τῆς ἐκκλησίας φωστὴρ Διονύσιος, ἐκ τῶν τῇ αἰσθησει γνωρίμων 20 καὶ αὐτόθεν τὸ πιστὸν ἐχόντων καὶ ἅπασιν ὁμολογημένων τὸ συγκεχωρηκός παριστῶν τὸ ζητούμενον. Θέλων γὰρ διδάξαι

mae notiones et notitiae. nam quod videmus nos et audimus, modo palato dulcia et amaro percipimus, modo aspera et levia tacta, et quod calidus et ardens ignis est, nix frigida, perceptiones communes sunt et propriae sensuum. neque enim a quoquam edocemur videre et audire aut ignem ardere, frigere nivem, mell dulce esse. sua sponte enim sensus ad alia inclinat, alia fugit, nulla adscita geometrica necessitate vel alia qualibet argumentatione. si enim deus universi procreator initio distribuit et iniecit naturae semina hos radices primitivos, fundamenta certissima in scientia quacunque comprehendenda et demonstranda. unde invicta et vel maxime stabilia veritatis argumenta petuntur. nam argumentorum dicunt principia per se debere esse data, et quae per se fidem habeant et omnino firma sint et quibuscum singula consentiant. quasi cum his omnia consentiant; quasi ratione instigatrice quadam firma ac certa innixi philosophi tanquam sub sole ab luce in argumentando protrahere possint ad cuiusque rei veram necessitatem, vim veritatis.

Sed ut exemplis tribus vel quatuor illustrentur quae dicta sunt dicat nunc magister noster magnus ille ecclesiae sospitator Dionysius qui ex iis quae percipiuntur sensibus et per se fidem habeant et cum

πανταχοῦ τὸν θεὸν εἶναι τε καὶ πᾶσι μεθεκτόν, ὡς ἐκείνῳ l. 163 v. προσήκει, ταῖς κοιναῖς καὶ πᾶσι προδηλοῖς ἐννοίαις πρὸς τὴν τῶν ὑπὲρ αἰσθησίων κέχρηται δὴλωσιν. “ὥσπερ γὰρ ἐν κέντρῳ” φησὶν “πᾶσαι αἱ τοῦ κύκλου γραμμαὶ κατὰ μίαν ἐνωσιν συνυφεισθήκασιν, καὶ πάσας ἔχει τὸ κέντρον ἐν ἑαυτῷ τὰς ἐνθείας ἐνοειδῶς ἠνωμένους πρὸς τε ἀλλήλους καὶ πρὸς τὴν μίαν ἀρχὴν ἀφ’ ἧς προήλθον, οὕτως ἐκ θεοῦ καὶ ἐν θεῷ τὰ ὄντα πάντα συνειλημμένως καὶ ἐνιαίως εἰσὶ, καὶ τὰ ἀλλήλοις ἐναντία. καὶ πάλιν, ὥσπερ φωνὴ μία καὶ ἡ αὐτὴ πρὸς πολλῶν ἀκοῶν ὡς μία μετέχεται, οὕτω καὶ ὁ θεὸς εἰς ὧν καὶ ἀμερῆς ὑπὸ τῶν μεριστῶν ἀμερίστως μετέχεται. καὶ πάλιν, ὥσπερ σφραγίδος μιᾶς ἐκτυποῦματα πολλὰ μετέχει, τῆς ἀρχετύπου σφραγίδος ἐν ἐκάστῳ τῶν ἐκτυπομάτων ὅλης καὶ τῆς αὐτῆς οὔσης καὶ ἐν οὐδενὶ κατ’ οὐδὲν μέρος, οὕτω καὶ 15 τοῦ θεοῦ τὰ πάντα μετέχει. καὶ πάλιν, ὥσπερ ἐν τῇ ψυχῇ μονοειδῶς αἱ τῶν κατὰ μέρος πάντων προνοητικαὶ τοῦ ὅλου σώματος δυνάμεις, οὕτω καὶ τῷ θεῷ. οὐδὲν γὰρ ἄτοπον” φησὶν “ἐξ ἀμυδρῶν εἰκόνων ἐπὶ τὸ πάντων αἴτιον ἀναβάνας ὑπερκοσμίοις ὀφθαλμοῖς θεωρῆσαι πάντα ἐν τῷ πάντων αἰτίῳ 20 μονοειδῶς καὶ ἠνωμένως.”

Ταῦτα εἰπὼν, δρᾷτε, φησὶν ὁ Γρηγοῤῃς, πῶς ἐκ τῶν τῆ αἰσθήσει γνωρίμων καὶ φανερῶν ὁ νοῦς ἀφανῆς ὧν ἀρπά-

omnibus consentiunt, argumenta nobis praebet. qui dum docere vult deum esse ubique locorum et in rebus omnibus, ut etiam decebat, rationibus communibus et quae omnibus apertae sunt utitur ad illustranda ea quae supra sensus posita sunt. “quemadmodum enim in centro omnes circuli radii in unum coeunt et centrum omnes in se radios illos coniunctos tenet ratione unitatis non minus inter se quam ad unum unde provenerunt principium, ita e deo et in deo omnia omnino coniuncta et in unitate comprehensa et invicem sibi opposita sunt.” rursus: “quemadmodum vox una eademque ab auribus multorum ut una percipitur, ita deus unus et individuus in iis quae per se divisa sunt, ut individuus est.” rursus: “quemadmodum sigilli unius signa plura respiciunt ad sigillum archetypum idque in singulis signis expressi totum apparet et idem, neque ulla in parte ut dividuum, ita ad deum omnia respiciunt.” rursus: “quemadmodum in anima coniunctae sunt inter se quae ex parte in lucem veniunt totius corporis facultates, ita in deo quoque. neque enim ineptum esse dicit ex obscuris imaginibus ad universi principium procedere et oculis divinis singula quaeque contemplari in universi prima causa coniuncta et in unitate comprehensa.”

Quibus dictis, videte inquit Gregoras quomodo ex iis quae sen-

ζων τὸ βέβαιον, ῥαδίως ἐκ τῆς πρὸς τὴν τῶν θείων καὶ ὑπὲρ αἰσθησιν εὐρεσιν ἀνατρέχει, καὶ τοῦ φάσει ἀμεροῦς ἐς τὸ μεριστὸν κατιῶν ἀμερῶς αὐθις πρὸς τὸ ἀμεριστὸν ἐκ τῶν μεριστῶν παλινδρομεῖ, μήτε τῶν τῆς ἑαυτοῦ φύσεως ἐξιστάμενος μυστηρίων, καὶ ἅμα τὰς ὑλικὰς ἐνεργείας εἰσθῶς πε-
 5 ριτίθεσθαι τε καὶ οἰκονομικῶς ἐκπληροῦν, ἀμοιβαίαις καὶ λεληθυσίαις φάναι παραπλοκαῖς τε καὶ συμφυσίαις συνάγων πρὸς ἑαυτὸν, καὶ ἀναλόγως τὸ ἑαυτοῦ φῶς πολλοῖς ἐνσπείρων ὑποκειμένοις, καὶ ὡσπερ πολλοῖς ἐφεξῆς κειμένοις κατόπτροις ἐν
 10 ἐμφανίζων πρόσωπον, καὶ τὸ κεχυμένον τῆς ὕλης ἄπειρον καὶ ἀόριστον οἰκειοῖς περασί τε καὶ σχήμασι μορφῶν καὶ συνδέων καὶ συναρμώτων. καὶ ἡ πρὶν περιουθεύουσα τοὺς ἔνδον λογισμοὺς τῶν ἀπορρήτων καὶ θείων πραγμάτων ζήτησις, τῶν αἰσθητῶν ἤδη ἀναχωροῦσα τῇ τῷ νῷ προσηκούσῃ γνώσει ἀκολουθεῖ. ἐντεῦθεν γὰρ καὶ τὰς θείας καὶ νοερὰς προόδους
 15 ἐθέλοντες δηλοῦν οἱ θεῖοι πατέρες παραδείγματι φαινομένην ταῖς ἡλίου χρῶνται ἀκτίσιν, αἱ τὴν ἐτυμολογίαν ἀπὸ τοῦ ἐκτείνεσθαι ἔχουσαι χέονται μὲν οὐκ ἐκχέονται δέ, ἀλλ' ἐκτείνονται πέραν κατὰ τὸ ἀνάλογον τῆς τῶν δεχομένων εὐρυ-
 20 τῆ καθ' ἕκαστον εἰς παραγωγὴν τῶν ὄντων βουλήματι, ταῖς προνοητικαῖς προόδοις πολλαπλασιαζόμενον, μένειν δ' ἀμε-

4. παλινδρομειῶν C.

sibus percepta ac aperta sunt iis, mens invisibilis arripit quae firma sunt et ad rerum divinarum et supra sensus positarum cognitionem facile ascendat, et quomodo ex iis quae natura sua sunt individua ad ea quae in partes discreta cernuntur descendat, deinde rursus ex his ad individua redeat, neque tamen naturae ipsius mysteriis excedat et simul materiae naturam quum soleat induere et pro modo implere, alternis ac reconditis ut dicunt complicationibus et confusionibus ad se referat et pro ratione ipsius lucem infundat multis eorum quae ipsi subiecta sunt. itaque tanquam multis o speculis una eademque facies apparet et materias quae effuse infinitae sunt et interminatae mens ad suam rationem ac naturam format et inter se coniungit et componit. contemplatio autem quae prius in rebus arcanis ac divinis versabatur e sensibilibus iam egressa mentis consentaneae rationi servit. quare sancti patres dum divina ac mentalia principia explicare student, pro exemplo luculento utuntur radiis solis qui etymologice a radiando explicati funduntur quidem nec tamen omnino effunduntur sed extensi radiant circumcirca pro locorum latitudine. nam plenum esse dicit St. Maximus deum cuiusque rei causae propriae et varia multa transire rationes eius providentiae; tamen individuum eum

- ρίστως ἕνα καθάπερ τὸν ἥλιον ἀκτίνας μὲν πολλὰς προπέμποντα μένοντα δ' ἐν τῇ ἐνότητι. ὅταν γὰρ ἐς τὴν προβλητικὴν ἀποσκοπῶμεν δύναμιν τοῦ ἡλίου, μονοειδὲς καὶ ἐνιαῖον τὸ τῶν ἀκτίων καταλαμβάνομεν πλήθος· ὅταν δ' εἰς τὴν
- 5 ἀστάθμητον καὶ μεριστὴν ποικιλίαν τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως, τὰς ἀκτίνας ἐκτεινομένας οἴονεϊ τινὰς χεῖρας ἐργατικὰς τὸ τε τῆς ἀριθμητικῆς ἐπιστήμης ἀναλικομένης δι' ἀπορίαν, τὸ ἐν l. 164 r. εἰς ἀναρίθμητον πλήθος σχιζόμενόν τε καὶ μεριζόμενον βλέπομεν. οὕτω δὴ καπὶ τῆς ψυχῆς καὶ τῶν ταύτης δυνάμεων 10
- 10 καὶ ἡμεῖς τοιοῦτοις χρώμεθα παραδείγμασιν, ἐπίστε μὲν τὸν ὁμοιον τρόπον, ἐπίστε δὲ τὸν ἀντιστροφον· δυοῖν γὰρ ὀργάνων ὄντων τῷ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῷ τῷ νῷ πρὸς γνῶσιν τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, τῆς τε αἰσθήσεως ἅμα καὶ διανοίας, ἐκ τούτων αὐτῷ τὴν ἐπιστήμην αἰεὶ συσκευαζομένην ὀρῶμεν
- 15 καὶ ἀτελοῦς διχονοίας εἰς ὁμόνοιαν συγγενῆ συνιοῦσαν, τῆς μὲν ἀναλήψεσιν ὀλοσχερεστέραις ἐξωθεν εἰσαγωγῆς τὰς πρώτας ἀρχάς, ἐκ τῆς τῶν αἰσθητῶν συμπεφορημένης τε καὶ διηλεκτῶς μεταβαλλομένης πολυφωνίας, τῆς δὲ παραδεχομένης τε καὶ παραπεμπούσης εἰς ἕν ὑκριβέστερον ἐπισκέψεως
- 20 ἐργαστήριον τὸν νοῦν, καὶ ἀναχωνευοῦσης ἐκεῖ πρὸς ἐμπειρίας ὁμόνοιαν τε καὶ ἐνότητα. οἷς γὰρ ἑτερότης πάρεστι, τούτων ἄπεστι σαφῶς ἡ ὁμόνοια· οἷς δὲ μή, τούτοις δὲ καὶ

18. πολυφωνίας C.

unum manere ut solem qui quamquam multos effundat radios tamen maneat in unitate. quum enim solis vim quae effundit radios respicimus, totum aliquid et unum esse quod radios in se complectatur dicemus; sin autem vagam et particularem solis in mundo efficientiam spectamus, radios qui effunduntur tanquam manus operarias ad numerum referemus propter inopiam nostram et unum illud quod ad numerum referri proprie non potest dividuum aliquid et in partes divisum putabimus. sic de anima nostra eiusque facultatibus nos quoque huiusmodi exemplis utimur, interdum ad rationem consentaneam interdum ad contrariam. nam quum duo organa animi nostri oculus, mens, habeant ad res externas cognoscendas sensum et rationem his ei semper parari videmus scientiam eamque ex imperfecto dissensu in unitatem et consensum coeuntem. altera enim via extrinsecus primae rerum imagines petuntur, ita quidem ut contemplatio res ipsas plenas concipiat earumque in varietate sistat et continuo contrahat: altera autem via et recipit contemplatio et transfert res ad unum dico firriorem operationem mentis, ibique recoquit ad rerum consensum et unitatem efficiendam. quibus autem contraria insunt sane consensus ille deest, quibus non, his facillime quoque consensus evadit. qui bene solis illud

- 10 τὰ τῆς ὁμοιοῦσας ῥᾶστα ἐμφύεται. καὶ ὁ τοῦ ἡλιακοῦ παρα-
δείγματος ξυνηεῖς εὐφρυνῶς τῆς κατ' αἰσθησιν ἐξεκεχωρηθεῖ
συνηθείας εὐθύς, καὶ τὴν τῆς δράσεως προσεδρεῖαν εἰς τοὺς
νοητοὺς ῥαδίως ὀφθαλμοὺς μετενήνοχεν, ἡγεμόνας τῆς τοιαύ-
της εὐρίσκων ὁδοῦ τοὺς ἀγίους, τοῖς μὲν αἰσθητοῖς ἐνεῖναι ὅ
λέγοντας ἔκτασιν γίνεσθαι, θεῶ δ' ἤκιστα πάντων παρόντι
πανταχοῦ καὶ τὰ πάντα πληροῦντι καὶ μηδεὶς λειπομένου
τόπου ὅς τὴν θεῖαν ἔκτασιν δέξασθαι ἂν ἐπινοηθεῖη.
- 14 Ὅμοιον γὰρ ἡχοῦσιν αἱ λέξεις, οὐχ ὅμοιον δ' ἔχουσι τὸ
τῆς ἀναγωγῆς καὶ καταγωγῆς ὀρηκτήριον, ἀλλ' ἄλλως μὲν 10
ἐπὶ θεοῦ ἄλλως δ' ἐπ' ἀνθρώπων τοῖς ὀρθῶς τε καὶ εὐσε-
βῶς φρονούσιν λαμβάνονται, καὶ ἄλλως μὲν ἐπὶ τῶν αἰσθη-
τῶν ἄλλως δ' ἐπὶ τῶν θεῶν καὶ νοητῶν. ἀνθρώπινα γὰρ ὁ
θεὸς ἔφη Χρυσόστομος τὰ ῥήματα, ἀλλὰ θεῖα νοήματα δι'
αὐτῶν. φεῦγε τὰ ἀπὸ τῆς λέξεως ὑποπαλλόμενα, καὶ νόει τὰ 15
διὰ τῆς πίστεως θεωρούμενα. μὴ προλαβὼν ἀρπάξης τὸ
ῥῆμα εἰς διαβολὴν, ἀλλ' ἀνδραμεινον τὸ τέλος καὶ κρῖνον το
λεγόμενον. μὴ γίνου δικαστῆς δυσμενῆς ἀλλὰ συναγωνιστῆς
εὐμενῆς. καὶ ταῦτα μὲν ὁ Χρυσόστομος ἡμεῖς δὲ καὶ ἐξ
ἑτέρων ἔχομεν παριστᾶν τὸ λεγόμενον. καὶ γὰρ καὶ τὸ κα- 20
θῶς ἐπὶ θεοῦ καὶ ἀνθρώπων λεγόμενον οὐχ ὅμοιον ἔχειν διά-
νοιαν ἢ θεῖα γραφῆ συγχωρεῖ. “καθῶς” γὰρ φησιν “οἰκτεῖ-

14. Χρυσόστομος ἐκ τοῦ εἰς τὰς σφραγίδας τῶν βίων καὶ εἰς
τὴν τοῦ σωτῆρος οἰκονομίαν.

exemplum intellexerint, e mera sensuum perceptione facile egredietur et res externas facile transferet ad oculos mentis, quos tanquam divinos hac in via duces deprehenderit quippe qui in rebus externis dicant esse confusionem, contra deum esse pulcherrimum ubique locorum et permanere omnia, neque ullum esse locum qui solus dei extensionem contineat.

Sonant quidem verba notionem eandem: sed non eandem habent vim deductionis et relationis. sed alio modo de deo, alio de hominibus accipiuntur ab iis qui ut fideles ac pii cogitant. rursus alio modo de rebus externis visibilibus, et mente cognititis, et divinis. “hominis inquit Chrysostomus sunt cogitata sed mens divina quae verbis subsunt notionem superat et cogitat quae non nisi in fide comprehenduntur contemplatione. quare sola verba ad calumniam arripere noli, sed anquire totum et iudica secundum veram sententiam; neve iudex existas odiosus sed concertator placidus.” haec quidem Chrysostomus: nos autem etiam ex aliis testimonia proferre possumus. etenim de deo et homine verba non eiusdem esse rationis dicit

ρει πατήρ υἱούς, ἠκτείρησε κύριος τοὺς φοβουμένους αὐτόν.”
καὶ εἰσὶν οἱ τοῦ κυρίου οἰκτιρμοὶ τῶν τοῦ ἀνθρώπου πατρι-
κῶν οἰκτιρῶν ἀπειροπλασίως ὑπέρτεροι. καὶ πάλιν “γίνεσθε
τέλειοι καθὼς καὶ ὁ πατήρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστι.”

5 πρὸς οὖν τοιαύτην ἐληλυθῆναι τελειότητα πᾶτως ἀνθρώποις
ἀδύνατον. καὶ πάλιν “καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ πατήρ, καὶ γὰρ
πέμπω ὑμᾶς.” ἀλλ’ οὐχ ὁ αὐτὸς ἐπ’ ἀμφοῖν τῆς ἀποστολῆς
ὁ τρόπος· ὁ μὲν γὰρ ὁμοούσιος ὢν τῷ πατρὶ ὡς ἐξ ἡλίου l. 164 v.
φῶς ἀπεστάλη, οὗτοι δ’ ὡς δοῦλοι πρὸς δεσπότην. καὶ τὸ τοῦ
10 ἀποστόλου δὲ “γνώσομαι τότε καθὼς καὶ ἐπεγνώσθην.” πᾶσα
γὰρ ἀνάγκη τοσοῦτον εἶναι τὸ ὑπερβάλλον μεταξὺ τῆς θείας
γνώσεως καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ὅσον καὶ τῆς θείας φύσεως
πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην.

Οἷς οὖν πρὸς ἕβριον τρυφᾶν οἱ καιροὶ χαριζόμενοι νοῦν 18
15 τε ἀλάστορα βρεφουργοῦσιν ἐν τῇ ψυχῇ, καὶ τοῦ σαθρὰ
φρονεῖν μεγάλα φρονεῖν χορηγοῦσι, κἀντεῦθεν πρὸς τὸ βου-
λόμενον ἔπεισι διαστρέφειν καὶ ἀνελίττειν κακῶς τὴν τῶν
ὀνομάτων τε καὶ ῥημάτων διάνοιαν, τούτους οὐ μέγα ἔργον
τοῖς θεοῖς πατράσι τῆς θείας ἐλαύνειν αὐτῆς, καθάπερ
20 Ἀθηναῖοι πάλαι τὸ Κυλώνειον ἄγος. προσθείην δ’ ἂν καὶ
ξενηλασίαν ἐκείνην ἐγὼ, ἣν τῶν Ὀμήρου πάλαι Πλάτων ἐπιῶν
κατεψήφισται, ὅσα δῆπουθεν αἰσχροὶ καθυβρίζουσιν ἔρωτες
καὶ λέξεις ἀνθρωποπαθεῖς, ὅποιαί το τῆς ἐκείνου πόλεως

etiam sancta scriptura. “ut enim pater ait misericors est erga filios,
ita dominus misericors erat erga eos qui eum non secuti sunt.” sed
inter domini misericordiam et patris cuiusdam mirum quantum inter-
cedit. rursus sancta scriptura: “estote vos perfecti sicut pater ve-
ster coelestis perfectus est.” sed ad hanc perfectionem venire homi-
nibus nunquam omnino contingat. rursus: “ut me pater misit, ego
vos mitto.” sed utriusque legationis non eadem est auctoritas. hic
enim qui cum patre unus, missus est tanquam lumen a sole, contra
illi ut ministri a despota. de quo haec apostolus: nam ut consenta-
neum est, inter dei et hominis intelligentiam discrimen tantum est,
quantum inter dei et hominis naturam.

Quos igitur delectat superbire et qui animum sibi impium alunt et
falsis excogitantis magna se facere opinantur itaque pro arbitrio pervertunt
et perverse explicant nominum ac verborum notiones, hi sane non
multum faciunt sanctis divinae ecclesiae patribus. licet etiam afferre
expulsionem illam quam Plato in Homeri carmina decrevit quae pra-
vas libidines commendarent et deos tanquam homines repraesentarent,
quasque ipsas reipublicae constitutionem facile pervertere possent

- ἡθος κιβδηλεύειν ἔμελλον ἄν, σεμναῖς ἀσέμνως ἀκοαῖς ἐνο-
17 χλοῦσαι. μᾶλλον δ' εἰπεῖν οἰκειότερον, ὡς πρὶν τοὺς θεοκα-
 πήλους ἐκείνους ὁ κύριος ἐκ τοῦ ἱεροῦ. ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν
 φαινομένων πραγμάτων ἡ μὲν φύσις ἀνείδειον τρόπον τινα
 τὴν ὕλην παρέχει τοῖς ἀνθρώποις καὶ ὑπεναντίαν ὡς τὰ 5
 πολλὰ πρὸς τὸ χρήσιμον, ἐπειδήπερ ἡ μὲν φύσις τὸν αὐτὸν
 αἰεὶ συγκεχυμένον καὶ ἀδιάκριτον τρόπον τηρεῖ τῆς γενέσεως,
 ἃ δ' ἀπαιτοῦσιν αἱ διηνεκεῖς καὶ διάφοροι τῶν ἀνθρώπων
 χρεῖται, ταῦτα μεταβάλλει πάντα πολλαχῆ καὶ πολυτρόπως
 ὑπ' αὐτῶν πρὸς τὸ χρήσιμον, οὕτω καὶ τὰ τ' ὀνόματα καὶ 10
 ῥήματα διαγνοῖ ἄν τις ἔχοντα, καὶ μάλιστα ὅσα ταῖς ὁμο-
 νυμίαις περιδιναίται, καθάπερ ὕλη τις διάφορος ὑπὸ τῆς τέχ-
 νης παιδαγωγούμενά τε καὶ πρὸς τὸ χρήσιμον τοῖς καιροῖς
 καὶ ταῖς τῶν γραφόντων καὶ διαλεγομένων κατ' οἰκονομίαν
18 ὑποθέσει μεθαρμοζόμενά τε καὶ μεταλαμβάνόμενα. καὶ τού- 15
 των ἡμῖν ἀρχιτέκτονες οἱ θεοὶ τῆς ἐκκλησίας διδάσκαλοι γί-
 νονται, εἰ βουλοίμεθα προγόνων φάναι χρηστών ἀπόγονοι
 χρηστοὶ καλεῖσθαι, μηδαμῆ τὰ ἐκείνων τοιχωρουχοῦντες καὶ
 παρασπῶντες καὶ σπαράττοντες κατὰ τοὺς ἀγνώμονας καὶ
 πατριολοίας παῖδας ἐκείνους, οὓς ἐξώλεις καὶ προώλεις ἐπα- 20
 ρῶνται πάντες ἀπόλλυσθαι. ὥσπερ δὴπον καὶ Πέτρος ὁ
 θεὸς ἀπόστολος, διδάσκων μὴ διαστρέφειν τὰς θείας γραφὰς
 πρὸς κακίαν ἀντίρροπον, καὶ τὰδε προστίθησιν. "ὡς ὁ ἀγα-
 πητὸς ἡμῶν ἀδελφος Παῦλος κατὰ τὴν αὐτῷ δοθεῖσαν σο-

pravoque modo bonorum hominum aures offendere. vel ut quod ma-
 gis hoc quadrat, dicam blasphemorum expulsionem e sacris per ipsum
 nostrum dominum. quemadmodum in rebus externis natura rudem
 quantam materiam exhibet hominibus neque ut alia plurima ad usum
 satis apta, quum naturae id proprium sit ut pro origine sua res
 inter se coniunctas et inseparatas contineat, tamen utut hominum varia
 consilia continuo flagitant, mutet omnia vario modo in horum
 usum: ita quoque nomina ac verba sese habere conspicuum est et
 praecipue quae similitudinem reddant, tanquam materia quaedam per
 se confusa, arte formata et ad usum modo pro singulari ratione modo
 pro scribentium aut dicentium argumentis commode adhibita et in-
 versa. in his autem architecti sunt nostri sancti ecclesiae magistri,
 si nos revera patrum bonorum bona proles dici neque quae ab illis
 confecta, volumus suffodere, distrahere, conscindere ut amentes et par-
 ricidae isti faciunt, quos perditos scelestos, dignos qui pereant, exse-
 crantur omnes. quare S. apostolus Petrus dum monet ne sacras scri-
 pturas depravemus in insolentia haec dicit: "sicut et carissimus fra-
 ter noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis, si-

φίαν ἔγραφεν ὑμῖν, ὡς καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἐπιστολαῖς λαλῶν ἐν αὐταῖς περὶ τούτων. ἐν αἷς ἔστι δυσνόητὰ τινα, ἃ οἱ ἀμαθεῖς καὶ ἀστήρικτοι στρεβλοῦσιν, ὡς καὶ τὰς λοιπὰς γραφάς, πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀπώλειαν.”

- 5 Ὅρατε πῶς δεῖ τοῖς τοιοῦτοις συνετῶν ὁμοῦ καὶ εὐγνω- 19
 μόνων καὶ οὐδαμῇ κακοδαιμόνων ἀκροατῶν, ὅποιοι πρὸς
 ἀμαθίας ἄμουσον μουσεῖον φοιτᾶν εἰώθεσαν ἐκ παιδῶν καὶ l. 225 v.
 ἐπαλέα λέσχην, ὅπου μηδαμῇ δικαιοσύνης γεωργεῖσθαι ἴσασι
 καρποί, μήτε μὴν οὐδ' οἱ μετ' ἀρετῆς εὐδοκιμεῖν ἰδρῶτες,
 10 ἀλλὰ κακίας τρόφιμοι φωναὶ καὶ γλωτται, καὶ πρὸς γε πο-
 νηραὶ τε καὶ διάστροφοι διάνοιαι πρὸς τὴν ἰδίαν ὑπόληψιν
 τὰ τῶν θεῶν πατέρων διαστρέφουσαι ῥήματα· ὃ δὴ καὶ
 Παλαμᾶς τετόλμηκεν ἐφ' ἡμῶν, μισθοφόρον ὄργανον ἀσε-
 βείας γενόμενος ἐκοντί. ἐπεὶ δ' ἐς τὸδε τέλους εὐζωνον εἰ-
 15 πὲν καὶ μάλα γέ τι ῥᾶδιον τὸ τῆς διαλέξεως ἐκείνης ἐχώ-
 ρει προοίμιον, καὶ τὰς τῶν Παλαμιτῶν ἐκείνων ὁμολογίας
 διὰ τῶν θεῶν καὶ ἀφύκτων γραφῶν ἀναμφιλέκτους ἐκ πρώ-
 της φάναι γραμμῆς ὁ Γρηγοῤῃς ἐχειροῦτο, καὶ μίαν ἐπειθεν
 20 ἀδιάδοχον, τὴν μακαρίαν καὶ τρισυπόστατον μόνην οὐσίαν,
 καὶ ταύτην μὴ μόνον ἀόρατον ἀλλὰ καὶ νοῦ καὶ λόγου παν-
 τὸς ὑπερτέραν παντάπασι, “σκεπτέον” ἔφησε “πόθεν κακ
 21 ποίας αἰτίας ὀρμώμενος Παλαμᾶς δεύτερον ἐδογματίσεν ἄκτι-

ent et in omnibus epistolis, loquens in eis de his, in quibus sunt quaedam difficilia intellectu, quae indocti et instabiles depravant, sicut et ceteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem.”

Videte igitur ut huiusmodi res desiderent viros prudentes et placidos, nec vero auditores malignos quales sunt qui ignorantiae museum indoctum frequentare inde a pueritia consuerunt et officinas ferrarias ubi neque iustitiae fructus capiuntur neque sudor pulcri laboris aestimatur, sed nequitiae voces et linguae clamant et malae pravaeque notiones pro cuiusque mentis intelligentia captae sanctorum patrum praecepta pervertunt. quod inter nos Palamas ausus est, qui ultro impietatis subsidium exstitit quum ad illud bene extractum ut ita dicam et subtile dialectices prooemium se acciegiessent et Palamitarum homologias divinis et invictis scripturis prima ut dicant litterula Gregoras repressiasset. qui unam contendit esse deitatem increatam et lucem unam inaccessibleem et sempiternam beatitudinem et in trinitate unam essentiam eamque non solum invisibilem sed etiam supra mentem ac rationem nostram positam. inquirendum autem inquit unde et qua ratione commotus Palamas alteram statuerit esse lucem increatam, angelis quidem

1.226a. στον εἶναι φῶς ὑπὲρ τοὺς ἀγγέλους μὲν, ὑφειμένον δ' οὖν ἀπειράκις τῆς μακαρίας ἐκείνης καὶ θείας οὐσίας· πόθεν δὲ καὶ ποίαν εἰλήφει τὴν πρόφασιν ἐκ τοῦ τοιοῦδε φωτὸς πληθὸς εἰσενεγκεῖν θεοτήτων ἀκτίστων καὶ ἀουσιῶν, τῆς θείας οὐσίας διαφόρων πάντη καὶ ἑτερογενῶν. ἐγὼ γὰρ οὐκ ἔοιδ' ὁπότερον εἶπομι ἄν· ἢ γὰρ οὐκ ἀκήκοε διαρρηθῆναι τῆς ἁγίας ἑκτῆς καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου βοώσης τὰ ἐναντία, ἢ ἀκούσας οὐκ ἤσθετο, ἢ αἰσθόμενος ἀπῆλθον τε ἔκρινε καὶ μηδεμιᾶς τινὸς ὄλως ἀξίαν φροντίδος εὐλόγου. φασὶ γὰρ οἱ τὴν θείαν ἐκείνην σύνοδον συγκροτήσαντες θεοὶ πατέρες ὡς 10 ἡμεῖς οὔτε τρεῖς τινὰς θεοὺς ἐπιστάμεθα οὐθ' ὄλως πολλοὺς θεοὺς ἢ φύσεις ἢ οὐσίας ἢ θεότητας ἔγνωμεν ἢ γνωσκοντας οἶδαμεν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἔχοντα ἢ φρονοῦντα ἢ γνωσκοντα

21 τοῖς ἀναθέμασι βάλλομεν. τούτοις ἡ Παλαμικὴ πατρία ἐκείνη τοιάνδε τινὰ τὴν ἀντίθεσιν ἐπεισήνεγκε. τὸν μὲν τῆς 15 ἑκτῆς συνόδου τοῦτον ἀναθεματισμὸν ὑπερθετέον ἐν τῇ παρόντι. δεῖ γὰρ ἀποκρίνασθαι ὡς οὐκ ἄλογός τις ἡμῖν ἐγγόνει πρόφασιν πρὸς δευτέρας θεότητος ἐννοίαν τε καὶ πίστιν, ἀλλὰ καὶ μᾶλα τι εὐλόγος· δείξασι γὰρ ἡμῖν τὴν τῶν θείων γραφῶν δύναμιν ὅθεν ἡμῖν ἢ πρόφασις, αὐτόθεν αὐ- 20 τομάτως πάντως ἐκάτερα ἔψεται, τῆς τε μέμψεως ἢ ἀπόφασις καὶ ἕμα ἢ τοῦ ἀναθεματισμοῦ ἀναχώρησις. οὐ γὰρ ἄλλοθεν ἀλλ' ἢ ἐκ τοῦ ἐν Θαβωρίῳ πάλαι τῷ ὄρει περὶ τὸ τοῦ

superiorem sed multo inferiore beatitudine illa et divina essentia. deinde, unde, et qualem praetextum habuerit e luce illa multitudinem deducere deitatum increatarum et inessentialium quae a divina essentia prorsus diversa sunt et alius generis. equidem sane dicere nescio. aut non audivit ille quae sancta sexta oecumenica synodus contraria clara voce exclamavit aut audivit sed non concepit, aut concepit sed dissona esse iudicavit et quae nulla omnino digna essent reputatione. dicunt enim qui sanctam illam synodum congregarunt sancti patres: "nos neque tres quosdam deos novimus neque plures deos vel naturas vel essentias vel deitates agnoscimus, neque eos qui sic cogitant agnoscimus; sed eum qui haec intelligat aut cogitet aut agnoscat anathemate damnamus." quibus Palamitarum sodalitas opposuit haecce: "sextae synodi anathema illud in huiusmodi rebus nihil valet. nam licet respondere, nos non sine ratione alteram deitatem agnoscere et credere sed profecto ratione sans. iam si nos miti demonstraverimus sacrae scripturae auctoritate hinc utrumque per se evadet, in nos neque vituperationem ullam neque anathema cadere posse. neque id aliunde demonstramus quam e luce quae in monte Thabori olim circum domini corpus appa-

κυρίου σῶμα γενομένου τε καὶ φανέντος φωτός, περὶ οὗ καὶ τὸν ἐν θεολογίᾳ μέγαν συνηέθη λέγειν Γρηγόριον λάμψαι τῇ μορφῇ καὶ τὴν θεότητα παραδείξαι, καὶ γυμῶσαι τὸν ἐν τῇ σαρκὶ κρυπτόμενον. καὶ πάλιν· φῶς ἢ παραδειχθεῖσα θεότης l. 226 b.

5 ἐπὶ τοῦ ὄρους μικροῦ στερροτέρα καὶ ὕψους· ὃ τότε μὲν 22
 ὠράθη τοῖς ἀποστόλοις, νῦν δὲ τοῖς ἀμφὶ τὸν Παλαμᾶν αἰεῖ,
 καὶ πρό γε τούτων ἄλλοις οὐκ ὀλίγοις, ὡς εἶξεναι λέγειν ἐν-
 τεῦθεν τὸ μὲν ἀόρατον τοῦ θεοῦ, τὸ δ' ὄρατον μὲν ἄκτιστον
 10 κείμενον τὸ δ' ὑφειμένον. ἄτοπον γὰρ τὸν οὐράνιον χῶρον
 ἀπολιμπάνον ὄλον παρεῖναι τὸ θεῖον τοῖς ἐπιγείοις τούτοις,
 οὐσι ἔντομοις το πλεστον εἰπεῖν καὶ δυσώδεσι καὶ μεμο-
 λυσμένοις. ἢ πῶς ἂν ὑμῖστος λέγοιτο θεὸς κατιῶν ἐκεῖθεν
 15 τὴν μὲν οὐσίαν αὐτοῦ ὑπερχειμένην θεότητα ἄκτιστον, αἰε τοῖς
 οὐρανόις θαλάμοις ἐνδιατρίβουσαν, καὶ διὰ τοῦτο μένουσαν
 ἀόρατον πάντη καὶ ἀμέθεκτον· τὰς δὲ ἐνεργείας αὐτῆς ὑφει-
 μένας θεότηας, διαφόρους τῆς οὐσίας, καὶ διὰ τοῦτ' ἀνου-
 σίους καὶ ἅμα μεθεκτὺς καὶ ὄρατὰς ἡμῖν.

20 Πρὸς ταῦτα ὁ Γρηγοριῶς "καὶ πῶς ἂν τις" φησὶν "ἐλεγ- 23
 χθεῖη μᾶλλον καὶ ἐαντῷ μαχόμενος καὶ τῇ θεότητι; ἵνα τοῖς
 αὐτοῦ Γρηγορίου περὶ αὐτοῦ λέγων χρήσωμαι. εἰ γὰρ ἄπερ
 αὐτὸς θεμελίῳν ὑπέθηκε τρόπον, ταῖς κοιναῖς καὶ εὐσεβέσι

ruit, de qua etiam magnus ille theologus Gregorius dicit, eluxisse in corpore et deitatem submanifestasse et revelasse deum in carne latentem; et iterum quam dicit lucem in monte deitatem oculis clarissimam prodentem. quae olim visa sit apostolis, nunc vero iis qui Palamam sequuntur et ante hos alii paucis. quare dicere licet, hanc invisibilem esse in deo, illam visibilem sed incretam; hanc imparticipabilem; illam particeptibilem; hanc superiorem, illam inferiorem. ineptum enim esse dicit, credere coeli regione reflecta totum illud divinum terrenis hisce hominibus rudibus maximam partem et sordidis et maculatis interesse. qui enim inquit deus ille dici potest "supremus," qui descenderit inde et in terra hominibus iisque flagitiosis interset. est igitur essentia eius superior deitas increta semper in coelestibus thalamis et hac de causa semper invisibilis et imparticipabilis, sed naturae huius inferiores variae essentiae sunt deitates, eaque de causa inessentiales simul particeptibiles et visibiles nobis."

Ad haec Gregoras "quomodo, inquit, melius quis convincatur se cum semet ipso unaque cum deitate pugnare, ut eiusdem Gregorii de hoc verbis utar. nam si quis, quae modo fundamenta sibi posuit

τῆς ἐκκλησίας ἐννοίαις ἐπόμενος, ταῦθ' ὥσπερ ἐν μεταμέλῳ
γενόμενος γνώμης διορῦττει καὶ ἀναιρεῖ, πῶς οὐ παραβάτην
ἑαυτὸν δείκνυσι κατὰ τὸν θεῖον φάσαι ἀπόστολον, καὶ ἕμᾳ
ἑαυτῷ μαχόμενον καὶ θεότητι; δέδεικται γὰρ αὐτὸς ἐν προσι-
μίοις διδασκῶν ἡμᾶς φῶς ἐν ἀπρόσιτον εἶναι τὴν μόνην 5
ἐκείνην ἄκτιστον τῆς μακαρίας τριάδος οὐσίαν τε καὶ θεό-
τητα. ἀπρόσιτον δ' εἰπὼν καὶ ἀόρατον δεδήλωκεν εἶναι μετὰ
πολλοῦ τοῦ κρείττονος· τὰ δὲ μετ' αὐτὸ πάντα φῶτα κτιστά.

24 εἶεν δ' ἂν ἄλλα τε μυρία, καὶ ὅσα μᾶλλον αὐτὸς τὴν ὁμώ-
νυμον φωνὴν τοῦ φωτὸς κατὰ τὴν εἰς πλεῖω σημαινόμενα 10
ποιησάμενος ἔκτασιν ἐν τῷ περὶ βαπτίσματος ἐξέθετο λόγῳ.

1. 227 a. οὐ τοίνυν ἑαυτῷ μαχόμενος καὶ θεότητι φαινοῖτ' ἂν ὁ μέγας
οὗτος διδάσκαλος; ἄπαγε. μαινομένης ταυτὶ διανοίας καὶ
γλώττης εἰσὶ παρενρήματα κατὰ τοῦ ἁγίου, ἧθεισι χρηστο-
τέροις δολερῶς κρυπτόμενα· πολλὰ γὰρ ἐκεῖνος ἀπαριθμη- 15
σάμενος λέγεσθαι φῶτα, ἐν τῶν πολλῶν εἶναι λέγει κάκεινο
τὸ φῶς, ἐν ᾧ μὴ δεδεχθαί φησιν ἀλλὰ παραδεδεχθαι τηρι-
καῦτα τὴν θεότητα, τῆς παρὰ προθέσεως κολαζούσης τὸ αὐ-
θαδες τῶν ἀτόπως τὰ θεῖα βωμολοχεῖν ὠρμημένων, ὡς καὶ
ἡμῖν ἐν ἄλλοις εἴρηται τε καὶ αὐτὸ προοιοῦσι τρανότερον εἰρή- 20
25 σεται κατὰ χώραν. παρίτω δ' ὅμως ἐν βραχεὶ ὁ Χρυσοσ-
τήμων ἡμῖν συμμαχῶν Ἰωάννης, εἴρηται λέγων πολλὰκις ὡς

22. ἐκ τοῦ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τίνας χάριν ἐν τῇ ἀγίᾳ πεν-
τηκοστῇ ἦλθε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.

communibus et piis ecclesiae praeceptis innisus, haec paullo post tan-
quam poenitentia commotus ipse suffodit et aufert: nonne praeceptio-
rum violatorem se reddit ut S. apostolus dicit, unaque qui semet ipse
et deitatem impugnet. affirmavit enim ipse in prooemiis nos docens
lucem unam inaccessibleem esse unam illam increatam beatæ trinita-
tis essentiam et deitatem; et quia inaccessibleem dixit et invisibilem,
declaravit etiam multo praestantiorem; quae vero luce hac inferiora
lumina, esse creata. sunt autem haec alia innumera et quotquot ille
ipse eodem nomine secundum lucis in pluribus manifestationem com-
memorat in libro de baptisinate. quid igitur? videturne magnus hic
praeceptor semet ipsum et deitatem impugnare? apage haec amentis
doctrinae et linguae peccata in spiritum divinum, dolose in verbis
quibusdam pulcris recondita. nam quum multa hic enumeret lumina
et horum unum dicat illud quo deitatem nobis non ipsam manifestari
sed tantum submanifestari: ipsa haec "sub" praepositio temeritatem
coercet eorum qui tam stulte divina ludere student. ut a nobis in
aliis multis dictum est et quum progressi crimis loco suo planius ex-
ponetur. breviter nunc dicat Chrysostomus noster Iohannes: "saepe,

ἡ θεία φύσις οὐ φαίνεται ὡς ἔστιν, ἀλλ' ὡς ἐπιμετρῆται τῇ ὄψει ἢ τῇ ἀκοῇ τῆς θνητῆς φύσεως· καὶ ἵνα μὴ εἰς ὑβριν ἐκλάβῃς τὸ τὴν ἁγίαν καὶ προσκυνητὴν φύσιν πυρὸς ὄψει φανῆναι, ὡφθῆσαν γὰρ φησι διαμεριζόμεναι γλωσσαι ὡσεὶ πυρὸς, ἐρμηνεύει τὰ νέα τὰ διὰ Μωϋσέως πάσαι γενόμενα. λέγει γὰρ Μωϋσῆς “καὶ ἦν τὸ εἶδος τοῦ θεοῦ Ἰσραὴλ ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ ὡς πῦρ καιόμενον.” ἀλλ' ὄρα, φησί, καὶ τὴν λέξιν ἐκείνην συμφωνοῦσαν ταύτῃ τῇ νέᾳ· οὐ γὰρ εἶπε πῦρ, ἀλλ' ὡς πῦρ. καὶ ἐνταῦθα ὡφθῆσαν γλωσσαι ὡσεὶ πυρὸς.

10 καὶ ταῦτα μὲν ὁ Χρυσορρήμων ἐκ πολλῶν ἀπολεξαμένοις ἡμῖν ὀλίγα διέξεισιν· ὁρᾷτε δὲ πῶς βραχείας λέξεως προσθήκη τὸ αὐθαδες καὶ τολμηρὸν θεραπεύει τῆς ἐννοίας, καὶ ἀναστέλλει τὸ ἀχάλινωτον, εἴ τινες εἶεν ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδῶν ὠρμημένοι δι' ἀμαθίαν ἢ δυστοπίαν κακοδαίμονος

15 γνώμης. κἀνταῦθα τοιγαροῦν τῆς παρά προθέσεως προσθεθείσης, μεγίστη γέγονεν καὶ τῶν ἀτόπων ἐννοιῶν συστολή, καὶ διὰ τῆς βραχείας ταυτησὶ προσθήκης μεγίστην ἔσχε ῥοπήν ἢ τῆς ἀληθοῦς ἐννοίας ἐνδειξις ὁμοῦ καὶ εὐγένεια, περιφανῶς ἀνατρέπουσα τὴν πολὺγλωσσον ἀωρίαν οἷς οὐκ αἰδῶς τὰ

20 θεία βοσκηματώδεσι βεβηλοῦν ἐννοίαις. εἰ δὲ τῷ πρὸς βουλήσεως εἶη ἐνταῦθα καὶ τοῦτ' αὐτῶν ἐπισκώπτειν, ὅθ' ὑπερτιμᾶν δοκοῦντες ἐκείνο τὸ φῶς ἀτιμάζουσι μᾶλλον ὑπὲρ τὸ δέον, κεραννύντες καὶ συμμυγνύντες τοὺς ἐκ διαμέτρου πᾶσιν

inquit, dictam est divinam naturam non qualis revera sit nobis aperta fieri, sed qualis oculis vel auribus naturae mortalis appareat. et ne superbiae quod divina et adoranda natura ignis specie visa sit, nam linguae, ut dicitur, dispersae tanquam igneae apparuerunt, explicantur haec novi testamenti verba his quae Moses tradit: “et videbatur deus Israel in monte Sinai tanquam ignis flagrans.” vide autem haec verba quomodo cum novo testamento consentiant. nam non “ignem” hic dicit, sed “tanquam ignem;” itemque linguae videbantur “tanquam igneae.” “haec igitur quae ex aliis multis pauca elegi dicit Chrysorrhemon. videtisne ergo quomodo breve etiam verborum additamentum temeritatem et licentiam mentis castiget, et frenet insolentiam, si fines quidam transilire propter ignorantiam et pravam certandi libidinem student. nam adiecta illa “sub” praepositione gravissima orta est ineptorum argumentorum refutatio et breve additamentum illud ad veram sententiam declarandam et confirmandam summi momenti est; quo nempe manifesto vana concertatio repressa est eorum quibus non pudor est divina turpissimis sententiae profanare. sed licet mihi etiam perstringere quod illi lucem illam dum nimii aesti-

2. 227 b. ἐναντιώμασιν, ἑφαπτόν ἄκτιστον λόγοντας καὶ μεθεκτόν ἀκρόσι-
 τον καὶ ἄνυλον καθ' αὐτὸ μαριστὸν καὶ ὅσα τοιαῦτα, οὐκ
 ἔγωγος διείσομαι, οὐδ' ἐκόν γε εἶναι τούτωι γεμεσφῆν ἄν·
 ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνεγλήφω μένειν παντάπασιν τὸ γ' ἕμὸν μέρος
 ἀσμένως αὐτῷ κομιδῇ χαρισαίμην· καὶ οὕτω γὰρ ἂ μηδέ 5
 τοῖς κτίμασιν οὐκ ἂν τις τολμῶη παρέχεσθαι, δαίμοσι θε-
 λαδῇ καὶ ψυχαῖς καὶ ἀγγέλοις, (ἀέρατος γὰρ καὶ τοῦτων
 ἀπάντων ἡ φύσις, εἰ μὴ διὰ συμβόλων καὶ τύπων σωματι-
 κῶν ἐπίστε φαίνοντο τὸν ἐκάστοις προσήκοντα τρόπον), τοῦ-
 τοις ἀσμένως συναρθευέσθαι τὰς οἰκείας θύτητας συνοδοῦσι 10
 τὰς ἀκτίστους καὶ ἀκροσίτους, καὶ μάλιστα πασῶν τὸ δει-
 23 λημμένον ἐκείνο φῶς. ὅσπερ γὰρ ἀνανθρίας ἑκατέρωθεν
 ἔλεγχον ἀμφοῖν ἄμφω κομίζει, τῷ τε μὴ θέλοντι θνήσκειν
 ὅτε δεῖ, καὶ τῷ θέλοντι πάλιν ὅτε μὴ δεῖ, οὕτω καὶ τὰς
 θείας τιμαὶς τὸ ὑπερβάλλον οὐ μὴ προσήκει, οὐ τιμὴν πρῶ- 15
 ἔχει θεῶ, σκοπὸν ὕψους τηρακῦτα τῆς τοῦ εἰλαβοῦς
 προσκοιήσεως συμπαρονομήμον τε καὶ συμπλόοντα κεκτημέ-
 νης. πολλοῦ μὲν ἂν δεήσεται μὴ καὶ πρὸς τὴν Ναυάτου
 μισακθροπίαν ὡςτεῖν τὴν μίμησιν, ὅς τὴν ἀρετὴν ἐς τὸ ὑπερ-
 βάλλον τιμῶν προσποιοίμενος, ἄλαθε τὸ τοῦ Θεοῦ φιλέανθρου 20
 πον ἐξ αὐτῶν κρημίδων ἀνακρυῶν ἀναφῶν, τὴν ἐξ ἁμαρτίας
 μετάνοιαν εἰδαμῶς προσέμενος, καὶ προσηγορέων εἰλα-
 βείας ἐν ἀκαθίῳ προφάσεως ἐαυτῷ προσημείμενος, τὰ χεῖριστα

ment, plus aequo potius obliuiscunt, quam conuident sic et commiserant
 cum his quae propterea aliena sunt, uisibilem dicentes quae lux increata,
 participtibilem quae inaccessibleis, diuiduamque sine materia est.
 cuiusmodi iam alia sunt multa quae nunc taceam. neque conuulso illi
 succenseam potius quod quidem ad me attinet illum omnino non re-
 prehendum esse malim. sed hi quod quis non facile creaturis
 tribuere uelit, daemionibus aepete et animis et angelis quorum sine
 omnium natura inuisibilis est praeter quod symbolis et typis corporeis
 interdum pro ipsorum ainguli quique natura nobis apparent, ananume-
 rant ipsas deitates increatas et inaccessibleis et praee aliis omnibus lu-
 cem illam quam diximus. quemadmodum autem ignorantiae opprobrie
 dignus est uterque et qui mori non uult quam debet et qui uult quam
 non debet, ita quoque in diuinis attributis quod nimium est non honorem
 fert deo, quum semper si quid additur id arrogantiae culpam habeat
 et secum ferat. qua ratione non multam abest quia ad Noxati homi-
 num odium imitandum compellamur, qui quum uirtutem supra modum
 aestimare intendeset dei hominam amorem prorsus neglexit. nam
 peccati poenitentiam nihili habuit; et quam conuulsi pro inutili ex-

τῆς κακίας τοῖς ἠκολουθηκόσι προϋξένησεν· οὕτω μείσι 29
 στόν ἔστι ὑπὲρ τὸ δέον ἄττειν καὶ πατρῶν ὄρια κινεῖν. ἀντι-
 φωνεῖν γὰρ ἀνάγκη τοῖς ἀφανέσι τῶν ὀρέξεων ἐνταῦθα πά-
 θεσι τὰ χειρὸς καὶ γλώττης ἐμφανῆ κινήματα, καὶ σφετέροις
 5 σφέτερα μέρεσι μέρη πολέμια καὶ ἀντίφθογγα τρέφειν αὐτόν
 τινὰ ἑαυτοῦ, ἕως ἂν σαφῆ τὸν ἔλεγχον ὁ χρόνος ἐπικούρους
 εἰληφῶς τὰς ἀψευδεῖς τῆς δίκης πλάστιγγας εἰς ὑπαιθρον
 ἐξενέγκῃ θέατρον, καὶ οἰομένους τιμὴν κερδαίνειν ἐν τοῖς
 ὄφλοσιν αἰσχύνῃν εὐρισκομένους ἐνδείξῃται. ὁποῖον δήπου
 10 πεπόνθασι καὶ οἱ τὴν τῶν ἀκτιστικῶν αἵρεσιν ὑποστήσαντες· f. 228 a.
 οἰόμενοι γὰρ τιμῶν τὴν τοῦ Χριστοῦ σάρκα ἄκτιστον ταύτην
 ἔδογματίσαν εἶναι, κατεῦθεν οὐ μικρὸν τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐκ-
 κλησίᾳ παρεισήνεγκαν νόσημα καὶ ἀντὶ τιμῆς ἀτιμίαν πε-
 πράχασι· διὸ καὶ ἰδίᾳ τις αὐτῆ αἵρεσις ἀκτιστικῶν ὄνο- 30
 15 μάσθη τε καὶ ἀποκεκέρηκται πρὸς τῶν εὐσεβῶν. παραπλή-
 σιον δὲ τι καὶ ὁ Θεολόγος ἔφη Γρηγόριος πρὸς Εὐνόμιον,
 τὸ ὑπὲρ πᾶσαν, λέγων, οὐσίαν καὶ φύσιν τῷ μὲν πατρὶ δι-
 δούς, ὃ ἄνθρωπε, τὸν δ' υἱὸν ἀποστερῶν καὶ τὰ δευτέρα
 νέμων αὐτῷ τῆς τιμῆς καὶ τῆς προσκυνήσεως, κἄν ταῖς σὺλ-
 20 λαβαῖς χαρίζῃ τὸ ὅμοιον, τῷ πράγματι περικόπτεις τὴν θεό-
 τητα, καὶ μεταβαίνεις ἀπὸ τῆς τὸ ἴσον ἐχούσης ὁμωνυμίας
 ἐπὶ τὴν τὰ μὴ ἴσα συνδεούσαν. καὶ ἄλλαχού "οὐ γὰρ θεὸς
 τὸ κτιζόμενον, οὐδὲ δεσποτικὸν τὸ ὁμόδουλον, κἄν τὰ πρῶτα
 φέρεται δουλείας καὶ κτίσεως, καὶ τοῦτο μόνον φιλανθρω-

17. ἐκ τοῦ περὶ υἱοῦ.

cussatione totus consideret, posteris flagitia summa praeceparavit. quare
 pessimum est supra modum aestimare aliquid et patrum praecepta
 immutare. fit enim ut discrepent ab occultis animi motibus manus
 et linguae motus conspicui, et inter singula membra repugnantia
 quaedam id dissensio alatur, donec tempus iustitiae certa trutina ad-
 hibita apertum opprobrium in lucem ferat et eos qui honore fruito-
 ros se sperarent ignominia notatos ostendat. quod experti sunt qui
 Actistitarum haeresin protulerunt. hi enim Christi corpus celebraturi
 increatum id esse dogmate statuerunt; qua re non levem Christa ec-
 clesiae morbum adduxerunt et loco honoratione maiori effecerunt con-
 tuminationem. quare inventio ista proprio nomine Actistitarum (in-
 creatistitarum) nominata et a fidelibus exclamata est. simile quiddam
 Gregorius theologus in Eunomium exhibet: "tu, inquit, quae supra
 essentiam et naturam sunt patri adlicis, filium autem suis privas; cui
 secundam tribuis honorationem et venerationem, et si verbo quidem
 ei idem concedis, re tamen deitatem circumcidis, et a nominis simili-

πεύηται ὑβριζόμενον· ὁ γὰρ τῆς ὀφειλομένης ἀποστερῶν τιμῆς οὐ μᾶλλον τιμᾷ τῷ δεδομένῳ ἢ ἀτιμάζει τῷ ὑφαιρουμένῳ, κἂν προσποιήσιν ἔχῃ τιμῆς τὸ γινόμενον.”

81 Ὁρᾷς πῶς τὸ μὴ προσηκόντως τιμᾶν, ἀλλ' ὑπερβαίνειν δοκεῖν τοὺς νενομισμένους ὄρους, ὑβρεως τίκει καρπούς. ἡ 5 γὰρ τοῦ ὑπερβάλλοντος παρενθήκη ἔλεγχος γίνεται τοῦ πρὶν ἔλλιπούς καὶ οὐ μᾶλλον δίδωσιν ἢ ζημιούτ, περιφρανεστέραν ποιούσα τῆς ἀληθοῦς τιμῆς τὴν ὑφαίρεισιν ἢ τὴν πεπορισμένην ταύτης ἐπίτασιν, ὡς κινδυνεύειν ἐν τῇ τοῦ δοκεῖν ἀφθονία τὰ τῆς πτωχείας ὑπομένειν αἰσχρά. δυοῖν οὖν κἀνταῦθα 10 θάτερον ἔπεται· ἡ γὰρ κακουργίας ἐγχείρημα φαίνεται εἶναι τουτί, δι' ἀπάτην τῶν ἀπλουστέρων ἐπινενοημένον, ἡ δεισιδαιμονίαν ὀνομαστέον τὸ τοῦ νοσήματος πάθος, ἔχγονον λόγον διεψευσμένως ἔχοντος ὃν πρὸς τὸ ἀγαθόν, δειλίας δ' ἀορίστους καὶ ἀτεκμάρτους ταῖς μητράσι ψυχαῖς ἐντιθὲν καὶ 15 φόβους ἐν οὐ καιρῷ φρομένους, θανάτου γείτονας καὶ οἴους οἱ ἐν ἄδου μυθεύονται πέμπειν τοῖς ζῶσιν ἐν ὑπνοῖς, ἐκ δια-

L. 228 b. μέτρον μὲν καὶ ἀντιδιηρημένην τῇ ἀθείᾳ τὴν τάξιν ἐσχηκός, γένος δ' ὁμῶς ἐκείνῃ ταῖτον κεκτημένον, τὴν ἄγνοιαν δηλαδῆ.

82 ὁμοίως γὰρ τῶν διαβεβλημένων ἐστὶ τὸ τ' ἀκίνητον εἶναι 20 πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ τιμὴν, καὶ ἀδ τὸ κινεῖσθαι πρὸς αὐτὴν καθάπερ οὐ χρῆ· τὸ μὲν γὰρ πίστεως ἄμοιρον, τὸ δὲ καὶ δόξαν ἐμπαθῆ προσλαμβάνει, μικρολογίαν μακρὰν τῷ Θεῷ

tudine quae unum idemque continet recedis ad eam quae non idem amplectitur.” rursus alias: “deus non est creatura neque dominus idem qui servus et iam si princeps sit inter servos vel creaturas.”

Videsne igitur quomodo plus aequo honorare et ultra fines iustos progredi arrogantiae fructus gignat. iis enim quae supra modum adduntur opprobrium sit quod alia demta sunt itaque non revera quidquam additur potius detrimentum est quum magis conspicua fiant quae a iusta honoratione resecta quam quae huic nova adiecta sunt. quare cavendum ne abundantiam in aestimando opinemur quae nos in egestatis ignominiam ducit. e duobus autem alterum consequitur aut tale quiddam mali consilii inventum apparet per fraudem excogitatum aut e daemonum timore natus morbus est qui mentis fellax imago et indicium ignaviae summae animorum muliebrium, unde metus oritur quem mortis dicunt affinem et quem inferi dicuntur vivis immittere in somniis. qui timor contrarius quidem est atheismi; tamen in utroque eadem apparet amentia. nam amentiae est signum et si quis deum omnino non timet et si timet ubi non debet. ille enim pietatem nullam habet, hic contra nimia religione captus deum nimis severam

προστρέβον. καὶ ἔστιν ἐν ἀμφοτέροις ὁμοιον τὸ κακόν, καὶ ἀντίθετον ἐκκληρώσατο τύχην ἀλλήλοις ἐκάτερον.

Ἴνα δὲ κακ τῶν συνηθεστέρων τῇ φύσει καὶ οἶον εἰπεῖν κοινῶν τοῖς ἄπασιν ἐννοιῶν ὑποδείγματά τινα πρὸς σαφήνειαν ὁ λόγος εἰληφῶς τῶν τῆ ἀγίῳ ἠριθμημένων ἐκεινων φώτων ἐν καὶ τὸ φῶς ὃν ἐκεῖνο δείξει, καὶ τῆς ὁμοίας πριόττης, εἰ καὶ τῇ λαμπρότητι παραλλάττειν ἔδοξε, φαίην ἂν ὡς πολλῶν ἐξ αἰῶνος ἀγαθῶν γεγονότων ἀνδρῶν καὶ θεοφιλῶν εἰς ἣν φέρε εἰπεῖν καὶ Μωσῆς ὁ μέγας ἐκεῖνος, δι' οὗ τὰ μέγιστα τῶν 10 θαυμάτων κατὰ τὴν Αἴγυπτον ὁ θεὸς ἐπεπράχει. οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ θεῖον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ φωτὶ κατελάμπρυνεν, ὡς μηδὲ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, κατὰ τὸν θεῖον φάσαι ἀποστολον, ἀτενίσαι δύνασθαι εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ διὰ τὴν δόξαν τοῦ προσώπου τὴν τότε ἐκείνην ἐκεῖ φανεῖσαν. 15 καὶ κάλυμμα ἔχειν ὁ θεὸς ἐφη Χρυσόστομος ἐπὶ τοῦ προσώπου τότε Μωσέα· καὶ τὸ αἴτιον, ἐπεὶ μὴ ἐδύνατο, φησί, τὴν δόξαν ὑπενεγκεῖν τοῦ προσώπου αὐτοῦ. ὁρᾷτε πῶς καὶ τῆς τῶν ὁρώντων ὕψειος στερερότερον γέγονε καὶ τὸ φῶς ἐκεῖνο τὸ τοῦ Μωσέως πρόσωπον πάλαι 20 λαμπρῶν. φῶς οὖν καὶ Γρηγόριος ἐν ἐκεῖνο πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ φῶς ἐκεῖνο πρὸς τοῖς ἄλλοις φησὶν ὅτι τὸ Μωσέως δοξάζεται πρόσωπον. καὶ πολλὰ τοιαῦτα συνείρας διαφορα μὲν τὴν ποιότητα καὶ οὐ τὴν φύσιν, κακ τῶν ποιημά-

putat etiam in rebus minutissimis. utriusque autem idem malum est etsi sors diversa.

Sed ut exempla quaedam nobis magis dilucida et sat cuique aperta exhibeam et dicam luminum illorum quae divino annumerata sunt unum et illud quidem lumen quod eadem esse qualitate etsi diversa claritate putant, prae aliis multis ex memoria bonis et deo dilectis viris unum nomino magnum illum Moysen, per quem summa deus miracula in Aegypto fecit et praeterea culus ipsius vultum luce divina fulsisse audimus ita ut quod S. Apostolus dicit Israelis filii vultum eius intueri nequiverint, propter splendorem circa vultum effusum. velamentum autem inquit S. Chrysostomus eo tempore Moyses supra vultum habuit; nam vultus eius splendorem perferre nemo potuit. videtis igitur oculorum intuitu solidiorem illam quoque lucem fuisse quae in Moysis vultu effulsit. sed Gregorius etiam lucem unam illam inter alias et lucem hanc quoque inter alias dicit quae in Moysis vultu eluxit; item multa ille annumerat lumina quae quidem eadem qualitate sed diversa natura sunt et e creaturis creatorem praedicat. quem sempiternam lucem et proprie unam dicit, deinde aliis illam

των τὸν ποιητὴν ὑμνήσας, ὃν καὶ ἀδιάδοχον εἶπε φῶς καὶ κυρίως ἔν, ἔπειτα τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ φῶς ἐκεῖνο συναριθμεί, φ παρεδείχθη τυπικῶς ἡ θεότης, λαμπρότερον μὲν τὴν τῆς
 L. 229 a. αἰγλης ποιότητα, τὴν δὲ φύσιν τηροῦν τοῖς ἄλλοις τὴν αὐτήν.
 ■■ καὶ τὸ τῆς ἀληθοῦς ἐννοίας ἐνταῦθα κράτος ἡ τοῦ ἄρθρου⁵ παρίστανσι θεαίσι, τὴν θεότητα περιγράφουσα, καὶ τὸ ἄφετον καὶ ἀόριστον τῶν συμαινομένων πρὸς τὸ μοναδικὸν καὶ ἐνιαῖον συστέλλουσά τε καὶ περισφίγγουσα. οὐ γὰρ θεότητας ἀπαριθμούμενος ὁ διδάσκαλος μίαν εἶπε θεότητα καὶ τὸ φῶς ἐκεῖνο, ἀλλὰ τούναντίον φώτων ἀριθμουμένων πολλῶν ἐν¹⁰ ἐκεῖνο τῶν πάντων εἶρηκεν εἶναι, τιμηθὲν μὲν ὑπὸ θεοῦ πλέον, ἢν οὕτως εἶπω, τῶν ἄλλων, οὐ μὴν δυνάμενον ἄκτιστον γενέσθαι θεότητα, ἀλλ' ἀκτίστου θεότητος παράδειξιν τυπικὴν τε καὶ συμβολικὴν, ὡς εἰρήσεται προοιούσιν ἡμῖν ἐμ-
 ■■ φανεστέρον. ὥσπερ οὖν πολλῶν ὄντων ἀνδρῶν ἀγαθῶν καὶ¹⁵ θεοφιλῶν προφητῶν ἓνα τῶν πάντων εἶναι καὶ Μωσέα εἰρήκεμεν, τιμηθέντα μὲν πρὸς θεοῦ πλέον τῶν ἄλλων σχεδὸν τῇ τε λαμπρότητι τοῦ προσώπου καὶ τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ θαύμασι, καὶ θεὸν γενόμενον Φαραῶ, ἄκτιστον δ' οὐ, οὕτω καὶ περὶ τοῦ φωτὸς νοητέον ἐκείνου. αἱ γὰρ τιμαὶ καὶ δόξαι²⁰ καὶ λαμπρότητες ποιότητές τινες ἐπουσιώδεις οὐσαι καὶ συμβεβηκότων εἶδη, αὐταὶ μὲν ἀλλοίωσιν καὶ μεταβολὴν ὑπομένειν πεφύκασιν, ἡ δ' οὐσία τῶν τοιούτων ἀθῶος μένει πα-

quoque adiungit qua typice deitas submanifestata est: quae pro splendoris qualitate elarior quidem sed pro natura ab aliis non diversa. sed haec revera tanquam artus se habent in deitate conspicui quibus omnia quae soluta et interminata nobis videntur in unum connexa et constricta sunt. nam quum deitates praeceptor ille enumerat, non unam dicit deitatem etiam illam lucem, sed in adversum quum lumina multa enumerat unum illud dicit prae aliis omnibus a deo quidem plaris esse aestimatum ut ita dicam, sed quod increata esse deitas non possit et nobis increatam deitatem submanifestet tantum typice et symbolice, ut paullo post lucidius nobis patebit. sicut igitur inter multos viros bonos et deo dilectos prophetas unum nominavimus Moysen a deo praecipue honoratum et vultu splendido et miraculis in Aegypto; qui deus visus sit Pharaoni sed non deus sit increatus: ita quoque de luce illa cogitandum est. cuius attributa et gloria et splendor qualitates quaedam sunt ad essentiam accedentes et fortuitae formae, quae variationes et immutationes ineunt: sed quae his subest essentia ipsa nullas prorsus patitur affectiones, sed fundus illarum est ac fundamentum. itaque sine essentia illa fundamentum

θῶν· ὑπερέθερα γάρ τις καὶ θεμέλιος γίνεται ταύταις ἅπασιν,
 καὶ ταύτης ἔνευ ὑπάτασις ἐκείνους οὐκ ἔστιν οὐδ' ἠτιαιοῦν,
 οὐσιαστικῶς γε μὴν αὐτοῖς καὶ ἀεὶ συναλλοιοῦσθαι ἤκιστα
 αἰδεν. εἰ δὲ δι' ἀμαθίαν ἔνιοι καὶ ἔκστασον λογικῆς ἐπιστή-
 5 μης, δι' ἧς οἱ θεοὶ κατέρχονται τὰς δογματικὰς ἀνεσθήσαντο
 βίβλους, ἐπεσθῆαι ἤκιστα δύναται, τί τοῦτο πρὸς τὴν ἀληθῆ
 γνῶσιν; οὐ γὰρ ἀτιμαστέον τὴν παιδείουσι δι' αὐτούς, ἀλλὰ
 σκαιούς καὶ ἀπαιδεύτους ὑποληπτέον τοὺς αὐτοὺς ἔχοντας ὁ
 μέγας φάσκει διδάσκαλος. πολλοῦ μὲν γὰρ ἦν δαΐσημα τοῦς
 10 ἄλλους ἐκείνους τῆς αἰκείας φυλάττειν φύσεως τὰ τε ἄλλα
 δῆπουθεν, καὶ τό γε τὴν αὐτὴν καὶ μίαν μένουσαν πᾶσι ἀριθ-
 μῶ τὴν οὐσίαν τῶν ἐναντίων εἶναι δεκτικὴν, εἰ ἂν ἀνυπα-
 στάτων ὄντων καθ' αὐτὰ ὑπόστασις αὐτῆ γίνεται, τοῦτοις
 συμμεταβάλλοιτο τῆς οὐσίας ἐξισταμένη φύσεως. ἀνούσιαι. f. 229. b
 15 μὲν γὰρ αἱ περὶ τὰ σώματα ποιότητες καὶ ἀσώματα, αἰσθη-
 ται δ' οὐκ, καὶ περὶ τὰ τῆ αἰσθήσει ὑποκείμενα σώματα τὴν
 ὑπόστασιν τα καὶ σύστασιν ἔχουσαι· πᾶν δὲ τὸ τῆ αἰσθή-
 σει ὑποβαλλόμενον ὁ θεὸς φάσκει Χρυσόστομος μὴδ' οὐσίαν
 εἶναι ἀγγέλου δύνασθαι λέγειν, ἀλλὰ σῶμα πάχος ἔχει καὶ
 20 τριχῆ διαστατόν. πῶς οὐκ ἂν εἴη θεότης ἄκριατος ἐκεῖνα τὸ
 φῶς, αἰσθήσει ὑποβαλλόμενον καὶ ὀραίμενον, ὡς ἕκαστος μὲν
 καὶ πρὸς γε πάντων ὑμεῖς μαθουρεῖτε. ἢ πάντως καὶ ἐμῶν
 ἀσκησάντων εἰς ἀπερίαν ὁ θεὸς ἐρμηνεύει Ἀμμοσκηπτικὸς Ἰα-

17. κατὰ Ἰω. θμιλία κη'.

illarum nullam est, neque haec ipam ullo modo immutari potest. si
 vero propter ignorantiam quidam et amentiam logicas notiones quibus
 sancti patres dogmaticos libros composuerunt assequi mente nequeunt;
 quid hoc ad rei veritatem? neque igitur propter illos praeccepta re-
 pudianda sunt, sed potius illi ipsi mente capti et indocti habendi sunt
 ut magnus noster praecceptor dicit. nam multum sane abest quip suae
 ipsius naturae fines aliaque omnia servare possit et essentia pro nu-
 mero una maneat, ubi partem habet earum quae contrariae sunt, si
 ipam quae substantia sit in substantialium, cum his societatem in-
 propria sua natura egressa. inessentialia enim sunt circa corpora que-
 litates et incorporae itaque perceptibiles et in eis quae sensuum
 perceptioni subiecta sunt circa corpora substantiam et fundamentam
 habent. sed omnia inquit S. Chrysostomus quae sensibus subiecta
 sunt neque angeli quidem essentia dici possunt, sed corpus crassum
 et trifarium extensum. qui igitur deitas increata dici potest lux illa
 sensibus subiecta et percepta ut omnes et vos imprimis testamini. sed
 vobis propter inopiam tacentibus interpretatur haec S. Damascenus

άννης, “ ἐν τῷ Θαβώρ ” λέγων “ τῷ ὄρει ἐλάμπρυνεν μὲν ἡλίου
 δίκην τὸ πρόσωπον ἐαυτοῦ ὁ Χριστός, ἐν ὧς θεὸς παραδείξῃ
 τοῖς μαθηταῖς τὴν τῆς οἰκείας θεότητος δύναμιν· ἀλλ’ ἐπειδὴ
 καὶ Μωσέως ἐλάμπρυνε πάλαι τὸ πρόσωπον ἔξωθεν, ἔλαθε
 νῦν τὸν διάβολον διὰ τῆς αἰσθητῶς δηλαδὴ κάθ’ αὐθα φα-5
 300 νείσης λαμπρότητος.” ἰδοῦ καὶ οὗτος σῶμα καὶ αἰσθήσει
 ὑποβληθὲν καὶ ὄραθὲν τὸ λαμπρυνθὲν τοῦ Χριστοῦ φησὶ τη-
 νικαῦτα πρόσωπον. οὐ γὰρ φαντασίᾳ τὸ τῆς ἐνσάρκου μυ-
 στήριον οἰκονομίας ἦν· εἰ δὲ σῶμα, καὶ οὐσία πάντως κτι-
 στή· τῇ γὰρ τῶν ἄκτιστιτῶν αἰρέσει περιφανῶς ἔρριπται τὴν 10
 τοῦ κυρίου σάρκα δοξάζειν ἄκτιστον· πῶς οὖν ἄκτιστος ἢ
 αἰσθητῶς φανεῖσα τηνικαῦτα λαμπρότης; καὶ τίς ὁ ταῦτα τολ-
 μῶν κηρύττειν πλὴν τῶν εἰκονομάχων μὲν ὕστερον, Μανι-
 χαίων δὲ καὶ Μασσαλιανῶν πρότερον, νῦν δὲ τῶν Παλαμιτῶν;
 ἢ γὰρ οὐκ ἀκούετε σαφέστατα τῶν ἁγίων λεγόντων, τὸ τῇ αἰ- 15
 σθήσει μὲν ὑποβαλλόμενον ὄρατόν, ὃ δ’ ἄκτιστον, μὴ ὅτι
 οὐχ ὄρατόν; ἀλλὰ καὶ νοῦν καὶ λόγον ὑπερβαῖνον; τοῦτο δὲ
 τί ἂν εἴη τῶν πάντων ἕτερον ἢ ὁ φῶς ἐν ἀπρόσιτον ἔστι καὶ
 400 μόνον ἐν κυρίως ὁ θεός. ὁμῶς, ἐπειδὴ κανόνι τε καὶ σταθμῷ
 ἄνω τὰς κοινὰς ἐκεῖνας καὶ ὁμολογημένους τοῖς πᾶσιν ἐννοίας 20
 l. 230 a. προσβαλόμεθα, ὡς ἂν πρὸς ἐκεῖνα βλέποντες τὰς ἐξῆς τῶν
 λόγων διευθύνωμεν ἐργασίας καὶ τὰ ἐπιχειρήματα, ἀναληπτέον
 ἡμῖν ἔστι καὶ ζητητέον πῶς ἐναντία ταῖς κοιναῖς καὶ ὁμολογη-

1. ἐκ τοῦ εἰς τὴν μεταμόρφωσιν λόγου.

° Ioannes. in Thabore monte inquit solis instare lucem circa vultum sibi Christus incendit ut sicut deus submanifestaret discipulis deitatis suae manifestatem. itaque factum ut quum etiam Mosis olim vultus effulserit, calumniatori latuerit splendorem hunc sensibus perceptibilem fuisse. vides igitur et hunc dicere corpus et sensibus subiectum et perceptum fuisse illuminatum Christi vultum. non enim imago mysterium incarnatae naturae erat; si vero corpus, ergo essentia omnino creata. incretistarum enim haeresis domini carnem existimavit increatam. unde igitur increatus splendor ille sensualiter conceptus? quis est qui haec proferre ausus sit nisi Iconomachi postea, Manichaei et Massaliani antea nunc autem Palamitae? nonne auditis quam manifestissime sanctos loquentes: quod ad sensum cadat esse visibile; increatum autem non modo non visibile verum etiam mentem ac rationem superans? at vero quid tandem erit ex omnibus alterum quoddam, nisi quod lux una inaccessibleis est et una tantum proprie deus. quamquam, quum regula quadam ac statera communes illas et probatas, omnibus opiniones examinaverimus, ut ad priora illa respicientes

μέναις ἐκείναις ἐννοίαις ἐνεσσι περιφανῶς συμπεραίνειν. πάντα
 γὰρ οὐσα καὶ καλουμένη ἡ Θεότης καλεῖται καὶ φῶς· εἰ οὖν
 φῶς ἐν ἀπρόσιτον καὶ ἀδιάδοχον ὁ Θεὸς καὶ κυρίως ἐν καὶ
 μόνον ἄκτιστον, πῶς καὶ πόθεν εὐρηται νῦν τῇ Παλαμικῇ
 5 φητριᾷ δεύτερον ἄκτιστον φῶς Θαβωρίῳ διάφορον τῆς Θείας
 οὐσίας, τῶν τῷ Θεολόγῳ Γρηγορίῳ ἀριθμηθέντων ἐκείνων
 φώτων πολλῶν ἐν ὄν; ὁ γὰρ τῶν πολλῶν ἐν ὄν, οὐχ ἐν κυ-
 ρίως· ὁ δὲ κυρίως ἐν καὶ ἀδιάδοχον, τῶν πολλῶν ἐν εἶναι
 οὐ δύναται. πῶς γὰρ ἂν ἄκτιστον ἔτ' εἶναι δύναίτο, τοῖς
 10 ἄλλοις καὶ διαφόροις αὐτοῦ ποιήμασι συναριθμούμενον; ἢ
 πῶς τὸ ἀνούσιον τῇ οὐσίᾳ ταυτόν; εἰ γὰρ ταυτόν, οὐ διάφο-
 ρον, εἰ δὲ διάφορον, οὐ ταυτόν· ἄμικτα γὰρ φύσει παντά-
 πασι ταῦτα, καὶ λίαν ἀσύμβατα καὶ οὐδέποτε σύμφωνα. ἐπὶ
 δὴ τούτοις αὖθις ἑτέραν ἀντεπήγον ἀντίθεσιν, οὐ δυνηθέντας
 15 ἑαυτοὺς ἀπονίσασθαι τὸν σφίσι ἐπενηρημένον ὑπὸ τῆς Θείας
 καὶ οἰκουμένης ἑκτης συνόδου ἀναθεματισμὸν αἰσθόμενοι.
 καὶ ἦν ἡ ἀντίθεσις ἔχουσα οὕτως. εἶτα οὐδὲ τὸν μέγαν δέχθη,
 φασί, Διονύσιον λέγοντα "ὄταν ἄφθαρτοι καὶ ἀθάνατοι γε-
 νόμεθα καὶ τῆς χριστοειδοῦς καὶ μακαρίας ἐφικώμεθα λή-
 20 ξεως, πάντοτε σὺν κυρίῳ κατὰ τὸ λόγιον ἐσόμεθα, τῆς μὲν
 ὄρατῆς αὐτοῦ Θεοφανείας ἐν πανάγνοις Θεωρίαις ἀποπληρού-

rationum quae inde sequuntur operationes et conclusiones gubernemus,
 nobis quaerendum est quomodo ea quae communibus illis ac probatis
 sententiis opposita sunt liceat dilucide persequi. universitas enim re-
 rum quum et sit et vocetur deitas, vocatur etiam lux; igitur si lux
 una inaccessibilis et sempiterna deus est et proprie unum et solum
 increatum, quomodo et unde inventa est iam a Palamae familia altera
 increata lux a Thaboria illa diversa divinae essentiae; quae ex lumi-
 nibus illis a Gregorio Theologo collectis multis sit una. quae enim
 una ex multis est non proprie una est; quae autem proprie una est,
 ea etiam sempiterna neque ex multis una esse potest. quomodo
 enim increata amplius esse possit in aliarum et diversarum creatura-
 rum numero relata? an quomodo id quod non est, idem atque es-
 sentia? si enim idem, non diversum, sin vero diversum, non idem.
 misceri enim per naturam omnino non possunt neque unquam in unum
 conciliari. praeter haec alterum quoddam opposuerunt quum re non
 posse liberari damnatione illa ab synodo sexta oecumenica sibi illata
 sentirent. haec oppositio ita se habebat. deinde nec magnum capis
 inquit Dionysium ubi dicit: "quando immortalitatem adepti erimus
 et ad Christi similem et beatam pacem pervenerimus, semper cum
 domino ut dictum est erimus contemplationibus visibilis eius manife-
 stationis completi, quae nos magnifico splendore circumdabit sicut

μενοι, φανωτάταις ἡμᾶς μερμαρυγαῖς παριαυγαζούσης ὡς τοὺς μαθητὰς ἐν ἐπαίνῃ τῇ θειοτάτῃ μεταμερφώσει, τῆς δὲ νοητῆς αὐτοῦ φωτοδοσιας ἐν ἀπαθεί καὶ ἀύλῃ τῶ νῶ μετέχοντες.”

- 422 Πρὸς ταῦτα ὁ Γρηγορᾶς, “καὶ μὲν” φησι “πολλαχόθεν ὁρῶ τὴν τοῖς ἑμετέροις σπουδάζουσαις ἐπομένῃν αὐτόθεν ἀνά-
 I. 230 b. ρεσιν· οὐ γὰρ σύνεσιν ὡν λέγετε λαβεῖν ἐδυνήθητε, πρὶν τὸν οὐδὲν ὑπερβῆναι τῶν οἰκείων χεῖλων μάλα ὀφείλοντες. πρῶτον μὲν γὰρ τὸ τὴν ἐντελῆ σαφήναιαν τῶν προλεχθέντων ἔχον ἄνω λιπόντες, τὸ συνεχὲς ἡμίτομον ἐκείθεν ὑφελόμενοι προη-
 10 νέγκατε. μεμνημέθα γάρ, ὁ Θεὸς φησι Διονύσιος, νῦν μὲν ἀναλόγως ἡμῖν διὰ τῶν ἱερῶν παραποτασμάτων, τῆς τῶν λογιῶν καὶ τῶν ἱεραρχικῶν παραδόσεων φιλανθρωπίας αἰσθητοῖς τὰ νοητὰ καὶ τοῖς οὐσι τὰ ὑπερουσία περικαλυπτούσης, καὶ μορφᾶς καὶ τύπους τοῖς ἀμορφώτοις τε καὶ ἀτυπώτοις
 15 περιουθείσης, καὶ τὴν ὑπερφῶ καὶ ἀσχημάτιστον ἀπλότητα τῆ ποικιλίᾳ τῶν μεριστῶν συμβόλων κληθηνούσης τε καὶ δια-
 20 πλατυούσης. τοῦτων δ’ οὕτως ἐχόντων, μορφᾶς καὶ τύπους καὶ μεριστὰ σύμβολα τις ἂν ποτ’ ἄκτιστα φαίῃ σωφρονῶν καὶ μανίας ὑπάρχων ἐλεύθερος; ὁμως καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ Μα-
 25 ξίμου τὸ παρὸν χωρίον ἐρμηνεύοντος μαρτυρία τὴν ἐξ ἀμαθίας παράνοιαν τῶν ἄλλως λεγόντων ἐλέγξει· εἶναι γὰρ φησι ταῦτα ἐπὶ μὲν Θεοῦ, ὅταν φαινῆται ὡς πῦρ καὶ ὡς γέρον ἐν Δανιὴλ καὶ ὡς ἀνὴρ παλαιῶν τῶ Ἰακώβ, καὶ ὅσα τοι-

discipulos in divina illa transfiguratione et spiritualis illius clarificationis sensu incorrupto et incorporeo participes fitemus.”

Ad quae Gregoras: saepe numero, inquit, studia vestra sequi eversionem video. nam comprehendere ea quae dixistis non possitis, priusquam verborum vestrorum finem transitis fere necesse sit. relicto enim eo quod ad illustrandam superiorem orationem pertinet, iam dimidium illorum protulistis. “interpretamur enim divus ait Dionysius, ad similitudinem quamdam per sacrorum involuorum comitatem quae est in proverbis et ecclesiae traditionibus: haec sensibilibus quae in cogitatione sunt, et iis quae sunt, ea quae supra essentiam sunt complectitur, et formas et imagines iis quae sine formis et imaginibus sunt tribuit, et simplicitatem quae supra naturam et sine figura est symbolorum dividuorum varietate implet et dilatat.” quae quum ita sint, quis est tam imprudens et amens qui formas illas et imagines et dividua symbola increata putet. quamquam divi Maximi illud quod hunc locum explicat testimonium adversariorum opinionem quae ex inscientia sequitur refutat. sunt enim ait haec de deo dicta

αὐτὰ ἐπὶ δ' ἀγγέλων, ὅταν τὰ Χερουβιμ ὡς Θηριόμορφα καὶ ἄλλα ἐν τάξει ἀνδρῶν καὶ νεανίσκων φαίνονται. καὶ πάλιν "σημειωτέον ὅτι τὸ θεῖον σῶμα τοῦ κυρίου ὁρατὴν φησι θεοφώειαν, νοητὴν δὲ ἦτις κατα νοῦν ἔσται μεθεπτή." ὁρᾶτε 5 πῶς ὀλοκλήρου τοῦ τῆς γραφῆς σώματος κειμένου, κτίσματα προδήλως εἶναι δεῖκνυνται μορφῶν καὶ τύποι καὶ τὰ μεριστὰ καὶ πλασματώδη ταῦτα σύμβολα. πρῶτον μὲν οὖν τοῦτ' 44 ἄτοπον πεπραχότες ἐστέ, τὰς τῆς θείας γραφῆς ἡμιτάμους προφέροντες ῥήσεις· δεύτερον δ' ὅτι τὰ καιριώτερα τῶν 10 τοῦ Διονυσίου λόγων σιωπῇ κρύψαντες μέλλοντά φαστε καὶ l. 231 a. οὐπω δῆλα· τὸ γὰρ "ὅταν ἀφθάρτοι γενώμεθα καὶ ἀθάνατοι" καὶ τὰ ἔξης οὐπω προσέγγονεν ὑμῖν, εἰ μὴ τὸν Ἐνδυμίονος ὑπνον καθυδῶσειν δοκεῖτε καὶ λελήθατε τὴν ὑμετέραν κατὰ λυσιν ἀφ' ἑστίας καθ' ἑαυτῶν ἐπαρόμενοι. ἢ οὐδὲ 15 τοῦ ἀποστόλου βοῶντος ἠκούσατε, ὡς καὶ ἡμεῖς ἐν ἑαυτοῖς στενάξομεν νιόθεσίαν ἀπεκδεχόμενοι τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώματος ἡμῶν· τῇ γὰρ ἐλπιδὶ ἐσώθημεν, ἐλπίς δὲ βλεπομένη οὐκ ἔστιν ἐλπίς· ὃ γὰρ βλέπει τις, τί καὶ ἐλπίζει; εἰ δ' ὃ οὐ βλέπομεν ἐλπίζομεν, δι' ὑπομονῆς ἀπεκδεχόμεθα. εἰ 20 οὖν τοῦτ' εἶη τὸ τοῖς Παλαμίταις ὑμῖν ὁραθῆναι φῶς, ὡς αὐτοὶ διατείνεσθε, καὶ τῷ μέλλοντι ταῦτόν ἐκείνη φῶσι ὃ σωματίων ἀφθάρτων κατὰ τὸν θεῖον εἰπεῖν Διονύσιον δεῖται

ubi apparet tanquam lux et tanquam senis apud Danielelem et tanquam vir antiquus apud Iacobum, et quae sunt similia; de angelis autem ubi Cherubim cum animalium corporibus et alii in virorum aut adolescentium personis apparent. et rursus quod tenendum est, divinum domini corpus visibilem dixit manifestationem; invisibilem autem quo memi attributa esset." videlicet quomodo ubi integerrimum scripturae documentum existat creaturae aperte esse ostendantur formae et imagines et dividua et ficta symbola? primum igitur illud inepto fecistis quod dimidia sacrae scripturae verba protulistis; deinde quod apertioribus Dionysii verbis silentio omissis, futura loquimini et nondum aperta. illud enim: "quando immortales et incorruptibiles erimus et cetera" nondum nobis accidit nisi in Eadymonis somno iacere videamini et obliti sitis delegationis a patria vestrae per nosmet ipsos factae. profecto neque apostoli vocem auditis: "et ipsi inter nos geminus adorationem filii dei exspectationem redemptionem corporis nostri. spes enim salvi facti sumus; spes autem quae videtur non est spes. nam si quis videt quid sperat etiam? si autem quod non videmus speramus, per patientiam exspectamus." si igitur haec esset quam vos Palamitas videre contenditis et eadem atque futura illa lux quae corpora incorruptibilia ut ait divus Dionysius ad contemplationem sui postulat, supervacaneum esset mortis mysterium: supervacaneum etiam

πρὸς θεωρίαν, περιττὸν ἄρα τὸ τοῦ θανάτου μιστήριον, περιττὸν δὲ καὶ ὃ φησι Παῦλος ὁ θεῖος, δεῖν τὸ θνητὸν τοῦτο ἀθανασίαν ἐνδύσασθαι καὶ τὸ φθαρτὸν ἀφθαρσίαν, καὶ πρὸς γε τὸ ἐν ἐλπίσι μὴ βλεπομέναις κείσθαι τὴν νόθεσίαν ἡμῶν μετὰ τὴν τοῦ σώματος ἀπολύτρωσιν. εἰ γὰρ μετὰ τοῦ σω-5 ματικοῦ πάχους καὶ τῆς Παλαμικῆς κραιπάλης καὶ τρυφῆς ἐξείη καὶ τοῦ μέλλοντος ἐκείνου ἴφωτος ἀπολαύειν ἐνταῦθα, τί δεῖ θανάτου πρὸς ἀθανασίαν ἐπηγγελμένην μετάγοντος καὶ ζωῆν αἰδιὸν τε καὶ ἀφθαρτον, εἰ οὐκ εἰς τὸ μέλλον, οὐδ' εἰς ἅ τὰς μετὰ θάνατον ταμιεύει ἐλπίδας, ἀλλ' ὅσα γέμει μὲν 10 τρυφῆς καὶ σαρκικῶν ὀρέξεων, ἐρῶσθαι δὲ πως φράζει μετὰ τῶν σεμνῶν ἐλπίδων, καὶ εἴ τί που ταῖς τοιαύταις ἐπαγγελ-
 40 λίαις ἐγκέκρυπται. μία μὲν οὖν αὕτη κατάλυσις ἀυτόχρομα καθ' ἑμῶν, οὐ πολλῶν δεηθεῖσα λόγων· δεύτερον δ' ὅτι Διονύσιος Θεοφάνειαν μὲν φησιν ὄρατὴν, οὐ θεότητα δ' ἄκτι- 15
 L. 231 b. στον ὄρατὴν· πόρρω δ' ἀλλήλων ἄλληλα, καὶ διεστηκότα μᾶλλον ἢ ὅσον ἐκ δυσμῶν ἀπέχουσιν ἀνατολαί· Θεοφανείας μὲν γὰρ ἡμῖν ὄρατὰς διαφόρους καὶ πλείστας γεγονυίας παραδιδόασιν αἱ θεῖαι καὶ ἱεραὶ βίβλοι, καθὰ προΐοντες ἐς πλάτος ἐκθήσο-
 20 μεν· θεότητα δ' ἄκτιστον πλὴν τῆς τρισυποστάτου μιᾶς οὐ-
 σίας οὐδεὶς πω το παράπαν ἐτέραν ἄχρι καὶ τήμερον οὐδ' εὐ-
 ρεν οὔτε λελάληκεν, οὔτε μὴν οὐδ' εἰς νοῦν βαλέσθαι τετόλημη-
 κεν εὐσεβεία συντεθραμμένος πλὴν τῆς Παλαμικῆς φατρίας.

quod divus Paulus: „oportet mortale hoc induere immortalitatem et corruptibile hoc induere incorruptionem et in expectionibus quae non videntur positam esse adoptionem nostram post corporis dissolutionem.” si enim post corpoream vibrationem et Palamicam crapulam et luxuriam liceret futura luce illa frui, quid opus esset morte quae immortalitatem nuntiatam secum duceret et vitam sempiternam et indissolubilem, si quidem non ad futuram et ad spem post mortem pertineret, sed quaecumque ingemiscunt luxuria et libidinibus reviviscere quodammodo piis expectionibus et quae praeterea in talibus promissionibus insunt sentiret. una igitur haec dissolutio omnino quod vos atinet non multis caret verbis. deinde Dionysius dei manifestationem dicit visibilem non vero deitatem increatam visibilem; porro alia inter sese distant longius quam ab oriente occidens. manifestationes enim nobis visibiles et varias (t plurimas factas tradiderunt sacri et divini libri ut postea uberrime exponemus, deitatem autem increatam praeter unam trium personarum essentiam nemo unquam omnino alteram usque ad hunc diem aut invenit aut protulit, aut in animum inducere ausus est impietate commotus praeter Palamicam familiam,

Δύο μὲν δὴ ταύτας ἠνέγκαμεν ταῖς ὑμῶν ἀντιθέσεσι
 λύσεις διὰ βραχέων, εἴη δ' ἂν καὶ τρίτη, ἢ παρὰ τὴν λέξιν,
 λέγω δὴ τὴν ὥς, μονοσύλλαβον μὲν οὖσαν, ὁμώνυμον δὲ καὶ
 κατὰ πολλῶν λεγομένην σημαινομένων. ὧν τὰ μὲν πλείω
 5 γραμματισταῖς παραπεμπτέον, οἷς προουργαίτερον τουτοῖ·
 ἡμῖν δ' ἀπόχη κατὰ τοὺς τῶν θείων ἐνταῦθα γραφῶν ἐκδέ-
 χεσθαι ἐρμηneas, ποτὲ μὲν ὥς βεβαιωτικὴν δηλαδὴ καὶ τῆς
 ὑποκειμένης ἐννοίας ἐπίτασιν ἔχουσαν, ποτὲ δ' ὥς ὁμοιωμα-
 τικὴν ἢ διατακτικὴν καὶ οὐ μάλᾳ ἀναμφισβήτητον. ὧν ὑπο- 40
 10 δείγματ' ἂν εἴη ταῦτ' ἐκ προχείρου παραστάντα τῇ μνήμῃ,
 τῆς μὲν βεβαιωτικῆς καὶ τῆς ὑποκειμένης ἐπίτασιν ἐχούσης
 ἐννοίας τὸ "ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ δόξαν ὡς μονογε-
 νοῦς παρὰ πατρός," ἐν σαρκὶ μὲν κεκρυμμένην δηλονότι, ἀλλ'
 ὡς τῷ ὄντι μονογενοῦς καὶ κυρίως νιοῦ καὶ λόγου τοῦ Θεοῦ διὰ
 15 τῶν παραδόξων ἔργων φαινομένου· τῆς δ' ἑτέρας τὸ "ἐλαμψε
 τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος" ἐνταῦθα γὰρ ὁμοιώσεως ἔσχε
 τρόπον, καὶ οὐ μάλᾳ ἀναμφισβήτητον ἔμεινεν, οὐδ' ἐκτὸς πα-
 ραλλάξεως. ὁποῖόν ἐστι καὶ τὸ προβληθὲν ἐν τῷ παρόντι 40
 20 20 τῆς λέγοντος μεταμορφώσει· ὁμοιότητα γὰρ ἐνταῦθα καὶ
 οὐ ταυτότητι σημαίνει τὸ ῥῆμα, καὶ ἀπαρραλλᾶξ' ἄν ἔχειν οὐ
 δύναται· οὔτε γὰρ ὁμοφυᾶ ταυτὶ οὐδ' ὁμογενῆ οὐδ' ὁμοει-
 δῆ· οὐσίας μὲν γὰρ ἢ ταυτότης, ἢ δ' ὁμοιότης ποιότητος. l. 232 a.

Dnas igitur protulimus oppositionum vestrarum refutationes
 paucis verbis, tertia nunc est quae pertinet ad lectionem, dico illud
 ὡς monosyllabum quidem, sed ancipitem et multis cum notionibus
 coniunctum. Quarum pleraque tradendae sunt grammaticis ut quibus
 haec ad rem facere videantur. nobis satis est ad divinarum scripturarum
 interpretes recurrere. modo enim confirmandi vim habet et notio-
 nem quae subest amplificandi. modo similitudinem aut dubitationem
 significat et id quod admodum incertum est. quorum exempla hunc in
 promptu sunt; ubi confirmandi vim aut notionis quae subest ampli-
 ficandae habet: „vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a patre,
 in carue scilicet occultatam sed quasi re vera unigeniti et proprii
 filii et verbi dei per mirabilia facta declarati.” notionis alterius:
 „splendebat facies eius sicut sol.” ubi similitudinis rationem recepit
 nec valde incertum erat nec extra errorem quale est etiam antea
 prolatum divi Dionysii verbum illud, ubi dicit: „tanquam discipulos in
 divina illa transfiguratione.” similitudinem enim ibidem, non identi-
 tatem significat haec vox nec errorem inferre potest. haec enim nec
 eiusdem naturae nec generis nec speciei sunt. essentiae quidem

πῶ γὰρ ταυτότητος ἂν εἴη τόπος τοῖς ἐκ διαμέτρου συμφρα
 πάναντία κληρωσαμένοις; οἷς γὰρ ἔτι φθαρτῷ συνεῖναι βίῃ
 καὶ σῶματι συνδεδωμένῃ, καὶ οἷς μὴ, τοῦτοις οὐκ ἔστι καθὼς
 διεστήκασιν οὐδερμία ταυτότητος. ὡς εἶναι τὸ ὅς οὐ ταυτότη-
 τος ἐνταυθῶ λόγον ἔχον, ἀλλ' ἁμοιότητός τινος σκιαγραφίαν;

50 εἰπεῖν. καὶ γὰρ καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος τὸ "ἐλαμψεν ὡς
 ὁ ἥλιος" ἐξηγηθῆναι, ἢ τῶν ἀφθάρτων σωματικῶν ὁδοῖα, φη-
 σίν, οὐ τοσοῦτον ἀφίησι τὸ φῶς ὅσον τοῦτο τὸ σῶμα τὸ
 φθαρτὸν, οὐδὲ τοιοῦτον οἶον καὶ θνητοῖς ὄρασι γενέσθαι
 χωρητὸν, ἀλλ' ἀφθάρτων καὶ ἀθανάτων δεόμενον ὀφθαλμῶν **10**
 πρὸς τὴν θέαν αὐτοῦ. ἀκούετε τοῦ μεγάλου φωστῆρος τῆς
 ἐκκλησίας, διδασκοντος καὶ αὐτοῦ τοῖς ἄλλοις πατέρας ὁμοίως,
 ὡς οὐκ ἀφθαρτον ἔλαβε σῶμα ὁ κήρυξ (τοῦτο γὰρ τῆς Μαρ-
 κίωνός ἐστι λέγειν αἰρέσεως), οὐδ' ἄκτιστον αὐτὸ πεποιήκε
 τε καὶ ἔκτισε (τοῦτο γὰρ τῆς τῶν εἰκονομάχων καὶ Μαν- **15**
 χαίων ἐστὶ λέγειν μανίας), ἀλλ' ἢ ἀναλλοιωτος φέρεται, κατὰ
 τὸν θεῖον εἰπεῖν μελιφθόν, τῇ βροτεῖα μυχθελαι τῆς ἐμπεροῦς
 αἴλου θεότητος φῶς παραγυμνοῦσα τοῖς ἀποστόλοις ἀπορ-
 ρήτως ἐξέλαμψε, καὶ πάλιν ἀμυδροῦς θεϊκῆς αὐγῆς πα-

51 ρεγμένην χαρακτῆρας. ὁρᾶτε πῶς οἱ τῆς εὐσεβοῦς ἐκκλη- **20**
 σίας πάντες διδάσκαλοι σωματικῶς τε καὶ συμβολικῶς τὴν
 ἀμυδρὰν καὶ κινιγματώδη πανταχῶς διὰ τῆς παρὰ προθέ-
 σιως ἐμφαίνουσι ἀήλωσιν. σωμαρτυρεῖ δ' ἡμῖν καὶ ὁ μέ-

identitas, qualitatis similitudo; quomodo enim identitatis erit locus eis
 qui contraria omnino cognata inter se adepti sunt? quippe qui ad
 huc mortalis vitae et corporis vinculo constricti sint, et quorum ob
 distantiam nulla identitas. itaque ad illud non identitatis ibidem no-
 tionem habere sed similitudinis altius oculos dicam. atque ipse
 divus Chrysostomus illud: „splendebat ut sol „interpretatur: „in-
 corruptibilem autem corporum gloria, inquit, non tantam amittit lu-
 cem quantum corpus hoc incorruptibile, nec talem ut ab mortalibus
 oculis percipi potest; sed incorruptibilibus et immortalibus oculis
 opus est ad eius contemplationem. auditis magni ecclesiae luminis
 explicationem simulque aliorum non incorruptibile corpus recepisse
 dominum; quod tenet Marcionis haeresis, nec increatum illud fecit et
 creavit, quod Iconomachorum et Manicheorum excogitavit insaniam.
 sed solabilis ut cum divo poeta loquar mortalitati immixtam similibus
 incorporeae deitatis lucem denudavit apostolis mirum in modum et
 inclaruit. et alias: involutos divini splendoris radios denudasti. vi-
 detisne quomodo religiose ecclesiae cuncti praecipuos corporaliter
 et symbolice latentem et involutam ubique explicationem consilio

γας ἀπόστολος Παῦλος, λέγων “νῦν μὲν δι’ ἐσόπτρου ἐν αἰ-
 νίγματι βλέπομεν, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον.” ὁρᾶτε
 δὲ πῶς καὶ οὗτος αἰνιγματώδη φάσκει τὴν ὄρατὴν θεοφάνειαν
 καὶ οὐκ ἄστυ συμβῆλων καὶ τύπων. ἀκουστέον δὲ τί καὶ ὁ 5
 5 εὐαγγελιστὴς ἐνταῦθα Ἰωάννης φησὶν· “ἀγαπηταί, νῦν τέκνα
 θεοῦ ἐσμεν, καὶ οὐκ ἔρανερα ἴδη τί ἐσόμεθα· οἴδαμεν δὲ ὅτι, 1. 232 b.
 ἐὰν φανερωθῆ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα, ὅτι ἐσόμεθα αὐτὸν
 καθὼς ἐστίν.” ἀκηκόσατε πῶς ὁ συμπαραὸν μεταμορφωμένη
 τῷ κυρίῳ σαφῶς ἔμολογῆ διωρηθῆν μήπω κεφαλερωσθαι,
 10 σκιαγραφῆσθαι δ’ ἐν ἐπαγγελμαῖς αἰνιγματώδεσι τὴν ἐς τὸ
 μέλλον καθαρωτέραν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον μετὰ σαρκὸς
 ἐκείνου φανέρωσιν, ὅτε δῆπουθεν τοῖς ἀξίοις ὀφθῆσεσθαι
 φάσκοι μεθ’ ἧς ἀνέστη σαρκὸς κατὰ τὸ γεγραμμένον “οὗτος
 Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς ἀπ’ ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανόν, οὕτως ἐλεύ-
 15 σεται πάλιν ἐν τρόπῳ ἐδοξασθε αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν
 οὐρανόν.” καὶ ταῦτα τίς καὶ ποῦτος ὁ ταῦτα γράφων ἐστίν; 53
 ὁ καὶ πρὶν ἀποδύσασθαι τὸ θνητὸν τοῦτι καὶ φθαρτὸν τῆς
 σαρκὸς, μεγίστη συνοικῶν καθαρότητι. ἀλλ’ ὁ Παλαμῆς
 ἀπὸ χλιδῆς καὶ πότου καὶ τρυφῆς ὀφθαλμοῖς αἰσθητοῖς ἐν-
 20 ταυθοῦ διατείνεται βλέπειν οὐ τὴν ὄρατὴν αὐτοῦ θεοφάνειαν,
 ἀλλὰ τὴν ἀκτιστόν τε καὶ ἀγγέλοις ἄγνωστον θεότητα. τί
 πρὸς ταῦτά φατε οἱ τῶν ἐκείνου προσετηκότας ἑμεῖς; ἢ οὐ

quodam proferant? testis nobis est ipse magnus apostolus: „videmus
 nunc per speculum in aenigmate, tunc autem de facie ad faciem.”
 videtisne quemodo ipse obscuritate involutam dixerit visibilem dei
 manifestationem nec sine symbolis et imaginibus. audiendum autem
 est etiam quod Iohannes evangelista dicit: carissimī, nunc filii dei
 sumus et nondum apparuī. scimus quoniam quam appuerit similes
 ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.” audistisne quemodo
 ille qui domini transfigurationi aderat nondum plane patefactam fuisse
 eam aperte concedat; adumbri autem in obscuris promissionibus in
 futuram apertioram per corpus illud contemplationem de facie ad fa-
 ciem, quam scilicet a dignis adspectam iri dicit eum eadem qua sur-
 rexerat carne. sicut scriptum est: hic Iesus qui assumptus a nobis in
 coelum sic veniet quemadmodum eum vidistis euntem in coelum. et
 quis est et qualis ille qui haec scripsit? ille in quo priusquam car-
 nis mortalitas et dissolubilitas abiecta erat summe inerat puritas. at
 Palamas in deliciis et potatione et luxuria oculis sensuibus videre
 contendit non visibilem dei manifestationem sed increatam et ne an-
 gelis quidem cognitam deitatem. quid ad haec dicitis vos qui illius
 causam agitis? nonne lacrimabilis ille, lacrimabiliores autem qui

δακρύων ἄξιος πολλῶν μὲν ἐκεῖνος, πλειόνων δ' οἱ καθάπερ
 δεσπότη πείθονται; ἀρ' οὐκ ἀργαλέον, κατὰ τὸν φάμενον,
 πρῶγμα ἐστίν, ὃ γῆ καὶ ἥλιε, δούλους γενέσθαι παραφρο-
 5 νουῆτος δεσπότητος; εἰ δέ τις ἐξ ἀμαθίας κεκνημένος αὐτὸν
 ἑαυτῷ τὸν ἅγιον νῦν μὲν συμφωνεῖν νῦν δ' ἐναντιοῦσθαι λέ- 5
 γοι, ὅτ' ἄνω μὲν "ὃ ἐωράκαμεν" ἔλεγε "καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν
 ἐψηλάφησαν," καὶ "ὃ λόγος τῆς ζωῆς ἐφανερῶδη ἡμῖν," καὶ
 "ὃ ἐωράκαμεν καταγγέλλομεν ὑμῖν," καὶ ὅσα περὶ τῆς ὄρα-
 τῆς τοῦ κυρίου Θεοφανείας δίδεισι τὸν ἀνθρωπικώτερον τρό-
 πον, βραχὺ δ' ἔπειτα παρακατιῶν ἕτερα μὲν διεξιέναι ἔδο- 10
 ξεν, ἐκείνοις δ' οὖν παραπλήσια, οἷς "Θεὸν οὐδεὶς ἐώρακε
 πώποτε" εὐαγγελιζόμενος ἀποφαινέται, μὴ τοῦ ἁγίου διχό-
 1. 233 a. νοιαν καταψηφιζέσθω, ἀλλ' ἑαυτοῦ μᾶλλον ἀσθένειαν, ὅτι
 μὴ Θεοπρεπῶς τὰ θεῖα διαιρεῖν δύναιτο, μὴδ' ὅσα μὴδ' ὅπως
 περὶ τῆς ὄρατῆς τοῦ κυρίου Θεοφανείας οἱ ἅγιοι διαφόρως 15
 ἀπεφήναντο, μὴδ' ὅσα περὶ τῆς ἀκτίστου τε καὶ μακαρίας
 αὐτοῦ φύσεως, καθάπερ ἐν πολυφωνίᾳ μουσικῶν ὄργάνων,
 μίαν τοῦ τεχνίτου Θεοῦ τὴν ἐναρμόνιον τέχνην καὶ δύναμιν
 20 ἔμπνεόντος τε καὶ ἐνήχοῦντος. συνήσει δ', οἶμαι, καὶ εἰ λίαν
 εἴη νωθρὸς καὶ εὐήθης, τὴν γνώμην Διονυσίου καθαρώτερόν 20
 τε καὶ ἀποτάδην ἀκούων διεξιόντος ταυτί· καὶ τοῦτο γάρ,
 οἶμαι, φησί, τὴν θεολογίαν ἀνίττεσθαι, τὴν τῶν προφητῶν
 δηλαδὴ, τὸ ἐκ τοῦ κρυφίου τὸν ὑπερούσιον εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς

21. ἐκ τῆς πρὸς Γάϊον ἐπιστολῆς τρίτης.

eum tanquam imperatorem sequuntur? nonne igitur non ferendum?
 nonne quum res ita se habent, insaniam per terram et solem, insani
 domini servos fieri? si quis autem inscientia ductus sanctum illum
 sibi modo constare modo non constare dixerit, quod supra dixit: „vi-
 dimus" et „manus nostrae eum tetigerunt" et „verbum vitae nobis
 apparuit" et „quod vidimus id vobis referimus" et quaecunq; visi-
 bilem domini manifestationem ratione quadam ad hominum captum
 magis accommodata explicant, et paululum inde digrediens alia videtur
 ille proferre atque illorum similia, quibus deum neminem vidisse un-
 quam pro certo confirmat; is non sancti illius ambiguitatem coarguet,
 sed suam potius tarditatem qua divina non digne explicare possit,
 nec quae nec quomodo de visibilibus domini manifestatione sancti varie
 disputaverint, nec quae de increata et beata illius natura, sicut con-
 centui musicorum instrumentorum tanquam artifex harmoniae vim atque
 artem afflata quodam suo inspirat. quod capiet quis credo quamvis
 tarda et imbecilla mente quum Dionysium planius et fuse de his re-
 bus disserentem audierit: „arbitror hoc etiam sermonem divinum in-
 sinuare, nempe prophetarum, ex abdito suprasubstantialem illum in

ἐμφάνειαν ἀνθρωπικῶς οὐσιωθέντα προεληλυθέναι· κρύφιος
 δέ ἐστι καὶ μετὰ τὴν ἔκφανσιν, ἢ ἵνα τὸ θειώτερον εἶπω, καὶ
 ἐν τῇ ἐκφάνσει· καὶ τοῦτο γὰρ τοῦ Ἰησοῦ κέκρυπται, καὶ
 οὐδενὶ λόγῳ οὔτε νῦν τὸ κατ' αὐτὸν ἐξῆχται μυστήριον, ἀλλὰ
 5 καὶ λεγόμενον ἄρρητον μένει καὶ νοούμενον ἄγνωστον. καὶ
 μετ' ὀλίγα “καὶ γὰρ, ἵνα συνελόντες εἰπώμεν, οὐδὲ ἀνθρω-
 πος ἦν, οὐχ ὡς μὴ ἀνθρωπος, ἀλλ' ὡς ἐξ ἀνθρώπων ἀν-
 θρώπων ἐπέκεινα καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων ἀνθρώπος ἀληθῶς
 γεγονώς, καὶ τὸ λοιπὸν οὐ κατὰ θεὸν τὰ θεῖα δράσας, οὐ
 10 κατὰ ἀνθρώπον τὰ ἀνθρώπινα, ἀλλ' ἀνθρωθέντος θεοῦ και-
 νὴν τινα τὴν θεανδρικὴν ἐνέργειαν ἡμῖν πεπολιτευμένος.”
 καὶ πάλιν “ἐν τούτῳ γίνεται πᾶς ὁ θεὸν γινῶναι καὶ ἰδεῖν
 ἀξιούμενος, αὐτῷ τῷ μὴ ὄρᾶν μηδὲ γινώσκειν ἀληθῶς ἐν
 τῷ ὑπὲρ ὄρουσιν καὶ γινῶσιν γινόμενος.” ὄρατε τὴν συμφω-
 15 νίαν τῶν διδασκάλων τῆς εὐσεβείας; ἦν γὰρ Παῦλος ἔφησεν
 ὄρουσιν ἐν αἰνίγματι νῦν δι' ἐσόπτρου, ἐν δὲ τῷ μέλλοντι
 πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ ὅπερ ἀδίδας Ἰωάννης, οὐπω
 πεφανερῶσθαι τὸν κήριον ἡμῖν, ὀφθῆσεσθαι δ' εἰς τὸ μέλ- f. 233 b
 20 λον ἀποθεμένοις τὸ τῆς σαρκὸς φθαρτόν, ταῦθ' οὗτος ἀνθρω-
 πικῶς φησὶν οὐσιωθέντα τὸν κύριον κρύφιον εἶναι καὶ ἐν τῇ
 ἐκφάνσει καὶ μετὰ τὴν ἔκφανσιν, καὶ τὸ κατ' αὐτὸν μυστή-
 ριον μένει λεγόμενον ἄρρητον καὶ νοούμενον ἄγνωστον. και- 57

conspectum nostrum humanitus substantiatum prodiisse. attamen oc-
 cultus etiam post manifestationem aut ut divinius dicam in spsa ma-
 nifestatione. etenim hoc Iesu mysterium occultum est, neque ullo
 sermone vel intellectu expressum: quin imo dum profertur arca-
 num et dum intelligitur ignotum manet.” et post nonnulla: „iam
 ut summatim dicamus ne homo quidem erat, non quod non esset
 homo sed quod ex hominibus natus homines longe superarit et su-
 pra hominem vero homo factus sit. ceterum divina non ut deus,
 neque humana quatenus homo gerebat, sed quatenus deus et ho-
 mo novam quandam nobiscum conversando dei virilem operatio-
 nem exhibebat.” rursus: „in hoc apparet cui deum cognoscere et
 intelligere contingit, quod neque intelligit neque cognoscit re
 vera, quippe qui supra intelligentiam et cognitionem sit.” vide-
 tisne concordiam discipulorum pietatis? quam enim Paulus visio-
 nem nominavit in aenigmate per speculum, in futuro autem de facie
 ad faciem et Ioannes: nondum nobis apparuisse dominum, sed in fa-
 turo carne corruptibile abiecto a nobis conspectum iri,“ eandem illo
 ad hominum sensum occultam dicit domini essentiam esse in manife-
 statione et post manifestationem et mysterium illud quamvis exprima-
 tur per se tamen infandum et quamvis cogitetur non tamen posse co-

νήν γάρ τινα τήν Θεανδρικήν ἐνέργειαν ἡμῖν αὐτὸν πεπολι-
 τεύσθαι φησί, καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον ἐνηργηκέναι τὰ ἀνθρώ-
 πινα· καὶ δηλοῖ κυρθένος, φησίν, ὑπερφύως κύουσα, καὶ
 ὕδωρ ἄστατον ὑλικῶν καὶ γερωῶν ποδῶν ἀνέχον βάρος καὶ
 μὴ ὑπέικον, ἀλλ' ὑπερφυεῖ δυνάμει πρὸς τὸ ἀδιάχυτον συν- 5
 ιστάμενον. καὶ πάλιν "εἰ τις ἰδὼν Θεὸν συνῆκεν ὃ εἶδεν,
 οὐκ αὐτὸν ἐώρακεν, ἀλλὰ τι τῶν αὐτοῦ τῶν ὄντων καὶ γι-
 νωσκομένων· αὐτὸς δὲ ὑπὲρ νοῦν καὶ οὐσίαν ὑπεριδρυμένος
 αὐτῆ τῆ καθόλου μὴ γινώσκεισθαι μηδ' εἶναι καὶ ἴστιν
 ὑπερουσίως καὶ ὑπὲρ νοῦν γινώσκειται· καὶ ἡ κατὰ τὸ κρεῖτ- 10
 τον παντελῆς ἀγνωσία γινώσις ἐστι τοῦ ὑπὲρ πάντα τὰ γινω-
 σκόμενα."

50 "Ὅστε καὶ οἱ ἀπόστολοι τὸ ἐν τῷ Θαβωρίῳ λάμψαν
 τότε θεασάμενοι φῶς οὔτε θεότητα εἶδον ἄκτιστον οὔτε θεόν,
 ἀλλὰ τι τῶν ὄντων καὶ γινωσκομένων. ὄντα δὲ καὶ γινωσκό- 15
 μενα πάντως, εἰ μὴ μεθύοι τις, οὐκ ἔξω τῶν κτισμάτων εἶ-
 ναι λογίσαιτ' ἂν ποτε, τοῦτο μὲν καὶ ὡς πληθυντικῶς λεγό-
 μενα (ἐν γὰρ ὁ Θεὸς καὶ ὑπὲρ τὰ ὄντα), τοῦτο δὲ καὶ ὡς
 γινωσκόμενα· ὃ μᾶλλον εἰς τὸ χαμερπὲς καὶ ταπεινὸν κα-
 τάγει τὴν ἔννοιαν· καὶ ἄγγελοι μὲν γὰρ ὄντα μὲν καὶ κτίσματα 20
 εἰσίν, οὐ τῶν γινωσκομένων θ' ὄν, ἅτε ὑπερκειμένης οὐσίας
 ὄντες ἢ καθ' ἡμᾶς. ὥστε καὶ εἰ τὸ φῶς ἐκείνο τῶν ὄντων
 ἦν καὶ γινωσκομένων καὶ ὄρατῶν, οὐκ αὐτὸ θεότης ἄκτιστος

gnosci. „novam, inquit, quandam nobiseum conversando dei virilem operationem exhibebat, et supra hominum conditionem gessit ea quae sunt hominis. quod declarat et virgo quae supra naturae conditionem parit et aqua instabilis quae pedum ex materia et terra gravitatem sustinet neque cedit, sed vi supernaturali sine diffusionem subsistit." et alias: „si quis viso deo cognovit id quod vidit nequaquam ipsum vidit sed aliquid e rebus quae in eo existunt et cognoscuntur; ipse autem supra mentem et substantiam manens quia omnino non cognoscitur neque existit supra substantiam est et supra mentem cognoscitur; et illa perfectissima in bonam partem ignorantis notitia est eius qui est supra omnia quae in cognitionem cadunt."

Itaque apostoli quum in monte Thabore lucem illam viderent nec deitatem increatam nec deum viderunt, sed aliquid eorum quae existunt in eo et cognoscuntur. neque ea quae sunt et cognosci possunt omnino nisi quis hebes sit non extra creaturas esse iudicabit, quippe quae plurali numero proferantur; unum enim deus et supra ea quae sunt; haec autem sicut cognoscibilia, quae ad vulgare et humile mentem ducunt. angeli quoque sunt essentiales et creaturae,

ἦν· θεότης γὰρ ἀπείρηται παντάπασιν ὀραῖσθαι καὶ ἀπη-
 γόρευται· ὃ γὰρ ὑπὲρ νοῦν καὶ οὐσίαν ὑπερίδρυνται, πῶς ὀφθαλ-
 μοῖς ὑποπεσεῖται σωματικοῖς; ἢ πῶς καὶ ποία γλώττη γένοιτ'
 ἂν ποτε ῥητόν, ἢ ποίους ἀκοαῖς ἀκουστόν, οὐ γινώσις ἐστίν
 5 ἢ κατὰ τὸ κρεῖττον παντελῆς ἀγνωσία καὶ ὃ ὑπὲρ πάντα ἐστί *l.* 234 a.
 τὰ γινωσκόμενα. ἐκ γὰρ τῶν γινωσκομένων δύναται πῶς καὶ
 τὰ ὑπὲρ νοῦν καὶ αἰσθησιν νοεῖσθαι, ἄλλης ἐξ ἄλλου φαν-
 τασίας συλλεγομένης εἰς ἓν τι τῆς ἀληθείας ἰνδαλμα. ἄλλως
 δ' οὐκ ἂν δῆπου. ὥσθ' ὅποτερωθεν ἂν τις ὀρθῆ σκεπτόμε-
 10 νος, ὑπὲρ τὴν ἀνθρωπίνην εὐρήσει θεορίαν τὴν διὰ τοῦ φα-
 νέντος ἐκείνου φωτός παραδείχθεῖσαν συμβολικῶς τε καὶ τυ-
 πικῶς θεότητα. οὐ γὰρ στοχασμῶ καὶ εἰκασίᾳ τινὶ φάσκο-
 μεν τὰ τοιαῦδε, ἵνα πῶς καὶ ἀπιστώμεθα· ἀλλ' ὁ εὐαγγελι-
 στῆς ὁ τὴν θεῖαν ἐκείνην διηγούμενος μεταμόρφωσιν, αὐτὸς
 15 ἐκεῖνός φησι μὴ εἰδέναι τὸν Πέτρον ἃ λέγει, ἅτε ὑπὲρ τὴν
 ἐκείνου γινῶσιν ὑπάρχοντα καὶ αὐτὰ τὰ τῆς ἐκφάνσεως τοῦ
 μεταμορφουμένου τέως Χριστοῦ. κρύφιον γὰρ φησι Διονύ-
 σιος αὐτὸν καὶ μετὰ τὴν ἔκφρασιν εἶναι, ἢ ἵνα τὸ θεϊότερον
 εἶπω, φησί, καὶ ἐν τῇ ἐκφάνσει· καὶ τοῦτο γὰρ τοῦ Ἰησοῦ
 20 κέκρυπται καὶ λεγόμενον ἄρρητον μένει καὶ νοούμενον ἄγνω-
 στον· ὃ δὲ καὶ ἀγγέλοις μένει καὶ νοούμενον ἄγνωστον, πῶς
 ἀνθρώποις γνωσθεῖη ἂν; ἄλλως τε καὶ ὁ τῶν εὐαγγελίων

non autem cognoscibiles quippe qui essentiam habeant altiorcm quam
 quae nobis est. itaque si lux illa ex essentialibus et cognoscibilibus
 et visibilibus erat, non ea erat deitas increata; deitatem omnino vi-
 dendī potestas et copia data non est. quod enim est supra mentem
 et essentiam situm, quomodo sub oculos cadat corporeos, vel quo-
 modo et qua lingua possit unquam exprimi, vel quibus auribus per-
 cipi. cuius cognitio est summi numinis absoluta incognitio; quodque
 supra omnia cognoscibilia est. etenim ex cognoscibilibus possunt
 quodammodo etiam ea quae supra mentem et sensum sunt intelligi,
 alia ex alia cogitatione ducta ad unam veritatis imaginem. nec vero
 quoquo quis erit speculatus, supra humanam contemplationem luce
 illa tanquam symbolo quodam et imagine manifestatam deitatem. quod
 non coniectura quadam et verisimilitudine loquimur, ita ut fidem no-
 stram amittamus; sed evangelista qui divinam illam transfigurationem
 interpretatur, ipse dicit Petrum nescire quae dicat, quod illius intel-
 ligentiam excedant ipsa illa quae in transfigurati Christi manifesta-
 tione fiebant. "occultus, Dionysius inquit, etiam post manifestationem
 fuit, vel ut divinius loquar, etiam in manifestatione. ipsa lux haec
 Icsa occulta est, et quamvis dicta tamen infanda, quamvis cogitata
 tamen incognita:" quod vero ipsis angelis quamvis cogitatum incogni-

ἐξηγητῆς Χρυσορρήμων ἀτελεῖς εἶναι τότε φάσκει καὶ τοὺς ἀποστόλους, καὶ οὐπω τῶν τοιούτων ἐφικνεῖσθαι ἰσχύοντας, οὐδ' ἐκ τῶν φαινομένων ἢ μὴ πέφυκε φαίνεσθαι βλέπειν. ὥσπερ οὖν οὐδ' αἱ μετὰ ταῦτα ὀφθεῖσθαι ὡσεὶ πυρὸς διαμεριζόμεναι γλωσσαι οὐκ ἦσαν ἄκτιστα πνεύματα, ἀλλὰ⁵ τὸ δι' αὐτῶν παραδεικνύμενον ἐν ἄκτιστον πνεῦμα ἅγιον, οὐτως οὐδ' ἐκεῖνο τὸ φανὲν φῶς ἐν Θαβῶρ ἄκτιστον ἦν, ἀλλ'

- ἡ δι' ἐκεῖνον παραδειχθεῖσα θεότης. πόθεν οὖν ὄρατῆν εἶναι θεότητα ἄκτιστον καὶ ἀνούσιον ἢ Παλαμικῆ μαθούσα πατρία ἐκεῖνο τὸ φῶς ἰσχυρίζεται, μιγνύσά τε τὰ ἄμικτα καὶ 10 δικτύῳ θηρέειν ἐπιχειροῦσα τὸν ἄνεμον. ἄλλως τε καὶ εἰ τὸ
- f. 234 b. ἡλιακὸν φῶς οὐσία ἐστὶ κατὰ τε τὸν Δαμασκηνὸν Ἰωάννην καὶ ὅσοι κατ' ἐπιστήμην περὶ αὐτοῦ λέγουσιν, ἐκεῖνο δ' ἦν καὶ τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς ὑπέριτερόν τε καὶ τιμιώτερον, πῶς καὶ πόθεν ἀνούσιον; πῶς δὲ καὶ ὄρατόν ὃ καθ' αὐτὸ ἀνούσιον; εἰ γὰρ ἀνάσιον 15 μὲν ὄρατόν δέ, χροῶμα ἢ ἴσως εἶη· καὶ εἰ χροῶμα, συμβεβηκὸς πάντως· καὶ εἰ συμβεβηκός, πῶς θεός; τὸ γὰρ συμβεβηκός οὐ μόνον οὐ θεὸς ἀλλ' οὐδὲ ὄν. ὥστε ὃ τῆ μὴ ἄντι λα-
- τρεῦων ἔλαθε καὶ ἄθεος ἐκ πολυθέου γινόμενος. καὶ εἰκότως παραπέπηγε γὰρ ἡ ἀθεΐα τῆ πολυθεΐᾳ, ὥσπερ ταῖς 20 τῶν ἀρετῶν μεσότησιν αἱ καθ' ὑπερβολὴν τε καὶ ἔλλειψιν κακίαι. ἔπειτα καὶ θεὸν μὲν ἀκούομεν λεγουσῶν τῶν γρα-

tum est, quomodo ab hominibus cognoscatur? alias evangeliorum interpreter ille Chrysorrhemon dixit nondum initiatus fuisse tum apostolos necdum talia consequi potuisse neque ex visibilibus quae non facta essent visibilia vidisse. quemadmodum igitur nec postea linguae tanquam igneae dispartitae erant increati spiritus sed illis manifestatus est unus increatus spiritus sanctus, ita nec lux quae in Thabore apparuit increata erat sed ea manifestata est deitas. unde tandem dicit Palamica illa familia ut visibilem deitatem incretam et inessentialem esse lucem illam contenderit et commixtis inter se non miscendis, quasi ventum retibus capere studuerit. atque etiam si lux solis essentia sit secundum Iohannem Damascenum eosque qui disciplinam huius tradunt, illa vero solis luce praestantior et superior quomodo et unde inessentialis? quomodo visibilis quae per se inessentialis? si enim visibilis, visibilisne superficies erit, et si superficies, accedens omnino est: si accedens, quomodo deus? accedens non modo non deus, verum ne ens quidem. ita ut qui veneratur id quod non est nesciat se atheum ex polytheo factum: nec enim miro modo est Atheismus Polytheismo adiunctus, sicut virtutum mediocritati quae ad intemperantiam et ignaviam pertinent vitia. deinde in scriptis legimus etiam deum Mosi apparuisse et Manoi et uterque vidisse

φῶν Μωυσῆ φανῆναι καὶ Μανωέ, καὶ οἷς ἑτέροις ὀφθῆναι
 συμβολικῶς τε καὶ τυπικῶς λέγεται, οὐ μὴν θεότητα. δη-
 μοσιώτερον γὰρ καὶ κοινὸν τὸ τοῦ θεοῦ ὄνομα· θεοὶ γὰρ
 καὶ τῶν ἀνθρώπων οἱ δίκαιοι λέγονται, θεότητες δ' οὐ. τε-
 5 τήρηται γὰρ τὸ πλεῖστον εἰπεῖν τῇ θείᾳ τοῦτο γραφῆ μὴ λέ-
 γειν πληθυντικῶς θεότητας, ἀλλὰ μίαν ἄκτιστον καὶ τρισυ-
 πόστατον, καθάπερ καὶ φύσιν. καὶ οὕτω τουτὶ τετήρηται τε
 καὶ ἀεὶ τοῖς εὐσεβέσι τηρεῖται, ὥστε καὶ θεὸν μὲν ἐκ παρ-
 θένου φησὶ γεννηθῆναι, θεότητα δ' ἀπροσδιορίστως ἥμιστα
 10 πάντων· ἡ μὲν γὰρ θεότης ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι λεγομένη
 νοεῖται, ἡ δὲ παρθένος μίαν τὴν τοῦ λόγου γεγέννηκεν ὑπά-
 στασιν. ὥστε σκεπτέον εἰς πόσῃν ὑπότιαν ἐξ ἁμαθίας ὁμοῦ
 καὶ οἰήσεως τὸν Παλαμῶν ἐκκεκλύσθαι συμπέπτωκεν, ὡς
 πολλοὺς μὲν λατρεῖν θεοῖς, αἰσχύνεσθαι δ' οὐδ' ἐκλαλεῖν,
 15 θεότητας δ' ἀπειράκις ἀπείρους αὐτόν τε σέβειν καὶ ἄλλοις
 παραινεῖν, καὶ ὅσοις ἂν χρῆτο μὴ πειδομένοις, ἀποκηρύτ-
 τειν, καὶ τοῦτο δ' ὡς μάλα ἀνέγκλητον ἐν ὑπαίθεροις ἀναι-
 δῶς ἐκλαλεῖν καὶ δημοσίᾳ παρρησιάζεσθαι.

·Εἰ μὲν οὖν πρὸς ὑπάσης γραφῆς ἐλεγχόμενος ἥμιστα l. 235 a.
 20 συνίεμαι δύναιτο, οἰκτιρῶ τῆς ἀπονοίας τὸν ἄνθρωπον· εἰ
 δὲ συνίησι μὲν, κενοδοξίας δ' εἵνεκα ματαίας ἀντοχειροτόνη-
 τον ἑαυτῷ τὴν κακοδαίμονα τοῦ κακοῦ προεδρεῖαν κατεψή-
 φισται, πάσης ἔνοχον αἰδῆς ἄρῶς ἡγοῦμαι τὴν ἐμπληξίαν,

per symbolam quoddam et imaginem dicitur, non quidem deitatem; magis enim vulgare et populare nomen dei; dei enim etiam inter homines iusti vocantur, non vero deitates. usitatum enim plerumque est in sacra scriptura non dicere plurali numero deitates, sed unam increatam et ex tribus personis constantem tanquam naturam, quod ita usitatum et fuit et semper fidelibus est. ita ut etiam deum ex virgine natum esse dicat, deitatem autem minime indefinite. deitas enim in tribus personis nominata cogitatur: virgo unam verbi peperit personam. unde intelligi licet in quas ineptias inscientia sua et opinione aberraverit Palamas. plures venerari se deos erubescere confiteri, deitates autem ipse venerabatur et alios adhortabatur, et qui non sequebantur excludebat. et hoc tanquam non nefarium propalam impudenter professus est et apud populum libere protulit.

Si igitur tota scriptura se coargutum minime intelligere potest, miseret me viri imprudentiae. sin vero intelligit, vanam autem ob gloriam ipse sibi malignitatis patrociniū sumit, id omni dignum obsecratione, insaniam duco; quod morbo inflictus omnino remedia non desiderat, sed plane consulto medicinam relinquit et con-

ὅτι νοσῶν προφανῶς οὐ δεῖται φαρμάκων ἀλλ' ἄντικρυς ἐκὼν ἀποποιεῖται καὶ ἀποσπεύδει τὴν ἰατρείαν, καὶ ποιεῖ παραπλήσιον τῶν πενήτων ἐκείνοις οἱ διὰ κενοδοξίαν πλουτεῖν προσποιούμενοι πλεῖω τὴν πενίαν ἑαυτοῖς ἐπιδαψιλεύουσι· τῶν γὰρ τὰ καίρια νοσούντων καὶ οὗτος ἴσως, ἔπειτα συγκα-⁵ λύπτων τὴν νόσον νοσεῖν ἀνθαιρεῖται διηγεκῶς καὶ θανάτου γείτονα βίον ἀνίειν· οὐ τί τῶν πάντων ἀθλιώτερον;

tennit, et simile pauperorum illorum facit, qui ob vanum nomen divites se esse simulantes maiorem sibi paupertatem acquirunt. est ille ex eorum numero qui in discrimine morborum versantur; iam vero dissimulato morbo aegrotare tamen mavult continuo et morti adpropinquans vitam finire. quid hoc miserius?

**ΤΟΥ ΑΙΤΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ
ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ Ε.**

Cod. Reg.
3075
f. 40 r.

Περὶ μὲν οὖν τῆς ὄρατῆς τοῦ κυρίου Θεοφανείας, καὶ
ὡς ἄλλο Θεότης ἄκτιστος καὶ ἄλλο Θεοφάνεια, καὶ ὡς ἡ μὲν
5 ἀόρατος ἢ δ' ὄρατῆ, καὶ ὡς ἡ Θεότης διὰ τοῦ ἐν Θαβωρίῳ
τιῷ ὄρει φωτὸς παρεδείχθη μὲν οὐκ ἐδείχθη δέ, καὶ ὡς ἀδύ-
νατον μὴ μόνον τὰς Θεανδρικὰς ἐνεργείας, ὡς ἐγένοντό τε
καὶ γίνονται, ἀλλ' οὐδὲ τὰ διὰ τῶν ἁγίων ἠελούμενα θαύ-
ματα, δι' ὧν καὶ αὐτῶν ὁ Θεὸς παραγυμνοῦται καὶ παρα-
10 δείκνυται καὶ δι' αὐτῶν ἡμῖν τὸν ἐφικτὸν γινώσκειται τρόπον
παραγυμνούμενος, ἐὼ γὰρ λέγειν οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ ὕσα
ἐν μέσῳ, περὶ ὧν καὶ Σολομῶν φησὶν ἐκ μεγέθους καὶ καλ-
λονῆς αὐτὸν θαυμάζεσθαι τὸν Θεὸν παραγυμνούμενον, εἰ
καὶ τὸ κατ' αὐτὸν μυστήριον καὶ λεγόμενον ἄρρητον μένει
15 καὶ νοούμενον ἄγνωστον, κατὰ τὸν Θεῖον εἰπεῖν Διονύσιον,
καὶ ὡς οὐ χρὴ μιᾶς δοξάζειν πλείους ἀπίστους Θεότητας,

**EIUSDEM NICEPHORI GREGORAE LIB. DOGM.
XXXIV.**

Iam vero quod visibilem domini theophaniam attinet vidimus
aliud esse deitatem increatam, aliud theophaniam, alteram invisibilem,
alteram visibilem, deia deitatem luce illa in monte Tabor subpatefa-
ctam esse, non patefactam, p̄orro nec posse repraesentari non solum
divinas virtutes quales factae sunt et fiunt, verum ne sanctorum mira-
cula quidem, quibus deus subdeandatur et subostenditur atque quoad
feri potest cognoscitur, coelum dico et terram et quaecunque media
sunt, quorum ob magnitudinem et pulchritudinem se admirari dixit
Salomo deum subdeandatum. quamquam haec mysterium etsi dicatur,

- f. 235 b. ἵνα μη τῷ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἕκτης συνόδου καθυποβληθεῖται ἀναθέματι, ὡς ἀνωτέρω περὶ τῶν οὕτως ἐχόντων διείληπται, περὶ μὲν οὖν τούτων καὶ τῶν τοιούτων ἰκανῶς ἡμῖν οἶμαι εἰρησθαι διὰ βραχέων. εἰ δέ τινες ἐριστικῶς
- ἐνίστασθαι, γλώττης ἀφειδοῦντες, βούλοιντο, κάπειτα ῥή-⁵σεις ἁγίων ὡς ἐν μεταχειμῶ τὴν ἔννοιαν ἀμφιρρεπῆ κεκτημένους καὶ οὐ πάνυ σαφῆ κομίζειν οὐκ ὀκνοῦσι, προσαγέτωσαν ταῖς κοιναῖς ἐκείναις ἐννοίαις τῆς θείας γραφῆς, αἱ καὶ ἡμῖν ἐν προοιμίοις προβέβληται καθάπερ νάγουσαι οἷά τινες οἰακοστροφοὶ καὶ εὐθυνητῆρες νεῶν, οἱ¹⁰ στάθμαι τινὲς καὶ γνώμονες καὶ κανόνες τὸ αὐτόπιστον ἐκτέρωθεν ἔχοντες ἀμολογημένον, διευθύνουσαί τε καὶ ἐπατήν ἐλίκην καὶ τὸν πόλον ἀποσκοποῦντες τὰ ναυτικὰ πλημμελήματα διορθοῦνται, πρὸς ἕνα πλοῦν ἐκ δεξιῶν τε καὶ εὐωνύμων σοφῶς οἰακίζοντές τε καὶ περιστρέφοντες· καὶ ἔσται¹⁵
- σφίσι ἐν ῥημένα τὰ τῆς ἰατρείας ἀντίκα.

Ἐπὶ τούτοις ἀθις καὶ τρίτην ἐκεῖνοι παρῆγον ἀντίθεσιν, "ἀλλὰ καὶ τῆς θείας γραφῆς λεγούσης ἀκούομεν" λέγοντες, "μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψονται." καὶ πάλιν "οἱ ἄγγελοι αὐτῶν καθ' ἡμέραν²⁰ ὁρῶσι τὸ πρόσωπον τοῦ θεοῦ." καὶ ἀλλαχοῦ "ᾧφθῃ τῷ Ἀβραάμ ὁ θεὸς πρὸς τῇ δρυὶ τῇ Μамβρῆ" ἰδεῖν δὲ καὶ Ἡσαΐας φησὶ τὸν κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐψημένον. καὶ ἀθις τῆς Μωσαϊκῆς ἀκούομεν ἱστορίας λεγούσης ἐλάλησε κύριος τῷ Μωΐσῃ ἐνώπιος ἐνώπιῳ, ὡς

24. Exod. cap. XXXIII. 2.

tamen per se infandum est et etsi cogitetur, incognoscibile, ut ait S. Dionysius. denique nec necesse esse una credi plures deitates. ne S. oecumenicae synodi sextae anathemate condemnemur: de his et eiusmodi rebus satis antea paucis dictum puto.

Sin vero nonnulli, qui linguae non parcant, litigiose velint intercedere nec dubitent sanctorum verba quasi ancipitis sensus nec plane aperta accipere, advertant animum ad communes sacrarum scripturarum sententias, quae in prooecio nobis prolatae sunt tanquam leges ac normae, de quarum fide ab utraque parte nulla dissensio est, et quae sunt quasi navium gubernatores, qui ursam et polam spectantes navium errationes ad certam navigationem perite gubernando et divertendo regunt. unde sibi medicinam parare poterunt. praeterea illi tertiam antithesin protulerunt: at vero legimus in sacris libris: beati mundo corde quoniam ipsi deum videbunt. et rursus: angeli eorum quotidie conspiciunt faciem dei. et rursus: conspectus est ab Abraam deus ad quercum Mambram. et Iesaias se dicit vidisse do-

εἴ τις λαλήσει πρὸς φίλον αὐτοῦ· καὶ αὐτὸς δ' ἄντικρὺς φη-
σιν ὁ θεὸς ὅτι στόμα κατὰ στόμα λαλήσω αὐτῷ ἐν εἶδει καὶ οὐ-
δὲ αἰνιγμάτων·”

Πρὸς ταῦτα ὁ Γρηγορῶς ἀπήντησεν οὕτως· *ει ἐμιμέ-*
5 *νειν βούλοισθε ταῖς κοιναῖς ἐκείναις τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας*
ἐννοίαις, ὡς μὴ παρὰ πᾶσιν ὁμολογεῖται θεότης ἄκτιστος, ἢ **1. 236 a.**
δὴ καὶ οὐσία καὶ φῖσις καλεῖται καὶ ἐν φῶς ἀπρόσιτον καὶ
ἀδιάδοχον ἀειλαμπές καὶ τριλαμπές, εἴη ἂν καὶ λόγος ἡμῶν
καὶ διάλεξις· ἐν ἐλπίσι γὰρ κεῖσθαι προϋῶσι τὴν τε τῆς
10 *ἀληθείας εὗρεσιν καὶ τὴν τῆς κακίας ἀναίρεσιν· ἄλλως δ'*
ἄμεινον σιωπᾶν· ἐπεὶ τοίνυν τὴν ἀρχὴν ταῖς κοιναῖς τῆς
ἐκκλησίας ἐννοίαις καὶ τῶν δογμάτων ὡμολογήκατε, δεῖον τὰ
ἐπόμενα δέχεσθαι· εἰ δ' οὖν, ἑαυτοὺς ἀφ' ἐστίας αὐτοὶ κα-
ταλύετε· καὶ πῶς ἄλλῶν λεγόντων ἀνέξεσθε; ἢ ἐπὶ τίσιν
15 *ἐλπίσιν ἀναμφιβόλοις ὁ προσδιαλεγόμενος τὸν τοῦ λέγειν*
μόχθον ὑπομενεῖ; ἐπεὶ τοίνυν θεῖον τὸ δόγμα καὶ κοινὴ τῆς
ἐκκλησίας ἐννοιά ἐστίν ὡς θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε οὐτ'
ἰδεῖν δύνатаί τις οὐτ' ἀγγέλων οὐτ' ἀνθρώπων, εἰ μὲν εὐπο-
ρήσαιμεν ἐκ τοῦ εὐθέος μαρτυριῶν γραφικῶν, οὐκέτι χῶραν
20 *ἔχειν χρεῶν τὸ ἀμφισβητήσιμον· εἰ δὲ μὴ τοῦθ' ἡμῶν ἀρ-*
τίως ἐκ τοῦ ῥάστου προσγίνοιτο διὰ τὸ γριφόν τε καὶ ὀμιχλώ-
δες τῆς γραφῆς, παραπετώματι καλυπτομένης ἐνίστε τῆ
ἄσαφεία διὰ τε τοὺς βεβήλους κατὰ τρόπον οἰκονομίας, ἢ

minum sedentem in throno alto et firmo, et rursus Mosem legimus narrare? locutus est dominus cum Mose de ore ad os, ita ut cum amico. Et ipse deus dixit: de ore ad os loquar cum eo ad faciem, non per aenigmata.

Ad haec Gregoras ita fere respondit: si acquiescere vultis in communibus illis divinae ecclesiae sententiis, unam esse pariter apud omnes deitatem increatam, quae et essentia et natura appellatur, et unam lucem inaccessibilem et incomprehensibilem, semperlucantem et trillucantem, erit vobis ratio et disceptatio, quippe qui in spe ponatis fore ut veritas inveniantur, improbitas tollatur. alias melius est tacere, quum igitur ab initio conspirastis cum communibus ecclesiae et dogmatum sententiis, etiam consequentia accipienda sunt, quo quidem facto fundamentum vestrum sublatum est. num aliorum rationes recipietis? an orator certa quadam spe dicendi laborem sustinebit? si igitur divinum dogma et communis ecclesiae sententia est, neminem unquam vidisse deum nec posse videre quemquam aut angelorum aut hominum, si quidem aperte liquet ex scriptis testimoniis, dubitationis locus debet nullus concedi. si vero hoc nobis non omnino facile

πολλάκις τὴν θείαν ὁρῶμεν γραφὴν κεχηρημένην (χρηταὶ γὰρ κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον ἢ γραφὴ πολλὰκις τῇ ἀσαφείᾳ, δυσθεώρητον κατασκευάζουσα τῶν δογμάτων τὸν νοῦν πρὸς το τῶν ἐντυγχανόντων λυσιτελές), καὶ διὰ τὴν τῶν ἄλλως ἀκούοντων ἀγνωμοσύνην, ἀλλὰ τοῦ γε στερροῦ καὶ ἀναντιρρήτου τῶν κοινῶν ἐννοιῶν οὐδὲ τὸ σμικρότατον γοῦν ἐξίστασθαι χρῆ, ἀλλ' ὁμολογεῖν μὲν μὴ νοεῖν, καθὰ καὶ ὁ μέγας παραινέ Βασίλειος, μὴ ἐξάγειν δὲ πρὸς βεβήλους ἀκοὰς τὸ τῶν θείων δογμάτων ὁστώδες καὶ δυσθεώρητον τοῖς ἀτελέσι. ὁ θεὸς γάρ, ὡς ὁ θεῖος ἔφη Διονύσιος, τοῖς μὲν 10 ἀτελέσι τέλειος εἶναι δοκεῖ, τοῖς δὲ τελείοις ἀτελής. οἱ μὲν γὰρ ἀτελεῖς εἰδέναι μὲν οἴονται, οὐκ ἴσασι δέ· τοῖς δὲ τελείοις οἴησις μὲν οὐκ ἔστι, γνῶσις δὲ τοῦ μὴ εἰδέναι πρόσσεστιν αὐτόχρημα διδάσκουσα ταπεινοῦσθαι· ἐπίτασις γὰρ φησι σοφίας ἐπίτασιν ποιεῖ ταπεινώσεως· οὐ γὰρ ἐκ τῆς θεότητος 15 τὸ μέγεθος τοῦ ἀκαταλήπτου νοεῖν ἐκζητοῦσιν, ἀλλ' ἐκ τῶν ποιημάτων τὸν ποιητὴν ἀνεξερευνήτου εἶναι μανθάνουσι, καθὰ καὶ ὁ μέγας διδάσκει Χρυσόστομος, "τὸ μὴ ἐφικνεῖσθαι" λέγων "μηδὲ δύνασθαι τῶν δημιουργηθέντων τὸν λόγον καταλαβεῖν μὴ γινέσθω ἡμῖν ἀπιστίας ὑπόθεσις, ἀλλὰ δοξολογίας 20 ἀφορμῆ· ὅταν γὰρ ἀτονήσῃ ὁ λογισμὸς καὶ μὴ χωρήσῃ ἡ διάνοια, ἐννοεῖ τοῦ δεσπότη τοῦ σοῦ τὸ μέγεθος καὶ ἐξ αὐ-

f. 236 b.

evenerit, ob involucria et obscuritatem scripturae quasi tenebris interdum involutae et ob profanos secundum eam rationem, qua saepe divinam scripturam uti videmus. utitur enim, ut magnus Basilius dicit, scriptura saepe obscuritate et difficilem intellectu reddit sensum dogmatum ad legentium utilitatem et ob imprudentiam eorum, qui aliter intelligunt; tamen de firmis et irrefutabilibus communibus sententiis ne minima quidem dubitatio exsistere potest, sed omnes pariter intelligere debent, magnus Basilius monet, ne ad profanas aures divinum dogmatum quae spinosa et ad intelligendum difficilia sunt transferantur. deus enim, S. Dionysius ait, profanis finitas esse videtur, initiatis autem infinitus, profani enim se scire credunt, sed nesciunt, initiati autem non credunt, sed sciunt. cum inscientia omnino coniuncta est humilitas, scientia enim, dicit, opposita est humilitati. non enim ex deitate magnitudinem incomprehensibilium intelligere student, verum tamen ex poematis poetam intelligendum esse docentur, sicut magnus Chrysostomus ostendit, ubi dicit: quod non percipi possit nec comprehendi doctorum oratio, non erit nobis fractae fidei opprobrium, sed laus; ubi enim debilis est ratio, nec succedit sententia, intelligis domini tui magnitudinem et ob eam ipsam causam, quod virtus eius

τοῦ τούτου, ὅτι τοσαύτη αὐτοῦ ἡ δύναμις ὡς μηδὲ τὸν λόγον ἡμῶς μετὰ ἀκριβείας εἰδέναι τῶν ὑπ' αὐτοῦ γενομένων. τοῦτο γὰρ διανοίας εὐγνώμονος, τοῦτο ψυχῆς νηφούσης."

Καὶ γὰρ ὁ Θεὸς διὰ φιλανθρωπίαν οικονομικῶς τοῖς
 5 ἀνθρώποις ὡς νηπίοις πατὴρ συγκαταβαίνων διὰ τῶν ἐκδη-
 λοτέρων πρῶτον ἐμφανειῶν καὶ τοῖς ὁλον βρέφεσι προσφνε-
 στέρων, οὕτως ἀνάγει διὰ λείας ὁδοῦ πρὸς ἕξιν τελεωτέραν.
 καὶ Μωσὲ γὰρ, ὁ Θεὸς φάσκει Χρυσόστομος, διὰ φωτὸς ἡ
 τοῦ Θεοῦ ἐπιφάνεια ἤρξατο ἐν τῇ βάρῃ· εἶτα διὰ νεφέλης
 10 αὐτῷ διαλέγεται ὁ Θεός. τελειότερος δὲ γενόμενος καὶ ὑψηλό-
 τερος ἐν γνώφῳ τὸν Θεὸν βλέπει. εἰσῆλθε γὰρ φησὶν Μωϋ-
 σῆς εἰς τὸν γνώφον οὗ ἦν ὁ Θεός· τουτέστιν ἔγνω σαφῶς
 ὅτι σκοτεινὰ καὶ ἄγνωστα τὰ θεῖα καὶ πᾶσαν ὑπερβαίνοντα
 γνώσιν ἀνθρωπίνην. καὶ ἀλλαχοῦ· τὸ "ὁ ἑωρακὸς ἐμὲ ἐσ-
 15 ρακε τὸν πατέρα" ἀκούσαντες ἐδιδάχθημεν ὡς ἤδη τέλειοι
 μὴ προσδοκᾶν δι' ὀφθαλμῶν ὄψεσθαι Θεόν, ἀλλ' εἰδέναι τὴν
 τοῦ Θεοῦ ὄρασιν γνώσιν οὖσαν καὶ νοεράν κατάληψιν, οὐκ
 αἰσθησὶν σωματικὴν. οὐδὲν οὖν καινὸν εἰ τοῖς μαθηταῖς
 ἀτελέσιν οὖσιν ἔτι, καὶ τὰς ἐλπίδας ἀβεβαίους καὶ ἄσθενεῖς
 20 ἐπ' αὐτῷ κεκτημένοις διὰ τὸ μὴ ὡς Θεὸν ἀλλ' ὡς ἄνθρωπον
 ὄραν αὐτὸν διὰ φωτὸς φαινόμενον, πρὸς ἃ μὴ φαίνεσθαι
 δυνατόν, παρεσκεύαζεν ὁδῶ καὶ τάξει νοητῶς κατὰ δύνα-
 μιν ἀνιέναι. τὴν γὰρ σεβασμίαν μακαριότητα, κατὰ τὸν

tanta est, ut rationem omnium earum rerum quae ea continentur non accurate intelligere possimus, hoc rectae intelligentiae est, hoc animi sobrii.

Deus enim propter amorem erga homines prudenter hominibus ut infantibus ab initio rebus manifestis et captui accommodatioribus succurrens, trita via ad perfectiorem conditionem ducit. Mosi enim, ait S. ille Chrysostomus, per lucem primum dei manifestatio facta est in silva, deinde e nube cum eo colloctus est deus; quum autem ad altiora aptior et ad reconditiora factus esset, in turbine deum vidit. venit enim, ait Moses, in turbine ubi erat deus; i. e. obscura et incognita divina et omnem hominum intelligentiam superantia probe intellexit. et alias, ubi legitur: qui videt me, videt et patrem, docemur iam perfectum esse non credere nos per oculos percipere deum, sed scire dei contemplationem, scilicet intelligentiam et spiritualem perceptionem, non corporalem, non igitur novum, si discepolis profanis et iis qui debiles et infirmas de eo habebant, quia non deum eum, sed hominem videbant, per lucem apparentem in eis, ubi apparere non poterat fecit ut intelligentiae qua possent via et ordine perciperent. divinam enim maiestatem, ut S. Dionysius ait, mysti-

Θεὸν εἰπεῖν Διονύσιον, αἱ μυστικαὶ τῶν λογίων παραδόσεις καὶ ὡς φῶς ἀναπλάττουσι καὶ ζωὴν ἀποκαλοῦσιν.

- Ὅτι μὲν οὖν διὰ συμβόλων καὶ τύπων σωματικῶν οὐ μόνον ὁ Θεὸς ὁμιλεῖ τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄγγελοι κτίσμα ὄντες, εἴρηται τε καὶ νῦν πάλιν διὰ βραχέων ἐροῦ- 5
μεν. φησὶ γὰρ ὁ μέγας εὐθὺς Διονύσιος ὡς καὶ τὰς θείας ὁράσεις οἱ κλεινοὶ πατέρες ἡμῶν ἐμνοῦντο διὰ μέσων τῶν οὐρανίων δυνάμεων. καὶ τὴν ἱερὰν τοῦ νόμου Θεομο-
θεσίαν δι' ἄγγέλων εἰς ἡμᾶς προελθεῖν διδάσκει σαφῶς ἡ
θεολογία ὡς τῆς Θεωνυμικῆς τάξεως ἐκεῖνο νομοθετούσης, τὸ 10
1. 237 a. διὰ τῶν πρώτων τὰ δεύτερα πρὸς τὸ Θεὸν ἀνάγεσθαι. καὶ
τῇ παρθένῳ δὲ τὸ Θεῖον μυστήριον ἄγγελος ἦν κομίσας ἀν-
θρώπινῳ τύπῳ καὶ σχήματι. καὶ τοῖς ποιμέσιν ἄγγελος κυ-
ρίου τότε φησὶν ἐπέστη, καὶ δόξα κυρίου περιέλαμψεν αὐ-
1● τούς. καὶ τὸν δι' ἄγγέλων λαλούμενον λόγον γίνεσθαι βέβαιον 15
ἀκούομεν· τὰς γὰρ αὐτοὺς ἱεραρχίας ἑλαίσις σχήμασι καὶ
μορφωτικαῖς συνθέσεσι διαποικίλασα παραδέδωκεν ἡ Διονυ-
σίου τοῦ Θεοῦ βίβλος· οὐ γὰρ δυνατόν φησὶ τῷ καθ' ἡμᾶς
νῷ πρὸς τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἀναταθῆναι τῶν οὐρανίων ἱεραρ-
χιῶν μίμησίν τε καὶ θεωρίαν, εἰ μὴ τῇ κατ' αὐτὸν ἑλαίᾳ 20
χειραγωγία χρῆσταιτο. λειτουργικὰ γὰρ οἱ ἄγγελοι, φησὶν,
εἰσὶ πνεύματα, πρὸς διακονίαν ἀποστελλόμενα. καὶ τῷ Χρι-
στῷ δὲ ἄγγελοι διηκόνουν, φησὶν ἡ γραφή. καὶ ἄγγέλους

1. τοῦ ἁγίου Διονυσίου ἐκ τοῦ περὶ τῆς οὐρανίου ἱεραρχίας πε-
φαλαίου πρώτου.

cae sententiarum traditiones tanquam lumina collustrant et vitam iis tribuunt.

Si quidem symbolis et formis corporeis non solum deus locutus est cum hominibus, verum etiam angeli creati, ut iam diximus et nunc paucis iterum dicemus. dicit enim magnus Dionysius patres illustres contemplatos esse deum per medias coelorum virtutes et sacram legis constitutionem per angelos ad nos venisse aperte docet theologia et divina lex iubet ex principiis consequentia ad deum referri. virgini divinum mysterium attulit angelus sub humana forma et specie, et pastoribus angelus domini, inquit, astitit et gloria domini circumdabat eos et verbum per angelos nuntiatum esse pro creto audivimus. nam sacras Hierarchias incorporatas corporeis imaginibus et formarum compositione variatam tradidit S. Dionysii liber. non enim posse, inquit, per nostram mentem ad incorporalem coelestium Hierarchiarum imitationem et contemplationem pervenire, nisi corporali auxilio adhibito. servientes enim animae inquit sunt angeli ad ministerium missae et Christo angelos servissae scriptura refert. porro

αὐθις ἐνισχύειν αὐτῷ λέγεται ὡς ἀνθρώπῳ. καὶ πάλιν
 “ἠδυνάμην πλείους ἢ δάδεκα λεγεῶνας παραστήσαι ἀγγέ-
 λων” φησίν. καὶ πολλὰ τοιαῦτα σωματοειδῶς εἰρημένα 11
 περὶ τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων σωματικῶς φαινομένων ταῖς
 5 θεαῖς καὶ ἱεραῖς ἐμφέρεται βίβλοις οἰκονομικόν τινα τρόπον
 ἄσπερ καὶ μορφωτικὰς δυνάμεων εἰκόνας καλεῖ Διονύσιος,
 ἀνθρωπομόρφους ἀναγράφων· καὶ θηριομόρφους, λεόντων
 φημί καὶ βοῶν καὶ ἵππων καὶ ἀετῶν μορφὰς αὐτοῖς περιτι-
 θεῖς. ἐῷ λέγειν τὰς τῶν λίθων πολυχρωμάτους ἰδέας καὶ
 10 τὰλλα πάντα, ζώνας καὶ τροχοὺς καὶ ῥάβδους λέγω καὶ πε-
 λέκεις, δι’ ὧν εὐρίσκειν ἡμᾶς παραινεῖ τὴν τῶν τυπικῶν εἰ-
 κόνων ἀνακάθαρσιν, ὁποῖαν καὶ ὅσην αὐτὸς ἐρμηνεύων ἐκτί-
 θησι. τῆς οὖν γραφῆς λεγούσης “μυκαριοὶ οἱ καθαροὶ τῆ 12
 καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψονται” τὴν κατὰ διάνοιαν
 15 ὄψιν ὁ θεὸς ἐξηγεῖται Χρυσόστομος. καὶ τὸ “οἱ ἄγγελοι δὲ
 αὐτῶν καθ’ ἡμέραν ὀρῶσι τὸ πρόσωπον τοῦ θεοῦ” τὴν αὐ-
 τήν, φησίν, ἔχει διάνοιαν· τὸν γὰρ αὐτὸν ἀνθρώποις τε
 ἐστὶν ἰδεῖν ἀδύνατον, καὶ αὐτὸ μὴδὲ τῶν ἀγγέλων τολμᾶν ἀτε-
 νίσαι τὰ τάγματα. καὶ δῆλον τοῦτο τίθησι Παῦλος λέγων
 20 “ἐφανερώθη ἐν σαρκί, ὡφθη ἀγγέλοις.” πρὸ γὰρ τῆς τοῦ
 κυρίου σαρκώσεως καὶ ἀγγέλοις ἀθέατος ἦν, ὡς καὶ ὁ θεὸς
 ἔφη Χρυσόστομος ὅτι αὐτὸ ὑπερ ἐστὶν ὁ θεός, οὐ προφῆται
 οὐδ’ ἄγγελοι εἶδον, οὐδ’ ἀρχάγγελοι. εἰ γὰρ καὶ ὀμιλοῦσιν

angeli illius ut hominis animum confirmasse traduntur. rursus legi-
 tar: possim mihi plus duodecim legiones angelorum comparare. et
 multa eiusmodi corporaliter dicta de virtutibus incorporeis quae cor-
 poraliter apparent divinis et sacris libris utilitatem quamdam tribuunt.
 quas virtutum imagines vocat Dionysius hominum et bestiarum for-
 mas. leonum enim et boum et equorum et aquilarum formis eas
 circumdat; omitto lapidum varias formas et cetera omnia, cingula,
 stadia, basula, secures, quibus nos docet invenire imaginum explica-
 tionem qualem ipse interpretando exponit. igitur quod in scriptura
 legitur, beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbant, de contem-
 platione per mentem intelligit S. Chrysostomus. et illud, angeli eo-
 rum quotidie vident faciem dei eandem sententiam habere dicit. ipsum
 enim videre nec homines possunt neque angelorum ordines contem-
 plari eum audent. quod aperte dicit Paulus: apparuit in carne, con-
 spectus est ab angelis; ante enim domini incarnationem nec ab ange-
 lis conspici poterat, ut etiam S. Chrysostomus dicit ipsum deum nec
 prophetas neque angelos vidisse neque archangelos. si enim cum
 hominibus etiam angeli deum conversantur, nec prophetis hoc inusitatum

ἀνθρώποις ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ καὶ ἄγγελοι, ἀλλ' οὐδὲ προφήταις ἄηδες τουτὶ καὶ ἀνθρώποις οὖσι· ποτὲ μὲν γὰρ προστιθέντες φασὶ καὶ αὐτοῖς τάδε λέγει κύριος," ποτὲ δ' ἔξ

13 ἑαυτῶν ἀπλῶς. καὶ καινὸν οὐδὲν οὐδὲ πόρρω γραφικῆς συν-
ηθείας· καὶ γὰρ καὶ τὰ βασιλικὰ προστάγματα τῶν δημο-
σίων ἐν ταῖς πόλεσι κηρύκων βοώντων, ὡς ἔξ αὐτοῦ δὴ τοῦ
βυσιλικοῦ λεγόμενα στόματος ἡμεῖς ἐκδεχόμεθα. καὶ ὁ μὲν
προφήτης, ἄνθρωπος ὢν, ὡς ἔξ ἑαυτοῦ φησὶν "ἄκουσον λαός
μου, καὶ λαλήσω σοι· Ἰσραὴλ καὶ διαμαρτύρομαί σοι· ὁ
θεὸς ὁ θεὸς σου εἰμὶ ἐγώ." οὐ γὰρ προσεθήκεν ὡς ἐν ἄλ-

i.237 b. **10** λους "τάδε λέγει κύριος· καὶ εἶπεν ὁ θεὸς τὰ καὶ τὰ." ὁ
δὲ ἄγγελος ἐκ τῆς βιάτου "ἐγὼ εἰμι ὁ θεὸς Ἀβραάμ καὶ ὁ
θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ θεὸς Ἰακώβ." προεῖρηται γὰρ "ᾧφθῆ

14 αὐτῷ ἄγγελος κυρίου." εἰ οὖν κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον,
ὅσον τυφλοῦ καὶ βλέποντος τὸ μέσον, τοσοῦτόν ἐστιν ἀγγέ-
λων καὶ ἀνθρώπων το διάφορον, πῶς τῶν ἀγγέλων μὴ
δυναμένων οὐθ' ὄραῖν τὴν οὐσίαν οὔτε νοεῖν τοῦ θεοῦ, εἴη
ἂν δυνατόν ἀνθρώποις τουτί; οἷς μὴδ' ἀγγέλων οὐσίαν μὴ
ὅτι μὴ βλέπειν ἀλλ' οὐδὲ νοεῖν δυνατόν· εἰ γὰρ κατὰ τὸν
αὐτὸν Χρυσόστομον οὐσία οὐσίαν ὑπερκειμένην νοεῖν οὐ δύ-
ναται, πολλοῦ μὲντ' ἂν δεήσειεν ἀνθρώπους ἀγγέλων βλέπειν
οὐσίαν, ὑπερκειμένην τούτων ὅσον οἱ βλέποντες τῶν τυφλῶν.

15 μὴ ταραττέτω τοίνυν ὑμῶν τὴν διάνοιαν, ὥστε τῶν κοινῶν
τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας ἐννοιῶν ἐκλελῆσθαι, ὅσα κατὰ τινα

est quippe qui homines sint; modo enim addunt, hoc locutus est
deus, modo ex sua sententia loquuntur, quod nec novum est nec a
scribendi consuetudine alienum. etenim et regia imperia per nuncia-
tores per urbes nuntiata quasi ex ipsius regis ore accepimus. dicit
et propheta quamvis homo est quasi de se ipso: audi me, popule,
et loquar tecum et testis tibi ero, deus, deus tuus ego. non enim
addit ut alias, haec locutus est dominus. nec dicit: deus haec, illa
angelus ex silva: ego sum deus Abraam et deus Isaac et deus iacob
ante enim dictum est: angelus domini ab eo conspectus est. si igitur
ut cum S. Chrysostomo loquar, quantum interest inter caecum et
videntem, tanta est inter angelos et homines distantia. quomodo tan-
dem, si angeli non possunt videre essentiam dei aut cognoscere, ho-
mines poterunt, qui angelorum essentiam non modo non cernere, sed
ne cognoscere quidem possunt. si enim ut cum Chrysostomo loquar
essentia essentiam altiozem cognoscere non potest, multum sane esset,
ut homines angelorum essentiam viderent tanto superiorem, quanto
caecis videntes. ne turbetur igitur mens vestra ut communium divi-
nae ecclesiae sententiarum obliviscamini, quae ad hebraicae dialecti

ἰδιοτροπίαν τῆς ἑβραϊδος ἔστι λεγόμενα διαλέκτου· οἶα τὰ
 ἕφ' ἡμῶν ἐκεῖνα νῦν προβληθέντα καὶ ἕσα παραπλήσια, λέγω
 δὴ τὸ "ἐλάλησε κύριος πρὸς Μωσῆν ἐνώπιος ἐνωπίῳ, ὡς εἶ
 τις λαλήσει πρὸς ἑαυτοῦ φίλον, στόμα πρὸς στόμα ἐν εἶδει
 5 καὶ οὐ δι' αἰνιγμάτων," καὶ πάλιν "τὸ δὲ ὄρος τοῦ Σινᾶ ἐκα-
 πνίζετο διὰ τὸ καταβεβηκέναι ἐπ' αὐτὸ τὸν θεὸν ἐν πυρί,"
 καὶ πάλιν "τὸ δὲ εἶδος τῆς δόξης κυρίου ὡς πῦρ φλέγον ἐπὶ
 κορυφῆς τοῦ ὄρους ἐναντίον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ." καὶ τοιαῦτα
 μυρία, ὅποσα κτιστὰ ὄντα τῇ μὲν ἀκτίστῳ οὐσίᾳ τοῦ θεοῦ
 10 πάντων ἡκιστὰ ἔστιν ἀρμότειν ὄσιον, πρὸς γε μὴν παιδευ-
 τικὴν τῶν χρωμένων οικονομίαν οὐ μᾶλα ἀχρήστως ἔχει, ναὶ
 μὴν οὐδ' ὡς πορωτάτω τοῦ ἀφελίμου κεῖται. καλεῖν δ' 16
 οἶμαι τὰ λόγια τῶν προφητῶν ἐν εἶδει μὲν ὁμιλίαν θεοῦ καὶ
 ἀγγέλων πρὸς ἀνθρώπους τὴν αἰσθητὴν καὶ ἐργηγορόσιν αὐ-
 15 τοῖς φαινομένην, ὁποίας καὶ Ἀβραάμ ἠξιώται πρότερον θεὸν
 οὐχ ὡς θεὸν ἰδῶν, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπον θρέψας· ὅς καὶ
 ἐπηνέσθη, φησί, σεβασθεὶς ὅπόσον κατέλαβε. καὶ μετὰ πλεί-
 στους ἄλλους ὕστερον Μανωῆ· ὅς καὶ ἀπολωλέναι ἐβόα διότι
 θεὸν ἐώρακεν, ὡς οὐ χωρητῆς ἀνθρώποις οὔσης, φησίν, οὐδὲ
 20 φαντασίας θείας, μὴ ὅτι φήσεως. δι' αἰνιγμάτων δ' οὖν τὴν
 δι' ὀνειριῶτων· ἀλαμπῆς γὰρ τις αὐτῆ, καὶ οὐ πάντῃ τι πρό-
 δηλος· καὶ γὰρ δι' ἄλλων ἄλλα συμπλέκουσα καὶ συγκρού-
 πτουσα, νέφει τινὶ καλυπτομένην ἄσπερας παρέχει τὴν δῆλω-
 σιν. ὧν καὶ πλείστοι μὲν ἕτεροι κήρυκες ἠψευθεῖς, ἀλλὰ 17

proprietas dicta sunt, qualia a nobis illa iam prolata sunt, et quae-
 cumque sunt similia, dico autem illud: locutus est dominus ad Moysen
 de faciem ad faciem, ut si qui cum amico de ore ad os loquitur, in
 specie, non per aenigmata. et rursus: mons Sinai fumabat, quoniam
 deus per ignes in eum descendebat. et alias: species divinae gloriae
 est ignis fulgor de vertice montis adversus filios Israel. multa eius-
 modi quaecumque creata sunt, cum increata dei essentia conciliari
 minime licet. ad discipulorum institutionem non inutile, immo quam
 utilissimum est. omitto vocare prophetarum verba in specie dei et
 angelorum cum hominibus conversationem sensualem et vigilantibus
 illis apparentem. quae quidem Abraam contigit qui primum deum non
 deum vidit, sed ut hominem in hospitium recepit. et laudatus est ob
 reverentiam qua eum recepit. et praeter permultos alios postea Ma-
 noe se perdi clamavit, quod deum vidisset. non ad hominum captum,
 inquit, apta est dei cognitio, nedum natura, sed per somniorum aenig-
 mata, haec enim luce quodammodo et claritate destituta est quippe
 quae aliam alia implicatam nebula obscuritatis explicationem praebet.

- ¶** ἥκιστα ἔχει· σωματικοῖς γὰρ τοῦτ' ἀδύνατον ὄμμασιν· εἰ δὲ νοῦ φύσιν ἰδεῖν αἰσθητῶς ἀδύνατον, πῶς θεὸν ἰδεῖν δυνατόν; ὅθεν καὶ διπλὴν ὁ θεὸς τῆν τῶν ὄντων εἴργασται φύσιν, διὰ τὸ καὶ τῆν ἀνθρώπου, δι' ὃν τὰ ποιηθέντα πεποιήται, ποιήσιν εἶναι διπλὴν, ἕκ τε νοητοῦ καὶ αἰσθητοῦ ὡς συγκειμένῃ· καὶ εἰσὶν οἰκείως ὑποκείμενα τῷ μὲν νῦ τὰ νοητὰ τῇ δ' αἰσθήσει τὰ φαινόμενα πάντα. ὧν οὐδὲν οὐδαμῆ
- f. 238 b.** ποτὲ ἄκτιστον· εἴρηται γὰρ ὡς οὐδὲν τῶν τῇ αἰσθήσει ὑποβαλλομένων ἀσώματων· ὃ δὲ μὴ ἀσώματων, πῶς ἄκτιστον; τίς γὰρ οὕτως ἄμοιρος αἰσθήσεώς τε καὶ νοῦ ὡς ἀγγέλων 10 καὶ ψυχῶν καὶ τῶν τοιούτων ἀσωμάτων μὲν ὄντων κτιστῶν δέ, ἐπειθ' ὅσα χρώμασι καὶ σχήμασι καὶ γλυκύντησι καὶ πικρότησι καὶ ὀσμαῖς ὑπόκειται καὶ ἀκοῇ καὶ ὄψει καὶ ἀφῆ κρίνεται, λέγειν ἄκτιστα· τί δ' ἀπειροὶ ἂν οὗτος τῶν μαι-
- ¶** νομένων ἢ ἀναισθητῶν; καὶ ἴν' ἐκ τῶν καθ' ἕκαστα φαινο- 15 μένων τὸν λόγον γυμνάσωμεν, τὰ διὰ μέλανος ἢ δι' ἄλλου τοῦ χρώματος γράμματα τῶν αἰσθήσεων μὲν ὑπόκειται πάντως τῇ ὄψει· ἀλλ' ἔχει καὶ νοῦν ἐγκείμενον καὶ κρυπτόμενον ἐν τῷ μέλανι, ἀπηγορευμένου καὶ ἀδυνατοῦ παντάπασιν ὄντος ὄψει τοῦτον ὑποτεθῆναι. ὁμοίως ἐπειδήπερ ὁ ἀνθρώπος διπλοῦς 20 ἐκ ψυχῆς συνετέθη καὶ σώματος, καὶ ἀμφοτέρων ἐκείνων οἰκείως ἐπιλαμβάνεται, διὰ μὲν τῆς σωματικῆς καὶ φαινομένης ὄψεως τῶν διὰ σώματος χαρακτηριστῶν, διὰ δὲ τοῦ νοητοῦ καὶ

licitur. et proprietates voluntatis et affectus ostenditur ut ita dicam per umbram et figuras, natura ostendi minime potest. corporeis enim cerni oculis nequit. si vero rationis natura per sensum percipi non potest, quemodo deus potuit conspici. quapropter duplicem dens rerum creaturarum fecit naturam, etiam hominis, cuius causa illae factae sunt, formatio duplex est ex intelligibilibus et sensibilibus compositum et proprie subiecta sunt rationi intelligibilia sensui autem omnia quae apparent, quorum nihil unquam increatum. iam dixi nihil earum rerum quae sensui subiciuntur esse sine corpore, quod autem non in corporeum, quemodo increatum? quis enim tam sensus et rationis est expertus, ut angelorum et animarum et quae [eiusmodi] incorporea quidem, sed creata sunt, quaecunque ad colorem et formam et dulcedinem et acerbiteriam et odorem pertinent et ad videndum, audiendum, sentiendum increata nominanda iudicet? quantum ille abhorret ab insanis et sensus expertibus? atque ut iis quae singulatim apparent rebus rationem confirmemus, atrae aut ex alio colore litterae omnino visioni subiectae sunt, sed inest et quasi latet in illo atrae sententia quaedam, quae visioni subdita esse nullo modo potest. quam-

αφανοῦς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοῦ τῶν τοῖς γράμμασιν ἐκείνοις ἐγκειμένων νοημάτων. καὶ τὸν ἐξ οὐρανοῦ δὲ καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν μέσῳ πάντων συγκείμενον κόσμον ὁμοίως ἐξ αἰῶνος ὀρώντες καταλαμβάνουσι ἄνθρωποι πῶς μὲν καθόλου πῶς δὲ κατὰ μέρος, κατὰ τὴν ἐνοῦσαν ἐκάστῳ φύσιν καὶ δύναμιν. καὶ τῶν δυοῖν τοῦτων πᾶσι πάντων ἡ γνώσις συνίσταται, τῆς τε δὲ ὄψεως αἰσθητικῆς καταλήψεως καὶ τῆς κατὰ τὸν νοῦν ἐνεργείας, ἀφανῶς μὲν κατὰ φύσιν αὐτῆς κινουμένης, ἐμφανιζομένης δ' οὖν διὰ γραμμάτων ἀθις καὶ λαλιᾶς. ἦτις καὶ 10 αὐτὴ μίᾳ οὕσα πρὸς πολλὰς μερίζεται ἀκοάς, διπλῆν τὴν ἐνεργείαν δρωσα· ταῖς μὲν γὰρ ἀκοαῖς σωματικαῖς τισὶν οὕσαι τὸν σωματικὸν δὲ ἄερος ἐνάρθρον δίδωσιν ἤχον, τῇ δὲ μὴ φαινομένῳ τῆς ψυχῆς νοερεῖ τὸν ἐμφαινόμενον αὐτῇ καὶ ἐνημαινόμενον παραπέμπει νοῦν. καὶ οὕτως ἡ τῶν πο- 15 λιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἐν βίῳ πάντων κατάληψις ὅσα γέनेσις ἄγει καὶ φθορά, δὲ αἰσθήσεώς τε καὶ νοῦ, τῆς μὲν φαινομένης τοῦ δὲ κρυπτομένου, τὸν ἐφικτὸν ἡμῖν περιγίνεται τρόπον. διὰ δὲ ταῦτα καὶ ὁ θεὸς λόγος σὰρξ ἐγένετο, μείνας ὅπερ ἦν, νοητὸς καὶ ὑπὲρ νοῦν, προσ- 20 λαβὼν δ' ὅπερ οὐκ ἦν καὶ γενόμενος διπλοῦς τὴν φύσιν ἀπόρρητον τρόπον, ἵνα διὰ τῶν τῇ αἰσθήσει φαινομένων θυνμάτων τὴν μὴ φαινομένην παραγυμνοῖ καὶ παραδεικνύῃ θεότητι, καὶ οὕτως ἀπὸ τῶν κατ' αἰσθησιν φαινομένων καὶ προσ-

quam quoniam homo ex anima et corpore constat et per corporalem et sensualem visionem perite percipit corporis formas, per mentalem et invisibilem animae oculum sententias quae litteris illis insunt. ac mundum illum, qui e coelo et terra et quaecunque media sunt constat, similiter ab initio homines modo omnino modo ad partem visa concipiunt secundam vim et naturam quae rei unicuique inest. ex his duobus omnium omnino constat cognitio, scilicet sensuali perceptione per oculos et vi mentis, quae invisibiliter per naturam exciteatur. apparet autem per litteras et sermonem. haec quamvis usu in multas distribuitur perceptiones, quippe quae duplicem vim exercent, perceptionibus enim corporalibus corporalem per aërem sonum praebet, menti vero eam quae non apparet sententiam quae huic tantum apparet et ostenditur, mittit. itaque rerum publicarum et domesticarum et omnium quae in vita nascuntur et evanescent, cognitio sensu ac mente uno sensuali, altera invisibili quoad intelligere possumus, oritur. quapropter deus caro factus. mansit quidem qui erat spiritalis et praeter mentem id quod non habuerat recepit et factus est duplex natura incredibili modo, ut per miracula quae sensui appare-

καίρων θανμάτων ἀνιστᾶ τὴν ψυχὴν ἐμμελῶς καὶ εἰς τὴν ὑπὲρ αἰσθησιν ἡπειθύνῃ νοητὴν τε καὶ μακαρίαν ἐκείνην

25 ζῶν. ἐκ γὰρ μεγέθους καὶ καλλονῆς τῶν ἐξ ἀρχῆς ἐν τοῖς κτίμασι φαινομένων αἰεὶ θανμάτων ἀναλόγως ὁ δημιουργὸς ὁραταί· ἀνενόητον γὰρ, ὁ θεὸς φησι Διονύσιος, πάντῃ **5** κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ ἀκατάληπτον τὸ θεῖον, ἀλλ' ἐκ τῶν αἰ-

f. 239 a. τιατῶν ὑμνητέον, διὸ καὶ τὸ θεῖον ἡμῖν βάπτισμα διπλοῖς οὐσι διπλοῦν ἐχαρίσθη, δι' ὕδατος ὁμοῦ καὶ πνεύματος, ἵνα τῷ ὕδατι, τοὺς σαρκικούς ἡμῶν αἰεὶ ῥύπους καθαίρειν εἰωθῶτι, προσγενομένου καὶ τοῦ θεοῦ πνεύματος ἀοράτως καὶ **10** ἀφανῶς, ἅμα τῷ σώματι συγκαθαίρειται καὶ ἡ ψυχὴ νοερῶς τε καὶ ἀφανῶς. ὅτι δὲ συμπαραγίνεται τῷ ὕδατι ἀγιαζομένῳ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῆς τῶν εὐχῶν ἐπικλήσεως, δῆλον ὁ θεὸς ἡμῖν ποιεῖται Χρυσόστομος, "τότε μὲν" λέγων "ἐπὶ Χριστοῦ διὰ τοῦτο ἐφάνη ἢ περιστερά, ἵνα ὡσπερ δακ- **15** τύλῳ τινὶ δείξῃ τοῖς παροῦσι καὶ τῷ Ἰωάννῃ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ· οὐ μόνον δέ, ἀλλ' ἵνα καὶ σὺ μάθῃς ὅτι καὶ ἐπὶ σὲ

26 βαπτίζόμενον τὸ πνεῦμα ἔρχεται. νῦν δ' ἡμῖν αἰσθητῆς οὐ χρεῖα ὄψεως, τῆς πίστεως ἀντὶ πάντων ἀρκούσης· τὰ γὰρ σημεῖα οὐ τοῖς πιστεύουσιν ἀλλὰ τοῖς ἀπίστοις." ὁρατὴν οὖν **20** θεοφάνειαν οὐ μίαν ἔχομεν καὶ μόνην τὴν μεταμόρφωσιν λέγειν, οὐδ' ἀριθμῷ συγκλειομένης· ἀλλ' ἐν ὅσοις ὁ θεὸς ἐμφανίζεται δια συμβόλων θανάμασι μεγίστοις, πάσας θεοφα-

bant deitatem, quae non apparebat, denudaret atque ostenderet. itaque ab miraculis quae sensui apparent tempore animus erigas et dirigas ad mentalem illam ac beatam vitam quae supra sensum est. etenim ex magnitudine et pulchritudine miraculorum, quae ab initio in creaturis semper apparent, ad similitudinem quandam creator conspicitur. nec enim, ut S. ille Dionysius ait, omnino cognosci potest quod ad essentiam pertinet nec percipi deus, sed ob facta sua celebrandus est, quapropter baptismus nobis in duplicem gratiam erat, per aquam simul et spiritum, ut per aquam quae carnis nostrae sordes eluere solet, addito divino spiritu, invisibiliter et insensibiliter una cum corpore eluatur anima. ad sacram aquam autem accedere spiritum sanctum per precum ceremoniam ostendit nobis S. Chrysostomus: tam super Christum columba apparuit, ita ut quasi digito ostenderet iis qui aderant et Iohanni filium dei neque hoc solum verum etiam ut discas supra te quoque qui baptizatus est spiritum esse. sensuali nobis visione opus non est, quum pro omnibus satisfaciat. nam signa non fidelibus, sed infidelibus. visibilem igitur theophaniam non unam habemus et solam transfigurationem nec numero paucas, sed in qui-

νείας εικότως ἂν τις καλέσειεν ὄρατός. ἀλλὰ καὶ τὸ θεῖον
 τοῦ Χριστοῦ σῶμα θεοφάνειαν Μᾶξιμος ὄρατὴν ἐπισημαίνε-
 ται λέγειν τὸν μέγαν Διονύσιον. καὶ γὰρ καὶ ἡ κατὰ σάρκα
 γέννησις ὄρατη θεοφάνεια ἦν, ὡς καὶ ὁ μέγας φάσκει Γρη-
 5 γόριος, οὕτωςί λέγων "τὰ δὲ νῦν θεοφάνια ἡ πανήγυρις εἴ-
 τουν γενέθλια· λέγεται γὰρ ἀμφοτέρω· ὄνομα δὲ τῷ φα-
 νῆναι μὲν θεοφάνια, τῷ δὲ γεννᾶσθαι γενέθλια." οὐ μόνον
 δέ, ἀλλὰ καὶ "ὁ ἀόρατος" φησὶν "ὄραται καὶ ὁ ἀναρχος ἄρ-
 χεται," καὶ ὅσα ἐξῆς φρικωδέστερα μὲν εἰσι τοῦ τὴν σάρ-
 10 κωσιν τοῦ κυρίου θεοφάνειαν ὄρατὴν ὀνομάζειν, ὁμολογα
 δὲ τοῖς εὐαγγελικοῖς ῥήμασι τοῖς "ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο"
 ἀποφαινομένοις. οὐ μὴν ἄκτιστον διὰ τοῦτο θεότητα τὴν τοῦ
 κυρίου σάρκα φαμέν, ἀλλὰ τῇ προσηκούσῃ γνώσει νοῦν καὶ
 γλωτταν ῥυθμιζόντες ἐκ τῶν ὄρατῶν θεοφανειῶν πρὸς τὴν
 15 τῶν ἀοράτων κατὰ δύναμιν ἀγόμεθα ἔννοιαν, καὶ κατὰ τὸν
 θεῖον. εἰπεῖν Διονύσιον ἐπὶ τὴν ἀπλὴν καὶ ἡνωμένην τῶν νοη-
 τῶν θεαμάτων ἀλήθειαν ἀναλόγως ἀνατεινόμεθα." ἀλλὰ καὶ
 ὁ μελωδὸς τὴν σάρκωσιν ὑμῶν τοῦ κυρίου, "θεοφανείας σου"
 φάσκει, "Χριστέ, τῆς πρὸς ἡμᾶς συμπαθῶς γενομένης Ἑσαΐας
 20 φῶς ἰδὼν ἐκράιναζεν." καὶ ἀπλῶς τὰ ἐν πᾶσι καιροῖς γε-
 νόμενα καὶ γινόμενα θαύματα παλαιὰ τε καὶ νέα ὄραται
 θεοφάνειαι λέγοντ' ἂν καὶ ἱερὰ παραπετάσματα. δηλώσει
 δὲ περὶ τῶν τοιούτων καὶ ὁ θεῖος ἐκ Λαμάσκου Ἰωάννης·

buscunq̄ue deus apparet per magna symbolorum miracula, omnes theo-
 phanias dixerit quis visibiles. sed etiam S. Christi corpus theopha-
 niam visibilem dicere magnum Dionysium Maximus indicat. etenim
 partus per carnem visibilis erat theophania, ut ille Gregorius ait, ubi
 ita loquitur: theophania nunc laudatio, i. e. nativitas; utrumque enim
 dicitur, theophania a φάνησαι, ab nasci nativitas. nec hoc solum,
 verum etiam invisibilis conspicitur et, qui initium non habet, initium
 capit. et quæ porro duriora sunt quam incarnationem domini visibili-
 lem theophaniam appellare, similia iis evangelii verbis quæ: et ver-
 bum caro factum est, ostendunt. neque enim increatam ob hanc cau-
 sam deitatem domini carnem dicimus, sed ad aptam cognitionem men-
 tem et linguam coniungentes ex visibilibus theophaniis ad invisibilium
 pro viribus nostris cognitionem ducimur et ut S. Dionysius ait ad sim-
 plicem et perfectam spiritualium contemplationum veritatem per simi-
 litudinem erigimur. poeta incarnationem domini celebrans: theopha-
 nias tuas, Christe, inquit, quæ per misericordiam facta est, lumen
 quum vidisset Isaias exclamavit. atque miracula cuiusque temporis et
 antiqua et nova poterunt visibiles theophanias nominari et sacra in-

“ἐπεὶ” γὰρ φησὶ “διπλοῦς ὁ ἄνθρωπος ἐστὶ καὶ σύνθετος ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, διπλοῦς γέγονε καὶ ὁ Χριστὸς ἐκ Θεότητος ἧς εἶχε καὶ ἧς ὕστερον προσελήφει σαρκός, ὡς εἶναι τὴν αὐτὴν καὶ μίαν ὑπόστασιν τοῦ κυρίου πιστὴν καὶ ἄκτιστον, ὄρατὴν καὶ ἀόρατον. διπλὴν οὖν δίδωσι καὶ τὴν κά-5 θαρσιν τῷ διπλῷ ἀνθρώπῳ δι’ ὕδατος καὶ πνεύματος. καὶ σωματικῶς εἶδει ὡσεὶ περιστέρω καταφοίτησε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ τὸν κύριον· τὰ γὰρ ὄρατὰ σύμβολα τῶν νοουμένων εἰσὶ. καὶ διπλὴν προσκύνησιν ἡμεῖς τῷ Θεῷ προσάγο-
 L. 239 b. μεν, τῷ τε νῶ καὶ τοῖς σωματικοῖς ψάλλοντες χεῖλεσι. καὶ 10 διπλῶς τῷ κυρίῳ ἐνούμεθα, τῶν τε μυστηρίων μετέχοντες καὶ τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος· ἐπεὶ γὰρ ἔθος ἀνθρώποις βσιθίειν ἄρτον ὕδωρ τε καὶ οἶνον πίνειν, συνέλεξε αὐτοῖς τὴν αὐτοῦ Θεότητα, καὶ πεποίηκεν αὐτὰ σῶμα καὶ αἷμα αὐτοῦ, ἵνα διὰ τῶν συνήθων καὶ κατὰ φύσιν ἐν τοῖς ὑπὲρ φύ- 15 σιν γινώμεθα.

20 Ἀλλὰ καὶ ὁ Θεὸς Μάξιμος, Διονύσιον ἐρημηνύων, παραπετάσματα λέγειν φησὶ Διονύσιον τὰ σωματικῶς ἐν τῇ λατρείᾳ τελούμενα τῆς χάριτος ἔθη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τουτέστι τὸ τοῦ βαπτίσματος, τῆς ἁγίας κοινωνίας καὶ τῶν λοιπῶν. 20 καὶ τί δεῖ πλειόνων ἐνταῦθα λόγων; αὐτὸς γὰρ ὁ μέγας ἐν Θεολογίᾳ Γρηγόριος καὶ αὐτὸ δὴ τὸ πάσχα τοῦ κυρίου τύπον ἔφησεν εἶναι, μὴ ὅτι τῶν πάλαι προφητῶν ἐκεῖνα ὅσα τούτου

volucra. quae interpretatus est S. Ioannes Damascenus: quum enim homo compositus sit ex anima et corpore, duplex fuit et Christus ex deitate quam habuerat, et carne postea addita, ita ut una eademque domini essentia creata et increata, visibilis et invisibilis sit. duplicem igitur baptismum praebet purificationem duplici homini per aquam et spiritum. corporea forma sicut columba descendit in dominum spiritus sanctus. visibilia enim sunt symbola eorum quae mente concipiuntur. et duplici veneratione deum prosequimur et animo et corporeis vocibus canentes, et dupliciter cum domino et mysteriis et spiritus gratia reconciliamur. quum enim panem edere, aquam et vinum bibere soleant homines, consociavit cum iis rebus deitatem suam deus easque reddidit corpus et sanguinem suum, uti per consuetudinem et naturam ad ea quae supra naturam sunt perveniamus.

Ac S. Maximus ubi Dionysium interpretatur, refert eum involucra dicere caerimoniae quae in dispensandis gratiis corporaliter fiunt, in ecclesia scilicet baptismi, sacrae communionis, reliquorum. quid pluribus iam verbis opus est? Gregorius enim ille in theologia magnum ipsum illud pascha domini speciem dixit esse, non quomodo ve-

τύπους εἶναι καὶ σκιάς αἱ θεῖαι γραφαὶ διειλήφασιν. “μετα-
 ληφόμεθα” γὰρ φησὶ “τοῦ πάσχα νῦν μὲν τυπικῶς ἔτι, καὶ
 εἰ τοῦ παλαιοῦ γυμνότερον· το γὰρ νομικὸν πάσχα, τολμῶ
 καὶ λέγω, τύπου τύπος ἦν ἀμυδρότερος· μικρῶ δ’ ὕστερον
 5 τελεσσότερον καὶ καθαρώτερον, ἥνίκα ἂν αὐτὸ πῖνῃ καινὸν μεθ’
 ἡμῶν ὁ λόγος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς, ἀποκαλύπτων καὶ
 διδάσκων ἃ νῦν μετρίως παρέδειξε.” τοσοῦτον τοῖνυν ἔχον- 30
 τες περικείμενον νέφος μαρτύρων ἀπαραγράπτων καὶ οὕτω
 μεγίστων καὶ θεοσέφων ἀνδρῶν καὶ διδασκάλων τῆς τοῦ
 10 θεοῦ ἐκκλησίας, καὶ πάντων καθάπαξ λεγόντων ἅπανθ’ ὅσα
 διὰ φώτων αἰεὶ τελεῖται θεῖα τεράστια, θεοφανείας μὲν ὄρα-
 τὰς, θεότητας δ’ ἀκρίστους, οὐδαμῶς που δίκαιον καὶ ἡμᾶς,
 τῇ δημῶδει τῶν ἀμαθῶν καὶ ἀγοραίων συμπεφερομένους ἔπο-
 λήψει, θεότητα ὑφειμένην ἄκτιστον δογματίζειν καὶ διάφορον
 15 τῆς θείας οὐσίας τὸ πάλαι φανέν ἐπὶ τοῦ κυριακοῦ προσώπου
 φῶς ἐν Θαβὼρ τῷ ὄρει, καὶ δμοδοξεῖν Μανιχαίοις καὶ Μα-
 σαλιανοῖς διὰ μόνην Παλαμικὴν ἀρέσκειαν μωρὰν καὶ παρά-
 νομον, μηδὲν νοητὸν ἠγούμενους ἀλλὰ νοητῶς κομιδῇ τὸν
 ἄλογον τρόπον τῇ αἰσθήσει μόνῃ πάντα χαριζομένους. καί- 31
 20 τοι Ἄρειος ἐκεῖνος ὁ δυσσεβὴς κτίσμα μὲν ἔλεγε βλασφημῶν
 τὸν υἱὸν καὶ λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ θεὸν ὑφειμένον· οὐ μὴν
 εἰς τοσαύτην ἤκεν ἀναισχυντίαν καὶ νηπιῶδες ψέλλισμα ὥστε
 ἀνοῦσιον ὄρατὴν ὀνομάσαι θεότητα· μηδὲ γὰρ εἶναι κατ’

terum prophetarum verba omnia illa huius figuras et adumbrationes
 esse divini libri exposuerant. participes enim erimus, inquit, pascha-
 tis nunc quidem ad figuram, eiusque sincerioris, quam illud antiquum
 fuerat. pascha enim legis figuram figurae fuisse obscuriorum, paulo
 post perfectiorem et sincerioerem, quum novum illud bibit nobiscum
 verbum in regno, revelatis et traditis quae adhuc mediocriter patefe-
 cerat. tantam igitur quum copiam habeamus innumerabilium testium
 et tantorum tamque sapientium hominum et discipulorum divinae ec-
 clesiae, qui omnes omnino quaecunquo divina mirabilia per lumina
 sunt, visibiles manifestationes quidem dicant, minime autem increatas
 deitates, aequum est nobis cum populari indoctorum et ineruditorum
 existimatione coniunctis deitatem increatam subesse docere, et diver-
 sum a divina essentia illud quod olim super domini faciem apparuit
 lumen et consentire cum Manichaeis et Masalianis ob unam Palami-
 cam blanditiem stultam et illicitam ut nihil cogitari putemus, sed
 cogitandi omnino ineptam viam uni sensui totam tribuamus, atque
 Arius ille impius creatam nominavit illudendo filium et verbum dei
 et deum suppositum: non quidem ad tantam impudentiam pervenit et

ἐπιστήμην μήτε θεῖαν μήτ' ἀνθρωπίνην, μήτε λόγον ἔχειν οὐδένα λέγειν τι τῶν ὄντων ἀνοήσιον ὄρατόν. καίτοι ἐκείνος μὲν κτιστὸν λέγων θεὸν ὅμως ὄρατόν οὐκ ἐδυνήθη προσεῖπειν· ὑπέριτερον γὰρ τῶν ἀγγελικῶν οὐσιῶν ἀποψηφισμένῳ οὐ μὲντ' ἂν αὐτῷ δύνατόν ἔπειτα ἦν, ἀοράτων ἐκείνων οὐ- 5 σῶν, ὄρατόν αὐτὸν δογματίσαι· Παλαμᾶς δὲ καὶ συλλογισσασθαι τετόλμηκε τὰ ἀσυλλόγιστα, καὶ ἐξηρεῦξατο τὰ ἀσύμβλητά τε καὶ ὡς ἐπίπαν ἀσύμφωνα, οὐ κατὰ ποιητικὴν τινα τῶν θύραθεν ἄδειαν, ἀλλὰ κατὰ ἀνεπιστήμονα Παλαμικὴν ἀυθάδειαν· οὔτε γὰρ οὐδενὶ τῶν θύραθεν σοφῶν πάποτ' εἰς 10 νοῦν τοιαύτη τις ἠγέχθη τερατεία, οὔτε μὴν βαρβάρων ἔψαυσέ τις λογισμοῦ τηλικαύτη μωρία μέχρι καὶ τήμερον. λέπεται οὖν ἐνταυθοῖ γενομένοις καὶ ἡμῖν, σιωπῇ τὰ τοιαῦτα βδελυξαμένοις, ἀκοὴν παραδραμεῖν μανιώδη καὶ δυσσεβείας μεστήν.

15

¶ Περὶ μὲν οὖν τοῦ ὅτι φῶς ἐν ἄκτιστόν ἐστιν ἡ μία καὶ μακαρία καὶ ποιητικὴ τῶν μετ' αὐτὴν ἀπάντων θεότης ἡ τρισυπόστατος, ἣν οὐδεὶς οὔτ' εἶδεν οὔτ' ἰδεῖν δύναται, τὰ δὲ μετ' αὐτὴν πάντα κτιστά, καὶ ὅτι ὄρατὴ μὲν θεοφάνεια λέγεται τοῖς ἁγίοις

l. 240 a. ἡ τε σὰρξ τοῦ κυρίου καὶ τὸ ἐν τῷ Θαβωρῷ πάλαι τῷ ὄρει 20 περιλάμπαν τὸ τοῦ κυρίου πρόσωπον φῶς, οὐ μὴν ἄκτιστοι θεότητες, καὶ ὅτι δι' αὐτῶν παρεδείχθη μὲν οὐκ ἐδείχθη δ' οὖν

puerilem inscitiam ut insubstantialem visibilem nominarit deitatem. neque enim esse ad disciplinam nec divinam neque humanam nec causam esse ullam cur aliquid ex iis quae sunt insubstantiale visibile nominaret. et quamvis ille creatum diceret deum, tamen visibilem non poterat addere. superiorem enim angelicis essentiis quum declarasset, nullo certe modo, quum illae invisibiles sint eum visibilem docere. Palamas argumentatus est de iis quae ab argumentis abhorrent et eruertavit obscura et inepta, non ad poeticam quandam licentiam, sed ad imperitam Palamae temeritatem. nemini enim profanorum doctorum unquam in mentem venit talis ostentatio neque apud barbarorum quamquam talis argumentandi inventa est usque ad hunc diem.

Restat igitur, ut nos qui huc pervenimus silentio talia abominemur et orationem transcamus insanam et impietatis plenam lucem igitur unam illam increatam esse beatam et ceterarum omnium procretricem deitatem tribus personis constantem quam nemo vidit nec potuerit videre. cetera autem praeter illam esse creata et visibilem esse manifestationem nominari a sanctis carnem, lucemque quae olim in monte Thabor domini faciem circumdedit, certe non increatas deitates, et indicatam iis esse, non manifestatam unicum illam increa-

ἡ μόνη ἄκτιστος ἐκείνη θεότης, καὶ ὅτι Μανιχαίων καὶ Μασσαλιανῶν τὸ δόγμα τουτί, καὶ οὐκ ἄλλου τούτων ὅσοι πρεσβύτεροι γεγονάσιν αἰρέσεων ἀρχηγοί, ὄρατῆν εἶναι λέγειν ὀφθαλμοῖς ἀνθρωπίνοις γυμνήν τὴν ακτιστον θείαν οὐσίαν, ἣν 5 καὶ ἀγγελικαῖς δυνάμεσι βλέπειν ἀδύνατον, εἴρηται τε καὶ εἰρήσεται προϋούσι σαφέστερον. τὸ γὰρ τῆς πολυπλόκου ταύτης αἰρέσεως νόσημα Μάνης μὲν πρότερον ὃ τῶν Μανιχαίων πρόεδρος ὠδίνησέ τε καὶ ἔτεκε, Μασσαλιανοὶ δ' ἐμαιεύσαντο, ἡ δὲ τῶν εἰκονομάχων εἰς ἀνήμερον ἡμέραν ἐξηνεγκεν ὕστερον τυ- 10 ραννίς· ἡ δὲ νῦν ἐπιπολάσασα Παλαμικὴ φατριὰ ἐπὶ μείζονι λίμῃ τῆς εὐσεβείας, συμμάχῳ τῇ δυναστευσούσῃ τέως χειρὶ χρησαμένη, μέχρις ἤδη καὶ τῆς αἰθερίας λήξεως ἀξήθῆναι τὴν τῆς κακίας πέπραχε φλόγα. διὸ καὶ ἀναληπτέον τὸν εἰρημὸν ἡμῖν ἐκεῖθεν τοῦ λόγου, ὡς ἂν ἐντελεστότερον ἔτι 15 καὶ ἡ τῶν τοιοῦτων ἀφήγησις δέχεται τὸν χρωματισμόν· ἔλαθον γὰρ ἐγὼ συναπενεχθεὶς τῷ τοῦ ζήλου δυνάμει, μὴ ἀνασχόμενος σιγῇ παρελθεῖν συκοφαντουμένων τῶν μεγάλων τῆς ἐκκλησίας καὶ θείων φωστήρων, Γρηγορίου τε καὶ Διονυσίου. διὸ τὸν περὶ τούτου λόγον πλατυτέρας δέδομενον ἐξετά- 20 σεως, βραχέα μὲν ἀρτίως, καὶ ὅσον τὴν προθυμίαν ἀφοσιώσασθαι, διεξῆλθον· τὰ δὲ πλείω τοῖς ἐμπροσθεν ταμιεύεσθαι κρίνας δίκαιον ἐκέλευε ἐπάνειμι, τοῖς διδασκάλοις κἄν τούτῳ πειθόμενος τουτοισί, τὰς οὕτω βεβήλους κεινοφωνίας

tam deitatem; denique Manichaeorum et Masalianorum dogma hoc esse, non alius cuiusdam eorum, qui superiore tempore sectarum duces fuerunt, visibilem scilicet esse oculis humanis simplicem et increatam essentiam illam divinam quam neque angelicae potestates cernere possunt, iam exposui et exponam postea clarius. huius multiplicis haeresis pestem concepit et procreavit primus Manes, Manichaeorum antistes. Masaliani procreandam curarunt, Iconomachorum postea tyrannis in lucem protulit, Palamica autem quae nunc regnat familia ad maiorem ignominiam religionis et sortis coelestis, cum imperii auxilio coniuncta ad hunc usque diem effecit, ut impietatis cumulus augetur. inde igitur excipiendus est orationis flus, ut etiam harum rerum narratio formam recipiat multo perfectiorem. abreptus enim nimia animi vehementia oblitus sum non silentio praeterire magna illa ac divina ecclesiae lumina, Gregorium et Dionysium. quamobrem huius rei narrationem quamvis latiore opus sit tractatione, breviter tantum et uti voluntati satisfacerem persecutus sum, et quum plura ad posterum differri aequum esse putem, illuc redeo, magistros ita secutus ut eiusmodi profanam verborum insolentiam et

τῶν λόγων καὶ τὴν πολλὴν φλυαρίαν, οἷς σχολὴν ἔπεισιν ἄγειν, ἐπιτάττουσι παραχωρεῖν τε καὶ ἀποτίθεσθαι. εἶναι γὰρ φησι τὸ κινεῖν ἄσχετόν τινα θερότητα χωρὶς λόγου καὶ ἐπιστήμης καὶ πίστεως πλοῦν ἀκίβερνητον· τὸ γὰρ τῆς ἐπιστήμης πηδάλιον ἥκιστα ἔχειν αὐτοῖς προσγεγένηται. ⁵

● ⁵ Ἐμοὶ δὲ σκοπὸς τε καὶ πρόθεσις ἦν τῆς ψυχῆς, δι' ἣν εἰρήκειμεν ἐξ ἀρχῆς αἰτίαν, πρόμαχον παρασχέσθαι γλωτταν, ὅσον ἐφικτόν, ἐκείνῳ τῷ σοφῷ Θεοδώρῳ καὶ μάρτυρι τῆς ἀληθείας, περιφανῶς συκοφαντουμένῳ νῦν προς τῶν Παλαμιτῶν, καθάπερ πρὸς τῶν εἰκονομάχων τότε, οἷς καὶ ¹⁰ μέχρι θανάτου τὴν οἰκίαν ἐκείνος ἀντέστησεν ἔνστασις, τὸ μὲν σῶμα παντοίαις ὑπὲρ Χριστοῦ προδοῦς κολάσσειν, τὴν δὲ φιλόσοφον ἐκείνην καὶ ἔντεχνον γλωτταν κατὰ τῶν ἀντιθέτων ὀπίστας δογματῶν· οἷς κἀγὼ τήμερον, τοῖς τῶν ἐκείνου λόγων ὀπλοῖς θαρρήσας, ἀνθίσταμαι τε καὶ ἀντιστήσομαι, καὶ ¹⁵ τοὺς ὑπὲρ ἀληθείας ἀνακαινίζειν ἄθλους ἐκείνου τὸ γε εἰς ἐμὲ ἦκον οὐ κατοκνήσω κατὰ τῶν τὴν αἴρεσιν ἐκείνην ἀνακαινίζειν τολμώντων τήμερον, ἀλλὰ κατὰ τοὺς προμηθεστέρους τῶν λατρῶν καὶ αὐτὸς κολάζειν καὶ ἀναστέλλειν, τὸν ἐφικτόν γε τρόπον, πειράσομαι τῆς τῶν ἀντιθέτων γνώμης καὶ γλωτ- ²⁰ τῆς τὸ ἀσελγὲς καὶ ἀστάθμητον, καθάπερ ἐκείνοι τῆς τῶν σωμάτων εὐεξίας τοὺς παρὰ νόμους ἀνασθεβεῖν ἐχειροῦσιν ὀλί- σθους, ἕως ἣν τε γλωττα ἔρρωται σὺν γε θεῷ καὶ τὴν ὄραν

l. 240 b.

loquacitatem iis qui studium in eis collocandum putent concedam et committam. non enim incitari posse dicit animi motum sine oratione nec scientiam ac fidem gubernari. non enim eorum est scientiae gubernacula tenere.

Consulto autem atque ex proposito quodam ab initio diximus deserendi artem quantum fieri poterat tribuisse linguam Theodoro sapienti illi, propter veritatis testimonium iniuria accusato nunc a Palamitis, ut quondam ab Iconomachis, quibus ad mortem ipsam suis ille viribus restitit. et corpore variis propter Christum suppliciis tradito prudentissimam et doctissimam linguam in dogmatis inter sese diversis exercuit. quibus equidem his illius disputationibus armatus forti animo repugno repugnaboque nec propter veritatem illius certamina quod me attinet redintegrare dubitabo, ubi haeresim illam redintegrare audeant, sed ad prudentiorum medicorum consuetudinem retardare et tollere quantum potero vagam et incertam adversariorum opinionem et linguam conabor. quemadmodum illi corporum valetudinem ab noxiis discriminibus defendere student, ita ego donec lingua mea cum deo p̄s̄ebit et ratiocinandi arte pollere mihi per actatem videbor, ne vivus

ἀνθούσαν δίδωσιν ἐμοὶ δοκεῖν ἔτι κεκτῆσθαι τοὺς λογισμοὺς ὁ χρόνος, μήπως ἡ ζωσα τῆς εὐσεβείας δύναμις, πολλαχόθεν κατ' αὐτῆς ἀκμάζοντος τοῦ τῆς ἀσεβείας χειμῶνος, πρωϊότερον καὶ τῆς ἐνίων ἴσως ὑπολήψεως καὶ δόξης τὸν ἄδικον 5 μαρμασμὸν ὑποστῆ, καθάπερ ἄνθος ἐν ἀργαῖ καὶ ῥόδον ἐν λειμῶσι.

Πρωῶτον οὖν ἐξεταστέον τί ἐστι μεταμόρφωσις, μᾶλλον 10 δὲ τί ἐστι μορφή καὶ τί τὸ γένος αὐτῆς· οὕτω γὰρ ἂν καὶ τὰ εἰρημένα σαφέστερα γένοιτ' ἂν. τῶν γὰρ ὁμωνύμων οὐσα 10 ἡ φωνὴ ἐπὶ μὲν Θεοῦ λεγομένη ταῦτόν δύναται τῇ οὐσίᾳ, καθά καὶ τοῖς θείοις τῆς ἐκκλησίας φωστῆρσι νενομοθέτηται τε καὶ παραδέδοται, ἐπι γε μὴν τῶν αἰσθητῶν μορφή ἐστι τὸ περὶ τὴν ἐπιφάνειαν ποῖον τίπωμα, πρὸς ὃ βλέποντας εὐμορφὸν τε λέγειν ἔνεστι καὶ δύσμορφον τὸ ὑποκειμένον 15 ζῶον τυχόν. συμβεβηκὸς γάρ ἐστιν ἐν ὑποκειμένῳ τινὶ θεωρούμενον ἢ μορφή. γένος δ' ἔχουσα τὴν ποιότητα τέταρτον κατὰ διαίρεσιν εἶδος εὔρισκεται ταύτης. ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ κί- 20 νησις, συμβεβηκὸς οὐσα καὶ αὐτῇ, θεωρεῖται μὲν καὶ ἐν οὐσίᾳ καὶ ποσῶ καὶ τόπῳ, θεωρεῖται δὲ μᾶλλον κὰν τῇ ποιότητι 20 τὸ πολυειδὲς ἐργαζομένη τῆς ἀλλοιώσεως, τὴν δ' ἀλλοίωσιν ἐκστατικόν τι εἶναι τοῦ πρότερον ὄντος ὀρίζονται τῆς οὐσίας μενούσης, ἥδέως ἂν ἐροίμην ἔγωγε Παλαμῶν καὶ τοὺς ἀμφ' αὐτόν, τί ἂν εἶναι νοοίη τὴν μεταμόρφωσιν. οὐδὲν γὰρ ἡ λέξις ἕτερον πάντως δηλοῖ ἢ μορφῆς ἀλλοίωσιν τε καὶ μετα-

religionis vigor undique accrescenti impietatis peste citius, quam forte nonnulli putent, iniustam mortem obeat quemadmodum flos in agro aut in prato rosa. primum igitur disquirendum est, quid sit transfiguratio aut potius quid sit figura et quid sit eiusdem genus.

Ita enim ea quae dicta sunt melius intelligi possunt. nam vox ut quae inter similes sit, ubi de deo dicitur id valet, quod a divia ecclesiae luminibus constitutum et traditum est quoad quidem seusualia attinet. figura est adumbratio quaedam ad oculos spectans. iis qui cernunt pulchram dicere licet aut turpe id quod subest animal. accedens enim est in subiecto quae cernitur forma, genus habet qualitatem, quarta secundum partitionem imago invenitur eiusdem. mutatio autem ipsa quum sit accedens, cernitur in essentia, et quantitate et qualitate varietatem mutationis efficiens. mutationem autem incitationem quandam eius esse, quod ante fuit, ubi essentia remaneat definiunt. lubenter quaero eundem Palamam eiusque assecelas quid esse cogitent transfigurationem. nec enim lectio plane explicat, utrum sit formae variatio, an permuta-

- ποιήσιν. εἰ μὲν οὖν τῆς οὐσίας λέγοι τῆς Θείας, *Μανιχαίων*
 39 τὸ νόσημα δείξων ὁ λόγος ἔρχεται· καὶ τί ἂν ἀσεβέστερον
 εἶη τοῦ μετουσίωσιν λέγοντος τὴν ἐπὶ τοῦ Θαβωρίου ὄρους
 μεταμόρφωσιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ δυοῖν τῶν ἀτοπωτάτων θά-
 τερον πάντως εισάγοντος, ἢ τῆς Θείας οὐσίας τὸ ἀναλλοιώτων 5
 δηλαδὴ καθαιρουῦντος εἰς τὸ ἴφειμένον καὶ διάφορον ταύτης,
 ἢ διαιρουῦντος ἔξ ἀμαθοῦς καὶ κακοτρόπου γνώμης εἰς δύο
 θεοτήτων ἀκτίστων διχοτομήματα τὴν μόνην ἄκτιστόν τε καὶ
 ἀμερῆ καὶ ἀπλήν, καὶ τὴν μὲν λέγοντος ὄρατὴν τὴν δ' ἄορα-
 τον, καὶ τὴν μὲν μεθεκτὴν τὴν δ' ἀμέθεκτον, καὶ τὴν μὲν 10
 ὑφειμένην τὴν δ' ὑπερκειμένην. ὁ καὶ τὴν τῶν εἰκονομάχων
 ὑπερβέβληκεν αἵρεσιν, ὡς εἰρήσεται χωροῦντι τῷ λόγῳ πλα-
 40 τύτερον. εἰ δ' ἔξ ὄλων ὄλην μεταβεβλήσθαι φάσκοι τὴν τοῦ
 δούλου μορφήν, κατ' αὐτοὺς ἀκριβῶς εἰπεῖν τοὺς εἰκονομά-
 χους, ἐπὶ φῶς ἰύρητόν τε καὶ ἄκτιστον καὶ θεότητα ξένην, 15
 καθὰ κἀν τοῖς περὶ φωτὸς διεξιει λόγοις αὐτοῦ φωναῖς ἀν-
 θρωπίναις κεχρησθαι τὸ φῶς ἐκεῖνο, καυχώμενον ἑρὸς αὐ-
 τόν, καὶ "μὴ φοβοῦ" παρακελευόμενον, "μετὰ σου γὰρ εἰμι,"
 τοῦ μέλλοντος ἀρραβῶνα φωτὸς παρεχόμενον, ζητητέον πῶς
 f. 241 a. τὸ κτιστόν μετακεχώρηκεν ἑαυτῷ πρὸς τὸ ἄκτιστον καὶ τὸ 20
 ἡγγμένον πρὸς τὸ ἄναρχον καὶ τὸ χρονικὸν πρὸς τὸ ἄχρονον,
 41 καὶ πρὸς τὸ πεπερασμένον τὸ ἄπειρον. ὅτι μὲν γὰρ τὸ φθαρ-
 τὸν τοῦτο κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον ἐνδύσεται ἀφθαρσίαν,

tio. igitur si quis essentiae divinae dixerit, Manichaeorum morbum ostenderit oratio. quid vero magis impium est, quam essentiae permutationem dicere Christi in monte Thabor transfigurationem et duarum inceptiarum inducere, aut immutabile divinae essentiae deprimere ad subiectum et ab illa alienum, aut inscientia et maligna mente in duas increatas deitates distrahere unam increatam et individuum et simplicem, et alteram dicere visibilem, invisibilem alteram, alteram particeptibilem, imparticeptibilem alteram, alteram subiectam, superiectam alteram, quod ipsam iconomachorum haeresin superavit ut in precedente oratione fusiis dicetur. sin omnem omnino dixerit immutatam servi formam ut iconomachi dicunt in lucem infandam et increatam et deitatem alienam ut in sermonibus de luce disserit vocibus humanis, usam esse lucem illam gloriantem de seae, non terrore comotam, tecum enim sum, pignus futurae lucis praebentem, quaerendum est, quomodo creatum abierit ad increatum et inchoatum ad non inchoatum et temporale ad non temporale et finitum ad infinitum. nam hoc corruptibile ut divus apostolus dicit induratum incorruptionem audivimus credidimusque, creatum autem fieri increatum vel corpus in-

ἠκούσαμεν τε καὶ πεπιστεύκαμεν· τὸ δὲ κτιστὸν γενέσθαι ἄκτιστον ἢ τὸ σᾶμα ἀσώματον οὐπω ἐς δεῦρο οὔτε τι τῶν λογικῶν ζώων εἴρηκεν οὔτ' ἀκήκοεν οὐδὲν οὐδαμῆ, οὔτε καθάπαξ εἰπεῖν τῶν ἀπάντων κτισμάτων οὐδὲν οὐδαμῆ πω
 5 νενόηκεν. οὔτε μὴν οὐδ' αὐτὸ ἄκτιστόν τε καὶ ἄπειρον οὔτε κατ' οὐδένα λόγον οὔτε κατ' οὐδένα τρόπον ἐπιδέχεται τὴν οἰανδήποτε κίνησιν καὶ τροπὴν εἰς τὸ ὑφειμένον, οὐκ ἔχον οὐθ' ὅπως τραπήσεται οὐθ' ὅπου κινήσεται· τροπὴ γὰρ τοῦ κατὰ φύσιν ἀπείρου, κινεῖσθαι μὴ πεφυκότος, [ἢ τ'] ἄλ-
 10 λοιώσις καὶ διαίρεσις εἴη ἄν, ὅπερ ἀδύνατον· πᾶσα γάρ, ὃ θεὸς ἔφησε Μᾶξιμος, φύσις τῆ οἰκείῳ λόγῳ διὰ παντὸς ἔχει τὸ τέλειον, νοητὴ τε καὶ αἰσθητὴ, εἶτ' οὖν ἀπλῆ τε καὶ σύνθετος· ὧν γὰρ οἱ λόγοι παρὰ τῆ θεῆ ἅμα τῆ εἶναι τὸ τέλειον ἔσχον, τούτων ἢ κατὰ τοὺς οἰκείους λόγους παραγωγῆ
 15 καὶ οὐσίωσις προσθήκης πάσης καὶ ἐλλείψεως τῆς πρὸς τὸ εἶναι, ἢ περ ὄντα τυγχάνει, παντελῶς ἐστὶν ἀνεπίδεκτος. εἰ δὲ πού τις ἀλλοιώσις γένοιτο πῃ, οὐ μέντοι περὶ τὸν τῆς φύσεως ἀλλὰ περὶ τὸν τοῦ ἀλλοιουμένου γίνεται πράγματος τρόπον. ὃ μὲν γὰρ λόγος μεταρμοζόμενος φθορὰν αὐτίκα
 20 παρέχει τῆ φύσει, ὃ δὲ τρόπος τοῦθ' ὑπομένων θανματοποιῶ δυνάμεως ἐνδείξιν ἔχει· τοῦ γὰρ Αἰγυπτίου Νείλου τὸ ὕδωρ ὄψιν μὲν καὶ γεῦσιν πάντα μεταμεμόρφωται καὶ ἡλλοίωται πρὸς αἵματος χροῶμα καὶ ἀηθίαν, τὴν γε μὴν ὑγρὰν τε καὶ ῥέουσιν ἥκιστα ἤρρηται φύσιν· καὶ ἡ Βαβυλω-

corporeum nondum ad hoc usque tempus ulla ratione praedita creatura aut dixit aut audivit unquam aut denique cogitavit. neque increatum et infinitum ulla ratione aut ullo modo recipit qualemcunque motum aut mutationem ad subiectum, non habens quomodo mutetur aut quo moveatur. etenim mutatio ad naturam infiniti et ad motum non facti aut variatio aut distractio esset, quod fieri non potest, omnia enim, aut divus Maximus, propria ratione natura habet perfectionem et spiritalis et corporalis, sive simplex sive composita. quorum enim causae apud deum cum esse etiam perfectionem receperunt, eorum propriis causis declinatio et transsubstantiatio adiectionem aut omissionem ad esse quatenus essentia contingunt non admittunt. sin vero variatio quaedam sit, certe non ad naturae, sed ad variandae rei mutationem ratio enim mutata interitum statim naturae affert, mutatio quae sequitur mirifica virtutis speciem habet. Aegyptii Nili aqua visionem et gustum olim mutavit et variata est in sanguinis colorem et fastidium, liquidam et fluidam naturam minime dissimulavit. atque Babylonius illa caminus sanctis pueris vim suam vehementem immutavit,

νιος ἐκείνη κάμινος τοῖς μὲν ὁσίοις παισὶ τὴν ἀναλωτικὴν μεθέρμοσται δύναμιν, οὐκ ἐχούσης τῆς ἀρετῆς φθορὰν ἀναδέχεσθαι ῥᾶστα καὶ ὀπωσοῦν, τὸ μέντοι φωτεινὸν τε καὶ πυρῶδες ἄθος καὶ τὸ τῆς φύσεως ἀνωφερὲς οὐ μεθέρμοστο· τοῖς γὰρ Βαβυλωνίοις τὸ κατὰ φύσιν ἔδειξε καυστικόν, φύσει δεκτικοῖς γεγονόσι διὰ τὸ τῆς κακίας ὑλώδες.

44 Καὶ ἵνα κατὰ ῥῆμα τὰ τῶν εἰκονομάχων εἰς μέσον προενεγκόντες, καὶ τοῖς τοῦ Παλαμᾶ παρεξέτασαντες, δεῖξωμεν ὡς ἐς τὸ πᾶν τι ἀκριβὲς καὶ αὐτοῖς συμπεφάνηκε μὲν, παρήλασε δ' οὐδ', τὸ παρ' ἑαυτοῦ συγκεκραγὼς, ὡς εἶπεν, 19 ἐπὶ τὰ αἰσχίστα μάλα φιλότιμον, ἀκούετε δὴ· μετὰ γὰρ πολλὰς κἀκείνοι τὰς ἄλλας αὐτῶν βλασφημίας καὶ τάδε βεβλασφημήκεσαν. ἐν ἀνθρώποις ἔτι, φασί, βιοτεύων ὁ θεὸς λόγος, τοῖς ἐκκρίτοις τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν προαρραβωνιζόμενος τὴν θείαν τῆς αὐτοῦ βασιλείας, μεταβαλὼν τὴν τοῦ δούλου μορ- 15 φὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους, ὑπὲρ τὴν ἀνθρωπίαν φύσιν ἐπιδέδεικται,

45 ὥστε τὸ μὲν πρόσωπον αὐτοῦ ἀπήστραψεν ὡς ὁ ἥλιος, τὰ L. 241 b. δὲ ἰμάτια αὐτοῦ ὡς τὸ φῶς. εἰ δὲ τότε ἢ ἐν σαρκὶ αὐτοῦ μορφὴν τοσαύτης ἔλαχε δυνάμεως πρὸς τῆς ἐνοικούσης ἐν αὐτῇ θεότητος μεταβληθεῖσα, τί χρὴ λέγειν μετὰ τὴν ἀνά- 20 στασιν καὶ τὴν εἰς οὐρανὸς ἄνοδον καὶ τὴν ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς ἵδρυσιν, δὲ ἕξ ὄλων ὅλη μεταβέβληται ἐπὶ φῶς ἄρητον καὶ ἀνεκδιήγητον· μεταμεμόρφωται γὰρ καὶ ἀπηθανάτισται καὶ ἄκτιστον γέγονε καὶ ἀφθαρτον.

quoniam virtus non facile damnium recipere possit. proprietates lucis et ignis et naturae vis praecellens mutata non est. nam Babylonis id quod secundum naturam urit ostendit, quippe qui a natura ad sensualem receptionem facti essentis pravitatis materiam.

Atque ut iconomachorum dictis ad verbum in medium prolati et cum Palamo comparatis ostendamus eum plane cum eis consensisse, imo eos superasse commixtis ut solebat cum turpissimis honestis, iam audiat velim. post enim multas illi blasphemias haec quoque impia profuderunt: inter homines quum viveret divinam verbum, discipulorum electis contemplationem regni sui antecepturus, sublata servi forma in monte supra hominum naturam apparuit ita ut facies eius lucem emitteret ut sol. vestes autem eius ut lux. si verum carneae eius forma tantam vim nacta erat, quippe immutata in eam quae inerat dietatem, quid opus est dicere ad resurrectionem et in caelos ascensionem et ad dextram patris sessionem, quod omnino omnis est immutata in lucem infandum et inexplicabilem; nam permutata est et demortua et facta est increatum et incorruptibile.

Ἀκηάετε τὴν ἐπὶ κακῇ συμφωνίῃ τοῦ Παλαμᾶ περι-⁴⁶
 τε τοῦ ἐν Θαβωρίῳ φωτός, ὅτι μεταμερόσφωται πρὸς τὸ
 ἄκτιστον ἐκ τοῦ κτίσματος, καὶ ὅτι ἀρραβὼν τοῦ μέλλοντος
 οὐτωςὶ φωτός ἐγεγύθει. γινώητε δ' ἂν ἀκριβέστερον καὶ ὅσον
 5 τὸ τῆς κακίας ταυτησὶ μέγεθος, ἐπειδὴν καὶ τοὺς κατ' αὐτῆς
 ἐλέγχους ὑφ' ἡμῶν ἐκτεθέντας ἀκούσητε, ὁποίους καὶ ὅσους
 οἱ τότε σοφοὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας προστάται, λόγοις ἅμα
 καὶ ἔργοις ἐρρωμένως ἐνηθληκότες, συνεγράψαντό τε καὶ ἡμῖν
 10 τίσσης ὑπόμνημα. προήδεσαν γὰρ ἐκεῖνοι, τῷ θείῳ φωτι-
 ζόμενοι πνεύματι, τὴν ἐν τῷ τέλει τῶν αἰώνων τῆς εἰκονομα-
 χίας ἀναβίωσιν ταυτηνί, ἣν Παλαμᾶς μὲν ᾠδίνησέ τε καὶ
 ἔτεκεν, αἱ δὲ τηρικαῦτα ἡγεμονίαι καὶ ἐξουσίαι τοῦ παρόντος
 αἰῶνος καὶ σκότους ἐπὶ πονήρῳ τῶν πατρίων δογμάτων τῆς
 15 τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας ἀνεληφθῆναι κακῶς ἐμαίευσαντό τε καὶ
 ἐξέθρεψαν. ὧν εἰς προβληθεὶς ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρκέσει κάμ-⁴⁷
 νοντας ἡμᾶς ἀναρροῶσαι, καὶ ἅμα ἱκανῶς ἐν βραχεὶ παρα-
 στῆσαι τὸ τῆς κακίας νεμόμενον ἅπαν, μέχρι πόσου μὲν ἀτο-
 πίας ἐξῶκειλε τότε μέχρι πόσου δὲ νῦν προήνεγκεν ἠῤῥηκῶς
 20 Παλαμᾶς, προσλαβὼν μὲν τὰς ἐκείθεν εὐρημένας ῥίζας, καὶ
 προσεπενεγκῶν τὰς οἰκοθεν ἐφενρημένας μιαρωτέρας προφά-
 σεις. Θεόδωρος γὰρ ὁ πολὺς μὲν τὴν σοφίαν πολὺς δὲ καὶ
 τὴν ἐμπεφυκυῖαν ἀρετὴν τε καὶ σύνεσιν, πολλὴν τὴν σπου-
 δὴν ἐν τοῖς κατὰ τῶν εἰκονομάχων ἀγῶσιν ἐπιδειξάμενος ἐς

Nonne audistis improbam Palamae consensionem de luce in Tha-
 bor, permutatam eam esse increatum ex creato, et futurae lucis pi-
 gnus factam? cognoscetis autem intelligentius et ad huius improbitatis
 magnitudinem, quam eiusdem refutationes a nobis expositas audive-
 ritis, quales et quam docti illius temporis antistites divinae ecclesiae
 et dictis et factis fortiter pugnautes conscripserint et nobis cum illis
 consensentibus ad firmissimam pugnandi societatem commentarium pa-
 raverint. praecognoverunt enim illi divino spiritu illuminati in tem-
 porum ordinae iconomachiae hanc renationem quam Palamas genuit pro-
 tulitque, imperia autem illius temporis et potestates nostrae aetatis et
 caliginis ad patriorum divinae ecclesiae dogmatum perniciem receptas
 nefarie sustulerunt et nutriverunt. quorum unus in aciem vocatus hoc
 tempore sufficiat laborantibus nobis recreandis et ad brevi omnem de-
 pascentem improbitatem abunde proponendam, quo ineptiarum tunc
 deflexerit et quo nunc protulerit auctas Palamas, receptis radicibus inde
 inventis et additis proprio Marte repertis impuris rationibus. Theodo-
 rus enim doctrina excecans et virtute ratione magnum in iconomachi-

τὸ πᾶν τι κράτιστον, ὡς ἐν ταῖς ἀρχαῖς τῶν ἡμετέρων τῶν-
 δε λόγων ἡμῶν τὰ περὶ αὐτοῦ πλατύτερον εἴρηται, πάντων
 μάλιστα πλείστον ἀντεισενεγκῶν ὑπὲρ ζεύσεβείας τὸν ζῆλον,
 καὶ ἀντιστήσας τοῖς τότε κατὰ τῶν θείων εἰκόνων μαγεῖσι
 τυράννοις, ὅφ' ὧν καὶ τὸ πρόσωπον γέγραπται τε καὶ ἔστικ- 5
 ται καὶ τὴν ἐπωνυμίαν Γραπτὸς ἐκεῖθεν κληθεὶς ἀπηνέγκατο,
 πλείσταις μὲν καὶ ἄλλαις ἱεραῖς αὐτοῦ βίβλοις τὴν τοῦ θεοῦ
 ἐκκλησίαν κεκόσμηκε, μάλιστα δ' αἷς κατὰ τῶν εἰκονομάχων
 ἐξέθετο, τοῖς συγγράμμασιν ἐντυγχάνων τοῦ τότε τὰ πρῶτα
 φέροντος ἐν λόγοις ἀσεβοῦς Εὐσεβίου· ἐν αἷς τὰ τε ἄλλα 10
 49 καὶ τὰδε διέξεισι. κατακομψεύεται, φησίν, Εὐσεβίος ἐπὶ φῶς
 1.242 α. ἄρρητον καὶ ἀνεκδιήγητον καὶ τῷ θεῷ λόγῳ πρόπον τὴν τοῦ
 δούλου μεταβελῆσθαι μορφήν ἐν τῷ ὄρει, φῶς ὅπερ ὀφθαλ-
 μὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου
 οὐκ ἀνέβη. καὶ ὁ μὲν Εὐσεβίου λόγος τοιοῦτος καὶ οὕτως 15
 ἔχων, καὶ τὸ πᾶν αὐτῷ ἐνταῦθα τῆς ἀσεβείας ἐξηγήσεται·
 ὅποι δ' αὐτῷ φέροι τὰ τῆς καινῆς ταύτης διδασκαλίας καὶ
 τοῦ δόγματος, ὡς ἐν μάλιστα, συντομώτερον σκεψώμεθα, καὶ
 ὁποῖος δὴ καὶ ὅστις ὁ τῆς μεταβολῆς τρόπος, ἐπισκέψασθαι
 πειρασώμεθα. πᾶν τὸ μεταβαλλόμενον ἢ κατ' οὐσίαν μετα- 20
 βάλλεται, ὃ δὴ περὶ γένεσιν καὶ φθορὰν θεωρεῖται, ἢ κατὰ
 τι τῶν ἐν αὐτῷ, καὶ τοῦτο διχῶς· ἢ γὰρ κατὰ ποσὸν μετα-
 βάλλεται, καθὼς ἢ αὐξήσις καὶ ἢ μείωσις δεικνύνται, ἢ κατὰ

cis certaminibus studium ostendit, ut in principiis horum librorum fa-
 sius de eo nobis dictum est, omnium acerrimum propter religionem
 animum exhibuit et tyrannis illo tempore de sacris imaginibus furen-
 tibus opposuit, a quibus facies eius descripta est et depicta, unde de-
 scripti nomen tulit; quum plurimis aliis libris de ecclesiam exor-
 navit, tum eis maxime, quos de iconomachis edidit; in historiam in-
 cidens illius impii Eusebii, qui in hac re primum obtinuit locum,
 praeter alia haec disserit: quod lucem infandam et incuplicabilem et
 deo verbo dicentem attinet illudendo profert Eusebius servi formam
 permutatam esse in monte, lucem quam nullus oculus vidit, nulla
 auris percepit et quae in nullius hominis pectus venit. haec Eusebii
 verba, quibus totam haeresin composuit. quo vero illi haec doctrina
 et dogma flectat, quam maxime paucis videamus et quae qualisque sit
 permutationis ratio disquirere conemur. omne quod permutatur aut
 essentialiter permutatur, id quod spectat ad ortum et occasum aut per-
 ticulariter, quae ratio duplex est: aut enim ad quantitatem permutatur,
 ut auctio et deminutio aut ad qualitatem, ex qua consequitur variatio.
 si igitur ad qualitatem permutata est, adducta est ad variationem, quae
 est transfiguratio characteris alicuius aut in re subiecta mutatio finite

τὸ ποιόν, ἔξ οὗ ἐμφαίνεται ἡ ἀλλοίωσις. εἰ μὲν οὖν κατὰ 49
τὸ ποιόν μεταβέβληται, κενίηται μὲν πρὸς ἀλλοίωσιν, ἡ δὲ
ἐστὶ μετασχηματισμὸς χαρακτηρὸς τινος ἢ κατὰ τι τῶν τοῦ
ὑποκειμένου πράγματος ἐξαλλαγῆ, χωριστῶς ἢ ἀχωριστως
5 ἐπισυμβαινούσα. ἄπερ ἄλλοιον μὲν καὶ διάφορον τοῦ προ-
τέρου δείκνυσιν, οὐ μὴν δέ γε ἄλλο τι τὸ ἀλλοιούμενον ἀπερ-
γάζεται· οὐ γὰρ οὐσιωδῶς μετέβαλεν, ἀλλ' ἐκ τοιοῦδε τὸν
αὐτὸν τοιόνδε κατὰ τὸ ποιόν γενέσθαι πεποίηκε. τοῦτο δ'
οὐκ ἔστιν ἔξ ὅλων ὅλον μεταβεβληθῆσθαι· τὸ γὰρ ὑποκείμε-
10 νον ὑπομένει πάντως σωζόμενον. εἰ δὲ κατὰ τὸ ποσόν, αὐ-
ξησὶν τινα ἢ μείωσιν ἐδέξατο. ἀλλ' οὐδὲ ταῦτα ἄλλο τι παρὰ
τὸ ἐξ ἀρχῆς ὑπέρξαν ποιεῖ, ἀλλ' ἐκ τοσοῦδε τὸν αὐτὸν το-
σόνδε κατὰ τὸ πηλίκον γενέσθαι πεποίηκεν. οὐκοῦν οὐδὲ 50
κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἐξ ὅλων ὅλη μεταβεβληται ἢ μορφή.
15 λείπεται οὖν λέγειν καθ' αὐτὴν μεταβεβληθῆσθαι, περὶ τὴν
οὐσίαν δηλαδὴ, ὡς ἀνάγκη εἶναι πᾶσαν ἐκ γενέσεως εἰς
φθορὰν καὶ τοῦ ὄντος εἰς τὸ μηδαμῶς εἶναι κεχωρηκέναι.
ἀλλὰ τὴν θνητότητα, φησὶν, ἀπεδύσατο καὶ τὴν φθορὰν ἀπε-
νίψατο. πρόσθε, εἰ βούλει, ὅτι καὶ εἰς τὸ ἀόρατον τὸ ὄρα-
20 τὸν μέτεισι καὶ εἰς τὸ ἄχρονον τὸ ὑπὸ χρόνου, καὶ τὸ κτι-
στὸν εἰς τὸ ἀκτιστόν, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα ἀντίκειται. ἀλλ'
οὐ τὴν θνητότητα τις γράφει οὐδὲ τὴν μεταμόρφωσιν αὐτὴν
καθ' αὐτὴν· οὐ γὰρ ἄνευ σώματος ἐφ' ἑαυτὴν ποτε θεω-
ρηθήσεται, ἐπεὶ μηδὲ λευκότης ἢ μελανότης ὑποκειμένου

aut infinite facta, quae ostendit varium et diversum. non enim aliud fit quod variatur, quippe non essentialiter permutatur, sed ex tali idem talis ad qualitatem fit. non omnis omnino permutatur. subiectum enim plane mansit integrum. sin vero ad quantitatem, auctionem quandam aut deminutionem recepit, sed ne haec quidem aliud quam quod ab initio aderat efficiunt, sed ex tanto idem tantum secundum quantitatem efficitur. non igitur hac ratione omnino omnia forma permutatur. restat igitur ut dicamus de permutatione per se i. e. essentialiter facta, qua necesse est ex ortu in occasum et ex esse in non esse delabi. sed mortalitatem, inquit, deposuit et corruptionem abluit. adde, si lubet, in invisibile mutari visibile et in intemporale temporale, et creatum in increatum et quae alia eiusmodi opposita sunt. sed non mortalitatem qui scripserit, nec transfigurationem per se; non enim sine corpore per se unquam apparuit. non enim albedo aut nigritia sine substrato constabant. forma et facies non, ut hicce putat, in deitatis naturam immutata est. non posse hoc fieri, iam antea dictum est et testatur veritas ipsa ex accurata tractatione rerum naturam et

- 51** δίχα ὑποσταῖεν ἄν. ὡς γὰρ οὐ μεταβέβηται ἡ μορφή ἐκείνη
 καὶ τὸ εἶδος εἰς θεότητος φύσιν, ὡς οὗτος νομίζει, (καὶ γὰρ
 ἀμήχανον τοῦτο γενέσθαι) ἤδη καὶ πρῶσθεν εἴρηται, καὶ
 μαρτυρεῖ ἡ ἀλήθεια μὴτὴ κακ τῶν ἀκριβοῶς ἐπεσκευμένων
 τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν καὶ τῶν δογμάτων ἡμῶν τὴν ἀλή- 5
 θειαν τὸ ἐπλανῆς καὶ ἀνεπληπτον. ἀλλὰ μεταμεμόρφωται,
 φησί, καὶ ἀπηθανάτισται καὶ ἄφθαρτον καὶ ἄκτιστον γέγο-
 νεν. εἶτα μεταμορφωθὲν καὶ ἀπαθανάτισθὲν μεμῆνκε σῶμα,
 ἢ οὐ; εἰ μὲν γὰρ μεμῆνκε, μάταιος ὁ Εὐσεβίου ὄρωται λό-
 γος καὶ οὐδὲν ἡμῖν πρῶγμα ἔσται· εἰ δὲ οὐ μεμῆνκεν, οὐδὲ 10
 μεταμεμόρφωται ἄρα, οὐδ' ἀθανάσιαν καὶ ἀφθαρσίαν ἐνδέ-
 δυται. οὐδὲ γὰρ εἶχεν εἰς ὃ μεταμορφωθήσεται, οὐδὲ ἦν ὃ
 τὴν ἀθανάσιαν ἐνδύσεται, οὐκ ὄντος ἐν ᾧ ταῦτα θεωρηθήσε-
 ται. ἀλλ' ἄτρεπον καὶ τὸ ἐννοεῖν τοιαῦτα, μᾶλλον δ' ἀδύνα-
52 τον. καὶ πάλιν, ἀπὸ τοῦ κατὰ τὴν μεταμόρφωσιν τρόπου 15
 ἀποσεμνύων τὴν δουλικὴν μορφήν πλέον ἢ καλῶς εἶχε, καὶ
 ταύτῃ τιμῶν ἢ μηδὲ Χριστὸς τετίμηκε, καὶ τῆς μεταβολῆς
 ἐντεῦθεν κατὰξας, προῖων καὶ αὐτὴν τὴν μορφήν καὶ τὸ εἶ-
 δος ἀπεσκευάσθαι λέγει καὶ μεταβεβλήσθαι εἰς θεότητα, ὡς
 καὶ ἐν τοῖς μετέπειτα δηλώσει τὰ παρ' αὐτοῦ ἐπιτιθέμενα τη- 20
 λαυγέστερον, καὶ ἔτι μᾶλλον κατὰ πρόσβασιν ἀπὸ τοῦ
 τὴν θνητότητα ἀποδεδύσθαι καὶ τὴν φθορὰν ἀποκίνασθαι
 καὶ εἰς τὴν τοῦ θεοῦ δόξαν μετεσκευάσθαι. ἀλλὰ τὸ μὲν

dogmatum veritatem quam verissime et firmissime. sed transfigura-
 tus est inquit et immortalis factus et incorruptibile et increatum. trans-
 figuratum et immortale factum corpus aut mansit, aut non mansit. si
 mansit, vana Eusebii oratio cernitur et nobis nullius momenti erit.
 si non mansit, non transfiguratum est nec immortalitatem et incorru-
 ptionem recepit neque habebat, in quod transfigureretur. neque erat,
 quod immortalitatem indueret, quum non adsit, in quo haec appareant.
 sed ineptum est cogitare eiusmodi, sive fieri nequit. et rursus: per
 transfigurationis modum servilem formam magis quam aequum est
 clarescit eaque gloria qua ne Christus quidem illustratus est, ab per-
 mutatione exordiens, procedit et formam et faciem mutari dicit, et
 permutari in deitatem, ut in sequentibus explicabunt planius eius ad-
 ditamenta. imo per illa: mortalitatem deponere et corruptionem ab-
 luere et in dei gloriam mutari. sed corruptibile hoc induere incor-
 ruptionem et mortale immortalitatem magnus docet apostolus. corpus
 autem induere incorporationem aut creatum fieri increatum, aut defi-
 nitum in indefinitum mutari, nondum hunc usque diem auditum est.
 sed recipienda est oratio et quaerendum, quid sit haec lux. non enim

φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι δεῖν ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν
 ἀθανασίαν ὁ μέγας μυσταγωγεὶ ἀπόστολος· τὸ δὲ σῶμα
 ἀσωματότητα ἐνδύσασθαι ἢ τὸ κτιστὸν γενέσθαι ἄκτιστον ἢ
 τὸ περιγράφτον εἰς ἀπεριγραψίαν μετατεθῆσεται οὐπω μέ-
 5 χρι καὶ σήμερον ἤκουσαι. ἀλλ' ἐπανακτέον τὸν λόγον, καὶ 52
 ζητητέον τί ἂν εἴη τοῦτο τὸ φῶς· οὐ γὰρ πῶ σαφῶς ὁ τι
 ἔστιν ὁ γεννάδας ὑπέδειξε νῦν, ὅτι μὴ μόνον τῷ θεῷ λόγῳ
 πρόπον προσθεῖς, ἐσύτερον ἐρεῖν ἐκδηλότερον. ὁμοῦς πρὸς
 τὰ δεδογμένα αὐτῷ ἐν τῷ παρόντι τὸν λόγον ἡμεῖς ἐξετάζο-
 10 μεν. τί οὖν ἐστίν; ἄρα οὐσία τις καὶ ἐνυπόστατον καθ'
 ἑαυτὸ ὑφ' ἑστώς καὶ μὴ δεόμενον ἐτέρου πρὸς ὑπαρξιν, ἢ ποιο-
 τῆς ἀσώματος καὶ ἀνούσιος, ἐν ἄλλῳ τὸ εἶναι ἔχουσα, οὐκ
 ἐν ἑαυτῇ θεωρούμενον; ἀλλ' εἰ μὲν οὐσία ἐστί, πότερον ἄγ-
 γελικῆ, ἐπεὶ καὶ ἄγγελος φῶς, καὶ τοῦ πρώτου καὶ ἀνωτάτω
 15 φωτὸς μαρμαρυγῆ καὶ ἀπόλαμψις; ἀλλ' οὐκ ἂν τοῦτο εἶποι
 οὐ γὰρ ἂν εἰκονισμοῦ καὶ γραφῆς γραφὴν πῶς διέφυγε· μάρ-
 τυροὶς ἀπαράγραπτοι τὰ ἱερὰ λόγια, ἡνίκα θεὸν τῶν ἄλλων
 διδάσκει προσταττοντα καὶ Μωσέα τὸν προσταττόμενον πράτ-
 20 τοντα τῶν χερουβὶμ ἐκείνων τὴν ποίησιν. εἰ καὶ οὗτος τὰς 54
 20 θείας φωνὰς ἀπαναίναται. εἰ δὲ θεία οὐσία ἐστί, πῶς εἰς
 τοῦτο μετῴχετο; εἰ μὲν ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει καὶ καθ' ἑαυτὴν
 μετελθοῦσα θεωρουμένη, καὶ οἷον ἄλλο καὶ εἰδικὸν ἀποτεμο-
 μένη πρόσωπον, καὶ πρὸς τὴν τοῦ λόγου διαπρέπον ἐμφέ-
 ρειαν, μηδεμίᾳ τῶν ἐν τῇ τριάδι νοουμένων συμπαρουποστάσα
 καὶ συμφυεῖσα, τετρὰς αὐτῷ σαφῶς ἢ τριάς ἀποτετέλεσται, καὶ

plane se habet, quod ingenuus ille ostendit. ne dignam quidem deo verbo dedisse, postea dicetur planius. quamquam ad eius placita hunc sermonem dirigamus. quid igitur est? ergo essentia quaedam et substantia per se existens et non alia ad existentiam egens, aut qualitas incorporea et inessentialis, in alio essentiam habens, non in se ipsa. sed si essentia est, estne angelica, cum et angelus lux, et summae et infimae lucis splendor? sed nemo hoc dixerit. non enim libram librorum fugerit, testes innumeri sunt sacra verba, quae deum iubentem et Moesem tradunt iussum, iussum cherubim illorum actionem. siquidem divina verba non reiecit. sin vero divina essentia est, quomodo eo pervenit? si in propria existentia et per se cernitur et sicut alia quaeque facies aestimata et ad verbum explicandum apta, cum nulla trinitatis persona eandem substantiam et naturam habet, et quaternitas scite ab eo trinitas facta est. apparet, quomodo de divina essentia Eusebius gloriae cupidus personarum largitate cumulet

- ὁρᾶται ὡς φιλότιμος περὶ τὴν θεῖαν οὐσίαν Εὐσέβιος, ἀφθονία ὑποστάσεων πληθύνων καὶ αὐξῶν τὰ ἀπλήθυντα καὶ ἀμείωτα καὶ πάσης τῆς ὀπωσοῦν ἐφέσεως ἢ πλεονασμοῦ παντάπασιν ἀνεπίδεκτα. εἰ δὲ εἰς τὴν τοῦ λόγου συγχεθεῖσα καὶ οἷον συνουσιωθεῖσα παρῆλθεν ὑπόστασιν, μετὰ πλείονος τῆς εὐγνω- 5
μοσύνης προσθήκη καὶ αὐξήσιν τῇ τοῦ λόγου αὐτῇ δίδωσιν ὑποστάσει· ἥτις οὐκ ἄλλη παρὰ τὴν τοῦ πατρὸς οὐσίαν καὶ φύσιν ἐστὶ, τῇ χαρακτηριστικῇ τῆς ιδιότητος μένον κατὰ
55 τὴν γέννησιν διαφέρουσα. τοιαῦτα μὲν τὰ ἐκ τῶν ἐκείνου ἀρχῶν ἀναφανέντα ἕκτοπα καὶ παράλογα, εἰ τὸ φῶς ἐκεῖνο 10
l. 2A3 a. τὸ ἄρρητον οὐσίαν εἶναι λέγοι· ὑπόλοιπον δ' οὖν ἐστὶ ζῆ-
τεῖν, εἰ ποιότητα τοῦτο ἀσώματον ἢ ἀνούσιον εἶπε, τί συμβαίνει, οἷον ἀπόρροιάν τινος οὐσίας καὶ ἀπανάγασμα, εἰς ἣν ἡ μορφή ἐκεῖνη μεταβέβληται. ἀλλ' οὐδὲν ἦττον ἢ πασῶν ἐσχάτη ὕβρις καὶ ἀτοπία τῇ θεῷ προστεριψεται σώματι· 15
λωβήσαιο γὰρ ἂν τὸν τοῦ εἶναι λόγον· καὶ ταύτη τὸ ἀνυπαρκτον εἰσαχθήσεται, ἄλλως τε οὐδὲ ἐνὸν ποιότητα ὑποκειμένου δίχα καθ' ἑαυτὴν ὃ τι ποτέ ἐστι διαδειχθῆναι, καὶ τῶν οὐσιωδῶν αὐτὴν εἶποι τις, ἢ καὶ ἐς οὐσίας μέρος ἀνάγεται· ὡς ἐπὶ παραδείγματος εἰπεῖν, οὐκ ἂν τὸ λογικόν που 20
συσταίῃ ὑποκειμένου ἄνευ, ὃ ἐστὶ τὸ ζῶον, εἰ μὴ πρότερόν τις ὑποδοῖτο οὐσίαν ἔμψυχον αἰσθητικὴν.
56 Ὅτι μὲν οὖν τοῖς εἰκονομάχοις ἢ μεταμόρφωσις τοῦ σω-
τῆρος ἐπὶ τοῦ ὄρους οὐ μορφῆς ἀλλοίωσις ἐπὶ τὸ λαμπρότε-

et augere quae augeri non licet nec minui et quae nullam contractionem aut pleonasmum admittunt. sin vero in verbi substantiam transfusa est et transsubstantiata, porro benevolentiam verbi substantiae addit, quae eadem apud patris essentiam est. solum nativitate ut propria proprietate diversa. talia ex illius principiis recepta sunt inepta et absurda, si lucem illam infandam essentiam esse putat. reliquum est quaerere, sive qualitatem hanc incorpoream, sive inessentialem dixit, quid attineat? estne splendor ab essentia aliqua deductus, in quem forma illa immutata est. sed nihilominus omnium ultima superbia et absurditas divino corpori adhibita. poterit essentiae verbum contumelia afficere, quo induceretur insubstantiale. alias non licet qualitatem subiecto sublato per quid sit demonstrari, etsi quis essentialem dicat. quae in essentiae partem recipitur; ut exemplo utar, logica stare non poterit, sine subiecto, quod est animans, nisi quis antea vitalem et sensualem essentiam proposuerit.

Itaque iconomachis salvatoris in monte transfigurationem non formae variationem in splendidiorem putari, sed saluiferum corpus in in-

ρον ἐνομίσθη, ἀλλὰ τὸ μὲν σωτήριον σῶμα πρὸς τὸ ἄκτιστον μεταβεβλήθαι καὶ ἄφθαρτον, τὸ δὲ φανὲν τηρικαῦτα φῶς θεότης ἄκτιστος καὶ ἀνούσιος εἶναι, τότε μὲν ἐπὶ τοῦ ὄρουσ οἶον ἀρχῆς γενομένης τῆ ἀκτιστότητι τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀφ-
 5 θαρσία ὡς ἐν ἀρραβῶνος τρόπῳ, μετὰ δὲ θάνατον καὶ πρὸς οὐρανοὺς ἀνάβασιν τελέως ἤδη γενέσθαι καὶ φύσει ἄκτιστον, καὶ ὅτι ἀρχὴ τῆς εἰκονομάχου αἰρέσεως ἐκείνοις ἢ τῆς μετα-
 μορφώσεως γέγονε πρόφασις, ἀκηκόατε, οὐκ οἴκοθεν ἐμοῦ διηγουμένον, ἀλλὰ τοῦ μεγάλου πατρὸς καὶ διδασκάλου τῆς
 10 τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας, οὗ τὸ ἀξιόπιστον μηδ' αὐτὸν οἶμαι παρα-
 λογίσασθαι τὸν διάβολον, μὴ οὐκ ἀληθῆ λέγειν, οὐχ ὅτι σοφία πάση τῆ τε θύραθεν καὶ ὄση τῆς καθ' ἡμᾶς εὐσεβείας ὁ μέγας κεκόσμηται, ἀλλ' ὅτι καὶ ὄση κατὰ θεὸν ἀρετῆ, τελείως ἐξήσ-
 κησε πᾶσαν καὶ πρὸς τὸ ἀκρότατον ταύτης ἀφίκετο, ὡς
 15 πάντα προέσθαι ῥαδίως, μὴ ὅτι γε ὅσα τοῦ σώματος εἶη ἐκτός, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ γε τὸ σῶμα τῆς θείας ἔνεκεν ἀγάπης εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας κινδύνους προδοῦναι προθύμως, ὡς ἀνωτέρω προέφημεν. ὅτι δὲ καὶ ἀσεβῶς τὰ σφίσι νομισθέντα
 20 γενόμεσται, δηλὸν καὶ τοῦτ' ἐκ τῶν αὐτοῦ σοφῶν καὶ ἀναγ-
 τιρρήτων γέγονεν ἀποδείξεων. καίτοι διὰ τὰς περιεστηκυίας καμὲ πρὸς τῶν διωκτῶν συμφορὰς οὐδ' ἔσχον ὅπως ὑπ' αὐ-
 τῶν κλαπέσας τὰς ἐκείνου βίβλους παμπόλλους οὐσίας ἀνελ-
 ληφώς, ἐξ ὧν καὶ ὄθεν πολλάκις ἀναλαμβάνων πρότερον ἐθεώρουσι, προθεῖναι νῦν ἡμῖν τὰ πολλῶ τῶν εἰρημένων πλείω

creatum permutatum esse et incorruptibile, lucem autem tum lucentem deitatem increatum et insubstantialem esse, in monte increationis hominis et incorruptionis initium factum in pignoris modum, post mortem et coelos assumptionem absolute iam increatum, denique initium iconomachorum haereseos eis esse ex transfigurationis opinione factum, iam non me, sed magnum patrem et divinae ecclesiae praeceptorem narrantem audistis. cuius fidem ne diabolum quidem superatum puto; non quia omni doctrina profana et quae ad religionem nostram spectat magnus cognominatus est, sed quod omnem in deum virtutem perfectissime excoluit, et ad summum in ea fastigium pervenit, ita ut omnia facile mitteret non modo quae extra corpus, verum etiam ipsum corpus amore in deum ductus in pericula ob religionem subeunda lubenter traderet. quod denique impudenter eorum placita refutavit, ut ex eius doctis et firmis argumentationibus apparuit, nec equidem fortuitis, quae me ab amicis circumstabant, retinebar, quominus illius libros ab his furtim sublatis permultos colligerem, ex quibus multa antea pe-

τε καὶ ἐναργέστερα, ὡς πᾶσι γνωσθῆναι τελεώτερον τῆς τε ἀσεβείας ἐκείνων τὸ μέγεθος καὶ τοῦ θείου τοῦδε ἀνδρὸς τῆς σοφίας τὸ περιὸν καὶ τοῦ πρὸς εὐσεβείαν ζήλου τὸ σφόδρα διάπυρον.

50 Τούτων ἐκείνοι τέως ἀντήκοοι γινόμενοι ἀντιλέγειν μὲν 5 ἐκ τοῦ εὐθέος ἥκιστα εἶχον· οὐδ' ἦν εὐπορία γραφικῶν ἀποδείξωσαν σφίσι. διὸ καὶ ἐς τὸν δεύτερον καταπεφεύγασιν πλοῦν, καὶ κανόνα καὶ νόμον ἑαυτοῖς τὸν παράνομον προύφερον τὸμον ἐκείνον τὸν ληστρικόν, καὶ τὰ περὶ τῆς τοῦ κυρίου με-

L. 243 b. ταμορφώσεως ἐκεῖ τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ γραμματεῦσιν ἀσε- 10 βῶς κυρωθέντα διὰ στόματος ἤγον· πρὸς οὓς ὁ Γρηγοῦρς "εἶτα οὐδὲ νοῦς τις ἔπεισι" φησὶν "ὑμῖν, ὅψε γοῦν αἰσθεῖσθαι ὡς μεῖζον τὰ δίκτυα πλέκετε νῦν κατὰ τῆς νέας εἰκονομαχίας τοῦ Παλαμᾶ δι' ὧν εἰσάγετε νῦν, ὡς δειχθήσεται. ἔξεστι μὲν γὰρ καὶ ὑμῖν δῆπου παρεξετάζουσιν ἐκ τῶνδε συνορᾶν ὡς καὶ 15 αὐτὸς τὰ αὐτὰ τοῖς αὐτοῦ βλασφημεῖ, εἴ τι ὀρθῆ τὰς τῆς κακίας ῥίζας αὐτὰς καὶ τὴν πρώτην βλάστην· ἔξεστι δ' οὐχ ἤττον 'συνορᾶν καὶ ὄσην αὐτὸς πεποιήται τὴν προσθήκην,

51 βλάστη βλάστην ἐφευρὼν καὶ ἀνομίαν ἐπενεγκῶν ἀνομία. ἦν δέ τι καὶ πρὸς ἐντελεστέραν ἀντίληψιν ἔτι λείπηται, ἐγὼ 20 λοιπὸν" φησὶν "ἀναλαβὼν καὶ νῦν θρηνήσω τὸν νεκρὸν μου· ἐγὼ καὶ κλαύσομαι πικρῶς ἐπὶ τὸ σύντριμμα τοῦ γένους μου, κατεπάδων καὶ προσεπάγων τὰ ἐκ τῶν θείων γραφῶν φάρμακα, καὶ ταῦτα προσάντη δυσχέριαν ἔχων οὐ μᾶλα τι

tere non dubitavi, nunc plura quam quae a nobis dicta sunt, et firmiora proferam ut omnes planius intelligant, quanta illorum irreligio sit et illius viri quam ampla doctrina et quam acre religionis studium.

Quorum auditores facti contra dicere o vestigio nihil poterant nec scriptarum illis disceptationum copia erat. igitur ad alteram confugientes navigationem et tanquam canonem et legem illegitimum proferebant volumen praedonum et impia sacerdotum et grammaticorum de domini transfiguratione placita in ore habebant. quibus Gregoras respondit: nec vobis in mentem venit tandem aliquando sentire vos maiores plagas novae Palamae iconomachiae texere eis quas nunc introducitis, ut supra docebitur. licet enim nobis his percrutandis intelligere illum similia suis illudere, si improbitatis radices et primam originem viderit. licet nec minus intelligi, quantam ille accessionem fecerit stirpi stirpe addita et licentiae licentia. sin vero aliquid sit ad perfectiorem perceptionem relictum, equidem extremo recepto cadaver meum deplorabo, equidem flebile lamentabor generis mei interitum, allatis ex divinis scriptis remediis, rem molestam et

σφόδρα ἤγνοημένην ὑμῖν. καὶ τοίνυν ἐπὶ τὴν τῆς μεταμορ-
 φώσεως πανήγυριν μέτειμι νῦν καὶ αὐτὸς δι' ἡμᾶς, λογικῶς
 φραγγελίῳ τελευτέρον τὰς θεοκαπήλους ἐξελάσων κακείθεν
 βαιμολοχίας τοῦ δυσσεβοῦς Παλαμᾶ, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς τὴν αὐ-
 5 τὴν ἑορτὴν ἐποίησατο πρόφασιν τῆς αὐτοῦ κακίας, σκοτεινὸς
 περὶ τὸ φῶς ἐκείνο κατὰ τοὺς εἰκονομάχους, ὡς ἔφθημεν
 εἰρηκότες, γενόμενος καὶ αὐτός, καὶ ταῖς εἰωθυσίαις ἀναπῶ βω-
 μολοχίαις τε καὶ σνοκοφαντίαις ἐμβυλῶν καὶ αὐτό, καὶ ἅμα
 ὅποσα περὶ αὐτοῦ τῶν ἁγίων οἱ πλείους εἰρήκεσαν, τὸν ἐνόησα
 10 διεφθορῶς τοῦν καὶ ἀνατετροφῶς ὁ τοῦν καὶ φρένας διά-
 στροφος καὶ πάντα πάντῃ διεφθορῶς, καὶ παραπλήσιον
 δρῶν καὶ αὐτὸς τοῖς τε νυκτικόραξι καὶ νυκτερίσι καὶ ταῖς
 γλαυξίν· ὡς γὰρ ταυτὶ τὰ ὄρνεα τὸν μὲν τοῦ παντὸς ὀφθαλ-
 μόν, τὸν τοῦ οὐρανίου πέπλου λέγω λυχνίτην ἥλιον, ὅψειον
 15 ἀτονία βλέπειν ὄλωσ οὐ δυνάμενα τὸ μὲν φῶς ἡγείται σκότος
 τὸ δὲ σκότος φῶς, οὕτω δῆτα καὶ αὐτὸς τοὺς τῆς διανοίας
 τόνους κεκλασμένους ἔχων καὶ σφόδρα ἀδρανεις, καὶ διὰ
 σκότους ἰὼν ἀμαθίας, συλᾶ καὶ διαστρέφει πρὸς τὸ οἰκεῖον
 σκότος γραφῆς ἀπίσης ἀγῆν, ἐπεὶ μὴ ἀντιβλέπειν ὄλωσ εἰς
 20 τὸ τῆς ἀληθείας φῶς ἢ νυκτερινούς ἀντικρως ὀφθαλμούς κεκ-
 τημένη κακότητος δύναται νυκτερίς. ἐγὼ μὲν οὖν τῶν πᾶ-
 61 λαι βίβλων τῆς αὐτοῦ μεμνημένος κακίας, μικρὰ μικρᾶς ἐδε-
 δόκειν ἀλέγχοις ἐνίστε· ἐκ πολλοῦ γὰρ μιμητῆ γεγονότι
 τάνδρῃ τῆς τῶν εἰκονομάχων αἰρέσεως λίθου αὐτῆ προσκόμ-
 25 ματος ἐγεγόνει τὸ φῶς ἐκείνο· καὶ μάλα μὲν σκοτεινούς εὐ-

nobis percognitam expertus. itaque transfigurationis laudationem ag-
 gradior et orationis flagello fortius vilem religionis mercenarium inde
 detrudam Palamam illum implum. quum ipsum festum instituerit, quo
 impietatem suam defenderet, caecus ille factus est, ut de iconomachis
 antea diximus, ad cognoscendam lucem illam, quam villitati qua erat
 et obtreccationi immiscuit. atque, quod de eo sanctorum plerique di-
 xerunt, mentem qua erat perdidit evertitque ille ratione atque animo
 captus et omnino defectus, fecit quod simile est coracibus nocturnis
 et noctuis. quemadmodum enim aves illae mundi oculum, nempe so-
 lem in coelo lucentem visionis infirmitate cernere omnino non pos-
 sunt et lucem pro caligine et pro luce caliginem ducunt, ita ille fra-
 ctis animi nervis et debilitatis per inscientiae caliginem incedens ad
 suam caliginem scripturae totius claritatem deripit et devertit, quum
 omnino non aspicere veritatis lucem cum nocturnis oculis fallax noc-
 ctua potest. equidem vero ex veteribus libris etus impietatis memor
 perpaucos in dieceptionem interdum vocarem. iconomachorum enim

244 a. θὺς καὶ αὐτὸς ἐξηρεῦξάτο λόγους περὶ φωτὸς ἐπιγράψας, μᾶλα δ' ἡμῖν πολλὴν παρέσχε τὴν ὕλην ἐξ ἀντιρρόπου γραφοῦσιν ἐλέγχειν αὐτὸν τρικοαυτὰ τε καὶ κατὰ διαστήματα διηλεκτῶς ἐκεῖθεν καιρικὰ, ὡς εἶναι καὶ ταῦτα ἃ νῦν ἐφ' ὑμῶν μοι διεξιέναι συμπέπτωκε, τῆς πάλαι κακίας αὐτοῦ μικρὰ τιτὰ ὑπομνήματα.

- Ἀλλὰ φέρε καὶ νῦν τὸν παρὰ νόμον ἀνελίξαντες ἐκεῖνον τόμον, τὰς νέας ἡμῖν παρανόμως βλασφημίας αὐτοῦ, ὁπόσας δὴ καὶ οἷας κἂν τῷδε περὶ τῆς τοῦ κυρίου διεξελθῶν μεταμορφώσεως, ἵνα καὶ ἄμφω σαφέστερον γινώ-¹⁰μεν, τίνα ποτ' αὐτῷ καὶ ὁποῖαν εἴργασται τὴν ἀλλοίωσιν ὁ πάντα κινῶν καὶ μεταβάλλον χρόνος, καὶ ὁποτέρῳ μέρει φέρων ἐκεῖθεν προσέειμεν οὗτος αὐτόν, δυοῖν τε ὄντοιν αἰὶ καὶ τῷ βίῳ δημοσίᾳ ἐμπολιτευομένοι, τοῦ τε χείρονος, ᾧ πάλαι φέρων αὐτὸς ἑαυτὸν ἐθελοντὴν παρέσχετο λατρευτὴν,¹⁵ καὶ αὐτὸ τοῦ βελτίονος, οὗ φηγάδα καὶ δραπέτην ἔδειξεν ἐθελοντὴν ἐκεῖθεν ἑαυτόν. ἀλλὰ λεληθῆναι μοι δοκεῖ καὶ ὁ χρόνος αὐτὸς ἑαυτόν, τὴν ἑαυτοῦ μᾶλλον αὐτὸς περιτρέψας ἐνταῦθα φύσιν ἢ τὴν τοῦ Παλαμᾶ κακίαν. τῷ γὰρ καθάπαξ εἰς βάθος ἐμπεπτωκότε κακῶν παγχάλεπον εἶναι ῥαδίως πα-²⁰λινδρομεῖν ἐς τὸ πάνυ τι βέλτιον, εὐκτόν δ' ἂν ἦν εἰ καὶ βραχεῖαν τὴν ἐκ τοῦ χείρονος ἐποιεῖτο ἀνάδυσιν, ὁπόθεν ἐστὶ καὶ ὄψον ἀρχομένην ἐλπίς ὁψὲ γούν ἐς τὸν μεταξὺ τοῦ χείρονος τε καὶ βελτίονος χώρον κατὰ μικρὰ καὶ συχνὰ ποιουμένῳ κινήματα τὴν ἐπιστροφὴν ἀφικέσθαι. οὔτε γὰρ τῷ

haeresin iam dudum imitanti ad offensionem ille occasio facta est et statim caliginosos edidit libros de luce inscriptos. permultam nobis et adversariis scriptoribus silvam refutandi praebuit et illis temporibus et temporum deinceps intervallis, ita ut quae apud vos narravi veteris illius impietatis pauci tantum commentarii sint.

Sed agendum evoluta illegitimo volumine, novas nobis eius blasphemias legite, quantas qualesque hoc quoque libro de domini transfiguratione protulerit, ita ut utrumque illud intelligentius cognoscamus: et quam qualemque aetas quae omnes res dimovet et permutat effecerit variationem et utri parti illa eum adiecerit. nam ex duobus qui in publica vita regnant statusibus deteriori olim sponte se dederat ministrum, melioris transfugam lubenter se praebuit. sed oblita sese esse videtur aetas quam citius suam pervertexit naturam, quam Palamae impietatem. etenim cuique semel in impietatis altitudinem lapsa difficile est recurrere ad meliorem statum. optandum erat si vel ad breve tempus ex peiore resurrexerit qualiscunque ab initio spes erat, tandem

κυρτῷ πρὸς τὸ κοίλον ὁμόσε, οὔτε μὴν τῷ μέλανι πρὸς τὸ λευκὸν δραμεῖν εὐθὺς εὐχερὲς ἐν οἷς ἐπεφύκει, πρὶν τοῦ μέσου τυχεῖν, ἐκεῖ μὲν τοῦ εὐθέος, ἐντανθοῖ δὲ τοῦ φαιοῦ. ἐκεῖθεν γὰρ ἔπειτα ῥοπῆς ἐπὶ τὸ βέλτιον ἀμοιβαδὸν αἰεὶ γινομένης ἀφίκοιτ' ἂν τις ἴσως καὶ ἐς αὐτὸ τὸ τῆς ἀρετῆς ὁμαλὸν πεδίον καὶ τοὺς ἀνθεινούς αὐτῆς λειμῶνας, ἐρρωμένως συναιρομένου Θεοῦ. ἀναγνωστέον οὖν τὰ ἐξῆς, ὡς μὴ ἀτελὲς τὸ ἡμέτερον καταλείποιο στάδιον.

in statum inter meliorem et peiorem positum, vel parvis et continuis motibus factis, fore reditum. neque enim arduum cum profundo nec cum nigro album facile conspirant in unum, priusquam medium nacta sint: hic enim altius est, illic profundius. deinde momento ad meliorem statum ab utraque parte dato fortasse quis ad tritam virtutis viam et florida eius prata, deo fortiter adiuvante, pervenerit. legenda autem quae inde sequuntur, ne infinita orationis nostrae via relicta esse videatur.

Cod. Reg.
3075
L. 55 v.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ
ΛΟΓΟΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΜΕΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΔΕ
ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ ΔΕ 5'.

Ἐπὶ δὴ τούτοις καὶ τοῖς τοιούτοις τὸν παράνομον ἐκείνον ἀνελίξαντες τόμον οἱ τῆς ἀντιθέτου φάλαγγος ἐκείνοι τὰδε 5 παρήγον ἐς μέσον.

Μετὰ ταῦτα, φησὶν, ἐξητήθη δειχθῆναι παρὰ τῶν ἁγίων ὅτι τὸ ἄκτιστόν ἐστι τὸ φῶς τῆς τοῦ κυρίου μεταμορφώσεως καὶ ὅτι οὐκ ἔστιν οὐσία τοῦ θεοῦ· καὶ συνέθεντο πάντες γραμματεῖς καὶ ἀρχιερεῖς. προηνήθη γὰρ ὁ τῆς θεολογίας 10 ἐπώνυμος Γρηγόριος γράφων "οὐδεὶς ἔστι ἐν ὑποστήματι καὶ οὐσία κυρίου κατὰ τὸ γεγραμμένον· καὶ θεοῦ φύσιν εἶδεν ἢ ἐξηγόρευσε." καὶ ὁ θεὸς Μάξιμος γράφων ἐν ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ τῆς πρώτης τῶν θεολογικῶν ἐκιστορίας "ὁ

EIUSDEM NICEPHORI GREGORAE HISTORIAE

ROM. LIB. 35 LIB. DOGM. 6.

Tali igitur modo illegitimo illo volumine evoluto, qui ab adversariorum partibus stabant, haec protulerunt.

Deinde, inquit, quaesitum est a sanctis ut demonstraretur incretam esse lucem transfigurationis domini et non esse essentiam dei. consentiebant omnes magistri et sacerdotes. excelluit Gregorius ille a theologia cognominatus qui haec scripsit, nemo stetit in substantia et essentia domini, quod scriptum attinet, aut dei naturam vidit vel explicavit. et Maximus ille divus qui scripsit in primae rerum theologiarum centuriae capite septimo: qui creaturis non quidem pro essentia particepsibilis est, sed alia via ab iis qui possunt cognosci

τοῖς οὐσι μὴ κατ' οὐσίαν ὑπάρχων μεθεκτός, κατ' ἄλλον δὲ l. 244. b
 τρόπον μετέχουσαι τοῖς δυναμένοις βουλόμενος, τοῦ κατ' οὐ-
 σίαν κρυφίου παντελῶς οὐκ ἐξίσταται." καὶ ὁ θεὸς Χρυ-
 σορρήμων εἰς τὴν αὐτὴν ἑορτὴν γράφων "ἐν τῷ ὄρει" φησὶ
 5 "μεταμορφωθείς ὁ σωτὴρ μικρῶς πως ὡς δεσπότης ἔδειξε
 τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς τῆς ἀθεάτου θεϊκῆς αὐτοῦ βασιλείας
 τὴν δόξαν." τουτέστι μικρὸν παρήνοιξε τὴν θεότητα, οὐχ ὅση
 τις ἦν, ἀλλ' ὅσην ἐδύνατο φέρειν οἱ σωματικούς ὀφθαλμούς
 περιφέροιστες. ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἔλλαμψιν λέγουσιν
 10 αὐτὸ καὶ λαμπρότητα καὶ χάριν καὶ θέωσιν καὶ θεότητα πα-
 ραδειχθεῖσαν μικροῦ στερροτέραν καὶ ὄψεως· καὶ φῶς
 ἀπρόσιτον καὶ φυσικὴν ἀκτῖνα τοῦ νιού ἔλεγον.

Πρὸς ταῦτα ὁ Γρηγορᾶς ἀποκρίνεται οὕτως· πῶς εἰ-
 πῶν. ἰδοῦ καὶ νῦν ὁ Παλαμᾶς, ὡς ὄρατε, θέωσιν καὶ θεό-
 15 τητα συμπεραίνει ἐνταῦθα τὸ φῶς τῆς μεταμορφώσεως, καὶ
 δυοῖν θάτερον, ἢ μετουσίωσιν τῆς τοῦ λόγου θεότητος καὶ
 μεταβολὴν πρὸς ὑφειμένον καὶ ἀνυπόστατον φῶς, ἢ τῆς τοῦ
 δούλου μορφῆς ἀλλοίωσιν, ὡς εἰρήκειμεν, εἰς ἄκτιστον φῶς
 καὶ δευτέραν τῆς πρώτης ἀνούσιον θεότητα. ἀλλ' ὁ μὲν περὶ
 20 τούτου λόγος βραχὺ τι ἀναβεβλήσθω μοι τέως· ἐκεῖνο δὲ
 μοι θαυμάζειν ἐπεισι, πῶς ἕτερα μὲν ἐν ταῖς τῶν τοῦ τό-
 μου κεφαλαίων ἀρχαῖς ἐπαγγέλλεται, ἕτερα δ' ἀποδεικνύ-
 ειν ἐπείγεται, καὶ αὐτὴν ἕτεραν ἔχει διάνοιαν ἢ προκομί-

vult, non ab essentiae obscuritate omnino disunctus est. divus autem
 Chrysostomus in festum illud haec scripsit; in monte transfiguratus,
 inquit, salvator tenui quodam modo tanquam dominus discipulis suis
 invisibilis sui ac divini regni gloriam ostendit, scilicet aliquantulum
 deitatem aperuit, non quanta erat, sed quantum ferre poterant illi
 corporeis oculis instructi. omnes etiam sancti splendorem illum di-
 cunt claritatem et gratiam et apotheosin et deitatem indicatam paulo
 obscuriorem quam visionem ipsam, et lucem inaccessibilem et phy-
 sicam filii radium nominant.

Ad quae respondens Gregoras in hunc fere modum locutus est:
 ecce Palamas, ut videtis, apothesein et deitatem confundens in luce
 transfigurationis, atque aut verbi deitatem permutatam et delectam ad
 substratam et insubstantialem lucem, aut servi formam ut diximus,
 variatam in increatam lucem et alteram incessentialem deitatem. sed
 sententia de hac dilata, illud miror, quomodo alterum in voluminis
 capitibus inde ab initio proficitur, alterum demonstrare conatur. et
 porro aliam sententiam habent illa, quae ad se defendendam prae-
 mittit, dicta, ita ut si qui velint vaniani ac multiplicem rerum confu-

ζει πρὸς ἑαυτοῦ συμμαχίαν ἵητά· ὡς γινεσθαι τριπλὴν καὶ πολλαπλὴν τὴν ζάλην οἷς πρὸς βουλῆσεως εἴη προσέχειν τὸν νοῦν, καὶ ἅμα διπλοῦν καὶ πολλαπλοῦν τῆς ἀμαθίας αὐτοῦ καὶ κακοτροπίας τὸν ἔλεγχον· ἔοικε γὰρ ὥσπερ αἰνίγματα
 4 συντιθέντι ὄψεσθαι. διὸ καὶ σκοπεῖν ἔκρινα δεῖν, μήπου ἀπο-
 πειρᾶσθαι βούληται Παλαμᾶς, εἰ ἄρα γνώσομαι χαριεντιζο-
 μένου αὐτοῦ καὶ σφόδρα λέγοντος ἑαυτοῦ τᾶναντία παντάπα-
 σιν, ὥσπερ ἂν εἰ ἀντωμοσίαν διαμειψάμενος ἔλεγεν ἀντικρυς,
 ὅτι ἂ προτείνω καὶ βούλομαι λέγειν, ταῦτα δῆτα οὐ βούλο-
 μαι λέγειν, καὶ οἷς ἀπαγορεύω μὴ συμφωνεῖν κακοδόξοις,
 10 τούτοις ἐκ τοῦ προφανοῦς συμφωνῶ, παρὰ τοσοῦτον αὐτῶν
 διστάμενος παρ' ὅσον αὐτοὺς ἐν κακοῖς ὑπερβάλλω· τῆς
 γὰρ κακίας ἐπὶ τὸ φιλότιμον κινουμένης, οὐ μάλα βραχεῖαν
 τὴν παρενθήκην ἐπὶ τοῖς ἐκείνων βλασφημίαις ἐνεδειξάμεν
 ἐγώ, ἵν' οὕτωςι περιβόητον κτήσωμαι τοῦνομα· ποιεῖν γὰρ
 15 ἤκουσα περιβόητους οὐ δέξιās πράξεις μόνον, ἀλλὰ καὶ κα-
 κίαν νικῶσαν πονηρῶν εὐδοκίμησιν.

5 Οὕτως ἄστατος καὶ ἀβέβαιός ἐστι καὶ ἀνέδραστος ἔξ
 ἀμαθίας, ὡς μήθ' ἂ νοεῖ δύνασθαι λέγειν, μήθ' ἂ λέγει δύ-
 νασθαι ξυνηοεῖν, ἀλλὰ καὶ οἷς μὲν κοινωνεῖ βλασφημοῦσι,
 20 τούτους δοκεῖν ἀποσεῖσθαι, οὓς δ' ἀποσεῖεται, τούτοις δοκεῖν
 κοινωνεῖν, καὶ ἄμφω μὲν λοιδορεῖν ἄμφοῦν δὲ συμφωνεῖν.
 καὶ οὐκ οἶδ' ὀπότερον μὲν τῶν κακῶν ἀποσεῖεται μάλιστα
 πᾶτων, ὀπότερῳ δ' αὖ σπένδεται μάλιστα πάντων· πάντα

sionem animadvertant et multa inscientiae eius et malignitatis docu-
 menta. similis enim ei est, qui aenigmata proponit. ideo videre
 existimavi oportere, ne vellet experiri Palamas, num intelligerem o-
 re mea se loqui eaque valde contraria, ut si quis in defendendo cri-
 mine existeret, quae profiterer et vellem dicere, non me velle dicere,
 et quibuscum contenderem ne consentirem improbis, cum eis me prorsus
 consentire, tantopere ab illis remotum, quantopere eos improbi-
 tate exsupero. improbitas enim quum ad ambitionem commoveatur,
 non brevè certe illorum blasphemias additamentum dedi, ut tali modo
 clarum nomen adipiscerem. claros enim fieri non recte factis solum
 audivi, verum etiam ea quae improbitatem exsuperat scelestorum
 gloria.

Tantopere instabilis et mobilis et inconstans per inscientiam est,
 ut nec dicere possit quae cogitat nec cogitare quae dicit, sed qui-
 buscum blasphemias communicat, eos videatur aversari, quas autem
 aversatur, cum iis communicare, ita ut eosdem et obtrechetur et se-
 quatur. nec scio quemnam impiorum omnium maxime aversetur,

μὲν γὰρ ὅσα οἱ λεχθεῖη, μεστὰ κακῶν, πάντα δ' ὅσα οἱ γνω-
 σθεῖη, γέμει νυκτός. - βεβαίον δὲ καὶ ἀβεβαίον πέρι, οὔτε
 θάτερον οὔτ' οὐδέτερον οὔτ' ἀμφοτέρων εὖροι τις ἂν ἐρριμ-
 μένον ἢ ἀνειλημμένον ἐς τὸ ὀπωσθητοῦν σαφὲς τάνδρῃ. οὕτω
 5 πρὸς ἄτοπὸν τι καὶ τερατώδες ὁ γεννύδας μεταπέπλασται
 χοῆμα· ἐκ μὲν γὰρ τοῦ ὁμοδοξεῖν τοῖς εἰκονομάχοις σπέν-
 δεται μὲν καὶ χαίρει τοῖς αὐτοῖς αὐτοῖς· ἐκ δ' αὖ τοῦ δε-
 διέναι μὴ καὶ τοῖς αὐτοῖς ἀναθέμασιν ἔνοχος γένηται ζῶν,
 ἐναλλάσσειν ἔνια ἐνίστε δοκεῖ, πλὴν οὐκ ἐπὶ τὸ βέλτιον, ἀλλ'
 10 ἐπὶ τὸ μάλα γέ τι σφόδρα χεῖριστον· ὃ μὲν γὰρ ἐκεῖνοι
 περὶ τοῦ φωτός ἐκείνου τὴν εἰς ἄκτιστον μεταβολὴν τοῦ σώ- f. 245 a.
 ματος βεβλασφημήκεσαν, τούτῳ καὶ αὐτὸς συμφωνεῖ, ὃ δ'
 ἐκεῖνοι φύσιν ἤκιστ' ἔχειν εἶναι ἐνόμισαν, τοῦτο δὲ προσέθηκε
 τολμήσας οὗτος, τὸ δευτέραν δηλαδὴ καὶ ὑφειμένην καὶ ἀνού-
 15 σιον καὶ ἅμα ἄκτιστον θεότητα τὸ φῶς ὑπάρχειν ἐκεῖνο.
 ὡσθ' ἂ μὲν ἐκείνοις συμφωνεῖ, πάντως ἐκείνων οὐκ ἀπολεί-
 πεται· ἂ δ' ἐκεῖνοι μήπω φάσαι τετολήκεσαν, τούτοις δὲ
 νενίκηκεν αὐτοὺς εἰπὼν αὐτός. ἡδέως δ' ἂν καὶ ἐρέσθαι
 βουλοίμην αὐτὸν· εἰ δύναίτο τις τὰ τῶν εἰκονομάχων τιμῶν
 20 μὴ εἶναι εἰκονομάχος· ὁμοιον γὰρ ἂν εἶη ὡσπερ ἂν εἰ πα-
 ρελθῶν διετείνετό τις κιθαρῳδὸς μὲν εἶναι, κιθάραν δ' οὐ,
 καὶ οὐρανίους μὲν ἀστέρας, οὐρανὸν δ' οὐ, καὶ γήινα μὲν
 πράγματα, γῆν δ' οὐδαμῆ· τί φῆς, ἀνδρῳπε; δυοῖν γὰρ

cuiusnam vero omnium maxime faueat. omnia enim ea quae ab eo di-
 cta sunt, plena malorum, omnia quae ab eo cognita sunt, scatent te-
 nebris. quod vero certum et incertum attinet, neutrum certe quis-
 quam inveniet aut reiectum ab eo aut ad perspicuitatem quandam vo-
 catum. itaque novum et mirum in modum ingenuus ille rem mutavit.
 quod enim consentit cum iconomachis, consociat sibi eos et amat.
 quod vero veretur, ne ipsis anathematis obnoxius fiat, mutare non-
 nunquam videtur, sed non ad meliorem, verum ad omnino pessimam
 conditionem. quod enim illi de luce illa impie protulerunt in increa-
 tum permutatum esse corpus, hoc ipse consentit; quod vero ille na-
 turam minime essentialiam habere putarunt: ille hoc addere conatus est,
 et subiectam et inessentialiam et simul increatam deitatem esse lucem
 illam, ita ut in quibus rebus cum illis consentit, non relinquatur ab
 illis. quae vero illi nondum proferre conati sunt, iis propalam pro-
 ponendis eos ipse vicit. lubenter eum quaerere vellem, num quis
 posset in probandis iconomachorum sententiis non esse iconomachus.
 simile enim esse quemadmodum si quis praeteriens contenderet ci-
 tharæodos esse, non citharam: sidera quidem coelestia, non coelum,

πάντως νοεῖν δίδως ἡμῖν θάτερον· ἡ γὰρ μαίη, ἡ πάντας
 μαινομένους εἶναι λογίζη. τοῦτο δ' οὐχ ἡμῶν ἀλλὰ σοῦ γε
 τὸ πάθος, καθάπερ δήπουθεν καὶ εἰ μεθίων τις πάντα τινά,
 ὅτω ἂν συναντιῆ, διπλοῦν τινὰ ἀνθ' ἐνός ὄρων ἐδόκει, οὐ
 τῶν ὀρωμένων ἂν τὸ τῆς ἀπάτης πάθος ἦν, ἀλλὰ τοῦ σφα- 5
 λερωῶς ἐρῶντος· πάντες γὰρ ἂν μοναδικῶς ὑπῆρχον ἀριθ-
 ● μούμενοι καθ' ἕκαστον ἐκείνοι. προΐθεται μὲν γὰρ δεῖξαι
 ὃ τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἐκείνοις καὶ γραμματεῦσιν αὐτὸς ζήτηθῆ-
 ναι φησί· λέγω δὴ τοὺς ἁγίους παραγαγεῖν εἰς μέσον οἱ τὸ
 φανερὸν ἐπὶ τῆς τοῦ κυρίου μεταμορφώσεως φῶς ἁπτιστον μὲν 10
 εἶναι φασιν, οὐκ οὐσίαν δὲ θεοῦ, ἀλλ' ἀνούσιόν τε καὶ ἀνυ-
 πόστατον. εἰθ' ὥσπερ ἐκλαθόμενος αὐτὸς ἑαυτοῦ, τὸ μὲν
 ζητούμενον, καὶ ὡ πολλή τις περιέχεται ἀμφισβήτησις, καὶ
 περὶ ὃ τῆς ὅλης τῶν δογματικῶν συγχύσεως ἡ πρόφασις ἔστηκε,
 τοῦτο μὲν παρέδραμε σιγῇ· περὶ οὗ δ' οὐκ ἦν ἀμφισβήτη- 15
 σις οὐδεμία, καὶ ὡ οὐδ' ἂν αὐτὸς ὁ πάσης κακίας γεννήτωρ
 διάβολος τολμήσειεν ἀντειπεῖν, τούτω δὲ κομίζετο δῆθεν ἐπέ-
 ● γεται συστατικὰς μαρτυρίας, ἵνα τι λέγειν δόξῃ τισί. τίς
 γὰρ ποτ' εὐσεβῶς αἰρούμενος ζῆν εἰπέ ποτε ἢ λέγει, ἢ δὲ-
 ναιτ' ἂν ποτ' εἰπεῖν, ὡς ἔστι ἐν ὑποστήματι καὶ οὐσία θεοῦ, 20
 κἀκείνου τὴν φύσιν ἢ εἶδεν ἢ ἐξηγήθρευσε, βοῶντων ἀπάντων
 ἀκούων ταυτὶ μὴ ὅτι προφητῶν, ἀλλὰ καὶ οἷς ἐγγυτέρω
 πολλῶ διδυσκάλοις ἡμῶν γεγονέναι συμπέπτωκεν. οἱ τὰ τ'

res quidem terrenas, omnino non terram. quid dicis vir? ex duo-
 bus enim alterum cogitandum nobis dedisti. etenim aut insanis ipse
 aut omnes insanire putas. hic autem noster, sed tuus affectus. si
 enim ebrins quemvis obviam euntem duplicem pro uno videre sibi
 videtur, non conspكتورum hominum erroris affectus est, sed male
 conspicientis. singillatim enim illi ad unumquemque numerati erant.
 nam professus est demonstrare, id quod sacerdotibus illis ac magistris
 quaesitum esse dixit. iubeo iam sanctos in medium proferri, qui lu-
 cem quae in domini transfiguratione apparuit, incretam esse dicant;
 non essentiam dei, sed inessentialem et insubstantialem; iam vero
 quasi obliviscens sui quaestionem multis dubitationibus implicatam et
 omni dogmatum confusione perturbatam silentio praetermisit, de qua
 nulla erat dubitatio et contra quam neque ipse omnis malignitatis pa-
 ter diabolus quidquam opponere conaretur, ei afferre studeat testimo-
 nia, ut dicere aliquid quibusdam videatur. quis enim qui secundum
 fidem vivere se profitetur, dixit unquam aut potuit dicere, stare in
 substantia et essentia dei et illius naturam aut vidiisse aut professum
 esse, quum omnes hoc dicere non modo prophetas, verum etiam qui-

ἄλλα φάσκουσι, καὶ μὲν δὴ καὶ ὡς εἴ τις ἔγνω θεὸν ἢ ἔγνω-
κέναι μεμαρτύρηται, τοσοῦτον ἔγνω ὅσον ἄλλου μὴ τὸ ἴσον
ἐλλαμφθέντος φανῆναι φωτοειδέστερος· καὶ τὸ ὑπερβάλλον
τέλειον ἐνομίσθη οὐ τῆ ἀληθείᾳ, τῆ δὲ τοῦ πλησίον δυνάμει
5 παραμετρούμενον.

Ἄλλ' ὁ Παλαμᾶς τῆ μὲν ἀληθείᾳ μαχόμενος, οὐ δυνά- 10
μενος δ' ἀντειπεῖν, οὐδ' ἀποφυγῆν οὐκ ἔχων οὐδεμίαν οὐ-
δαμῆ, πρὸς λαβυρινθώδεις εὐθύς ἔρᾳ καταδύσεις, καὶ οὐδ'
αἰσθέσθαι δύναται ὅτι τοῦτ' ἐστὶν ὁ μάλιστα πῶτων ἐπ'
10 αὐτοφάρῳ τοῦτον καταδικάζει, μηδὲν τῶν εὐλόγων ἔχοντα
τοῖς αὐτῷ πυρανομονμένοις χαρίζεσθαι. τὸ γὰρ λέγειν μὲν
ἂ μηδεὶς ἐζητήσῃ κάποτε πρῶδηλα ὄντα, σιγᾶν δ' ἂ πρού-
θετό τε καὶ ἐπηγγείλατο λέγειν αὐτὸς οὐδενὸς ἀναγκάζοντος,
ὁμοίον ἐστὶν ὥσπερ ἂν εἴ τις μηδενὸς ἀγνοοῦντος παρελθὼν
15 ἐπηγγέλλετο μὲν λέγειν τί ἐστὶ ἄνθρωπος, ἔπειτα λέγειν ἀρ-
ξάμενος, ὃ μὲν ἐστὶν ἄνθρωπος εἶπεν οὐκ εἶχεν, ἂ δ' οὐκ
ἐστὶν ἄνθρωπος, πάντα σωρηδὸν ἀπηρεῖτο μὴ εἶναι, βοῦν καὶ
ἵππον δηλαδὴ καὶ κύκνον καὶ κορώνην, καὶ ὅποσα τὸν ὑγρὸν
ἐν θαλάττῃ διάγει βίον. ἔπειτα καὶ βραχείας κομίζει ῥήσεις 20
Μαξίμου τοῦ Θείου, μηδ' αὐτὰς λελοιπῶς ἀπαθεῖς μηδὲ τῆς
αὐτῷ συνήθους ἄνευ παραφθορᾶς· πῶς γὰρ ἂν ὁ ἀνήρ
ἀρνηθεῖν πάθος ἤδη παλαιωθὲν καὶ μήκει χρόνον βεβαιωθὲν L. 245 b.

has multo propinquiores erant praeceptores nostri audisset. qui prae-
tor multa alia loquuntur haec: si quis cognovit deum aut cognovisset
putatur, eatenus cognovit, quatenus lucis similior apparuit quam aliud
quidquam, quippe non similiter collustratum. et id quod exsuperat
perfectum putatum est non veritate, sed si cum altero comparatur ob
potentiam.

Sed Palamas contra veritatem pugnaturus quum contra nihil
dicere possit nec refugium quodquam habeat, ad latebrosos recessus
statim oculos vertit. neque intelligere potest se ipsa se manifestissime
evinci, quem ille quos iniuria lacessat nihil probabilitatis opponere
possit. quod enim disserit ea quae nemo quaesivit unquam quippe
aperta, tacet de his quae se dicturum professus est nullo cogente, si-
mile hoc facit, ac si quis accedens profiteretur se dicturum id quod
ignorat nemo, quid sit homo. deinde quum dicere coeperit, id quod
sit homo dicere non potest, quae vero non cadunt in hominem, haec
omnia omnia esse negat, bovem scilicet et equum et cyncnum et cor-
nicem et quaecumque humidam in mari vitam agunt. deia etiam bre-
via S. Maximi verba afferit, sed non integra nec sine ea qua est cor-
rumpendi studio relinquit. quomodo enim homo affectum iam invete-

- καὶ οἶον εἰς φύσιν τούτῳ μεταβληθέν; διελὼν γὰρ διχῆ τὸ συνεχές τῆς ἐννοίας, καὶ θύτερον ὑφελόμενος τμήμα, ἡμέρ- γόν τινα καὶ ἀτελῆ τὴν τοῦ λόγου καταλέλοιπεν ἑκατέρωθεν ἑκατέρωθε φύσιν, οὐκ οἶδ' ὀπότερον, εἴτ' ἐξ ἀμαθίας ἡλικιω- τιδος, εἴτε βλάβην ὑπωπτευκῶς ἑαυτῷ. ὁμως αὐτὰ δῆπου- 5
- θεν ἃ διίρηται αὐτῷ, πυραχθέντα μὴνύσει τὸ δρᾶμα, τῆς διαιρέσεως ἐξωσθείσης. ἔχει γὰρ οὕτως· "ὁ τοῖς οὐσι μὴ κατ' οὐσίαν ὑπάρχων μεθεκτός, κατ' ἄλλον δὲ τρόπον μετέ- 12
- χεσθαι τοῖς δυναμένοις βουλόμενος, τοῦ κατ' οὐσίαν κρυφίου παντελῶς οὐκ ἐξίσταται." ἐνταῦθά οἱ τὸ κατ' οὐσίαν κρυφίον 10 ἀκούσαντι ἀποχρῶν ἐνομίσθη μὴ πλέον ζητεῖν· λυσιτελεῖν γὰρ μᾶλλον ἔδοξε τουτί, μονωθέν τῶν ἐξῆς, πρὸς γε τὸ ἀνούσιον ἐλλελεῖσθαι τὸ τηρικαῦτα γενόμενον ἐκεῖνο φῶς ἐξαίφνης ἐν ὄρει τῷ Θαβωρίῳ πρὸς τοῦ σωτήρος Χριστοῦ καὶ ἐκστάν τοῦ κατ' οὐσίαν κρυφίου ὄντος καὶ μηδὲ ἄλλως ἐξισταμένου, ἴν' 15 ὡς ἐξ ὀρητηρίου δῆθεν τῆς τοῦ ἁγίου ταύτης γραφῆς δύο κηρύττη θεότητος ἀκτίστους καὶ διαφόρους ἀλλήλων.
- 18 Ἐγνωτε, ὦ οὗτοι, κἀντεῦθεν, πῶς τῆς ὁμοίας ἔχεται κακοηθείας ὁ Παλαμᾶς πανταχῆ. δυοῖν γὰρ κἀνταῦθά οἱ γίνεται θύτερον· ἢ γὰρ δι' ἀμαθίαν οὐδαμῆ συνήσει τῶν 20 λεγομένων, ἢ συνιεῖς διὰ τρόπων ὁμως φανυλότητος τὴν Μαξίμου τοῦ θείου καπηλεύει διάνοιαν· ὁ μὲν γὰρ ἅγιος τὸν τῆς ἐνταυθοῦ διειλημμένης αὐτῷ μεθεξέως τρόπον, καθ' ὃν

ratum et longinquitate temporis corroboratum abiecerit et in naturam ipsam immutatam? distracta enim in duas partes integra cogitatione et dein recepta altera parte, semifactam et imperfectam orationis naturam relinquit ab utraque parte reliquit, nescio utrum ex iuvenili inscientia, an ob damni suspicionem. attamen ipsa illa quae distraxit allata docebunt distractionis violentiam. sic enim res se habet. qui creaturis non pro essentia particepsibilis est, sed alia via eis qui possunt cognosci vult, non ab essentiae obscuritate omnino seiunctus est. ibi essentiae obscuritatem quum audisset, sufficere putavit non amplius quaerere. magis enim prodesse existimavit hoc a sequentibus separatum, ad inessentia relictam lucem illam olim e vestigio in monte Thabor circa Christum salvatorem factam et seiunctam ab essentialiter obscuro et plane non dimoto, ita ut quasi ex huius sacrae scripturae propugnaculo duas profiteatur deitates increatas et inter sese diversas.

Nonne ex eo intelligitis quam simili ubique pravitate Palamas sit obstructus? aut enim propter inscientiam dictorum nihil intelligit, aut si intelligit pravitatis tamen rationibus divi Maximi sententia abutitur. sanctus enim participationis ibidem tractatae modum,

θέλων, φησίν, ὁ θεὸς μετέχεται, αὐτῷ μόνῳ δείκνυσιν εἶναι καταληπτὸν τῷ θεῷ, τοῖς δ' ἄλλοις πᾶσιν ἀνέκφαντον· ὁ δὲ Παλαμῆς φαινομένην τοῦτον καλῶν ἐνέργειαν, τὴν τοῦ ἁγίου διαστρέφει διάνοιαν, κακομηχάνως μετοχετεύων εἰς ἃ μη
 5 δεῖ. ἐκεῖνο δὲ πῶς οὐκ ἀναιδές, τῷ μὲν Ἑλληνι Πρό- 14 κλω, καὶ πάνθ' ὁμοδόξῳ Πλάτωνος, ὁμοδοξεῖν μὲν καὶ ἀλλαχῇ πολλαχῇ, καθὰ καὶ πρόσθεν ἡμῖν κατὰ τῶν πρόσθεν αὐτοῦ βλασφημιῶν ἐν ταῖς προτέραις ἡμῶν ἀντιρροήσεσιν ἀποδέδεικται, ἔπειτα μηδὲ νῦν ἐπὶ τῆσδε τῆς ἐκείνου κοινωνίας
 10 ἐκκληῆσθαι ἐνταῦθα; λέγει γὰρ πον ταῖς αὐτοῦ καὶ Πρόκλος θεολογικαῖς ἐμφιλοσοφῶν ἀποδείξεσιν, ὅτι πᾶν τὸ μετέχον τοῦ μετεχομένου καταδέεστερον καὶ τὸ μετεχόμενον τοῦ ἀμεθέκτου· τὸ γὰρ μετέχον πρὸ τῆς μεθέξεως ἀτέλès ὄν, τέλειον δὲ τῇ μεθέξει γινόμενον, δευτερόν ἐστι πάντως τοῦ με-
 15 τεχομένου, καθὸ τέλειόν ἐστι μετασχόν· ὁ γὰρ ἀτέλès ἦν, κατὰ τοῦτο τοῦ μετασχεθέντος, ὃ ποιεῖ τέλειον αὐτό, καταδέεστερον. τὸ δὲ μετεχόμενον, τινὸς ὄν καὶ οὐ πάντων, τοῦ πάντων ὄντος καὶ οὐ τινὸς πάλιν ὑφειμένην ἔλαχεν ὑπαρξίν· τὸ μὲν γὰρ τῷ πάντων αἰτίῳ συγγενέστερον, τὸ δὲ ἦττον συ-
 20 γενές. ἡγεῖται ἄρα τὸ μὲν ἀμέθεκτον τῶν μετεχομένων, ταῦτα δὲ τῶν μετεχόντων.

Ὅραξ πῶς καὶ Πρόκλος ἐκεῖνος ὁ τοῖς εἰδώλοις προσ- 15 κείμενος τρεῖς παραδίδωσι τάξεις, καὶ τῇ μὲν πρώτῃ τὸ ἀμέ-

quo deus se cognosci vult, ei ostendit esse comprehensibilem deo, ceteris omnibus incognitam. Palamas autem illum vocans apparentem virtutem, sancti sententiam pervertit, dolose eo, quo non licet, perducendo. nonne impudentis est, cum Graeco illo Proclo, qui cum Platone omnino consentit, et consentire multis aliis locis, ut antea de eius blasphemis primis nostris refutationibus ostendimus, dein ne nunc quidem illius participationis oblivisci? dicit enim Proclus theologis usus argumentationibus: omne quod communicet esse imperfectius quam quod communicetur, et id quod communicetur, quam quod communicari nequeat. quod enim communicet ob communicationem imperfectum perfectum autem per communicationem factum, omnino communicato secundum est, quatenus communicans perfectum est quod enim imperfectum fuit, ad illud communicatum quod ipsum perfectum reddit, imperfectum est. quod communicatur cum aliquo et non cum omnibus, eius quod universum est et non alicuius subiectam consecutus est essentiam. hoc enim universi causato magis cognatum, illud minus cognatum. praestat igitur incommunicabile communicatis, communicata autem communicantibus.

Videsne, quomodo Proclus ille idolis addictus tres propo-
Nicophorus Gregor. Vol. III.

δεκτον ἀπονέμει καὶ τέλειον καὶ ἡγούμενον εἶτον ὑπερκείμε-
 ρον, τῇ δὲ δευτέρᾳ τὸ μετέχον καὶ μετεχόμενον καὶ τοῦ πρώ-
 του καταδεέστερον, καὶ ἅμα μέσον ἀτελοῦς καὶ τελείου, τῇ
 δὲ τρίτῃ τὸ τε ἀτελὲς καὶ μετέχον μὲν, οὐ μετεχόμενον δέ.
 σκεπτέον οὖν καὶ ὅπως συμφώνως ἐκείνῳ καὶ Παλαμᾷς ὄντα 5
 διπλοῦν τὸν Χριστὸν καὶ μόνων δυοῖν φύσεων, θεότητος
 λέγω καὶ ἀνθρωπότητος, σύνθετον, εἰς τριπλοῦν αὐτὸς αὐτὸν
 κατὰ τὸ Θαβόριον ἐδογματίσεν ὄρος μεταπεπλάσθαι· μέσην
 γὰρ ἄλλην ἄκτιστον παρεμβάλων θεότητα, τὸ φῶς ἐκείνο,
 l. 246 a. ὑφειμένῃ ἐκῆρυξε καὶ αὐτὸς κατὰ Πρόκλον κεκτῆσθαι τὴν 10
 τάξιν μεταξὺ τελείου καὶ ἀτελοῦς, καὶ μετέχον καὶ μετεχόμε-
 10 νον εἶναι. καὶ τὸ γε εἰδισμένον αὐτῷ πλεονεκτεῖν πανταχῇ
 τοῖς κακοῖς, προσέθηκε κἀνταῦθα καὶ αὐτὸς οἰκοθεν τῷ
 ἀκτίστῳ καὶ ἀνοουσίῳ τὸ ὄρατόν, ταῦτα δὴ τὰ ἀξέμβλητα.
 καὶ οὐκ αἰδεῖται συκοφαντῶν καὶ μάρτυρα παράγων τὸν σο- 15
 φώτατον ἐκείνον καὶ θεῖον Μάξιμον τοῖς βρεφικοῖς αὐτοῦ
 ψελλίσμασι καὶ βλασφημίαις παραληρήμασιν. οὐδὲ γὰρ οὐδ'
 ἐκείνο συνῆκεν ἐκείνου λέγοντος αὐτῆς, ὡς πᾶτων τῶν
 ὄντων καὶ μετεχόντων καὶ μεθεκτῶν ἀπειράκις ἀπείρως
 ὑπερέξῃρηται ὁ θεός· εἰ γὰρ τὸ μεθεκτὸν ἐκείνο φῶς 20
 τὴν αὐτὴν τῷ μετέχοντι τάξιν ἔχει, καὶ ἀπειράκις ἀπείρως
 ὑφέλλεται τὸν αὐτὸν τοῖς κτίσμασι τρόπον, ἔσται ἄρα δυοῖν
 θάτερον· ἢ γὰρ κτίσμα καὶ αὐτὸ κατὰ ταῦτόν τοῖς μετέχουσι

nit ordines, quorum primo particeptibile vindicat et absolutam et
 principale, id est subiectum, secundo id quod participat et quod
 participatur et priore minus absolutum et medium simul inter non
 absolutum et absolutum, tertio non absolutum et id quod parti-
 cipat et quod participatur, videndum etiam est, quomodo cum
 illo consentiens Palamas duplicem Christum ex duabus tantum
 naturis, deitatis et humanitatis, compositum in triplicem in monte
 Thabor immutatam docuerit. aliam enim mediam incretam dei-
 tatem interpositam dixit secundum Proclum locum habere inter ab-
 solutum et non absolutum et esse id quod participat et quod partici-
 patur. et qua ubique pravitare abundare solebat, ibidem increato et
 inessentiali visibile addidit. haec vero conferri non possunt, nec ve-
 retur, ne falsis argumentationibus testem illum et divinum et sapien-
 tissimum Maximum puerili sermone et blasphemiarum ineptiis usus
 coarguat. nec enim intellexit illius orationem, supra omnia quae
 participant et quae participantur esse in infinitum elatum deum. si
 enim participata illa lux eundem cum participantem ordinem habet et
 in infinitum eidem cum creaturis rationi subiecta est, sicut ex duobus
 alterum. nam aut creatum idem ac participantia opera, aut omnia

ποιήμασιν, ἢ τὰ μετέχοντα πάντα ποιήματα ἔσσονται πάντως ἄκτιστα· ὡς γὰρ τὰ τοῦ αὐτοῦ διπλάσια ἴσα ἀλλήλοις ἀναμ- 17
φιβόλως ἐστί, καὶ αὐτὰ τοῦ αὐτοῦ γε ἡμίση ἴσα ὁμοίως
ἀλλήλοις, ἔπειτ' ἂν πάντως καὶ τὰ τοῦ αὐτοῦ ἀπειράκις ἀπείρων
5 ὑφειμένα ἴσα ἀλλήλοις εἶναι καὶ ὁμότιμα καὶ ὁμοταγῆ κατὰ γε
τὸ ἐκτίσθαι καὶ ὑφείσθαι· ὧν γὰρ ἀπειράκις ἀπείρων ὑπερ-
εξήρηται ὁ θεός, ταῦτα πάντ' ἀπειράκις ἀπείρων ὑφείται
τοῦ θεοῦ καὶ χάραν ἐπ' ἴσης ἔχει τοῖς κτίσμασι τὴν αὐτὴν·
μετὰ γὰρ τῆς αὐτῆς ἐπιστήμης καὶ ὁ μέγας φάσκει Βασι-
10 λειος τὰ ἐν τῷ αὐτῷ μέτρῳ παρ' ὁτουοῦν ὑπερεχόμενα ἴσα
ἀλλήλοις εἶναι.

Ἄλλα τούτων μὲν ἄλλις· ἔχετε γὰρ μαθόντες τὴν αἰτίαν 18
δι' ἣν τὰ ἐξῆς τῆς τοῦ ἁγίου ῥήσεως σεσηγηκῶς ἡμιτελῆ καὶ
τὸν ἐκείνου συγκαταλέλοιπε νοῦν. βουλόμενος γὰρ ἵνα τρι-
15 πλοῦν κατὰ σύνθεσιν ἐν τῷ Θαβωρίῳ πεποικῶς τὸν Χρι-
στὸν συνάναρχόν τε καὶ συναϊδιον ἀποδείξῃ τῇ αὐτοῦ θεό-
τητι καὶ τὸ περὶ αὐτὸν ἐκεῖνο τηρικῶντα γενόμενον φῶς, ὡς
εἶναι τῷ Χριστῷ δύο μὲν ἀκτίστους ἐκεῖθεν θεότητος τοῦ
λοιποῦ, δύο δ' ἀκολούθως ἀκτίστους θελήσεις, καὶ τρίτην τὴν
20 ἀνθρωπότητα, ἔπειτ' ἀπαγορεύοντα θεασάμενος τὸν θεῖον
Μάξιμον ἐν ταύτῳ, καὶ “τὸ θελήσει τοῦ πεποικηκῶς γενό-
μενον” λέγοντα “οὐκ ἂν εἶη ποτὲ τῷ θελήσαντι αὐτὸ γενέσθαι
συναϊδιον,” τριχῆ καὶ τετραχῆ τεμαχίσας, ὃ μὲν ἰδυνήθη

participantia opera erunt omnino increata. etenim eiusdem duplicia inter se omnino paria sunt et eiusdem dimidia similiter inter se paria, etiam omnino eiusdem in infinitum subiecta inter se paria sunt et eiusdem pretii et ordinis, quod ad creationem et subiectionem pertinet, nam supra haec in infinitum elatus est deus, haec omnia in infinitum inferiora deo sunt et locum eundem cum creaturis habent. eadem ratione magnus Basilius quae cum eadem mensura in quacunque re evadunt, inter sese paria esse dicit.

Sed de his iam satis. audistis enim causam, cur sequentia sacri sermonis silentio praetermiserit dimidia et illius sententiam plane reliquerit. voluit enim Christum in Thabor triplicem redditum et principale et aeternum ostendere per eius deitatem, et quod attinet lucem illam tum circa eum factam, Christo esse duas increatas deitates, duas porro increatas voluntates, tertiam humanitatem. dein ubi divinum Maximum vidit dicentem voluntate creatoris factam esse, non posse unquam volenti eam fieri coactam tripliciter et quadrupliciter divisam et quam partem falsis argu-

συκοφαντῆσαι καὶ διαστρέψαι μέρος, εἰλήφει, ὃ δ' οὐ, τοῦτο δ' οὐ.

- 19 Καὶ τάδε μὲν τοιαύτην ἔσχε τὴν λύσιν· νῦν δὲ δεῖξαι πρόκειται, τί τὸ τὴν τῆς ἀθεΐτου θεότητος παρινοῦξαι δόξαν ὧδε δηλοῖ· ἐντεῦθεν καὶ γὰρ ὡς ἐκ ῥίζης τινὸς πάλαι μὲν 5 Εὐσεβίῳ τῷ τῶν εἰκονομάχων ἐκείνῳ προέδρω, νῦν δὲ Παλαμαῖ συναρρῦνθε, τῆς ὁμοίας κακίας ἡργημένοι, μακρῶς τῆς πλάνης τὰς τῶν ἀπλουστέρων ἐμπεπληκέναι ἀκοῆς, αὐτῷ τε παρανοία χρησαμένῳ μάλα τι ὀλεθρίῳ, καὶ ἅμα ἑαυτῷ τοὺς ἄλλους ὁμοίως χρῆσθαι βιαζομένῳ· ἧ γὰρ τὴν γνώ- 10 μιν σκολιά τις παραφροσύνη χειρωσαμένη, καθάπερ τὴν Ἀθηναίων ἀκρόπολιν πάλαι Πεισιστρατος, τῶν λεγομένων αὐτόνομος γίνεται πρότανις, τοῦτι δὴ μηδὲ μικρὰ φροντίζειν ἔστι
- l. 246 b. μηδαμῆ μηδενός, μήτ' αἰδοῖ τινὲ τὸ τῆς γλώττης συστέλλειν ἀκόλαστον, μήθ' ὧν ἔξαπατᾶ φεῖδεσθαι μηδενός, ἄχρις ἂν 15 εἰς τὸν αὐτῷ προσήκοντα μάλα τι πλείστους ἅμα αὐτῷ συγ-
- 20 κατορῦξῃ κρημνόν. ἧ δ' ὑγιαίνοντι συμβαίνει κεχρησθαι τῷ νῷ, οὐκ ἄωρία δίδωσιν οὕτοσι λογισμῶν ἑαυτῶν· οὐδὲ δέος ἔξαπατηθέντα ποτὲ δι' ἀκοήν αὐτῶν οἰασητοποῦν λέξεως, δι' οἰονδητήνα τρόπον ἀνθρωποπρεπῶς ἐνίστε λεχθείσης, ὀλισθαίν- 20 νειν περὶ τὴν πίστιν, ἄχρις ἂν ὁμολογοῦσαν ἔχη τὴν διάνοιαν τῷ τῆς ψυχῆς συνειδῶτι, μήθ' ὀρᾶσθαι δύνασθαι σωματικοῖς τὴν ἀκτιστον θεότητά ποτ' ὀφθαλμοῖς, μήτ' ἀλλοίωσιν μηδὲ

mentationibus pervertere poterat sustulit. sed neque hoc neque illud poterat.

Haec cum finem habuerunt. iam reliquum est ostendere, quomodo invisibilis deitatis gloriam aperiri sic confirmet, unde tanquam e radice factum est quondam, ut Eusebius iconomachorum ille antistes, nunc autem Palamas, similis improbitatis auctor multis erroribus simplicium hominum aures implicuerit, quum opinione ipse uteretur sane perniciose et alios similiter ea frui cogeret. cui enim contorta amentia sententiam cepit, ut Atheniensium arce quondam Pisistratus potitus orationum dux fuit suo iure, is ne minimum quidem de quaquam re discernere potest nec verecundia quadam linguae impudentiam coercere neque iis, quos fraudatur parcere, donec in periculum sibi iustum secum simul permultos trahat. homo sanae mentis ratione utitur, non immaturitati rationum se tradit nec metuendum est, ne captus unquam audito quopiam sermone, quascunque hominum more interdum profertur, in fide offendant, donec amentiam cum mentis conscientia congruentem teneat: nec posse conspici unquam corporeis quidem oculis incretam deitatem nec va-

τροπήν ποθ' ὑπομένειν ἦντινοῦν. εἰ γὰρ μὴ τοῦτ' εἶη, κω-
 λύσει τῶν πάντων οὐδὲν πρὸς ἀσέβειαν ἔχειν ἐπιρρηπῶς αἰεὶ
 καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν κλονεῖσθαι καὶ περιτρέπεσθαι
 πάντα τινά, καθάπερ ἀνερμάτιστον σκάφος ἐφ' ὄργων ἀστα-
 5 τούσης θαλάσσης κυμάτων ταλαντευόμενον ἐφ' ἑκάτερα καὶ
 παντοίαις ἀνέμων πνοαῖς ἀγόμενόν τε καὶ φερόμενον πλημ-
 μελῶς. κατὰ γὰρ τὸν μέγαν Βασίλειον, εἰ τις ἀβασανίστως 11
 προσέχει τοῖς γραμμασι, πρὸς Ἑλληνικούς τε καὶ Ἰουδαϊκούς
 ὁμοῦ καὶ γραῶδεις μύθους ἐκτραπήσεται, καὶ πτωχὸς παν-
 10 τελῶς τῶν ἀξίων περὶ Θεοῦ νοημάτων καταγρηάσει. ἀλλὰ
 τῇ γε διπλοῦν τε καὶ σύνθετον ἀκριβῶς τὸν Χριστὸν ἐγνω-
 κότι μὲν ἐκ τῶν θεϊκῶν νῦν δ' ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων... δηλοῦσης
 τὸ συναμφοτέρον, οὐ μέγα ἔργον τὰ μὲν ὑψηλὰ τῇ Θεότητι
 νέμειν, τὰ δ' ὑφειμένα τῇ ἀνθρωπότητι· καὶ ὅταν ἀκούη
 15 "σάφῃ τε ὁ λόγος ἐγένετο" καὶ αὐθις "ὀλίγαι ῥανίδες αἵματος
 Θεοῦ κόσμον ὅλον ἔγιασαν," οὐ μεταβολὴν οὐδὲ τροπήν ὅλως
 ὑπολήφεται τῆς Θεότητος. οὐδ' ὅτε Θεοῦ υἱὸν ἀκούει τὸν 21
 ἀνθρώπον, Θεῶν φυσικὴν ἐννοήσει τὴν κάτω γέννησιν. ναὶ
 μὴν οὐδὲ μεταμόρφωσιν ἀκούσας τοῖς τῶν εἰκονομάχων ὑπα-
 20 χθῆσεται λόγοις, ὥστε μεταβολὴν καὶ τροπήν σαρκὸς εἰς ἄκτι-
 στὸν ἐννεοηκέναι Θεότητα ἢ Θεότητος μετουσίωσιν εἰς ὑφει-
 μένην καὶ ἀνυπόστατον ἄλλην καὶ ἀνούσιον Θεότητα κατὰ τὸν
 Παλαμᾶν. εἰ δὲ τοῦθ' οὕτω, πολλῶ μᾶλλον οὐδ' ὅτε δόξαν ἀκού-

riationem aut mutationem ullam subesse. quod si non esset, nihil omnino impediret, quominus ad impietatem propenderet et diu noctu- que circumferretur et iactaretur, ut inanis navis aestuantis maris fluctibus huc illuc iactata et multis ventis agitata et in perniciem ducta. etenim, ut ait magnus Basilius, si quis temere ad scripta animum attulerit, ad Graecorum Iudaeorumque fabulas perveniet et egenus digna dei cognitione senescit. sed ei, qui duplicem et compositum ex divino et humano compositum Christum intellexit, non magnum opus est, grandia deitati tribuere, infima humanitati. et si audierit "caro factum est verbum," et rursus "nonnullae divini sanguinis guttae universum mundum sanarunt" non mutationem aut variationem omnino deitatis esse coniciet nec ubi dei filium audit esse hominem, deo naturalem fuisse originem intelliget. quin etiam si de transfiguratione audierit, non iconomachorum dictis decipietur, ita ut mutationem et variationem carnis in incretam deitatem intelligat, aut deitatis transubstantiationem in subiectam et insubstantialiorem alteram et inessentialiorem deitatem secundum Palamam. quod si ita est, multo minus ubi gloriam deitatis paulum subapertae aut subindicatae audierit,

σῆ θεότητος μικρὸν παρανοιχθείσης ἢ παραδειχθείσης, πρὸς ἀτόπους ἐννοίας καὶ μᾶλα τῇ εὐσεβείᾳ ἀπαδούσας ἐξενεχθήσεται, μηδαμῆ μηδὲ τῷ τῆς ἐπιστήμης φωτὶ ἀρροιστούσας.

23 ὥστε καὶ σφόδρα θανμάζειν ἔμοι περίεστι, πῶς καὶ πῶθεν ὁ Παλαμᾶς εἰς τοιαύτας εὐθύς ἀκτετόπισται βλασφημίας. οὐδ' ἔχει λέγειν ὡς παραστατικὸν οὔτε τὸ παραδειχθῆναι οὔτε τὸ μικρῶς πῶς ἀνοιγῆναι θεότητα τοῦ θεότητος νοεῖν ἐκεῖνο τέως γεγενῆσθαι τὸ φῶς. λειπούσης μὲν γὰρ τῆς παρὰ προθέσεως καὶ τοῦ "μικρῶς πῶς ἔδειξε" καὶ τοῦ "μικρὸν παρήνοιξε" καὶ τῶν ὁμοίων, εἶχεν ἂν πῶς αὐτὸς τε καὶ τὸ 10 τῶν εἰκονομάχων σῆνος, εἰ καὶ μὴ δικαίως, ἀλλ' οὐδ' εἶχε τινα πρόφασιν ἴσως τῆς τοιαύτης αὐτῶν αἰρέσεως· νῦν δ' οὐδεμία οἱ λείπεται πρόφασις. καὶ γὰρ τῇ διδασκαλίᾳ τῆς τῶν λέξεων ἐπιστήμης οἱ θεοὶ τῆς ἐκκλησίας πατέρες ἐπό-

L 247 a. μνοι, Θεραπείας τοιαύτας τοῖς οὕτω τὸλμης ἔχουσι διανοή- 15

24 μασιν αὐτοὶ τε ἐπιφέρουσι καὶ ἡμᾶς παραινοῦσι. φυσὶ γὰρ καὶ οἱ τῆς Ἑλλάδος σοφίας καὶ ἐπιστήμης ἐφευρεταὶ τὰ τε ἄλλα καὶ Θεραπείαν εἶναι τῶν τοιούτων βραχεῖαν προσθήκην· τὸ γὰρ οἶον καὶ μονονοχί καὶ ἴσως καὶ τὸ τῶν προθέσεων πολύσημον καὶ διάφορον τοῖς λόγοις προσλαμβανό- 20 μενον βραχεῖα μὲν ἐστὶ προσθήκη τοῖς λόγοις, ἀλλὰ πᾶν τι σφόδρα τὸ τῆς ἐννοίας ἀκόλαστον καὶ φλεγμαῖνον λεαίνει, καθάπερ τὰ πρὸς τῶν Ἀσκληπιδῶν τοῖς νοσοῦσιν ἐπαγόμενα φάρμακα· καὶ μεσταὶ μὲν ἱεραὶ τῶν τοιούτων βιβλοὶ, με-

ad sententias ineptas et a religione alienissimas perducetur, et ab intelligentiae lumine abhorrentes, ita ut vehementer mihi mirari liceat, quo tandem modo Palamas statim ad tales blasphemias pervenerit. non enim dici tanquam certum potest, nec quod ad subindicatam nec quod ad subapertam deitatem pertinet, deitatis intelligentiae lucem illam factam esse. relicta enim praepositione "sub" et relictis "subindica- vit et subaperuit" at quae sunt similia, haberet et ipse et iconomachorum turbam, etsi non iustam, tamen haberet causam huiusmodi haereseos. nunc vero nulla superest causa; locutionum enim rationem seculi divini ecclesiae patres ad eiusmodi venerationis insolentissimas sententias et ipsi inclinant et nos adhortantur. nam Graeciae sapientiae et scientiae inventores praeter alia etiam brevem eiusmodi vocabulorum venerationem esse, v. g. illud "fere" aut "fortasse" et quaecumque adiectionis variae et diversae sermonibus adhibentur. breves quidem adiectiones orationis sunt, sed graviorem et insolentierem sententiam valde mitigant, quemadmodum ab Asclepiadis aegris adhibentur medicinae. et pleni eiusmodi vocabulorum sacri libri, pleni At-

σται δ' Ἀττικάι, μεστοὶ δ' ὅποσοι διὰ γλώττης ἐν παντί
 καιρῷ καὶ τόπῳ τοὺς ἀνθρώπους ἀνύονται διάυλοι. τὸ μὲν 25
 γὰρ "ὁ παρῶν καιρὸς, ὃ Ἀθηναῖοι, μονονοχὶ λέγει φωνὴν
 ἀφιεῖς," Δημοσθένους ὄν, καὶ αὐτὸ "οἶον ἀλμυρὰν ἀκοήν
 5 ἀποκλύσασθαι" Πλάτωνος, καὶ τὸ "μικροῦ δέω λέγειν," καὶ
 ὅσα τοιαῦτα, συστέλλει πως τὸ αὐθαδὲς τῆς ἐννοίας, ὡς μήτ'
 ἐκεῖ λαλητικὸν ζῶον οἶσθαι τὸν καιρὸν, μήτ' ἐνταῦθα θα-
 λαττίας ἄλμης ἀντικρυς ἀπόζειν τὸν λόγον. καὶ ἵνα τὰν μέσῳ
 10 παρέντες εἰς τὸν προκείμενον ἀνέλθωμεν δρόμον, τῆς αὐτῆς
 καὶ οἱ θεοὶ πατέρες ἐχόμενοι γνώμης καὶ ἐπιστήμης, καπὶ
 τῆσδε τῆς ἐορτῆς, τοῦ μὲν γυμνῶς τε καὶ ἀπαρακαλύπτως
 εἰπεῖν ὀφθαλμοῖς ἀνθρωπίνοις τὴν ἄκτιστον ὠραῖσθαι θεότητα
 παντάπασιν ἀπέσχοντο· καὶ οὐκ ἂν τις δεῖξειέ ποτε, κἄν 26
 σωφρονοίῃ κἄν μαίνοιτο, οὔτε γραφὴν οὔτε βιβλὸν, οὔθ' ἰε-
 15 ρὰν οὔθ' ἑλληρίζουσαν, οὔτε σωφρονοῦσαν οὔτε μαινομένην,
 τοσαύτης ἀσεβείας μετεσχηκυῖαν ἄχρι καὶ ἐς δεῦρο· πῶς
 γὰρ, οἳ καὶ ψυχὴν ἡμῖν ἡμετέραν ἀθάτον ἴσασιν οἶσαν καὶ
 φύσιν ἀγγελικὴν, καὶ ὃ μὴ σῶμα, μηδ' ἐν σώματι πᾶν; εἰ
 γὰρ οἱ ἄγιοι, φησὶν ὁ θεὸς Χρυσόστομος, καὶ πνεύματος
 20 ἁγίου ἡξιωμένοι, ὥσπερ καὶ ὁ ἀνὴρ τῶν ἐπιθυμιῶν θεασά-
 μενος ἀγγέλου παρουσίαν, οὐκ αὐτὴν τὴν οὐσίαν (πῶς γὰρ
 οἶδόν τε ἀσώματον οὐσίαν ἰδεῖν;) ἀλλὰ μετασχηματισθεῖσαν
 τὴν ἐπέργειαν, μικροῦ δεῖν καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν ἀφῆκε, καὶ

tici, pleni quicumque omni tempore et loco confecti sunt. illud enim
 "hodiernum tempus, Athenienses, paene loquitur voce amissa" Demo-
 sthenis est, et idem "quasi amarum nuntium respuere" Platonis, et illud
 "minus opus est dicere," et quae sunt similia, fortiores sententiam
 quodammodo coercent, ita ut neque hic loquens animal putetur esse
 tempus, neque illic marinam amaritudinem olere oratio. atque ut re-
 motiora relinquamus et ad propositam viam redeamus, eandem divini
 patres sententiam et doctrinam tenuerunt et in festo illo omnino ca-
 verunt, ne aperte et plane dicerent oculis humanis incretam cerni
 deitatem. nec quisquam sive sapiens sive insipiens ostenderit unquam,
 vel scriptum vel librum aut sacrum aut profanum, aut prudenter con-
 scriptum aut furiosae, tanta impletum impietate usque ad hoc tempus.
 quomodo enim animum nostram sciunt invisibilem esse et angelicam
 naturam et quidquid in corpore non corpus est. si enim, divinus Chry-
 sostomus ait, sancti spiritus divini participes facti et via videns ex-
 spectationem angelum praesentem, non ipsam essentiam (nullo enim
 modo licet incorpoream essentiam videre, sed concretam virtutem) paene
 ipsam animam amisit et talis tantusque vir amens fere iacuit, quis est,

ὁ τοσοῦτος καὶ τρικοῦτος ἀνὴρ ἄπρον; σχεδὸν ἔκειτο, τίς ἂν,
 22 κἄν σφόδρα μεμηνῶς ἦ, καταδέξαιτο τὸ βλάσφημον; τὸ μὲν δὲ
 οὐκ ἀπαρκαλύπτως καὶ γυμνῶς τοιαῦτα λέγειν καὶ νοεῖν οἱ
 θεοὶ πατέρες καὶ διδάσκαλοι τῆς εὐσεβείας ἤκιστα παντάπασιν
 ἔσχον· ὁ δὲ κατ' οἰκονομίαν τινα παρὰ θεοῦ γεγονός λέγειν 5
 προήχθησαν, κολάζοντές πως κἀκεῖνο καὶ βραχεία τινὶ θερα-
 πεύοντες προσθήκη τὸ ἐπίφθονον ἀπήγγειλαν, ὡς κἀνταῦθα
 τῆς γε δήπου τελείας ἐμφανείας καὶ δεῖξέως τὸν ἡμῶν ἀπά-
 γοντες τοῦν βραχεία ταύτη, τῇ τῆς παρὰ προθέσεως δηλαδὴ,
 προσθήκη τῆς ἐς τὰ ἀδύνατα συνέστειλαν ὀρμῆς οἴτωσί πως 10
 247 b. τὸ αὐθαδές. ἵνα δὲ καὶ ὑποδείγμασιν ἑτέροις τὸν λόγον δια-
 23 λευκῶνμεν, ὁ μελωδὸς ἐκεῖνος αὐτίκα παρίτω μοι, “σίμ-
 βολα” φάσκων “τῆς ταφῆς σου παρῆδειξας πάλαι τὰς ὀρά-
 σεῖς πληθύνας.” μᾶλλον δ' ἐκεῖνα παρίτω ἢ Γρηγορίῳ
 τῷ θεολόγῳ περὶ τοῦ πάσχα πεφιλοσόφηται· “ὅταν αὐτὸ” 15
 φησὶ “πίνη καινὸν μεθ' ἑμῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς,
 ἀποκαλύπτων καὶ διδάσκων ἃ νῦν μετρίως παρῆδειξεν.”
 ὀρᾶς πῶς ἡ παρὰ πρόθεσις παρακροῖεται μὲν τὴν τέ-
 λειαν τῆς ἀληθείας ἐνδειξιν, ἀντεισάγει δὲ τὴν σκωδῆ καὶ
 ἀτελεῆ. καὶ πάλιν ἐγκαινίζεται δὲ καὶ ἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυ- 20
 ρίου καὶ λίαν πολυτελεῶς, ἣν θεὸς παρῆδειξε καὶ Μωσῆς
 ἐπήξαστο καὶ Βεσελεὴλ ἐτέλειώσσε, τυπικῶς δηλαδὴ καὶ ἤκιστα
 πω κατ' οὐσίαν· “ὄρα” γάρ φησὶ “ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν
 24 τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει.” καὶ ἄγγελοι δέ, φη-

etsi admodum insipiens, qui illusionem inde concipiat. non igitur aperte et inocculte talia omnino aut cogitare aut proferre divini patres et ecclesiae magistri solabant. quod autem a deo factum ad rationem quandam locuti sunt, coercendo illud quodammodo et brevi cuidam adiectioni serviendo inusitatum protulerunt, ita ut absolutae notionis et significationis mente nostra remota, hac brevi praepositionis “sub” adiectione infinitis quibusdam finibus circumscripserint. ut vero aliis argumentis orationem distinguamus, poeta ille statim mihi appareat. qui dicit: signi sepulchri tui ostendisti olim dilatando. aut potius illa, quae Gregorius theologus de pascha disseruit: quando, inquit, novum illud bibet in regno patris, ubi aperiet et docebit, quae imperfecta significavit.

Videsne, quomodo praepositio “sub” absolutam veritatis notionem removet, adumbratam autem et non absolutam introducit? et rursus testimonii scena commemoratur magna cum magnificentia, quam deus indicavit et Moses exstruxit et Beseliel perfectam reliquit, typico modo, minime ad veritatem. vide enim, inquit, ut facias cuncta

- σιν ὁ θεῖος Χρυσόστομος, παρ' ἀνθρώποις φανέντες τὸ τῆς οἰκείας φύσεως ἀπαστρέπτον φῶς παρήνοιξαν· ἡ γὰρ παρά προθέσεις κολαστικόν τινα δείκνυσι τρόπον ἐν τούτοις τε καὶ τοῖς ὁμοίοις τούτοις, οἰονεὶ διὰ παραπετάσματος τὴν ἀλήθειαν 5 κρυπτομένην συμβολικῶς ὑπεμφαίνουσα. διὸ καὶ παραδειχθεῖσαν ἢ παρανοιχθεῖσαν ἀκούοντες θεότητα οὐκ αὐτὴν ἀμέσως νοοῦμεν δειχθεῖσαν τὴν ἄκτιστον οὐσίαν· ἀλλὰ διὰ τῆς παρὰ μᾶλλον προθέσεως ῥᾶστα παρακρουόμεθα τὴν τοιαύτην ὑπόνοιαν καὶ τὸ ἄτοπον ἐντεῦθεν' συστέλλομεν τοῦ 10 τολμῆματος, συγκαταβάσεως εἶναι ταῦτα καὶ οὐκ αὐτῆς δηλωτικὰ τῆς οὐσίας· καθὺ καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἐρμηνεύων τὸ "ἐγὼ ὀράσεις ἐπλήθυνα καὶ ἐν χερσὶ προφητῶν ὁμοιωθήν," συγκατέβη φησί, καὶ οὐ τοῦτο ὅπερ ἦν ἐφάνη· ἐπειδὴ γάρ, φησὶν, ἐμελλεν αὐτοῦ ὁ υἱὸς διὰ σαρκὸς φανῆ- 15 σεσθαι ἡμῖν, ἄνωθεν αὐτοὺς προεγύμναζεν ὄρᾶν τοῦ θεοῦ τὴν οὐσίαν ὡς αὐτοῖς δυνατόν. καὶ πάλιν "σάρκα" φησὶ "περιεβάλετο ὁ θεός, ἵνα μὴ γυμνῇ τῇ θεότητι προσβαλὼν πάπτας ἀπολέση, μηδενὸς δυναμένου τὴν ἀπρόσιτον ἐκείνου τοῦ φωτὸς προσβολὴν ἐνεγκεῖν."
- 20 Τὰ δ' αὐτὰ καὶ ὁ θεῖος διέξεισι Μᾶξιμος, "οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ τὸν θεὸν" λέγων "γινώσκομεν, ἀλλ' ἐκ τῆς μεταλλουργίας τῶν ὄντων· διὰ γὰρ τούτων ὡς δι' ἐσόπτρων

ad imaginem tibi in monte demonstratam. et angeli, ait divinus Chrysostomus, quum hominibus apparebant, splendorem propriae naturae lucem recluserunt; nam praepositio "sub" circumscriptam quandam efficit dicendi rationem in his et aliis eiusmodi locutionibus, quasi per volucrum occultam veritatem symbolice prolatura. ideo quum submonstratam et subaptam deitatem audiamus, non ipsam immediate monstratam cogitamus increatam essentiam sed per praepositionem "sub" facile mitigamus talem sententiam et insolentiae incommodum coercesmus. ad leniendum talia sunt, non ad ipsam sententiam explicandam. quemadmodum divinus Chrysostomus interpretaturus illud: "equidem oculos dilatavi et prophetarum manibus me figuravi; descendi et non id quod eram apparui" quum enim, inquit, filius eius per carnem nobis appareret, coelitus hominum oculis aperuit, ut essentiam dei qualem poterant viderent. et rursus: carnem, inquit, induit deus, ne nuda deitate explicata omnes deperderet, quoniam nemo inaccessibiles illius luminis radios ferre potest.

Idem divinus Maximus disserit: non ex essentia deum cognoscimus, sed ex rerum creaturarum magnificentia, quibus quasi per speculum infinitam bonitatem et sapientiam et potentiam eius animadverti-

τὴν ἄπειρον ἀγαθότητα καὶ σοφίαν καὶ δύναμιν αὐτοῦ κατανοοῦμεν.” ὁρᾷς πῶς ἀνάγκη πειστέον ἡμῖν ἐστίν, ὡς δι’ ἐσώπτρου τοῦ προσλήμματος, συγκαταβάσει χρῆσάμενον τὸν

1. 248 a. θεῖον ἄνθρωπον λόγον κατὰ τοῦ ὄρους ἐκείνου παραδειχθῆναι μὲν, οὐ δειχθῆναι δέ, καὶ παραγυμνωῶσαι μὲν, οὐ γυμνωῶσαι δὲ τὴν τῆς ἀκτίστου θεότητος οὐσίαν αὐτοῦ, οὐδ’ ἑτέραν τῆς οὐσίας αὐτοῦ θεότητα ἀνυπόστατόν τε καὶ ὁρατὴν καὶ ἄπιστον καὶ ὀφειμένην ἐκεῖ πεπραχέναι κατὰ τὴν τῶν ἀσεβούντων παρανομίαν· ἀνθρωπίνης γὰρ μορφῆς ἀλλοιώσεις ἢ μεταμόρφωσις ἦν, καὶ οὐ μετουσίωσις τῆς ἀναλλοιώτου θεότη- 10

81 τος. καθὰ καὶ ὁ μελωδὸς διέξεισι θεῖος Κοσμάς, “τὴν ἀνθρωπίνην” λέγων “ἀμαρτωθεῖσαν ἐλάμπρυνας πάλαι φύσιν, καὶ ἀλλοιώσει τῆς μορφῆς σου ἐθεούργησας.” εἰ δ’ οὖν προσεκτέον τί περὶ τοῦτον καὶ ὁ θεῖος διέξεισι Χρυσορρήμων, “πορευθῶμεν” φησὶν “ἐπὶ τὸ ὄρος τῷ λόγῳ, ἔνθα μετεμορ- 15 φώθη Χριστός. ἴδωμεν αὐτὸν λάμποντα ὥσπερ ἔλαμψε. καί τοι οὐδ’ οὕτω πᾶσαν ἡμῖν ἔδειξε τὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος λαμπρότητα. ὅτι γὰρ συγκατάβασις ἦν τὸ φαινόμενον ἀλλ’ οὐκ ἐπίδειξις τοῦ πράγματος ἀκριβής, ἀπ’ αὐτῶν δῆλον τῶν τοῦ εὐαγγελίου ἑρημάτων. τί γὰρ φησιν; ἔλαμψεν ὡς ὁ 20 ἥλιος. ἢ δὲ τῶν ἀφθάρτων σωμάτων δόξα οὐ τοσοῦτον ἀφίησι τὸ φῶς ὅσον τοῦτο τὸ σῶμα τὸ φθαρτόν, οὐδὲ τοιοῦτον οἶον καὶ θνητοῖς ὄμμασι γενέσθαι χωρητόν, ἀλλ’ ἀφθάρ-

mus. vides ut concedendum est quasi speculo adiectionis mitigatione usum divino humanum verbum in monte illo submonstratum quidem esse, non autem monstratum et subaperuisse, non aperuisse increatae deitatis essentiam et non alteram essentiae suae deitatem insubstantialem et visibilem et increatam et subiectam effecisse secundum impiorum opinionem. humanae enim formae variatio fuit transfiguratio, et non permutatio immutabilis deitatis. ut poeta dicit divinus cosmos: humanam occultam olim naturam illuminasti et variatione formae tuae deum ostendisti. si adiciendum est aliquid de hac re, divinus Chrysostomus disserit: proficiscamur, inquit, in oratione nostra ad urbem, ubi transfiguratus est Christus. videamus eum lucentem sicut lucebat. quamquam non ita omnem nobis futuri temporis gloriam ostendit; nam mitigationem esse id quod apparuit, non accuratam rei patefactionem ex ipsis evangelii verbis apparet. quid enim. inquit, lucebat ut sol. incorruptibilium corporum gloria non tantam emittit lucem, quantum hoc corpus corruptibile nec qualem humanis oculis licet fieri, sed incorruptibilibus et immortalibus oculis opus est ad eius contemplationem. audisne? non enim incorruptibile corpus e virgine habuit. haec

των καὶ ἀθανάτων δεόμενον ὀφθαλμῶν πρὸς τὴν θεῶν αὐ-
 τοῦ." ἀκούεις; οὐ γὰρ ἄφθαρτον ἔλαβεν ἐκ παρθένου σῶμα 33
 (τοῦτο γὰρ τῆς Μαρκίωνος ἐστὶ λέγειν αἰρέσεως), οὐδ' ἄκτι-
 στον αὐτὸ πεποίηκε τε καὶ ἔκτισεν ὁ θεὸς λόγος (τοῦτο γὰρ
 5 τῆς τῶν εἰκονομάχων ὑπάρχει λέγειν αἰρέσεως). ἀλλ' ἡ
 ἀναλλοίωτος φύσις, ὡς ὁ θεὸς ἀδίδις φησι μελωδός, τῆ βρο-
 τεῖα μιχθεῖσα, τῆς ἐμφεροῦς αὐλοῦ θεότητος φῶς παραγυ-
 μνοῦσα τοῖς ἀποστόλοις ἀπορρήτως ἐξέλαμψε. καὶ πάλιν,
 ἀμυδρὸς θεϊκῆς αὐγῆς παρεγύμνον χαρακτῆρας. ὁρᾷς πῶς
 10 πανταχῇ πάντες οἱ τῆς εὐσεβοῦς ἐκκλησίας διδάσκαλοι τὴν
 ἀμυδρὰν καὶ οὐ μῦλα ἄμεσον διὰ τῆς παρὰ προθέσεως ἐμ-
 φαίνουσι δήλωσιν. εἰ δ' ὅν, παρελθόντες ὁμοῦ πάντες οἱ
 τῆς Παλαμικῆς θιασῶται πατριῆς δεικνύτωσαν ποῦ τῆς γρα-
 φῆς εὐρίσκειται λέγων τις τῶν ἀπάντων ἁγίων ἄκτιστον ἄλλην
 15 ἀνούσιον καὶ ὑφειμένην φανῆναι τότε θεότητα. ἀλλ' οὐδὲ
 πολλὰ μογήσαντες δεῖξαι ποτ' ἂν δυναθεῖεν οὐτ' ἐς τὸ ὑφει-
 μένον οὐτ' εἰς τὸ ὑπερκείμενον μεριζομένην τὴν μόνην ἐκείνην f. 248 b.
 ἄκτιστον καὶ ἀμερίστον οὐσίαν τε καὶ θεότητα. ὁ γε μὴν 33
 θεὸς Μᾶξιμος καὶ σύμβολον καὶ τύπον εἶναι τὸ φῶς ἐκεῖνο
 20 καὶ δραματούργημα λέγει. "οἶμαι" γὰρ φησι "τοὺς καθόλου
 δύο τῆς θεολογίας τρόπους μυστικῶς ὑψηγεῖσθαι τὰ ἐπὶ τοῦ
 ὄρους κατὰ τὴν μεταμόρφωσιν θεοπρεπῆ δραματουργήματα,
 τὸν τε προηγούμενόν φημι καὶ ἄπλοῦν καὶ ἀνάγνιν, καὶ τὸν
 ἐπόμενον τούτῳ καὶ σύνθετον καὶ διὰ καταφάσεως μεγαλο-

est Marcionis haereseos opinio. nec increatum illud reddidit et crea-
 vit divinum verbum. hoc est iconomachorum haereseos. sed impu-
 tabilis natura, ut divinus ait poeta, cum mortali mixta aequalis incor-
 poreae deitatis lucem aperuit, apostolis incredibiliter splendebat. et
 rursus: opertos divini luminis radios detegisti. vides, quomodo omnes
 ubique pie ecclesiae doctores circumscriptam et non absolutam no-
 tionem per praepositionem "sub" proferunt. igitur si omnes Palami-
 cae gentis discipuli convenerint, ostendunto, ubinam scripturae inve-
 niatur quisquam omnium sanctorum dicens incretam aliam et inessen-
 tialem et subiectam olim apparuisse deitatem. nimiram sine magna
 opera ostendere forte poterunt. nec in subiectum nec in superiectum
 dispertiri unam illam incretam et individuum essentiam et deitatem.
 quocirca divinus Maximus symbolum et effigiem esse lucem illam et
 δραματούργημα dicit. puto enim, inquit, omnino duas theologiae ra-
 tiones occulto quodam modo inducendi transfigurationes illius in monte
 divina δραματουργήματα. unam principem et simplicem et causalem,
 alteram illi secundam et compositam et magna distinctione ex cau-

πρεπῶς ἐκ τῶν αἰτιατῶν ὑπογράφοντα.” καὶ πάλιν “σκοπή-
 σωμεν δὲ εἰ μὴ καλῶς ἑκατέρῳ τῶν εἰρημένῳ τρόπων κατὰ
 τὴν θεῖαν ἐκείνην τοῦ κυρίου μεταμόρφωσιν καὶ σοφῶς ἐν-
 πάρχοι τὸ σύμβολον· ἔδει γὰρ αὐτόν, καθ’ ἡμᾶς ἀτρέπτως
 κτισθῆναι δι’ ἄμετρον φιλανθρωπίαν καταδεξιόμενον, ἑαυτοῦ
 γενέσθαι τύπον καὶ σύμβολον, καὶ παραδείξαι ἔξ ἑαυτοῦ
 συμβολικῶς ἑαυτόν, καὶ δι’ αὐτοῦ φαινομένον πρὸς ἑαυτόν
 ἀφανῶς πάντῃ κρυπτόμενον χειραγωγῆσαι τὴν ἕπασαν κτί-
 σιν.” καὶ πάλιν “ἐπεὶ μὴδὲ χωρεῖσθαι τῇ κτίσει τὸ ἄκτι-
 στον πέφυκε, μὴδὲ περινοεῖσθαι τοῖς πεπερασμένοις τὸ ἄπει-
 ρον.” καὶ πάλιν “τὴν μὲν ἀκτινοφανῶς ἐκλάμπουσαν τοῦ
 προσώπου πανόλβιον αἴγλην, ὡς πῦσαν ὀφθαλμῶν νικῶσαν
 ἐνέργειαν, τῆς ὑπὲρ νοῦν καὶ αἰσθησιν καὶ οὐσίαν καὶ γνῶ-
 σιν θεότητος αὐτοῦ σύμβολον εἶναι ἐδιδάσκοντο· τὰ δὲ λευ-
 κανθέντα ἰμάτια τῶν ῥημάτων τῆς ἀγίας γραφῆς φέρειν σίμ-
 βολον ὡς τηρικαῦτα λαμπρῶν καὶ τρανῶν καὶ σαφῶν αὐτοῖς
 γενομένων, καὶ παντὸς γριφώδους αἰνίγματος καὶ συμβολικοῦ
 σκιασματος χωρὶς νοουμένων, καὶ τὸν ἐν αὐτοῖς ὄντα τε καὶ
 καλυπτόμενον παραδηλούντων λόγον, ὀπηρῆκα τὴν τελείαν καὶ
 ὀρθὴν περὶ θεοῦ γνῶσιν ἔλαβον.” καὶ πάλιν “εἴρηται τοίνυν
 ἀνωτέρω ὅτι διὰ μὲν τῆς γενομένης ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῦ προσ-
 ὴπου τοῦ κυρίου φωτοειδοῦς λαμπρότητος πρὸς τὴν πῦσιν
 καθύλου τοῖς οὐσίαις ἀληπτον τοῦ θεοῦ μυστικῶς οἱ τρισμα-

satis describentem. et rursus: videamus, num non optime et sapientissime utramque illam rationem habeat divinae domini transfigurationis symbolum. necesse enim erat propter incredibile in homines amorem inter nos creatum fieri effigiem et symbolum et sese ex se symbolice ostendere et ad sese omnino occultum per apparentem adducere cunctam naturam. et rursus: quum neque accessibile creaturae increatum factum est nec comprehensibile finitis infinitum. et rursus: summum faciei splendorem, radiis fulgentem et tanquam omnem oculorum vim exsuperantem deitatis supra mentem et sensum et essentiali et cognitionem elatae eius symbolum esse docebant. candidas vestes symbolice significare verba sacrae scripturae, quae tum dilucide et perspicua et evidentiis iis fiebant, et sine aenigmatis implicatione et symbolicae adumbratione intelligebantur, et quae verbum quod inter eos versabatur occultus aperiebant, ubi perfectam et rectam de deo cognitionem persequiebantur. et rursus: dixi igitur supra, splendore in monte de domini facie quasi luminis facto beatos apostolos ad omnibus creaturis incomprehensibilem dei potentiam et gloriam inexplicabili et non intelligibili modo adducebant, quum

καριοι ἀπόστολοι κατὰ τὸ ἄρρητόν τε καὶ ἄγνωστον ἐχειφαγω-
 γοῦντο δυνάμιν τε καὶ δόξαν, τῆς ἀφανοῦς κρυφιοτήτος τὸ
 φανὲν αὐτοῖς ὑπὲρ τὴν αἴσθησιν φῶς σύμβολον εἶναι μανθά-
 νοντες.” ὁρᾷς πῶς καὶ οὗτος τῆς μὴ φαινομένης ἄκτιστου
 5 *Θείας οὐσίας* τοῦ Θεανθρώπου λόγον τύπον καὶ σύμβολον,
 καὶ οὐκ ἄκτιστον ἄλλην ἀνυπόστατον φάσκει Θεότητα, τὸ τη-
 νικαῦτα φαινόμενον φῶς ἐν Θαβῶρ ἐπ’ αὐτοῦ, καὶ παράδειξιν,
 οὐ δεῖξιν; μὴδὲ γὰρ εἶναι δυνατὸν δραθῆναι τοῖς κτίσμασι
 τὸ ἄκτιστον μὴδὲ τοῖς πεπερασμένοις τὸ ἄπειρον λέγει. δη- 26
 10 *λοῖ δ’ ἐναργέστερον* ἔτι καὶ ὁ μέγας τῆς ἐκκλησίας τοῦτο
 φωστῆρ Κύριλλος. “πεπρωᾶθαι γὰρ φαμεν τὴν τοῦ κυρίου”
 λέγει “μεταμόρφωσιν, οὐ δήπου τὸ σχῆμα τὸ ἀνθρώπινον
 ἀποβαλόντος τοῦ σώματος, ἀλλὰ δόξης τινὸς φωτοειδοῦς πε-
 15 *ριστελλούσης* αὐτό· μείναντος γὰρ τοῦ σώματος ἐπὶ τοῦ σχή-
 ματος, ἐπὶ τὸ ἐνδοξότερον οἱ χαρακτηῆρες διὰ φωτοειδοῦς
χρώματος διεχρώνοντο.” εἰ οὖν κατὰ τὰς τῶν ἁγίων γρα- f. 249 a.
 φὰς τύπος καὶ σύμβολον ἄκτιστου Θεότητος ἦν κακεῖνο τὸ
 φῶς, ἕτερον ἐκείνης ἦν καὶ οὐκ ἐκείνη, οὐδ’ ἄκτιστος Θεότης
 εἶτουν οὐσίᾳ. ὡς γὰρ τὸ ἕτερον παρὰ τὴν δύναμιν κατὰ τὸν
 20 *Νυσσαῖα Γρηγόριον* δύναμις οὐκ ἔστιν, οὕτω καὶ τὸ ἕτερον
 παρὰ τὴν μόνην ἄκτιστον οὐσίαν Θεότης ἄκτιστος οὐκ ἔστιν.
 εἰ γὰρ ἄλλη, καὶ ἄκτιστος καὶ ἀνούσιος καὶ ἀνυπόστατος.
 ἀνύπαρκτος ἄρα, καὶ τὸ σέβας ἀθεΐα σαφῆς. οὕτως ἐκ μὲν 27

inpenetrabilis obscuritatis symbolum esse lucem supra sensum appa-
 rentem intelligerent. videsne, quomodo ille invisibilis increatae di-
 vinae essentiae divino humani verbi effigiem et symbolum nec increa-
 tam alteram insubstantialem deitatem dicit lucem tum in Thabor su-
 per eum apparentem, et subpatefactionem, non patefactionem. non
 enim posse cerni ab creatis increatum neque infinitum ab finitis. di-
 lucidius etiam hoc explicat magnus ecclesiae lumen Cyrillus: factam
 enim cogitamus domini transfigurationem, inquit, non abiecta corporis
 humani forma, sed claritate quasi luminis circumdata, integri corporis,
 quod formam attinet. vultus lucis colore imbuti sunt. si igitur se-
 cundum sanctorum libros effigies et symbolum increatae deitatis erat
 lux illa, aliud quoddam erat atque illa et non illa nec increata dei-
 tas i. e. essentia. quemadmodum enim alterum quoddam praeter po-
 tentiam secundum Gregorium Nissaeum potentia nulla est, ita etiam
 altera praeter unam increatam essentiam deitas increata nulla est. si
 enim altera, ergo increata et inessentialis et insubstantialis et spiri-
 tualis et veneratio plane atheismus. itaque ex polytheismo Palamico

πολυθείας Παλαμικῆς εἰς ἀθείαν Παλαμικὴν ἢ ἀνούσιος αὐτῆ
καὶ ἀνυπόστατος νέα τοῦ Παλαμᾶ θεότης εἰς τὸ τοῦ Πα-
λαμᾶ βάρβαρον τοὺς ὑπλουστέρους ἐφέλκεται. καὶ ἵνα τε-
λεωτέραν ἔτι τὴν περὶ τοῦ φωτὸς ἐκείνου διδασκαλίαν ἐπι-
γνῆς, ἀκούετε τοῦ Χρυσορρήμονος ἀδελφῆ Ἰωάννου. ἐν γὰρ 5
τῇ κατὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἀνάληψιν λόγῳ τὰδε διέξεισι.
“Θαῦμα” φησὶ “τοῖς ἀποστόλοις καὶ ἐκστασις καὶ θροῦς ἐγένε-
το. θνητοὶ γὰρ τὴν φύσιν ὄντες, καὶ ἀσυνήθεις τοιούτων
θεωριῶν, ἐξέστησαν τῇ διανοίᾳ. ἀλλ’ ἐρεῖ τις ὅτι προϊδόν-
τες ἦσαν καὶ τὴν μεταμόρφωσιν ὃ τε Πέτρος καὶ Ἰάκωβος 10
καὶ Ἰωάννης. προεῖδον μὲν ἐκεῖ μεταμορφωθέντα τὸν κύριον
καὶ νεφέλην σκιάσασαν αὐτόν· ἀλλ’ οὐκ εἶδον τὴν νεφέλην
εἰς ἀέρα ἀρπασθεῖσαν καὶ εἰς οὐρανὸς τὸν δεσπότην ἀνα-
λαμβάνουσαν. Θαῦμα ἐκεῖνο, Θαῦμα καὶ τοῦτο· ἀλλὰ Θαῦμα 15
θαύματος φοβερώτερον, τοῦτο ἐκείνου ὑψηλότερον, κἂν ἐνὸς 15
θεοῦ ἡ δύναμις καὶ τὸ μυστήριον ὑπῆρχε. τότε Μωσῆς καὶ
Ἡλίας ὤφθησαν τοῖς περὶ τὸν Πέτρον μετ’ αὐτοῦ συλλαλοῦν-
τες· νῦν δὲ θρόνος Χερουβικός, τουτέστιν ἀόρατος δύναμις
τῇ νεφέλῃ καλωπτομένη, ἀθρόον ἐπιστάσα τὸν δεσπότην τοῖς
δούλοις δμιλοῦντα ἀφῆρπασε. τότε Πέτρος μετὰ παρηρησίας 20
ἀπεκρίνατο· κύριε, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι· ποιήσωμεν
τρεῖς σκηνάς, σοὶ μίαν καὶ Μωσεὶ μίαν καὶ μίαν Ἡλίᾳ. νυνὶ
δ’ οὐδὲ φθῆξασθαί τις ἐδυνήθη τῶν μαθητῶν, οὐδὲ τὸ

in atheismum Palamicum haec inessentialis et insubstantialis nova Pa-
lamae deitas in Palamae interitum simplices trahit. atque ut perfectio-
rem de luce illa doctrinam habeatis, audite denuo Ioannem Chrysosto-
mum. in oratione enim in salvatoris resurrectionem habita haec pro-
fert: admiratio inter apostolos et turbatio et murmuratio fiebat. mor-
tales enim natura assueti, non eiusmodi visionibus mentem amittebant.
sed dicit quispiam ante cognitam habuisse transfigurationem et Pe-
trum et Iacobum et Ioannem. sane sciebant clarificatum dominum et
nubis umbra circumdatum nec vero sciebant nubem in aërem ereptu-
ram et ad coelum dominam allaturam. miraculum illud, miraculum
hoc. illo miraculo terribilius hoc et superius, etsi unius dei potentia
et mysterium suberat. tum Moses et Elias conspecti sunt ab eis, qui
cum Petro erant colloquentes cum eo. nunc autem thronus cheru-
bicus i. e. invisibilis potentia nube obvoluta spissa accessit et domi-
num cum servis colloquentem arripuit. tum Petrus libero ore, domine,
inquit, pulchre tibi habitatur. tres cenas faciamus, tibi, Mosi, Eliae;

στόμα ἰδιανόξαι, ἀλλὰ φόβῳ μεγίστῳ καταπλαγέντες ἐξέστησαν”.

Ἐνταῦθα καὶ εἰ βουσκανία κάποχός τις εἶη, καὶ εἰ μα- 39
κρῶς εὐηθείας μεστός, πάντας ἄν μοι δοκεῖ τῆς γνώμης ἐμοὶ
5 κοινωνεῖν, μεταθεμένους τὸ ἄγνωμόν τε καὶ δύσειρι πρὸς γε
τὸ μῆτε πλείονος μῆτε μείζονος μῆτ' ἐναργεστέρας δεῖσθαι
μαρτυρίας, ὅτι τῶν τοῦ Χριστοῦ θαυμάτων ἐν καὶ τὸ ἐν 1.249 b.
Θαβωρίῳ δειχθῆναι φῶς. ὁμοῦς δυοῖν ἐνταυθοῖ διειλημμέ-
νων μεγάλων τοῦ Χριστοῦ θαυμάτων, ἣ καὶ δυοῖν ἐχρῆν Πα-
10 λαμᾶ τὴν λατρευτικὴν ἀπονέμειν προσκύνησιν ὡς ἀκτίστοις
θεότησιν, ἵνα μείζον καὶ φανερώτερον ἢ τὸ νεμόμενον τῆς
αὐτοῦ κακίας, ἢ θατέρῳ, τῷ μείζονι δηλαδὴ καὶ ὑψηλοτέρῳ.
εἰ δὲ τοῦτο μηδεὶς μηδαμῆ πῶ τετόλμηκεν οὐδ' εἰς νοῦν εἰ-
ληφέναι τρόφιμος εὐσεβείας* καὶ ἅμα παιδείας εὐσχήμονος
15 ἔχων ἡλικιωτίν διάνοιαν, ποῦ δίκαιον τοῖς τε εἰκονομάχοις
ἐκείνοις καὶ ἅμα τῇ νέᾳ ταύτῃ τοῦ Παλαμᾶ φάλαγγι προσ-
ἔχειν τὸν νοῦν ὀπωσοῦν; οἷς πάντα μὲν ἀδεῶς τολμᾶται
λέγειν τὰ χεῖριστα, πάντων δ' οὐδ' ἄλλο μάλιστα θεῖκην ἀπονέμειν 40
λατρείαν τῷ τοῦ ἐν Θαβωρίῳ θαύματος φωσι, καὶ ἀνούσιον
20 αὐτὸ νομιζεῖν θεότητα ὑφειμένην καὶ ἀνυπόστατον. ἐμὲ μὲν
γὰρ ἐνταυθοῖ Παλαμᾶς εὐρήσει πολέμιον, καὶ γλώττῃ πάσῃ
καὶ βίβλοις ὅλαις ἀεὶ, κἂν μὴ βούληται, σιγῶντα δ' οὐδ' οὐδ'
ἐὰν βούληται. ἢ πολλοῦ μέντ' ἂν δεήσειε βαρβαρικῆς ἀπο-
νοίας εἶναι μεστοῦ πολλοῦ δ' ἂν πολυθείας ἔχειν τὸ ἥττον

nunc ne loqui quidem ullus poterat discipulorum, neque os aperire, sed metu maximo percussi erant.

Ubi etsi quis invidiae sit addictus aut plenus nimiae simplicitatis omnes tamen sententiam eam mecum communicaturos puto. ita ut sublata temeritate et litigio non amplius opus sit maiore et manifestiore argumento, quo inter Christi miraculo numeranda esse etiam lux illa in Thabor demonstretur. quamquam quum duo magna ibi Christi miracula tractata essent, aut duabus necesse erat venerationem vindicari Palamae incretatis deitatibus, ita ut maior et manifestior pravitatis eius vindicatio esset, aut alteri maiori et superiori. quod vero si nemo unquam conatus est in animum inducere, quippe nutritus religione et praeditus sana bonae eruditionis scientia, num aequum est iconomachis illis et novae huic Palamae genti mentem advertere, qui et omnia impune audent pessima loqui et omnium maxime divinam venerationem illi in Thabor miraculi luci vindicare et incessantem habere deitatem illam subiectam et insubstantialem. me quidem in hac re videbit hostem et omni sermone et cunctis libris, etiamsi

Ἑλληνικῆς, ὅτι ἂν πάνθ' ἴσα διὰ φάτων γίνεται θαύματα
 λατρεύειν εἴη διὰ φροντίδος. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ σῶμά τί ἐστιν
 ἢ ἄκτιστος ἐκείνη τοῦ σωτῆρος; οὐσία, ἵνα μέρος μὲν παρα-
 φανῆ μέρος δ' οὐ· πῶς γάρ, ἀμερῆς οὐσα δύναμις καὶ κυ-
 ρίως ἔν, ἀριθμῷ παντὸς παντάπασιν ἐπέρτερον· οὔτε γὰρ 5
 411 ἐκείνη μερισμῷ τινὶ δύαδα γεγέννηκεν, οὐτ' ἀριθμὸς οὐδεὶς
 ἐμέρισεν αὐτήν· ἀλλ' ἔν οὐσα φύσει καὶ μονὰς αἰεί, μεμένη-
 κεν αἰεί μοναδική τε καὶ ἄτρεπτος καὶ ἀόρατος. φησὶ γὰρ
 καὶ ὁ θεὸς Χρυσόστομος ὡς εἰ αὐτήν ἑώρων οἱ προφῆται
 τὴν φύσιν τοῦ θεοῦ, οὐκ ἂν διαφόρως ἐθεώτων· ἀπλῆ γὰρ 10
 τις ἐκείνη καὶ ἀσχημάτιστος καὶ ἀσύνθετος καὶ ἀπερίγραφτος
 καὶ αἰεί ὡσαύτως ἔχουσα. ἀλλ' ἔδειξε φησὶ τῆς ἀθεάτου
 θεϊκῆς αὐτοῦ βασιλείας τὴν δόξαν. εἶτα οὐ τὸ ἐκκαλίψαι
 μείζω τῆς δύναμιν ἔχει τοῦ δεῖξαι· κεκαλυμμένου γὰρ τινος
 δηλοῖ φανέρωσιν πράγματος· τὸ δὲ δεῖξαι λέξις ἐστὶ κἀν 15
 τοῖς φαινομένοις χρειώδης ἀπλῶς, ὥσπερ ἂν εἰ ἐν βυλαν-
 τίῳ καλυπτομένον μαργάρων μόνον δεικνύοι τις τὸ βαλάν-
 τιον· οὔτος γὰρ ἔδειξε μὲν, οὐκ ἐξεκάλυψε δὲ τὸ ζητούμε-
 νον· ὡς καὶ ὁ μέγας διδάσκει Χρυσόστομος, λέγων ὅτι
 οὐκ ἐνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ πλοῖον, τὸ θαῖμα μείζον ἐργάσασ-20
 θαι βουλόμενος καὶ ἅμα τὴν θεότητα αὐτοῖς ἐκκαλίψαι τρα-
 νότερον.

ubicunque non placuerit, tacentem vero non ubi placuerit. multum
 sane barbaricae opinionis plenus esse debet et Graeco atheismo multo
 inferiora tenere, cui quaecunque per lucem sunt miracula venerari
 omnia in animo sit. nam ne corpori quidem est increata illa salva-
 toris essentia, ita ut pars appareat, pars non appareat. quid enim?
 indivisa enim est potentia et unum quoddam omni omnino numero su-
 perius. quae nec divisione ulla duplicitatem genuit nec numero ullo
 divisa est, sed unum natura est et semper unitas. mansit aemper mo-
 nadica et constans et invisibilis. dicit etiam divinus Chrysostomus:
 si ipsam vidissent prophetae dei naturam, non varie contemplantur.
 simplex enim quaedam est ea et insubstantiata et incomposita et in-
 explicabilis et semper eadem mansit, sed ostendit invisibilis divini
 regni gloriam. ergo illud detegendi non maiorem vim habet, quam
 ostendendi. obscurae enim rei explicationem affert; ostendere autem
 est locutio etiam in apparentibus rebus plane necessaria. quemadmo-
 dum si quis margaritis in capsula inclusis capsam solummodo ostendit,
 non detegit id quod quaeritur. ut etiam magnus Chrysostomus dicit:
 non ascendit Iesus navem miraculum maius effecturus et simul deita-
 tem illis manifestius detecturus.

Ἐπιστῆσαι δ' ἄξιον πῶς δύο θαυμάτων ἐναυθαῖ διει- 42
 λημμένων, καὶ τοῦ μὲν παράδειξιν δηλοῦντος θεότητος τοῦ
 δ' ἐκκάλυψιν, καὶ τῆς μὲν εἰληχίας τὸ ἦττον τῆς δ' ἐκκα-
 λύψεως τὸ μεῖζον, ἢ μὲν τὸ ἦττον ἔχειν ἔλαχε, ταύτη Πα-
 5 λαμᾶς λατρευτικὴν νέμει προσκύνησιν, ἢ δὲ τὸ μεῖζον ἔλαχε,
 ταύτη δ' οὐδ' ἠντιοῦν. γελοῖον γὰρ ἂν εἴη τὸ μὲν ἔλατ- 1. 250 a.
 τον κατὰ δύνάμιν μεγίστην καρποῦσθαι τιμὴν, τὸ δ' ὑπέρε-
 ρον μῆδὲ τὴν τοῦ ἦττονος· καὶ ὃ μὲν ἑαυτῷ ἦκιστ' ἔχει,
 τοῦθ' ἑτέροις ἐπαρκεῖν, ὃ δὲ μάλισθ' ἑαυτῷ, τοῦθ' ἑτέροις
 10 μηδαμῆ· καὶ ἢ μὲν μῆδ' ἰσορροπεῖν ταῖς τῆς ἰσότητος πλά-
 στιγξί δύνάμεις εἴη, τούτῳ πάσης ὀλοσχερῶς συγχωρεῖν τῆς
 ὀλακῆς, ὃ δὲ πλείω τὴν τῆς ῥοπῆς ἐμβρίθειαν ἔχει πολλῶ,
 τοῦτο δ' ἐκείνου κουφότερον ἡγεῖσθαι πολλῶ. εἰ δ' εὐθειας
 ταυτί, ἢ που πᾶσαν ὑπερήλασεν εὐθειας, ὃ τῇ ἐκκαλύψει
 15 μὴ συγχωρεῖται μῆδ' ἐγγὺς ἐλθεῖν, τούτῳ δὲ καὶ τὴν τῆς
 ἀκτίστου θεότητος προσνέμειν τιμὴν. πῶς γὰρ ἂν ποτέ τι
 τῶν ἐν αἰσθητῷ φαινομένων εἶδει καὶ ὑποβαλλομένων αἰσθῆ-
 σει θεότης ἄκτιστος εἴη; ὅπου μῆδὲ τὴν τῶν ἀσωμάτων ἀγ-
 γέλων φύσιν ἀνθρωπίνοις ὑποπεσεῖν δυνατὸν ὀφθαλμοῖς, ὡς
 20 ἄνω καὶ κάτω δέδεικται τε καὶ ἀποδοῖδακτόν ἐστιν ἀνθρω-
 πίνῃ συνέσει πάση. δηλώσει δ' οὐδ' καὶ ὁ μέγας ἀδθς δι- 43
 δάσκαλος ἡμῖν Χρυσορρήμων, μὴ μόνον ὅτι μὴ ἦν ἐκεῖνο τὸ
 φῶς θεότης ἄκτιστός τε καὶ ἀνούσιος, ἀλλ' οὐδ' ἀσώματον·
 φησὶ γὰρ ὑμῶν οὕτωςί πως οὕτος αὐτό "εἰ καὶ σωματικῶ-

Scire dignum est, quomodo duorum miraculorum ibidem tracta-
 torum, alterius ostendentis, alterius detegentis deitatem, hoc inferius,
 illud detegens superius. quod inferius, huic Palamas venerationem
 vindicat, quod superius, huic ne minimam quidem. ridiculum est in-
 ferius habere summae potentiae honorem, superius ne inferioris qui-
 dem et quod sibi stare minime potest, id utriusque tribuere, quod ma-
 xime, id alteri ne utriusque et quod in stateris non par est potentia,
 huic momentum omnino aequale, quod vero multo maiorem momenti
 gravitatem habet, id illo multo inferius putare. si quidem simplici-
 tatis illud est, quae omnem simplicitatem superavit, quod tantum ab-
 est, ut cum patefactione in unum redeat, ut ne accedat quidem, huic
 increatae deitatis honorem vindicare. quomodo enim unquam quid po-
 test rerum sensibili forma apparentium et sensui subiectarum deitas
 increata esse, quae ne ungelorum quidem incorporeorum natura in
 humanos oculos cadere possit, ut infra supraque demonstratum est et
 cuiusque humanae menti disci potest. explicabit denuo magnus prae-
 ceptor nobis Chrysostomus non modo lucem illam non fuisse deita-

τερον ὁ σωτὴρ τοῦτ' ἐδείκνυ τὸ φῶς, ἀλλ' οὖν πολλὴν ἐπιθυμίαν τὸ πρᾶγμα εἶχε." καὶ πάλιν "εἰ δ' ἀμυδρὰν τινα τῶν μελλόντων ὁ Πέτρος ἰδὼν εἰκόνα, καλὸν ἔστιν ἡμᾶς ὧδε εἶναι ἔφη, τί ἂν τις εἶπῃ ὅταν αὐτὴ τῶν πραγμάτων ἢ ἀλήθεια παραγένηται;" καὶ πάλιν "ἐθεασάμεθα" φησὶ "τὴν δόξαν αὐτοῦ, οὐκ ἂν θεασάμενοι εἰ μὴ διὰ τοῦ συντρόφου σώματος ἡμῖν ὤφθη." καὶ πάλιν "ἂν θέλωμεν, καὶ ἡμεῖς ὀψόμεθα τὸν Χριστόν, οὐχ οὕτως ὡς οἱ ἀπόστολοι τότε, ἀλλὰ πολλῶ λαμπρότερον· οὐ γὰρ οὕτως ὕστερον ἦξει."

44. Εἰ οὖν λαμπρὸν μὲν ὁ Χριστὸς ἐνταῦθα τὸ φῶς ἐκείνο 10 δέδειχε, λαμπρότερον δ' οὖν ἐς τὸ μέλλον τοῖς ἀγίοις δείξει ἀνδράσι, πιστεύτεον ἀνάγκη τῷ Χρυσορρήμονι σωματικώτερον εἶναι τὸ φῶς ἐκείνο σαφῶς παραιοῦντι, καὶ ἀληθείας ἀμυδρὰν εἰκόνα καὶ οὐκ αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν. εἰ δ' οὖν, ἀνάγκη λοιπὸν καὶ τὴν νῦν ὑφειμένην καὶ ἀνούσιον ταύτην τοῦ Πα- 15 λαμᾶ θεότητα πρὸς τὸ λαμπρότερόν τε καὶ ὑπερκείμενον ἀπαλλάξαι, καὶ γενέσθαι τὸ μὲν ἄκτιστον ἀκτιστότερον τὸ δ' ἀνούσιον ἀνουσιώτερον, καὶ ἅμα τὸ ὄρατὸν ὄρατότερον, εἰ χρὴ καὶ τοιαῦθ' ὅλως ἐνθυμεῖσθαι γοῦν ἢ καὶ γλώττῃ προφέρειν. σκεπτέον δὲ ἕμως τί ἂν εἴη τουτί ὃ φανταζόμενος 20 μὲν ἄγνοεῖ, ἀγνοῶν δὲ βλασφημεῖ, βλασφημῶν δ' ἀπατᾷ τοὺς πολλούς· πολλῶ γὰρ ἡμῖν πρεπωδέστερον τοιαῦτ' ἐρευνᾶν ἢ Σωκράτην ἐκείνον τὸν Σωφρονίσκου, ὅστις εἶη σοφὸς Ἀθή-

tem increatam et inessentialem, sed ne incorpoream quidem. dicit ille ita fere: si corporaliorem salvator hanc ostendit lucem, non magnum desiderium res habebat. et rursus: si obscuram futurorum imaginem videns Petrus: pulchre, inquit, ibi habitat, quid quisquam dixerit, si rerum veritas facta esset. et rursus: vidimus gloriam eius, non vidimus nisi per adiunctum corpus nobis apparentem; et rursus: si volumus, et ipsi videbimus Christum, non ut apostoli olim, sed multo intelligentius.

Non enim sic postea veniet. si igitur splendidam ibi lucem illam ostendit, splendidiozem in futuro sanctis viris ostendet, credendum necessario est Chrysostomo, corporaliorem esse lucem illam aperte admonenti et obscuram veritatis imaginem, non ipsam veritatem. si haec ita sunt, necessario etiam consequitur subiectam et inessentialem hanc Palamae deitatem in splendidiozem et superiectam permutari et ex increato fieri increatius, ex inessentiali inessentialius et ex visibili visibillius, si opus est talia omnino dicudicare aut verbis explicare. attamen videndum est, quid illud sit. qui fingit sibi aliquid, nescit, qui nescit, illudit, qui illudit, decipit. multo enim

νησι μᾶλλον αὐτοῦ ζητοῦντα, περιεῖναι δικαστῆς καὶ ῥήτορας καὶ ποιητῆς τραγωιδῶν καὶ διθυράμβων καὶ πρὸς τοῦτους χειροτέχνας παντοδαπούς, ὡς ἐνταῦθα ἐκ' αὐτοφώρου καταληφόμενον τὴν ἀλήθειαν. φασὶ τοίνυν, οἷς λόγῳ καὶ ἔργῳ 45
 5 μεθοδικὴν ἐμπειρίαν ἀσκήσεως ἑαυτοῖς δεδωκέναι συμπέπτωκεν, ὡς ἀρχὴ πλάνης νοῦ κενοδοξία, ἐξ ἧς κινούμενος ὁ νοῦς ἐν σχήμασι καὶ μορφαῖς περιγράφει τὸ θεῖον· καὶ πάλιν “μακάριος ὁ νοῦς ὅς κατὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς τελείαν l. 250b.
 ἀμορφίαν ἐκτήσατο.” καὶ πάλιν “μὴ ζῆτει παντελῶς μορφὴν
 10 τινὰ ἢ σχῆμα ἢ χροῶμα δέχεσθαι ἐν τῷ τῆς προσευχῆς καιρῷ.” καὶ πάλιν “μὴ πόθει ἀγγέλους ἰδεῖν ἢ δυνάμεις ἢ Χριστὸν αἰσθητῶς, ἵνα μὴ τέλεον φρενήρης γένη, λύκον ἀντὶ ποιμένος δεχόμενος καὶ προσκυνῶν τοῖς αἰσχροῖς δαίμοσιν. ὅτι γὰρ πᾶν τὸ ἐν σχήματι φαινόμενον τῷ νῷ εἴτε ὡς φῶς 46
 15 εἴτε ὡς πῦρ ἐκ τῆς τοῦ ἔχθρου κακοτεχνίας γίνεται, ὁ Θεσπέσιος Παῦλος σαφῶς διδάσκει, εἰς ἄγγελον φωτὸς αὐτὸν λέγων μετασχηματίζεσθαι. οὐ δεῖ οὖν ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἐλπίδι τινὰ τὸν ἀσκητικὸν μετεῖναι βίον, ἵνα μὴ ὁ Σατανᾶς ἐτοιμίην εὔρη τὴν ψυχὴν ἐντεῦθεν εἰς ἀρπαγὴν.” καὶ τί δεῖ πλείους
 20 ἐνταῦθ' ἀνελέττειν βιβλους ἁγίων ἀνδρῶν, ὅποσοι σὺν γε σοφίᾳ καὶ νόμοις ἀσκήσεως τὸν ἑαυτῶν ἑκεκοσμήκεσαν βίον, οἷς συνέσεως μέτεστιν ἅπασιν, ἔξὸν ἀρκεῖσθαι μόνοις τοῦτοις οἱ θεραπεύεται τῆς ἐνεστώσης χρείας ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι προβέβληται. ὅτι μὲν γὰρ αἱ φαινόμεναι τοῖς ἁγίοις ἐνίοτε

maius nos decet talia exquirere quam de Socrate illo Sophronisci filio, quis fuerit Atheniensium eo sapientior, quaerentem discurrere ad iudices et rhetores et poetas tragicos dithyrambicosque et praeterea ad varias artes, ut inde veritas manifeste deprehendatur. dicunt ii, qui rationalem vitae viam inierunt, initium erroris esse mentis arrogantiam, qua animus perducitur ad divinum formis et figuris circumscribendum. et rursus: beatus animus, qui in orationis tempore perfectam informalem formam habet. et rursus: ne quaere omnino formam quandam, aut figuram, aut corpus recipere in orationis tempore, et rursus: ne desideres angelos videre, aut potestates aut Christum sensibilibiter, ut ne plane prudens fias, lupo pro grege recepto, et veneratione turpibus daemonibus tradita. nam quidquid sub forma menti apparet sive ut lucem sive ut ignem fieri diaboli malignitate, divinus Paulus sapienter docet de angelo lucis, quem transfiguratum dicit. non igitur opus est huic spei asceticam quandam vitam tribuere, ne satanas paratam praedam deprehendat animam. atque quid necesse est ibidem libros sanctorum virorum largiri, qui sapientia et legibus

μορφώσεις καὶ οἱ σχηματισμοὶ δι' ἀγγέλων τελοῦνται Θεοῦ,
πάνυ γέ τι ἰκανῶς ἀποδεῖχθαι οἴομαι· μηδὲ γὰρ εἶναι
δυνατὸν ἀμέσως γενέσθαι τῷ ποτὲ Θεότητος ἐπιφάνειαν καθ'
αὐτήν.

asceticis vitam eorum exornarunt, quibus in omnibus prudentia inest,
quum sufficiant, qui huic nostrae necessitati serviunt. nam formatio-
nes et figuraciones sanctis interdum apparebant, per angelos factas
esse, satis demonstratum puto. non enim potest immediate unquam
deitas ipsa apparere.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ Cod. Reg.
3075
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΛΟΓΟΣ ΑΨ. f. 69 r.

Ἔμοι δ' ἀρχομένῳ τῆς ἱστορίας τὸ σκοπιμώτατον ἦν l. 251 a.
τὴν τῶν δημοσίων πραγμάτων τοῖς ἔπειτ' ἀνθρώποις γρά-
5 φοντι παραπέμπειν διήγησίν τε καὶ δῆλωσιν· ἀλλ' ὥσπερ
τις ἄγριος ἄνεμος ἐξ ἀρκτῶων καταρραγεὶς πηγῶν, πρὶν ἡμᾶς
αἰσθῆσθαι καὶ πρὶν παρεσκευάσθαι πρὸς τὴν ἀπάντησιν, ἐξαί-
φνης συνεκίνησέ τε καὶ συνετάραξε τῆς ἡμετέρας καὶ συνή-
θους ἐκείνης γαλήνης τοῦδαφος, τοὺς κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκ-
10 κλησίας ἐπενεγκῶν χειμῶνας καὶ κλύδωνας. κάπειδήπερ δια-
τάδ' ἀναγκαῖον ἅπαξ προελομένῳ διεξιέναι πάνθ' ὅσα περ
ἂν καὶ οἶά γε εἶη τὰ τέως παρεκπεσόντα τῆς ἐκκλησιαστικῆς
ὑποθέσεως νανάγια, καὶ οἵτινες εἶεν καὶ ὅπως καὶ μέχρι πό-
σου καὶ μεθ' οἷας τῆς προθυμίας τοῖς τῶν χειμῶνων ἐκείνων

EIUSDEM NICEPHORI GREGORAE HISTORIAE

ROM. LIB. 36.

Incipienti mihi historiam proposueram, ut rerum publicarum narrationem et explicationem posteris traderem; sed quemadmodum ferus ventus e septentrionalibus delapsus regionibus antequam animadvertamus et ei resistere conemur repente prorupit et nostri continuique maris faciem percellit, divinae ecclesiae tempestates et fluctus afferens. idcirco quum semel coepissem describere, quaecumque qualiaque ex ecclesiae fundamento naufragia deciderant, necesse erat etiam et qui et quomodo et quantopere et quo studio in tempestatum illarum fluctibus perseverassent, huius historiae seriei et inter se coniungere, quae causae fuissent ut docebitur praemittere. eorum quae inter sese conexa sunt nec unquam a communi conexu abrumpi possunt, variam

- 51** ἐνεκαρτέρησαν κύμασι συνείρειν καὶ συνυφαινεῖν τῷ τῆς
 ἱστορίας σώματι ταυτησι, καὶ συνάπτειν ἑκατέροις ἑκάτερα
 ἕτε συναίτια γινόμενα ἀλλήλοις, ὡς δειχθήσεται προοιοῦσιν
 ἡμῖν, καὶ ὑφ' ἑαυτῶν ἀλλήλοις συμπλεκόμενα, καὶ οὐδαμῆ
 τῆς πρὸς ἄλληλα συμφυΐας τε καὶ ἀλληλουχίας διασπασθῆ- 5
 ναι δυνάμενα, πολυειδῆ καὶ διπλῆν ἀνθ' ἀπλῆς καὶ μονοει-
 δοῦς ἐλάθρομεν δρωῦντες τὴν ἱστορίαν δημοσίων πραγμάτων
 καὶ ἕμα ἐκκλησιαστικῶν, παρὰ πᾶσάν τε προσδοκίαν καὶ παρὰ
 πῦσαν τὴν ἐξ ἀρχῆς ἡμῶν πρόθεσιν συμβῶν οὕτωςί πως ἐν
 μέσῃ φάναι πορεία, ὡς ἀναγκάζεσθαι ἡμᾶς συνεχεῖς τὰς ἐκ- 10
 δρομύς τε καὶ ἀνεπίξεις καὶ ἐπαναλήψεις τῶν λόγων ποιεῖσ-
 θαι καὶ ἐφαρμοττεῖν καὶ συντιθέναι, καὶ παραπομπὰς παμ-
 πόλλους πολλαχῆ ποιεῖσθαι καὶ ἀναμνησεις καὶ περιόδους
 πολυτρόπους, νῦν μὲν διὰ μακροῦ τοῦ μεταξῦ, νῦν δ' ἐκ τοῦ
3 σίνεγγυς. ἀρεμέστον οὐδὲν εἶναι χρεῶν τὸ καθ' ἡμᾶς εἰς 15
 τοῦτ' ἀνάγκης συνελαθέντας τῆ τῶν ἐξ ἀνάγκης ἄλλοτ' ἄλλως
 ἐχόντων πραγμάτων φορᾶ. ὑπὸ γὰρ δυοῖν ἐναντιοῖν, ψυχαῖς
 δηλαδὴ καὶ σώμασι, χρωμένων ἀνθρώπων αὐτὰ διοικούμενα,
 πῶς μὲν ὑπὸ φύσεως καὶ αὐτὰ πῶς δ' ὑπὸ νόμων καὶ ἐθῶν
f. 251 b. ἑυθμιζόμενα, ἀνάγκη διαφόρους γίνεσθαι τοὺς βίους διαφό- 20
 ρων ὄντων τῶν τε διοικούντων καὶ διοικουμένων τῶν τε ἑυθ-
 μιζόντων καὶ ἑυθμιζομένων, ὡς εἴρηται, καὶ ἑξαλλάττεσθαι
 πῶς μὲν διὰ μακρῶν πῶς δὲ διὰ συχρῶν τῶν μεταξῦ χρονι-
 κῶν περιόδων, καὶ πῶς μὲν μετριωτέραν καρπουμένων φαν-
 λότητα, πῶς δ' εἰς μεῖζω τὴν ἄμετρίαν ἐκφερομένων ἢ κατ' 25

et multiplicem historiam pro simplici et nuda effecimus. nam praeter
 opinionem et inde ab initio propositum in rebus et publicis et ecclesiasticis
 accidit nobis quasi medio in itinere, ut multos excursiones et repetitiones
 sermonum instituire et adiungere et subsidia permulta plerumque et ad-
 monitiones et varias ambages adhibere cogere modo ex longinque,
 modo ex propinquo. igitur quum ad talem necessitatem pervenimus
 diacernendum est in rebus aliis aliter accumulandis, etenim quae ab
 hominibus et animo et corpore utentibus tractantur quum et natura
 ut legibus et moribus dirigantur, necesse est diversas fieri vias pro-
 pter diversitatem eorum, qui tractant et quae tractantur, quae dirigunt
 et quae diriguntur, ut dictum est; et verso ordine, quae per longa,
 quae per brevia temporis spatia quae modicam vilitatem nacta sunt, quae
 ad maiorem quam illa redacta sunt; quae per se, quae non per se; modo
 sub temere, modo prudenter gerentibus, quae denique non eadem nus-
 quam, ne dicam diversas et implicata et dissimillima. quod igitur
 quum fecimus, non ineptum quoddam facere neque ipsi putavimus ne-

ἐκεῖνα, καὶ πῶς μὲν ὑπὸ τῶν αὐτῶν πῶς δ' αὖχ ὑπο τῶν
 αὐτῶν, νῦν μὲν τὰ αὐτὰ διὰ βίου πλημμελούντων ἢ σωφρο-
 νούντων, πῶς δ' οὐδαμῇ τὰ αὐτὰ ὅτι μὴ διάφορα καὶ πο-
 λυειδῆ καὶ πολυτροπώτατα. ὁ γοῦν πολλάκις ἡμεῖς δεδρακότες
 5 οὐ τῶν ἀτόπων οὐδὲν οὐδαμῇ ποτὲ δρᾶν οὐτ' ἐνομισαμεν οὐτ'
 ἐνομίσθημεν, τοῦτ' αὐτὸ καὶ νῦν τε καὶ ἔπειτα δρῶντες, φλαῦ-
 ρον οὐδὲν οὔτε δρῶμεν ἄν ποτε οὔτε δρᾶν ποτὲ νομισθεῖ-
 μεν ἄν. ἢ πολλῇ μὲντ' ἂν εἴη νέμεσις πολλὴν πανταχόθεν
 ἡμῖν τὴν χλεύην ἐπισωρεύουσα, τῷ μεγίστῳ μέρει ζημιοῦν
 10 αἰρουμένοις διὰ ἕαστῶν τούς ὅσοι τὸ πρὸς θεὸν ἀκήρατον
 ἔτι σέβας τηροῦντες ἔχουσι λίαν ἐρωτικῶς τῆς ἐς τὰ δόγματα
 χρείας τε καὶ ζητήσεως. ἢ που σχετικώτερον μέχρι θανά-
 του τοῖς ἐντεῦθεν ἐνηθληκότας δεινοὺς ἡμᾶς ὑπὲρ εὐσεβείας
 περιβλέπτοις πράξεσιν ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ, ἔπειτα ἕαστῶν
 15 δοῦναι γαστρί, σιωπῶντας καὶ ὥσπερ ἄωρίαν κατεγνωκότας,
 ὅσα πάσης ὄρας πέφυκε καὶ πάσης ἄξια σπουδῆς. δι' ἣ δὴ
 καὶ ἐπαντιέον ἔθεν ἡμῖν πρὸ βραχέος ὁ λόγος καὶ ὅπη τον
 δρόμον ἀνεπεπαύκει.

Τοῦ γὰρ χειμῶνος ἐκείνου πᾶν σκληροῦ γενομένου δια
 20 τὸ πᾶν τι πλεῖστην καὶ ἐπὶ πλεῖστον καταρραγεῖσαν χιόνα
 πᾶσαν σχεδὸν ἑαυτῆς οἰκίαν ἐμπλήσαι, ἐπὶ πλεόν ὁ βασιλεὺς
 τῇ Τενέδῳ ἐνδιατέτριψε, τὰ τε ἄλλα διοικῶν, καὶ πάντων
 μάλιστα τὴν εἰς τὸ ἔπειτα τοῦ βασιλέως γυναικαδέλφου
 Ματθαίου φυλακῆν ἐν φροντίδι μεγίστη ποιούμενος. ἔδοξεν
 25 οὖν ἀνερχθέντα εἰς Μιτυλήνην ἐκεῖ παρὰ Καταλούζῳ φυ-

que ab aliis existimati sumus nec si postea faciemus, inane quoddam
 faciemus nec facere putabimur. magnum profecto supplicium esset
 et multam nobis ignominiam maximam partem accumulaturum, si li-
 bidine ducti eos illudendos aggredieremur, qui sincera in deum vene-
 ratione conservata, magno cum amore desiderium dogmatum et stu-
 dium tenent. an miserius aliquid ad mortem usque, quam tristibus
 nos ac pervulgatis ob religionem fortunae implicatos privatim et pu-
 blice cum facilitate servire corpori et tanquam intempestiva habere,
 quae omni tempore facta sunt et digna omni studio. quamobrem re-
 deundum est, ubi paulo antea oratio de via deflexit.

Hieme illa aspera quum multae et plerumque continuae nives
 domicilium obruerent, maiorem temporis partem rex Tenedi degebat,
 et alia procuras et omnium maxime in futuro soceri regis Matthaei
 custodiam in maxima cura collocans. visum est igitur Mitylenam ab-
 ductum a Cataluzo Latina custodiri, qui per sororem socer regis cun-

λάττεσθαι τῷ Λατίνῳ, ὃς ἐπ' ἀδελφῆ γαμβρὸς ἐπάρχων τῶ
 βασιλεῖ πάσης ἐπετρόπευε Λέσβου τῆς νήσου. οὗ γενομένου
 • ἀπῆει μὲν καὶ ἐς Φώκαιαν αὐθις διὰ τὸν τοῦ Ὑρκανοῦ παῖδα
 ὁ βασιλεὺς, ἐπανῆκε δ' οὐδὲν ὧν ἐβοίλετο πεπραχῶς. καὶ ὁ
 L. 252 a. χειμῶν ἐν τούτοις ἐτελεύτα. ἐπανέλθυστος δ' ἐς Βυζάντιον 5
 αὐθις τοῦ βασιλέως ἐκεῖθεν, ἦρος ἤδη ἀρχομένου, κατῆει
 καὶ ὁ βάρβαρος Ὑρκανὸς ἐκ τῶν ἰψηλοτέρων τῆς Βιθυνίας
 μερῶν ἄχρι τῶν παραλίῳ τῆς Χαλκηδονίας ἠπέιρον, καὶ
 ὠμίλησεν ἐκεῖθεν τῷ βασιλεῖ καὶ ἐκοινολογήσατο περὶ τοῦ
 νιέως αὐθις, οὐκ αὐτοπροσώπως ἀλλὰ δι' ἀκατίων καὶ πρέσ- 10
 βων ἀπὸ βραχείας πάνυ τοῦ διαστήματος, ἐγγυτέρω γενομέ-
 νου τοῦ βασιλέως διὰ ῥαστώνην τῆς χρείας, καὶ μετὰ τῶν
 οἰκειῶν ἐπάνω τοῦ πύργου τὴν σκηρὴν πηξαμένον, ὃς ἐν μέσῳ
 τῆς μεταξὺ θαλάττης ἐκ παλαιοῦ πεπηγῶς Ἄρκλα καλεῖται
 • πρὸς Βυζαντίον. ὅσα μὲν οὖν καὶ οἷα ἦν ἄπερ σφίσιν εἰ- 15
 ρηταί τε καὶ ἐπήγγελται τηρικαῦτα διὰ τῶν μεταξὺ πρέσβων,
 ἡμέρας ἀνηλωκόσιν ἐνταῦθα τρεῖς, καὶ οἷας πρὸς ἀλλήλους
 τάς τε δεξιῶσεις καὶ φιλοφροσύνας πεποιήνται, οὐκ ἀνάγκαστον
 διεξιέναι καθ' ἕκαστα· τὸ δ' οὖν τῆς ἐνταῦθ' ὀμιλίας συμ-
 πέρασμα ἦν, ὅτι δεδάκασιν ἀλλήλοις ἐγγύας ἐπὶ θνηταῖ 20
 γενέσθαι γαμβρὸν τῷ βασιλεῖ τὸν ἐλευθερωθησόμενον τοῦ
 Ὑρκανοῦ παῖδα, καὶ ἅμα εἶναι διηνεκεῖς καὶ ἀλύτους σπον-
 δὰς μεταξὺ Ῥωμαίων τε καὶ βαρβάρων. κατὰ τοῖτοις χρή-
 ματα εἰληφῶς ὁ βασιλεὺς οὐκ ὀλίγα πρὸς τε τοῦ Ὑρκανοῦ

ctae praeerat insulae Lesbo. quae quum facta essent, in Phocaeam
 ob Hyrcani filium rex rediit. nec quicquam eorum quae volebat in-
 sectum reliquit. et hiems his rebus finita. inde Byzantium quum
 rex rediisset, primo iam vere, Hyrcanus barbarus ex altis Bithyniae
 partibus usque ad Chalcedonicam oram profectus est et ibidem cum
 rege collocutus et consilium de filio communicavit, non ipse qui-
 dem, sed per scaphas et legatos, quum breve tantum spatium rex
 abesset propter rei levitatem. et cum suis supra arcem domici-
 lium collocavit, quae mari circumdata et antiquo tempore firma
 Arcla a Byzantiis nominabatur. quae qualiaque fuerint, quae ab illis
 dicta sunt nuntiataque per legatos tribus, quales honores et benevo-
 lentiae documenta sibi invicem dederint, non opus est singulatim re-
 ferre. finis autem colloquii erat, postquam pignora sibi invicem
 dederunt propter filiam ut socer regis futurus esset Hyrcani filius
 in libertatem restitutus, et perpetua atque incorrupta foedera inter Ro-
 manos et barbaros essent. praeterea opibus acceptis non paucis ab
 Hyrcano et Byzantiis, qui coenam publice celebrarant, rex plenis vel-
 lis in Phocaeam renavigavit et opibus Calodoto fere mille centum

καὶ ἅμα πρὸς Βυζαντίων, ἔρανον πεπραχότων κοινῇ, πλή-
 ρεσιν ἰστίοις ἄρας κατέπλευσεν ἀθίς ἐς Φώκαιαν. καὶ χρή-
 ματα δούς τῷ Καλοθέτῳ μέχρι τῶν ἑκατὸν χιλιάδων ἔγγιστα,
 καὶ ἅμα ἀξιομάτων τοῦτον κοσμήσας λαμπρότησιν, ὄψε καὶ
 5 μόλις εἰλήφει τὸν ζητούμενον παῖδα τοῦ Ὑρκανοῦ, καὶ ἐπαν-
 ῆει χαίρων ἐς τὸ Βυζάντιον. καὶ ἦν τηρικαῦτα τὸ ἔτος ἐν
 ταῖς ἀκμαῖς τοῦ θέρους, ὅτε δὴ περὶ ἄλωνας καὶ σίτου κο-
 μιδὴν ἀνάγκη συνήλανεεν ἀσχολεῖσθαι πάντας τοῖς ἔργον οἱ
 πόνοι γῆς, εἰρήνης ἄρι παντοδαπῆς περιχορευούσης τὰ Ῥω-
 10 μαίων πράγματα. καὶ μέχρι μὲν ἐς Βυζάντιον ὁ πλοῦς ἦν
 ἐπανιόντι τῷ βασιλεῖ, μία τριήρης, ἡ βασιλικὴ ναυαρχίς,
 ἐκόμισεν ἄμφω, τὸν τε βασιλέα καὶ τὸν Ὑρκανοῦ παῖδα· αἰ. f. 252. b
 δ' ἄλλαι τριήρεις περιπλέουσαι τε καὶ παραπλέουσαι ἐν
 φῶδαῖς ἦσαν πάνυ χαιρούσαις, τὴν ἐπηγγελμένην πρὸς τοῦ
 15 τῶν βαρβάρων ἡγεμόνος εἰρήνην οὐκέτ' ἐν ἐλπίδων σκιαῖς
 καθεύδουσαν βλέπονσαι, ἀλλ' εἰς φῶς προεληλυθυῖαν ἤδη
 κατάστασιν πρακτικὴν ἀπορρήτοις προνοίαις τοῦ φιλανθρω-
 που θεοῦ. οἷας μὲν οὖν τὰς βασιλικὰς φιλοφροσύνας καὶ
 δεξιώσεις ἐν εὐωχίαις καὶ ὅσον τὸ μεγαλοπρεπὲς ἐν ταῖς τῶν
 20 ἐνδυμάτων σιγχαῖς ἀλλαγαῖς ἐνεδείξατο πρὸς τὸν τοῦ Ὑρκα-
 νοῦ παῖδα, γαμβρὸν αὐτὸν ἀποκαλῶν καὶ υἱόν, καὶ ὅσα ἐπὶ
 τούτοις φιλεῖ τὸ ἀνθρώπινον καὶ δημόσιον ἔθος καὶ λέγειν
 καὶ δρᾶν, περιττόν μοι διεξιέναι δοκεῖ· γνώριμα γὰρ ἂν εἴη
 πᾶσι καὶ σιωπώμενα, τῶν κοινῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν συντρό-
 25 φων ἐθισμῶν τὴν τῆς ἐνταῦθα γνώσεως ὕλην ἀφθονον χορη-

dati et dignitatum honoribus in eo collocatis, sero vix quaesitum Hyrcani filium recepit. laetus Byzantium profectus est. et tum temporis annus in summa aestate erat, qua circa horrea et fructuum curam necessitas cogit laboribus operam dare, quibus negotium terrae cultus est. Romanorum igitur rebus ubique laetioribus factis quum rex usque ad Byzantium navibus pergeret, una triremis regia princeps et regem et Hyrcani filium dimisit. ceterae triremes praeternavigantes cum carminum admodum laetissimorum cantu, quippe quae pacem ab barbaro duce nuntiatem, non amplius in spe dormientem viderent, sed in lucem prolatam publicam tranquillitatem incredibili dei providentia. quas igitur gratias et honores in epulis et quantam magnificentiam in vestibus continuo mutandis Hyrcani filio tribuit generum eum appellans et filium et quae praeterea eiusmodi amat humanus et domesticus mos et dicere et facere, haec enumerare superfluum mihi videtur. nota erunt omnibus etsi silentio ommissa. nani communium opinionum et morum largam scientiam unusquisque e variis vitae ca-

γογόντων ἀντόθεν ἑκάστοις, ἐκ τῶν τοῦ βίου πολυειδῶν πραγ-
μάτων διδασκομένοις αἰί, καὶ ἀναλεγόμενοις τὴν τῶν ἐκά-
στων ἑμπειρίαν εἰς ἓν ἡθροισμένον σπένσεως ἔμπρακτον σύ-

10 στήμα. ὅσα δ' ἄρτι καταπεπλεκτότων ἐς Βεζάντιον τετίμηκε
τοῦτον ὁ βασιλεὺς, θεωμένων τῶν Βεζαντιῶν καὶ ὅσοι ἐξ 3
ἄλλοδυνῶν παρῆσαν χωρῶν καὶ πόλεων, παρέλκον καὶ ταῦτα
διεξιέναι μοι νενομίσται· εἶδον γὰρ ἄπαντες ὡς ἔφιππος
ἔφιππον ὁ βασιλεὺς τὸν βάρβαρον εἰσέτηγε τὰς βασιλείους
αὐτῆς, ὃ δὴ μόνοις ἐφείται μετὰ βασιλέα βασιλέων παισί τε
καὶ ἀδελφοῖς· πλὴν ὅτι αἰσθόμενος ὁ βάρβαρος το τῆς τι-10
μῆς ὑπερβάλλον, καὶ οἷον αἰδεσθεὶς, τὸ ἀκούσιον τῆς εἰσα-
γωγῆς εὐθύς ἐκ τῶν βασιλείων πτλῶν ἐνεδείκνυτο, ἀντιτείνων
καὶ ἀνθέλκων τὴν καθέλκουσαν ἐκ χειρὸς χεῖρα τοῦ βασι-
λέως, καὶ ἐπέχων τὰς ἡνίας οἷπερ αὐτὸς ἐπωχεῖτο ἵππου,
καὶ γλώττη πάσῃ δεόμενος ἀφεθῆναι. ὁμως οὕτω δυσάσασ-15
χετῶν καὶ ἀχθόμενος καὶ οἷον ἀγηνιάζων ἤκε μέχρι καὶ ἐς

1. 253 a. τὸ μέσον τῆς βασιλικῆς αἰλῆς. ἐνταῦθα δὲ καὶ μὴ πάνυ τι
βουλομένου τοῦ βασιλέως ἀπεπήδησέ τε τοῦ ἵππου πρὸς γῆν,
καὶ τὰς ἡνίας τοῦ βασιλικοῦ χειρωσάμενος ἵππου ἴθυσεν

11 ἄχρι τοῦ βασιλικοῦ πεζεπτηρίου. ἔπειτα συνεισῆει τῷ βα-20
σιλεὶ πρὸς τοὺς βασιλικοὺς θαλάμους· ἐνθα δὴ καὶ τὴν βα-
σιλίδα Ἑλένην ἰδὼν δουλικῶ τε αὐτῇ τὴν προσκύνησιν ἀπέ-
τισε σχήματι, καὶ ἅμα τοιαύδε ἐφθέγγετο ῥήματα. "ἐγώ"
φησι "διὰ τρόπου οὗς ὁ τῶν ὄλων αἶδα δημιουργὸς καὶ δε-

sibus colligere et singulorum experientiam in unum componere sua
ratione potest. quantopere autem percata navigatione in conspectu
Byzantium eum honoraverit et quot adfuerint ex peregrinis terris
et urbibus, enumerare non ad rem spectare putavi. conspiciebant enim
omnes regem equitem equidem barbarum introducendum in regia domi-
cilia. ille post regem cum solis regis liberis et patribus vehebatur. oeterum
nimium honorem animadvertisse barbarum et quomodo veritas esset,
inaudita ex regis portis introductio ostendit. porrecta manu compre-
hendens comprehendentem regis manum et praebens habenas eius quo
vehebatur equi omni voce ut sibi descendere liceat postulet et invitas
et quasi obstrepens, in mediam usque aulam regiam venit. ubi non
quidem ad voluntatem regis ex equo descendit et regium equum com-
prehensum habenis in equile usque regium duxit. deinde cum rege
in regia conclavia introibat, ubi Helenam reginam quum videret, ser-
vorum more venerationem solvit et haec fere verba protulit: equidem,
inquit, per vias quas universi creator et dominus novit, repente ca-
ptus eram medio e foco ut ita dicam et ipsa ex patria creptus et
summas heu! miseras passus. quodsi multos potentissimus hic rex

σπότης, ἑξαίφνης ἐγεγόνειν αἰχμάλωτος, ἐκ μέσης ἐστίας εἰ-
 πείν καὶ πατρίδος αὐτῆς ἄρπαγείς, καὶ τὰ μέγιστα ἐπεπόν-
 θειν φεῦ τῶν δεινῶν. ἐπεὶ δὲ πολλοὺς οὖμους αὐθύντης οὗτος
 καὶ βασιλεὺς καὶ μάλα τι πολυτρόπους ὑπὲρ τῆς ἐμῆς ἔλευ-
 5 θερίας κατεβιάετο πόνους καὶ δρόμους, καὶ χειμῶνων ὑπέ-
 μεινεν ψῦξεις μακρῶν καὶ θέρους καύσωνας δυσκαρτέρητον
 ἐν μέσῃ θαλάττῃ φέροντας κάμινον, καὶ οὕτω με τῶν δεσμῶν
 τῆς αἰχμαλωσίας ἐξείλετο, ἄξιον μὲν εἰς ἀμοιβὴν ἀποχωρῶσαν
 οὐκ ἂν ποτε σχοίην (ὑπὲρ γὰρ ἐμὲ τοῦτό γε), τὸ δ' οὐδ' εἰς
 10 δύναμιν ἦχον ἐμὴν, οὐκ ἂν δυναίμην ἀρνεῖσθαι μὴ οὐχ ἔπαι
 τελεῖν τὸ εἰκὸς καθ' ἕπαντας τρόπους ὁρμῆς καὶ θελήσεως
 διὰ παντός μοι τοῦ βίου." ταῦτα δὴ καὶ τοιαῦτα φθεγγάμε- 12
 νος, καὶ ἀκούσας ὅποσα χρεῶν, πρὸς τὴν αὐτῷ γε ἀπολεχθεῖ-
 σαν ἀπήει σκηνήν, οὐκ ἔξω τῶν βασιλείων ἀλλὰ τῆς βασιλι-
 15 κῆς ἐστίας ἐγγύς. τὰς δ' ἐπὶ τοῦτοις τῶν ἐνδυνμάτων συχνὰς
 καὶ λαμπρὰς ἀλλαγὰς, καὶ τὰ ποικίλα χαρίσματα νῦν μὲν
 τῆς βασιλίδος νῦν δὲ τοῦ βασιλέως νῦν δὲ τῶν ἐνδοξῶν καὶ
 εὐγενῶν τῆς βασιλείας ἀνδρῶν, καὶ ταῦτα τῶν ἥκιστα ἀγα-
 καίων μοι λέγειν δοκεῖ, γαί μὴν καὶ ὅσα περὶ λουτρῶν ἀνα-
 20 παύσεις καὶ τραπεζῶν πολυτέλειαν πέφυκεν· ἅ πάντα πᾶσι
 γνωσκόμενα σιγαῖν παραινεῖ.

Ἐκεῖνο δ' ἄξιον μᾶλλον θανμάσαι. ποῖον δὴ τοῦτο; r. 263 b.
 τὴν τοῦ βασιλέως φημί μεγαλοψυχίαν, πῶς μεταξὺ τῶν τοι- 13
 οὔτων τέρψεων βραχὺ νοσήσαν τὸ διετὲς αὐτοῦ βρέφος καὶ

meus et varios propter libertatem meam labores suscepti et itinera et
 longarum hiemum frigora pertulit et aestuosissimos aestatis ventos
 intolerabilem medio in mari ardorem circumferentes et ita me servi-
 tutis viaculis liberavit, dignum in iustam remunerationem nihil ha-
 beo, supra enim potestatem meam illud. quod autem in potestatem
 cadii, non possum negare me omne debitum omnibus studii et volun-
 tatis modis per omnem vitam meam praestitutum. quae quum locu-
 tus esset et audisset, ut decebat, in conclave sibi significatum abiit,
 non extra regiam, sed regio foco propinquum. vestes praeterea splen-
 didas et continuo mutatas et varia gratiae documenta, modo a regina,
 modo a rege, modo ab illustribus et nobilibus hominibus data pro-
 ferre minime necessarium mihi videtur. quietiam balnearum recrea-
 tiones et coenas quae omnia omnibus cognosci possunt, tacere iubeor.

Nonne praestat potius mirari illud? dico regis animi magnitu-
 dinem. nam inter has oblectationes unius anni infans eius brevi im-
 plicatur morbo et mortuus animi fundamentum non labefactavit neque

τεθνηκός οὐκ ἐσάλευσε τῶν αὐτοῦ φρενῶν τὰς κρηπίδας, οὐδ' ἀθυμίαν ἀνήμεστον εὐθυμίας ἀλλάξασθαι προσκαίρου παρέπεισεν· ἀλλ' αὐτοσχέδιον ξενηλασίαν μηχανησάμενος αὐθημερὸν θρηγούτων ἅμα καὶ θρηγνοσῶν, ἐπὶ τῆς προτέρας αὐθις κατέστησε θυμηδίας τὰ πρῶγματα, καὶ προσκαλεσάμε- 5
νος μετὰ τρίτην ἐκεῖθεν ἡμέραν τὸν νέον μνηστῆρα τὸν βάρβαρον κατὰ τι κρατήσαν ἔθος ἐκ παλαιοῦ, τὴν μνηστευόμε-
νην ἔδειξεν αὐτῷ κόρην πρὸς δέκατον ἄρτι προβαίνουσαν

14 ἔτος. τούτων δ' οὕτω διωκημένων, ἐπειδὴ τὴν ἐς τὸν Ἀστακηνὸν κόλπον ὁ βασιλεὺς ἀκήκοε κάθοδον ἐκ Νικαίας τοῦ 10
Ἰρχανοῦ, ἐξέπλευσεν εἰθὺς σὺν γε τῷ τοῦ Ἰρχανοῦ παιδί, καὶ ἦκε δευτεραίως ἐκεῖσε καὶ οὗτος, ἀποδιδούς τῷ πατρὶ τὸν παῖδα καὶ ἅμα ἀξιῶν τὰ σύμβολα τῆς διαδοχῆς τῆς τῶν Βιθυνῶν ἀρχῆς τήμερον αὐτῷ ἐγχειρίσαι· δίκαιον γὰρ εἶναι καὶ ὡς τῶν ἄλλων παιδῶν μᾶλλον αὐτῷ ἀγαπωμένῳ, 15
καὶ ὡς μνηστῆρι τῆς βασιλείως θυγατρὸς, καὶ ὡς ἀξίῳ τῆς ἀρχῆς διὰ τε τὸ ἀνδρεῖον τῆς γνώμης καὶ ῥωμαλέον τοῦ σώματος καὶ πρὸς γε τὸ τῆς φρονήσεως δραστικόν. τοῦτο δὴ οὖν καὶ πάλαι βεβουλημένῳ τε καὶ βεβουλευμένῳ τῷ Ἰρχανῷ, ἐπεὶ καὶ τὸν τοῦ βασιλέως συμπέπτωκε τέως ἐρεθισμὸν συν- 20
εργὸν τῇ ἐκείνου ταίτῃ βουλῆσει γενέσθαι, ῥᾶστα λοιπὸν

15 καὶ τὰ τῆς αἰτήσεως πεπρῶχθαι ἔδοξεν. ὅθεν καὶ στρατιω-
τῶν Βυζαντιῶν συχνοὶ τινες, καὶ ἅμα τῶν εὐγενῶν ἀνδρῶν οὐκ ὀλίγοι, τοῖς βαρβάρων ἀναμιῆς στρατιώταις τὸν τοῦ Ἰρ-
l. 254 a. κανοῦ προῦπεμψαν παῖδα, σὺν γε κυμβάλοις καὶ τυμπάνοις καὶ 25

ei persuasit, ut tristitiam cum hilaritate commutaret, sed sine arte ubi hospites depulit quum quotidie et viri et mulieres lamentarentur, priori hilaritati se tradidit et tertio die sponso inveni barbaro more quodam antiquo sponsam ostendit puellam decem fere annos natam. quae quum eo essent aducta, rex, audito Hyrcani Nicaea in sinum Astacenum itinere, statim cum Hyrcani filio navigavit. ille dein huc venit. tradito patri filio documenta recipiendi regni Bithynici hodie ei tradi iubet. dignum esse quippe qui magis quam ceteri liberi amaretur, quippe qui regis filiae sponsus esset, dignum esse regno propter virilem animum et corporis robur et strenuam mentem. hoc quondam optarat Hyrcanus et animo tumolvebat, quum forte per regem excitaretur illud desiderium facile reliqua petitio impetrari posse visa est. deinde milites Byzantium multi quidam et nobilium hominum non pauci cum barbarorum militibus mixti Hyrcani filium produxerunt cum cymbalis et tympanis et picto regni signo usque ad urbem

ἐπισήμῳ καὶ ἀρχικῇ σημαίᾳ, μέχρι πόλεως τε καὶ ἐστίας
 τῶν ἐν Βιθυνίᾳ περιβλέπτων τε καὶ ἐνδόξων μιᾶς· Νίκαια
 ταυτησί τὸ ἐπώνυμον· ἔνθα δὴ πάντες συνήεσαν Βιθυνοί,
 ὅσοι τε τῶν βαρβάρων καὶ ὁμοφύλων αὐτῷ, καὶ ὅσοι μίσο-
 5 βάρβαροι, καὶ πρὸς γε ὅσους τῶν ὁμοφύλων ὄντας ἡμῖν ὅπως
 ποτὲ τοῖς βαρβάροις ἢ τῆ γη δουλεύειν ἠνάγκασε, δῶρα φέ-
 ροντες παντοδαπά, πρόβατα καὶ βόας καὶ ἔπιπλα καὶ τοιαῦτα
 ἅτι πᾶμπολλά τε καὶ πολυειδῆ. ὀλίγαις δ' ὕστερον ἡμέ-
 ραις οἱ προπέμψαντες ἐπανῆκον Βυζάντιοι μεθ' ὧν προσῆκεν
 10 ἐκεῖθεν χαρίτων καὶ δῶρων.

Καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον, καὶ τὸ θέρους 16
 ἐν τούτοις ἐτελεύτα, ξηρὸν ἐς τοσοῦτον γενόμενον καὶ ἀρχιμῶ-
 δες καὶ παντάπασιν ἀνικμον ὡς καὶ ἀπογνώσεως ἤδη παρα-
 σχέσθαι τοῖς ἀμπελονεργοῖς ὑπονοίας· ἔσσεσθαι γὰρ οἴνου
 15 μακρὰν τινα σπάνιν καὶ ἀφορίαν ᾤοντο. τὸ δ' ἐς πᾶν ἀπέβη
 τούναντίον, ὡς ἀνωμολογημένον ἄπασι γεγενῆσθαι θαῦμα ἐπὶ
 θαύματι τοῦτο παρὰ τοῦ κρείττονος. πρῶτον μὲν γὰρ ἦν
 ἐκεῖνο θαῦμα θεῖον καὶ μέγιστον, ἐν καιροῖς τοιούτοις, ὅτε
 τὸ ἀκμαιότατον τῆς βαρβαρικῆς ἰσχύος τὴν Ῥωμαίων πάλαι
 20 πολὴν τινα χρόνον ἐπιβοσκόμενον γῆν, μικροῦ καὶ αἰτὰς Βυ-
 ζαντίων τὰς πύλας ἐγκέκλεικεν, ὡς ἀοίκητον εἶναι καὶ ἄβατον
 ἐρημίαν τὰ ἔξω πυλῶν ἅπαντα, ἔπειτα γενέσκει θεοῦ παράδοξόν
 τινα καὶ ἀπροσδόκητον ἐξαίφνης ἐκ τῆς τοῦ παιδὸς Ὑρκανοῦ
 κατασχέσεως Ῥωμαίοις ἐλευθερίαν γενέσθαι, ὡς πᾶσι βᾶσι-

et focum ex Bithyniae celeberrimis et illustribus oppidis. cui nomen est Nicaea. huc omnes Bithynii quicumque barbari et incolae et mixti cum barbaris conveniebant, et praeterea, quos incolarum nostros olim barbaris servire fortuna coegerat, dona attulerunt varia, agno et boves et suppellectilem et eiusmodi multa et varia. paucis diebus post Byzantii reversi sunt cum quibus miserat gratiis et donis.

Haec eum finem habuerunt. et aestas his rebus confecta est, quae quidem pulverulenta adeo et squalosa et omnino aestuosa erat, ut vinatorum spes in desperationem venerit. nam vini magnam inopiam et sterilitatem futuram iudicabant, quod plane aliter factum est omnium consensu. miraculum secutum est miraculum melioris fortunae. primum enim divinum miraculum et summum fuit illud, quod eiusmodi temporibus, ubi summum barbarorum robur per longum tempus Romanorum olim depascens paulisper ipsas Byzantium portas occluserat. ita inculta et invia deserta erant omnia extra portas loca. denique dei nutu inopinata ac repentina ex Hyrcani filii captivitate Romanis libertas facta est, ut omnibus accessibilis et cultu

μόν τε καὶ ἡμερον ἐν βραχεὶ τὴν πρὶν ἀγρίαν ἐκείνην καὶ
 l. 254 b. λησιῶν γέμουσαν Θράκην. δεύτερον δ' ὅτι τοῦ θεοῦ ἀνί-
 17 κμου πᾶν τι λίαν φανέντος, τοσοῦτον οἴνου ταῖς ἀμπέλοις
 πληθος καρποφορῆσαι συμπέπτωκεν ὡς μηδ' ἀποχρῶντα τοῖς
 πολλοῖς ἐπάρχειν εἰς ὑποδοχὴν ἀγγελῶν. διπλάσιον γὰρ καὶ 3
 τριπλάσιον τοῖς πλείστοις ἢ κατὰ τὴν ἐξέτασιν γέγονε γεωργίαν,
 ἔστι δ' οἷς καὶ ἐς τὸ τετραπλάσιον ἀνήχθη, ὡς κοινῆν ἅπαν-
 τας δόξαν καὶ ὅλης εὐχαριστίαν ψυχῆς τῷ τὰ μέγιστα τε
 καὶ παράδοξα τοῖς ἐς τὰ τῆς ἀπογνώσεως ἔσχατα ἐρημιμέ-
 νοις ἀπροσδόκητόν τινα καὶ πᾶν τι θυμασίαν παρεχομένῳ 10
 τὴν ἐγερσιν, καὶ τῶν ἀβύσσων τῆς γῆς ἀνυψοῦντι, καὶ πηλοῦ
 ἰλῶος ἀνάγοντι καὶ ἐπὶ πέτραν ἀτίνακτον τοὺς πόδας ἰσθῶντι
 τῶν λογισμῶν.

18 *Κίεν.* ἄρτι δ' ἀρχομένου τοῦ φθινοπώρου διατριβῆς
 εἰνεκά τις καὶ ψυχαγωγίας μετρίας ἄχρι Σηλυμβρίας ἐξε- 15
 ληλυθῶτι τῷ βασιλεὶ πρόσεισιν ἐκ Βιζύης Μανουὴλ ὁ Ἄσαν
 τὸ τοῦ δεσπότου ἀξίωμα περικείμενος, ὃ πρὸ δυοῖν ἐτῶν ἐλ-
 λήφει πρὸς Ματθαίου τότε βασιλεύοντός τε καὶ κατὰ Θρά-
 κην ὁμιλοῦντος αὐτῷ συμμαχοῦντι κατὰ τῶν Βυζαντίων.
 ἦκε δὲ τὸν τράχηλον δεδεμένος οἴκοθεν καὶ τυχεῖν συμπα- 20
 ρείας δεόμενος ὅτε ἐπταικῶς οὐ μικρὰ διὰ τὰς τῶν τριῶν
 ἡδὴ ἐτῶν ἐπιδρομὰς καὶ καταδρομὰς καὶ λεηλασίας, ὡς ἐκ
 Βιζύης ὀρμώμενος ἐνεποιεῖ τοῖς προαστείσι τῶν Βυζαντίων,
 κάων καὶ ληϊζόμενος ἀγροὺς καὶ γεωργίας ἀπάσας αὐτῶν,

brevi esset Thracia fera olim et latronum plena. deinde quamvis ad-
 modum aestuosa visa esset aestas, tamen tanta vini copia facta est,
 ut plurimis vasa defecerint. duplex enim et triplex permultis cum
 priore anno comparata messis fuit, quibusdam quadruplex facta est, ita
 ut cuncti communem honorem et gratiam ex intima animi sententia
 egerint deo, qui contra omnium opinionem eis qui in summam despera-
 tionem venerant, inopinatam et mirabilem recreationem praebuisset.
 qui ex profundo terrae sustulit et ex stercore detraxit et in rupe im-
 mutabili cogitationum pedes collocavit. amen.

Quamprimum autumnus fieri coepit commorandi et animi re-
 creandi causa quum rex Selymbriam usque pervenisset, venit ad eum
 o Bizya Manuel Asan domini petitionem prolaturus quam ante duos
 annos a Matthaeo tum regnante et in Thracia secum colloquente, By-
 zantium socio impetraverat. sed cervice vinculis constricta domo
 venit et ut miseratio sibi fieret petiit, quum septies per tres annos
 incursionibus et praedationibus quas ex Bizya fecisset non parva By-
 zantii damna attulisset, combustis et direptis agris et cultura desper-

καὶ προσδοκῶν καὶ μηχανώμενος οἷον δὴ τινα Παλαιολόγον
κίνδυνον τοῦ βασιλέως. ἐπεὶ δὲ τὰ τοιαῦτα δεῖται χρημάτων 10
εἰς ἐπίμονον μάχην καὶ πολυχρόνιον, ὃ δὲ καὶ πολυχρόνιον, l. 255 a.
τοῦτο καὶ πολυδάπανον, ἃ δ' ἔξ ἐπιδρομῆς αὐτῷ καὶ λαφύ-
5 ρων ἠθροίζετο καθ' ἡμέραν, μόλις εἰς αὐθιμερινὴν ἐξήρκει
τοῖς στρατιώταις δαπάνην, χορηγεῖν δ' οὐκ εἶχεν αὐτός ἐξ
ἀφθόνων οἰκοθεν πηγῶν, ἔλαθε, πρὶν ὧν ἐπολέμει καὶ ὧν
ἐφρίετο κινδύνους ἰδεῖν, κινδυνεύων αὐτὸς καὶ πρὸς πενίαν
ἀκαταγώνιστον καταρρέων ὁσημέραι. διὰ δὴ ταῦτα τῷ βα-
10 σιλεῖ προσεληλυθώς, καὶ ἧς ἐδεῖτο συγγνώμης τυχῶν, καὶ
ἅμα τὴν ἐπιτροπὴν καὶ διοίκησιν τῆς Βιζύης ἔχειν ὡς πρό-
τερον τὸ ἐνδόσιμον ἤδη καὶ πρὸς τοῦ βασιλέως αὐθις εἰλη-
φώς, ἐκεῖσε ἐπανήει χαίρων καὶ ἀγαλλόμενος ὅτι φροντίδων
καὶ φόβων νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν τὴν αὐτοῦ ψυχὴν σπα-
15 ραττόντων ἀπήλλακτο.

Ἡμῖν δ' ἐν ὀγδόῳ καὶ εἰκοστῷ τῆς παρούσης Ῥωμαί- 20
κῆς ἱστορίας περὶ τῆς παρὰ τὰ ὑπερβόρεια μέρη τῆς οἰκου-
μένης κειμένης Ῥωσσίας ἔνια διεξεληλυθόσι, καὶ ὅσα τῇ
ἐνεστώσῃ χρεῖα περισπούδαστα ἦν τηρικαῦτα, διὰ πολλῶν
20 αὐθις ἤδη τῶν μεταξὺ παλινδρομεῖν ἀναγκαῖον γίνεται, καὶ
συνεῖρειν τοῖς εἰρημένοις ἐκείνοις ἐκεῖ ἃ μεταξὺ λελάληται τε
καὶ γεγένηται· οὕτω γὰρ ἐκάστων ἐκάστοις κατὰ τὴν δέουσαν
ἀρμοζομένων ἀναδρομῆν, οὐκ ἂν ποτ' ἀπίδειν ἐτελήσειεν οὐδὲ
μάχεσθαι οὔτε μέρη μέρεσιν οὔθ' ὅλα μέρεσιν οὔθ' ὅλοις ἃ
25 τῶν ἄλλων πέφυκεν εἶναι μέρη, ἀλλ' εὐρυθμόν τινα καὶ μάλα

dita et quodcunque poterat Palaeologo regi molitus esset. sed ubi tantis opibus ad diuturnum ac perpetuum bellum opus fuit, (erat sane diuturnum et multorum sumtuum. quas vero ex incursionibus et praedationibus quotidie colligebat vix quotidiano militum sumtu sufficiebat et priusquam pericula in quibus versabatur videret, in discrimen et inopiam insuperabilem quotidie se collabentem non vidit) eam ob causam ad regem profectus et venia qua opus erat impetrata Bizyae ut antea tenendae et administrandae, laetus et exsultans rediit, curis et metu, quae diu noctaque animum eius perturbaverant sublatis.

Postquam vicesimo octavo huius Romanae historiae libro de Russia in Hyperboreis terrae partibus iacente nonnulla scripsimus ad rei opportunitatem aptam, iam rursus ad multa narrare necesse est, et adnectere dictis illis quae interea disputata sunt et facta. ita enim per necessarium conexum singula a singulis non disiuncta videantur nec partes cum partibus pugnare nec cum partibus cuncta nec cum

- τι ἔμμουσον οἶμαι φανήσεσθαι τὸ τῶν ἰποθέσεων σμμιγῆς
 21 καὶ πολίπλοκον, εἰς ἓνα τῆς ἱστορίας εἰρημὸν ἀναγόμενον. εἶρη-
 ται τοίνυν ἡμῖν ἀνωτέρω ὡς ἔθνος ἐστὶ πολυανθρωπότατον ἢ
 Ῥωσία, καὶ ἡ πρὸς αὐτῶν οἰκουμένη γῆ μῆκος καὶ πλάτος
 οὐ πάνν τι σφόδρα ραδίως ἀριθμεῖσθαι ἐθέλουσα, καὶ πλου- 5
 τον ἐτήσιον αἰεὶ γεωργοῦσα καὶ καρπουμένη πάνν μακρὸν
 καὶ πολίχουν· ἄσημὸς τε γὰρ χορηγεῖται πλεῖστος ἐκεῖθεν,
 μεταλλενόμενος ἐκ τῶν ἐγγχωρίων, καὶ ἅμα τῆς γῆς ἐκείνης
 πολλῆ τῆ ψύχει κρυσταλλουμένης διὰ τὴν ἀποχὴν τοῦ ἡλίου,
 ζῶων, ὡς τὸ εἰκός, πηγεσιμᾶλλον ὑπὸ τῆς φέσεως γίνεται 10
 πλήθος, ὧν θηρευομένων αἰ σισύραι πρὸς τῶν ἐκεῖ κατοι-
 κούντων διὰ πάσης ἄλλης πεμπόμεναι χώρας καὶ πόλεως
 22 πολλὰ πορίζονται σφίσι τὰ κέρδη. καὶ μὴν κακ τῶν ἐξ ὠκεα-
 νοῦ γειτονοῦντος θηρευομένων ἰχθύων ἐστὶν ἡ τῶν ὀστων
 τέρψιν χρειώδη παρέχονται σιτράπαις καὶ ἄρχουσι καὶ βα- 15
 σιλέυσι καὶ πᾶσι μικροῦ τοῖς ἐνδόξοις κατὰ τὸν βίον καὶ πε-
 ριβλέπτοις ἀνθρώποις. ἐὼ λέγειν ὅσα πρὸς τούτοις ξενίζοντα
 δαψιλέστερον ἐκεῖθεν ἐκείνοις οὕτωσὶ παρέχει τὸν πλοῦτον.
 τοῦτο τοίνυν τὸ ἔθνος ἀφ' οὗ τῆ εὐσεβεῖ προσερχρῆ θρησκείᾳ
 καὶ τὸ τῶν χριστιανῶν θεῖον ἐδέξατο βάπτισμα, ἕφ' ἐνὶ τυ- 20
 ποῦσθαι τέτακται καθάπαξ ἀρχιερεῖ, κατὰ τὸ ἀνάλογον τῶν
 ἐκᾶστοις ἐκασταχῆ προσηκόντων εἰς ἐπισκοπὰς διαφόρους καὶ
 μεζζους καὶ ἥττους διανεμιμαμένῳ τὴν τοῦ παντὸς ἔθνου ἐκ-
 23 κλησιαστικὴν διοίκησιν· καὶ εἶναι τὸν πρῶτον τοῦτον ἀρχιε-

cunctis diversarum rerum partes. sed bene et concinne varias histo-
 rias quasi uno vinculo coniunctas fore puto. narraui autem Russiae
 esse frequentissimam nationem et terrae longitudinem et latitudinem
 numerari haud facile posse. annuus proventus multus ac dives edi-
 tur. argenti multa inde copia ducitur et quum terra illa constricta
 est magno frigore propter solis longinquitatem, animalium ut verisi-
 mile est pellitorum natura nascitur multitudo. captorum caprinae ab
 incolis per omnes terras urbesque mittuntur et inde multus gignitar
 fructus. et piscium ex Oceano finitimo captorum nonnulli sunt qui
 delectationem praebent praefectis et principibus et regibus et omni-
 bus vivendi ratione delicatis et nobilibus hominibus. mitto dicere,
 quae praeterea transportata per peregrinas terras largum illis fructum
 praebent. haec gens superstitione per religionem remota et sacro
 baptismo Christianorum accepto ab uno omnino episcopo administra-
 batur, qui ad rationem singularum necessitudinem in diversas provin-
 cias modo maiores, modo minores totius gentes administrationem ec-
 clesiasticam distribuit. fuit ille primus episcopus Constantinopolitanae

ρέα τῷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπέκοντα θρόνῳ, καὶ ὑπὸ
 τούτου τὰ νόμιμα δέχεσθαι τῆς ἀρχῆς τῆς πνευματικῆς· εἶ-
 ναι δ' αὐτὸν καὶ νῦν μὲν ἐκ τῶν τῆδε φύντων ὁμοῦ καὶ τρα-
 φέντων, ἀμοιβαδὸν τὴν ἐκεῖ προεδρίαν ἀεὶ διαδεχομένων, μετὰ
 5 τὸν προτέρου θάνατον παραλλάξ, ὡς ἂν τὸ τοῦν δυοῖν γενοῖν
 συναφές οὕτωςί βεβαιοῦμενον καὶ κυρούμενον βεβαιοτέραν ἐς
 τὸ ἀκήρατόν τε καὶ ἀκραιφνές καὶ τὴν τῆς πίστεως σύμ-
 πνοιαν ἔχη φυλάττειν ἀεὶ καὶ μονιμιωτέραν τὴν οὐσίαν καὶ δύ-
 ναμιν. καὶ ἵνα τὰν μέσῳ παρέλθῳ, τῆς ἐνεστώσης ἡμᾶς ἀν- 34
 10 τιπερισπάσης ἅμα καὶ ἀνθελκούσης χρείας, ἦν πρὸ ἐτῶν ἡδη
 συχρῶν ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς Ναζιριῶν ἐκεῖσε πεμφθεῖς ἐπί-
 σκοπος, συνετὸς ἀνὴρ καὶ θεοφιλής, Θεόγνωστος τοῦνομα·
 καὶ ἦν ἀποκεκληρωμένον ἐκ πολλοῦ τοῦ παρψηχότος ἐκείνῳ
 τῷ ἔθνει τέμενος ἱερόν εἰς μητρόπολιν Κόνγεβον οὕτωςί πως
 15 καλούμενον, ὃ δὴ πρὸ βραχέος ἐπιδραμόντων Σκυθῶν τῶν
 βορειοτέρων ἐρημία κατὰ τὴν παροιμίαν κατέστη Σκυθῶν,
 ὡς μηκέθ' ἱκανὸν εἰς προεδρίαν καὶ θρόνον ἄξιον εἶναι
 τοῦ τῆς καθολικῆς ἐπισκόπου Ῥωσίας. διὸ καὶ μεταθέσ- 35
 20 θαι τὸ σχῆμα τῆς μητροπόλεως ἀνάγκη γεγένηται πρὸς
 ἕτερόν τινα τῆ παρούση προσήκοντα χρεῖα τόπον. τὸ γὰρ
 ἔθνος ἅπαν ἐκεῖνο τῶν Ῥώσ, πολυανθρωπότατόν τε ὄν καὶ
 πολλοὺς τινὰς τόπους καὶ διαφόρους ἐκ παλαιότερων τῶν
 χρόνων νεμόμενον, εἰς τρεῖς που καὶ τέτταρας ἔφθη διαι-
 ρεθὲν τὰς ἀρχὰς καὶ ἡγεμονίας ἐκ πολλοῦ. τοῦ δὲ θείου τῆς
 25 εὐσεβείας κηρύγματος ἐν ὑστέροις καιροῖς ἐπιδεδημηκότος
 ἐκεῖ, τὰ πλείω μὲν αὐτῶν αὐτοῦ γε ἐδράξαντο μέρη, ἅμα

sedi subiectus et inde animarum regendarum legibus institutus. qui
 modo ex gente illa, modo ex nostra terra natis educatisque post an-
 tecedentis mortem mutuo sedem occupat, ita ut inter duas gentes fir-
 mior coniunctio et firmior potestas ad incorruptam et sinceram fidei
 unitatem conservari possit. atque ut remotiora omittam, huius operis
 necessitate ductus, fuit ex illuc missis Nazaraeis qui apud nos sunt
 episcopus missus, vir prudens et pius nomine Theognostus. inde ab
 longinquo tempore genti illi electum erat templum quoddam tanquam
 caput Kybedon nominatum. quod brevi antea invadentibus Scythis
 septemtrionalibus desertum ut dicitur factum est, ut amplius catholici
 Russiae episcopi sede dignum non esset. quamobrem metropolim trans-
 ferri necesse erat in alium locum ad praesentem necessitatem aptum.
 tota enim illa Russorum gens frequentissima et multas et diversas inde
 ab antiquis temporibus regiones habitans in tria vel quatuor imperia

1. 256 b. μὲν θειότερον πρὸς τὸ θερμότερον ἑαυτοὺς ἀμπλήσαντες ζή-
 λων, ἅμα δὲ καὶ τὸ θεῖον ἀπραγμῶνως δεξιόμενοι βιάτισμα-
 ἔνια δ' ἐνιαχοῦ καὶ σποράδην τῆς προτέρας ἔμειναν ἔτι κα-
 20 κίας ἐχόμενα. τῶν οὖν τριῶν τῇ εὐσεβείᾳ προστιθεμένων
 ἄνωθ' ἐν τε καὶ ἐξ ἀρχῆς ἡγεμονιῶν ἐκεῖ τετάρτη καὶ ἡ ἑ-
 5 θεῖσα μητρόπολις, τὸ Κύγεβον δηλαδὴ, τῇ τοῦ ἐνὸς ἡγεμονίᾳ
 παροικοῦσα καὶ πλησιόχωρος οὖσα ἢ τὸ τῶν Λιβαρῶν ὑπὴ-
 κουν ἡμῶν ὑπάρχει γένος, πολυανδρωπότατόν τε ὄν καὶ μα-
 χιμώτατον, πυρρολατροῦν δὲ κατὰ τὸν σφῶν ἡγεμόνα· ὃ δὲ
 καὶ τὴν μετάθεσιν τῆς οἰκίσεως εἰς τὸ βέλτιον τὴν μητρόπο-
 λιν ἠρέθισε γεγενῆσθαι τέως διὰ τὸ τῆς θρησκείας ἀλλόκο-
 τον, οὐκ οἶδα εἴτ' ὀλίγη πρότερον ἢ καθ' ἡμᾶς, εἴτε μακροῦ
 22 τινι πρότερον ἢ καθ' ἡμᾶς. ὅμως, εἴθ' οὕτως εἴτ' ἐκείνας,
 εὐρηταὶ τις ἑτέρα πόλις ἐκεῖθεν ὡς πορρωτάτω κειμένη, ἧς
 τὴν ἡγεμονίαν ἀνὴρ εὐσεβῆς περιεζώννυτο τε καὶ σεμνῶς τὴν
 15 ἀρχὴν διεκόσμη, μέγα πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἑτέρου καλημένη
 παρὰ τῶν ἐγχωρίων ἐκεῖ Βολοντίμοιρον. ἐν ᾧ δὲ καὶ τὴν
 οἰκίσην ἑαυτοῦ τηρικαῦτα καὶ ἀπόκ' ἐν Θεόγνωστος ὁ ἐπίσκο-
 πος ἔχειν ἔκρινε τοῦ λοιποῦ, καὶ ἅμα ἀσμένως, ᾧ τὰ τῆς
 ἡγεμονίας ἐκείνης ἀνεῖται τῆς γῆς, προσέειπ' ἐν τε καὶ ἦδετο κο-
 20 μιῶν, τιμὴν ἑαυτῷ τὴν τοῦ πρῶτου ἡγούμενος περιπέσειαν,
 καὶ δόξαν τῆς οἰκείας ἀρχῆς οὐ πάῃ τε δῆπου τῶν ἐρημι-
 μένων καὶ φαύλων· οὐ γὰρ ὡς ἀνθρωπον ἐν γῆς τὸν ἐπί-
 σκοπον ἑώρα, ἀλλ' ὡς ἄγγελόν τινα τῶν οὐρανίων ἄρτι κα-

et provincias distributa erat. posteris temporibus divina religio ibi
 divulgata, plures partes statim divino zelo impleti sunt et sacrum ba-
 ptismum sponte acceperunt. nonnulli huc illuc dispersi in prioro
 pravitare manserunt. trium autem religioni addictarum gentium pri-
 mariarum metropolis Kygebon nominata est, unius imperio propinqua,
 cui Litbarum gens omnis subiecta est, frequentissima et bellico-
 sissima, ignem venerans quasi dominum, ad administrationem in
 meliorem statum perducendam cohortatus est ut metropolis fieret
 propter superstitionis insolentiam, nescio paulo ante nos an multa-
 uti res est, inventa est urbs altera longinquius sita, cuius domina-
 tum pius ille vir tenebat et honeste regnum administrabat. cum altera
 comparata urbs illa nominata est fortunodata, in qua administratio-
 nem suam Theognostus episcopus in futurum habere constituit et lu-
 benter imperium illius terrae traditum patiebatur et amabat, honorem
 sibi regni fortunam arbitratus neque irritam et inanem fore domesticæ
 imperii gloriam. non enim ut hominem adspiciebant episcopum, sed
 ut angelum quendam e coelis vocatum. quum enim sanctum myste-

ταπῆντα ἀντύγων. καὶ γὰρ καὶ ὁπότε τὴν ἱεραν αὐτὸν ἔθει l. 257 a.
 μυσταγωγίαν τελεῖν τῷ Θεῷ, τοῖς οἰκείοις ὁ ἦξ οὔτοσι χεῖ- ●
 λεσι κώπων ἐκείνου κατεφίλει τὰ ἔχνη καὶ ἀβροτέροις ἡμί-
 βετο δωρεαῖς τε καὶ χάρισιν, ὡς ἐντεῦθεν καὶ τῶν ἄλλων
 5 ὁρῶντων ἐπίσοι ὑπήκοοι, ἐμμοῦντό τε καὶ τὴν καλὴν πρὸς
 ἀλλήλους ἤριον ἔριν. καὶ ἦν οὐδεὶς ὡς εἶπεν ὅς οὐ τῶν
 ἀμφ' αὐτὸν ἀπάντων ἄλλων τῷ βουλομένῳ τῆς γνώμης ἐς τὴν
 τοῦ βελτίονος μοῖραν ὑπερέχειν ἔσπευδέ τε καὶ κρατεῖν ᾤετο
 10 τοὺς ἄλλους καθάπαξ τὸ ἦττον ἔχειν ἐφρόνει τε καὶ ἐλογίζετο
 ἕκαστος. καὶ εἰ μὴ περιφανέστερον ἐδόκει τε καὶ ἦν ἐκάστῳ ●
 το εὐσεβὲς πρὸς Θεὸν ἢ κατὰ πάντας ὅσοι γείτονες ἦσαν ὁμό-
 φυλοι, ἀπάντων ἐκείνων καθάπαξ ἠττάσθαι ἐνόμιζεν. οὕτω
 φιλόθεον ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς τὸ ἔθνος ὑπῆρχεν ἐκεῖνο, καὶ
 15 οὕτω τι κλείστην παρεῖχε τὴν αἰδοῦ τῷ τῆς Κωνσταντινουπό-
 λεως θρόνῳ μέχρι καὶ ἐς τὴν Καντακουζηνῶ βυσιλείαν. ἀφ'
 οὗ δὲ τὴν τε βασιλείαν ὁμοῦ καὶ τὴν ἐκκλησίαν αὐτὸς ὡς μὴ
 ὄφελε τετυράνηκε, τὰ τε ὀνόματα τοῦ θείουτος ἐξέστησέ τε
 καὶ πρὸς αἰρέσεις πολυπλόκουσ μεθηρηόσατο, καὶ πατριάρ-
 20 χας οὗσ αὐτοῦ τῇ κακοδοξίᾳ προσῆκε προεβάλετο (ἃ δὲ καὶ
 λέγειν μὲν διὰ πάνν βραχίων ἐνταῦθα ἥκιστα μοι περίεστι,
 λελόξεται δ' οὖν προϊόντος τοῦ λόγου τῆς ιστορίας, εἰ καὶ μὴ
 ἀποτάδην καὶ ἀποχρώντως ἀλλ' ὅσον τῆς ἐξῆς ἠγγυμένης l. 257 b.
 ἐκεῖθεν διαστροφῆς τὰς πρώτας αἰτίας εἰδέναι), τούτων δὲ ●

riam offerret deo, rex labiis suis vestigia illius demissus osculabatur
 et splendidis donis ac gratiis donabat, ita ut ceterorum quicumque ad-
 erant cives eum imitarentur et pulchrum inter sese certamen cer-
 tarent. nec quisquam fuit, quin ceteris circa illum omnibus ex
 voluntatis sententia de adipiscenda meliore virtute praestare stu-
 duerit aut superesse se putarit, aut omnes si non alios alii, at ipsis
 inferiores omnino ceteros esse putarit cogitaritque. atque si cuius
 pietas erga deum et erga omnes aut videbatur aut erat non aperta
 (qui propinqui erant eiusdem gentis) is ceteris omnibus inferior pu-
 tabatur. tam pius fuit hic populus ab initio et summum Constantino-
 poleos sedi pudorem iniecit usque ad Cantacuzeni regnum, qui et
 republicam et ecclesiam crudeliter regnavit et dogmata a recta via
 deiecit et ad varias haereses accomodavit et patriarchas, quos ad
 suam pravitatem adduxit, praeponebat. quae commemorare brevibus
 verbis hoc loco non supervacaneum est. dicitur igitur de sequenti
 historiae libro, si non copiose et ad satietatem, at ut de parte qua-
 dam ab orationis via distracta priore, quae primae causae sint.

οὕτως ἐχόντων, ἀκριβῶς μὲν οὐκ ἔχω λέγειν εἴτ' αὐτὸς πρῶ-
 τος τὴν τῆς μητροπόλεως ἐκείνης μετάθεσιν ὁ Θεόγνωστος
 οἰκοθεν πέπραχεν, εἴτε καθεστηκότι καὶ αὐτὸς ἐχρήσατο ἐπε-
 ληλυθῶς τῷ πρῶγματι. ᾤκησε δ' οὖν ὁμοῦ καὶ αὐτὸς ἐπὶ
 τῆς μητροπόλεως καὶ τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης, ἣ μέρος τῆς με- 5
 γάλης ἐστὶ Ρωσίας, ἧς ὁ εὐσεβῆς ἐκεῖνος ῥῆξ ἡγεμῶν ἐτύγ-
 χανεν ὢν, καὶ ἦν ἐπιεικῆ βίον ἄγων ἐκεῖ, καὶ τοιοῦτον οἶον
 εἰκὸς ἐπισκόφῳ Θεοφιλῆ διαύγειν, μονουνοχί βοῶντα τὴν ἀρε-
 τὴν αὐτόθεν τῆς τοῦ βίου σεμνότητος, καὶ κοσμοῦντα μὲν τὴν
 εὐσέβειαν κοσμοῦντα δὲ τὴν μεγαλόπολιν ταύτην, ἔξ ἧς αὐτὸς 10
 ἔφυ τε καὶ τέθραπται, καὶ ἣ τοῦτον ἐκέισε πεπομφέναι προ-
 21 εἴλετο. ὡς καὶ ὑπὸ τῆς τοιαύτης τοῦ ἀνδρὸς ἀρετῆς αὐθέρ-
 μητοι πάντες τοῦ ἔθνους ἐκείνου ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες καὶ
 νέοι καὶ γέροντες πρὸς τὸν τοῦ καλοῦ ζῆλον ἠγείροντο, καὶ
 πλέον αὐτῶν οἱ τούτων ἡγεμόνες, ἔξ ὧν καὶ ἐς Βυζάντιον 15
 χρήματα ἀπεστάλησαν ἀποχρῶντα πρὸς οἰκοδομίαν τοῦ πε-
 πτωκότος τηνικαῦτα μέρους τοῦ μεγίστου νεῶ τῆς ἁγίας τοῦ
 Θεοῦ σοφίας· περὶ ὧν κἀν τῷ κῆ τῆς ἱστορίας λόγῳ διεί-
 ληπταί μοι τά τε ἄλλα, καὶ ὡς καλῶς μὲν ἐκεῖθεν ἐπέμφθη-
 σαν, οὐ καλῶς δ' οὐτ' ἐντανθοῖ διωκῆθησαν οὐτ' ἐκέισε τὴν 20
 φήμην ἄξιαν τοῖς πεπομφόσιν ἀντιπεπόμφασιν, ἀλλ' εἰς οἰ-
 κείον ἄχαρι κέρδος βωμολοχῆσαντες καὶ νειμάμενοι, πρόφα-
 258 α. σιν δεδώκασιν τοῖς ἀκούουσιν αἰσχρὰν κομιδῆ καὶ σφόδρα
 λαιδορίας ἀπάσας προσκαλουμένην, καὶ τὰναντία λογιζέσθαι

quae quum ita sunt, non possum pro certo dicere, utrum primus
 mutationem illius metropoleos effecerit ipse Theognostus, an rebus
 iam constitutis usus sit. attamen ipse in metropoli habitabit et pro-
 vincia illa, quae magnae Russiae pars est, cuius pius ille rex erat
 dominator. et iustam vitam egit et qualem degere pium episcopum
 decet. praedicabat virtutem sanctae vitae et ornavit religionem, orna-
 vit hanc Megalopolim, qua ortus erat et educatus et quae huc eum
 miserat. itaque a talis viro virtutis sponte omnes illius populi viri
 et mulieres, iuvenes et senes ad pulchri studium incitabantur et illis
 magis duces, qui Byzantium permultam pecuniarum copiam miserant
 ad restaurandam collapsam partem sancti divinae Sophiae templi, de
 quibus in historiae libro XXVIII dixi praeterea honorifice illos mi-
 sisse, sed non honorifice ibidem, quae missa erant, administrata esse,
 nec enim iustam famam mittentibus remiserunt, sed domestico com-
 modo sacrificantes et attribuentes et audientibus omnino turpem et
 ignominiosam causam obtulerunt et contraria cogitare eos quam antea
 coegerunt. quo enim diviniorem antea honorem Constantinopolitanae

πείθουσαν τῶν προτέρων· ὅσω γὰρ πρὶν ἰσοθέους τιμὰς
 τοῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνοις παρεῖχον, τοσούτω χα-
 λεπωτάτην ἐξ ἀντιπάλου τὴν νέμεσιν ἀντεδίδουν. καὶ ὁ τρό- 32
 πος ὃς πρὶν τὴν τοῦ συνειδότης ἐκείνων χειραγωγῶν ἐκόμει
 5 σεμνότητα πρὸς τὸ τῆς ἀκοῆς περιβλεπτον, ἐπεικῶς ἐρρῶη
 πρὸς τὸ περιφρονούμενον ἀρτίως, εἰ μὴ διὰ πάντων καὶ παν-
 τάπασιν, ἀλλὰ διὰ μὲν τῶν πλείστων καὶ ἀπλουστέρων ἐπ'
 ἔλαττον ἢτε δὴ τῶν τοιούτων μικρὰ συνιέντων, διὰ δ' ἐνίων
 10 ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἢτε δὴ βασικάνῳ λογισμῷ καὶ κριτηρίῳ
 παραχομένων καὶ οὐχ ὁμοζυγούσας τὰς πλάστιγγας συνορῶν-
 των τῆς τε προτέρας φήμης καὶ τῆς κατόπιν λύσης ὀψέ.
 ἀλλ' ἐπαναληπτέον τὸν λόγον. ἔφθημεν γὰρ εἰπόντες τοὺς
 μὲν τρεῖς τῶν τῆς ὄλης Ῥωσίας ἡγεμόνων ὁμοῦ τοῖς σφῶν
 ὑπηκόοις ὀρθόδοξον ἔχειν σέβας καὶ ἡμῖν ὁμόφρονας εἶναι,
 15 τὸν γε μὴν τέτυκτον καὶ μάλα ἥκιστα· ὃς δὴ καὶ μείζον καὶ 33
 ἰσχυρότερον ἔχων κράτος κατὰ τε πληῆθος στρατιᾶς καὶ ὄπλων
 ἐμπειρίαν ἤδη καὶ τοῖς βορειοτέροις ἀνθίσταται Σκιδθαις ἐκ
 πολλοῦ τοῦ κρείττονος, καὶ τῶν ἄλλων ἐτησίους διδόντων φό-
 ρους ἐκείνοις οὐδαμῇ ποτ' αὐτός, ἢ δ' ὄχυρους τινὰς τό-
 20 πους οἰκῶν καὶ ἀγχιτέρμονας ἔχων Κελτοὺς καὶ Γαλάτας, οἱ
 παρὰ τὸν πρὸς ἄρκτους καὶ Θούλην τὴν νῆσον οἰκοῦσιν ὠκεα-
 νόν, ὅθεν ζέφυρός τε ἀναρρηγνυται καὶ ὄποι δύνων πορευέ-
 ται ἥλιος, μάχιμον ἔθνος ὡς τὰ πολλὰ καὶ οὐ πόρρω που l. 258 b.
 γίνομαι λέγειν ἀνανταγώνιστον. ἀλλ' ἔστιν ἀλλοτριόφρων τε 34
 25 καὶ τῷ ἡλίῳ τὸ τῆς λατρείας σέβας νέμων μὲν, ὑπισχνόμε-

sedi tribuerant, eo graviolem iram reddiderunt et odium, ac studium
 illud quod antea eorum pietatem rexerat et ornaverat illustri fama,
 nunc nec iniuria in contemtam venit, non apud omnes omnino, sed
 plurimos et vulgares quippe qui minus rem cognoscerent, apud mul-
 tos, qui ut plerumque sit invidioso iudicio tenerentur nec et antereo-
 ris famae et posterioris momenta examinarent. sed recipiatur sermo
 necesse est, narravimus tres totius Russiae duces cum civibus religio-
 sam pietatem habuisse et eundem nobiscum animum. minime autem
 quartus, qui maiores exercituum numeros ac nervos et armorum usum
 habebat et ipsis septemtrionalibus Scythis multo superior viribus erat
 et, quum reliqui populi annua illis vectigalia solverent, nunquam ipse
 dabat, quod munita quaedam loca tenebat et propinquos habebat Cel-
 tos et Galatas, qui ad oceanum septemtrionem et Thulam insulam ver-
 sus vergentem habitant, unde zephyrus spirat et sol occidit. gens
 plerumque bellicosa et, quod nimium non est, invicta, sed diversae

νος δ' ἐν τῷ ἄρτι καὶ ὁμόδοξος ἡμεῖν κατὰ τὸ τῆς θεησεύσεως
 ἔασθαι σέβας, εἰ τῷ πρὸς αὐτοῦ πεμφθέντι πρεσβευτῇ Ῥω-
 μανῶ τῆν τῆς ὅλης Ῥωσίας ἐπισκοπὴν καὶ μητροπόλιν ἐχει-
 ρίσαιμεν κατὰ τοὺς νενομισμένους τῆς ἐκκλησίας θεαμούς ἐκ
 διαδοχῆς τῶν τετελευτηκότος ἄρτίως ἐσίνου Θεογνωστοῦ. 5
 ἔστειρε γὰρ αὐτῷ καὶ προσέειπε λίαν, ταῦτα μὲν καὶ ὡς ἐκ
 γυναικῶς ἀγγαγεί τῷ κηθεστοῦ ἄγγελος, ὃς ὁμοροῦντα μὲν τε-
 τύχηκεν ἔχων αὐτόν, εὐσεβῆς δ' ἦν· οὕτως καὶ ταῖς θείαις
 προσκείμενος δόγμασι καθ' ἡμᾶς, ὡς διὰ ταῦτα φίλον εἶναι
 κἀκεῖνον Ῥωμανῶ τρυφῇ, καὶ ἡδέως αὐτοῦ ἀποεῖν συχναῖ 10
 προσιόντος καὶ παραινούντος τὰ τῆς εὐσεβείας καὶ διδασκα-
 τος τὰς τε δὴ τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων εἰρήνας, ὡς καὶ
 15 ἀνὰ στόμα φέρειν κἀκεῖνον αὐτάς. ἔστειραν οὖν κἀκεῖνος Ῥω-
 μανῶ πῶς μὲν δι' ἐκεῖνα πῶς δὲ διὰ ταῦτα, καὶ μάλιστα ὡς
 προτελεσθεῖς τὰ τῆς εὐσεβείας ὑπ' αὐτῶν δόγματα συχναῖς 15
 διδασκαλίαις καὶ παραινέσεσι· καὶ ἦν ἔγγυς τοῦ καὶ τῷ
 θεῷ τελεσθῆναι βραβείσμι. ἦν δ' ὁ Ῥωμανὸς οὕτως τῶν
 εὐσεβείᾳ καὶ μοναχικῇ πολιτείᾳ καὶ εὐλαβείᾳ συντηθραμμέ-
 νων ἀνδρῶν, ἰερωμένος τε καὶ πᾶσαν ἐξηρημημένος τῆς τῶν
 ἱερῶν βιβλίων ἀναγνώσεως ἱκανῆν, πέπευ καὶ παντήκωτα 20
 ἐτῶν ἡλικίᾳ ἄγων ἔγγυς, καὶ εἶδος ἔχων ἐκ φύσεως σαμνὸν
 κομιδῆ καὶ αἰδέσμιον. καὶ κρῆνβαιεν ἂν εἰς πέρας τὸ πρᾶγμα
 χρηστὸν περὶ τὸ ἔθνος ἐκεῖνα τῆς θεησεύσεως ἔσκε, εἰ ἐγί-
 χνετο τελείως κατὰ τῆν ζήτησιν τοῦ κεκομμάτος ἐθναρχοῦ. ἀλλ'

mentis et solis venerationi deditus, pollicens se in nostram religionem
 se venturos, si Romano legato a se misso totius Russiae sedem epi-
 scopalem et metropolim ad leges ab ecclesia constitutas, ut subse-
 quenti Theognostum brevi antea mortuum tradiderint. nam ei cum
 amore dedito erant, orto ex sacerdoti regis mulieri, qui eos finitimos ha-
 bebant, pius ille fuit et divinis nostris dogmatibus deditus, ita ut amicus
 Romano esset. libenter audiebat et laudabat religionem et dicebat
 prophetarum, apostolorum verba, ita ut in ore eius versarentur. igitur
 amabat ille Romanum et ob has et ob illas causas. praesertim
 quod ab eo in religionis dogmata iuitatus erat, crebris doctrinis et
 admonitionibus nec multum aberat, quibus sacro baptismo habueretur.
 fuit Romanus ille a viris religione et simplici prudentia et providen-
 tia nutritus factus sacerdos et iustam et legentis sacris libris scientiam
 adeptus. quinquaginta quinque annorum aetatem, agens faciem a na-
 tura habuit venerabilem ac piam. eo operi revocandae ab superstitione
 illius gentis finem imposuisset, si ad missi ducis voluntatem fieri Ni-
 cetae; sed restitit divina ira Romanos nihil boni perficere patiens.

ἀντέπραξεν ἢ μηδὲν τῶν χρησιῶν ἐῴσα Ῥωμαίους θεομηρία 36
 τελεῖν διὰ τὴν τῆς πολιορκίας αἰρεσιν, ἣν οἱ τῆς ἐκκλησίας l. 259 a.
 ἄρτι προεστρηότες ἀνόμως εἰσήνεγκαν. εὐθύς γὰρ χειροτονη-
 θέντος ἐνταῦθα τοῦ Ῥωμανοῦ, ἀθρόον ἐπεφύη τις ἐκείθεν ἔτε-
 5 ρος, τοῦτομ' Ἀλέξιος, κατεσπουδασμένην ποιούμενος τὴν ἐς
 Βυζάντιον ἄφιξιν, ἑμοῦ τε σπαρεῖς καὶ ἀναδοθεῖς οὐκ ἐν-
 τεῦθεν, ἀλλὰ χρήμασιν ὄνιον πρὸς ἐνίων δῆθεν ἐκείθεν δε-
 ξάμενος τὴν ἀξίαν ἐπισκόπων, κατὰ τὸ τῶν σπαρτῶν καὶ ἀθ-
 10 ῶτος αὐθήμερον γυγάντων ἐκείνο γένος ὄφθη μητροπολίτης,
 10 ἀνὴρ μοχθηρὸς καὶ κανοῦργος καὶ ἐμπληρτος, πάσης τε ἀλ-
 λότριος εὐλαβοῦς καταστάσεως, καὶ ἅμα πολλοῦς ἐγκλήμασι
 καθαιρέσεως ἕνοχος ὢν, ὡς τὰ τῶν ἀγχωρίων ἐκείθεν ἐλλη-
 θῆτα κατόπιν ἐσημαίνε γραμματα. ἀλλὰ χρημάτων πλήθος 37
 κερκακίως, καὶ δούς μὲν Κατακουζηνῶ τῇ τηριαῦτα βασι-
 15 λῆσεντι, δούς δὲ καὶ τῇ τηριαῦτα πατριαρχεῦσεντι, τοῦτομα
 Φιλοθέου, ὃν ἐφίετο δάραν ἐκάτερος, ὃν ἐδεῖτο μετὰ ῥα-
 στώνης αὐτοῦ ἀντελάμβαναι. καὶ συνελόντι φάναι, ἅπαν
 ἔφραξε στόμα, καὶ πάσης ἐν τῷ ἀφανεῖ τεθνήσκει κατηγορίας
 ἐκ τοῦ ῥήστος κατέπραξε, τὰς μὲν γνώμας σφῶν δουλωσάμε-
 20 νος, τοὺς δὲ νόμους σελήσας καὶ πόρρω μνήμης κείσθαι πα-
 ρουσάμενος. ἔθεν καὶ μεμερῆσθαι διὰ ταῦτα συμπέπτωκε τὴν
 τῆς ἄλλης Ῥωσίας μητροπόλιν εἰς δύο μέρια, εἰς τε Ῥωμα-
 νὸν καὶ Ἀλέξιον. καὶ εἶθε ἑνέμεσεν ὡς τὴν πρώτην γούν ὁ
 μερισμὸς ἐγγόνει. ἀλλ' ἀκίβητος Ῥωμανοῦ πρὸς ἣν ἔλαχε 38

propter polytheismi haeresin, quam in ecclesiam modo praepositi contra leges intulerunt. statim enim delecto Romano exstitit alius quidam nomine Alexius, qui celeriter iter Byzantium suscepit. nec ipse inde ortus et educatus, sed opibus vitens ab episcopis quibusdam dignitatem adeptus et ad Spartorum et Gigantum illorum similitudinem eodem die ebris metropolitani factus, vir humilis et parvus et multumplex, ab omni disciplinae prudentia alienus et multis necis criminibus ut postea civium libri protulerunt, obnoxius. sed pecuniarum copiam dedit Causacuzeno tum regnanti et Philotheo patriarchae, ad utriusque voluntatem et utilitatem cum facilitate quadam offerens et ut libere dicam os totum obstruxit. quorum animis conciliatis et legibus sublati electisque e memoria, factum est ut tota Russia in duas partes et Romanam et Alexianam divideretur. utinam mansisset quae antea fuerat divisio. sed absentem Romanam in partem quam sortitus erat Alexius pluribus opibus datus et largitoribus sustulit et commodo tempore Romanam castigavit. quocirca brevi spei plenus Romanus Byzantium profectus est necessitate coactus quam imperii gu-

μοῖραν, πλείω δεδωκώς Ἀλέξιος χρήματα πλείω καὶ κρείττω καὶ τὴν μοῖραν αὐθις συγκυκλήσας ἀνείληφε, ζημιώσας ἐν τοῖς καιρίοις τὸν Ῥωμανόν. διὸ καὶ αὐθις μετὰ βραχὺ πρὸς Βυ-
 l. 259 b. ζάντιον ἐπανεληλυθέναι μεστὸν ἐλπίδων Ῥωμανόν ἢ ἀνάγκη
 συνήλαυνεν, ἕτε καὶ μεταπεσεῖν αἰσθόμενον τὰ τε τῆς μοναρχ- 5
 χίας ἐνταῦθα σκῆπτρα πρὸς Παλαιολόγον καὶ αὐτοὺς τῆς
 πατριαρχίας θρόνους αὐθις ἐς Κάλλιστον τούνομα. ἐληλυ-
 θότι δὴ οὐδὲν βοηθεῖν, ὀπόση δύναμις, ἀδικουμένῳ τῶν πάν-
 τι σφόδρα κρίνας εἶναι δικαίων ὁ πατριάρχης, ὁμοῦ τοῖς πα-
 ρατετυχηκόσι τηρικαῦτα ἀρχιερεῦσι, τὰ ἐπὶ τούτοις παρε- 10
 ● σκευάζοντο γράμματα καὶ ψηφίσματα. ἀλλὰ πρὶν ἐς πέρας
 ἰέναι, παρέστιν αὐθις Ἀλέξιος χρημάτων ἐπιφερόμενος πλεῖ-
 στα βαλάντια, δι' ὧν τὴν τοῦ πατριάρχου χειρωσάμενος γνώ-
 μην τὰ πρῶτα, ὕλης γηγενοῦς ὑπερφυῶς ὀρέξεσιν ἡλικιωτῶν
 οὖσαν καὶ δεσμοῦν οὐκ ἔξω φανλότητος λογισμῶν, ἔπειτα 15
 περιήρει τοὺς ἄλλους ἀναλόγως διδοὺς καὶ δουλούμενος καθ'
 ἕαστον ἅπαντας. ἤδη δὲ καὶ τοῖς ἄρχουσι προσιῶν, καὶ
 πυραβύων ἀβρότερα κέρματα, ἔαστα καὶ σφᾶς πρὸς τὸ βου-
 λόμενον εἶλκε, τὸ συγκεχωρηκὸς εἰληφότας ἤδη παρὰ τοῦ πα-
 ● τριάρχου Καλλίστου, ὃς τῶν τῆς ἱερωσύνης κανόνων πρόμα- 20
 χος εἶναι ὁμωμοκῶς, καὶ μὴ προδότης γίνεσθαι τῶν ταύτης
 θεσμῶν, μηδὲ τὴν ἄκρατον χάριν τοῦ πνεύματος ὄνιον ὡς ἐν
 ἀγορᾷ προτιθέναι τοῖς κατὰ Σίμωνα τὸν μάγον ζητοῦσιν,
 ἔπειτα αὐτὸς τε παραβάτης ὡφθη περιφανῆς, διακυβεύων τὰ
 τίμια, καὶ τοὺς ἄλλους προτρεπόμενος ἀπαρακαλύπτως ἐς τὴν 25
 τοῦ κακοῦ κοινωνίαν. καὶ διὰ ταῦτα ἀπηνήγατο ἐς προὔπτον

bernacula delata esse ad Palaeologum et patriarchicam sedem ad Cal-
 listum audisset. cui igitur quippe iniuriis vexato operam daturus pa-
 triarcha et qui forte aderant sacerdotes litteras et damnationes scri-
 pserunt. sed priusquam res ad finem perducitur, rursus adest Alexius
 multam pecuniarum copiam offerens. quibus primum patriarchae ani-
 mum cepit, materiae terrenae cupiditate plenum neque a mentis pra-
 vitate liberum; dein ad alios accedens unumquemque sibi concia-
 liavit. iam vero etiam principes adiit et insignibus pecuniis cor-
 ruptos facile ad voluntatem suam traxit, qui pactum iam a Callisto pa-
 triarcha acceperant. ille qui sacerdotales leges se defensurum iura-
 verat nec proditarum pacta nec S. Spiritus gratiam tanquam vilem
 in foro venditurum Simonis magi sectatoribus, dein ipse improbus
 aperte apparuit in honoribus ludo diffundendis et aliis ad malignitatis
 communitatem palam adducendis. quamobrem primum repulit quae

τὰς πρὶν ὑποσχέσεις ἐκείνας αἱ περὶ τοῦ Θείου βαπτίσματος
 ἦσαν αὐτῷ παρεσκευασμένοι σὺν γε τοῖς ὑπηκόοις κομιδῇ
 παμπληθέσιν ὑπάρχουσιν· βέλτιον γὰρ ἔφησεν ἡλίῳ λατρεύ- 41
 ειν, κόσμον ὄλον φωτίζοντι καὶ ζωοῦντι καὶ περιθάλλονται, καὶ
 5 τῆς τοῦ πάντων εἰκόνας δημιουργοῦ σαφῆ τινὰ φέροντος ἵχνη
 καὶ σύμβολα, ἣ τῷ τῆς φιλαργυρίας δαίμονι, ᾧ τὸν τῶν l. 260 a.
 Ῥωμαίων ἀκούω νυνὶ πατριάρχας ἀλίσκεσθαι, εἰ χρὴ κατὰ
 τὸν τῶν αὐτῶν ἀποφήνασθαι διδάσκαλον, ὃς ὑπισχνουμένῳ
 τῷ διαβόλῳ δώσειν βασιλείας τε καὶ χρήματα γῆς ἀπάσης,
 10 εἰ βούλοιο προσκυνεῖν καὶ λατρεύειν αὐτῷ, ἐπετίμησέ τε καὶ
 ἀπεκρούσατο μάλα σφοδρῶς· ὡςθ' ὁ τούτοις ἐκθύμως ἐγκυ-
 βιστῶν, καὶ ἀντὶ τούτων αὐτὸν προϊόμενος ὃν εἴλετο δεσπό-
 την ἔχειν καὶ Θεόν, ποίων μὲν κολάσεων ποίων δὲ πρηστή-
 ρων οὐκ ἄξιος εἶη ἄν, δεσπότην χρηστοῦ τε καὶ εὐεργέτου
 15 διάβολον ἀλλαττόμενος ἐχθρὸν καὶ πολέμιον, καὶ οὐδὲ τουτονὶ
 τὸν ὑπ' ἐμοῦ τιμώμενον ἥλιον αἰδεῖται μάρτυρα τῆς ἀναι-
 δείας δρῶν ἑαυτοῦ, ὅτι τὸν καὶ αὐτοῦ δημιουργὸν γηίνους ὄλη
 ψυχῆς προαιρέσει προίεται χρήμασι. σαφῆ γὰρ εἶναι ταύ- 42
 την ἔγωγε τίθεμαι εἰδωλολατρίαν· τὸν μὲν γὰρ ἥλιον στοι-
 20 χεῖον ἐξ ἀρχῆς εἶναι κατειλήφεσαν ἄνθρωποι συστατικὸν τῆς
 τῶν ἐν γῆ πάντων φύσεως· χρυσὸς δὲ καὶ ἄργυρος ἅπας
 γῆ πατουμένη καὶ τοῖς εὐφρονούσι πρὸς μηδὲν ἀγαθὸν χρη-
 σιμεύοντα· πῶς γὰρ ἂ μηδ' εἰκόνας εἰδῶλον ἡλίου σώζειν
 δύναται; εἰ δὲ καὶ πρὸς ἀνιέρους καὶ βεβήλους πράξεις κα-

de S. baptismo civibus valde plurimis promiserat. praestari enim, ait,
 venerari solem, toti mundo lucem, vigorem, calorem afferentem et
 creatoris mundi dilucida quaedam vestigia et documenta praebentem,
 quam avaritiae daemone, cui Romanorum patriarchas nunc captos au-
 dio, si ipsorum magistri exemplum spectamus, qui diabolum pollicen-
 tem se totius terrae regna et opes daturum si procurbare et adorare
 se vellet, aversatus est et pervalde repulit. itaque qui in talia se
 insane praecipitaverit et pro iisdem, quem dominum et deum sibi ha-
 bendum sumserat, reiecerit, quibus tandem poenis, quibus suppliciis
 non dignus erit, quippe qui Christo domino ac salvatori diabolum ho-
 stem et inimicum anteponat et ne hunc Solem quidem, quem equidem
 veneror, edito turpitudinis testimonio vereatur. apertam enim hanc
 esse idolatriam statuo. solem enim primum rerum elementum esse
 componens universi naturam homines intellexerunt. aurum vero et
 argentum omnè per orbem terrarum sanis quidem hominibus ad bonum
 nihil prosunt, quippe quae solis imaginis ne umbram quidem servare
 possint. sin vero ad impia et scelerata negotia adhibet avaritiae do-

ταδαπανᾶ τῆς φιλαργυρίας τοὺς τρόπους ὃ καὶ προτίτασθαι
 43 λαχών, καὶ λαλεῖ μὲν πρὸς ἀργύριον, χρημάτων δ' ὄντιον τὸ
 τῆς ἰερωσύνης ποιεῖται ἀξίωμα, καὶ τούτων οὐ μικρῶν τιμῶν
 καὶ βραχύτητι περικλειομένων ὄγκον καὶ ἀριθμοῦ πηλίκιότητος
 καὶ ποσότητι, ἀλλὰ καὶ τοὺς τοιοῦτους ὄρους ἐπερβαίνοντων 25
 καὶ ὑπερεκτεινομένων, ποῦ οὐκ ἂν ἐλάσειεν ὕβρεώς τε καὶ
 ἀτοπίας ἢ ἀκρασίας; τίνας δ' οὐκ ἂν ἐπερβαίῃ Καυκάσους
 ὄρων καὶ Ταναΐδος ἐκβολάς καὶ Σκυθῶν ἀγριότητος ἢ φήματ
 βαδίζουσα τῆς ἀσχερότητος; ἢ τίς ἂν καὶ ὅποια ποτὲ συ-
 σταίῃ πολιτεία βεβαίας τὰς τοῦ μέναι οὐκ ἐπίκειν ἀγχοῦσας 30
 44 κρηπίδας; τίνας δ' ἂν οἰκιῶν καὶ πόλεων διοικήσεις εἰσπρα-
 θεῖεν ὄπουπερ ἂν οἱ τῶν κανόνων καὶ νόμων προστάται,
 l. 260 b. τῶν χρηστῶν ἀμελοῦντες ἡθῶν, παρεσημερευθῆαι δοῦσι τὰ
 τῆς δικαιοσύνης ἀνάκτορα, καὶ παρὰ φασῶν τίθενται τὰ τῶν
 νομίμων κρᾶτη, καὶ τὸ ψεῦδος προτιμῶσι τῆς ἀληθείας, καὶ 35
 νόμον τὴν ἀνομίαν ἡσθῶνται, καὶ ψῆφον δικαιοσύνης τὸ τὰς
 ψήφους τῆς δίκης ἀίσχρησμοῖεν· καὶ ἦν τῶν πολιτικῶν καὶ
 πόλεων σφῶν προφανῆ καὶ θπαιθρον κατάλυσιν νίκτωρ καὶ
 μεθ' ἡμέραν· οὐ λήγουσιν αὐτοὶ καθ' ἑαυτῶν ἐργαζόμενοι,
 ταύτην ἔδραν καὶ στάσιν ἐπ' ἴσης τοῖς οὐρανίοις πόλεσι πρὸς 20
 ἀσφάλειαν τὸ ἀκίνητόν τε καὶ ἀναλλοίωτον ἔχουσιν οἰόνται, κα-
 κῶς εἰδότες καὶ λίαν ἀποθέως, καὶ μηδὲν ἄμεινον ἢ ὄπουπερ
 οἱ τυφλώτεροντες τε καὶ μηδὲ τὰ ἐν ποσὶν ὄλας ὄραν δυνά-
 45 μενοι καὶ οὗτοι γὰρ κατόπι ἐπομένους δρῶντες τοὺς τῆς νο-

los is est presense conspectu, et loquitur quidem contra arrogantem, vo-
 rum sacerdoti dignitatem reddi venalem pecuniis non parvis neque
 ad magnitudinem modicis neque ad numeri multitudinem, sed quae
 eiusmodi modum valde exsuperent, quosque haec porventet superbiae
 et insolentiae turpitudine? noane Caucasum montem et Tanaem impu-
 tum et Scytharum immanitatem superet hic turpidialis rumor? an
 quae et qualis unquam reipublica firma steterit, quae non fundamentis
 omni modo tenuerit? num familiae et civitates bene administrantur,
 ubi qui observandis legibus ac normis praesunt, neglectis probe in-
 stitutis, iustitiam potestate et dignitate detrahunt et legum auctorita-
 tem ad nihilum redigunt, qui mendaciam veritati anteposunt, qui le-
 gem illegem ducunt et iustitiam iuris inquinant, qui denique
 quemadmodum civitatibus et urbibus suis aperte et propitiam dissol-
 vendis diu noctuque non desistant, ita sedem et domicilium: similiter
 in coelestibus thronis immobile et immutabile tenere se secure putant,
 male periti illi et inaei non aliter, ac caeci qui ne ante pedes qui-
 dem quae laeent videre possunt. fructus enim tentae malignitatis et

σαφῆς καὶ τηλικαύτης κακοτροπίας καὶ ἀτοπίας καρπούς, μᾶλλον δὲ πρὸ ὀφθαλμῶν κείμενα νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν τὰ τῆς σφῶν κακίας ἐπιχειροῦσα, οὐδαμῆ ἐπαίνοσιν, ἀλλ' ἐπ' ἴσης τοῖς μαινομένοις τὰς σφῶν αὐτῶν ἐσθιόντες γάρκας χαίρουσιν·
 5 ὥσπερ ἂν εἰ προσετίθεισαν κέρδεισι κέρδη καὶ κληρῶ κληρον γῆς καὶ θαλάσσης, καὶ μὴ πᾶν τούταντιόν ἐπασχον, ἄχρι πυλῶν καὶ αὐτῶν εἰπεῖν οἰκιῶν τῆς σφῶν ζημίας ἀεὶ προχωροῦσης καὶ δίκην πρὸς αὐξομένης κῆπὶ σφετέρῃ κακῶ νεμομένης τὰ πρόσω, καὶ μάλιστα ὅταν καλάμης κατὰ πρόσωπον ἰσταμένης
 10 λαμπρῶς ἐπιδράττηται τοῦ πρὸς ἡ φορᾶ. εἰ οὖν ἐμοῦ, 46
 φησί, κατηγορεῖν ἐθέλοι τις τοιαῦτα, πολλοῦ μὲντ' ἂν δεήσεις τρισαθλίους αὐτοὺς καλεῖν, καὶ ταῦτα ποιμαίνειν λαχόντας καὶ ἑνθμιζεν οὐ ῥέουσιν ὕλην καὶ φθειρομένην αἰεὶ, ἀλλὰ τὸ μέγα κτήμα καὶ τιμιώτατον καὶ θανάτου παντός
 15 ἀνώτερον, τὴν ἀνθρώπου ψυχὴν δηλαδή· ἧ γὰρ εὐθιυτῆρος καὶ κανόνος ἔχειν συμπέπτωκε τόπον, καὶ ὅς ἀρχέτυπον ἄλλων εἶναι πεπιστευται, οὗτος εἰ μὴ κατὰ τούτομα πολιτεύοιτο, μῆδὲ τὸ προσῆκον ἀποδοδοίη τῇ τοῦ κανόνος καὶ τῆς εὐθύτης- 1. 261 a.
 20 τος ἀρετῆ ἀλλὰ πρέγμασιν ἀνοσίοις ὄνομα περιτιθείη χρηστόν, δεικνύσιν ἐναργῶς μὴ τὸ χεῖρον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εἶναι ἀρχόμενον δεῖν, ἀλλὰ τὸ γε κρείττον ὑπὸ τοῦ χείρονος. σχετλιώτερον δ' οἶσμαι καὶ οὐ μάλᾳ εὐσχήμονος ἵναὶ ὀλέ- 47
 θραυ δῆμοις τε καὶ οἴκοις, ἀρχουσί τε δῆ καὶ ἀρχομένοις, νέοις καὶ γέροσσι, ἀνδράσι τε καὶ γυναῖξι, πλουσίοις τε καὶ

insolentibus qui a tergo sequuntur carentes, magis quae ante oculos positae sunt semper improbitatis poenas nequaquam animadvertant, sed insanoribus similes dentes suis corporibus inficere amant, quasi quamplurima emolumenta et quam plurimae sortes evenerint terra marique nec plane contrarium acciderit, quum usque ad portas et ut ita dicam aedificia eorum poena progrediatur et in ignis modum aucta pestem carpatur porro. et in stipules ante oculos positas flammae impetus libere irrumpat. quapropter si quis me vituperarit, oportebit ter infelices appellem, quibus acciderit administrare et regere non levem et inanem materiam, sed magnum, bonum et pretiosissimum et omni morte superius, hominis scilicet animam. cui enim legis ac novae rationem tenere accidit et ceteris exemplo esse creditur, is si non secundum nomen regis nec quae ad legem et normam pertinent agit, sed impie factis sanctum nomen pollut, aperte docet non peiores a melioribus, sed meliores a peioribus esse regendos. miserius autem puto et perniciosius esse populis et famillis, imperatoribus et civibus, iuvenibus et senibus, visis et mulieribus, divitibus et pauperibus, fere

- πένησι, καὶ πᾶσι σχεδὸν λογικοῖς καὶ ἀλόγοις, ὅταν τοῖς βελτίοσι νομοθετῶσιν οἱ κάκιστοι· οὐ γὰρ τὸ διεφθαρὸς τῶν δρώντων κατευθυνθεῖ ἂν ποτε πρὸς εὐνομίαν, οὐδ' εἴ τι νοσοίη τῆς πολιτείας, παρασκευασθεῖ πρὸς τὴν πρῖν εὐεξίαν παλιandroμεῖν, ἀλλὰ πολλῶ τὸνναγτίον γένοιτ' ἂν, παραπαιδαγωγούντος⁵ τοῦ χοροστάτου καὶ διδασκάλου, καὶ χωλεῖν ποιούντος τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀληθείας τὸν δρόμον. πρόξενος γὰρ αὐτὸς ἀντικρυς γίνεται νοσεῖν καὶ τὸ ὑγιαῖνον, καὶ ἐξ οὐρίας αἰὶ καταβαίνειν πρὸς τὸ φθειρόμενον· καὶ ὁ τὴν ἐρημίαν ὡς ἐπίπαν ἐκτήσατο πάρεδρον, ἀντιφωνούντος αὐτῷ τοῦ βίου¹⁰ τοῖς λόγοις καὶ ἧ τέτακται διοικήσει· ὥσπερ γὰρ δικαιοσύνη κοινωνίας ποιητικόν, οὕτως ἀκοινωνήτων ἀδικία καὶ σύνοικον ἐρημία, θηριώδη ποιούσα τὸν βίον καὶ παντάπασιν ἄγριον.
- 4● τὴν γὰρ τοι πόλιν ἐξ οἰκιῶν συγκειμένην κοινωνικῆς εὐταξίας θεμέλιον εἶναι ἀνάγκη καὶ νόμων δικαίων ἐμπεφραγμένην¹⁵ δεσμοῖς· ᾧ γοῦν οἰκίας δι' ἀμαθίαν τοῦ κρείττονος ἤμισθ' ἀρμόττει προσασία, πολλοστοῦ τινὸς μέρους μακρᾶς πολιτείας, πολλοῦ μέντ' ἂν δεήσειε δεόντως πόλεως ὅλης προστήναι. ὡς γοῦν τῶν ἀνθρώπων ᾧ δίκη καὶ εὐνομία συντέθραπται, τούτῳ καὶ τὸ βελτίστῳ τε εἶναι καὶ κατὰ τὸ βέλτιστον²⁰ ἄρχειν προσγίνεται, οὕτως ᾧ μὴ, τούτῳ καὶ χειρίστῳ γίνεσθαι κατὰ τὸ ἀντίπαλον ἔπεται καὶ πυγχάλεπον ἄρχειν ἀρχήν.
- 4● ὄργανα γὰρ ἐκ φύσεως ἄνθρωπος ἔχων πρὸς ἀρετῶν ἐργασίαν πολυειδῶν, εἰ μὴ βούλοιο δίκη τε καὶ εὐνομία διοικεῖσ-

omnibus peritis et imperitis, si molioribus pessimi imperant. nam praefectorum improbitatem non direxeris unquam ad bonas leges nec si quid respublica aegrotet ad pristinam felicitatem reditum facile feceris, sed plane contrarium feceris, quam si chorostata et magister instituit et claudicare docet inter pulchri et veri cancellos. vicina sibi aegrotum et validum et prosperum semper spectat ad vanum. et si quis desertum quasi socium sibi sumserit, eius vita a legibus et qua instituta est vivendi ratione discrepat. quemadmodum enim iustitia consociationem facit, ita disiunctio ab iustitia et in deserto habitatio bestialem et omnino immanem vitam reddit. urbem enim ex aedificiis compositam publicae salutis fundamentum esse et iustarum legum obstrictam cancellis necesse est. cui igitur ob inscitiam commodi minime convenit administratio familiae, tanquam magna partis civitatis, multum deerit ut toti urbi praesit. quemadmodum igitur homo, cui ius et leges innatae sunt, optimus esse et optime rem regere possit, ita, cui non insunt, pessimum fieri et pessime rem administrare eum ex contrario sequitur. homo enim a natura praeditus

θαι καὶ διοικεῖν, παγχάλεπον καὶ ἐξίτηλον πόλιν πᾶσιν καὶ
 πολιτείαν καὶ οἰκίαν καὶ συλλήβδην ἅπαντα φάναι πράγματα
 δεῖξειεν ἂν ἐν βραχεῖ· καὶ οὐδὲν ἕτερον τούτῳ λελεῖψεται
 ἢ τοῖς τῆς ἀρετῆς ὄργανοις κακῶς χρωμένῳ δίκην πυρὸς ἐμ-
 5 πιπρᾶν καὶ ἄδου μυχοῖς παραπέμπειν, καὶ εἴ τι σφίσι χθές που
 καὶ πρώην προσῆν ἐκείνοις τὸ εὐδαιμον. εἰ δ' οὖν, φρουσάτω
 μοί τις παρελθὼν, πόθεν ἄλλοθεν ἐς τοιάσδε κακοδαιμονιῶν
 ἐσχατίας τὰ μέγιστ' ἐκεῖνα καὶ τηλικαῦτα κατενήνεται σφίσι l. 261 b.
 πράγματα. πάντως οὐδαμῶθεν ἢ κατ' αὐτῶν ἐξ αὐτῶν, οἴκο-
 10 θεν οἴκαδε, τὸ λεγόμενον. ἥδιον γοῦν ἔγωγ' ἂν πολλῶ μετὰ 50
 δικαιοσύνης καὶ εὐνομίας ἡλίου τε καὶ τοῦ τὸν ἡλιον πεποιτη-
 κότης θεοῦ διατελοῖην σαφῆς λατρευτῆς, ἢ διὰ φιλοχρημα-
 τίαν, αἰσχίστην νόσον αἰσχίστου τρόπου, μετὰ ἀνομίας καὶ
 ἀδικίας εἶην ἀνύων τὸν βίον, καὶ παντοδαποῖς τε καὶ ποικί-
 15 λοις μιᾶσμασι καταβαπτίζων ὃ φασι ψυχῆς καθαρθήριον
 βάπτισμα. πῶς γὰρ καὶ τίς με βαπτίσει τηλικούτοις ἑαυτὸν
 ἐμπιπλᾶς ἐφ' ἡμέρα πάση καὶ νυκτὶ μολυσμοῖς, καὶ τοσοῦτον
 ὑπ' ἐμοῦ καταγινωσκόμενος; οὐ γὰρ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου
 δίκαιοι, φησί, παρὰ τῷ θεῷ, ἀλλὰ οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δι-
 20 καιωθήσονται· καὶ ἐν παντὶ ἔθνει ὃ φοβούμενος τὸν κύριον
 δεκτὸς αὐτῷ ἐστίν. οὐ γὰρ ἐστὶ προσωποληψία παρὰ τῷ
 θεῷ, ἀλλὰ πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσῃται τὸ ὄνομα κυρίου σωθή-
 σεται. καὶ θυμὸς καὶ ὀργὴ καὶ θλίψις καὶ στενοχωρία ἐπὶ

18. Παύλου ἐκ τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς.

quasi instrumentis ad varias virtutes exercendas si non velit ad ius
 et leges regi et regere, labentem et deperditam totam urbem, civi-
 tatem, domum omnes omnino res brevi ostendet neque aliud quicquam
 ei, qui virtutis instrumentis male utitur, superest, quam ut ad ignis
 similitudinem urat et in perniciem trahat, quibus brevi antea felicitatis
 quid adhuc inerat. dicat igitur mihi quispiam, num aliunde in
 eiusmodi diabolorum fines magna illa et talia eorum facta pervene-
 rint. profecto non aliunde, quam ab semet ipsis, e domum in do-
 mum, ut dicitur. multo equidem lubentius cum iustitia et aequitate
 solem et deum solis creatorem propalam semper venerer, quam ut ob
 avaritiam pestem turpissimam cum iniquitate et iniustitia vitam transi-
 gam et variis ac multiplicibus maculis baptismum quem animae la-
 vacrum dicunt polluam. quis enim quomodo me baptizabit eiusmodi
 macularum semper plenus et mihi tantopere suspectus? non enim au-
 ditores legis iusti sunt apud deum, sed factores legis iustificabuntur.
 et in omni gente qui veretur dominum gratus ei est, non enim per-
 sona valet apud deum, sed quisquis invocabit nomen domini salvabi-

πῦσαν ψυχὴν ἀνθρώπου τοῦ κατεργαζομένου τὸ κακόν, Ἰουδαίου τε πρώτον καὶ Ἕλληρος· δόξα δὲ καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθόν, Ἰουδαίῳ τε πρώτον καὶ Ἕλληνι.

- 51 Τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα σὺν ὀργῇ καὶ ζήλῳ διεξελθὼν ὁ ῥῆξ ἐκεῖνος ἐνταῦθα τὸν λόγον κατέκασε, τὴν δὲ γνώμην εἰχεν ἡρεθισμένην πρὸς ἄμυναν ὑπὲρ ὧν προσῆκε τῷ Ῥωμανῷ. ἔξεστι δ', οἷς τῇ ἀκοῇ σύνοιαι ἀπαθῆς συνοικεῖ, κρίνειν εἰ προσήκοντος ἔχεται λόγου τὰ εἰρημένα· ἔξεστι δ' αὖθις συλλογιζέσθαι ἔτι καὶ εἰ χριστιανῶν παισὶν εὐσεβέσιν ἀνεκτὸν 10 οὕτω γῆς καὶ θαλάττης ὡς πορρωτάτω τῆς αἰσχίστης ταυτησὶ κακίας τὴν φήμην δραμοῦσαν μέχρις Ὀκεανοῦ καὶ Σκυθῶν ἀφικνεῖσθαι, καὶ τοσοῦτον τὴν τῆς αἰρέσεως αὐξήσασαν βλάβστην διαπεφοιτηκέναι πανταχῇ τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας τὰς ὕβρεις κομιζουσας, κρηπίδας ἀφθόνων πηγῶν εἰληφύϊαν 15 τὰς τῶν νῦν πατριαρχῶν τε καὶ ἐπισκόπων ἀτόπους καὶ παρανόμους πράξεις καὶ ἦν τετυραννηκότες δογματῶν ἐπέπλησαν 52 πονηρῶν ἐκκλησίαν αὐτοί· οὐ γὰρ ἐν παραβύστω τὰ βέβηλα δρῶσιν οἱ ἀναιδεῖς, οὐδ' εἰς ἀφεγγές που καταδύντες χωρίον, ἀλλ' ἐν ὑπαίθρῳ καὶ θεάτρῳ πομπεύουσι πάση τῇ οἰκουμένῃ 20 τὴν σφῶν αὐτῶν ἐξάγιστον ἐθελονταὶ μοχθηρίαν αὐτοί· οὕτως ἐξόριστος παντάπασι καὶ κομιδῇ γε ἀλλότριος τῶν τῆς ἀρχαίας γέγονεν ἡθῶν πολιτείας ἢ δικαιοσύνης καὶ φρόνησις, 1.262 a. καὶ εἴ τι σεμνότητος καὶ εὐσχημοσύνης ἐστὶν ἀγαθόν, ὡς ἔξει-

tur. et indignatio et ira et tristitia in animam uniuscuiusque hominis malum facientis, Iudaei primum, et Graeci; gloria vero et gratia et pax unicuique bonum facienti, et Iudaeo et Graeco.

Haec ubi cum ira et acerbitate locutus est, orationem mentem incensam habuit ad ea, quae ad Romanum spectabant, repellenda. licet autem quibus sana ratio inest, diiudicare, num dicta habeant iustam sententiam. licet porro dignoscere, num Christianorum piis filiiis tolerabile sit huius turpissimae improbitatis famam tantopere terra marique crescentem ad Oceanum et Scythas usque pervenire, tantopere auctam sectae stirpem ubique divulgari, Romanae ecclesiae superbiam inferentem, fundamenta uberrima nancientem, nempe patriarcharum et episcoporum iniqua et iniusta facinora et, quam per tyrannidem pravis dogmatis implevere, ecclesiam. non enim in remoto nefanda agunt impii illi neque in obscurum abditi locum, sed in foro et omnium conspectu per totum terrarum orbem suam ex industria obscenam pravitatem prae se ferunt. tantopere remota et omnino seimuncta est ab antiquae civitatis institutis, iustitia et prudentia, et si

και λέγειν νῦν ἐνταυθοῖ και ἡμῖν ἃ πάλαι θεὸς διὰ τοῦ προ-
 φήτου φθέγγεται Ἰεζεκιήλ περὶ Ἱερουσαλήμ. "εἰπέ" γάρ φησι
 "πρὸς τὴν θυγατέρα τὴν ἀσύνετον Ἱερουσαλήμ· οὐχ ἡμαρ-
 τεν ἀδελφῆ σου Σόδομα κατὰ τὰ ἡμίσεια τῶν ἁμαρτιῶν σου,
 5 και ἐδικαιώθη Σόδομα ἐκ' σου." τουτέστι Σόδομα δίκαια
 ἐστὶ κατὰ σύγκρισιν σὴν, ὡς ὁ θεὸς φάσκει Χρυσόστομος. 53
 ἐστὶ δὲ οὐκ ἄδηλον, οἶμαι, φρονίμων οὐδέσιν ἀνδρῶν ὡς εἰς
 τὴν μυθικὴν ἐκείνην ἔριν και οὔτοι τὴν μίμησιν ἀναφέρον-
 τες, μεταξὺ τὴν διαίρεσιν ἀντὶ μῆλου τῆ τοῦ ἔθνους ἐπαρ-
 10 χία ἐκείνου παρέρριψαν, τὴν μὲν μίαν εἰς δύο διελόντες μη-
 τροπόλεις, τὰς δ' ὑπ' ἐκείνην ἐπισκοπὰς ἄλλοθεν ἄλλοθι με-
 ταθέντες, ὡς ἂν πρὸς ἀλλήλους οἱ ταύτας λαγχάνοντες πρό-
 φασιν ἔριδος ἔμμονον ἔχωσι, και ἅμα ἀνάγκην ὡς εἰς μείζον
 ἶναί κριτήριον τοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχας,
 15 ἐγκλήματα μὲν κατ' ἀλλήλων, ὑπὲρ δ' ἑαυτῶν ἀδρὰ κομιδῆ
 κομιζοντες χρήματα, οὗτ' ἐκείνοι φαύλην τινὰ και ἄνανδρον
 σπουδὴν ὑπὲρ γε τοῦ τὸν ἕτερον ἕτερος παριέναι δευκνόντες
 τολς ἐκεῖθεν κομιζομένοις τῶν δώρων πλήθεισιν ἐπ' ἀναλήψει
 τῆς ἱερατείας και τῆς τῶν ἐπισκοπῶν προεδρίας, οὗθ' οὔτοι
 20 πρόνοιαν ἐρραθυμημένην και ἀναπεπτοκυῖαν ἐν τούτοις ἄγον-
 τες πρὸς γε τὸ ἐρεθίζειν τε και ἀναρριπιζέειν εἰς ὅτι πλείστον
 τὴν φλόγα τῆς ἔριδος, ἀλλὰ πολλὴν και διάφορον ἐπισωρευ-
 οντες ὑπεκκαυματος ὕλην, μάλα ἀνόσιμον σφίσιν αἰσχροκερ-
 δείας ἐφόδιον γινομένην. ὅθεν και ἔῃστα περαίνοντες διετέ- 54

quod auctoritatis et dignitatis bonum inerat. ita ut iam dici possit
 apud nos, quod olim deus per prophetam Ezechiel de Hierosolyma lo-
 cutus est: loquere, inquit, ad filiam imprudentem Hierosolyma: non
 peccavit soror tua Sodoma ad dimidium peccatorum tuorum et iustifi-
 cata est Sodoma ex te, hoc est, Sodoma iusta est tecum comparata, ut
 D. Chrysostomus dicit. non autem obscurum puto esse prudentibus
 viris, quemadmodum illi antiquam hanc litem imitati haeresin quasi
 malum in gentis illius imperium iniecerunt, una in duas divisa metro-
 poli, illius episcopis huc illuc dimissis, ita ut qui has obtinent peren-
 nem litis causam habeant et necessario ad maiorem auctoritatem per-
 veniant Constantinopolitani patriarchae, tanquam crimina quidem, sed
 ad suam utilitatem divitias conferentes uberrima. neque segnem et
 languentem laborem ostendunt, ut alter alterum anteveniat, illis qui
 inde donorum copiam apportant ad obtinenda sacra munera et episco-
 porum sedes, neque levem et inconsultam prudentiam adhibent
 ad litis flammam quam maxime excitandam et augendam. sed magnam
 et variam inandii materiam comportant, commodum ad turpem quae-

λουν ἐφ' οἷς ἐμισθοῦντο, συχνὰ μὲν καταλύοντές τε καὶ με-
 ταρριπτοῦντες ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἢ χθὲς ἄλλως ὀκοδομήθησαν,
 ἢ δὲ πρότριτα καθ' ἕτερον διενείμαντο τρόπον, ὡς ἑτέρως
 μεταρρυθμιζόντες σήμερον καὶ ὡς ἑτέρως τὴν ὑστεραίαν, ὅπη
 τὰς ἡνίας ἔλκει τε καὶ ἀνθὲλκει τῶν ἐκεῖθεν ἐνταῦθα συχνὰ 5
 πεμπομένων διχόθεν χρημάτων ἢ μᾶλλον θατέρον βρίθονσα
 δεξιὰ. καὶ τῶν τοιούτων ἀγώνων καὶ παλαισμάτων τῆς κακο-
 f.262 b. μηχανοῦ τε καὶ μυσαρῶς ἔριδος ταυτησί, δίκην ἔλκους διη-
 νεκῶς ἡρέμα τὰ πρόσω νεμομένης καὶ προχωροῦσης, ὄρον
 εἶναι συμβαίνει μηδένα, μηδὲ λῆξίν τινα τῶν ἀτόπων τε κερ- 10
 δῶν καὶ πονηρῶν λημμάτων.

stum aditum, unde ea quibus inserviunt facile assequantur. omnia
 dissolvunt et permutant hic illic, quam heri aliter constituerunt; quae
 tribus ante diebus alia administrarunt ratione, hodie aliter componunt
 et cras aliter component, quo frena trahunt, eorum, qui huc utrinque
 immensas divitias mittunt, graviore ponderis momento manus. atque
 his studiis et contentionibus turpis et insidiosae litis, tanquam vul-
 neris continuo virum carpentis et crescentis, finis nullus est neque
 iniqui quaestus et iniustae usurpationes ullo modo terminantur.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΛΟΓΟΣ ΑΖ.

Ἐγὼ δὲ τῶν εἰρημένων πλείω καὶ μείζω συνείρειν ἔχων Cod. Reg.
τῆ ἱστορία πρὸς ἐνίων οὐ καλῶς ἀκούειν ἴσασι διόρθωσιν^{3075.}
5 (ἰατρὸν γὰρ τὴν ἱστορίαν τοῖς ὀψιγόνοις πεπεῖσμεθα γίνεσ- fol. 83 r.
θαι, ἐπαινοῦσαν μὲν ὁπόσοι τὰγαθὸν ἐπαινοῦσί τε καὶ προ-
σίενται, λοιδοροῦσαν δ' ὅσοι τὸ κακὸν οὐ βούλονται λοιδο-
ρεῖν) δέδια μὴ λάθω τοῦναντίον οὐ βούλομαι δρῶν. ἐγχο-
ρεῖ γὰρ ὡς ἐν ἀπέριφῳ πελάγει τῆ χρόνῳ πολυτρόπως καὶ
10 ἀγχιιστρόφως καὶ ὡς εἰπεῖν ἑλικοειδῶς ἀεὶ ῥεούσης τῆς φύ-
σεως, καὶ ἄλλοτ' ἄλλως περιπετοῦς ἑαυτῆ γινομένης διὰ τὴν
ἀτέκμαρτον ἰδιοτροπίαν τῶν ἐκάστοτε φυομένων καὶ ἐπιφυο-
μένων πολυειδῶς προσώπων καὶ πραγμάτων, ἐξελίττειν καὶ
ἀνελίττειν ἔστιν οὐ καὶ ἔστιν ὅτε συγγένειαν ὁμοιοτήτων τιγῶν
15 περιαιγομένην τε καὶ περιαινομένην εἰς παράδοξόν τινα τὴν

NICEPHORI HISTORIAE ROMANAE
LIBER XXXVII.

Ego vero quum supra narratis plura ac graviora habeam quae annectantur historiae ad nonnullorum qui bene accipiant adhortationem: nam medicum esse posteris historiam scimus, laudatorem quidem omnium qui bona laudent et sequantur, reprehensorem vero omnium qui mala reprehendere nolint: vereor, ne in propositi mei contrarium delabar. oportet enim, velut in infinito pelago temporis, quo multis modis et subita conversione et ut ita dicam volutatim continuo fuit natura et in aliam semper abit corruens propter infinitam et immutatam vim orientium omni tempore et varia specie accedentium imaginum et rerum, explicare et subducere cognationem similitud-

ταυτότητα. ὡς εἶναι δέος ἐντεῦθεν μὴ οὐ πάντων εἰς μίμη-
 σιν τοῦ βελτίονος παραθήσειν ἑαυτοὺς δυναμένων δι' ἔμφυ-
 τον ἔνιοι κακοτροπῆσαν ἐπὶ τοῦναντίον τῇ μιμῆσει χρῆσονται,
 καὶ τὴν ἐν ἱστορίᾳ διαβολὴν τῶν κακῶν ἐπὶ σφετέρᾳ μιμη-
 σονται βλάβη, τὴν τῶν φθασάντων ἀναισχυντίαν καὶ τόλμαν 5
 ■ οὐδὲν τι παράδειγμα προβαλλόμενοι. ὅθεν ἐνόστινος ἔτι μνη-
 σθεὶς ἀπαλλάξομαι, διὰ βραχέων μέντοι καὶ τοῦτον, καὶ δι'
 ὅσων ἀποχρήσειεν. ἂν τῷ τῆς ἱστορίας λόγῳ δεῖξαι πῶς τῆς
 Πυλαμικῆς αἰρέσεως ἐπὶ λίμῃ τῶν ἱερῶν τῆς ἐκκλησίας δογ-
 μάτων παραδύσης ἄπανθ' ὁμοῦ συγκέχεται πράγματα, καὶ 10
 διεφθαρται τὸ τῆς ἐκκλησίας ἀρχαῖον ἥθος ἐκεῖνο, καὶ ἀνα-
 ι. 263 a. τέτραπται καὶ ἀπόλωλεν εἴ τι σεμνόν τε καὶ τίμιον τῆς ὅλης
 ἦν πολιτείας, συσταλείσης, οἶμαι, τῆς τοῦ Θεοῦ δεξιᾶς ὅσον
 αἰσθῆσθαι τοὺς τῆς κακίας ταύτης προστάτας καὶ ἀρχηγούς,
 καὶ πρὸς ἐπιστροφὴν ἔλθειν πρὶν εἰς καταστροφὴν κατελθεῖν, 15
 ἐνδιδόντος Θεοῦ τοῦ διὰ Λαβιδ παραινούντος μὴ διδόναι πρὸς
 σάλλον τὸν πόδα, ἵνα μὴ νυστάξῃ μηδὲ ὑπνώσῃ ὁ φυλάσσων
 ■ τὸν Ἰσραὴλ. ὡς εἶναι κἀνταῦθα δέος μὴ πολλῶν κἀκείνων
 κακίῳσιν οὐσι καὶ τοῖς τῆς ἐκκλησίας ταύτης προέδροις ἢ πάλαι
 κατὰ τῶν Ἰουδαίων ἀποφαντικῆ σὶν θυμῷ κατεροράγῃ ψῆφος, 20
 λέγουσα "ἐὰν προσφέρῃτέ μοι σεμίδαλιν μάταιον, θυμίαμα
 βδέλυγμα μοι ἐστὶ· καὶ ἐὰν ἐκτείνητε τὰς χεῖρας ὑμῶν,
 ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν· καὶ ἐὰν πληθῶ-

num conversarum et confusarum in non aptam unitatem. quare, quum non omnes ad meliora imitanda convertere sese possint propter innatam morum pravitatem, timendum ne in contrarium quidam imitationem vertant et in historia reprehensionem malorum in ipsorum labem accipiant, et aliorum forte impudentiam et temeritatem tanquam exemplum sibi proferant. cuius rei exemplum nunc quod in memoria est, proponam. paucis igitur verbis et quae satis sint ad historiae narrationem, demonstrabo, quomodo post Palamicam haeresin ad perniciem sanctorum ecclesiae dogmatum procreatam, cuncta simul conturbata sint instituta et corruptus veius mos ecclesiae, et perversa et ad interitum adacta quae veneranda et honorifica totius civitatis, admittente id, ut ego quidem credo, dextra dei, quantum intelligerent perversitatis huius auctores et principus et prius ut ad conversionem venirent quam ad finem. sic enim per Davidem deus hortatur, ne quis ad malignum pedem vertat, ut ne dormituro capite somnum caperet custos Israelis. Ita ut hoc quoque timendum sit, ne his qui illis multo praviores, praefectis ecclesiae vox illa quae olim Iudaeos condemnavit, cum ira sonet clamans: "si simila-

νητε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν. αἱ γὰρ χεῖρες ὑμῶν αἵματος πλήρεις, καὶ ἀφίσται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρμος." ὦν γὰρ τὰς αὐτὰς εἶναι συμβαίνει πρῶξεις, τούτοις ἀνάγκη καὶ τὰς αὐτὰς ἐπιέναι θεῶθεν εἰσπρῶξεις.

- 5 Διδάσκει δὲ καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος τὴν εἰρημένην ἐνταῦθα ταυτότητα· καὶ γὰρ ἐρμηνεύων τὸ "Καϊάφας ἀρχιερεὺς ἦν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου," καὶ τοῦτο τῆς Ἰουδαϊκῆς, φησὶν, ἐγένετο πονηρίας· κατήσχυαν γὰρ τὸ τῆς ἱερωσύνης ἄξιωμα ὠνητοὺς ποιήσαντες ἀρχιερέας. ἔμπροσθεν δὲ οὐχ οὕτως
 10 ἦν, ἀλλὰ τῇ τελευτῇ μόνη κατελύετο ἡ ἱερωσύνη τοῦ ἀρχιερέως. τότε δὲ καὶ ζῶντες παρελύοντο τῆς τιμῆς. οὐδὲν οὖν καιρὸν τῶν ὁμοίων ἐκείνοις κἀνταῦθα παθῶν εἰκόνας ὑπάρχειν ἐνυποστάτους, τῶν νῦν πατριαρχῶν εἰς τὴν αὐτὴν ἰόντων πονηρίαν, ἵνα μὴ λέγω τὴν χεῖρω· κατήσχυαν γὰρ τὸ
 15 τῆς ἱερωσύνης καὶ οὗτοι μᾶλλον ἐκείνων ἄξιωμα, ὠνητοὺς ποιοῦντες ἀρχιερεῖς, καὶ μερικίων ἐφήβων καὶ ἀγενείων ἑσμὸν ἱερέας, οὔτε πω συλλαβίζειν δυναμένων οὐδὲ τὰ πρῶτα τῶν γραμμάτων στοιχεῖα, οὔτε βίον γοῦν ἐγγὺς καθαροῦ προ- f.263 b.
 εἰσηνεγμένον, ἀλλ' ἀρκομένων τῇ τε βούλῃσθαι καὶ τῷ
 20 τὴν Παλαμικὴν, ταῦτόν δ' εἰπεῖν Μασαλιανικὴν καὶ πολυθεον αἵρεσιν προσκυνεῖν· τῆς γὰρ ἱερωσύνης εἰς ἀγοραίαν πρῶσιν καθάπαξ ῥιφείσης, ὃ τὴν πλείω διδούς τὴν νικῶσαν

ginem mihi offeretis, frustra erit; thus abominandum mihi, et si manus vestras protendetis, ego oculos meos a vobis avertam, et si preces facietis, non exaudiam vos. nam manus vestrae sanguine plenae sunt." qui enim res agunt eandem, ab his eandem etiam deus poenas petit.

Docet autem S. Chrysostomus eandem illam allatam similitudinem. interpretans enim: "Caiphas summus sacerdos erat anni illius," id dicit factum esse Iudaeorum pravitate. violabant nempe sacerdotii dignitatem, quum venalem facerent dignitatem sacerdotum: antea vero ita se non habebat, sed solo in obitu finitam erat munus sacerdotis. "tunc autem et vivi munere amoti sunt." nihil igitur discrepat, si eandem apud illos perversitas ut imago exhibetur nostrorum patriarcharum qui eandem inducunt ne dicam peiorem. hi enim sacerdotii dignitatem etiam turpius violarunt, quum pretio eligant sacerdotes, et in his adolescentulorum pubescentium et imberborum examen, qui neque syllabas connectere possunt et ne primis quidem litterarum elementis imbuti sunt, neque vitam saltem puram prae se ferunt et satis praestant modo inire velint, et Palamicam vel eandem ut dicam, Masalianam et polythecam haeresin venerentur. postquam enim sacer-

ἐπ' ὀλίγον λαμβάνει καὶ τῶν πρωτείων γίνεται κληρονόμος, μέχρῃς ἂν ὁ κατόπιν ἰὼν χρημάτων ἀβρότερον πεποιηκῶς τὸ βαλάντιον, τὴν νικῶσαν τῆς ἤττης ἀλλάξῃται καὶ τῆς κρείττονος χώρας ἐξ ἀμοιβῆς κληρονόμος αὐτὸς καταστῆ.

- Ἐπεὶ δ' ἐνὸς τῶν πολλῶν ὄτουοῦν ἐπηγγελάμεθα μνη-5
σθέντες ἀπαλλάξασθαι, πέρας τῆ ἐπαγγελία παρασχεῖν ἀξιό-
σωμεν. τὴν τῶν Ἀλανῶν ἐπαρχίαν πρὸς ἄρκτους τὴν θέσειν
ἔχουσαν, καὶ Σκυθῶν τῶν νομάδων ὄμορον οὖσαν, οἱ πολλοὶ
τε ἴσασι καὶ μάλιστα οἷς ἐξ ἐμπορίας ὁ βίος ἀθροίζεται
ἔθος. ταύτης, ἐκ Κωνσταντινουπόλεως Τραπεζούντιός τις, 10
ὄνομα Συμεῶν, ἀρχιερεὺς τῆ μητροπόλει χειροτονηθεὶς πρὸ
ἐτῶν οὐ μικρῶν ἀπεστάλη. μετὰ δὲ χρόνον βραχὺν παρ'
ὄτουοῦν τῶν ἐκεῖ μοναζόντων πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ δωροδο-
κίαν ἐγκέκληται χειροτονηθῶν ἀθέσμων, τὸ τῆς ἱερωσύνης κα-
πληθύνον σεμνὸν καὶ προτιθεὶς βεβήλοις ὄνιον ἀνδράσι τὴν 15
• χάριν τοῦ πνεύματος. τῶν δὲ τοιοῦτων ἐγκλημάτων ἐπὶ Φι-
λοθέου τοῦ μετὰ τὴν Καλλίστου καθάρσειν πατριαρχεύσαν-
τος λαληθέντων, ἐπεὶ παρῆν καὶ Ἀλανίας αὐτός, τὸ ἀξιό-
πιστον ἔχοντας ἐξ Ἀλανίας μάρτυρας προκαλούμενος, ὑπέρθε-
σιν καιρικὴν ἢ ψῆφος λαμβάνει. μετεώρου τοίνυν τῆς δίκης 20
οὔσης, ἐξαίφνης ἐξώθεν εἰς τὸ Βυζάντιον εἰσπεπηδηκῶς Ἰω-
άννης ὁ Παλαιολόγος τὴν πατριάν ἀνείληφε βασιλείαν, ἐκ-
βεβληκῶς Καντακουζηνόν, ὧς που καὶ πρότερον ἡμῖν εἰρημέ-

dotale munus venale factum, qui plurima dat victoriam aliquamdiu
auscipit et principatus possessor est, donec alius surgat qui sacculo
pleniore dato eum superet et victor superiorem locum successionem
occupet.

Quamquam unum tantum e multis exemplis promissimus, nunc
tamen ultra promissum praebebimus. Albanorum provinciam in sep-
tentrionales spectare, eosque Scythis nomadibus confines, fer omni-
bus notum est et in primis iis qui ex mercatura vitam ducunt. Quo-
rum metropoli Trapezuntius quidam nomine Symeon Byzantii episcopus
creatus non multis abhinc annis missus erat. verum is non multo
post a monacho quodam ibi cum aliis degente, corruptionis in ordi-
nationibus accusatus est, et qui sacerdotii dignitatem ut caupo vena-
lem haberet, et viris indignis pretio venderet donum sancti spiritus.
quae vero crimina quum Philotheo qui post Callistum expulsum pa-
triarcha erat referrentur, ipse qui aderat Alanias, fide dignis ex Ala-
nia arbitris arcessitis, per suffragia diei prorogationem nactus est.
interea autem, dilato die iudicii, subito Byzantium ingressus Ioannes
Palaeologus patrum imperium recuperavit. ut a nobis supra multis

νον εἰς μῆκος ἐστί· καὶ οἱ ἐπηκολούθει ὁ πρὸς Φιλοθέου
καθαιρεθεὶς τῆς τε πατριαρχείας καὶ τῆς ἱερωσύνης Κάλλι-
στος, ὃς καὶ αὐτὸς καθάπερ ἐκ παρατάξεως ἀμυνόμενος αὐ- f. 264 a.
τόν τε καθαιρεῖ τῆς ἱερωσύνης Φιλόθεον καὶ τῶν πατριαρχικῶν
5 ἀντ' ἐκείνου καθίσταται θρόνων διάδοχος. ὅπως δ' αὐτοῖς
ἐσχεδιάσται τὰ τοιαῦτα, καὶ οἷα συμπέτωκεν ἕτερα μεταξὺ,
εἴρηται τε μετριως ἡμῖν καὶ εἰρήσεται πλείοσιν ἄλλοις τὴν
ἱστορίαν ἴσως εἰς μῆκος μᾶλλον ἐκτετακόσιν ἡμῶν ἐνταυθοῖ. ●
καὶ μὲν δὴ πρόσεισιν Ἀλανίας τῷ πάλιν πατριαρχεῦσαντι
10 τούτῳ Καλλίστῳ, λήθην τε ἀξιῶν γενέσθαι τῶν πρότριτα ἐπὶ
Φιλοθέου ἐγκεκλημένων αὐτῷ, καὶ δῶρα πέμψειν ὑπισχνού-
μενος ἀποχωρῶντα ἐπιδημηκῶς ἐς Ἀλανίαν. τῷ οὖν Καλ-
λίστῳ ἔχοντι τὰ ἐπηγγελμένα ἐν ἐλπίσιν ἤδη ἀναμφιλέκτοις,
τάχιστα ἐπεραίνετό οἱ ἐφ' οἷς ἐμισθώθη· καὶ ἦν αὐτῷ συλ-
15 λειτουργὸς ἡδὺς Ἀλανίας ἐν ἑορταῖς τε καὶ πανηγύρεσιν καὶ
σύνοδος ἐν τοῖς καθ' ἡμέραν ψηφίσμασιν. ἐπεὶ δ' ὁ μὲν ●
ἀπῆει, τὰ δ' ἐπηγγελμένα λήθης βυθοῖς παρεπέμπετο, αἰσ-
θόμενος ὁ πρὶν ἐκεῖνος κατήγορος, Κάλλιστος ὄνομα, ἀφίκετο
πάσῃ σπουδῇ βριθούσαις παλάμαις ἐκεῖθεν παρὰ τὸν ὁμό-
20 νυμον καὶ ὁμότροπον Κάλλιστον, ὡς ἐκεκομῖκει πρότερον Φι-
λοθέῳ, καὶ νῦν κομίζων κατηγορίας κατὰ τοῦ Ἀλανίας, καὶ
ἅμα τὴν τε ἐκείνου ζητῶν καθάρσεις καὶ τὴν τοῦ θρόνου
μετάληψιν. τῇ οὖν παρολκῇ τῶν κημμάτων παρελκυσθεὶς ὁ

narratum est. illius vero comes erat Callistus a Philotheo e patriar-
chatu et sacerdotio electus, qui suorum ut aequum visum vindex
Philotheum munere rursus eiecit, et in patriarchatum successit. quo-
modo autem haec inter illos acta sint, et quae alia simul acciderint,
iam satis a nobis expositum est et exponentur iam pluribus aliis, ubi
historiam longius produxerimus. itaque Symeon ad hunc qui olim
patriarchatum habuerat Callistum se contulit, rogans ut criminum sibi
sub Philotheo obiectorum oblivionem faceret, et promisit largas se
missurum pecunias, si Alaniae in sedem suam restitueretur. quibus
Callistus commotus, quum certissimam promissorum spem sibi fecis-
set, quam celerrime id effecit, et gratus eius factus est collega Ala-
nias in sacrificiis, festis, coetibus publicis, et socius in iudiciis quo-
tidie exercendis. sed quum ille abiret, promissa vero continua obli-
vione neglecta essent, idque percepisset qui eum antea accusaverat
nomine Callistus, is omni festinatione et plenis manibus ad Callistum
quocum nomine et moribus coniunctus erat properavit et eadem quae
antea apud Philotheum, nunc apud illum crimina in Alaniam protulit,
simulque ut Alaniam sede sua moveret et sibi eam concederet roga-

Κάλλιστος φυγοδικίας τε ἐκείνον ἀπόντα καταδικάζει, καὶ τὸν ὁμώνυμον Κάλλιστον εἰς τὸν τοῦ Συμεῶν Θρόνον ἐκπέμ-
10 πει χειροτονήσας. οὕτω γε μὴν εὐτυχῆ καὶ ταχεῖαν ὁ δεύ-
 τερος οὗτος τὴν ἐς Ἀλανίαν ἐπάνοδον ποιησάμενος, καὶ οὐ-
 τως ὄνιον ἐκ τοῦ ἕρστου τὴν τοῦ προτέρου διαδεξάμενος **5**
 ἀρχιερατικὴν καθέδραν, ἀτίμως ἐκείθεν ἐκπέμπει τὸν Συμεῶν.
 καὶ ὃς ἐς Βυζάντιον ἐπιδεδημηκῶς περιεῖε πάντας ἐπιβωάμε-
 νος ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους, τὴν ἄδικον ἑαυτοῦ κατα-
 δίκην ἐκτραγωδῶν, καὶ τὴν προφανῆ τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ
 νόμων κατάλυσιν ἐγκαλῶν τῇ Καλλίστῳ. οὕτω δ' ἐκπύστου **10**
 γεγονότος τοῦ παρανόμου καὶ ἀκέρου καὶ μύσαροῦ πράγμα-
 τος, οὐδὲ τῇ βασιλεῖ τετύχηκεν ἀνηκόη τούτου γενέσθαι οὐδ'
11 ἀφθόγγῳ πάντῃ μείναι τὴν γλωτταν, ἀλλ' ἐν θαύματι τὸ τόλ-
 μημα πεποιήται καὶ αὐτός. καὶ ἀναλογιζόμενος ἔλεγε πρὸς
 τὸν πατριάρχην "εἰ μὲν ἰσχυρὰ τὰ πρὶν ἦσαν ἐγκλήματα, διὰ **15**
 τί ἀκηκῶς οὐκ ἀπεκρούσω ἀλλὰ συλλειτουργὸν ἐπεποιήκεις;
 εἰ δὲ μὴ ἰσχυρὰ, διὰ τί καθαιρέσει σπευδοῦση παρέπεμψας,
 καὶ τό γε παραλογώτατόν τε καὶ ἀτοπώτατον, μὴ παρόντα;
 εἰ δὲ καὶ καθαιρεῖν αὐτὸν ἐνῆν, ἀλλ' οὐ τὸν αὐτοῦ κατήγο-
 ρον χειροτονεῖν ἀντ' αὐτοῦ κατ' αὐτοῦ. ἢ δῆλον ὡς ἐκείνος **20**
 μὲν τῆς ἐπισκοπικῆς ἀρχῆς ἐραστῆς γεγονὼς ζηλοτυπίας ἐκ-
 γόνους ψευδεῖς συνέρραψε δόλους, σὺ δ' ἐραστῆς καὶ αὐτὸς
 καταστάς τῶν ἐκείνου χρημάτων ἀδικωτάτην καὶ μάλα ἀνο-

vit. Callistus igitur donis perductus, illum iuris et iudicii per fugam detractionis arguit et nomine sibi cognatum Callistum successorem designavit et in Symeonis thronum misit. itaque ille fortunatus celeriter in Alaniam reversus est et sine mora episcopalem cathedram ingressus Symeonem cum infamia ea eiecit. is vero Byzantium statim se contulit et omnes implorans adiit episcopos et seniores et iniuriam sui condemnationem divulgavit. etiam manifestae sanctorum canonum et legum eversionis Callistum coarguit. quod quum ita palam vulgatum esset, iniuriae et improbae et detestandae rei fama etiam ad regem pervenit, qui ipse nunc linguam suam amplius non tenuit sed rei temeritate praene obstupefactus haec ex animo patriarchae scripsit: "si vera erant quae antea referebantur crimina, cur quum audisses non repulisti eum sed collegam tuum fecisti? si vero falsa, cur tam propria expulsionem removisti? et, quod iniustissimum est, neque ullo modo excusari potest, ipsum absentem? quin etiam si licebat eum expellere, tamen nefas accusatorem in eius locum successorem creare. manifestum ergo, illum episcopalis dignitatis cupidum, ex invidia fraudulenta dolo in eum commolitum esse. tu vero

μωτάτην εἰργάσω τὴν τοῦτου καθαιρεσιν, καὶ τὸ τοῦ Δαβὶθ εἰπεῖν, λάκκων ὄρυξας καὶ βόθρων ἀνέσκαψας, εἰς ὃν ἔμπε- f. 264 b.
 σάσθαι σε ἄξιον κατὰ τοὺς τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ νόμων
 θεσμούς, εἰ μὴ τὴν διόρθωσιν, εἰ ἔξειή σοι, δράσειας τὴν
 5 ταχίστην, καὶ ὁ τρώσας αὐτὸς καὶ τὴν ἴασιν ἀρμόττουσαν
 ἐπαγάγοις. ὄρᾳς γάρ καὶ τὴν τῶν ἀρχιερέων ὁρμὴν κατὰ 12
 σοῦ κινουμένην βαρεῖαν, καὶ μακρὸν τὸν ὑπὲρ τῆς ὑποθέσεως
 θόρυβον ταῖς ἐμαῖς διηλεκῶς ἀκοαῖς ἐπαγλοῦσαν· οἷς καὶ προ-
 βαλέσθαι δίκαιόν τι πρὸς ἀντιπαράταξιν καὶ λῆξιν τῶν σοί γ'
 10 ἐγκεκλημένων. ἔχω μὲν τῶν πάντων οὐδὲν αὐτὸς, ἔχουσι δ'
 αὐτοῖ μὴ μόνον τὸ παρὸν ἀλλὰ καὶ πόλλ' ἕτερα πολυειδῆ τε
 καὶ ἡλίκα, ὧν ἕκαστον ἀποχρῆναί φασιν εἰς καθαιρεσιν
 σὴν, ὁμοίως ἐπιβουλομένων ἀπάντων τῆς τῶν ἱερῶν κανόνων
 χρείας τὴν ὥραν· ἄπερ δὴ καὶ πῶς ἂν εἴπομι διαθρυλλοί-
 15 μενα πανταχῆ καὶ γλώττας χαιρεκάκων ἀνοίγοντα κατὰ τῆς
 σῆς κεφαλῆς, οὐ μικρῶς ἀποκνάει καὶ ἀνῆᾶ μου τὸ λογιζόμε-
 νον τῆς ψυχῆς."

Πρὸς ταῦτα ὁ Κάλλιστος διαπορούμενός τε καὶ λίαν 12
 ἀχθόμενος ἐπὶ πλείοσι καθ' αὐτόν, καὶ ὅσοι ἀμφ' αὐτόν οἰ-
 20 κειότατοι, διεσκέπτετο νυχθημέροις τὸ ποιητέον, καὶ δυοῖν
 μέσοις ἐρίγγετο λογισμῶν, χεῖμῶνα καὶ ζάλην οὐ πᾶν μικρὰν
 ἀνιστάτων κατὰ τῆς σκέψεως. ἔλεγε γὰρ ὡς δύο μητροπο-
 λίτας μιᾷς μητροπόλεως εἶναι μήτε τοῖς τῶν θείων πατέρων

ipse cupidus Illius pecuniarum, iniustissimam et maxime illegitimam huius expulsionem fecisti, et ut cum Davide loquar scisternam parasti et foveam effodisti in quam dignus est ipse qui delictis secundum sanctorum canonum et legum praecepta, nisi quam celerrime restitutionem ei dederis, et ipse qui vulnus infixisti medicinam aptam praebueris. vides enim episcoporum in et moveri acrem, te multum propter causam tuam tumultum continuo auribus meis advolvi. contra quae ego, ut obtentur et finiantur crimina tua, obvertero ne minimum quidem valeo, illi vero non solum solum praesens illud commissum, sed etiam alia multa diversa et gravia contra te in promptu habent. quorum unum quodque dicunt satis esse ad tuam expulsionem. idem clamant omnes sancti canones ne vim suam amittant. haec ergo omnia quomodo ita per famam ubi divulgantur, et ora malignorum in te aperiant, non mediocriter me affligunt et dolore afficiunt animum meum.

Ad haec Callistus quum in consilii penuria versaretur et vehementer contristatus esset, multum diu noctaque apud se et cum omnibus familiaribus suis animo volvebat qui faceret; donec a duobus consiliis quae non mediocrem hiemem et tempestatem in considera-

κανόσι καὶ νόμοις συγκεχωρησθαι μήτε τῇ κοινῇ τῶν πολλῶν
 συνηθείᾳ προκατελιφθαι, ἀλλ' εἶναι καθάπαξ ἀλλόκοτόν τι
 χρῆμα καὶ πᾶν τερατωδέστατον, τὴν τῶν πατρῶν αἰσχροῶς
14 ἀφαιρούμενον πρόνοιαν. εἰ οὖν τὸν ὁμώνυμον καθελόντες
 τῆς ἀξίας Κάλλιστον τὸν Συμεώνην ἀντεισαγάγωμεν αὐθις, **5**
 ἀφίξεται τὴν ταχίστην καταβοῶν ἐκεῖνος καὶ κατατρέχων ἡμᾶς,
 καὶ ἀπαιτῶν ἕπερ ἡμῖν ἐδεδώκει δῶρα τῆς ἀρχιερατικῆς
 ἀξίας ἕνεκα πάντα, δι' ὧν αὐτὸς ἐπρίετο τὴν μητρόπολιν.
 ὃ δὲ πολλῶν ξιφῶν δριμυτέραν, μετὰ πᾶν μακρῶς τῆς αἰ-
 σχύνης, τῇ ἐμῇ κομίζει ψυχῇ τὴν ὀδύνην· οἱ γὰρ καὶ πρὶν **10**
 εἰς ἕξτασιν ἰέναι τὰς ἐμὰς δίκας καὶ πρὶν ἀνακαλυφθῆναι
 τὰ προτεινόμενα καθ' ἡμῶν ἐγκλήματα πικρῶς ἡμῖν ἐμβάλ-
 λειν οὕτως τὸς ὀδόντας ἀπειλοῦντες ἐπίσκοποι, καὶ οἱ μεί-
 ζους τῶν προτεινομένων ἔτι μελειῶντες ἐπιφέρειν λοιδορίας,
 ἀσέβειαν οὐχ ἀπλῆν τινὰ καὶ μονοειδῆ ἀλλὰ ποικίλην τε καὶ **15**
f. 265 a. πολὺ προβαλλομένην τὸ ἀφόρητον, τίνος ἂν φείσαιντο γλώτ-
 τῆς εἰς φῶς προηγμένων τῶν θρυλλουμένων μὲν ἀξίως, ἐν
16 νέφεσι δ' ἴσως καὶ διαταγμοῖς τισὶ κρυπτομένων ἔτι. ἐγὼ δ'
 ἐκεῖνο τεθαύμακα τῶν σκαιῶν τε καὶ χαιρεκάκων, πῶς τὰ
 ἑαυτῶν αἰσχροῦ παρατρέχοντες τοῖς ἐμοῖς ἀτενὲς ἐνορῶσι καὶ **20**
 ταῖς ἐμαῖς ἐπιγάννυνται λοιδορίαις, καὶ μάλιστα πάντων τὴν
 τῶν Μιυσαλιανῶν μοι προσονειδίζοντες αἵρεσιν, συχνὰ καὶ
 πολλάκις ἐνδιαβάλλοντές τε οὐ διαλείπουσι καὶ περὶ τὴν ἀν-

tione secum adduxerant, unum medium visum sit. respondit enim: "si duo erunt una in metropoli metropolitae, id neque sanctorum patrum canonibus et legibus convenit, neque consueto more institutum est, sed alieni quiddam habet et prorsus miri, et turpiter aufert patrum voluntatem. iam verò si nomine nobis congnatum Callistum expulserimus munere suo, et Symeonem rursus restituerimus, statim ille cum clamore ad nos properabit nosque vexabit et reposcet dona quae nobis dedit pro episcopali munere, cuncta quibus metropolim sibi emit. hoc autem dolorem multis gladiis acriorem una magna cum infamia mihi parabit. nam episcopi qui priusquam ad examinanda crimina eant et retegant ea, acerrime in me dentibus frendunt, etiam plures novas maculas mihi obicere curant impietatem nimirum non exiguam et unam sed magnam et pravam, quomodo parcant linguae si in lucem prodibunt quae nunc revera quidem in rumore haerent, sed nubibus adhuc et dubitationibus occultatae sunt? equidem hoc in illis molestis et malevolis hominibus admiratus sum, quod ipsorum turpitudinis immemores meae continuo inhaerent, et meis maculis gaudeant, et prae aliis omnibus de Masalianorum haeresi me oburgent. enimvero crebro et continuo calumniantur me neque unquam desinunt,

τὴν αἰεὶ στρεφόμενοι καὶ περιειλούμενοι λοιδορίαν. ἐν γὰρ ταῖς τῆς ἐμῆς πατριαρχείας πάλαι ἀρχαῖς ἐπὶ τῆς Καντακουζηνοῦ βασιλείας, πρὶν ὄλον ἐξῆκειν ἔτος, ὕβριστριαν ὀπίσσαντες γλώτταν καὶ πάνυ βαρεῖαν κατὰ τῆς ἡμετέρας τύχης 5 ἐπενεγκόντες ταύτην μοι τὴν Μασαλιανὴν ἐν πρώτοις ἠτιάσαντο αἴρεσιν· καὶ τάχα ἂν με τῶν πατριαρχικῶν τουτωνὶ τηρικαῦτα θρόνων σὺν ἀκοσμίᾳ ἐξώθουν, εἰ μὴ τοὺς κοινούς τῆς ἐμῆς τε καὶ σφῶν ἀρτιφανοῦς ἐκκλησίας πολεμίους αἰσθόμενοι βοηθοῦντες ἐξ ἀπονοίας ἀπέσχοτο. καὶ τοῦτο μὲν 10 πρῶτον οἱ κακάρatoi καὶ κακόσχολοι κατὰ τῆς ἐμῆς ἐξώπλισαν κεφαλῆς· δεύτερον δ' ἔτι καὶ πλείω συνείραντες ἕτερα τῇ τοιαύτῃ τῶν Μασαλιανῶν αὐθις αἰρέσει, καὶ μανικώτερον κατ' ἐμοῦ κινήσεντες, τῆς πατριαρχείας ἐξήλασαν τέλειον, ἵνα μὴ λέγω καὶ αὐτοῦ γε τοῦ ζῆν, τό γε εἰς αὐτοὺς ἤκον· ἢ 15 γὰρ ἐμῇ πρὸς τὸ Γαλατώννυμον φρούριον τῶν Λατίνων τηρικαῦτα λαθραία φυγὴ τὰς ἐμὰς ἐν τοῖς ζῶσι τετήρηκεν ἄχρι καὶ ἐς τότε πνοάς. ἐπεὶ δὲ καὶ ἐς Τένεδον ἀφιγμένον με παρὰ βασιλέα τὸν Παλαιολόγον ἐμεμαθήκεσαν, οὐδ' ἐνταῦθα ἤρέμησαν, ἀλλὰ δι' ἐπιστολῶν καὶ κηρύκων ἀναθέμασι κα- 20 θυπέβαλον, καὶ αὐτὸ προκαταλαμβάνοντες τὸ ὄρος κάκειθεν ἀπῆλαννον, καὶ ὡς Μασαλιανὸν ἐξεκέρυττον πανταχόθεν· τοῦ δὲ βασιλέως ἄρτι τὴν πατρῴαν ἀνειληφότος ἀρχῆν, ὁμοῦ 17 συνεληλυθῶς ἐκειθεν κάγώ πολλῆ τινὶ πρὸς αὐτῶν τῆ ἀντι-

semper in eodem crimine sistentes et versantes. nam in pristino meo patriarchatu sub rege Cantacuzeno antequam annus finierat, superbam linguam instrumentes et valde acerbam in fortunam meam proferentes hanc mihi Masalianam haeresin inprimis crimine dabant et tunc forte me cum ignominia dignitate mea expulissent, nisi communes meae et ipsorum ecclesiae nunc quidem sat notos adversarios, quo praee insania in auxilium vocaturi erant, cognosset antea ideoque destitissent. idque primo nefarii isti et improbi in caput meum moliti sunt. deinde vero, quum plura insuper alia propter Masalianam haeresin in me conexuissent et furiosius in me iecissent ex ipsa dignitate me eiecerunt, ne dicam ex ipsa vita. nam fuga clandestina mea ad Galatorum castellum interim inter vivos animam mihi servavit. deinde quum Tenedum me venisse ad Palaeologum regem explorassent, ne tunc quidem tacebant, sed per litteras et praecones execrationibus me creberrimis condemnabant, et ipsum montem occupantes me expulerunt ut Masalianum ubique infamatum. nuper quoque quum rex paternum imperium rursus susciperet, ego qui una cum eo redieram multam illorum oblectationem expertus sum, et praecipue ut Masalia-

στάσει ἐντετυχῆκειν, τὰ τε ἄλλα καὶ ὡς Μασαλιανὸν ἀπο-
 f. 265 b. τρεπομένων με. τοῦ δὲ βασιλέως ὄπως ποτὲ τὴν τοιαύτην
 κοιμίσαντος ἔριν καὶ στάσειν, ἦγον αὖθις ἐξ ὄρους τοῦ Ἄθω
 καὶ τῶν ἐκεῖ λογάδων καὶ μοναδικῶν ἀνδρῶν γράμματα, τὴν
 αὐτὴν μοι μόνην αὖθις προσάπτοντες αἵρεσιν, τὴν τῶν Μα- 5
 σαλιανῶν δηλαδὴ, καὶ ἅπαξ καὶ δῖς. ἄς δὴ καὶ ἄκροις ὡσὶν
 ἠνεσχόμην ἀκοῦσαι, ἀλλὰ τῇ πρὸς ἐμὲ τοῦ βασιλέως τεταρ-
 ρηκῶς εὐμενεῖα κακῶς τε καὶ ἀκόσμως ἐξέπεμψα. νῦν δὲ
 καὶ αὐτοῦ γε τοῦ βασιλέως τῇ τούτων βία παροξυνθέντος καὶ
 ἀθροῦντός με, τί δράσειν ἔτερον ἡκιστα ἔσχον οὐδὲν εἰς ἀπο- 10
 τροπὴν ἀποχωρῶσαν, ἕως ἄν κατὰ γνώμην τὰμὰ διάθωμαι,
 16 πλὴν ἢ ἂ μηδένα αὐτῶν προσδοκῆσαι φήθη. τὸ δὲ ἐστίν,
 ἀναθέματι καὶ ἀφορισμῷ καθυποβαλεῖν αὐτούς, καὶ ἀντι-
 περισπάσαι τὴν σφῶν ἐπίνοιαν εἰς γε τὸ ὑπὲρ ἑαυτῶν αὐ-
 τοὺς ἀγωνίζεσθαι, καὶ ἡκιστα καθ' ἡμῶν. ταῦτα δὴ βουλευ- 15
 σαμένῳ καὶ εἰς ἔργον εὐθὺς ἤγετο. καὶ ἅμα ἐφ' τῇ ὑστε-
 ραίᾳ συνηθροικῶς ἱερέων ἐκκλησίαν καὶ ὅσοι τοῦ κλήρου καὶ
 ὅσον τοῦ δήμου πλησιόχωρόν τε καὶ πρόσοικον ὑπῆρχε τῷ
 περιωνύμῳ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας νεώ, χωρὶς προοιμίον τινὸς
 καὶ πόρρω πάσης αἰτιολογίας εὐλόγον, ἀφορισμὸν τε ἐξεφώ- 20
 νησεν ἐπὶ μέσσω στάς τοῦ τοιοῦτου Θεάτρον, καὶ ἀναθέματι
 καθυπέβαλεν ὅσοι τῶν ἐπισκόπων τῆς αὐτοῦ κοινωνίας ἐξέ-
 στησαν, τὰ τε ἄλλα κατηγοροῦντες αὐτοῦ καὶ πάντων μάλι-

num me aversati sunt. quum autem rex contentionem hanc et tu-
 multum compescuisset, subito rursus ex Atho monte habitantium ibi
 clectorum et monachorum scripta contra me vulgata sunt qui mihi
 eandem rursus Masalianorum haeresin palam in dies crimini verte-
 bant. quao omnia apertis quidem auribus accipere toleranter tale-
 ram, sed fretus regis erga me benevolentia fortiter ut turpia et ab-
 surda a me reieci. at nunc, quum rex ipse illorum impetu stimula-
 tus me urgeat, nihil facere aliud possum ad necessariam defensionem.
 donec pro cosilio mea disposuerim, quam quod neminem illorum ex-
 spectare puto, ut eos exsecratione et schismate opprimam et mentem
 eorum vertam ad invicem semet ipsos nec vero amplius nos impug-
 nandos. haec autem statim quum apud se constituisset effecit. po-
 stero enim die mane convocatis sacerdotibus et omnibus e clero et
 populo qui aderant prope et habitabant prope celebratum dei sapien-
 tiaie templum, sine prooemio quodam et omissis omnibus causis schisma
 publicavit, media stans in corona, et anathemate exsecratus est epi-
 scopos omnes qui conventu eius desciverant, et inprimis eos qui ab-
 ominanda Masaliana haeresi eum compellaverant. sed quum haec di-

στα τὸ τῆς Μασσαλιανῆς αἰρέσεως μυσαρὸν. ἀλλ' ἐκεῖνος 10
 μὲν τοιαῦτ' εἰρηκῶς τε ἅμα καὶ πεπραχῶς πόρρω κανόνος
 καὶ νόμου παντός, δέδειχεν ἔνοχον ἑαυτὸν ἀληθῆ τῷ ἐγκλή-
 ματι. τοῦτο γὰρ καὶ τοῖς ἐπισκόποις ἀκουσθὲν καὶ αὐτῷ
 5 βασιλεῖ δέδοκται τε καὶ ἀποπέφανται. δέον γὰρ αὐτὸν θαρ-
 ρεῖν καὶ τῆς δίκης εὐθὺ χωρεῖν καὶ ζητεῖν τοὺς ἐλέγχους
 καὶ ὡς ψευδεῖς τὰς κατηγορίας ἐλέγχειν, εἶπερ αὐτῷ γε ἐνῆν,
 ὃ δ' ἐμφανῶς φηγοδικήσας ἐπὶ τὰς ἀτόπους κατέφυγε λοιδο-
 ρίας, ὥσπερ εἰώθει, καὶ τοὺς οὐδὲν αὐτῷ συντελοῦντας ἀφο- f. 266 a.
 10 ρισμοὺς ὡς τῆς ἐνεσιτώσης αἰσχύνης προκάλυμμα καὶ πρόσ-
 καιρον ἀποφυγὴν τῆς ἀνάγκης. ἐπὶ δὴ τούτοις δεδογμένον
 ἐνίοις τῶν ἐπισκόπων κατέστη ταῖς ἀδίκαις ἐκεῖνου λοιδορίαις
 καὶ τοῖς ἀφορισμοῖς δικαίους ἀντιθεῖναι, καὶ καθαιρέσει τε-
 λεία παραπέμψαι τὸν ἄσεμνον ἐκεῖνον καὶ τῇ ἀσελγείᾳ τῆς
 15 γλώττης αἰεὶ ἐγκαλλωπιζόμενον μᾶλλον ἢ αἰσχυνόμενον. ἀλλ'
 ὅτι μὴ καὶ βασιλεῖ δεδογμένον τοῦτ' ἦν ματαιότητι καὶ νη-
 πιώδει μωρία τὴν ἴσιν ἀντίδοσιν δρᾶν, ἐν μετεώρῳ τὰ τῆς
 δίκης ἀποκέκριται μέχρι τῆς τῶν προκληθέντων ἐπισκόπων
 ἐνδημίας. ὃ γε μὴν πατριάρχης τὰς τῶν πλείστων δυσφήμους 20
 20 αἰσχυνόμενος ἀκοάς, οἴκοι τὸ παράπαν ἀπρόιτος ἔμεινε τοῦ
 λοιποῦ, ἀπειλαῖς παραπέμπων τὰ μέλλοντα πλείοσιν. ἔω
 γὰρ λέγειν ὅσα τῇ δυσηγίᾳ ἑαυτοῦ γλώττη πυραδεδωκῶς τὴν
 διάνοιαν ἐξηρεῦξάτο τε καὶ λελοιδόρηκεν ἄσεμνα. γέγονε

xisset et effecisset contra canonum et legum omnium auctoritatem, ipse revera se criminis noxium monstravit. idque episcopis etiam quum audissent et ipsi regi ita manifesto visum est, necessitate eum coactum fiduciam sibi sumere et iudicium velle effugere et excogitare opprobria, et quomodo falsa sibi crimina facta esse coarguere posset, et sic manifesto ad iudicium detrectaret ad absurditas iniurias confugere et ad cassa et vana schismata quae novae ipsius ignominiae tanquam velamina essent, et quibus opportunam haberet fugam necessitatis. quapropter nonnullis episcopis visum est, iniustis eius opprobriis et chismatibus iusta opponere eum ut iudicium quippe tam improbum et temeritate linguae continuo supra omnem pudorem superbientem, ex sede sua tota depellere. sed quum non regi visum esset, vanis consiliis et puerili dementiae parem antidotum opponere, iudicium suspensum dilatabatur donec vocati episcopi convenissent. patriarcha igitur quum tam multorum cum maledictorum puderet, domi se continuit per reliquum tempus, omnino negligens minationes easque repellens; mitto enim dicere, quomodo is mentem suam indomitae linguae concesserit et hoc modo turpissima eructaverit et maledicta profuderit. orta autem est consilii penuria,

δέ τις διαπορία τοῖς [τε] ἀκηκοοσι πῶς τᾶλλα τῶν ἐγκλημά-
των ἅπαντα ἐν δευτέρῳ θέμενος λόγῳ, τῷ τῆς Μασαλιανῆς
αἰρέσεως ἐμπεφλοχώρηκε μάλιστα καὶ περὶ πλείστου πε-
ποίηκε. καὶ ἄλλοι μὲν ἄλλα, πάντων δ' εἰς ἓνα σκοπὸν τὸ
πέρας ἤθροισεν ἡ συμφωνία ὅτι παλαῖον αὐτῷ νόσημα ὄν 5
τουτοῖ, καὶ πολλάκις αὐτοῦ κατηγορηθὲν καὶ παρὰ πολλῶν
ἀλλοτρίων, νῦν ἄφυκτον ἔσχε τὴν δύναμιν ἡ κατηγορία, ὅτι
ἐκ τῶν ἔνδον καὶ τῶν οἰκείων καὶ ἀφ' ἐστίας ὁ τῆς κακίας
ἐξελήλυθεν ἔλεγχος, ὡς ὁ τῶν ἐπισκόπων μεμαρτύρηκέ τε
21 καὶ διεβεβαιώσατο λόγος τῷ βασιλεῖ. ἔφασαν γὰρ τὰ τε 10
ἄλλα κατὰ τοῦ πατριάρχου οἱ τοῦ πατριάρχου, καὶ ὡς ὁ τὸ
μοναδικὸν περικείμενος σχῆμα, Σκορπίος τοὑπάννυμον, οὗ
l. 266 b. πολὺς πολλάκις γέγονε λόγος τοῖς τε ἄλλοις καὶ μάλιστα τοῖς
ἐν Ἀθῶν τῷ ὄρει τὴν ἄσκησιν διανύουσιν, καὶ οὗ χάριν δύο
καὶ τρεῖς πον τομογραφίαι καὶ ὑπαιθροὶ κατηγορίαι παρ' 15
ἐκείνων ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ τε πατριάρχει καὶ τοῖς
ἐπισκόποις ἐπέμφθησαν, μνηνύουσαι φρικώδη τε καὶ πλείστα
μυσσὰ καὶ μὴ μόνον χριστιανῶν ἀκοαῖς ἀποτροπαια καὶ
λίαν φευκτά, ἀλλὰ καὶ τοῖς βαρβάρων ἀθεωτάτοις κατάπτυ-
22 στα. οὗτος οὖν, φασίν, ὁπότ' ἐκ Τριβαλλῶν, καὶ ὄθεν ἀλ- 20
λοθεν τὰς ἀδήλους ποιεῖται χρονίας διατριβάς, ἐπιδημοίῃ τῇ
Κωνσταντινουπόλει, μόνῳ Καλλίστῳ ὁμόστεγός τε καὶ ὁμο-
δαίαιτος γίνεταί τῷ πατριάρχει, καὶ μυσταγωγός καὶ μύστης

quum audirent illi, eum cuncta alia crimina non sat magni aestimasse et vel plurimum Masalianae haeresis crimini tribuisse idque plurimi habuisse. itaque alios alia, omnes vero una in hac re consensus unam in mentem coniunxit, haeresin illam iam diu inveteratum eius morbum esse, et iam saepe ei crimini datum ipsis ab extraneis. quapropter tunc firmissimam causam praebuit accusationi, quum ab indigenis et domesticis et familiaribus impietatis opprobrium factum esset secundum testimonia et argumenta, quae regi ab episcopis data erant. protulerunt enim hi inter alia in ipsorum patriarcham, addictum esse eum solitariae consuetudini Scorpionis, de quo multa iam saepius divulgata sunt ab aliis et inprimis ab iis qui in Atho monte solitariam vitam degunt, et propter quem duo vel tres libri et publicae accusationes ab iis Constantinopolitano patriarchae et episcopis missae erant, declarantes horribilia et nefanda scelera non solum Christianorum auribus odiosa et valde abominanda sed etiam barbaris religionis omnis ignavis invisae. is enim, inquit, quando e Triballis vel aliunde ubi occultas pro tempore habitationes habuerit, Constantino-
polim se conferat, solius Callisti patriarchae contubernalis et convic-

ἀπορρητων ὀργίων. ἔπειτ' ἐκεῖθεν ἰὼν ἐν τῇ κήπῳ ἐνουρεῖ
καθήμενος τῇ τῶν πρασιῶν χλόῃ καὶ πόᾳ, ὀπόσῃν καὶ οἶαν
διὰ τὸ οἴκοθεν εὖοσμον ταῖς χύτραις ἐμβάλλουσιν οἱ τὰς τῶν
ἐδεσμάτων ἐτοιμάζοντες τῇ τοῦ πατριάρχου τριπέζῃ ποικι-
5 λίας. καὶ ἡμῶν, φασί, τὴν αἰτίαν τοῦ τολμήματος ἐρομένων
καὶ ἄπαξ καὶ δῖς, οὐδὲν ἐκεῖνος ἔφη καινὸν εἶναι τουτί· καὶ
γὰρ καὶ κίνες ἐνουροῦσιν αὐταῖς καὶ γαλαῖ, καὶ κόπρια ἐπιρ-
ραίνουσι ζώων ἀλόγων τε καὶ ἀνθρώπων, εἰ τῆχοι που· καὶ
τὸ κωλύον οὐδέν. καὶ ταῦτα μὲν ἐρόμενοι ἠκηκείσαν, ὡς
10 ἐκεῖνοι φασίν· ἃ δὲ ἰδόντες σιγῇ μὲν ἐπ' ἐκείνου παραδόν-
τες ἤκιστα ἤροντο, πεπεισμένοι λίαν ἀνθρώπια τε καὶ βέβηλα
εἶναι καὶ ἀντικρὺς διαβολικῆς ἔργα διδασκαλίας, τοῖς δ' ἐπι-
σκόποις ἐμήνυσάν τε καὶ διεκωδώνισαν, ταῦτ' ἄρρητα μὲν
ἄμεινον κείσθαι· ἴσασι γὰρ οἱ τὰς τομογραφίας ἐκείνας
15 ἀνεγνωκότες καὶ ἀποφηνάμενοι Μασαλιανῶν εἶναι τὰ τοιαύδε
τῶν μυσαρῶν ἐπιτηδευμάτων. μεμνήμεθα γὰρ ὡς καὶ ἐπὶ
Ἰωάννου τοῦ πατριάρχου πρὸ ἐτῶν ἐγγὺς πεντεκαίδεκα τόμος f. 267 a.
ἡμῖν ἐξ ὄρους τοῦ Ἄθω κεκόμισται, ταῖς πάντων σχεδὸν τῶν
ἐκεῖ λογάδων σεσημασμένους ὑπογραφαῖς, καὶ πρὸ γε πάντων
20 καὶ μετὰ πάντων τοῦ τηρικαῦτα τὸ πρωτεῖον ἔχοντος Ἰσαάκ,
καὶ ἅμα τοῦ ἀρχιερατεύοντος καὶ ἐπισκοποῦντος ἐκεῖ μετὰ
τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος θείου ἀνδρός, δηλῶν τῇ καθ'
ἡμᾶς ἱεραῖ συνόδῳ πάντας ἐκείνους ὀνομαστὶ καὶ καθ' ἕκα-

tor est, et mysteriorum magister et initiator arcanorum orgiorum.
post haec autem it ad locum urinae et sedet in herbis viridis et
graminibus, qualia domi propter bonum odorem ollis iniiciunt qui ci-
bos varios parant mensae patriarchae. nobis autem, inquit, causam
huius miri rei rogantibus etiam atque etiam, non, respondit ille, esse
id tam mirandum. nam et canes commingere eas et feles et stercus
sibi facere bestias et ipsos homines si quando necessitas. nequo quid-
quam eos impedire. haec igitur ad rogatum acceperant ut dicunt.
sed alia quae animadverterant taciti et de quibus eum non rogave-
rant, quum sibi persuasum haberent impia ea esse et detestanda et
diabolicae doctrinae opera, quaeque episcopis retulerant et exposue-
rant, haec melius est in secretis iacere. sciunt enim qui scripta illa
legerunt et docuerunt foeda ea esse Masalianorum instituta. iam me-
minimus scriptum sub patriarcha Iohanne quindecim fere abhinc annis
nobis ex Atho monte editum, cui fere omnium ibi degentium mona-
chorum nomina subscripta sunt, et inter alia inprimis Isaaci nomen
qui eo ipso tempore plurimam ibi dignitatem obtinebat, et patriar-
chae eius loci et episcopi qui vir erat plenus spiritu divino. quod

στον, ὅσοι προσωπεῖον εὐλαβείας ὑποδύμενοι λελήθασιν μὲν ἐκ πολλοῦ παραδύντες εἰς τοὺς ἱερούς ἐκείνους τοῦ ὄρους τόπους, καὶ ὅσοι τῶν ἀπλουστέρων ἐκεῖ πολλοὺς εἰς τὴν οἰκίαν ταύτην παρασύραντες μυσαρὰν αἵρεσιν, ἐμφανεῖς δ' ἐγεγόνεισαν τηρικαῦτα· καὶ πάντων εἰς ἓνα που τόπον ἐκεῖ συ- 5
ναχθέντων, καὶ δημοσίᾳ τῆς κακίας ἐλληλεγμένης, ὅσοι μὲν ὠμολογηκότες τὴν ἑαυτῶν ἐξωμόσαντο κακίαν, παρέμειναν ἔτι συγχωρηθέντες ὅπως ποτ' ἐκείνῳ τῆ ὄρει, ὅσοι δ' οὐ, πάντες ἐξώσθησαν ἄκοντές τε καὶ σὺν ἀκοσμίᾳ πάσῃ, πλὴν ἣ ὅσοι ἐλελήθησαν σιωπῇ καλυφθέντες ὑπὸ τῶν συνειδόντων. 10

25 καὶ ἅμα κατόπιν ἐκ τῶν τοῦ ἁγίου ὄρους ἀνδρῶν ἐκείνων ἀνὰ πᾶσαν πόλιν καὶ νῆσον περιήρισαν κήρυκες γρόμματα ἐπαγόμενοι τὴν τε μυσαρὰν αὐτῶν ἀνακαλύπτοντα αἵρεσιν καὶ τῆς αὐτῶν ἀφίστασθαι κελεύοντα ὁμιλίας καὶ κοινωνίας, δι' ὅσα τελοῦσιν ἄθεσμά τε καὶ ἔκφυλα καὶ πάσης ἀνοσιότητος 15
πλήρη τερατουργήματα. πιστοῦνται μὲν οὖν αὐτῷ τὰ εἰρημένα τῇ τῶν Μασαλιανῶν αἵρέσει συνειλημμένῳ πρὸ πλείστων ἔτων· πιστοῦνται δ' ἔτι μᾶλλον καὶ ἄπερ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τοῖς ἰδίοις προφέρειν ἐξάγεται χεῖλεσιν οὗτος, ὡς εἶναι λοιπὸν ἀναπόδραστον δίκτυον καὶ παγίδα στεερὰν κατὰ τὴν 20

26 παροιμίαν τὰ ἴδια χεῖλη. ἰσχυρίζεται γὰρ εἶναι πάντῃ ψευδῆ
f. 267 b. ἃ κατὰ διαφόρους φαίνεται κατηγορούμενος τοὺς καιροὺς τὰ αὐτά, καὶ διατείνεται μᾶλλον ἐξ ἀντιθέσεως λέγων ὡς αὐτὸς

scriptum sanctae nostra synodo indicavit nominatim omnes et singulos quosque, qui vultu pietatis induti multum per tempus quidem incogniti sacra montis illius loca frequentaverant et indoctorum multos ad ipsorum scelestam haeresim seduxerant, sed quam deprehensissent omnes unum in locum conducti sunt et qui ex his publice ipsorum sceleribus declaratis ea abiurarent, his manere etiamtum in monte illo concedebatur; qui vero non abiurarent, hi omnes expulsi sunt inviti et cum omni ignominia, exceptis iis, qui propter conscientiarum silentium non cogniti erant. simulque postea e sacro monte monachorum praecones tota urbe et insula discurrerunt, scripta divulgantes quae scelestam illorum haeresin detegebant et usum et societatem illorum et quae agerent mysteriosa quum nefaria et barbara plena impietatis essent vitare iubebant. haec igitur omnia demonstrant Callistum iam ante plures annos in Masalianorum haeresi versatum esse; multo satius autem id demonstrant quae ipse suis labris de se proferre perductus erat, ita ut secundum proverbium inevitabilis plaga et decipula firma facta sint ipsius labra. apparet enim dolos esse omnia quae diversis temporibus ab eo aliis data sunt crimina,

ἦν ὁ δημοσιεύσας καὶ θέατρον ἐξενηνοχῶς κατὰ τῶν ἐν τῇ Ἄθρῃ τῷ ὄρει παρσισφθαρέντων ἐκ πολλοῦ Μασαλιανῶν, αὐτὸς ὁ ἐξελέγξας κατ' εἶδος ὅσα ἐκείνοις ἀθέμιτα λάθρα τελεῖται. ἐνίους μὲν γὰρ ἀλῶναι αὐτῷ φησὶν ἐπ' αὐτοφώρῃ δ' ταῖς ἰδίαις χερσὶ ῥιπτοῦντας ἐν κοπερῶνι τὰς θείας τοῦ σωτῆρος εἰκόνας αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ, ἐνίους δ' ἀδ-
 10 θεις καὶ πολλὰκις ἕτερα τελοῦντας πῶς μὲν παραπλήσια πῶς δὲ μυσσαρώτερα τε καὶ φρικωδέστερα, ὡς μηδὲ λέγειν καὶ γράφειν ἐνταῦθ' ἡμῶς δύνασθαι διὰ τὸ τῆς ἁτοπίας ὑπερ-
 15 βάλλον. καὶ ταῦτα λέγων ἐπῆγεν οἰονεῖ τι συναγωγὸν ὑπεν-
 20 θίμημα, ὡς οὐκ ἂν ἐδημοσιεύον ποτ' ἐγὼ τὴν τοσαύτην κακίαν, εἰ ἐμαντῷ συνειδέναί ἐνῆν μοι τοῖς τοιούτοις τῶν Μασαλιανῶν συνειλημμένῳ τε καὶ ὁμόλογα φθεγγομένῳ ἐγκλήμασι. ταῦτα δ' αὐτὸς ὑπὲρ ἑαυτοῦ προτεινόμενος, ἐπὶ τὰ
 15 ἐρρωμένα μᾶλλον τοῦ ψεύδους βυδίζειν ἐκὼν ἐξηλέγγετο, συλλογιζόμενος ἂ μὴ πέπραχεν ἀνθ' ὧν ἐπεπράχει, καὶ ἐλελήθει καθ' ἑαυτοῦ συρράπτων καὶ συσκευάζων οἷς αὐτὸς αὐτίκα περιστοιχιζέσθαι ἤμελλεν ἀφύκτοις καὶ ἰσχυροῖς δικτύοις. οἱ γὰρ κατηγοροῦντες αὐτοῦ τῶν τ' ἐπισκόπων καὶ πρεσ-
 20 βυτέρων τὰ τ' ἄλλα προῦφερον εἰς ἀπόδειξιν τοῦ ψεύδεσθαι προδήλως αὐτόν, καὶ οὐχ ἥκιστα τὴν μακρὰν τε καὶ ἄρρηκτον τοῦ Σκορπίου φιλίαν, ὃν πολλαὶ μαρτυρίαι καὶ σφόδρα σα-

et apparet eum quum convocaret et institueret theatrum in Atho monte ex oppositione potissimum in Masalianos qui iam ex multo tempore ibi se insinuerant, dixisse; quum accusationes per speciem instrueret iis, quibuscum ipse illicita in occulto exercet. nonnullos enim dixit se ipso in facinore deprehendisse, quum manibus suis in stercus deiecissent sacra simulacra ipsius salvatoris et sanctorum eius; nonnullos rursus saepe quum alia commisissent partim similia partim magis nefaria et detestanda: ita ut dicere et describere non possimus propter absurditatis abundantiam. his autem dictis ut certam sui confiduciam probaret adiecit: nequaquam ego tanta nefaria publicassem, si conscius mihi essem, ipsum huiusmodi facinorum Masalianorum partem habere, et eadem de me crimina me profiteri debere. sed haec quum pro se obtenderet, per semet ipsum convictus est, ad audaciam in fraude et mendaciis tendisse, quum colligeret quae non fecerat pro iis quae fecerat; et quum conseruet et contraheret latuit ei, quomodo iis ipse deinde tanquam ineffugibilibus et firmissimis laqueis caperetur. accusatores enim ex episcopis et senioribus quum alia proferebant ad manifestae fraudis eum coarguendum, tum vero diuturnam et infragilem amicitiam Scorpiónis; quem

φείς ἐκ πολλοῦ Μασαλιανὸν εἶναι κατεψηφίσαντό τε καὶ αἰεὶ καταψηφίζονται, πολὺ τὸ ἀναμφίλεκτον ἔχουσαι καὶ ἥκιστα νέφει συγκροῦντεςθαι δυνάμεναι πλάσματος οὐδενός. τῷ γὰρ τὴν αὐτοῦ φιλίαν ἐξ ἀρχῆς ἀναπόσπαστα κεκτημένῳ καὶ οἷον ἐν τοῖς τῆς καρδίας θαλάμοις ἀγαλματοφοροῦντι, τίς ἂν ποτε δπιστεύσειεν ἄλλους ἐλέγχειν ἐγκανχωμένῳ, καὶ οὐ μάλα μᾶλλον συμμίστην ἐκείνοις εἶναι καὶ κοινωνὸν αἰεὶ καταψηφίζοιτο
 ● προφανῆ; τέτταρας δὴ οὖν ταύτας ξυνειλοχένας τοῖς κατηγοροῖς προτάσεις, οὐκ ἄλλοθεν ποθεν ἀλλ' ἐξ ὧν αὐτὸς ὑπερῆ αυτοῦ προήνεγκε, τέως γεγένηται, πρῶτον μὲν ὅτι μυσαρω- 10 τέραν καὶ αὐτὸς ἀπασῶν αἰρέσεων τὴν τῶν Μασαλιανῶν ἡγούμενος αἵρεσιν, ὡς φησὶ νῦν, καὶ συνειδῶς τῷ ὄρει τότε ἐπιπολάζουσαν, οὐκ ἀνεκάλυψεν οὔτε πρὸ τῶν ἄλλων οὔτε μετὰ τοὺς ἄλλους, οὔτε τότε οὔτε μετ' ὀλίγον εὐθύς, καὶ ταῦτα τῶν πολλῶν εἰς ὧν καὶ αὐτὸς οἷς συμπαρεῖναι τηγι- 15 καῦτα καὶ ἀκροῦσθαι συνέβαινε. δεῦτερον δὲ πῶς τότε μηδὲ συνηγορεῖν γοῦν βουληθεῖς τοῖς ὅπως ποτὲ ἀνακαλίψασιν ἄλλοις τοσαύτην κακίαν ἐκεῖ, ἀλλ' οὕτω μακροῖς ἐτῶν περιόδουσι ὡσπερ τινὰ θησαυρὸν θαλαμείων ἐν καρδίᾳ καὶ μέχρι νῦν περιθάλλων ἀνέκφορον τὴν κατ' εἶδος προαγωγὴν καὶ 20 σαφήνειαν, ἔπειτα νῦν ἐκπομπεῖν ἐθέλει, τοῦ τοῖς ἐλέγχοις πάλαι προσήκοντος χρόνου σιάντος ἐκ διαμέτρου, καταφυγὴν λεληθυῖαν οἰόμενος ἴσως θηρῶσθαι τινα νῦν πρὸς ἀπαλλα-

multa testimonia eaque valde aperta iam antea saepius accusaverant et semper accusant, quum magnam firmitatem habeant neque ullo modo obtegi possint a quoquam nube comenti. quis enim ei, qui istius amicitiam ab initio ita servavit ut nunquam desciverit, eamque in cordis sui angulis quasi simulacrum secum fert, quis dico ei ullo modo credat, si alios coarguere iactet, neque potius ipsum iisdem sacris initiatum et socium illorum manifesto deprehensum accuset? itaque factum ut quatuor has causas accusatores colligerent non ex alienis sed ex iis quae ille ipse de se concesserat. in his prima: quod Masalianorum haeresin quam nunc ipse dicit omnium esse scelestissimam antea quum in monte exerceri eam compertum haberet non rexit, neque ante alios neque inter alios, neque tum neque postea; et quod ipse unus ex illis multis, quibus tum intererat et quos audivit, altera, quod tum ne cum aliis quidem qui ibi tantum scelus retegebant, accusationem facere voluit, sed per multos annos tanquam thesaurum in corde conditum usque ad hoc tempus sovit ut rem quam efferre timebat propter vim testimonii, nunc vero multo iam temporis intervallo quo accusationem facere eum oportebat praeterlapsa, proferre vult,

γῆν. τρίτον δὲ πῶς πολὺν ἤδη χρόνον κατηγορούμενον τὸν I. 286 a.
 Σκόρπιον ἐν ἀκμαῖς αἰεὶ πρακτικαῖς τῆς τοιαύτης αἰρέσεως
 εἶναι, καὶ πολλῶν ἐρχομένων γραμμάτων ἐκ τῶν τοῦ ὄρους
 τιμίῳ ἀνδρῶν προδήλως τὴν ἀρχαίαν καὶ μέχρι νῦν ἀνθούσαν
 5 ἐκείνου κακίαν ἐξελεγχόντων, αὐτὸς αἰεὶ περιέπων ἐγκαρτερεῖ,
 πρόμαχος ἄμαχος ἐκείνῳ γενόμενος καὶ στυλὸς εἰπεῖν ἀδα-
 μάντινος, καὶ θαγμὰ βοῶν, καὶ γῆν ἀναμιγνύς οὐρανῶ, καὶ
 κατὰ τοὺς μαινομένους τὸ τῆς γνώμης ἰστάμενον ἐλανθόμενος
 καὶ πάντας ἀναθέματι μακροῦ παραπέμπων, οὐχ οἱ τούτοις
 10 ἐνέχονται τοῖς ἐγκλήμασιν, ἀλλ' οἱ τῷ Σκορπίῳ ἐνεχομένῳ
 προσφέρειν ἤμιστ' ὀκνοῦσι. καὶ τέταρτον ὅτι καὶ μέχρι νῦν 31
 ὄρῳ ἰσχυρίζεται τὸν μόνον ἀναλλοιώτῳ τε καὶ ἄκτιστον θεόν,
 φῶς ἕτερόν τε καὶ ἄκτιστον ἐκ μεταβολῆς πρὸς τὸ ὑφειμένον
 γινόμενον αὐτῷ τρυφῶντι καὶ βλακευομένῳ. ταῦτα δὴ πάντα,
 15 καὶ εἰ τι τούτων ἐπέκεινα, προτάσεις τινὰς ἐκτιθέντες ἀναμ-
 φιβόλους ἀναμφισβήτητον ὡς εἰκὸς ἐπῆγον καὶ τὸ συμπέ-
 ρασμα, λέγω δὴ τὸ Μασαλιανὸν ὑπάρχειν αὐτὸν ἐξ ἀρχῆς
 τε καὶ μέχρι τήμερον ἀναμφιλέκτον· εἶναι γὰρ ἀξίωμα τοῦτο
 πάλαι κυρωθὲν τοῖς τε θύραθεν καὶ ἡμετέροις τῶν διδασκά-
 20 λων, ἐξ ἀληθῶν καὶ ἀναμφιλέκτων ὄρων καὶ προτάσεως ἀλη-
 θῆς ὁμοῦ καὶ ἀναντίρρητον ἐξ ἀνάγκης εἶναι καὶ τὸ συμπέ-
 ρασμα· καὶ τάχ' ἂν ἐξωθεῖτο τῆς ἐπισκοπικῆς ἀξίας τότε, 32
 εἰ μὴ δειλία καὶ φόβῳ συσχεθεῖς αὐτὸς ὑπερβάλλοντι τὴν μὲν

putans eo se refugium habere ad defensionem. tertia vero, quod
 Scorpionem iam longo ex tempore accusatum qui primas semper par-
 tes in haeresi illa exerceret, et in quem multa scripta vulgata sunt
 a viris in monte praeclaris, quae palam et adhuc florentis impieta-
 tis eum convicerunt, ipse semper protegit et incitat ut propagator
 cui ipsi non impugnatur, et ut columna adamantina; quod vocis tu-
 multum edit et terram coelo commiscet et more insanorum mentis
 stabilitatem servat et gravi exsecratione omnes qui omni crimine va-
 cui sunt condemnat propterea quod Scorpionem accusare non timent.
 quarta denique, quod ad hunc diem comprehendere se dicit solum
 immutabilem et increatum deum, lumen alterum et increatum, ut ex
 translatione ad subiectum profectum insolenti illi et dementi. his
 vero et aliis insuper tanquam propositionibus prolatis minime dubiis,
 ut consentaneum est conclusionem non dubiam adiecerunt, scilicet
 citra controversiam esse, cum ab initio et ad id tempus Masalianae
 haeresi addictum fuisset. hoc enim axioma valde probatum est et ex-
 ternis et nostris magistris, e veris et non ambiguis propositionibus ver-
 ram et evidentem conclusionem necessario consequi. quamobrem forte

τῶν δυοῖν βασιλέων εὐμένειαν δεήσῃσι τε καὶ δάκρυσι πλείστοις ἐπ' ἀμφοῖν τοῖν καιροῖν ἐπορίζετο, τὴν δὲ τῶν ἀμφὶ τοὺς βασιλέας ἐπικουρίαν θωπεύεις ἐξωνεῖτο καὶ ἀντιδόσεις πολυτρόποις, ὡς εἶναι τοῦ λοιποῦ πρὸς τὰς βασιλικὰς καθάπαξ βουλήσεις αὐτὸν οὐ πᾶνυ σκληρὸν καὶ θρασύν, οὐδ' ἂν-5 τίτυπον ὡς τὸ πρότερον ἄλογόν τε καὶ ἀπροφάσιστον.

- 33 Ἐγὼ δὲ μυρία καὶ μείζω τῶν εἰρημένων διεξιέναι ἔχων, ἃ τῆς σφῶν ἀτοπίας ἔλεγχον ἔχει σαφῆ, ἐκὼν παρήμιι δυοῖν ἔνεκα, ἐνὸς μὲν ὅτι ταῖς τοιαύταις ἐνδιατρίβειν κηλίσει ἐπισμὸν τῇ γλώττῃ προστρίβεται ἥκιστ' ἀνδράσιν ἐπεικέσι προ-10 σήκοντα, ἐτέρου δ' ὅτι, ἃ τοῖς πολλοῖς ἐκ πολλοῦ πρόκειται γνῶριμα, τούτων πειρᾶσθαι τὴν γνῶσιν τοῖς εἰδόσι παρέχειν ἀρτίως παρὰ τοσοῦτον τοῦ τέρπειν ἀφίσταται παρ' ὅσον καὶ τὸ πιστεῦσθαι πρόχειρον ἔχει. ἃ γὰρ παρόντα προῖκα καὶ πόρων δίχα τὴν γνῶσιν παρέχεται, τούτοις ἐπιπολάζειν ὡς 15 τὰ πολλὰ παρέπεται καὶ τὰ ἡδῆς, εἴ τις κατόπιον διδάσκειν
- 34 πειρῶτο. ἃ δ' ὁμοῦ βωμολοχοῦσι καὶ κατὰ τῶν ἐμῶν βίβλων ὑφαιρούμενοι λάθρα, τίς ἂν καὶ αὐτὰ διεξιέναι καθ' ἕκαστα δύναιτο; καὶ ταῦτα δρωῖσιν αὐτοῖς καὶ ὑφ' ἡμῶν ἐλεγχόμενοις ἀεὶ αἰδῶς τις οὐκ ἔπεισιν, ἀλλ' ὕβρις ὕβριν ἔτεκε καὶ 20 ἀσέβεια χαλεπωτέραν ἀσέβειαν. "ἀπηναισχύντησας" γὰρ φησιν ἡ γραφὴ τοῖς τοιούτοις. "ὄψις πόρνης ἐγένετό σοι." τί-

tunc episcopali dignitate eum expulissent, nisi auxietate et timiditate nimia perturbatus utriusque regis ille benevolentiam precibus et plurimis lacrimis sibi comparasset et eorum qui apud reges erant auxilium multa adulatione et remuneratione redemisset. itaque factum ut pro regum voluntate non amplius ut scelestus et temerarius homo haberetur neque ut exemplum quale antea erat dementiae et cuius nulla est excusatio.

Ego vero quamquam innumera alia et supra narratis graviora proponere possum, quae evidens turpitudinis eius indicium praebent, nunc haec ultro praetermittam ex duabus causis, quum quod commoratio in huiusmodi criminationibus linguae consuetudinem facit quae probos viros minime decet, tum vero quod plurimis iam longo ex tempore res notae sunt, quas si rursus scientibus in memoriam revocarem tantum a delectatione abessem quantum ut fides haberetur necesse sit. quae enim manifesta ultro et sine studio intelligentiam praebent, in his verassem, ut sit, sequitur taedium, quandoquidem postea docere aggreditur. quae tamen nihilominus calumniantur et quomodo in occulto scripta mea carpent, quis est singularitatem persequi possit? et haec dum agunt, quamquam a nobis semper convincantur,

νος οὖν ἂν οἱ τοιοῦτοι φείσαιντο καθ' ἡμῶν λοιδορίας, τίνας
 δ' ἂν κατὰ τῶν ἐμῶν ἀπόσχοινο βιβλίων ἀναισχυντίας, οἱ
 τὰ τοιαῦτα διηγεκῶς κατὰ τῶν ἱερῶν τολμῶντες ἀλίσκονται
 γραφῶν, ἄτε μαχομένων κἀκείνων τῇ σφῶν αἰρέσει πειρω- f. 268 b.
 5 μνοι. καὶ γὰρ κἀκείνους οἷον εἰπεῖν ἀπὸ δίφρου τυραννικῶς 35
 ἀμυνόμενοι διὰ ταῦτα, καὶ ὡς ἐν ἀθύρματος λόγῳ τιθέμενοι
 τὰ σεβάσματα, πάσαις ἀναιδῆν κατ' αὐτῶν ἐχρήσαντό τε καὶ
 χρωῶνται βωμολοχίαις· καὶ διασπῶντες ἐνθεν κἀκεῖθεν οὐ-
 δὲν ἄμεινον διατίθενται ἢ ὥσπερ τὰς βύχχας ἀκούομεν κατὰ
 10 τοῦ Πενθέως μανείσας. ἀλλ' ἐκείναις μὲν ἀκούσιον πεπον-
 θυίαις τὴν τῆς μανίας αἰσχύνῃ, καὶ τὸ ἀνεγκλήτοις εἶναι τε
 καὶ ἅμα οἴκτου τυγγάνειν ἴσως κατόπιν ἀκολουθεῖ, τοῦ ἀβου-
 λήτου πρὸς ἑαυτὸ γὰρ ἐφελκομένου τὰ τῶν ἀποβαινόντων ἐγ-
 κλήματα· τούτοις δ' ἔκουσίους δρωσιν ἢ τοῖς μαινομένοις
 15 ἀρμόττει, κόλασιν ἀνήκεστον ἐκκαλεῖται καὶ σφόδρα περι-
 βλεπτον. κἀκείνων μὲν καὶ μάλα ἐκόντες ἐπιλανθάνονται 36
 ἄνθρωποι, μηδεμίαν οὐδένας ἐκεῖθεν ἀτέκμαρτον ὑφορώμενοι
 βλάβῃ· τούτων δὲ καὶ μάλα ἄκοντες μεμνησθαι ἅμα καὶ
 μισεῖν οἱ πλείους ἀναγκάζονται, τὸν ἐκείνων φυλαττόμενοι
 20 κίνδυνον καὶ πρὶν ἰέναι προαναστέλλοντες. καὶ γὰρ αὐτὰ δὴ
 ταῦτα καὶ κατὰ τῶν ἐμῶν ἐναγχος ἐπ' αὐτοφώρῳ βιβλίων
 ἐάλωσαν ἐμπεπαρφηγκότες οἱ ἀναιδεῖς, τὸ μὲν εἰ προσθήκη

nullum tamen pudorem habent: sed insolentia genuit insolentiam et
 impietas graviolem impietatem. depudens enim eos haec dicit scri-
 ptura: „oculus meretricis erat tibi.“ quo igitur coconvicio in nos isti
 homines non utantur; qua autem impudentia contra libros meos ab-
 stineant? quum talia continuo contra sacros libros moliri deprehen-
 dantur, et etiam eos contra ipsorum haeresin pugnantes experiuntur:
 et contra eos ut ita dicam tyrannice de sella dimicant propterea, et
 quasi ludicra aestimantes reverenda, quibuscumque columnis impuden-
 ter contra eos et usi sunt et utantur. et discernentes huc illuc ni-
 hilo melius destruunt, quam Bacchas accipimus in Pentheum furentes.
 veruntamen has quidem, furore ipsis invitis probrum ferente, fortasse
 sequitur excusatio et misericordia, quum, quod non voluerint secum
 tulerit commissorum incusationem: illis vero ultro ea agentibus quae
 conveniunt furentibus, castigatio debetur implacabilis et valde circum-
 specta. illarum etiam libentissime obliviscuntur homines, neque quis-
 quam illinc infinitum damnum subintelligit: hos autem et meminisse
 et odisse plurimi vel maxime inviti coguntur; illarum periculum vi-
 tantes et compecentes priusquam obvenerit. nam eiusmodi nuper ipsa
 in re deprehensi sunt impudentes isti in scripta mea tanquam ebrie-
 tate insanientes: verbum eἶ adiecta φ litterula in φεῦ mutantem, κα-

τοῦ φ στοιχείου προς τὸ φεῦ μεταστοιχειώσαντες, τὸ δὲ κα-
 λὸν αὐτὸ ἐνός ἀλλοιώσει τοῦ λ στοιχείου μεταβληκότες εἰς
 τὸ κακὸν διὰ τῆς εἰς τὸ κ μεταβολῆς. καὶ πρὸς γε ἔτι τὴν
 περὶ πρόθεσιν, λέξιν οὖσαν ὄλην, παραξέσαντες καὶ πρὸς τὴν
 κατὰ μετενηνοχότες, ἀντὶ τοῦ περὶ τοῦ φωτός κατὰ τοῦ φω- 5
 τός μεθρημόσαντο, ἀθίρουσι παιδαρίοις προσήμοια δρωῶτες,
 καὶ ταῦτα τῶν ἐλέγχων ἐν ὀφθαλμοῖς προκειμένων διὰ τῆς
 ὄλης ἐννοίας τοῦ λόγου καὶ τῶν ἐπιχειρημάτων ὁμοῦ καὶ ἐρ-
 γυσιῶν, καθ' ὅσον εἰκός, καὶ μάλιστα τῶν γραφικῶν, καὶ
 82 πάνθ' ὅσα τῆς λόγου πρόσεστι περὶ τοῦ τοιοῦτου φωτός. ἀλλὰ 10
 ταῦτα ποιούντες οὔτε βλέπειν ἡμᾶς δύναται, καὶ ἅμα τὴν
 σφετέρην καὶ ἄκοντες ὡς ἐπίπαν ὁμολογοῦσιν ἀσθένειαν μο-
 νονουχὶ βοῶντες, καὶ σφᾶς αὐτοὺς ἐκπομπεύοντες ὡς ἄλλως
 οὐκ ἔχοντες ἀντιβλέπειν πρὸς τὴν ἀλήθειαν. καὶ πάσχουσι
 παραπλήσια τῇ τοῦ Αἰσώπου καμήλῃ, ἣ δι' ἀσθένειαν ἔμφυ- 15
 τον κεράτων ἀμυνητρίων ἐπιθρυήσασα, καὶ τῶν ἰδίων ὠτων
 ἐστέρηται. καὶ μοι λοιπὸν οἴεσθαι ἔπεισω, ὡς ἕξει τὴν
 ἐμὴν ἀφελεῖν κεφαλὴν καὶ τῆς παρουσίας ἀπαλλάξει ζωῆς ἐν
 βραχεῖ ἐφιέμενοι μὲν οὐ δύναμενοι δέ, τὰμὰ, τὸν δεῦτερον
 πλοῦν, ὑποκλέπτοντες, μαχαίραις ἀποξέουσι τε καὶ ἀπαλλάτ- 20
 τουσι πρὸς τὸ σφίσι βουλόμενον, ἔστι δ' ὅτε καὶ βυθός ἀφα-
 νισμῶν πρυτανεύουσιν ὅσον τὸ κατ' αὐτοὺς, εἰ καὶ ἄλλως,
 τῆς θείας ἀντιπραττούσης δεξιᾶς, καιρίαν τε ἐπλήγησαν πολ-

λὸν autem unius litterae mutatione mutantes in κακὸν per mutationem
 in κ. et praeterea περὶ praepositione tota eiecta et in κατὰ con-
 versa, pro περὶ τοῦ φωτός rescriperunt κατὰ τοῦ φωτός. Iudunt
 puerulorum instar facientes, idque quum argumenta sint in oculis
 propter totam sermonis intentionem et incepta et studia, ut consen-
 taneum est. Inprimis autem propter scripturae testimonia, et omnia
 quae cum sermone de illo φωτός sunt coniuncta. sed hoc agentes
 nobis obesse non possunt, simulque coacti sunt una omnes suam ipso-
 rum imbecillitatem modo non clamare. et semet ipsi abiicientes,
 quasi aliter non possint obtueri veritatem, itaque simile quid accidit
 Aesopi cameli: qui propter inuatum imbecillitatem cornua propulsa-
 toria concupiscens auribus privatus est. ac mihi reliquum est ut
 credam gladio eos caput meum decutere meque praesente vita privare
 velle; quod quum non possint, meas res secundo ventu suffurantur et
 corradunt cultellis et distrahunt ex arbitris; nonnunquam autem etiam
 in imo disturbanceonis regnant pro virili parte, quamquam alias dei
 dextra contraria moliente ad mortem icti sunt saepe et adhuc semper
 ieiuntur et ostenduntur tanquam lupi frustra hiantes, quod aiunt in

λάκις καὶ αἰεὶ πλήττονται καὶ λύκοι μάτην κεκηρότες δείκνυνται κατὰ τὴν παροιμίαν. οὕτως ἀναίδειαν πῦσαν ἐνδέδυνται f. 269 a. καὶ ἦθος ἰταμὸν καὶ οὐδαμῆ ποτὲ ὑπισχνούμενον τὴν διόρθω- 38
σι. δέον γὰρ αὐτοὺς καταδύεσθαι καὶ ἐρυθριά, οἱ δὲ καὶ
5 ἀναίσχυντοῦσί γε, τὰ μείζω τε καὶ χυλεπώτερα κατὰ τῶν
ἐμῶν, ὡς εἴρηται, νῦν τε δρωῶντες καὶ δρῶν αἰεὶ ἀπειλοῦντες
ἔτι, μηδενὸς ἔνεκα πάντως ἑτέρου τῶν πάντων ἢ τοὺς ἐντεῦ-
θεν ἐλέγχους αἰεὶ δεδιότες. ὡς ἀναγκάζεσθαι κάμει παραι-
νεῖν, οἷς μετιέναι ταύτας ἔπεισι φίλοις οὐσιν ἡμῶν μετὰ τὴν
10 ἐμὴν τελευτήν, ζητεῖν καὶ παρατιθέναι τὰς τέως αὐτοῖς ἀνὰ
χεῖρας ἑτέραις ὁμοίαις καὶ ὁμοίως ὑφ' ἡμετέρων μετεγγρα-
φείσαις ὀρθῶς φοιτητῶν, καὶ συνορᾶν οὕτως ἀλληθές. το
γὰρ τοιοῦτον ἔγωγε δέος προκαθιστὰς καὶ πόρρωθεν προ-
νασοβῶν, πολλαπλασίαις αὐτὰ διαφόρων μετεγγραφαῖς ἔδε-
15 δῶκειν χειρῶν γράφειν ὀρθῶς ἡσκημένων, ἃ μὲν οἰκείους
ἀναλώμασιν, ἃ δὲ φίλοις αἰτησαμένοις εἰς πλοῦτον, φάναί
κατ' αὐτούς, ἱερὸν τε καὶ ἕσυλον.

Ἄλλ' ἐν τοιοῦτοις ἀσχολουμένῳ τε καὶ μοχθοῦντι τῷ 39
Παλαμᾷ τὸ τοῦ βίου πέρας ἐπῆει μάλα πικρὸν τι καὶ αἰ-
20 σχιστον· τῷ γὰρ συνῆθει περιπετῆς γεγονὼς ἰλεῶ, τῆς ἀνα-
τροπῆς δηλαδὴ τῶν ἐν τῇ κοιλίᾳ σιτίων ἄνω διὰ τοῦ στόμα-
τος, καὶ πρὸς γε μανιάδει φρενίτιδι, βιαίως οὕτω καὶ λίαν
πικρῶς ἀπερράγη τοῦ ζῆν. κάπειται οἱ αἰρεσιῶται καὶ οἱ

proverbio. sic omni impudentia induti sunt et ingenio truci quod nunquam corrigi posse apparet. quum enim proprie eos summissos esse et erubescere oporteat, impudentes sunt et graviora peioraque in me ut dictum est nunc agunt et semper agere minantur propter nullam omnino aliam causam quam quod criminationes inde timent. ita ut ego quoque coactus sim, amicis quorum erit post mortem meam ea adire, suadere ut inquirant et componant scripturae exemplaria quae cum ceteris similibus transcripta sint et quidem recte haec ab-asseclis nostris, et ita ut discernant verum. hunc enim timorem quum ego protexuissem et longius in me excitassem, tradidi ea quae variis transcriptionibus diversorum manuum bene exercitarum scriberentur partim quae domestico in usu essent, partim quae amicis rogantibus thesaurus ut ita dicunt essent sacer et inviolabilis.

Sed interea opere et labore occupato Palamae vitae exitus admodum acerbus et turpis advenit, quum incideret in consuetum morbum intestinorum, quo cibi ex alveo per os retrudebantur, et in mentis delirium, ita ut violenter et acerbe e vita abreptus sit. deinde vero haeretici vel maxime cognati et consocii eius, qui que pariter

μάλιστα γνήσιοι καὶ οἰκότεριβες, τῷ τε φιλοδοξοῦντι καθελ-
 κόμενοι τῆς γνώμης καὶ ἅμα τὸ αἰσχιστον τῆς τελευταῆς κα-
 λύπτειν σπεύδοντες, ἀντίπαλον τῷ συμβάντι φήμηρ ἀνὰ τὴν
 πόλιν Θεσσαλονικήην ἐξηνεγκάν τε καὶ περιήνεγκαν, ὡς εἶστο
 νοσήματα καὶ θεραπευεῖοι κυρέττονας καὶ φυγαδεῖοι πληγὰς, 5
 καὶ τοιαῦτα ἴστα ἀλλοκρόσαλλά τε καὶ ἔκφυλα, ὡς ἂν τῷ
 τερατώδει τῆς φήμης ἀντιπερισπάσαιεν τε πρὸς τὸ τῆς ἐκ-
 πλήξεως μᾶλα καινότερον τὴν ἀκοήν, καὶ ὑπασχολήσαιεν
 πόρρω κομιδῇ τᾶληθούς καὶ ὅποι τὸ τῆς φήμης φέροι πλα-
 40 νόμενον. ἀλλὰ πάντα δὴ τὰ τοιαδὶ φροῦδὰ τε καὶ ἀνεμιαδα 10
 τῷ τοῦ χρόνου βαδίζοντι ἐξηλέγχοντο· οὐ γὰρ τοῖς οὕτω
 προδῆλοις τῶν ψευδῶν ἢ ἀλήθεια θωπεύεσθαι εἴωθεν· ἀλλ'
 ὁ χρόνος ἀνιχνεύων ὑπανθ' ὡς εἰκὸς ἐπεισὶ τε καὶ ἐπιτίθε-
 ται ἄλλοτ' ἄλλως, καθάπερ ἐν δίφροις ἡνιοστροφῶν, τὰ τῶν
 λεγομένων τε καὶ πραττομένων πέρατα, καὶ παρὰ πᾶσαν δό- 15
 κησιν ἄλλοτ' ἄλλως ἐν τῇ τοῦ βίου θαλάσῃ στρέφων ἐκά-
 στω τοῦ σκάφους τοὺς οἰάκας καὶ οἷς ἔμπέπτωκεν ἄλλως ἐν
 ἄλλοις προσκροῦσαι θεῶν καιροῖς τε καὶ τόποις καὶ πράγμασι,
 τούτοις ἄλλως ἐν ἄλλαις πραγμάτων τύχαις ἐπιφέρει τὴν δι-
 41 κην. ὁμως οἱ τῆς Παλαμικῆς αἰρέσεως διασωῶται τὸ τῆς τε- 20
 λευτῆς, ὡς εἴρηται, αἰσχιστον κρύπτειν ὡς δύναμις ἐπειγόμε-
 νοι, συχνὰ παρείχον ἀργύρια τῶν ἐν ταῖς ἀγυρμαῖς ἐρριμ-
 μένων πενήτων ἐνίοις, ὡς τὰ ἐκεῖθεν ἡμῖν ἀφικνούμενα δεδῆ-
 λοκε γράμματα, καὶ ἅμα προσιέναι τε ἐπειθον τῷ Παλα-

atque ille gloriae cupiditabant, quum foeditatem obitus eius obtegere
 studerent, famam rei contrariam per urbem Thessalonicam evulgabant
 et circumferebant, tanquam mederetur ille morbis et sanaret febricu-
 losos et averteret plagas et huiusmodi alla similia et inaudita: ut
 miraculosa fama aures converterent ad novitatem portentosi et de in-
 dustria procula vera abstraherent quo sanaret famae mandacium. sed
 haec omniae vanescebant et quasi vento diffusa temporis progressu re-
 futata sunt. nam mendacilis tam apertis veritas non solet servire, sed
 tempus omnia indagans ut sit interest et regit alias aliter tanquam in
 curru auriga dictorum et factorum fines, et contra omnium opinionationem
 alias aliter in vitae undis cuiusque cymbae gubernacula vertit. et
 quibus accidit pugnare contra deum, in variis temporibus et locis et
 rebus, iis in variis fortunae casibus affert poenam. sed tamen Pala-
 micae haeresis fanatici aaseclae obitus foeditatem ut dictum est pro
 viribus obtegere studentes, multos sumos praebabant nonnullis egean-
 tium in vicis prostratorum, ut nobiscum communicarum litteras inde
 nobis allatae, simulque accedere eos iubebant ad Palami sepulcrum et

μικρὴ τάφῳ καὶ θνεΐρους ἐπιφημιζειν τερατώδεις τινὰς και
 λίαν ἐφ' οἷς ἐμισθοῦντο συνάδοντας. ἂ δ' οἱ ἐκεῖθεν εἰς Βυ-
 ζάντιον ἀφικνούμενοι συγχρότερον ἄνδρες ἄλλοτ' ἄλλοι διη-
 γοῦντο, καὶ ἅμα τὰ ἑτέροις ἕτερα τῶν γραμμάτων, ἦσαν f. 269 b.
 5 τοιαύδε. μετὰ γὰρ τὸ λάθρα τῶν ἡμετέρων, φασίν, ἐνίας
 ὑφελέσθαι βίβλους οἱ ἐν Βυζαντίῳ τῆς φύλαγγοσ ὄντες ἐκεί-
 νου, ἐπεὶ μὴ ἐδύναντο ἀντιλέγειν, ὡς εἴρηται, πρὸς τὴν συ-
 κίνην ἐπικουριαν ἐξ ἀνάγκης τὸν δεῦτερον ἔβλεψαν πλοῦν,
 καὶ τῷ Παλαμᾷ ἐς Θεσσαλονίκην αὐτὰ ἐπεπόμφεισαν, εἰς
 10 ἀμύνης τόλμαν αὐτὸν ἐρεθίζοντες, παραπλήσια δρωῶτες οἷς
 ἀκατίῳ βραχεὶ μεγάλης δλκάδος ἐπισωρεύσασι φόρτον ἐς
 ὑποβρυχίους πυθμένασ ὠθειν εὐθύσ ἐξεγένετο. τῇ γὰρ εἰ-
 θισμένη τῆσ γνώμησ φιλοδοξία και νῦν ὁ Παλαμάσ τὸ τῆσ
 γλώττησ χαριζόμενοσ βλασφημούμενοσ, και ἅμα γλυκείασ τι-
 15 νὸσ παραγεύων ἐλπίδοσ οἷσ τὸν αἰρεσιώτην δῆμον πληροῦν
 τηρικαῦτα ξυνέπιπτεσ, οὔτ' ἀπηγόρευσεσ οὔτ' ἀνεβάλετο, ἀλλ'
 εἰσ μετζον μακροῦ τῆσ σφετέρασ δυνάμειωσ ἐμβεβληκὼσ ἐαυ-
 τὸν ἀγώνισμα πέπονθε κατάρασ ἄξια μακροῦσ, και ὅσα λέγειν
 ἡμεῖσ αἰδούμεθα τήμεροσ, μὴ τισ ἡμᾶσ τῷ πεπονθότι χαιρίειν
 20 ὑποπτεύσειε, τοῦ ἦθουσ ἡμῶν ὀποκόσ τισ ἂν εἶη πάντη διε-
 στηκὼσ και καταψευδόμενοσ. τῷ γὰρ ἀγῶνι τουτωῖ συνδιη-
 μερεύων και νόκτασ ὄλασ ἀγρόπνουσ διατελῶν, ὡσ φασίν,

somnia evulgare miraculosa et talia canere, magna mercede condu-
 ctos. quae vero inde Byzantium migrantes viri narrarunt nobis si-
 mulque aliae litterae erant haecce: postquam, ut referunt, qui By-
 zantii ista in cohorte erant, clam singula quaedam e scriptis nostris
 suffurati erant, quum impugnare non valerent, ut dictum est, ad in-
 validum auxilium necessitate coacti ut secundum ventum respectabant, et
 Palamae Thessalonicam ea miserunt incitantes eum ad audaciam defensio-
 nis, ipsi similia facientes iis, qui exiguo in naviculo magnae navis onus
 accumulare conati, id in profundum sub aqua demittere deinde repente
 coguntur. consueta igitur mentis ambitione inductus etiam tunc Palamas
 linguae malignitatem exercuit, simulque dulcem quandam spem prae-
 libans quibus haereticorum sectam compleri eo tempore accidit, ne-
 que repudiavit neque cunctatus est. sed in multo maius quam pro
 viribus suis certamen se immittens passus est magna execratione digna
 et quanta dicere nos hodie pudet, ne quis nos eo patiente gaudere
 suspicetur, qui quidem ab indole nostra prorsus dissentiat ac mandax
 sit: clamenim in eo certamine totos dies versatus est et totas noctes in
 somnes egit priusquam aliquid ex studiis suis proficeret, mentis deli-
 rio atque insanlia ut dicitur correptus propter nimiam siccitatem cere-

ἔλαθε, πρὶν ὀτιοῦν ἀπόνασθαι τῆς σπουδῆς, φρενίτιδι καὶ
 μανίᾳ κάτοχος, ὡς εἴρηται, γεγωνὸς διὰ ξηρότητος ὑπερβολὴν
 ἐγκεφάλου. καὶ τὰ ἐξῆς λεγόντων ὁμοῦ καὶ γραφόντων ἐτέ-
 ρων ἔστιν ἀκούειν. οὐ γὰρ ὀνειδίζοντες μεμνημένα τῶν τοι-
 οῦτων ἡμεῖς νῦν· ἴσμεν γὰρ ὡς πονηροῖς τε καὶ ἀγαθοῖς 5
 ἐπ' ἴσης ἔπεισι τὰ τοιαδί, οἷς μόνος οἶδε κρίμασι κύριος·
 ἀλλὰ τῶν τῆς ἱστορίας ἐγκειμένων νομίμων καὶ καθ' ἕκαστα
 ζητούντων ἅπαντα, μετρίως ἡμεῖς καὶ τῶν τοιοῦτων ἀπτό-
 44 μεθα. ἂ πλατύτερον ἔτεροι διεξιέναι ἤκιστ' ὀκνοῦσιν· ἀλλ'
 ἐκείνῳ τὴν αἰτίαν σαφῶς τῷ δαίμονι παραπέμπουσιν, ᾧ πω- 10
 νηρῷ γενομένην διὰ βουλήσεως μοχθηρίαν καθάπερ τις ἐφεί-
 ται κλῆρος αἰδίου, τῶν ἄλλοι' ἄλλως φνομένων τε καὶ ἐπι-
 φνομένων τε καὶ ἐπιφνομένων κατὰ τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας
 ἡγεῖσθαι τε αἰρέσεων καὶ πάντα δρᾶν τὰ χαλεπώτατα κατ'
 ἐξουσίαν, καὶ ἅμα ἐρεθίζειν ἐς γε τὸ πλατύνειν ἀγίους αὐθῆ- 15
 μερόν, καὶ ταῦτ' ἐκείνουσ' οἱ τὴν τῆς λατρείας ἡγεμονίαν
 ἐκείνῳ τε ἐκδεδῶκασιν, καὶ ἅπας αὐτοὺς καὶ βίος καὶ λόγος
 καὶ πράξεις τοῦ τῶν ὀρθοδόξων πάλαι διέγραψέ τε καὶ πε-
 ριεῖλε χοροῦ, ἵνα μὴ ὀπόσοις λέγω καὶ ὑφ' ὄσων τῶν πα-
 τριαρχῶν τε καὶ ἐπισκόπων φνομένης ἤδη τῆς αἰρέσεως 20
 ἀναθέμασιν ἐμπεσόντες τῷ αἰωνίῳ πυρὶ παρεπέμφθησαν.

45 Καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον, ἐγὼ δ' ἐκείνο
 l. 270 a. ἐπαναλήψομαι νῦν. οἱ γὰρ τὸ Γαλατώννυμον ἔχοντες φρούριον,

22. Quae hinc sequuntur, usque ad finem huius codicis, non sunt
 huius loci sed ante initium libri 37 (36?) collocari debent. Hlas.

bri: et sequentia ab aliis dicentibus simul et scribentibus audire licet:
 neque enim et accusatores talia nos nunc meminimus: scimus enim
 malis simul et bonis pari modo talia immittere dominum iudiciis, quae
 novit solus. sed ex iis quae sunt in historia iusta et singula omnia
 quaerunt, et nos etiam modice ea attingimus, quae longius persequi
 alii minime cunctantur: sed aperte ei daemonei culpam ascribunt, cui
 malo facto per voluntatis nequitiam quasi sors quaedam tributa est
 perniciose, principem esse haeresium hic illic contra dei ecclesiam
 nascentium ac renascentium et pessima quaeque facere pro viribus
 suis, simulque certare continuo contra representationem sanctorum.
 atque haec quidem illos qui cultus imperium ei tradiderunt atque
 omnis et vita et agendi ratio ab orthodoxis discernunt et a choro
 segregant: ne dicam a quot iam et patriarchis et episcopis quum nas-
 ceretur haeresis, in anathemata incidentes, in aeternum ignem sint
 demissi. atque haec quidem hactenus.

Iam vero eo unde declinavi revertas. qui Galatorum castellum

ἔξοτου βραχείας ἐκείνης ἔξ ἀλόγου φορᾶς καὶ παραδόξου
τύχης ἐδράξαντο ἀφορμῆς, τῆς τε δηλαδὴ τῶν δυοῖν Ἀνδρο-
νίκων τῶν βασιλέων διαστάσεως, μᾶλλον δ' ἀποστασίας τοῦ
5 νέου πρὸς τὸν οἰκεῖον ἀππρον, καὶ αὐτῆς δευτέρας, ἣν τε-
θηγκότων ἐκείνων κατὰ τοῦ νέου βασιλέως καὶ τῆς τοῦ νέου
μητρὸς ὁ Καντακουζηνὸς κεκίνηκεν, παντοδαποῖς καὶ ποικί-
λοις δόλοις ἐκείνους μὲν πρότερον, τούτους δ' ὕστερον, ἐπαγ-
γελίαις τε ἄλλοτ' ἄλλαις περιόντες, ὅποται καὶ ὄσαι τοῖς τοι-
οῦτοις ἤρμοστον καιροῖς, βουλαῖς δηλαδὴ καὶ χρίμασιν ἄφ-
10 θονωτέροις καὶ συμμαχίαις ὀπλιτικαῖς καὶ τοιοῦτοις δὴ τιςιν
(ἔω γὰρ λέγειν καὶ οἷας ἐπὶ τούτοις λεληθότως δῆθεν ὑπέ-
φαινον τὰς ἀπειλὰς καθ' ὧν ἡ πειθῶ χάραν ἐνίστε ξυδιάν
οὐχ εὗρισκε), καὶ νῦν μὲν θάτερω προστιθέμενοι μέρει καὶ
πρὸς θάτερον αὐθις ταλαντευόμενοι, καὶ αἰεὶ θάτερον παρὰ
15 θάτερον ἀμοιβαδὸν ἔξαπατῶντες, πῶς μὲν ἐκοντὶ πῶς δ' οὐ
μᾶλα ἐκοντὶ, τῆς τοῦ καιροῦ περιστάσεως πόρρω τοῦ δέοντος
ἐλαννοῦσης τὸν δρόμον τῶν ἀνηκόντων λόγων καὶ πρᾶξεων,
ἔλαθον τοὺς οἰκεῖους ὄρους ἐκ πάνυ τι εὐτελοῦς τε καὶ χα-
μαιζήλου περιοχῆς ἐκτείναντές τε καὶ ὀχυρώσαντες πρῶτον
20 μὲν ξυλίνοις τισὶ θριγκοῖς καὶ τάφροις βαθείαις, ἔπειτα
τείχεσιν ὑψηλοῖς τε καὶ ὀχυροῖς καὶ δυσανταγωνίστοις. ἐν- 46
τεῦθεν ὀρμώμενοι τοὺς τῆς οἰκείας [πλεονεξίας ὄρους κατὰ
χάραν] μένειν εἴαν οὐδαμῇ γε ἐγνώκεσαν, ἀλλ' ἐφ' ἐτέροις

tenebant inde ab eo tempore quo exiguae illius ex absurda causa et inopinato casu exortae primae discordiae et contentionis apertae regum amborum Andronicorum partem fecerant, vel potius rebellionis iunioris contra ipsum avum, et rursus alterius quam mortuis illis contra iuvenam regem et iuvenis matrem Cantacuzenus moverat, variis multis et versutis artibus illos prius, hos postea, et promissionibus multis circumiverunt, quales et quantae temporibus illis conveniebant, scilicet consiliis et pecuniis sat magnis et opibus militaribus et aliis huiusmodi: mitto enim dicere quantas in his clam minas fecerint contra quas persuasis interdum nihil valebat, et quas nunc alteri parti inferrebant, nunc ad alteram devolvebant, et quomodo continuo alteram post alteram decipientes, modo iis non invitis modo invitis, quum temporis rationes verba ultra modum audacia et facta admitterent, paulatim possessionis suae terminos ex angusto et exiguo ambitu extendunt et muniverint, primum quidem ligneis septis et fossis profundis, deinde vero muris altis et firmis et vix expugnabilibus. in his factum est ut cupidi possessionis amplificandae terminos ad modicum ambitum constituere non iam in animo haberent, sed alia post

ἕτερα ἐκενόουν καὶ προσετίθεσαν ξένα τε καὶ ὑπέρογκα. ὄθεν καὶ τῆς τρίτης ταυτησί λοιπὸν ἀφορμῆς δραξάμενοι, τῆς τοῦ Καντακουζηνοῦ φημί πρὸς Παλαιολόγον τὸν νέον περὶ μοναρχίας ἔριδος, τῇ νέῃ προσεληλύθεσαν ἑξορίστω τέως εἰπεῖν, Τενέδω τηνικαῦτα τῇ νήσῳ ἐνδιατρίβοντι. καὶ ὄρκους 5 προκαταδήσαντές τε καὶ γράμματα πρὸς ἅπαν ἐκείθεν τὸ βουλόμενον εἰληφότες, λάθρα ἐπέβαινον ἐφ' οἷς ἐμισθώθησαν τοῦ λοιποῦ προθυμία πάση ψυχῆς καὶ δπλοῖς καὶ χρήμασιν ἀφειδοῦσιν. οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ Λατῖνος ἕτερος σφίσι 15 ὁμόφυλός τε καὶ ὁμογνώμων, μίαν ἔχων τριήρη καὶ βίον περ-
ρατικὸν μετιών, κακ τοιοῦτων πόρων πλουτιῶν, ὥσπερ ἐρμαίῳ χρησάμενος καὶ αὐτὸς τῆ καιρῷ, ταῖς ὁμοίαις ἐπαγγελίαις τὴν γνώμην καὶ αὐτὸς χειροῦται τοῦ βασιλέως, Τενέδῳ τῇ νήσῳ προσσχών. ὄθεν καὶ μοναρχήσαντος τοῦ νέου τουτουῖ βασιλέως ἐντελῆ τὰ ὑπεσχημένα ἑκάτεροι ἀπειλήφασαν, οἱ 15 μὲν τὸν τοῦ φρουρίου περιβόλον εἰς μῆκος καὶ πλάτος ὅσον
l. 270 b. πλεστον ἔξῃν ἡξήκοτες πρὸς τε δύσιν καὶ ἄρκτον καὶ ἑώων, ὃ δὲ γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῇ τῇ βασιλεῖ καταστάς καὶ ἅμα Λέσβον τὴν νήσον εἰς προῖκα λαβών.

47 Τοιαῦτα καὶ οὕτω πολύτροπα διὰ βιαίας ἀνάγκας καὶ 20 τύχας τοὺς τάλαιπώρους Βυζαντίους μᾶλλον δ' ὁμοῦ Ῥωμαίους ἅπαντας κατεilhφασαν τὰ δεινὰ, ὥσπερ πηγῆς ἔξερ-

alia sibi exposcerent et adiungerent aliena et super modum magna. quare quum etiam tertiae, quae paulo post exorta est, dice Constantini in Palaecologum iuvenem propter monarchiae contentioniis partem fecissent, et iuvenem adiissent qui exul in Tenedo insula morabatur, et iurciurando sibi obligassent et litteras inde ad omnem voluntatem accepissent, clam perfecerunt pro quibus conducti erant cum totius animi obsequio et armis et pecuniis sat largis. sed non hi solum verum etiam Latinus alter cum illis gente et animo coniunctus, qui unam triremem tenebat et vitam piraticam ducebat et ex his cursibus dives factus erat, tempore isto opportuno tanquam Mercurio utens, similibus promissionibus regis animum sibi convinxit, Tenedo insulae appellens, unde utrique a rege iuvene ibi regnante magna promissa acceperant. illi quidem castelli ambitum in longitudinem et latitudinem quantum fieri potuit extenderunt versus occidentem et septentrionalem et orientem: hic vero regis sororis sponsus factus est et Lesbam insulam accepit.

Tanta et tam varia propter nimiam necessitatem et fortunam in fortunatos Byzantios unaque Romanos omnes invaserant mala tanquam e fonte turbido et amaro, tyrannide scilicet tum temporis regnantium

ρυηκότα καὶ ἀποβλύσαντα θολερῶς καὶ πικρῶς τῆς τῶν τότε
 ἀρχόντων τυραννίδος, ἦν τε κατὰ τῆς βασιλείας καὶ ἦν κατὰ
 τῶν θείων δογμάτων ἐπήνεγκαν, χεῖμῶνα καὶ διωγμὸν τὸν
 βαρύτερον ἐγειράντες κατὰ παντὸς ἀγαθοῦ· δι' ὃν καὶ θεός,
 5 οἶμαι, τὴν ἑαυτοῦ συνέστειλε πρόνοιαν. κἀντεῦθεν ἅπαν μὲν
 παιδείας ἐξεληλάται εἶδος καὶ ἀντέστραπται πρὸς τοῦναντίον
 ἀρετῆ καὶ εἴ τις ἔπαινος ἀγαθοῦ· καὶ ἐπεπόλασε κατὰ πάν-
 των σχεδὸν Ῥωμαίων, ὅσοι τῆς νέας εἰσὶ πολιτείας, ἥδη
 καὶ ἀλλόκοτα καὶ οὐδαμῆ τῆς πρὶν βασιλικῆς ἐκείνης
 10 καὶ πολιτικῆς συνέσεως καὶ παιδείας καὶ εὐταξίας. τί δ' ἂν
 τις φαίη καὶ περὶ τῶν ἐνδυμάτων, ὅσα κἀν τούτοις παρηγο-
 μῆθη, καὶ ὅπως ἐκτετόπισται τοῦ γνωρίμου τε καὶ νυνῆθηκε
 πολιτεία, ὡς μὴδὲ γινώσκεσθαι ἔτι ὅστις Ῥωμαίων καὶ ὅστις
 τῶν ἄλλως ἐχόντων γενῶν· οὔτε γὰρ Περσικὴ τις ἄκρατος
 15 ἢ στολὴ γέγονεν ἤδη Ῥωμαίοις, οὔτε Λατινικὴ τελείως, οὔτε
 μὴν τις Γοτθικὴ καθάπαξ, οὔτε εἴ τις Τριβαλλῶν καὶ ἕμα
 Μυσῶν καὶ Παιόνων· ἀλλ' ἐκ πασῶν τὸ διὰ πασῶν εἰπεῖν
 τῆς μουσικῆς ἐκείνης ἁρμονίας καὶ ἀρετῆς ἐπὶ τῶν ἡμετέρων
 ἀντέστραπται χρόνων ἐς ἅπαν τοῦναντίον μῦγμα καὶ συμφό-
 20 ρημα· καὶ δρωμέν τῶν ἱερῶν περιβόλων εἴσω τοὺς τῶν φί-
 λων παῖδας τὴν μὲν κεφαλὴν εὐοκίας Λατίνοις, τὸ δὲ σῶμα
 πᾶν περσικῶς τε καὶ μηδικῶς ἐσταλμένον, καὶ τοῦναντίον ἐς
 τὴν ὑστεραίαν τοὺς αὐτοὺς νῦν μὲν ἄλλως νῦν δ' ἄλλως νῦν

profusa et profusa, quam secundum regiae potestatis et sanctas leges
 tradiderant; tempestatem et calamitatem gravissimam excitantes in
 quemque bonum, quo deus ut ego opinor providentiam suam proba-
 vit. qua omne disciplinae genus sublatum est et in contrarium con-
 versa est virtus et omne boni meritum; et inexit illa inter omnes
 fere Romanos quotquot sunt novae civitatis, mores novos et peregrinos
 et a pristina regii imperii et rerum administrationis sapientia
 prorsus alienos. quid autem dicendum de vestimentis, quam multa in
 his etiam contra consuetudinem mutata sint, et quomodo ex omni no-
 titia remota et novata sit respublica, ut non iam cognosci possit quis
 e Romanis sit quis ex alia gente. neque enim purus Persicus cultus
 a Romanis receptus est, neque purus Latinus, neque Gothicus; ne-
 que si quis Triballorum vel Mysorum vel Paeonum. sed promiscue
 ex omnibus ut dicunt musici illud concertus et effectus a nostratibus
 conversum et in prorsus contrarium commixtum et in congeriem. et
 videmus intra sacros muros amicorum filios caput quidem referentes
 Latinorum, corpus vero totum Persarum vel Medorum more ornatum
 est. rursus autem eisdem altero die modo hunc modo illam morem

- δ' οὐδετέρως, τρόπον δέ τινα τερατωδέστερον καὶ ἀλλόκοτον κατὰ τὴν ἐκάστων ἀδέσποτον βούλησιν, οἶμαι, τοῦ θεοῦ συγκεχωρηκότος εἰς τοῦτο κακίας ῥαγῆναι Ῥωμαίους ὥστε τὸν ἔνδον τῆς ψυχῆς χειμῶνα καὶ τὴν περὶ τὰ θεῖα τῆς ἐκκλη-
 f. 271 a. σίας δόγματα ποικίλην ζάλην καὶ ἀστασίαν διὰ τῶν ἔξω τοι- 5
 οῦτῶν σχημάτων δηλοῦσθαι, καὶ σφῶν αὐτῶν αὐτοὺς αὐτόθεν εἶναι κατηγόρους, ἐκ πρώτης εὐθὺς ὄψεώς τε καὶ ἐντυχίας.
 49 καὶ ὡσπερ ἐπὶ θαλάττης, ἐπειδὴν τῶν σφετέρων ἀγκυρῶν ὀρφανισθεῖσα ναῦς ἔξωσθῆ πρὸς τὸ πέλαγος, μυρίας καὶ ἀτεκμάρτους ἀντλεῖ τὰς πλάνας καὶ τοὺς κινδύνους, οὕτω κἀν- 10
 ταῦθα ἑνὸς ἀτόπου δοθέντος, μυρία τὰ ἄτοπα ἠκολούθησε, πρῶτον μὲν ἢ τῶν μεγίστων ἐκ παλαιῶν καὶ περιβλέπτων παλατιῶν καὶ ὅσοι τῶν τοῦτοις παραπλησίως ἐνδύξων οἰκῶν καθαίρεσις, καὶ ἅμα ἢ τῶν κίθων καὶ τῶν ἐπιπέδων καὶ ποικίλων καὶ θαιμασίων μαρμάρων πιπρασκομένων διηγε- 15
 κῆς πρὸς τὸ Γαλατῶννυμον φρούριον ἀπαγωγῆ, καὶ ἢ τῆς ἐν-
 τεῦθεν χάριτος ἐκέισε μετάρσεις, καὶ ὅσα κόσμον παρεῖχε τῇ μεγίστη ταύτῃ τῶν πόλεων καὶ περιβόητον τὴν λαμπρό-
 τητα· εἶτα τῶν ἱερῶν καὶ θεῶν νεῶν ὅπόσοι μείζον πολλῶ
 τῆς τῶν οἰκῶν ἐκείνων περιφανείας παρεῖχον τῇ πόλει τὸ 20
 κλέος.
 50 Τοῦ δ' ἦρος ἀρχομένου ὁ τῶν Τριβαλλῶν ἀρχηγὸς ἔτε-
 θνήκει Κράλης Σερβίας, καὶ θόρυβον ἔσχε καὶ ζάλην ἐντεῦ-

modo neutrum horum praeferre videmus, sed alium magis absurdum et peregrinum pro singulorum libiti arrogantia. quam ad perversitatem Romanos labi ut ego quidem opinor deus propterea patitur, ut animorum pravitatem et vehementem propter divina ecclesiae dogmata tempestatem et turbationem ex istiusmodi externis rebus cognoscant, et propterea ut semet ipsi incusent statim ex primo intuitu et casu. quemadmodum autem in mari, quando ancoris suis orbata est navis in altum ea projecta innumeras et infinitas errationes et pericula inicit, ita apud illos unius rei perversitate recepta, hanc innumerae aliae secutae sunt. primum enim amplissima antiqua et celeberrima palatia et alia aequae splendida aedificia destructa sunt, et columnarum et pavimentorum pulcra et miranda marmora vendita et continuo ad Galatorum castellum transportata, itaque hinc illuc omnia ornamenta delata sunt, et alia quae decori erant huic urbi amplissimae et propter splendorem omnium ore celebrata. denique idem accidit sacris et divinis templis, quae multo maiorem quam aedificiorum illorum magnificentia urbi praebuerant claritudinem.

Primo vere Triballerum princeps obiit Crales Serbiae. unde

θεν ἐκεῖ τὰ πράγματα τῷ νέῳ τῆς ἀρχῆς διαδόχῳ, οὐ μόνον ἐκ τῶν τῆς χώρας ἐπιτρόπων αὐτοῦ καὶ τῶν πόλεων, ἀλλὰ καὶ Νικηφόρος ὁ κόντου Κεφαλληνίας υἱός, ὃν ὁ λόγος ἄνω που δέδειχε γαμβρόν ἐπὶ Θυγατρὶ καταστάνα καὶ συμπαρα-
 5 μαρτοῦντα τῷ βασιλεῖ Καντακουζηνῷ πρὶν ἢ βασιλείας δρᾶ-
 ξασθαι, ἔδραμεν εὐθύς πρὸς Ἀκαρνᾶνας καὶ Αἰτωλοὺς· καὶ
 συλλήπτορας εἰληφῶς ἐκείνους, καὶ ἅμα τὸν τηρικαῦτα τῶν
 ἐκεῖ χωρῶν τε καὶ πόλεων ἀρχηγὸν Σίμωνα τὸν ἐπ' ἀδελφῇ
 μὲν γαμβρόν, υἱὸν δὲ τοῦ τεθνηκότος Κράλη Σερβίας, ἐπέθετο
 10 ταῖς ἄχρι τόθ' ὑπηκόοις τῷ Κράλη πόλεσι τῆς Θεσσαλίας,
 προσκαλουμέναις μὲν αὐτὸν ἐκ πολλοῦ, νῦν δὲ καὶ προσχω-
 ρούσας ἐκοντί. καὶ παρεστήσατο τοῦτον τὸν τρόπον οὐκ ὀλί-
 γην ἀρχὴν, προσεερρηκότων τέως εἰς συμμαχίαν καὶ τῶν f. 271 b.
 γειτόνων αὐταῖς Ἀλβανῶν καὶ Ἰλλυριῶν.

15 Κατὰ δὲ τοῦτον τὸν χρόνον ἤκεν ἐκ Μυσῶν τῷ νέῳ 51
 βασιλεῖ Ἀνδρονίκῳ, τῷ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Παλαιολο-
 γου παιδί, νύμφη Μαρία ἡ τοῦ βασιλέως Μυσῶν Ἀλεξάν-
 δρου θυγάτηρ, τὸν ἔνατον ἄρτι τῆς ἡλικίας ἀμειβοντι χρόνον
 ὀμῆλιξ οὐσα καὶ αὐτῇ σχεδόν. εἶπετο δ' ἐκεῖθεν εὐθύς καὶ
 20 Εἰρήνη ἡ τοῦ βασιλέως αὐτοῦ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου
 ἀδελφή, πάλαι μὲν νύμφη πεμφθεῖσα τῷ τοῦ ῥηθέντος Ἀλε-
 ξάνδρου παιδί, χηρεύσασα δὲ μετὰ παραδρομὴν ἐνιαυτῶν
 ἄπαις· ἡ δὲ καὶ διῆγεν ἐκεῖ τὸν βίον ἐξῆς ἄχρι καὶ τήμε-

restumultuosae et turbidae ortae sunt imperii successori, non solum ab imperii procuratoribus et urbibus sed etiam quod Nicephorus Conti Cephaleniae filius quem supra dixi maritum sororis et comitem regis Cantacuzeni antiquam hic regno potitus erat, ad Acarnanos et Aetolos sese contulit, eosque socios sibi adiunxit unaque Simonem qui eo tempore illorum et urbium princeps erat, ab sorore generum, et filium Cralis Serbiae. ille igitur impositus est urbibus Thessaliae quae antehac subiectae erant Crali, quaeque eum iam multo ante accessie-
 rant et tunc ultro in eius potestatem se permisierunt. itaque non parvam ille potestatem recepit, praesertim quum socii se adiungerent confines Albani et Illyrii.

Hoc ipso vero tempore e Mysia iuveni regi Andronico regis Ioannis Palaeologi filio, sponsa venit Maria regis Mysorum Alexandri filia, quae atque ille qui ipsum ad nonum iuventutis annum provectus erat, eandem fere aetatem agebat. statim autem inde secuta est Irene regis Ioannis Palaeologi soror, olim Alexandri illius filio nupta, tum vero post annorum spatium vidua sine liberis, quae vitam suam ibi degit ad hunc diem. eiusdem autem pa-

ρον. ἐνὸς μὲν οὖν ἦσαν τέκνα πατρός, Ἀλεξάνδρου δηλαδὴ τοῦ τῶν Μυσῶν βασιλέως, ὃ τε συζυγεῖς αὐτῇ πρότερον καὶ ἡ νῦν ἐκέλευεν ἐλθοῦσα νύμφη τῷ ἀδελφιδῷ αὐτῆς Ἀνδρονίκῳ, μητρῶν δὲ δυοῖν. ζῶσαν γὰρ τὴν προτέραν ἐξώσας σύζυγον Ἀλέξανδρος ἀντεισηγάγεν ἄλλην ἐξ Ἰουδαίων, ἄρι προσα- 5 γαγῶν τῷ θείῳ ταύτην αὐτὸς βαπτίσματι, τοῦ κάλλους αὐτῆς, ὡς φασίν, ἑρασθεῖς.

52 Καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον, καὶ τὸ ἔαρ ἐν τούτοις ἐτελεύτα· τοῦ δὲ θέρους ἀρχομένου συνεπεπιτώκει τῶν νιέων ἓνα τοῦ τῆς Βιθυνίας σατράπου Ὑρακανοῦ πειραταῖς 10 ἀλώχαι, συμβάν οὕτως, προσδοκίας ἀπάσης ἐπέκεινα, οἶμαι, τοῦ θεοῦ συγκεχωρηκότους, ἵνα μικρὸν τι ἀναπεπνευκέναι Ῥωμαίοις ἐγγένηται, καὶ μὴ τῇ τῶν πολυειῶν κακῶν ἀπειρηκέναι συνεχεῖα. γέγονε δὲ οὕτως· ἔστι μετὰ τὸν Εὐξείνου πόντου ἀχένα θάλασσά τις βραχεῖα, μέτριον ἔχουσα τό τε 15 μῆκος καὶ πλάτος, καὶ οἷον εἰπεῖν ἐκατέρῳ ἐκάτερον ἰσομέ-

53 τρητον, μήκει πλάτος καὶ πλάτει μῆκος. ταύτης παρὰ τὰ 1. 272 α. εὐάνθημα καὶ πρὸς ἑω πλευρὰ κατιῶν ἐκ γῆς ἐπίμηκες ἀκρωτήριον δίδεισι μέχρι μέσης σχεδὸν αὐτῆς, ὡς περ εἰς τινα σκέλη δύο μερῶν ἦν τέμνει θάλασσαν καὶ διαιροῦν ἐφ' ἐκά- 20 τερα, καὶ γινόμενον μὲν αὐτὸ καθάπερ ἰσθμὸς τοὺς ἐκατέρωθεν κλύδωνας ἀνακόπτει καὶ θραῖον, ποιοῦν δ' ἐκεῖνα καθάπερ δύο πορθμοὺς, καὶ τὴν αὐτὴν ἐκατέρωθεν ἀνὰ μέρος ἀμφοῖν ἐκείνοις ἐν ταυτῷ παρεχόμενον χρεῖαν· ὑπερ' τοῖς ἐγ-

tris erant liberi Alexandri Mysorum regis equibus tum sponsa fratris illius filio Andronico venerat. erant autem a dnabus matribus: alteram enim uxorem quum aspernatus esset Alexander adiuverat sibi Iudaeam mulierem, cui baptismam dedit et cuius ut dicunt pulchritudine incensus fuerat.

Haec igitur eo tempore acta sunt usque ad veris finem. initio vero aestatis accidit ut unns e filiis satrapae Bithynii Hyrcani a piratis cuperetur. quod omnibus quidem nec opinatis accedit mihi vero secundum dei voluntatem, inde ut paulisper saltem respirare possent Romani, neque propter diuturnas multum annorum vexationes a viribus deficerentur. accidit autem illud ita. situs est iuxta pontum Euxianum lacus quidam angustus, non magna longitudine nec latitudine, paese ut mensura par sit longitudinis latitudini, et latitudinis longitudini. cuius ab sinistro latere quo ad occidentem spectat promontorium praelongum ex terra procurrit in lacum fere usque medium; ita ut in duo brachia lacum dividat et dissecet ab utraque parte, et tanquam isthmus sit ab utraque parte undas propulsans et frangens, et qui duas portas effi-

χωρίοις κόλποι δυσὶν ὀνόμασιν διαφόροις εἰς εὐσύνοπτον
 σύνεσιν τοῖς ἀκούουσιν ὀνομάζονται, ὁ μὲν Δασκέλιος, ὁ δ'
 Ἀστακηνός. τὸ δὴ τοιοῦτον μέρος τῆς Βιθυνίας εἰς κλήρον 54
 πρὸς τοῦ πατρὸς Ὑρκανοῦ λαβῶν ὁ μετὰ τὸν πρεσβύτερον
 5 καθ' ἡλικίαν τρίτος τῶν παίδων νῦν μὲν θαλάσσης πόρρω
 που τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο νῦν δ' ἐγγυτέρω κατ' ἐξουσίαν
 αὐτόνομον. τὰς γούν θερινὰς ἐκείνας τοῦ ἡλίου φλόγας ἀπο-
 σειόμενος τηρικαῦτα, μίαν τῶν ἐκεῖ που περὶ δίκτυά τε καὶ
 10 ἰχθίων ἄγραν ἀσχολουμένων ἀλιᾶδων προσκαλεσάμενος, εἰ-
 σῆει τε καὶ ἡρέμα παρέπλει τὸ ἀκρωτήριον ἐκ Θαλάττης εἰς
 Θαλάτταν, οἷας δηπουτοῦν ἀναψύξεως ἕνεκα. ἔτυχε δ' ἐν ταύτῃ
 παρὰ τὰς ἐκεῖ που συνηρεφεῖς καὶ κατασχίους τοὺς δένδρους
 ἀκτὰς ἔλλοχῶσα πειρατικὴ τις μονήρης, εἰωθυῖα κατ' ἄλλοτ'
 ἄλλους τόπους τῆς βαρβαρικῆς ἐκείνης παραλίου καὶ Ἀσιά-
 15 τιδος γῆς τοῦτο ποιεῖν, καὶ τῶν ἐκεῖθεν λαφύρων Περσικὰ
 κερδαίνειν ἐξ ἀδήλων χρήματα, καὶ ἄλλοφύλων αἰχμαλώτων
 ἰδίαν πορίζεσθαι βίου διάρκειαν. αὕτη τοίνυν ἐξαίφνης ἐπει- 55
 σπεσοῦσα τῇ ἀλιᾷ ἐκείνῃ κατὰ τινα τύχην ἀδόκητον εἰσε-
 πήδησέ τε καὶ εἶλεν, οὐκ ἄνευ μὲν τραυμάτων, εἶλε δ' οὖν.
 20 καὶ γέγονεν αὐτῇ τὸ κατὰ τύχην ἀνέλπιστον πάρεργον μεῖζον l. 272 b.
 ἔργου παντὸς καὶ πολυετοῦς. διὸ καὶ μαθοῦσα τὸ τῆς ἄγρας
 πολύτιμον ὄχετο παραχρημα παρὰ τὴν Φώκαιαν οἴκαδε ἀπι-
 οῦσα, πόλιν Ἑλληνίδα μὲν τὸ ἀρχαῖον, νῦν δὲ βαρβάροις δι-
 δοῦσαν φόρους ὑπὲρ ἀφόβου καὶ ἀκινδύνου βίου τινός. κεῖ-

cit et his eundem ab utraque parte praebeat usum, opportunum. qui
 sinus ab accolis duobus nominibus nuncupantur iis qui audiunt satis
 perspicuis. alter enim Darcelius alter Astacchus nominatur. pertine-
 bant autem ad eam Bithyniae partem quam a patre Myrcano acceperat
 filius post natu maiorem pro aetate tertius, qui nunc longius ab
 lacu illo domicilium locabat, nunc in propinquo pro voluntate sua.
 qui quum ibi ad calores aestivos depellendos moraretur unum ex ma-
 rinatoribus qui retia et piscariam faciebant ad se vocavit et cum hoc
 navem intravit et silentio praeter promontorium vectus est ex altero
 sinu in alterum, scilicet recreationis causa. ibi autem forte eo tem-
 pore ad ripam arboribus tectam et obsitam, in insidiis latebat piratica
 uniremis, quae hac illuc praeter regionem barbarorum maritimam et
 terram Asiaticam vehi solebat, et ex praeda quaecumque facere apud
 Persas et a peregrinis captivis res ad vitam necessarias sibi acquirere.
 haec igitur repente irruens in piscatoris navem ex improviso, insiluit
 et cepit eam: idque non sine vulneratione evenit: praeda autem
 praeter omnem expectationem facta maioris pretii erat quam quae-

- ται γὰρ ἐν ἄκρα κόλπου τινὸς Θαλαττίου, μέχρι πλείστου τῆς Αἰολίδος γῆς προϊόντος, καὶ τῶν ὀρίων ἤδη σχεδὸν τῆς
- 56 τῶν Λυδῶν παράψαιοντος χώρας. ταύτης ἐπιτροπεύει τῆς πόλεως, ὃν ἂν ὁ Ῥωμαίων ἔλοιτο βασιλεὺς καὶ ὃν ἐκ Βυζαντίων ἐκείσε πέμψειε, καθ' ὃν ἂν καὶ ἐφ' ὅσον κυρώσειε 5 χρόνον. τὸ δὴ τοιοῦτον μαθόντι τῷ τοῦ ἐλαωκότους πατρὶ Ὑρκανῷ οὐ μάλα τι ἀνεκτὸν ἐνομίσθη, ἀλλ' οἰκείου θανάτου μηδὲ βραχὺ τι ἀπεικός, ὅτι τὸν νιὸν ἐξημίωται μὲν, ὅφ' ὧν δ' οὐκ ἠσθάνετο· εἰκασμοῖς γὰρ τισι καὶ στοχασμοῖς διαφόροις μερίζων τοὺς λογισμοὺς, μετέωρον παρείχεν ἀκοήν τοῖς 10
- 57 ἄλλοι' ἄλλα θρυλλοῦσι μέχρι πολλοῦ. ὅπερ δὲ Φωκαίας εἶναι πεπνυμένος τοὺς τὸν νιὸν ἀρπάσαντας πειρατάς, καὶ τοὺς Ῥωμαίους μὲν, ἐκ δ' ἄλλοδαπῆς τινὸς καὶ μίξοβαρβάρου τῆς χώρας, καὶ μήτ' ἐκ θαλάττης ἔχων μήτ' ἐξ ἠπείρου τοὺς τὸν νιὸν κεκτημένους ἀμύνασθαι, πρὸς μόνον ἔβλεπε τὸν βα- 15 σιλέα, καὶ τούτῳ παρέχειν ὄλον ἑαυτὸν ἀσμένως ὑπισχνεῖτο φίλον τε ἀραιφνή καὶ πρόθυμον ὑπηρέτην πρὸς ἅπαν τὸ κελεύόμενον, καὶ χρημάτων ἀφθονον παροχέα τῶν ἀνηκόντων εἰς χρείαν, εἰ μόνον εὔροι λύσιν τοῦ δεινοῦ καὶ ζῶντα τὴν
- 58 ταχίστην λάβοι τὸν παῖδα. μετεώρου γε μὴν τῆς τοιαύτης 20 οὔσης ἀσχολίας, τεθνάναι τέως συνέβη καὶ τὸν πρεσβύτερον
- l. 273 a. τῶν Ὑρκανοῦ παιδῶν, ὃν καὶ διῡδοχον ἐταμίειεν ἑαυτοῦ καὶ

libet alia et per multos annos ac quisiita. quare quum bene cognosset illa praedae pretium illico sese praeter Phocaeam domum contulit. urbs autem olim Hellenica, nunc vero barbaris tributaria ut a timore et periculo secura esse posset, sita est in promontorio sinus maritimi, in Aeolidem terram longissime incurrentis et fines Lydorum terrae paene attingentis. cui urbi imperat qui a Romanorum rege creatus et Byzantio missus sit in tempus quantum ille statuerit. hoc vero quum capti patri Hyrcano relatum esset non tolerandum visum est, sed domi per breve tempus mortuo non absimilis quum filium captum quidem non vero a quibus sciret, coniectationibus et variis reputationibus mentem distrahens diu incertas aures fluctuanti rumori praebuit, donec Phocenses piratas filium repuisse comperisset, eosque esse Romanos sed ex peregrina et cum barbaris mixta terra. iam quum neque a mari neque a continente filii raptores punire posset, unum ad regem se convertit, et huic totum se ex animo fore pollicitus est amicum et verum et promptum adiutorem in omnibus quae iuberet, seque pecunias necessarias sine fraude soluturum, modo infelicis filii liberationem nancisceretur isque sibi quam celerrime vivus redderetur. verum eo ipso tempore quum nihil in re illa iam evenisset, accidit ut Hyrcani filius natu maior moriretur, quem ille suc-

- τῶν κατ' αὐτὸν μειζόνων τῆς σατραπείας πραγμάτων· ὁ καὶ μάλα μᾶλλον εἰς μειζοὺς τε ἐξέκαυσε Θρήνους Ὑρκανόν, καὶ ἅμα πρὸς θερμότερας ζητήσεις τοῦ ζῶντος ἔτι παιδὸς ἐν δεσμοῖς. διὸ καὶ πέμπων διηγεκῶς οὐκ ἔληγε τοὺς διαναστήσον-
 5 τας βασιλέα καὶ πρὸς τοῦργον σπουδαιότερον κατιστήσοντας, χρήματά τε ἐπὶ τούτοις ἃ μὲν οἴκοθεν ἐδίδου, ἃ δ' ἠφίει τῶν πρὶν ὀφλημάτων εἰς ἀναλωμάτων χρεῖαν, ὅσα ἰκανὰ τριήρεις πληρῶσαι καὶ ὀπλίσαι κατὰ Φωκέων. καὶ ἅμα προσετίθει
 10 Ματθαῖον τὸν τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἐχθρὸν καὶ πολέμιον, καὶ μακρῶν ἐν βραχεὶ θορήβων αὐτὸν ἀπαλλάξαι. καὶ δὴ πρῶτον μὲν ὁ βασιλεὺς τῷ τῶν Φωκέων ἐπιτροπεύοντι πρέσβεις ἔπεμπεν ὑπὲρ τούτου· ὁ δ' ἐπαρθεὶς τῷ εὐτυχίματι λόγους ὑπέρφρονας ἀντέπεμπε, καὶ ἦτει χρήματα καὶ ἀξιομάτων
 15 ὄγκους ὑπὲρ τὴν ἑαυτοῦ τύχην. ἐπεὶ δὲ δις καὶ τρίς καὶ πολλαῖς τῆς τοιαύτης δοκιμασθείσης πείρας αὐτὸς τε καὶ εἰς ἀποστασίαν ἔβλεψε καὶ ἄπρακτον ἐδείκνυ τὴν ταῦ βασιλέως σπουδὴν, τριήρεις ὁ βασιλεὺς ἐκ Βυζαντίου μεγίστας μὲν τρεῖς, μικρὰς δὲ διήρεις καὶ μονήρεις πλείους ἀθροίσας ἐκ
 20 Τενέδου τε καὶ Λέσβου καὶ Δήμνου, ἄρας κατέπλευσεν ἐς τὸν τῶν Φωκέων λιμένα. καὶ ὁ χειμῶν ἐν τοῖτοις ἐτελείτα. ἄρτι δὲ τοῦ ἤρος ἀρχομένου παρεσκευάζετο πρὸς πολιορκίαν. ●
 κάπειδήπερ αὐτῷ ἥκιστα εὐδοκίαν ἦν, εἰ μὴ τὸν τῆς ἔξω πρό-

cessorem et summae in satrapia rerum administratorem destinaverat. quae res in multo maiorem vim lacrimarum Hyrcanum erumpulit et ad fortius inquirendum filium iam viventem in vinculis. continuo igitur ad regem misit qui instarent et ad festinantiam eum incitarent, simulque pecunias partim quas a suis dedit, partim quas ei remisit de pristino debita, ad necessarias impensas, quibus triremes implere et instruere posset contra Phocenses. hisque insuper adiecit et promissit, se in vinculis et traditurum quam brevissimo tempore Matthaecum imperii eius adversarium et hostem, eumque sic brevi diuturnis motibus expediturum. itaque primum eam ob rem rex ad Phocensium praesectum legatos misit. ille vero forte fortuna commotus superba verba remisit et postulavit pecunias et meritorum laudes propter suam fortunam. quum vero bis et ter et saepius postulatio facta esset et ille iam ad defectionem inclinaret et regis operam irritam fecisset, rex Byzantio tribus longissimis triremibus, pluribus autem exiguis biremibus et uniremibus conductis ex Tenedo et Lesbo et temno, confertim in Phocensium portum navigavit. interea autem hiems finivit. redeunte vero primo vere ad expugnandum rex accessit: sed quam nul-

- τερον χώρας, τὸν τῶν Λυδῶν ἡγεμόνα φημί, τῆς τῶν Θεω-
 1. 273 b. κέων φίλιας ἐκστῆσας ἐνυτῆ καταστήσειε φίλον, μέμπει δε-
 ξιᾶν αὐτῆ, καὶ οἰκειοῦται πρὸς τε φίλον καὶ συγγενείας
 ἐπαγγελίαν. καὶ θαρρήσας ἤδη περιστρατοπεδεύει τὴν πόλιν
 ἐκ τε γῆς καὶ θαλάττης, καὶ ῥήγγουσι πόλεμον ἰσχυρὸν κατὰ
 τοῦ δημοσίου. ἀρρώστως δ' ἀμυνομένων ἔνδοθεν τῶν Θεω-
 κέων, καὶ ἕμα νότου ταῖς ναυσὶν ἀντιπνεύσαντες κραταιώτε-
 61 ρον, ἔγγὺς τῆς νίκης γενομένους ἀντέκρουσε τοὺς βασιλικούς.
 ἐπεὶ δὲ χρόνος ἐτίβητο ἐπὶ τούτοις συχνός, καὶ ὁ βασιλεὺς
 ἔξιῶν ἀνυπόπτως ἤδη καὶ σὺν πολλῇ τῆ θάρρει μετα τῶν 10
 οἰκείων ὡς πρὸς φίλους καὶ ἐστιάτορας τοὺς βυρβάρους,
 συγχυνηγετῶν αὐτοῖς καὶ συνδιημερευῶν ἀδεῶς διετέλει, καὶ
 ἐπηγγέλλετο μὴ πρότερον ἐκεῖθεν ἀπηλλάχθαι πρὶν λιμῆ κα-
 τατριψας τὴν πόλιν βίβη καὶ ἄκουσαν παραστήσασθαι, σκέπ-
 15 τεται καθ' ἑαυτὸν ὁ βάρβαρος, ὁ τῆς Λυδίας λέγω σατρα-
 πης ἐκεῖνος, παρασπονθήσας ἀπυνητὴ χειρώσασθαι βασιλεῖα
 συγχυνηγετοῦντα καὶ συνεστιώμενον, καὶ πολλῶν μὲν χρημῶ-
 των ἐν βραχεὶ πολλῶν δὲ πόλεων Ῥωμαίων γενέσθαι κύ-
 20 ριος, καὶ ἕμα μέγα πρὸς τούτοις κτήσασθαι κλέος ἐν τε ἑμο-
 φύλοις καὶ ἄλλοφύλοις. ἀλλὰ τοῦ θεοῦ τὰ κρείττω περὶ τοῦ
 βασιλέως βουλευσαμένου λέληθεν ὁ βάρβαρος πρὶν δεδρα-
 κέναι πεπονθῶς. μηνυθέντος γὰρ τῆ βασιλεὶ παρ' ὄτουσιν
 τῶν βαρβάρων τοῦ πσηροῦ βουλευμάτος, ἀγνοῶν ὁ βάρβα-

lum prosperam successum videret nisi prius Lyderum principem ter-
 rao istius confinem a Phocensium amicitia disiunxisset, cum hoc ipse
 foedus inlit et amicitiae et propinquitatis vinculo eam sibi adianxit.
 itaque audacter urbem terra marique circumscedit et bellum grave fre-
 git a parte eius qui a Phocensibus defecerat. Phocenses autem in-
 validi intra muros resistebant: sed eodem tempore nōte navibus ve-
 hementer adversanto, regii a victoria paene parva remoti sunt. multo
 tempore in his absumto, quum rex nihil suspicans et multa cum fidu-
 cia eam suis barbaros tanquam amicos et familiares adiret, et cum
 iis veneretur continuo et securus viveret, et declarasset se non prius
 inde abitarum quam fame conlecta urbs necessitate coacta sibi tra-
 dita esset, barbarus ille Lydiae satrapa secum in animoolvebat,
 quomodo facile vincere posset regem secum venantem et degentem,
 et brevi multarum copiarum et multarum urbium Romanarum potire-
 tur, et simul magnam sibi inde laudam pararet inter suos et peregri-
 nos. Verum deus regi meliora voluit et barbaro ante facinus praeter
 opinionem accidit contrariam. consilio enim hoc maligno a barbare
 quodam regi nuntiate, barbarus ille nihil suspicans postredie cum con-

ρος ηκεν ἐς τὴν ὑστεραίαν ἔωθεν, μετὰ τῆς εἰσθυίας ἀστεϊό-
 τητος ἵππους τῷ βασιλεῖ κομιζων καὶ προσκαλούμενος ἐπὶ
 κνηγασίᾳ πάλιν καὶ χαρίτων μετὰς εὐτυχίας καὶ φιλικῆς
 συμπύσιας, ἐξιόντα τῆς ἡγεμονίδος τριήρους. ὃ δὲ βασιλεὺς f. 274 a.
 5 προσκοιτησάμενος ἔχειντι μυστικώτερον βούλευμα προσιπεῖν
 αὐτῷ τῆς τριήρους ἐντὸς πρότερον, ἔπειτα συνεξίεναι, ἐκάλε
 πρὸς ἑαυτὸν· ὃ δ' ὑπέκρουε. καὶ εἰσιόντος ἐλύετο τὰ πρυμ- 63
 νήσια παραχρῆμα, καὶ ὄφθη μικρὸν τι πρὸς πέλαγος εὐθύς
 ἀναχωροῦσα ἡ ναῦς, ἀντὸς δικτύων ἔχουσα τὸν ἡπειρώτην
 10 ἐκείνον καὶ ἐπίορκον βάρβαρον. καὶ τῶν ἐλέγχων περιστά-
 των ἐξαίφνης ἠμολόγει καὶ αὐτὸς τὴν ἀτοπίαν τῆς γνώμης
 καὶ ἀνεκάλυπτε τὰς τῆς καρδίας ἀπορρήτους ἐπιβουλάς. ηκεν
 οὖν μεθ' ἡμέρας ἡ τοῦ βαρβάθου σίζυγος, χρήματά τε ὑπερ
 τοῦ ἀνδρὸς κομιζουσα, καὶ ἅμα λέγουσα ὡς εἰ μὴ λάβωι τὸν
 15 σίζυγον, λήψεται ἀπιούσα ἕτερον ἐπὶ φυλακῇ τῆς ἡγεμονίας,
 μὴ καὶ τις τῶν πέριξ ληστικῶς ἐπιδραμῶν καὶ ἐπιθάμενος
 ὄφρα τῇ τῇ ἀρχῇ αὐτῇ τε καὶ τὰ τέκνα δουλεύσῃ. ὅπερ ἀκη-
 κοῦς ὁ βασιλεὺς, καὶ ξυννενοηκῶς ὡς ὀπίστερον ἂν τῶν τῇ
 20 γυναικὶ ῥηθέντων γένοιτο ἐπιζήμιον τε καὶ ἀκλεῶ τὴν κατα
 τοῦ σατραπῶν νίκην τοῦ βασιλέως τίθησι, τὰ τε κομισθέντα
 χρήματα τέως ἀλάμβανε, καὶ ἀντὶ τῶν ἐτι θφειλομένων ἐξῆς
 ὄμμερα τὰ ἐκείνης δέχεται τέκνα, καὶ οὕτως ἐλείθερον ἀφίησι
 τὸν ἄνδρα τῇ γυναικί.

sueta liberalitate aquos misit regi eumque invitavit ut ad venationem
 et ad Gratiarum plenas voluptates et ad familiaria convivia egredere-
 tur e triremi regio. rex autem simulato secreto consilio, quod si in
 ipsa triremi ei aperuisset, tum una se cum eo exiturum, cum ad se
 vocavit. ille igitur quum obscurus esset et triremem intrasset, sta-
 tim retinacula soluta sunt et brevi in alto conspiciebatur navis in
 retibus retinens terrestrem illum barbarum dolosum. ubi quum aper-
 rentur ei crimina ipse consilii turpitudinem confessus est et cordis
 nefanda dola aperuit. venit autem post paucos dies barbari uxor cum
 multis pecuniis quibus maritum redimeret et declaravit. nisi reddere-
 tur maritus, se abituram et aliam sibi adiuncturam ad regni custo-
 diam, ne quis latro advectus orbatum regnum occuparet et se una
 cum liberis in servitutem mitteret. quae quum rex audisset et secum
 reputasset, secundum mulieris dicta damnum sibi futurum et inglo-
 riam regis victoriam de satrapa, pecunias quae sibi allatae erant re-
 cepit, pro ceteris vero debitis liberos eius obsides accepit et sic mu-
 lieri viram liberam reddidit.

- 64** Τοῦ δὴ τοιοῦτου στρατηγήματος εὐτυχῶς τε καὶ τραυ-
 μάτων δίχα τῷ βασιλεῖ γεγονότος ἕτερον ἐπιγίνεται μείζον,
 μᾶλλον δὲ τῶν αὐτῷ σπουδαζομένων τὸ μέγιστόν τε καὶ κρα-
 ταιότατον. καὶ τό γε βέλτιον καὶ θαυμασιότερον, ὅτι καὶ ζῆν
 οὐδενὶ πόνῳ. ἰσταμένου γὰρ ἤδη τοῦ Θέρους, καὶ τῶν ἀστα- 5
 χῶν προκαλουμένων τοὺς θεριστάς καὶ ἀμαλλοδέτας, τετρα-
 κισχιλίους ἰππέας βαρβάρους ἀνειληφῶς πεμφθέντας παρα
 τοῦ Ὑρκανοῦ τοῦ γαμβροῦ Ματθαῖος ὁ βασιλεὺς ὁ τοῦ Καν-
 l. 274 b. τακουζηνοῦ υἱός, καὶ εἴ τινες εἰεν τῇ αὐτοῦ βασιλίδι ὑπεί-
 κοντες στρατιῶται Ῥωμαῖοι περὶ τὸ Βωλερόν, καὶ διαβὰς τὰς 10
 περὶ Χριστούπολιν ἐστενωμένους παρόδους, ἐληΐζετο τὰ ἐπέ-
 κεινα Φιλιππων ἄστεα, μᾶλλον. δ' ὅσα περίοικα τούτοις χω-
 ρία Ῥωμαίων μὲν ὄντα, ὑπήκοα δὲ Τριβαλλοῖς ἐκ πολλοῦ.
- 65** ὁ προεγνώκτος τοῦ τὴν χώραν ἐκείνην τρηκαῦτα διέποντος
 Τριβαλλοῦ, καὶ ἀντιστάντος ἐν ὄπλοις, ἠτήθη κατὰ κράτος 15
 Ματθαῖος ὁ βασιλεὺς, καὶ ἐάλω μὲν αὐτὸς ζῶν, ἐάλωσαν δὲ
 καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ σχεδὸν ἅπαντες, ὅσοι μὴ ξίφος ἔργον ἐν
 τῇ μάχῃ γεγένηται. τοῦτο μαθὼν ὁ βασιλεὺς ἄρας ἐκ Λέ-
 σβου, ἐνθα τρηκαῦτα τὴν ναυτικὴν διανέπανε δύναμιν καὶ
 τὰ πρὸς πολιορκίαν Φωκέων συντείνοντα ἠτοιμάζετό τε καὶ 20
 προηυτρέπιζε, πλήρεις ἰστίους καταίρει ἐς τὰ πέριξ Ἀβδή-
 ρων ἐπίνεια· καὶ πρέσβεις ἐκείθεν πεπομφῶς τῷ τὸν Ματ-
 θαῖον κατέχοντι δέσμιον Τριβαλλῷ, καὶ φιλίαν δους καὶ λα-

Hoc certamine regi prospere et sine vulnere finito, et aliud quid-
 dam evenit maioris momenti vel potius omnium quae moliebatur ma-
 ximum et gravissimum, et quod melius et mirabilius, sine ullo labore
 comparatum. media enim aestate qua spicae messorum et collectores
 postulabant cum quattuor millibus equitibus ab Hircano socero acce-
 ptis et cum ceteris imperio suo subditis militibus romanis Matthaëus
 rex Cantacuzeni filius transiit angustias circa Chrystopolim et conti-
 nuas Philipporum urbes vastavit, inprimis autem regiones quae his
 confines sunt Romanos quidem sed ex longo tempore Triballis subdi-
 tas. quod quum Triballus qui terrae illi eo tempore praeerat et in
 armis erat comperisset, Matthaëus rex vi copiarum oppressus et ipse
 vivus captus est. capti autem sunt cum eo fere omnes qui in proe-
 lio gladio non occisi erant. hoc nuntiato, rex confestim Lesbo pro-
 fectus ibi quum copias navales reliquisset et quae ad Phocaeam op-
 pugnandam spectabant praeparasset et instituisset, passis velis navalia
 circa Abderam ingressus est, et hinc legatos misit ad Triballum qui
 captivum tenebat Matthaëum, et cum eo amicitia inita mutua et pe-
 cuniis datis non paucis eum in potestatem suam accepit, et misit cum

- βάν, καὶ δώροις οὐ μικροῖς φιλοφρονησάμενος, εἴληφε. καὶ αὐτὸν μὲν δέσμιον πρὸς Τένεδον πέμπει τὴν νῆσον ὁμοῦ τῆ συζύγῳ, τὰ δὲ τέκνα φυλάττειν παρέχει τῷ ἐπ' ἀδελφῆ γαμβρῷ Λατίνῳ, τῷ τηρικαῦτα Λέσβου τῆς νήσου ἐπιτροπεύοντι.
- 5 ἔφθη γὰρ πολέμῳ προειληφῶς ὁ βασιλεὺς καὶ τὴν Γρατιανοῦ πόλιν, ἐν ἧ καὶ ἡ Ματθαίου μετὰ τῶν τέκνων ᾤκει γυνή. ●● ὁπότε παρ' αὐτῆ καὶ γράμματα εὑρηται Βυζαντίων πολλῶν, λάθρα Ματθαίῳ πεμπόμενα πρὶν ἀλῶναι, δεκνύντα τὴν σφῶν πρὸς αὐτὸν εὐνοίαν καὶ στοργήν, καὶ ὅσα ἐπιβουλα κατὰ τοῦ
- 10 Παλαιολόγου συνεσκευάζοντο. δι' ἃ δὴ καὶ τὴν ἀνὰ χεῖρας ἄλλην σπουδὴν ὁ βασιλεὺς ὑπερθέμενος, τὴν τε στολὴν ἤμειψε πρὸς τὸ ἰδιωτικώτερον, καὶ λαθῶν πάντας οἰκείους ἤκε σπέν- l. 252. b σας εἰς Βυζάντιον μετὰ μιᾶς τριήρους. καὶ οὐκ ἔγνωσαι Βυζαντίων οὐδενὶ πρὶν εἰσελθεῖν εἰς τὰ βασίλεια καὶ τὴν
- 15 βασιλίδαν ἀσπάσασθαι σὺν ἰδιωτικῇ τῷ σχήματι. ταῦτα μα- ●? θῶν Ὑρκανὸς ὁ τῆς Βιθυνίας σατραπῆς βαρβάρων, πρεσβεῖ- αἰς αὐτὸν πυκνοτέραις ἐπιταχύνειν ἠνάγκαζε τὴν ἐπάνοδον ἐλευθερίας ἕνεκα τοῦ νίεως, εἰ μὴ βούλοίτο σκανδάλων καὶ θορύβων ἀδιδις ἀρχὴν γεγονέναι κατὰ Ῥωμαίων τὴν αὐτοῦ
- 20 βραδυτῆτα. σπεύσας οὖν ὁ βασιλεὺς, καὶ ὡς ἐνῆν τοὺς ἐν Βυζαντίῳ θορύβους καταστησάμενος ἐς τὸ πάντῃ ἀνύποπτον ἐντὸς ἡμερῶν τεσσαράκοντα, μετὰ μιᾶς τὴν ταχίστην ἀνήχθη

Tenedum insulam una cum coniuge, liberos autem eius custodiendos dedit genero ab sorore Latino eo tempore Lesbo insulae imperanti. expugnaverat enim rex antea bello Gratiani urbem in qua Matthaei uxor cum liberis habitabat. ibi autem quum litteras plures a Byzantiis Matthaeo clam missas antequam captus erat invenisset, quae illorum erga eum benevolentiam et favorem testabantur, una illorum insidias in Palaeologum, rex aliam sibi operam sub manibus esse simulans, iter vertit ad suum ipsius commodum tuendum, et silentio clam omnibus familiaribus Byzantium se contulit una cum trireme et ibi a nemine Byzantium prius cognitus est quam regiam domum intrasset et reginam ipse salutasset. quod quum Hyrcanus Bithyniae satrapa accepisset, multo crebrius eum legationibus incitavit ut reditum acce- leraret propter filii liberationem, nisi novarum turbarum et tumultus causam inter Romanos fieri ipsius tarditatem vellet. rex igitur quantum fieri potuit molibus Byzantii oppressis praeter omnium opinionem intra quadraginta dies una cum trireme quam celerrime reditum iniiit: sed antequam reversus esset Romanam classem conspexit Byzantium navigantem, idque nullo ipsius iussu, ita ut tantum non stationem de-

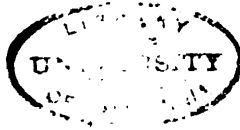
- 66 τριήρους. ἀλλὰ πρὶν ἀναχθῆναι, τὸν Ῥωμαϊκὸν ἐθεάτο σπό-
 λον ἐς Βυζάντιον καταπλέοντα, εὐδαμῆ κατὰ γνώμην αὐτοῦ,
 ἔτι μὴ λειποτακτῆσαντά τε καὶ πάντας δεσμοὺς προσταγῆς
 βασιλικῆς ἀπορρηξάντα, καὶ ἐς Βυζάντιον ἐκ Τενέδου παλιν-
 δρομήσαντα δι' ἀνάγκην, ὡς ἔφασκον, τῶν ἐπιτηδείων ἄρδην 5
 ἐπιλιπόντων ἀπάντων, καὶ μένειν οὐκ ἔτι κατὰ χώραν δυνα-
 μένης τῆς ναυτικῆς ἀναρχίας. θεγισθεῖς οὖν τοῖς ναυάρχοις
 καὶ τὰ εἰκότα ἐπιτημέσας διὰ βραχέων (τὸ γὰρ τῆς ὥρας
 στενὸν οὐ παρείχεν εὐρυχωρίαν τῇ πλείονι) τῆς προκειμένης
 εἶχετο σπουδῆς, τῇ βασιλικῇ ναυαρχίδι μονήρεις δύο μόνας 10
 l. 275 b. ἐπαγόμενος συμπλοούσας. ἐπεὶ δ' ἄχρι καὶ ἐς Προικόννησον
 67 ἦν ἀφιγμένος, ἔδοξεν ἐκείθεν δεξιὰν ἔξ ἀπόδου τῷ Ὑρκανῷ
 πεπομφέναι, τὴν ἐκείνου καρδίαν ἠρεθισμένην εἰς ὑποψίας
 σκανδάλων ἐξομαλίσουσαν, καὶ πρῶγμασιν οὐ λόγοις δειξούσας
 τὸ τῆς βασιλικῆς γνώμης ἀκῆρατον, ὡς δόλος οὐδεὶς μισι- 15
 τεύει τοῖς πρῶγμασιν. μετὰ δὲ ταῦτα πλήρῃσι ἰστίοις ἐς
 Τένεδον πρῶτον ἀφίεται, βουλευσόμενος ἐκείσε σχολῇ περὶ
 τε τοῦ παιδὸς Ὑρκανοῦ καὶ τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ Φωκεῦσι δοθη-
 σομένων λύτρων, καὶ πρὸς γε περὶ τοῦ γυναικαδέλφου Ματ-
 θαίου, ὃς φρουρούμενος μὲν ἦν τῇ τῶν Τενεδίων ἀκροπό- 20
 λει, διὰ δ' αὐτὸν νεωτερισμὸς τις ἐξηχεῖτο λαθραῖος, καὶ ὄσα
 ἐπὶ τοῦτοις πράττειν χρεῶν.
 70 Καὶ ταῦτα μὲν τῆδέ πη ἔφερετο, καὶ τὸ μετόπωρον ἐν

scripsisset omnibus regis mandati vinculis abruptis. praetendebant au-
 tem se necessitate coactos Tenedo Byzantium reversos esse, propter
 inopiam necessariorum, neque amplius constare potuisse classem, sine
 imperatore. iratus igitur rex, a navium ducibus ut par erat poemam
 illico petiit sine mora: temporis enim brevitae cunctationem nullam
 admisit, quum adstrictus esset rex festinantiae. deinde duabus tantum
 uniremibus regiae navi adiunctis, quum usque ad Proconnesum venis-
 set, ipsa in via ei utilis visum est Hyrcano amicitiam declarare, ut
 animum eius iam ad suspicionem de perfidia propensum donao sibi
 reconciliaret, et ita re non verbo probaret regis animum integrum
 esse, neque ullum dolum expeditioni intervenisse. deinde quum ple-
 nis velis primum Tenedem appulisset, ibi consultabat de filio Hyrcani
 et de redemptionis pecuniis quae Phocensibus darentur, et de uxoris
 fratre Matthaeo, qui Tenedi in arce in custodia tenebatur et propter
 quem silentio moliebantur seditionem, quid faciendum esset. haec igitur
 ita se habuerunt, et auctumque interea finivit.

Iam vero ego quum hac venerim, modicam eorum quae supra

τούτοις ἐτελεύτα· ἐγὼ δ' ἐπανάληψιν μετρίαν, ἐνταυθοῖ τοῦ λόγου γενόμενος, ποιήσασθαι βούλομαι τῶν ἄνω που εἰρημένων ὑμῖν περὶ τῶν τοῦ Παλαμᾶ πρὸς ἡμᾶς διαλέξεων, ἵνα μὴ πόρρω που τῆς μνήμης τὸν εἰρμὸν ἐκεῖνον ἀφέντες, λάθωμεν ἀπολωλεκότες τὰ ἀναγκαιότατα τῆς δογματικῆς ὑποθέσεως.

de Palamae contra nos disputationibus vobis exposui, repetitionem faciam, ne in sequentibus rerum nexu e memoria amisso, ea quae vel maxime necessaria sunt ad dogmaticam doctrinam perdamus.

I N D E X

nominum priorum tomi tertii.

- Abdera 564 21.
Abel 128 18.
Abraham 125 20.
Acaruanes 100 16, 557 6.
Achilles 51 21.
Acindynus 139 3.
Adriaticum mare 77 16.
Aegaeum mare 40 13, 84 23.
Aegeus 40 8.
Aegyptii 283 20.
Aenos opp. 182 9, 237 17, 249 3.
Aeolis 560 2.
Aesculapius 101 16.
Aesopi camelus 194 21, 548 15.
Aetoli 100 16, 557 6.
Agathangelus Callistrati f. 6 1.
Agathonicus 266 8, 342 5.
Alani 532 7.
Alania 532 19.
Albani 557 14.
Alexander Macedo 16 22, 19 23,
83 3, 180 14.
Alexander Mysus 149 2, 557 17.
Alexandria in Aegypto 13 10, 14 22.
Alexandria in Cilicia 16 22.
Alpes 193 11.
Andreas Cres 244 13.
Andronici duo imp. 553 2.
Andronicus imp. 238 14, 557 16.
Angelus iudex 152 8.
Anna Io. Palaeologi mater 149 4,
198 21.
Antiochenses 240 9.
Antiochia 15 12.
Antiochus Seleuci f. 15 12.
Apollinaris 263 11.
Arabes 16 5, 19 4. Aegyptii
32 6.
Archilochus 382 21.
Arcla turris 504 14.
Ariadne Minotauri f. 40 14.
Ariani 398 19.
Aristides 153 3.
Aristoteles 256 18.
Arius 185 6, 187 6, 325 2, 455 20.
Artemisium prom. 43 6.
Asia 178 4, 181 22, 224 13.
Astacenus sinus 558 3.
Athanasii monasterium 188 21,
195 6.
S. Athanasius 125 16, 275 7, 281
11, 290 5, 291 23, 296 12, 303
9, 313 22, 332 11, 339 9, 350
16, 366 17.
Athenae 47 11.
Athos mons 182 13, 183 17, 258
13, 397 14, 538 3.
Atlantides insulae 68 16.
Atreus 166 15.
Attica 40 2, 283 23.
Aulis 43 10.
Babylon Aegyptiaca 13 15.
Babylon Semiramidea 15 19, 283
20.

- Babylonia 17 1.
 Babylonius caminus 461 24.
 Bardarius Scorpiorum 260 7, 540 12.
 Barlaam Calaber 31 17, 139 3,
 235 13, 267 15, 272 18.
 S. Basilius 122 14, 283 3, 285
 10, 289 6, 300 5, 304 10, 306
 15, 309 6, 316 21, 319 22, 326
 10, 341 5, 364 12, 398 19, 442
 2, 483 9, 485 7.
 Beliar 123 16.
 Beseleel 488 22.
 Bithyni 91 20, 509 3.
 Bithynia 84 7, 117 10.
 Bizye opp. 153 18, 249 8, 510
 16.
 in Blachernis templum 242 21.
 Boeotia 40 2.
 Bogomili 259 7, 309 4.
 Britanni 354 11.
 Cain 128 18.
 Calchas 362 19.
 Calliope 201 5.
 Callistus patriarcha Cp. 195 7,
 234 16, 249 12, 257 5, 520 7,
 533 2.
 Callistus Rossus 533 18.
 Calothetus 505 3.
 de camelo proverbium 194 21.
 Camiros opp. 12 1.
 Io. Cantacuzenus 24 10, 37 11, 53
 21, 55 20, 149 2, 171 19, 177
 11, 195 5, 236 11, 342 16, 377
 11, 515 16.
 Carmelus mons 240 21.
 Carystus opp. 46 21.
 Caspium mare 199 15.
 Castellum Cp. 242 23.
 Catalani 42 10, 84 17, 87 14, 88
 19, 89 5, 151 17, 177 15, 189
 5, 242 13:
 Catalus Lesbi dominus 503 25.
 Cephaloniae comes 249 3, 557 3.
 Chalanae turris 338 7.
 Chalcedon 88 7, 90 21, 117 11,
 504 8.
 Chaldaei 18 10, 32 20, 33 10,
 215 16, 283 20.
 Charmides Larisaeus 284 9.
 Chersonesus 85 20, 118 22, 203
 15, 223 14.
 Chios ins. 51 7, 78 3.
 Christi in S. Sophia imago 225
 13.
 Christupolis opp. 564 11.
 Io. Chrysostomus 123 22, 125 10,
 128 7, 285 13, 298 9, 307 5,
 317 3, 379 9, 410 13, 416 21,
 421 15, 423 18, 430 6, 436 1,
 442 18, 443 8, 445 15 et 22,
 446 14 et 20, 449 12, 452 14,
 475 3, 487 19, 488 14, 489 1
 et 11, 490 14, 494 5, 496 19,
 497 22, 527 6, 531 5.
 χουσοί — κέρματα 52 3.
 Cilicia 16 16, 19 17.
 Cleodemus 377 19.
 Clotho 219 23.
 Cnossus opp. 39 11.
 Coccinus Heraclae episcopus 62
 1, 80 1. Cp. patriarcha 201
 21, 204 14, 244 5, 249 22, 519
 16, 532 16.
 Coelesyria 14 16, 240 19.
 colossus Rhodius 11 13.
 concilium sextum 414 7, 425 16,
 440 1.
 Constantinus Magnus 81 13, 104 2.
 Corcyraei 77 17.
 S. Cosmas 277 4, 490 11.
 Crataei monasterium 244 9.
 Creta ins. 39 4, 45 23, 84 16,
 183 6.
 Croesus 20 12.
 Cyclades ins. 40 1, 42 21, 85 3.
 Cyclops 218 17. Cyclopes 134 5.
 Cydneus fl. 19 22.
 Cygeum Rossiae metropolis 513 14.
 Cylonis ἄγος 411 20.
 Cyprus ins. 27 18, 183 5.
 Cyrene urbs 16 6.
 S. Cyrillus 292 21, 296 17, 298
 2, 302 21, 369 23, 493 11.
 Io. Damascenus 123 2, 278 3, 281
 20, 292 3, 297 3, 298 5 et 21,
 305 13, 319 19, 327 10, 339
 12, 350 4, 353 1 et 22, 355
 15, 357 7, 367 19, 423 23, 436
 12, 453 23.
 Damascus urbs 14 17, 240 20.
 Daniel 126 23, 283 20, 426 24,
 448 1.
 Dardanus opp. 227 18.
 Darius 16 23.
 Dascelius sinus 559 2.
 David 127 2, 325 7, 332 12, 530
 16, 535 1. ὁ Δαυιδικὸς ψαλ-
 τήρ 228 16.

- Delphicus tripus 208 14, 215 17.
 Delta Niloum 13 15.
 Democritus 354 18.
 Didymetichus opp. 99 1, 144 11,
 150 1, 170 24, 181 18.
 Diogenes Cynicus 7 14.
 S. Dionysius 286 18, 313 12, 396
 22, 406 29, 425 18, 426 11,
 427 10, 432 20, 439 15, 442
 10, 444 1 et 6 et 17, 452 2,
 453 16.
 Dodona 208 14.
 Ecbatana 15 21.
 Elias 127 12.
 Endymion 44 21, 133 6, 427 12.
 Kubea 42 22, 83 2.
 Euchitae 396 8.
 Eugenia 243 21.
 Eulogia imperatrix 238 2.
 Eunomiani 309 5.
 Eunomius 274 3, 325 2, 341 4 et 13.
 Euripus 184 16.
 Europa 203 7 et 11.
 Eusebius haer. 464 10, 466 9,
 484 6.
 Euxinus pontus 45 10, 82 19, 558
 14.
 fidei symbolum 137 5.
 Gades 193 18.
 τὸ Γαλατῶννων ὄρεσιον 41 21,
 76 3, 78 6, 82 21, 537 15, 552
 23. τὸ Γαλατίου 15 11, 92 2.
 Gallicum mare 42 11.
 Genua 43 4, 192 21, 194 5.
 Genuenses 41 13, 78 1, 145 11,
 151 5, 190 14.
 Georgius Lapithes 27 22, 37 18.
 Gratianopolis 565 5.
 Gregorius Alexandriae patriarcha
 22 19. alter 182 14.
 Gregorius Nyssaensis 285 4, 289
 13, 290 13, 292 7, 297 16, 301
 20, 317 7, 327 1, 341 13, 359
 12, 372 17, 493 20.
 Gregorius theologus 127 7, 287
 1, 290 7, 297 13, 304 6, 313
 12, 316 13, 338 20, 367 8, 403
 6, 415 2 et 22, 419 16, 421
 20, 448 3, 454 22, 474 11.
 Halys fl. 216 10.
 Hecuba 161 8.
 Helena 51 15.
 Helena lo. Palaeologi uxor 148 22,
 150 8, 252 20, 264 19, 506 22.
 Ἑλλήνων παῖδες 209 14.
 Hellenpontus 51 5, 78 9, 117 2,
 181 17.
 Heracleotae 78, 23.
 Heracleoticum Nili ostium 13 11.
 Herculis columna 194 18.
 Hermon 397 17.
 Herodes rex 383 1.
 Hieropolitae 18 11.
 Hierosolyma 81 15, 254 22.
 Hippocrates 101 16.
 Homerus 12 2, 51 15 et 19, 218
 18, 362 2, 411 21.
 Hyrcanus Bithyniae dominae 91
 21, 99 8, 116 23, 144 23, 181
 3, 162 5, 171 20, 179 10, 200
 7, 203 20, 227 20, 231 1, 252
 9, 504 3, 558 10.
 S. Iacobus 128 11.
 Ialysus opp. 12 1.
 Icarium mare 84 21.
 Iconomachi 381 15, 395 16, 430
 15, 460 11 et 14, 468 23, 491 5.
 Ida mons 51 19.
 Iesias 440 23.
 Iesecl 527 2.
 Ignatius Antiochiae patriarcha 23
 19.
 Illyrii 557 14.
 Imbrus ins. 226 13, 237 14, 247 5.
 Indi 19 3, 354 8.
 Ioannes evangelista 431 5.
 Ioannes patriarcha Cp. 24 7, 541
 17.
 Ioannes prodromus 128 20.
 Ioannes sebastocrator 249 6.
 Iosaph 243 20, 376 6.
 Ionium mare 77 16.
 Ioseph 448 1.
 Irene Cantacuzeni uxor 108 6, 144
 10, 152 1, 188 4.
 Irene Palaeologi soror 557 20.
 Isaac monachus Athens 541 20.
 Isidorus patriarcha 63 5.
 Ismaelitae 15 7, 227 18.
 Ismenias 135 3.
 Iudael 74 15, 81 14, 103 20, 140
 23.
 Iudas Ischãriota 187 13.
 Iulianus apostata 63 6, 330 17.
 Ixiom 160 3.
 Labyrinthus 39 12.
 Lampacus 181 16.
 Lapithus fl. 28 8.

- Latini 12 6, 29 15, 42 13, 144
 9. episcopus Latinus 262 16.
 Lazarus Hierosolym. patriarcha 22
 20.
 Lemnus ins. 182 11, 226 11, 242 2.
Aepta elzedomai 366 2.
 Leabos ins. 226 13, 242 1, 504
 2, 554 19, 564 18, 565 4.
 Leucosia 28 9.
 Lindus 12 1.
 Lithi Rossorum gena 514 7.
 Lydi 560 3. Lydorum satrapa 162
 11, 562 1.
 Lydia 159 17.
 Macedonia 99 5, 100 7.
 Macotis 41 23, 194 17, 199 15.
 S. Mamas 188 22.
 Manes haer. 457 7.
 Manganorum monasterium 243 21.
 Manichaei 309 4, 424 13, 430 15,
 457 1.
 Manoe 447 18.
 Manuel Asan 510 16.
 Manuel Cantacuzenus 248 23.
 Manuel sebastocrator 249 8.
 Marcellus Gallus 274 3.
 Marcion 430 13, 491 3.
 Marcionistae 397 12.
 Maria Andronici uxor 557 17.
 Marthae monasterium 243 22.
 Maximianus 63 7.
 S. Maximus 285 16, 292 13, 293
 18, 301 3, 324 13, 325 18, 327
 6 et 16, 335 24, 356 13, 357
 16, 360 21, 365 6, 367 23,
 396 21, 408 20, 426 20, 453
 2, 454 17, 461 11, 474 13, 489
 20, 491 19.
 Mediolanum 193 13.
 Minos 39 22.
 Minotaurus 40 3.
 Mitylene 503 25.
 Moamed 202 22.
 Moses 283 15, 417 5, 421 9, 443
 8, 488 22.
 Myrtilus 136 8.
 Mysi 100 8, 118 3, 203 14.
 Naziraei 513 11.
 Nestorius 263 12.
 Nicaea 508 10, 509 2.
 Nicephorus Cantacuzeni gener
 557 3.
 Nicolaus Pisanus 106 12, 191 8.
 Nilus fl. 13 12, 461 21.
 Nippon Scorpis 250 5.
 Noe 121 7.
 Novatus 418 18.
 Oceanus occidentalis 199 18.
 Olympia 216 15.
 Olympus Cyprici mons 28 6.
 Oreatias opp. 99 1, 144 11, 150
 14, 152 2, 153 17, 178 9.
 Oreum opp. 46 22, 47 22.
 Orion 141 23.
 Oropus 43 10.
 Palaeologi 118 10.
 Io. Palaeologus 93 13, 148 3, 178
 24, 187 21, 207 14, 226 10,
 241 9, 554 3.
 Palaestina 14 11, 240 18.
 Palamas 184 9, 226 21, 549 19.
 Palamitae 68 7, 111 15, 413 16,
 424 14.
 Paulus apostolus 125 22, 298 12,
 378 23, 386 1, 404 17, 428 2,
 431 1, 445 19, 499 16.
 Paulus patriarcha 67 3.
 Peloponnesii 77 18, 249 1.
 Pelops 136 9.
 Pentapolis 16 7.
 Perinthus s. Heraclea 78 14, 201
 21.
 Persae 84 7, 144 23, 241 8.
 Petrus apostolus 412 21, 435 15.
 Pharnabuzus 99 18.
 Pharao 19 14, 422 19.
 Pheraeorum tyrannus 161 2.
 Philippi opp. 564 12.
 Philotheus Coccinus v. Cocceus.
 Phocaea 504 3, 505 2, 559 22.
 Phoenicia 15 10, 240 18.
 Photinus 274 3.
 Pindarus 391 15.
 Pisistratus 484 12.
 Plato 411 21, 487 5. Platonica
 stoa 309 1.
 Polyzena 161 8.
 Ponti *αρχήν* 45 8 et 16, 83 23,
 117 24. *ἐπίτεια* 45 19.
 porta aurea 180 4, 181 4.
 Proclus 226 22, 481 5.
 Proconnesus 566 11.
 Propontis 86 1.
 Protagoras 375 5.
 Proteus 400 1.
 Ptolemaei *τετραβιβλος* 32 17.
 Pylades 67 14.
 Pyramides 14 2.

- Pyrenaei montes 42 11.
 Pythagoras 142 20.
 Pythagorei 64 9.
 Pytho 393 19.
 Rhaedestum 100 15.
 Rhodus ins. 11 11, urbs 11 19.
 Romanus Rossorum legatus 518 2.
 Rossi 113 14.
 Rossia 114 15, 199 12, 511 18.
 Sabellius 263 11.
 Salamis ins. 42 18.
 Salomon 325 H, 439 12.
 Samothrace 226 12.
 Sarapis 88 6.
 Sardinia ins. 190 7.
 Scamander fl. 51 18, 227 17.
 Scorpius v. Bardarius et Nippon.
 de scuto rex 189 1.
 Scythiae 18 18, 90 14. *οι βορειο-
 τερος* 513 16, 517 17. *νομι-
 δες* 532 8. *υπερβόρειοι* 199 19.
τὰ Κυθρικά παράλια 45 10.
 Selymbria 149 12, 170 14, 510
 15.
 Semela 234 6.
 Serbia 148 16, 169 9, 556 23.
 Sestus 85 21.
 Sidon 240 21.
 Simois fl. 227 17.
 Simon Cralis f. 557 8.
 Simon magus 520 23.
 Sirenes 135 20.
 Socrates 67 7, 498 23.
 Sodoma 338 8.
 S. Sophia 198 19, 201 22, 235 8,
 247 20, 254 9, 516 17, 538 19.
 Sophocles 366 7.
 Sozopolis 83 21.
 Susa 15 20.
 Symeon metaphrastes 385 1.
 Symeon nomophylax 111 14.
 Symeon Trapezuntius 532 10.
 Syria 15 12.
 Tanais 42 1, 90 14, 194 17, 199
 14.
 Tarsus 19 20.
 Telchines 381 3.
 Tenedorum portus 51 6, 226 16.
 Tenedus ins. 78 9, 85 14, 236 12,
 241 21, 247 5, 252 21, 257 8,
 503 22, 537 17, 554 5.
 terrae motus 221 1.
 Thabor mons 378 8, 381 7, 394
 3, 397 17, 424 1.
 Thebae Aegyptiacae 14 3.
 Thebae Boeoticae 47 12, 180 15.
 Themistocles 42 19.
 Theodorus Graptus 309 18, 381 9,
 458 8, 463 22, 464 5.
 Theognostus Rossiae episcopus
 513 12.
 S. Theophanes 387 4.
 Theotimus 266 12, 342 10.
 Therapea 88 5.
 Thersites 331 21.
 Theseus 40 8.
 Thessalia 557 10.
 Thessalonice 44 6, 45 3, 74 7,
 147 17, 168 14, 184 7, 226 8,
 268 16, 550 4.
 Thraces 224 22.
 Thracia 79 19, 100 7, 203 20,
 510 2. urbes Thraciae 150 18,
 160 9.
 Thule ins. 517 21.
 Triballi 100 1, 179 3, 540 20.
 Troja 51 14.
 Tyrrhenicum mare 190 7.
 Tyrus 240 21.
 Ulixes 218 17.
 Veneti 41 20, 76 5, 84 18, 144
 20, 171 23, 189 6.
 Venetiae 41 10, 85 5, 145 6.
 Volotimirum urbs Rossiae 514 17.

INDEX

vorum et locutionum totius operis.

virgulae (^) totum indicant tertium.

- ἄβυσσοι παραινέσεων* 814 11. *ἄβυσσοι αἰσχύνης καὶ πυθμῆνες* 904 2.
ἀγαλματοφορομένη ἔνδον πρόθεσις 894 14. *φιλιαν ἀγαλματοφοροῦντε* "544 5.
ἀγεννησία 513 7.
ἀγκάλαι γλώττης 772 7.
ἀγκαλιζέσθαι 1063 18.
ἀγωνιῶμενοι 487 12.
ἀδαής 263 22, 378 19, 420 24, 671 21, 788 19.
ἀδηλία 815 8.
ἄδης πρόγειρος 635 13. *ἔδου γαστήρ* 643 21. *ἔξστον ἐπάγουσιν ἕδην* 852 22.
ἀέτοι χρυσοῦφεις 79 22.
ἄζων λέγειν θεόν 967 19.
ἀέρος πνέουσι 1105 13. *πρὸς πολὺν τὸν αἴρα τὸν ὕροπον ἀνέφρον* 684 23, 730 11. *ἐπὶ πλείστον ἀνιέναι τοῦ αἴρος* 708 16.
ἀθανατίζειν 3 2.
ἀθειηταί "114 13.
ἄθυρμα "173 7, 404 3, 547 6.
ἀθωοῦν 489 7.
αἰθεσιμότης 1070 19.
αἰθέριοι φλόγες 804 23. *περαυροί* "139 19 *λαμπάδες* "141 24. *δρόμοι* "142 12.
αἰθεροδρομεῖν 84 4, "239 14.
αἰσχροτέρον 499 20.
ἀκανόνιστος 957 12.
ἀκατηγόρητος 506 11.
- ἄκοτος ἐκότος* 442 4.
ἄκρόνυκτος 376 13, 619 15, "134 20.
ἄκρόπολις ἀσφαλείας 757 3, 804 1. *θυμηδίας* 492 2. *χειλέων* "240 1.
ἀκτινές unde dicantur "408 17.
ἀκτισία 993 14.
ἀκτισίται "400 17, 419 10 et 14.
ἀκτιστόκτιστον 305 13.
ἄκτιστοι θεότιτες 827 18, 921 23.
ἀκτιστότης 1141 8, "469 4.
ἀκτιστόκτιστον "305 13.
ἀλάξευτος 332 8.
ἄλκυοντίδες νηνεμαί "130 20.
ἄλκυων 130 22.
ἄλλὰ postpositum 69 18, 137 19, 147 24, 228 6, 252 5, 861 21.
ἀλλήλους ἀλλήλους "145 22 et 23, "191 22, "304 2, "428 16.
ἀλληλουχούμενοι συνδεσμός 372 5.
ἄλλοιριότροπος 549 23
ἄλμη σακρῶν 885 7. *λύπης* "5 21.
ἄλμυροὶ λογισμοί 52 23.
ἀμείβων ἔνατον τῆς ἡλικίας ἔτος 576 21.
ἀμετάκλωστος 984 2.
ἀμνημοσύνη "188 18.
ἀμύσσειν τὴν ἀκοήν 272 13.
ἀμφιμήτριος ἀδελφός 72 16, 80 6, 288 17.
ἀντιμισθία 1022 9.

- ἀγαγῶζειν suadere 605 3.
 ἀγαγῶρεις "160 2.
 ἀγαθωματισμός 832 20, 928 8.
 ἀνακαλυπτήρια θύειν 903 6,
 1021 6.
 ἀνακεκαλυμμένως 210 15, 393 23.
 ἀναμφοσθητήσιμος "107 4.
 ἀναξάλλειν τὴν συνήθη κακοτρο-
 πίαν 599 12. τὰ σιγηθέντα
 "26 15.
 ἀναξυρίε 116 5.
 ἀναπόμιμον πεπραχότας τὴν
 μῆμην "144 4, 186 16.
 ἀναπόσπασια adv. 139 20, 307
 6, "119 6, 544 4. sicut ἀνέγ-
 κλιτα 1023 12 et 19. ἀνήνοια
 1005 11, ἀπαραίτητα 872 14.
 ἀφυκτα 933 9.
 ἀναυρῶσαι φθόνον 994 22.
 ἀνασφίσεις ἀντιπάλων "193 22.
 ἀνασφοβί τὴν θύραν τῆς γενέσεως
 "156 12. μὴ λέγειν "356, 6.
 ἀνάστα 705 21.
 ἀναστηλώσαι 202 14.
 ἀναχαλιπέειν 677 14, 824 9, 979
 15, 994 22.
 ἀνέδραστος βάσις 66 10.
 ἀνερέγκλιος 665 1.
 ἀνέροριος 616 13. ἑορτή 161 15,
 371 13, "109 6.
 ἀνέσπερος 370 5 et 6.
 ἀνθρακες οἱ θησαυροὶ 872 7.
 ἀνθρακες λήλης 653 24. ἔθ-
 νῶν 818 1. οὐρακίου πύργος
 469 12. οἱ ὄπτη τῆς εὐσεβείας
 825 18.
 ἀνθρωπομορφῆται "400 17.
 ἀνίδρυτοι αἰτίαι 845 21.
 ἀνιόντα εἰς δεκά χιλιάδας χρήμα-
 τα 694 3. (ἀναφέρουσα τὸν
 ἀριθμὸν εἰς ἑξήχιλάδας 763 23,
 836 4.)
 ἀνούσιος 827 19, 828 1.
 ἀντίδωρον "121 13.
 ἀντιμισθία "230 13 et 16 et 18.
 ἀντίποδας καὶ ἀντίπους 12 14.
 ἀντιπενδύθης "368 22.
 ἡ ἀντιστροφήτος θρασυτής 50 321.
 ἀντιπαλαυτεύεσθαι "230 22.
 ἀνυπαρξία 209 3.
 ἀξυμβολος 120 21.
 ἀπαρέγγρατος μάρτυς 580 16.
 ἄπασαι τῶν γυναικῶν 65 16.
 θεραπόντων τοισσίδιος 114 3.
- ἀπειροθέλατος 339 13.
 ἀπεριγραψία 943 3, 948 14
 "467 4.
 ἀπογνώσειν 850 8.
 ἀπογραφικαὶ ἐμπορίαι 741 8.
 ἀπόζειν ἀγροῦ καὶ σκαπάνης 610
 7. ἀηδίας 926 8. δειδροτο-
 μίας 858 11. δυσωδίας 718 16,
 822 15, 1100 20. εὐθυμίας 675
 23. θανάτων "62 17. ψυχῆς
 1020 22.
 ἀπόκρεω καιρός 303 6.
 ἀποκρέπτειν τὴν γῆν "39 1.
 ἀποπιπεί τὸ ρεῖθρον ὁ Νέστος
 εἰς τὸ πέλαγος 626 13, 661 6.
 ἀποσπάδες Περσῶν 447 6.
 ἀπροσκόπιος "326 28.
 ἀπωρατισμένα κλάδου παντός
 τὰ δένδρα 624 17.
 ἀριθμότερον 309 11.
 πρὸς ἑρκετους 117 6, 376 16.
 ἀρρονομανία "228 24.
 ἀρχιδιάκονοι τοῦ βασιλικῆ κλή-
 ρου 180 14.
 ἀρχιεπισκοπή 76 8 et 15, 27 6
 et 14.
 ἀρχιθύτης 550 22, 557 14, 776
 19, 892 12.
 ἀσκητήριον 53 16, 112 10, 166 8,
 190 14, 191 15.
 ἐπ' ἀσπίδος καθέσθεις ἀναγο-
 ρεύεται ὁ βασιλεὺς 56 2, 76 1.
 ἀσπίχνας στεραγμῶν γεωργίας
 885 3.
 ἀσίδεργως ἔχειν πρὸς λευδορίαν
 882 7.
 ἀσωματότης 1143 4, "467 3.
 ἄτερον τοῖν ποδοῖν 435 11.
 ἀτοπήματα 8 18, 185 14, 427 20,
 645 23, "143 20.
 ἀτοπίαι 671 18.
 ὁ ἀτικίλων μῦθος 1050 1, "330
 12.
 αὐθεντία 689 7, 716 18, 764 1,
 782 25.
 αὐθεντικὴ ἀπλότης "80 18. ἀπε-
 λή "112 19. δύναμις 606 16. σί-
 κλη 549 10.
 αὐθεντικῶς 833 2, 906 17.
 αὐθημερινὴ δαπάνη "511 6.
 αὐθιπύβιστοι 1063 21.
 αὐλακὲς αἰσχύνης 848 8. ἰσοκῶν
 762 8. καρδίας 725 16, 798 24.
 λογισμῶν 850 17, λέγων 1079

8, *ψυχῆς* 992 14, *ψεύδους* 980
 3. *βαθείας* 768 22, 805 3.
αὔρα 1044 21. *αὔραι* 854 21.
αὐτογεώργητος 709 17.
αὐτοθάματα τέλη μάχης 632 9.
αὐτοεργεα 973 2.
αὐτοκρατορία 696 7, 709 18, "216
 18.
αὐτοκρατορικαὶ συνθήκαι 655 2.
αὐτογάλευτος ποιότης 472 24.
αὐτογάλευτος φρόνημα 625 14.
ἦθος "239 15.
αὐτοχειροτόνητος 518 14, 798 13,
 1130 21.
αὐτόχθονες λογισμοὶ 963 23. *τρόποι*
 979 22.
αὐχὴν διακρόντιος 844 21. *τοῦ*
Αἰγαίου 766 15, *τοῦ Πόντου*
 416 16, 844 17, 877 16, 880
 13, "45 8.
ἀφανείας πῦρ 828 13.
ἀφορισμός 93 17, 191 18, 406
 4 (*ἀπὸ Θεοῦ χωρισμός* 405 6).
ἄχρη μιάς τιμῆς τῆς ἡμέρας ζῆν
 614 19.
ἀσθεῖν πορρωτάτω ἐμπειρίας 661
 14. *οὐκ εὐδοκὰ τὰ κατὰ γνώμη*
ν 696 16.
βάραθρον ἀπωλείας 1131 9.
ἡ βασιλεύουσα 13 21, 14 4; 265
 12 et 20. *ἡ βασιλεύουσα πόλις*
 124 13, 678 1. *ἡ βασιλεύουσα*
τῶν πόλεων 13 1, 87 15, 88
 1 et 21, 89 4, 560 7. *ἡ*
κατὰ πᾶσῶν ἅπαν ἔσχε τὸ
κράτος 719 23.
ἡ βασιλις πόλις 612 9. *τῶν πό-*
λεων 87 12, 469 18.
βασκανία ὑφ'θαλαμῶν 674 3.
βάσκανος ὀφθαλμῶς 261 2.
βεβηκυίας γνάμης βεβηκῶς ἑπαι-
νος 432 21.
βῆμα 749 18. *βασιλείον* 999 14,
δημόσιον 787 22, 788 14, *το-*
ραρηνικόν 885 15. *δίτης* 772
 20, *συγκλήτου* 702 1. *βήματος*
γενομένου 537 14. *ἔξῃς τοῦ*
βήματος 595 16.
βιβλωθήκη ἐμψυχος 272 3.
βίος ὑγρὸς καὶ ὑποβρέχιος 862
 23.
βλακεῖαι χρημάτων 243 24.
βλέφαρον νοῦ 325 13. *βλεφάρων*
στάδιον 774 7.

βορέαν καὶ νότον ἐγχεας εἰς ἐκ-
πληξιν 90 19.
βύσκειν βίον διακρόντιον 220 2,
θαλάττιον "41 18, *Ταντάλειον*
 806 15. *τὴν ἐρρημῶν* "130 2,
τοῦ φίλιου τὴν γλόγα 809
 12, *πρεσβυτικὴν τὴν σύνεσιν*
 673 5. *ἡ τὰ πάντα βύσκουσα*
λαμπὰς ἡλίου 757 17, 887 4,
 931 8, "197 2, 293 11. *ἐλπί-*
δες ἔβουσκον ἡμῶν τὸ ἠδόμενον
 501 4. *γένεσιν ἔρωτος βίσκεαι*
 "14 8. cf. "157 17,
βουγενῆ ἀνδρόσφρα 965 6.
βουλευτήριον γνώμης 804 18, *καρ-*
δίας 655 19, *λογισμῶν* 964 4.
πρὸς βουλήσεως 692 8, 697 24,
 701 1, 709 24, 754 6, 832 8.
κατὰ βούλησιν 879 7, 883 11.
τὸ βουλόμενον 54 3, 131 22, 137
 6, 299 7, 319 16, 786 1, "241
 12.
βραβεῖν 836 18.
βρασμοὶ θαλάττιοι 694 14.
βραχεῖαι ἡμέραι i. e. *ὀλίγαι* 442
 14, 558 13, 647 21, 655 4, 670
 21, 671 23, 706 18, 878 8,
 1031 8, "118 5. *ἄριου βραχέος*
εἰσεα "225 14.
βρεγούργειν "411 15.
βρίθειν ἐμαρτήμασι "1409, *πλου-*
τω 674 18. *βρίθοντες λογισμοί*
 862 24, *φύροι* 597 18. *βρί-*
θουσα παιδάμη 901 9, 923 14.
βρίθουσαι δεξιά 545 9. *βρί-*
θοντα καρποὶς ταπεινὰ 811 17.
Βυζάντιον 100 10 et 21, 133 15
 et 22, 146 9.
ἡ Βυζαντίς 14 8, 16 14, 21 21,
 81 5 et 13, 253 4. cf. *ἡ Κων-*
σταντινίου et ἡ μεγάλη πόλις.
ἡ Βυζαντινὴ πόλις "38 4, 117 16.
βυθοδρομήσαι 492 22.
βυθοὶ ἀπογνώσεως 413 15, 641
 5. *κακῶν* 609 19. *λίθης* 566
 24, 975 21. *σιγῆς* 1054 23.
φθορᾶς 564 21.
γαλακτισσοφεῖν "167 9.
γαλακτιφοροῦμενα 976 17.
ἐν γάλαξιν κρυπτομένη 819 21,
 "10 18. *κρυπτομένη* 613 6.
γεγένηται αὐτὸν κατακέχθαι
 680 16, 688 19, 957 21. *γέ-*
γονε εὐν βασιλεῖα χρῆσθαι 670

- 5, 695 1, 1022 18, 1119 1. cf. διαγέγονε.
- γέλιονες θανάτου κίνδυνοι 644 23.
- γειτονήματα αιδίως 722 5. ἀνταρτικὰ 878 21.
- γέλωτες τύχη "214 3.
- γεωργεῖν 209 3, 1006 7, "36 3.
- γεώργιον ἀρετῆς 718 5. γεώργια 225 3, 883 15.
- γῆρας λήθης "375 8.
- γλυκία ὕγρα ἐξ Αἰγύπτου 474 1.
- γλώσσα ἀρραῖ 601 9, ἀκροφαλῆς 167 5, βραχεία 946 16, δημοσία 1025 6, ἐκδημος 460 1, κωφή 964 15, μαιευμένη 802 13, μεγάλη 476 8, μεγίστη 194 20, ναυαγούσα 1035 21, πλατεία καὶ ἀπηγεωτισμένη 1006 14, πλατιτέρα 835 22.
- γλώττης παλάμη 170 3, 308 1, προπόλαια "129 17, σκήπτρα 957 11. γλωσσῶν στρατόπεδον 327 17. τῇ γλώττῃ δοῦναι τὸν νοῦν 308 6. διὰ γλώττης ἦν 792 13. ἐπὶ γλώττης ἦσαν 55 9, 70 16.
- γλωττοδαίδαλος εὐστομία 696 22, μίχη 722 6.
- γνόθος 510 11, 511 9, 587 4.
- γνωματεύματα 331 14, 400 4.
- γονυκλισίαι 262 6, 462 15.
- γραμματικομισαί 395 11
- γρούζειν πολέμιόν τι 865 13.
- γυναικαδέλφη 203 6.
- γυναικαδέλφος 60 5.
- δανείζειν λόγους τῷ ἀερί "400 8.
- δανείσιρα 901 20.
- δακρυῖος θυμαμβος "167 18.
- δακρυῖος θεοῦ προστάγματα 923 24, 939 12.
- δαισμένη 826 1.
- δακρύς 919 20, 490 4.
- δέλεαρ τῷ χαλκῷ τῆς ἀσεβείας περικείμενον 970 16.
- δίοποινα 203 20 et 23, 237 6.
- δεσπότης 285 19, 288 18, 576 22.
- δεσποτική ἀξία 120 1 et 20, 704 20. δεσποτικὸν ἀξίωμα 79 17, 133 7.
- δῆμος κακίας "74 5, μειρακίων 84 5. ὁ στρατιωτικὸς 65 2.
- διὰ μιᾶς δικάδος ἀνάγοντες 102 4, 251 18.
- διαβόσκειν τὸν βίον 45 23.
- διαγέγονε 687 8, 916 18.
- διαγορηγορήσαντες 139 5, "98 9.
- διακυβεῖν ἀφροσύνη τὸ ζῆν 844 8.
- διαλευκάνειν 30 17, 222 13, 309 16, "406 18.
- ἐκ διαμέτρου "54 8, 56 7 et 20, "417 23, 420 17, 430 1.
- διαμηρύσασθαι 411 16, 621 4, 627 11, 658 15.
- διανίχσασθαι 804 21, 862 6.
- μέχρι διαπαντός 65 6, 339 20.
- διαπερονᾶσθαι ἀληθῶς 140 8.
- διαπειτεῖν τὸν χρόνον 233 11.
- διαπορθεμεῖσαι τὴν προσηγορίαν 32 10.
- διαπρύσιος ἐρμηνεύς 923 7, κῆρυξ 613 7.
- δίαυλος ἀσκητικός 55 15. διάυλοι λόγων 162 17, 166 15, 170 23.
- διενεργεῖν 552 23.
- διέχευα βάθους 847 18, ἐπάλληλων "48 22.
- δέδωκε φέρων οἰκεῖν ἑαυτὸν 784 10.
- διηνεκῆς τριήρης 317 21, ἱππεὶς 23. διηνεκῆς δύναμις 663 5.
- διδεῖα 921 5.
- διιδύνειν 55 5. συνδιιδύνειν 551 22.
- τὰ δίκαια τῆς Βουλγαρικῆς ἀρχῆς 132 10. τὰ τῆς ἔξουσίας 236 7. τὰ πατριαρχικά 164 1.
- δικαστηρικοὶ πίνακες "64 12.
- δικασπολοι "15 6.
- δίαιτα γύβων 799 10, χλεύης 903 15, ψόγου 449 20. δικτύφθ ηγεῖν ἀνέμων πνοάς 911 1.
- δίαιτον 277 6.
- δομειστικός ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης 301 9, τῶν δυτικῶν θεμάτων 301 9. μέγας δομειστικός 351 20.
- δουλικὴ προσκίνησις 648 18.
- δοῖξ 114 6. ὁ τῶν Ἀθηνῶν 237 12, 239 6 et 21. μέγας δοῖξ 220 14 et 18, 232 22.
- δοχὴ καὶ σιοργή 655 16.
- δραματοῦργεῖν 450 10, 617 14, 898 13.

- δραματούρηγμα "491 20 et 22.
 δραματοουργία 863 14.
 δραπέδην χρόνου 466 12.
 δρωῶντες θρώρχας "48 12. τὸν βα-
 σιλέα μακάριον ἔδρων "110 17.
 δυσανειδίτως 320 17.
 δυστοπία "417 14.
 εαρ ἀγαθῶν 476 5, τῆς ἐκκλησίας
 507 11, ἡδέας ἀναπνοῆς 826
 9, μνήμης "375 7.
 ἐγγοητεῖν "83 13, 132 12.
 ἐγκάρδιον πῦρ 1054 15.
 εἰ δ' οὐν 398 24, 513 3, 520 1,
 593 4, 769 9, 807 23, 860 8,
 907 15, 912 20, "9 14.
 εἶεν 107 11, 133 18, 155 15, 341
 5, 599 10, 935 23, 984 22, 993
 18, 1012 23, 1036 7, 1075 7,
 "13 6, 16 14, 52 1, 129 20,
 257 3, 510 14.
 εἰκόνας 738 14.
 εἰκότερον 1133 16.
 εἶναι i. q. εἶσιν 141 16, 225 21,
 589 20. δς ἀντῶροι βλέφαρον
 ἦν αὐτῶ 730 7: cf. 746 6. κα-
 ταχέοντες ἦσαν 431 22, 445 16,
 452 9, 467 24, 498 14, 526 8,
 552 17, 558 1, 566 17, 568 4,
 578 12 et 15, 599 20, 614 18,
 621 9 et 13.
 εἰπεῖν 93 11, 118 18, 119 13,
 135 18, 180 6, 185 2, 225 2.
 ἀνθρωπίνως εἰπεῖν 693 14, 709
 2. ἀπλῶς εἰπεῖν 260 5, 429
 6, 800 11. ἐπίπαν εἰπεῖν 495
 3, 922 9. Ἰν' εἶπω 4 22, 10
 22, 181 19, 290 9, 323 12, 468
 16, 807 15. Ἰν' οὕτως εἶπω
 "422 12. καθάπαξ εἰπεῖν 144
 14, 189 6, 324 11, 758 15.
 μᾶλλον δ' εἰπεῖν οἰκειότερον
 829, 8. ἢ μᾶλλον εἰπεῖν 366
 13. ἔλωσ εἰπεῖν 805 5. τὸ
 ἔλὸν εἰπεῖν 748 2. οἶον εἰπεῖν
 188 19, 199 9, 208 24, 215 13,
 216 20, 297 3, 327 17, 472 7.
 οὕτως πῶς εἰπεῖν 164 2. συλ-
 λήβδην εἰπεῖν 615 5, 699 20.
 ταῦτόν δ' εἰπεῖν 1034 10. ὡς
 εἰπεῖν 260 12, 432 18, 903 6.
 ὡς ἐπίπαν εἰπεῖν 495 3, 922 9.
 cf. φάνας.
 εἰς γυναῖκα λαβῶν 63 4 εἰς γυ-
 ναῖκα δευτέραν ἡγάγετο 92 1.
 εἰσόδός 683 22, 731 12, 837 21,
 "114 4, 121 5, 122 17, 130 10,
 141 13.
 ἐκκεκαλυμμένος 191 8.
 ἢ ἐκκλητός 125 13.
 ἐκμετρήσαι τὸ ζῆν 60 5, 148 16.
 ἐκμοχλευτήρια ὄργανα 737 4.
 ἐκόντες ἀκόντες 66 8.
 ἐκποιεῖσθαι 748 7.
 ἐκπυρσεύειν λογισμούς 457 1.
 ἐκτέμνειν τὸν Πάλαμᾶν τῆς ἐκ-
 κλησίας 24 4.
 ἐκτόκια "131 13, 234 7.
 ἔλικες πολέμου 728 24, θαλάττιος
 860 19.
 ἔλλανοδικῆς 645 10, 804 6. παγ-
 κόσμιος 347 18.
 ἐκφραγέντων τῶν ἐντέρων "184
 14.
 τὸν Ἑλλησποντίαν πορθμὸν 104
 14, 227 11, 254 21.
 ἐμβροθεῖα γνώμης 577 11, δε-
 νοῦ 662 14, λεγομένων 654 16,
 συντέσεως 194 4, 270 11.
 ἐμμέριμνος 412 4.
 ἐμπαιγμός 431 20, 432 2.
 ἐμπαικται 316 19.
 ἐμπύρευμα προθυμίας "8 1.
 ἐμφιλοσόφως 364 12.
 ἐμφωλεῖν "153 11.
 ἐνέδρα 590 22, 591 22, 651 21,
 703 16, "101 19, 179 14.
 ἐνῆν τοῖς Γεννοῦταῖς οὐκέτι κα-
 θεκτοῖς εἶναι 877 7.
 ἐξεγένετο αὐτοῖς κακοπραγεῖν 572
 19.
 ἐξισῶται 392 15, 402 3.
 ἐξὸν ἠπειρώτης εἶναι 8 4.
 ἐξοστρακίζειν 402 9.
 εἰκεν αὐτὸν εἶναι 977 5.
 ἐορτὴ μειδιάματος 494 5.
 ἐπεσόδτος θέρη 622 16.
 ἐπηλυ νόσημα "5 23.
 ἐπ' ἀδελφῆ (θυγατρὶ) γαμβρός 56
 25, 60 8, 71 23 et 24, 110 3,
 133 4, 204 5, 263 12, 271 11
 ἐπὶ τῷ υἱῷ νόμφη 57 18, 92 9.
 συγνάς ἐπὶ συγνάς 767 21, 852
 11. ἐπὶ μέγα κωνοῦ 689 9.
 ἐπιβόσσεσθαι 712 8, 816 9, 927
 17, 976 7, 1109 3.
 ἐπιθυμιόσαντες δόξης 760 12.
 ἐπισελόντος ἕαρος 622 21.
 ἐπισοτατεῖν κατὰ λέξιν 130 2.

- ἐπιστατικώτερον περιβαλονθῆναι
 τες 571 4.
 ἐπιστρέφει 345 7, 440 21, 510
 11, 701 16, 759 19.
 ἐπιτελέσιος θεός 375 23.
 ἐργαστήριον ἀρετῆς 717 29, πο-
 λίου 851 10.
 ἐρωτᾷ γράμματα 109 21, ἐποδή-
 ματα 803 7. ἐρωτᾷς σταυρός
 446 19.
 ἔσται "67 17.
 ἐρωθροβαφῆ κοσμήματα 425 1.
 ἔσπερος και πρῶι και μεσημβρίας
 "20 11.
 ἔσμος ἑκατόνων 815 24, θουσίτων
 700 22.
 ἑστιάτωρ και θαυμάων ἐν ταύτῳ
 1087 20.
 ἑστίων ὀφθαλμοῖς ὄραν 871 3,
 905 18.
 ἑσχατιαὶ ἀποριῶν 867 3, δυστυ-
 χημάτων 222 8, καπῶν 535 23,
 κινθῶν 205 8, δλέθρου 767
 17, δραμῶν 72 20, χειμῶ-
 νος 86 3. κακοδομιῶν "525
 8.
 ἑταιρίε 285 18 et 22, 549 5.
 εὐθηνία νοῦ και γλώττης 129 3.
 εὐθυδικία "152 24.
 εὐσιβόφυλλον δένδρον 863 10.
 εὐδοσοῦν "127 20.
 εὐφρόσυνος 352 10.
 τὸ ἐφέρον τοῦ ἡθους ἔργον 203
 18.
 τὸν ἔφηρον παραλλάττω 291 12,
 673 3. ἐς τὸν ἔφηρον ἔχε
 284 2.
 ἔθρηκη ἔφοδος 305 21.
 ἔλλη λογισμῶν 703 23. κυκλῶν
 και ἑλλη 768 10.
 ἔλυρος ἀναψύξεως 581 7, 653 9,
 φρονιθῶν 675 23. γέμων εὐ-
 φροσύνης 821 9.
 ζημιωθῆναι χρημάτων 855 7, ἔνα
 τῶν παιδῶν 887 24, "238 17,
 263 11.
 τὸ ζῆν ἐν ταῖς βίβλοις ἔχειν 674
 10.
 ζητήματα 397 19, 779 17, 846 4.
 ζήτησις 763 9.
 ζοφεραὶ εἰρηκαὶ 607 5.
 ζόφος 760 12, 1061 1. ζόφος
 726 14.
 ζυγὸν θοφανίας ἔλκουσαι 63 9.
 ἡ ζωοχηρῆ τρεῖς 608 2, 736 17.
 τὸ ἡδόμενον τῆς φύτῆς "37 21,
 173 4.
 ἡματα i. q. οὐ 397 5, 414 1, 417
 4, 430 11, 437 19, 439 16, 440
 11, 484 19. και μάλα ἡματα
 506 11.
 ζορον λείποντες 317 1, 416 6.
 ἡλικιωτὸς πεποδοξίας 905 22, πα-
 δειας "8 12. ἡλικιωτὸς ἀλλο-
 γύλου τρεφῆς 761 22. ἔταρεθα
 ἡλικιωτὸς 703 15, κίγγη 728
 20, πενία 673 23.
 ἡλιος 6 ἐς τὴν ὕστεραν 439 21,
 ὁ περιεπαίδεπτος 560 2. ἡλιος
 τρεῖς 436 3, πολλοὶ 425 22,
 437 14. ἡλιος ἐλεύθερος 799
 22.
 ἡμιπύργιον 680 20, 903 1, "84 3.
 ἡνίας ἀνθελίαν 936 17, ἰθύνειν
 909 23.
 ἡσύχοις ποσὶν ἐπεθερεῖν 774 3.
 ἡτιον ἡ χιλίουσ 404 10, 672 5.
 ἡτιους ἡ διαγίλοι 628 1. sic
 μείον διακοσίων 734 3, χιλιά-
 δες οὐ μείον τῶν τριαῶν 865
 9. οὐργιὰς μάλλον 730 13.
 θαλασσίειν θεσανυρόν 821 24,
 "544 19. θαλαμείσθαι "106
 6, 221 24, 257 10.
 θαλαμηπόλοι μετρητισκοὶ 422 11,
 qui οικιακοὶ μετρητισκοὶ 421
 22.
 θαλασσα ἀθλητικῆ 902 21. ἔρι-
 σος 1044 10, λογισμῶν 581 1,
 πόλεμων 1137 16, συμφορῶν
 381 6. cf. "53 10 et 12.
 θάλλειν ἔρωτα 648 9.
 θάνατος ἀθάνατος "10 23. θά-
 νάτων κρατῆρες "62 19.
 θαρρεῖν "130 17.
 θάττον ἡ λόγος "180 8.
 θεοπτία vel θεοπτεία 128 11,
 1035 18.
 θεατρίζειν "299 17, 542 15.
 θεοκάπηλος "412 2, 471 3.
 θεὸς τὸ κινδυνεύόμενον 903 18,
 904 17.
 θεοφόροι και θεολόγοι ἄνδρες
 940 18.
 οἱ θεοπτεῖοι πατέρες "138 19.
 ἡ θεωνυμικῆ τάξις "444 10.
 θέωσις "476 14.
 θύειν σιωπῆ 827 12.

ζηγιότης "465 18 et 22.
 θυμός πυρός 88 4. θυμοὶ ἐπιλο-
 μάχοι 658 19. θυμὸς πύκνους
 704 17.
 ἰδιοτροπία 272 11, 566 20, 580
 17, 806 8. ἰδιοτροπίας 5 19,
 262 15.
 ἰδιότροπος 801 15.
 ἰδιώτιδες ἀνοεὶ "394 17.
 ἱεροφάντορες 558 4, 560 18.
 μεθ' ἱκανόν 695 11.
 ἱκανοῦσης i. q. ἱκανῆς οὐσίας
 334 7.
 ἰσόψυχοι 318 13.
 ἰσχυροῦσιν χιτώνα 885 9, μελέ-
 τας "144 14.
 Ἰσχυροὶ ἐπαγγελῶν 403 2.
 ἰχθύδια τὰ ἀμαρτήματα 488 13.
 τὸ x διπλωμένον "161 12.
 καθεστῆς 55 2.
 καινοφανῆ δόγματα 875 14.
 καινοφρονία 590 15, 768 20, 769
 15, 823 9, "37 15.
 καιρικαὶ συνθήκαι "145 8.
 καιρὸς ἀκαιρίας γέμων 448 12.
 ἐν οὐ καιρῷ 663 12, "491 1,
 420 16.
 καιροφυλακτεῖν σφραγῆν "155 10.
 Καῖσαρ 79 19, 220 17.
 Καισαρικὸν ἀέθλημα 374 8.
 Καισαρίσσα 374 12.
 κατογνωμοσύνη 658 21, 587 2.
 κάλαμος διανοίας 904 20.
 καλύπτρα 170 16, 232 3, 258 11,
 463 14, 519 9, 567 17, 732 23,
 747 3, "167 7.
 καμινιαία αἰθάλη 993 21, "3 14.
 κάμινος πικρίας 466 17, φιλο-
 νεκίας 507 14.
 κάμπτειν βίον "5 10, τέλος βίου
 "57 11.
 καπηλευθεῖσα κηλίσιν ἢ γῆ 687
 20.
 καπνὸς αἰθέλης "4 14, ἀθυμίας
 "5 19.
 καπνοὶ στεναγμῶν 93 14, 142 8.
 ἄκαπνοι 1010 18.
 ἐν Καρδὸς μετρη 910 20, "166 15,
 218 16.
 καρποῦσθαι τὸ ἐπιτυχῆς 904 9.
 καρτερεῖν τὴν τοῦ βασιλέως ἀφι-
 ξιν 44 10.
 καταγελῆ ἔνδειξι τὰ στρατώματα
 223 20.

ἢ κατὰ post comparativum "88 20,
 "91 16, 107 7, 111 17, 133
 19, 148 13, 153 3, 180 11,
 187 17.
 καταδαρθόντων πρὸς ὕπνον 815
 19. καταδαρθεὶ μὲν καθύπνειν
 δ' οὐκ εἶχε 308 21.
 καταδοινᾶσθαι 217 8.
 κατακυρματισθέντων τῶν πολε-
 μίων 659 11.
 καταπίτημα 431 25.
 καταρρέοντος ἀπρωκτεῖον 225 18.
 κατατίμνειν ψυχὴν φρονεῖσι
 263 2.
 κατατροπούσθαι 139 16, 206 6,
 307 22, 538 6.
 κατατροφᾶν "13 21.
 καταχορεύειν 502 22.
 καταχειραμένη τῆς ἐκείνου προδ-
 τητοῦ 236 3.
 Καύκασος "131 6, 522 7.
 καυτηρία 460 22.
 τὴν κερδαίνουσαν πόρην 219 22.
 κέρους σοφίας 901 7, δφρῶτος
 923 12.
 κενεμβατοῦσαι νεύρεις "80 3.
 κενοδοξία 261 14 et 21, 274 3.
 κενοφρονήματα 1073 8.
 κενούν 473 2, 581 13, 664 1, 675
 9, 800 5, 1049 19, "5 21, "71 5.
 κηλίδες δμῆλικες 714 11.
 κήφηνες θανάτου 477 10.
 κηφηνώδης 1128 15.
 κηθάρη ἔμψυχος ἀβήθ 1134 17.
 κινδυνεύει χειρώσασθαι 433 15.
 μείναι σιάσαν 326 17.
 κίρκος 271 17.
 τὸς κλεῖς 315 17, 607 18 (κλει-
 δας 412 9).
 κληρούχος ἀδοξίας 701 15, χλοῆς
 656 13.
 κομπορημοσύνη "233 2.
 κόπης μάχης 1008 11. ἐν νόψει
 τοῦ μόν αἶμα 532 20.
 μέγας κορύσταντος 60 1, 159 9.
 κόπτος 93 2, 318 20, 536 13.
 κορυφοῦσθαι 58 1 et 11, 104 23,
 108 18, 126 6.
 κοσμοκράτωρ 160 14. κοσμο-
 κράτορες 1131 2.
 κοῦνσουλός 97 23.
 Κράλαινα 241 14, 273 12.
 Κράλης 202 19, "148 16.
 κράσπεδα ἡμέρας 946 8, τῶν ἀκα-

- σόλων 1111 18. ἐκ τοῦ προ-
 σόλου τὸ ὄνομα 1005 16,
 "73 3, 364 15.
 κραταίωσι 902 9. κραταίωσις 539
 3, 642 15, 843 2, 1067 16,
 "150 19, 151 9, 152 20.
 κραταιωθέντες 204 23.
 κρατῆς καθολικός "152 9.
 κρατῆρες 1021 3. κρατῆρ "247
 20.
 κρηίδες ἐρυθραὶ 69 4. κρηί-
 δες εὐσφείας 603 15, θεμε-
 λίων 669 5, λογισμῶν 675 21,
 668 16, 800 8, λόγου 1081 5,
 πραγμάτων 984 2. γλώττιες
 "144 5.
 ἐν κρηφῇ 669 12.
 κτήσασθαι 642 22, 729 22, 757
 14, 772 11, 849 23. κτησάσθαι
 639 1, 650 3, 675 24, 719 13,
 724 4, 807 3, 842 8, 843 4,
 895 2.
 κτηρίσις 178 22.
 κτιστῶν ἀπέμων 453 3. λογισμῶν
 198 5, πραγμάτων 49 4, "207
 5. σφοδρός 1082 2.
 κνωστρός "228 21.
 κύβητος κύριος 239 18, 252 2.
 κυρίως ἔγγραφος χωρίων 642
 12.
 κώδικες ἱεροὶ 109 18, πατριαρ-
 χικοὶ 719 9.
 κώδωνες ἱεροὶ 356 14, 406 3.
 φροντιστηρίων "121 2. φήμης
 192 5. κώδωνος δευτέρα γλωτ-
 τία 236 21.
 ἡ λαβύρινθος 803 19. λαβύριν-
 θοὶ 55 18, 67 23, 934 9, 964 6.
 λαῖκοι 191 6.
 λαλεῖν τὴν ἀλήθειαν 903 12,
 904 6.
 λαμπὰς αἰθερία 519 18, 563 1,
 931 7. τοῦ ἡλίου 732 14, 882
 21. λαμπάδες ἡλιακαὶ 891 22,
 "176 6, αἰθρῶν "4 5.
 λασιόκωφος 313 8.
 λατινόφωνοι 905 19.
 λατρεύειν μόχοις "5 9, φιλοδο-
 ξία "56 10.
 λειμώνες ἐλπίδων 821 3.
 λευκάσιπιδες 81 4.
 λευκοφόροι 83 2. iidem λευχεί-
 μονες 87 15.
 ληροβατεῖν "141 12.
 ληροθήσει 951 7.
 λίβαλλος 1038 16.
 λογισμοὶ ἐπιγραφῶν 93 11. βίβλ
 λογισμῶν 111 12, χοροὶ 602 3.
 λογοθέτης τοῦ γενικοῦ 271 4. τοῦ
 δόξου 194 1, 279 6. τῶν οὐ-
 κεικῶν 194 1.
 τὰ λωδοθία πνεῦν 576 18.
 ὁ λογγίτης τοῦ σέρραίου πέλιου
 "471 14.
 λέτοι τῆς ἐκκλησίας 626 5.
 μακροῦσθαι "6 14.
 μακροβότιος 54 16.
 μακρὰ θειλία 660 13, 669 7. μα-
 κρὸς γέλωσ 664 15. μακροὶς
 τοῖς μέτροις χερῶν 1130 10,
 ὑπερέχειν "15 9. μακρῶ τῷ
 μέτρῳ νικῶν 270 12, παρα-
 δραμεῖν 272 5 (βασιλικῶ τῷ
 πῆχει παρελάσει 329 2).
 μακρόπολις "13 20.
 μάλα τι 58 19, 96 19, 101 17,
 104 8, 136 3 et 11, 139 19 et
 22, 164 24, 216 19. μάλα τι
 πλείονα 534 10, μάλα τι πλεί-
 οστην 404 3, μάλα τι σφοδρὰ
 μεγίστην 624 3. μάλα πολε-
 μώτατον 316 14. καὶ μάλα
 μάλλον 329 21, 490 20, "126
 5. καὶ μάλα μάλιστα 666 8,
 730 6, 821 22. καὶ μάλα ἤκα-
 στα 307 23, "166 6.
 μαρκέσιος 238 2, 240 2.
 μάστιγες καὶ ἀνταποδόσεις 888
 12. μάστιγας τῷ συνειδίῳ
 προξενεῖν 799 25.
 μαστιγοφόρος μετάμελος 208 22.
 μαστιζει ἀπορία χορημάτων 748
 2, 766 4, 798 8. μαστιζῶν τῇ
 γλώττῃ τὴν δεξιάν "67 21.
 μάταιος τῆς ἐπέσεως 98 5, 154
 14.
 ἐπὶ μέγα χαλροῦ 89 9. ἐκ τοῦ
 μέγανος 685 12, 981 21, 1058
 9. ἐκ τοῦ ἥττονος 981 19.
 ἡ μεγάλη πόλις 786 20. ἡ με-
 γαλόπολις 26 5, 92 7, 305 1
 et 5, 416 5. ἡ μεγίστη πόλις
 τῶν Βυζαντινῶν 827 9. ἡ με-
 γίστη ἦδε τῶν πόλεων "64 11,
 "113 23. πόλεων ἡ μεγίστη
 "162 7.
 μέγιστος ἢ πάντες 375 17. πάν-
 των συνετώτερος 414 3.

- μειδιᾶμα τοῦ ἄερος 652 5.
 μειδιῶσα γλώσσα 272 9, 306 9.
 μέλι ἀρετῆς 717 23, γλώττης 889
 20, ἠδονῆς 896 1.
 μεσάζειν τοῖς πράγμασι 241 1.
 μεσῆται εἰρήνης 620 17.
 μεσιτεύειν 170 11, 271 3.
 μετεγγράφαι "376 17, 549 11.
 μετεγγράφαι "136 20, 549 14.
 ἡ μητρόπολις τῶν ὀρθοδόξων
 "183 24.
 μικρογνώμονες λογισμοὶ "14 9.
 μικροφυῆς 192 22.
 μέγας πεπωρωμένης 723 2, 799 6.
 μονασιαὶ 715 23.
 μονή 262 3, 270 5.
 μονότροποι 96 19.
 μονούδιον 80 13, 114 1.
 μορφῇ τί ἐστὶ "459 8.
 μπαλουλος 97 23.
 μυελοι ψυχῆς 307 21, 492 3, 1047
 19.
 μυρμηκία λοιδοριῶν "376 18.
 μυρμηκίζειν 383 2.
 νεότακτα 993 1.
 νέφη λογισμῶν 983 7.
 νικῶννυμος 143 6.
 ντζούστρα 482 11.
 νυκτοφυλακεῖν "161 17.
 ξίφη λογικὰ 1059 3.
 ξιφίας 548 10, 765 6.
 ξυνεργουῖν "95 4, 179 5.
 ἡ ὀδηγήτρια 87 17, 542 1.
 ἡ τῶν ὀδηγῶν μονή 555 1, 559
 13, "149 6.
 ὀδὸν πρᾶγματων 799 4. τῆς
 γνώμης 1029 1.
 οἰακας 54 9, 55 8, 70 14, 199 20.
 οἰκειόχειρα γράμματα 758, 2.
 ὁ οἶκος οὐκ ἔχει πηδάλιον "322
 11.
 οἰκίσκος οὐρηδόχου 462 21.
 οἰκοθεν οἰκαδε 716 5, "525 9. ἐξ
 οἰκείων εἰς οἰκείας νομάς 747
 16.
 οἷλαι προθέσεις τῆς ψυχῆς 213
 14, 216 18, 919 10, 1052 14.
 οἷλαι ταῖς ἡνῆλαις 836 6. γλώτ-
 ταις οἷλαις 903 22, οἷλαις κώ-
 παις "45 7, οἷλαις πυρεταῖς
 "46 9, οἷλαις παλάμαις "86 9.
 οἷλαις ἰωναῖς 832 11, χερσὶ 204
 23. οἷλαις ποσίν 60 6. ἔμφ
 ἑυτήρη 99 12. οἷλους καρπούς
- 219 7. εὐδολον τοῖς οἷλοις 771
 15. τοῖς οἷλοις Βυζαντίοις 735
 21.
 ὀλιγομαθῆς 964 17.
 ὀδόντες χρόνου 459 4, 901 17.
 τοὺς ὀδόντας ἐμπῆσαι τινα 978
 10. ὅπ' ὀδόντα 54 21, 92 18,
 169 20, 191 8, 233 11, 340 5,
 792 25, 984 14, "64 21.
 ὀλυμπιάδων μεσῆς 84 20.
 ὀλύμπτικοι δεήσεις 215 5.
 Ὀλυμπος δεινῶν 904 4. Ὀλύμ-
 που παντὸς βαρύτερος 1043 23,
 "234 1, 391 14. Ὀλύμπους
 προσέθηκεν ἐπὶ κακοῖς κακοῦς
 1078 20. Ὀλυμποι καὶ Παρ-
 νασσοὶ βλασφημίας "382 17.
 Ὀλυμποι λύπης "55 4, ἀμαρτη-
 μάτων "217 16.
 ὀμόπνους 265 8, 301 16, 490 4.
 ὀμόστεγος 675 23, 736 12.
 ὀμότιμα κατάρας 887 8.
 ὀμόψυχος ξυνωρίας 612 21.
 ὀμφαλόψυχα 557 15.
 ὀμφαλόψυχοι 557 1.
 τὸν ὀνειδον 567 14, 939 21, "158
 2, 168 12.
 ὀνευγράφος γραμματεὺς 130 8.
 ὀπισθοφάλακρος 633 10.
 ὄρθοι προγονικοὶ "216 17.
 ὄρκωμοτήρια 301 22, 611 3, 682
 15.
 ὄρσοι ὑπερόριοι 639 17.
 ὄρχεῖσθαι κατὰ καιμοῦ συγγενοῦς
 "156 22.
 ὄρφανή ἀγκυρῶν ναῦς 544 23,
 834 18, "556 9.
 τὸ στῆθεος τῶν δογματῶν "442 9.
 οὐργιὰ 730 13.
 ἐξ οὐρίας 551 20, 665 23, 995
 20, 1028 22, "85 18, 97 22.
 οὐτὶ μὴ ἴμμο 41 14, 102 10, 127
 3, 152 15, 167 9, 335 15, 344
 2, 346 3, 377 24.
 οὐτων 305 8, 308 15, 685 9.
 οὐσίωσις "461 15.
 οὐφειλαὶ 284 16.
 ὀφθαλμοῖς ἐστῶσιν ὄραῖν "66 17.
 ὄφρις ἐχίδνη παρῳμοῖος 261 6.
 ὄφρις τῆς πόλεως 675 11, 977 22,
 cf. 981 8.
 οὐτωσί πως λεγόμενον 602 15.
 ὠνομασμένον 680 19, 708 12,
 796 1.

- παγίως συμφορῶν 466 10.
 παιδεύμα δραστηριοῦται 819 9.
 παιδοκαμείσθαι 285 2.
 Παιολογίην 294 20.
 παιωνθεῖσα καίε ἢ γῆ 687 19.
 παλαμισαί 248 15.
 παλωστίστην 291 1.
 ἢ παμμακάριστος 210 19.
 πανδαισία 401 1.
 πανήγορις αἰθυρίας 492 11.
 πανήκοος 335 19.
 πάνυ βαρύτερον 321 13. πάνυ
 τι εὐστοχότερα 349 15. πάνυ
 τι πλαστὴν 381 9.
 ἢ πανυπερσφάγγος θεῶν μήτηρ
 "139 2.
 πανυπερσφάγγη 306 7.
 πανυπερσφάγγος 271 14, 373 22.
 παπίας μέγας 301 8.
 ὁ πάππας 184 4, 501 13, 689
 17.
 παραγγελλαντα ἐς τὴν ἑρῆβον 30
 3, ἐς τὸν εἰκοστὴν ἐξ ἑρῆβον
 χρόνον "166 11.
 παραίτησις τοῦ θρόνου 210 17.
 παραλλέλειον τὸν ἑρῆβον 187 16,
 243 20. παρήλλατε τὴν τοῦ
 παυθὸς ἡλιόταν 62 9.
 παραδυναστεύειν 170 11, 197 8,
 271 3, 299 2, 351 16, 584 8,
 663 2.
 παραιτήσασθαι τὸ λειτουργημα
 "196 4.
 παρσπερδαίνειν "34 13.
 παρσπερδαίνων 265 7, 312 23.
 παρσπερδαίνωσις 78 11.
 παρσπερδῶν 260 14, "343 13.
 παρσπερδῶν ἡμέρας 1050 10.
 παρσπερδῶν "324 1.
 παρσπερδῶν 79 21.
 πελὸν συμφορῶν 816 7, 869 1.
 πέλιον συνειδήτος 904 4, "65 7.
 πέλιον οὐρανῶν 831 8. τέρψεται
 715 8.
 περρωμένη καὶ τῆχη 984 1.
 περιαντλεῖν "5 8, 93 6, 140 11,
 205 21.
 περιπέλειον 586 6, 891 7, "23
 16, 193 19, 105 10, 544 20.
 περιπερτῆσαι 632 16.
 περιπέλειον 128 23.
 περιπερτῆσαι κακοῖς 180 19.
 περιπερτῆσαι 675 1.
 περιπέλειον 723 24, 734 19, 738
 5, 748 17, 753 21, 754 21, 755
 17, 770 13, 1045 14, 1053 22,
 "98 18.
 περιστάτουμένος 201 25, 721 22.
 περιστροφικῶς 661 17.
 περιχορεύειν 818 21, 975 12,
 "190 10.
 πηγάς θαρῶν 810 4, δικαιοσύ-
 νης 832 16, πνευμάτων 135 6,
 923 19.
 πηδαλιουχεῖν "95 4, 134 11.
 πηδαλιουχία 492 20.
 πῆξις 102 2, 184 15.
 πῆξις ἢ περσπερδῶν 845 13.
 πηξίτης 195 20, 298 3, 360 16.
 πῆξις φανταστικῶς "7 13.
 πηξίτης 64 22.
 πλατεῖαι πλέως 730 3, 741 3.
 καὶ τὰς ἀγῶνας καὶ τὰς πλα-
 τεῖαις 967 3, 980 23. ἕως
 πλατεῖαι καὶ ἀγῶνας "343 8.
 πλέκειν θρόνον 560 20 (συμ-
 πλέκειν 561 1), τῆχος 843 21.
 πλῆν ἢ 330 23, 364 22, 418 11,
 931 6 et 12, "177 1. πλῆν
 αὐτοῦ ζῆν — σὺν αὐτῷ 614 19.
 πλῆν σκηνῆς 843 6.
 πλούσια αἵματα 738 17, 752 16,
 δάκρυα 462 15, 751 4, ῥέμμα-
 τα 470 14. πλούσια γλώσσα
 555 15. πλούσιος ἀθῶ 451 14.
 πλούσιος εἶδος 1615 4.
 πλούσιος λευκῶν 715 5, ἔρη
 "190 7.
 πλούσιος συμφορῶν 1013 15.
 πνεῖν φρόνου 737 10, 739 8.
 πνεύματα δεισσοῦν 672 8.
 πνευματικοὶ ἄνδρες 358 4, 782
 18, "261 4.
 πνευματικῶς δέπειν 892 19.
 πνοὴ δικτύοις συναγομένη 676 6.
 πνοὴ δημιουργοῦ 809 9. πνοὴ
 ἔσχαται 594 7.
 πνοὴ βαυλημάτων 802 24, τῆχος
 806 16.
 πολὺ βίον 529 4, εὐνοίας 665 9.
 πολυάσχολον "203 6.
 πολυῶν ἐν κακοῖς 1115 21. πο-
 λύχους στάσις 817 7, χορηγία
 932 15. πολύχου τὸ δυσινεῖς
 819 5, τὸ πονηρὸν 36 18, τὸ
 κακόδομον "109 20. τὸ πολυ-
 χου τὸ ἀπειθῆς 830 17.
 πολυμερῆστειον "39 18.

πόσιμος "246 11.
 ποταμοὶ θανατην "177 5.
 πραιτώριον "140 26.
 περσιῆρες αἰθάριοι θεοῦ 905 1,
 κεραυνοβόλοι 887 5. δίπης "105
 12, 521 13, τίσιονες 733 16.
 πρίγκηψ 71 23, 115 2, 239 5.
 πριμικήριος 72 19. μέγας πρι-
 μικήριος 239 7.
 προσύλια 275 19, 321 3, 353 7,
 651 16.
 προβιβασμοὶ γερῶν 610 6, 696
 20.
 προζωγραφῆσαι 803 23.
 προκαταστάσεις "37 12, λόγων
 918 6.
 προκύπτει βασιλεύς 616 20, 617
 23.
 προμηθεὺς δ πάντων 932 22.
 δ κωνός "253 18. λόγων "7 19,
 ζωῆς "157 5.
 προομιον ἐπιπέδων 839 1. προ-
 ομιμα βροχῆς 992 2, σκοραίου
 693 22. τα ἐνθένδε "184 4.
 προσδοκῆσιμον 291 17.
 προσεπιδαμπεύεσθαι "105 18,
 396 7, 400 14.
 προσήκουσιν ἀναδέχεσθαι i. q.
 προσήκτε αὐτοῖς ἀναδέχεσθαι
 63 19.
 προσηλωσθαι χωρίοις 890 13.
 προσκυροῦν εἰς δουλείαν ἑαυτοῦς
 "225 13.
 προσηλωσθαι χωρίοις 890 13.
 πρόσκοις "12 2: cf. 12 23, 18
 15, 37 7.
 προφητοκτόνος 899 9.
 προφορβασμοὶ 128 10, 1029 7.
 1032 4.
 πρωταγεῖον 101 16, 138 11, 205
 13, 222 23, 566 11, 595 22,
 603 8, 666 2, 842 1.
 πρωταγεῖειν 784 14.
 πρωτασηκρήτις 203 16.
 πρωτεξάδελφος 628 7.
 πρωτοβεστιαῖριος 62 17, 293 3.
 πρωτοβεστιαριτης 195 24, 200 9.
 πρωτοκυνηγός 66 2.
 πτερά εὐχῆς 716 1. πτερόν νοῦ
 "174 12.
 πτόρθος 588 3.
 πυθμένες ἔδου 314 1, 668 8, 869
 6. λέθης "20 14, ἀσχόνης

871 5. λέπης 199 9, 230 24,
 310 24. θαλάτου "46 8, συμ-
 φορῶν 665 21, ἑδάτων 803
 15, ὕλης ἀγλυπόδους 224 20.
 ἄβυσσοι 475 9.
 πύκνωσις ἐλοσώματος 439 16.
 πυρπολεῖ τὸ πάθος τὴν ψυχὴν
 639 12.
 πυρσολατρεῖν "514 9.
 πυρσός λύπης 480 6, σκανδαλίων
 441 3, φιλονεικίας 697 19.
 πωγωνίας 542 8.
 ῥάβδος ποιμαντικὴ 163 23.
 ῥάκος μάλιν 463 13, μοναδικόν
 393 9, μοναχικόν 288 9, τρι-
 χιον 428 2. (σχῆμα μοναχι-
 κόν 442 5, τριβάνιον μοναχι-
 κόν 439 21). ῤωμαϊκόν 555
 10.
 ῥῆστον καὶ ὡς ἐπὶ κρῆσους 1116
 15. ἐκ τοῦ ῥήστου 740 19, 772
 9, 799 8, 890 18, 1044 16,
 1077 12.
 ῥεῖ τὸ ἄπανον 715 2. ῥέων μα-
 κρῶ τῷ θράσει 728 12, 877 11.
 εἰς ἕσον πανίας ἐρρή τα πράγ-
 ματα 811 7 et 23. ῥυεῖσα ἡ
 κακία πρὸς φῶς 816 21. ῥε
 ἀντικατῶν ῥέων εἰσήγειν ἀνταγ-
 κλήματα 876 10. πνεῦμα δι'
 ἄρκτου ῥεῦσαν 848 5. τούτων
 οὐτω ῥυέντων 702 3. πολλῶν
 ῥυέντων λόγων 827 15. ῥυε-
 σης φήμης 674 18, 750 13.
 ῥέοντος τοῦ χρόνου 682 20,
 699 5, 703 20 (χωροῦντος 698
 23, 703 12, 825 10, 841 8).
 ῥυέντος 751 12.
 ῥηγικὴ αἰδώς "29 12, ψυχῆ "30
 10.
 ῥηματισμία 918 10.
 ῥήξ 74 6, 98 3, 124 6, 168 1, 193
 19, 239 8, 626 27, "29 7, 193
 14.
 ῥόδια ἀθυμίας 638 12, δεινῶν
 620 6, θαλάττης 588 16, λέθης
 757 22, λέπης 581 4, σιγῆς
 976 16. στοχασμῶν "158 20,
 ἐγκλημάτων "210 11.
 ῥυαξ ὕδατος 874 20. ῥυακίς αἰ-
 μάτων 738 13, 1942 19. ῥυ-
 κρῶν "5 12, δίπης 832 17, λέ-
 θης 829 20. ῥυακίς παιδὸς
 πηγῶν 715 19.

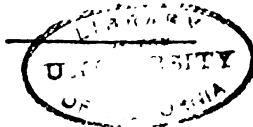
- αγωγή ελεφάντων 965 12.
 τὸ ἀσκήσιον ἐπιβολῆς 957 6.
 ἀσκήσιον γυμνασίου ἕως τὰ ἄνω
 ἔχοντες 466 1.
 ἀσκησιαὶ ἀπλοῦς "117 5.
 ἀσπασιαστικὰ εἰσαγωγή 383
 2.
 ἀσπασιαστικῶς 72 12, 79 17,
 797 2.
 ἀσπασίαι 280 4.
 ἀσπασιαί 280 7, 651 5, 716 20,
 1053 1, "146 23.
 ἀσπασιαστικὸς 128 22.
 ἀσκήσιον ἑρμηνεύσεως 965 15, διακ-
 τῶν "146 6.
 ἀσπασιαστικῶς 1020 16.
 ἀσπασιαστικὸν παρονομαστικὸν 1105 20.
 ἀσπασιαστικῶν τῶν κυμάτων τοῖς
 ἀπλοῦς "226 4.
 ἀσπασιαστικὸν ἀπλοῦς 1027 19.
 ἀσπασιαστικὸν παρονομαστικὸν 816 1, γύ-
 σσεως 809 1. ἀσπασιαστικῶν ἑρ-
 μῆτων 975 8.
 ἀσπασιαστικὸν λέξεως καὶ γλωσσῶν 375
 5, 957 3.
 ἀσπασιαστικῶν τῶν περὶ ψυ-
 χῆς ἀπλοῦς 763 8.
 ἀσπασιαστικὸν ἐπιφραστικὸν 816 7.
 τῶν τε ἀσπασιαστικῶν τῶν τε ἀπ-
 ονομαστικῶν 531 21.
 ἀσπασιαστικῶν 373 17, 791 16.
 ἀσπασιαστικῶν βασιλικῶν 193 13, 519 1.
 ἀσπασιαστικῶν 408 14.
 ἀσπασιαστικῶν 259 1.
 ἀσπασιαστικῶν ἀπλοῦς 491 7, λο-
 γισμῶν 821 18.
 μέγας ἀσπασιαστικῶν 255 4.
 τὸ ἀσπασιαστικῶν 684 12, 773 14,
 804 6, 909 8.
 ἀσπασιαστικῶν τῶν γραμμάτων
 στοιχείων 884 1, "531 17.
 ἀσπασιαστικῶν οὐτως 519 9, 535
 13, 588 20, 803 11, 841 9,
 927 7.
 ἀσπασιαστικῶν 428 11.
 ἀσπασιαστικῶν 62 8.
 ὁ ἀσπασιαστικῶν ἀπλοῦς ἀπλοῦς
 "205 16.
 ἀσπασιαστικῶν καὶ ἀπλοῦς
 941 18, "467 24.
 ἀπλοῦς ἀπλοῦς τὴν ἀπλοῦς ἀπ-
 κῶν 833 11.
 ἀπλοῦς 781 2 et 9. ἐπιφραστικῶν
 599 3.
- ἀπλοῦς "137 20.
 ἀπλοῦς καὶ ἀπλοῦς 1107
 10.
 ἀπλοῦς 339 19.
 ἀπλοῦς "137 2.
 ἐκ τῶν ἀπλοῦς 810 15.
 ἀπλοῦς ἀπλοῦς 1002 8. αἱ
 τῶν ἀπλοῦς ἀπλοῦς 810 15.
 ἀπλοῦς 150 9, 307 7, "127
 18.
 ἀπλοῦς 914 11.
 ἀπλοῦς 767 6, 790 14.
 ἀπλοῦς 942 1.
 ἀπλοῦς τῶν ἀπλοῦς 55
 13, τὸ ἀπλοῦς ἀπλοῦς 192 23,
 τὸ ἀπλοῦς 804 14.
 ἀπλοῦς 467 10, 451 20, 473
 17, 492 8, 500 6, 501 17, 524
 12, 535 24, 578 6, 583 15, 615
 9, 662 9, 667 2, 699 18, 706
 19, 809 22, 824 21, "8 12.
 ἀπλοῦς 406 20.
 ἀπλοῦς i. q. ἀπλοῦς 823 4, 827
 13, 837 21, 849 17, 852 13 et
 15, 871 23, 914 13, 917 24,
 "36 6.
 ἀπλοῦς τε 226 22, 292 5. ὁ
 ἀπλοῦς τε ἀπλοῦς 317 8. καὶ
 ἀπλοῦς τε ἀπλοῦς 321 16, 338
 9, 519 5.
 ἀπλοῦς 309 4.
 ἀπλοῦς ἀπλοῦς 215 15.
 ἀπλοῦς 273 2.
 οἱ ἀπλοῦς ἀπλοῦς "14 11. τὸ
 ἀπλοῦς ἀπλοῦς "15 22.
 ἀπλοῦς βασιλικῆς 762 13.
 ἀπλοῦς 430 1, 528 19, 610
 12, 643 14, 698 15, 805 19,
 "184 21.
 ἀπλοῦς 301 12.
 ἀπλοῦς ἀπλοῦς 1051 11. ἀπλοῦς ἀπ-
 κῶν "114 20.
 ἀπλοῦς 72 10.
 ἀπλοῦς 90 7, 361 7, 409 24,
 590 9, 821 5, 979 17.
 ἀπλοῦς ἀπλοῦς ἀπλοῦς 806 6, ἀπλοῦς
 "159 6.
 ἀπλοῦς 350 6.
 ἀπλοῦς "542 16.
 ἀπλοῦς ἀπλοῦς i. q. ἀπλοῦς
 63 6, 69 7 et 11.
 ἀπλοῦς 388 2 et 5.
 ἀπλοῦς 906 6, 1025 2.

- τομογραφία 1032 22, 1038 9,
 "272 6.
 τομογραφικά συνθήματα 1039
 16.
 τόμος 719 1 et 8, 783 14, 832
 7, 920 6, "24 3, 61 6, 259 15.
 τόνον δίδωσι τῇ προθυμίᾳ 266 3.
 τοποτηρηταί 912 8.
 τορνεμέν 483 3.
 τράπεζα εὐθυμίας 312 8. ἡ θεία
 καὶ ἱερὰ 498 13.
 τριαδικοί ὕμνοι 827 20.
 τριβάνιον μοναδικόν 61 18, 193
 6. τρίχινον 127 24.
 τρίλινα βασιλικὰ 567 1.
 τρικυμία ἀντιθέσεων 914 4. λο-
 γισμῶν 593 22, 609 6, 734 21.
 λουδοριῶν 618 6. Τριβαλλῶν
 815 21.
 τρισυπόστατος θεότης 921 14,
 φύσις 953 2, 971 17.
 τρώριμος ἡσυχίας 185 25, λόγου
 128 16, παιδείας 613 14.
 τρυγᾶν 270 23, 142 7, 189 18,
 197 15, 459 16, 381 14, 754
 4, "54 4, 101 12.
 τρυγητῆρες 647 7.
 τυραννεῖν 429 11, 598 6, 831 10,
 "112 7.
 τυραννίς λήθης 1039 18, κόρου
 "8 6.
 τῷ τεύχεῳ βασιλεύεσθαι 807 20,
 808 8, 831 5, 837 8, 881 10,
 "182 20.
 ὑβριοπαθεῖν 46 22, 313 19, 980
 11, "331 3, 347 21.
 ὑβριστρια γλώσσα 422 23, "537 4.
 ὑδασί πραγματῶν ἐγκυβιστῶν 807
 11.
 ὑμνητήρια ἔσματα 89 11.
 ὑμνοφθία 93 18, 125 11.
 ὑπείκειν i. q. ὑπήκοον εἶναι 592
 6, 604 20, 672 21, 674 13, 698
 13, 709 22, 795 5, 801 14, 805
 17, "118 11: 179 7.
 ὑπεξουσίος διαίτα 594 15.
 ἡ ὑπέραγνος θεομήτωρ 87 17,
 178 20, 199 14, 210 19, 298
 20.
 ὑπερηπλωμένη οὐσία 942 7.
 ὑπερεχεισθαι 811 16.
 ὑποκαθήμενος 427 18, 982 6.
 ὑπορρεῖν 767 18, 785 10.
 ὑπορρύτιεν ἀκοῆς 603 21.
- ὑποστάτης κλίμακος 962 16.
 ὑποχαλάσαι 153 23, 175 9.
 φάναι 61 19, 109 2, 150 1, 155
 3, 162 14, 195 25, 216 7, 327
 16, 495 24. συνελόντι φάναι
 200 15, 729 9, 733 7, 780 11.
 ὡς ἐν κεφαλαίῳ φάναι 936 1.
 φημί 66 1, 83 5, 108 1, 128 2,
 168 3, 177 24, 180 20, 194 21,
 227 7, 787 3. φησὶν 64 1, 174
 17, 208 8.
 φεῦ 13 2, 65 14, 748 13, 787
 19, 1129 22, "82 13.
 ἐφθήμεν εἰρηκότες 413 5, 498 20,
 558 19, 855 3, 968 1. δεδει-
 χότες 1065 7.
 φλέβες γένους 564 2.
 φλόξ πολεμικῆς ὁρμῆς 265 4.
 φρονεῦτρια χεῖρ 422 22, 902 10.
 φούρος "247 21.
 φρατριά 407 5, 680 18, 783 7,
 821 5, 828 23, 1022 6.
 φρατριάζειν 407 8.
 φρέριον 130 13
 φροντιστήρια 184 5 et 18, "179
 18, 238 20, 343 13.
 φρούριον λήθης "40 7.
 φύντες parentes 64 2. φύσαντες
 264 16, 493 4.
 φυτηκομία 31 9, 260 3.
 φωστήρ ἐκκλησίας 962 3, 971 8,
 1015 6, 1085 18, 1089 13, "459
 11, 493 11.
 φωτιστικός 1064 6 et 8.
 χαλκεύειν ψυχὴν 309 23, ὄγκους
 δημάτων 449 23, ἑαυτὸν πρὸς
 τἀνάλητον "197 3.
 χαμερῆς ἐμβροθεία 687 20.
 χαρμόσυνοι φῖδαί 425 5. χαρ-
 μόσυνα διηγήματα 783 19.
 χαιροθεσία 163 18, 165 17, 216 7.
 χέονται πνεύματα 529 1. χεθὲν
 806 5, "74 14, χεθέντα 66 11,
 757 6, χεθέντων 84 23, χεθεί-
 σης "41 11, 49 12, χεθῶσι 139
 1, 579 17, συγχεθῆναι 591 16,
 ἐπιχεθέντες 442 13. ἐπιχυθεί-
 σης "50 11. περιχυθέντες 99
 15 et "4 16, ὑπερεχυθείς 589
 17, ἐκχυθέν "19 1.
 χθῆς καὶ πρότερα 617 15.
 χιονώδεις τρίχες "176 4.
 ὕλαις χερσίν 623 20, 708 19, 718
 5. πάσαις χερσίν 748 14 (δ-

- λαις παλάμαις 761 3. παλά-
 μαις ἀπάσαις 719 20). ὑπτι-
 αις χερσίν 655 10.
 χλευάζων πάσαν ἀνέμων κίνησιν
 "43 13 cf. 74 9.
 χολτρικες εὐφοροσύνης 311 10, συμ-
 φορῶν 648 6.
 ἐν χορείᾳ ἐχθρῶν τάττειν 151 23.
 χροῶν 872 23.
 χροῆ cum dativo 982 24 (σφισι
 δείσει 983 4, 1011 1, "67 11)
 "54 9—13, 132 23.
 χρηματισας βασιλεύς — πατριάρ-
 χης 428 5 et 6.
- χρησμοφόρητα 618 21.
 χυμὸς διεφθορώς 270 16.
 χυλὸν βαθίσειε τρίτον "33 18.
 χωρογραφεῖν "199 21.
 ψάμμου φωνή 923 22.
 ψυχικὸς θάνατος 261 15.
 ᾠάτων 43 14.
 ᾠδίνειν 224 7, 249 22, 228 21,
 770 1, "6 10, 168 18, 243 6.
 ἐν ᾠδοῖσι μένει ἡ μελιτή 500 8.
 κυοφορεῖται ἡ σύγχυσις 618
 12. τὰ τῶν ᾠδῶν ἐρραγή
 819 24.
 ἢ ὡς λέξις δμῶνυμος "429 3.

CORRIGENDA.

p. 5, 7, 9, 11, 13, 15 summa lege XXIV	5 11. τοιαῦτα	9 14. τι
14 3. ἑκατοῖς πύλοι	28 3. ῥόδου	29 9. δέρος
34 12. ἀλλ'	53 3. ἀρχομένην	60 5. οἶκασι
61 20. σκοπόν,	73 6. τρα- νότερον	87 11. ὄπη
21. θηριωδῶς.	89 19 et 20. tolle	stigma post ἐπιρρεῦσαν, hypostigma post πλειστον
90 14. Σκυ- θῶν	21. Χαλκηδόνιας	96 21. ὑπέρχον
113 14. ῥῶς	121 9. τουτωῖ	130 15. πόνους
133 11. ἤμισια	141 3, 158 1 et 16, 159 20. ῥμου	141 9. καταθεῖναι
142 17. τι	150 5. τρι- κονθήμερον	171 10. ἐφειδος
19. ἑσχομιδάς	172 5. tolle	stigma post δρόμος
172 23. ἐκπέμπει et Γρηγοράς. sed praestat delere versum	179 3 et 12, 181 2, 13, 18, 23. Τριβαλλ-	184 2. βούλοιο
185 14. δρατῶν	23. ἐκείνοισ	192 10. εἶπετο
197 12. λάγυρα	198 3. δ	207 2. ἐκῶν
19. γνάμη	219 11. ἀλιτηρίων	221 16. οὐδ'
228 14 et 16. αἶ	225 4. πεφο- βημένοι	232 1. ἔγοι
253 1. ἀναθέματα	257 19. συντίμω	160 15. κρύπτει
261 11. τόν	335 6. πάλας	341 15. διαυλον
27. [Ἐπι	342 7. ἡδῶς	19. ἐς
352 3. δοξουσαν	361 9. οὐχ	381 11. ἐκταθείς
393 8. εἰλόμην	401 10. ἐντυγχάνοι.	8. δ μὲν
404 15. τῶπων	406 14. ἀποδεικτικαίς	411 12. πάντεσθιν
18. υἶδιν	422 7. σημαιομένων	424 17. δρα- τόν,
430 22. παρὰ	440 versum	10 pone post
444 19. ἄυλον	446 3. αὐτοί	447 15. ἤξεται
450 17. του	461 17. γένοιτό	465 2. ἡ
469 12. ἡμᾶς	475 4. ἐν	485 23. ἀκούσῃ
488 5. τιρά	18. τελεῖαν	496 5. οὔτε
14. τήν	514 12. οἶδα et μακροῖ	523 22. εἶναι
542 21. ψευδῆ	545 15. εἰ	550 22. ἀγυαίς
552 13. tolle illa te καὶ ἐπιφροσμένων.		

B O N N A E
T Y P I S C A R O L I G E O R G I I .

37